Tarnóczky Attila

Hol, mi?
Kanizsai házak és lakói



A fejetlen, fehér mén a Várréten

Nagykanizsán, 2009 áprilisában

Frissítés: 2009 júniusában (kiegészítés név- és tárgymutatóval is),
2010 áprilisában (kiegészítés képanyaggal is),
2011 októberében (kiegészítés képanyaggal is).
2012 augusztusában (kiegészítés képanyaggal is).
2013 októberében (kiegészítés képanyaggal is).
2015 januárjában (kiegészítés képanyaggal is).
Utolsó frissítés: 2016 januárjában (kiegészítés képanyaggal is).

Előszó

A 2003-as év elején érlelődött bennem meggyőződéssé az ötlet, hogy hasznos és egyben – akár civil erővel is – megvalósítható lenne a várostörténeti szempontból érdekes, még létező épületeink történetét megörökítő emléktáblák állítása.
A megvalósításnak volt egy akadálya, amely megkérdőjelezte a terv realitását: a szükséges ismeretekkel nem rendelkeztem. Így kerestem meg, segítségét kérve, Kunics Zsuzsa muzeológust, a város érintett korszakának legjobb ismerőjét. Támogatását azóta is élvezem, időközben azonban kiderült, hogy a szükséges adatok egy része – a kevésbé frekventált épületek esetében – hiányzik. Ezért kellett nekem is adatgyűjtésbe kezdenem, amire a könyvtár helyi lapokról készült mikrofilmes gyűjteménye adott lehetőséget.
Átnézve az újságok számait az 1860-as évektől 1945-ig sok olyan információhoz jutottam, amelyek érdekesek, de csak nehezen találhatók meg a nagy mennyiségű mikrofilmen.
Ezért döntöttem úgy, hogy a nálam időközben felhalmozódott adatokból a fontosabbakat most itt közreadom.
Válogatásom szubjektív. Ráadásul nem csupán saját megítélésem befolyásolja azt, de a hajdani újságíróké is.
Bár törekedtem a megalapozottságra, a következőkben nem egy tudományos igényű munkát olvashatnak.
Az adatgyűjtés jellegéből adódóan a város 1945 utáni történetéből írásomban szinte semmi sem található.
Az 1860 előtti történések is viszonylag kis számban szerepelnek a következő oldalakon, bár ilyen jellegű visszaemlékezések azért akadnak az átnézett lapokban. Ezért, hogy egy-egy téma kerekebben legyen kifejthető, felhasználtam más szerzők – esetenként 1860 előtti időszakkal foglalkozó – munkáit is. Ezek felsorolása írásom végén található.
Munkám az ábécé sorrendjében veszi sorra a város utcáit, azon belül házait és a hozzájuk kötődő eseményeket, személyeket, szervezeteket.
Az épület házszáma után helyenként – zárójelek között – a ház elnevezését olvashatják. Amennyiben csillaggal jelölt a név, akkor az érintett házon már elhelyezésre került a történetét röviden ismertető kő emléktábla. A többi esetben a szöveg már kész, de a tábla még nem talált – a költségeket viselni kész – állíttatóra.
Mivel az eligazodás az anyagomban nem könnyű, azt név- és tárgymutató segíti munkám végén.

Az internetes változatot folyamatosan egészítem ki, illetve végzem benne a szükséges korrekciókat. Így a letölthető változat (ebben csak nagyobb időközönként történik meg a változások átvezetése) az írás egy korábbi, többé-kevésbé eltérő állapotát tartalmazza.
Az eddigiekből is következik, hogy köszönetet kell mondanom a Halis István Városi Könyvtárnak és munkatársainak az adatgyűjtés, illetve írásom közzététele feltételeinek megteremtéséért, illetve a frissítések alkalmával azok ismételt biztosításáért.
Nem kevesebb köszönettel tartozom a Thury György Múzeumnak és munkatársainak. A közöltek egy részének forrása történeti dokumentációs táruk, illetve fotó- és könyvtáruk.
Hálás vagyok, hogy lehetővé tették, használhassak itt gyűjteményük képanyagából is (a TGYM felirat utal ezek származására), ami révén többet lehetett érzékeltetni a város korábbi hangulatából. E képeik digitalizálásáért Hohl Zoltánnak tartozom külön is köszönettel.
Sok kép származik különböző internetes oldalakról.
Ezek közül feltétlenül meg kell neveznem – az onnan származó képek mennyisége miatt – az epa.oszk.hu oldalt és ott a Vasárnapi Ujság 1890-ig digitalizált számait.
A metszetek alatti zárójeles évszám ebben az esetben a származási hely jele, de megadja az újság évfolyamát is, amelyben az illusztráció található.


Fametszés (1899)

Az épületek mai állapotát tükröző fotók – jobbára – saját felvételeim.
Ugyancsak megköszönöm azoknak a segítségét – akik olvasva a továbbiakat – úgy döntenek, hogy adatok, esetleg képek küldésével segítik teljesebbé tenni e dolgozatomat.
Ettől függetlenül is szívesen látom bárki véleményét a tarnoczky@t-online.hu címen.



A 19. század utolsó éveiben

A mai város részei (Bajcsa nélkül) a második katonai felméréskor (1858):



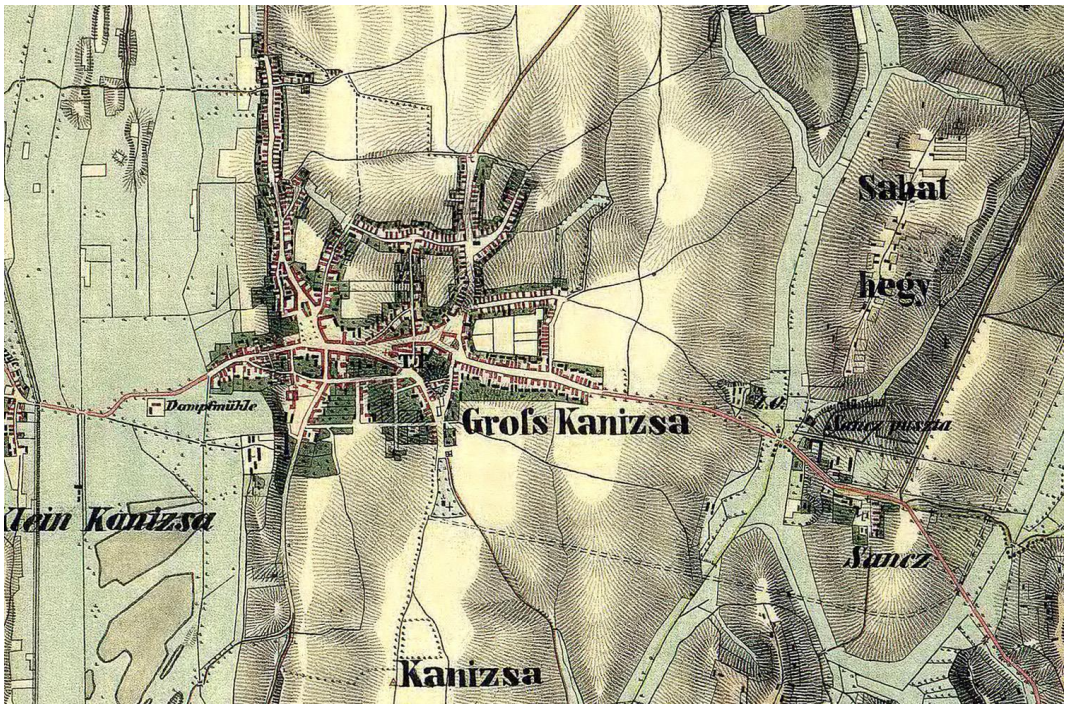
Sabat
hegy
Dampfmühle
Grofs Kanizsa
Sancz puszta
Klein Kanizsa
Sancz
Kanizsa

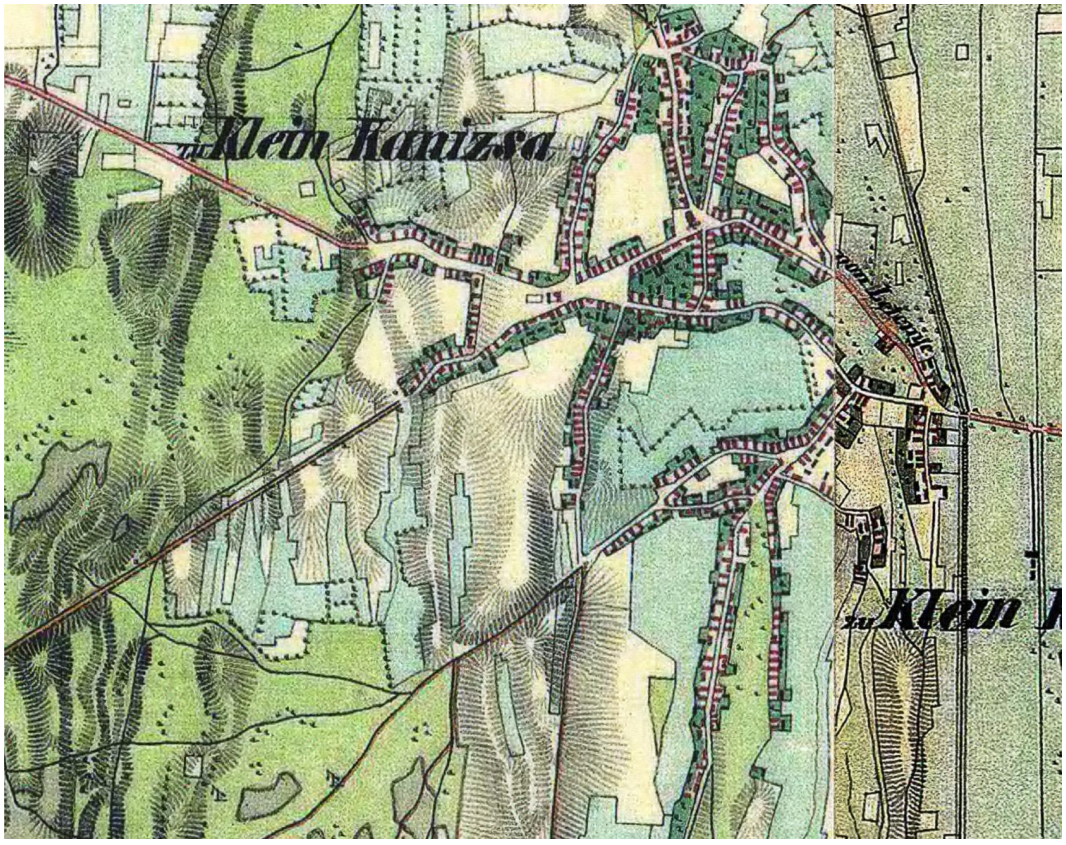
Klein Kanizsa

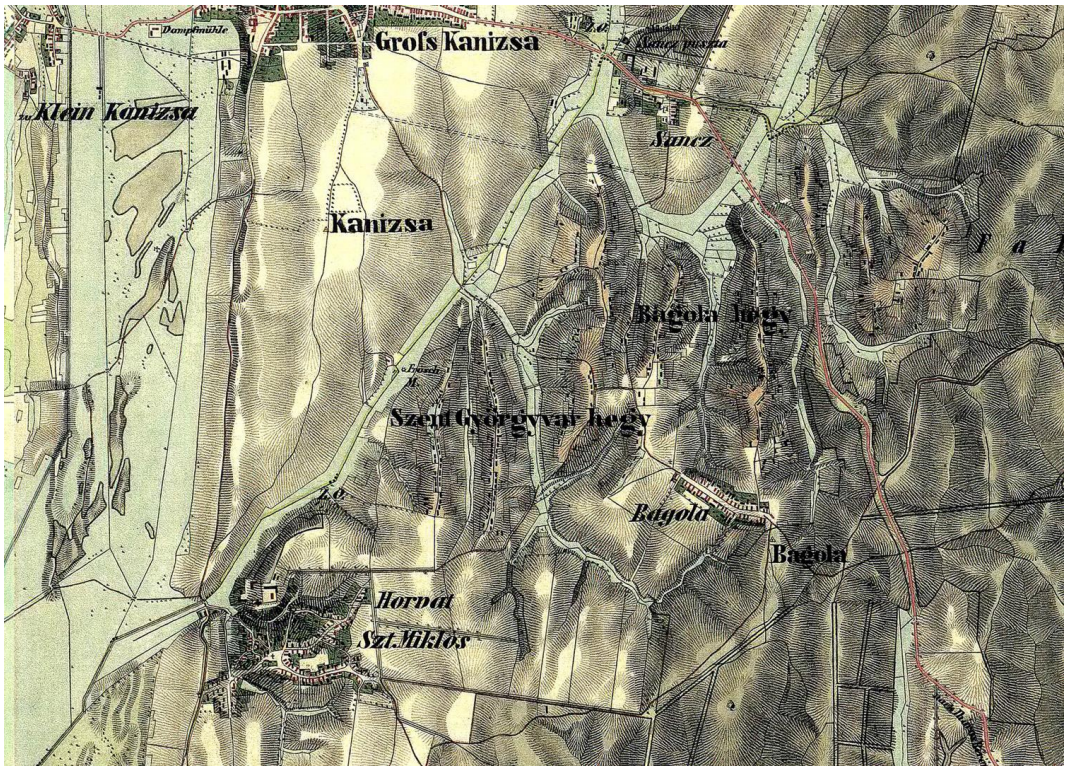

A város központi része 1901-ben:

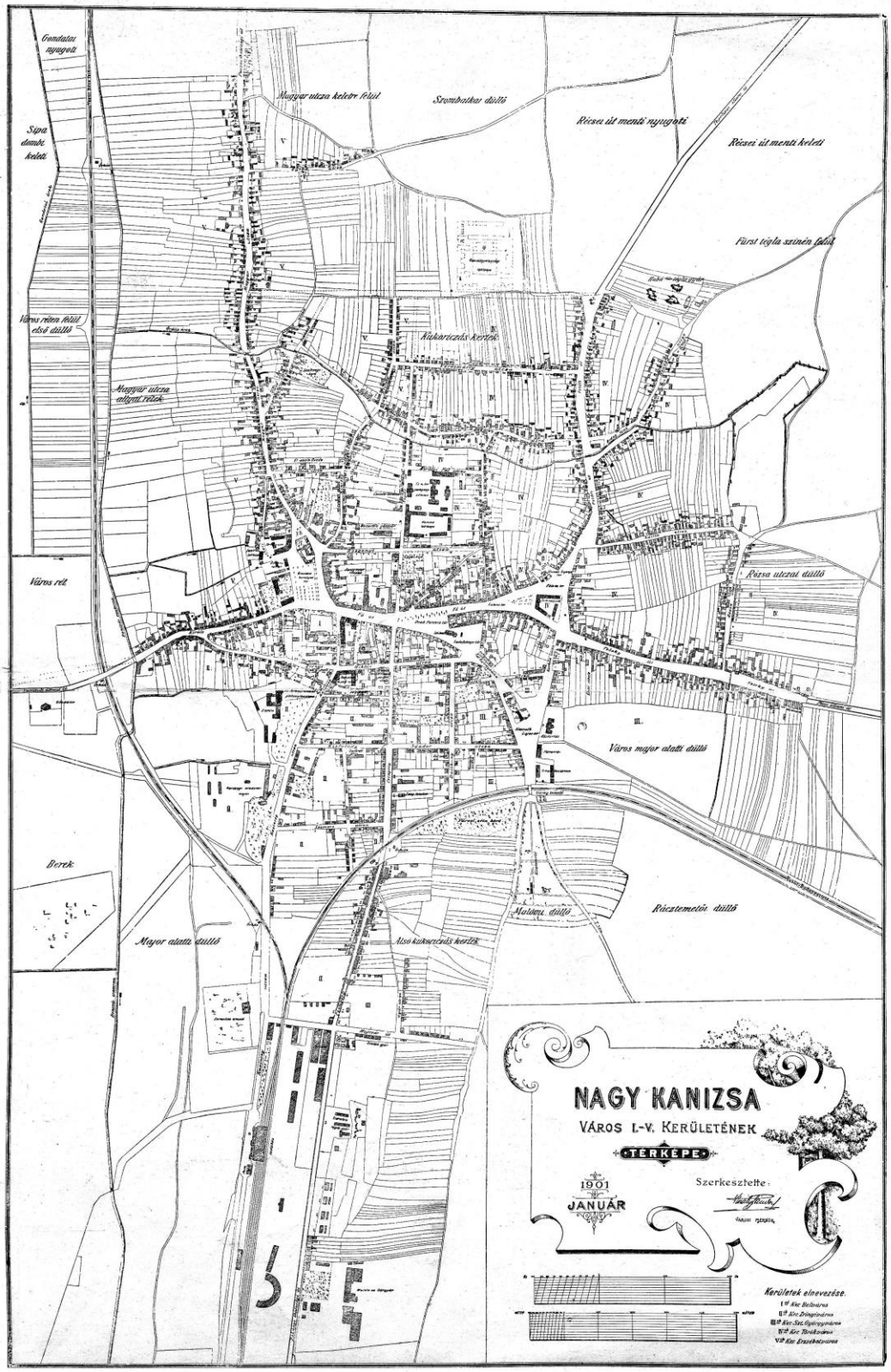
Gondatai nyugoti
Sipa dombi keleti
Magyar utcza keletre felül
Szombatkai düllő
Récsei út menti nyugoti
Récsei út menti keleti
Fürst tégla szinén felül
Város réten felül első düllő
Kukoriczás kertek
Magyar utcza alligai rétek
Rózsa utczai düllő
Város rét
Város major alatti düllő
Berek
Malacz düllő
Rácztemetői düllő
Major alatti düllő
Alsó kukoriczás kertek
NAGY KANIZSA
VÁROS I.-V. KERÜLETÉNEK
TERKÉPE
1901
JANUÁR
Szerkesztette:
Kerületek elnevezése.

Az utcák nevére kattintva közvetlenül az ottani épületek leírásához jut:

Ady Endre u.
Alkotmány út
Arany János u.
Attila u.
Árpád u.
Babochay u.
Bagoly u.
Bajcsai u.
Bajcsy-Zsilinszky u.
Bajza József u.
Batthyány u.
Báthory u.
Csány László u.
Csengery út
Deák tér
Dózsa György út
Dr. Szentendrey út
Egerszegi u.
Egry József u.
Eötvös tér
Erdész u.
Erzsébet tér
Fő út
Garay u.
Hajgató Sándor u.
Homokkomáromi u.
Honvéd u.
Hunyadi u.
Huszti György tér
Jakabkúti u.
Kaposvári u.
Kassa u.
Katona József u.
Kazinczy Ferenc u.
Kálvin tér
Kápolna tér
Kinizsi Pál u.
Király u.
Királyi Pál u.
Kisfaludy Sándor u.
Kisrác u.
Kórház u.
Kossuth tér
Kölcsey u.
Magyar u.
Múzeum tér
Nagyrác u.
Őrtorony u.
Petőfi u.
Rákóczi u.
Rozgonyi u.
Rozmaring u.
Sikátor u.
Só u.
Sörgyár u.
Sugár út
Szabadhegyi u.
Szemere u.
Szent Flórián tér
Szent Imre u.
Széchenyi tér
Tárház u.
Teleki út
Templom tér
Téglagyári u.
Tripammer u.
Úttörő u.
Varasdi u.
Vasúti u.
Vágóhídi út
Vár út
Vécsey u.
Virág Benedek u.
Vörösmarty u.
Wlassics u.
Zárda u.
Zrínyi u.

001. Ady Endre utca

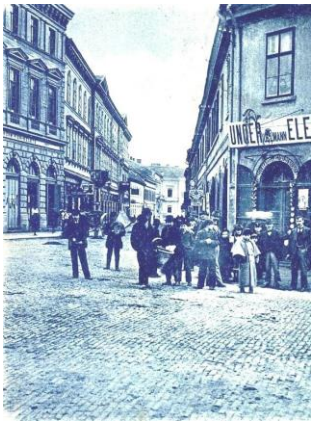

A 19. század végén

•Az Ady utca – az egyik legöregebb a város utcái közül – hajdan a légrádi országút szerepét töltötte be.
Ez a postaút Zákánynál lépte át a Drávát és Fiuménél érte el a tengert. Miután a Károlyváros és Fiume közötti szakaszát a birodalom 1819-ben Ludovica út néven modernizálta, esetenként a teljes, Kanizsától induló részt is emlegették e néven.
•Az utca funkciója azonban a vasútépítés nyomán nagyon megváltozott.
Korábban a Gyékényes felé vezető út keresztezte a jelenlegi pályaudvar területét, majd a Miklósfa előtti hídnál érte el az országút mai nyomvonalát.
A vasútvonal megépülése után az útnak a pályaudvarra eső része megszűnt. Így a Kisfaludy vagy a Szemere utcán át – jóval később az indóházi bérházaknál (Ady utca 63.) lévő sorompós átkelőn is – lehetett eljutni az Iván utca folytatásaként kialakított új (Csengery) útra, onnan pedig a Gyékényes felé vezető országútra. Ennek nyomvonalát – az akkor megnyitott Csengery út folytatásaként – 1870-re alakították ki, a korábbitól némileg keletre.



Az Erdész utca legalsó részéről 1969-ben készített felvétel alapján megállapítható, hogy akkor még létezett és használatban is volt az Ady és Csengery utcák közötti sorompós átkelő
(A kép az Ady utca 63. szám alatti épület emeletéről készült.)

•Megjegyzem, hogy légrádi útként egy másik, biztosan kisebb forgalmú utat is emlegettek az 1700-as évek végén. Ez a jelenlegi Kórház utca folytatásaként, a temető nyugati oldalán haladt délre, Miklósfa előtt kötött be a másik Gyékényes felé vivő útba.
•A Légrádra vezető postaút városi részét 1772-ben Légrádi utcának nevezték. Első szakaszát (a Zrínyi utcáig) Kórház, Kóroda, Ápolda, Ispita, Városháza utca néven, folytatását Szentmiklósi, Kapronczai, Kazinczy utca néven emlegették, majd az utca egésze is (ezt meg Sörház utcának is nevezték korábban) a Kazinczy nevet kapta.




Az utca háztetői az Alsótemplom tornyából 1907-ben

•A Zrínyi utcáig tartó részt már az 1820-as években téglával burkolták – elsőként a városban.
Érdemi folytatása azonban még évtizedekig nem lett a dolognak. A kiszórt sódert gyorsan elnyelte az agyagos sár, az esős időszakokban járhatatlanná vált a város.

1868-ban Hencz Antal építőmester találóan írta egyik cikkében: „Régi krónikák szerint elődeink sárt sárra halmoztak és nevezték vala útnak.” Ekkor már nagy vita folyt arról, hogy miféle burkolat lenne célszerű és viszonylag olcsó.
1870-ben aztán „klinkeresítés” hívei győztek. 1872-ben szintén ebben az utcában kezdődött el a tíz éven át tartó folyamat.Az utcákat sorra burkolták a helyben készített téglával.
Az eljárás eredménye a városképnek nem volt hasznára, közlekedési szempontból sem bizonyult ideális megoldásnak, a téglagyárak tulajdonosai viszont elégedettek lehettek.
A legendás kanizsai sár eltűnőben volt, de a por nem. A téglával burkolt utakat portalanításként öntözni kezdték. Az első öntözőkocsit 1874-ben vásárolta meg a város. A por azonban még nagyon sokáig központi probléma maradt, mert a város 4/5 részén öntözés sem volt. 1910-ben a helyi lap már az utcák olajjal történő locsolását követelte.
A megoldást végül a más burkolatok (bazalt, aszfalt) használata hozta.



1910

•A klinkertégla készítéséhez a nyerstéglát hosszú ideig égették az olvadáspont (1200 °C) közelében. A sokféle színárnyalatú termékben a bekövetkező zsugorodás miatt az egyes darabok mérete meglehetősen eltérő lett, alakjuk pedig változatosan torzult. Ugyanakkor az ilyen tégla fagyálló és közönséges társainál jóval kopásállóbb.



Kanizsai klinkertéglák a Teleki út 6. szám alatti ház udvari járdájából
(Méretük 20x10x5 cm körül ingadozó. Az utakra élükkel, a járdákra inkább lapjukkal rakták le. A városban felhasznált klinkertéglákat mindvégig a Csengery úti gyárban készítették.)

•A Kisfaludy utcán túli, ma is létező hársfákat ültethették 1881-ben, de a következő fásítás alkalmával is, 1914 tavaszán.



A fasor még létező fái 2009 októberének elején

•Az utca külső, vasút melletti részén, a sorompó után 1913-ban alakították ki a jelenlegi kis parkot. Annak helyét az előző évben vette meg a város a vasúttól, akik addig ott – az akkor még mélyen fekvő területen – szénpernyéjüket, salakjukat rakták le („loschgödör”, azaz oltógödör). A megnőtt építkezési kedv lehetővé tette, hogy a helyet a házak alapozásakor kitermelt földdel töltsék fel a mai szintre.







Séta az állomás felé
(Az Ady utca sorompón túli része a fasorral Steiner Edgár 1907-es vízfestményén. Az út fölé hajló, öregedő akácok egyre több gondot okoztak.)
(A kép Zsittney Gábor tulajdonában.)

Ady utca 0. (valójában Fő út 2.**)**

•Lásd: Fő út 2.







A városháza nyugati oldala 20. század első éveiben



Az 1930-as években



Az 1950-es években

002. Ady utca 1. **(Városházi bérház*)**



Az 1910-es években

•A Fő út sarkán állott, 1873-ban épült városháza megmaradt épületrésze.
Előbb polgári fiúiskolának szánták, de bérházként épült fel, amelynek bevételeit a Fő úti rész fenntartására kívánták fordítani.
Berg Károly (1889-ben, ötvenegy évesen halt meg) budapesti építész tervei alapján 1872-ben készült el. Kivitelezője a tervező és Hencz Antal helyi építész volt.

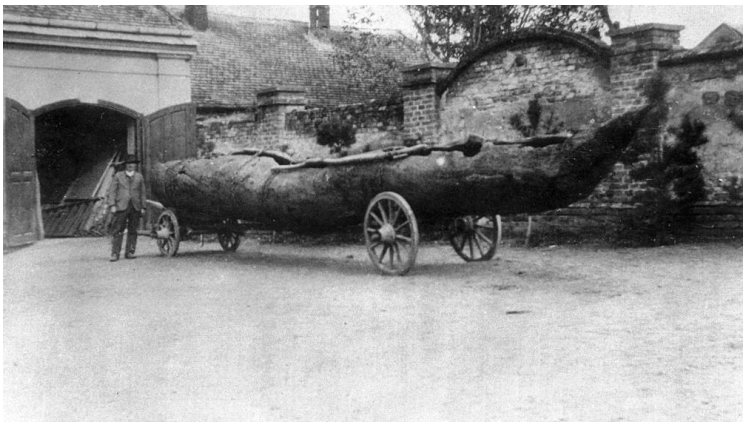

Az udvar délkeleti sarka 1936-ban
(A képen a Mura iszapjában lelt bödöncsónak látható. Ilyenek hordozták a folyó partja mentén dolgozó hajdani vízimalmokat.)
(TGYM)



Egy kései utód: idősebb Szoliva János malma Murakeresztúrnál az 1930-as években
(Szoliváné Szabó Erzsébettől.)







•A földszinti üzletek fölé akkor költözött a kilenc magyarországi főtávírdai központ egyike.
Az 1871-ben felálló igazgatóság hatásköre Baranya, Somogy, Tolna, Vas és Zala megyékre terjedt ki. Hivatali szervezetét 1879-re felszámolták, feladatait a budapesti igazgatóság vette át. Ettől kezdve csak a távírdai főállomás működött Kanizsán.
1887-ben a távírdai és postai szervezetet egyesítették. A város szerette volna megkapni az akkor kialakított postaigazgatóságot, de az Pécsre került. Ekkortól a városi távírda mindenkor a posta épületében volt elhelyezve.
•1872-ben alkalmazott először távírászként hölgyet a főállomás. A még szokatlan döntést üdvözölte a helyi lap is.
•Arra nézve nem találtam adatot, hogy mikor jelent meg a távírdai szolgáltatás a városban. Valószínűleg a vasúti építkezések részeként történt a vezetékek felszerelése. (Morse találmányát először is a vasút alkalmazta; 1844-ben a Baltimore-Washington vasútvonalon alakították ki a távírdai kapcsolatot.)



Morse-féle távíró készülék (1897)





Hughes-féle távíró készülék (1897)

Az első híradás a témában 1862-es; akkor egy hirdetésben a távírda előtti utcát Piarista utcaként említették. Kérdés ebben az esetben, hogy a belváros melyik részére használhatták ezt a hivatalosan nem létező elnevezést. Talán a Deák térről és a Fő út felső szakaszáról lehet szó, hiszen a Deák téren a templomot a piaristák használták és ugyancsak ők működtették az Eötvös téren a gimnáziumot. Az elképzelést valamelyest valószínűsíti, hogy ekkoriban a tér déli oldalán (Deák tér 3.) volt a postahivatal. Lehet, hogy az adott helyet a távírdának is.
Egy 1865-ös hirdetés szerint a "távsürgönyző hivatal" költözik ki az Iván utca 480. számú házból. A gond ezzel az, hogy az akkori kataszteri térkép szerint a 480. számú ház a Batthyány utcában volt (ma Batthyány utca 6.). Igaz, a telek folytatása a Csengery útig nyúlt, de ott a 486. számú ház (ma Csengery út 13.) állt.

Ezért a házszám elírását tartom valószínűnek. Feltételezem, hogy a közölni kívánt szám a 490. (Csengery út 23.) lehetett. Az Iván utcai elhelyezés ésszerűnek is tűnik, hiszen a távírdai vezetékek a vasútállomás felől tartottak a belvárosba.
•Itt említem meg, hogy Vahot Imre író, szerkesztő 1876-ban Kanizsára látogatott: felolvasást tartott Petőfiről a költő emléknapján.


Vahot Imre (1879)

Kanizsai tartózkodására emlékezve később megírta, hogy itt ismerkedett meg Grandpierre Károllyal, távírdai igazgatóság titkárával, akinek apja a francia emigráció idején települt Kolozsvárra.
Grandpierre a felolvasás alkalmából verset írt Petőfihez, amelyet megjelentetett a Zalai Közlönyben. A mű elnyerte Vahot tetszését: szerinte bármely francia költő büszke lehetne rá, de megjegyezte – utalva a névazonosságra –, hogy Nagy Péter cár bizonyára nem dicsőítené így Petőfit.
Más forrásokból ismert, hogy az apa, a hugenotta Charles Grandpierre Svájcból került Kolozsvárra és ott nyelvtanításból élt.
Fia, az említett Károly igazi „rebellis” volt. Kivette részét az olasz szabadságharcból és a kufsteini várfogságból is. 1891-ben Budapesten halt meg. Élete 52. évében járt akkor.
Károly három fia egyike volt dr. Grandpierre Emil (Nagykanizsán született 1874-ben), aki jogász lett.
Ő Erdélybe visszaköltözve, a kolozsvári közéletben szerzett ismertségén túl, íróként (Nagy Péter művésznévvel) is jó nevet szerzett magának.



Fia pedig, Kolozsvári Grandpierre Emil, már kimondottan írói munkássága révén lett közismert.

Íme, a Vahot által dicsért vers:

Grandpierre Károly: **Petőfihez**

Jövél, – tűnél, – nem tudja senki se’
Honnan? – Hová? – Léted egész mese.
Egy-egy szikra lantod minden dala,
Mely lángot éleszt, fényt áraszt vala.
S midőn lelked földünkről távozék,
Díszét veszítve, elborult az ég.

Mondd: mi valál? – Tündöklő meteor?
Mely útjában szikrát szikrára szór?
Mely pályáját végig nem futhatá
S kihamvadt csillagként hullt alá;
Koromsötét űrt hagyva hátra ott,
Hol csak imént tűzfénye ragyogott?

Nem, nem valál csak puszta tünemény,
Múlékony meteor hazánk egén!
Te nap valál, amely sugarait
A végtelenbe szórva melegít;
Állócsillag, mely bár kialva rég,
Szemünkben most is tündérfénnyel ég!

S neved e fénye soh’ sem veszhet el;

Mert míg e földön lesz érző kebel,
Míg lesz oly szív, mely lángolón szeret
Szabadságot, hazát és nemzetet;
Mely szépért és nagyért hevülni tud,
Lesz, – ki sírodra tűzzön koszorút.

•Részben szintén a távírda létéhez kapcsolódik, hogy 1875-ben létrejött a Nagykanizsai Tiszti Önsegélyező Egylet. Távírdai, postai, sóhivatali, adóhivatali tisztviselők alakították.


Opris Péter
(1848-1913)


Szobra Pécsett

Elnöknek Oprisiu Pétert választották, aki 1873-tól a távírdai igazgatóság másik titkára volt Grandpierre mellett. 1878-ban (ekkor szűnt meg az igazgatóság) távozott a városból. 1887-ben Pécsre kerülve, ott lett a posta és távírda főigazgatója, az ottani igazgatóság vezetője. Nevét Oprisra változtatta.
Az 1880-as években már Nagykanizsai Tiszti Önsegélyező Szövetkezet volt az egyesület neve. Ekkoriban gróf Hugonnay Kálmán bíró volt az elnökük.

•Az 1872-ben létrehozott polgári fiúiskola 1873 őszén a Csengery útról ide költözött és átmenetileg itt működött a második emeleten. 1878-ban az iskolának saját épületet emeltek a Zrínyi utcában.
•Megalakulásától (1873) a ház adott helyet a Nagykanizsai Bankegyesület Részvénytársaságnak is. A részvénytársaság 1923-ban egyesült a Dél-zalai Takarékpénztárral.



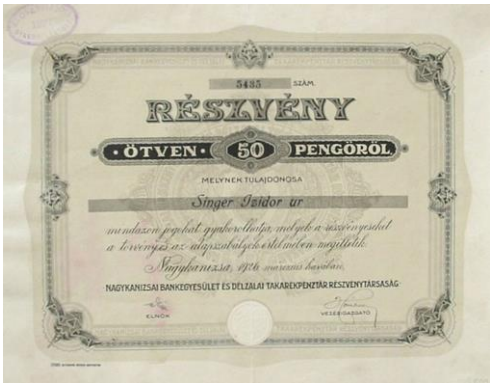

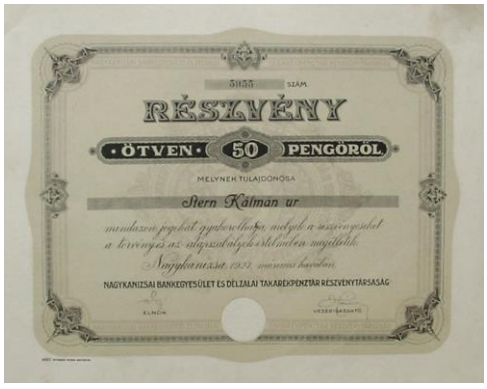

•Bár bérháznak szánták, ahogy várható volt, az épületet fokozatosan birtokba vette a hivatalaival terjeszkedő városháza. 1912-től a városi rendőrség működött első emeletén.
•Itt működött Farkas (Jenő) és Krausz 1897-ben alapított nyomdája is, amely megszűnésekor, 1911-ben már a Múzeum tér 6. szám alatti uradalmi épületben volt található.



Farkas Jenő

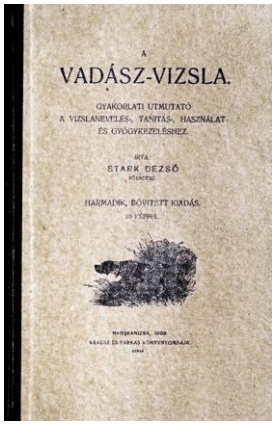



Tüskésszőrű német vizsla.

1909

•1920-ban a második emeleten kezdte, majd a gőzfürdő egyik épületében folytatta tevékenységét a rövidéletű, Fenyves-féle zeneiskola.
•A két világháború közötti időszakban látszerészek is dolgoztak a házban.







1940
(A ház üzletei 1930-ban kapták a képen látható „modern” portálokat.)
(Ketting Klára felvétele.) (indafoto.hu)

•A két világháború közötti időszakban Szabó Sándor áruháza (a járda feletti, „BÖRÖNDÖS” feliratú tábla mögött) volt a földszinti üzletsor legnagyobb boltja. 1942-ig létezett.





Szabó Sándor 1939-es arcképe és áruháza csomagolópapírja

A hat kirakatában kínált cipők az átellenes szomszédban (Ady utca 2.) készültek. A cipész képzettségű Szabó és fia ott rendezte be üzemét. Az anyagraktárt követő négy teremben vándoroltak kézről-kézre a cipővé alakuló nyersanyagok. Egy 1932-es írás szerint harmincnyolc alkalmazottal dolgozott a cég akkoriban.



A vállalkozás személyzete az 1920-as években
(A felvétel az Ady utca 1. szám alatti udvarban készülhetett.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

•Az épületnek eredetileg is két bejárata volt. Az északi erkély alatti kaput azonban megszüntették, helyette a ház szélén alakították ki az igazán széles és nem kevésbé stílustalan bejárót.

Ady utca 2. (egyben Erzsébet tér 1.)

•Lásd: Erzsébet tér 1.



A 20. század első éveiben



1913



Az első világháború tájékán









Az udvar keleti oldala

003. Ady utca 3. **(Unger-ház)**



Az 1920-as években (Jobbról a második ház.)

•A ház, amelyben a kapualj kovácsoltvas ajtaja eredeti, a 19. század első felében épülhetett. A századforduló tájékán került a cégét 1887-ben alapító Melczer Jakab üvegkereskedő birtokába.



1899
(Melczer 1935-ben, hetvenöt évesen halt meg.)



1905
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



Melczer számolócédulájának részlete

(Steinhardt László gyűteményéből.)


Üzletemet a volt üzlethelyiségem melletti saját házamban
Horthy Miklós-ut 3. szám alatti
udvari helyiségeimben **bejárat a kapu alatt** **folytatom tovább.**
A több mint félszázad óta fennálló cégem továbbra is a legdúsabb raktárral és választékkal várja igenlisztelt vevőit.
MELCZER JENŐ
1537 üveg- és porcellánkereskedő.

1942

Melczer 1899-ben vette át a Schiffer-féle üvegboltot és azt felújította.

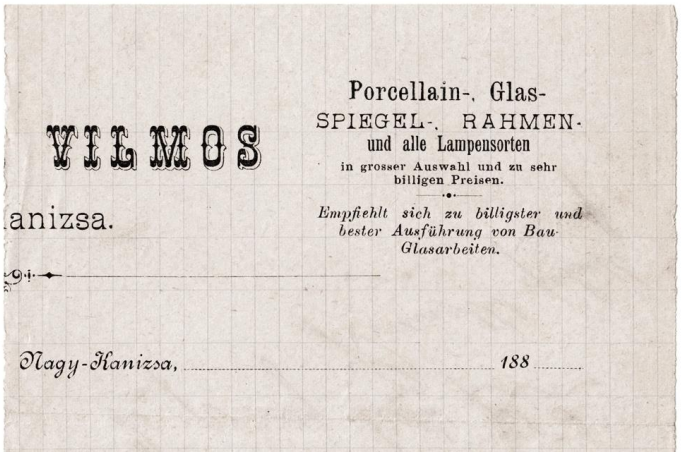
VILMOS
anizsa.
Porcellain-, Glas-
SPIEGEL-, RAHMEN-
und alle Lampensorten
in grosser Auswahl und zu sehr billigen Preisen.
Empfiehlt sich zu billigster und bester Ausführung von Bau-Glasarbeiten.
Nagy-Kanizsa, ... *188* .....

Schiffer számlájának 1888-ban használt darabja
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Schiffer Vilmos neve már az 1850-es évek első felének uradalmi kimutatásaiban szerepel, kereskedelmi tevékenysége miatt adófizetésre kötelezettként. Ekkoriban még Kiss József gombkötő házában (Fő út 8.) volt az üzlete.






•Korábban Unger-háznak nevezték.
Itt, az épületben működött a tulajdonos, Unger Lőrinc vaskereskedése.


Néhány tanoncz felvétetik.

Alulirott vas- és norinbergi kereskedésébe néhány tanoncz, kik elegendő iskolai ismerettel birnak kedvező feltételek mellett felvétetnek.

Unger Lőrincz,
vaskereskedő.

1864

Az 1871-ben fiatalon (46. életévében) meghalt Unger egyik fia volt Unger Ullmann Elek vaskereskedő. Az épületet a továbbiakban özvegye birtokolta, valameddig még létezett a bolt is.
Unger Lőrinc síremléke ma is áll a családi kripta felett.



Szövegéből látható, hogy a kriptában az Ungereken kívül nyugszanak Ullmann és Unger Ullmann nevű halottak is. A két család kapcsolódásáról azonban nincsenek más adataim.
Említendő itt még Unger Ferenc „német varga” hajdani háza (most is létezik az Ady utca 17. szám alatt) és fia, Unger Alajos, a város hajdani országgyűlési képviselője. A családi kapcsolatot jelzi, hogy Unger Ferenc ingatlanja idővel Unger Ullmann Elek birtokába került.
•A 20. század első éveiben itt volt Fischel Lajos nyomdája, a „Zala” kiadóhivatala, továbbá a helyi mértékhitelesítő hivatal, amely 1908-ban kapta meg a megyei hatáskört.
A nyomda és a lap is 1909-ben került ki a Fischel család kezéből.





Fischel Lajos (TGYM) (1871-1944)

Ekkor lett tulajdonosa az e célra alapított Zala Hírlapkiadó és Nyomda Rt.
A társaság nyomdája 1911 tavaszán a Csengery út 7. szám alá költözött, „társbérletbe” a Gutenberg Nyomdával. Egy 1912-es hír szerint már a gimnázium Eötvös téri kiürült épületében dolgoztak.



1912



A BALATONI SZÖVETSÉG

ALAPSZABÁLYAI.

Nagykanizsa, 1913.
Zala Hirlapkiadó és Nyomda Részvénytársaság

1913

•Fitos Gyula fényképész – még létező – műtermét az udvar délkeleti sarkában, 1912-ben építették (a kis ház nyugati kiszögelésében volt maga a műterem).



1912

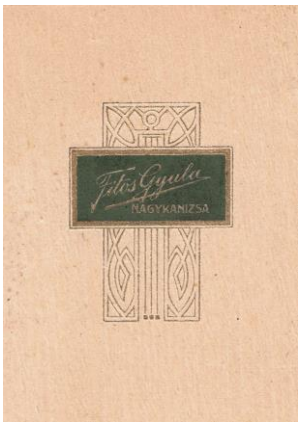



Fitos magáról készített képe 1915-ből
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)





FITOS GYULA

FÉNYKÉPÉSZETI MŰTERME

Legszebb fényképek és gyermekfelvételek, elsőrangu nagyitások, valamint az összes fényképészeti különlegességek modern fényképészeti műtermében készülnek.

Esti felvételek villanyfénynél.

NAGYKANIZSA, KAZINCZY-U. 3. SZ.

1920

Az 1930-as évek végén már ezt a műtermet is Vastagh Béla működtette. Az „Elite-foto” nevet adta neki.



•Az emeletes ház tetőzetét 1913-ban emelték meg.



1930



1931

004. Ady utca 4.



Az 1910-es években (Balról a második ház.)



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

•Az 1990-es évek elején lebontott, korábbi emeletes házat 1910-es haláláig (79. évében járt akkor) Sommer Sándor kereskedő birtokolta. A korabeli térképek tanúsága szerint a századfordulón történt az átépítés, amelynek révén kialakult az épület képeslapokról ismerős homlokzata.

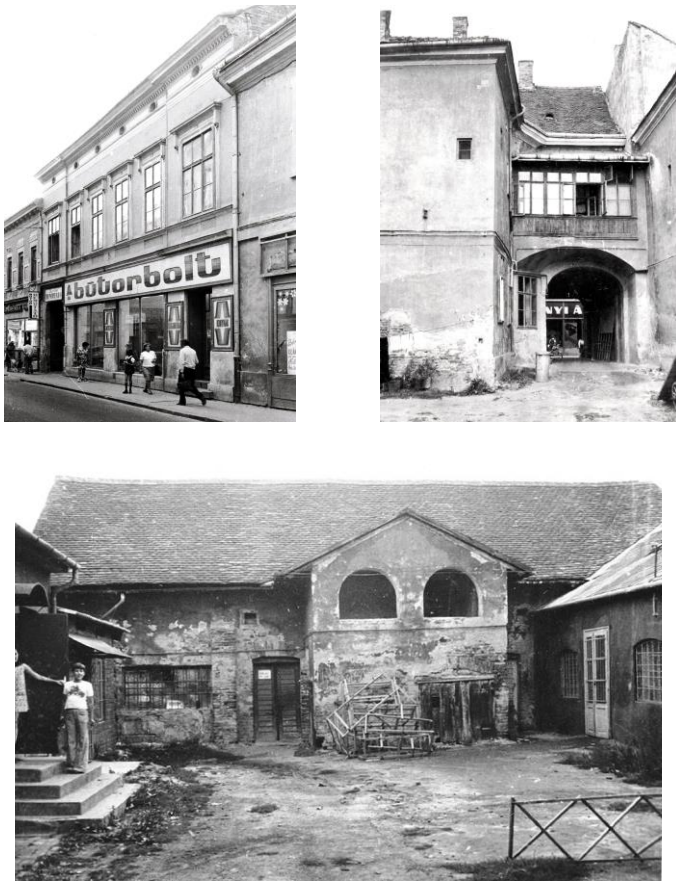

Három 1976-os fénykép
(A legöregebb rész, az udvar végén a raktár már 1860-ban is létezett.)
(TGYM)

•Az 1870-es évektől 1882-ig e helyen (a már emeletes Sommer-ház helyén állt, valószínűleg földszintes, a telek szélességénél szűkebb házban) működött Fischel Fülöp könyvkereskedése és a „Zala” szerkesztősége. 1883-ban Fischel kiköltözött itteni bérleményeiből, a szerkesztőséget a Bajza utca 6. szám alá, a könyvkereskedést a Fő út 2. számú házba költöztette.
A nyomdák történetével foglalkozó tanulmány szerint Fischel nyomdája 1884-ben költözött a Neumann-házba. 1891-ben Sommer viszont kiadásra hirdette a nyomda itt megürült helyét. (Az addig bérleményekben dolgozó nyomdát Fischel ekkor költöztette saját házába, a Szent Imre utca 4. szám alá.)
Ezek alapján feltételezem, hogy Fischel 1884-ben nyomdáját ide, boltja és a „Zala” szerkesztősége helyére költöztette, az akkor még Neumann-háznak nevezett épületbe.
Sommer Sándor tulajdonába ezt követően kerülhetett az ingatlan.

Az eredeti tulajdonos személyét nem tudtam azonosítani. Van egy harminc évvel korábbi adat Neumann Henrik nevű kereskedő létezéséről, illetve az 1870-es években Neumann Sándor volt a Vár úti gőzmalom egyik tulajdonosa. Utóbbi nyolcvanhat évesen, 1922-ben halt meg.
•Sommer Sándor (1910-ben, 79 évesen halt meg) alapítója volt a közel negyven évig létező Sommer Miksa és Sándor fakereskedő cégnek. (Sándor testvére, Miksa 1887-ben, hatvan évesen hunyt el.) A vállalkozás az egész Dunántúlon ismert volt. Sándor másik testvére, Sommer József (1907-ben, 78 évesen halt meg) 1853-ban alapította szintén neves, rövidáru kereskedelmével foglalkozó cégét. Volt még egy Mór nevű testvérük is, akinek 1872-ben nyílt üzlete.
•A házat 1922-ben adta el Sommer özvegye és fia, Sommer Ignác (1864-1931), ugyanakkor megvették a Csengery út 6. szám alatti Schreyer-házat.
Ignác – csapi előnévvel – 1913-ban nemességet kapott. Korábban Csapiban volt földbirtokos 1000 holdon. Ott és a környéken mezőgazdasági telepek létesítése, iskolák építése, a szőlők újratelepítése fűződött nevéhez.
Érdekesség, hogy Csapi közelében szénbányát is feltárt, amelyben kitermelés is folyt. A kanizsai gőzfürdő fűtéséhez is szállítottak a szénből.
•A lépcsőház – ónból készült – fiúcska figurája ma a Bazárudvar északi udvarában áll.

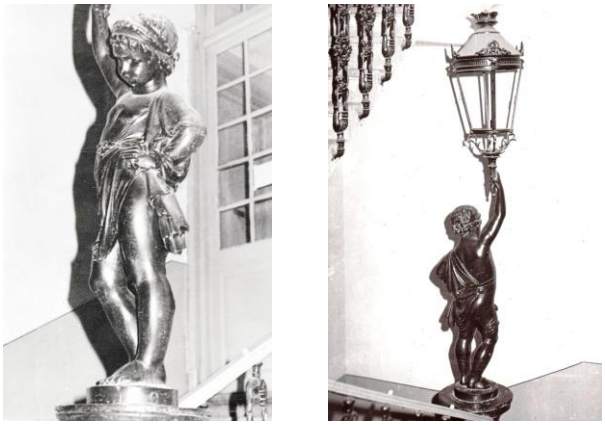

Lépcsőházi részlet 1976-ból
(TGYM)

005. Ady utca 5.



A 20. század első éveiben (Jobbról a harmadik ház.)



Másik kép ekkoriból

•1861-es adat szerint itt az uradalom – a jelenleginél szűkebb – épülete állt. A ház mellett, a telek déli oldalán lehetett bejutni az udvarra. A házban bérelte akkor boltját Scherz Lipót (1882-ben, hetvenöt évesen halt meg) gabonakereskedő, illetve a rövidáruk kereskedésével foglalkozó Sommer József. Az 1870-es, 1880-as években már Mayer József orvos tulajdonában volt.
•A jelenlegi épület emeletes, eklektikus elődjét a 19. század végén emelték, Löwinger-házként emlegették a századfordulóig. (Tulajdonosa birtokolta az utca 6. számú házát is.)
Földszintjéig visszabontva (1970-es vagy 1980-as évek), a házat kétemeletessé alakították.



Az utca képe a ház átalakítását megelőzően



1976
(TGYM)

•Már az első világháború előtt dr. Goda (Goldmann) Lipót orvos birtokába került. Goda 1897-ben került vissza Kanizsára orvosként. 1900-tól 1936-ig volt a város tisztiorvosa.



Dr. Goda Lipót (1866-1944?)

Apját, Goldmann Samut 1862-től alkalmazta kántorként az izraelita hitközség. Nyolcvanhárom évesen, 1917-ben halt meg.
•Az első világháború előtt a ház egyik lakásában lakott Sterneck Zsigmond zeneszerző, csellóművész.


Sterneck Zsigmond

Sterneck éveket töltött Németországban, majd a világháború után ismét a városban telepedett le, az utca valamelyik kis házában bérelt szerény lakást. A nagykanizsai zenei élet meghatározó figurája lett. 1927-ben halt meg Kanizsán. Hatvanhat esztendőt élt.

006. Ady utca 6.



Az 1910-es évek elején (Balról a szélső épület.)





1976
(TGYM)

•Az 1990-es évek elején, az Ady utca 4. számú házzal együtt bontották le a korábban itt állt emeletes házat. Építésük időpontja sem térhetett el nagyon egymástól.
A telken hajdanán állt (valószínűleg földszintes) épületet Löwinger-házként emlegették a századfordulóig. Tulajdonosa birtokolta az utca 5. számú házát is.
A város 1907-es címtára szerint akkoriban már dr. Szabó Zsigmond birtokolta az ingatlant. (Szabó Perlakról költözött Kanizsára.) Könnyen lehet, hogy ő volt az, aki a szerény megjelenésű korábbi házat azzá az emeletes épületté alakíttatta, amelyet a képeslapokon láthatunk.



Dr. Szabó Zsigmond orvos
(1866-1938)

•Itt kezdte működését – akkor még kisipari jelleggel – Kardos Sándor 1901-ben alapított „kefegyára”, amely valódi gyárrá a Szemere utcai telep 1907-es megépülését követően vált.

•A Löwinger-házban kialakításra került egy napfény-műterem is. Létrehozása időpontját nem ismerem.

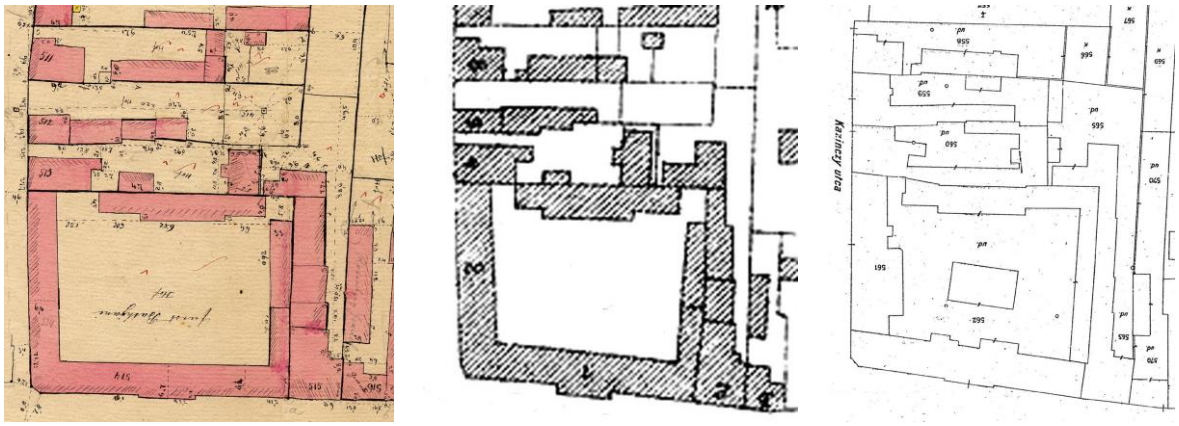

A ház és környéke 1864-ben, a századfordulós átépítés előtt és 1917-ben

A helyi lapokban megjelent hirdetések alapján csak közelítőleges képet tudtam kialakítani az itt dolgozó fényképészekről.
•Az első, magát itt hirdető fényképész Fiedler Gyula volt. 1882 előtti és 1885 utáni reklámjával nem találkoztam.

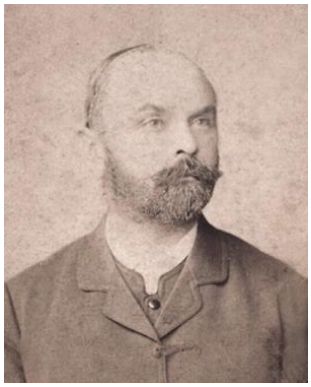

Fiedler Gyula 1883-ban, 50 évesen



1882



1883



1885









1897-ben a Zala tudósította olvasóit, hogy Fiedler Zágrábban (pályafutását ott folytatta) meghalt. Ekkor azt írták, hogy a fényképész korábban néhány évig dolgozott Kanizsán.
Ha hihetünk a képek egykori tulajdonosai által feltüntetett évszámoknak, a néhány évet elég tágan kell értenünk.
Ezt a képet 1880-ban készíthette:





Egy felvétel 1887-ből:





(TGYM)

Mindezekből nem derül ki, hogy mikortól létezett a műterem és melyik évben kezdte, illetve fejezte be működését a városban Fiedler. Dolgozhatott itt akár 1890-ig is, mert a műteremhez kötődő újabb reklám ekkor jelent meg. 1891-ből már zágrábi felvétele ismert.



1891

•A következő „ismert” itt dolgozó fényképész Istvánffy D. volt.


A LEECÉLSZGRŰBB
Karácsonyi és uj évi ajándék
egy jól sikerült fényképészeti
Arckép
mely
Istvánffy fényképész műteremben
Városház utca 6. szám
minden alakban és modorban finom műizlés kivitelben készitetnek.
Hogy pedig a helybeli nagyérdemü és műizlésnel biró-közönséget kielégitsük, felvételeket a legujabb angol Apparatusokkal foganatositjuk, melyek segitségével borus időben ép ugy, mint derült napon feltétlen sikerült képek készitetnek.
A n. é. közönség becsen látogatásáért esdve
Istvánffy D.
468 1—2 fényképészeti műterme.

1890

Istvánffy D. esetében az ismert jelző használata idézőjelek nélkül igazán túlzás lenne. Még keresztnevét sem sikerült megállapítanom.
Annak ellenére van ez így, hogy az év decemberében a Zala munkatársa meglátogatta a műterem legújabb mesterét, hogy bemutassa a város lakóinak.
Igen ám, de belépve a fényképész segédje fogadta, aki történetesen lány volt… És tizenhat éves volt és Lenke volt. E pillanatban az újságíró érdeklődése a fényképezés mesterfogásai iránt elillant, majd a szerkesztőségben biztosan nem azt a cikket írta meg, amelyet eredetileg tervezett.
Döntését mégsem vehetjük zokon, mert a barna Lenke nem csupán fiatal, de gyönyörű is volt. És a szemei… Azok bizony, még elfogulatlan újságírónk megállapítása szerint is, lángoltak.
Miután távozáskor módja volt még egyszer beletekinteni a szép Lenke szemébe, gyengéden megszorítani jobbját, joggal állapította meg beszámolója végén: „A ködös, borongós vasárnapi délutánt jobban nem használhattam volna fel, mint az által, hogy látogatást tettem a műteremben.”
Hát, így maradt az utókorra a mester keresztneve helyett a segédé.


Istvánffy J. (városház utca 6. sz.)
fényképészeti műtermében,
művészies kivitelü fényképek a legfinomabb és legizlésesebb kivitelben
eszközöltetnek a legolcsóbb árak mellett
Valamint életnagyságu arczképek olajban festve a legmagasabb
854 kivánalmaknak megfelelően készittetnek.
Feltételek borult időben is a legjobb sikerrel
eszközöltetnek.

1891 októbere



1891 novembere

Mint feljebb látható, az 1891-es hirdetésekben Istvánffyk vonatkozásában újabb nehezen tisztázható kérdés merül fel. Nem Ilona esetében, aki már 1885-ben feltűnt, mint a Fő út 8. szám alatti műterem mestere. Istvánffy J. kiléte azonban teljesen bizonytalan: lehet a család egy újabb tagja, de lehet szó egyszerű elírásról is.



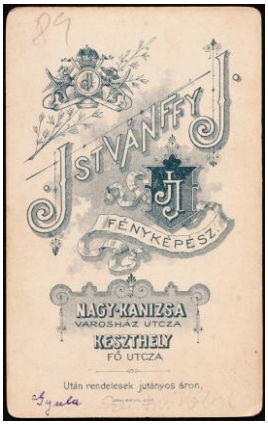

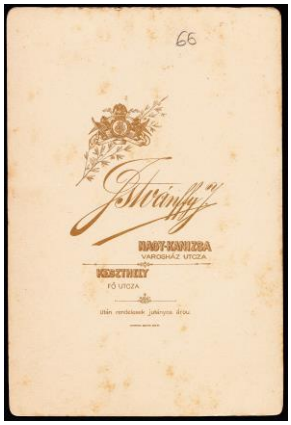

(fortepan.hu)

•A következő mester létezéséről csak indirekt módon tudunk. Uher Ödön tájékoztatta egy hirdetésében a város lakosságát, a Városház utcában lévő Szénássy-féle műtermet a továbbiakban ő működteti. Uher felesége Szénássy Anna volt. Így a Szénássy nevű fényképész lehetett akár apósa, akár felesége is. Sajnos, a Szénássy-féle időszakból származó felvételt nem ismerek.

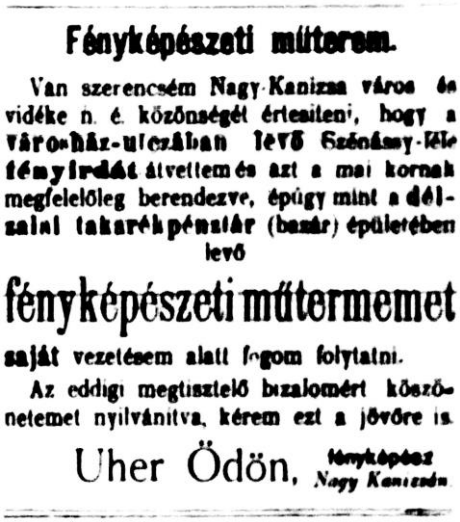

Fényképészeti műterem.

Van szerencsém Nagy-Kanizsa város és vidéke n. é. közönségét értesíteni, hogy a **város-ház-utczában** levő Szénássy-féle **fényirdát** átvettem és azt a mai kornak megfelelőleg berendezve, épúgy mint a **dél-szlavi takarékpénztár** (bazár) épületében levő

fényképészeti műtermemet

saját vezetésem alatt fogom folytatni.

Az eddigi megtisztelő bizalomért köszönetemet nyilvánítva, kérem ezt a jövőre is.

Uher Ödön, fényképész
Nagy Kanizsán

1894



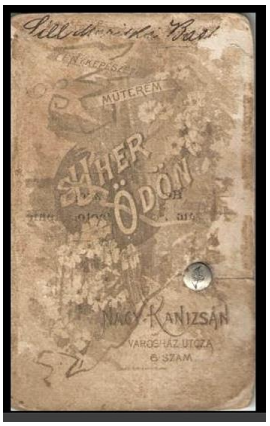

•Uher e (immár második) műtermét fióküzletként használta, majd hamarosan Budapestet választotta tevékenysége színhelyéül.
Még megjegyzem, hogy a helyi múzeum őrzi olyan kanizsai munkáját, amelyen párhuzamosan működtetett bártfafürdői műtermét is reklámozza Uher.



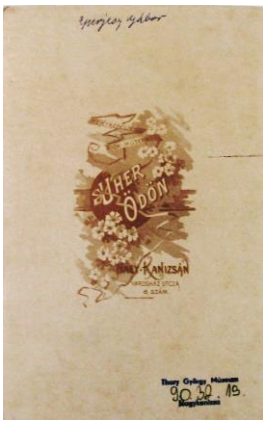

(TGYM)

•A műterem történetében 1896-ban megint az Istvánffyk következtek.





Skublics Imre közjegyző portréja
(Nyolcvanhét évesen, 1934-ben halt meg.)

•1897-ben lett a ház lakója Bogyay Elek fényképész.
A Zala 1897 decemberében adta hírül itteni műtermének megnyitását, amelyet azonban, valamilyen okból, nem sokáig használhatott. (A helyi lap egy 1891-es számában találtam kanizsai tevékenykedése első említését. Akkor a Zöldfakert adott helyet műtermének. Bogyay az őt választóknak ötven perc elteltével ígérte a kész felvétel átnyújtását.)
Kunics Zsuzsa kutatásai szerint Bogyay 1898-ban kénytelen volt munkája végzéséhez sátrat állítani az Erzsébet tér északi felén. 1899-ben, engedély hiányában, már ezt sem tehette meg.
Amikor 1900 márciusában, ötvenkét évesen meghalt a Zalai Közlöny gyorsfényképészként búcsúzott tőle.

A gyorsfényképész negatív felvétel nélkül, közvetlenül a papírra dolgozott. Így, képei szükségszerűen egyetlen példányban készültek. Nem is találkoztam Bogyaytól származó fotóval.
•Ugyancsak Kunics Zsuzsa találta meg a műterem megszüntetésének időpontját. Dr. Szabó Zsigmond háztulajdonos 1904 tavaszán (talán ekkor emelték az emeletes épület) bontatta el a létesítményt.
Utolsó bérlője Mathea Károly volt. Nem ismerek olyan felvételét, amely itt készült volna.

007. Ady utca 7. (képek még: Zrínyi utca 29.) **(Kaszinó székház*)**

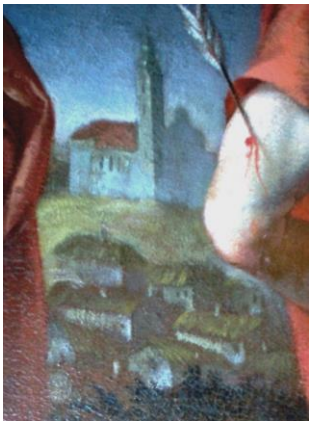

A környék Szent Erazmusz alsótemplomi oltárképén

•Egykor itt állt az Ispita és a Szent Márton-kápolna: a sarkon volt a kápolna, mellette, az Ady utcai oldalon az Ispita emeletes épülete.
•Ispita működtetésének kötelezettsége 1750-től számított a város feladatának. Ekkor vette felügyelete alá a város az ispotályt, melynek építése 1698-ban lett engedélyezve. Egy 1713-as adat szerint akkor már valószínűleg létezett. 1780-ban felújításon (talán emeletessé is ekkor lett) esett át. Az intézmény egyszerre számított kórháznak, szegényháznak és aggok ápoldájának.
Az Erdélyi Hírmondó 1837-es írása e városi „kórház” létrehozását Babochay János, illetve Bernhard Gáspár városbírók érdemének tekinti, akárcsak egy sétatér létesítését. A két személynek lehettek – akár komoly – érdemei az Ispita ügyében, de alapítása biztosan működésüket megelőzően történt, hiszen 1779 és 1787 között (míg a leégett városháza helyett újat nem emeltek) a város tanácsa az Ispitában ülésezett. Ekkori adat szerint hat szobája volt.
A tanács kiköltözése után is eredeti rendeltetésétől eltérően használták egy részét: itt lakott a városi iskolamester és itt is tanított. Az elhelyezési gondok megoldódását a szomszédos „nemzeti oskola” megépülése jelentette.

Működése utolsó szakaszában a kórházi rész az emelet három szobájában volt elhelyezve. Külön szobája volt a női és férfi betegeknek, illetve a súlyos állapotban lévőknek. Évente 300, 400 beteget látott el. Kórházi ágyai száma tíz és huszonöt között ingadozott.

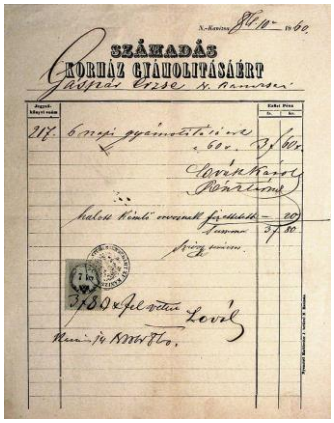
SZÁMADÁS
KÓRHÁZ GYÁMOLTÁSÁÉRT

1860
(A számlát pénztárnokként Lovák Károly patikus állította ki.)
(Markbreiter Jakab nyomtatványa.)

A földszint három szobája látta el a menhelyi feladatokat.
•A kápolnát saárdi Somssich Antal (született: 1742) építtette 1769-től. Vonzódását a városhoz talán magyarázza, hogy első, nagyon fiatalon meghalt – akkor már nem élő – felesége Inkey Zsófia volt.
1771-ben Szent Márton püspök tiszteletére szentelték fel a kápolnát.
A kápolna 1831-es leírása szerint is tornyos volt. Hajdani megjelenéséről képet kaphatunk, ha megnézzük Szent Erazmusz oltárképét az Alsótemplomban. Ott a háttérben látható a kápolna és környéke.
A főoltárán volt Szent Márton „képe”. A valóságban szobor és festmény kombinációja. Ma a Kórházkápolna oltárát díszíti.
A nagykanizsai kórház történetével foglalkozó, 1974-es kiadvány szerint oldalt is volt két oltár. Ezeken Szent Ambrus, illetve Keresztelő Szent János képét helyezték el.
A Keresztelő Szent Jánost ábrázoló (olaj) oltárképet a 18. század végén Pfaff János pékmester adományozta. Az épület lebontásakor a képet eladták és az Cserfőre, a kápolnába került.
Ugyanakkor (1885-ben), az előbbivel együtt, Szent Balázs olajképét is hirdették eladásra. Mindkettőt szőlőhegyi kápolnákba ajánlották. Lehet tehát, hogy ilyen kép is volt a kápolnában, de lehet szó a név egyszerű elírásáról is. A két, fából készült keretben lévő kép hat láb magas, három láb széles volt.

Az épület déli oldalán napóra volt még lebontásakor is.
•A két objektum története során többször is a katonai igények kielégítésének áldozatává vált.
A Kossuth téri kórház 1885-ös felépülésekor is (ekkor bontották le mindkét épületet) a 78. honvédzászlóalj egy százada tanyázott a kórházi részben. (A teljes legénység nem fért el Zöldfa laktanyában.)



1920 körül


Az 1960-as években

•Helyükön – a két épületet megvásárolva – a Kereskedelmi Kaszinó 1886-ban építtette fel székházát, Ludwig Schöne bécsi építész tervei alapján, eklektikus stílusban. A tervezésben Schöne társa, az ugyancsak bécsi Haas volt.
Olasz munkásokkal Morandini Bálint csáktornyai építész kivitelezte.
Az utóbbi két adattal az 1881-ben született Balog Dezső titkárnak az egyesület százéves jubileumára írt jelentésében találkozhatunk.



Balog Dezső titkár, a felsőkereskedelmi iskola igazgatója

Haas személyéről az azonosítást lehetővé tevő információkat nem közölt, de elképzelhető, hogy Rochus Haasról (1837-1903) van szó, aki ekkoriban épületek homlokzati díszítésével, reliefekkel foglalkozott Bécsben.
A nagyteremből eredetileg nem volt leválasztva a jelenlegi színpadi rész, ellenben volt karzata.
•Az ünnepélyes avatás 1886 októberének végén egy nagyszabású „társasvacsora” keretében történt meg.
Itt olvasta fel verses köszöntőjét Bátorfi Lajos. Sikere volt, bár alkotása irodalmi értékének biztosan nem használt a magának, maga által állított korlát. Verssorai összeolvasott első betűivel az egyesület elnökének, Ebenspanger Lipótnak akart kedveskedni.
A mű gyengébb lett, de az elismerés nem érdemtelent tisztelt meg. Ebenspanger hosszúra nyúlt elnökösködése idején (1873-1913) a szerveződés fénykorát élte.

Emléksorok

a nagy-kanizsai Casino
saját új helyiségeinek megnyitása
alkalmára

Egyetértés szellemének árnyában
Barátságnak áldoznak ma javában.
Egyetértés, barátság: egy házaspár,
Nemes eszméknek születésére vár;
S ha ez megvan, a természet törvénye
Példányszerű boldogságot teremte.

Ad hozzá még ragyogó, szép világot,
Nekik élő, dicsfénylő csillagtábort
Gondolatok szépségében és tettek
Erejében, – mikor – ikrekké lettek. –
Ritka jelenség! Ím, e díszes körben
Leli megoldását és örömömben
Jelent a múlttal összekötöm dallal,
Páros érzettel, páros diadallal.
Osztozik ebben mindenki én vélem,
Találván közérzetet így vélem:
Elnöke ez ős helyi casinonak
Legyen pártolója szépnek és jónak!
Ne csüggedjen, mint eddig sem cselekvé,
Örömben, búban legyen velünk eggyé!
Kiváló érdeme e dísz-palota, –
Lelje benn örömét késő korba! –
Egyetértést, barátságot, ím egybe
Teremte meg honfi érzettel – benne.
Ezt látom én itt mindenkinek arcán,
Azért örvendünk e hely szilárdságán.
Legyen e palotával szilárd itten
A magyar érzet minden tekintetben!
Tettivel megmutatta, hogy nem laza,
Tartsa is fenn s vele: „Éljen a Haza”!





•A „Casino” alapítását 1836-ban határozta el 60 kanizsai polgár – kereskedők és tisztviselők. Az egyesület számára Batthyány Fülöp herceg az „új” uradalmi épületben (Vasemberház), a térre néző szárnyban bérbe adta a földmérői lakást, amelynek öt szobája volt.
•Mint az Erdélyi Híradó 1837-es tudósítása írta: „A casino folyó január 2-án délután kinyittatván, estve az ablakok őhercegsége tiszteletére a helybeli hangászkar zengedezései közben kivilágíttattak”.
A cikkből az is kiderül, hogy a „hangász egyesület” Babochay Jánosnak (városbíró 1833-tól) és Bernhard (máshol: Bernhardt, Bernard, Bernárd, Bernáth) Gáspárnak (városbíró 1835-től) köszönheti létezését. A zenekar (annak idején a hangász szó zenészt jelentett) működéséről más adatot nem ismerek.
•A Casino első igazgatója Darás (Darázs) József (1789-1846) ügyvéd, táblabíró lett. A zalavári apátság irattára 1835-ös dokumentuma szerint ő volt akkoriban az uradalom ügyésze.
Az öt szobára terjedő bérelt részt fokozatosan növelni kellett; felmerült tehát a székház építésének ötlete 1846-ban, majd 1861-ben, de az időszak nem kedvezett a megvalósításnak.
•Közben, 1863-ban (más adat szerint korábban, mert már 1859-ben is létezett) megalakult a Kereskedelmi Egylet (Kaszinó), német nevén Handelscasino is. 1867-ben nagyjából 300 tagja és saját könyvtára volt.
•Ennek helyiségében és támogatásával jött létre 1867-ben a Magyar Társalgókör (Magyar Társalgási Kör).
Megalakulásának egyik kezdeményezője az ideiglenes elnökké választott Walbach Mór volt, aki végül alelnöke lett a szervezetnek.
A kör feladatának a magyar nyelv oktatását tartotta a város magyarul nem, vagy nem nagyon tudó polgárai között. Célja érdekében ingyenes nyelvtanfolyamokat indított. (Potenciális diák ekkoriban még nem kevés élt a városban.)
•A témával kapcsolatosan említem, hogy 1881-től létezett a városban a Nagykanizsai Névmagyarosító Társaság. Működésével kapcsolatos utolsó adatom 1906-os.
•1875-ben a Casinoba beolvadt a Kereskedelmi Egylet és neve Nagykanizsai Kaszinóra változott. A megerősödött egyesület lett képes az építkezés megvalósítására.
•Az egyesület itteni rendezvényein jelentős pályát befutó művészek is megfordultak: Reményi Ede, Szigeti József, Dohnányi Ernő.



Reményi Ede (1856)



Szigeti József



Dohnányi Ernő

•Az épület adott helyet az első világháborúig az 1871-ben alakult Kereskedelmi Alkalmazottak Egyesületének is.
1919-ben a Kaszinó átmenetileg megszüntetésre került, az épületet a szocialisták és kommunisták egyesülésével alakult Szocialista Párt vette tulajdonába, „Szocialista Klub” lett belőle.
A Kaszinó könyvtárában a két világháború között 6000 kötet várta az olvasókat.
1944 nyarán – miután a város zsidónak nyilvánított lakosságát elhurcolták – a belügyminiszter feloszlatta a Kaszinót. Indoka az „elnéptelenedés” volt.
1952-től a Helyőrségi Tiszti Klub működött az épületben.
•A ház hajdani berendezési tárgyainak világháború utáni sorsa csak néhány darab esetében ismert. Ezek a múzeumban tekinthetők meg.











Eredeti lehet még a nagyterem két hatalmas (nagyjából négy méter magas) tükre. Ezek átellenesen állítva adják termek két hosszú sorának illúzióját.




•A szociáldemokraták a két világháború között is tevékenykedtek a városban. A helyi lapból azonban semmit nem lehet megtudni működésükről. Így e helyen közlöm az alábbi két képet.
A felsőn a Magyarországi Eszperantista Munkások Egyesületének helyi csoportja. A hatalom gyanakvással kezelte a szervezkedést: „melegágya a bolseviki propagandának” – olvasható a politikai rendőrség 1934-es jelentésében. A belügyminiszter még ugyanezen évben rendelettel oszlatta fel az egyesületet és csoportjait.



Az 1933-as felvételen valamelyik kanizsai udvaron az eszperantisták
(centropa.org)



E néptánccsoport is a párthoz kötődően szerveződött meg
(A felvétel az 1930-as évekből származik.)
(centropa.org)

008. Ady utca 8.

•Az itt állt és a déli irányban következő, földszintes házak utcai frontja – egészen az Alsótemplom bejáratáig – egy vonalba esett az előző épületekével. Tehát az utcának e része is szűk volt annak idején.



1913-ban (TGYM)

•Kürschner Mayer méteráru-kereskedő hagyatékából 1874-ben árverezték el itteni, ma már nem létező házát. Az ingatlan Reichenfeld Ignác (Reichenfeld Gyula apja) kereskedő birtokába került.
•Halála (élete 73. évében, 1893-ban halt meg) után örököseitől vásárolta meg a Katholikus Legényegylet 1909-ben, amely azonnal átalakíttatta – fedett tekepályával is ellátott – otthonának.
1926-ban a hátsó, földszintes épületben két helyiséget összenyitva összejöveteleikhez egy nagyobb (16x7 méteres) termet alakíttattak ki Szántó Lajos építőmesterrel. 1928-ban e helyiséget tovább bővítették, de az igazán jelentős lépés 1935-ben történt meg. Vécsey Barna városi mérnök tervei szerint készült el az egyesületi terem, a nagyobb, 26 méter hosszú (9 méter széles) nagyterem („táncterem”), amely a jelenlegi épület hátsó fele. Ehhez 6 méter mély színpad csatlakozott. A zenekar helye süllyeszthető lett.
Az utcai rész a második világháború után került lebontásra.





•Az egylet 1902-ben (elődje 1868-ban) alakult.

1903-ban az Eötvös tér 14. szám alatt avatták fel korábbi otthonukat.





Az egylet jelvénye

1905-ben szentelték fel zászlójukat. A nehéz selyem zászló egyik oldalán a korona mellett ott voltak a hit, a remény, a barátság, a szeretet, a szorgalom jelképei és az „Isten áldja meg a tisztes ipart!” felirat. A másik oldalra Szent József képe került.
•1952 és 2005 között a helyi olajipari cégek művelődési házaként használták az épületet.



Egy 1977-es vendég: Garas Dezső
(Kardos Ferenc révén Harkány László hagyatékából.)

009. Ady utca 9. (képek még: Zrínyi utca 38.) **(Nemzeti oskola*)**

•Itt, a Kligor Józseftől 1793-ban vásárolt saroktelek (előtte a rajta álló házzal együtt mostohaapjáé, Brebrovics János kovácsmesteré volt) nyugati oldalán, 1806-ban épült fel a város első elemi (nemzeti) iskolájának bolthajtásos, csaknem negyven méter hosszú, emeletes háza.

A kivitelezést Heffert Simon kőművesmester már 1802-ben elkezdte, de a munka évekre elakadt. 1805-től Stauner János építőmester folytatta és fejezte be az épület felhúzását.
Alul voltak a tanítói lakások (egyik szobájában az 1888-ban elhunyt Faics György, az első tanító még lova és tehene tartásával is próbálkozott), felül pedig a tantermek.
•1825-től, amikor a nemzeti oskola osztályai már a gimnázium épültében voltak, itt a német nyelven oktató iskola működött.
•A nemzeti oskolába kezdetben a leányok és a fiúk együtt jártak. Az 1830-as évek közepén a leányoknak külön „leánynevelő intézet" nyílt. Ezt is itt helyezték el, hiszen az épület jó része nem volt használatban. Anyagi okokból 1849-ben az elkülönítés megszűnt.
1857-re már három elemi iskolája volt a városnak; az egyik Kiskanizsán működött.
•A ház volt 1844 és 1850 között a tanítóképző otthona.
Már 1848-ban és 1849-ben is kevesen jelentkeztek képzéseire, 1850-ben pedig senki. Ezzel sorsa megpecsételődött.


Palotai (Purgstaller) József

1847-ben került az intézmény élére Palotai (Purgstaller) József. (A tanítóképzőt a gimnázium mindenkori igazgatói vezették.) 1848-ban Pestre került, egyetemi tanár, a Tudományos Akadémia tagja lett, majd a piaristák rendfőnökévé választották.
•Itt működött gimnázium épületéből átkerült inasiskola is 1886-ig.
•1878-ban készült el a mai épület Zrínyi utcai oldala, amely emeletén helyet adott a polgári fiúiskolának.
Az építkezés nyomán korszerű intézménnyel gazdagodott a város. Természettani tárat, laboratóriumot, rajztermet, iskolaszéki üléstermet is létesítettek a tantermek mellett. Utóbbiak mindegyikéhez „légtisztító cső" csatlakozott. Udvari szárnyában tornatermet alakítottak ki.

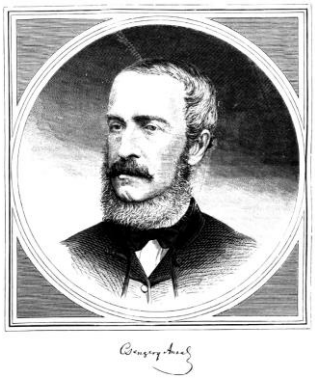

Csengery Antal (1880)



Az iskolatípus bevezetésében nagy szerepet játszott Csengery Antal, a város országgyűlési képviselője. A kanizsai intézmény létesítésében is jelentős érdemei voltak.
A házat Hirschl Ede és Bachrach Gyula kivitelezték, építőmesterük Geiszl Mór volt. Elkészültével a régi részben csak a leányok osztályai maradtak.



Órán (1880)

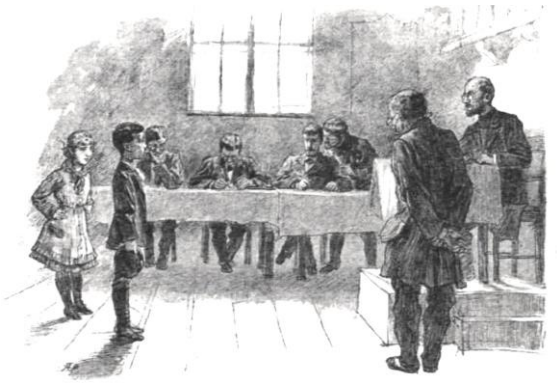

Fegyelmi tárgyaláson (1887)

Az új épület 1886-tól évtizedekig az – oda átköltöző – ipariskolának (inasiskolának) is helyet biztosított. (A későbbiekben 1886-ot tekintették az intézmény alapítási évének.)



A mai épület a 19. század utolsó éveiben


1939


(Ketting Klára felvétele 1940-ből.) (indafoto.hu)

•1888 januárjában az épület emeletén, a polgári fiúiskola 4. számú tantermében tartotta első istentiszteletét Nagykanizsa akkor megalakult református egyházközsége. Ekkor iktatták hivatalába első lelkészüket, Matolcsy Istvánt is.
•A nemzeti oskola régi épületét 1897-ben bontottak le, hogy helyére felépítsék a polgári leányiskolát befogadó szárnyat. (A polgári leányiskola létesítésre 1891-ben került sor. A lányoknak akkor csak a hajdani nemzeti oskola „ódon kazamatái” jutottak.)

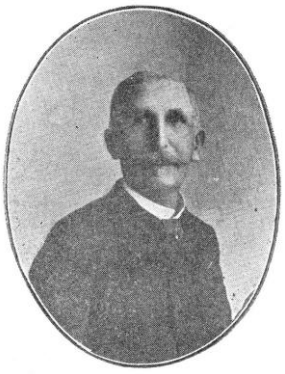

Plosszer Ignác (1824-1901)



Ekkor nyerte el mai, Plosszer Ignác városi mérnök terve szerinti, egységes megjelenését az épület. A munkákat Hencz Antal vezette, kivitelezője Bachrach Gyula vállalkozása volt.
Ekkor kerülhetett helyére az Ady utcai oldalon az utcára szaladást gátló öntöttvas korlát. Addig ilyesmi nem létezett a városban.
A polgári fiúiskola tornatermét 1899-ben Sallér Lajossal kibővítették.









•1913-ban a szomszédban (a polgári fiúiskola épületében) lévő ipariskola megint költözött, ekkor ide, a polgári leányiskola által is használt részbe. Ekkor indult a lányok külön szakmai képzése is, szintén itt.

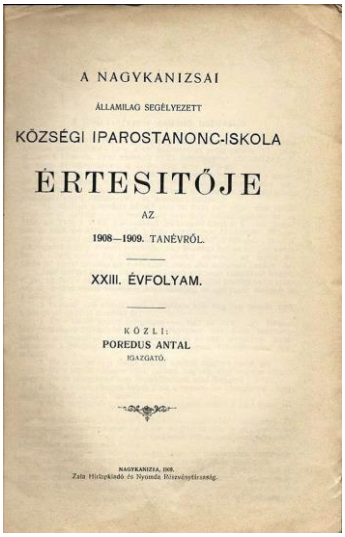
A NAGYKANIZSAI
ÁLLAMILAG SEGÉLYEZETT
KÖZSÉGI IPAROSTANONC-ISKOLA
ÉRTESITŐJE
AZ
1908—1909. TANÉVRŐL.
XXIII. ÉVFOLYAM.
KÖZLI:
POREDUS ANTAL
IGAZGATÓ.

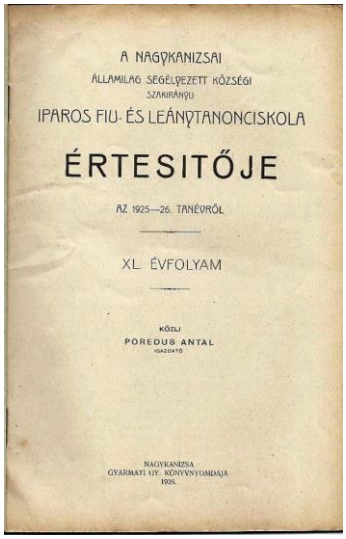
A NAGYKANIZSAI
ÁLLAMILAG SEGÉLYEZETT KÖZSÉGI
SZAKIRÁNYÚ
IPAROS FIÚ- ÉS LEÁNYTANONCISKOLA
ÉRTESITŐJE
AZ 1925—26. TANÉVRŐL
XL. ÉVFOLYAM
KÖZLI
POREDUS ANTAL
IGAZGATÓ
NAGYKANIZSA
GYARMATI GY. KÖNYVNYOMDÁJA
1926.

Az intézmény 1926-ban áttelepedett a Sugár út 9. szám alá

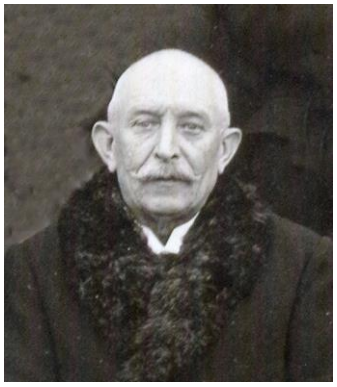

Poredus Antal hetvennégy évesen, 1940-ben halt meg

Mindkét polgári iskola az emeleti részre szorulva létezett még a két világháború között is, mert a földszintet akkoriban az elemi iskola használta.

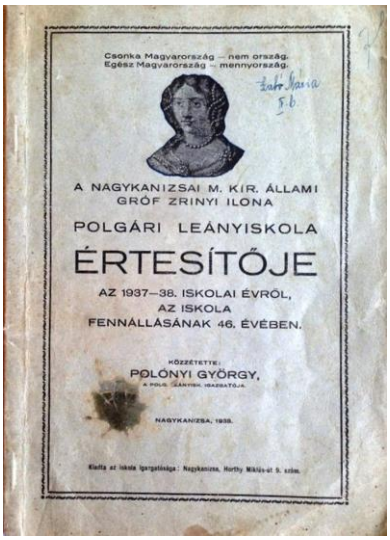
Csonka Magyarország – nem ország.
Egész Magyarország – mennyország.

A NAGYKANIZSAI M. KIR. ÁLLAMI
GRÓF ZRINYI ILONA
POLGÁRI LEÁNYISKOLA
ÉRTESÍTŐJE
AZ 1937–38. ISKOLAI ÉVRŐL,
AZ ISKOLA
FENNÁLLÁSÁNAK 46. ÉVÉBEN.

KÖZZÉTETTE:
PÓLÓNYI GYÖRGY,

NAGYKANIZSA, 1938.

1938



(TGYM)

•A második világháború után az épület Zrínyi utcai szárnyában fiúiskola működött: „Állami Általános Iskola Nagykanizsa Zrínyi Miklós u.” névvel. A leányiskola az Ady utcai szárnyban volt elhelyezve. A két intézmény udvarát, no, meg diákjait magas, a kukucskálásnak még a reményétől is megfosztó fal választotta el.



1955

(Április negyedike alkalmából a fiúiskola 1945-ös születésű diákjai koszorúznak a Szabadság téri szovjet emlékműnél.)

(Az eredeti felvétel Gayer Ildikó birtokában.)



1955

(A koszorúzók – a „jókor” született, negyedikes tanulók – már kakaójukat és kalácsukat várják az emeleti nagyteremben. Nagy többségük kakaóval addig nemigen találkozhatott. A kevésbé érdemesek − idősebbek és fiatalabbak − akkor sem.)



1955
(A nagyterem túlsó végében a kiszolgálást vállaló szülők.)

•Az 1897-es építkezés bontási munkái során a pince téglái között elrejtve egy mállott, régimódi erszényt találtak, amelyben egy papírdarabon ceruzával írva a következő közlés volt:
„Ezen bugyeláris 1849. január 2-án tétetett el, benne 258 frtot érő papírral a fölülről a harmadik szoba udvari falába egy kis katulába van rejtve. Én a szabadság harcába mentem. Németh Antal, szolga.”
Németh Antal további sorsa ismeretlen, talán elesett az egyik ütközetben. Eltűnt a skatulya és az értékpapír is…
•Ehhez kapcsolódva, itt jegyzem meg, hogy 1848 őszén a megyei bizottmány kötelezte a várost, hogy „a haza védelmére 40 önkénytest” állítson és biztosítsa a felszerelésükhöz szükséges összeget. A katonákat ki is állították. 1849 májusában a megyegyűlés újabb 60 újonc biztosítását írta elő.
1890-ben Bátorfi a városi levéltár adatai alapján közölte a város által állított 130 honvéd névsorát azzal, hogy a nevek valószínűleg időrendben kerültek rögzítésre.

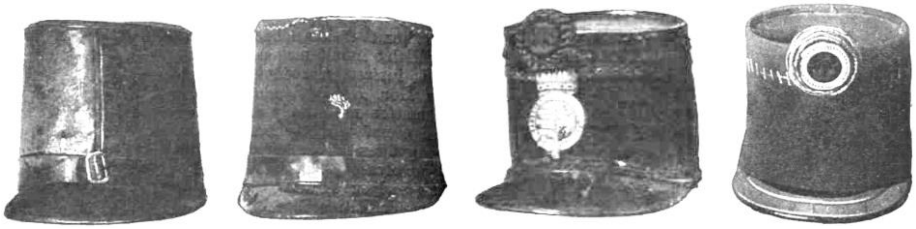

Én is ezt a sorrendet követem:

Hoffer Márton, Major György, Pápai István, Nemes Mátyás, Kolongya József, Tóth György, Mataja Károly, Grábner János, Grábner György, Kammer Ferdinánd, Volf György, Andri József, Németh Elek, Juhász Ferdinánd, Kiss János, Mátés József, Plander József, ifj. Plander József, Dani József, Tiszai József, Kancsalics József, Bőrdolmányos Ferenc, Kolovrát József, Ruff József, Polai György, Babics Károly, Träger János, Kiss József, Schapringer Lázár, Szita József, Buváry Ferenc, Maninger Ferenc, Tehel József, Orbán János, Gábor János, Igrovics József, Imrei Antal, Milhofer Adolf, Andrasek Péter, Rimmer Adolf, Makár József, Stankovics Imre, Pausz György, Stamberger József, Pogácsás J., Nemcsics Pál, Kele Imre, Szíjgyártó György, Horváth Mihály, Veszter Mihály, Galgóczi Imre, Magocsi László, Bőhm Ignác, Balázs György, Czethofer János, Magyardi József, Halász Ferenc, Krausz József, Schiller Mihály, Auerbach Jakab, Scherbauer Mihály,

Sábián Gábor, Gudencz Vilmos, Szabó István, Halvax Ferenc, Nuszár József, Szekulics Mayer, Kalmár Zsigmond, Berdó János, Sommer József, Baranyai Pál, Zsandár József, Pál József, Vadász János, Ács József, Farkas József, Dervalics Ferenc, Krenusz Mihály, Bedenek József, Kovács János, Kovács József, Kotnyek József, Bedenek János, Budai László, Sipos István, Tomsics György, Sárvári J., Poszavecz J., Poszavecz Gy., Major György, Págai István, Kollarics János, Mátyás Ferenc, Samu János, Polai vagy Fráter György, Horváth vagy Vrászló József, Kober vagy Mátyás József, Martinecz János, Varga József, Lesziák József, Németh János, Auer Károly, Farkas Sándor, Dani László, Mihalecz Péter, Szerpák József, Brogyovin Sándor, Ihász János, Kis vagy Sajtos György, Pap József, Vas Ferenc, Szabó György, Horváth József fityeházi cigány, Mihalecz József, Süller János, Csepreg vagy Horváth József, Munkácsi János, Karlovics János, Horváh János, Szokol György, Tislér István, Millei György, Török József, Lendvai József, Kránicz János, Kamenár Ferenc, Matkovics János, Keszés István, Markovics József, Szekeres János.



•A ma is iskolaként használt épület sarkán van Kanizsa első modern térképészeti felmérésének emléke: magassági jegy 1910-ből.



A korábbi, 1:2280 méretarányú városi térkép 1864-ben készült.

Az új térkép készítése munkálatai az 1910-es magassági felméréssel kezdődtek, amire a vízvezeték hálózat megépítéséhez is szükség volt. A méréseket 1910 és 1912 között Hollop János mérnök, azok kiegyenlítését Miklós Béla főmérnök (mindketten a Háromszögelő Hivatal munkatársai) végezte. A 169 alappont mindegyikére került egy öntöttvas falicsap (itt is a helyén van még) és egy ovális, öntöttvas magassági jegy, amely 30 cm hosszú, 12 cm magas. Utóbbi kanizsai különlegesség: a többi magyar város felmérésekor más típusúakat használtak.
A falicsapok még sok helyen ott vannak a házak falában, de magassági jegyből, az itt megmaradton túl, csak egyről tudok.
1914-ben indultak a háromszögelési munkák. Ezeket Spender Emil és Langer Béla háromszögelő mérnökök vezették.
1916-ban a pápai 19. számú „fölmérési" felügyelőség egy osztálya két évre a városba költözött, az épületek felmérésére.
Az új, 1:1000 méretarányú térképet 1918-ban mutatta be Imreh Albert főmérnök.

010. Ady utca 10. (képek még: Zrínyi utca 27.) **(Postapalota*)**



A 20. század első éveiben (A kép bal szélén.)

•A mai épület telkén, az utca elejének vonalában hosszú, földszintes, öreg ház állt. Az 1850-es években is létezett már. Bettlheim Márkus (1882-ben, 45 évesen halt meg), majd özvegye tulajdonában volt.
Az udvarban álló raktárépületekben működött a játékgyár 1908 és 1911 között.
Az időközben kincstári tulajdonába került házat (a telek Zrínyi utcai, másik épületével együtt) a posta építésének előkészítéseként 1913-ban lebontották. Ezért az 1893-tól itt dolgozó Mértékhitelesítő Hivatalnak is új helyet kellett keresni.
•Új postapalotára először 1912-13-ban készültek tervek, 1913 végén hozzáláttak az itteni építmények bontásának, az építkezés azonban csak 1921-ben kezdődött.

A modern palotát Goll Elemér és Gyenes Lajos neves budapesti építészek tervezték. Az építést az alkalomra létrejött helyi konzorcium végezte Horváth Lipót, Fatér Mihály (1870- 1942) és Szántó Lajos (1873-1940) építőmesterek vezetésével.



A nyílászárók fém részeit a budapesti Haas és Somogyi cég készítette. Máig léteznek ezek eredeti, külső vasredőnyei is.
Az épület berendezése Muzikár Vince és Martincsevics Imre (1935-ben, ötvenhét évesen halt meg) helyi asztalosok munkája volt. Sajnos az ügyfelek számára kialakított fogadótér keményfából, üvegből, öntöttvasból kialakított, szép bútorzata már a múlté.
Az azóta eltelt nagyjából két évtizedben most kerül másodszor lecserélendő állapotba a helyére került, „modern” anyagokból megálmodott utódja.
A hajdani berendezéssel együtt tűnt el a házból a sárgaréz csőposta, amely az épület szintjeit, fontosabb helyiségeit kötötte össze.
A posta és távírda korábbi helyéről (lásd: Erzsébet tér 5.) 1924 nyarán költözött az új épületbe. A telefonközpont és a távírda nagy helyiségét az első emeleten, az Ady utcai oldalon alakították ki. (Innen indulva kezdték 1937-ben a telefonvezetékek földbe fektetését.)
A második emeletet a hivatal főnökének lakása foglalta el.




Az épület és ügyféltere




A csomagraktár

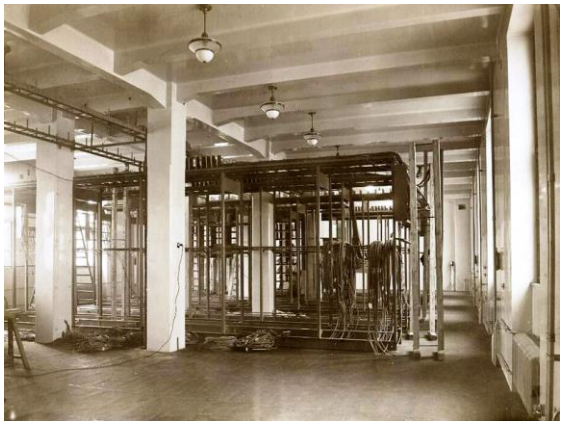
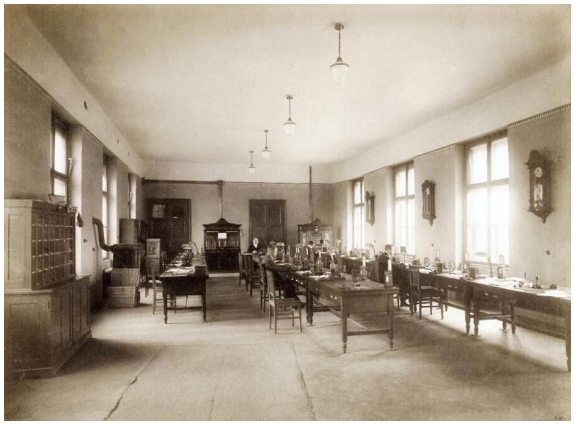

A távbeszélő rendezőterme és a távírógépterem
(A postahivatal új épületének hat fotója a postamuzeum.hu oldalról.)



Az 1930-as években



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

Az I. számú postahivatal új helyén új vezetőt kapott az 1879-ben született Tholway Zsigmond személyében.



Tholway Zsigmond










•A Zrínyi utcai oldalon 1939-ben alakították ki a garázsokat, hogy a következő évtől – lecserélve az addig használt lóvontatású kocsikat – autókkal hordhassák ki a csomagokat a városba.

011. Ady utca 11.

•A 18. század végén az itteni fundust Nyers János birtokolta.



1907-ben (TGYM)

•A mai épület helyén egy kétemeletes, klasszicista bérház állt.
Az izraelita hitközség építtette 1862-ben, miután 1854-ben megvásárolta a Danneberg-féle telket, amely a Zrínyi utcától délre, az Ady és Csengery utcák között terült el, magába foglalva az akkor még nem létező Szent Imre utca területét is.
•A 19. század végén, a 20. század elején itt lakott a ritka műveltségű két testvér: Kronfeld Ida (ötvenhárom évesen, 1916-ban halt meg) és Camilla (negyvennyolc évesen, 1904-ben halt meg). Nyelvoktatásból éltek, de nevüket a lakásukon tartott irodalmi esték tették igazán közismertté.
•1918-ban az épület udvarában alakította ki műtermét Halász Sándor fényképész.



Halász Sándor (1894-1944)











1920

•A 19. század végén még egy szűk (a Nádor utcáig szélesebb nem fért el), földszintes épületet emeltek a telekre, a ház déli oldala mentén. Az Ady utcában nem kapott sorszámot, a Nádor (Szent Imre) utcában ez volt az 1. számú ház. Bővebben ott.

012. Ady utca 12. (képek még: Zrínyi utca 36.) **(MAORT-ház*)**



A 20. század első éveiben (A kép jobb szélén.)

•A századfordulón az itteni viszonylag nagy telken a kis földszintes ház az Ady utcai oldalnak csak felét foglalta el, mégpedig az Ady és a Zrínyi utcák sarkán.
A Weisz Tivadar (1863-1935) (a Danneberg és Weisz gabona- és terménykereskedő cég beltagja, Weisz Adolf fia) birtokában lévő ingatlan hamarosan a Rosenberg család tulajdonába került. Rosenberg Károly „gazdász” utódjaitól 1927-ben vásárolta meg a város.
•1912-ig, Rozgonyi utcai székháza megépültéig itt volt a helyi Munka Szabadkőműves Páholy otthona. Két szobát béreltek az udvari részben.
Rosenberg Pauline 1889-ben még olvasótermes könyvtárt is kialakíttatott számukra.
•Az ingatlant adottságai inkább valamilyen ipari tevékenység folytatására tették alkalmassá.
Az első világháború előtt Moller Károly „villamos felszerelési vállalata” székelt itt.



1907

Quittner Arthur és ő lehettek a város első villanyszerelői.
Ide tartozik, hogy egy harmadik villanyszerelőt már 1897-ben említett a helyi lap. Ő Fürst Vilmos, Fürst Sándor megyei állatorvos (1906-ban Pozsonyba helyezték át) öccse volt. Talán alkalmazottként végezte munkáját, mert saját vállalkozásának nem találtam nyomát. Fiatalon (35 éves volt) halt meg 1904-ben. Fürst Sándor 1929-ig élt. Hatvanöt esztendősen hunyt el.)
•Az 1920-as években itt, az udvari épületekben létesítette üzemét Bojtor József „kocsigyáros". Műhelyei (kovács, kocsigyártó, bognár, fényező, javító, vasaló) egy részét a szomszédos, Ady utca 14. szám alatti telken alakította ki. A nyergek készítésével foglalkozó részlege az Ady utca 29. szám alatt működött.

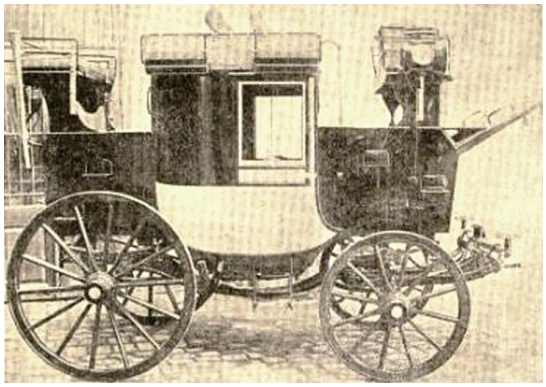

A cég hintók, kocsik, szekerek készítésével foglalkozott. A választott tevékenység visszaszorulóban volt, így hamarosan autójavító üzemként is hirdették magukat.
•1927-ben a város vásárolta meg az ingatlant a Rosenberg örökösöktől.

•A jelenlegi épület a MOL Rt. elődje, a Magyar Amerikai Olajipari Rt. alkalmazottai számára 1942-43-ban emelt bérház.

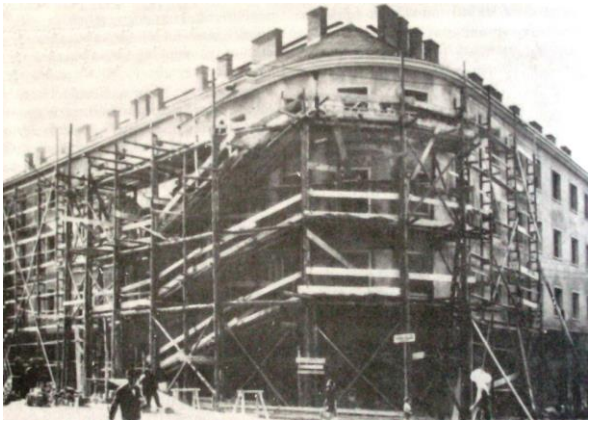

1943

A MAORT Nyugdíjintézet építtette Berkes József és részben Pásztor Zoltán kanizsai MAORT-építészek tervei szerint, Kalmár Zoltán vállalkozó kivitelezésében.



Berkes József



Az 1950-es években



Földszintjén volt az „Élelemtár”, amely a társaság dolgozóinak biztonságos ellátását szolgálta.

013. Ady utca 13. (képek még: Szent Imre utca 2.) **(Danneberg-ház*)**


1938

•Itt állt az 1805-ben megnyílt második patika, a „Halleriana” épülete.
1805-ben az épület tulajdonosa, Haller Antal nyitotta meg.
A ház 1808-ban Vidákovich Ferenc bábsütő tulajdonába került. A gyógyszertárat Haller bérlőként működtette tovább. A felmerült hiányosságok és a versenytárs mesterkedései okán 1830-ban bezáratták.
Így a második patika végleges megnyitása Szép Károly nevéhez fűződik.
Négyévnyi küzdelem után, 1835-ben, a Fő út 12. szám alatt kerülhetett erre sor.
•A patika helyén épült e jellegzetes, klasszicista jegyeket viselő, későbarokk városi ház a 19. század első felében.





Gazdája, Danneberg Mihály terménykereskedő és borász volt. 1878-ban halt meg, 101 évet élt. Leánya, Betti (Dobrin Fülöpné) „csak” 97 éves volt 1910-es halálakor. Fia, Danneberg Jakab (1904-ben, 82 éves korában hunyt el) és Weisz Adolf (1919-ben, élete 98. évében hunyt el) híres gabonakereskedő cége 1846-tól 1944-ig létezett.
A ház magas padlástere ma is jelzi, hogy azt tárolásra használták. Eredeti tetőszerkezete különösen értékessé teszi az épületet. Jelenlegi nyílászárói nem követik a hajdani kiosztást.
•Amikor 1854-ben az izraelita hitközség megszerezte a széles, a Csengery utcáig nyúló Danneberg-féle telket, 1855-ben itt kezdte működését kisdedóvójuk, amelynek alapításában a hitközség elnöke, Wettendorfer textilkereskedő és gelsei Gutmann Henrikné (Strasser Nanette) szereztek jelentős érdemeket. Létezése idején a város egyetlen óvodája maradt.
1857-ben a Csengery út 10. alatti iskolaépületükhöz az óvoda számára egy szárnyat építtettek, és az odaköltözött.

Friedrich Fröbel módszere szerint dolgoztak. Az 1860-as évek elején a téli időszakban 60, nyáron 100 gyermekkel működtek. 1865-ben az óvodát előkészítő osztállyá alakították.
•1875-ben az ingatlant megvásárolta Fischel Fülöp. Annak akkor része volt az a terület is, amin most a Szent Imre utca 4. szám alatti (Fischel által építtetett) ház áll. Mivel a Fischel-ház története egészen másképp alakult, mint a telek többi épületéé, a továbbiakban csak az ingatlan utóbbi részével foglalkozom itt. Fischelék a Danneberg-házat – bérbe adva – vendéglőként hasznosították.


Ujonnan berendezett vendéglő.

Van szerencsém a n. é. közönséget értesiteni, hogy a Nádor és Kazinczy utcza szegletén, a ferenczrendiek templomával szemben

több szállószobával ellatott ujonnan berendezett

vendéglőt

nyitottam. Főtörekvésem leend jó ételek italok és lehető jutányos árak által ugy a helybeli mint az utazó közönség teljes megelégedését kiérdemelhetni s magamat a n. é. közönség becses partfogásába ajánlva, vagyok teljes tisztelettel

Tóth József
vendéglős.

1879

Akkoriban már létezett az udvari, a telek délkeleti részén álló ház is. Ennek szobáiban tudták elhelyezni a szállást is kereső vendégeket.


Az udvari épület jelenleg

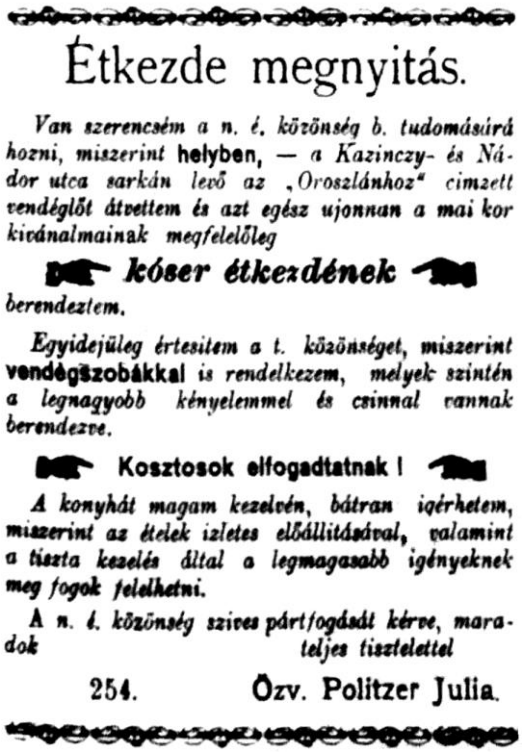

Étkezde megnyitás.

Van szerencsém a n. é. közönség b. tudomásúrá hozni, miszerint **helyben,** *— a Kazinczy- és Nádor utca sarkán levő az „Oroszlánhoz" cimzett vendéglőt átvettem és azt egész ujonnan a mai kor kivánalmainak megfelelőleg*

kóser étkezdének

berendeztem.

Egyidejüleg értesitem a t. közönséget, miszerint **vendégszobákkal** *is rendelkezem, melyek szintén a legnagyobb kényelemmel és csinnal vannak berendezve.*

Kosztosok elfogadtatnak!

A konyhát magam kezelvén, bátran igérhetem, miszerint az ételek izletes előállitásával, valamint a tiszta kezelés által a legmagasabb igényeknek meg fogok felelhetni.

A n. é. közönség szives pártfogását kérve, maradok teljes tisztelettel

254. Özv. Politzer Julia.

1894

•1896-ban Grünbaum Hugó és a pancsovai Wolf József kicsiny, tucatnyi dolgozót foglalkoztató cukorkagyárat rendezett be a területen. Nem tisztázott, hogy a célra az ingatlan mekkora és melyik részét vették igénybe.
Az üzemben az üstökben főzött, majd a gyúrástól tészta állagúvá vált cukrot az alkalmazottak formázó gépbe adagolták. A kihűlt cukorkákat végül dobozokba csomagolták.
•Ezután Vida Lajos vendéglős bérelte a két házat, sőt 1911-ben meg is vásárolta azokat. 1913-ban, ötvenegy évesen meghalt. Vállalkozását két fia, az 1893-ban született Endre (András) és Lajos folytatta.
•1923-ban sógorukkal, Gyenes Lajossal kalapgyárat indítottak itt be (talán az udvari épületben).



Gyenes Lajos (1887-1930)



1929





Egy keménykalap Vida Endrétől

Az államosításkor a sarki épület Ady utcai oldalán volt a kocsma, keleti felében az étterem és a konyha. Az udvari épületben lakott a főpincér, illetve itt volt a korábbi „kalapgyár” szerény emléke, egy kalapos-műhely egyetlen alkalmazottal.
Az államosításkori adatokat idősebb Vida Lajos Kanizsán élő dédunokájától, Pataki Józsefnétől kaptam.

014. Ady utca 14.

•Az Alsótemplomhoz vezető sétányig nyúlva, a mai ház helyén földszintes, nagyon öreg sarokház állt.
Vénségére jellemző az 1875-ben (ekkoriban Prager Lipót ügynök birtokolta) erre sétáló újságíró véleménye. Ő úgy találta, hogy a hajdan földszintes ház már „földszin alatti”. Olyan, amelynek ablakai (az út évszázados töltődése, szintemelkedése miatt) épp egy arasznyira állnak a járdától.
Prager Lipótot 1880-ban, hatvannégy évesen érte a halál.
A következő tulajdonostól, Prager mészárostól a ház a századfordulóra már Adler Mór tulajdonába került.
Ő a kóser mészárszék mellett harminc éven át pászkasütőt is működtetett a Király utca 47. szám alatt. 1902-ben, élete 60. évében halt meg. Ezután özvegye, majd a két világháború között fia, Miksa folytatta a mészárosi tevékenységet.



1920

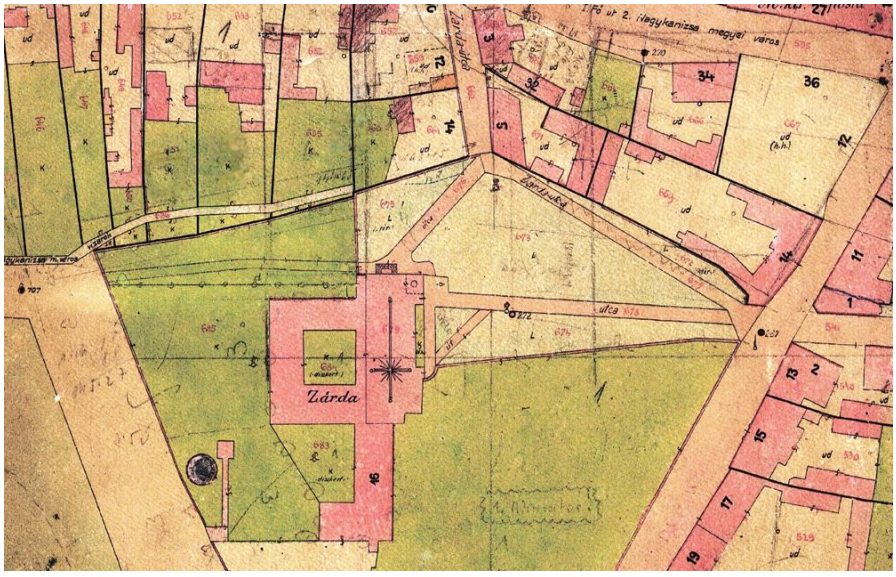

1940

(TGYM)

Az épületet 1944 nyarán bontották le azzal az elképzeléssel, hogy a MAORT folytatja a szomszédban elkezdett építkezését. A cég nagyjából a ma itt létező háztömb elődjét készült kialakítani dolgozói számára. A terv nem valósulhatott meg.

015. Ady utca 15. (Dobrin-ház*)

•Dobrin József az itteni, volt Manovits-házat vásárolta meg magának. A vétel időpontját nem ismerem, de 1848-ra már megtörtént.
A korábbi földszintes ház helyére Dobrin Benő bor- és gabonakereskedő, a Dél-zalai Takarékpénztár alapítóinak egyike, a Rotschild-bankház közvetítője 1880-ban építtette a mai házat, 1500 hektoliteres borospincével.



A Dobrin-ház és környéke az 1950 körül
(Jobbra a ferencesek zárdájának kertje. Északi részét már beépítették két lakóházzal. Ezekben a város katonatisztjeit helyezték el.)
(Pék Pál hagyatékából.)








•A terménykereskedő, az uradalom kereskedelmi tevékenységét is bonyolító Dobrinok a 18. század végétől működtek Kanizsán. A család Tatáról került a városba 1795-ben. Dobrin Jakab kereskedő akkor, már itt, a család új lakhelyén született.
1851 júniusában az Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesület (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) a jelentősebb kanizsai kereskedőkről készített felsorolásában a Dobrinok közül gabonakereskedőként említi Fülöpöt és Jakabot, illetve ágyneművel kereskedőként a Dobrin József és Társa céget. Lehetséges, hogy József azonos azzal a Józsuával, akit más források – már 1820 előtt is – neves terménykereskedőként emlegetnek.



Dobrin Benő (TGYM)

Dobrin Benő üzleti tevékenységét földbirtokok bérletével kezdte, majd 1870 tájékán lett a város egyik terménykereskedője.

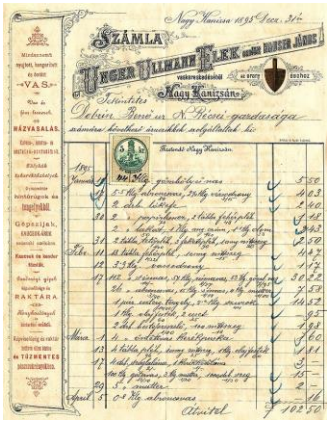

A Dobrinok rokonságba kerültek a szomszédos telket birtokló Danneberg családdal (Benő apja, Fülöp Danneberg Bettit, Danneberg Mihály leányát vette feleségül), Benő révén pedig a Lackenbacher családdal (felesége Lackenbacher Antónia volt).
•Koroknyai Ottó festőművész 1880 és 1882 között a városban élt és alkotott.



Koroknyai Ottó (1856-1898)

Lakása itt, a Dobrin-házban volt. Dobrin Benő a művész Kanizsán festett képeiből tucatnyinak lett tulajdonosa.



Koroknyai egyik képe 1894-ből

•Egy 1930-as riport szerint itt, az egyik földszinti lakásban élt a már idős Hirschler Sándor.

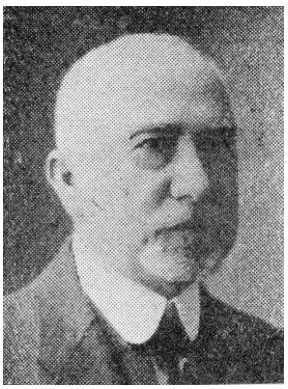

Hirschler Sándor (1855-1932)

Hirschler a század első harmadában a város elsőszámú pénzügyi szakemberének számított.
1881-ben kezdte tevékenységét a Nagykanizsai Bankegyesületnél. 1908-ban igazgatója lett, majd 1922-ben vezérigazgatója. 1923-ban egyesítette az általa vezetett pénzintézetet a Délzalai Takarékpénztárral.
Munkáját kir. kincstári tanácsos címmel ismerték el.
1921 és 1932 között elnökként vezette a Nagykanizsai Kaszinót.
•A házat a Szent József Egyházközség 1939-ben adakozásból vásárolta meg katolikus kultúrháznak.



(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

1950 óta a Szent József Plébánia otthona.

016. Ady utca 16. (korábbi számozás szerint) **(Alsótemplom*)**


A két világháború között


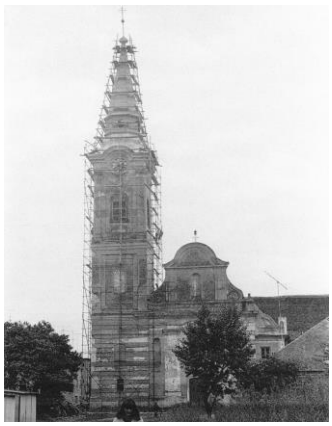
A toronysisak 1970-es cseréje előtt és után
(Kotnyek István felvételei.)

•Az alsóvárosi (egyszerűbben és a száz évvel ezelőtti helyi tájszólásban: „asó”) templom patrónusa Szent József.
1714-től a vár köveiből (tatarozáskor jól látható az alsó részeken), a Berge György Kristóf várparancsnok által adott telken építtették a ferencesek, barokk stílusban. 1816-ra elkészült tornyába 1823-ban Hitzelberger Károly, a Dunántúl egyik leghíresebb mestere épített órát. Őt más források Gáborként említik.

Egy 1840 körül készült Hitzelberger-féle alkotás Kanizsáról
(A Zágrábi Iparművészeti Múzeum Hitzelberger Ferencként adja meg az órás nevét.)

1882-ben a régi helyére új óra került. Világító számlapjait 1937-ben készítették, 2008-ban lecserélték.
1913-ban az épület keleti oldalán új gyóntató helyiséget építettek, amelynek csillára Tandor Ottó hagyatékából került helyére.




A vár kövei





•A főoltárképet 1747-ben Caspar Franz Sambach festette; a szószékkel együtt gróf Batthyány Lajos készíttette.







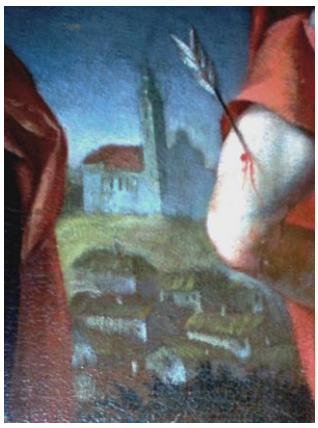

A keleti oldal középső mellékkápolnájában Szent Erazmusz oltárán – Inkey Boldizsár felesége, Nagy Júlia emeltette – Szent Rókus és Szent Sebestyén alakja között a háttérben látszik a hajdani Kanizsa egy kis darabkája.
Látható maga a templom egykori formájában és a mainál még lényegesen kisebb kolostori rész. A zsúpfödeles házak között ott a Szent Márton-kápolna, amelyet 1769-ben kezdtek építeni. A hagyomány által őrzött történetben van egy feloldandó ellentmondás: Nagy Júlia 1762 novemberében halt meg. (Valószínűsítem az utólagos átfestést, hiszen a csak 1816-ra elkészült alsótemplomi torony is ábrázolva van a részleten.)
A kápolna helyén ma a Kaszinó székház áll.
•1892-ben a templom belsejét Götz Adolf budapesti templomfestő renoválta. Ekkor készített a mennyezetre a fiatal, akadémista Lohr Ferenc három képet temperával. Ugyancsak ekkori a sziklaoltár a lourdesi Szűzanyával. Vogl Adolf innsbrucki

kőfaragó munkája. A templom külső helyreállítását Geiszl Viktor tervezte és vezette.
•A ma is létező, stukkókeretes freskók Éber Sándor és Anna munkái 1926–27-ből. A keresztúti reliefeket 1927-ben Lajos Béla budapesti szobrász készítette.


Az 1940-es évek közepén



Az ólomkeretes, színes ablakok Palka József üvegfestő mester műhelyében készültek 1926-ban.
Az 1926–27-es helyreállítás építési munkáit Fatér Mihály végezte.
•Szenteltvíztartója eredetileg török sírkő volt. Török nyelvű felirat van rajta:

Musztafa aga
meghalt
évben
1084.

A török évszám 1673-nak (vagy 1706-nak) felel meg.
•A templom 1872-ben új (Angster-féle) orgonát kapott. Korábbról, 1778-ból egy 22 regiszteres orgona létezéséről van adat.



Ferencrendi plébánia templom orgonája Nagykanizsán
Készítette 1928-ban Mauracher cég Linzben.

Az 1923-ban kibővített orgona helyére 1928-ban másik került. Ez a Mauracher testvérek linzi műhelyében készült. A 30 regiszteres orgonát 1987 és 1989 között átépítettek.

•1816-os leírása szerint a templom hat haranggal rendelkezett (már 1778-ban is hat létéről tudósítottak); a legnagyobb 600 kg-os, a legkisebb 27 kg-os volt. Tetőzete cseréppel, tornya bádoggal volt fedve.

A torony hat öreg, 1700-as években öntött harangjából (a torony felépülése előtt valószínűleg haranglábakon tartva használták őket) 1916 szeptemberében hármat rekviráltak; ekkor még csupán a templomok harangjainak (súly szerinti) kétharmadát olvasztották be. Ezek adatai fennmaradtak.

A 600 kg-os nagyharangot 1767-ben öntötte Martinus Feltl Grazban. Körben vallásos tárgyú reliefek díszítették. A hagyomány szerint II. József ajándékozta a plébániának. (Felirata szerint: „Zu Gottes Ehre mich gegossen Martinus Feltl in Graz Ao 1767.")

Grazi munka volt az egyik 150 kg-os harang is. Franz Anton Weier készítette 1729-ben. („Franz Anton Weier in Graz goss mich 1729.")

A régóta nem használt, törött, 40 kg-os lélekharangot Matheus Köstenbauer öntötte 1739-ben Grazban. („Matheus Köstenbauer in Graz goss mich 1739.")

A következő év augusztusában beolvasztottak még egy 150 és egy 300 kg-os (fertályos) harangot. Utóbbi is Grazban készült 1731-ben. Előbbiről annyit tudni, hogy 1882-ben került a helyére.

A kicsi, 54 kg-os harang elkerülte a megsemmisülést.

A város szinte teljes „harangtalanítása" 1917 augusztusában megtörtént.

1941-ben a helyi lap munkatársa Budapesten, a Műemlékek Országos Bizottságánál megtalálta a hajdanán műemléknek nyilvánított három alsótemplomi harang feliratát. Ezeket közölte is:

„Zu Gottes Ehre hat mich gegossen Martinus Feltl in Graz 1767.”
„Ich bin gegossen in Graz bei Therezia Wegerin Witlib. 1731.” A dátum alapján a 300 kg-os harangon lehetett.
„In Graz goss mich Franz Anton Weier 1770.” Amennyiben az 1770-es évszám nem tévedés, e szöveget csak az 54 kg-os harangról jegyezhették le.
•A meghagyott egyetlen harang mellé 1926-ban Szlezák Lászlóval öntettek négy új harangot. Ezeket egyben el is nevezték:
Szent József harang (10 mázsa),
Assisi Szent Ferenc harang (5 mázsa),
Szent László harang (3 mázsa),
Szent Erzsébet harang (130 kilogramm).

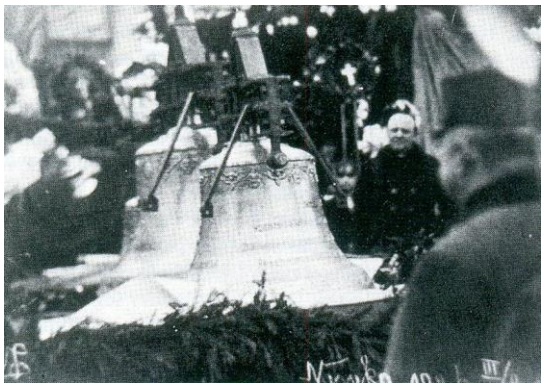
1926

Ekkor felmerült, hogy a régi kisharangot vegye meg a város a temetői kápolnába (annak eredeti harangját is rekvirálták), de ehhez ott új tornyot kellett volna építeni. Az elképzelés nem valósult meg.
•1944 júniusában olvashatták a kanizsaiak a helyi lapban, hogy ismét harangokat szereltek le beolvasztásra. Az Alsótemplomból a Szent Ferenc és a Szent Antal (e nevet tévesen adhatták meg) harang vált a világháború áldozatává, de a Felsőtemplomból (kettőt) és Kiskanizsáról (nem világos, hogy hányat) is vittek el harangokat.
Nincs adatom arról, hogy a háború hátralévő részében történt-e hasonló akció.
•Az épületegyüttes alatti kriptákba utoljára 1876-ban temettek.
•1895-ben a cinterem talaját feltöltéssel kiegyenlítették és elültették a rajta átvezető Ady utcai sétány akácait. (Már 1878-ban kialakítottak egy töltést a templom keleti bejárata és az utca között, hogy megkönnyítsék a közlekedést.)



A templom az 1895-ben telepített fasorral



Az új fasor
(1930-ban az akácokat kivágták, majd 1931-ben japánakácokat ültettek helyükre.)



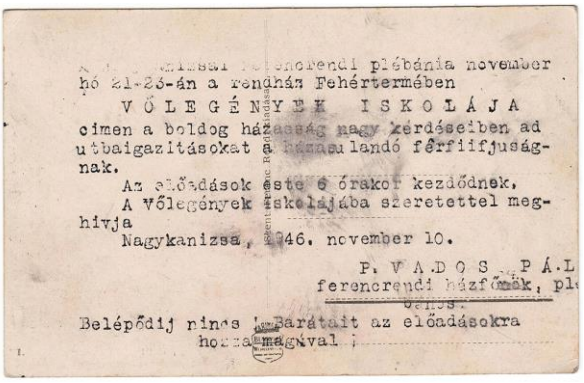

A plébánia egy meghívója
(Kovács Lászlóné (Szalai Ilona) jóvoltából.)

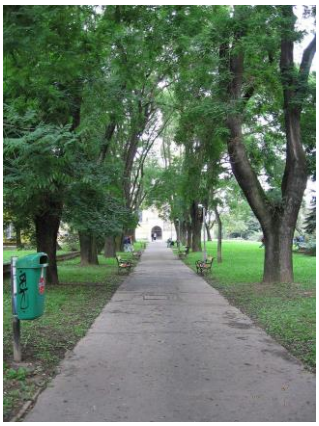

2005
(Tóth Endre felvétele)



A 2010 elején kivágott japánakácok 2009 végén

•A templom keleti oldalán található Mária-szobrot (a talapzatába vésett évszám egy múzeumi fotón még látható) 1888-ban állították. Északi szomszédságában egy 1901-ből származó fogadalmi kereszt van. Egyik sem áll eredeti helyén.



A kereszt és a Mária-szobor a két világháború között




•1848-ban alakult meg a helyi Szentháromság Társulat. Eke-, illetve Paraszt-céhként is emlegették őket, hiszen kezdetben csak földműveseket vettek maguk közé.
Tagjai többsége a Petőfi, a Honvéd és a Magyar utcákban lakott. Alapszabályuk előírta bizonyos napokon a közös megjelenést a szentmiséken, ahol lámpákkal állták körül az oltárt. Körmenetek alkalmával vitték a baldachint, lámpáikkal díszmenetben lépdeltek az Oltáriszentség két oldalán.
Sokáig a temetések lebonyolításában is volt szerepük. Ők vitték a koporsót a halottas háztól a temetőbe. A későbbiekben már csak tagjaik halálakor tették ezt. Az egyesület 1930-ban még létezett.



Az 1940-es években
(Úrleányok Mária Kongregációjának helyi csoportja.)

•A templommal összeépült kolostor adatai a „Zárda utca 16.” címen olvashatok.



1940 tájékán



1940 tájékán

017. Ady utca 17. és 19.



A második világháború alatt (TGYM)

•Hajdan egy telek volt. A két ház közül az északi jóval idősebb: az 1860-as térképen ábrázolva van, de már 1848-ban is létezett.

Unger Ferenc „német varga” neve többször előfordul 1848 helyi történéseiben. Akkoriban őt is háztulajdonosként említik a források. Ezek szerint háza az Alsótemplom közelében volt, bástyájáról (ekkor még nem állt a 19. szám alatti épület) a templom előtti temetőkertig (cinterem) lehetett látni.
Amikor 1902-ben Unger meghalt, a helyi lap a város legidősebb polgárának nevezve búcsúzott tőle. Kilencvennégy esztendős volt.
A helyi cipészmester apja volt Unger Alajos (1937-1910) budapesti ügyvédnek, aki 1880 és 1884 között a kanizsai választókerület képviselője volt.
•1873-ban itt rendezte be helyiségét az akkor alakult „Első Nagy-kanizsai Kereskedő Ifjúsági Művelődési Egylet (Képző-kör)”.
•Az 1876-ban itt nyílt meg Dreher Antal jégpincés sörraktára.

Dréher Antal

kőbányai sörraktárában Nagy-Kanizsán,

Kazinczi utcza (ezelőtt Sörház-utcza) Unger-féle ház.

Mindennemű sör 25, vagy 50 literes hordókban és 25, vagy 50 palaczkos ládákban a legjobb minőségben kapható. — Helybeli palaczksör megrendelések, házhoz szállítva, mindenkor jégbe hütve és különbféle minőségben eszközöltetnek. (346 1—*)

1877





•Az épületek századfordulós tulajdonosuk miatt is említést érdemelnek.
Az 1920-ban meghalt idősebb Unger Ullmann Elek vaskereskedő (boltja a Vasemberházban volt) fontos szereplője volt a város közéletének.

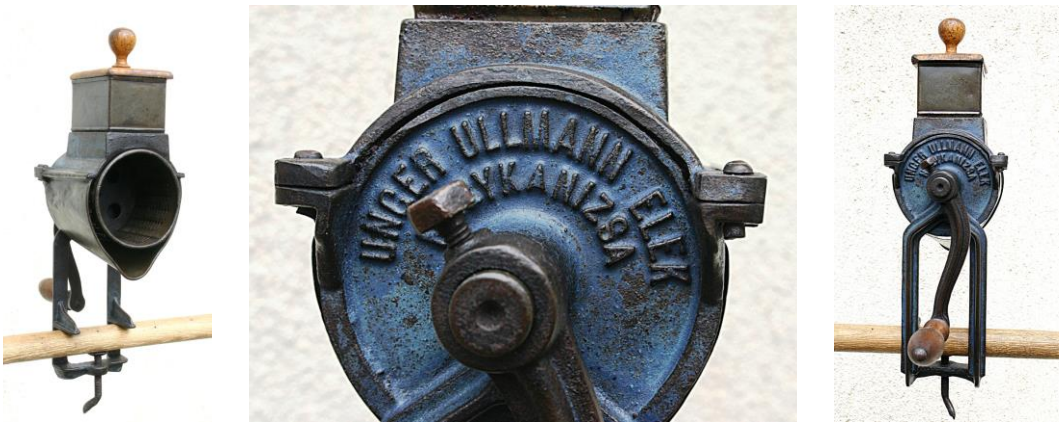

Egy diódaráló a boltból

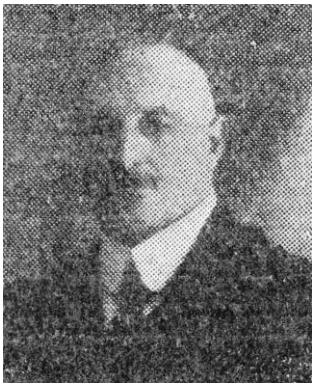
Idősebb Unger Ullmann Elek


Ifjabb Unger Ullmann Elek

Elnöke volt a Nagykanizsai Kaszinónak, a Nagykanizsai Kereskedők Társulatának, a Nagykanizsai Segélyegylet Szövetkezetnek.


A cél felé (1891)

1905-ben lett a Nagykanizsai Tornaegylet elnöke. Elnöksége 26 éve a folyamatos fejlődés időszaka volt; akkoriban társadalmi rangot jelentett az egyesület tagjának lenni. Érdemeire tekintettel az egylet díszelnökének választotta.
Halála után a kereskedést – ugyancsak Elek nevű, 1888-ban született – fia folytatta.
Az Unger Ullmannok valamiféle rokonságban voltak a korábban tulajdonos Unger Ferenccel (lásd: Ady u. 3.).
•A ház északi sarkánál egy olyan megoldás figyelhető meg, amely korábban (amikor még a szomszédos házak homlokzatukkal gyakorta nem illeszkedtek egymáshoz) elterjedtebb volt.
A tulajdonosok – tartva az éjszakai életet élők azon részétől, akik szükségét érezték egy sötét zúg keresésének – a kialakult beszögelléseket negyed körív mentén valamilyen technikai megoldással lezárták.





Itt falazással, a Magyar utca 26. számú háznál (több helyen talán már nem is létezik hasonló) vasból készített korláttal.
•A szegletek elkerítésének efféle szokása talán a városi tanács 1853-as rendeletének ötödik pontjában gyökerezik:

Tisztasági Szabályok,

melyek Nagy Kanizsa város tanácsa által folyó 1853. évi April hó 20-án tartott ülésében e következendőkben állopíttottak meg, ugyanis:
1-ször. Minden fogadós, áruszállító, kereskedő, úgy azok is, kiknek házaik és boltjaik előtt portékák, vagy más oly tárgyak lerakatnak, melyeknek lerakásával a nyilvános utcán szemét okoztatik, azt mindenkor a lerakás munkájának befejeztével eltisztíttatni köteles lészen, ellenkező esetben 1 forint pengőre büntettetik.
Hasonlólag

2-szor az is, aki a járdákon, vagy boltok előtti téreken üres portékás ládákat, vagy más egyéb eladási tárgyakat kirak.

3-szor. Két forint pengő büntetés mellett tilalmaztatik mindenkinek az istállókból az utcára ganajlé-csatornákat kivezetni, úgy a házakból, boltokból és kertekből szemetet az utcára kivetni.

4-szer. A konyhákban öszvegyűlni szokott mosadék víznek, úgy a festőknél és gyárosoknál a tisztátalan és festő víznek az utcára való kiöntése 1 forint pengő büntetés alatt tilalmaztatik.

5-ször. Minden háztulajdonos oly szegleteket, ahol a házak körül vizelőhelyek léteznek, azokat deszkákkal elkerítve becsináltatni köteles lészen, úgy hasonlag bármely döglött állatnak az utcára való kidobása 30 kr. pengővel lészen büntetendő.

6-szor. Minden háztulajdonos 1 pengő forint büntetés alatt köteleztetik kapuját nyári havakban 10 órakor, téliekben pedig 9 órakor bezárni.

Mely rendszabályok f. évi Majus hó 1-jén életbe léptetendők lesznek.
Kelt N. Kanizsán April hó 20-án 1853.

Szép Károly s. k. Város bírája.

018. Ady utca 21.

•A jelenleg álló ház építésekor bontották le az itt állt tímár-házat.



A tímár-ház lebontása előtt (TGYM)

A 18. század közepéről származott.
1866-ban a helyi lap Neufeld Albertné hagyatékaként foglalkozott a házzal és a hozzá tartozó istállóval.

Zömök, földszintes, barokk jellegű épület volt, bolthajtásos kapualjjal, szép kapuval. Falai fél méter vastagok voltak, magasított tetőszerkezete dupla padlást rejtett. Ez és a nagy, bolthajtásos pincéje is hajdani tulajdonosai (tímár mesterséget űztek) tárolási igényeit elégítette ki.
•A 20. század első évtizedeiben Guttman Sándor kádármester műhelye volt itt. 1926-ban, 66 évesen halt meg.

019. Ady utca 23.

•A ház kétes értékű nevezetessége, hogy kapcsolatba került Sándor jugoszláv király 1934-es meggyilkolásával.
1931-től a kormány tudtával Jankapusztán usztasa menekülttábor létesült. A bérleti szerződést egy Perčec nevű szervezőjük kötötte Horváth Emil néven. A 242 holdas területen kívül bérbe vette ezt a házat is. A menekülttábor idővel kiképzőtáborrá alakult. A Jankapusztán felkészítettek közül hárman ott voltak a merényletet végrehajtó akciócsoportban.





1934-ben az ügy vizsgálatát végző Népszövetség Jankapuszta mellett e házról is filmfelvételeket készíttetett.

020. Ady utca 25.

•A mára lepusztult földszintes épület története a szódavíz gyártásával kapcsolatos. Az üzem tulajdonosai 1875-től a második világháborúig ugyanazon családból kerültek ki.
A századfordulón Rosenfeld Alajos szikvízgyáros birtokolta és működtette itt 1893-ban épített udvari üzemét.

1912-es halála (hatvanöt esztendős volt akkor) után vejéé, Weisz Ignácé lett az üzem. Ő szénsavval dúsított ásványvizet is készített Szent György-víz névvel. Az udvar északi oldalán lévő épületekben dolgozó vállalkozás 1925-től jeget is gyártott.



Értesítés!

Van szerencsém értesíteni a n. é. közönséget, hogy legmodernebb

műjéggyárat

létesítettem, mely a mai kor és hygénia minden igényének megfelelő jeget gyártja.

Rendeléseket házhoz szállítva már a mai naptól felveszek.

1 blokk à 10 kg. —.50 f.
½ „ à 5 kg. —.25 f.

Szives pártfogásukat kérve, vagyok tisztelettel

WEISZ IGNÁC

Telefon 101. szikvizgyáros.

1934









Ekkoriban öt cég foglalkozott a városban szódavíz készítésével. Mindegyiküket kötelezték cégjelzésük feltüntetésére palackjaikon.
A háború előtti tevékenység itt még az államosítások után is sokáig (amíg tömeges igény volt a termékre) folytatódott. Abban az időben is része volt még az utcaképnek a szódavizes üvegeket, vagy a jeget szállító lovas kocsi.
•1941-ben tudatta a Zalai Közlöny, hogy az 1895-ben született Sáfrán Ferenc nyitott itt „keresztény ecetgyárat”.

021. Ady utca 29. és 31. (OTI-székház*)

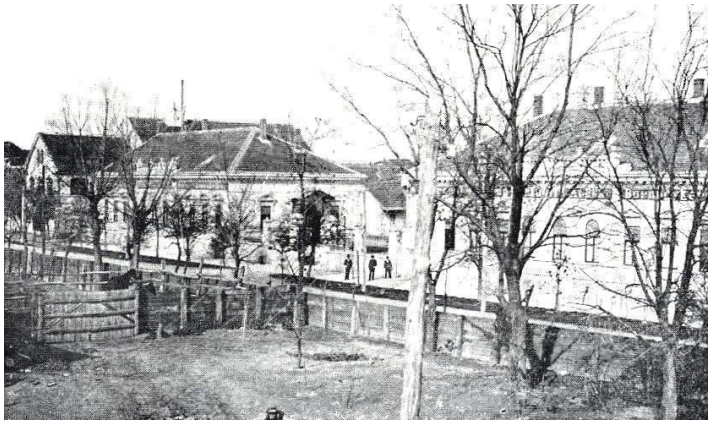

A 19. század utolsó éveiben (Balra a „serfőző ház”, jobbra a Zerkowitz-házak, alul az uradalmi major deszkakerítése.)

•A volt OTI-székház helyén épült fel 1745-ben az egyik uradalmi vendégfogadó, kiszolgálva a Légrád irányába zajló utasforgalmat. A vasútállomás megépültéig e ház látványa fogadta a dél felől érkező utazót a város határában.
Oromfalával az utca felé forduló, emeletesnek mondható épület volt. Az 1822-es térképen még csak ez a főépület szerepel, Rongyos Lámpás névvel. Máshol egyszerűen Lámpásként említik.
A furcsa nevet talán magyarázza, hogy akkoriban lámpásnak nevezték a borosüveget, a boroskancsót, illetve rongyos jelzőt kaphatott egy ház is, ha eléggé elhanyagolt állapotban volt.
A fogadó 1805-ig helyet adott a zsidó hitközség első imaházának is.
Az 1840-es 1850-es években ezt az épületet már „serfőző ház” névvel illették (az 1890-es években már nem sört, hanem szódavizet készítettek benne, az első világháború előtt a hordójelző állomásnak adott helyet). Megváltozott rendeltetésének megfelelően volt két szobája, továbbá magtárak és műhelyek voltak benne.

•A vendéglátási tevékenységet az időközben történt bővítés révén azonban megtartották. Az udvar felé és északra, a sarkon (Ady utca 29.) is megépült egy-egy épület. Az 1830-as évektől utóbbira (négy szobával rendelkezett) a „serház” nevet használták.

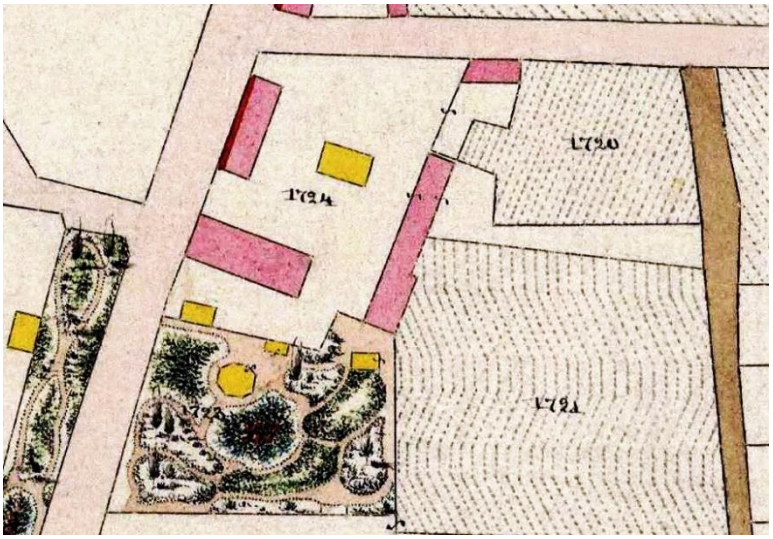

Az uradalmi ingatlan az utca keleti oldalán, a Kisfaludy utcától délre 1864-ben
(Ma az Ady utca 29., 31., 33. és 35. számú házak állnak ott.)

Aztán az Ady utca felől a két épületet egy harmadik résszel összekötötték (akkoriban a telek még nem volt szétosztva a mostani Ady utca 29. és 31. szám alatti telkekre).

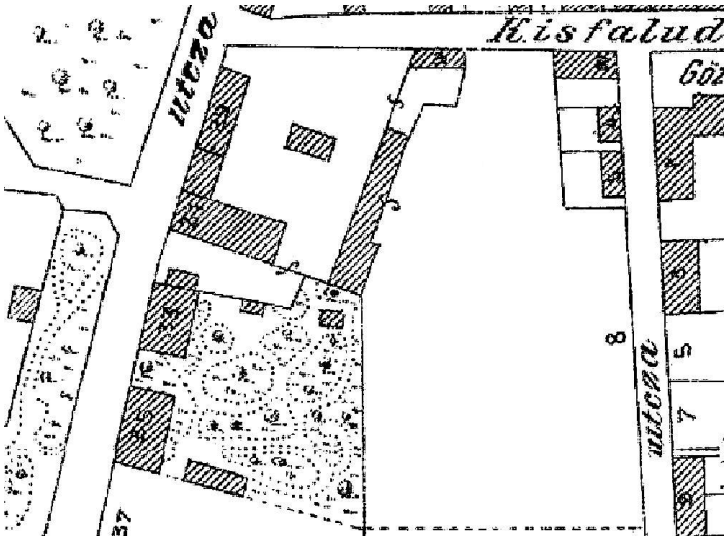

1901
(TGYM)



1920

•A 19. század második felében és a 20. század elején az egész létesítményt Kis (esetenként: Régi) Sörházként is emlegették. A „Kis" jelzővel a Vasemberházban lévő Nagy Sörháztól különböztették meg. E két nevet azonban időnként megcserélve is használták. A keveredésre okot adhatott, hogy a déli oldalon itt az épülethez parkosított sörkert (nagyjából az Ady utca 33. szám alatti terület) is tartozott, amely nagy volt, de nagy volt a Vasemberház épülete is.


Tisztelettel van szerencsém a n. é. közönségnek tudomására hozni miszerint

nagy sörház

vendéglő helyiségét saját számlámra átvettem és azt **vasárnap, f. hó 11-én** este 7 órakor *Torma Toni* kedvelt zenekara közreműködése mellett megnyitom.

Minden iparkodásom oda fog irányulni, hogy a n. é. közönség igényeit kitünő **meleg és hideg étkekkel** nemkülönben válogatott kitünő minőségü asztali és csemegeborokkal, ugyszintén a legjobb hirnévnek ö vendő **gráczi sörrel** a legfigyelmesebb kiszolgálás mellett kielégitsem. Midőn tehát minél számosabb szives látogatásért esedeznem mély tisztelettel maradtam

MEID L.
vendéglős.

1883
(Az általam ismert adatokkal nem dönthető el, hogy a hirdetés a két sörház melyikével kapcsolatos.)

•Az uradalom birtokában lévő nagy út menti területből 1893-ban Zerkowitz Albert vásárolta meg a Kisfaludy és Szemere utcák közötti részt. Így ő lett a sörház új gazdája is.
•A Kis Sörház telkén működött Weiser József vasüzemének elődje a Sugár utcai gyár 1884-es felépüléséig. Eredetileg a vaskereskedés is volt.



1876

•1903-ban alapított kisipari jellegű vállalkozásukat fejlesztve 1904 végén itt (a 29. szám alatt) alakította ki cipőgyárát Ledofszky Ernő és Neu Dezső.



1906

A cég vászonból, posztóból, bőrből készített cipőket 100 munkással és azokat a monarchián belül értékesítette. Tornacipőivel különösen sikeres volt. Az első világháború idején a gyár beszüntette termelését, az épületet a katonaság vette igénybe.
•Egy másik vállalkozás:

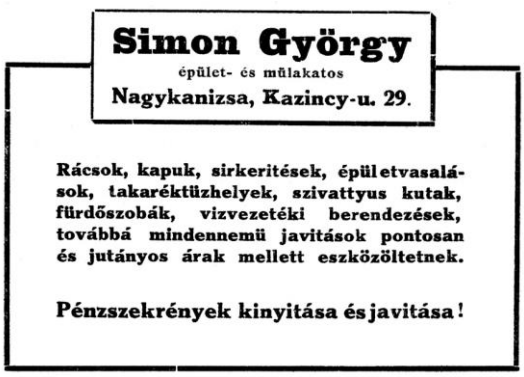

1920

•A Kis Sörházban gyerekeskedett a városban érettségiző dr. Székely Vilmos (1897-1966), aki jelentős szerepet töltött be Ausztria, majd Nyugat-Európa más országai filmgyártásában. Ott Wilhelm Székely, illetve William Szekeley néven lett közismert. Produceri tevékenységét az 1930-as évektől az 1950-es évekig folytatta. Nincs rá bizonyítékom, de valószínűsítem, hogy a sörházat bérlő ifjabb Schlesinger Mór egyik fia volt.
•Az első világháborúig a nagy telken (beépítéséig, annak sörkerti részén) sokszor verték fel sátrukat a városba érkező vándorcirkuszok.

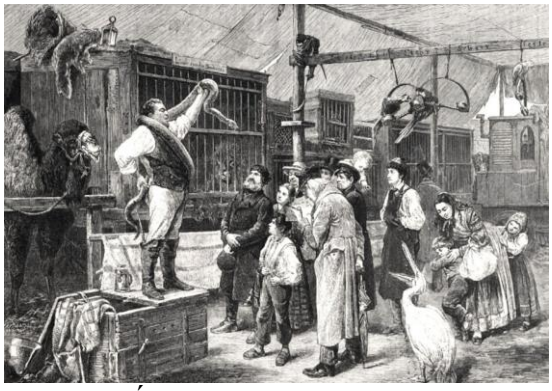

Állatsereglet (1879)



Vándorkomédiások (1886)



1899 és 1910



1913 és1914

•Az Ady utca 31. szám alatti részen 1930-ban bontották el az építményeket.



1930

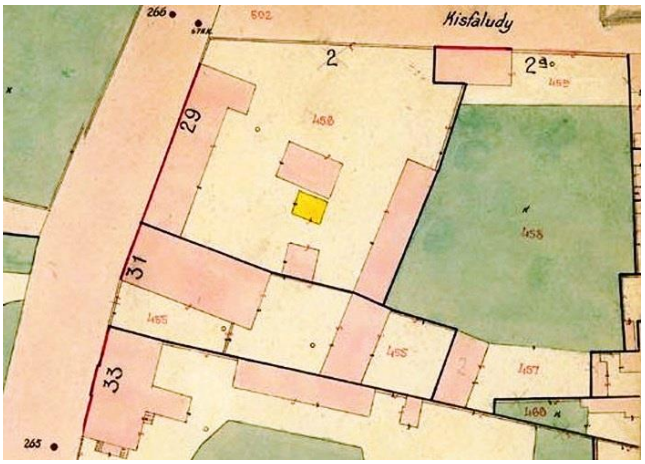

A két ingatlan épületeinek alaprajza az 1930-as bontást megelőzően
(TGYM)

Helyükön az Országos Társadalombiztosító Intézet építtetett székházat Várallyay Sándor tervei szerint. 1938-ra készült el. Az épület kivitelezője Kertész Béla (1895-1944) helyi vállalkozása volt.


Az OTI új kerületi pénztára



Az 1960-as években

Alagsorában volt az irattár és a gázóvóhely, emeletén az irodák, földszintjén pedig a korszerű rendelőintézet.
Utóbbi a növekvő igények miatt 1974-ben a kórház új épületébe költözött. Helyén 1994-ig a fogászati szakrendelés működött.





•A hajdani épületegyüttes megmaradt, sarki részét a pártbizottsági székház (később középiskola) építése miatt bontották le.

022. Ady utca 30-32. (korábbi számozás szerint: **18.)**

•A 20. század elején itt és innen délre a sorompóig az utca mentén nem álltak lakóházak. A területet a szombathelyi vasútvonalig még az uradalom majorja (megkülönböztetésül belső majornak hívták) foglalta el.
Középső részén álltak a gazdasági épületek (istállók, magtárak, kukoricás górék) és a cselédlakások. Itt voltak három épületben a „tiszti” lakások is, amelyeket a majort irányító uradalmi tisztviselők, később a bérlők használtak.

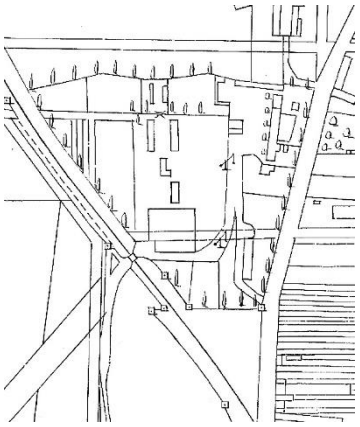

A major az 1886-os uradalmi térképen
(Balra a szombathelyi vasútvonal, jobbra az Ady utca.)
(TGYM)

Ebben az időben gondozatlan deszkakerítés határolta a területet az utca felől.



1911

A Batthyány birtok kanizsai része ekkoriban 1500 holdnyi volt.
Az építmények többségét a Nagyváthy utcai lakótelep építésekor bontották le.

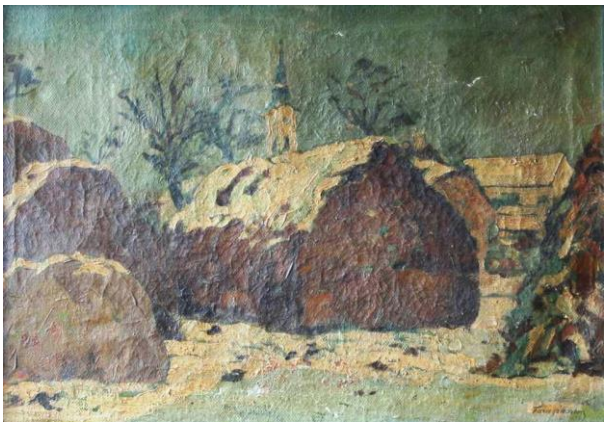

Faragó Márton festménye a két világháború közötti időszakból
(Háttérben az Alsótemplom.)



Ma itt a lakótelep bejárata
(A felvétel az 1960-as évek második felében készülhetett.)
(Mónai Zsuzsannától.)



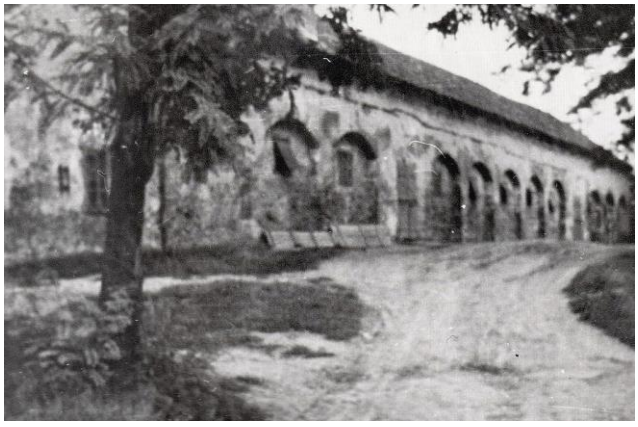



Három felvétel az 1970-es évek első feléből
(TGYM)

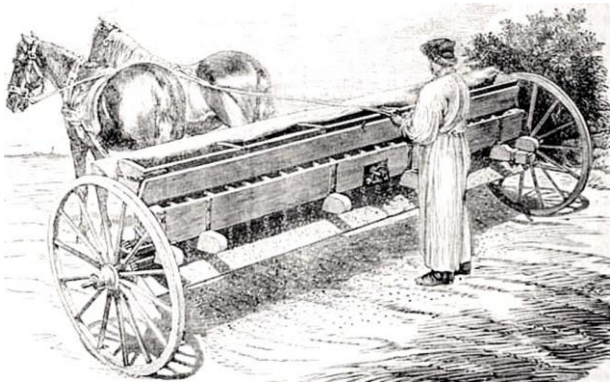

Vetőgép (1855)



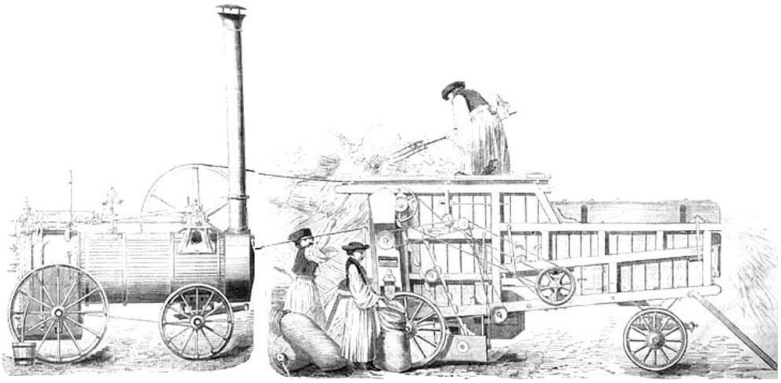

A meghajtó gőzgép és a cséplőgép (1856)

•Korábban, az 1860-as években még létezett délen, a jelenlegi MÁV sportcsarnok helyén, a nagy parkban egy erkélyes ház öt szobával. Ez volt az uradalmi fővadászlak.

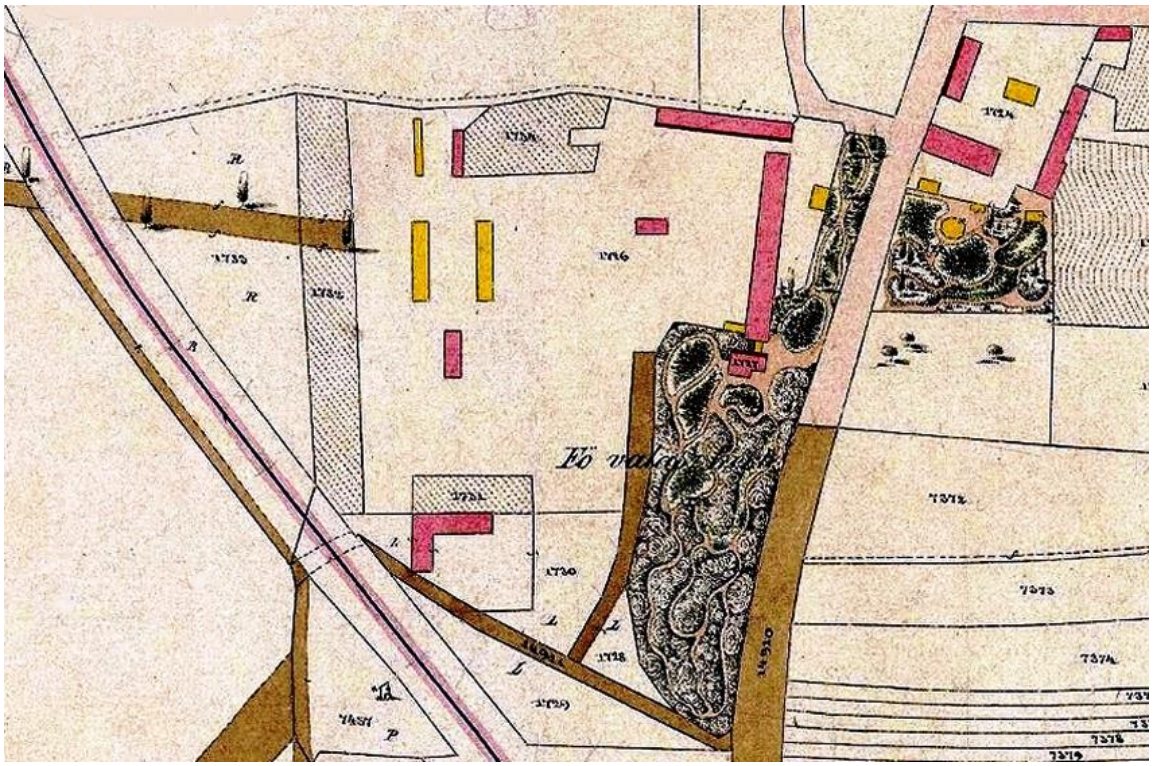

A major és környéke 1864-ben
(Jobbra az Ady utca. Nyugati oldalán a fővadász háza és kertje. Balra a vasútvonal.)

•Nevezetes lakója volt a 19. század első felében Klingspögl Konrád fővadász (főerdész).
A 19. század elejétől, egy élet munkájával, saját költségére ő alakította ki azt a romantikus kertet, amelyet Vadászkertnek (Jägerkert) neveztek. Ez a maga idején idegenforgalmi látványosságnak számított, voltak látogatói még Angliából, Franciaországból is.
Eleje a jelenlegi sarokház (Ady utca 30-32.) helyén volt. Nagyjából 30 méter szélesen, 300 méter hosszan húzódott déli irányban, az utca mentén, a jelenlegi lakóházak helyén. A Szemere utcával szembeni részen (a fővadászlaktól délnyugatra) erősen kiöblösödött és labirintus jelleget öltött. Tekervényes utak, várromok, függőhidak, remetelakok, mitológiai alakok szobrai (Diana, Veszta), obeliszkek, dór oszloptöredékek, alagút, török torony és más épületek utánzatai tarkították az utcától sövénnyel elválasztott parkot.
Építője halála után elhanyagolták, a szándékos rongálások sem kímélték. Végül a herceg tiszttartója 1869-ben a cédrusokat, más fákat kivágatta, a területet krumpliföldé alakíttatta.
•Klingspögl halála után már bérlőknek adta ki az uradalom e házat, amely 1886-ban már nem állt.

1861-es adat szerint akkoriban Geiszl Mór építész lakott benne.







(TGYM)

A Kanizsára 1856-ban kerülő Geiszl a város jelentős épületeinek sorát tervezte. A keszthelyi Magyarok Nagyasszonya Plébániatemplom tornyának terve (1878) is az ő munkája. A Hirschl–Bachrach cég munkatársaként is sokáig dolgozott. Valószínűsíthető, hogy a cég által a hajdani Magyarország területén emelt középületek között is található általa tervezett. Ennek ellenére szegényen halt meg élete 71. évében, 1893 tavaszán.
Temetése körülményei sem tükrözhették személye fontosságát Kanizsa mai városképének kialakulásában. A halálát követő második napon – egy pajta kigyulladása nyomán – nagy tűz pusztított volt lakása környékén (az Attila és a Honvéd utcák elején és köztük a Petőfi utcában).
Így holttestét – az akkori szokásokkal ellentétben – tisztelői nem kísérhették a gyászháztól a temetőbe, mert a tűz elől a testet a temető halottasházába kellett szállítani. A következő napon, a családtagok jelenlétében temették el. Erősen pusztuló síremléke még áll a köztemetőben.
•Bojtor József patkoló és kocsi kovács, későbbi „kocsigyáros” itt, a majorban kezdte működését még az első világháború előtt.



1913



1920

Innen költöztette műhelyét az Ady utca 12. szám alá.
•A két világháború között az uradalom e részének bérlője Novák János (1869-1931) hajdani országgyűlési képviselő volt, aki akkoriban itt élt a major területén. Halála után felesége lépett helyére.
Akkoriban a gazdasági épületeken túl 25-30 cselédlakás létezett a területen.
•Az uradalom itteni területe utca menti részét 1937-ben kezdte parcellázni. (Addig a teljes terület az utca 18. házszámú ingatlana volt.) A kialakított telkeket „villaszerű” lakóházak számára szánták.
Az emeletes sarokházat (Ady utca 30-32.) dr. Haiszer János fogorvos építtette. 1941-re készült el.

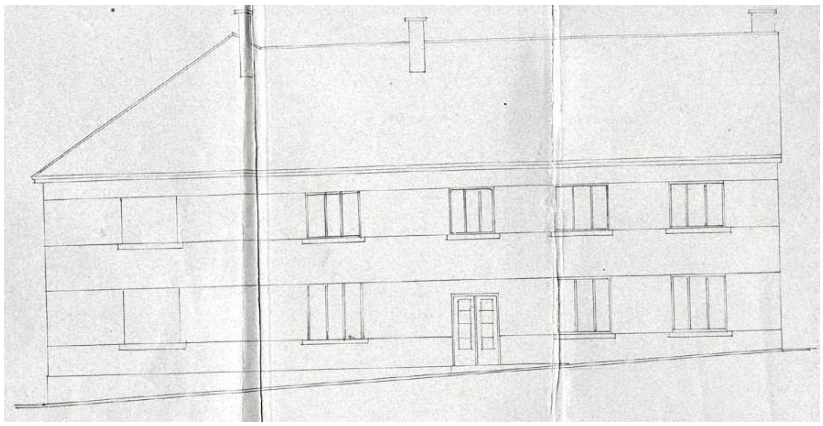

A mai ház terve (TGYM)





•A Szombathely irányába épülő vasút töltése elzárta volna a majort a déli irányban lévő uradalmi földektől. Ezért a Déli Vasút a terület délnyugati részén kőből boltíves hidat épített a töltésbe.





Így az állatok, szekerek és gépek szabad mozgását biztosították.

•A majortól délre, a vasúti töltés másik oldalán, szemben a töltésbe épített aluljáróval van az a telek, amelyen kialakították a város szennyvízátemelő telepét. A ma is álló, inkább családi házhoz hasonlító gépház 1930-ban épült Kertész Béla vállalkozása kivitelezésében.



Az épület északi oldala

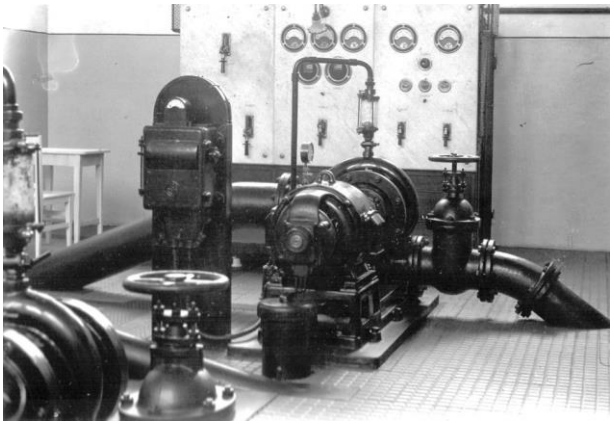

A gépházban
(Ketting Klára 1940-es felvételei.) (indafoto.hu)




A mai állapot északkeletről és északnyugatról

Mára eredeti rendeltetését elvesztette, berendezéseit kiszerelték, a gépek javát magába foglaló szárnyát lebontották.

023. Ady utca 33-35. (Zerkowitz-házak*)

•A házak helyén lévő Sörházkertben rendezte meg az 1870-es, országos tornaünnepélyének versenyeit a helyi tornaegylet.
A rendezvényre az alkalmat az egylet zászlójának felavatása szolgáltatta.
Megjegyzem, hogy Mező Ferenc írásában (Barbarits városi monográfiája) a Zöldfakertet nevezi meg színhelyként.

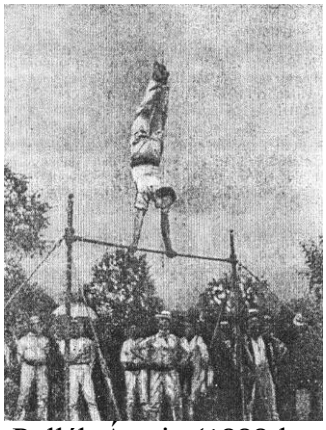

A tornaverseny kanizsai győztese, Pollák Ármin (1888-ban, negyvenkettő évesen halt meg) a nyújtón

Bettlheim Győző viszont – ő a versenyen magasugrásban lett második és az egylet egyik alapítója volt – nyolcvan évesen az előbbi helyszínt említette visszaemlékezésében. Akkor (1926-ban) őt már, mint az ország legidősebb

tornászát köszöntötte a Zalai Közlöny. Lett még idősebb is, mert 1938-ban halt meg, amikor már 92 éves volt.
•A két azonos megjelenésű házat 1894-ben építtette Zerkowitz Albert borkereskedő a szomszédos Kis Sörház hajdani, akkor már elhagyatott sörkertje (Sörházkert) és a szomszédos uradalmi telek helyén. A házakat Sallér Lajos tervezte és kivitelezte. (Zerkowitznak az uradalomtól 1893-ban vásárolt területe a Szemere utcától a Gőzfürdő, azaz Kisfaludy utcáig nyúlt. Ennek délre eső részét házhelyeknek továbbadta.)

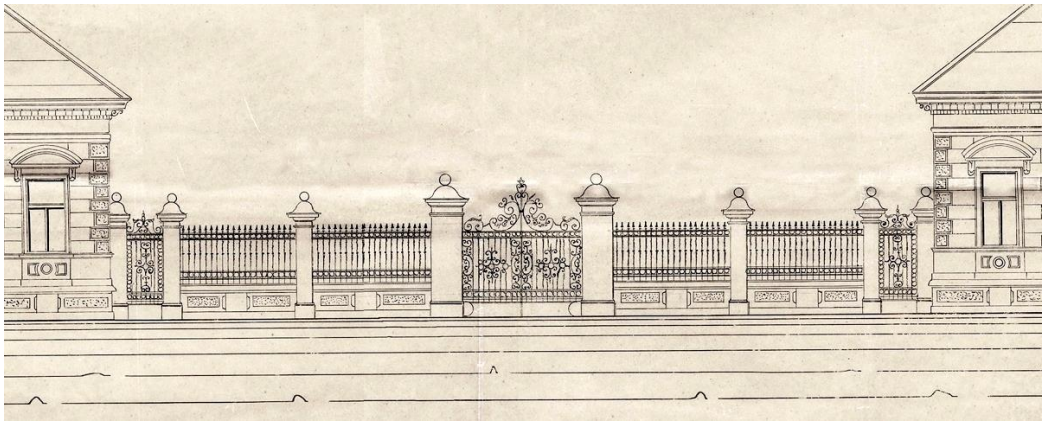

A bejárati rész Sallér tervén
(TGYM)



A 19. század utolsó éveiben
(Balra az üzemi épület, középen a déli lakóház az udvar felől.)

Alattuk húzódik az 5 méternél magasabb, ma 1500 m^2 területű, hajdanán a szomszédos telkeken folytatódó, szekerekkel járható pincerendszer. 1901-ben készült el benne a 2000 hektoliteres cementhordó, belsejében recés üvegbéléssel.






•Mivel a Zerkowitz család több tagja szerepet játszott a város kereskedelmi életében, az eligazodást segítendő, itt közlöm a család fellelt adatait.
Zerkowitz Leopoldot az 1848-as összeírás 31 éve Kanizsán élő boltosként említi.

1. Zerkowitz Leopold (1789 Óbuda – 1860 Nagykanizsa)
   Scherz Terézia (1796 Nk. – 1849 Nk.)
      1.1. Z. Zsigmond (1818 Nk. – 1874 Nk.)
      1.2. Z. Vilmos (1820 Nk. – 1874 Nk.)
      1.3. Z. Albert (1822 Nk. – 1902 Nk.)
         Schwarz Johanna (1846 – 1897 Nk.)
            1.3.1. Z. Lajos (1865 Nk. – 1939 Bp.)
               Rapoch Lujza
            1.3.2. Z. Imre (Dr.) (1867 Nk. – 1933 Bp.)
               Hirschfeld Helén
            1.3.3. Z. Heléna (1868 Nk. – 1869 Nk.)
            1.3.4. Z. Oszkár (1870 Nk. – 1928 Bp.)
               Mair Hermin

1.3.5. Z. Teréz (1872 Nk. – 1936 Bp.)
Balogh Ignác (Dr.)
1.3.6. Z. Zsiga (1875 Nk. – 1876 Nk.)
1.3.7. Z. Zsigmond (Dr.) (1880 Nk. – 1944)
Frankel Ilona
1.4. Z. János (1824 Nk. – 1899 Bécs) (fiatalon Bécsbe költözött)
1.5. Z. Laura (1828 Nk. – 1853 Nk.)
Weissmayer Márkus
1.6. Z. Antónia (1831 Nk. – 1884 Nk.)
Weissmayer Mór

•Zerkowitz Albert, aki az egyesületi tűzoltás létrejötte előtt szervezője és vezetője volt a tűz elleni védekezésnek a városban, e házakba települt borkereskedő cégét 1891-ben alapította.

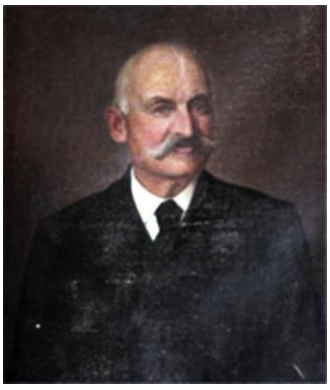

Zerkowitz Albert
(1902-ben, nyolcvan esztendősen halt meg.)


ZERKOWITZ W. és A.
fűszer-, gyarmat-, festék- és bor-kereak.
bel- és külföld minden irányban bizomány átvétele, mindenemű ásványvizek és veteménymagvak raktára, cs. k. nagy- és kis dohánytőzsde
3—3 N.-Kanizsán.

1866

Előtte testvérével, Vilmossal fűszerkereskedőként tevékenykedett, de az 1860-as évektől egyre jelentősebb mértékben vettek részt a borkereskedelemben is: az egész Dunántúlon vásároltak fel borokat és azokból még Amerikába is szállítottak hajón, anélkül, hogy a borok megtörtek volna.



Weissmayer Mór (TGYM)
(1893-ban halt meg. Hatvankilenc éves volt.)

Ugyanakkor be nem jegyzett tagja volt a Zerkowitz Zsigmond és Társa (a társ Weissmayer Mór volt) borkereskedő cégnek, amely 1805-ben (más adat szerint 1811-ben) lett alapítva.
Később borkereskedelemmel a család más tagjai is foglalkoztak Alberttel párhuzamosan.
Különböző sikerrel dolgoztak, egymással címhasználati vitákba is keveredtek, hiszen Zerkowitz Zsigmond 1874-es halála előtt már jelentős külföldi kiállításokon ért el sikereket az eredeti, 1805-ös születésű vállalkozással.
•Megjegyzem, hogy a vasúti borszállítás megjelenése előtt a fuvaros a hordók mellé – lepecsételt palackban – mintát kapott a szállított borból. A megrendelő ennek megkóstolásával győződhetett meg, hogy bor a szállítás közben nem változtatta meg alapvetően minőségét (főleg: nem hígult-e).
•Az itteni, akkor már Zerkowitz Lajos nevével fémjelzett, országos jelentőségűvé vált kereskedésnek – 1931-es megszűnésekor – lerakata volt Bécsben; itt 4000 hl borukat kezelték ászokhordóikban.
A multimilliomosként számon tartott Zerkowitz Lajos már korábban, 1920-ban családjával Bécsbe költözött.



Zerkowitz Lajos



1930

•Kanizsai ingatlanvagyonát 1931-ben árverésen értékesítették.
Az új tulajdonosok:
Ady utca 35.: Brandl Mór és Izidor borkereskedők (Zalaegerszeg),
Ady utca 33.: Szomolányi Gyula kereskedő,
Ady utca 31.: Ipartestület, majd OTI,
Ady utca 29.: Ipartestület,
Centrál Szálló: dr. Halpen Jenő ügyvéd.
•Az 1930-as években a 33. szám alatti részben lakott Löwenstein Emil (1940-ben, nyolcvan évesen halt meg) pogányszentpéteri nagybérlő. A helyi bankegyesületnek, illetve a közraktárak részvénytársaságának volt elnöke.

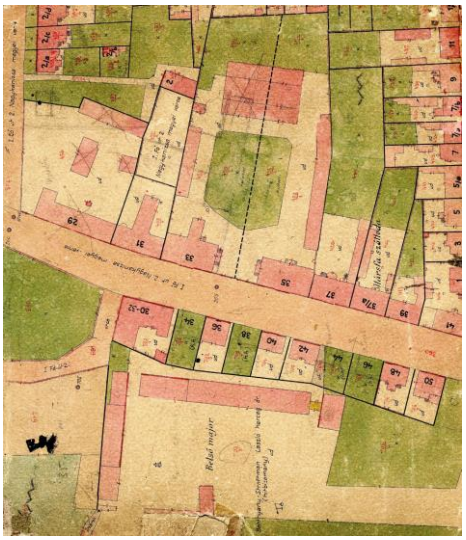

Az ingatlan az 1940-es térképen
(A telek keleti szélén jelölt nagy alapterületű épületet a 20. század elején emelték. Eredetileg fele szélességgel készült, a két világháború közötti időszakban toldották meg a telekhatárig. 1951-ben átmenetileg ebbe az emeletes házba költözött a tűzoltóság.)

•A borászkodás az itt lévő pincékben csak a rendszerváltás után szűnt meg.
•Zerkowitz Béla, a neves zeneszerző Zerkowitz Leopold Óbudán maradt testvérének volt dédunokája.

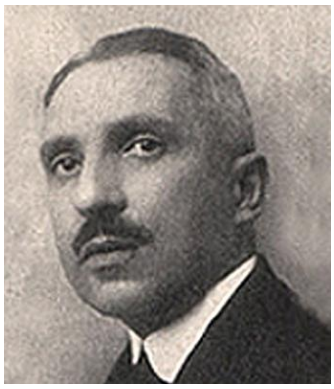

Zerkowitz Béla

•Az 1943-as telefonkönyv szerint itt volt a Nagykanizsa Vidéki Autóbusz Vállalat telephelye.

024. Ady utca 37.

•Konold Frigyesnek, a kanizsai uradalom egyik bérlőjének 1905-ben épített háza.




•Itt lakott az 1914-ben autós fuvarozási vállalatot alapító Riedl Jenő. Tevékenységét a városon belül és környékén tervezete folytatni. A terv megvalósulásáról nem maradt adat; talán ebben az esetben is a világháború szólt közbe.

025. Ady utca 37.a

•Marton Vilmos postai főtiszt háza, amely a 37. számú házzal nagyjából egy időben épülhetett.




•1913-ban már Krausz Samu birtokában volt az épület, aki kerthelyiséges vendéglőt és szállót (Hársfa névvel) alakított ki benne.



1913

(Krausz 1926-ban, nyolcvanhárom évesen halt meg.)

Az első világháború után veje, az 1887-ben született Wollák Jenő gyümölcskereskedő vette át annak működtetését, aki később az ingatlant is örökölte.



1928

• A két világháború között a város látogatott rendezvényei voltak a cigánybálok, a csonkacsütörtökök jellegzetes eseményei.
(Csonkacsütörtök a nagy farsangi mulatságok után, hamvazószerdán kezdődő nagyböjt második napja. A népi szokások szerint e napra felfüggesztődött a böjtölés, hogy a farsangi maradékok ne vesszenek kárba.)
E bálok közönsége persze nem a maradékok elfogyasztására jött össze, de amúgy sem csak az étkezés örömei jelentették az ilyen rendezvények vonzerejét. Ott volt például az elmaradhatatlan műsorszám, a nagybőgő éjféli temetése.

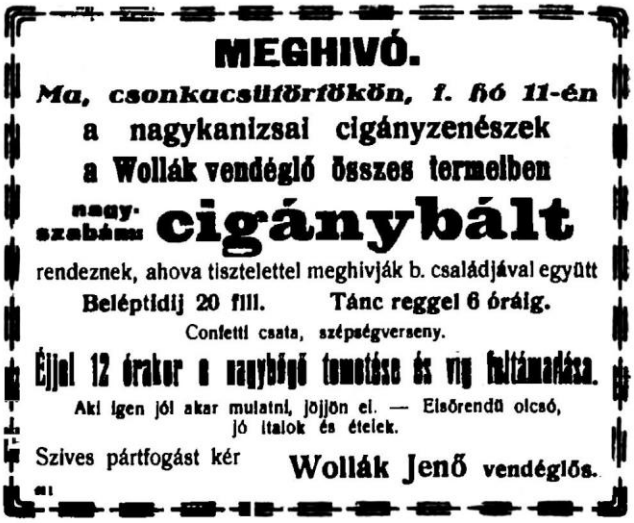

MEGHIVÓ.

Ma, csonkacsütörtökön, f. hó 11-én
a nagykanizsai cigányzenészek
a Wollák vendéglő összes termeiben
nagy-szabású cigánybált
rendeznek, ahova tisztelettel meghivják b. családjával együtt
Beléptidij 20 fill. **Tánc reggel 6 óráig.**
Confetti csata, szépségverseny.
Éjjel 12 órakor a nagybőgő temetése és vig feltámadása.
Aki igen jól akar mulatni, jöjjön el. — Elsőrendü olcsó, jó italok és ételek.
Szives pártfogást kér **Wollák Jenő** vendéglős.

1931

Az 1931-es itteni bált meglátogatta a helyi lap munkatársa és hajnalig gyűjtött élményeit közre is adta. Írásából kiderül, hogy a hangulat a „temetés” után csapott igazán magasra.
A szertartáshoz a bőgőt két székre fektették, fehér lepellel fedték. Amikor a teremben már csak a halott fejénél felállított két gyertya pislákolt, a gyásznép elcsendesedett.
Ekkor kezdett Szentes Jancsi, a vak harmonikás búcsúztatójába:

„Te nagy halott, ki teljes életedben nagy becsületben voltál, régi, jó Magyarország sok nemes emberének bőgtél, mi is a bőgésednél sok jókat mulattunk és kacagtunk, de sajnos ez az infulenziai-járvány, aki a népnek huszonöt százalékát meglátogatta, téged se került el s te voltál az a szerencsétlen, ki ennek az áldozata lettél…”

Majd dalolni kezdte a gyászdalt százgombos harmonikája kíséretében:

„Mért oly borús, oly néma e sereg?
Orcáikról a pír elköltözött,
Lezárt szemükből hű könyű pereg,
Egytől-egyig mind gyászba öltözött.

Mert e sötét koporsó fekszik itt,
Sötét koporsóban kedves halott,
Azért ömlesztik a bú könnyeit,
Azért öltének gyászruházatot.

Kedves halott Isten veled,
Csendes legyen nyugvóhelyed!”

Ez már sokkal jobban ment, mint a nehéz nevű járvány emlegetése.
Tőle Foszák Feri prímás vette át az irányítást. Keresztbe tette a bőgőn annak vonóját, majd megindult a népes gyászmenet az udvar felé, míg a banda méltóságteljesen húzta:

„Kitették a holttestet az udvarra,
Jaj, de nincsen senki, aki sirassa,
Most tűnik ki, ki az igazi árva,
Nem borul senki a koporsójára.

Nincs több árva, csak egyedül én vagyok,
Mert sír fedi azt, kit szívemben tartok,
Halvány arcom mutatja nagy bánatom,
E földön nincs már nekem boldogságom.”

Mint az újságíró megjegyezte, az elhunyt életében nagy megbecsülésnek örvendhetett városszerte, mert a helyi társadalom minden rétege szép számban képviseltette magát a szertartáson. Mégis, a temetni érkezettek ismertebbje szépen kérte a tudósítót neve elhallgatására. Így aztán, bár részletes beszámoló született, a megjelentek kilétét máig homály fedi.

026. Ady utca 39. (Raffaeli-ház*)

•A 20. század legelején építtette Raffaeli Alajos cementáru-gyáros.
Egységes megjelenésű háza bejáratának a hagyomány szerint egy pesti zsinagóga kapuját vásárolta meg.





•Az olasz származású Raffaelit 1909-ben honosították, 1912-ben szüntette be ipari tevékenységét a városban.
Felesége Morandini Giacomina volt.
•Leányaik egyike, Rafaela (1893-ban született Nagykanizsán) tanítónőképzői tanár volt. Budapesten lépett be az Irgalmas Nővérekhez.
Irodalmi kapcsolat fűzte Sík Sándorhoz, Babits Mihályhoz, Németh Lászlóhoz, Szabó Lőrinchez, Radnóti Miklóshoz (később özvegyéhez), Supka Gézához. Velük széleskörű levelezést is folytatott.
•Az épület az 1920-as években már Miltényi Gyula cipőgyártó és kereskedő tulajdonában volt. 1942-ben, halálakor hatvan éves volt.
•Itt élt halála előtt Barthos Gyula (1883-1971) erdőmérnök, aki 1919-ig gróf Kendeffy Hunyad megyei birtokán volt főerdész. 1919-ben lett szülővárosában Pálfy Alajos után (ő 1885-ben került főerdésznek az uradalomhoz) a Batthyány-Strattman hitbizomány főerdőmestere. 1945-ig töltötte be e munkakörét.
Ezer hektárokban mérhető erdélyi és zalai erdő-felújítási munkája. Ornitológusként is jelentős volt.


Pálfy Alajos (1856-1923)



Barthos Gyula

027. Ady utca 41.

•Lásd még: Szemere utca 1.

•Katzenbach József (1919-ben, hatvanöt évesen halt meg) járásbíró építtette 1896-ban Geiszl Viktor (1865-1924) tervei szerint, a Szemere utca 1. szám alatti házzal együtt. (Ekkor még a telek nem volt megosztva.)





A ház hamarosan Löwe Adolf tulajdonába került, aki az alsódomborui Ujlaky, Hirschler és Fia faipari cég főtisztviselője volt negyvenöt éven át.
Hatvanhét éves volt, amikor 1926-ban meghalt.
•A 20. század elején itt volt a magyar királyi erdőgondnokság hivatala, amely kanizsai tevékenységét 1932-ben szüntette be.)

028. Ady utca 43., 43.a, 43.b, 43.c, 55. (utóbbi korábbi számozás szerint)

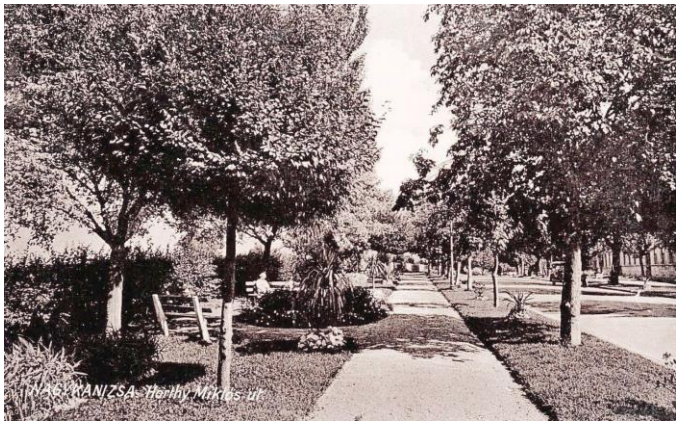

Az utca e részének nyugati oldala az 1930-as években

(A fényképen látható park helyén erősen mélyülő terület volt. A vasút itt is szénpernyéjét, salakját rakta le („loschgödör”, azaz oltógödör). Ezt az út menti sávot (az uradalmi major és a sorompó között) vette meg a város. 1911-ben került sor feltöltésére, parkosítására. A vasút birtokában maradt résztől sövénnyel választották el.)

•A Szemere utca után a mára megmaradt négy szép, az 1900-as évek legelején épült házat követően még kilenc létezett a sorompóig.




Ady utca 43. és 43.a
(Előbbi Gansl Mór főkalauz 1910-ben emelt háza. Utóbbit 1909-ben építették.)



Ady utca 43.b
(Goldfinger József főkalauz 1909-ben épült háza. A kivitelezést Szántó János és Szántó Lajos építőmesterek végezték.)



Fitos Gyula fotóján Goldfinger József (1856-1931) családja új házuk udvari bejárata előtt
(Goldfinger a kép jobb oldalán. A felvétel az 1910-es évek első felében készült.)





Két későbbi fénykép

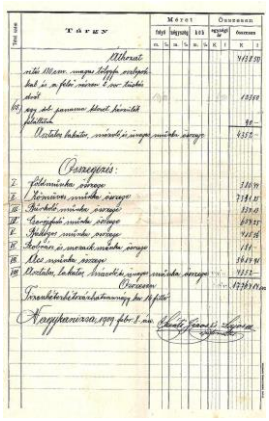

Az építőmesterek által az elvégzendő munkákra adott költségvetés összegző része
(A nyomtatványt Farkas és Krausz cége készítette.)
(A fenti három fényképet és a nyomtatvány másolatát a Nemesvitán élő Töreky Andrástól kaptam.)



Ady utca 43.c
(1909-ben készült.)

Köztük voltak az utcarész legöregebb épületei, némelyik várostörténeti szempontból is érdekes volt. A bútorgyár terjeszkedésekor kerültek lebontásra.

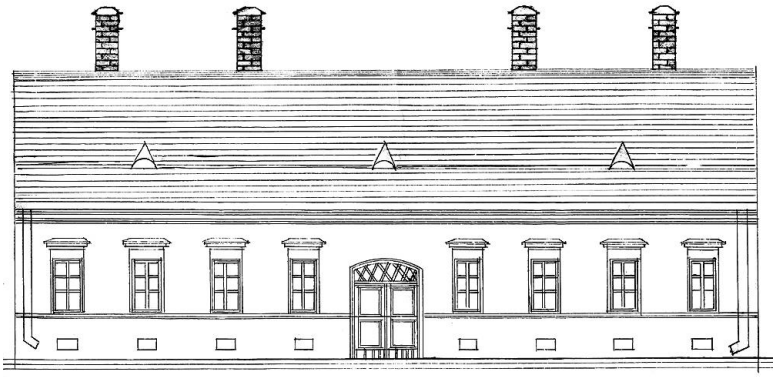

Az Ady utca 47. szám alatt ez az 1887-ben épült ház állt
(Tervezője és talán kivitelezője is Szántó János volt.)
(TGYM)

•Az 1850-es években, az akkor még nem létező Szemere utcától délre eső, beépítetlen terület is a Batthyány uradalom birtokában volt.



A „malom” valamivel lebontása előtt
(TGYM)

Dénes Gyula szerint az utca hajdani 55. számú telkén építtette fel malmát az uradalom, amely a város első gőzmalma lett. Vörös malomként emlegették. Kanizsa első gőzmalma biztosan nem itt létesült, mert a Vár úti már akkor létezett, amikor itt még épület sem állt. Ellenben a ház egy 1928-as vízműves feljegyzésben a Gőzmalom Rt. tulajdonaként szerepel (korábban magánszemélyek birtokolták). Lehetséges hát, hogy ekkoriban már valamiféle malomként hasznosították.
Ezt megelőzően azonban évtizedeken át vendéglátás folyt az épületben. Az 1880-as években (1887-ig) Auspitz-féle kávéházként emlegették. A későbbiekben időnként vendéglőként hirdették, szállót is működtettek benne. Neve sűrűn változott.

Uj kerti helyiség!

Harmath Józsefné vendéglőjében **Kazincy-utca 55.** sz. a. julius hó 1-én kerti helyiség fog a t. közönségnek megnyittatni, hol szives pártfogást kér **Harmath Józsefné.**

Zenéről, jó italokról, valamint pontos kiszolgálásról gondoskodva lesz.

1906



Szálló vendéglő.

Értesitem a nagyérdemü utazó közönséget, hogy **Nagykanizsán, Kazinczy-utcza 56. sz.** alatt, a vasut torkolatánál levő **vendéglő-helyiségemben** különálló **olcsó szobák** kaphatók, ugy éjjel mint nappal.

Friss ételek és italok bármikor kaphatók.

Szives megkeresést kér

Markó András, vendéglős.

1907

Az emeletes épület körülbelül ott állt, ahol ma a bútorgyár Ady utcai portája van.

029. Ady utca 57., 59. és 61. (korábbi számozás szerint)

•Az 57. számú ház (a jelenlegi déli üzemépület északi vége helyén) tulajdonosa még a 20. század első évtizedeiben is Gürtler Ágoston kesztyűsmester volt. Üzlete fénykorában (19. század utolsó negyede) virágzott, az egész megyében ismert volt. Műhelyét hatalmas kiakasztott kesztyű jelezte a házon. Nyolcvanegy évesen, 1926-ban érte a halál.



Az 1930-as években
(A Szombathely felé haladó szerelvény az Ady utcai vasúti átjáróban. Balra az utca 59-es sorszámú épülete, a hajdani Kossányi-ház.)
(Pék Pál hagyatékából.)



Kilátás észak felé a vasúti átjáróból az 1930-as években
(Balra a város szennyvízátemelő telepe.)
(Pék Pál hagyatékából.)

•A házsor után, ahol a terület a budapesti és a szombathelyi vasútvonal találkozása miatt már szűkül össze, az 1930-as években kezdve sportpályát (futball és kosárlabda) alakított ki a MÁV.

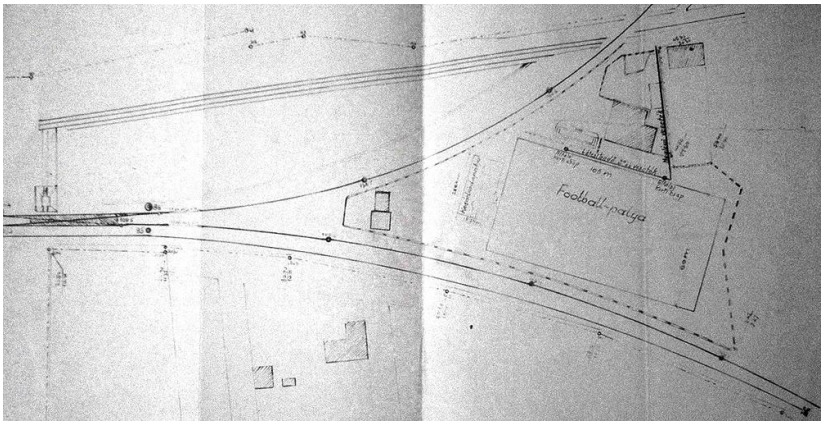

A két pálya
(Felül az Ady utca.)

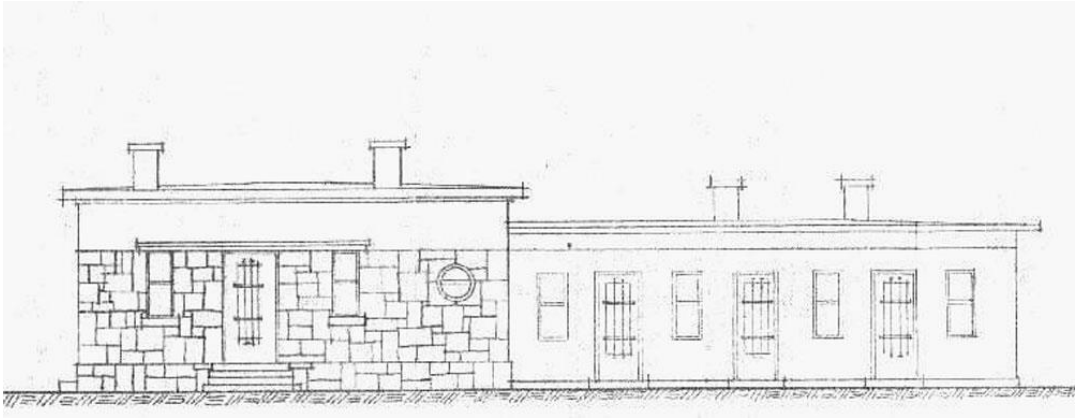

A pályaőri lak terve 1941-ből (TGYM)



Egy 1952-es légi felvételen

Három felvétel a pápai focisták 1957-es vendégszerepléséről:




A játékosok a pálya délkeleti sarkánál (balra) és az öltöző előtt

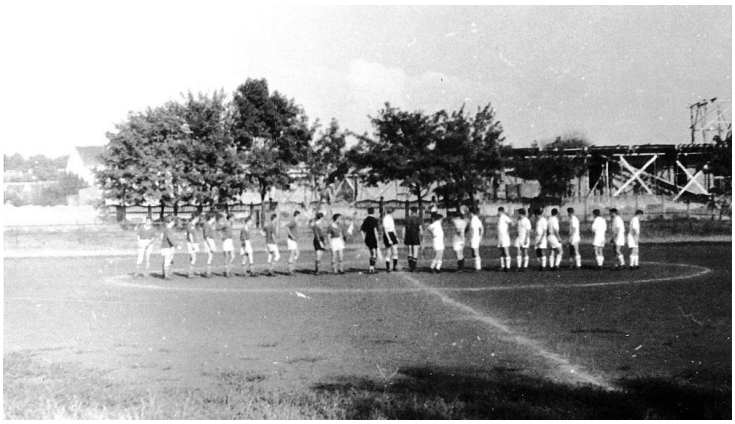

A kerítés mögött a Budapestre vezető vasútvonal

030. Ady utca 63. (képek még: Erdész utca 2. és Erdész utca 4.)

•A pályaudvar építésekor emelte a Déli Vasút az alkalmazottak két kétemeletes lakóházát is. A sarokház az Erdész utca 2. házszámot is viseli, vele szemben ikerépülete az Erdész utca 4. szám alatt áll.
Utóbbiban volt a vasút osztálymérnöksége a második világháborút megelőző évtizedekben.

Cs. kir. szab.

DÉLI VASPÁLYA-TÁRSASÁG.

Mérnökosztály N.-Kanizsa.

1900 tájékán





•A két világháború között is volt újító vénájú munkatársa Kanizsán a vasútnak. Az 1879-ben született Aradi (Ansorge) Antal pályamester sok ötlete közül egy átütő sikert aratott. A betonból öntött kerítéselemek sok helyen máig meghatározói a MÁV-ingatlanok képének.



Aradi Antal



Betonból öntött kerítés az épület déli oldalán

Az 1920-as években Aradi e ház (Ady utca 63.) lakója volt.
•Ugyancsak itt lakott kisgyermekként Tüskés Tibor (1930-2009) író, irodalomtörténész.



Tüskés Tibor

Szülei gyermekük iskoláztatása érdekében költöztek a városba, akit aztán a Vécsey utcai iskolába járattak.
•Az 1911-es városi címtár szerint az Erdész utca 4. szám alatti ikerépületben volt Schilhan János fűtőházi főnök lakása.
•A második világháború végének bombatámadásai után, 1946-ban helyreállított épületek sokat változtak akkor; ablaknyílásai is csak részben vannak eredeti helyükön.

031. Ady utca 65.

•A Déli Vasút talán az 1870-es évek elején létesítette tekepályáját, mert az első hír az indóháznál tartott tekeversenyről 1874-ből származik. Nem világos, hogy az a pálya is itt volt-e.
•1925-ben a tisztviselői klubházát építette fel a vasút ezen a helyen téli tekepályával kiegészítve. A hajdanán csak kuglizónak nevezett épület most lakóház. Északi oldaláról a hosszú, fedett épületrészt és benne a pályát néhány évtizede elbontották.





•A területen máig nyugszanak a földben a régi zsidótemető halottai közül egyesek. Az 1925-ös építkezés alkalmával, egy meszesgödör ásásakor (ha akaratlanul is) megbolygattak két sírt.

032. Ady utca 67. **(Pályaudvar)**


K. K. PRIV.
SÜDBAHN-GESELLSCHAFT
CS. KIR. SZAB.
DÉLI VASPÁLYA-TÁRSASÁG
EINE ACTIE
EGY RÉSZVÉNY
N° 125,000 SZÁM.
auf den Inhaber lautend,
mely a birtokosra szól,
FÜR DIE K. K. PRIV. SÜDBAHN-GESELLSCHAFT:
A CS. KIR. SZAB. DÉLI VASPÁLYA-TÁRSASÁG NEVÉBEN:

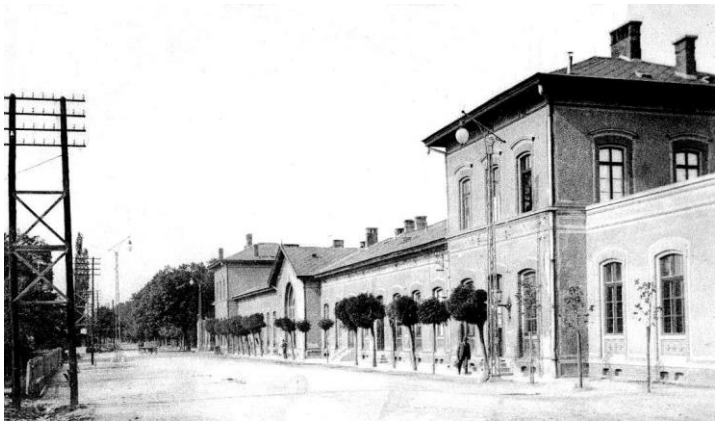

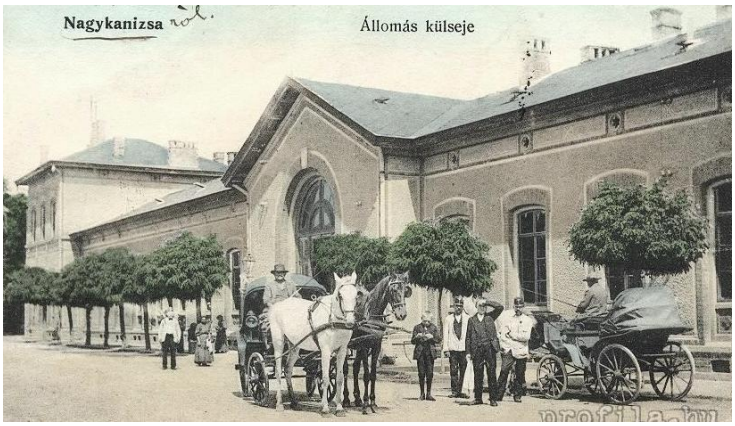

Az utcai homlokzat 1908-as átalakítása előtt

•1860-ban – ekkorra készült el a Pragerhof-Kanizsa vonalrész – adta át pályaudvarát a Déli Vasút a város által adományozott területen. Épületeit Carl Schlimp tervezte. Az építkezést Karl Etzel vezette.


Karl Etzel

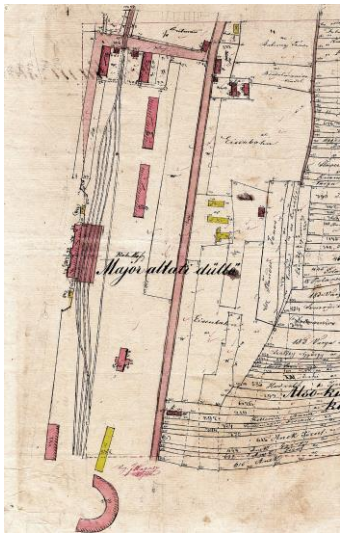

A pályaudvar 1864-ben
(TGYM)

•A vasút ekkor tervezett épületeit a célszerűség jellemezte. Különösebb homlokzati díszítést nem használtak, az épületek külső felületét jobbára vakolatlan téglával fedték.
Az 94 méter hosszú indóház alapozása 1859 januárjában kezdődött. Az építést végző munkások táborát a Csengery úton, a téglagyár és a „Négyházak” helyén alakították ki.
•Az elkészült földszintes felvételi épületet a két végén emeletes részek határolták. Az utca felől az épület közepén lévő előcsarnokba jutott az utazó, aki itt találta a pénztárakat. A jobbra nyíló folyosón juthatott a harmadosztályú váróteremhez. E folyosó az épület jobb oldalát nagyjából felező, merőleges folyosóba torkolt. Azon lehetett kijutni a peronra, illetve az érkezők itt juthattak ki az utcára. E kijárat másik oldalán az emeletes sarokpavilon földszintjén a távírdának nevezett forgalmi szolgálat szobái voltak. A többi váróteremhez és azokon túl az étterembe a balra nyíló folyosón át lehetett eljutni.
Az épület két végén, az emeleteken szolgálati lakások voltak.

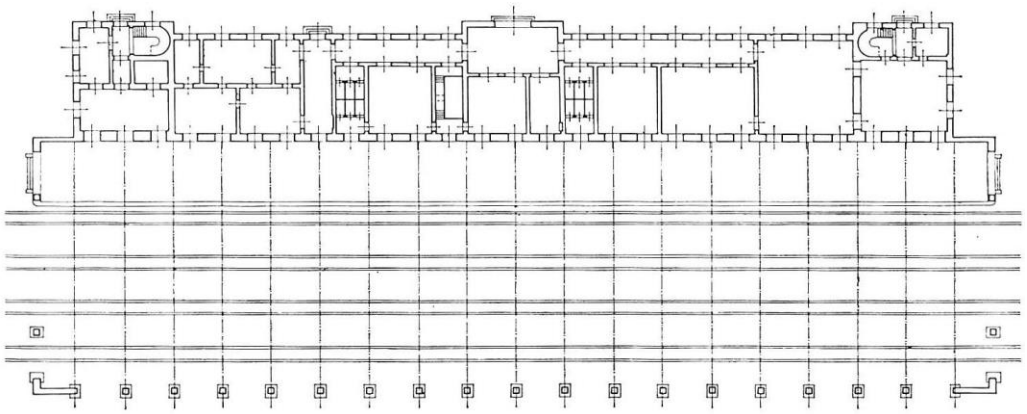

E felvételi épület déli szomszédságában álló földszintes házban a posta és a rendőrség kapott helyet.
•Az állomáshoz fából ácsolt, négyvágányú, 100 m hosszú fogadócsarnok („halle”) csatlakozott. Kivitelezése a norvég származású Gregersen Gudbrand (1824-1910) vezetésével történt, aki faszerkezetek építésével alapozta meg hírnevét, majd vált jeles magyar építőmesterré.

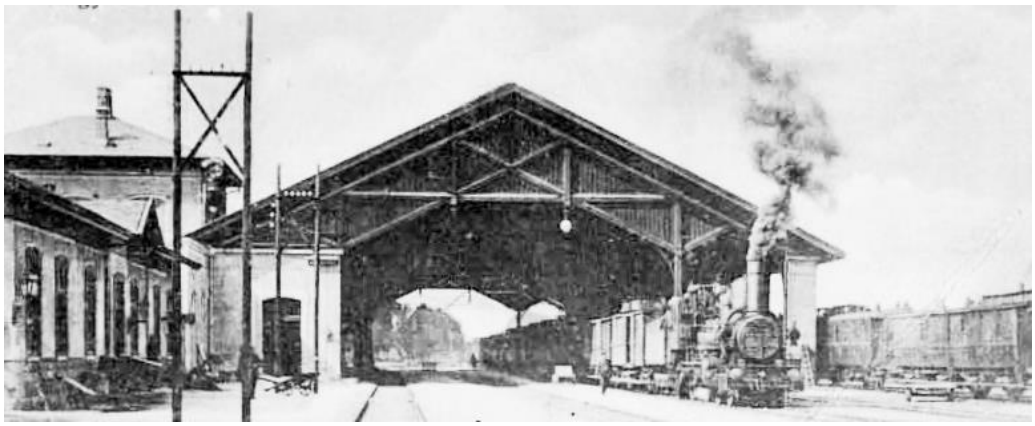

Balra a posta földszintes épülete
(A Déli Vasút személyszállító vagonjai zöld színűek voltak.)



1881 (a posta átépítése) előtt



Gregersen pavilonja az országos kiállításon (1885)



A 19. század utolsó éveiben

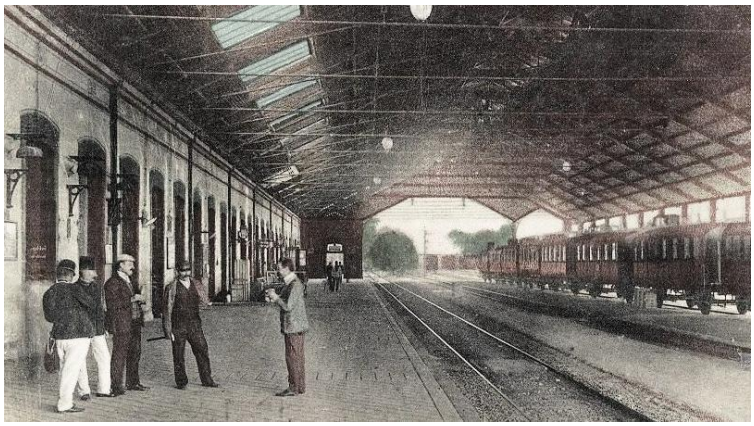

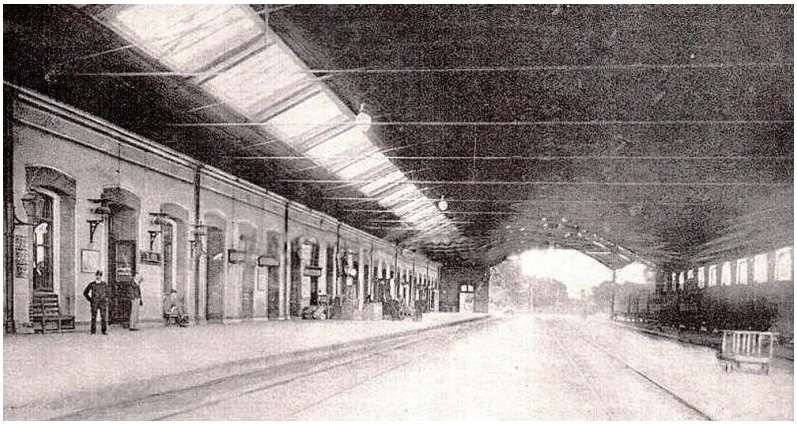



Századfordulós képek a peronról



„Lili” a pályaudvari hodárral 1908-ban
(Steiner Edgár rajza Zsittney Gábor tulajdonában.)

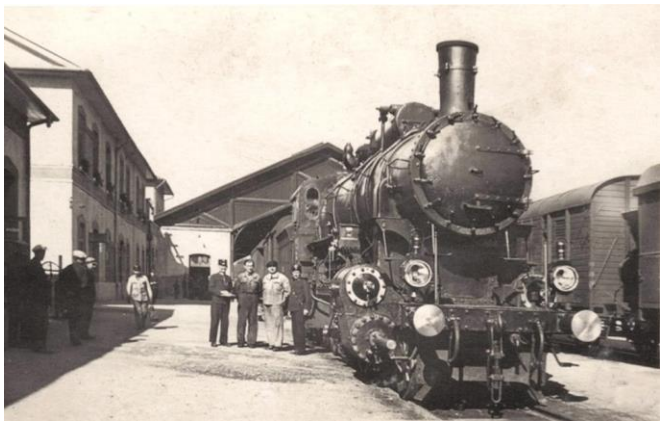

Az 1930-as években
(indafoto.hu)





Két felvétel 1942-ből



1964

A cseréptetős csarnokot 1942-ben bontották le. Előtte, csaknem tíz éven át a kanizsaiak tiltakozása ezt még meg tudta akadályozni.
A csarnok még létező emlékei a peronon láthatók. A felvételi épület falába ágyazottan láthatók a csarnoktetőt tartó öntöttvas oszlopok. Felső részükön még ott vannak a csavarok, amelyek a légszesszel (világítógáz) működő peronlámpákat tartották.






1896

Ezzel kapcsolatos adat, hogy a felvételi épületet 1904-ben, a teljes állomást 1911-ben kötötték rá az elektromos hálózatra. 1912-ben már 39 ívlámpa világított a pályaudvaron.
Mára az 1942-ben készült, 130 méter hosszú peron is teljes átalakításra került.
•A felvételi épülettel egy időben emelték a ma is létező két hosszú közúti áruátrakó épületet a Csengery utcai oldalon, azzal párhuzamosan. Ugyancsak ekkori a szomszédos két, kétemeletes vasúti lakóház az Erdész utca elején, a forgalmi laktanya mára erősen átalakított emeletes épülete az Ady utca legvégén (76. szám).

Ettől keleti irányban, a vágányok között alakították ki a „vízház” épületét. A torzult kereszt alakú építmény már nem létezik.









Az áruátrakó déli végénél az emeletes irodaépület 1905-ben készült el

•A budai főállomásra 1861. március 20-án indulhatott el az „ünnepélyes próbamenet” Kanizsáról.

Vasuti menetrend.

Nagy-Kanizsáról *indul* **Budára**	1 ó.	19 p.	d	u.
Keszthelyre *érk.*	2 „	28 „	„	„
Boglárdra „	3 „	20 „	„	„
Szántódra *(innen jár a gőzhajó Füredre)*	4 „	1 „	„	„
Sz. Fehérvárra *érk.*	5 „	49 „	„	„
Budára „	8 „	2 „	„	„
Nagy-Kanizsáról Pragerhofra *indul*	1 „	43 „	„	„
Csáktornyára *érk.*	3 „	5 „	„	„
Pettaura „	4 „	27 „	„	„
Pragerhofra „	5 „	2 „	„	„
Budáról N.-Kanizsára *indul*	6 „	30	reg.	
Sz. Fehérvárra *érk.*	8 „	33 „	„	„
Szántódra *(innen a gőzhajó jár Füredre)*	10 „	29 „	„	„
Boglárdra *érk.*	11 „	4 „	„	„
Keszthelyre „	12 „	1 „	d	u.
Nagy-Kanizsára *érk.*	1 „	13 „	„	„
Pragerhofról Nagy-Kanizsára	9 „	30 „	reg.	
Pettaura *érk.*	9 „	59 „	„	„
Csáktornyára „	11 „	20 „	„	„
Nagy-Kanizsára *érk.*	12 „	49 „	d.	u

Vegyes vonat.

Nagy-Kanizsáról Pragerhofra *indul*	10 „	10	p.	este
Pettaura *érk.*	4 „	20	reg.	
Pragerhofra *(csatlakozik a Triest-Bécsi vonalhoz)*	5 „	8	„	„
Bécsbe *érk.*	5	24	este	
Bécsből *indul*	9 „	30	„	reg
Pragerhofra *érk.*	10 „	55	„	este
Pettaura „	12 „	23	„	éjel
Nagy-Kanizsára *érkezik*	5 „	12	„	reg.

1862

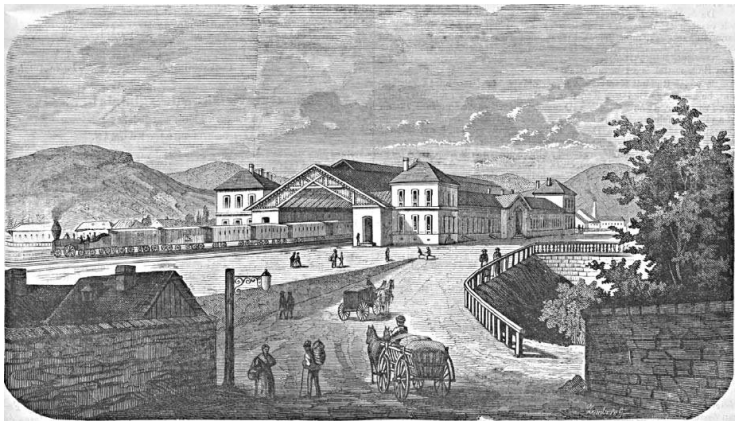



A Buda-Kanizsa vasút indóháza Budán (1861) Az altiszti egyenruha





A Déli Vasút igazolványa 1907-ből
(A fényképen a vasút egyenruhájában kanizsai hivatalnoka, Goldfinger Hermina. Hermina (1889-1966) Godfinger József főkalauz leánya volt.)
(Töreky Andrástól.)

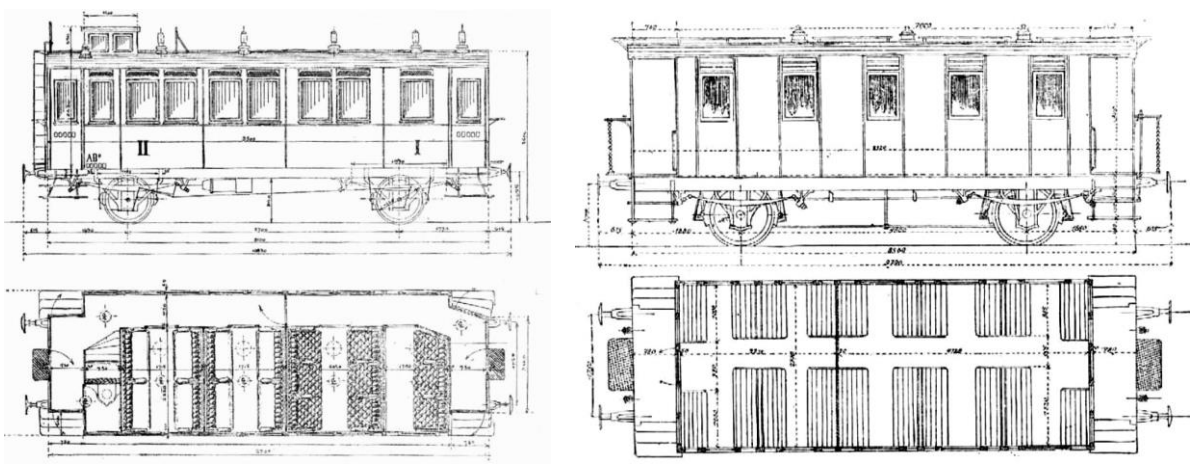

A Déli Vasút két (az egyik I. és II. osztályú, a másik III. osztályú) személyszállító vagonja 1896-ban és az ülések elrendezése

E szakasz építése miatt a Balaton vízszintjét négy lábbal kellett csökkenteni.

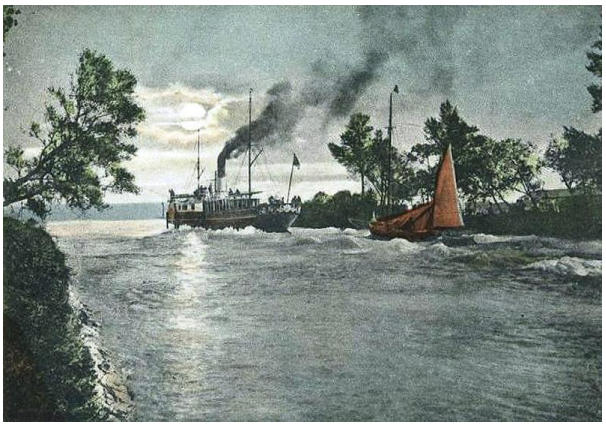

A Sió-csatorna a századfordulón

A legmélyebb (20 méter) bevágást Nagykanizsa és Nagyrécse között kellett kialakítani.

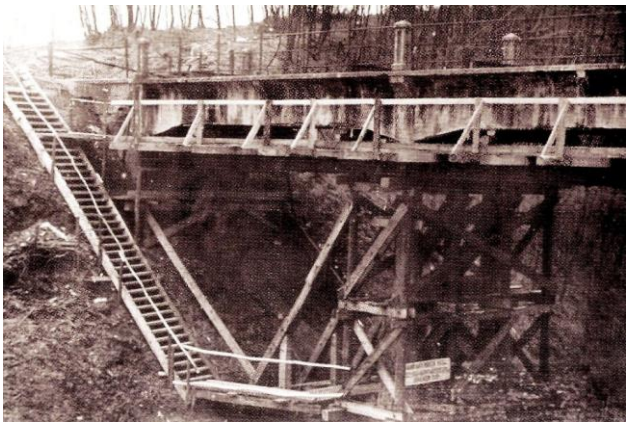

Közvetlenül a bontás előtt

Az ottani felüljárót 1981-ben bontották le.
•A központi váltóállítás rendszerét 1903-ban vezették be.

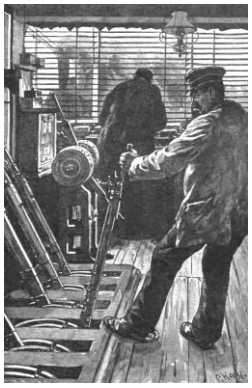

Központi váltóállítás (1887)

•Az állomás felvételi épülete mai képét 1908–09-ben nyerte el. Az előcsarnok ma is létező, magasabb változatát akkor alakították ki, akárcsak az új éttermet, a restit, az első-, másod- és harmadosztályú várótermeket.

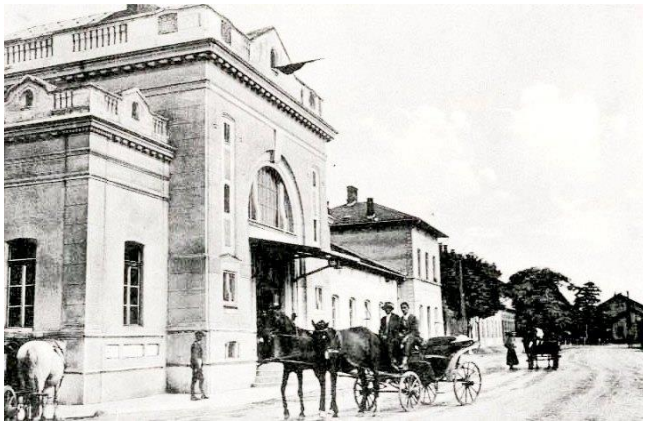



1910 körül



A két világháború között



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

Az eredetileg is emeletes, két szélső, kiugró egységet összekötő földszintes részre jóval később húztak még egy szintet. A csarnok 1942-es bontásakor az még nem létezett.















•Postahivatal 1865-től működik a kanizsai vasútállomáson.

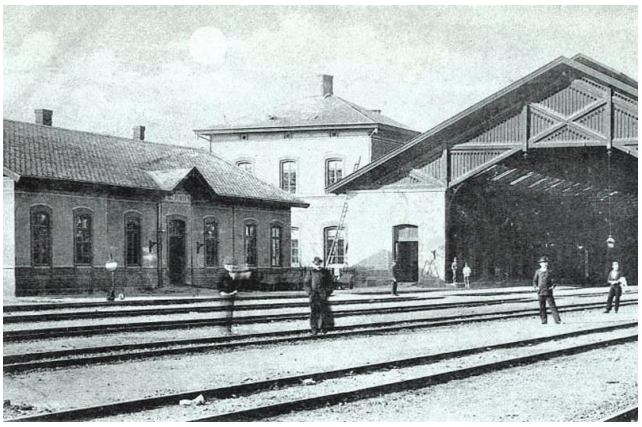

Balra a posta eredeti épülete

1882-ben készült el a felvételi épület déli oldalán (a posta korábbi földszintes épülete helyén) a mozgóposta emeletes háza. Ma is létezik.



Háttérben a posta 1925-ben

(Elől a Vasutas Dalkör tagsága. Az énekkart Ansorge (Aradi) Antal alapította 1925-ben.)





A kanizsai mozgóposta 1875-től közvetítette a postai küldeményeket Bécstől Brodig. Az ország hat megyéjére, Horvátország, Szlavónia, Bosznia-Hercegovina területére terjedt ki szolgáltatása. Igazgatósága a belvárosból költözött az új épületbe.

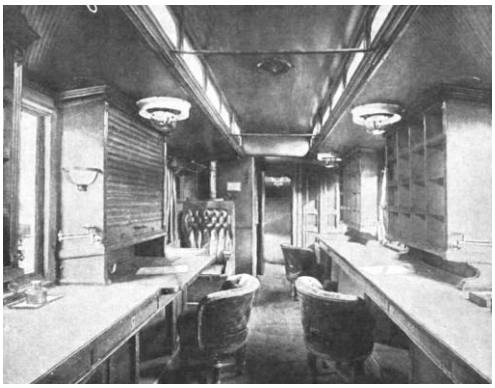

Postakocsi belseje (1896)



A küldemények átrakása (1897)



A MÁV Budapest és Nagykanizsa között közlekedő mozgóposta kocsija 1929-ben

•Még délebbre − a posta épületén is túl − 1904-ben készült el egy mára teljesen átalakított forgalmi laktanya. Kunics Zsuzsa kutatásai eredményeként tudható, hogy a kalauzok e szállása eredeti változatában földszintes volt. Müller Ede szombathelyi vállalkozó kivitelezte.
Az épületről az Ady utca 76. cím alatt talál képeket.
•1905-ben megépítették a gyorsáru felvételére, kiadására szolgáló épületet (ma az állomásépület földszintes, északi vége).
Addig a beépített részt is magába foglaló, parkosított, keskeny terület a kanizsaiak kedvelt kirándulóhelye volt, ahová szívesen jártak ki, hogy figyeljék a vasút életét.
Az Ady utca 63. számú házig terjedő sáv fáit akkor vágták ki.
Lehetséges viszont, hogy a jelenleg is létező néhány öreg vadgesztenye a hajdani parkból származik.
•Pragerhof mai neve Pragersko. Maribortól délre fekvő vasúti csomópont.



A pragerhofi állomás 1918-ban

A Sopronig vezető vonalat 1865-ben adták át. Ezzel a város Béccsel is vasúti összeköttetésbe került.
Érdekesség, hogy egy 1870-es hír szerint Sopron felé emeletes vagonokat is járatott a Déli Vasút. Az első világháborút lezáró békeszerződések nyomán a vonal jelentősége erősen csökkent.
1868-ra készült el a Murakeresztúrtól Barcsig vezető szakasz.

Az ország vasúthálózata a Kanizsára tartó vonalak átadása éveiben:

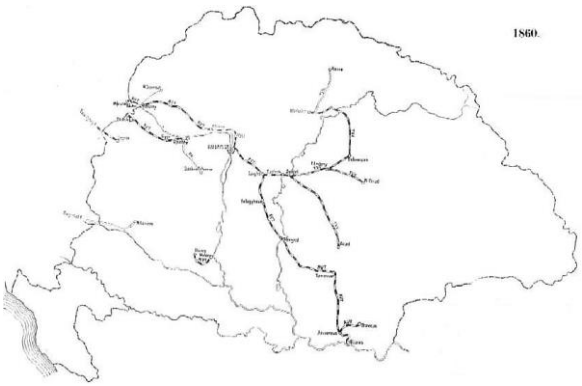

1860: Kanizsa- országhatár (54 km Pragerhof felé)

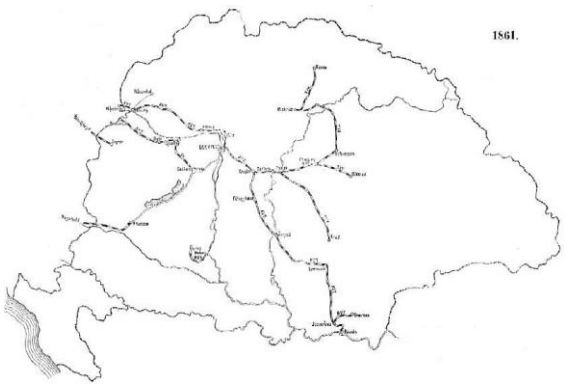

1861: Kanizsa-Buda (221 km)

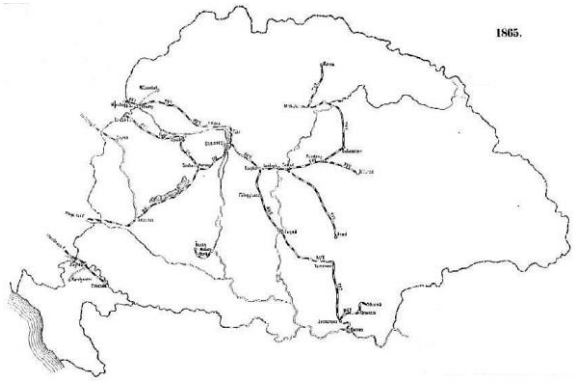

1865: Kanizsa-Sopron (166 km)

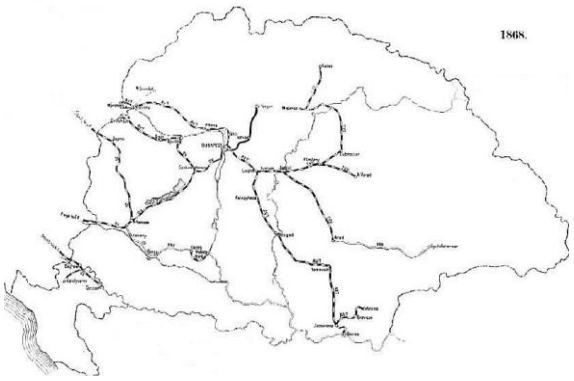

1868: Murakeresztúr-Barcs (72 km)

•1906-ban a társaság a sebesség növelése érdekében 4 méter hosszú (5 centiméter széles) sínjeit 9 méteresre (7,5 centiméter széles) cserélte.





A régi és az új

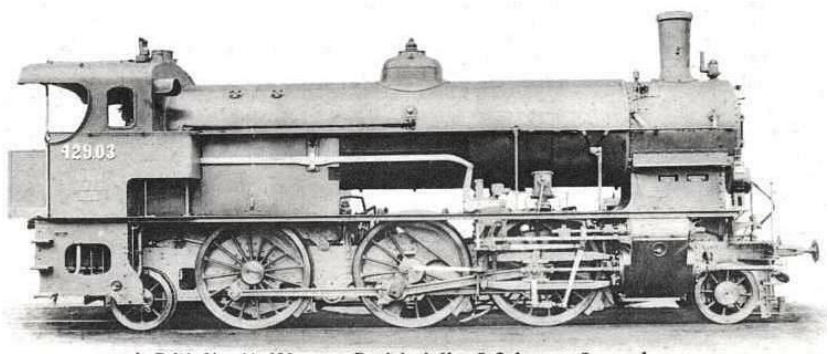

A Déli Vasút 429. sor. Prairie-jellegű 2 hengerű mozdonya.
Építette a Magyar Királyi Államvasútak Gépgyára Budapesten 1911|12.
Prairie Type der Personenzuglokomotive der Süd-Bahn. Serie 429.
Gebaut von der Maschinenfabrik der königl. Ungarischen Staatsbahnen zu Budapest 1911|12



1906-tól a Déli Vasút nappali gyorsvonatai étkezőkocsival közlekedtek
(Ezek a Nemzetközi Vasúti Hálókocsi Társaság tulajdonában voltak. A képen egy 1912-es kocsijuk helyreállított példánya látható.)

•1923-tól a Déli Vasút (Császári és Királyi Szabadalmaztatott Déli Vaspálya Társaság) magyarországi része Duna-Száva-Adria Vasúttársaság (DSA) néven működött tovább.



1928-ban a társaság Nagykanizsához is „közelebb hozta a Balatont”: sínbuszokat kezdett járatni Fonyódra és vissza.

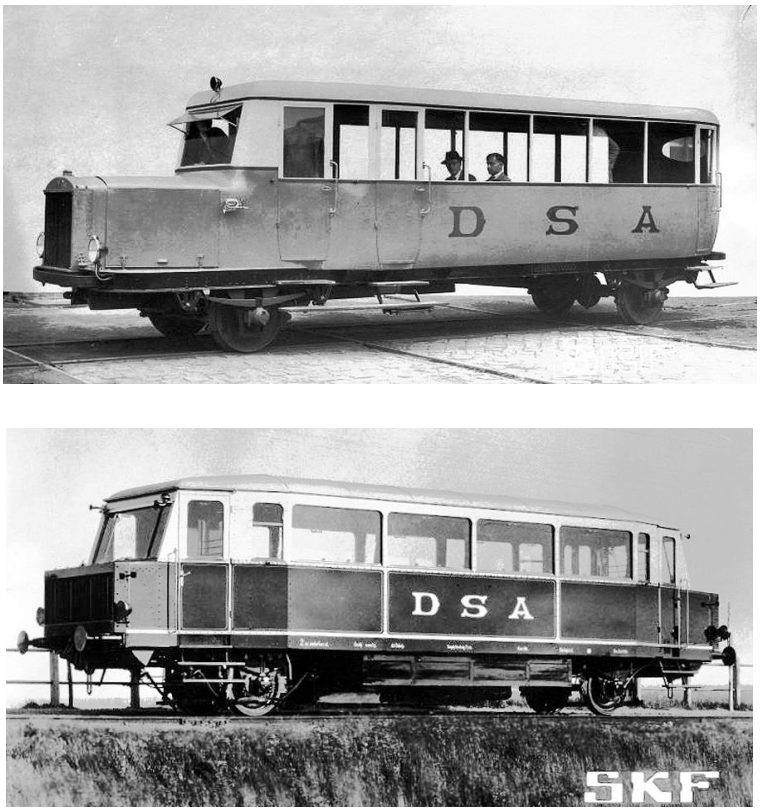

A DSA két sínautóbusza

A vonatos balatoni kirándulásoknak volt vonzereje akkoriban. Olvasható, hogy az 1930-as esztendő egyik kánikulai vasárnapján 900-1000 fő kerekedett fel a fél kilences személyvonattal, hogy a tóban keressen enyhülést. Huszonnyolc pullmankocsi szállította őket. Ugyanezzel a szerelvénnyel este fél kilenckor értek haza.

•1932-től vasútvonalai a MÁV hálózatának lettek részei.



A Déli Vasút vonala megnyitásának 1986-os emléke a peronon
(Rétfalvi Sándor alkotása.)

033. Ady utca 74.

•A zsidó hitközség első temetője a város akkori belterületétől meglehetősen távol, a mai pályaudvar területén, az Ady utca 65. számú háztól keletre és északra eső területen volt. A körülbelül száz évvel korábban létesített temetőt a vasútépítés miatt 1859-ben szűntették meg.
A fellelt csontokat áttelepítették ide, a fiatalabb temetőbe. Ugyancsak áthozták a kőből faragott síremlékek felső részeit és felállították azokat a Déli Vasút emlékoszlopa köré. A feleslegessé vált alsó darabok az Ady utca akkor kialakított, temető előtti töltésébe kerültek.



Ez a nagyjából 120 cm hosszú alsó rész a mai temetőn áthaladó csatorna kiváltásakor került elő a kis park délnyugati sarkán 2011 őszén ásott gödörből
(Északabbra további kisebb-nagyobb darabokat is kiemeltek a földből, amikor az út töltésének nyugati oldalán mélyítettek árkot.)

•A hitközség 1784-ben, amikor a korábban használt, kicsi temető már megtelt, itt kapott földet – a Práter legelőjéből gróf Batthyány Lajostól – új temetője kialakítására. Ekkor készült a temető északi és nyugati oldalán álló, ma is létező téglából épített kerítés.
A temetkezések az új helyen 1786-ban kezdődtek.



1854-ben adományozta a herceg a ravatalozótól délre eső újabb területet, majd 1883-ban megint bővítették a temetőt és az új részt – a régi téglafalhoz csatlakozva – szintén bekerítették.



1912
(Steiner Edgár vízfestménye Zsittney Gábor tulajdonában.)

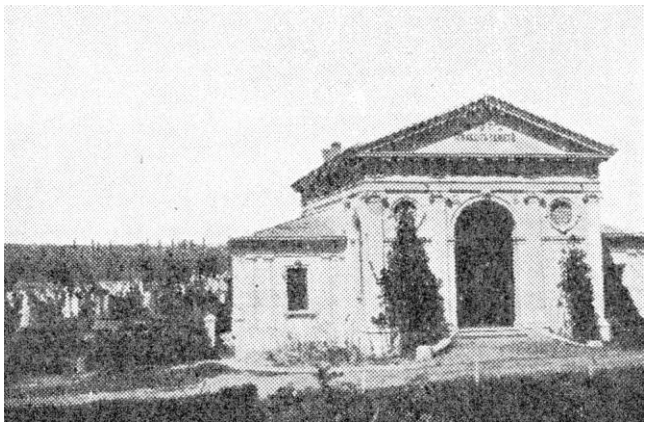

Az 1920-as évek második felében

•A korábbi apró, már roskatag építmény helyére az eklektikus stílusú új ravatalozót 1888-ban építették. A munkák fedezetét gyűjtéssel biztosították. Ennek kezdeményezője a Chevra Kadisa (Szentegylet) volt, amely 1792 óta bizonyíthatóan létezett a városban.









A bal oldali képen a Déli Vasút 1864-ben állított díszes emlékoszlopa is látható

•A temetőben ma három család sírboltját találjuk. A negyedik (Weiser) a második világháború bombázásaiban pusztult el.


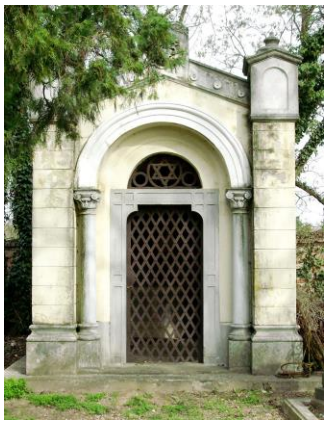

Az Elek és a Gutmann család sírboltja

034. Ady utca 74.a (Téli gazdasági iskola*)

•1940-ben a Királyi Pál utca 2. alatt nyílt meg a négy hónapos, téli elméleti oktatást biztosító iskola.



1960 körül

•A város már 1924-ben tervezte, hogy e helyen a gazdasági iskola számára épületet emeltet, mert a hercegtől megkapta az itteni és az innen délre eső, összesen 25 holdas területet. Az utóbbit szánták a szennyvíztisztítónak. A tervek végül megvalósultak; az iskola építése csak jelentős késéssel.
1943-ban vette birtokba az intézmény az iskola és fiúotthon itteni, új épületét. Tervezője Széll László építész volt.



Széll László





•Az intézmény 1948-ban mezőgazdasági szakiskolává, 1950-ben technikummá alakult. 1962 és 1979 között felsőfokú technikumi, majd főiskolai szinten is folytattak agrárszakképzést.

035. Ady utca 74.b

•Az Országos Tejszövetkezeti Központ e feldolgozó üzeme (ahogy akkoriban emlegették: vajgyár) 1933-ban épült Kalmár Zoltán cége kivitelezésében.

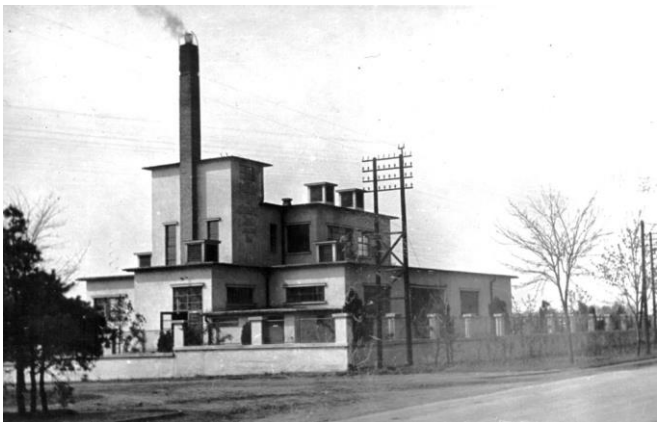

(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)





Kezdetben 20-25 alkalmazottal dolgozott, a vajat külföldre szállította. Tevékenységi köre lényegében nem változott megszűntéig, az 1990-es évekig.
•Szemben a vasúttal van az a Principális-csatornáig terjedő térség, amely elődeink kedves kirándulóhelyének számított. „Prater” volt a neve, az uradalomé volt, de a város lakóinak engedélyezték látogatását. Elnevezéséhez talán a bécsi Prater adta az ötletet. Az 1850-es évek tájékán az engedélyt visszavonták, a Prater (Práter) korábbi értelmében megszűnt.
Amikor aztán a várost csatornázták, a lakosság száma pedig megnőtt, az itteni árkok bűzös szennyvízzel töltődtek; a kirándulni vágyók inkább más helyeket választottak maguknak.



A vasútállomás és környéke a Práter felől az 1940-es évek elején
(Pék Pál hagyatékából.)

A városi csorda 200-230 tehene a Kisfaludy utca, Ady utca útvonalon járt ki ide naponta. 1932-re kialakították a csorda új legelőjét (Felső-erdő) és itt elkezdték a volt legelők erdősítését.

•Az első világháború előtt nagyjából húszezer kertészkedésből élő, bolgár állampolgárságú egyén tartózkodott az országban. Bérelt földeken dolgoztak, sokszor a szokásos díjak többszörösét fizetve. Mégis nyereségesek tudtak lenni, mert technológiájukkal (az mindig öntözéses volt) ugyanakkora területen jóval nagyobb értéket állítottak elő, mint helyi társaik.

A kanizsai kolónia itt a Práterben, a hercegi uradalom földjén élt és tevékenykedett. A kis bolgár tanyán állt fehér falú házuk.

Évtizedeken át látták el szokatlanul jó minőségű és nem drága zöldségeikkel a kanizsai piacot. A 15 holdnyi területen termelt finomságokat hatalmas sátoros-kocsiról árusította a kék köténves, lármásan alkudozó had.

1912 októberében, amikor a Balkánt lángba borította a bolgár-török háború, többségük hazament, a maradottak még elvégeztek a szükséges munkákat, azután távoztak ők is. Visszatérésükig a gazdaság őrzését egy idősebb társukra és kutyájára hagyták.

Az öreg februárban kapta a levelet, hogy – egy kivétellel – a hazatért fiatalabb férfiak mindegyike elesett a háborúban, nincs már, aki folytathatná itt a munkát. Ekkor indult Bulgáriába ő is, a gazdaság pedig a pusztulás tanyája lett. Kutyája néhány hétig még kitartott, majd végzett vele az éhezés.



Két bolgár menyecske Mathea lencséje előtt
(A megviselt felvételt a bulgáriai Várnában őrzi a múzeum.)

•A területnek a pályaudvar déli részével átellenes oldalán alakították ki a városi csatornahálózat 9 holdas derítőtelepét.

200/vüv. 1931. sz.

Versenytárgyalási hirdetés.

A szennyviztisztító telep földmedencéjének burkolási munkálataira nyilvános irásbeli versenytárgyalást hirdetünk.

Az ajánlatokat a feltételekben megadott címzéssel **1931. évi julius hó 11-én déli 12 óráig** a viz- és csatornamű üzemvezetőségnél kell benyujtani, vagy póstán beküldeni.

A kiirási müveletet ugyanott megtekinteni és 1 P összegért beszerezni lehet.

Nagykanizsán, 1931. évi julius hó 2-án.

Viz- és csatornamű üzemvezetőség.

1931

Ott hat darab egy méter mély, téglával burkolt derítőmedence létesült. A szennyvizet tetszés szerint terelhették az 1000 köbméteres tárolók bármelyikébe. A valamelyest megtisztult víz végül a Dencsár-árokba távozott.

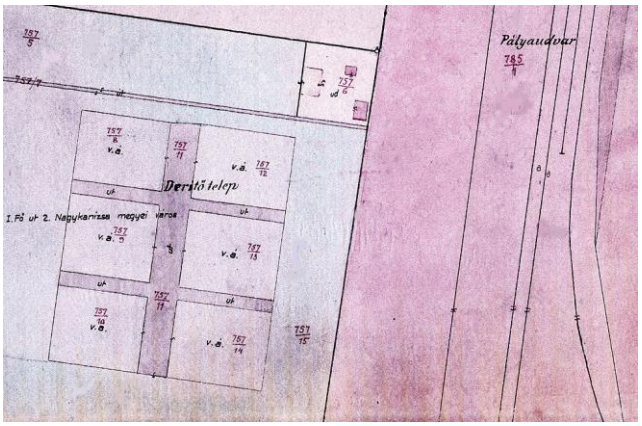

1940


Manapság

Ady utca 76.

•Lásd: Ady utca 67.

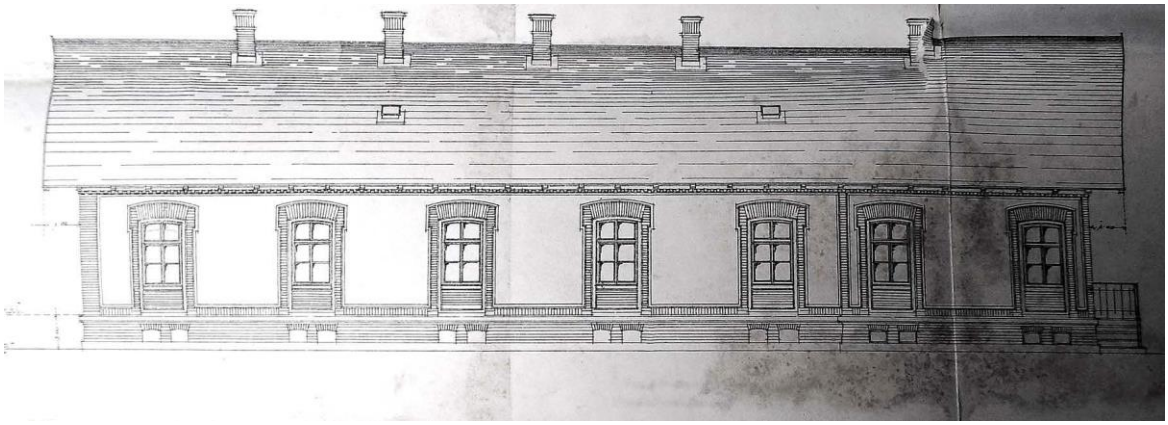

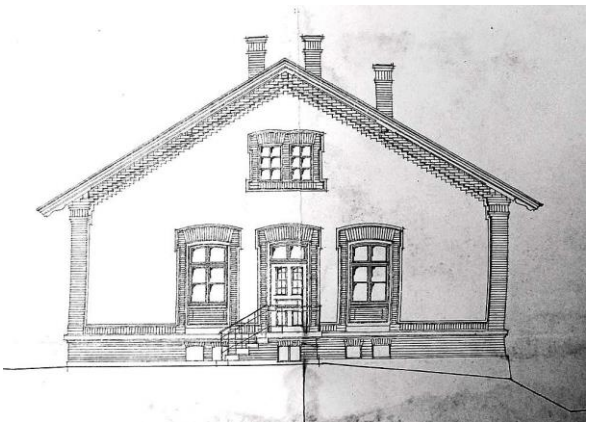

Két részlet az 1904-es tervből
(TGYM)



A második világháború előtt





036. Alkotmány út és Kalász utca sarka (Kalász utca 1.) **(Méntelep)**

•Somogyvári Somogyi Gyula (1852-1899) nagybirtokos, korábban (1877-től) nagyatádi segédszolgabíró az akkor már darabjaiban értékesített Inkey-birtok palini részéből vásárolt 1891-ben.







(TGYM)

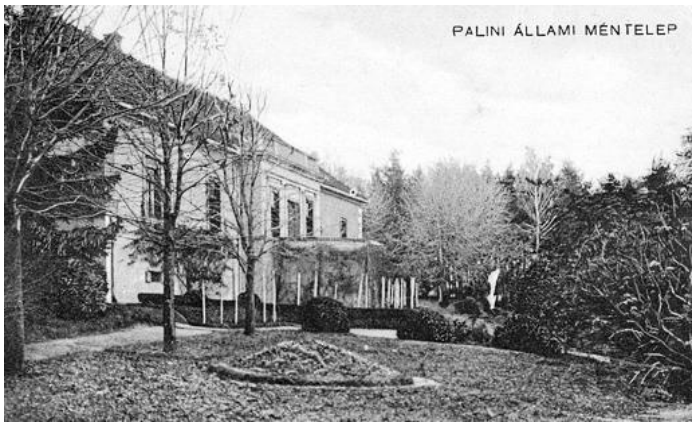

A méntelep első világháború előtti képei: alul a központi épület

A terület megszerzése után azonnal, 1891-ben Sallér Lajossal felépíttette az állami méntelepet. Az építkezés a korábbi major helyén történt.



A központi (parancsnoki) épület ma



Öt épülete a gyakorlóiskola, a legénység, a feljebbvalók, a raktár számára épült; istállója két megye 160 lovának adott helyet.

A következő (esetenként nagyon gyenge minőségű) felvételek a századfordulón készült képeslapokról származnak:



Az országút nyárfái mögött a méntelep





A központi épület nyugati (felül) és keleti (alul) oldala
(Itt volt a parancsnoki lakás. A telep első vezetője Parcsetich Ottó kapitány volt, aki 1901-ben, negyvenhárom évesen halt meg. A középső képen talán ő látható nővére, Koller Vilma és kutyájuk társaságában.)





A fenti két képen látható épületben laktak a tisztek és az állatorvos



A teniszpálya



A telep büszkeségei: az „eredeti ardéni” lovak



Szolgálaton kívül
(1907)

Jóval a városi hálózat kiépülése előtt saját vízvezeték-hálózata volt. Erre emlékeztet a kecses víztorony.







A létesítmény parkját 1893-ban így méltatta a Zalai Közlöny munkatársa:

— A palini méntelep osztály parkja napról-napra nagyobb vonzerőt gyakorol az egész vidék közönségére, s ehhez meg van mindenféle sajátsága, mága a park egy regényes emelkedésü domboldalon terül el, felső részén kitünően gondozott sugárutak keresztezik egymást, felső részét tekervényesen kigyózó utak teszik változatossá s ez utak minden irányban platánok és sugár-jegenye fákkal ültetvék be, az egész terület minden talpalatnyi földje ügyesen és kitünően van felhasználva, itt egy gyönyörü rózsafa csoport köti le figyelmünket; majd a gyönyörü tujják és más déli növények müvészi elrendezése vivja ki elismerésünket, most készült el egy sveiczi stilusu szép kis pavillon, s a légkábitó virág illatától terhes s mindenünnen örömzaj hallatszik a kis méh és bogár döngésétől, a fülemüle elragadó öröménekéig. Kiránduló helyekben oly szegény vidékünkre valóban nagy áldás e szép kis tündérsziget létesitése, s annak egyik fővonzerejét képezi Parcsetics Ottó osztályparancsnok kiváló egyénisége, ki nála megszokott szeretetreméltósággal s ritka magyar vendégszeretettel fogadja kiránduló barátait és ismerőseit.



Az Ottó-liget vadgesztenyéi
(A területen kialakított fiatal park legszebb része a korábbról származó vadgesztenyés volt. Egyértelműen Parcsetich érdeme volt viszont, hogy az ökrök és birkák tanyája helyén szemet gyönyörködtető kert létesült. Felettesei egy 1893-as napiparancsban − elismerve a parancsnok érdemeit − az Ottó-park nevet adták a helynek.
A leírások szerint szép időben a vadgesztenyék alatt ebédeltették a fontosabb vendégeket, akiket ugyanitt tekepálya is várt.)

Az intézmény 135 katonát foglalkoztatott, hatásköre Somogy és Zala megyékre terjedt ki.



A katonaság számára felvásárolt lovak hajtása a kereskedőhöz (1881)



Lovak vizsgálata (1881)

1913-ban az egység átköltözött a Kossuth téri új épületekbe, ide pedig Nagyatádról telepedett át az ottani méntelep.

•Eredetileg a bejárattól a központi épület déli oldala felé kanyarodó út keleti irányban kilépett a méntelep területéről és egy fasorban haladt tovább. Ezt nevezték a helyiek Huszár-allénak, mert a méntelep gondozói (a huszárok) erre lovagoltak a gondjaikra bízott állatokkal. A fasor az Öregförhénc hegykapujától dél felé tartó földútig (ezt pedig Hosszú útnak hívták) tartott.

Mára az allé fái jórészt eltűntek, helyükön akác és bozót burjánzik. Az út meghagyott része már ezek mellett vezet.





Balra az allé néhány öreg fája a kerítésen belül, jobbra egy a kerítésen túl

•Somogyi kezdeményezője volt a balatonberényi fürdőtelep létesítésének is. 1894-ben palini kastélyában tartották megbeszéléseiket az ügyben érintettek. Somogyi az ott elhelyezkedő földjei hasznosításában volt érdekelt. Az első nyaralók egyikét is a család építette (1908) Balatonberényben.

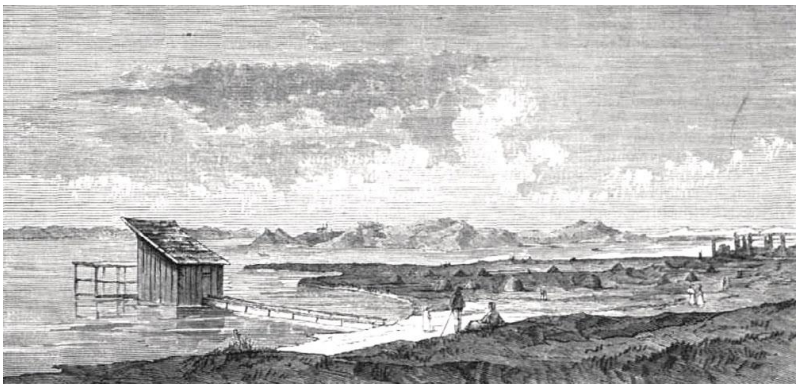

Balatoni „fürdőház” a 19. század első felében (1879)



Fürdőélet Balatonberényben a századfordulón

•A két világháború között Rubint Károly mérnök tulajdonában volt a Somogyi-birtok e része. (Somogyi Gyula leánya, Antónia 1904-ben lett Rubint felesége.)



A méntelep központi épülete Rubint Károly birtoklása idején. A korábbi képeslappal összehasonlítva látszik, hogy a házat két végén megtoldatták (feltételezem, hogy Rubint) és egy timpanon is kialakításra került.



Rubint Károly
(Rubint 1943-ban, hatvannyolc évesen halt meg.)

Rubint 1902-ben került a kanizsai fűtőházhoz, amelynek 1919 és 1933 között főnöke volt. Működése alatt intenzív kulturális élet bontakozott ki a fűtőházban. Rubint Károlynét 1935-ben elnökének választotta a Keresztény Jótékony Nőegylet.
•Az államosítás után a Rubint Károly által birtokolt területen (1949-től közel húsz éven át) gépállomás működött.



A víztorony és a gépállomás új csarnoka 1965-ben



Az épület adott helyet a gépállomás üzemi konyhájának, irodáinak és kultúrtermének
(Az 1960-as években készült kép.)

A továbbiakban az 1963-ban alakult ÉPGÉP helyi egysége, majd jogutódja, az Emelőgépgyártó Vállalat termelt itt. Tevékenysége az 1990-es évek elején szűnt meg.







Az 1968-as építkezés
(fortepan.hu)





A képek az 1980-as évek második felében készültek
(Tüttő Istvántól.)

•A méntelep igényei miatt nyílt meg 1893-ban a palini posta (Alkotmány út 57.), de a megnövekedett forgalom miatt tervezték állandó vasúti megálló létesítését is.



(1892)

Utóbbi megvalósulásáról nincs adatom, de vizsgálandó, hogy nem így keletkezett-e a jelenlegi Újudvar állomás. Ezt némileg valószínűsíti, hogy még 1947-ben is csak forgalmi kitérőként tartották nyílván a helyet. (Egy 1921-es helyi hírben is említik.) Ráadásul, jelentős távolságra van Újudvar falutól.
Megjegyzem, hogy még a negyedik katonai felmérés (1912) sem jelez ezen a helyen rakodót, megállóhelyet, állomást.

037. Alkotmány út 56.

•Romosan, de még áll az öreg uradalmi kocsma.

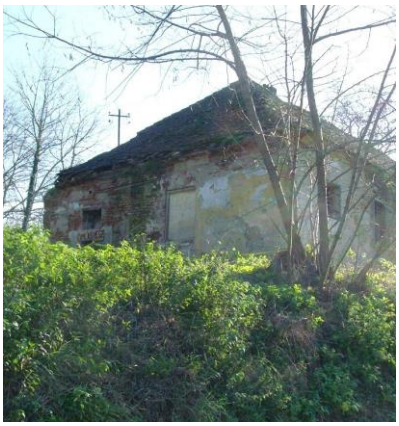




ELADÓ







A bontás 2011 nyarán



Inkey N. János (1780-1840) téglája a bontásból

Alkotmány út 57.

•Lásd: Alkotmány út és Kalász utca sarka.



038. Alkotmány út 60.

•Az Inkeyek hajdani uradalmából kiszakított Somogyi birtok maga is tovább aprózódott. Egy része (benne a volt ménteleppel) a két világháború között már Rubint Károly tulajdonában volt.



Családi fotó a két világháború között (TGYM)

Somogyiék tulajdonában maradt a másik rész, amelynek központja e kastély volt. Építéséről nincsenek adataim, de valószínűsíthető, Somogyi Gyula 1891 tájékán építtette Sallér Lajossal, amikor birtoka szomszédos, északi részében kialakíttatta a méntelepet.







A kastély keletről és északról





Nyugatról és délnyugatról



A hajdani istálló ma

NYILTTÉR.

Tej eladás. Palini tehenészetemből naponként kora reggel házhoz szállitva friss tej s egyéb tej termékek kaphatók. A tej literenkint egész éven át 6 krarjcárért lesz szállitva.

Előjegyezhetni: Rosenfeld Adolf urnál.

Somogyi.

1896



1910

1922-től a megmaradt birtokot ifjabb Somogyi Gyula (1885-1947) vezette.
•Somogyiék nem csupán a méntelep esetében alakíttattak ki egy kilovagolásra alkalmas, fasorral szegélyezett utat (Huszár-allé), de itt is. Ez a jelenlegi Iparos utca folytatásaként vezetett keleti irányba. A „Somogyi-allé" szintén az Öregförhénc felől délre tartó Hosszú úthoz csatlakozott.
A Huszár-allé mai állapotának leírása vonatkoztatható a Somogyi-alléra is, azzal az eltéréssel, hogy utóbbiban öreg fát már egyáltalán nem találunk.
•A kastélytól némileg délre állt a palini uradalom „hat kerékre felállított" (időnként lazsnakiként emlegetett) gőzmalma, az 1862-ig létező „uradalmi gyár" része. A malom helyét a második katonai felmérés (1858) még nem jelezte.


A két világháború között (TGYM)

Az 1864-től kanizsai kereskedők (a Vár úti gőzmalom alapítói) által bérelt és a maga idejében hatalmasnak számító épület 1866-ban már másodszor égett le.
Ez magyarázhatja, hogy 1873-ban a helyi lap nem is malomként, hanem malomféle épületként említi, amelyet laktanyaként hasznosít majd a katonaság.



1876

1894-ben még működött, akkor a Somogyi család tulajdonában.
•A második világháború után a Palinban létrehozott állami gazdaság tevékenykedett itt, amely az 1961-es összevonások révén a Nagykanizsai Állami Gazdaság része lett.


1969
(Palini gyakorlaton a helyi mezőgazdasági technikum diákjai.)
(Az eredeti felvétel Miklós Zoltán tulajdonában.)

•Palin 1925-ben felszentelt harangjait a hívők és a Somogyi család adományaiból szerezték be.

039. Alkotmány út 81. (Inkey-kastély*)



A két világháború között

•Pallini Inkey János (1674-1742) építtette az 1720-as években. A kor szokása szerint alacsony falakkal, magas tetőzettel készült.
Inkey János Zala, Somogy és Vas alispánja volt. Kastélya így a három megye vezetőinek, befolyásos embereinek találkahelye volt a megyeházák megépültéig.
•Kápolnájáról 1816-ban azt jegyezték fel, hogy a kastélyhoz csatlakozóan egy kis dombra épült; 1746-ban emeltette Szent József tiszteletére Inkey János fia, Boldizsár. A kápolnát az első világháború előtt még használták, a helybéliek is ide jártak istentiszteletre.





A család címere

Tornya nem volt, 14 kg-os harangját a falra erősítették. 1906-ban még létezett.
Inkey Boldizsár (1726-1792) emeltette még Förhénc, Lazsnak kápolnáját, továbbá a Szentháromság-szobrot is.
•A 18. század második felében már szép angolpark övezte a kastélyt. Hatalmas fák, mesterséges tavak és szigetek, nimfák szobrai ejtették ámulatba a látogatókat.
A kastélyt a 19. század elején Inkey N. János (1780-1840) bővíttette, 1999-ben átalakítva felújították.



TISZTELET-KOSZORU

MELLYET

MÉLTÓSÁGOS

PALLINI

INKEY N. JÁNOS

URNAK,

CSÁSZÁRI, S KIRÁLYI ARANY KULCSOS VITÉZNEK, TÖBB TEKINTETES NEMES MEGYÉK TÁBLABIRÁJÁNAK

SIRJÁRA

NAGY KANIZSÁN SZ. ANDRÁS HAVÁNAK 28án

1842.

HÁLAADÁSBUL FÜZÖTT

FLISZÁR GYÖRGY

MÚRA SZ. KERESZTI APÁT.

Zala Egerszegen,

nyomt. Strohmayer György' betüivel.

•Persze, a helyi nincsteleneket foglalkoztatta a kérdés, hogy miként gazdagodhatott meg számukra felfoghatatlan mértékben az Inkey család.
A választ nem tudhatták, így mesei elemekkel átszőtt történetet találtak ki magyarázatként.
A monda szerint a község határában volt egy forrás (Basa-kút), ahol egy török basa fejét vágta le az Inkey bárók őse, aki egyike volt a környék kanászainak.
A basa vizet kért, a kanász a forrásra mutatott, majd levágta a lehajoló török fejét.
Jutalmul akkora birtokot kapott, amelynek területét képes volt egy nap alatt körüllovagolni.
A Basa-kút állítólag a falu északnyugati részén volt, nagyjából az országútról Förhéncre vezető bekötőúttal átellenesen, középütt a Principális-csatorna és az országút között.
A hely keleti oldalára időközben vasúti pálya került.



1991
(Gémeskút a vasúti pálya nyugati oldalán, a Zsigárdra vezető úttól északra.)
(Gerencsér Tibor felvétele.)

•A család palini ágának 26000 holdas birtokát Inkey N. János halála után, 1846-ban eladósodott örökösei eladták. A vásárló a belga király (I. Lipót) volt, aki az akkor még gyermek kisebbik fiának, Fülöp Eugénnak vette meg.
•A hagyomány úgy tartja, hogy a király megbízottja az udvar közepére terített hatalmas ponyvára számolta le a nem kevésbé hatalmas vételárat. Az aranyak átszámolása e módszerrel több, mint fél napig tartott.
Végül a vendég kapát kért, egy vakondtúrásba vágta és a földet a levegőbe szórta.
– Akkor lesz ez megint Inkey-birtok, amikor ismét együtt lesz ez a halom föld – mondta.

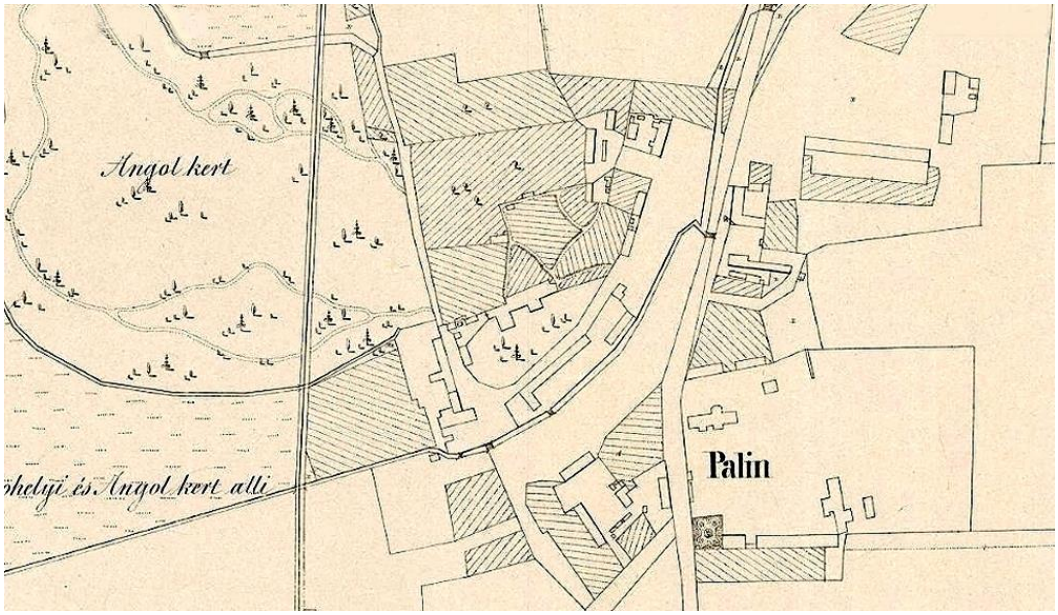

Az uradalmi központ 1864-ben
(Mint látható, a park java az akkoriban létesült vasútvonaltól nyugatra helyezkedett el.)

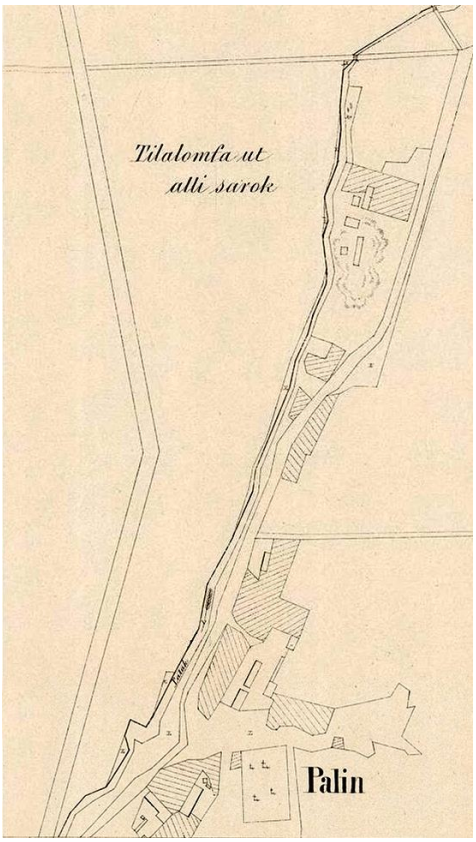

A központ másik része a mai Kalász utca helyén
(Alul a hajdani temető, felül a téglavető.)

•Fülöp Eugén herceg a későbbi II. Lipót király öccse volt. Amikor – akkor már király – bátyja egyetlen fia 1869-ben meghalt, akkor a herceg lett a trónörökös, amivel együtt járt a Flandria grófja cím. (1871-ben meglátogatta palini birtokát, egy kocsikázás mértékéig Kanizsán is megfordult.)
Királlyá azonban csak a trónörökös fiát koronázták, mert bátyja, II. Lipót túlélte.

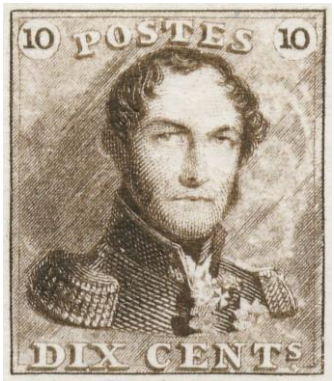

I. Lipót (1790-1865) az első

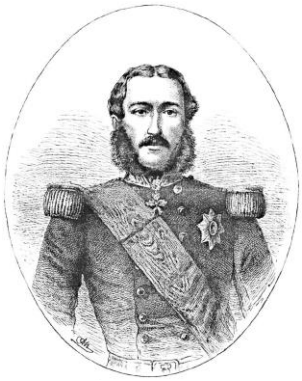
II. Lipót (1835-1909)


Fülöp Eugén herceg (1837-1905)

belga bélyegen 1849-ben

Még ekkoriban is Palinból irányították az egész uradalmat. (A jószágkormányzó Glavina Lajos (1806-1885) lett és az is maradt harminc esztendeig, 1876-ig.)



Meghivás

a vidékbeli

gabona, és borvásárra

Nagy-Kanizsán

Zalamegye gazdasági egyesülete a nagy-kanizsai kereskedelmi testülettel f. é.

augustus hó 24-ik napján

Nagy-Kanizsán vidékbeli gabona- és borvásárt rendez, melyre a t. cz. gazdasági-, kereskedő- ugyszintén a többi érdekelt közönséget ezennel tisztelettel meghivja.

Kelt Nagy-Kanizsán, 1876. julius 15-én.

Zalamegye gazdasági egyesülete.

GLAVINA LAJOS elnök.

332 1*

1876

A bekövetkező fellendülést az „uradalmi gyár” létrehozása jelezte.
Kámáncspusztai fűrészüzeme a tulajdonosváltások után 1940-ben még működött. (Akkor Németh József kanizsai bognármester birtokolta.) Az út nyugati oldalára telepítették. A katonai felmérések közül először a harmadik (1879) ábrázolta.
Jelentős volt az uradalom alagcső- és téglagyártása is. Ez a téglaégető a Kalász utca végén, a keleti oldalon helyezkedett el.
Szeszfőzdét és egy gőzmalmot (lásd: Alkotmány út 60.) is létesítettek.
Viszont már a hanyatlás kezdete volt, hogy 1862-ben a „gyár” üzemi szervezetét megszüntették, és részeit bérbeadással hasznosították. Ugyanekkor, ugyanezt tették az uradalomnak a környező településeken fekvő egységeivel is.

Hirdetmény.

Ezennel köszhirré tétetik, hogy ezen czim alatt: Palini urodalmi Gyár Lasnakon Nagy-Kanizsa mellett. létezett gyári ügynökség 1862-iki szeptember 1-sö napjától megszünik, és ezen ügylettel további kötmények nem létesittethetnek. — Mind azok, kiknek az eddigi ügylet ellen követelésök volna, magukat 1862-iki szeptember 6-áig jelentsék.

Továbbá köszhirül adatik, hogy a lasnaki gözmalom hat kerékre felállitva, haszonbérbe fog adatni. A bérleni kivánók meghivatnak, hogy a feltételeket a lasnaki gyárirodában megtekinteni sziveskedjenek.

Palin 1862. augusztus 24-én.

CLEMENT,
GREINER,
meghatalmazottak.

86 (1—1)

1862

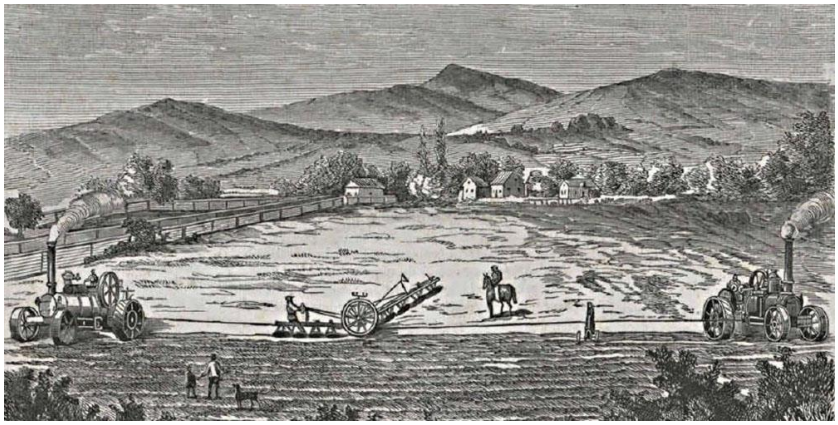

Szántás gőzekével (1870)
(A két gőzgép – „mozdony” – felváltva húzta drótkötéllel az ekét, amely ugyancsak felváltva használta két ekesorát.)

•A palini központi rész bérlője a tulajdonos összes uradalma főigazgatójának fia, a francia származású Clement Lipót lett. Clement egy év alatt megtanult magyarul, a kastélyt pezsgőgyárrá, az angolparkot legelővé, faiskolává alakíttatta. Feleségül az uradalmi számtartó, Godina János (1894-ben, hetvennégy évesen érte a halál) leányát, Vilmát választotta. Ötvenhárom éves volt, amikor 1902-ben meghalt.

Csicsóka eladás. 1—3

Nagy-Kanizsához közel a palini uradalomban e hó folytán **200—300 méró csicsóka** mérönként ugy mint nagyban **kész pénz fizetés mellett 80 krért mérőjét kaphatni.**

A palini gazdasági igazgatóság által **Grunner Ernő,** tisztartó.

1865


Ezennel van szerencsénk tudomásra hozni, hogy a t. cz. közönség kényelmére szükségesnek véltük vezérügynökünknél

Sartory Oscar urnál

egy gazdagon felszerelt raktárt pezsgő borokból felállittani.

Midőn franczia mód szerint kezelt kitünő minőségü borainkat legjobban ajánljuk, biztositjuk pontos és rendes kiszolgálásról.

346 1—3. A palini urodalom pincze-gazdászata

1883


Hirdetmény.

A palini uradalom Nagy-Kanizsától ¼ órányira fekvő palini gazdaságában az ugynevezett angolkerti faiskolában mintegy 4,000 darab különféle

fiatal díszfa

eladó,

bővebb felvilágositás nyerhető az uradalmi igazgatóságnál Palinban.

8746

1899

A bérlők ugyan gazdagodtak, de birtokát a trónörökös 1888-ban eladta.
Arra ezután újabb – most már részekben történő – értékesítés várt.
•A szabadságharcban Inkey Kázmér (1882-ben, hatvannégy évesen halt meg) zászlóaljparancsnok és őrnagy, János százados lett. Testvérük, Eduárd a császár szolgálatában jutott tábornokságig.
1848 novemberében Kossuth az alábbi rendeletét küldte Zalába:

Országos Honvédelmi Bizottmány
Zala megye közönségének

Inkey Eduárd, ki az ellenség táborában magyar hazája ellen harcolt és harcol, mint hazaáruló tekintve, minden ingó s ingatlan javait zár alá tétetni határozta a

honvédelmi bizottmány – melynek végrehajtására az illető megyei hatóság utasíttatván a végrehajtásra kiküldetik.

a honvéd. bizottmány
Kossuth Lajos
elnök

•Az új palini községi temetőt 1925-ben létesítették és egyben felállításra került egy kőkereszt is.





Megjegyzem, 1871-ben, ötvennyolc évesen Palinban temették el Zathureczky Ferdinándot, az uradalom ügyvédjét, 1876-ban Clement Lipótnét, 1899-ben Somogyi Gyulát és pár év múlva Somogyi fiatalon (16 és 19 év) elhunyt két leányát is. Az akkori temető elhagyatva most is létezik. A későbbi méntelep északi határa mentén (a víztoronytól északra) találjuk a fákkal, cserjékkel erősen benőtt területet. Én már csak egy, 1918-ból származó síremlék alsó részét leltem ott.



Alkotmány út 89.a

•Lásd: Erzsébet tér 21.

040. Alkotmány út 93.

•A régi iskola még létező épülete.



Az egy tanerős palini iskola 1868-tól folyamatosan működött. Az intézménybe sokáig főleg az uradalmi cselédek gyermekei jártak.



Pályázat.

A palini urodalomban lévő pálini pusztán f. évi Nov. 1-re a tanitói állomásra pályázat hirdettetik.

Folyamodók csak is nőtlen s tanitóképesitettek lehetnek, kik a magyar s hémet nyelvet tökéletesen birják:

Fizetés: 500 forint készpénz, szabad lakás s egy hold kukoricza föld.

A folyamodások folyó évi augusztus 15-éig a palini gazdasági felügyelőséghez nyujtandók be.

Palin, Junius hó 1878. 514 1—6

Palini gazdasági felügyelőség.

1878

Tanítójuk személye évtizedeken át nem változott. Magasi József 1908-ban, ötvenhárom éves korában hunyt el.



Pusztai iskola (1855)

A 20. század elején a tanító lakása az Inkey-kastéllyal szomszédos házban volt.



(8800.hu)

041. Arany János utca.

•A város 1883-ban a Jakopovics-telken megnyitandó új utcához megvette a Nyucsecz- és a Masznyák-telket is.



1889



•A Király utca 18. szám alatti ház történeténél (300. pont) találkozhatnak az ingatlan hajdani tulajdonosa, Tuboly Viktor költeményével. Az ügyvéd − szenvedélyes versíró ember − ebben az alkotásában a számára kedves utcát, szűkebb lakóhelyét verselte meg.
Örömömre, szembesülhettem azzal, hogy ma is létezik ilyesféle kötődés és ilyen jellegű alkotás. A fiatal Láng Viktória verse 2011-ben jelent meg.

A kis utcánk

A kis utcánk nem alszik,
Éjjel nappal virágzik.
Gyermekzsivaj erre-arra,
Idős néni pletyka sarja.

Öreg házak sora színes,
Kutyák, macskák hangja éles,
Pletyka özön házak előtt,
Ilonka a függöny mögött,
Leskelődik erre-arra,
Viszi a hírt jobbra-balra.

De hol van már az óvoda,
Meg a régi iskola,
Nyomda lett helyébe,
Új ház nőtt a helyére.

A kis utcánk kezd elhalni,
Pletyka özön elhalkulni.
A gyerekek idősödnek,
A nénikék csendesednek.

042. Arany János utca 4.

•1889-es adat szerint a ma is létező házban lakott Bátorfi (Bobek) Lajos (1835-1896).





Bátorfi 1868 és halála között dolgozott a Zalai Közlönynél (illetve elődjénél). 1871-től segédszerkesztője, 1872-től szerkesztője, 1887-től kiadó szerkesztője volt a lapnak.



Bátorfi Lajos

Ez idő alatt huszonhárom – verseit, novelláit tartalmazó – kötete jelent meg. Az „Adatok Zalavármegye történetéhez” című sorozata harminc füzetig jutott. el. Az 1868-ban indított, fél évet élt, általa szerkesztett „Kandi Klári” című újság az ország első női élclapja volt.

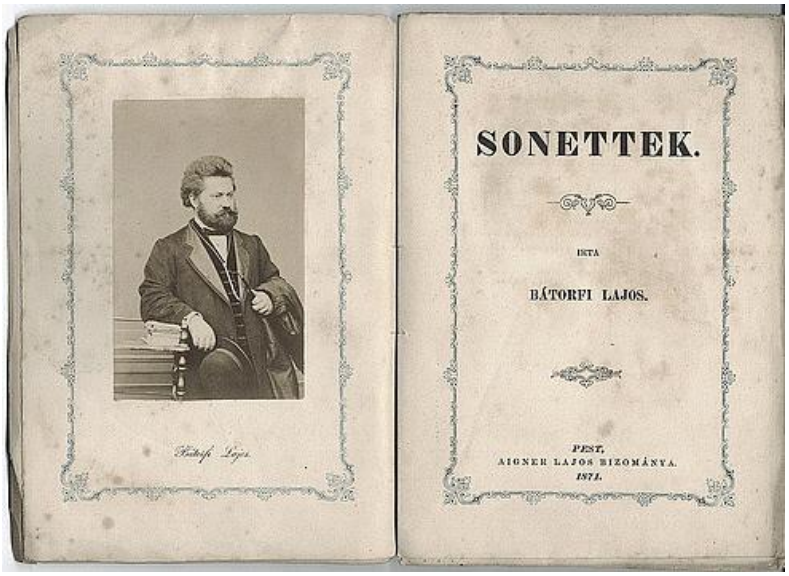

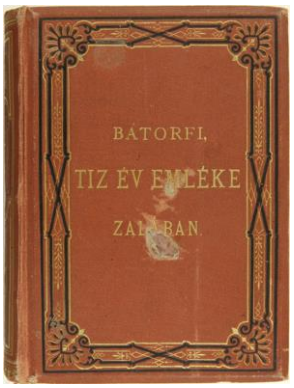

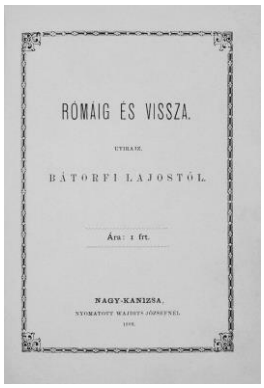

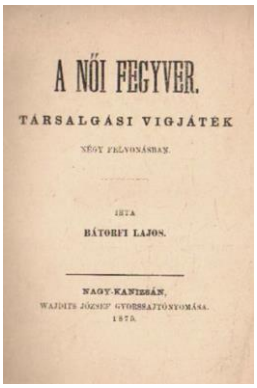

Szegény ember maradt. Halála előtt már kénytelen volt a Kisdednevelő Egyesület szívességét igénybe venni: az óvoda épületében (Arany J. utca 7.) lakott.
•Itt említem, hogy utódai egyike Sztrókay Kálmán (1886-1956) volt, aki 1923-ban, Budapestről Nagykanizsára kerülve vállalta el a lap szerkesztését. Sztrókay 1924-ben megvált a laptól és visszatért a fővárosba.
Később könyvei sorával vált a tudományos ismeretterjesztés neves alakjává.

043. Arany János utca 5. és 7. **(Elemi iskola és óvoda*)**

•Az akkor megnyitott új utcában ezt az iskolaházat (Arany J. u. 5.) Sallér Lajossal 1885-ben építtette első és második osztályos diákjainak a város.



Az iskola 1942-ben
(A háborús idők szellemében a következő, óvodai épületen már sziréna van elhelyezve a légiriadók jelzésére.)




Arany János utca 5.

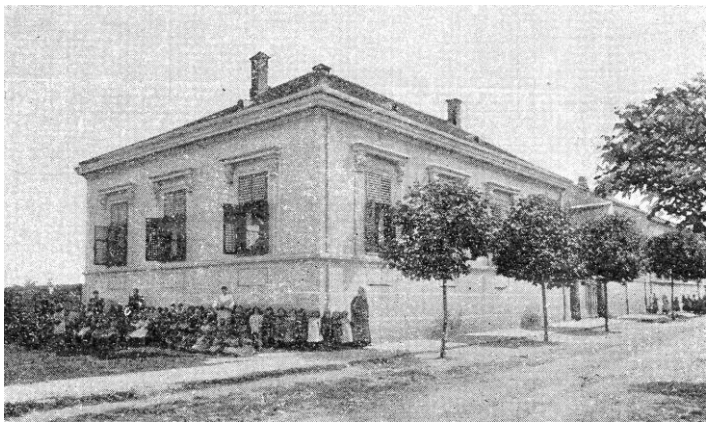

Az óvoda 1896-ban
(Középen talán az óvónő, Lenkei Malvin.)
(Uher Ödön felvétele.)

•Ugyanekkor a 7. szám alatt a Kisdednevelő Egyesület már második óvodai épületét emeltette, ezúttal egy sorsjegy-akció bevételéből.




Arany János utca 7.

1887-ben az óvodát a telek keleti szélén kiegészítették egy „nyaraló” épületével.
1886-ban az intézményben rendezték meg az országos gyermekjáték kiállítást.
Az 1970-es évek végétől már mindkét házat az óvoda használta, amely 2003-ban szűnt meg.
Az óvoda épületét 2007-ben lebontották. Emlékét az iskola épülete őrzi, mert külső megjelenésükben (méretüktől eltekintve) egymás tükörképeként egyeztek.
•1891-ben az óvodák vezetésére a városba szerződtetett Kemény József és felesége, Miletz Mária fiatalon meghalt. Ekkor bízta a Kisdednevelő Egyesület itteni intézménye vezetését a tizenkilenc éves okleveles „kisdednevelő kisasszonyra”, Lenkei Malvinra. Ő élete hátralévő részét e munkának szentelte. Igaz, akárcsak a Kemény házaspárnak, hosszú idő neki sem adatott: tizenhat évvel később, 1907-ben meghalt.
Édesanyja túlélte. Lublitz Simonné (Milhofer Ilona) hetvenhárom éves korában, 1911-ben halt meg.
Hosszú élete volt, de nem könnyű sorsa. Férje, a város egyetlen „ablakosa” az 1870-es években meghalt, gyermekeit (köztük Lenkei Zsigmondot, a későbbi szolgabírósági irodatisztet is) egyedül kellett felnevelnie. Más lehetőség híján, férje tevékenységét folytatta. A kanizsai ablakok üvegezése továbbra is egy emberre várt, most már egy hölgyre. Végezte is a munkát tisztességgel, csak egészen aggon vonult vissza.
Utolsó éveiben itt lakott az óvodában, itt lakott Malvin halála után is, élete végéig.

044. Arany János utca 8. és 10.

1885-ben, amikor Muraközi Lajos csizmadia (az Ipartestület 1890-ben megválasztott elnöke) Berdó Károly terve szerint a 10. szám alatt felépíttette házát, a 8. szám alatt már állt Geiszl Mór építész mára lebontott lakóháza.
Muraközi 1923-ban, hetvenhat esztendős korában halt meg.

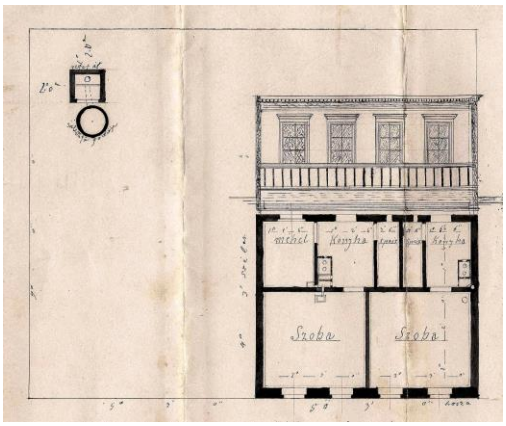

Berdó terve
(TGYM)




Arany János utca 10.

045. Arany János utca 9.

•A mára teljesen átalakított külsejű házat 1885-ben Farkas Ferenc terveztette, építtette Sallér Lajossal.





•Rövidesen Thassy Ábel (1906-ban, hetvenegy éves korában halt meg) szolgabíró birtokába került. A Thassyak jelentős szerepet játszottak Zala 18. és 19. századi közigazgatásában.
•A Széchenyi téren volt lakása a nyugalmazása (1898) után Kanizsára költöző Thassy Miklósnak (1842-1911), a zalaegerszegi járás főszolgabírójának.
1869-től kétszer választották a zalabaksai kerület országgyűlési képviselőjévé. Budapesten Jókaival együtt Tisza Kálmán állandó tarokkpartnere volt.
Szolgabírói tevékenysége emlékezetes epizódjai voltak Oroszlán Pali egyik kézre kerítése (1868), illetve Savanyú (Savanyó) Jóska elfogatása (1885).

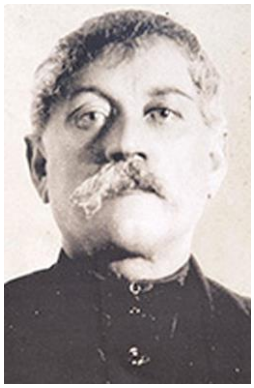

Savanyú Jóska (1841-1907)



A helyi újság Thassy halálakor azt írta, hogy Savanyút elfogása után a kanizsai bíróság halálra ítélte, majd az ilyenkor megszokott bámészkodó sokaság kíséretében a Teleki úton a (Sánc előtt, az út északi oldalán lévő) vesztőhelyre szállították. Itt, a későbbi vásártéren fel is akasztották.
A valóság ezzel szemben az, hogy Savanyú – a szombathelyi börtönből 1906-ban kegyelemmel szabadulva – 1907-ben agyonlőtte magát. Fájlalom: ez sem Kanizsán történt vele.

•1890-től 1893-ig itt bérelte első imatermét és lelkészlakását az 1887-ben alakult helyi református gyülekezet.

Arany János utca 12. (egyben Kinizsi utca 14.)

•Lásd: Kinizsi utca 14.





046. Attila utca

•Már 1772-ben is említették az utcák felsorolásában.
1873-ban nevezték el az addigi Miháldi (Miháld) utcát Attila utcának.
•1910 körül házai jobbára még zsúptetősek voltak. Mivel ezek nagy többségének nem volt kéménye, az egész utca a füst szagában úszott. Legszagosabb utcának az akkori újságíró mégsem ezért választotta.
Akkor még a város sok utcájában nyitott csatorna szolgált a csapadék feleslegének elvezetésére, de az itteni árok – az itt lakók nyilvánvaló közreműködésével – valódi kloáka volt, e funkciónak megfelelő szaggal.
•A régi utcából (az 1786-os térkép szerint – már akkor – későbbi hosszában létezett) mára csak nyomvonala maradt.




A pálya a mai Attila utca 10. és 12. számú házai elé épült
(Török Tibor az 1960-as évek végén, Gerencsér Tibor 1973-ban készítette felvételét. A korábbi képen még ott az utca 60. és 62. házszámú épülete.)

Mai vonalvezetése sem teljesen azonos a korábbival, hiszen eredetileg a Petőfi utcába torkollt.



1973-ban már ez a kép fogadta az Attila utca torkolatát keresőt
(Gerencsér Tibor képe.)

Két kép az utca – az összes épület elbontásakor még létező – házairól:



Attila utca15. (balra) és 17. az északi oldalon, illetve 36. (jobbra) és 38. a déli oldalon (TGYM)

047. Attila utca 2. (korábbi számozás szerint)

•Itt állt az a ház, amelyet bérelve 1889-ben megnyitotta negyedik óvodáját a Kisdednevelő Egyesület. Sokszor Petőfi utcaiként emlegették, hiszen az épület annak is része volt látványilag.

048. Attila utca 59. (korábbi számozás szerint)

•Ott ahol a hajdani Rózsa és Attila utca vége összeért, az Attila utca északi oldalának utolsó háza a 19. század második felében Chinorány Boldizsár tulajdonában volt.
•Ő volt a helyi postamesterek sorát adó híres família utolsó postamester tagja. Hetvenkét éves volt, amikor 1900-ban meghalt.


A család síremléke a köztemetőben

(A négyszögletes rész feletti sávban még olvasható a „BUS EMLÉKÜL” felirat. A felület többi részét a család tagjainak halálozási adatai fedik. Felül, az ívelt darabon találjuk az 1863-ban meghalt Chinorány Boldizsár főszolgabíró nevét.)

A hajdani nagy vagyonukból addigra az általa ide építtetett háza (valójában két épület) és mögötte egy jókora földterület maradt.
•Utóbbi volt a Postakert. Az elnevezés a család tevékenységére utalhatott. Nagyjából arról a területről van szó, amelyen ma a Rózsa utcának az Attila utca és a Hevesi út közötti szakasza halad át.

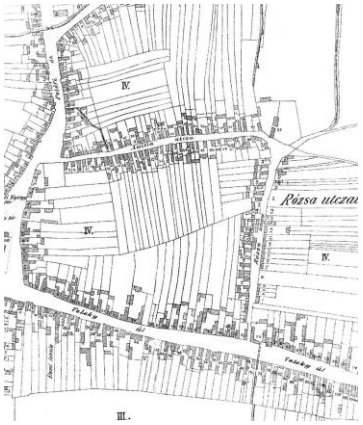

A környék 1900-ban

•Ízelítőül, itt közlök néhány képet a Rózsa utca régi házairól. A lakótelep építésekor az összes öreg ház is eltűnt.
1900 körül még nagy számban álltak zsúptetős épületek a város külső részein. A kanizsai városrészben a Rózsa utca 8. szám alatti háznak nagyon sok „ikertestvére” létezett. Egyfajta egyöntetűség volt jellemzőjük: beosztásuk, a falak alapanyaga (hasított keményfa), az ablakok elhelyezkedése, a tető üstökös jellege (mindkét végén csapott nyeregtető) azonos volt.



Rózsa utca 8. és 10. 1930 körül
(TGYM)

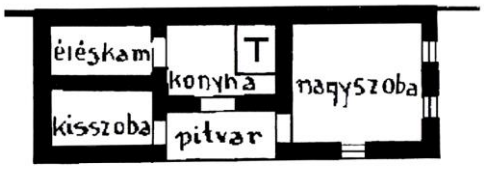

A beosztás
(Rózsa utca 8.)



Az utcában készülhetett Faragó Márton 1931-es festménye



A 8. szám alatti zsúptetős ház két oldalán látható kerítésfajta használata hajdan általános volt Kanizsa külvárosi részein
(Ketting Klára felvétele 1940-ből.) (indafoto.hu)



Rózsa utca 27. és 25. (jobbról)
(Kotnyek István felvétele az 1970-es évekből.)



Rózsa utca 35.
(Kotnyek István felvétele az 1970-es évekből.)



Az 1970-es években
(Kotnyek István felvétele.)




A Rózsa utcában jelenleg is látható fogadalmi kereszt 1934-ben került helyére
(Balra a 2006-os, jobbra a 2012-es állapotában.)



Amikor a keleti oldal öreg házai még álltak




A Rózsa utca mentén (Bartók Béla utca 1.) 1969-ben épült fel a város első tízemeletes háza, a Garzonház
(A környéken kialakított lakótelep egyhangú épületei között alig akad figyelmet felkeltő. Számomra a kevés kivétel egyike e ház. Sajnos, egyszobás lakásai ma üresen állnak. Új tulajdonosra és felújítóra vár.)



1975 körül
(fortepan.hu)

049. Árpád utca

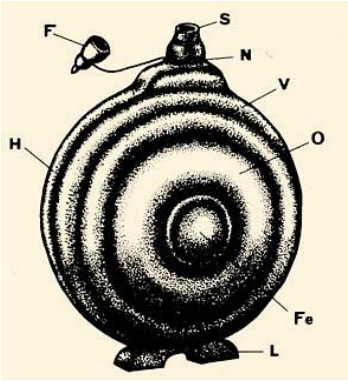

A csutora



Árpád u. 1. (1930-as évek.)

•A város egyik régi, girbegörbe utcája. Korábban Csutorás utcának hívták. Csutorásoknak nevezték a 18. és 19. században a faesztergályosok egy csoportját, akik főleg a csutora nevű 5-8 liter térfogatú, lábas, két lapos oldalán esztergályozott kulacsokat készítették. Főként bor tárolására használták, az említett időszakban rendkívül népszerű volt, sőt rendszeresítették a birodalom katonaságánál is. Gyártása a Dunántúlra összpontosult. A csutorásoknak Kanizsán is volt (a bognárokkal közös) céhe. Elképzelhető, hogy hajdanán főleg errefelé dolgoztak a város csutorásai.
Az utca 1873-ban kapta mai nevét.




Még létező öreg házak (Árpád u. 9. és 13.)




1989 és 1990
(Az Árpád utca 12. szám alatt egy hajdani csizmadia háza állt.)
(Gerencsér Tibor felvételei.)

•A 19. és 20. század fordulóján az akkori Árpád utca a 37. sorszámú házzal (ma Sikátor utca 11.) ért véget. Az első világháború előtt megnyitották a Dózsa György útba kötő egyenes szakaszát is.
Az előző furcsaság oka, hogy a korábbi Árpád utca Ördög-árkon túli részét egy 1942-es döntés révén ma Sikátor utcának nevezzük.
Ugyanakkor az eredeti Sikátor utcát az Árpád utca külső felének nyilvánították. Ezt a századforduló tájékán nyitották meg, majd az 1910-es években kötöttek be a Dózsa György útba. Szemben az Árpád utcával, teljes egészében mérnökileg tervezett utca volt: az Ördög-ároktól egyenesen vezetett a Dózsa György úthoz.
A jelenlegi Sikátor (korábban Árpád) utcának kanyarodó részét ma rövid utcácska (szintén Sikátor névvel) köti a Magyar utcába. Ezt 1939-re alakították ki.

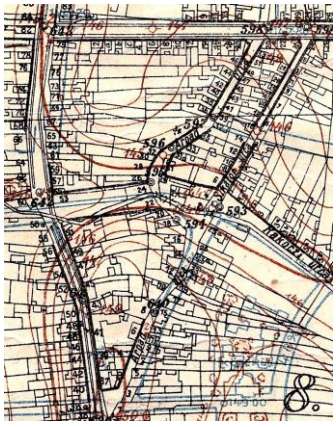
1926-ban


Manapság

050. Árpád utca 5., 7. és 15.

•Az 5. számú telken volt a két világháború közötti évek neves asztalosmesterének, Buday Jánosnak üzeme és fakereskedése.



Az udvar északi oldalán
(Az utca mentén álló épületet már elbontották.)



Buday János

•Az Árpád utca 7. szám alatt állt a ház, amelyet 1928-ban vásárolt meg családja számára Papp Oszkár (1896-1987).
Papp a két világháború közötti időszak legismertebb cipészmestere volt.
1920-ban a Magyar utca 8. szám alatti (már nem létező) házban nyitotta meg önálló műhelyét, üzletét. 1923-ban vállalkozását a szomszédba, a Magyar utca 8. szám alá (lebontották már azt az épületet is) költöztette. Itt már hat segéddel és három tanonccal dolgozott.



A mester és alkalmazottai 1925-ben

1932-ben települt át a Vasemberházba. Ott a későbbiekben már cipőkereskedői tevékenységet is folytatott, nem csupán saját készítményeit értékesítette.
Növekvő szakmai tekintélyét jelzi, hogy előbb az Ipartestület alelnöke (1932), majd az 1933-ban alakult Iparoskör ügyvezető elnöke (1935) lett.
A háború után munkáját gyorsan ellehetetlenítették. 1950-től már csak az üzlete udvar felőli oldalán meghagyott nyolc négyzetméternyi műhelyében dolgozhatott.
1952-ben a család lakóházát is államosították.

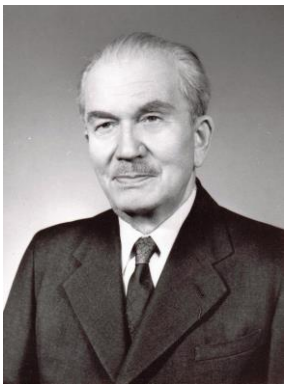

Papp Oszkár

Már nyolcvanadik évében járt, amikor a Vasemberház kezdődő felújítása miatt kénytelen volt felhagyni a cipők javításával.
•Alig arrébb, az Árpád utca 15. szám alatt másik neves asztalos háza, műhelye állt.



A hely jelenleg

Muzikár Vince már a századfordulótól jelentős szerepet játszott szakmájában és a város iparosai között.



Muzikár Vince (1865-1944)
(TGYM)

051. Árpád utca 25. (korábbi számozás szerint) **és 29.** (korábban Sikátor utca 1.a)

•Itt állt (a jelenlegi 25.a számú ház helyén) Szakonyi József (1819-1893) rendőrkapitány háza.
Szakonyi (igazi nevén: Bognár József) a helyi rendőrség első számú vezetője volt a Bach-korszakban, majd az 1870-es évek elejétől haláláig.
•A kapitány nagyobb beépítetlen területtel rendelkezett itt. Ez volt a Szakonyi-kert, amelyben Veltner Ferenc működtetett kocsmát (1879).

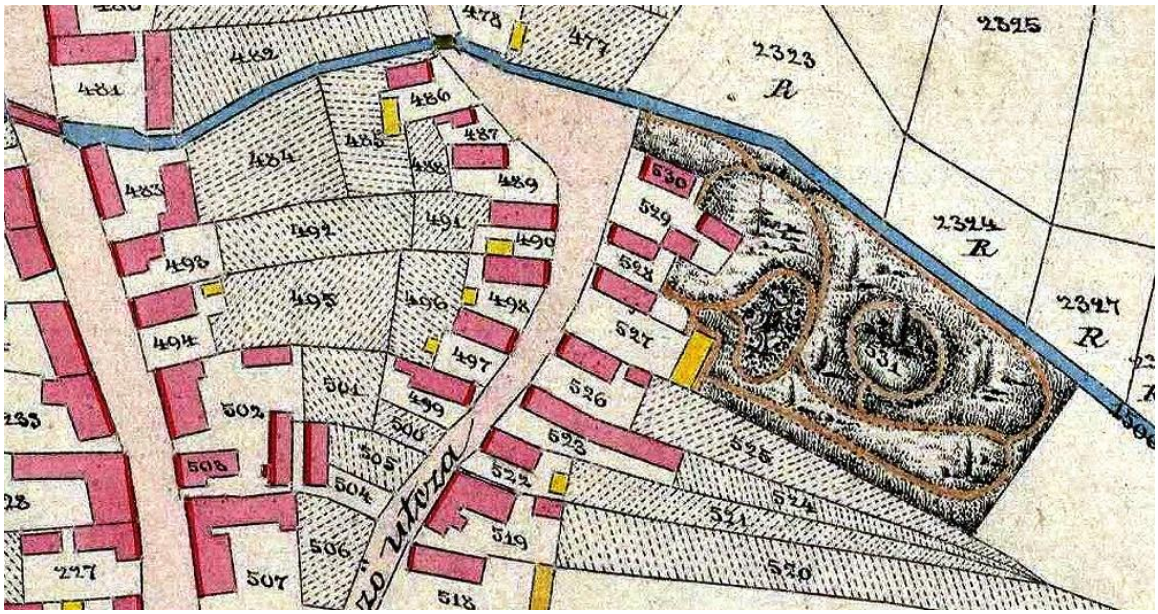

Szakonyi kertje (531) 1864-ben

Az Árpád utcának a jelenleg 23, 23.a, 23.b, 25, 25.a számot viselő házai mögött húzódott a kert, az Ördög-árok mentén. Keleti végén ma a Rákóczi utca 8. számú ház áll.

•Erősen átalakítva áll még az Árpád utca 29. szám alatt Farkas Ferenc (1847-1931) városi rendőrkapitány háza. A 20. század legelső éveiben épült.



•A városi rendőrség vezetőjét eredetileg kapitánynak, helyettesét alkapitánynak nevezték. 1890-ben helyi rendeletben döntök arról, hogy a városi kapitány a jövőben főkapitányi címet visel. Ettől kezdve a helyetteseket hol kapitányként, hol alkapitányként emlegették. Farkas a főkapitány helyettese volt.

•Farkas leánya, az 1889-ben Nagykanizsán született Erzsébet (Bözsike, ahogy akkor írták) 1909-ben feleségül ment Sass Brunner Ferenc (Brunner volt az eredeti neve) festőhöz.



Sass Brunner Ferenc (1882-1963)

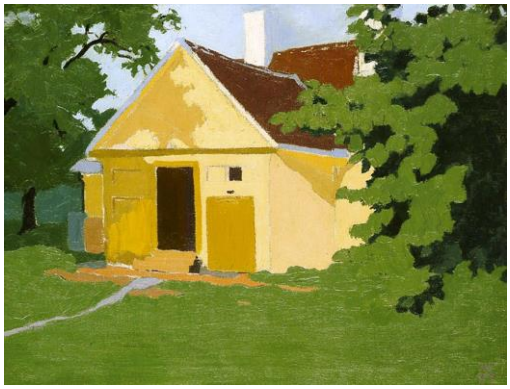

Sass Brunner Ferenc: Napsütésben



Sass képe feleségéről (1913)

Sass Brunner ugyan elismert festője lett a városnak (1909-től többször is festőiskolát működtetett a helybélieknek), de felesége – Sass Brunner Erzsébet

néven – és leányuk, Brunner Erzsébet (1910-ben Nagykanizsán született) – Indiába költözve – nemzetközi ismertségre tettek szert.
Sass Brunner Erzsébet 1950-ben, Brunner Erzsébet 2001-ben halt meg.


Anya és leánya


Brunner Erzsébet

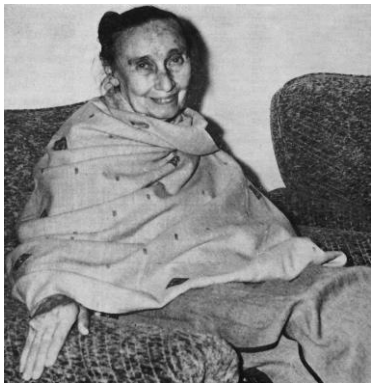
Brunner Erzsébet Nagykanizsán (1988)

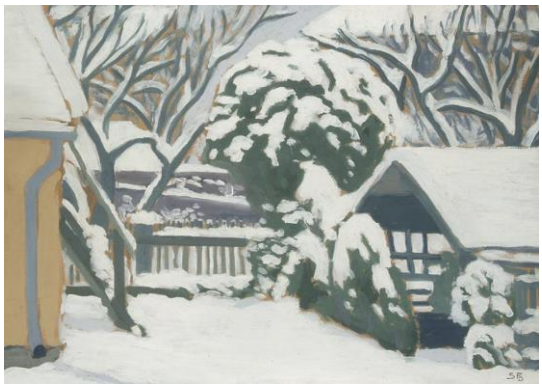
Sass Brunner Erzsébet: Téli falurészlet

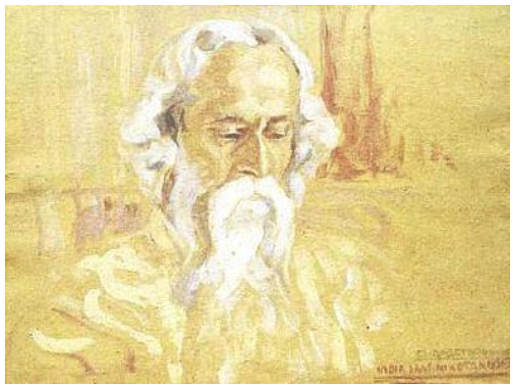
Brunner Erzsébet: Tagore

Művészi hagyatékuk jelentős része Nagykanizsára került: ebből válogat a Kiskastélyban látható állandó kiállításuk.



•Megemlítem, hogy téves a több helyen olvasható állítás, amely szerint Székely Bertalan, mielőtt 1859-ben Münchenbe utazott, Nagykanizsán festett portrékat, illetve egy nagy oltárképet.
Az a bizonyos Kanizsa Törökkanizsa (ma Szerbia), ahol az említett oltárkép most is létezik.

052. Babochay utca

•A Babochay (korábban, 1900-tól Gyár) utca a 19. század utolsó évtizedében kezdett kiépülni az Erdész utca felől, zsákutcaként.
Eredeti neve utalhatott a torkolatával szemben megépült szalmagyárra, de akár a mögötte lévő tégla- és sörgyárra is.

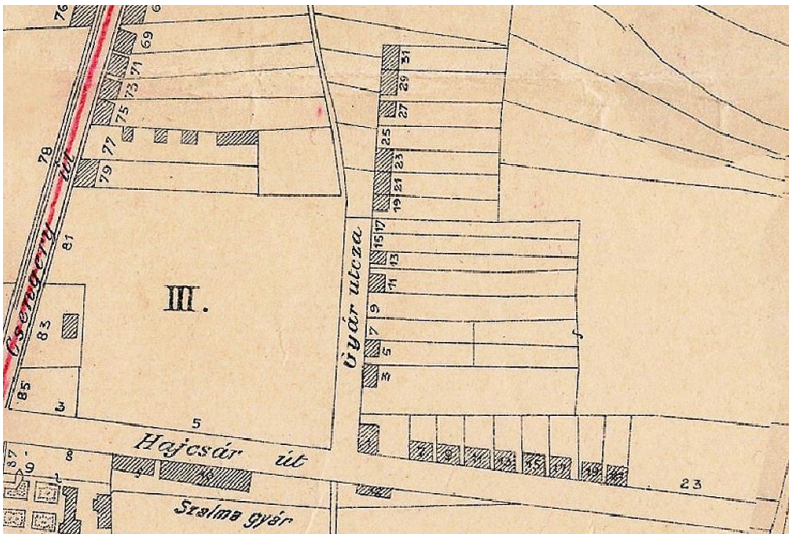

1901

(Balra a nagy Babochay-telek.)
(TGYM)

Bár a belvárostól távol esett, a vasutasok szívesen építkeztek itt: a házhelyekből hiány volt a városban, itt viszont olcsón juthattak a szükséges földhöz. Ennek oka az volt, hogy a város nem tervezte itt utca nyitását és ennek megfelelően jó ideig semmit nem költött az áldatlan viszonyok normalizálására.
A házak az utca keleti oldalán jelentek meg. A 20. század első évtizedében többségük már készen állt: 1911-ben 41 lakóház volt benne. Így aztán a városi közgyűlés is kezdte beadni derekát: 1912-ben vasúti salakot hordattak az „úttest" sarára.
Zsákutca jellege a Vécsey utca megnyitásával szűnt meg.
•A Babochay utca 7. szám alatti házat a 20. század legelső éveiben építtette Szommer Ferenc főmozdonyvezető. Pais János (az építtető leszármazottja) közlése szerint a családi emlékezet úgy tartja, hogy a munkát olaszok végezték. Ez arra utal, hogy ez az épület is a Morandiniek kanizsai tevékenységének egyik még létező emléke lehet.
•Nyugati oldalán, a Csengery út felett terült el a Babochay család jelentős méretű telke.
Ma a terület északi végén a Babochay utca 20. számú ház, délen a Babochay utca 2. számú sarokház áll. E vonaltól nyugatra terült el az említett ingatlan, úgy, hogy a Csengery úti házak telkei (nagyjából az Erdész utca 3. számú telek szélességével) már nem tartoztak hozzá.
Parcellázására közvetlenül az első világháború után már volt kísérlet, de eredménytelenül. Ezt követően a város vásárolta meg, hogy ott ipartelep, esetleg közintézmény létesülhessen. 1924 végén kisebb részekben megkezdődött bérbeadása. Ekkoriban dőlt el, hogy a területen két utcát (Wlassics Gyula és Kassa) kell nyitni. Előbbi 1928-ban, utóbbi 1939-ben kapta nevét.
Végül 90 olcsó telket alakítottak ki és kezdtek árusítani 1927-ben. Feltételként szabták, hogy az építendő házakat a következő év végéig be kell fejezni.



Kilátás a Gyár utca feletti területről nyugat felé 1909-ben
(Steiner Edgár vízfestménye Zsittney Gábor tulajdonában.)
(Az utcának e része, a Babochay-telek és a Csengery út e szakasza, a Blau-telek még nincs beépítve. A háttérben az Ady utca fasora a zsidó temető síremlékeivel.)

•2011 őszén örömteli meglepetés ért. Zsittney Gábor úr jóvoltából kezembe vehettem Steiner Edgár (Edgar Steiner von Eltenberger) hajdani kanizsai polgár rajzait és vízfestményeit tartalmazó albumot. Az alkotások a 20. század legelső éveiből származnak, jó részük a városban készült. Az album mai tulajdonosa engedélyezte a képek digitalizálását és itteni közzétételét is. Így, most az írásom több helyén sikerült a város századfordulós hangulatát Steiner Edgár műveivel is érzékeltetni.
Közben némi „nyomozást” folytattam a képek alkotója tekintetében is.
A német anyanyelvű Steiner valószínűleg felesége (Hirländer Jozefin) személye okán került a városba, az akkori Gyár utcába. Ott már állt Hirländer Gyula (déli vasúti főkalauz) háza a 13. szám alatt, amely a 19. század legutolsó éveiben épülhetett. Steiner néhány évvel később (az album legöregebb rajzai 1907-ben készültek) építkezhetett a 17. szám alatti telken.
A köztemetőben, a két család közös sírboltjában található feliratok szerint Steiner 1857-ben született, 1913-ban érte a halál. A közös hadsereg nyugalmazott főhadnagyának és az osztrák államvasutak állomásfőnökének titulálták emléktábláján.




A sírbolt Kohn Samu szép kapujával

A „Zala” kis megemlékezésében azt írta, hogy a „hatalmas termetű” nyugalmazott „szekerész” főhadnagy és vasúti tisztviselő egy influenzás fertőzést követő tüdőgyulladásban halt meg. Ugyaninnen tudható, hogy Steiner nyugdíjazása után költözött Kanizsára.
Mint az album bizonyítja, élete utolsó éveiben sokat festegetett Kanizsán és üdülőhelyeken. Alkotásait nézegetve ma már feltétel nélkül örülhetünk ennek.



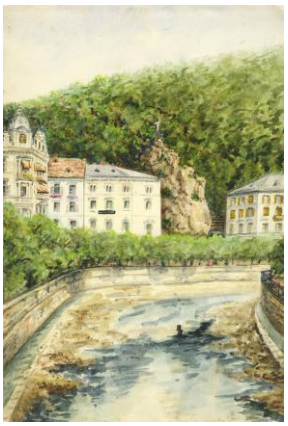

Balról jobbra: a művész kedves témája (Lili) 1909-ből, Kassa (1910) és Karlsbad (1912)
(A képek Zsittney Gábor tulajdonában.)

Hirländer Gyula 1944-ben halt meg. Nyolcvankettő éves volt akkor.

Babochay utca 7.

•Lásd: Babochay utca





Babochay utca 13.

•Lásd: Babochay utca





Babochay utca 15. és 17.

•Lásd: Babochay utca





Steiner Edgár két 1907-es vízfestménye házának udvari részéről
(Az udvar jóval nagyobb, mint manapság, mert Steiner birtokolta a 15. számú telket is.)
(A képek Zsittney Gábor tulajdonában.)





Babochay utca 17.

Babochay utca 45.

•Lásd: Csengery út 91., 93., 95. és 97.



Babochay utca 56. (egyben Vécsey utca 4.)

•Lásd: Vécsey utca 4.



053. Bagoly utca 49. és 90.

•Bagola, a somogyi település – Sánccal, amellyel együtt Bagolasánc volt a nevük – 1948-ban lett Zalához csatolva.
Megjegyzendő ezzel kapcsolatban, hogy 1919 februárjában Bagolasánc (továbbá Somogyszentmiklós és Liszó) Nagykanizsához csatolását kérte; a kezdeményezés eredménytelen maradt.
Bagola 1981-ben lett Nagykanizsa része.
•Az utca 49. házszámú telkén álló épületben működött Bagolasánc iskolája.





A század első négy évtizedében Steinhardt István (1881-1969) volt az iskola kántortanítója (Steinhardt László jóvoltából.)

1948-ban Sáncban alakították ki a község új iskoláját. 1993-ban létesítették a hajdani iskola helyén a városrész templomát.
Itt, az út mentén kapott helyet a település első világháborús áldozatainak emlékműve. 1936-ban készítette Mankovits István.







Az avatás
(A katolikusok haranglába még eredeti állapotában.)
(Török Zsuzsanna (Szenczi Jánosné) jóvoltából.)



(Steinhardt László gyűjteményéből.)




Két felvétel egy gyenge minőségű, 1950 körül készült képeslapról
(Balra a katolikusok haranglába. Háttérben az iskola épülete. Jobbra a Tőke-üzletház.)

•A Bagoly utca 90. számú ház előtt találjuk az evangélikus egyházközség bagolasánci fiókgyülekezetének haranglábát.



A háborús célra elvitt, korábbi helyett egy 124 kg-os harangot vásárolt a közösség, amelyet 1926-ban az evangélikus gondnok portája elé állított vasszerkezetű haranglábon helyeztek el.

054. Bajcsai utca

•Az utcát az 1864-es kataszteri térképen is mai nevével találjuk meg.
•A kiskanizsaiaknak mindig külön temetőjük volt. Jelenlegi helyén, az utca végén a temetőt 1770-ben, majd 1816-ban, 1827-ben is bővíteni kellett.
A szűkösség okozta gondok így sem oldódtak meg. Egy 1882-es hír szerint már négy-öt halottnak kellett osztoznia egy sírhelyen.



(1897)



Jáger Sándor temetkezési vállalkozó halottaskocsija a második világháború tájékán
(A háttérben Szalai László Bajcsy-Zsilinszky utca 92. szám alatti kocsmája. Szalai 1939-ben, negyvennyolc évesen halt meg.)



1943





A temető egyetlen sírboltja




•A sírkertben 1910-ig temetőkápolna nem, csak hullaház volt.
Ekkor határozta el a kiskanizsai származású Imrei Ferenc (nyolcvankettő évesen, 1935-ben halt meg), aki akkor Kisszabadkán (Muraköz) volt plébános, hogy 16 méter magas toronnyal, 10 méter hosszú, 5,5 méter széles temetőkápolnát építtet.




A kápolnában kívánta kialakítani családja sírboltját is.
•A kanizsai repülőtér már külterületen, a Bajcsára vezető országút keleti oldalán van (más értelemben: inkább volt).
A vitorlázó repülés helyi szerelmesei megalakítva az NTE szakosztályát gyűjtésbe kezdtek, hogy első gépüket beszerezhessék. A szükséges összeg előteremtése több, mint egy évig tartott. 1938 elején tudták megrendelni Esztergomból a Zögling I. típusú tanulógépet. A további repülőket Kanizsán kívánták megépíteni. Így egyik tagjukat, Torma László asztalost Esztergomba küldték a szükséges ismeretek megszerzésére.
A Rubik Ernő (1910-1997) rajzai szerint épült vitorlázó nyáron érkezett meg (postán, szétszedett állapotban), ki is állították a Rozgonyi utcai iskola tornatermében.
120 kilogrammot nyomott, fesztávolsága 10,5 méter, hossza 7 méter volt. Fából készült vázát vászon borította. Használata igényelhetett némi elszántságot, mert a gép teljesen nyitott orrában a kezdő pilóta úgy érezhette magát, mint az első repüléssel próbálkozó madárfióka.

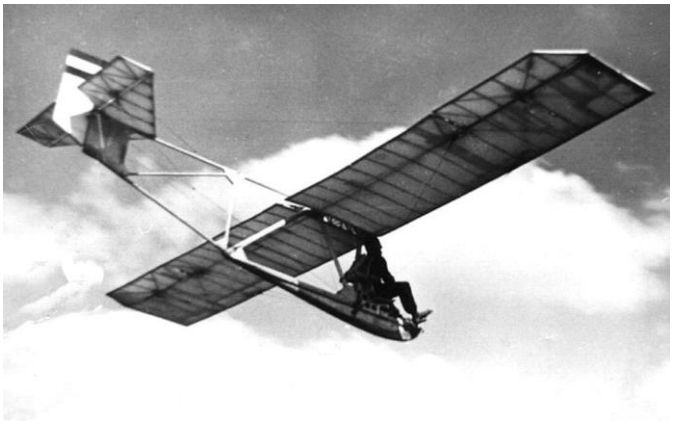

Ilyen lehetett a kanizsaiak masinája is

1938 végén a tagság az addigi szakosztályi lét helyett az önállósodást választotta, megalakították a Nagykanizsai Sportrepülő Egyesületet. A következő évben vizsgázott (más reptereken) pilótáik száma elérte az előírásost, a Magyar Aero Szövetség második repülőt, csörlős autót ígért, a város a hangárt építette volna fel, repülni mégsem tudtak.
Ugyanis az ésszerű ötlet megvalósítása − repülőtér kialakítása a kiskanizsai legelő egy részéből − akadozott. Az illetékes városi bizottság elutasította az elképzelést. Ahogy a Zalai Közlöny akkori címében fogalmazott: „A marhák nyugodt emésztése miatt nem indulhatott meg a vitorlázó-repülés Nagykanizsán”.

A későbbi háborús években a repülőtérrel kapcsolatos hírek szinte eltűntek az újságból, amik megjelentek, azok érdemi információkat nemigen tartalmaztak.





1942

Például, 1943 májusában egy riportból megtudhatták az olvasók, hogy huszonkét kanizsai diák repülni tanul „valahol” egy repülőtéren. A reptér helyét − akkor már − bizalmas adatként kezelte az újság.
Ezzel szemben tény, hogy 1951. július 8-án járatnyitó ünnepség keretében felavatták a Maszovlet (Magyar-Szovjet Polgári Légiforgalmi Részvénytársaság) repülőterét e helyen.
A Maszovlet, majd a Malév járatai a Budapest-Győr-Szombathely-Zalaegerszeg-Nagykanizsa-Budapest és a Budapest-Pécs-Kaposvár-Nagykanizsa-Budapest vonalakon egészen az 1960-as évek elejéig használták a repülőteret.



A fogadóépület 1962-ben
(A képen az épület reptér felé forduló oldala. Balra az irodák, középen a fogadócsarnok, jobbra a gépek személyzetének szállásai. Az épületet rá és az országútra merőlegesen rövid bekötőút kapcsolta a forgalomba. Ennek északi oldala mentén húzódó hasonló stílusú épületben volt a reptéri parancsnok illetve a hangármester szolgálati lakása.)



Az utasokat Li-2 típusú gépek szállították

Nincs tehát adatom arról, hogy a személyszállítás megindulásáig milyen időrendben történt a feltételek megteremtése.

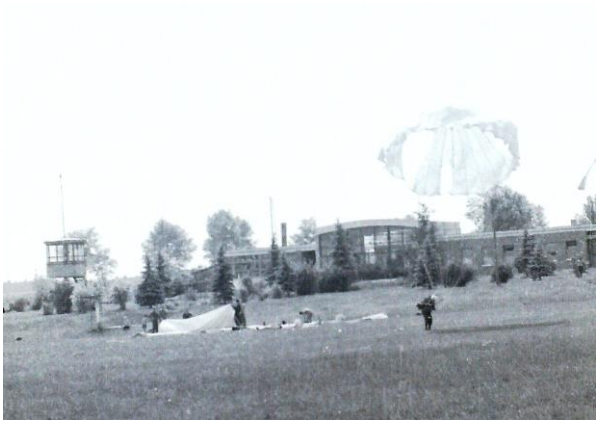




Az 1960-as évek második felében

055. Bajcsy-Zsilinszky Endre utca

•Az 1864-es kataszteri térképen csak az utca nyugati vége visel nevet (Sormási utca).
Az akkori Fő utat, Sormási utcát, Malom (lásd: 447. sorszám alatt a Szent Flórián tér ismertetését) utcát 1900-ban Ország út néven egyesítették. Az így kialakított út ma a Bajcsy-Zsilinszky Endre utca.



Bajcsy-Zsilinszky Endre utca 112.
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

056. Bajcsy-Zsilinszky utca 7.

•1910-ben építtette Szabó Albert gyógyszertára számára.





A belügyminisztérium 1907-ben engedélyezte Szabónak, hogy Kiskanizsán megnyissa a város negyedik patikáját. A gyógyszertár Páduai Szent Antal nevét viselte.

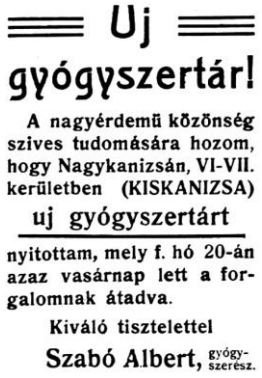
Uj
gyógyszertár!
A nagyérdemü közönség szives tudomására hozom, hogy Nagykanizsán, VI-VII. kerületben (KISKANIZSA)
uj gyógyszertárt
nyitottam, mely f. hó 20-án azaz vasárnap lett a forgalomnak átadva.
Kiváló tisztelettel
Szabó Albert, gyógyszerész.

1907 októbere

Az 1943-as telefonkönyv már a városrész postahivatalát jelzi e helyen. A patika az utca 3. számú házában volt akkoriban. Most a 3.a számú épület áll ott.
•A városi címtárak közül először az 1920-as adta meg a kiskanizsai posta helyét. Az intézmény a Szent Flórián tér 13. számú házban működött. 1926-ban és 1937-ben a Szent Flórián tér 3. címet közölték.
Korábbi adatom alig van.
1877 nyarán közölte a helyi lap, hogy (levélpostai és kocsipostai szolgáltatással) új postahivatal nyílt Kiskanizsán. A leveleket naponta vitte egy gyalogos küldönc Kanizsára.
A 19. második felében évtizedekig Hófer Ferenc (1895-ben, 63. évében halt meg) végezte a kiskanizsai postamester feladatait. (Erdészi képesítéssel rendelkezett, volt jegyzője az önálló Kiskanizsának, majd Vécsey Zsigmond polgármestersége idején a teljes városnak, de az olvasókör elnöki tisztségét is betöltötte egy időben.)
Háza a Varasdi utca 46. szám (jelenleg Varasdi utca 78.) alatt állt. Az épület a századfordulón a kiskanizsai óvodának is helyet adott. Könnyen lehet, hogy ezt megelőzően a posta várta itt ügyfeleit.

057. Bajcsy-Zsilinszky utca 23. (korábbi számozás szerint) **és 37.**

•A kiskanizsai gőzmalom létéről 1876-os az általam ismert első adat, de a harmadik katonai felmérés (1879) is itt jelzi.

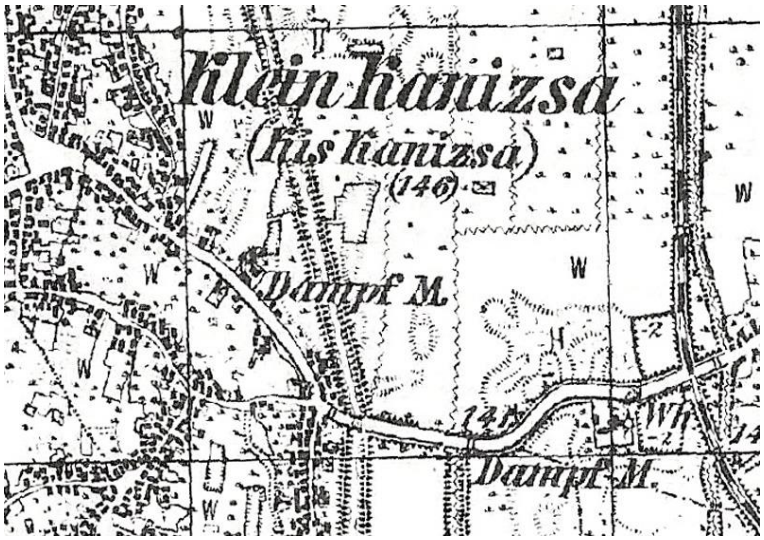

1879

A malom a 20. század elején Paulusz György (1920-ban, hetvenhárom évesen halt meg) tulajdonában volt. (Megjegyzem, hogy az akkori (23. szám alatti) telket időközben megosztották.)

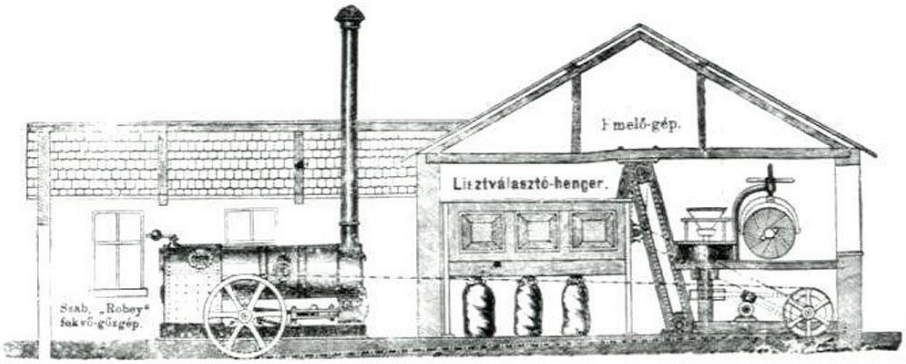

Kisebb gőzmalom rajza (mozgatható gőzgéppel) 1884-ből

Paulusz ezt az ingatlanát eladta (a 21. szám alattinak is birtokosa volt) és a malmot új tulajdonosa (Bucholz Viktor) 1910-ben lakóházzá alakíttatta.



•Ekkor azonban a közelben már létezett egy új malom.

Uj gőzmalom.

A nagyérdemü közönség szives tudomására hozom, hogy **Kiskanizsán, Ország-ut 37. sz.** alatt egy a mai kor igényeinek teljesen megfelelő

=gőzmalmot=

rendeztem be Hoffherr & Schrantz féle 30 lóerejü gépekkel. A szerzett több évi gyakorlatom és tapasztalataim, valamint a rendelkezésemre álló tőke képessé tesz arra, hogy a n. é. közönség ez igényeit teljesen kielégithessem.

Amidőn vállalatomat a n. é. közönség szives pártfogásába ajánlom, vagyok kitünő tisztelettel

Horgos János gőzmalomtulajdon. **Kiskanizsán.**

1907

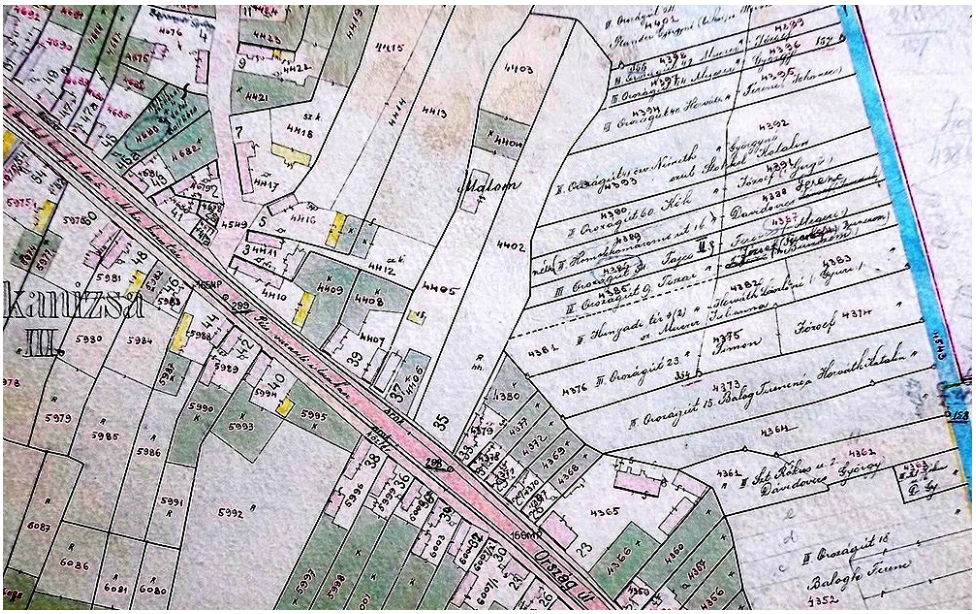

1917
(TGYM)

Horgos János 1911-ben cserélte az üzem gőzgépét diesel-motorra.



Vámmalom eladás.

Eladó, más vállalat miatt, négyjáratu, sikazitás, Diesel-motor hajtásra berendezett igen jó forgalmu vámmalom Nagykanizsa VI. VII. kerületében. Csak komoly vevőkkel tárgyalok. Levelekre nem válaszolok.

Horgos

1916

1918 tavaszán a Breiner és Grünfeld nevű zákányi cég, 1923-ban a Reich és Weisz cég, majd Lichtenstein Mór (hatvankét éves volt, amikor 1936-ban meghalt) kezébe került a hengermalom.

1930 végén (ekkor Flesch Jenő János volt a tulajdonos) a malom kigyulladt. Gépházát ugyan sikerült megmenteni, de a főépület és teljes berendezése üszkös romhalmazzá vált.
Az üzem újjáépítésére vonatkozó adattal nem találkoztam.

058. Bajcsy-Zsilinszky utca 64.b (valójában Hajgató Sándor utca 2.)

Itt, a Hajgató (korábban Polgár) utca sarkán – a városrész egyik legforgalmasabb helyén – természetes módon jelent meg a kiskereskedelem.
Az 1864-es kataszteri térkép szerint az ingatlan Rauch Jakab tulajdonában volt, aki házában szatócsboltját működtette. Még az 1907-es címtár is ezt az állapotot rögzítette, de a két világháború között is ilyen kereskedésnek adott helyet az épület.
A jelenlegi ház keleti oldalán tábla őrzi Kunfi Zsigmond (1879-1929) szociáldemokrata politikus emlékét. A városban született, itt is érettségiző Kunfi 1918-ban, 1919-ben miniszter, majd közoktatási népbiztos lett.
Az emléktábla léte azt sugallja, hogy a mai ház elődjében születhetett, de erre adatot nem találtam.
Apja Kunfi (Kunstätter) Benedek nyugalmazott vámhivatalnok (más forrás szerint szigetvári tanító) Kanizsán Hlatkó János szabómester cégénél könyvelősködött.







Kunfi Zsigmond



A telek Hajgató utcai oldala

059. Bajza József utca

•Eredetileg Újvilág utcának nevezték.
Az Újvilág nevű utca első említése 1799-ből származik. Nem tudni azonban, hogy az egyező nevek ugyanarra az utcára vonatkoznak-e.
Nyugati részét említették „Tóth kert melletti utca” néven is. 1873-ban elsőként az utca e szakasza kapta a Bajza nevet.



Bajza József



Bajza utca 3.

Faragó Márton (Alsólendva, 1880 – Nagykanizsa, 1947) festőművész 1929-ben telepedett le a városban. Lakása itt, az utca 3. házszámú épületében volt.



Faragó Márton (Freyer Mór)

Bajza utca 1. (képek még: Batthyány utca 5.)

•Lásd: Batthyány utca 3. és Széchenyi tér 4.




060. Bajza utca 2. (képek még: Batthyány utca 7.) **(Teutsch-villa)**

•Spánier Ferdinánd kereskedő Zrínyi utcától Bajza utcáig terjedő telkét veje, az 1860-as évek talán legbefolyásosabb, leggazdagabb polgára, Tóth Lajos ügyvéd örökölte. (Tóth felesége, Spánier Jozefa 1824 és 1871 között élt.)
Ő létesített itt angolparkot, részben a korábban valószínűleg Koch Mihály ügyvéd által vásárolt és tőle megszerzett 32. számú uradalmi funduson (Bajza utca 2.), részben az örökölt, a Bajza utca északi oldalán lévő területen.

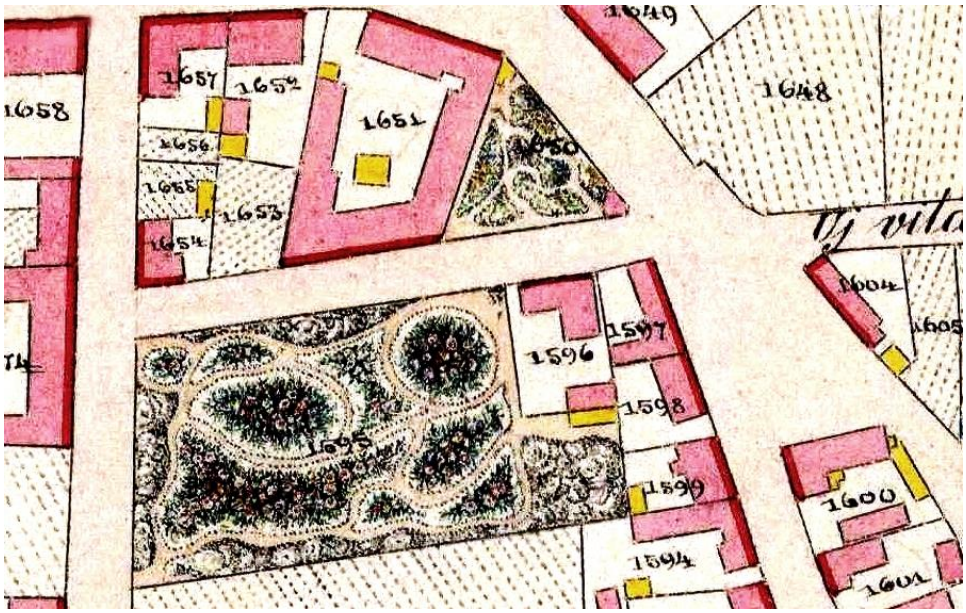

Tóth háza (1651) és kertje (1595, 1650) 1864-ben

Parkja idegenforgalmi látványosságnak számított. Mérete is tekintélyes volt, hiszen 1860-ban a park keleten a ma 6. számú ház telekhatáráig terjedt, nyugaton a Batthyány utca határolta és hozzá tartozott az apósától örökölt terület délkeleti sarka is (jelenleg Katona József utca 4.).
•Tóth Lajost 1841-ben nevezték ki a város főjegyzőjének. Tíz éven át töltötte be ezt a posztot. Egyik alapítója volt Nagykanizsai Takarékpénztárnak, 1845-ben, 1869 és 1890 között pedig elnökként vezette azt.
•Tóth 1890-ben, élete 74. évében meghalt. 1896-ban megkezdődött a kert zsugorodása. Ekkor a terület leválasztott darabján megépült a Bajza utca 4. számú ház.
Tulajdonosa a polgári fiúiskola tanára, Waligurszky Antal lett, aki 1909 és 1925 között az intézményt igazgatta is.


Waligurszky Antal (1862-1935)

•Ezután, 1902-ben emeltette Nith Norbert kórházi lelkész a Bajza utca 2.a számú épületet.
Nith 1890 és 1896 között a helyi ferences kolostor gvárdiánja volt. 1929-ben, nyolcvankettő évesen hunyt el.
•A park megmaradt részében – Szeghalmy Bálint városi mérnök tervei szerint – 1925-ben építtette fel házát Teutsch Gusztáv drogista.



Az épület az 1940-es években

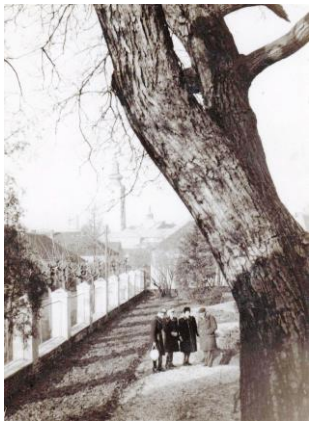



A park ugyancsak akkortájt
(A három kép eredetije Szoliváné Szabó Erzsébet tulajdonában.)



1995






A kapuk többé-kevésbé még őrzik eredeti megjelenésüket

•Teutsch 1914-ben lett a korábban alakult, drogériát működtető Geltsch és Graff cég (Deák tér 1.) résztulajdonosa. 1918-ban a cég egyedüli tulajdonosává, majd az üzletág vezető képviselőjévé vált a városban.
Fele részben birtokolta a világháború után alakult – helyközi autóbusz forgalmat elsőként lebonyolító – Nagykanizsa Vidéki Autóbusz Vállalatot is.
•Az 1937-es címtár szerint akkorra már ide költözött az Eötvös tér 8. szám alól a Folyammérnöki Hivatal.
•1948-1949-ben Nagy József – akkor a város polgármestere – lakott a villában.




Nagy József
(Az eredeti képek dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)

Bajza utca 2.a

•Lásd: Bajza utca 2.



Bajza utca 3.a (valójában Széchenyi tér 4.)

•Lásd: Széchenyi tér 4.



Bajza utca 4.

•Lásd: Bajza utca 2.





Bajza utca 5. (képek még: Katona József utca 2. és 4.)

•Lásd: Bajza utca 2. és Széchenyi tér 4.



061. Bajza utca 6. **(Szekeres-ház*)**

•E ház telke is valószínűleg a Koch Mihály ügyvéd által vásárolt, 32. számú uradalmi fundus része volt.
Az 1864-es kataszteri térképen a nagy terület északkeleti sarkán leválasztott területen már ott található a mai (homlokzatában biztosan változott) ház, Kaan Károly ügyvéd tulajdonában.





•Talán ő emeltette a házat, amelyet idősebb Szekeres József – 1848-49 hadnagya – megvett. (Szekeres 1826-ban született, 1894-ben hunyt el.) Az új tulajdonos előbb Iharosberényben volt az Inkey család gazdatisztje, majd gyámellenőr lett a városnál.
1890-ben családé lett a 32. fundus többi része is, rajta a Tóth Lajos ügyvéd által létesített, a Batthyány utcáig nyúló parkkal. Tóth Lajos kertjét a későbbiekben Szekeres-kertnek nevezték. Ekkor már dr. Szekeres József (idősebb Szekeres József fia) tulajdonában volt, de Szekeres halála után is használták az elnevezést.
•Az 1880-as évek egy részében e házban dolgozott a „Zala” szerkesztősége.

•Idősebb Szekeres József halála után a Bajza utca 6. alatti ház gazdát cserélt. 1907-ben Závody Albin (fényképét lásd: Fő út 21.) törvényszéki elnök tulajdonában volt.
•Dr. Szekeres József (1921-ben, 66 éves korában halt meg), miután 1879-ben megszerezte orvosi diplomáját, 1881-ben tért vissza a városba. 1882-ben átköltözött át saját házába, a Batthyány utca 6. szám alá.



Dr. Szekeres József

Szekeres doktor 1885-től 1921-ig, haláláig volt az új kórház első vezetője, amely 2007-ig viselte Szekeres József nevét.
•Felesége, Boda Karolin a Keresztény Jótékony Nőegylet elnöke volt.
Az egyesület 1887-ben alakult kétszáz taggal. 1890-ig Clement Lipótné vezette, majd Zadubánszky Lajosné került helyére az elnöki székbe. Szekeresnét 1906-ban választották (később örökös) elnöknek.

062. Bajza utca 8. (képek még: Kossuth tér 0.)

•A sarkon állt a Knöpfler Mór háza. Az 1809-ben született Knöpflert az 1848-as iratok zenemesterként említik.
1829-ben bízta meg az izraelita hitközség azzal, hogy a megvásárolt tíz hangszerükhöz tanítson be helybélieket. A létrejövő vonószenekar feladata lett az egyházi énekek kísérete. A formáció 1845-ben megszűnt, mert akkortól már orgonát használtak e célra.
A zenészek azonban nem maradtak feladatok nélkül, mert időközben (1842) megalakították saját zenekarukat és világi muzsikosokká vedlettek. Így jött létre a nevezetes „zsidó banda”, amely a későbbiekben szép sikereket ért el. Az új együttesben a vonósokon túl, másféle hangszereket (trombita, kürt, klarinét, fuvola, üstdob és cintányér) is használtak.

Első vezetőjük a brácsázó Knöpfler Mór lett. Őt a hegedűs Grünbaum József (1826-1900) követte a poszton.
•1889-ben a korábbi ház helyére Auspitz Jakab kereskedő (1898-ban, 79. évében hunyt el) építtetett újabbat Tóth Mihály terve szerint. Ez az épület áll ma.





063. Bajza utca 15. és 17.

•Az utca végén álló félemeletes sarokházat 1890-ben Morandini Románnal építtette Lengyel János asztalosmester. (Lengyel a Magyar utcában nyitott műhelyt 1885-ben.)











A következő év nyarán Svastits Károly (1832-1896) főszolgabíró a Teleki utcából ide költöztette hivatalát.

766 k. i. ad 259 A. 78

Árverési hirdetmény.

Zalamegye kanizsai járása szolgabirói hivatala által közzé tétetik, hogy Molnár Mihály buslaki juhtartásos pásztortól elkobzott 212 db. öreg és 100 db. bárányból álló juh falka, együtt és egyszerre. —

1878 évi julius 15-én mint ujabban kitüzött határnapon reggel 10 órakor Nagy-Kanizsán

a heti vásárokra kitüzött marha vásártéren — nyilvános árverés utján a legtöbbet igérőnek azonnali készpénz fizetés mellett hatóságilag eladatni fog.

A venni szándékozók oly értesitéssel hivatnak meg, hogy a becsár 736 frt. egyszersmind kikiáltási ár is lévén — az igérni akarók csak is a 150 frt. bánatpénz letétele után bocsáttatnak az árveréshez. Nagy-Kanizsán 1878. junius 27-én,

Svastics Károly, sz.biró.

1878

•A 20. század elején már Neufeld Henrik bornagykereskedő birtokolta. Itt működött fiával, Ödönnel közös cégük is. Miután az apa 1919-ben (élete 76. évében) meghalt, a vállalkozás a fiú tulajdonába került. Ő 1931-ben hunyt el.



1911

064. Bajza utca vége

•Még ma is látható, hogy a Kórház utcától nyugatra hirtelen mélyül a terep. Ezen a helyen egykor az uradalmi téglavető működött. Az 1780-as évek elején készült első katonai felmérés térképén is megtalálható ábrázolása. Akkor még a mélyedésben két házat – talán a téglavető épületeit – is jeleztek.
A tevékenység megszűntével az elhordott agyag helyén nagy és mély tó alakult ki. Ez volt a Ciglenice (Ziegel See, azaz Tégla tó). Tersánczky József viszont a téglagyártás megszűnéséből vezette le nevét: Ziegel nichts, azaz tégla nincs.
Az 1860-as években még engedélyezett fürdőző és korcsolyázó helynek számított, bár akkorra már – a vasút építéséből származó földet is felhasználva – részben (a déli oldalon) feltöltötték.
Az 1880-as évek végére sikerült a városnak több ütemben lecsapoltatnia a vizet és a megmaradt mély részt is feltöltetnie. A szintkülönbség ezzel azonban csak részben tűnt el.
•Az uradalom a téglavető helyét is házak építéséhez adta el, párhuzamosan a Batthyány utca környékén lévő területei értékesítésével.
A hajdani „tó” térségét ma a Bajza utca keleti fele szeli ketté. Az értékesített telkek ekkor még nem voltak alkalmasak építkezésre; a vásárlókat inkább a befektetési szándék mozgathatta.
A későbbiekben a terület sekélyebb oldalán (a vasút felől) korábban emelték az első házakat.







A Ciglenice maradványa: a telkek az udvar felé mélyülnek
(A 15-17. és a 9.a számú házak. A harmadik kép alsó részén már az útépítés miatti új töltés látszik.)



Az utca a Ciglenice máig megmaradt mélyedésében végződik



2010 őszén a Zrínyi utca meghosszabbításával tovább folytatódott a Ciglenice feltöltése

•Az utca hírhedt bordélyházai 1888-ban, egy belügyminiszteri rendelet következményeként szüntették be itt működésüket. (Ekkortól a Rákóczi utca nyugati vége volt az a hely, ahol engedéllyel lehetett nyitni nyilvánosházakat.)
Létrejöttük érdekes történet.
A már említett − 1860 körüli − vasúti munkák során kitermelt föld látványa a vízzel fedett terület több gazdájában hasonló ötletet szült. Nem voltak ők kifejezetten módos emberei a városnak, de teljesen ambíció nélkülieknek sem nevezhetném őket a vagyonosodási vágy tekintetében.
A közeli, „rendelkezésre álló” földdel feltöltötték területüket és azonnal építkezni is kezdtek. Ilyen-olyan engedélyek beszerzésével nem bíbelődtek.

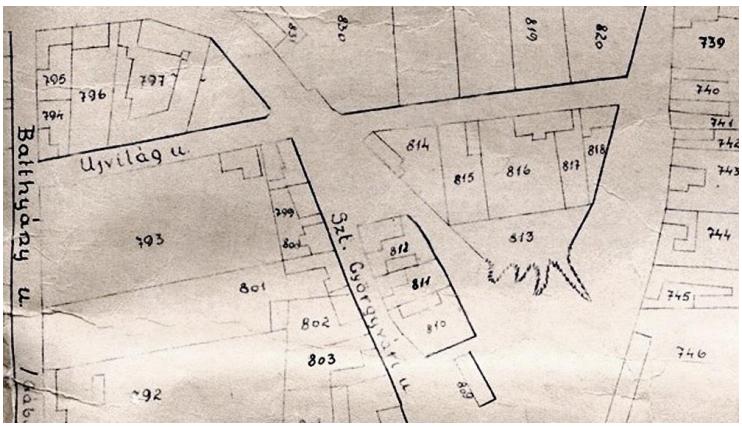

1860
(A Ciglenice délen még „nyújtogatja csápjait”.)

Öt ház gyorsan elkészült. Ezt követően kezdődhetett volna a beruházás megtérülése a bérleti díjakból. A potenciális bérlők azonban kerülték a helyet.
Volt rá ésszerű okuk, mert bizony a feltöltés csak úgy-ahogy sikerült.

Szárazságban még elviselhető volt a környék, de máskor nem. A víz lecsapolása hiányában a házak inkább egyfajta zátonyon, mintsem szilárd talajon álltak. Esős időben víz vagy feneketlen sár vette őket körül.
Ekként jutott az egyik tulajdonos arra a következtetésre, hogy olyan szolgáltatás megtelepítése lenne célszerű a nem igazán vonzó helyen, amelynek igénybevevőit nem riasztják vissza kisebb akadályok.
Négy épületet bordélyok használatába adtak.
A befektetői várakozások végre teljesülni kezdtek. A bevételekkel együtt persze nőtt az utcácska forgalma is. Különösen éjszakánként.



Ház-eladás.

N.-Kanizsán, az ujvilág-utczai 10. számu ház, a hol jelenleg sörmérés és engedélyezett bordély-üzlet létezik, örök áron eladatik vagy bérbe is kiadatik. — Bővebb tudósitást nyerhetni a háztulajdonosnál ugyanott.

Horváth József,
székes-mester Nagy-Kanizsán.

(440 1 — 1)

1877
Az egyik
(A viszonylag nagyméretű épület a jelenlegi 16. és 16.a számú házak telkén állhatott.)

A bekövetkező változásokról már a város tanácsa is kénytelen volt tudomást venni. A házak és az utat használók érdekében a tó vízszintjének egy lábbal történő csökkentéséről döntöttek. Az 1870-es évek végén boltozattal fedett csatornát építtettek a Kisfaludy utca felső végétől, a Kossuth tér nyugati oldala mentén, a Széchenyi téri nyílt árokig.
A költségeket részben, ingatlanjuk mérete arányában, a csatorna mentén álló házak tulajdonosainak kellett állniuk. Nem csoda, hogy legkevésbé lelkesnek Tóth Lajos ügyvéd bizonyult. Telke a legnagyobb volt a környéken.
Máig létező levelében felháborodottan tiltakozott, hogy a „szabad személy képezde intézet” működési feltételeit ő és a többi háztulajdonos költségére biztosítsák. Olyanok költségére, akik az intézet szolgáltatásaival nem is élnek.
A csatorna ennek ellenére elkészült. Röviddel később megtoldották egy a Széchenyi tér keleti oldalának házai elől induló elágazással is.



Az utóbbi szakasz 2011-ben napfényre került része

065. Batthyány utca

•Az 1840-es évektől az uradalom építési telkekként értékesíteni kezdte a – jórészt még nem létező – Zrínyi utcától délre eső területeit.
•Az értékesítés nem egészen a mai fogalmaink szerint történt. A vevők lényegében az örök használat jogát vásárolták meg. A vásárló ugyan kifizette a fundus árát, amiért ő és leszármazottai tetszésük szerint használhatták a terület, de ezzel nem jutottak fizetendőik végére. A használatért továbbra is fizetniük kellet; évente az „örökbér” összegét.
A telkeket részben befektetési céllal vásárolták új tulajdonosai; később továbbadták. Egyeseket többen összeállva vettek meg, másokat később részekre osztottak. Mindezek révén lehetővé vált a Gábor (ma: Batthyány) és az Iván utca (a Csengery út Zrínyi és Kisfaludy utca közti része) kialakítása is. Egyben a Zrínyi utca itteni (nagyjából a Bazárudvartól a Széchenyi térig terjedő) része is létrejöhetett.
•A Gábor utca nevét Sényi Gáborról, a Batthyány uradalom jószágkormányzójáról kapta.



Sényi Gábor 1850 körül

1858-ban zárult megegyezéssel az a per, amelyet nyolc éven át folytatott az uradalom a szabadhegyi birtokosok ellen, hogy korábbi legeltetési jogát megtartsa. Sényi közbenjárására a herceg a jog megtartása helyett megelégedett mérsékelt kárpótlással.
Ekkor a jószágkormányzó érdemeit a város ezzel a – mai viszonyaink között ugyancsak furcsának ható – döntésével ismerte el. Megjegyzem: a hegyháton akkor már (később még inkább) befolyásos emberek sorának volt szőlője és pincéje.
•Mai nevét 1873-ban kapta az utca. Nincs megbízható forrásom arra, hogy melyik Batthyányt akarta megtisztelni választásával a város.
1885 júniusában megjelent írásában (A Gábor-utcza.) Töttössy Béla törvényszéki bíró (1883-tól a Társaskör elnöke, mellékesen a „Zala” munkatársa) jelzi, hogy tud az utca új nevéről, amiről azonnal közli is véleményét: „No, ez az elnevezés ugyan nem nagyon illeti meg, mert a herczegi név és a falusi sár nem igen illik össze.” Az idézett mondat azt valószínűsíti, hogy nem gróf Batthyány Lajos miniszterelnökről, hanem Batthyány Fülöp hercegről (1781-1870), a város akkoriban meghalt földesuráról nevezték el. Szemben elődeivel, vele már viszonylag kevés ütközése volt a város vezetésének. Ráadásul, ő volt az, aki itteni uradalmi területei kiméretésével lehetővé tette a város terjeszkedését déli irányban.





Nem véletlen, hogy a városnak e részét (a Csengery, Zrínyi, Katona József utcák, a Kossuth tér és a vasútvonal között) ekkoriban Fülöpvárosnak nevezték. Az ő nevét viselte 1873-ig a Zrínyi utca keleti (az Ady utcától keletre eső) darabja is (Fülöp utca), amikor aztán az Iskola utca nevet kapta.
Fülöpváros utcáinak 1873-ig használt furcsa, keresztneves névadásainak okát (Fülöp, Gábor) a források részben tehát magyarázzák.
Kivétel az Iván utca. Ma sem ismerek, olyan adatot, amely ebben az esetben bármit közölne a névválasztás okáról.
Sokáig tanácstalan voltam a kérdésben magam is, mígnem – Fülöpvárosról lévén szó – az a gondolatom támadt, hogy talán Batthyány Fülöp családjában kell a magyarázatot keresni. Ekkor szembesültem a ténnyel, hogy Fülöp öccsét Ivánnak hívták. Ráadásul, mivel Fülöp nőtlen maradt, Batthyány Iván (1784-1865) a hercegi cím potenciális örököse volt.
A véletlen egybeesés szinte kizárt. Meggyőződésem, hogy Iván nem más, mint gróf Batthyány Iván.
•Egy másik lehetőségről Villányi Henrik 1936-os írásában olvashatunk. Mintegy mellékesen, de megemlíti ott, hogy az utca a vár felszabadításában központi szerepet játszó Batthyány Ádámról (1662-1703) kapta nevét.
Hajlamos vagyok hinni neki.


Batthyány Ádám országbíró

Batthyány utca 1. (egyben Zrínyi utca 60.)

•Lásd: Batthyány utca 3. és Széchenyi tér 4.

Batthyány utca 2. (egyben Zrínyi utca 58.)

•Lásd: Zrínyi utca 58.







066. Batthyány utca 3.

•1887-ben itt, az utca elején két házat birtokolt dr. Rácz Antal (1827-1887) városi orvos: az egyik a Zrínyi (Batthyány utca 1.), a másik a Bajza (Batthyány utca 5.) utca sarkán állt. Előbbit mára részben lebontották, egy darabja még létezik a Zrínyi utcán, a sarokház keleti, földszintes szomszédjaként. Utóbbi (akkoriban Szöglet-házként emlegették) még ma is látható, bár homlokzata időközben teljesen megváltozott. 1860-ban már mindkettő állt.
•A kettő közötti kertje helyére építtette Rácz e harmadik épületet 1887-ben Sallér Lajossal, annak tervei szerint. Az eklektikus megjelenésű házról mára eltűntek homlokzati díszítései.





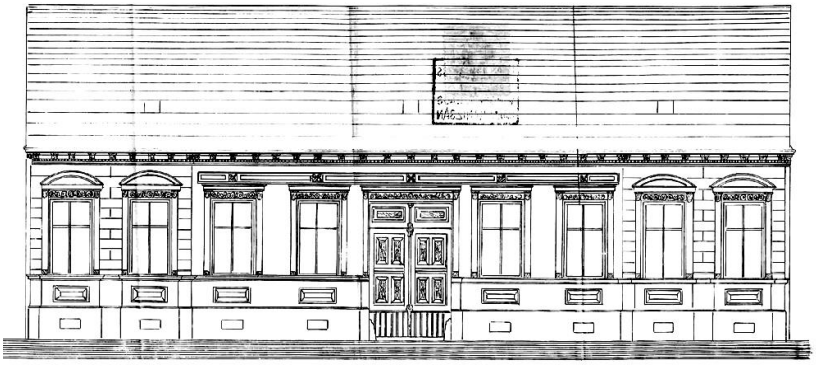

Az utcai homlokzat terve
(TGYM)

•Rácz 1863-ban váltotta elődjét (Juhász Györgyöt, aki ekkor meghalt) a városi orvos posztján (a funkciót a város csak 1868-ban „rendszeresítette”). Előtte 21 éven át az Ispitának is főorvosa volt. 1887-ig, haláláig maradt városi orvos.
A városi orvos (lényegében a mai tisztiorvosi hivatás megfelelője) posztján fia, dr. Rácz Kálmán követte. Ő 1888-tól 1925-ig dolgozott e munkakörben.



Dr. Rácz Kálmán (1861-1943)
(TGYM)

•1881-től Kiskanizsa számára külön városi orvost (dr. Pick Albert) alkalmaztak. Picket fiatalon, 1890-ben érte a halál. Negyvenegy éves volt.

067. Batthyány utca 4.

•A ház a hajdanán 5. sorszámmal értékesített uradalmi fundusra épült. Azt három személy – Koch Gottlieb (Zrínyi utca 56.), Koch Mihály és Tersánczky József (Zrínyi utca 58.) – vásárolta meg, 1/3-1/3 arányban.
Akár Koch Mihály ügyvéd is építtethette, de csak az biztos, hogy 1860-ban a ház már állt.





•Koch Mihály a szabadságharc utáni időszak neves helyi ügyvéde volt. Ő lett elnöke az 1874-ben alakult Első Zalai Ügyvédegyletnek.
Hetvenhárom évesen, 1882-ben halt meg.
Felesége, Krebs Krisztina 1880-tól a Kisdednevelő Egyesületnek volt elnöke.
•Egy 1883-as adat szerint itt székelt a Polgári Egylet elnöksége.
•A házban élt és alkotott Vörös János szobrász (1897-1963). A második világháború idején, a letelepülő MAORT tisztviselőjeként költözött a városba.



Vörös János



Vörös egy alkotása 1959-ből (Petőfi utca 5.)

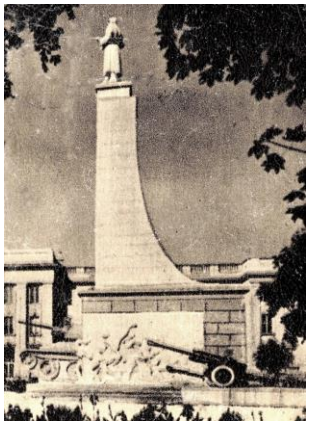







A szobrász dolgozott az 1945-ben sebtében emelt, jórészt betonból és téglából készített szovjet emlékmű megvalósításán is. Az Erzsébet (1945-től Szabadság) téri monstrum alsó részén a működő domborműveket készítette. E munkája 1956 őszén a népharag áldozata lett.

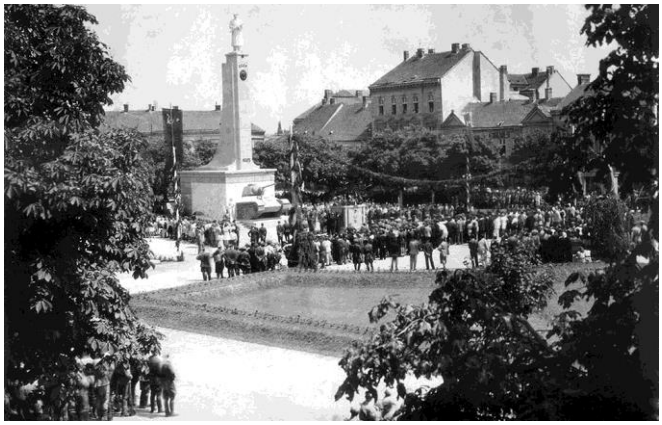

Az avatás
(1945. júl. 15.)

(A tizenhét méter magas emlékmű tetején álló katona alakját Sinkó András (1901-1976) szobrász formálta meg a pécsi Zsolnay gyárban.)
Mindszenty József püspök mellszobrát 1944-ben készítette a zalaegerszegi Deák Ferenc Irodalmi és Művészeti Kör megrendelésére. Az életnagyságú alkotás kicsinyített mását is gyártatták Herenden. Ezeket a kör árusította.

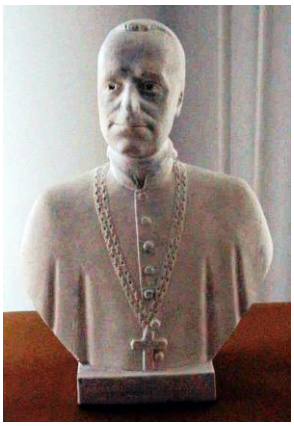

A szobor gipsz változata a Göcseji Múzeumban

Batthyány utca 5. (képek még: Bajza utca 1.)

•Lásd: Batthyány utca 3. és Széchenyi tér 4.



068. Batthyány utca 6.

•E ház telkét Bója (Boja) Gergely (1817-1892) a helyi tanítóképző tanára 1843-ban vásárolta az uradalomtól (6. fundus az uradalom nyilvántartásában).
Bója lett a kerület országgyűlési képviselője 1848-ban és 1849-ben. 1869-től 1872-ig a megye, majd 1878-as nyugdíjazásáig Budapest tanfelügyelője volt.

Ő volt a Nagykanizsán 1870-ben alakult „Zalamegyei általános tanító-egylet” első elnöke.
•A telket 1856-ban megvette Vargha János számvevő.
A jelenleg is létező ház az 1860-as térképen már jelölve van. Nem tudni, hogy azt Bója vagy Vargha építtette.






•1882-ben költözött ide az új tulajdonos, dr. Szekeres József orvos, és itt élt 1921-es haláláig. 1918-ban Szekeres a királytól a „bánokszentgyörgyi” előnevet kapta.

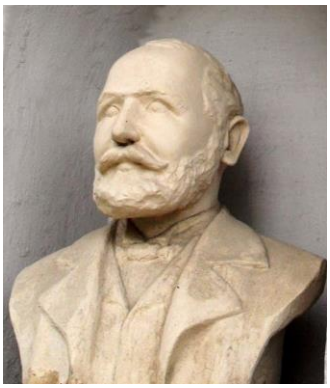

Dr. Szekeres József mellszobra a városi kórházban

Ma az épület üresen áll, állapota gyorsan romlik.

Batthyány utca 7. (egyben Bajza utca 2.)

•Lásd: Bajza utca 2.





069. Batthyány utca 8. és 8.a

•A Batthyány Fülöp herceg által kiméretett házhelyek közül ezt, a sorszám szerint hetediket 1846-ban vásárolta meg a helyi evangélikus gyülekezet iskola és imaház építése céljára. Az uradalom kimutatásaiban tulajdonosként viszont a gyülekezet tagja, Forster Sámuel uradalmi bérlő, serfőző szerepelt.
•A tervezett intézmények máshol jöttek létre (Zrínyi utca 56.), így a még üres területet 1864-ben eladták Varga János uradalmi tiszttartónak, városi tanácsosnak. Nem lehetetlen, hogy a 6. szám alatti ház történetében szerepet játszó Vargha János számvevő és Varga János tanácsos (utódai Varghaként írták nevüket) egyazon személy volt.

•A ház 1873-as építésének egy balesetéről szóló újsághír Geiszl Mór építőmester készülő házának nevezte. Biztosra vehető tehát, hogy ő tervezte, talán a kivitelezés is a nevéhez fűződik. Arról nincs adatom, hogy Geiszl tulajdonosa lett-e a háznak, ha igen, akkor meddig.
A 20. század elején Berényi (Bernritter) Józsefnek (1811-1888), a hercegi uradalom tiszttartójának özvegye birtokolta.
Fiaik egyike, Elek az uradalom gazdatisztjeként vonult nyugalomba. Lakott itt ő is. Élete 68. évében, 1910-ben halt meg. Berényiék leánya, Ilona Concha Károly költő felesége volt.











Az emléktábla az északi szárnyon

•Az 1911-es címtár szerint a 8. számú házban lakott Nikolai Nándor gyáros.

Batthyány utca 9.

•Lásd: Csány utca 8.





070. Batthyány utca 10. és 12. („Semál” kaszárnya*)

•A 10. szám alatti területet 8. fülöpvárosi fundusként Albanich Flórián, többször városbíróvá választott pékmester vásárolta meg 1856-ban vagy 1855-ben. Az 1860-as térkép szerint már állt rajta a mai ház.
•Igazi laktanya hiányában a katonaság vonulásai nyomán a város vezetése ismétlődően szembesült ekkoriban a beszállásolás gondjaival.
1866 októberében adta hírül a helyi lap, hogy a városban a megszokottnál is több a katona: „Városunk utcái jelenleg igen élénkek, éspedig az által, mivel egyik zászlóalj katonaság a másikat éri. Van tivornyázás, öröm, sikoltás, nem ritkán boros fő és jókedv.”

Mint érzékelhető, voltak, akik szívesen látták az érkezőket, voltak olyanok is, akik üzletük megnövekedő forgalmával anyagilag is jól jártak ilyenkor.
Egyre többen vélték úgy, hogy egy honvédségi egység letelepítése előnyös lenne Kanizsa számára. 1869-ben a város vezetése engedett a növekvő lakossági nyomásnak. A 78. honvéd zászlóalj székhelye Nagykanizsa lett, legénységét egyelőre a Zöldfa Szállóban helyezték el.
•1874-ben hét „laktanya" volt Kanizsán. A laktanyácskaként (chemal, chemale) emlegetett kisebb épületeket esetenként magánszemélyek építtették, adták bérbe a katonaságnak.



A dobos (1880)

Érdekesség, hogy – a laktanyák szétszórt elhelyezkedése miatt – esténként a város összes dobosa felsorakozott az Eötvös téren, majd dobszóval masíroztak a Király utca elején álló katonai kórházig. Így próbálták elérni, hogy a takarodó híre minden érintetthez eljusson.
•A III. számú laktanya ez a ház volt.
Egy konzorcium építtette azzal az elképzeléssel, hogy az épületet a hadsereg céljaira biztosítva saját házaikat mentesítik a katonasági beszállásolásoktól.
Négy altiszt és negyvennégy katona számára biztosított elhelyezést, de szükség esetén valamivel hatvan fölé lehetett emelni számukat.









A létesítményt a 48. gyalogezred használta és az utca akkori neve után Gábor laktanyának is nevezték.



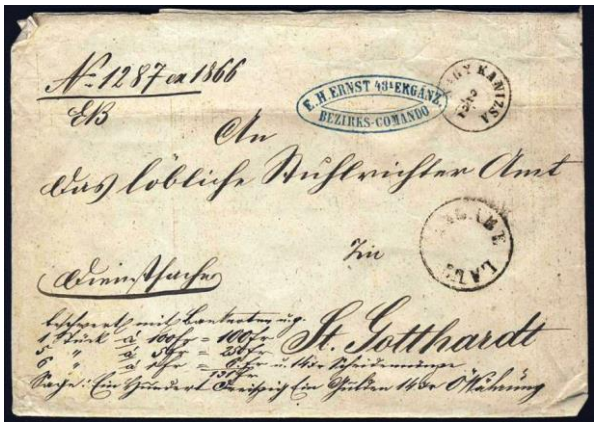

Az ezred egy levele 1866-ból

A nagy laktanyák felépülésével kiürült. Ezért a házat birtokló részvénytársaság 1890-ben megszűnt.
1875-ben 681 katona állomásozott a városban; közülük ötvenöten ebben a laktanyában.


A kantinban (1880)


Lőgyakorlaton (1889)

•1910 körül lett a ház gazdája Böhm Jenő (hatvankettő évesen, 1934-ben halt meg) terménykereskedő. Családja (a Csengery út 19. szám alatti fürdővel együtt) az államosításokig birtokolta az ingatlant.



•Itt jegyzem meg, hogy a városban szolgált és lakott (lakóhelyére vonatkozó adatom nincs) Bauer Ferdinánd őrnagy 1860 körül. Tábornokként 1888-ban a monarchia (közös) hadügyminisztere lett.
Bauer Kanizsán tanult meg magyarul. Oktatója Nucsecz József tanító volt. Nucsecz hálás volt az őrnagynak, mert az 1859-es olaszországi hadjárat idején megmentette a behívástól.



Bauer Ferdinánd báró (1888)



Különféle katonák a közös hadseregből (1875)

•A szomszédos házat (Batthyány utca 12.) ifjabb Blau Károly (77. évében, 1900-ban halt meg) építtette telkén, amely a Csengery úttól (Csengery út 23.) a Batthyány utcáig terjedt.
Az ingatlan nagy kertjével, virágaival vált ismertté.
1882-ben Bogyay Ödön ügyész vásárolta meg.



A Batthyány utca 12. szám alatti ház déli oldala 1980 körül
(Kotnyek István felvétele.)



A ház manapság
(Fedett tornácát már elbontották.)

Batthyány utca 13.

•Lásd: Kossuth tér 4.



071. Batthyány utca 14. (képek még: Kisfaludy utca 23.)

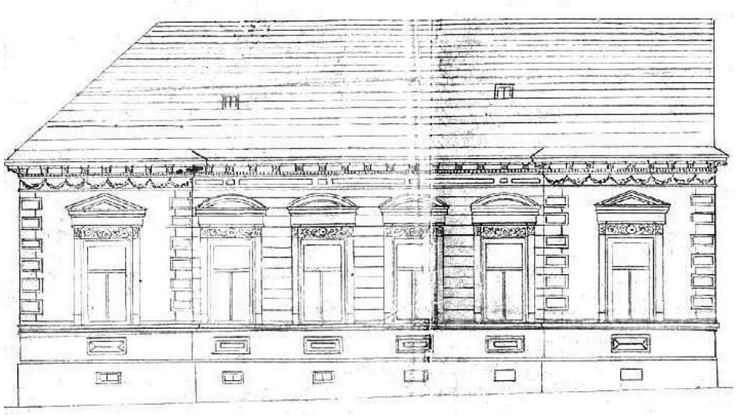

Az eredeti homlokzat keleti oldala (TGYM)

•1880-ban Sallér Lajos tervezett és épített itt földszintes házat Varga Lajos számára.
•Varga a nyolcszobás ingatlant 1903-ban eladta, aminek eredményeként ide költözhetett a főszolgabírói hivatal, mert az épület Viosz Ferenc főszolgabíró birtokába került. (Viosz 1897-ben lett a kanizsai járás főszolgabírója.)



Viosz Ferenc (1861-1918)

A vármegye csak 1927-ben vásárolta meg (László Zsigmondtól) az akkor már egyemeletes házat, amely továbbra is a hivatalnak adott helyet.



Az 1920-as évek második felében

Az eklektikus, eredeti épület jellege az emelet ráépítésétől nem változott lényegesen. Jellegtelenné akkor vált, amikor a 20. század második felében újabb szintet húztak rá.



•Nagykanizsai járásról csak a kiegyezést követően beszélhetünk. Előtte kapornaki (Nagykapornak) járásnak nevezték a területet. Székhelye ott volt, ahol a főszolgabíró lakott (többnyire Kanizsán).
A főszolgabíró a vármegye ellenőrző jogkörét gyakorolta a várossal szemben. Viosz (ő 1897-től 1918-ig, haláláig viselte a tisztséget) elődje 1878-tól, tizennyolc éven át Svastits Károly volt.
•1891-ben közölte a Zalai Közlöny, hogy a főszolgabírói hivatal a Teleki utcából az Újvilág utcai Lengyel-házba költözött. A Lengyel-ház ma is áll (Bajza utca 15. és 17.), a Teleki utcai helyszínt nem tudtam azonosítani.
•A kanizsai járás területéhez a trianoni békeszerződés következtében elvesztett települések közül Légrád tartozott.




Két légrádi kép 1900-ból
(A vasútállomás az itt találkozó Dráva és Mura helyén létesült. A folyó medrét a Szentmihály-hegy lábától déli irányban áthelyezték, így Trianon után is a magyar hálózat része maradt az állomás. Ma az Őrtilos nevet viseli. Felvételi épületének megjelenése időközben sokat változott – hátrányára.)

Batthyány utca 16. (egyben Kisfaludy utca 24.)

•Lásd: Kisfaludy utca 24.




072. Batthyány utca 17. **(Tárnok-ház)**

•Tárnok Alajos (1796-1882), gróf Zichy Károly vrászlói uradalmának jószágkormányzója építtette. 1857-ben költözött be új házába.







•Tárnok 1796-ban született Németújváron. 1828-ban lett a zalaszentgróti uradalom dirigense. Nagykanizsára 1839-ben jött.
A korszak szinte minden fontos városi ügyében szerepet vállalt. A Nagykanizsai Takarékpénztár Részvénytársaság egyik alapítója és első igazgatója volt. Somogy, Vas és Zala megyék táblabírájaként is működött.

073. Batthyány utca 19. (képek még: Kisfaludy utca 25.)

•1864-ben a telek még üres volt és Kaan Károly ügyvéd birtokolta (a 29. fülöpvárosi fundus része lehetett).
1886-ban a ház már létezett.



074. Batthyány utca 21.

•Lásd: Kisfaludy utca 26. és Csengery út 29.

•A mai 21. számú ház telkét a sarokház (korábban ez viselte a Batthyány utca 21. és a Kisfaludy utca 26. számot) és a mellette lévő, házszámot nem viselő Hencz-féle „kuglizó” területéből alakították ki.





075. Batthyány utca 24., 24.a, 26. és 29.

•E zsákutca jellegű szakasz lakóházai fiatalabbak, mint a Kisfaludy utcától északra eső részé. 1860-as térképen csak két épületét láthatjuk. Mindkettő a nyugati oldalra épült.
A 24. és 24.a telkek együttesének (még nem volt megosztva) közepén, az utcától viszonylag távol állt Oszeszli Antal ácsmester háza. 1872-ben kapott új tulajdonost, de még sokáig létezett. A két világháború közötti telekosztás pecsételte meg a sorsát.



Batthyány utca 24.a és 24.

A következő telek már közvetlenül a vasúti bevágás mellett helyezkedett el. (Még nem létezett a vasút menti út.) A másik ház ezen állt az utca mellett, a rendelkezésre álló hely északi részén. Tulajdonosa (valószínűleg építtetője is) Tersánczky József volt.
Az apró, öreg ház falai talán ma is léteznek, de biztos, hogy új tulajdonosai nyugati és déli irányban is bővítették szerzeményüket.



Batthyány utca 26.

A századfordulón Nagy Valér ezredes birtokában volt, aki Csengery úti ingatlana kiegészítéseként vásárolta meg.
A fentebb jelzett bővítések jobbára 1912-ben történtek meg az akkori tulajdonos, Dreyer Alajos jóvoltából.
Az első világháborút követően lett tulajdonosa Gross Károly (Gross Dezső ügyvéd testvére) gelsei fölbirtokos, zsigárdi nagybérlő.
Gross 1937-ben, élete 64. évében halt meg.



1932

•A 29. szám alatt ma is áll Josifovič Milivoj mérnök háza.







Josifovič Milivoj több helyi gyár (Merkur vasművek, Patria pótkávégyár) alapításában játszott jelentős szerepet. 1916-ban öt vonallal, helyi villamos vasút létesítésére kért engedélyt. A világháború következményei a megvalósítást megakadályozták.
Az 1910-es években a helyi görögkeleti egyházközség gondnoki posztját is betöltötte.
Bár élete javát Kanizsán töltötte, Zágrábban halt meg 1921-ben.



1916

•Az első világháború után az 1893-ban született Péter Hugó bornagykereskedő lakta a házat. Kanizsai cégét 1919-ben alapította.


Péter Hugó

076. Báthory utca

•1772-ben már létezett az utca.
Az idők során, többféle néven emlegették: a 18. század közepén Várhely(i), majd Zöldfa (Grünbaum), Tűzoltó utca.
Mai nevét 1873-ban kapta, de nem tudni, hogy melyik Báthoryról nevezték el.



A két világháború között készült felvételen az utca eleje az Erzsébet térről nézve





Az utca déli (balra) és északi része az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•Az utca keleti oldalának telkei eredetileg mind a Magyar utcáig nyúltak.



Báthory utca 9.
(A már modernizált épület eredetileg a Magyar utca 4. számú ingatlanhoz tartozott.)




A Báthory utca 11. számú ház és kapuja 1995-ben
(Az épület eredetileg a Magyar utca 8. számú ingatlan része volt.)

Báthory utca 1. (egyben Erzsébet tér 9.)

•Lásd: Erzsébet tér 9.




Báthory utca 2. (egyben Erzsébet tér 8.)

•Lásd: Erzsébet tér 8.








077. Báthory utca 3. (lásd még: Erzsébet tér 10.)

•Korábban az Erzsébet tér 10. szám alatti ingatlannak itt volt a nyugati vége és az átjárható volt a tér és az utca között. Így a kettő (Erzsébet téri és Báthory utcai) emeletes épületnek egy tulajdonosa volt. Koruk is egyező lehet.





078. Báthory utca 4. (korábbi számozás szerint)

•A hajdani 4. szám alatt működött 60 évig Bisztricsányi János (hatvanhat éves volt, amikor 1872-ben meghalt) „sebész” (borbély) 1845-ben épített László fürdője. Nevét Csány László tiszteletére adta gazdája.
Az intézmény kád- és kőfürdőként működött, de orvosi felügyelet mellett eret is vágtak.
•Itt lakott 1863-tól Bisztricsányi veje, Maár Nándor katonai állatorvos. A szabadságharc őrmestere ekkor költözött Kanizsára. Tizenkilenc évig megyei, majd 1885-től városi állatorvosi tisztséget is betöltve (ekkor már harminckét éve volt állatorvos) dolgozott. 84 évesen, 1914-ben halt meg.


MÁÁR NÁNDOR
okl. állatorvos Nagy-Kanizsán
ajánlja magát mindennemü gazdászati es hazi állatok külső s belső betegségekbeni orvoslásra, több évi mindennemü állatok kórosságainál szerzett tapasztalatai nyomán
tapintatos s okszerü gyógykezelését tanusithatja.
Lakása: a „Zöldfa" vendégló mellett
A LASZLÓ FÜRDÖBEN

1871

•Maár Kanizsára érkezésekor volt már „állatgyógyász” a városban. A helyi újságban csak vezetékneve maradt fenn: Haberle.
Itt említem azt is, hogy a korábban létező állami állatorvosi hivatalt 1890-ben helyezték át Kanizsáról Zalaegerszegre.
•A fürdőnek létezése utolsó évtizedeiben már nem volt jó híre, rendszeresen illegális (hölgyek által nyújtott) szolgáltatásokkal vádolták.
„Az igazság érdekében meg kell jegyeznünk, hogy aki éppen minden áron fürödni akar, az esetleg meg is fürödhet a Lászlóban, azok az urak azonban, akik odajárnak, nem erőltetik a dolgot.” – írta 1906-ban a helyi lap.



1908

•Az alapító unokája, Maár leánya (Maár Adél (Töttössy Kálmánné))adta el. A város 1912-ben vásárolta meg a telket, hogy ott utcát nyisson.
Az első világháború idején, 1918-ban – az elképzelést megváltoztatva – városi szeszfőzdét hoztak itt létre és a szomszédos 6. szám alatt. Az üzem pálinkákat készített.
A második világháború után ugyanezen épületeket alakították ostyagyárrá.
•Végül a buszállomásra vezető út nyílt meg a két épület helyén.


Az autóbusz-állomás az 1970-es években

Báthory utca 5.

•Lásd: Erzsébet tér 11.

079. Báthory utca 6. **(Tűzoltó őrtanya*)**

•Az épület 1860-ban már állt.
Eredetileg megyei tulajdonban volt, használták katonai raktárként, de istállóként is. 1866-ban már a város birtokolta. Akkoriban gabonaraktárként adták bérbe.



•1872-ben itt és a még álló 8. számú ház déli részében létesítette az Önkéntes Tűzoltó Egylet őrtanyáját.

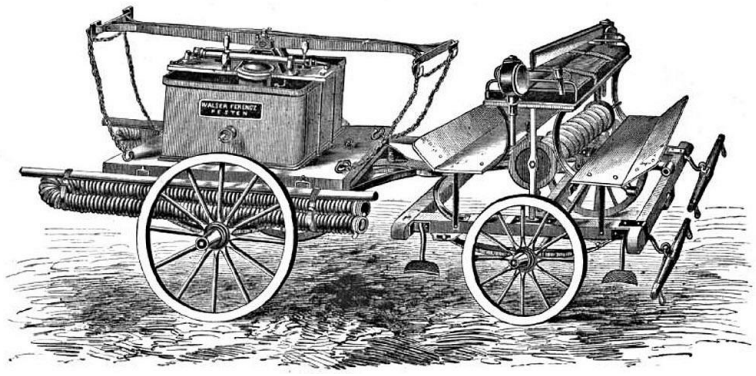

Tűzoltói „mozdony-fecskendő” (1871)

A megye első – 1871-ben alakult – tűzoltóságát a tornaegylet tagjai alapították. 1874-re már mászó-tornyukat is felállították az udvarban.

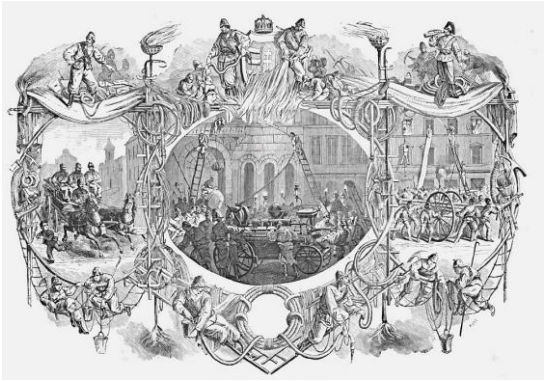

A magyarországi tűzoltók első országos ünnepélyén (1871)

•A visszaemlékezések szerint az éjszakai ügyeletek alatt jócskán fogyott a bor az őrtanyán, ahová a szomszédos fürdő hölgyei is el-ellátogattak. Így aztán volt időszak, amikor az egylet tagjainak száma – a feleségek erélyes fellépése nyomán – vészesen lecsökkent.
1877-ben megvásárolták a 8. számú ház udvarából az általuk használt házrész mögötti darabot.



Az egylet 1882-ben avatott zászlója





Az önkéntes tűzoltók sisakján a város akkori címere (középen ÖT betűkkel) jelezte személyük és tevékenységük hivatalos jellegét

•A nagyobb tüzek – a segíteni akarókon túl – számos bámészkodót is vonzottak. A tűz és az oltás csodálói egyaránt megjelentek, de akadtak a katasztrófában alkalmat látók is. Érthető, hogy az egyesület cselekedni kényszerült, mert gondoskodnia kellett a rend fenntartásáról.
Alapszabályuk mellé így alkottak még egyet. Szövegét 1882-ben közölte a helyi lap.
Első paragrafusa így rendelkezik:
„Az önk. tűzoltó egylet működő tagjai sorából külön csapatként tűzrendőrséget szervez, melynek hivatása a városi rendőrséggel egyetértve, saját parancsnoka és szakaszvezetői vezénylete mellett a tűzkörüli tér elzárása, a megmentett vagy biztonságba hozott vagyon őrzése és a tűz körüli rend fenntartása.”
A szabályzat negyedik bekezdése a kitűzött cél megvalósításának mikéntjét adja meg:
„A tűzrendőrség feladatát a közönség irányában tanúsított kíméletes bánásmód és a saját soraiban fenntartott szigorú fegyelem által oldja meg.”
•Zenekaruk 1883-ban alakult 22 taggal és 1914-ig működött.
A zenekar alapítója a Csehországból érkezett zenetanár, Knobloch Frigyes volt. Nem volt egyszerű dolga. A képzetlen zenekari tagoknak hangjegyek helyett számokat tartalmazó kottákat kellett készítenie. A számokból tudhatták a „zenészek”, hogy melyik ujjukkal kell a billentyűt lenyomni.
Knobloch órák adásából élt, de szívügye zenekara volt. Minden pénteken gyakoroltak a laktanyában, hogy aztán a szombati térzenéken learassák a közönség elismerését. Népszerűek is lettek, karmester és zenekara is. Első trombitásuk, „Tűzoltó Pali” (civilben mészáros) hetykén pödört bajszával helyi cselédlányok sokaságának volt ideálja.



1904

Annyira népszerűek voltak, hogy sokan a városban úgy hitték: a knobloch szó karmestert jelent valamilyen nyelven.
Knoblochot 1909-es halála előtt hat évvel szélütés érte. Az egyik helyi gyáros (Franz Lajos) névnapi ünnepségére érkezve zenekarával ott talált egy új, ellenlábas bandát. A két együttes között a helyszínen kibontakozó zenei vetélkedés izgalmait nem bírta szíve.
Halála után is sokan emlékeztek még zenekarának annyiszor adott jellegzetes utasítására: „Álzó, banda einslagen!” (Tehát, a banda belever!).
•A tűzoltóság 1893-ban költözött a Kossuth Lajos térre. Ezt a hajdani katonai raktárt újra eredeti céljára használták.
•A későbbiekben a ház sorsa összefonódott a 4. szám alatti épületével.
1918-ban ezekben nyílt meg Nagykanizsa Város Gyümölcsértékesítő és Központi Szeszfőzde Vállalata.



1938

Báthory utca 7.

•Lásd: Magyar utca 2.

080. Báthory utca 8. és 8.a

•1860-ban a két épület (egy telken) már állt.







Báthory utca 8. keletről és nyugatról



Báthory utca 8.a



Báthory utca 8.a nyugatról az 1970-es évek elején
(TGYM)

Eredetileg a 8. és 10. házszámot viselték, de a 10. szám alatti ház északi toldaléka helyén még az első világháború előtt felépült a ma 10. számot viselő újabb épület. 1897-es haláláig (nyolcvannégy éves volt akkor) Laky József birtokolta, majd veje, Szalai Lajos ügyvéd és családja örökölte.



Szalai Lajos
(1909-ben, hatvan évesen halt meg.)

•Az első világháború előtt Totola Kálmán (Lajos testvére) kalapos dolgozott a házban.

081. Báthory utca 9.a (valójában Magyar utca 6.)*

•A házszám nem valóságos. A 9. és 11. számú házak közötti régi épületnek nincs saját házszáma, sem bejárata: a Magyar utca 6. számú ingatlan részeként épült. Az épület 1860-ban már létezett. (Lásd még: Magyar utca 6.)



* A házat 2009-ben lebontották.

082. Báthory utca 12.

•Az 1860-ban már (ugyanazon telken) létező két épület mindvégig ugyanazt a házszámot viselte.





•1920-as haláláig (81 éves volt akkor) bocsári Svastits Hugó tulajdona volt. Felesége Vízlendvay Viktória (1905-ben, ötvenhat évesen halt meg) volt. Élénk társadalmi életet éltek, hiszen mindkét család befolyásos közszereplőket adott Zala megyének.
Hugó apja, Svastits János (aki szerepel az 1848-ban választójoggal rendelkező kanizsaiak kimutatásában) csárdásaival híressé váló, „koszorús zeneszerző” volt. Testvérei közül Benő a megye főispánjaként, Károly (48-as honvéd) a kanizsai járás főszolgabírójaként vált ismertté.



Svastits Benő
(1833-1910)

•A házban lakott Baboss László (1851-1909) ügyvéd.
Hírnevét nem peres ügyeivel szerezte. 1876-tól dolgozott ügyvédként Kanizsán. A helyi politika állandó ellenzékijeként – kezdetben szerzett – ügyfelei javát elvesztette. Ugyanakkor kiemelkedő irodalmi műveltsége révén a városi sajtó munkatársa, klasszikus művek fordítója lett. Élete végén már csak utóbbi szenvedélyének élt. Kevéske bevételét akkoriban írt saját művei és imádott klasszikusai kiadatására fordította.

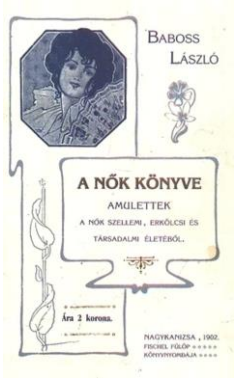

Hátrahagyott vagyona mázsányi kézirata volt.
•1920-as adat szerint az udvarban volt Szabó József épület- és műlakatos műhelye. Önmagát a Szabó-féle szabadalmaztatott takaréktűzhellyel reklámozta.



1920

•Barbarits Lajos szerint az utcában lakott Kalivoda János gyógyszerész családja. Leányuk, Kata jó nevű festőként vált ismertté. A korabeli helyi újságok és Barbarits is kanizsai születésűnek tartották, ugyanakkor a mai források szerint 1877-ben Letenyén született. 1936-ban hunyt el.
A helyi sajtóban fellelhető adatok szerint Kalivoda János az 1870-es években és az 1880-as évek elején patikát működtetett Letenyén. A család kanizsai jelenlétéről az adatok az 1880-as évek végétől léteznek 1896-ig, amikor Kalivoda János ötvenegy évesen meghalt. Elképzelhető, hogy a 12. szám alatti házban laktak, hiszen Kalivoda felesége ugyanúgy Vízlendvay leány (Magda) volt, mint a háztulajdonos Svastits Hugóé.


Kalivoda: Önarckép


Leány a szabadban


Éjjeli mise (Képeslapon.)



Kalivoda a műtermében (1913)

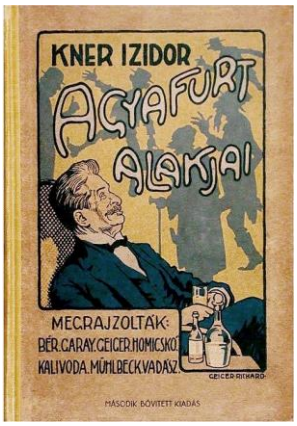

Kalivoda karikaturistaként is közismert volt
(Rendszeresen rajzolt a Kakas Márton című élclapba is.)

083. Báthory utca 13. (képek még: Magyar utca 10.)

•Az 1860-ban már létező ház déli felét lebontották, ott ez a fiatalabb, házszám és bejárat nélküli épület van.





Hajdanán együtt voltak a Magyar utca 10. számú ingatlan részei.

084. Báthory utca 14.a

•Minden bizonnyal az utca legöregebb háza. A századfordulón Varga János csizmadia tulajdonában volt.
1860-ban még egyedül állt telkén, amelyen ma ott találjuk a 14. számú (az 1900-as évek legelején épült) épületet is.
Előbbi ablaktalan oromfalával az utca felé fordulva veszi semmibe az utca hajdani nyomvonalát, meg a korabeli építési szokásokat is és igazolja, hogy indokolt volt a város új építési szabályzatának megalkotása 1880-ban.



1995



Csizmadiánál (1880)



•A szabályozatlanság és rendezetlenség természetesen az épített város egészére hatással volt.

A helyi közügyek iránt igen erős érdeklődést mutató Tersánszky József 1863-ban nyílt levelek sorozatát tette közzé a városi lapban. Írásai a képviselő-testületnek tett javaslatok, de az akkori állapotok érzékletes leírásai is.
Egy, az építészeti és tűzveszélyességi viszonyokkal foglalkozó részlet:

Az utcák jobbára tekervényesek, a házak nem a legszabatosabb rendben következnek egymás után, a mellékutcák igen szűkek, legtöbb helyen a házak eleje bepalánkolva vannak, földdel felszórva, úgy, hogy szekér és ember esőben, sárban a szekérúton alig képes egymást kikerülni. A házak mentében nyitott árkok, s mindegyike előtt egy-egy híd vagy bürü van, melyekben nagyon sokszor gyomrot keverő, áporodott esőlé, konyha-öntelék, döglött macska vagy részeg, beteg ember hentereg. Járda csak itt-ott van, ez is több helyen oly rossz, hogy az idegen, ha nem vigyáz, akár nyakát törheti, mert midőn emez lépcsőzetes, amaz lejtős, itt sima, ott göröngyös, egyike keskeny, másika széles, ennek szabályos, amannak szabálytalan vízvezetője van. A védőcövekek küllebb, belleb levén elhelyeztetve, egyike magas, másika alacsony, sok helyen a járdák ily cövekekkel elzárvák, amint a háziúrnak tetszett. Az utcák több helyen felvermeltettek, elhordatván a föld, életbiztonság elleni gödrök hagyattak vissza, hogy ember és szekér egyaránt eshetnek, veszhetnek bele.
A házak nem éppen a legízletesebb alakban tűnnek fel, sőt vannak utcák, melyekben a fa, sövény házak mindegyre alakulnak, cserépre csak tűzvész után kerülnek a zsuppos házak, mintha csak úgy kellenék lenni, hogy a szépítő és építő szakbizottmánynak szellemét a szelek szárnyai és a tűz viselné. De ami ennél is több, most is vannak szalmával, deszkával fedett házak, melyeken deszka kémények szórják ki a tűzszikrákat, melyeknek látásán méltán megrázkódik test és lélek, mert tudnivaló dolog: „quod non speratur in anno, accidit in puncto” /*egy pillanat alatt megtörténik, ami nem várható egy év alatt sem*/, azaz: egy perc műve, hogy ház és vagyon por-hamuvá égjenek.
A ház részleteinek elhelyeztetésére éppen semmi figyelem nem fordíttatik. Lakszoba, árnyékszék, istálló sok helyen egy födél alatt van, vagy nem messze egymástól. Ritka ház van az útvonalnál magasabbra emelve, a malter is agyag és nem mész, azért van is elegendő ingatag és nedves lakás, kémény nélküli ház, guantum satis /*amennyi elég*/. Szalmát, szénát s más gyúlékony holmit az udvarokon bőségben láthatni, de még a cseréppel fedett házakban is, úgy, hogy szeles napokban majdnem megőrül az ember aggodalmában, attól tartván, hogy egy elragadt tűz-kanóc elegendő az egész városnak hamuvá égésére.

Sehol sem láttam oly építési módot, mint itt, mert a háznak fatető részletei a szoba gerendákkal rendesen összefüggésbe tétetnek. Így, ha a tetőfa meggyullad, be kell égni a szobának is, és elégni mindennek.

Húsz évvel még korábbi állapotokat idézett fel egy másik (1885-ös) írásában:

1843-ban jöttem Nagy-Kanizsára, és még akkor is lehetett látni, hogy az azelőtti időkben vajmi kevés gond fordíttatott a helyes, az egészséges építkezésre. Abban az időtájban hiányával volt a város téglával kirakott szekérutaknak, járdáknak, azért is őszkor, tavaszkor, tartósabb esőzések alkalmával annyira felázott a talaj, hogy a szekerek tengelyig, a lovak csánkig /*a hátsó láb izülete nagyjából fél méter magasan*/ süllyedtek a sárban, a föld sártenger gyanánt hullámzott a kerekek, lovak előtt, locsogva folyt jobbra, balra, bemázolt ablakokat, falakat. Ilyen volt kivétel nélkül minden utca és tér.
Az emberek térdig érő csizmát viseltek, mert ilyen nélkül nem voltak képesek egyik házsorról a másikra menni; kis gyermekek a sárba süllyedtek. Megtörtént egyik évben, hogy a Nagy Német utcában /*Király utca*/ kilenc ló süllyedt és veszett a sárba. Nem egy télen történt, hogy a terhes szekerek sárba fagytak, és ebben időztek. Csak a Kórház utca /*az Ady utca eleje*/ volt téglával kirakva, mert sáros időben e nélkül teljes lehetetlenség volt veszély nélkül az uradalmi majorból a városba szekerezni megterhelt szekerekkel. Nem voltak fedett csatornák, annál több árok létezett az utak szélein deszkákkal, csövekkel bélelve. Az utakat fasinákkal /*rőzsenyalábok*/ javíttatták, a Nagy Német utcát is fenyőfa bokrokkal egyengették, építkezett mindenki, ahogy neki tetszett…

•Az 1880-as évek elején olyannyira megélénkült az építkezési kedv, hogy a város téglaégetői alig bírták a tempót. A sorbanálló szekerekre forrón kerülő tégláktól a kocsik deszkái megperzselődtek.
Az 1880-as új szabályzat sok tekintetben rendet teremtett az építkezéseknél, de gondok így is maradtak.
1881-ben az egyik helyi lap hosszabb cikkben elemezte a vízellátás problémáit. Megtudhatjuk, hogy a kevés városi közkút sokszor zár alatt áll, az új lakóházakhoz, a kútfúrás drágasága miatt, jobbára nem készülnek házi kutak.
Így csak a közelebbi-távolabbi szomszédok könyörületességére számíthatnak az ilyen helyeken lakók.
Az újságíró kötelezne mindenkit kút létesítésére új háza építésekor, mert a normális életvitel víz hiányában elképzelhetetlen. Írásában fel is sorolja – az ivástól az utca

öntözéséig, az esetleges tüzek oltásáig – mindazt, amihez jelentősebb mennyiségű víz szükséges.
A listát végignézve arra következtethetünk, hogy akkoriban a tisztálkodás még nem tartozott a túlzottan vízigényes elfoglaltságok közé.

Báthory utca 15. (valójában Magyar utca 14.)

Lásd: Magyar utca 14.



085. Báthory utca 18.,* 20.* és 22.

•Az utóbbi két ingatlanon tevékenykedett – már az 1870-es évektől – Janda Károly jó nevű, 1873-ban létrehozott kertészete.



Virág csokrok

esküvőkre tánczvigalmakra

vagy bár mely alkalomra rende ésre és az árak meghatározása mellett minden évszakban készitetnek, valamint

cotilion csokrocskák,

virágzó camelliák, hyacintok, tbolyák is mindenkor készletben vagynak.
Postai rendelések pontosan teljesitetnek.
Tisztelettel

Janda Károly,
mű és keresk. kertesz

Nagy-Kanizsa, zöldfa utcza 17 (527. 2—3)

1878


Mérsékelt árban **eladó** több ezer darab szépen fejlődött kitünő faju **gyümölcsfa**, továbbá **díszfak**, **csorjék** és különféle **fűlevelűek**

JANDA KÁROLY

mű és kereskedelmi kertész faiskola tulajdonos

Nagykanizsa.

Telep Bátori-utca 22. sz., üzletbelyiség Sugár-ut.

Sürgönycim: Janda Nagykanizsa.

1901










A 20. számú ház kapuja 1995-ben

Janda Nagycenkről (a Széchenyi kastély kertészetéből) került Kanizsa szomszédságába, majd a városba.



1872

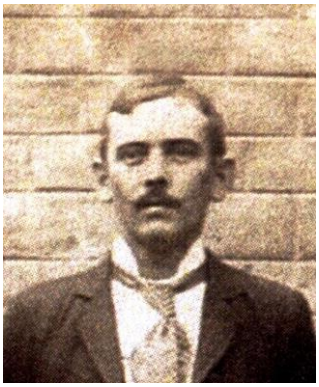
Janda Károly (1838-1913)
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)

1913-as halálával utódja veje, Petermann József (1874-1955) lett. Ő 1911-ben az utca 8. számán hirdette vállalkozását.

Janda Károly utóda

PETERMANN JÓZSEF

mű- és kereskedelmi kertészete

NAGYKANIZSÁN.

Virág- és magkereskedés: **Főut 1. sz.**
Telep: **Báthori-utca 8. sz.**
Távirati czim: **Petermann.**

Zalavármegye legnagyobb kereskedelmi kertészete. Nagy növénykultura, 1200□2 mtr. terület üveg alatt.

Megrendelhetők: Gyümölcs és diszfák, disz-cserjék, fenyőfák, Gleditschia sövénycsemete, 2-3 éves spárgató és a jelenleg divatos évelő virágok, szobanövények, pálmák. virágzó Azaleák, Rhododendron, Cyclamenek, Tubarózsák, Arancariák, mindenféle tavaszi és nyári virágpalánták, konyhakerti és virágmagvak, takarmányrépa és a legfin. pázsitfűmag keverékek, élő- és művirág-csokrok, koszoruk, Jardinierek, kosarak, virágvázák, üvegek és diszcserepek stb. Kertalakitások részletes terv és költségvetés alapján.

1911

Értesítés.

Nagyrabecsült vevőim és üzletfeleimet értesítem, miszerint Fő-ut 1. szám alatti virágüzletem vezetésétől mult év szeptember hava óta teljesen visszaléptem s azt átadtam ***ifjam, ifj. Petermann Józsefnek.***

A ***„Virágüzlet"*** és a régi ***„Janda-Petermann kertészet"*** ezidőtől számitva egymástól ***üzletileg teljesen különvált.***

A Báthory-utca 22. sz. alatti régi kertészetet

„Petermann kertészet"

név alatt, ***Károly fiammal*** fogom tovább vezetni, ahol minden a kertészettel összefüggő dolgokban, a legjutányosabb árak mellett, állunk nagyrabecsült vevőink rendelkezésére. Tisztelettel kérjük ez irányban további szives támogatásukat.

Amidőn ezt nagyrabecsült régi vevőim és üzletfeleim szives tudomására adom, egyben őszinte, hálás köszönetet mondok mindazoknak, akik virágüzletemnek 26 éven át jó és rossz időkben mindenkor, szives és jóakaratu támogatói, segitői voltak.

Nagykanizsa, 1933. október 7-én.

Id. Petermann József

1933



1934
(Petermann József fia, Károly 1910-ben született.)

Hajdani házaik már nem állnak, de a családi vállalkozás ma is működik.
*A 20. szám alatti ház létezett tovább; 2009-ben bontották le. 2007-ben lett eltűntetve hasonló korú szomszédja a 18. szám alatt.
Ennek helyén már áll egy semmivel nem magyarázható (illetve nagyon is magyarázható) tömegű monstrum.

086. Csány László utca

•1877-ben nyílt meg. A Kert utca helyett 1900-ban kapta mai nevét.

Csány utca 1. és 1.a (egyben Kisfaludy utca 4.)

Lásd: Kisfaludy utca 4.

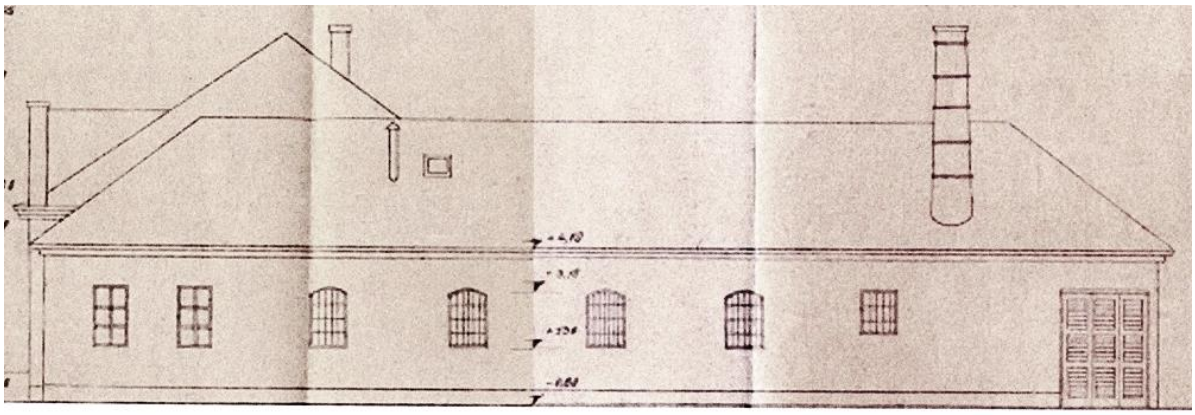

A gőzfürdő homlokzata a Csány utca felől 1960-ban
(TGYM)

087. Csány utca 2. (képek még: Kisfaludy utca 2.d)

•Takács Péter (1916-ban, 87 évesen halt meg), egykori téglaégető háza. (Egy 1882-es hír, mint a Teleki úti városi téglavető bérlőjét említi.)



A család 1909-ben épült sírboltja még látható a köztemető keleti kerítése mentén.





•A házban dolgozott az 1919-ben alapított Szakáts (Gyula) Műszerüzem és Írógép Vállalat.

088. Csány utca 8.

•Kozáryné Szamuelly Olga (ötvenegy évesen, 1922-ben halt meg) 1912-ben épült emeletes háza. Bacsics és Kosák helyi építészek tervezték, kivitelezték.





•Amikor Kozáry Kálmán a helyi mértékhitelesítő hivatal főnöke lett, a hivatal az épületbe költözött és maradt is a század végéig.
•A mértékhitelesítés a városban 1875-ben kezdődött az új mértékegységekre áttérés okán. A 21. számot kapott hivatal megalakulása idején évi 30000 hektoliternyi hordót hitelesített, ami jelezte a helyi borkereskedelem jelentőségét is.
1893 után, amikor kiköltözött a városháza épületéből, a hivatal több helyen is székelt.
1900-ban a mértékhitelesítést államosították.

•A hivatal első vezetője, Komlóssy (Komlósy) Ferenc a szabadságharc idején honvéd főhadnagy volt.



Komlóssy (Komlósy) Ferenc (1828-1889)
(TGYM)

1883-ban nyugdíjazták.
1873-ban építtetett lakóháza ma is áll a Batthyány utca 9. szám alatt.

Csány utca 16.a (valójában Szemere utca 8.a)

•Lásd: Szemere utca 8.a



089. Csengery út

•Miután 1867-ben a Nagykanizsai Takarékpénztár megvette néhai Németh János (hetvennyolc évesen, 1863-ban halt meg) itteni házát, elvileg lehetővé vált utca nyitása e helyen.

A mai út belső, a Zrínyi utcáig terjedő részét 1870-ben alakították ki. Ezzel, az akkor már létező, a jelenlegi Csengery út középső részét alkotó Iván utcát összekapcsolták a Fő úttal.
Az elkészült új szakasznak a Takarékpénztár utca nevet adták, az Iván utcát és a külső részt Távírdai utcaként emlegették.
1873-ban az Iván utcát Csengery Antalról nevezték el.
1889-ben kezdeményezte a Zalai Közlöny, hogy a Takarékpénztár utca kapja meg Széchenyi István nevét. (A Fő úti torkolatnál akkor még állt Széchenyi hajdani házának nyugati fele, amelyet az utca megnyitásakor nem kellett elbontani.) Ugyan a lap használgatta a maga javasolta elnevezést, de az nem vált hivatalossá.





A 20. század első éveiben



Az 1910-es évek közepén



A két világháború között

•Az utca kialakulásának története magyarázza szélességének furcsa változását is, amely a Fő úttól kifelé haladva kétszer is növekszik.
A legkorábban létező szakasz (Iván utca) az 1850-es években (a vasút építése elkezdéséig) még csak egy összekötő, kis utca volt a Zrínyi és a kialakulóban lévő (házak ott még nem álltak) Kisfaludy utcák között. E szerepnek felelt meg szélessége. A Kisfaludy utcán túl út még nem létezett.
A vasútépítés nyomán (az Ady utca folytatásaként kialakult gyékényesi országút egy részét a pályaudvar kialakításához igénybe kellett venni), az utcát meghosszabbítva, a pályaudvar keleti oldala mentén vezetve új utat hoztak létre, biztosítva a közlekedést Gyékényes felé. Házak még nem lévén, e részt szélesebbre építhették az előzőnél.
A legfiatalabb, a Fő útra bekötő szakasz létesítése viszont bontásokat igényelt. Próbálták a költségeket minimalizálni úgy, hogy a telkek megmaradt részei még beépíthetők legyenek. Kialakult az utca legszűkebb része.

A szokatlan megoldást az epébe mártott tollú újságíró már akkor kifogásolta: „Tudakozódtam, hogy elhibázták-e a mérésnél, vagy nem lehetett-e másként, de felvilágosítottak, hogy semmi akadály és semmi hiba nem jött közbe, hanem a tervező mérnök, vagy szépítési bizottmány helyesebbnek találta így, mert erősebb a perspektíva, ha az út egyre szélesedik.”
•Az új utca azonban elnyerte a helyiek tetszését. Része lehetett ebben az utca középső szakasza fásításának is. Egy 1910-es cikk szerint Kanizsán a közismert dalt a következő szövegváltozattal énekelték – a Csengery utcára célozva:

Kanizsán van egy szép
Hársfasoros utca,
Valami a szívemet
Mindig arra húzza.

A rosszmájú újságíró szerint a hársfasor dicsérete nem volt mentes az önérdektől. Mivel a közvilágítás lámpái a fasor kocsiút felőli oldalán lettek elhelyezve, a már termetes fák alatt éjjelenként vaksötétség uralkodott. Így aztán az utca rajongói vizslató tekintetek kísérete nélkül mehettek oda, ahová szívük húzta őket.

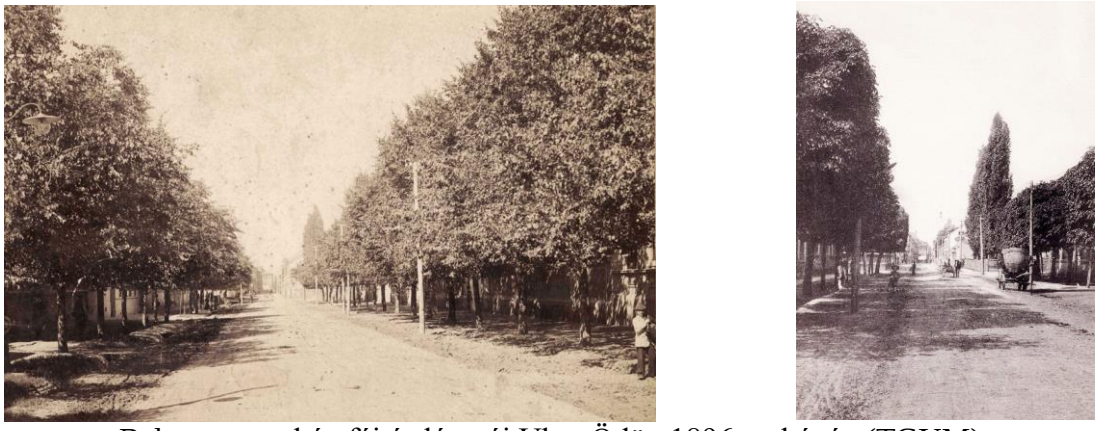

Balra az utca hársfái és lámpái Uher Ödön 1896-os képén (TGYM)

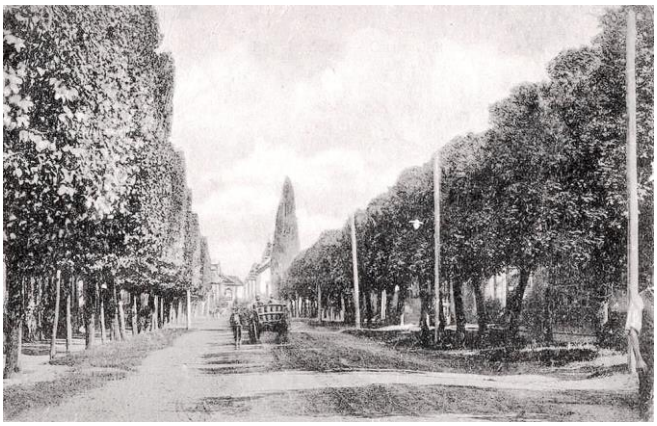

Idősödve



2009 októbere: még létezik a fasor keleti oldala

•Az út végül 1900-ban – mai hosszában – egységes nevet kapott: Csengery út.



Csengery Antal (1860)

Csengery (1822-1880) újságíró, író, a Magyar Tudományos Akadémia tagja (1856-tól), majd alelnöke volt.

Érdekesség, hogy ő szerkesztette az 1879-ben megjelent 1 és 5 forintos új bankjegyek szövegét.
Kanizsai elismertségét jelzi, hogy a Nagykanizsai Takarékpénztár 1870-ben a Kanizsán született Szász Gyula szobrásznál megrendelte Csengery mellszobrát. Azt – az itt épp épülő – palotájukban kívánták felállítani.
•A Csengery út külső, vasútvonalon túli része az ottani telekhatárokat ferdén keresztezte, így ott a házak sokáig az utcára nem merőleges oldalfalakkal épültek. A város 1912-ben elégelte meg a kialakult helyzetet és elrendelte, hogy a Blau-telket (a Só és Tárház utca környékét) már csak az utcára merőlegesen szabad parcellázni.
•A külső Csengery út nyugati oldalán lévő, a pályaudvar megépülése előtt a fűtőháztól délre eső területet Akasztófa-dűlőnek nevezték. Ezt a régi gyékényesi (légrádi) út korábban még nyugatról érintette.
•Az 1870-ben készült el az új országút a külső Csengery út folytatásában Gyékényes felé. Nyomvonala a korábbiétól valamelyest keletre került. Jelentősebb változás volt, hogy Miklósfa előtt megszüntették az út nyugatra kanyarodását, amellyel kikerülte az akkori Szent-Miklóst és az országutat átvezették a falun.

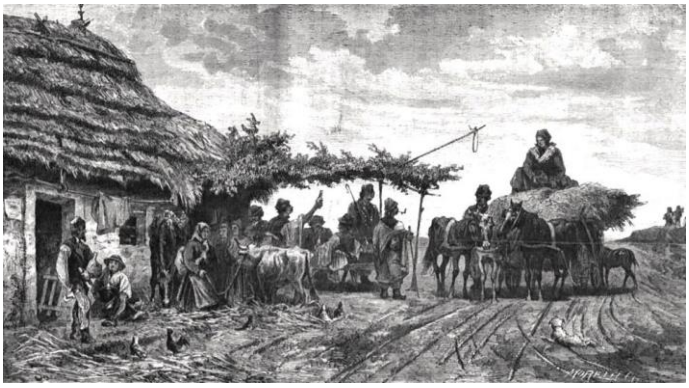
Országúton (1875)

•Az utca jelentős részét 1929-ben kockakővel fedték, amely ma is ott rejtőzik az aszfalt alatt. A sorompótól az Erdész utcáig nagy, azon túl kis kockakő a burkolat.



Az út az Erdész utcánál (balra) és az állomás felvételi épületével szemben

Csengery út 1. és 3.

•Lásd: Deák tér 1.


A 20. század legelső éveiben

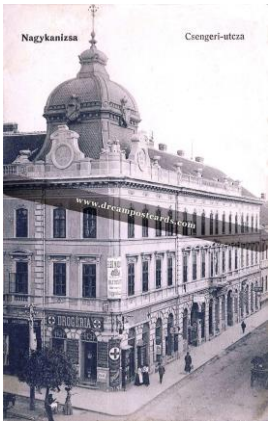

Ugyanaz és mégsem…





Csengery út 2.

•Lásd: Fő út 14.


A 20. század első éveiben


(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)





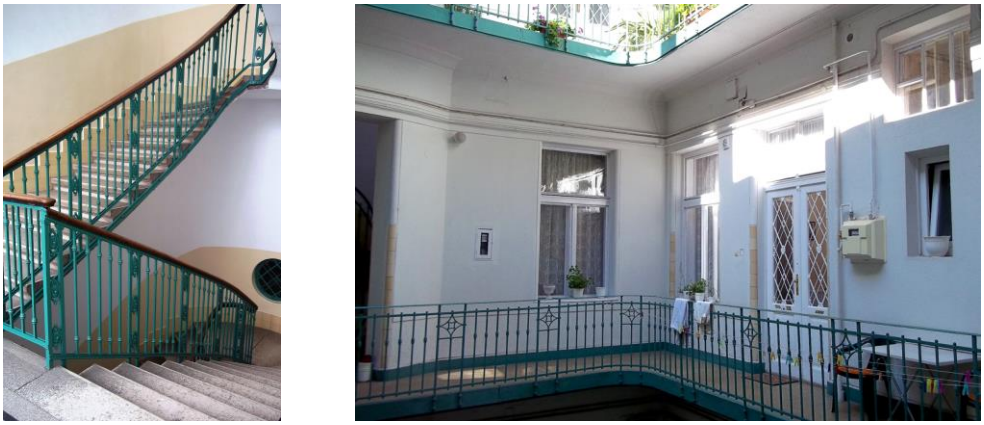

(Dr. Wágner Jánosné (Mohácsi Erzsébet) két felvétele.)

090. Csengery út 4. **(Banki székház*)**



1890 körül
(Jobbról a második épület.)

•A Nagykanizsai Kereskedelmi és Iparbank eklektikus székháza 1886-ban épült Rosenberg és Wellisch háza telkének egy részén.
Tervezője a bécsi Ludwig Schöne, kivitelezője a helyi Sallér Lajos volt.

















•Alsó szintjén egy elegáns kávéháznak alakítottak ki helyet.
1911-ben homlokzatát felújították. Ennek során a földszinti része érdemben változott.



Az 1911-es felújítást megelőzően
(Vértes Antal felvétele.)



A felújítás eredménye



1922 után

•Valószínűleg ekkoriak a kovácsmunkák, a budapesti Jungfer Gyula cs. és kir. udv. műlakatos remekei.



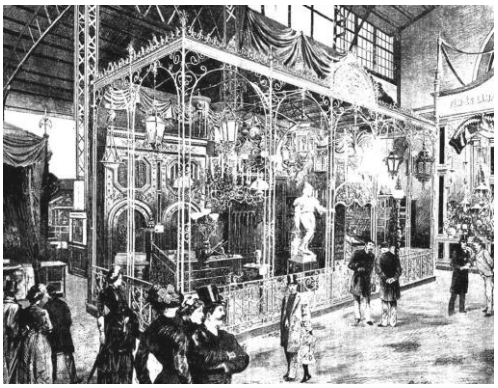

Jungfer cége az 1885-ös budapesti országos kiállításon (1885)



Jungfer Gyula (1893)



A párizsi világkiállításon (1900)

•A Nagykanizsai Kereskedelmi és Iparbank 1867-ben alakult Nagykanizsai Leszámítoló Társulat néven, majd átalakulva, 1869-ben jegyezték be új nevén.
A pénzintézet titkára 1870-ig Markbreiter Jakab volt, akinek jelentős szerepe volt a bank létrejöttében.
Nem kisebb érdeme volt 1850-es nyomdaalapítása (Markbreiter és Ollop nyomdája).
A helyi lap hetvenhét évesnek nevezte, amikor 1891-ben (Grazban) meghalt. Máshol 1819-et adják meg születési éveként.
•A bank 1871-től szemben – a Csengery út 1. és 3. szám alatti épület első emeletén – bérelt helyiségeket. Székházuk elkészültével költöztek el onnan.
A Nagykanizsai Kereskedelmi és Iparbank felszámolásakor, 1906-ban a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank átvette aktíváit, passzíváit és fiókjaként működtette tovább.

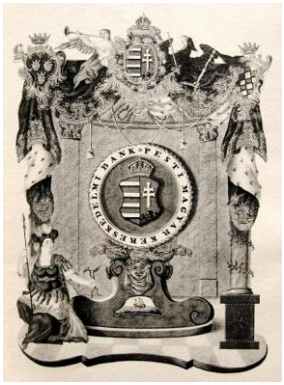





1922-ben a Néptakarékpénztárral egyesülve, e néven folytatta itt tevékenységét a bank, egészen 1947-ig.
•Bár 1926-ban is történt egy átépítés, a ház eredeti emeleti homlokzata sokat nem változott, ha eltekintünk az 1960-as évek elején történt ügyetlen emeletráépítés által eltüntetett elemektől.
Sajnos a földszinti ablakok elé szerelt kovácsoltvas rácsozatokból az északi részen néhány éve kettő is leszedésre került. A bérlő ízlésének már nem feleltek meg.
•2011 őszén örvendetes dolgok történtek az épülettel. Tulajdonosai felújíttatták a homlokzatot, aminek révén az újra régi pompájában tárul a szemlélő elé.
Ugyancsak nagy öröm, de kisebb csoda is, hogy visszakerült helyére a két ablak rácsozata.



091. Csengery út 5. **(Vidor-ház*)**

•1872-ben építtette Vidor (Weiss) Samu. Kapuja kőkeretes.
A kivitelező (feltételezhetően a tervező is) Geiszl Mór építőmester volt.










•Vidor Samu volt a Kanizsa Serfőzde Rt. alelnöke és alapítóinak egyike. Kanizsai bankokban igazgatósági tagként, a Nagykanizsai Kereskedők Társulatában elnökként (1867-től) tevékenykedett.
1876-ban – megalakulásakor – a Soproni Kereskedelmi és Iparkamara Nagykanizsai Különválasztmánya választotta elnökéül.
•A helyi segélyegylet szövetkezetet ő alapította 1862-ben, melynek halálakor (1908-ban, nyolcvanegy évesen hunyt el) is elnöke volt. A szövetkezet ötven éves jubileumára – 1912-ben, Bardócz Dezső festővel – elkészíttette alapítója arcképét.
•Vidor felesége, gelsei Gutmann Hedwig (1842-1921), a közélet meghatározó személyiségévé vált. Elnöke volt a Kisdednevelő Egyesületnek, negyvenhárom éven át az Izraelita Jótékony Nőegyletnek, és társelnöke a honi ipart pártoló tulipán mozgalomnak.
1904-ben érdemeiért a királytól koronás arany érdemkeresztet kapott.



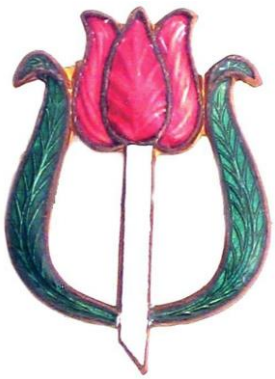


Gutmann Hedwig (Vidor Samuné) A tulipános mozgalom jelvénye Az érdemkereszt

•1879-ben emeletén nyílt meg az Osztrák-Magyar Bank helyi fiókja Zala, Somogy és Baranya megyékre terjedő működési területtel.

Kávéház-megnyitás.

Van szerencsém a n. é. közönség tudomására adni, hogy én mai naptól kezdve kávémérési üzletemet az ujonan épült **WEISS**-féle házba tettem át.

A helyiség maga már elegans jelt mutat, emiélfogva hiszem, hogy mindig legfőbb törekvésem levén a n. é. közönséget minden oldalról elégedetté tenni számos látogatásnak fogok örvendeni.

Teljes tisztelettel

WITTINE JAKAB.

1873

Egy másik bérlő a házból

•1912-ben a házat új tulajdonosa, dr. Kreisler József ügyvéd ifj. Gyenes Lajos és Vajda Andor tervei szerint átalakíttatta. Ennek során homlokzatának földszinti része lényegesen változott a hat kisebb üzlethelyiség kialakítása miatt és elkészült az udvari homlokzat fedett balkonja.
Kreisler 1944 márciusában hunyt el. Hetvenkilenc éves volt akkor.

092. Csengery út 6. (Schreyer-ház*)

•A Csengery út e szakaszán az utca nyugati oldalának kiépítése jócskán késve követte a keleti oldal házai megépülését.
Ennek az is oka lehetett, hogy az utca megnyitásakor a Rosenberg és Wellisch cég tulajdonában lévő ház telke ugyan a Zrínyi utcáig terjedt, de folyamatosan

szűkülve, ott már csak egy méter széles volt. Így egy része telekalakítás nélkül alkalmatlan volt lakóház építésére.
•1886-ban Dobrin Benő állt elő az ötlettel, hogy a jelenlegi 6. és 8. számú házak helyén, követve az eredeti, akkor még szűkülő telek határát ideiglenesen, földszintes bazársort lehetne építeni.
Bár a terveket Hencz Antallal elkészíttette, azok nem valósultak meg. A telekhatárokat módosították.

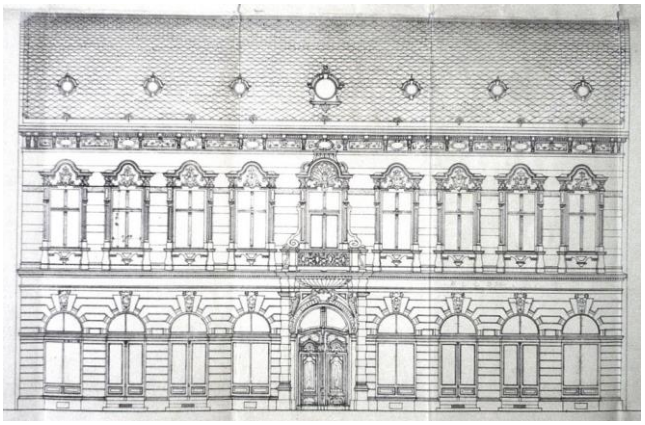
A ház eredeti homlokzata

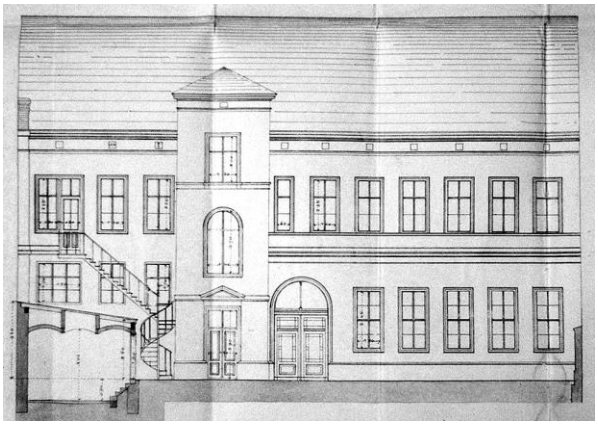
Az udvar felől

•Így dr. Schreyer Lajos, az 1860-as években Kanizsára került sebész, törvényszéki és pályaorvos 1887-ben felépíttethette itt eklektikus lakóházát a szomszédos banktól vásárolt telken.



Schreyer Lajos (TGYM)

Az épületet a bécsi Ludwig Schöne tervezte, ismert helyi építők, a Morandini testvérek kivitelezték.





Kiss Judit 1976-os képei
(TGYM)











•Schreyer 1896-ban meghalt. Hatvankettő éves volt. 1908-tól a házat csapi Sommer Ignác, illetve özvegye birtokolta.
•A felépült új házban nyitotta meg cukrászdáját 1888-ban Stefanovits M.
Az 1920-as években a Dunántúli Élelmiszer- és Áruforgalmi Rt. irodáinak és raktárainak adott helyet.



Kölcsönkönyvtárban (1886)

Szerb Ernő 1918 és 1924 között létező kölcsönkönyvtára a Csengery út 8. szám alatt kezdte működését. Ezt követően ide, majd a Csengery út 4. szám alá költözött.



1920

•Egy időben nyomda is volt a házban. Balog Oszkár és Münz (Jenő, majd Ernő) cége 1907 és 1913 között létezett.

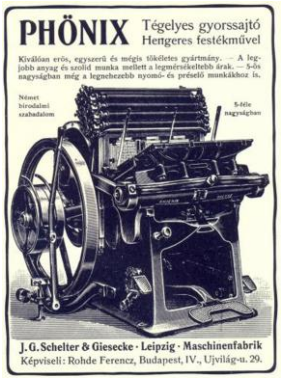

•A ház homlokzata felépülése óta lényegében nem változott.
Az emeletráépítés az 1960-as években történt. Sokkal ez sem lett sikeresebb, mint a szomszédos ház átalakítása.
Az épületen még maradt mutatóba egy a földszinti rész hajdani, vas hullámlemezből készült redőnyeiből (görredőny).

093. Csengery út 7. (képek még: Zrínyi utca 41.) **(Rapoch-ház*)**


Èrtesités

„Sidoli Lovarda“

Alulirott tisztelettel értesiti Nagy-Kanizsa és Konyéke n. é. közönséget, hogy a jó hírnek örvendő III személyből álló szolidnak tartalmazó megérkezett, kik között első rangu lovászok és mávésznők vannak, továbbá nagy tánczszemélyzet, saját zenekar és 40 ló, vannak ezek között legnemesebb fajú iskolázott lovak.

Szombattól kezdve nagyszerü előadások, a melyek naponta kivétel nélkül, vasárnap és ünnepnapokon nedig 2-szer minden uj és válogatott műsorozattal fognak megtartatni.

A lovarda a takarékpénztár utczában a posta közelében van felepitve.

Első nagy előadás szombaton 1878. oktober 12-én.

Minden közelebbit a fatragaszokban

SIDOLI T.
igazgató.


Tudósitás!

CIRCUS SIDOLI.

Alulirott alázattal bátorkodik a kanizsai és vidékbeli nagyérdemü közönségnek becses tudomására hozni, hogy hirneves mülovarda-társulatával, mely 70 személyből áll, kik között művészek és művésznők, 1-sö osztályu ballettosok és saját zenekar van, továbbá 40 legnemesebb verü lóval szombaton előadást tart, a mely előadás naponként kivétel nélkül — vasár- és ünnepnapokon kétszer — mindig uj és változatos müsorozattal folytattatni fog.

A lovarda a takarékpénztár-utczában a posta közelébe van felépitve.

Első nagy előadás szombaton, október 12-én.

Minden közelebbit a kifüggesztendő falragaszokból tudhatni meg.

SIDOLI THEODOR, igazgató

1878



A 20. század első éveiben


1910 körül

•Eklektikus lakóházát 1880-ban építtette dr. Rapoch Gyula ügyvéd. (Rapoch 1878-ban költözött a városba és nyitotta meg irodáját. Hatvannyolc évesen, 1918-ban halt meg.)

Az erkélyek lakatosmunkái Schável Lajos helyi mestert dicsérik. A Zrínyi utcai erkélyt 1896-ban kivitelezte Sallér Lajos.













A ház 1945-ig a család tulajdonában maradt.
•Az épület adott helyet a Gutenberg Nyomdának.





A nyomda 1909-ben továbbított levelezőlapja
(A lapot Weltner Jakabnak (1873-1936), a szociáldemokraták egyik vezető politikusának küldték. A szokatlan pozsonyi címet magyarázhatja, hogy Weltnert politikai-agitációs tevékenységéért időnként letartóztatták. Nagykanizsán fogházba kerülés nélkül agitált.)

Három alapítójának egyike, Hirschl Alajos 1876-ban a Wajdits-féle nyomdában kezdett, majd sokáig külföldön dolgozott. Kanizsára visszakerülve vezette Weiss Lipót és fia nyomdáját (ez 1885-től 1908-ig létezett), elnöke lett a helyi nyomdászok szakszervezeti csoportjának.
Fél évszázadnál hosszabb ideig tevékenykedett a szakmában.
1908-ban önállósította magát a Gutenberg Nyomda alapításával.
Társtulajdonosa lett Goldberger Vilmos és a könyvkereskedéssel is foglalkozó Offenbeck Vilmos (1878-1932).
1930-ban Goldberger meghalt. Ötven esztendőt élt. A következő esztendőben a „Gutenberg” beolvadt a Délzalai Nyomda és Lapkiadó Vállalatba. Utóbbit a Közgazdasági Rt. létesítette és működtette 1927-től a Fő út 5. (most Múzeum tér 6.) szám alatt.
•Offenbeck Vilmos, miután 1905-ben iparengedélyt kapott, Balázsi Károllyal indított nyomdát ugyancsak itt. Az 1908-ig létező vállalkozásban Balázsit Hartmann János váltotta.

Hirdetéseket

felvesz a „Nagykanizsa“

kiadóhivatala Csengeri-ut 7. sz. a. (Rapoch-ház)

Ofenbeck és Hartmann

könyvnyomdájában.

1908

•Mindezen cégek elődje Weiss L. és F. nyomdája lehetett. Ők kezdhették itt a nyomtatást. Vállalkozásuk 1885-ben létesült, 1908-ban törölte nyilvántartásából a cégbíróság.

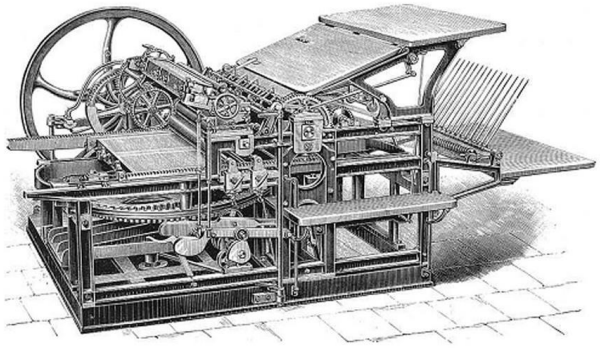

Kézi hajtású gyorssajtó a 19. század végén



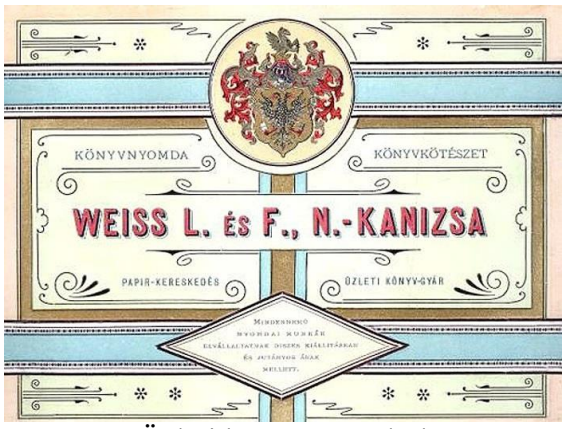

Üzleti kártya 1897-ből

Weiss Lipót azonban csak kanizsai tevékenységét számolta fel. 1906-ban Pesten, az V. kerületben nyitott nyomdát, amely a későbbiekben jó nevet szerzett magának.







Két plakát a pesti időszakból, amelyek grafikusa Weiss Antal (1886-1963) volt.

Feltételezem, hogy Offenbeck a Weisséktől bérelt helyiségekben kezdett dolgozni, majd a megalakuló Gutenberg Nyomda ugyanezeket foglalta el.

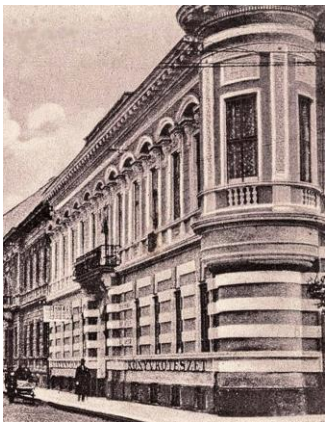

•Az 1930-as években itt működött az 1862-ben alapított, néhány év múlva 300 tagot számláló Nagykanizsai Segélyegylet Szövetkezet, amelynek a Rapoch család tagjai évtizedeken keresztül ügyészei, igazgatósági tagjai voltak.
A 19. század végén egy másik önsegélyező egyesület is létezett Kanizsán; ez volt a fiatalabb, a Dél-zalai Takarékpénztár kebelén belül jött létre. Már megtörtént egyesítésükről egy 1914-es hír szól először.
•1944 áprilisában tudósított a Zalai Közlöny arról, hogy a Nagykanizsán megtartott első razzia során a detektívek tizennyolc személy esetében tapasztalták, hogy nem hajlandók viselni a zsidó származásúnak nyilvánítottak számára előírt sárga csillagot. Tizenegy esetben az eljárást azonnal lefolytatták; nevüket és az ítéleteket is közölték.
Fontosnak tartom, hogy felsoroljam az ismert tizenegy személyt:
Özv. Árvai Zsigmondné vegyeskereskedő, Fischel Ede (1913-1944) könyvkereskedelmi alkalmazott, Fischel Lajos könyvkereskedelmi alkalmazott, Fonyó Mihály üzleti elárusító, Krausz Aladár közraktári igazgató, Róth Szidónia női szabó, Scherz Teréz magántisztviselő, Schlesinger Ignác cipész, Stern Sándor kereskedelmi alkalmazott, Weisz Ödön vegyeskereskedő és *dr. Rapoch Aladár* ügyvéd. (A lap által közölt foglalkozásokat tüntettem fel.)
A pénzbüntetés mellett már ekkor internálásra ítélték őket.

094. Csengery út 8. (képek még: Zrínyi utca 39.) **(Bachrach-ház*)**



A 20. század első éveiben

•1890-ben lakóházának építtette vállalatával Bachrach Gyula, eklektikus stílusban. Háza telkét Bachrach Schreyer Lajostól vásárolta; a rajta álló pékműhelyt lebontatta.
Az épület fennmaradt rajzairól ugyan hiányzik a tervező neve, de a kézírás jellegzetességei alapján feltételezhető, hogy a munkát Geiszl Mór végezte. Az elképzelést erősíti, hogy Geiszl sokáig tevékenykedett a Hirschl–Bachrach cég építészeként.
Kunics Zsuzsa kutatásai eredményeként tudhatjuk, Geiszl Viktor volt a beruházás építésvezetője.







•Bachrach Gyula 1867-ben még fakereskedést nyitott az Erzsébet tér 22. alatt.

Uj fakereskedés megnyitása.

Van szerencsém tisztelettel jelenteni, miszerint helyben a főpiaczon Vuesklen-féle ház helyiségében

FAKERESKEDÉST

rendeztem be, hol kivánat szerint deszka és mindennemü épületfákkal jutányosan s pontosan szolgálni buzgó törekvésem.

Alkalmilag bátor vagyok megjegyezni, hogy országos termékyüzletem is élénk figyelmem tárgya levén, szabadjon az illetők további bizalmát is élvezhetni reménylenem.

Nagy Kanizsa, október hó 1867.

Bachrach Gyula.

1867

Faraktár megnyitás Légrádon.

Alulirott tisztelettel jelentem, miszerint Stajerország- és Karinthiából szállitott faanyagokból

Légrádon a Mura és Dráva partján

raktárt nyitottam s mindennemü épületfa, deszka, lécz sat. azonnal jutányosan és a legpontosabban kiszolgáltatnak.

Megjegyzendő, hogy t. vevőim részére a raktár mellett fekvő déli vasuton a megrendelt anyagok gyorsan s könnyen szállithatók.

Valamint nagy-kanizsai faüzletemben szilárd és pontos szolgálatai vagyok t. megbizóim iránt, ugy ezutánra is bizodalomra midőn folkérném, ajánlom a nagy-kanizsai fő- és légrádi fiók-faraktáramat.

BACHRACH GYULA,
fakereskedő N.-Kanizsán.

1873

Igazi sikereit azonban építési vállalkozóként érte el: a Hirschl–Bachrach cég a város egyik legismertebb cége volt.



Bachrach Gyula (TGYM)

Jelentős vidéki épületek mellett városunkban a kórházat, a Bazár udvart és a polgári fiúiskolát építették.
•A házat 1903-tól Ledofszky Ernő (1919-ben, élete 48. évében meghalt) kereskedő és cipőgyáros, 1935-től dr. Révffy Andor (1895-1983) bíró családja birtokolta.
•Bachrach Gyula – 1867-es alakulásakor – titkára lett a tornaegyletnek. Ideiglenes jelleggel ő építtetett tornacsarnokot az egyletnek, bérbe adva azt nekik.
1874-ben Csengery utcai telkén felépítette a nyári előadások számára a város első nyári színkörét. Elképzelhető, hogy mindkét létesítménynek a Csengery út 22. alatti saroktelek adott helyet; az 1860-as várostérkép ezt valószínűsíti.

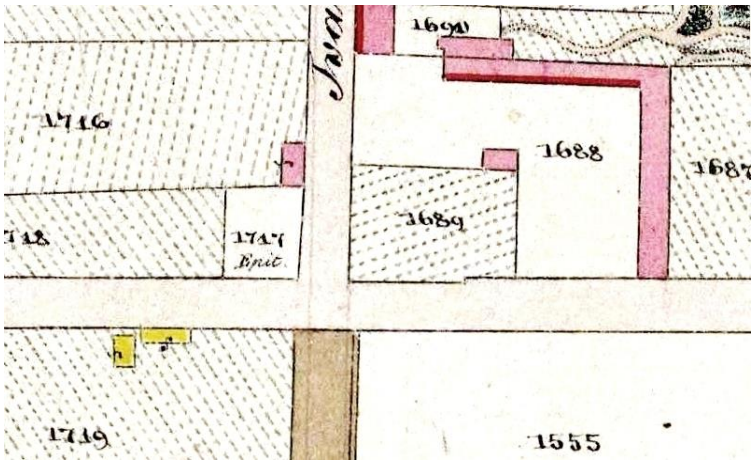

Az említett, 1717 helyrajzi számú telek az 1864-es térképen

A Bachrachok közül Károly és Leopold neve 1848-ból kanizsai nemzetőrként maradt fenn.

095. Csengery út 9. (képek még: Csengery út 11. és Zrínyi u. 46.) **(Hauser-ház*)**



A Hauser-ház sarka (jobbra) a 20. század első éveiben, még az 1917-es átalakítás előtt

•Hauser János, a híres vaskereskedő-dinasztia tagja (az alapító az 1794-ben meghalt Josef Anton Hauser volt) 1843-ban vásárolta meg az uradalom 2. számú telkét, felépíttetve purián megjelenésű sarokházát, amely a szemközti iskola épületének szinte ikertestvére volt.
•Hauser János több éven át (1841-től 1844-ig) volt városi kamarás (pénztárnok), majd szegény-atya (kódis-bíró). A gazdag vaskereskedő hetvennégy évesen, 1872-ben halt meg.
Fia (szintén János) volt az utolsó a család vaskereskedői sorában. Ötvenhárom évet élt, 1885-ben hunyt el.
Virágzó vállalkozását, amely szerszámok, vas- és lakatosáruk forgalmazásával foglalkozott, ekkor vette át idősebb Unger Ullmann Elek.
•A hajdani nagy telekre további két ház épült a későbbiekben.
A Csengery út 11. szám alatt az unoka, Hauser János ügyvéd építkezett Geiszl Mór tervei szerint 1886-ban. Ő 1902-ben meghalt, majd a házak 1903-ban a Franz cég tulajdonába kerültek. Itt alakították ki irodáikat és a tulajdonosok kanizsai lakását.
A várossal villamossági szerződést kötő Franz Lajos 1904-ben, hatvan évesen hunyt el.
Nem ő, hanem fiai – közülük hárman – éltek Kanizsán. Az ifjabb Lajos másfél évtizedig lakott a városban. 1901 elején lett magyar állampolgár. Apja halála után (1906-ban) magyar feleségével (Skublics Imre közjegyző leánya) Ausztriába költözött és hamarosan kivált a cégből.



Az ifjabb Franz Lajos



A fiatal Skublics Imre



Franz Rudolf

Szintén itt élt Károly nevű fia is. 1911-től viszont (ekkor alakult a cég részvénytársasággá) csak a harmadik Kanizsán lakó fiú, Rudolf (Rezsőként is emlegették) maradt tulajdonos a vállalatban.
A városban az első személygépkocsit ifjabb Franz Lajos birtokolta 1905-től. (A hasonló kocsik száma csak lassan nőtt: 1926-ban tizenhárom volt magánszemélyek tulajdonában.) Dr. Arató Jenő visszaemlékezése szerint nagy, ormótlan, megjelenésében fiákerre emlékeztető szerkezet volt.

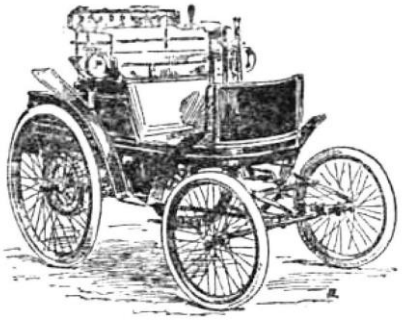

Petróleummal hajtott kocsi (1897)

A helyi sajtó gyakran cikkezett a botrányosan nagy sebességről (még a 40 km/h értéket is elérte), amellyel fehér kocsija közlekedett.
Franz sofőrje rövid idő alatt kétszer is gázolt. Egyik balesetének következménye egy hölgy halála lett. „A város közbiztonságának réme” (a helyi laptól kapta e minősítést) 1906-ban már Budapesten dolgozott, másik munkahelyen, másik autóval. Ott egy kisfiút gázolt halálra.



„Lili” autóban
(Steiner Edgár 1908-as rajza Zsittney Gábor tulajdonában.)

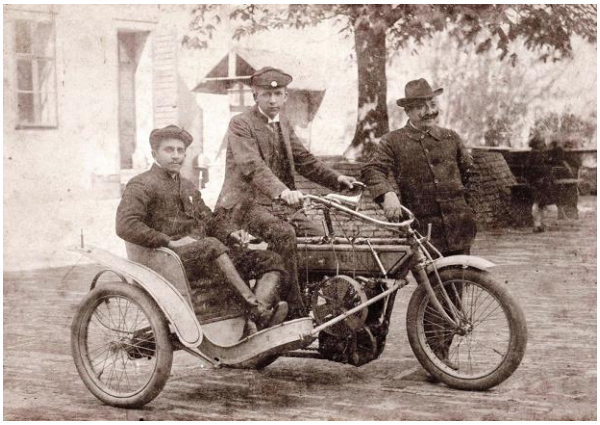

A ház udvarán az első kanizsai oldalkocsis (Puch) motorkerékpár
(Jobbra Strasser Márton műszerész, balra Franz Rudolf. A motor nyergében talán a harmadik Franz fiú, Károly.)
(Vértes Antal felvétele a 20. század legelső éveiben készülhetett.)
(A kép Tima Sándor tulajdonában.)

•Ifjabb Franz Lajos 1914-es halála után a család továbbadta itteni épületeit. A Csengery út 11. szám alatti házat (itt voltak a Franz cég irodái, 1913-ig, míg fel nem épült irodaházuk a Vár út 8. szám alatt) Lichtenstein Albert, akkori csapi bérlő vette meg 1916-ban, de 1918-ban már Lichtenstein Móré volt.
•A sarokház is újabb gazdára talált, amivel az autók itteni száguldozása is megszűnt egy időre.
Az új tulajdonos, a még fogattal közlekedő Breuer Izidor (sánci bérlő és kisfakosi földbirtokos) 1920-ban az udvaron, garázs helyett, istállót és kocsiszínt építtetett.

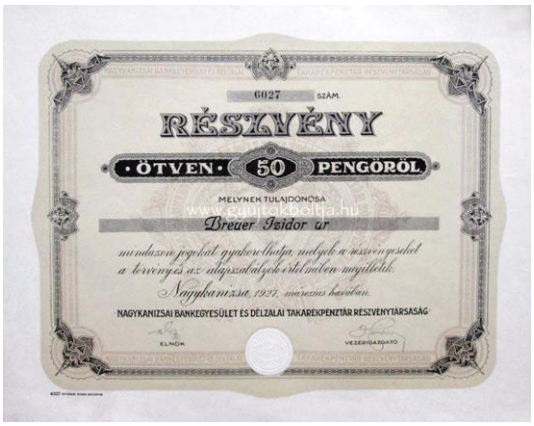

Előtte, 1917-ben a házát átalakíttatta a budapesti Fischer tervei szerint. Az épület sarka ekkor lett lekerekítve, ablakait is kicserélték, hasonlókra, mint amik jelenleg is vannak a szomszédos, Zrínyi utca 46. alatti emeletes épületen.



1957







Képek az épület bontás előtti állapotáról
(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)

Breuer hatvanhat éves volt 1928-as halálakor.
•A sarokház helyére a Balassa Béla és Ludvig Zoltán tervezte Európa-házat 2000-re építtette fel Czobor Zoltán.
•A Zrínyi utca 46. számú házat Breuer Izidor építtette az 1920-as évek elején, kibővítve vele sarki házát. A tervező (a két épület megjelenése és a két terv azonosnak tűnő kézírása alapján) ebben az esetben is a budapesti Fischer lehetett.

096. Csengery út 10. (képek még: Zrínyi utca 44.) **(Felsőkereskedelmi iskola*)**

•Valószínűleg itt volt az akkoriban kezdett uradalmi telekértékesítések 1. számú fundusa. 1842 elején kapta meg az izraelita hitközség. Kaptak továbbá a tervezett építkezéshez az uradalomtól 300000 téglát és 60000 cserepet is.
•Ilyen előzmények után épülhetett fel – Löw Lipót híres kanizsai főrabbi fáradozásai nyomán – az a mára lebontott, földszintes épület, amelybe 1842 őszétől átköltözhetett az addig külön épületekben működő izraelita fiú- és leányiskola. Előbb a leányoknak, majd a fiúknak szánt szárny népesülhetett be.
A megújult intézmény nyolc tágas tantermében 268 tanuló kezdte, folytatta tanulmányait. Négy terem jutott a fiúknak, négy a leányoknak. (A leányokéból kettőben a kézimunkázás foglalkozásai folytak.)
E tanévben indult el a harmadikban végzett fiúk számára a negyedik osztály is. (Akkoriban minden osztályon belül két – I. és II. – évfolyam volt.)
Amikor 1855-ben a Danneberg-házban működni kezdett a hitközség kisdedóvója, megszűnt az iskola előkészítő osztálya és a négy éves kicsik rendszeres tanulásra fogása. 1857-ben az iskola épületének bővítésével ide költözhetett az óvoda is, amelybe már csak öt éves kortól vették fel a gyerekeket. 1865-ben azonban

visszaállították a korábbi rendszert, óvoda helyett újra előkészítő osztályba járhattak a legkisebbek.





Az iskolaépület sarka (balra) a 20. század első éveiben



Löw Lipót (1875)

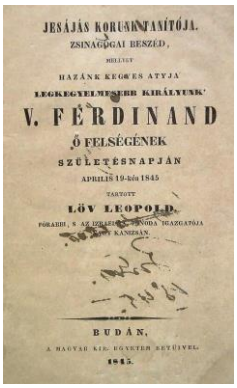
JESAJÁS KORUNK TANÍTÓJA.
ZSINAGÓGAI BESZÉD,
MELLYET
HAZÁNK KEGYES ATYJA
LEGKEGYELMESEBB KIRÁLYUNK'
V. FERDINAND
Ő FELSÉGÉNEK
SZÜLETÉSNAPJÁN
APRILIS 19-ikén 1845
TARTOTT
LÖW LEOPOLD.
BUDÁN,
1845.

•A hitközség 1856-ban, a Dunántúlon elsőként, kereskedelmi képzést is indított. Ide a negyedik osztály mindkét évfolyamát elvégzett legidősebb fiúk

jelentkezhettek. (Ők korban a mai nyolcadikosoknak feleltek meg.) Ez volt a „reál osztály”, amelybe két éven át jártak a tanulók.
1891-ben indult az érettségi vizsgát lehetővé tevő, három éves középkereskedelmi iskolai képzés. A törvényi szabályozás azonban csak akkor tette lehetővé saját diákjaik felvételét ide, ha azok polgári fiúiskolát végeztek. A probléma megoldásához átszervezésekről határoztak.
Így 1890 őszétől a hitközség fiúiskolájának első négy évfolyama tovább működött elemi iskolaként. Az e felett létező négy évfolyamot (beleértve a kereskedelmi képzést megelőző egy évnyi „előkészítő” évfolyamot is) azonban az új „polgári” négy évfolyamává nyílvánították és ennek megfelelően folytatták az oktatást. (Hat évfolyamú leányiskolájuk szerkezetén viszont nem változtattak.)
1895-től nevezték szakképző intézményüket felsőkereskedelmi iskolának, amely 1920-ban bővült négy évfolyamúvá.

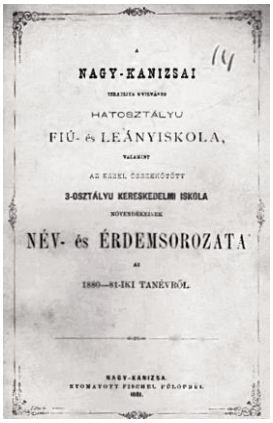
NAGY-KANIZSAI
HATOSZTÁLYU
FIÚ- és LEÁNYISKOLA,
3-OSZTÁLYU KERESKEDELMI ISKOLA
NÉV- és ÉRDEMSOROZATA
1880—81-IKI TANÉVRŐL.
NAGY-KANIZSA.

A középkereskedelmi iskola első tanévében itt működött, majd átmenetileg – 1892 őszétől 1899-ig – a Zrínyi utca 33. szám alatt volt elhelyezve. A visszaköltözés után a felsőkereskedelmi a Zrínyi utcai, az elemi iskola a Csengery úti oldalon volt elhelyezve.
A jó nevet szerzett középfokú intézmény – 1933-tól a város fenntartásában – 1944-ig működött e helyen.





(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



1957



Az 1960-as években
(Az épület tetején még áll a korábban szokásos elektromos légkábelek két tartószerkezete. Vezetékeik már az aszfalt alá kerültek.)
(MúzeumDigitár.)



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•A telken kapott helyet az 1856-ban létesített, karzattal ellátott „kistemplom” is. Az első világháború előtt még ott volt az épületen az öreg felirat: „Izraeliták Oskolája 1842”.
•Az épület 1984-es bontásáról készült kép a „Zrínyi utca 46.” szócikkben található.

Csengery út 11.

•Lásd: Csengery út 9.

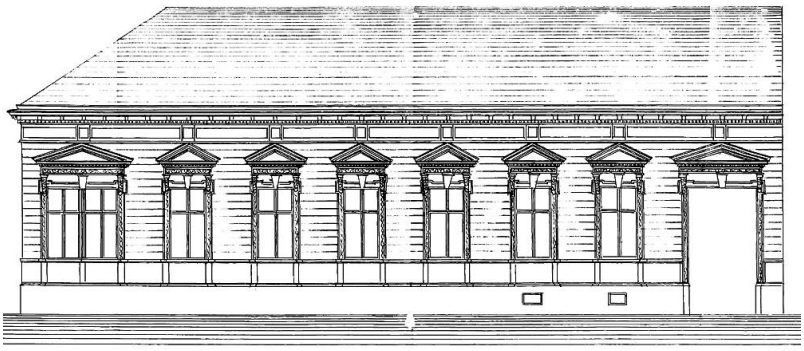

A homlokzat az eredeti terven
(TGYM)





097. Csengery út 12. **(Csengery Antal út 12. *)**
műemlék épület

•Az izraelita „cultus község” bérháza. Korai romantikus stílusban épült 1865-ben. Kapuja kőkeretes.
•Nagyon más volt akkor még a rövidke Iván utca nyugati oldalának képe, mint ma. Állt már az izraelita iskola sarki épülete, mellette épp csak elkészült ez az emeletes ház. Több ezen az oldalon még nem is létezett.
Jellemző, hogy a helyi újság arról tudósított (1866), hogy a szomszédban (Csengery út 20.) leégtek Wusztl (Alajos) úr kazlai.
A hitközség építkezését az tette lehetővé, hogy 1854-ben megvásárolták Danneberg Mihály kereskedő itteni telkét. Jelentős nagyságú területhez jutottak: az Ady utcáig nyúlt és a Szent Imre utca déli oldalát is magába foglalta.





•Itt laktak a hitközség iskoláinak tanítói is.
1872-ben a földszint északi felén kezdte meg működését a polgári fiúiskola. 1873-ban az Ady utca 1. szám alá költözött.
Az 1920-as évektől itt volt a Dunántúli Élelmiszer- és Áruforgalmi Rt. és a Magyar Borkereskedelmi Rt. székhelye.



1919 novembere

Csengery út 12.a (valójában: Szent Imre utca 9.)

•Lásd: Szent Imre utca 9.





098. Csengery út 13.

•E terület volt az uradalom által kimért fülöpvárosi telkek közül a 21. számú. Wajdits János (1874-ben, hetvenhárom évesen halt meg) könyvárus vásárolta meg 1842-ben.
•Wajditsnak 1832-től volt könyvkereskedése, könyvkötészete Nagykanizsán. 1836-ban kért nyomdaalapítási engedélyt, a munkát el is kezdte.

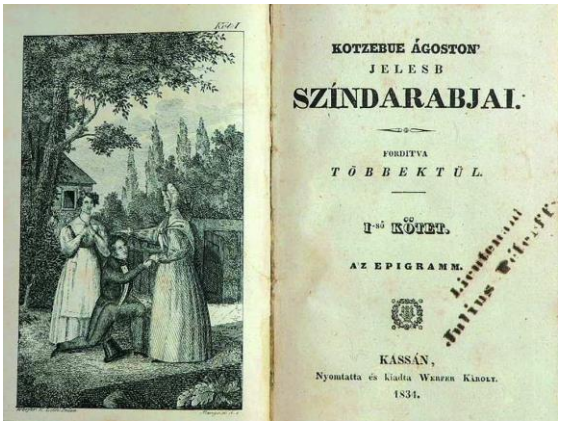
KOTZEBUE ÁGOSTON'
JELESB
SZÍNDARABJAI.
FORDITVA
TÖBBEKTÜL.
I-ső KÖTET.
AZ EPIGRAMM.
KASSÁN,
Nyomtatta és kiadta WERFER KÁROLY.
1834.


KOTZEBUE ÁGOSTON'
JELESB
SZINDARABJAI.
FORDÍTVA
TÖBBEKTÜL.
XVIII-ta KÖTET.
1. A' TAKÁCS.
2. A' NÉMET KISVÁROSIAK.
Új Kiadás.
Nagy-Kanisán,
WAJDITS JÁNOS, könyv-mő- és hangászkereskedő' sajátja.
1839.

Az időszak egyik kiadványa 1839-ből
(Kotzebue színműveit a Kassán indult sorozat húsz kötetben adta közre. Kanizsán a 18., a 19. és a 20. kötet került kiadásra.)

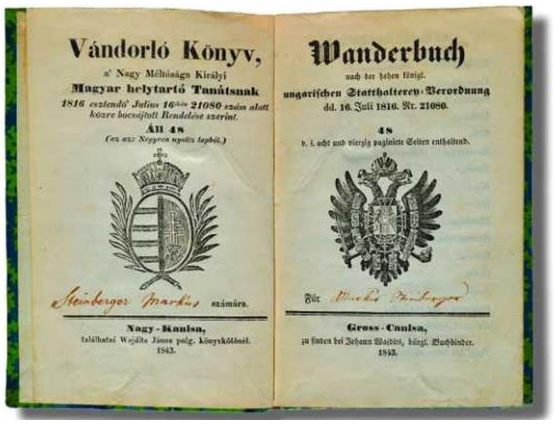
Vándorló Könyv,
a' Nagy Méltóságu Királyi
Magyar helytartó Tanátsnak
1816 esztendő Julius 16-dik 21080 szám alatt
közre bocsájtott Rendelése szerint.
Áll 48
(ez azt Negyven nyolcz lapból.)
számára.
Nagy-Kanisa,
találhatni Wajdits János polg. könyvkötőnél.
1843.
Wanderbuch
nach der hohen königl.
ungarischen Statthalterey-Verordnung
dd. 16. Juli 1816. Nr. 21080.
48
d. i. acht und vierzig paginirte Seiten enthaltend.
Für
Gross-Canisa,
zu finden bei Johann Wajdits, königl. Buchbinder.
1843.

1843

Kérelmét azonban elutasították, csak 1850-ben jutott hozzá.
1881-es adat szerint az itteni épületben volt fia, Wajdits József (1834-1895) nyomdája. Itt lehetett azonban már korábban is.
A Zala-Somogyi Közlönyt Wajdits József alapította 1862-ben. A szerkesztőség kezdetben (néhány évig) Kaposváron dolgozott.
A nyomdában is 1862-ben történt a gépek indítása. Elsőként a cég jelmondatát nyomtatták ki: Isten segített, Isten segít, Isten segíteni fog.

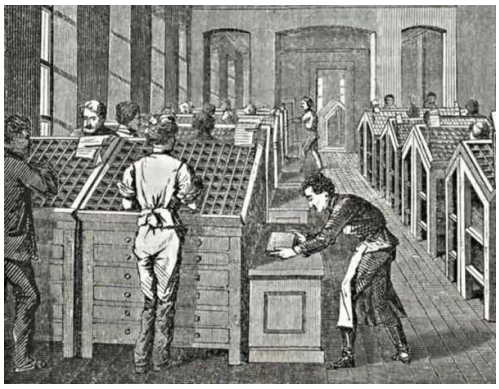
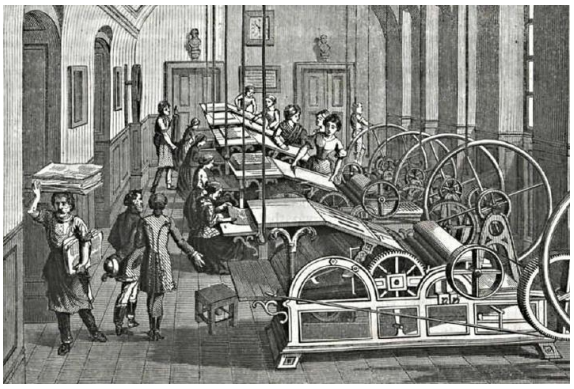

Egy nagyobb nyomdában (1863)



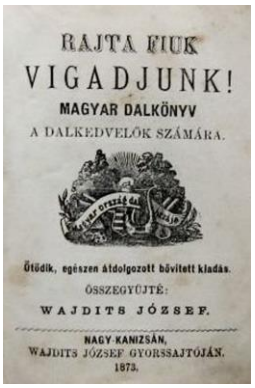

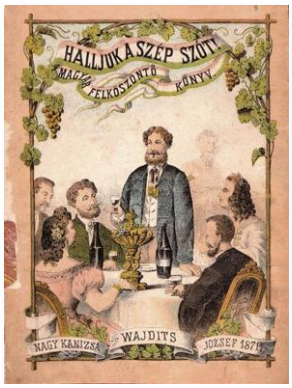

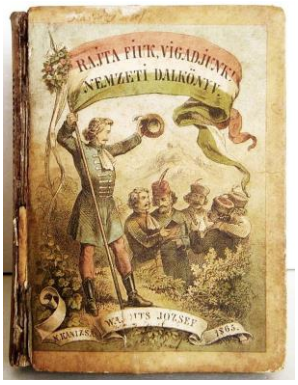

A nyomdát három év múlva már bővíteni kellett.

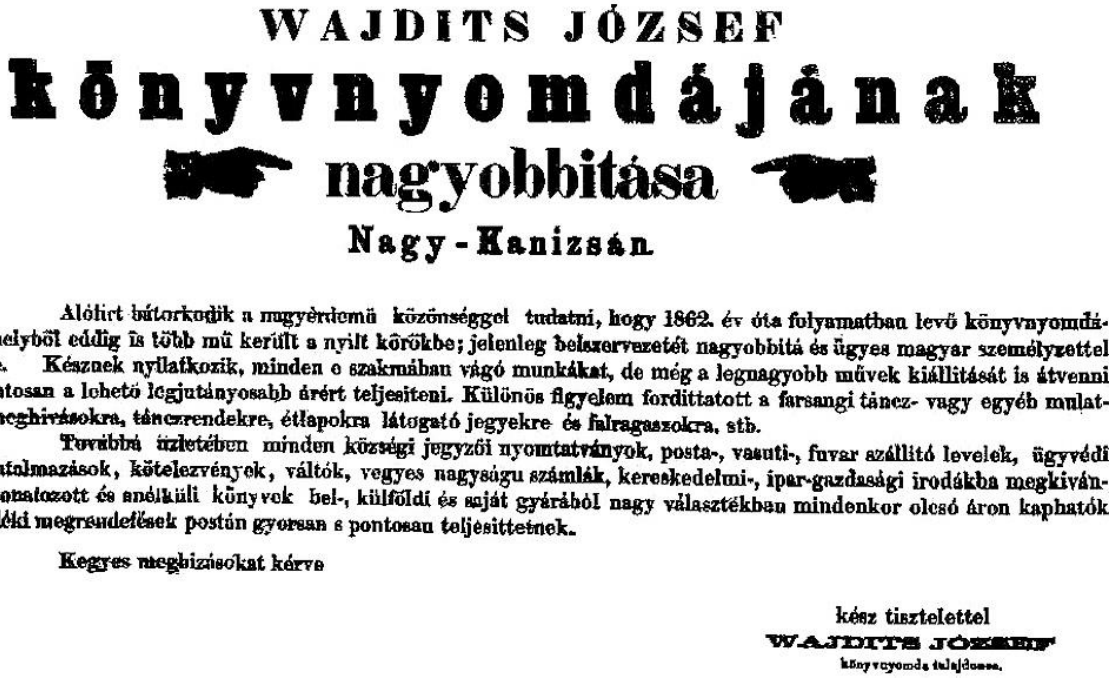

WAJDITS JÓZSEF

könyvnyomdájának

nagyobbitása

Nagy-Kanizsán

Alólirt bátorkodik a nagyérdemü közönséggel tudatni, hogy 1862. év óta folyamatban levő könyvnyomdáját, melyből eddig is több mü került a nyilt körökbe; jelenleg belszervezetét nagyobbitá és ügyes magyar személyzettel bővité. Készek nyilatkozik, minden e szakmában vágó munkákat, de még a legnagyobb művek kiállitását is átvenni és pontosan a lehető legjutányosabb árért teljesiteni. Különös figyelem fordittatott a farsangi tánez- vagy egyéb mulatsági meghivásokra, tánezrendekre, étlapokra látogató jegyekre és falragaszokra, stb.

Továbbá üzletében minden községi jegyzői nyomtatványok, posta-, vasuti-, fuvar szállitó levelek, ügyvédi megbatalmazások, kötelezvények, váltók, vegyes nagyságu számlák, kereskedelmi-, ipar-gazdasági irodákba megkivántató vonatozott és anélküli könyvek bel-, külföldi és saját gyárából nagy választékban mindenkor olcsó áron kaphatók

Külföldi megrendelések postán gyorsan s pontosan teljesittetnek.

Kegyes megbizásokat kérve

kész tisztelettel

WAJDITS JÓZSEF

könyvnyomda tulajdonos.

1865

Elköltözése időpontját nem sikerült megállapítanom, de Wajdits 1886-os hirdetése szerint akkor már a Wlassics-házban (Deák tér 1.) működött.
Ezzel nincs teljesen összhangban Wajdits lapjának kis híre 1890-ben: tűz keletkezett az itteni „könyvnyomdai helyiség” padlásán.
•A jelenlegi kétemeletes ház elődje földszintes volt (az átépítéskor annak csak alapjait hagyták meg).



Az már 1860-ban létezett és a századfordulón – leszámítva a bazárudvari két épületet – a város legnagyobb bérházának számított. Udvari szárnyai mélyen a telek belsejébe nyúltak.
Ekkoriban Schönfeld Miksa (nyolcvanöt évesen, 1906-ban halt meg) háza volt. Schönfeld fia, Antal neves bécsi könyvkereskedő lett.
Az első világháború előtt a házban működött Székelyi Lajosné „gőzmosó, fényvasaló intézete”.
Ekkoriban a város egyik találékony iparosa is itt dolgozott (talán Wajditsék hajdani műhelyét használva): Guttág József könyvkötő.



1908

(1929-ben hatvan éve önálló könyvkötőként említi Guttágot Barbarits Lajos. Ellenben 1930-ban – Guttág halálakor – hatvannyolc évben adja meg az elhunyt korát.)

1911-ben került az épület Hoch Oszkár ügyvéd tulajdonába.

099. Csengery út 14. (képek még: Szent Imre utca 18.)

•A századfordulón itt állt Weiszberger (Weissberger) Zsigmond kőfaragó földszintes háza.
•Weiszberger 1859-ben kezdte működését a városban. 1881-ben már e helyen hirdette műhelyét.



1867



1873

Az első kőfaragó volt Kanizsán, aki szinte csak síremlékek készítésével foglalkozott. Munkái ma is nagy számban találhatók meg a város temetőiben. 1903-ban, hatvankilenc éves korában halt meg.



1911

•1912-ben fia, Kálmán (1865-1944) a régi ház északi felének helyén emeletes házat építtetett. Sarokrészén, a párkányzat magasságában kőből faragott dombormű hirdette gazdája foglalkozását.



1931

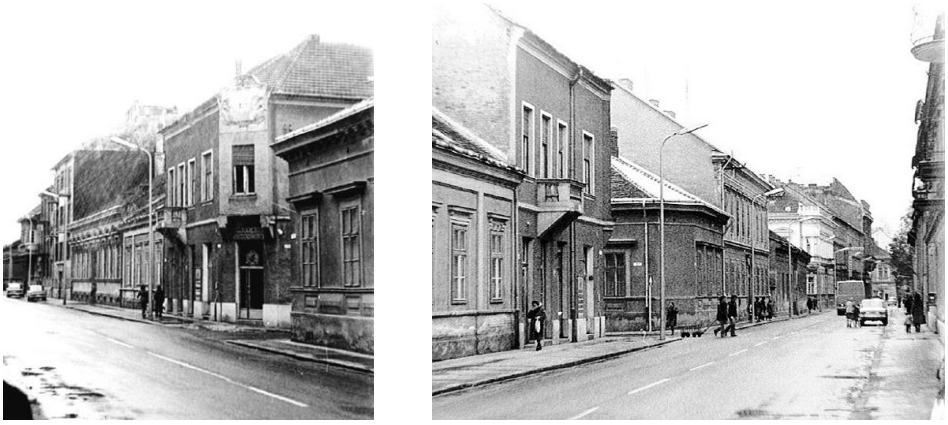

Az épületek megjelenése az átalakítás megkezdésekor
(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)



A kétemeletes házzá alakításkor nemcsak ez tűnt el, hanem az épületek minden jellegzetessége is.

100. Csengery út 15.

•Ez volt az uradalom által kimért fülöpvárosi telkek közül a 20. számú. Wajdits György szabó vásárolta meg 1842-ben.



1907-ben (TGYM)



Kiss Judit 1976-os felvétele
(TGYM)

•A mai épület az itt állt egyemeletes, régi házból lett kialakítva. Az emeletráépítéskor első emeletét is lebontották. A meghagyott földszinti részre sem nagyon ismerne építője.
A ház 1860-ban már állt, akkor nagy, parkosított udvarral rendelkezett.





•1871-es adat szerint tulajdonosa egy katona, Oblidál Konrád volt.
Oblidál, elkerülve a városból, 1874-től jobbára Székesfehérváron szolgált, halálakor (1883) alezredes és zászlóaljparancsnok volt ott.
Özvegye még évtizedekig élt Kanizsán a ház tulajdonosaként. 1911-ben kapott új gazdát az ingatlan.

101. Csengery út 17.

•Itt állt Rosenfeld Miksa (1869-1944) cipész háza, amely helyet adott műhelyének is.



1905
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Rosenfeld 1911-ben adta el ingatlanát.
•A mai ház az 1920-as évek első felében készülhetett.





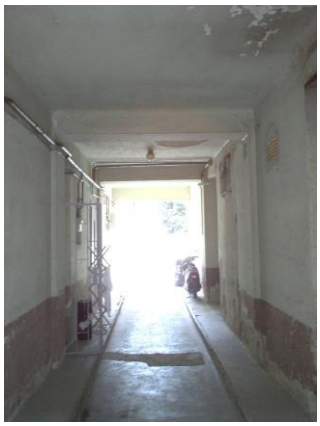

A Horváth és Vas cég birtokolta, irodáit is itt tartotta fenn. Talán építői is ők voltak.
A vállalkozást Horváth Lipót (1892-1971) és Vas Sándor építőmesterek alapították 1919-ben.

102. Csengery út 18.

•A Horváth és Vas cég építette 1932-ben saját bérházának.



103. Csengery út 18.a

•A Horváth és Vas cég építette 1938-ban saját bérházának.



•A 18. számú házzal együtt a korábbi 18. számú – az utca mentén beépítetlen – telekre épült.
Itt az 1900-as évek elejétől Berger Pál, majd Strém Károly fakereskedése volt.

Legjobb minőségü
fénykőszén (Wiesi)
100 kgr.-ként 2 kor. 70 fillér.
Barna-kőszén 100 kgr.-ként 1 korona 60 fillér.
Vágott fa 100 kgr.-ként 2 K. 80 f.
házhoz szállitva.
BERGER PÁL
kereskedésében Nagykanizsa, Csengery-u. 18.
Telefon-szám: 143.

1906



A fatelep bejárata az 1910-es évek közepén

Ezt megelőzően a Goldstein-féle fakereskedésnek adott helyet.



1884-ben még Hirschl és Bachrach cége használta a területet

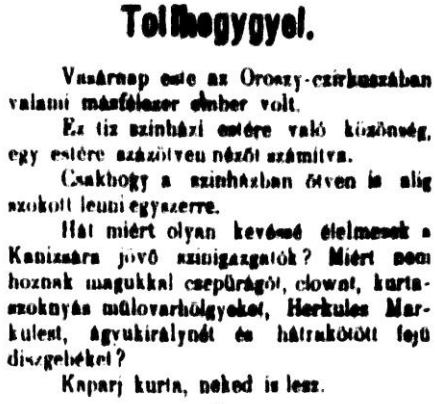

Tolhegygyel.

Vasárnap este az Orozy-cirkuszában valami másfélezer ember volt.

Ez tíz színházi estére való közönség, egy estére százötven nézőt számítva.

Csakhogy a színházban ötven is alig szokott lenni egyszerre.

Hát miért olyan kevésé élelmesek a Kanizsára jövő szinigazgatók? Miért nem hoznak magukkal csepűrágót, clownt, kurtaszoknyás műlovarhölgyeket, Herkules Markulest, ágyukirálynőt és hátrakötött fejű díszgebéket?

Kaparj kurta, neked is lesz.

Miként vonzhatnának a színházi előadások is akkora közönséget, mint a cirkusziak?

104. Csengery út 18.b

•A Hild-féle temetkezési egylet építtette bérházának 1932-ben.



Az épület a szomszédos 20. számú ház beépítetlen telekrészére került.

105. Csengery út 19. és 21.

•A jellegtelen földszintes ház (Csengery út 19.) 1860-ban már létezett.

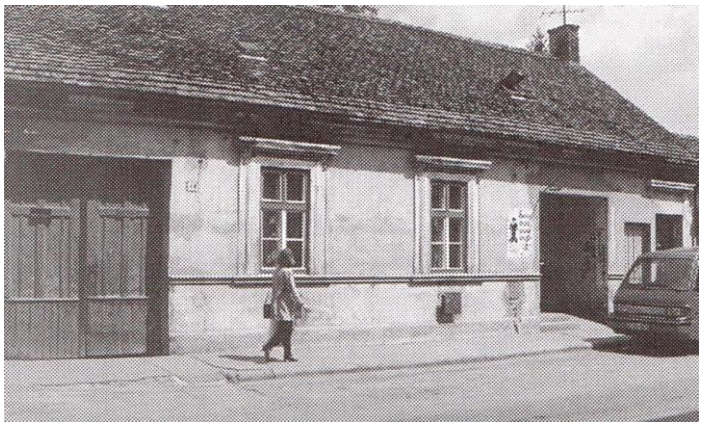

1995









Hosszú ideig a város egyik kis fürdőjének adott helyet. 1886-ban „Haragos-féle fürdőház” névvel hirdették bérbeadását.
Haragos Mihály „sebész” (borbély) volt Nagykanizsán már 1848-ban is.
Megjegyzem, hogy ekkoriban a képzett orvosok műtéteket még nem végeztek. Az uralkodó nézet szerint a sebész manuális tevékenységéhez tudományos képzettség

nem szükségeltetett, a sebészetet a mesterségek egyikének tekintették, művelését is mesteremberekre (borbélyokra) bízták.
1863-ban jutott Haragos birtokába a fülöpvárosi 19. teleknek e harmada.
Intézménye kádfürdőként működött, a kabinok ablaka az utcára nyílt.
Haragos 1876-ban (78. évében) meghalt.
•Őt követően előbb Balázsy György, 1912-ben Csillag Jenő (ekkoriban a helyi gőzfürdőt is bérelte), 1917-ben Böhm Jenő, majd fia, Böhm József tulajdonába került az épület és a fürdő.



Fürdő megnyitás.

Van szerencsém a n. é. közönség becses tudomására hozni, hogy N.-Kanizsán a Csengery-utczában 670. sz. a. létezett Haragos-féle fürdőházat megvettem és azt a mai kor igényeinek megfelelőleg átalakittatván, **folyó évi junius 11-én megnyitom.**

Áldozatot nem kimélve, minden igyekezetem oda fog irányulni, hogy a n. é. közönség igényeit lehetőleg kielégitsem. Berendeztettek u. i. márvány- és fakádak, fölöttük zuhanynyal.

Azonkivül készittettem egy **hideg és meleg** társas-zuhanyt diszesen berendezett kabinetokkal.

Végül kitünő tyukszemvágóról gondoskodva van.

A n. é. közönség számos látogatását kérve,
maradok teljes tisztelettel

BALÁZSY GYÖRGY
fürdőtulajdonos.

1893

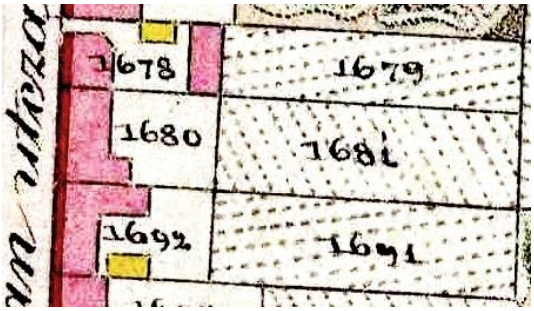

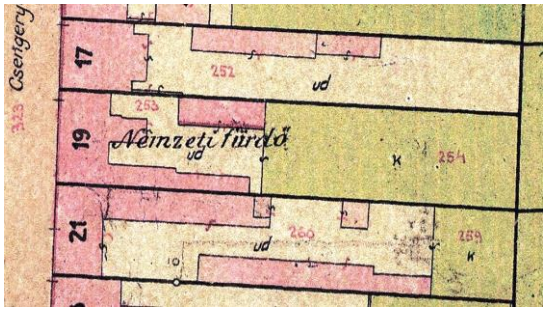

1864 és 1940
(TGYM)
(A fürdő épületének alaprajza ez idő alatt egyszer változott. 1904-ben Balázsy jelentős bővítést hajtott végre, megépíttette az intézmény udvari részét.)



Böhm József
(1904-1964)

Utóbbi a kanizsai sakkélet meghatározó személyisége volt játékosként és szervezőként 1964-es haláláig.
Akkor már régóta nem működött a fürdő, de volt tulajdonosa ott lakott egyik szobájában. (A család Batthyány utca 10. szám alatti házát államosítása miatt el kellett hagynia.)



A csoportkép az 1933-as Kaposvár-Nagykanizsa mérkőzés (5-5) alkalmából készült Bélatelepen
(Az első álló sorban balról a második Böhm József. A kanizsaiak közül még a sakktábla mögött, középen ülő Wagner Jenő fodrász neve ismert.)
(A kép eredetije Szalai Ferenc tulajdonában.)

•A fürdő neve (Nemzeti, Margit) is változott az idők során.



1911

(Balázsy nyolcvanegy éves volt, amikor 1932-ben meghalt.)



1920

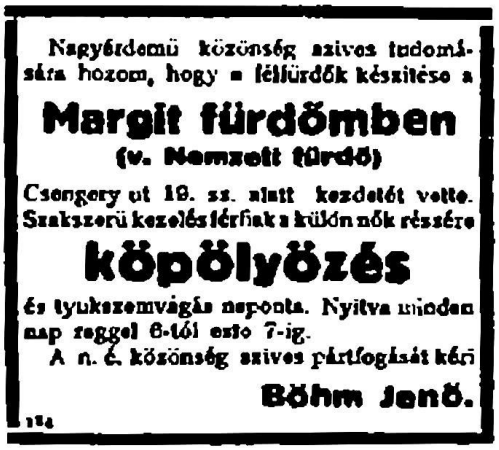

1924

Kétes hírétől, amit egy „kiegészítő szolgáltatással” szerzett, később megszabadult.
•A szomszédos, 21. szám alatti földszintes, öreg épület ugyancsak állt már 1860-ban.
E két házat nézegetve fogalmat alkothatunk a hajdani Iván utca jellegéről.

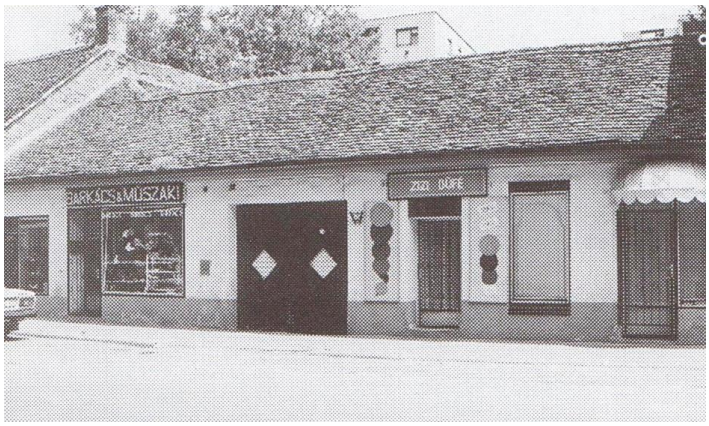

1995



106. Csengery út 20.

•Itt állt Bettlheim Samu bérháza.
1912-ben – a zágrábi Pollak, Albert és Bornstein műépítészek terve szerint és talán kivitelezésében – átépítették.





•A Bettlheim B. és Fia cég elődjét (ügyfele volt Deák Ferenc is) 1809-ben alapította Bettlheim Baruch.
A terménykereskedés mellett rongygyűjtéssel is foglalkoztak: 1860 és 1865 között több száz vagonnal szállítottak papírgyáraknak.
A később már Bettlheim S. W. és Fiai néven működő cég 1892-ben gyárat építtetett az Erdész utcában szeszesitalok üvegeinek burkolására használt szalmatokok valamint nádszövetek gyártására. E vállalkozás már inkább a két fiú – Szigfrid (Győző) és Ede – nevéhez köthető, Bettlheim Samu ekkor már hetven év felett járt.

107. Csengery út 22. (képek még: Kisfaludy utca 17.)

•Bachrach Gyula 1867-es megalakulásakor titkára lett a helyi tornaegyletnek. Ideiglenes jelleggel tornacsarnokot emeltetett számukra, bérbe adva azt nekik. 1874-ben Csengery utcai telkén felépíttette a színházi előadások számára a város első nyári színkörét.
A „colossalis szép" építményt Hubay Gusztáv (1825-1908) színházigazgató irányításával, felügyeletével emelték, aki emiatt mindvégig a városban tartózkodott. Elképzelhető, hogy mindkét létesítménynek ez a Csengery út 22. alatti saroktelek adott helyet; az 1860-as várostérkép ezt valószínűsíti. Ezt támasztja alá az is, hogy Bachrach 1875-ben egy Csengery utcai beépítetlen területét hirdette eladásra. Annak megadott méretei e telek akkori méreteivel egyeznek.



Háztelek-eladás.

A Csengery utczában van egy üres háztelek, mely 16 öl széles és 65 öl hosszu. Szabad kézből eladó. Bővebben értekezhetni a tulajdonos Bachrach Gyula urnál Nagy-Kanizsán. (1562—1)

1875

•A ma is álló házat Lengyel József és Fia gabonakereskedő cég 1884-ben építtette a hozzá tartozó Kisfaludy utca 17. szám alatti épülettel együtt. Utóbbi volt a gabonakereskedés magtára.
Az épületeket Sallér Lajos tervezte.





•Az 1893-ban, hatvanegy évesen elhunyt Lengyel Ignác harcolt a szabadságharcban, alapítója és egy évtizeden át elnöke volt a Kereskedő Ifjak Önképző Egyletének. Az egylet már 1873-tól létezett (Első Nagy-kanizsai Kereskedő Ifjúsági Művelődési Egylet), de 1879-ben Lengyel vezetésével újra kellett indítani.



1909

Ugyancsak elnöki pozíciót töltött be a Hadastyán Egyletben is.
Lengyel gabonakereskedéséről az általam talált legkorábbi adat 1874-es; ott a cégtulajdonos Lengyel I. P. névvel szerepel.
Lengyel Ignác halála után Lengyel Bernát lett a cég tulajdonosa. 1908-ban a Lengyel J. T. és Fia gabonakereskedő vállalkozás – a tulajdonos (Bernát) szerencsétlen tőzsdei spekulációi nyomán – csődbe jutott.
•1889-ben itteni leánynevelő nyitását tervezte a Tokajból épp hazatérő Villányi Henrik. (Vezekényi Horváth Lilla 1885-ben nyitott intézete ekkoriban zárt be.)



(1899)

A megelőző két évtizedben több is működött, igaz, egyik sem sokáig.
Előbb – 1861-es adat szerint – „Rózsavölgyiné növödéje” (Rózsavölgyi Antalné, Tavaszy Ilona tanítónő), majd 1865-ben Piringer Róza hozta létre intézményét, de ő 1874-ben meghalt.
Piringert 1871-ben Szeremlei Erdődy Sarolta és társa, Reiter Katalin követte. A négy évfolyamúnak tervezett „Leány nevelde s tanintézet” 40 jelentkezővel dolgozni is kezdett, sokáig azonban nem létezhetett.
1879-ben közölte a helyi sajtó, hogy a rákospalotai Stettner Istvánné szándékozik „nőneveldét” nyitni. A hat évfolyammal elképzelt intézmény indulásáról nincs adatom.
1882-ben Böhm Anna tette közzé a Zalai Közlönyben, hogy, akárcsak évekkel ezelőtt, megnyitja „női intézetét” Horváth Lajos ügyvéd házában, "a kegyesrendiek átellenében".

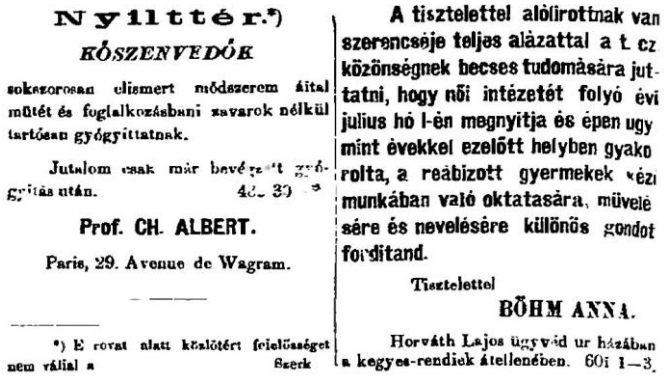

Nyilttér.*)

KÖSZENVEDŐK

sokszorosan elismert módszerem által mütét és foglalkozásbani zavarok nélkül tartósan gyógyittatnak.

Jutalom csak már bevégzett gyógyitás után. 48. 30 -

Prof. CH. ALBERT.

Paris, 29. Avenue de Wagram.

*) E rovat alatt közlötért felelősséget nem vállal a Szerk

A tisztelettel alólirottnak van szerencséje teljes alázattal a t. cz. közönségnek becses tudomására juttatni, hogy női intézetét folyó évi julius hó 1-én megnyitja és épen ugy mint évekkel ezelőtt helyben gyakorolta, a reábizott gyermekek kézi munkában való oktatására, müvelésére és nevelésére különös gondot fordítand.

Tisztelettel

BÖHM ANNA.

Horváth Lajos ügyvéd ur házában a kegyes-rendiek átellenében. 60i 1—3.

1882

Villányi próbálkozása hírét némi szkepszissel vette tudomásul a Zalai Közlöny. Röviden fel is idézte a hasonló kanizsai intézmények sorsát:

„Legszerencsésebb volt ezek közt a boldogult Piringer Rózáé, kevésbé az volt Erdődy Saroltáé, majd Vezekényi Horváth Lilláé; mindkettő részvét nélkül összement, mint a morvai posztó.” (A posztók e fajtája a legolcsóbbak, a legközönségesebbek közé tartozott. Mosást követő viselkedésével viszont közmondásos hírnévre tett szert.)
A kétkedés jogosnak bizonyult. Villányi terve nem tudott megvalósulni.


A „nőképzés” egyik intézményében (1893)

Megjegyzem, hogy már 1847-ben is volt „nőnevelő intézet” a városban, amelyet akkor 100 forinttal támogatott Batthyány Fülöp, hozzájárulva a tanító fizetéséhez.
•Itt térek ki arra, hogy 1871-ben alakult meg a városban a „Leány énekkar”. Alapító tagjainak nevét a helyi lap január elsejei számában fel is sorolta.
1872 tavaszán 41 hölgy (tiszta fehérben, derekukon vörös szalaggal) és az 1862-ben alakult Nagykanizsai (Kanizsai) Dalárda (30 férfi) együtt lépett fel a Zöldfa vendéglő nagytermében 420 fős hallgatóság előtt.
A híradás szerint fényes sikerrel zárult a műsor. Cikkében a tudósító maga is hosszasan és lelkesülten dicsérte az éneklő leányok − szépségét.



Nyílt tér. *)

A „KANIZSAI DALÁRDA“

szombaton 1870-dik évi január hó 1-én

pártoló tagjainak

a „Zöllfa“ vendéglő nagy termében
Grünbaum József zenekara működése mellett

„tánczkoszorucskával“

összekötött

„dalestélyt“

rendezend

a következő műsorozattal:

I. „**Nyitány**“ „Herold“ Zampa operájából, előadja a zenekar.

II. „**Jelige**“ Pyllemann F-től, „**Szózat**“ énekli a dalárda.

III. „**Eleonora-ária**“ Donizettitől, előadja a zenekar.

IV. „**Muhamed**“ nagy tréfás négyes Hermestől, énekli a dalárda.

V. „**Faussa**“ Symphoni Donizettitől, előadja a zenekar.

VI. „**Dalárkedv-Polka**“ Strauss-tól, — énekli a dalárda.

VII. „**Foszkári**“ Verditól, előadja a zenekar.

VIII. „**Béka-Cantate**“ tréfás négyes Hennigtől, énekli adalárda.

IX. „**Nyitány**“ Rossini Tell operájából, előadja a zenekar.

X. „**Ballscenen**“ keringő Engelsbergtől, zenekisérettel énekli a dalárda.

☞ A t. pártoló tagoknak családjaikkal szabad a belépet, idegenek i frt belepti dijt fizetnek: helybeli nemtagoknak a részvét az alapszabályok szerint meg nem engedtethetik.

A t. cz. szülők tisztelettel kéretnek, hogy kis gyermekeket ne hozzanak magukkal.

Kezdete ½8 órakor. — Pénztár-megnyitás ½ 7 órakor.

A „Kanizsai Dalárda“ tagjaivá lenni óbajtók t. Blan Nándor elnök urnál sziveskedjenek magukat jelenteni.

☞ **A karzat zárva leend.**

A férfiak újévi műsora 1870-ben

•Egyesületi énekkarok sora után 1939-ben alakult újra „városi dalárda”. E férfikart Ivánkovits Ferenc zeneiskolai tanár vezette.

108. Csengery út 23.



A ház (balról a második) az első világháború környékén

•1860-ban már állt itt az Iván utcában egy utcafronti és egy udvari épület. Telkük a Batthyány utcáig ért (keleti része dupla szélességű volt) és a 490-es számot viselte.

Egy 1863-as uradalmi kimutatás szerint tulajdonosa Breier Gyula volt.

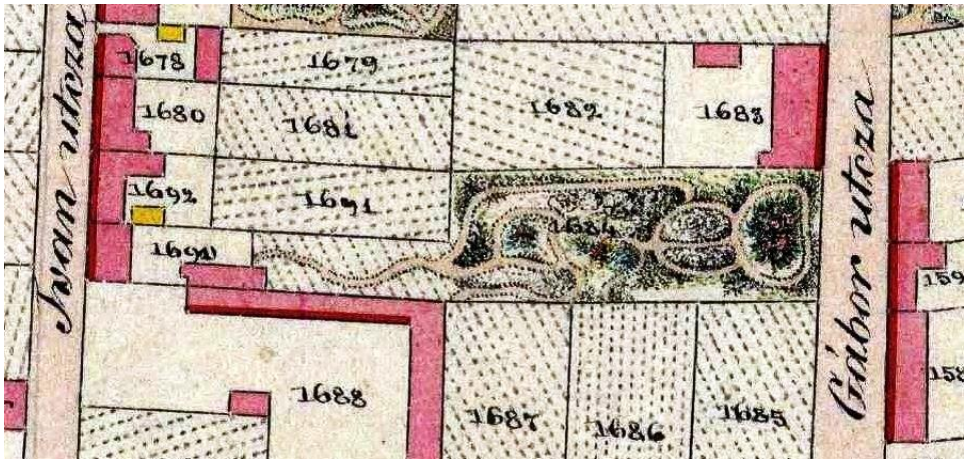

A ház (1690) és kertje (1684) 1864-ben

•1865-ben a Zala-Somogyi Közlöny az Iván utca 480-as háza helyiségeinek bérbeadását hirdette, mert kiköltözött belőlük a távírdai hivatal.
A 480 elírás lehet, hiszen e számon máshol álló házat (Batthyány utca 6.) tartottak nyílván. Feltételezem hát, hogy a távírda a város e pontján kapott helyet.
•A ma álló ház kapujának zárókövén a BK monogram jelzi egykori tulajdonosát, Blau Károlyt.
Kunics Zsuzsa kutatásai nyomán derült fény arra, hogy a ház a Morandini testvérek valamelyikének 1889-es munkája. Az építkezés során az épület elődjét lebontatta ifjabb Blau Károly.
Blau területe keleti szélén (Batthyány utca 12.) már korábban felépíttetett egy másik lakóházat, amelyet 1882-ben értékesített.
Ifjabb Blau Károly 1900-ban, élete 77. évében halt meg.
•Az apáról, Blau Károlyról szinte semmit sem tudok. A helyi lap 1872-ben említi főtisztként.
Elképzelhető, hogy a helyi távírda hivatalnoka volt, ahogy az is, hogy ő vásárolta meg Breier ingatlanát.





•1912-ben dr. Villányi Henrik, a ház akkori birtokosa (1942-es haláláig az is maradt) az utcai épületet – annak közepén – az udvar felé bővítette.
A Kanizsán (a Fekete Sas fogadóban, ahol családja akkor élt) született Villányi 1889-ig Tokajban tanított, majd Kanizsára került és „bölcsészettudori” oklevelet szerzett.


Villányi Henrik

1896-tól a Zalai Közlöny társszerkesztője, majd 1898-tól főszerkesztője volt. 1891-től 1927-ig tanított a felsőkereskedelmi iskolában, 1916-tól, mint az intézmény igazgatója.
Villányi volt egyik alapítója és elnöke is a helyi Állatvédő Egyesületnek.
Élete 86. évében, 1942-ben e házban halt meg.
•Apja, Weissmayer Márk kereskedő 1847-ben telepedett le Kanizsán.
Posztó- és divatáruüzletét, amelyet a Fő út 6. szám alatt működtetett (a Fekete Sas patika későbbi helyiségében) gyakran látogatta Deák Ferenc is.

109. Csengery út 24. (képek még: Kisfaludy utca 8.) **(Erdősy-ház)**

•Erdősy (Biba) Kornélia tanítónő eklektikus lakóháza.
A házat a csáktornyai Morandini Bálint – a Kaszinó építésével végezve – 1887-ben emelte. Az építésvezető Morandini Román volt.



1995







•Erdősy Kornélia, a város ismert tanítója 1882-ben ABC-s könyv címmel tankönyvet is kiadott. 1928-ban nyolcvannégy esztendősen halt meg.
Testvére, a fiatalon, 1886-ban elhunyt Erdősy Eugénia ünnepelt szubrett volt.



Erdősy Eugénia egyik szerepében

Trojkó Lajos ügyvéd (1887-ben lett Kornélia férje, 1915-ben halt meg) 1897-ben udvari részen egy szobát építtetett.
•Az 1920-as években az épületben működött a Magyar Királyi Erdőhivatal helyi egysége és Erdősy Bálint (Kornélia testvére) hordó- és borkereskedése.



Erdősy Bálint
(83 évesen, 1943-ban halt meg.)
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)

•A ház egyik későbbi tulajdonosa, dr. Lékai Gyula 1956-ban a városi nemzeti bizottság elnöke volt.





Nagykanizsa dolgozó népe!

A város Nemzeti Bizottsága egyhangu lelkesedéssel határozta el, hogy eleget tesz a nép követelésének és

DÉLZALA

címen beinditja Nagykanizsa és környékének **új lapját.** Annyi évszázad keserü elnyomása után végre felragyogott a nemzeti szabadság hajnala! Elérkezett az idő, hogy a szabadsággal együtt Nagykanizsa dolgozó népe is birtokába vegye

a szabad magyar sajtót

és régi tradicióknoz híven ujra megjelenjen Nagykanizsa és környékének

önálló, független sajtóorgánuma

Az új lap zászlaján a nemzeti függetlenség, a szabadság és az **igazság** jelszava. A Nemzeti Bizottság és a Szerkesztőség bizalommal fordul Nagykanizsa és környékének minden lakójához, hogy hazafias odaadással segitse és támogassa az új lap a

DÉLZALA

célkitüzéseit, munkáját, közös ügyünk: a nemzet felvirágzásáért.

Nagykanizsai Városi Nemzeti Bizottság A DÉLZALA szerkesztősége.

Előfizetni a postai kézbesitőknél lehet!

Lékai Gyula

110. Csengery út 25. **(Weiss-ház)**

•Az uradalom 18. fülöpvárosi fundusát, amelyre e ház épült Blau Pál vásárolta 1845-ben. A több mint fél évszázadig birtokolt területet – időnként – a városba látogató mutatványosok használták.



Előleges jelentés.

Van szerencsém a város és vidéke nagyérdemü közönségének becses tudomására adni, hogy április hó elején ide érkezik a **Koozka Antal és fia** magyar-oszt. első és legnagyobb utazó

ÁLLATSEREGLETE

mely 26 kocsival felszerelve ezen szakmában a legelegánsabb utazási vállalat melben látható lesz 1 nagy számu gyüitemé y a legszebb és legritkabb ragadozó vadállatokból a világ minden részéről. 2 indiai elefánt, 20 különféle oroszlán, bengáliai királyi család tigrise, fekete párducz, leopárd, és más ragadozó állatok eddig itt nem voltak láthatók. Előadás és a ragadozó állatok etetése d. e. 4 órakor és este fél 8 órakor. Az előadás a világ 5 leghiresebb állatszelidítői által fog bemutattatni. Bővebbet a falragaszok. Saját zonekar.

Látható lesz Blau-féle major telken Csengeri-utca.

Az igazgatóság.

1900

A nagy telket, amely a Csengery út 23. számú ház déli oldalától a Kisfaludy utcáig terjedt, a tulajdonos, Blau Pál halála után örökösei 1911-ben – részekre osztva – értékesítették.
Ezeken épültek fel a Csengery út 25., 27. és a Kisfaludy utca 17.b, 17.c házak. Talán még a Csengery út 23. ház telke is a fundushoz tartozott, ahol Blau Károly háza áll.

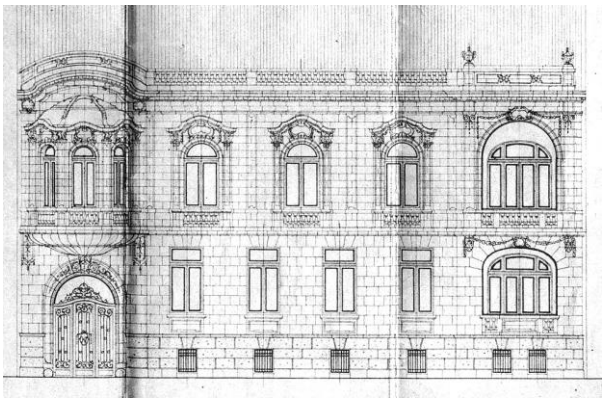

Az utcai homlokzat terve (TGYM)

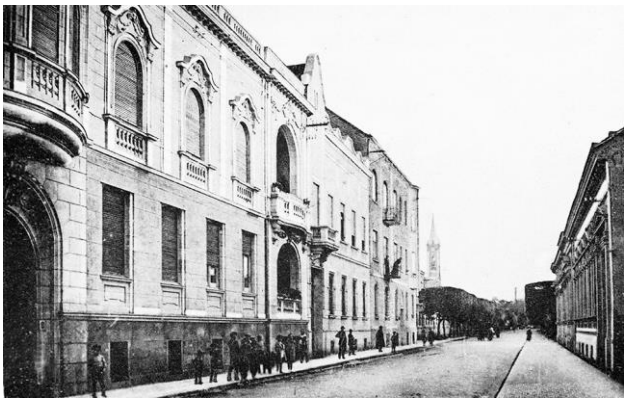

A ház (balról) az első világháború környékén

•A Csengery útra épített három emeletes ház közül északról az első Weiss Jakab (Jaques) módos üvegkereskedő 1912-ben épített, szecessziós elemekkel díszített, eklektikus lakóháza. Az építtető monogramja a kapu feletti kovácsoltvas díszben látható.
A ház tervezői és kivitelezői a zágrábi Pollak, Albert és Bornstein műépítészek voltak.







Kiss Judit 1976-os képei (TGYM)








Szücs Aladár szombathelyi épület- és műlakatos mester készítette a kovácsmunkákat.



Udvarában díszkertet alakítottak ki.

•Weiss Jakab üvegárukkal foglalkozó cégét 1880-ban alapította.
Nagykereskedőként fiókot tartott fenn Fiumében és Zágrábban is. Helyi üzlete az Erzsébet tér 1. szám alatt működött.
1894-ben a Hein-féle kávéház helyén bútorüzlete is megnyílt az Erzsébet tér 2. szám alatt, a Blau-házban. Ott volt kárpitos-műhelye is.
A későbbiekben az üvegkereskedésre szakosodott. 1922-ben, hetvenöt esztendősen halt meg.
A nagykereskedés emeletes raktárát Weiss Jakab fia, Ernő építette fel 1927-ben a Zrínyi utca 31. alatt.
A családtól 1949-ben Zala vármegye vette meg lakóházukat.
•A kapu szép, öntöttvas kerékvetőit 2000 körül az egyik lakó útjában állóknak találta. Ma csak csonkjaik léteznek.

111. Csengery út 26.

•Az épület tulajdonosa a századfordulón Bún Samu volt.






EGYSZERŰ ÉS KETTŐS
KÖNYVVITEL.
BÚN SAMU.





Mint a felsőkereskedelmi iskola igazgatója (1883-tól vezette az intézményt) 1908-ban kapta meg a Ferenc József rend lovagkeresztjét, 1917-ben pedig királyi tanácsosi címét.
Kilencvenhárom éves volt, amikor 1937-ben meghalt.

112. Csengery út 27.

•Az emeletes épületet Irmler József kereskedő építtette 1912-ben.






Irmler József (TGYM)

113. Csengery út 27.a (képek még: Kisfaludy utca 17.a) **(Fischel-ház*)**



A ház az első világháború környékén

•Özvegy Fischel Fülöpné (Fischel második felesége 1926-ban, hetvenegy évesen halt meg) 1912-ben épült kétemeletes bérháza.
Tervezői és kivitelezői Bacsics és Kosák helyi építészek voltak.

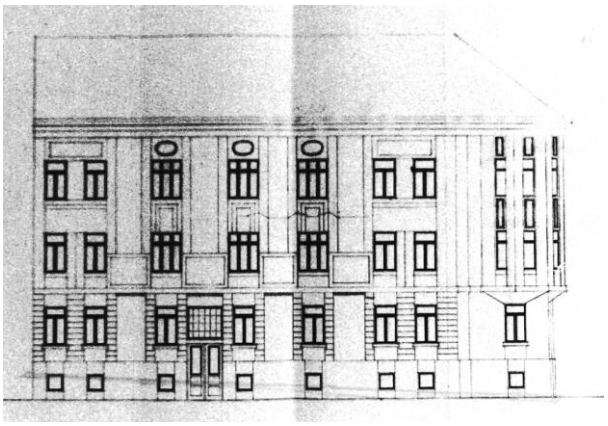

A Csengery úti homlokzat tervének egyik változata





•Fischel Fülöp, majd első házasságából származó fia, Lajos működtette tovább Markbreiter – 1850-ben már létező – nyomdáját, 200-nál több könyvet adva ki. A nyomda és az 1873-ban alapított „Zala”, a város második lapja 1909-ig volt a családé.
Könyv- és papírkereskedésük viszont működött tovább.



1940

A cég történetét Fischel Lajos 1944-es deportálása és halála törte derékba.

114. Csengery út 29. (képek még: Kisfaludy utca 8.a) **(Hencz-ház*)**

•Hencz Antal (1839-1899) építőmester háza. 1879-ben építette a Kisfaludy utca hetedik házaként.





Két képen az épület korábbi megjelenése
(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)
(A felvételek valamivel a felújítás kezdete előtt készültek. Látható, hogy a munkák során a homlokzat díszítményei jórészt eltűntek.)







•Rövidebb időre, az 1880-as években helyet adott a telekkönyvi és az illetékszabási hivatalnak (a királyi illetékkiszabási hivatalok egyik megyei központja 1875-ben létesült Kanizsán, hatásköre a Muraközre is kiterjedt).

•Hencz építészeti tevékenységével részese volt a belváros mai képe kialakításának. Az általa emelt legszebb épületeink: a honvéd laktanya (Sugár út), a Keller-ház, a városházi bérház, a kiskanizsai templom. Utcák sorának klinkerezése is nevéhez fűződik.
Vezetésével alakult meg, és működött 1871-től az Önkéntes Tűzoltó Egylet.
Ő volt az 1876-os megalakulásától kezdve az Ipartestület elnöke, egészen 1886-ig, amikor Hencz Keszthelyre költözött.
Létezett egy „Hencz-féle tekéző társaság" is, amely 1887-ben – szintén az elköltözés miatt – feloszlott. Megmaradt vagyonukat az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyletnek juttatták.
Hencz kuglipályája a Batthyány utcában volt, valószínűleg a jelenlegi 21. számú ház telke déli szegélyén, kelet-nyugat irányban. 1885-ös írásában („Zala") Töttössy Béla úgy vélekedett, hogy „H. Tóni kuglizója" ad otthont a város legvígabb kuglizó kompániájának.
Hencz haláláig Keszthelyen is jelentőset alkotott építészként és a helyi közélet részeseként.



Hencz egyik keszthelyi munkája

•A 20. század elején itt működtette építő vállalkozását Schuhel Lajos, aki 1929-ben, élete 70. évében halt meg.



1911

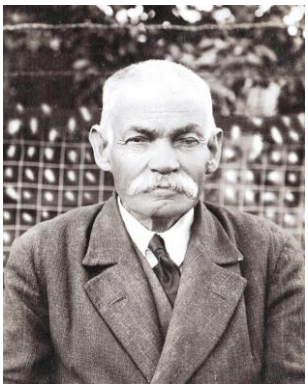
Schuhel Lajos hetven évesen
(Tima Sándortól.)

115. Csengery út 31.

•1882-ben a Gstettner testvérek (Salamon és Vilmos) itt építtették fel borkereskedésük földszintes épületét.



1884

Az építkezést Hencz Antal vezette, a terveket is ő készítette.
A pince 33 méter hosszú, 12 méter széles lett, 5,5 méter magassággal. 5000 hektoliter bornak adott helyet, a fahordók mellet egy 100 hektoliteres betonhordót is elhelyeztek benne. A pincét a fölötte lévő irodákkal szócső és távíró kötötte össze.
A homlokzati részen, a kapu felett Bacchus szobra volt elhelyezve. A szobor valószínűleg ugyanott készült, ahol párja, amely ma is látható a Király utca 15. szám alatti, szintén borkereskedő által építtetett házon.




Az épület Kiss Judit 1976-os felvételein
(TGYM)



•A Gstettner-féle „borkivivő cég” (Franciaországba és Svájcba exportáltak) 1906-ig működött, majd a ház és a pincészet Schulhof Adolf tulajdonába került.
A pincét az első világháború után is borkereskedők használták: Péter Hugó (1919-ben kezdte vállalkozását a városban), valamint Kondolitz és Klup; a borászkodás csak az 1990-es években szűnt meg a pincében.

•A jelenlegi épület kialakításakor (két szintet építettek rá) az eredetit megfosztották födémjétől, homlokzati díszeitől.
Viszont lehet, hogy Bacchus valahol még emeli italát új gazdája egészségére.

116. Csengery út 32.

•1886-ban itt már állt a ház, amelyben élt halálakor (1886-ban, élete 78. évében hunyt el) Veber Antal 1848-as honvéd főhadnagy, Veber Károly bíró (a Társaskör elnöke) apja.





•A csendőrség, amely korábban a város több ingatlanát is használta, 1903-ban megvásárolta az akkor Szalmay-háznak nevezett épületet, majd laktanyájává alakíttatta.



A már korábban is átépített ház ekkor nyerte el mai megjelenését. Valószínűleg ekkori a faragványoktól díszes kapu is.



Egy a csendőrség népszerűsítésére készített felvétel (1897)

•Feladatuk ellátására 1911-ben a nyolc csendőr mellett egy tiszt állt rendelkezésükre.
1918 őszén szárnyparancsnokságot létesítettek itt. Hatásköre Zala déli és Somogy nyugati részére terjedt ki.
1926-ban a csendőrség Ligetvárosban csendőriskolát hozott létre. A rövid ideig működő intézmény 60-80 férőhellyel dolgozott, pótcsendőröket képzett.
•A csendőrség elődje 1851-től létezett a városban. A szervezetet (a monarchia egészében) francia minta alapján hozták létre 1850-ben. Tagjait az országban zsandárként emlegették. Az elnevezés is francia eredetű.
A zsandárok („Bach-huszárok") elhelyezésére a várost kötelezték. Az új rendfenntartó szervezetnek Kanizsán lett egyik szakaszparancsnoksága. Előbb Lazsnakon állomásoztak, majd 1867-ig az Eötvös tér egyik városi tulajdonú házában (valószínűsíthetően a 13. szám alatt, a „várta-házban") volt laktanyájuk.
A kiegyezést követően a zsandárság intézményét (Erdélyt kivéve) felszámolták.

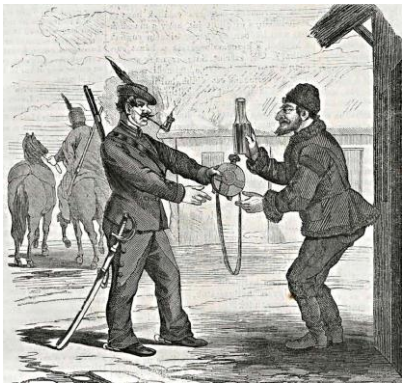

Pandúr a csárdában (1868)

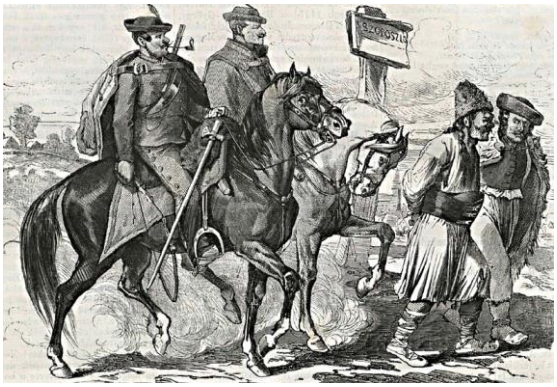

Rabokat kísérő pandúrok (1868)

A császári rendfenntartók szerepét a pandúrok vették át (a szabadságharc előtt is a megyei pandúrok látták el a hasonló feladatokat), mígnem 1881-ben törvénnyel

rendelkeztek a későbbi fogalom szerinti csendőrség létesítéséről. (A szervezet tagjait azonban már az 1860-as években emlegették csendőrként is.) 1884-re tudták befejezni az ország csendőrségi kerületeinek megszervezését.
Az itteni csendőrségi laktanya kialakításáig a Sugár út 20. szám alatti házat bérelték e célra.



Kanizsai csendőrök a második világháború idején

117. Csengery út 33.a és 33.b

•1887-ben, az akkor egynek számító (Csengery út 33.) két telken Morandini Román (1851-1922) építési vállalkozó építette ki telephelyét.
1893-ra alakult ki a véglegesnek tekinthető állapot. Az udvar belső részén, az északi oldalon készítette el lakóházát öt szobával. A déli oldalon volt az iroda, a szerszámtárolók és szobák a munkásoknak.

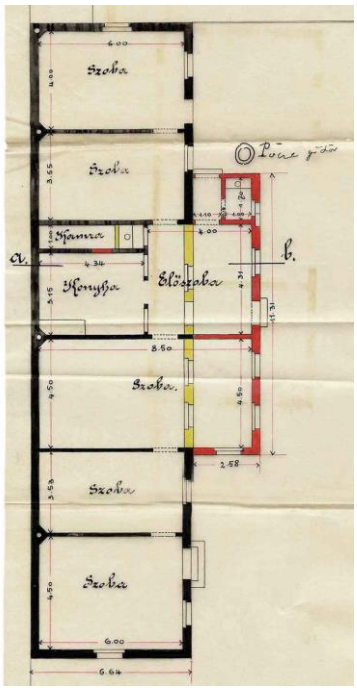

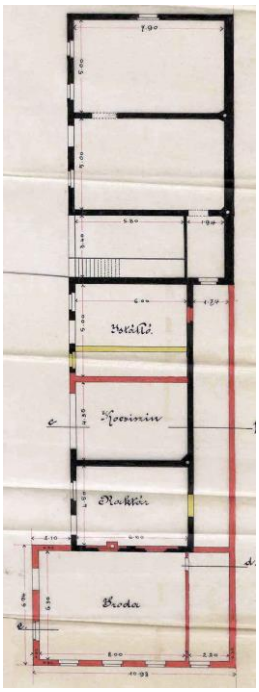

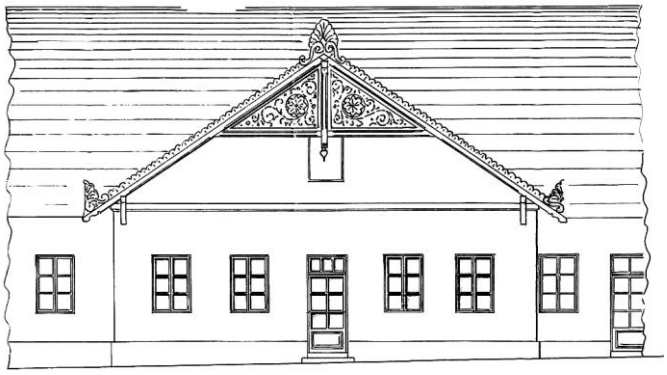

(TGYM)



Az építész lakásának részlete

(TGYM)

1891-ben a telket téglafallal választotta el az utcától, amelyen három díszes kovácsoltvas kapu nyílt.

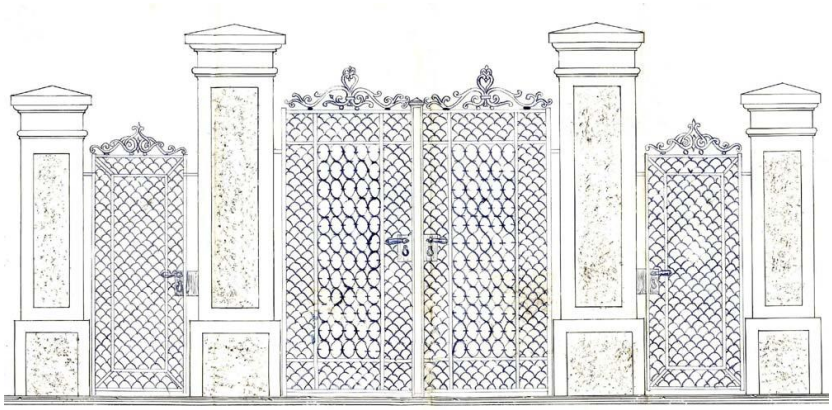

A kapu rajza 1890-ből (TGYM)



Az 1950-es évek végén
(A kép eredetije Béres Sándor tulajdonában.)

A Morandini által emelt épületek – erősen átalakítva – ma is léteznek az utcai részen álló, viszonylag új, emeletes házak mögött.




Az északi oldal két részlete



A déli oldal eleje

•Az olasz származású Morandini Csáktornyáról költözött Kanizsára, miután bátyjával, Bálinttal részese volt a Kaszinó székház felépítésének.



Morandini Bálint, Morandini Román és Morandini Tamás 1891-ben

A „szakértelmes építész” (1894-ben lett magyar állampolgár) elsősorban kivitelező volt, de sok kanizsai épületet ő is tervezett. Sajnos, nagyobb munkái közül több is megsemmisült a második világháború végén és azt követően.



(TGYM)

A nagyszakállú építész, akit a gyerekek Kriszkindli bácsiként (kriszkindli: karácsonyi ajándék) emlegettek, 1907-ben bátyja hívására visszaköltözött Csáktornyára. (Ezt követően Raffaeli Alajos (1861-1928) cementárukat készítő vállalkozása települt ide. Nem ok nélkül, mert Raffaeli felesége Morandini lány, Román unokahúga volt.) Ennek ellenére 1922-es haláláig (hetvenegy esztendős volt) szerepelt a kanizsai iparosok nyilvántartásában és tagja maradt (bátyjával együtt) az 1907-ben alakult Nagykanizsai Építőiparosok Szövetségének is.



Morandini Román (legmagasabb személy a hátsó sorban) 1922-ben a Nagykanizsai Önkéntes Tűzoltó Egylet fél évszázaddal korábbi megalakulását ünneplő összejövetelen
(Középen ül a sisakos Knortzer György.)
(Az eredeti felvétel a nagykanizsai tűzoltóság tulajdonában.)



Kanizsai leszármazottak a család csáktornyai sírboltjánál a második világháború idején
(A kép eredetije Béres Sándor tulajdonában.)

•Morandini Bálint (1835-1918) Csáktornyán két téglagyárat is működtetett.

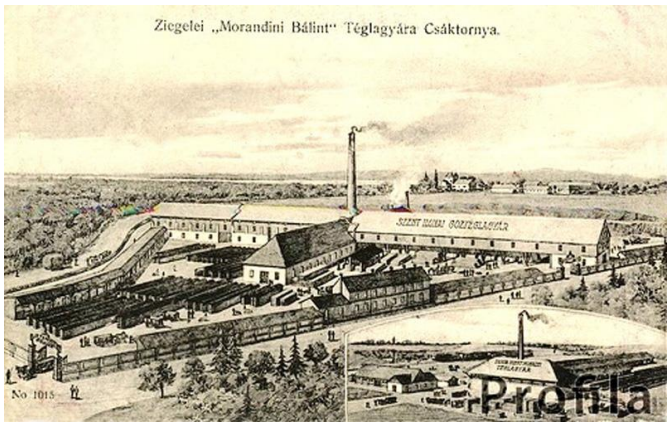

•A szintén itt lakó Kenedi családból az ifjabb Imre (1877-1970) felesége Raffaeli Anita (1899-1980) lett 1929-ben.
Kenedi Imre mérte fel az 1970-es évek elején a város területét.

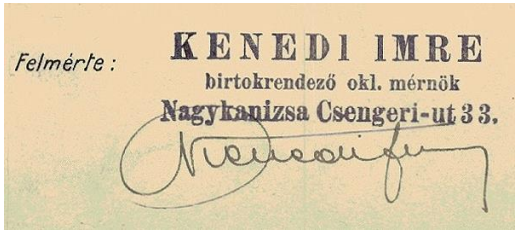



A család az udvaron az 1930-as évek második felében
(Balra Kenedi Imre, középen felesége.)
(Forrás: Kocsis Katalin – kataliszt.blogspot.hu)



1950 körül
(A két kép eredetije Béres Sándor birtokában.)

118. Csengery út 34.

•Ez a ház is 1886 előtt épült, bár ez mai állapotában nem látszik.



•A századfordulón Blankenberg Vilmos kereskedő tulajdonában volt.
Halála (1905-ben, élete 54. évében hunyt el) után fia, Imre (1878-1944) vette át az 1864-ben alapított vállalkozást. Fűszer és gyarmatáru nagykereskedőként 1922-ben szervezte meg az OMKE nagykanizsai kerületét, amelynek 1930-ig elnöke is volt.

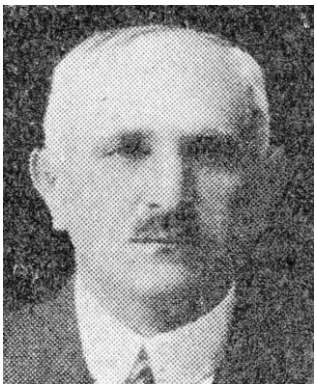

Blankenberg Imre



1937-es hirdetés

Az 1920-as években cukorkaüzemet, 1936-tól hajdinahántolót is működtetett (ezt a Szemere utca 4. szám alatt). Gyarapodását jelzi, hogy az 1920-as évektől a családja birtokolta a Lovák-házat (Deák tér 15.) is.
•Szomorú szenzációja volt a városban 1903 augusztusának. Budapestről érkezett a hír, hogy a Párisi Nagy Áruház 24-ei leégésének kanizsai halottja is van. A tizenkét áldozat egyike a huszonhét éves Blankenberg Géza (Vilmos másik fia) volt. A lángoló épületből kiugorva vesztette életét.

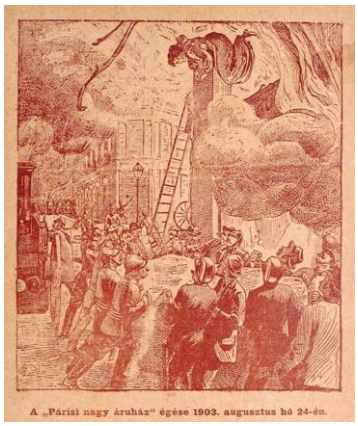



119. Csengery út 35.

•Viosz Mariska háza. 1889-ben épült.





•Farkas Ákos jóvoltából jutottam az adatokhoz, amelyek révén tisztázódtak számomra a Viosz család hajdan Kanizsán élt tagjainak rokoni kapcsolatai, születési és halálozási dátumai.
Viosz Mariska (1868-1948) unokatestvére volt a főszolgabíró Viosz Ferencnek.
1890 kötött házasságot Markó Nándorral, a Déli Vasút főellenőrével.
Az 1905-ben, negyvenhárom éves korában meghalt férj Markó Antal állomásfőnök fia volt.



1896-ban az állomás forgalmi irodája előtt
(Középen ül Markó Antal állomásfőnök, balján (kutyával) Markó Nándor, jobbján másik fia, Markó Jenő állomáskezelő.)

•A helyi lapokban egy másik Viosz Mariska említésével is találkozhatunk. Ő testvére a főszolgabírónak, 1863 és 1935 között élt és 1887-ben Farkas Imre földbirtokos felesége lett.



Viosz Mariska, Farkas Imre és gyermekük
(Farkas Ákos gyűjtéséből.)

120. Csengery út 37. (Evangélikus templom)

•A Sommer Sándortól vásárolt telekre épített templomát 1891-ben avatta fel a gyülekezet.



•A „kaposvári” Koch János tervezte. A tervező valószínűleg azonos azzal a Koch Jánossal, aki a kaposvári Nagyboldogasszony templom 1885-ös, 1886-os építésén főpallérként a munkákat vezette. Az építést végző kanizsai Hirschl és Bachrach cég alkalmazottja volt és a források budapesti illetőségűnek nevezik.
A templomot Morandini Román kivitelezte.

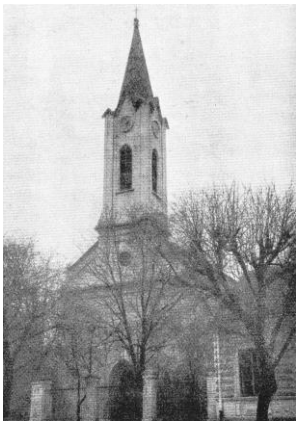

Két felvétel 1929-ből









Oltárképe (Jézus megkeresztelése) Major Jenő alkotása.
A festőművész Major (1871-1945) Kanizsán volt középiskolás. 1898-ban műtermet nyitott és festőiskolát indított a Vasemberház emeletén.
Íme, két képe:

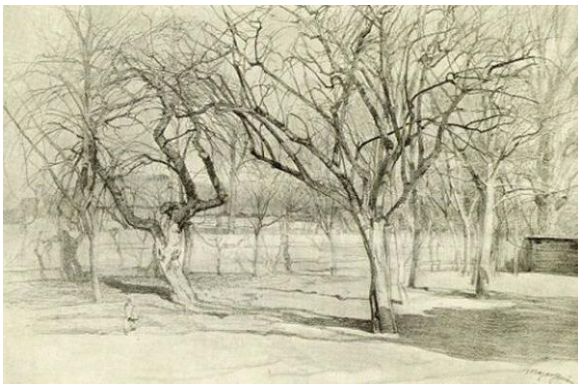
Lombhullás után


Téli nap

Az addigi harmónium helyére 1939-ben kerülhetett egy Angster orgona.
•Három harangját Jurisics Márton, óráját a gróf Thoroczkay-féle toronyóragyár készítette 1913-ban Budapesten.



1913
(TGYM)

Az óra mindegyik számlapja üvegből készült, lehetővé téve az éjszakai kivilágítást. Az első világháborúban (1916) két nagyobb harangját rekvirálták, ezeket 1926-ban pótolták egy 223 és egy 403 kilogrammos haranggal.
•A Morandini tervezte lelkészlakás a templommal együtt épült.







•A telek keleti szélére 1931-ben a tervező Kalmár Zoltán vállalkozóval a Gyülekezeti Otthont is megépíttették.



Akkor itt kapott helyet 1910-től létező nőegyletük is.

121. Csengery út 39.

•1876-ban itt, a Komlóhoz címzett vendéglőben tartotta előadásait Balassa Károly és Dalmay Artúrné színtársulata. Az erre használt terembe legfeljebb 120-150 néző fért be. (1873-as adat szerint az épülethez kerthelyiség is csatlakozott, amely nagyjából száz vendéget tudott egyszerre fogadni.)
1878-ban e helyen alakult meg a Nagykanizsai Iparsegédek Önképző Egylete.
A kapualjjal és az attól délre eső résszel később egészült ki a ház. Kapuja feltűnően szép.







•A 19. század végén a ház tulajdonosa Fialovits Lajos (1851-1896) „bútorgyáros” volt, aki 1885-ben települt Kanizsára.



Raktár: dél-zuk i tak. épület udvarban jobbra.

Butor-gyár N.Kanizsán.

Gyár: Pilhál közjegyző ur házában Széchenyi tér

Ezzel van szerencsém a. n. é. közönség becses tudomására hozni, hogy

Főüzletemet és gyáramat

Sz.-Fehérvárról **Nagy-Kanizsára** helyeztem át.

Gyáram ugy rendeztem be, hogy minden igénynek megfelelhetek. Elvállalok mindennemű **asztalos** és **kárpitos** munka készitését, ugyszintén avult butorokat átalakitok ugy helyben, mint a vidéken. Továbbá *szobatapétázásokat* is elfogadok és mindent izléseren és legjutányosabban készitek.

Raktárom a legnagyobb választékot tartalmaz.

Butorszövet, butorrugony, lészőr stb. igen jutányosan kaphatók.

Felkérve a n. é. közönséget a hazai ipar támogatására,

vagyok, kiváló tisztelettel

990 2—5

FIÁLOVITS LAJOS

Butorgyáros, kárpitos és diszitő.

1887

Inkább bútorok kereskedelmével foglalkozott; a gyár csak néhány embert foglalkoztató kis műhely volt (Széchenyi tér 5.). Fialovits üzletet tartott fenn Budapesten is. Halála után özvegye folytatta a kereskedelmet.

•Fiúk, Béla (1885–1968) a MÁV egyik legkiemelkedőbb gőzmozdony-vontatási szakembere lett. Székesfehérváron született, de néhány hónapos korában szülei Nagykanizsára költöztek.



Fialovits Béla

1919-től gőzmozdonyok és motorkocsik tervezésével foglalkozott. Legnagyobb szakmai eredményeit az 1940-es években érte el. Ezek közé tartozik az általa szerkesztett újfajta vízcsöves hátsó kazán. A tervei szerint épített gőzmozdony az 1944-ben 156 km/h sebességet ért el. Ez a jármű volt a MÁV történetének legnagyobb sebességű gőzmozdonya.

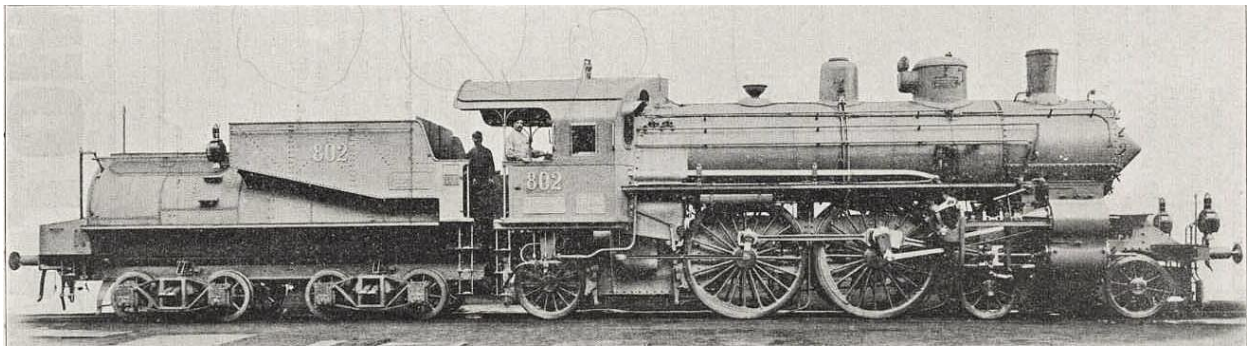

A rekorder

Fialovits Béla jelentős szakirodalmi tevékenységet is folytatott.

122. Csengery út 40.

•A ház 1860 (akkor még az utcának a Kisfaludy utcától a vasútvonalig terjedő részén lakóház nem állt) után és 1886 között épült.





Az utca e részén, a közelben másik két ház is (32. és 39. szám) szép faragványokkal díszített kaput őriz. A közelség, a hasonló kivitel arra utalhat, hogy akár ugyanaz a mester is készíthette mindegyiket, koruk sem nagyon térhet el egymásétól. Megérdemelnék a helyreállítást.
•Ez az épület a századfordulón özvegy Mattosch (Mattos) Józsefné (1903-ban, 67 éves korában halt meg) tulajdonában volt, majd fia, Mattos Jenő postatiszt birtokolta.
Leánya, Mattos Gizella (1913-ban, ötvenhárom évesen hunyt el) férjével, Székelyi Lajossal az első világháborút megelőzően „gőzmosó intézet”-et üzemeltetett, amely megszűnésekor a Csengery út 13. szám alatt működött.

Az apa, Mattosch József már az 1850-es években jó nevű szabója volt a városnak. Műhelye a Deák tér 1. szám alatt volt.

123. Csengery út 41. és 43.

•A Csengery út megnyitása után e két telken hamarosan épült egy-egy földszintes ház, amelyeket jelöl is a város 1886-os térképe.
A sorompó közvetlen szomszédságában (43. szám) álló házban lakott (építtetője is ő lehetett) Gózony Ferenc (1815-1882) ügyvéd.
Gózony 1854-ben került a városba közigazgatási szolgabírónak. Később a kapornaki járás főbírája, majd a megye II. alispánja lett. 1865-től a város egyik ügyvédjeként tevékenykedett, majd 1868 és 1872 között Halvax József polgármester mellett töltötte be a városbírói tisztet. (A városbíró ekkoriban a város által működtetett törvényszék vezetője. A közigazgatás és igazságszolgáltatás szétválasztása ezt követően történt meg.)
Élete utolsó szakaszában a nagykanizsai törvényszék bírája volt.
•Az északról szomszédos épület lehetett Cavallár József hercegi számtartó lakóháza. Amikor 1894-ben, élete 84. évében meghalt, az ingatlant veje, Juhász György városi főszámvevő örökölte.
Akkoriban a 957-es sorszámot viselte az épület.
•Az 1907-es címtár mindkét ingatlan tulajdonosaként szentiványi Nagy Valér tábornokot adja meg.
Nagy Valér ezredesként hosszú ideig vezette a kanizsai (V. számú) lóavató bizottsági méneskart. Új megbízatása miatt 1904-ben Budapestre távozott, ott a katonai lótenyésztés felügyelője lett. A közös hadsereg altábornagyaként nyugdíjazták. Hatvanhat esztendősen, 1915-ben halt meg.
Az ingatlanok új tulajdonosa radikális változtatást hajtott végre: a különálló két épületet egyetlen házzá alakíttatta.
•A hely hajdani lakóira még emlékeztet az udvarban lévő termetes, védett mamutfenyő.
Nagy Valér megvásárolta a Batthyány utca utolsó, keletről szomszédos (26. számú) telkét és teljes kertjét különleges fákkal, cserjékkel ültette be.



•Még létező érdekessége a helynek a jelenlegi épület déli végén kezdődő betonfalból kiálló kőoszlop.



A kőbe SB betűket és alájuk egy 58-as számot vésték. A kő minden bizonnyal a Déli Vasút pályaépítésének emléke 1858-ból. Az SB talán a közvetlen közelben létesített sorompóra (Schlagbaum, Sperrbaum) utalt.

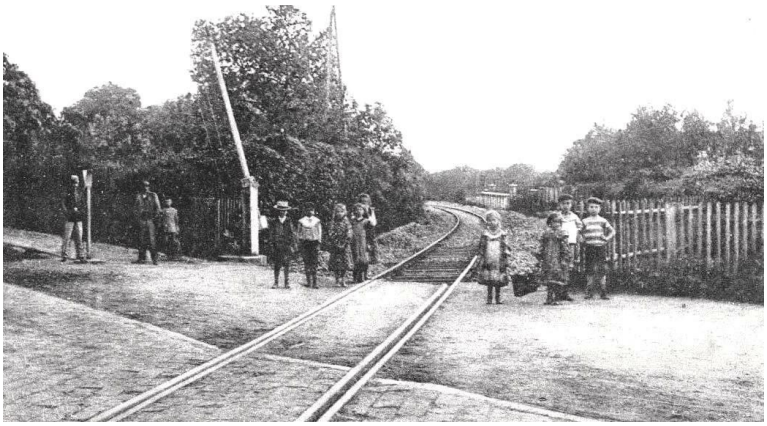

A Csengery utcai sorompó
(Itt és az Ady utcában 1900-ban cserélték a képen látható típusra a sorompókat. Ezeknél már külön karral lehetett a gyalogosok mozgását szabályozni. Ugyanekkor építették fel mindkét helyen a működtetésükhöz szükséges altiszti lakásokat.)



1910 körül

A kőbe SB betűket és alájuk egy 58-as számot vésték. A kő minden bizonnyal a Déli Vasút pályaépítésének emléke 1858-ból. Az SB talán a közvetlen közelben létesített sorompóra (Schlagbaum, Sperrbaum) utalt.
•A budapesti vasútvonal alatti (jelenleg lezárt) aluljárót a gyalogosok számára 1941-ben alakították ki.



124. Csengery út 45. **(Sétakerti bejárat*)**

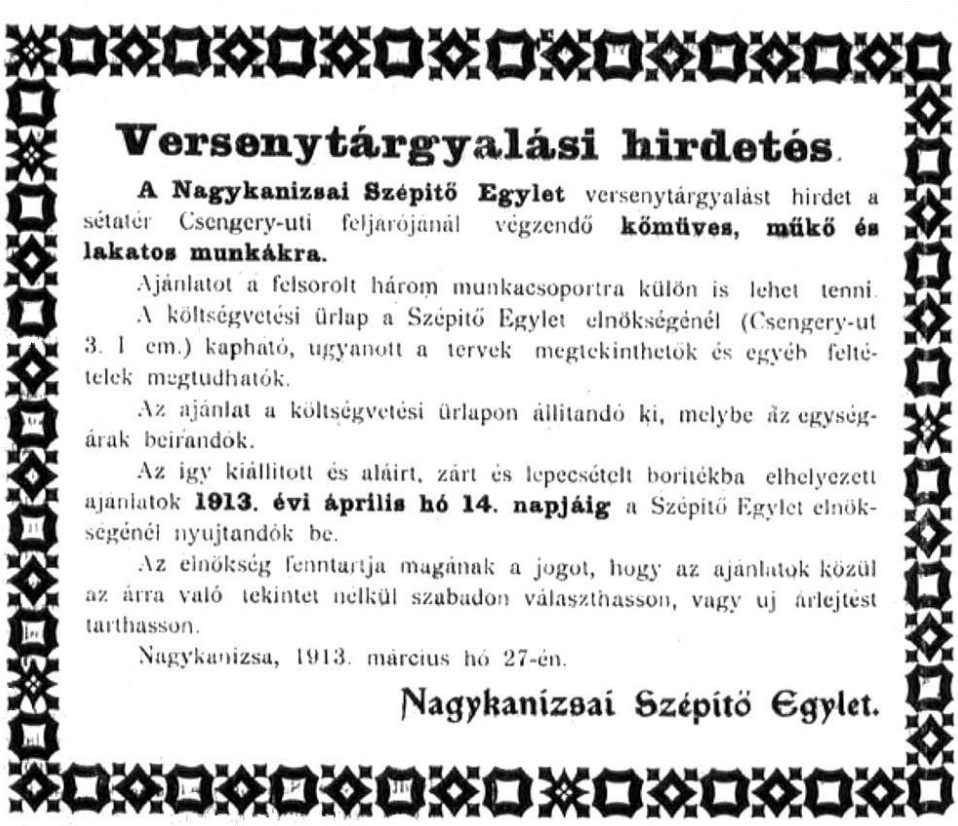

Versenytárgyalási hirdetés.

A Nagykanizsai Szépitő Egylet versenytárgyalást hirdet a sétatér Csengery-uti feljárójánál végzendő **kőmüves, műkő és lakatos munkákra.**

Ajánlatot a felsorolt három munkacsoportra külön is lehet tenni.

A költségvetési ürlap a Szépitő Egylet elnökségénél (Csengery-ut 3. I em.) kapható, ugyanott a tervek megtekinthetők és egyéb feltételek megtudhatók.

Az ajánlat a költségvetési ürlapon állitandó ki, melybe az egységárak beirandók.

Az igy kiállitott és aláirt, zárt és lepecsételt borítékba elhelyezett ajánlatok **1913. évi április hó 14. napjáig** a Szépitő Egylet elnökségénél nyujtandók be.

Az elnökség fenntartja magának a jogot, hogy az ajánlatok közül az árra való tekintet nélkül szabadon választhasson, vagy uj árlejtést tarthasson.

Nagykanizsa, 1913. március hó 27-én.

Nagykanizsai Szépitő Egylet.

•A kert itteni bejáratát 1913-ban építtette a Szépítő Egylet a „barátok kertje” (a ferencesek tulajdonában volt) területén. Vajda és Gyenes fővárosi építészek tervezték.





A csaknem elvégzett munkák a háború miatt csak 1922-re fejeződtek be teljesen. Ekkor került a téglából emelt oszlopokra vakolat és ekkor helyezhették tetejükre az urnákat, amelyek csaknem tíz évet pihentek a Sartory-féle cementáru üzemben.

Mára csak egyetlen oszlopa maradt meg, három kovácsoltvas kapuja, a kerítés hat eleme 1936-ban a köztemető északi bejáratához került.





A barátok kertjének kőkeresztje 1932-ben áthelyezésre került a Katonarétre (Táncsics tér).
•Az 1897-ben létesített Sétakertnek előbb az északi része alakult ki a vasútvonal mentén. Bejárata akkoriban még csupán a temető felől volt.

Éjjelek a promenàdon.

Multkor este — hallják kérem
Ott jártam a sétatéren
Holdvilágos este volt.
Elejére alig érek
Fura hangokra ismérek
Kurjongató zene szólt
„Ihhij, hühhúj, csinnadratta“!
Meghökkentem — ejnye adta, . . .
Mily lidérc sivalkodás.
Közelebb mék, — hát mit látok
Kisértetek! Ezer átok;
Nő az egyik, férfi más.
Tán a közel temetőből
Mind a szellem idecsődült
S holdvilági táncra kelt?!
Tapogatom lábam, fejem
Álomba járok e helyen —?
Szemkáprázat, vagy mi lelt?
Elrejtőzöm egy bokorban
Hogy táncuk ki lessem onnan
Ritka látvány az ilyes!
Mukkani se igen mertem
Még hangosan se leheltem
Hogy ne tudják meg, ki les.
— — — — — — — — —
S mit gondolnak kik valanak
Akik ottan táncolának
Pörgő-forgó hancurát?
Se szellemek se lidércek
Nem voltak e jelenések — —
Már ki hallott ily furát?
Holdvilágnak sápadt fénye
Nem borult ott egyéb lényre,
Mint a *korzó* hősire
Akik onnan a melegből
Idejöttek mind hölgyestől
Promenádnak hüsire.
Szép vala, a csendes éjjel
Közel-távol, szerteszéjjel,
Ember nem volt kivülök.
Nosza rajta! rögtönzött bál!
Füttyszó mellett, holdvilágnál
Hajszra táncra keltek ők.
Megmondjam-e kik voltak ott
Éji táncoló alakok?
Árulójuk legyek-e? |
Megmondanám bíz—, de hiszen
E hir nem nagy újság lesznen
Ismerik a nevekst!
Tél idején bálteremben
Ott ülnek ők uri rendben.
Ifjak, lányok és szülők
Teszik illemmel a szépet,
. . . S feledik a sétány — rétet
Hol „fessen“ mulattak ők.
— — — — — — — — —
Jó halandó hogyha este
Arra járna, hüvöst keresve,
S hallaaz nótát, zsinatot,
Ne hidd ám, hogy ott kisértet
Nyári éjszakán kisérget. . . .
A — *haute volée* — mulat ott!

Xi—Xi.

Valamennyire a fenti vers is érzékelteti, hogy voltak, akik a temető közelségét nem tartották igazán szerencsésnek a Sétakert helyének megválasztásakor. Más írások határozottabban fogalmaztak.
1905-ben a Keszthelyi Hírlap jelentette meg egy Kanizsára látogató olvasójának itteni élményeit. A sorok írója a nagykanizsai törvényszék mellé lett kiválasztva esküdtnek. Körül is nézett a városban, ha már ide kellett utaznia. Járt a Sétakertben is:
„Csodálatos város ez a Nagy-Himvár − gondoltam. A fogházát, a bűnhődés, a vezeklés, a magába szállás e szomorú tanyáját mulatóhely mellé építette; sétaterét pedig, amelynek a közönség szórakozására, búfelejtésére, üdülésére kellene szolgálni, a temető mellé helyezte.
Sétatér és temető! Élet és halál, öröm és bánat tanyája! Hogyan illik ez össze?
Éppen temettek. A temetőből felhangzott a búcsúztató szomorú dallama:
„Elmegyünk a sírba,
Sötét, gyászos honba.”
A szomorú énekbe oly disszonáns módon vegyült bele a sétatéri aranyifjúság víg nótája:
„Nem, nem, nem − nem − nem!
Nem megyünk mi innen el,
Míg a langaléta kertész
Furkósbottal ki nem ver.””
(A szövegben Nagy-Himvár alatt Nagykanizsa értendő és Fabick Tivadar városi kertész a langaléta.)
Mára a helyzet sokat „javult", már nem illetlenkedik sétatéri aranyifjúság. Igaz, a kert másféle látogatókban sem bővelkedik.
•1905-ben közkút és az öntözéshez csőhálózat létesült.
1906-ban készült el a temető felől a két bejárati oszlop.

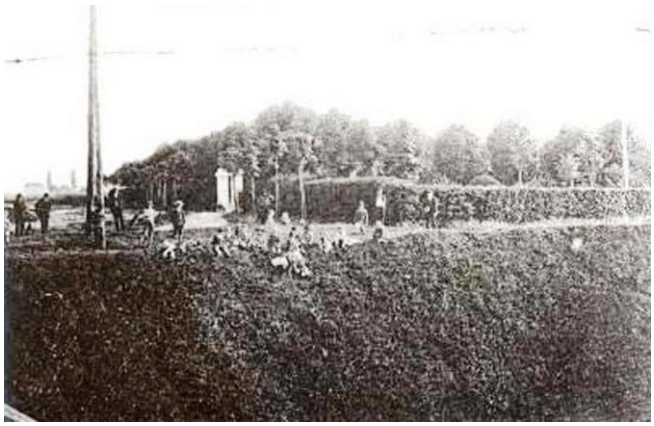

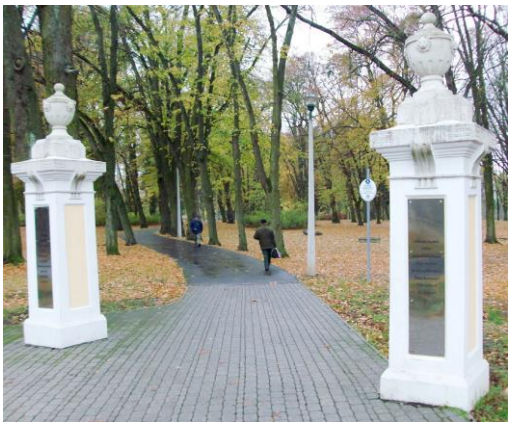

Morandini Román tervezte azokat és adta a tetejükön elhelyezett réz urnákat. A kilencvenkét cm magas urnák 1905-ig az akkor lebontott, becsehelyi Csúzy-kastély párkányzatát díszítették.
Az egyikben talált német nyelvű levélke szerint 1837-ben Zalaegerszegen, Mayer József rézműves műhelyében készítette azokat, a Dél Tirolban született Johann Küster. Küster – az utókornak szánt soraiban – az olvasók lelkére kötötte, hogy becsüljék meg munkáját, hagyjanak maguk után szintén emléket az urnában. Befejezésül ezt írta: „Mire ez az írás előkerül, én már a másvilágon leszek. Ha majd te is odakerülsz, aki levelemből megismertél, szólíts nevemen, majd jelentkezem azonnal.”
A levelet a mellette talált 1812-es krajcárral együtt visszahelyezték, kiegészítve egy 1906-os levéllel, amely az urna további történetét írta le.



A bejárat az urnákkal 1908-ban
(Steiner Edgár vízfestménye Zsittney Gábor tulajdonában.)
(A képen a temetői híd fából emelt változata, illetve a temető korábbi kapuja van megörökítve.)

Sajnos, az eredeti oszlopdíszek már nem léteznek, azokat a maiakkal a Városvédő Egyesület pótolta.

•1907 júliusa egyik vasárnapján kanizsaiak addig soha nem látott tömege kereste fel a Sétakertet. A városban vendégszereplő Bihari-féle színtársulat szervezte oda mulatságát. A helyiek sokaságának érdeklődését a „Pepita kabaret” keltette fel.

— **A színészmulatság programmja.** A színészek holnapi nyári mulatságának programmjából közöljük a következő részeket:

d. u. 2 óra. Három zenekar közreműködésével a kert megnyitása. Aztán az utcai táncosok és énekesek mutatványai a közönség között.

3 órakor. Népversenyek kezdete: fazéktörés, lepényevés, zsákfutás.

4 órakor. Előadás az egyik nyilt szinpadon a következő programmal:

1. Esteledik, énekli a vegyes kar.
2. Kállay Kornélia énekszáma.
3. Gitta Ottilia és Sebestyén tánckettőse.
4. Kuplék és imitációk, előadja Balogh.
5. Beleznay Margit és Vajda duettje.
6. Bihari Akos szavalata.
7. Vig monológ, előadja Neményi.
8. Tréfás énekszám, előadja a kar.

A másik nyilt szinpadon ugyanekkor:

1. Juhász Sándor — népdalok.
2. Beleznay Margit (dal).
3. Vegyes kar.
4. A tenorista, előadja Szabó Pál.
5. Gitta és Sebestyén táncduett.
6. Magas Béla szavalata.
7. Neményi (A gazdag szabó).
8. Tréfás kar.

A bazárokban nők árulnak konfettit, szerpentint, a társulat tagjainak arcképével ellátott lev. lapokat, stb. stb. — Külön sátrakban látható: A magyarok bejövetele Balatoni halászat, A csudaszamár, Aranykeresés Californiában, Dreyfus az Ördögszigeten, Rózsa Sándor a fegyházban. stb.

Lesz szépségverseny, egy arany első díjjal.

A nagy zárt színkörben két előadás lesz: délután fél 5 órakor és este 6 órakor. Ugyanitt lesz a Willand testvérek föllépte. Ide a beléptidij 40, 20 és 10 fillér.

A délutáni előadás műsora a következő:

1. Nyitány, előadja a zenekar.
2. Beleznay Margit — Chanson.
3. A baleset — Rogoz és Szűcs Irén.
4. Xylophonszóló — zenekisérettel Schott Gyula.
5. Pepita szeptett.
6. Kuplék — Heltai Jenő.
7. Kurucdalok — Bihari Ákos.
8. Willand testvérek.

A 6 órai előadás műsora:

1. Nyitány.
2. Néger kettős — Czakó és Czakóné.
3. Ének — Szabó Pál.
4. Táncegyveleg — Sebestyén.
5. Kuplék — Beleznay M.
6. Magyar duett — Vajda és Juhász.
7. Szavalat — Kondráth J.
8. Willand testvérek.

Este fél 8 órakor nagy tűzijáték, melyet egy fővárosi pyrotehnikus rendez.

Este 8 órakor a zárt szinpadon előadják a Jánosvitézt, a szereposztásból emlitjük a következőket:

Kukorica Jancsi	Juhász Margitka
Iluska	Heltai Jenő
A gonosz mostoha	Czakó Gyula
Strázsamester	Czakóné
Bagó	Beleznay Margit
Francia király	Szűcs Irén
Király leány	Szabó Pál
stb.	stb.

A sétatéren *Heltai* Jenő lesz a vendéglős, ki 40 pincérleányt szerződtetett, a kiszolgálás tehát előreláthatóan mintaszerű lesz.

Az „ezrekre menő tömeg” nem csupán a színészek ingyenes produkcióit élvezte, de volt közönsége a belépődíjas „zárt színpad” műsorainak és sokan fizették ki Heltai Jenő (a társulat tagja) különféle „bufettei hallatlanul borsos árait” is.
A rendezvény rövidke tűzijátékkal zárult éjfélkor, ami után a közönség hosszúra nyúlt rajokban hagyta ott az összetiport, agyongázolt kertet.
Talán túl korán, mert egy meghökkentő, már-már hátborzongató jelenség még hátravolt. Így viszont, amikor egy órakor eleredt az eső, a sötét és teljesen kihalt kertben már csak a maradásra ítélt bokrok feketéllettek. És akkor e bokrok árnyaiból kisebb árnyak – nem kevés: talán kétszáz is – váltak ki, hogy aztán nagy sebességgel eltűnjenek a park kijáratainál.
A sétakerti csodáról mindkét helyi lap újságírója beszámolt. Magyarázatot nem tudtak adni a történtekre. Arra a kérdésre sem, hogy mit kerestek éjjeli egykor a helyszínen.
•1907-ben bővült a kert a vasüzem mögötti, nagyjából egy holdnyi területtel (a barátok kertje maradék része).
1908 nyarán került felállításra egy Flora szobor. Özv. Wusztl Lajosné adományozta; nem ismert, hogy mikor és miért tűnt el.


Flora szobra



A szobor (még vagy már üres) talapzata

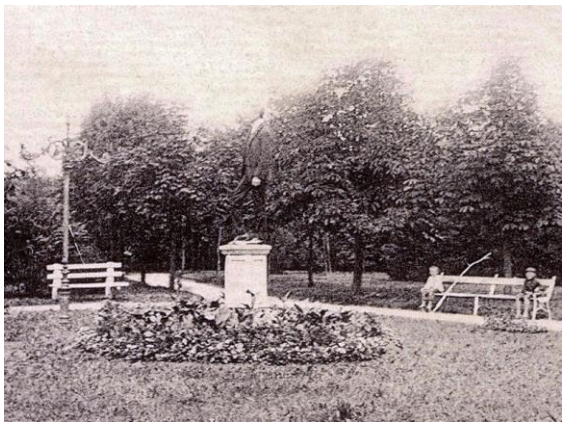

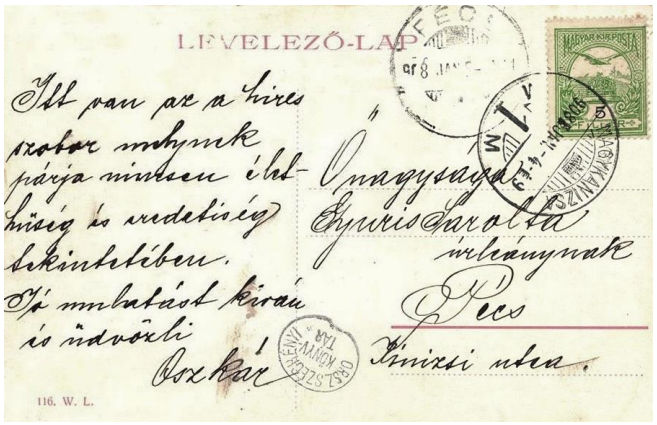

A talapzaton – Flora még nem lévén – egy kanizsai polgár pózol
(A lapot az a Lieb Oszkár küldte, aki többféle, nevét feltüntető képeslapot is készíttetett magának a városról. Valószínűsíthető, hogy e „híres szobor” ő maga.)

A ma is létező, vasból készült pavilon a 20. század legelső évei valamelyikében épült. Esőbeállónak szánták, de évtizedekig helyet adott a kertben játszó zenekaroknak és a vendéglátásnak is. A két világháború között Tripammer-pavilonként emlegették.



Az esőbeálló (jobbra a háttérben) egy 1903-ban feladott képeslapon



1921

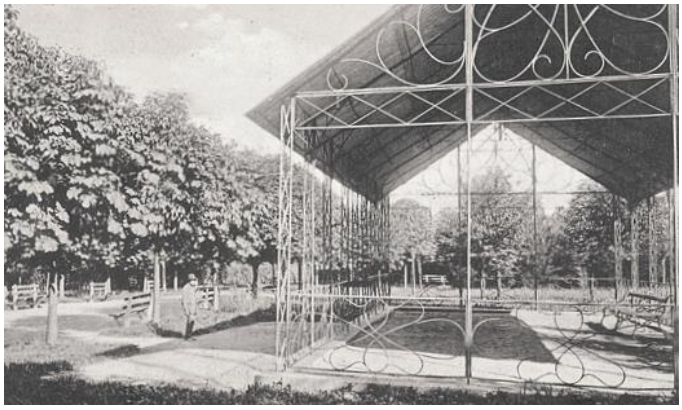

1929 februárjában rengeteg hó hullt a városra, nyomása alatt a pavilon összeroskadt
(Újjáépítésekor jócskán változtattak az építmény eredeti szerkezetén.)

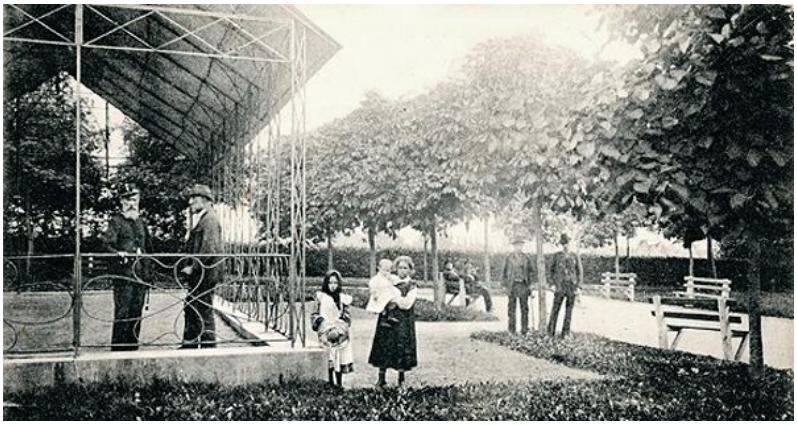
A 20. század első évtizedében
(A Sétatér parkőre (balra) az idejüket itt múlató utcakölykök csúfolódásának kedves célpontja volt. „Miska bácsi” szíve talán így kérgesedett meg. Tény, hogy közismert alakja lett a városnak, mint aki módfelett modortalanul viselkedik mindig, mindenkivel.)

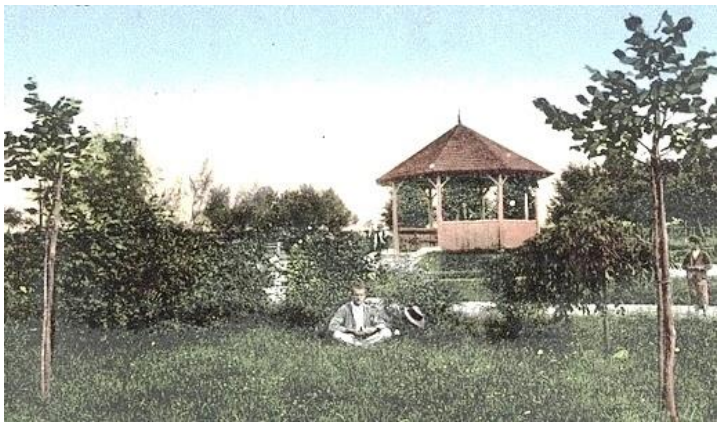

Az első világháború előtt
(1910-ben készült fából a zenepavilon. Ekkor öntöttvas padokat is rendeltek a Weiser-gyárból.)

A Szépítő Egylet közvetlenül a világháború kitörése előtt alakíttatta ki a sétautak mentén a fedetlen beton "folyókákat".

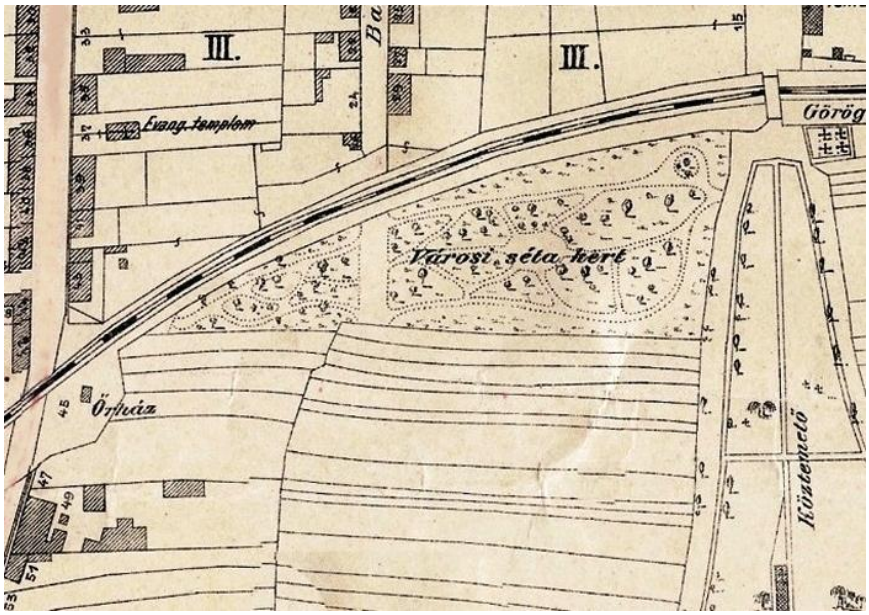

A park kiterjedése és szerkezete 1901-ben
(TGYM)

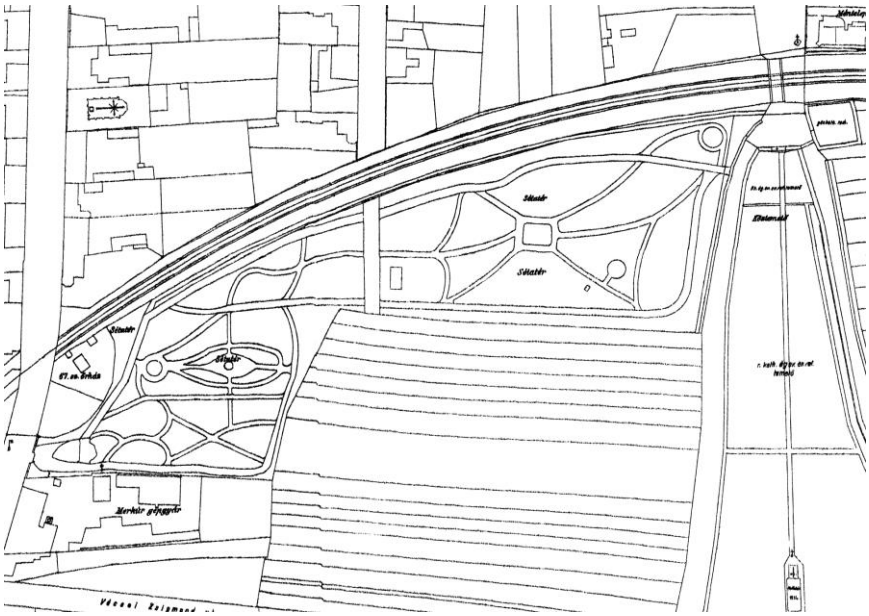

A park kiterjedése és szerkezete 1917-ben
(TGYM)

Mint a térképen látható, előbb a keleti, majd a nyugati rész közepén egy-egy tisztást alakítottak ki, ahová padokat állítottak a pihenni akaróknak.

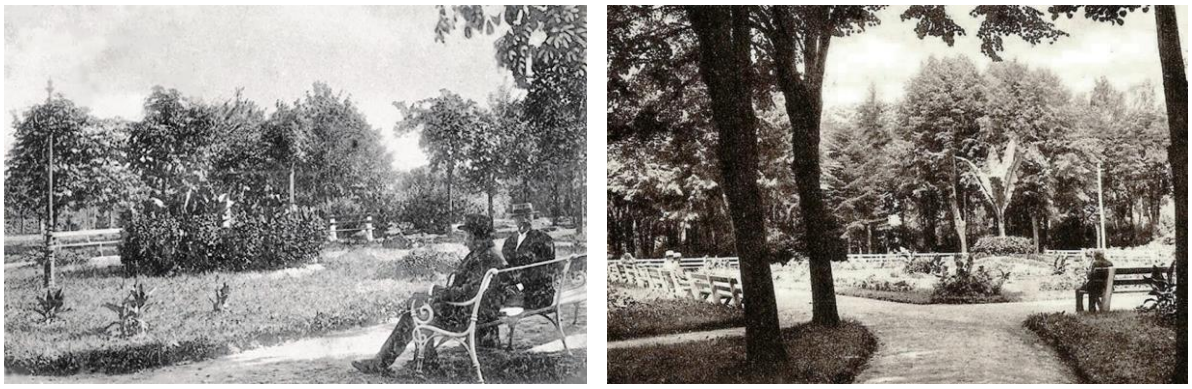

A keleti tisztás a háború előtt és után



A nyugati tisztás 1910 körül

A kert 1925-ben és 1926-ban hat holddal lett nagyobb, és területe a Vécsey utcáig terjedt. Akkor a vasüzem mögötti részen három teniszpálya épült az NTE részére. A zsugorodás 1932-ben kezdődött a strand megépítésével. 1936-ban (amikor a kapukat elszállították) a Csengery út mentén egységes vaskerítés készült (egy darabkája még áll a megmaradt oszlop mellett) nyitott bejáratokkal. Ezek egyike vezetett az akkor már létező strandra.



A főbejáratnál 1940 körül
(Béres Sándor jóvoltából.)

1942-től a MAORT lakótelepe létesítésével folytatódott a Sétakert területi csökkenése.

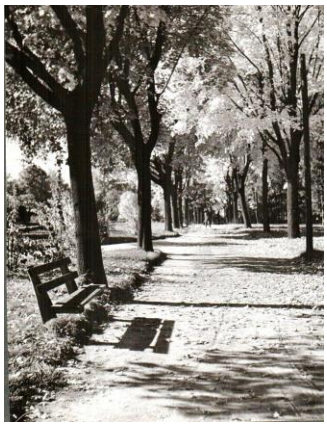

1964

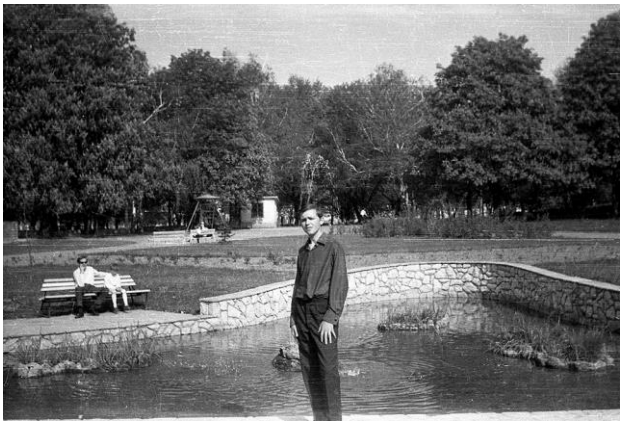

1969
(Gerencsér Tibor képe.)

•1960 és 1995 között a gyalogosok a Batthyány utcából is bejuthattak a parkba egy felüljárón át.
A híd a vasútvonal villamosítása miatt került lebontásra.



Az 1960-as években

(Tima Sándortól.)



•Erre haladt a Csengery úton a város első vízvezetéke Ligetvárostól, a Kisfaludy és a Kórház utcán át, a Teleki út végéig, ahol vízzel látta el a laktanyát.
A 4,5 kilométernyi csövet a katonaság fektette le 1917-ben, miután sikeresek voltak a fúrások és vizet találtak a barakk-kórház területén.





Az 1917-es, kibontott, 150 mm átmérőjű öntöttvas vezeték a Csengery úton, az Erdész utcánál (2010 őszén a Csengery úton az Erdész utcától a sorompóig a használaton kívül helyezett, régi vezeték fölé új, 160 mm-es műanyag csövet fektettek. A képen jól látható az utca korábbi, nagy kockakőből készült burkolata is.)

Az anyagi támogatásért cserébe haladt át a vezeték a városon, amely így három tűzcsapot és egy közkutat (a Kórház és a Teleki utcák sarkán) is telepíthetett rá. Az érintett területen vízhez jutottak a város lakói is.
A kanizsai vezetést a ligetvárosi artézi kutak meglepően nagy hozama késztette a kínálkozó lehetőség megragadására. Ott másodpercenként huszonöt liter víz került a felszínre és a környéken nem látszott lehetetlennek az újabb fúrások sikere sem,

ha az igények növekedése majd elégtelenné teszi a rendelkezésre álló víz mennyiségét.
Az előző évben még egy murai vízműnek a (háborút követő) létesítését tervezgették az illetékesek, mert csak így látták biztosíthatónak a víz szükséges mennyiségét. Elképzelésük szerint a telep üzemeltetéséhez később valamiféle vízi erőmű építése is indokolt lesz, amely mellesleg energiával láthatná el a környéken építendő vasutat, a vidék falvait, majd magát a várost is.
Az 1917-es vezeték tolózárait jelző öntöttvas táblák egyike itt látható a megmaradt oszlopon.





Az 1926-ban alapított Délzalai Víz- és Csatornamű Zrt. 2007-ben alakította ki itt kis szabadtéri kiállítását

1921-től a város megszerezte a már létező szakaszt és bővíteni kezdte a hálózatot. A munka 1922-ben a Csengery út vonalán indult a Kifaludy utcától a Fő útig, majd 1927-ben – már összekapcsolva a csatornázással – gyorsultak fel az események.


Az időszak jellegzetes udvari csapja
(A kép a Babochay utca 5. szám alatt készült. A jellemző megoldás sokáig az volt, hogy az ingatlan egyetlen csapjáról vödrökben hordták a vizet lakásukba az ott élők.)

•A helyi öntödékben (Merkur, Weiser) készült, itt kiállított tűzcsap és aknafedél ebből az időből származik.



A hálózat bővítése során használt, tolózárakat jelző táblák

•A csatornázás 1924-ben indult. Közvetlen oka a Postapalota építése volt. Így először a Zrínyi utca legalsó szakaszát csatornázták, majd egy év múlva középső részével is végeztek.
1927-ben indult a nagyobb léptékű munka. Csatornázták a Sugár, Királyi Pál, Rozgonyi, Király, Szemere, Kazinczy (azaz Ady), Csengery, Só utcákat, a Kisfaludy utca alsó, a Zrínyi utca felső részét és az Erzsébet teret.
•A beruházás részeként alakították ki az átemelő telepet az Ady utca nyugati, a szombathelyi vasútvonal déli oldalán.
A szennyvíztisztítóhoz az iszapkotró elevátor és a durva rácstisztító szállítására a helyi Merkur gyár kapott megbízást.



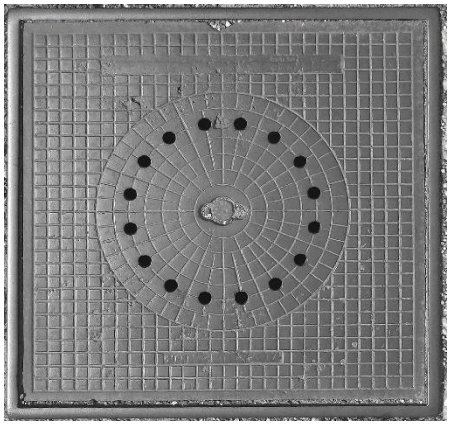





Aknafedelek a két világháború közötti időszakból
(1926-ban kezdték a rovátkolt öntvényeket használni a sima, csúszós acéllemezek helyett.)








Más öntvények ugyanebből az időszakból

•Mint a fenti képeken is látható, elődeink törődtek azzal, hogy a vízvezeték- és csatornarendszer felszíni elemei milyen megjelenésűek.

Talán e példa ereje hatására is az ezredfordulón több próbálkozás történt az aknák fedőlapjainak mívessé tételére, a városhoz kötődés jelzésére. Sajnos, talán a visszhangtalanság miatt is, a kezdeményezés mára elhalt.





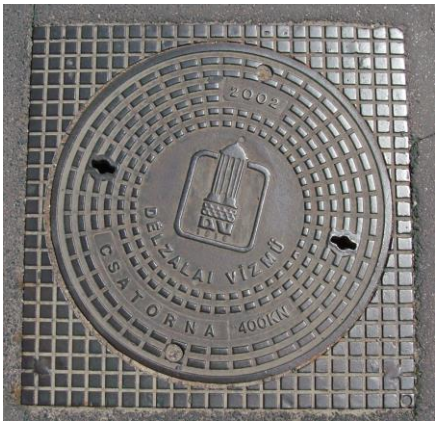

•Természetesen, Kanizsa mai értelemben vett csatornázásának elkezdése előtt is építettek a csapadékvíz számára zárt csatornákat a város legbelső részén. A technológia azonban más volt. A csatornák falazatát téglákból alakították ki.

125. Csengery út 47.

•A régóta hiányolt strandfürdő létesítése ügyének előmozdítására, dr. Fülöp György ügyvéd kezdeményezésére 1927-ben megalakult a Nagykanizsai Fürdőegyesület. A városrendezési tervnek megfelelően a Principális-csatorna keleti oldalán képzelték el a létesítményt.
•A strand végül itt, jórészt a volt Merkur üzem területén lett megépítve, az eredetileg tervezettnél szerényebb méretben.
A munkákat Barta Károly mérnök vállalkozása végezte ínségmunkások közreműködésével.

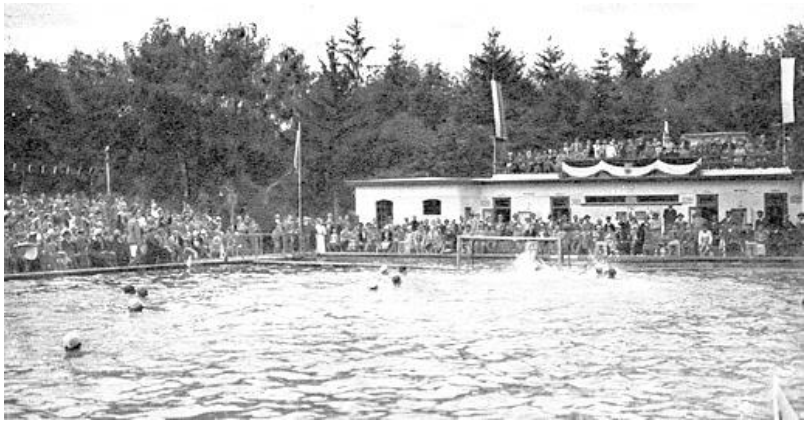

Az 1933-as avatáskor

Az 1933-ban avatott (az avatóbeszédet ifj. Horthy Miklós mondta) strand öltözőjét (volt benne 4-4 kabin a nők és a férfiak átöltözéséhez, ruhatár) a medence északi oldalán a gyár egyik épületéből alakították ki, tetején napozót hoztak létre. Ezen túl felállítottak még 34 külön- és 16 váltókabint.
Fából készült a büfé, ahol fodrász is működött.
A sétakerti feljáró bővítésével (a bakter gyümölcsfái rovására) 1935-ben véglegesítették azt a területet, amelyen át ma is eljuthatunk mindkét létesítménybe.
•Természetesen már kezdetben szabályozták a strand használatát. Eredetileg hetente három reggel úszhattak a sportolók, majd őket követhették a délelőtt folyamán azok a hölgyek, akik kerülni akarták a férfiak vizsláto tekintetét. A többi időszakban a két nem tagjai együtt használhatták a medencéket.
Az adminisztrációs korlátozások azonban szaporodtak. Idővel a rendőrkapitány is szükségességét érezte, hogy rendelettel jelezze, hogyan képzeli el ő maga a rendet a város strandján.
A tilalmak jelentősebb részéről táblák tájékoztattak a vendégeket, másokról pedig a büntető rendőrök.
1935-ben a helyi lap már gyakran panaszolgathatta, mi minden tilos e helyen:
A vízben és a környező parkban dohányozni.
Öltözőbe felöltözve menni.
A fürdődressz valamely részét nem felvenni.
Szakadt fürdőruhát viselni.
Lábfürdő és zuhany nélkül fürdést kezdeni.
Sapka nélkül fürödni (uraknál ezt valamiért nem tiltották).
Vállpántot leereszteni (hölgyeknél ezt valamiért nem tiltották).
Úszónadrágban strandolni.
Szemérmetlen fürdőruhát viselni.
Más alkalmakra szánt öltözékekben fürödni.

Vízbe ugrani.
Víz alá bukni.
Vizet fecskendezni.
Vízben labdázni.
Vízbe belepiszkítani.
Lármázni.
Hancúrozni.
Papirost és mást elszórni.
Rendteremtő úszómesteri intézkedéseknek ellenállni.
Öt éven felüli férfiaknak a hölgyek számára fenntartott időben jelen lenni.
Érdekes módon egy ideig erősödött a nők és férfiak közös szórakozását ellenzők hangja. A leánylíceum meg is tiltotta növendékeinek az efféle erkölcsi lazaságot. Az újságíró már az abszurd fegyveréhez kényszerült nyúlni. Javasolta a Balaton felosztását a két nem között. A hölgyeknek a somogyi partot szánta.

Szabadtéri előadások a Strandparkban
Szombaton: Ripp van Winkle
Vasárnap dr. Szedővel: Cigánybáró

1937
(Egy kezdeményezés, amely nem hozta a várt sikert.)

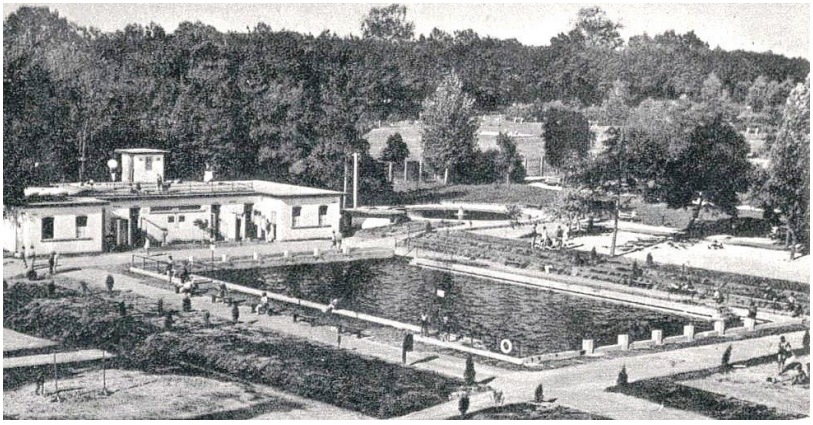

Röviddel az átadás után

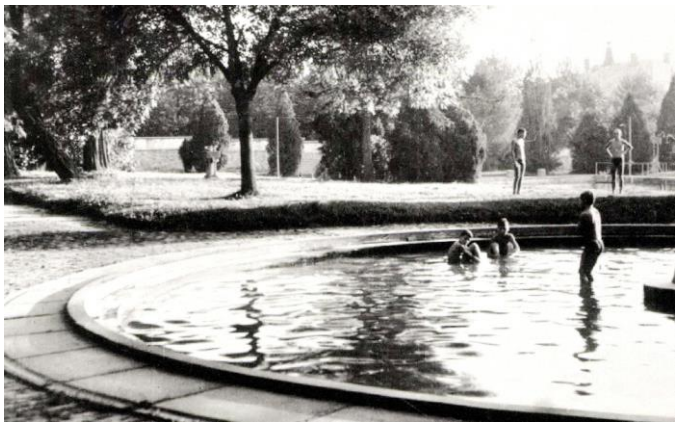


A nagy medence északkeleti sarkánál kialakított gyermekmedence (lásd: előző felvétel) képe az 1950-es évek második feléből és 1983-ból

•Az úszómedence átalakítva ma is létezik. 33,3 m hosszú, 18 m széles volt. A kicsik 12 m sugarú körmedencéje helyett teljesen új épült.




1960 körül



A hajdani medence ma

126. Csengery út 49. (Villanyerő telep*)



1902

•1928-ig itt működött a Merkur Vasművek.
A gyárat 1893-ban alapította Hirschl Ede és Bachrach Gyula Első Nagykanizsai Gépgyár, Kazánkovács, Vas- és Érczöntöde néven. Nagy tervekkel indultak: mezőgazdasági berendezéseken túl stabil gőzgépek és kisvasúti mozdonyok gyártását is tervezték.


ELSŐ NAGY-KANIZSAI
GÉPGYÁR, KAZÁNKOVÁCS, VAS és ÉRCZÖNTÖDE
Nagy-Kanizsán.

Ezennel tisztelettel értesítjük a nagyérdemű iparvállalati közönséget és földbirtokos urakat, hogy az itt helyben Csengery-utczában ujonnan épített gépgyárunk üzemét megkezdtük és bátrak vagyunk az alantabb felsorolt gyártmányainkat, melyeknek szakszerü és pontos kiviteléről a teljes jótállást elvállaljuk, becses figyelmükbe ajánlani:

Korszerü stabil gőzgépeket, Gőzmozdonyokat, gazdasági és iparvállalatokhoz, Szivattyúkat és locsolókat, Sörélő és sörtő berendezéseket, Aperatui készülékeket, Ellenegyüttet, Közlőműveket (Transmissiók), Gőzkazánokat a legujabb szerkezetben, Tápszivattyúkat készülékét, Vasfürdőgépeket, Vasköntvényeket, Malomberendezéseket és molnárcsészéket, Gőzemelőgépeket, Gőzgépeket kézi és járgánhajtásra, Járgányokat, Szalmaaltmasztt „Tátra" szecskagépeket (legujabb szerkezetü), Darálókat, morzsolókat, Szecskán és répavágó-gépeket, Ekéket Kultivátorokat, Lókapákat, kalapácsokat, Hengereket és Boronákat, valamint mindenféle gazdasági gépeket és eszközöket.

Minden e szakmába vágó, bármely javitások is a legrövidebb idő alatt a legjutányosabb áron elkészittetnek.

Kiváló tisztelettel
Hirschel Ede és Bachrach.

1894

A gyár emeletes főépülete az utcafronton állt, az udvari részen épült fel az öntöde. A tervező és az építkezés kivitelezője Sallér Lajos volt.
Az üzemben azonnal (1893-ban, elsőként a városban) kiépítették a villamos világítás rendszerét. A szükséges elektromos energiához saját generátorukkal jutottak.
•A vállalkozás eredeti elképzelései nem igazán valósulhattak meg, a termelése viszonylag hamar leállt. 1902-ben indult újra, miután 1901-ben létrejött a Merkur Vasművek Részvénytársaság. Josifovič Milivoj és Fasching Károly mérnökök és tulajdonosok helyreállították az üzemet, száznál több munkást alkalmaztak. Ekkor az öntödei munkákon túl, malom- és fűrészgépek, szivattyúk gyártásával foglalkoztak.


Malom-
és fürész-berendezéseket
könnyü kivitelben pontos kiszolgálás és olcsó árak
mellett szállit az ujonnan alakult
Gép- és malomépitészeti gyár
és javitó mühelyek
Nagy-Kanizsán.
(Tulajdonosok: Josifovic és Fasching mérnök.)
Nyers és appretált vas- és érc-öntvények a legolcsóbb árszámitással rajz és minta után gyorsan készittetnek.
Tervek és költségvetések dijtalanok.

1902

Josifovič – két helyi gyár (a másik a kávégyár volt) sikeressé tételében játszott szerepéért – a helyi iparosoktól „Dísziparos” címet kapott 1908-ban.



A gyár (balra) és környéke 1907-ben
(Steiner Edgár rajza Zsittney Gábor tulajdonában.)

1907-ben a két mérnök megvált a gyártól (tulajdonosként is), helyükre Nikolai Nándor került. Változott a név is: Merkur Vasművek, Nikolai és Társai.



1908



A cég 1910-es borítékán

Amikor 1913-ban teljesen leégett a gyár főépülete (csak a falak maradtak), az már részvénytársaságként működött. A Marburgban (Maribor) székelő igazgatóság (a részvényesek között ott volt a marburgi Wirth család) az épületet nem állíttatta helyre, a 150 munkásból 80 tudott továbbra is ott dolgozni.
Amikor a város az első világháború idején megkísérelte kisajátítani a részben nem működő gyárat (belvárosinak tartva a telket), a tulajdonosok kénytelenek voltak érdemben foglalkozni a leégett épülettel.

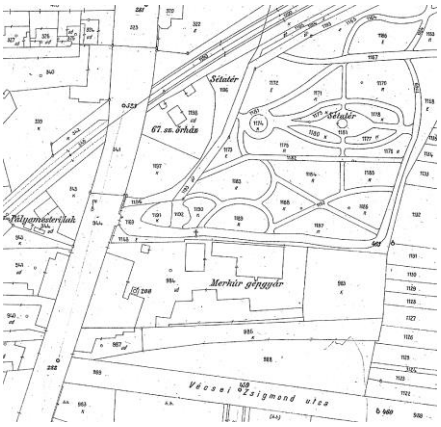

A gyár és környéke 1917-ben



1921



1926
(Ekkoriban nagyjából hatvan munkást foglalkoztatott az üzem.)

A gazdasági válság nyomán 1928-ban a termelés megszűnt, de a cég öntöttvas gyártmányai helyenként még fellelhetők utcáinkon.
Az ingatlant a város vásárolta meg.

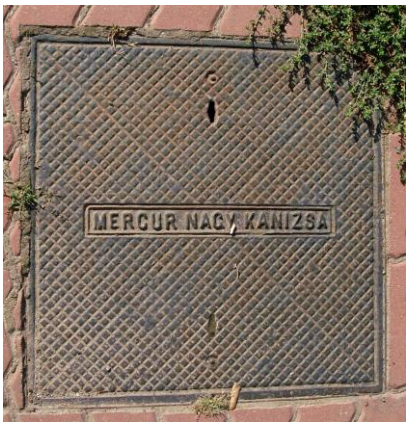

Aknafedél



Áteresz





Vízelnyelőrács



A gyár egyik épülete még évtizedekig létezett az ide telepített strand céljait szolgálva

•A város tulajdonába került épületek egy részét 1934-ben megkapta a komlói Drávavölgyi Villamossági Rt., amely ettől kezdve látta el villamos energiával Nagykanizsát.





Itt helyezték üzembe a város akkori (időrendben második) villanyerő telepét. Az utcai épületbe telepített generátorokkal elégítették ki a város szükségletét, amíg az országos hálózatba kötés (1938) meg nem történt.

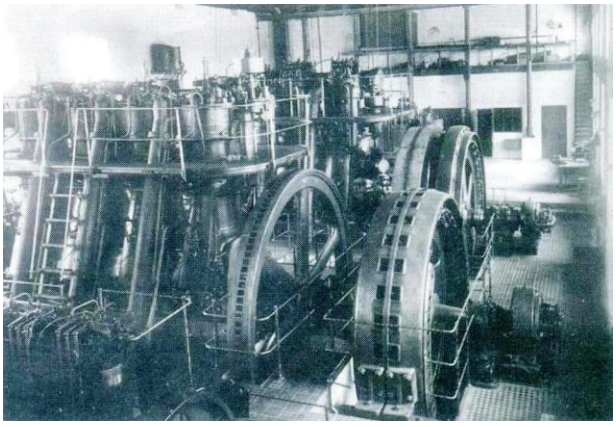

Az 1934-es felvételen dízelgenerátorok a gépházban
(A három generátornak a munkások a Dömötör, Jónás, Zebulon neveket adták.)

Arra nézve nem találtam adatot, hogy az épület mai megjelenését mikor nyerte el. Alaprajza az 1926-os térképen a maival egyező.

127. Csengery út 50.

•A telken a még álló régi ház mellé (részben helyére) északon időközben felépült a gyógyszertár épülete.



•Előbbi egy hajdani vendéglő megmaradt része.
Az 1890-es években, amikor már kerthelyiség, tekepálya és lövölde is volt itt, a Vasúthoz címzettként hirdették a vendéglőt.

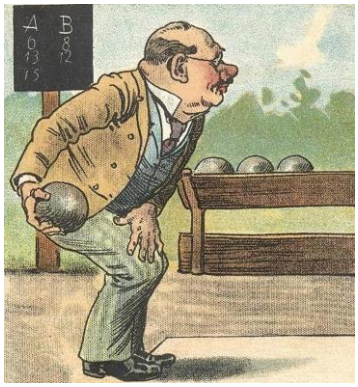

A 20. század elején, mint több más kocsma is, a Petrics család tulajdonába került.
A korábban népszerű vendéglátóhely a két világháború között szűnt meg.
•Cséti István építészmérnök Budapestről 1935-ben költözött Kanizsára.
Vállalkozása telephelyét előbb az Ady utca 29. szám alatt, majd itt alakította ki.

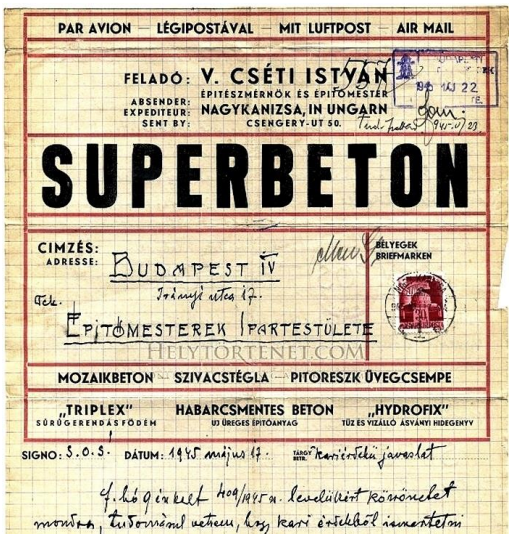
PAR AVION — LÉGIPOSTÁVAL — MIT LUFTPOST — AIR MAIL

FELADÓ: V. CSÉTI ISTVÁN
ÉPITÉSZMÉRNÖK ÉS ÉPITŐMESTER
ABSENDER: EXPEDITEUR: SENT BY: NAGYKANIZSA, IN UNGARN CSENGERY-UT 50.

SUPERBETON

CIMZÉS: ADRESSE: BUDAPEST IV
Irányi utca 17.
Tek. ÉPITŐMESTEREK IPARTESTÜLETE

BÉLYEGEK BRIEFMARKEN

HELYTÖRTÉNET.COM

MOZAIKBETON — SZIVACSTÉGLA — PITORESZK ÜVEGCSEMPE

„TRIPLEX" SŰRŰGERENDÁS FÖDÉM — HABARCSMENTES BETON ÚJ ÜREGES ÉPITŐANYAG — „HYDROFIX" TŰZ ÉS VIZÁLLÓ ASVÁNYI HIDEGENYV

SIGNO: S.O.S. DÁTUM: 1945 május 17.

Cséti István (verbói) 1945-ös levelének fejléce

128. Csengery út 56.

•A századfordulón itt még két különálló ház állt.
Néhány év múlva a kapualj kialakításával ezek összeépítésre kerültek, de a két rész eltérő volta ma is látszik.





•Ekkoriban az épületek Hlatkó János férfiszabó tulajdonában voltak Ő 1885-ben vásárolta meg az ingatlant, amikor még csak a déli épület létezett rajta. Az északi részt 1890 körül emeltette.



Hlatkó 1874-ben kezdte tevékenységét a városban, részben szabóként, részben a Hirschler és Hlatkó cég keretén belül (ruházati) kereskedőként.
A szabóságot egy időre Bécsbe telepítette át, majd 1881-ben kereskedőként korábbi üzlethelyiségükben (Ebenspanger-ház) önállósította magát. 1885-ben itt helyezte el Bécsből visszahozott szabóságát.



Bécs, 1885. márczius hó.

T. cz.

Bátorkodom, ezennel tisztelettel értesíteni, miszerint jó hirnévnek örvendő

bécsi szabó-üzletemet

f. é. márczius 15-én ismét

Nagy-Kanizsára

(Ebenspanger-féle házban lévő előbbi bolthelyiségembe)

fogom áthelyezni.

Midőn ez által ismerőseim kívánatának megfelelek, egyszersmind alkalmat nyujtok a t. cz. közönségnek, hogy szakmámba vágó minden férfi-ruhanemüt nagykanizsai üzletemben ép oly divatosan és jó minőségben, azonban sokkal jutányosabban és kényelmesebb módon, mint Bécsben, megszerezhet.

Sok éven át N.-Kanizsán, valamint utolsó időben Bécsben szerzett tapasztalataim azon reményre jogosítanak, hogy a t. cz. közönség igényeit minden tekintetben a legpontosabban fogom kielégíthetni, miért is bátorkodom uraságodat megkérni, hogy szives megrendeléseivel engem illetőleg n.-kanizsai üzletemet megtisztelni méltóztassék.

Mély tisztelettel

320 1—3. **HLATKO JÁNOS.**

1885

Gyorsan jómódú ember és szakmája elismert képviselője lett. Visszavonulása után (1911-ben) Sörlei Jenő vette át cégét, aki 1914-ben meghalt.
Hlatkó az 1890-es évek első felében bérelte az Arany Szarvas Szállót is. 1914-ben halt meg.
•Itt élt 1910-es halálakor idősebb Wajdits József özvegye (esetleg családja is).



1940

129. Csengery út 58.

•Kronfeld Mór (hetvenhét évesen, 1908-ban halt meg) borkereskedő emeletes lakóháza 1886-ban már állt (valószínűleg már 1874-ben is).



•Kronfeld cége az 1870-es években már működött.
A 20. század legelején a tevékenységével már felhagyott, idős Kronfeld az Ady utca 11. szám alatti bérházban élt ritka műveltségű két leányával, Idával és Camillával.
•A két világháború között az udvar déli oldalán lévő épületben (már nem létezik) pékség működött.

130. Csengery út 67. **(„SZAKI”*)**

•Lányi Pál pénztárnok bérháza.



Lányi Pál 1918-ban

Földszintjén kettő, emeletén három lakással épült 1898-ban. Tervezője és kivitelezője Sallér Lajos volt.





•Az épületet, amely egy 1944-es bombázáskor megsérült, 1945-ben a város vasutasai kapták meg, majd helyreállították, átalakították művelődési házukká, udvarán kerthelyiséggel.

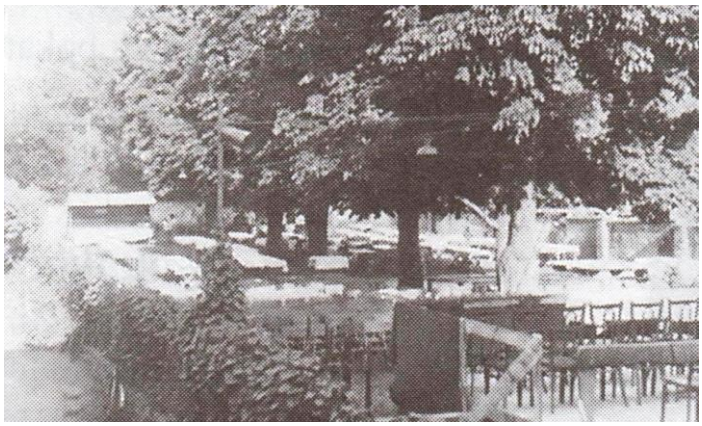

A kerthelyiség az 1950-es évek második felében

A „Szaki”-ként emlegetett intézmény neves műkedvelő csoportokat működtetett. Legismertebbé talán Altai József vezette színjátszói, Papp László vezette néptáncosai, Kodály kórusa váltak.

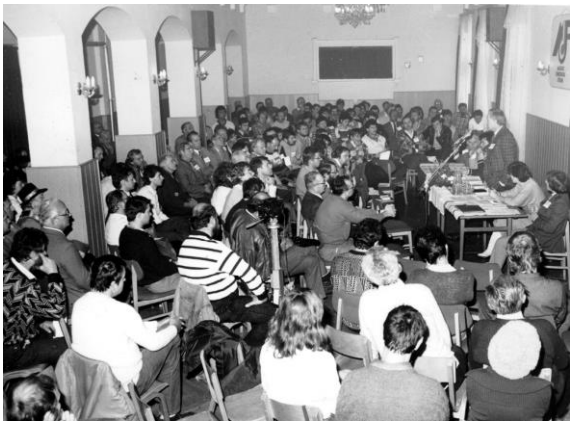

A nagyterem 1988 novemberében
(MDF „megyegyűlés”.)

131. Csengery út 68.

•Gráf Simon vegyeskereskedő építtette 1910-ben.





Az 1911-es városi címtár szerint Gold Ignác szatócsboltja volt itt (TGYM)



Gold Ignác (1877-1944)

•A hely érdekessége, hogy 1941-ben itt létesült, az udvari épületsor végén László és Pálffy cukorkaüzeme. Huszonöt munkás foglalkoztatását tervezték az induláskor, amelyet szerettek volna később megduplázni.
Az 1943-as telefonkönyvben Szent László cukorkaüzemként találjuk meg számát. Bizarr névválasztásnak érzem, ismerve az üzem tulajdonosainak nevét.

132. Csengery út 76.

•A hosszú, földszintes épületet Beierl Ferenc hentes 1892-ben emeltette. A kevés ház egyike, amelynek (Bécsben készült) öntöttvas kerékvetői máig megőrződtek.





•1912-ig a ház volt a nyugati oldal utolsó lakóháza. Innen, a sóhivatalig nagy beépítetlen térség terült el: a Blau-féle telek.
Az utca kialakításakor, az 1860-as években itt Blau Pál volt jelentős terület gazdája. Az új út területét kettévágta. Az utca keleti oldalán a terület aprózódása, beépülése a vasútépítéssel párhuzamosan megkezdődött.
Az utca nyugati oldalának mai arculata azt követően alakulhatott ki, hogy a tulajdonos, Blau Lajos 1912-től parcellázta a család itt egyben megmaradt tulajdonát.

Csengery út 77.

•Lásd: Csengery út 89.



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

133. Csengery út 80. (képek még: Erdész utca 1.a)

•Az 1860-as évek elején a vasútépítés nyomán itt épült négy Gutmann-féle raktárba 1868-ban költözött be a „Cs. k. szab. oszt. hitel intézet magyar sóüzlete” (azaz: Császári királyi szabadalmaztatott osztrák…).

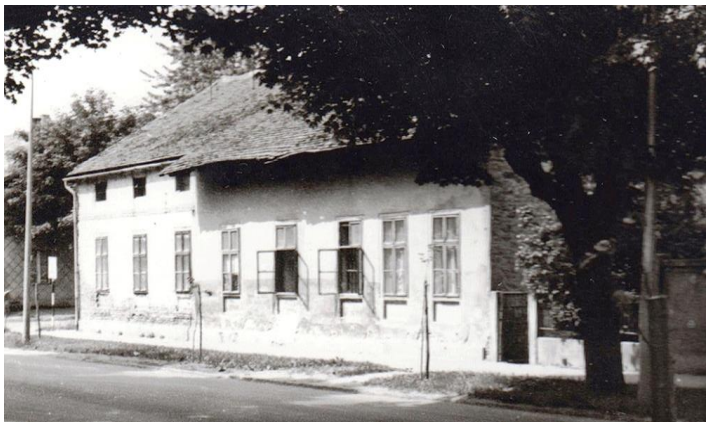

Az 1970-es évek első felében
(A képen balra a tárházak egyikének palával burkolt oldala.)
(TGYM)







•A bérelt ingatlanon a sóhivatal irodái az 1860-ban már ugyancsak létező sarokházba kerültek. Az így kialakított telep bejárata az Erdész utcából nyílt. A só tárolására használt négy hosszú raktárépület az udvar északi oldalán sorakozott, az akkor még beépítetlen területen. A Só utca későbbi létesítésekor annak házait e „sópajták” elé építették.

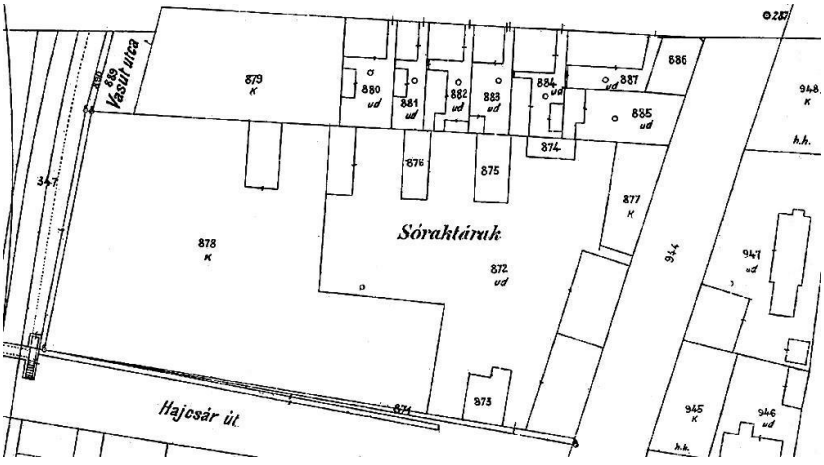

A Só és Erdész utcák közötti terület 1917-ben
(TGYM)

A hivatal még a két világháború között is működött. Még négy társa volt az országban. Akkoriban Zalán túl Somogyra terjedt ki hatásköre. 52 vagon sót tudtak itt tárolni, a havi forgalom 20 vagonnyi volt.



•Az ingatlant 1932-ben Strém Károly vásárolta meg.
•Az említett építmények közül már csak a sarokház áll.

Csengery út 82. (egyben Erdész utca 6.)

•Lásd: Erdész utca 6.

134. Csengery út 83.

•A később nyitott Wlassics utcától délre, az itt álló és a szomszédos 81.b számú ház telkén (annak belső részén) létesült az 1856-ban Gutmann Simon Henrik kereskedő donga- és hordóüzeme.

Uj hordók eladàsa

nagyban és kicsinyben

Vasabroncsos hordók eladása legjutányosabb áron.

Kitűnő minőségű SLAVONAI és MAGYAR *3 éves szürke dongafából készítve* ¼ hektolitertől 80-ig (1 akótól 150-ig) tetszés szerinti nagyságban.

Megrendelhetők:

Gutmann S. H. czégnél,
R.-KANIZSÁN.

479 1—3

1878

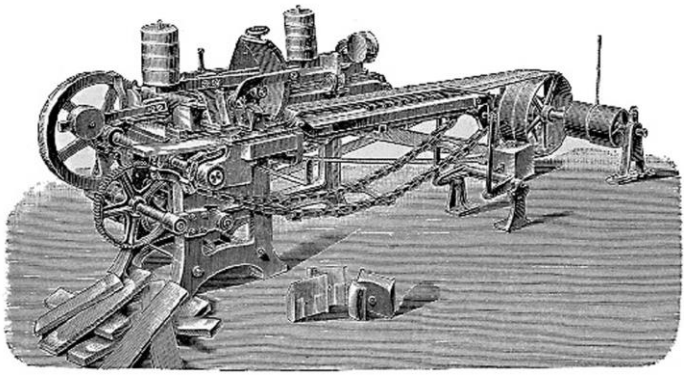

Dongagyaluló gép az 1880-as években

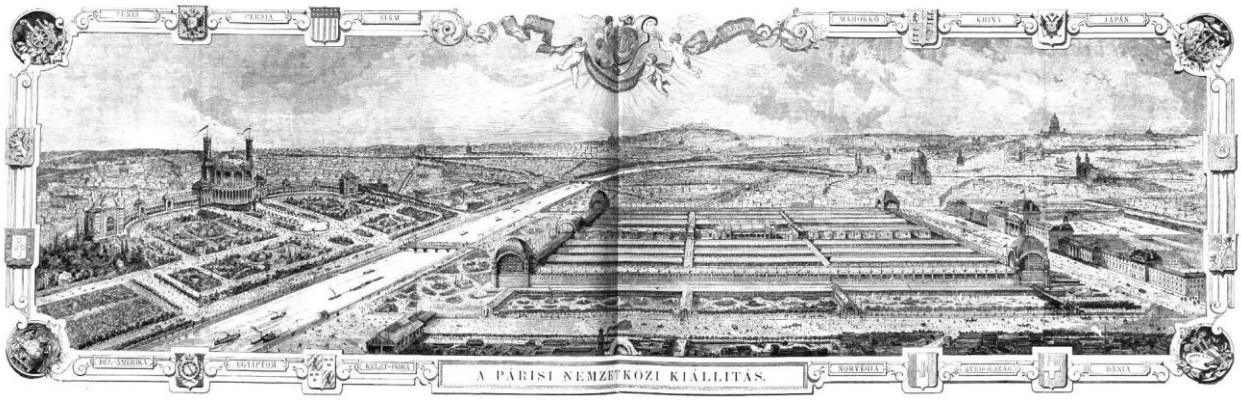

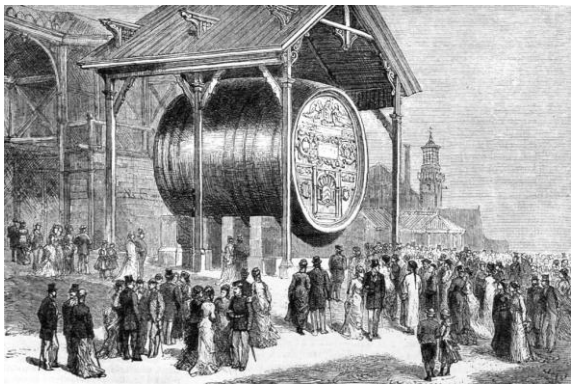



Gutmannék óriási hordója a párizsi világkiállításon és a hordó díszes feneke (1878)

A családtól az üzemet 1932-ben Strém Károly fakitermelő és nagykereskedő vásárolta meg.

•A 20. század elején, a nem sokkal előbb épült 83. számú ház Grosinger József kádármester tulajdonában volt.



1911





135. Csengery út 84.

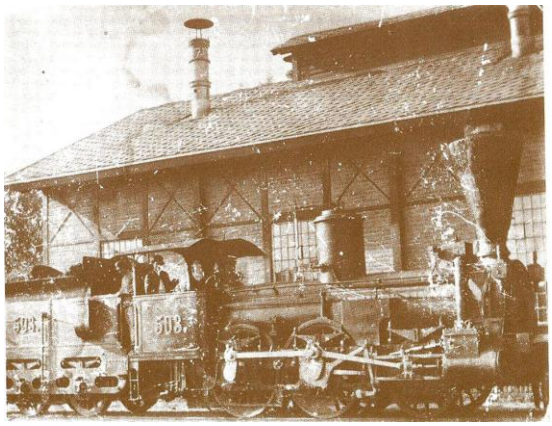

A Déli Vasút 503. pályaszámú mozdonya az „egyenes fűtőház” előtt az 1880-as években

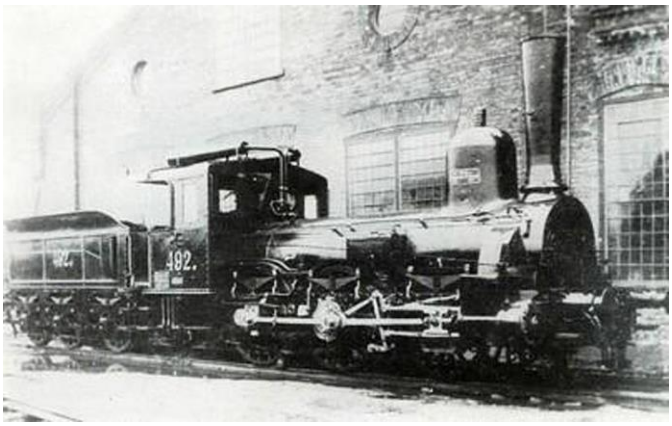

A 482. pályaszámú mozdony a régi körfűtőháznál az 1880-as években

•A pályaudvar létesítésekor e részén elsőként egy „egyenes fűtőház” (mozdonyszín) épült, de az állomás forgalomba helyezésekor már kész volt ettől délkeletre a körfűtőház is.


1890 körül

Ez a 24 sugárvágányos körfűtőház már nem áll (kivéve egy kis részét), de fordítókorongja még létezik.





Nem létezik már a mozdonyszín sem, amelyet 1913-ban kocsiműhellyé alakítottak.



A kocsiműhely az 1920-as években

Az első körfűtőháztól délre létesült a későbbi, második (ez még áll) körfűtőház, szintén fordítókoronggal. A Császári és Királyi Szabadalmaztatott Déli Vaspálya Társaság 1901-ben készíttette. Kivitelezői Kondor és Feledi budapesti vállalkozók voltak.
Ez a mozdonyszín 12 állással lett kialakítva, műhely és iroda is épült ekkor.

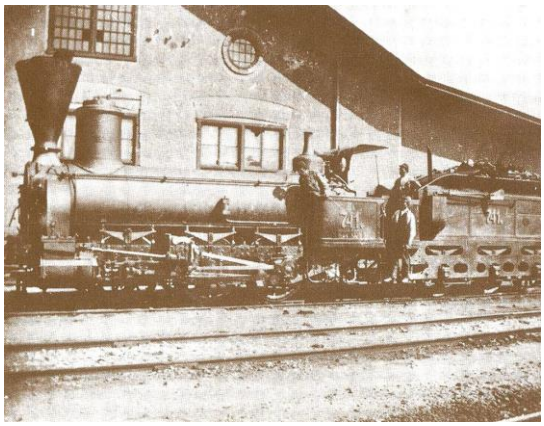

A 741. pályaszámú tehervonati mozdony az új körfűtőház előtt

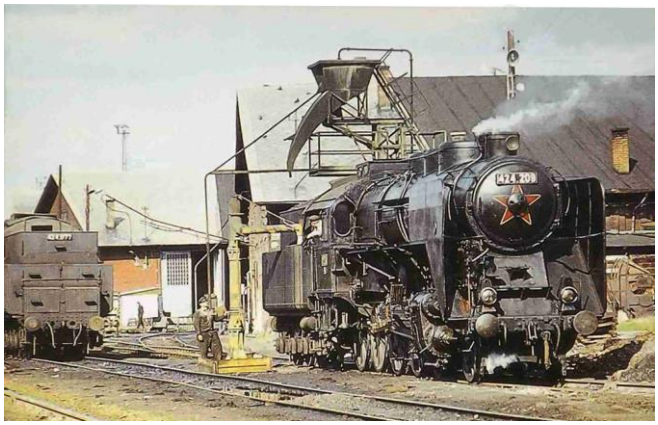

1977









1912-ben a második körfűtőházat is 24 sugárvágányúra bővítették.

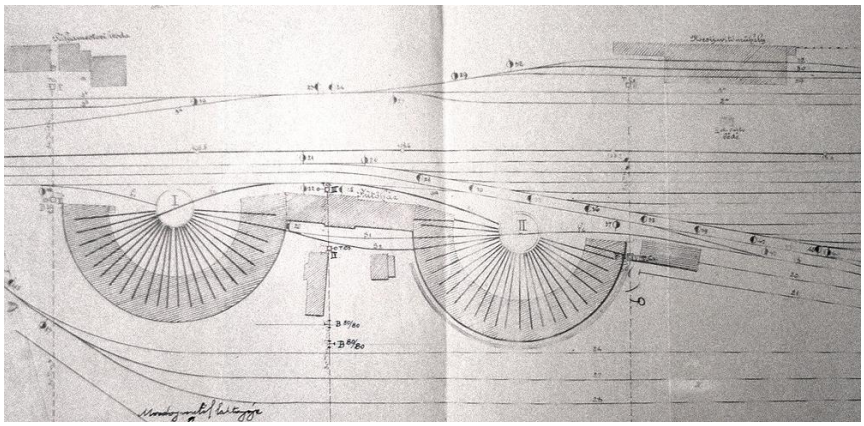

A fűtőházak vágányai az 1930-as években

•Ebben az időben az 1860 óta működő javítóműhelyben már nagyjából 180 ember dolgozott.
Ekkoriban és később is, az olcsó villanymotorok elterjedéséig egyetlen nagy teljesítményű (gőz)gép hajtotta meg egy műhely összes szerszámgépét. A tető alá szerelt (transzmissziós) tengelyt forgatták meg vele; erről jobbára szíjakkal közvetítették a forgást a munkagépekhez. E rendszer az itteni műhelyben még a 20. század második felében is működött.

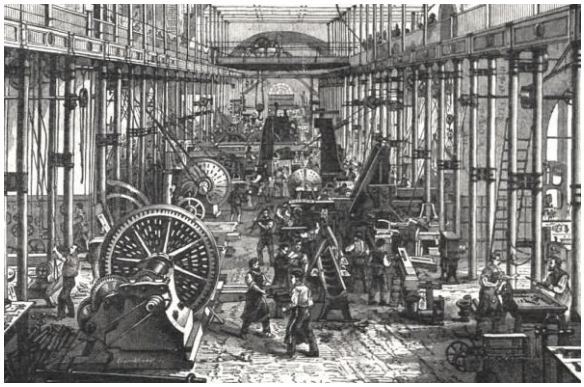

Egy gépteremben (1876)

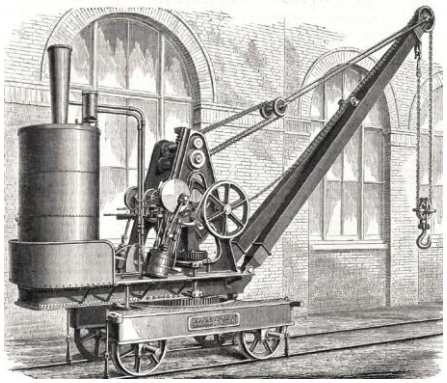

Gőzdaru (1873)

•A két körfűtőházat összekötő hosszú épületben – hajdan a javításhoz szükséges műhelyek sorának adott helyet – már hosszabb ideje figyelemre méltó kiállítás várja látogatóit.





A kiállítás részlete

A hajdani gépek, berendezési tárgyak bejelentkezve megtekinthetők.




Látogatók a kiállító terem bejáratánál 2007-ben

•Kanizsán született találmány volt a – vasúti szerencsétlenségek esélyét csökkentő – Schilhan-váltó. Schilhan János mérnök (a fűtőház főnöke) alkotását Európa nyugati felén 1905-től kezdték alkalmazni, a Déli Vasút teljes területén 1906-ban tették kötelezővé alkalmazását.

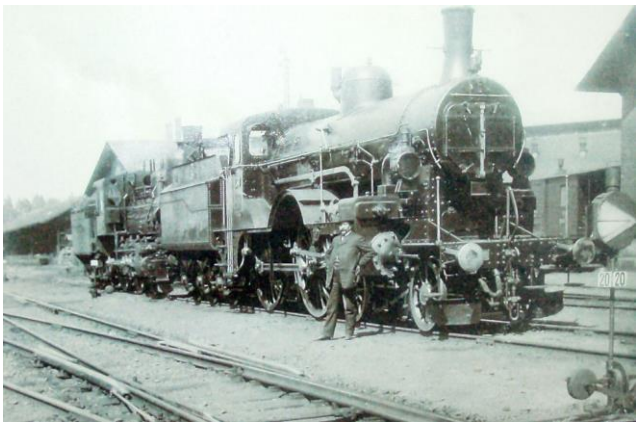

Schilhan és a váltója

Ugyancsak ő találta fel a Schilhan-kereket, amely könnyítette a mozdonyok feltöltését szénnel.

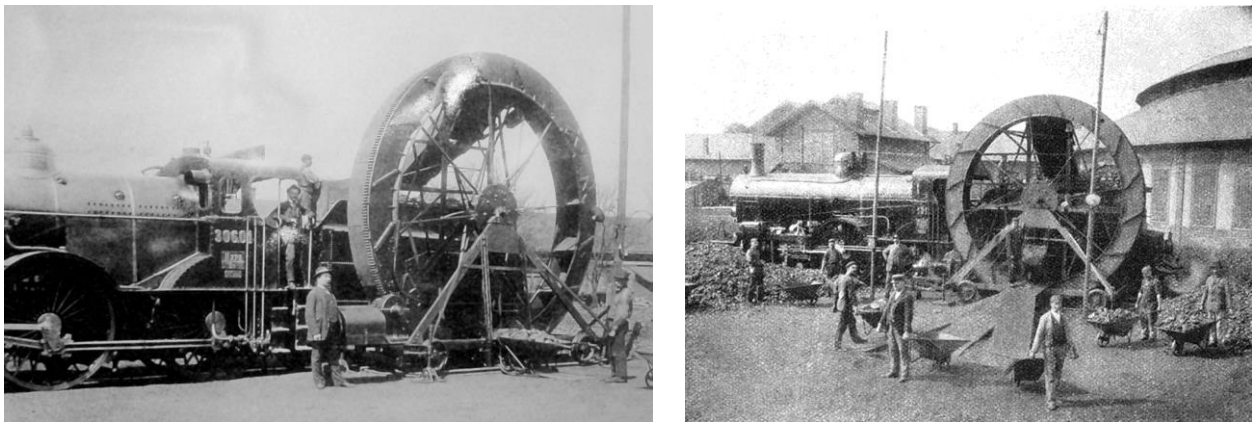

Schilhan-kerék a kanizsai állomáson



Schilhan János (1859-1926)
(Schilhant 1904-ben helyezték Székesfehérvárról Kanizsára.)

•A pályaudvar fűtőházi bejárata déli oldalán, szemben a sörgyárral áll az utca mentén a hajdani mozdonyvezetői laktanya.




A földszintes, téglával díszített épület 1907-ben épült. Tíz szobával fogadta a mozdonyok pihenő személyzetét.


Az épületegyüttes északkeletről




Víztorony a körfűtőháztól délnyugatra

•Itt jegyzem meg, hogy egy 1898-as adat szerint a városban (nem tisztázott, hogy hol) működött Rütgers Guidó fatelítő üzeme. A vállalkozás a Déli Vasút számára impregnált talpfákat kátrányolajjal.
A cég bécsi volt, de Budapesten is volt részlege, amely az ország sok beruházásán dolgozott. Például a Lánchíd fakockás burkolását is ők végezték.



A Rütgers emlékére kiadott érem

A faanyagok rothadás elleni telítésére saját, szabadalmaztatott eljárásuk volt.
•A fűtőháztól délre eső, az út nyugati oldalán lévő terület neve a vasútépítés előtt az „Akasztófa-dűlő” nevet viselte. Akkoriban a Gyékényes felé vezető országút még az Ady utca folytatásaként, a dűlő másik oldalán haladt. A dűlő neve pedig a város történetének egy érdekes részére emlékeztetett.
1690-ben, a törökök kiűzése után a város tanácsa – bíráskodási jogköre keretében – a főbenjáró bűnök esetére pallosjogot is a kapott.
Ezt hirdette az 1872-ben lebontott városháza erkélyén a törvényhozási időszakokban a meztelen kardot tartó kar.
A múzeumban található eredeti alapján készült új pallosjog jelvény az Ady utca 1. számú ház erkélye felett látható.







Ugyanakkor a városnak előírták a vesztőhely létesítésének kötelezettségét is. Az adatok szerint az ide, a város akkori határára került.
A későbbiekben a kivégzéseket Sánc előtt, a Teleki út végén lévő réten hajtották végre.

136. Csengery út 86.

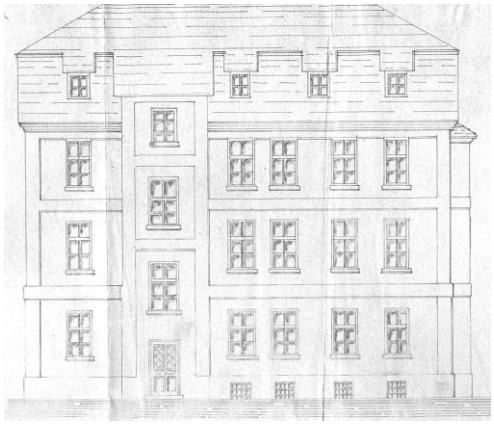

Az utcai homlokzat terve (TGYM)

•Ez a terület is a kávégyárhoz tartozott.
A kétemeletes irodaházuk 1922-ben épült, helyet adva a földszinten a nők, illetve a férfiak étkezdéjének (ilyenek korábban is léteztek a kávégyárban), de az irodákon túl a tisztviselők lakásai is itt voltak. A ház elé szép park került.



Lengyel menekültek hozzátartozói 1939-ben a gyár udvarán
(Balra a háttérben az irodaház nyugati oldala látható. Homlokzata eltér a jelenlegitől.)





Ettől északra, hossztengelyével az utcára merőlegesen ma is áll egy földszintes, téglával burkolt épület. Ebben a gyár munkásai laktak. Megjelenése alapján valószínűsíthető, hogy a gyárral együtt, 1905-ben épült.









Ugyancsak a gyár építtette a mögötte látható másik (vakolt) földszintes házat.

137. Csengery út 87. és 87.a

•1864-ben az utca e részén négy épületet találtunk volna. Egyik nagyjából a jelenlegi 87. számú ház helyén, attól némileg északra állt.

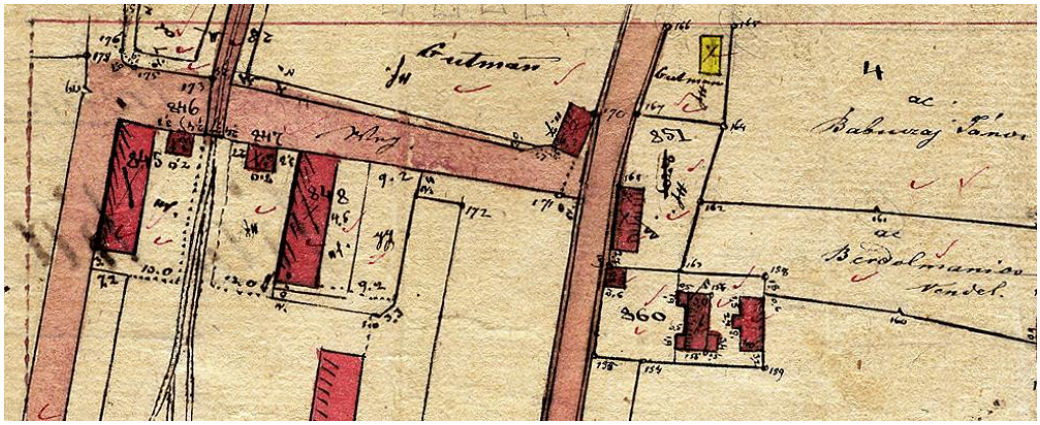

A délről szomszédos (jelenleg Csengery út 87.a számú) telken pedig három épület sorakozott egymás mögött. Ez az ingatlan a 860-as sorszámot viselte. Az utca mentén egy kis alapterületű, de talán már akkor is emeletes (amilyennek a lenti képeslapon látható) ház volt.
1865-ös adat tanúskodik arról, hogy már létezett a Bay-féle vendéglő. (Abban az évben adta hírül a helyi lap, hogy egy tűzben leégett a táncterem és a mellékistálló.) Nem világos viszont, hogy az említett házak közül melyiket (melyeket) vette igénybe a vendéglátás.

•E területen (az egészet emlegették Bay-féle telekként) 1880-ban Vogel és Wagner donga- és hordógyárat létesített a meglévő épületekben. Az üzem 1883 és 1894 között Vogel Konrád tulajdonában működött tovább.



Uj hordógyár.

N.-KANIZSÁN.

Alulirottak tisztelettel értesitik a n. é. közönséget, hogy a helybeli piaczon (a vasuti szállitmányok raktárának és a m. kir. sóhivatal átellenében

Hordógyárt (813 1—3)

állitottak, melyben minden e szakba vágó munkálatokat a legolesóbben és legolcsóbban eszközölnek.

Teljes tisztelettel
VOGEL és WAGNER.

1881

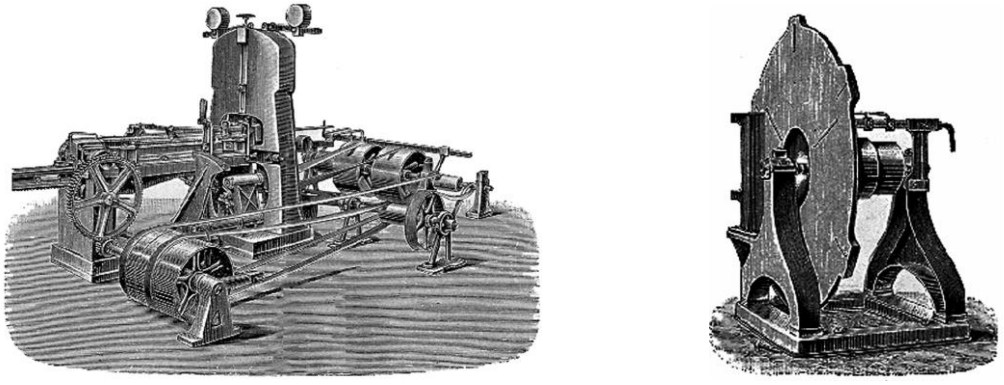

Donga- és fenékillesztő gép az 1880-as években

Ugyancsak 1880-ban lebontották az északi házat; telkének középső részét elfoglalta az Erdész (akkor Hajcsár) utca hamarosan (1883-ban) megnyíló keleti része, a terület maradéka a déli oldalon pedig két évtizeden át beépítetlen maradt és a másik három épület telkéhez tartozott. (Szemben, az új utca északi oldalán kialakult telken Bay György lakóházat építtetett magának a 20. század első éveiben. Az épület az Erdész utca 3. szám alatti telken állt. Ma egy óvoda foglalja el helyét.) Nem tudom, hogy az üzem és a vendéglő működött-e párhuzamosan. Ilyen adatom nincs, de nem lehetetlen, mert az 1901-es térkép a kis emeletes ház és a mögötte

álló másik két épület között parkot (kerthelyiséget) tüntet fel. Az üzem 1894-es megszűnése előtt is lehetett hasonló a helyzet: a keleti épület(ek)et használhatta az üzem, az utcait pedig a vendéglő.
A századfordulón tehát üzemelt a kocsma, majd 1908-ban Maschanzker Ignác (1936-ban, hatvankilenc évesen halt meg), aki ekkoriban szerezhette meg az ingatlan tulajdonjogát, épületeit átalakíttatta. Az újjáépítés révén a keleti épület helyére tekepálya került, a középső bővült. (Ezeket együtt a volt Bay-féle házaknak nevezték ebben az időben.)
A beruházás részeként épülhetett fel a ma létező sarokház is. Kerthelyiséges létesítményének a „Régi kápolna” nevet adta tulajdonosa.



Az „Amerika”

A vendéglőt 1922-től Kumin Ferenc (negynenyolc évesen, 1928-ban halt meg) működtette „Amerika” néven. („Amerika, ahová vízum nélkül lehet menni.” – írta akkoriban a helyi lap munkatársa.)
Az egész ingatlan tulajdonosa is ő volt. Éttermét a sarki házban üzemeltette. Ennek funkciója érdemben máig nem változott, de időnként zárva tart, az utóbbi évtizedekben „Vén diófa” elnevezéssel ismert.





A szomszédos két épület és a tekepálya a második világháború idején még létezett.
•Az 1845-ben született Bay György 1882-ben lett rendőrbiztos a városban. Alig két év elteltével lett (és maradt 1917-es haláláig) a városi rendőrség bűnügyi osztályának vezetője. E minőségében viselte az alkapitány, majd kapitány címet is. Jeleznem kell, hogy nem tudtam tisztázni, a Bay család melyik tagja szerezte meg az itteni területet, emeltette az épületeket és vezette a kezdeti, 1860-as években az éttermet.
•A város 1907-es (és 1911-es) címtára szerint a vendéglőben tartotta összejöveteleit a Fűtőházi Kézművesek Önsegélyező Egylete, amely 1900-ban jött létre. Az egyesület más helyeken a két világháború között is működött.





Az egyesületi zászlószentelés 1928-ban

•Itt említem meg (bár talán csak névrokonság áll fenn), hogy a 19. század második felében a város fakereskedésében meghatározó jelentőségű volt a Maschanzker & Wilheim cég.
Maschanzker Mórt és sógorát, Wilheim Ignácot halálukkor (1907 és 1906) a magyar fakereskedelem felvirágoztatói között tartották számon Kanizsán. (Wilheim nyolcvanhárom évesen halt meg.)

138. Csengery út 88. **(Kávégyár*)**







(TGYM)

•1906-ban kezdte meg itt működését a Pátria Pótkávégyár, amely akkor az ország egyetlen magyar tulajdonban lévő kávégyára volt.
A gyárat 1905-ben a helyi Schwarz és Tauber cég alapította, építtette.
Akkoriban a mai lakóházzá alakított épület északi kétharmada létezett, eternit tetővel, az északi oldal két sarkán egy várkastély tornyaira emlékeztető részekkel. Ma már csak az épület alaprajza utal ezek hajdani létezésére. A nyugati oldalon emelkedett a gyárkémény.
Az épület homlokzatát a korszak szokásainak megfelelően téglával (klinkerrel) fedték és díszítették, valahogy úgy, ahogy az ma is látható a gyár északi szomszédságában álló földszintes házon, amelyben a munkások egy része lakott.
Az utcai oldalon két víztorony állt, a területet parkosították.





•Érdekes, hogy az épp működésbe kezdő gyár olyan eszközöket vetett be maga reklámozására, amelyek ma is ismerősnek tűnnek.
1906-ban az Offenbeck és Balázsi céggel bőrkötésű, selyemmel bélelt, sárgaréz sarkú írómappákat készíttetett ügyfeleinek.
1908-ban a „Zala” újévi számához adta ajándékba minden olvasónak zsebnaptárát és öt képeslapját.
Sajnos, nincs tudomásom arról, hogy létezik-e még valahol mutatóba megmaradt példány belőlük.

Pártoljuk városunk iparát!

Ne higyjünk
a külföldi versenynek!

Hisz ma már közismert tény, hogy a

„PATRIA“ PÓTKÁVÉ

ZAMAT IZ SZIN

tekintetében **felülmulhatatlan.**

1907

•1909-ben a gyárat megvette a Franck Henrik és Fiai cég, amely a „Valódi” Franck Kávépótlékkal országos hírre tett szert. Termékeikből szállították a szomszédos országokba is.
1910-ben nyersanyagraktár épült.
1911-ben készült egy anyagraktár és déli irányban jócskán bővült a főépület. Itt lett az új (cikória) szárító, amit jelzett a rengeteg kémény is. Ez a magas rész ugyan azonos szélességű volt a korábbival, de a keleti oldalához csatlakozó, annál egy szinttel alacsonyabb egység mégis szélesebbé tette.
1912-ben újabb (emeletes) raktár létesítésére kaptak építési engedélyt.
Az iparvágány északról vezetett a főépület nyugati oldalához.



(Patria Nagykanizsai Pótkávé Gyár, Schwarz és Tauber Utódai Kkt.)



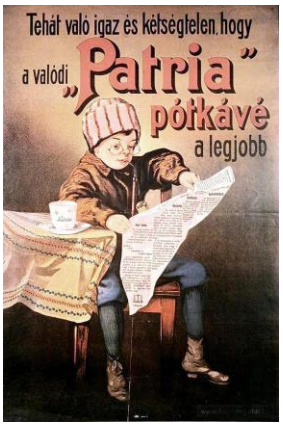



1910

Háziasszonyaink figyelmébe ajánljuk
az „UJ PATRIA" pótkávét a „Bivaly" gyári jegygyel.
A kávéfőzetet zamatosabbá és izletesebbé teszi, annak szép barna szint kölcsönöz.
Egy főzőpróba meggyőz annak kiváló minőségéről.
Gyár: Nagykanizsán.

1911



A cég termékeit gépkocsijával is reklámozta
(A felvétel 1920 körül készülhetett.)

A gyár legmagasabb része, a szárító 1924-ben kigyulladt (14 vagon cikória is a tűz martaléka lett), de még abban az évben újjáépítették.
60-80 (a legjobb időkben 140-160) dolgozójukat és cikóriatermelők sorát foglalkoztatták. A segédmunkások (nők) jelentős része miklósfai volt, onnan gyalogoltak be munkahelyükre.













•Az 1933-tól szünetelő gyárban 1939-től lengyel menekültek éltek.
1940-ben az ingatlant (idegen-táborként emlegették akkoriban) megvásárolta a Hangya.
1941-ben alakították internálótáborrá, miután az 523 lengyelt (a nőket és gyerekeket is) áttelepítették Keszthelyre.




A Kanizsára került lengyelek egy csoportja

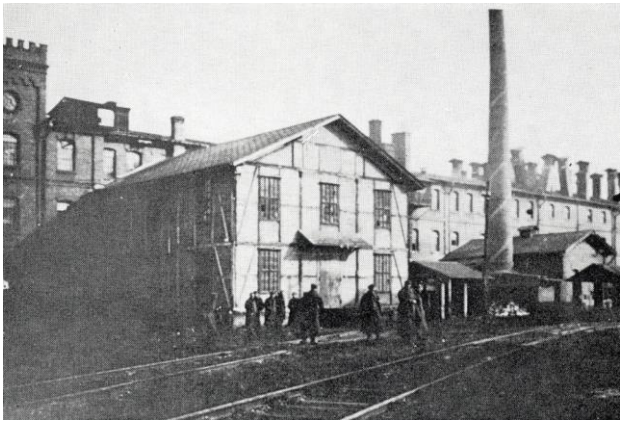

Lengyel katonák a gyár udvarán
(Háttérben a máig létező épület nyugati oldala.)

•Dr. Szabó Csaba (a menekültekkel jó kapcsolatot ápoló Szabó Györgynek, a szemközti katonai kórház főorvosának fia) jóvoltából maradt fenn és került 2014-ben a helyi múzeumba a táborban készített napilap jónéhány példánya. Könyvvé fűzve így a „Gazetka obozowa” hatvanöt számát tanulmányozhatja a lengyelül tudó.


A kötet



Elől a tábori hírlevél 62. számát (1940. okt. 12.) találjuk
(Utolsóként a 126. (1940. dec. 29.) olvasható.)

A kötet első számainak szövegét kézzel írták, a későbbikét írógéppel.


Gazetka obozowa

Nagykanizsa, środa 25.grudnia 1940. Nr. 124.

„BENEDICTUS·FRUCTUS·VENTRIS·TUI...”

OD LIBREVILLE DO BARDII.

Az 1940 karácsonyára íródott szám

A cikkek többsége a háborúval, a nemzetközi helyzettel foglalkozik, de vannak a tábori élettel, a várossal kapcsolatos írások is.



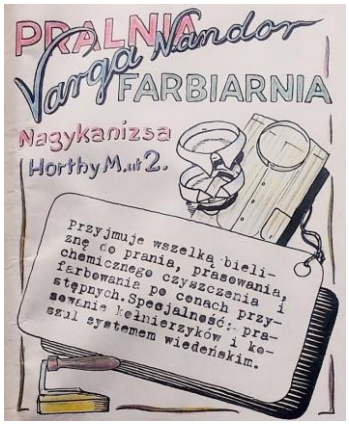



A hírlevél a táborlakók számára hasznos cégek reklámjait is tartalmazta (Kaufmann Manó divatáru-üzlete, Varga Nándor mosodája, Fischel Ernő és Lajos könyvkereskedése.)

Az újságot tartalmazó többi kötet sorsa még ismertlen.

•A gyár máig megmaradt része lakóház.

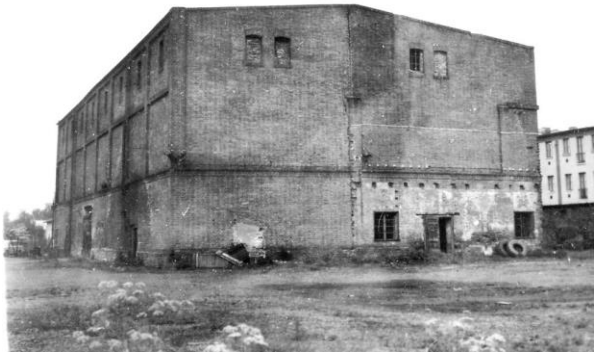

Bontás előtt a meghagyottól nyugatra eső épület (TGYM)









139. Csengery út 89. (képek még: Csengery út 77.)

•1858-ban a Déli Vasút építtette itt fel a város első igazi gyárát. A téglagyár az akkori vasútépítés építőanyagát állította elő. Tégláiból készült a vasútvonal első szakaszának összes magyarországi épülete.

•Amikor e funkciójában feleslegessé vált, a vasút 1863-ban bérbe adta az akkor alakult Stern J. Mór cégnek. Ők 1883-ban a gyárat meg is vásárolták.

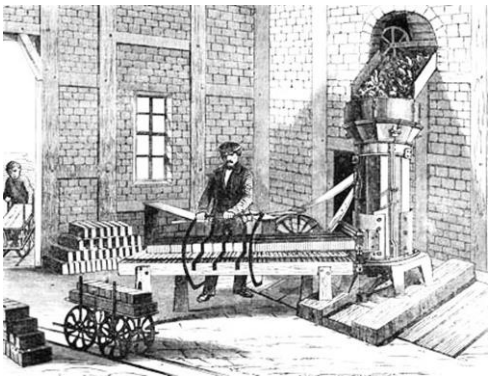



Téglavető gép (1859)

Az első világháború küszöbén munkásai száma megközelítette a kétszázat, akik egy része a gyár területén felépített lakóházakban élt. A két épület ma is létezik a gyári bejárat déli oldalán. (A cég további házakat emelt számukra a közelben, a Csengery út 77. szám alatti telken. Ezek már nem léteznek.)
Ugyanebből az időből származnak a még meglévő viszonylag régi épületek is: a déli körkemence (az északi, korábbi körkemence helyén már egy viszonylag fiatal csarnok van) és e két üzemegység között a hajdani, a nyerstégla előállítására szolgáló épület.
Létezik az ennek padlásterére vezető feljáró „híd” is, rajta az agyagbányából ide vezető, a csillék számára fektetett sínekkel.





A hajdani munkások két háza
(Balról az északi épület északkeletről, jobbról a déli délnyugatról.)

A fenti két felvételen a gyártelep legöregebb (igaz, sokszor átalakított) házai látszanak, amelyeket még a Déli Vasút emelt.

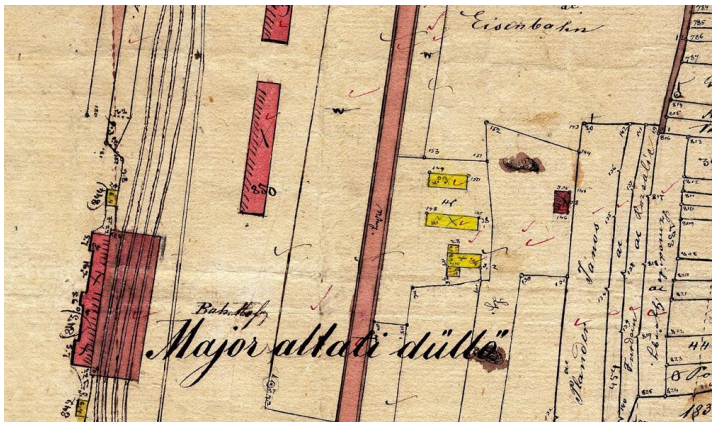

1864
(A térkép közepén a Csengery út. Jobbra a téglagyár négy épülete és két agyagbányája. A sárga alaprajzú három építményből áll még az északi kettő.)

Legalább egyikük eredetileg téglaégető kemencéje volt a gyárnak: Kunics Zsuzsa jóvoltából ismert, hogy Stern J. Mór 1884-ben kapott engedélyt régi téglaégetője lakásokká alakítására.

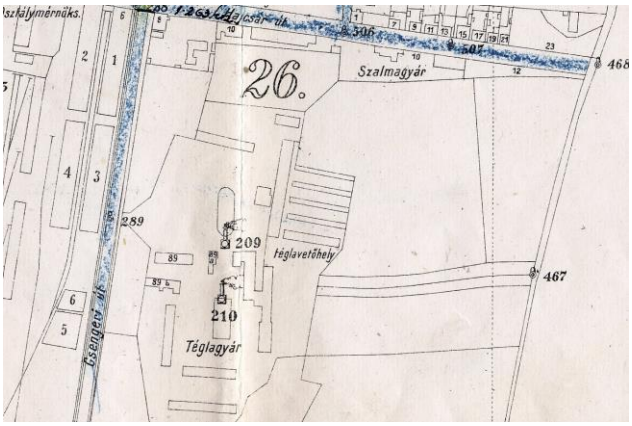

1926
(TGYM)















Bélyeges téglák készítéséhez használt téglavető forma és a gyár egy bélyeges téglája

1943-tól működik a gyár földgázzal: ekkor kapcsolódott a városi földgázüzem hálózatára.

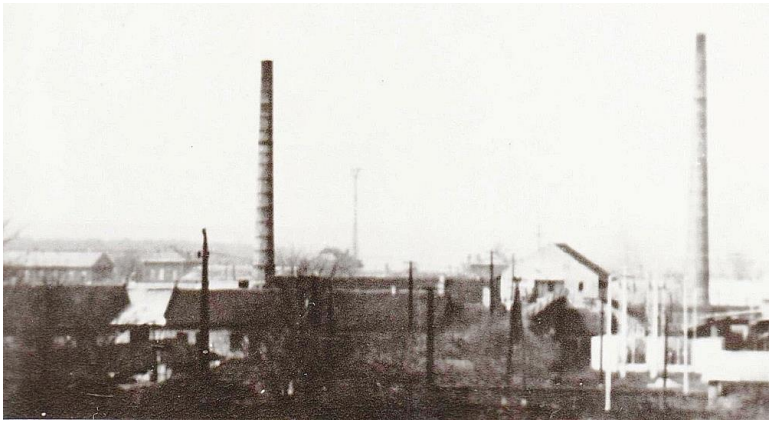

Keletről
(Az 1970-es évek első felében.)
(TGYM)



A gyár északkeletről
(A bányagödör e részét már régen sportpályává alakították.)

•1963-ban lettek a helyi téglagyárak a Somogy-Zala Megyei Tégla és Cserépipari Vállalat egységei. Az itteni akkor kapta az I. számú téglagyár titulust. A Honvéd utcai volt a II. számú, a Téglagyári utcai a III. számú gyár.



A vállalat vasipari üzeme is a Csengery út 89. szám alatt lett kialakítva

140. Csengery út 91., 93., 95. és 97.

•A „Négyházak”. Megjelenésük ugyan teljesen megváltozott, mégis a hajdani épületek.
•A Déli Vasút építtette a 32 lakást főleg fűtőházi alkalmazottainak.
Úgy gondolom, hogy az építkezés közvetlenül a pályaudvar elkészülte után kezdődhetett, de az általam ismert adatok legkorábbika csak 1879-es. A négy épület ábrázolva van az akkori katonai felmérésen.
Annak idején homlokzatát vakolatlan tégla burkolta, a lapos tető is az átalakítás következménye.



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)



A Négyházak két lakója az 1930-as évek végén



Kettő a négy egyforma épületből

•A Négyházak egyikében, a Csengery út 95. szám alatt élt 1901-ben Marvalits József (1937-ben, nyolvanegy évesen hunyt el) mozdonyvezető, amikor megszületett fia, Kálmán.

Marvalits Kálmán (1901-1982) neves diszkoszvető, súlylökő volt. Pályafutását a Nagykanizsai Torna Egyletben kezdte, Budapesten folytatta.



Marvalits Kálmán

Diszkoszvetésben bajnokságok sorát nyerte (köztük egy angliait is), válogatottságig vitte. 1924-ben a párizsi, 1928-ban az amszterdami olimpia résztvevője volt. Marvalits József 1910-ben kapta meg az építési engedélyt saját, Babochay utca 45. szám alatti, háza felépítéséhez. Az épület (fényképe a Babochay utca képei között) ma is áll, bár homlokzatát a közelmúltban jelentősen megváltoztatták.
•A Csengery út valamelyik házában – talán itt – született Vadas Ernő (1899-1962), nemzetközi hírű fotóművész is.

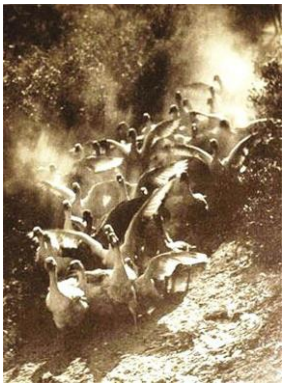
Libák


Vadas Ernő



Vadas egyik elismerése

Itthon és az öt világrész városaiban rendezett kiállításokon képeivel összesen 67 aranyérmet nyert.
„Libák” című képével 1931-ben a svájci „Camera” című folyóirat pályázatán az egész fotósvilág szavazatai alapján nyerte el az első díjat. Az 1000 aranyfrank akkor egy kisebb budai villa ára volt.
Az egyetlen magyar, akit a Royal Photographic Society (London) Emerson-plakettel jutalmazott (1933). Érdekesség, hogy futballistaként is magyar válogatottságig vitte.
Születésekor apja, Weisshaus Ernő vasúti kalauzként dolgozott a városban.

Csengery út 103.

•Lásd: Csengery út 113.



141. Csengery út 105.

•Az ezredfordulóig itt egy emeletes ház állt. 1887-ben épült.

E helyre Wicher Alajos vasúti hivatalnok kért engedélyt nyaralónak nevezett emeletes háza felépítésére.

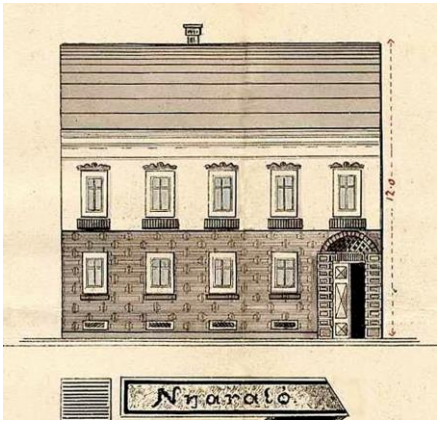

(TGYM)

Ugyanakkor a Zalai Közlöny, amikor a ház építésekor bekövetkezett balesetről tudósított, Kohn-féle háznak nevezte.
Az 1907-es városi címtárban Vojnovits Ede (1846-1914) főmozdonyvezető tulajdonaként szerepel az ingatlan.

142. Csengery út 109.

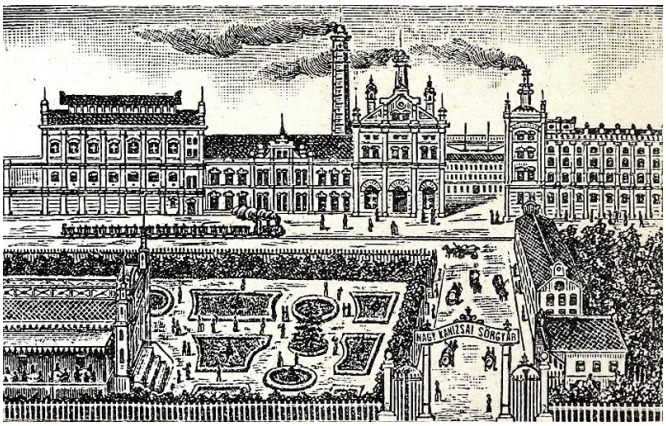
A vendégváró gyár 1896-ban



A 19. század végén (TGYM)

•Az emeletes házat a sörgyár építtette vendéglátási céllal, vendéglőnek, sörözőnek. Tervezője és talán kivitelezője is Sallér Lajos volt. 1894-re készült el.







Ugyanakkor az épület déli oldalán, a gyár bejáratáig nagy parkot alakítottak ki. A ház mögött, keleti irányban hosszan elnyúlva cseréptetővel fedett oszlopcsarnok

épült kerthelyiségként. Az épület teljes utcai homlokzata előtt ponyvával fedett rész várta a vendégeket.



VENDÉGLŐ ÁTVÉTEL.

A n. érd. közönség szives tudomására hozom, hogy *f. évi május hó 1-én*

a sörgyári vendéglőhelyiségeket átveszem.

napjától fogva ugy a vendéglőhelyiségben, mint a parkban a legfrissebb sör és egyéb kitünő italok és izletes ételek olcsó árak mellett a leggondosabban lesznek kiszolgálva, — ezélul tüzvén ki magamnak helyiségemet a n. érd. közönség kedvencz szórakozó helyévé tenni

Vasár- és ünnepnapokon omnibus közlekedés

d. u. 1 órától egész éjfélig

Viteldij személyenkint 10 kr., gyermekeknek 5 kr.

Május 1-én reggel 5 órakor **ébresztő** a bagolai tüzoltó zenekar által, mely a Csengery utczán át vonul a Sörgyárba hol kitünő reggelire gondoskodva van.

A n. érd. közönség szives pártolását kérve vagyok

Teljes tisztelettel **Guhr Károly** özv. vendéglős.

1899

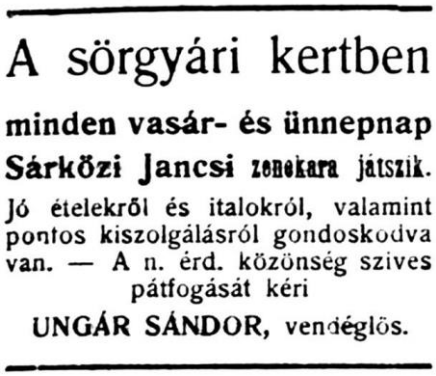

A sörgyári kertben

minden vasár- és ünnepnap

Sárközi Jancsi zenekara játszik.

Jó ételekről és italokról, valamint pontos kiszolgálásról gondoskodva van. — A n. érd. közönség szives pátfogását kéri

UNGÁR SÁNDOR, vendéglös.

1906
(Sárközi ötvenegy évesen, 1910-ben halt meg.)



Oláh Sándor

első nagykanizsai
cigányzenekara
vasár- és ünnep-napokon délután a
Sörgyár parkjában játszik

1907
(Oláh Sándor 1942-ben, hetven évesen halt meg.)





1909 és1910

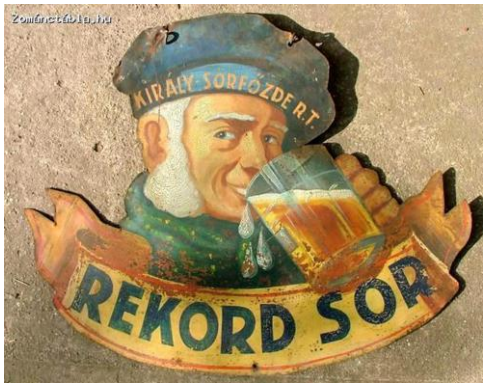



•A gyár, amely 1917-től pékáruk készítésével is foglalkozott, 1922-től a hajdan népszerű vendéglő épületét kenyérgyárként hasznosította.
A Király kenyérgyár volt a városban első nagyüzemi konkurenciája az addig egyeduralkodó kis pékségeknek. 1927-ben került megszüntetésre.
•1906-ban a ház emeleti termében kezdte működését a Nagykanizsai Mozdonyvezetők Otthona. Hamarosan felépült kis székházuk (már nem áll) a Csengery és Erdész utcák sarkán (Csengery út 85.)



Tagjai mozdonyvezetők lehettek. Céljuk szabadidejük kulturált eltöltése volt.

•Az épület – most lakóház – mai megjelenése már jelentősen eltér a hajdanitól.

143. Csengery út 111. **(Király Sörfőzde)**

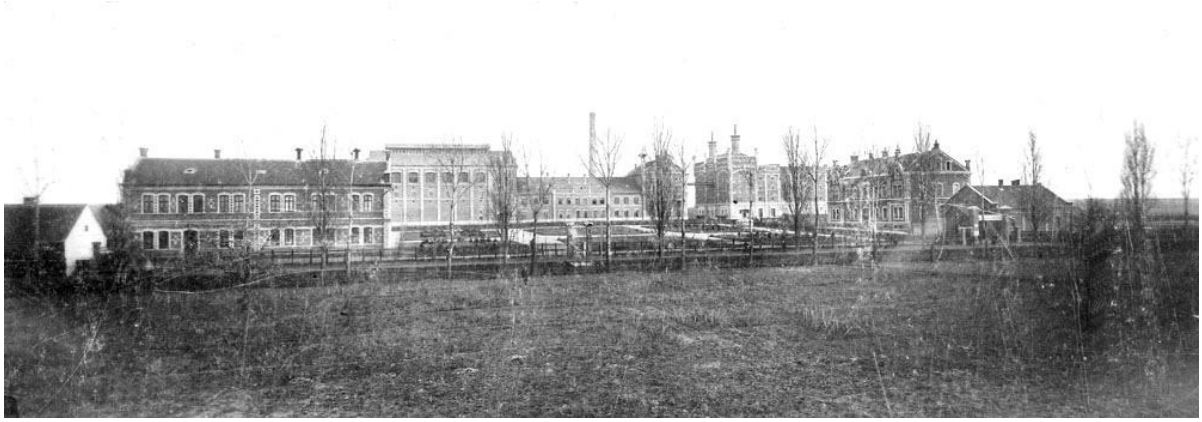

A gyár felépítését követően nem sokkal (Balra a ma 109. sorszámot viselő emeletes épület – vendéglő – eredeti formájában (TGYM).)

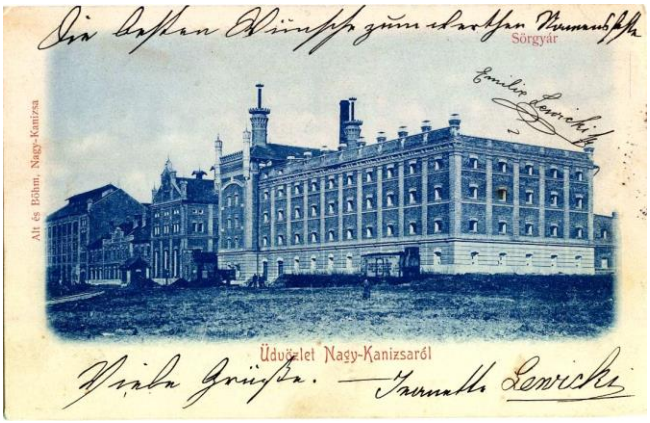

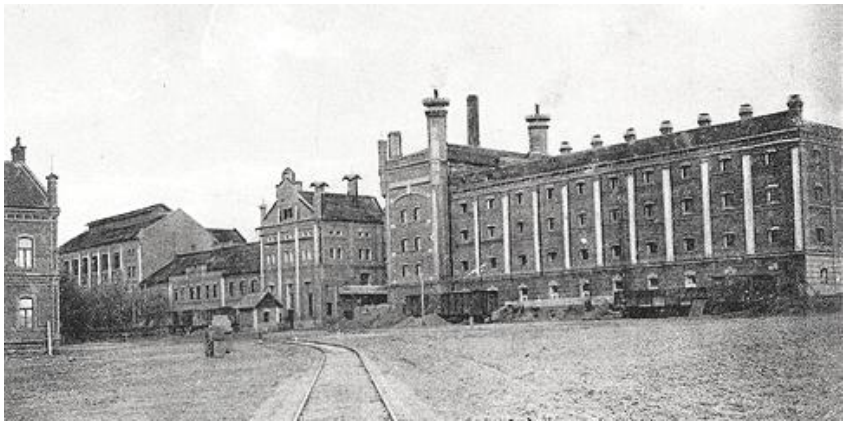

A 20. század első éveiben

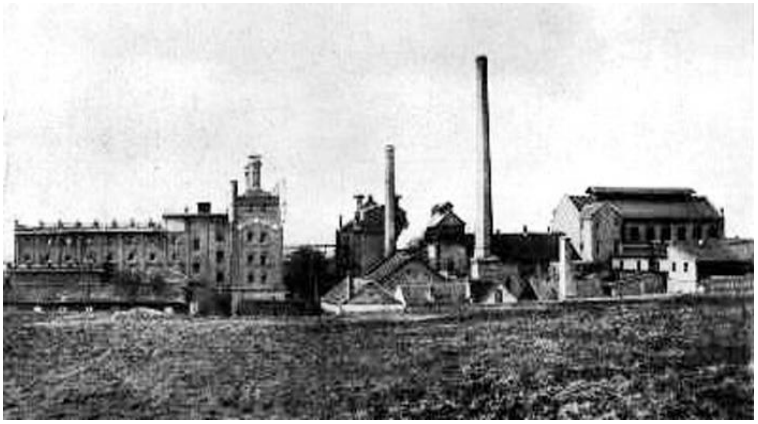

A gyár keletről

•A Nagykanizsai Malátagyár és Serfőzde Részvénytársaságot helyi vállalkozók alapították 1892-ben.

Felhivás részvény aláirásra.

A NAGY-KANIZSAI KERESKEDELMI és IPARBANK kezdeményezése folytán alulirottak, mint alapitók Nagy-Kanizsán egy a modern technika és a kor igényeinek mindenben megfelelő

„sörfőzőgyár részvény-társaság"

alapitására vállalkoztunk.

1.) Az alapitandó vállalat „Nagy-Kanizsai sörfőzőgyár részvény-társaság" nevet nyer Nagy-Kanizsa székhelylyel.

2.) A részvénytőke 250.000 frt.

3) Időtartama ötven év.

4.) Kibocsájtandó lesz 2500 részvény, egyenkint 100 frt névértékkel.

Az aláirás személyesen, vagy meghatalmazott által eszközlendő. — Az aláirásnál minden aláirt részvényre névértékének 10%-át és az előleges alakulási költségek fedezésére részvényenkint egy forint készpénzben lefizetendő. — Ötven részvény jegyzése az alapitók sorába való felvételre jogosit. — Az alapitók egyedül azon jogot tartják fen magoknak, hogy az első három évre az igazgatóságot kinevezhessék.

Részvényekre aláirások legkésőbb 1892. évi julius 31-éig bezárólag, még pedig a kezdeményező Nagy-Kanizsai kereskedelmi és iparbanknál fogadtatnak el.

Kelt Nagy-Kanizsán, 1892. junius 29-én.

Kereskedelmi és iparbank részvény-társulat Nagy-Kanizsán.

Gelsei Gutmann Vilmos s. k.	Eperjessy Sándor s. k.
Hirschel Ede s. k.	Vidor Samu s. k.
Rosenfeld Adolf s. k.	Rapoch Gyula s. k.
Grünhut Fülöp s. k.	Grünhut Alfred s. k.
Blau Pál s. k.	Blau Lajos s. k.
Maschanzker Mór s. k.	Feselhofer József s. k.
Bertlheim Győző s. k.	Ledofszky Armin s. k.

mint alapitók.

1892

Sorszám	Részvényes neve	Részvények száma
1	Gelsei Gutmann Vilmos	3 0
	Megyeri Krausz Lajos	300
	Délvidéki takarékpénztár	200
	Hirschel és Bachrach	100
5	Tóth Károly	5
	Rapoch Gyula	50
	Gold-schmidt Dávid	5
	Feischhacker József	5
	Dr. Schreyer Lajos	10
10	Fischer József	10
	Ivan s Kálman	1
	Kereskedelmi és iparbank	380
	Eperjessy Sándor	120
	Bettlheim Győző	0
15	Szépe Boldizsár	2
	Altmann Mór	5
	Miltenyi Sándor	5
	Kiglics József	2
	Jersik János	50
20	Halpben Mór	10
	Grünhut Alfred	50
	Lenyel Ignácz	5
	Dr. Szukits Nándor	10
	Fischer Ignácz	10
25	Rosenberg Ernő és Richard	5
	Saller Lajos	5
	Knaus Boldizsár	5
	Győ ffy János	50
	Gráner Géza	5
30	Rechnitz Vilmos	10
	Lengyel Bernát	50
	Birk Oszkár	50
	Koller István	50
	Klein Illés	10
35	Dr. Blau Simon	2
	Vidor Samu	50
	Rosenfeld Adolf	80
	Dr. Rothschild Jakab	5
	Dr. Ivek József	5
40	Hegenreder József	10
	Weisz L. és F.	5
	Wuszil Alajos	5
	Blau Pál	50
	Blau Lajos	50
45	Reichenfeld Albert	5
	Grünhut Henrik	50
	Kohn Ödön	5
	Goltzin Richard	10
	Grünhut Fülöp	50
50	Wrabl Antal	10
	Löwinger Ignácz	10
	Bettlheim és Guth	5
	Rosenberg Pál	10
	Sommer Sándor	25
55	Stern M. I.	20
	Ledofszky Armin	50
	Armut Nathán	20
	Vaszics János	5
	Pinter Sándor	2
60	Takács Zsigmond	50
	Fischel Fülop	5
	Wesacht Weissenfeld Gyula	100
	Simon Gábor	10
	Dr. Schwarcz Adolf	5
65	Schevcz Richard	5
65	részvényes	összesen 2643 részvény

Az első részvényesek 1892-ben

A következő évben kezdődő építkezést Konecny és Nedelnik prosznitzi mérnökök vezették. A gyár berendezését a híres Ringhofer cég szállította.
Az építkezéshez két helyi téglagyár hárommillió téglát készített, azon 400-nál több munkás dolgozott. 1894-ben már termelt, elkészült iparvágánya is.
A főépület déli részén épült fel négy szinttel a malátagyár. Ebben volt alul a csíráztató három hatalmas csarnoka.
Méretét érzékelteti, hogy az 1906-ban rendezett, tízezer vendéget fogadó „dalosünnep” (a 36 dalárdát tömörítő Dunántúli Dalosszövetség rendezte) itt került megrendezésre. Az első napon háromezres, a másodikon hatezres közönség élvezte a produkciókat és a három terem egyikében kialakított alkalmi vendéglő söreit.



Ma helyén a malátagyár újabb épülete áll.
A malátagyártól északra állt a serfőző épülete, amely sok átalakítással ma is létezik. Ezen a részen volt a „munkás kaszárnya” is.
A bejárattól jobbra épült fel egy földszintes, kis sörcsarnok a kapusfülkével, mögötte volt az emeletes irodaház. Ezek az épületek már nem léteznek.
Balra a gyár nagy és emeletes vendéglője helyezkedett el.
Mindezek között szép parkot alakítottak ki, amely sokáig a helyiek kedves kirándulóhelye volt.
A gyártás fortélyaira kezdetben cseh és morva szakmunkások – élükön a drezdai Ehrlich Richárd sörmesterrel – oktatták a helyieket. (Ehrlich 1902-ben távozott Sziszekre, az ottani sörfőzdéhez.)
A városban először (a „Korona” éttermében) 1894. május elsején csapoltak kanizsai sört.



Címkék az 1890-es évekből

•Az új üzem és vendéglője jelentősen növelte az utca külső része és a városközpont közötti személyforgalmat. Ez indíthatta Gutmann Vilmost (a sörgyár alapításának kezdeményezőjét) arra, hogy megszervezze a Csengery úton az omnibusz járatokat a Deák tér és a sörgyár között.
A forgalom 1895. május elsején megindult. A helyi lap szerint Goczán omnibuszának sok vendége és még több bámulója akadt.
Menetrend is készült. Munkanapokon óránként, máskor csak a délutáni időszakban, de háromnegyed óránként indult járat.
Az ugyancsak meghirdetett másik vonalra – az Erzsébet tér és a vasútállomás között – koradélutáni két időpontban ígért járatot a vállalkozás.
Sokáig nem létezhetett az új szolgáltatás, mert későbbi híreket nem találtam róla.







A bejárat két oldalán





•Az akkori „Zala” újságírója nyilván gyorsan elkötelezett híve lett az új gyár sörének, mert így írt:
„Ha közönségünk tudná, hogy például az itteni palacksör oly pedáns, higiénikus kezelésen megy keresztül, amint azt a modern egészségügy csak megkívánhatja: bizonyosan szívesen itatná a betegeskedő, sápadt gyermekekkel e nagy táperejű, valódi, jó italt.”
A „tápszer” hirdetése:



A gyár söreit hamar megkedvelték az adriai tengerparton, osztrák, német, cseh területeken is.

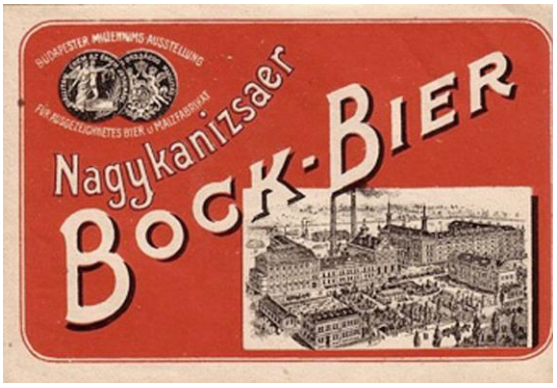







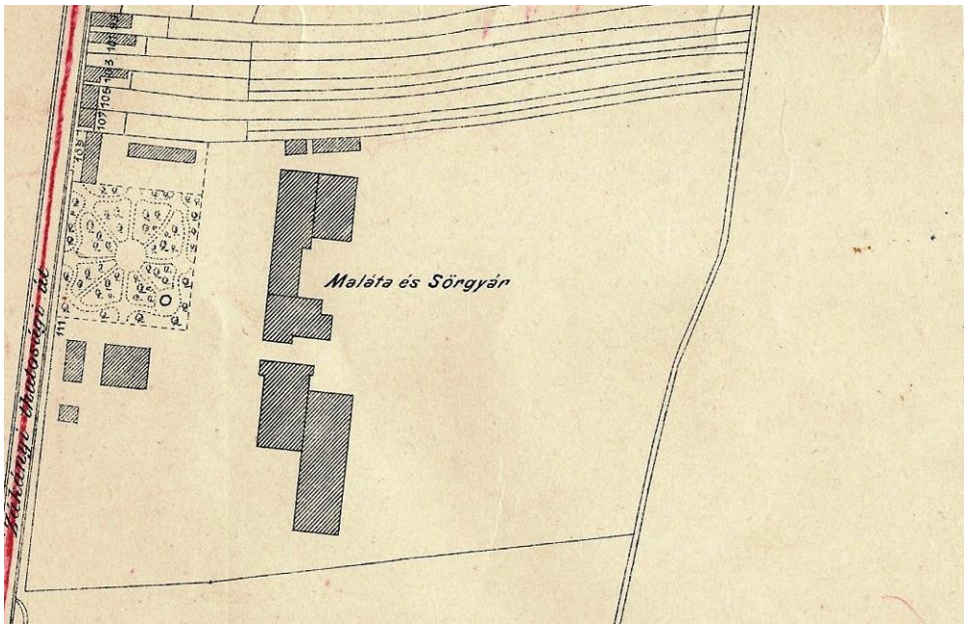

1901
(TGYM)

1911-ben a cég neve Király Sörfőzde Rt. lett. Ekkoriban körülbelül 120 munkást foglalkoztatott.



1914

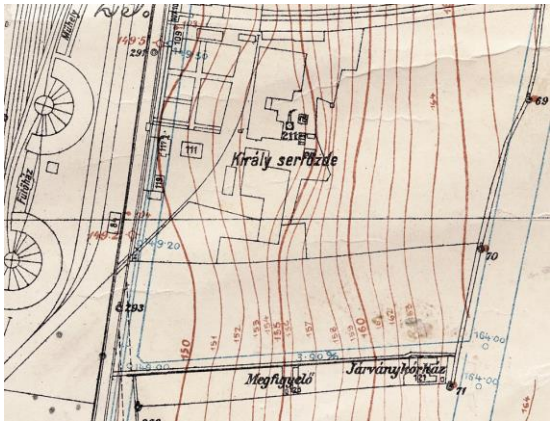

1926
(TGYM)

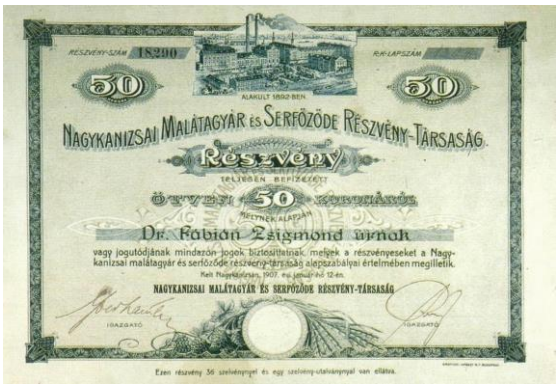
RÉSZVÉNY-SZÁM 18290
R.K.-LAPSZÁM
50
50
ALAKULT 1892-BEN
NAGYKANIZSAI MALÁTAGYÁR ÉS SERFŐZŐDE RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
Részvény
TELJESEN BEFIZETETT
ÖTVEN 50 KORONÁRÓL
MELYNEK ALAPJÁN
Dr. Fabián Zsigmond úrnak
vagy jogutódjának mindazon jogok biztosítlatnak, melyek a részvényeseket a Nagykanizsai malátagyár és serfőződe részvény-társaság alapszabályai értelmében megilletik.
Kelt Nagykanizsán, 1907. ev. január hó 12-én.
NAGYKANIZSAI MALÁTAGYÁR ÉS SERFŐZŐDE RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG
IGAZGATÓ
IGAZGATÓ
Ezen részvény 36 szelvénynyel és egy szelvény-utalványnyal van ellátva.


KIRÁLY-SÖRFŐZDE SÖRE!


Nagykanizsai Malátagyár és Serfőződe
Részvénytársaság

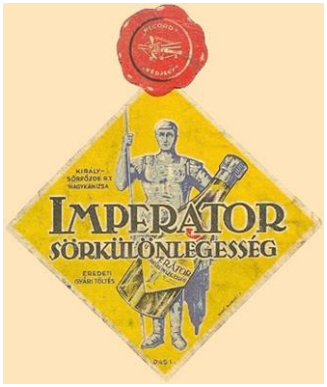
KIRÁLY-SÖRFŐZDE R.T.
NAGYKANIZSA
IMPERATOR
SÖRKÜLÖNLEGESSÉG
EREDETI GYÁRI TÖLTÉS


GYÁRI TÖLTÉS
IMPERATOR
SÖRKÜLÖNLEGESSÉG
KIRÁLY
SÖRFŐZDE RT.
NAGYKANIZSA


KIRÁLY SÖRFŐZDE R.T.
BAKSÖR
NAGYKANIZSA


SAJÁT TÖLTÉS
FENNÁLL 1892 ÓTA
SZALON UDVARI-SÖR
KIRÁLY-SÖRFŐZDE R.T.
NAGYKANIZSA


Fejedelmi ital a
NAGYKANIZSAI
DUPLA MALÁTA SÖR
KIRÁLY-SÖRFŐZDE
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
NAGYKANIZSA


VARÁZSITAL
KIRÁLY SÖR
KIRÁLY-SÖRFŐZDE R.T.
NAGYKANIZSA

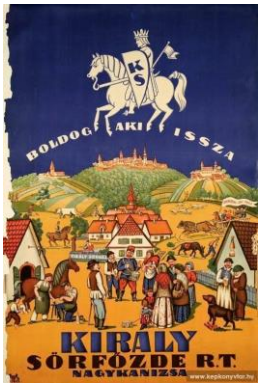
BOLDOG AKI ISSZA
KIRÁLY
SÖRFŐZDE R.T.
NAGYKANIZSA

1925 1926



Grafikus: Kassák Lajos (1887-1967)







A gyár céhtányérja (komatálja) a század elejéről

Alján mélynyomással:
KIRÁLY SÖRFŐZDE KANIZSA

Oldalán körben felirat:
SZÍV HOZTA SZÍVNEK
SZÍV VÁLCSA MAGÁNAK

HA NEM VÁLTJA MAGÁNAK
ADJA VISSZA KOMÁNAK
KOMATÁLAT HOZTAM
MEG IS ARANYOZTAM
KOMA HOZTA KOMÁNAK
KOMA VÁLCSA MAGÁNAK
AMÍG ÉLÜNK HALUNK
MINDIG KOMÁK MARADUNK



•1927-ben a Dreher-Haggenmacher Rt. érdekkörébe került.





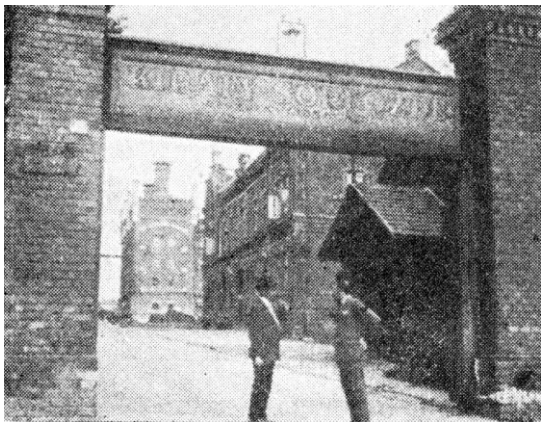
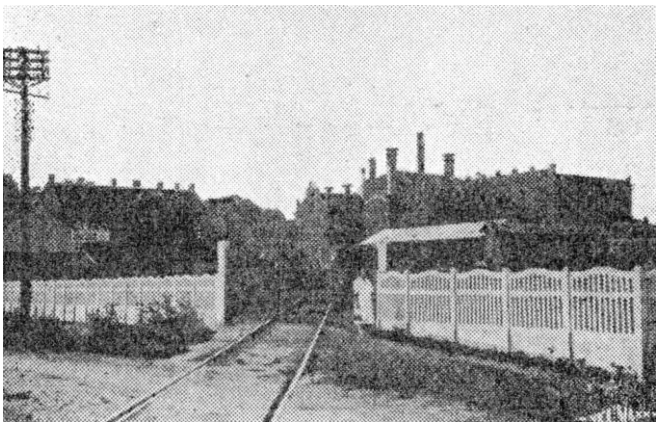

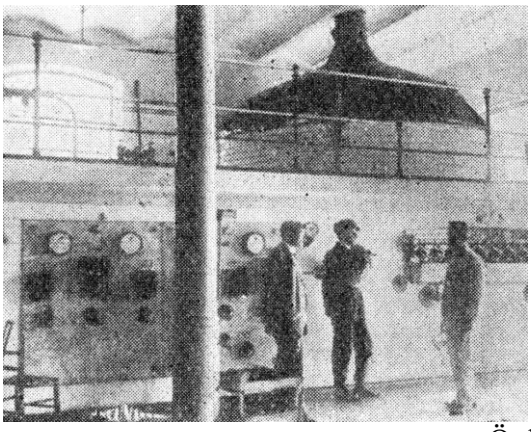
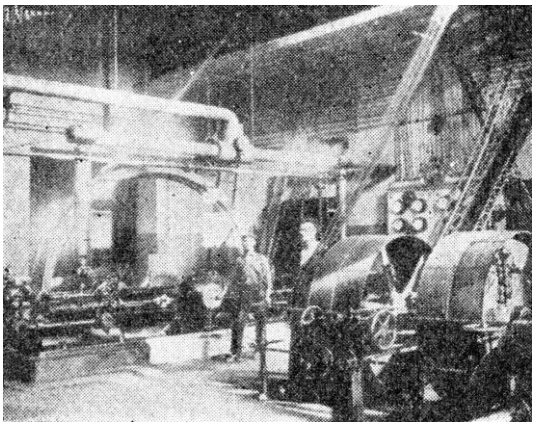

Öt kép 1929-ből
(Neumann Rezső felvételei.)



Női alkalmazottak a gyárudvaron
(A felvétel − felirata szerint − a Halász műterem munkája. Az öltözékek alapján az 1920-as évekből származhat. A háttér hordói miatt feltételezem, hogy a sörgyárban készült.)

A gazdasági válság nyomán 1932-ben termelése leállt. A szünetelés időszakában mezőgazdasági közraktárként igyekeztek hasznosítani az épületek egy részét.
A sörgyártás 1941-ben (nagyjából 120 alkalmazottal) indult újra.



1944

1943-ban, a legelsők között állt át a gyár a városi földgázüzem által szolgáltatott zalai földgáz felhasználására. (A MAORT 1941-ben építette ki gázvezetékét Bázakerettye és Nagykanizsa között.)



•A második világháború végén részben leszerelt és felrobbantott üzem 1956-ban kezdte újra működését.
•Ma a hajdani sörgyárnak csak – az 1965-ben indult, új – malátagyára üzemel.

144. Csengery út 113.

•A kávégyárral szemben, a ligetvárosi telep északi szomszédságában lévő telken hengermalom működött. Létesítői, építésének időpontja számomra ismeretlenek. A telek 1911-ben még városi tulajdonban volt.
Talán a terménykereskedő Blumenscheinekhez kapcsolható az építkezés, mert ismeretes egy 1912-es, Blumenschein Mór (a Csengery út 103. szám alatti, ma is létező kocsmát is ő működtette) számára, e helyre, épület bővítésére kiadott építési engedély.

Blumenschein Mór vendéglője
Négyházak mellett.
Balatonmelléki borok. Vasutiak találkozó helye.
Naponta többször frissen csapolt sörök.

1911



1940

1923-ban már a Spitzer és Stern cégtől vette meg az akkor, e célból alakult Hengermalom Rt.
1927-ben Blumenschein Jakabot (1931-es halálakor hetvenöt éves volt) és Józsefet is – cégük kényszeregyezsége kapcsán – malomtulajdonosként említették. A két Blumenschein (továbbá Jakab felesége) ekkor már, csak a részvénytársaságon át, részvényesként lehetett tulajdonosa az üzemnek.
A malomban vám és kereskedelmi őrlés folyt.

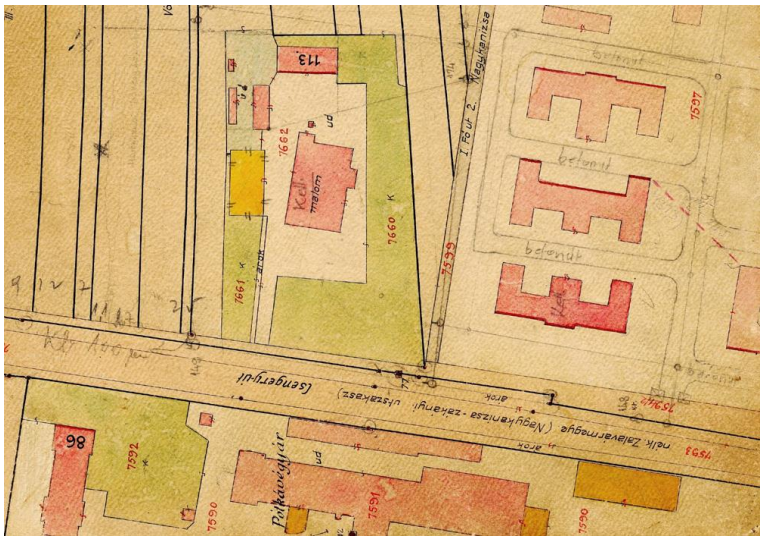

A malom az 1940-es térképen
(TGYM)

•A Blumenschein-féle hengermalmot 1927-ben Osterer Károly vette meg.
Ő volt a Nagykanizsai Haditengerész Egyesület (a Magyar Haditengerészeti Egyesület helyi csoportja) elnöke, amikor 1943-ban meghalt. Osterer valóban veszélyes kalandok sorát átélő tengerész volt. Tengerészeti iskolát végzett. A haditengerészettől ugyan 1904-ben főhadnagyként leszerelt, de a világháborúban újra ott szolgált.

Azt tartották róla, hogy a Zenta cirkáló tengerésze volt annak elsüllyedésekor. A témában mostanában közzétett tanulmányok névsorai viszont nem említik személyét. Kár…

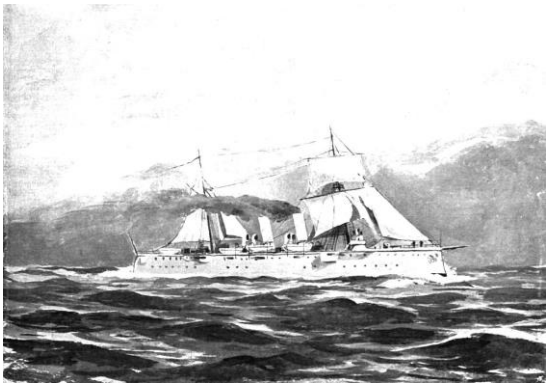

A „Zenta” torpedós cirkáló vízrebocsátásakor (1897)

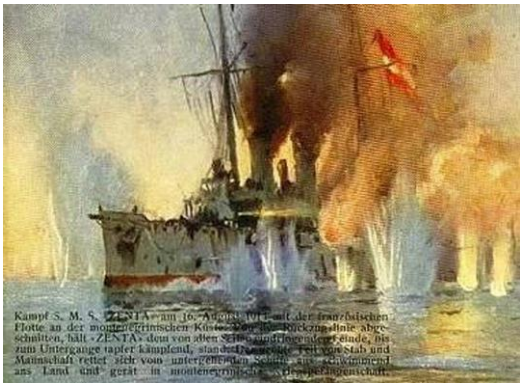

A világháborúban

Ezzel ellentétben, 1940-ben a „Zalai Közlöny” Osterert a Novara hős tengerészének titulálta az egyesület egy rendezvényével kapcsolatosan.
Ezt az adatot nem tudtam ellenőrizni.
Osterer 1943-ban hunyt el. Hatvanöt esztendőt élt.

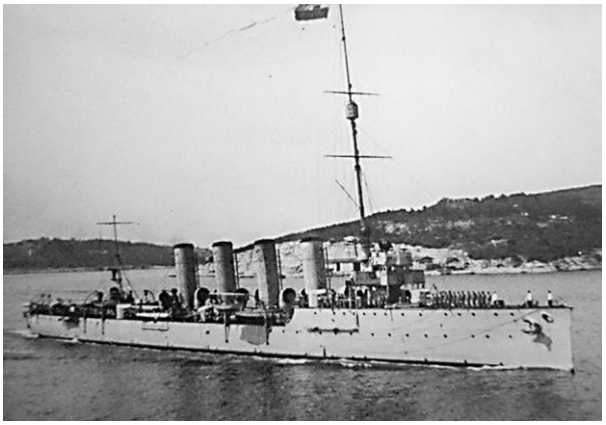

A Novara gyorscirkáló

•A telken volt a Toch-féle üzletház is.
Toch Lipót (1834-1906) néhány csőddel a háta mögött Pápáról költözött Kanizsára, ahol 40 éven át működtette vállalkozását. A Petőfi utca 28. szám alatt nyitotta meg szatócsboltját, majd terménykereskedelemmel bővítette tevékenységét.
A fizetésképtelenség Toch Miksa 1919-ben alapított kereskedését sem kerülte el. Itteni árudáját 1924-ben elárverezték.
•Az épületek egyike sem létezik már.

145. Csengery út 115. és 117.







Kilátás a víztoronyból nyugat felé



(Gyarmati Olga jóvoltából.)



(Gyarmati Olga jóvoltából.)



Vértes Antal 1917-ben készített képeslapja

•Már folyt az első világháború, amikor építtetni kezdték itt katonák és foglyok százaival az ország legnagyobb – fertőző betegeknek szánt – katonai barakk-kórházát.

Rózsa Györgytől kaptam az információt, hogy Révai nagy lexikonja Körössy Albert Kálmán (1869-1955) építész munkájaként említi a barakk-kórház és a Teleki úti gyalogsági laktanya tervét is. (Nem világos, hogy előbbi e létesítmény, vagy a laktanya északi szomszédságában felállított, jóval kisebb számú, kórházként nem igazán használt barakk.)
A munkákat zágrábi építési vállalkozók, Eisner és Ehrlich vezették.
A terv az út mentén 1,5 kilométer hosszan elnyúló létesítményt képzelt el, amely 130 000 négyszögöl területet foglalt volna el.
•Az új intézmény 1916-ban már első betegeit fogadhatta.
Időközben az eredeti elképzelés módosult, járvány-kórház helyett császári és királyi tartalékkórház létesült, a betegek számára tervezett nyolcvan barakkból csak ötvennégyet építettek fel.

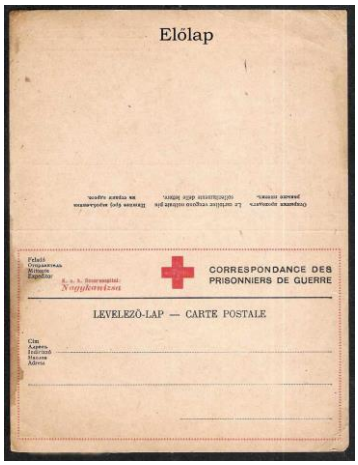

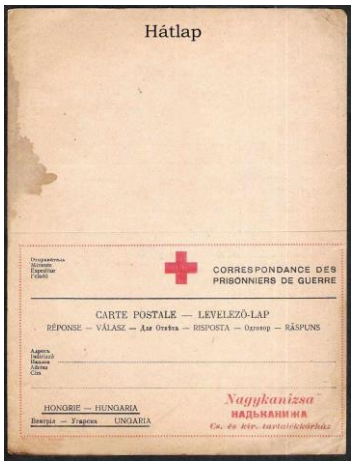

A tartalékkórház levelezőlapja a világháború éveiből

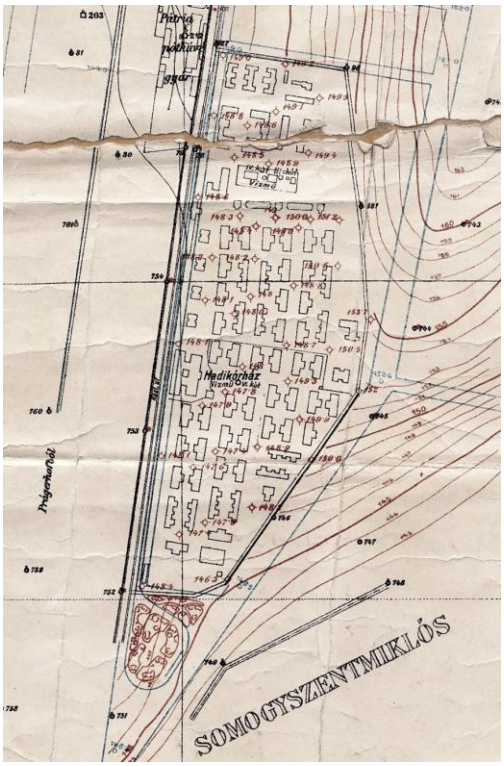

1926
(TGYM)

Az új funkciót a város közvéleménye örömmel fogadta, mert sokan tartottak a járványkórházból származó esetleges fertőzésektől.
Így is monumentális épületegyüttes jött létre. (Ma ez nem látszik, nagyobb része már nem létezik.) Háromezer sebesült befogadására volt képes, akik gyógyításához húsz katonaorvos szükségeltetett. Kellett ezen felül csaknem ötszáz főnyi személyzet a betegek ápolásához és az objektum működtetéséhez.





•A telepet északról határoló három barakk még áll, ezekben a telep legénysége lakott. Az utca mentén következő, még szintén létező pavilonban helyezték el a gondnokságot. Mögéje került a tisztek 150 méter hosszú barakkja, amely 1924-ben leégett.
A következő sávban voltak a telep vízellátását biztosító építmények. A területen két (100 méter mély) artézi kutat fúrva saját vízvezeték-hálózatot hoztak létre víztoronnyal, amely a keleti oldal kerítése mellett állt. A tizennyolc méter magasságú vasszerkezetű építményben hetvenöt köbméteres tartályt helyeztek el. A hálózatot később (1916) összekötötték a Teleki utca végén épített laktanyával, annak ellátását is biztosítva. A terület e részét, amely a szomszédos épületek rovására déli irányban fokozatosan bővült, városi tulajdonba kerülése óta a vízmű használja.
A jelzett terjeszkedés áldozata lett a konyhaként használt két hatalmas pavilon és a kisebb tészta-konyha. Megmaradt viszont előttük, az utcai oldalon emelt élelmiszer-raktár, az óvoda mai épülete.





A hajdani élelmiszer-raktár

Mindezektől délre terült el a betegek elhelyezésére, kezelésére szolgáló rész.
Az utca mentén itt volt az őrség háza és a főbejárat (az állomással összekötő vágány is itt vezetett be a területre), mellette a sebesült tisztek számára négy kisebb pavilon, majd a gőzmosoda. Utóbbi volt mindegyik épület közül a legnagyobb.
A terület keleti szélén volt a két műtő, nyolc kúrafolyosó (oldalról nyitott, illetve zárt fekvőcsarnokok a tüdőbetegek kezeléséhez) és a kápolna.
Tovább délre és kelet felé (a telep legszélesebb részén már nyolc sorban) a sebesült katonák 40x10 méteres barakkjai álltak. Mindegyikben két fürdőszoba várta a tisztálkodni akarókat.
A kórtermek java már az 1930-as években eltűnt, mert a város a terület déli harmadán lévő, akkor már szükséglakásokká alakított épületeket bontásra eladta. Helyükön ma üzemek, raktárak vannak. A telep délről szélső házai a 3921/3 helyrajzi számú ingatlanon álltak.
A különböző rendeltetésű építmények együttes száma száz volt. Az intézménynek lett nagy fürdője, krematóriuma, vágóhídja, kertészete, hatalmas istállója is. Az önellátás jegyében műhelyek (asztalos, cipész, szabó, lakatos) sorát alakították ki.
A vízvezetéken túl a központi fűtés és a csatornázottság is csak irigység tárgya lehetett a város más részein.
A favázas épületek beton alapozással, cementes faforgácslemezekből és lyukacsos téglákból készültek. Tetejüket eternittel fedték.
A létesítményt a pályaudvarral összekötő vágány lehetővé tette, hogy a sebesülteket szállító szerelvények beálljanak a kórház területére.

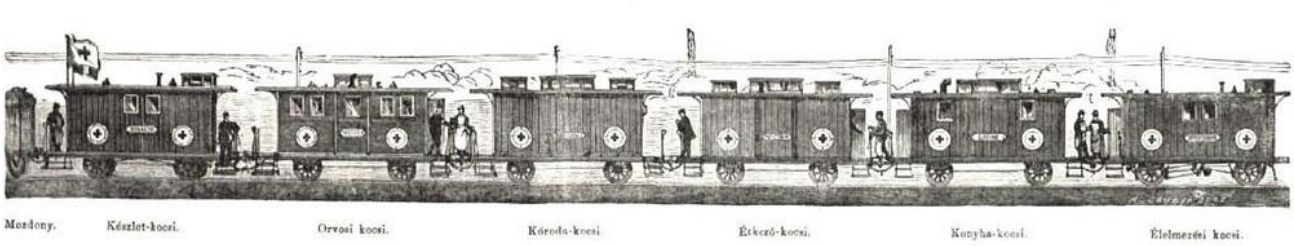

Sebesültszállító szerelvény (1873)

A Csengery úti oldalon kisvasút járt, amelyet főleg a konyhákban elkészített ételek szállításra használtak. A pavilonokat aszfaltozott járdák kötötték össze.

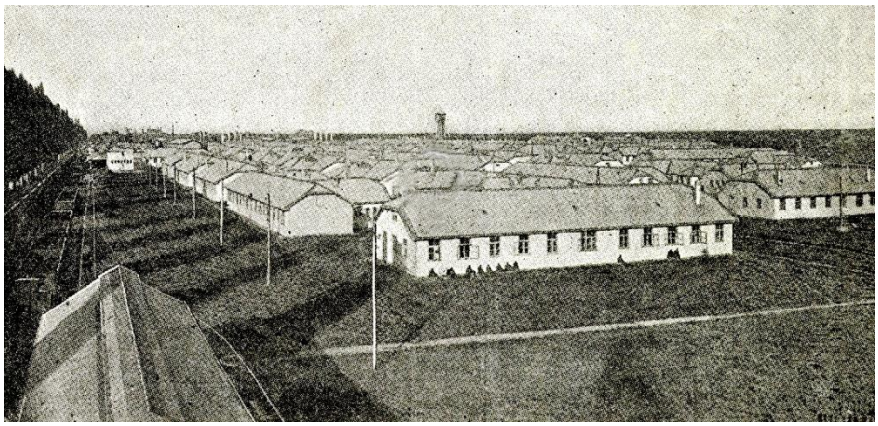

A telep délről
(Balra a tüzelőanyagok raktárának tetőzete. Felette és az épület jobb oldala mellett látszanak a kisvasút vágányai. Az utca nyárfái mentén, a pályaudvarra vezető iparvágányon egy szerelvény látható.)

•Megnyitásakor 1600 sérült katonát fogadott be a kórház. Ápolásukra, ellátásukra a katonai személyzeten túl több száz nőt foglalkoztattak.





A lapot 1917-ben küldték a kórházból Pécsre
(Nem tisztázott, hogy a „békebeli jelenet” fotója Nagykanizsán készült-e.)

•A kórház működésének van máshol is emléke a városban. A köztemető első világháborús hősi temetőjének 1100 sírjában nyugszanak a kanizsai kórházakban elhunyt, különböző nemzetiségű katonák.
•A háború befejeztével az épületegyüttes eredeti szerepét elvesztette, jövője bizonytalanná vált.
Ezt jelezte például, hogy 1919 januárjában ide rendelték vissza a csáktornyai határrendőrségi kirendeltség embereit, tizenhat főt.
Még ugyanebben a hónapban a hadügyminisztérium jelezte, hogy átengedi a városnak a létesítményt, alakítson ki ott kislakásokat. (Nagykanizsára is nagy számban érkeztek menekültek az ország megszállt részeiből.) Az illetékesek Schless Istvánnal meg is terveztették a munkálatokat.
Közben egyre több kanizsaiban tudatosult, hogy aminek eltüntetése most készülődik, az a város egyetlen modern egészségügyi létesítménye. Az ellenállás nőtt, így májusban a hadügyi és népjóléti népbiztosság a kórház megtartásáról döntött, mondván, hogy a kislakásokká alakítás a kapitalista társadalomban még

lehetséges lett volna, de mostani újban már nem az, mert „ma már minden erő, energia és érték a proletáriátus kezében van”.
A lakosság megromlott egészségi állapota is a kórház megtartásának érveit szaporította. (A háborúban meghökkentően megnőtt a nemi betegségben szenvedők száma: a pácienseknek már több mint fele ilyen panasszal került ide.)
Tervezték továbbá, hogy az itteni kiemelkedően jó feltételek miatt idővel e helyre költöztetik a városi kórház osztályainak többségét.
A hatalmas konyhák, a fürdő és a nagy mosoda hasznosítása már nehezebb ügynek ígérkezett. Utóbbi kettőre azonban született elképzelés: „A kórház fürdőjében egy nap alatt megfürödhet úgyszólván Nagykanizsa egész proletáriátusa. A fürdés ideje alatt mindenki fehérneműjét a kórház impozáns mosodájában gépekkel megmossák, megszárítják és megvasalják, úgy, hogy mire valaki a fürdőből kijön, már tisztán kapja meg fehérneműjét.”
Ezek után elég meglepő, hogy nem sokkal később mégis megkezdték a déli részen a kórtermek lakásokká alakítását.
Nem tudni, hová vezetett volna a folyamat, mert bekövetkezett az újabb rendszerváltozás és a kórház sorsa egy időre rendeződött.
(A „trianoni” menekültek – jobbára muraköziek – letelepítése azonban még évekig nagy gondot jelentett. A helyi lap szerint 1920 augusztusában tizenhét család tengette életét a teherpályaudvar tizenhét vagonjában. Mire megjöttek a téli nagy hidegek sikerült őket normálisabb helyzetbe juttatni, de érkeztek a mindenüket elvesztők újabb és újabb csapatai. 1921 novemberében huszonegy vagonlakó család húzta meg magát a kanizsai síneken.)
A terület középső harmada állami tulajdonban maradt és erősen csökkent kapacitással honvéd- és közrendészeti kórházként működött tovább.
1924-es adat szerint négy orvossal és százötven ággyal várták a (főleg nemi) betegeket.
A kisvasutat is használták még ekkoriban.



A kórház orvosai 1935-ben
(A kép bal szélén Jándy (Jandl) Jenő.)



A felvétel az 1930-as évek második felében készült a kórház egyik kezelőhelyiségben



Háttérben a víztorony az 1930-as évek második felében



Kilátás a víztoronyból nyugat felé 1935-ben
(Jobbra a kórházi konyhák épületei. Balra az intézményben kezeltek barakkjai. A középső út a telep mai főbejárata felé vezet.)



Kilátás a víztoronyból délnyugat felé 1935-ben
(Alulról a telepet keletről határoló út.)



A kórház egészségügyi osztályának személyzete 1941-ben
(Alulról a második sorban balról negyedik Szabó György főorvos, ötödik Péri János főtörzsorvos. A képen civilben lengyel menekültek láthatók: egy orvos és egy gyógyszerész.)




Nyári és farsangi társasági élet a telepen az 1930-as évek második felében
(A teniszpálya a konyhai épületektől keletre volt.)



Dr. Szabó György (1909-1979)
(Szabó György az 1930-as évek közepén került Kanizsára az itteni bőr- és nemibeteg osztály főorvosának. A részleg 280 ágyára az ország egészéből érkeztek a honvédség katonái. Bőrgyógyászati kezelést igénylő panaszaik általában nem voltak.)
(Az utolsó nyolc kép eredetije Gayer Ildikó birtokában.)

•A kórház személyzete kimondottan jó kapcsolatba került a pótkávégyár átellenes épületeit 1939-től lakó lengyel menekültekkel. Az intézmény orvosai – szívességből – kezelték is a kisebb panaszaikkal hozzájuk forduló lengyeleket. Viszonzásul a menekültek orvosai és egészségügyesei a kórház gyógyító tevékenységben segédkeztek. Mások a környezet rendben tartásából vették ki részüket.



Włodzimierz Osuchowski a főorvos kislányát rajzolta le
(A kép eredetije Gayer Ildikó birtokában.)

•Három barakkba 1920-tól 1925-ig állami szemkórház volt telepítve. A nagyjából ötven beteget kezelő intézmény a háború elvesztése után lett ide menekítve a közeli Perlakról.
1925-ben, amikor állami jellege megszűnt, a város a szemkórházat a Zrínyi utca 24. szám alá (volt zsidókórház) költöztette.
•Először a kórház déli harmadában alakítottak ki szükséglakásokat. (1929-es adat szerint ezerkétszázan éltek ezekben.)
A trianoni békeszerződés nyomán elcsatolt területek menekültjeinek egy részét is itt helyezték el. A gyermekek számára a terület közepén az egyik barakkot alakították iskolává.
E lakásokat (a mosodától délre eső terület házait) tulajdonosa, a kincstár 1933-tól az évtized végéig lebontatta.
•A második világháború végén a visszavonuló németek a kórházi felszerelések szállítható részét magukkal vitték, az intézményi személyzet is távozott. Az érkező szovjetek fosztogatásba kezdtek, amelyet lelkes helybeli civilek fejeztek be.
A kórház a tökéletes működésképtelenség és lakhatatlanság állapotába került. Így előzte meg jogi felszámolását a fizikai.
A következő években a megszűnt kórház épületeit is lakásokká alakították; az elsők 1948-ban készültek el.



1948
(A kép eredetije dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)



146. Cserfő **(Szent Anna-kápolna*)**

•Az erdőirtás helyére települt szőlőhegy középső – az odavezető út folytatása mentén települt – része már az 1786-os térképen is ábrázolva van. Az idők során a szomszédos hegyhátakat is művelésbe vonták, de a hegykapu eredeti helyén maradt.
A szombathelyi Pick Vilmos tulajdonában lévő Vajda nevű rész parcellázása 1897-ben kezdődött.

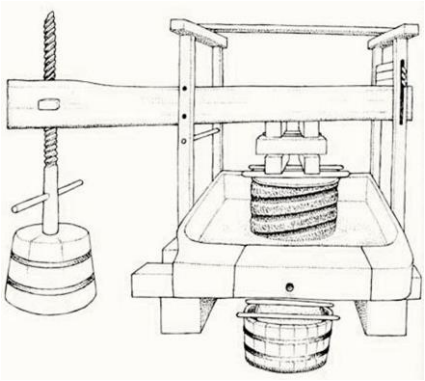

Egy cserfői prés 1940-es rajza



1963 nyara Kiscserfőn
(A kép eredetije Nemes Lajos tulajdonában.)

Nemes Lajos 50 évvel később íródott verse:

Must a hordóban

Gyermekkor fonott dobozából félhomályos képek
poros álmain kacsintanak a hatvanas évek,
apám szőlőt ültetett, karótámasz tövén hitt jövőt,
oltott be reménnyel, markolni jövendő időt,

majd hegy ünnepén gyűltünk mind, aki számított,
a szél szüreti fényben diófa levelet szárított
hangulathoz hinni a dühöngő kor vidám javát,
évek présén nyert új csorgáshoz elmúlás dalát,

puttonyok súlyán, összehozó napok noha-ízű lázán,

a daráló hengerein édes léhez fogyó fürtök táncán
lelkeink is ízesedtek, Cserfő-hegyi szóban
ülepedtek, borrá váltak, mint must a hordóban…

•Kápolnája 1818-ban épült.



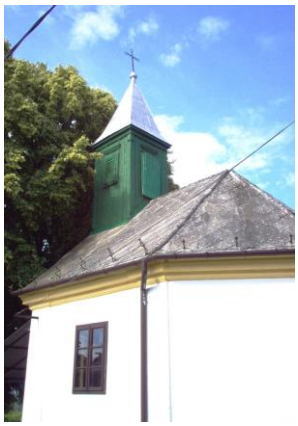


Harangját 1887-ben szentelték fel. Az első világháborúban rekvirált harang helyett a gazdák Szlezák Lászlóval öntettek új, 130 kg-os harangot 1922-ben. Szintén Szent Anna tiszteletére szentelték fel.
Eredeti, Keresztelő Szent Jánost ábrázoló oltárképe 1888-ban került a helyére.
A képet a 18. század végén adományozta Pfaff János „frank pékmester” – a neves pékek sorát adó család első tagja – a hajdani kórházi kápolnának.
1888-ban, az Ispita bontása után a képet két gazda megvásárolta az itteni kápolnába.
Ahogy a helyi lap írta, a vásárlók – Szentes Makár és az öreg Davidovics – a szőlőhegynek patrónust (férfi védőszentet) szerettek volna. (Előbbi vevő talán az 1894-ben meghalt makár Szentes Ferenc Kiskanizsáról, de társa is odavaló lehet.)
Választásuk Szent Ambrusra esett. Ezért tervezték Szent János átfestetését Szent Ambrussá, ami azonban valamiért nem történt meg és nem változott meg a szőlőhegy védőszentjének személye sem.
Sajnos az oltárkép mára innen eltűnt.
•A szőlőhegyen hagyományosan két búcsút tartottak: Anna-napit (július 26.) és Mária-napit (szeptember 12.).
•A kápolna mellett öreg fogadalmi kereszt áll; 1807-ben állították.



•Érdekesség, hogy 1908-ig a hegyen tárolta a város, a még tulajdonában lévő két kalodát.

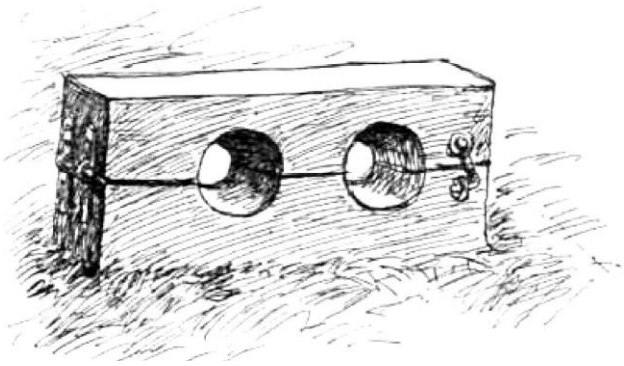

(1894)

Ezek kezdetleges, fából készült szerkezetek voltak. Három nyílás volt rajtuk: egy a lábnak, egy-egy a két karnak. A kalodákat az akkor létesíteni tervezett börtönügyi múzeumnak küldték el.

•Nagykanizsa felfogadólevele 1821-ből:

„Az 1821. esztendőben január 2-ik és a következő napjaiban megtartott Restauratio alkalmatosságával Borbély József Városi erdő és Megyei pásztornak megfogadtatott és készpénzben 3 forint és két pár új Botskor egy esztendőre fizetésül fog adatni. Melyért tartozik a Város Erdeire és Mezeire letett hite szerént minden szorgalommal vigyázni, a Kártevőket minden személyválogatás és tekintet nélkül bejelenteni és így a várost igazán, híven és jámborul szolgálni.”



Kanizsai határ-csősz.

1882

147. Deák tér



A tér az 1870-es évek elején (TGYM)

(Balról a Deák tér 3. szám alatti épület, még földszintes formájában. Mögötte a Grünhut-ház, a Wlassics-ház és a takarékpénztári palota eredeti változata. Jobbról részben látszik a két Vagner-ház a Deák tér 11. és 12. alatt. Mögötte a Bajer-ház földszintes elődje, az oromfalával az utcára néző Czenek-ház, a még földszintes, de magas tetőterű Lovák-ház. Ennek szomszédságában, a Sugár utca torkolata helyén látható a régi, de már emeletes Babochay-ház, mellette a Weiser-ház telkén két jelentéktelen, apró házikó.)



A Törökkút és a tér 1905 körül (TGYM)







1905 körül készült három kép

•A térség, amit ma Deák tér néven ismerünk eredetileg – keleti irányban – jóval nagyobb kiterjedéssel bírt (lásd: Fő út).
•A templom elé került át az Erzsébet térről 1773-ban a kő szégyenoszlop és itt állt, míg 1835-ben Babochay János városbíró el nem bontatta.
A szégyenoszlop mellé sokszor kihelyezték a szégyenpadot is. A bűnöst ilyenkor a padhoz kötözték, a nevében megfogalmazott írásos bűnlajstromát és bűnbánatát az oszlopra erősítették, azt olvashatták okulásul a templomból távozók.
A befejező fordulat (mai helyesírással) általában ekképp szólt: „Ki sorsomat látja, rossz életemnek rendjét olvassa, tanuljon rajtam!”.

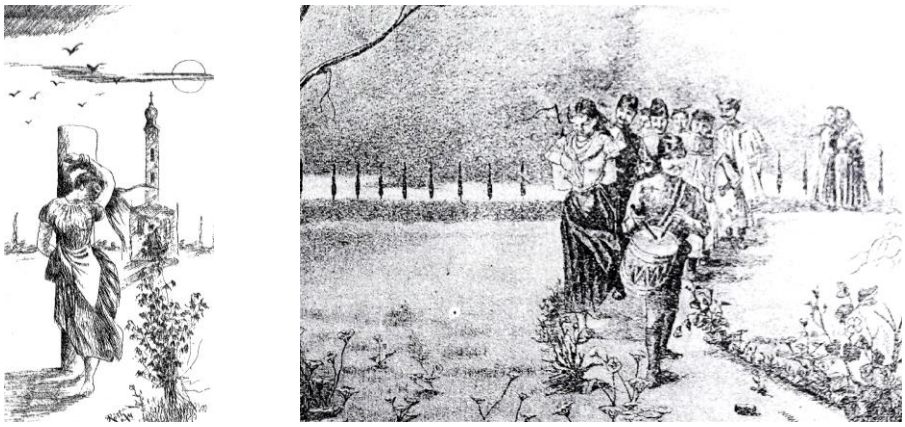
Pellengérre általában a kifogásolható erkölcsűnek ítélt hölgyeket állították. Hétfőnként zajlott „kicsapatásuk”: a megszégyenítés folytatásaként kivezették őket a városból. Az elítélt a város dobosa mögött haladt, miközben a gyepmester hátára mért időnkénti korbácsütésekkel próbálta rávenni a „dámát” Kanizsa jövőbeni elkerülésére.
(Roth Miksa illusztrációi Halis István 1893-as írásához.)

•1872-től alakult ki a tér részeként a „Suszteralle”. Ez a tér belső részét északról határoló dupla (juhar) fasor neve volt.



A 20. század elején


Az 1920-as évek végén


1930 körül

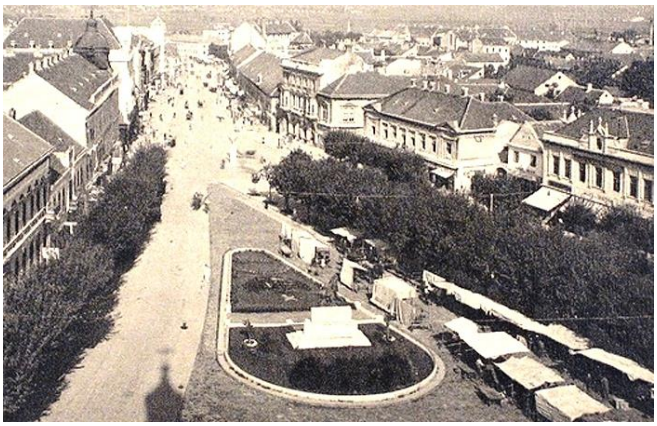

Vásározók az 1930-as évek közepén

Nagyvásárokon itt árulták portékájukat a cipészek és a csizmadiák.



„Fapiac” a Deák téren az 1890-es években

•1873-ban az akkori „Felső templom tér” a Deák Ferenc tér nevet kapta.



•A Deák-tér 1. számú épület előtti részt 1897-ben jelölték ki a bérkocsik egyik állomáshelyéül.

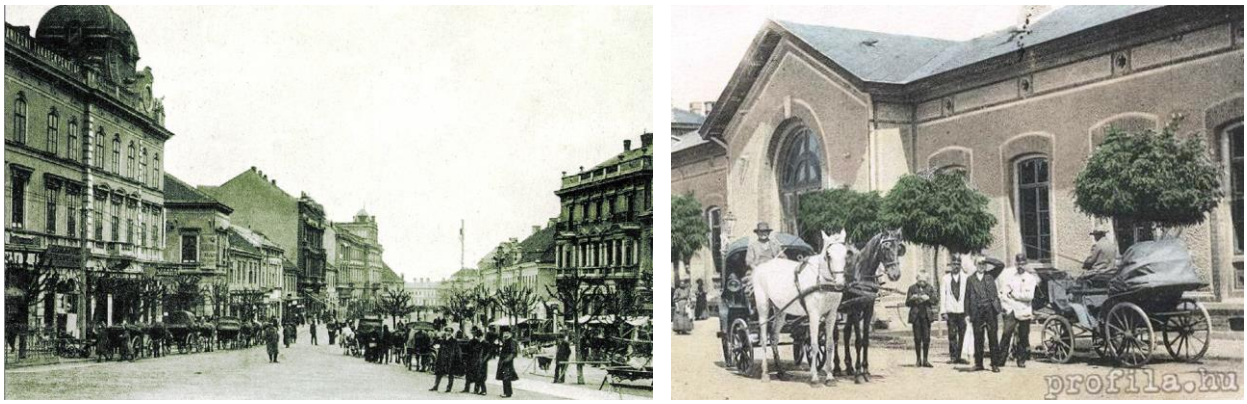

Bérkocsik a századfordulón

A másik az Arany Szarvas szálló elé került. Előbbi a bérkocsik teljes eltűnéséig (még a második világháború után is) szolgálta célját.
A bérkocsikat 1907-től sorszámmal látta el a rendőrség.
1910-es adat szerint 38 fiákerje volt a városnak.
•A kanizsai bérkocsik itteni állomáshelyének híre a világháború során az uralkodóházig is eljutott.
1915 tavaszán a galíciai harcok sebesültjeinek egy részét a szinnai kórházban kezelték. Voltak köztük a 48. gyalogezred katonáiból, azok között nagykanizsaiak, azok között egy, a bokáján súlyosan sebesült fiákerese a városnak.
A gorlicei áttörés után Ferenc Szalvátor osztrák főherceg, magyar herceg meglátogatta az intézményt, végigjárta a kórtermeket és a lábadozóknak (magyarul) feltette az ilyenkor szokásos, meglehetősen formális kérdéseket. A személyszállítás kanizsai szakembere utolsóként került sorra.
─ Hol sérült meg? ─ faggatta a főherceg.
─ A bokámon.
Ekkor még mindenki komoly tudott maradni, de még nem volt vége.
─ Hol állomásozik?
─ A Fölsőtemplomnál.
Ez volt a pillanat, amikor elégtelennek bizonyult a katonák előzetes felkészítése a fenséges úr látogatására.



Ferenc Szalvátor
1866-1939

•A templom előtti térségre 1879-ben készíttették azt a medencés kutat, amelyet később Törökkútként emlegettek. Geiszl Mór építész és Hild Ferenc kőfaragó műve az utcák öntözését is szolgálta az ugyanakkor ásott kúttal.

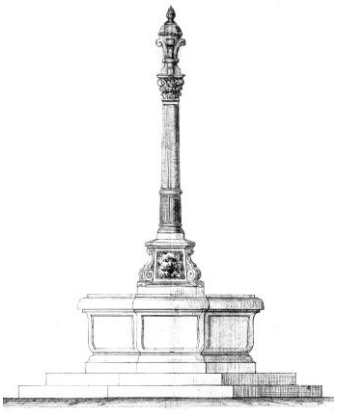

(TGYM)

A kúthoz tartozó vízemelő szerkezet kerekes, meghajtó része jól látszik feljebb, a mellékelt, 1890 körüli fényképen.
1934-ben vitték át az Erzsébet tér északi felére a 48-as gyalogezred emlékművének felállítása miatt. Ma a múzeum udvarán áll.



Az első világháború után



Az 1930-as évek közepén



1939



Az 1950-es évek első felében



1955 körül



1960 körül

•A 48. közös gyalogezred Deák-téri emlékművét – Kisfaludi Stróbl Zsigmond alkotását – 1934-ben avatták fel.



A szobor újonnan

•Ezzel a városhoz kötődő mindkét ezred (a m. kir. 20. honvéd gyalogezred, továbbá a cs. és kir. 48. gyalogezred) elesett katonáinak emléke megörökítésre került. A továbbiakban a két alkotásnak teljesen más, de egyformán tanulságos sors jutott. Az Erzsébet téren, a város legforgalmasabb helyén álló szobrot a Kádár-rendszer megszilárdulása után, 1965-ben indították vándorútjára. Először az akkoriban eléggé félreeső zúgnak számító, de belvárosi Széchenyi térre telepítették. A hely jellege azonban változni kezdett, mert a tér keleti oldalán felépült a művelődési ház, a sarki üzletközpont pedig születőben volt.
Amikor előbbi 1976-ban elkészült, a két bronzkatonát a kies, távoli és néptelen Sétakertbe szállították át.






Az áttelepítés Kotnyek István képein



A Sétakertben
(Vízvári Józseftől.)

Civil erőfeszítések eredményeként 1993-ban kerülhetett az emlékmű eredeti helyére vissza.
Közben a Deák téri alkotás maradt ott, ahol mindig is volt. Ebben nagy része lehetett annak, hogy a kompozíció része Petőfi alakja, aki maga is szolgált az ezredben. Sokan (tévesen) az ezred 48-as sorszámát is valamiféle 1848-as kapcsolatként értelmezték.
1934-ben, az avatáskor a talapzat elülső oldalának közepére a következő vésett felirat került:

A CS. ÉS KIR. 48. GYALOGEZRED
HALHATATLAN HŐSEINEK EMLÉKÉRE

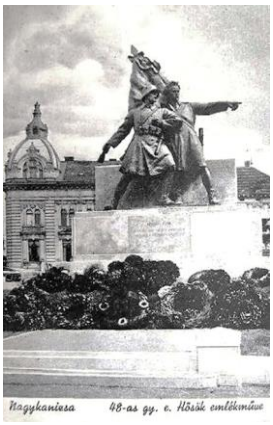

Képeslap a második világháború előtti időszakból

A szobor ebben az állapotában élte túl a második világháborút.

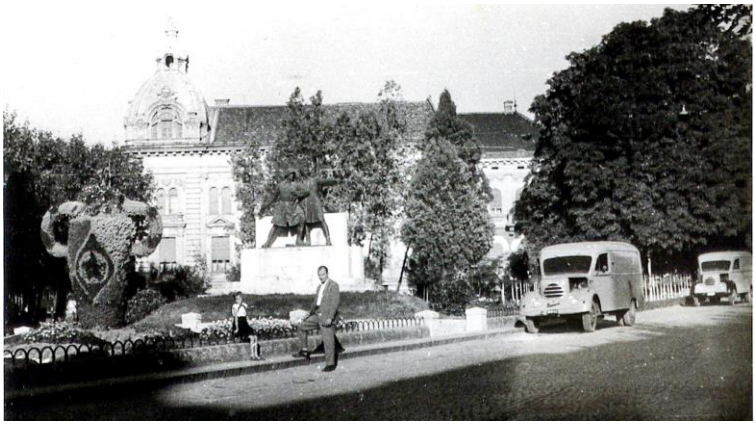
1950
(Vízvári Józseftől.)

Amikor a másik emlékmű kálváriája kezdődött, nagyjából akkor születhetett a döntés, hogy ez maradhat, de jellegén változtatni kell. Az eredeti feliratot márványlappal fedték, rá Petőfi egyik verséből (Véres napokról álmodom…) vett idézetet vésték:

S AZ Ó VILÁGNAK ROMJAIN
AZ ÚJ VILÁGOT MEGTEREMTIK!

Most már emlegethették 1848-as emlékszoborként, Petőfi szoborként.



A Deák tér
Kisfaludy Strobl Zsigmond
1848-as emlékszobrával
Deák tér, das Denkmal
von 1848, ein Werk
Zsigmond Kisfaludy Strobls
Deák tér, with the 1848 Memorial
Statue by
Zsigmond Kisfaludy Strobl
Trg Deaka (Deák tér) sa kipom
u spomen 1848. godine
Djelo Kisfaludi Strobl Zigmonda
(Kisfaludy Strobl Zsigmond)
Площадь Деак с памятником
революции 1848 года, работы
Жигмонда Кишфалуди Штробл



A Petőfi szobor városunk egyik legszebb terén

Az ötven évvel ezelőtti „korszerűsítés” eredménye
(Az emlékmű új nevei 1975-ös és 1987-es tanácsi kiadványokban.)

Az 1980-as évek legvégén a talapzat hátsó megemelt részére újabb tábla került Petőfi másik versrészletével:

ÉS MI NEM HAGYJUK MAGUNKAT,
MÍG LESZ EGY KÉZ ÉS EGY KARD:
FOGADOM AZT, HOGY MEGBÁNJA,
AKI BÁNTJA A MAGYART!



A tábla elhelyezésével kapcsolatos adatokat nem ismerek.
2008-ban, amikor eltávolították a szobor felületét fedő patinát és bronzát fémes fényig csupaszították, ismét változott a talapzat felirata. Leemelték mindkét

márványtáblát (további sorsukat nem ismerem), majd a hősi halottakra emlékező eredeti szövegre a második idézetet tartalmazó új márványlapot helyeztek.







2008

A talapzatnak a korábbi tábla alatti része és a helyére szerelt új

És elérkezett 2014, az első világháború kitörésének 100. évfordulója. Ideális időpont a már elöregedett talapzat teljes felújítására. Hogy újakra cserélhessék, eltávolították a burkolatának minden elemét. A gyalogezred hőseire emlékeztetőt

is. Utódjára már nem az 1934-es sorokat, hanem a Petőfi másik költeményének (Már minékünk ellenségünk…) részletét vésték.



Az újabb „korszerűsítés” után

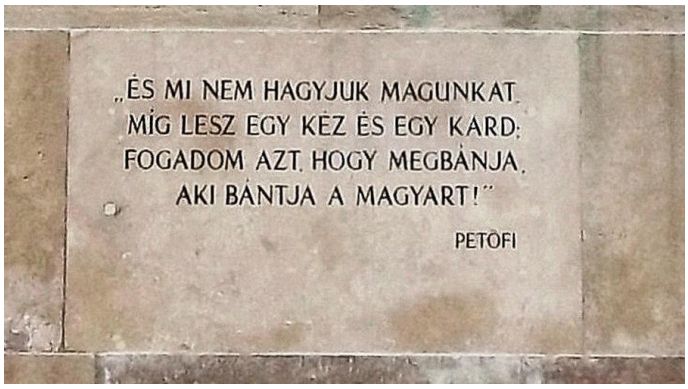

•Az Országzászló és előtte Istók János turulmadara először 1933-ban, másodszor 1990-ben lett felállítva.



Istók János (1873-1972)



1935 környékén


Néhány évvel később



•Még két kép a tér jelenlegi állapotáról:



Kisebb csoda: még mindig létező, 1884-ben klinkerezett útszakasz



Az internet (Deák) térnyerése
(A város utolsó újságos bódéjának elszállítása Czupi Gyula 2015 februárjában készített felvételén.)

148. Deak tér (Felsőttemplom*)



A 19. század végén

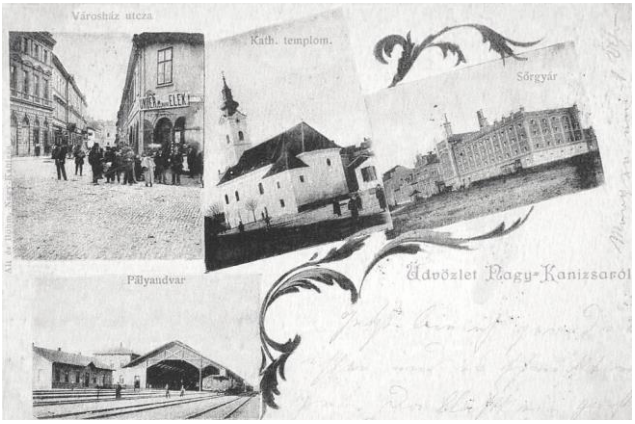

A templom délkeleti sarka 1900 körül



A hajdani berendezés egy darabja múzeumba

szállításakor

•Az 1730-as években itt már létezett egy fából emelt kápolna.
1764-ben (Halis szerint 1762-ben, 1763-ban) Nepomuki Szent János tiszteletére egy kisebb barokk temetőkápolnát emeltek itt, amelyet a piaristák gondoztak. (Akkoriban itt, a mai templomtól keletre volt a város temetője.)
1778-ban három haranggal rendelkezett.
1784-ben a város tanácsa betiltotta a temető további használatát.
1815-ben Bankó Károly festett három oltárképet a templom számára.
Az 1816-os feljegyzések szerint tornya még nem volt, a három harang 184, 57 és 44 kilogrammos volt. Szentélye kelet felé nézően épült. Volt kórusa, sekrestyéje, külső bejáratú kriptája.
•1824-ben (eredeti funkcióját már elvesztette a kápolna) a város jelentősen megnagyobbíttatta, kétemeletes tornyot is építtetett hozzá. A bővítés a kápolna hátsó felét nem érintette. Így a templom bejárata (ma is az használatos) nagyjából 10 méterrel nyugatabbra tolódott.
Az elkészült toronyba kerülhetett a négy harang, amellyel a templom akkor rendelkezett.
Ekkortól végre ténylegesen használhatta a templomot a piaristák gimnáziuma. Igényük volt a munkák mozgatórugója.

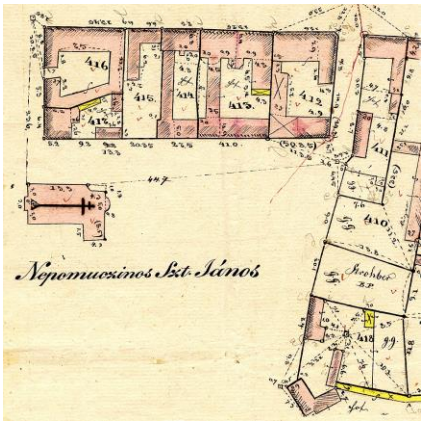

A templom és környéke az 1864-es térképen (TGYM)

•A torony felépültéig a már létező harangokat haranglábakon tartva használták. A haranglábak ott voltak, ahol Barcs (Bartsch) György városi aljegyző, bírósági végrehajtó háza volt a 19. század második felében: a Széchenyi tér mára lebontott keleti oldalán, a 8. számú telken.
•Barcs György (1904-ben, élete hetvenhetedik évében halt meg) főhadnagyként részese volt a szabadságharcnak is. Dr. Arató (Neusiedler) Jenő

visszaemlékezésében úgy ír róla, mint aki szívesen mesélt harctéri kalandjairól, de megöregedve már keverte az átélteket a csak hallottakkal, olvasottakkal: „minden csatában ott volt, egy időben több helyen is…”
•A bővítés révén a templom egészen közel került az előtte, a téren álló, 1765-ben már létező uradalmi magazinhoz (raktárhoz).
Ebben volt az uradalom mázsaháza is; bérlői pedig rongyot tároltak benne („rongyos magazin” volt az általában használt megnevezése), de a városba látogató színtársulatok is itt tartották előadásaikat az 1840-es években.
A szembeszökő diszharmónia miatt a város 1855-ben megvásárolta az uradalomtól a raktárt és lebontatta.
•Az első toronyórát 1826-ra Hitzelberger Ferenc (az Alsótemplom óráját készítő Hitzelberger fia) helyi mester készítette el.



A Zágrábi Iparművészeti Múzeum őrzi Hitzelberger Ferenc 1840 körül készített óráját

1844-ben Strasser Lázár helybéli kereskedő, amikor beszerezte a zsinagóga orgonáját, egy másikat a Felsőtemplom számára is adományozott.
A feljáró fából készült gerendáit 1877-ben cserélték kőre (Hild varasdi kőbányájából).



1898-ban Hofhauser Antal műépítésszel elkészíttették a templom átalakítási tervét. A terv valószínűleg nem valósult meg, bár van hír kisebb munkákról. Leszerelték például az épület déli oldalát díszítő napórát.
1917-ben Pfeiffer Elek, a helyi főgimnázium rajztanára maga festette fogadalmi képet ajándékozott a templomnak. Ezen Szűz Mária látható, karján a gyermekkel, akik előtt az adományozó és családja mutatják be hódolatukat.
Ugyanekkor készíttetett fából két alkotást Münchenben a templom számára Bajer Vincéné (nyolcvannyolc évesen, 1941-ben halt meg): Jézus és Mária szívét.
•1916-ban és 1917-ben a templom négy harangjából hármat távolítottak el.
A harangrekvirálók rendszerint ledobták a toronyablakokból az elszállítandó harangokat. Itt azonban súlyos kárt okoztak volna a templom előtti lépcsős felületben. Így a toronyban nagy kalapácsokkal összetörték a harangokat és a lépcsőkön hozták le darabjaikat.
A beolvasztott harangok közül többnek fennmaradt néhány adata.
A fertályos (negyedeket verő) 400 kg-os harangot a város tanácsa öntette 1825-ben Eberhard Henrikkel Pesten. Ezen a vallásos tárgyú reliefeken túl, ott volt a város akkori – 1902-ig használt – címere is.
A következőket lehetett rajta olvasni:

„EX VOTO INCLITI MAGISTRATUS CANISAIENSIS SUB FERDINANDO LOWACK ECCLESIAE CURATORE 1825.
FUDIT HENRIKUS EBERHARD PESTHINI DIE 24 AUGUSTI 1825.”

(Magyarul: „Nagykanizsa város jeles tanácsának fogadalmából Lovák Ferdinánd egyház-gondnoksága idején, 1825-ben. Öntötte Eberhard Henrik Pesten 1825. augusztus 24-ikén.”)
A 620 kg-os nagyharang (Szent György nevét viselte) 1894-ben készült a Seltenhofer Frigyes Fiai cég soproni öntödéjében. Az öntöde 1000. harangjaként gyártották az alábbi felirattal:

„Dicséretet mondok az én Istenemnek, valamíg leszek: Zsolt. 145.
2. V. 1894. Seltenhofer Frigyes Fiai Sopron, cs. és m. kir. udvari harangöntöde.
Az 1000-ik harang emlékéül.”

E két harangot 1916 szeptemberében, a rekvirálás első ütemében vitték el. Ráadásként elszállították még az óraharangot is.



Seltenhofer cégének reklámja 1866-ban



A környék 1916-ban összegyűjtött – elszállításra váró – harangjai a városban

Giling-galang . . .

Giling-galang, giling-galang
Szól-e már a békeharang?
Száll-e már a békegalamb?

Nincsen giling, nincsen galang,
Rekvirálva van a harang
És kimalt a békegalamb

Kanizsai hangulatjelentés 1916 novemberéből

1917 szeptemberében folytatódott a harangok eltávolítása.
Vitték a 250 kg-os darabjait is, amelyet diákharangként emlegettek. Ez is 1894-ben készült Seltenhoferéknél. A „Zala” szerint ezen is volt felirat:

„Zengjen szózatod füleimben, mert a te szavad édes énekem.”

(A három nagy harang egy szinten volt elhelyezve, a toronyablak magasságában. A legkisebb magasabban, a toronyóra mellett volt. Oda már csak létrákon – nem veszélytelenül – lehetett feljutni. A négy harang kötele a kórusig ért, ahol egy-egy kőkocka volt rájuk erősítve.)
A világháborút csak a legkisebb harang, a lélekharang vészelte át. Azt 1902-ben öntötte a Seltenhofer Frigyes és Fiai cég.

Megjegyzem, hogy 1894-ben a két fiatal haranggal megrepedt elődjeiket váltották fel. Halis jóvoltából ezekről is maradtak fenn adatok.
A korábbi nagyharangot 1756-ban öntötte Feltl Márton Grazban. Társát (ez volt akkoriban a fertályos harang) is ő készítette 1761-ben.
•A meghagyott lélekharang mellé 1925-ben öntettek négy új harangot Szlezák Lászlóval. Ezek 600, 350, 300 és 180 kg-os tömeggel készültek.



1925. október 4.

Az új nagyharangra a koronát felajánló István király, az egyik közepes méretűre a karján a kis Jézust tartó Szent József ábrázolása került.
•1944 júniusában olvashatták a kanizsaiak a helyi lapban, hogy ismét harangokat szereltek le beolvasztásra. Az Alsótemplomból a Szent Ferenc és a Szent Antal (e nevet tévesen adhatták meg) harang vált a világháború áldozatává, de a Felsőtemplomból (kettőt) és Kiskanizsáról (nem világos, hogy hányat) is vittek el harangokat.
Nincs adatom arról, hogy a háború hátralévő részében történt-e hasonló akció.
•Az 1923-as renoválást Homonnay Vince veszprémi templomfestő és építő végezte.
1927-ben új orgona került az épületbe az Angster cégtől.
•1941-ben, 1942-ben a 18. századi hajórészek lebontása után egy nagyobb alapterületű, modern részt építettek a 19. századi toronyhoz és hajórészlethez. A bővítés Kiss István szombathelyi katonamérnök tervei szerint történt.



Az 1941-es átépítés előtt



A munkák idején



Az átépítést követően



1944
(Steinhardt László képe.)

Az új padokat (a korábbi 50 helyett 320 ülőhellyel) Buday János készítette.
Ugyancsak az ő munkája a sekrestye tölgyfa borítása.
Kovács József kőfaragó alakította ki a márvány felületeket, a szenteltvíztartókat.
A színes ablakok Palka József üvegfestő mester műhelyében készültek.
A felsővárosi (egyszerűbben és a száz évvel ezelőtti helyi tájszólásban: „főső") templom titulusa 1943 óta Jézus Szíve.
•Ki tudja, mikorra fejeződtek volna be a templom bővítési munkái Longauer Imre (1905-1973) tevékenysége nélkül. A püspöki tanácsos, hittanár szokatlan elszántsággal dolgozott az általa felvállalt célért.
Nehéz, háborús években folytatta az adományok gyűjtését, megteremtette ezzel a munkák fedezetét, írásai sorozatával tartotta ébren a nagyközönség érdeklődését, beszerezte az építkezés anyagait, intézte a templom új berendezésének elkészítését, mindent megtervezett, megszervezett, de ha kellett, szerszámot fogott és fizikai munkát is végzett.
Eredményességét biztosan segítette, hogy nem először tett ilyesmit.
Kórházlelkészként már az új Kórházkápolna létesítését is ő irányította.



Fennmaradt egy történet, amely érzékelteti, hogy hősünk mire volt képes a megoldások keresésében.
Ugyan bontás előtt a városi múzeumba kerültek az öreg berendezés „érdemesebb” darabjai, de néhány közülük értékesíthetőnek bizonyult. Longauer a régi padokat a nagybakónakiaknak, Szent Antal fából faragott szobrát a felsőrajkiaknak adta el, hogy szépíthessék templomaikat, a kanizsai finanszírozási gondok pedig enyhüljenek.
A szoborért száz pengőt kapott, de feltétellel: köteles volt Felsőrajkra juttatni azt. Csakhogy a vasúti csomagszállítás, de annak szekeres változata is, elvitte volna a vételár jelentős részét. Longauer harmadik lehetőséget talált.
Arcképes igazolványával – kihasználva a neki járó kedvezményt – váltott egy félárú jegyet harmadosztályra. A másik jegyért teljes árat kellett fizetnie, mert Szent Antalnak a MÁV utazási szabályzata szerint nem járt kedvezmény.
Szent Antal szobra Longauer Imrével vonatozott Felsőrajkra.



A Szent Antal-szobor a felsőrajki templomban
(Csikós Dóra felvétele.)




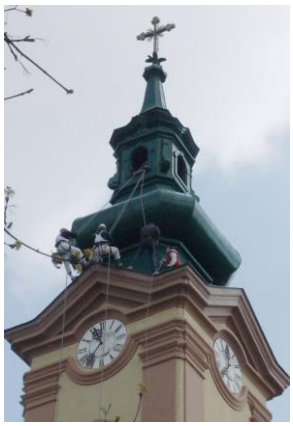



•1908-ban a tűzjelzés új módját vezették be a városban. Nem a Kossuth téri laktanyában fújták meg a kürtöt (bár vonulás közben továbbra is használták), hanem a Felsőtemplom harangjait verték félre és a toronyra a tűz irányába eső oldalon vörös zászlót (éjjel vörös lámpást) tettek ki.
•A templomtorony efféle használata azonban korábban is szokásos volt. 1868-ban (még nem létezett a tűzoltóegylet sem) leégett a Rákóczi utca keleti végének (Cziczelle utca) tíz lakóháza. A helyi lap híre szerint a tüzet oltani szándékozók a templomtoronyra tűzött „vészzászló” iránya alapján indultak a helyszínre. Ugyanezen eljárással jutottak a tűz közelébe a látványosságra vágyók. A tudósító szerint utóbbiak voltak jóval többen.

149. Deák tér 1. (képek még: Csengery út 1. és 3.) **(Szomolányi-sarok*)**

•A mai épület sarokrésze helyén Németh János szűcs földszintes háza (1835-ben már tulajdonában volt) került lebontásra.
•Németh János fia – az 1819-ben született ifj. Németh János – ügyvéd lett.

Karrierje kivételes volt. 1846: Somogy megye táblabírája, 1848: Csány László titkára, 1849: a kanizsai járás főszolgabírója, 1862: Zala megye alispánja, 1862: a királyi ítélőtábla bírója, 1869: kúriai (legfelsőbb bírósági) bíró, 1877: tanácselnök ugyanott. 1890-es nyugdíjazásakor a Lipót-rend lovagkeresztjét kapta meg.





Németh János ügyvéd

•1853-as adat szerint Németh házában tevékenykedett – a városban 1832-ben letelepedő, 1834-ben kölcsönkönyvtárat alapító – Wajdits János „kompektor” (könyvkötő és könyvkereskedő).
•A Németh-házzal keletről az emeletes Wlassics-ház volt szomszédos. A 19. század második felének elején épülhetett.
•Bár, mai értelemben vett polgármestert 1868-ban választott először a város Halvax József személyében, elődjét, Wlassics Antalt már polgármesterként emlegette az utókor. Nem alaptalanul, mert 1857-ben kinevezték polgármesternek, majd 1862-ben megválasztották városbírónak. (Olyan időszak volt ez, amelyben nagyon gyakran cserélődött a város vezetőjének személye, amelyben a poszt neve is változgatott, akárcsak a posztba kerülés módjának szabályozása.)
Wlassics (apja sóházi főtiszt, anyja Chinorány lány volt) 1844-ben az akkor alakult helyi Védegylet jegyzője, 1848-ban a helyi nemzetőrség egyik századosa volt.

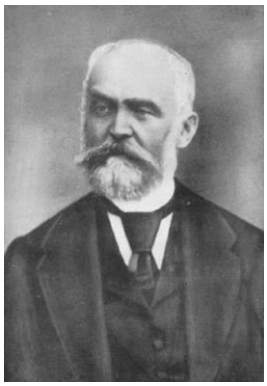



Wlassics Antal (1815-1883) Wlassics Gyula (1852-1937)

•Fia, báró (1916-tól, zalánkeményi előnévvel) Wlassics Gyula Zalaegerszegen született, de az elemi iskolát és a gimnázium első négy osztályát (ekkor csak ennyi évfolyammal működött a helyi intézmény) már Kanizsán végezte. Jogászként egyetemi tanár, vallás- és közoktatásügyi miniszter lett. Csengery Antal leányát vette feleségül.
Az udvarban sokáig állt a város egyik legöregebb vadgesztenyefája, amely alatt sokszor tanulgatott az ifjú Wlassics.
•Az 1860-as, 1870-es években Wlassics házában működött Mattosch (Mattosh) József szabósága.
A mester 1877-ben, élete 56. évében meghalt. Özvegye vezetésével még két esztendeig létezett a vállalkozás.


Mattosch József,
férfiruha szabó Nagy-Kanizsán ajánlja
pesti s párisi minták szerint kitörié
kelmelből készült s nagy választékban
levő
férfi öltönyeit
a legjutányosabb árakon.
Megrendelésekei pontosan teljesít. Boltja van: Fünt, Wlasich-féle házban 451. sz. a.

1867

1867-ben költözött a házba Wajdits könyvkereskedése, újságjának szerkesztősége és kiadóhivatala a közelből (Fő út 14.).



Az 1870-es évekből

Wajdits József volt, aki 1868-ban újságjában, a Zala-Somogyi Közlönyben elkezdte apróhirdetések közlését. E vállalkozását „Első Tudakozó és Közvetítő Intézet” névvel reklámozta.



Wajdits 1886-os hirdetése
(Már a nyomda is itt, a Wlassics-házban működik.)


Wajdits József Nagy-Kanizsán

Főtér, Wlassits-féle, jelenleg takarékpénztár házban

Ajánlja dusan felszerelt, s a kor igényeinek megfelelően a legujabb divat szerenti betük- anyagok- és gépekkel tetemesen ujitott

KÖNYVNYOMDÁJÁT

mindennemü nyomtatványok u. m.: névjegyek (készül 15 perz alatt) báli és lakadalmi meghivók, levél- és boriték czimek minden nagyság- és papirminőségben, emlékiratok, étlapok, szállitó levelek falragaszok minden nagyságban okvelek, részvények, üzleti könyvek, röpiratok, regények, bárminemü lapok stb. gyors pontos és hibatlan elkézsitésére.

GYÁSZJELENTÉSEK a legnagyobb választékban 1½ óra alatt keszittetnek.

Mindennemü nyomtatványok nagy raktára lelkesz, ügyvéd, jegyző s végrehajtó urak, községi elöljárók és halottvizsgálók reszere.

1887

•A város két lapja, a Wajdits-féle Zalai Közlöny és a Fischel-féle Zala hosszú évtizedeken vívta csatáját az előfizetőkért, az olvasókért.
Cikkeik alapján gyakorta érezhetjük úgy, hogy a két szerkesztőség munkatársai nem igazán szívelhették egymást (hiába voltak bőven személyi változások az idők során), ahogy a két laptulajdonos família sem. Amikor alkalom nyílt, szívesen ütöttek egyet a vetélytárson.
1884-ben a Zala találta elérkezettnek a pillanatot. Októberben tájékoztatta olvasóit, hogy Wajdits József kiadásában megjelent az „Amor” című lap első száma nyolc oldalon és mindjárt közölte is velük véleményét az újdonságról:
A szennylap szemérmetlen tartalmának a magyar irodalomban – ennek dicséretére legyen mondva – aligha van párja. A laphoz undort keltő obszcenitással megírt előfizetési felhívás is társul.

Az ocsmány nyomtatvány családi körben megmételyező méregként hatna, de ocsmány a vállalkozás is, mert az ifjúság megrontásából szerzendő haszonra irányul.
„Pfuj!” – fejeződik be a kiadvány minősítése, amelynek elkobzását javasolták az illetékeseknek.

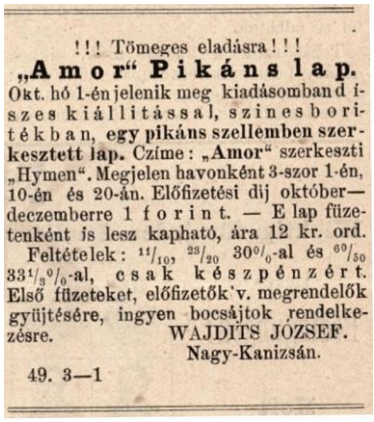
!!! Tömeges eladásra!!!
„Amor“ Pikáns lap.
Okt. hó 1-én jelenik meg kiadásomban díszes kiállitással, szines boritékban, egy pikáns szellemben szerkesztett lap. Címe: „Amor“ szerkeszti „Hymen“. Megjelen havonként 3-szor 1-én, 10-én és 20-án. Előfizetési dij október—decemberre 1 forint. — E lap füzetenként is lesz kapható, ára 12 kr. ord. Feltételek: $^{11}/_{10}$, $^{23}/_{20}$ 30%-al és $^{60}/_{50}$ $33^{1}/_{3}$%-al, csak készpénzért. Első füzeteket, előfizetők'v. megrendelők gyüjtésére, ingyen bocsájtok rendelkezésre. WAJDITS JÓZSEF.
Nagy-Kanizsán.
49. 3—1


Nyilatkozat.
Minden téves vélekedés megszüntetése czéljából kijelentem, miszerint az „Amor“ czimü lapot én szerkesztettem, s a kéziratok abba tőlem eredtek s értők a felelősséget elfogadom.
Nagy Kanizsán, okt 3. 1884.
Előttünk:
Darvas Ferencz, mint tanuk.
Pollák Ferencz, mint tanuk.
Tomcsányi Károly, nyomda-ügyvezető,
a „Gömöri Közlöny“ volt szerkesztő-tulajdonosa.

(Balra részlet a Magyar Könyvkereskedők Egylete közlönyének (Corvina) szeptemberi számából. Jobbra a Zalai Közlönyben megjelent egyetlen reakció.)

A Zalát olvasva megtudhatjuk még, hogy 1130 példány elkobzása meg is történt, majd két hónappal később újabb 600 darab került lefoglalásra a Wajdits-féle üzletben tartott házkutatás során.
Az „Amor” második száma sohasem jelent meg.
•1884-ben Mattosch szabóműhelye helyén nyitotta meg cukrászdáját Graff Ádám.

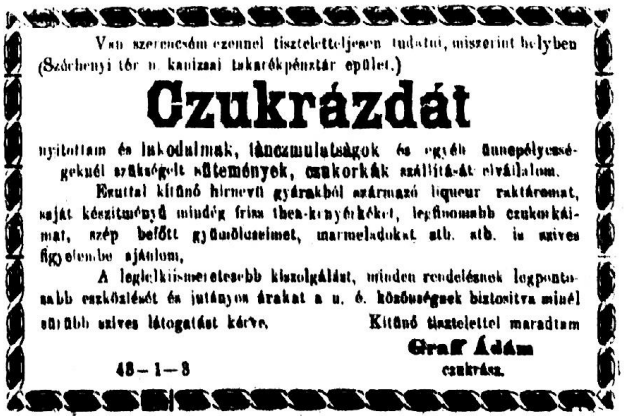
Van szerencsém ezennel tisztelettel tudatni, miszerint helyben (Széchenyi tér a kanizsai takarékpénztár épület.)
Czukrázdát
nyitottam és lakodalmak, táncmulatságok és egyéb ünnepélyességekuél szükségelt sütemények, czukorkák szállitá-át elvállalom.
Ezuttal kitünő hirnevü gyárakból származó liqueur raktáromat, saját készitményü mindég friss thea-kenyérkéket, legfinomabb czukorkáimat, szép befőtt gyümölcseimet, marmeladokat stb. stb. is szives figyelembe ajánlom,
A legelkésmeretesebb kiszolgálást, minden rendelésnek legpontosabb eszközlését és jutányos árakat a n. é. közönségnek biztositva minél előbb szives látogatást kérve. Kitünő tisztelettel maradtam
Graff Ádám
czukrász.
48—1—3



Széchenyi-tér a n.-kanizsai takarékpenztár épületbet ajánl naponkint
fagylaltot és jeges kávét
azonkivül:
különféle finom sütemenyeket, czukorkakat, likőröket, befott gyümölcsöt, marmeládokat stb. stb.

1884

Üzletét tulajdonosa a város második cukrászdájaként reklámozta. Tette ezt nem teljesen alaptalanul, bár kérdés, hogy mit értünk cukrászda alatt.



1906
(Az utolsó fiáker mögött Illés Simon cukrászdájának asztalai.)

A cukrászda még az 1920-as években is létezett, bár tulajdonosai időközben változtak és a ház is átépítésre került. Graffot Illés Simon, majd Váry Zoltán követte.



1907

Czukrászda átvétel

A nagyérdemü közönseg szives tudomására hozom, hogy a Deák-tér 2. szám alatt levő Iilés-féle

czukrászdát

átvettem és azt saját nevem alatt tovább vezetem.

A nagyérdemü közönség szives pártfogását kérve, vagyok

kiváló tisztelettel

Váry Zoltán

czukrász.

1907

VÁRY ZOLTÁN

gépezetre berendezett cukrászata — Confisserie

NAGYKANIZSA, DEÁK FERENC-TÉR 1.

1920





Amikor még eredeti formájában létezett a Wlassics-ház (A 19. század utolsó évei.)

•A Németh-ház helyére a Nagykanizsai Takarékpénztár, a megye első bankja építtette fel székházát.



Az építkezés 1870-ben és 1871-ben folyt. A mai épületből akkor készült el a Csengery út mentén épült szárny, beleértve a Deák téren a sarki részt is.

A már akkor kétemeletes házat Hencz Antal és Berg Károly építette. Tervezőként nem nevesített, híres, grazi építészről írt a korabeli sajtó.
Az épület Csengery úti részében kezdte működését 1871-ben a dunántúli távírdai főigazgatóság.
Ugyanitt az első emeleten nyílt meg 1879-ben az Osztrák-Magyar Bank helyi fiókja és székelt az első világháború előtt a Nagykanizsai Szépítő Egylet.
1877-ben a Csengery út 3. szám alatti épületrész földszintjére költözött a posta. Innen került 1887-ben a Király utca 53. alatti, már lebontott Harmincados-házba.


Leszállitott zóna ár!
A legolcsóbb és legkellemesebb időtöltésül ajánlja
„KÖNYVES W. JÓZSEF"-hez czimzett könyvkötészet
N.-Kanizsán, ó-takarékpénztár helyisége alatti boltban
4300 kötetből álló magyar és német
KÖLCSÖNKÖNYVTÁRÁT.
Leszállitott olvasási dij havonta csak 40 kr., negyedévre 1 frt.
Vidéki olvasók kedvezményben részesülnek.
Előfizetni lehet a hó bármely napján.
Könyvek egész nap válthatók.
A külföldi gépekre alkalmazott könyvkötészet gyors csinos és olcsó munkát biztosit.
Hangjegyek, képek, térképek, monogrammos levélpapirok 40—egész 80 százalék árleengedéssel kaphatók.
1891



A ház a 20. század első éveiben és a fiákerek

•1898-ban a keletről szomszédos, Deák téri Wlassics-házra (1886-ban vette meg a takarékpénztár a Zrínyi utcáig nyúló teljes telekkel) újabb emeletet húztak. Morandini Román – Morandini Tamással együtt – ekkor alakította ki a mai egységes homlokzatot és a sarki kupolát. Az utóbbit fővárosi iparos készítette.



Az eredeti kupola újonnan

A bővítés során a korábban elkészült rész homlokzata érdemben nem változott. Ez szerencsés körülmény, mert annak díszítésével Szász Gyula helyi születésű szobrászművészt bízták meg még az eredeti építkezéskor. Munkájából leglátványosabb a Csengery utcai oldalon az erkély körüli rész.
Léteznek még – a korábban épült szárnyon – a kirakatok felső részét fedő ablakok szép öntöttvas keretei is. Az utólag készült részen már más jellegű portálokat alakítottak ki.
A bővítés kapcsán bécsi tervezőről írt a helyi lap. Ludwig Schöne kapta a feladatot, hogy a tetőzet, illetve a Wlassics-ház átalakítását megoldja.



A két világháború között



A ma is létező könyvesbolt 1955-ben
(A kép eredetije Gayer Ildikó birtokában.)



Az 1950-es évek második felében



A „Szomolányi” utódja 1960-ban
(fortepan.hu)



Kupola nélkül 1979-ben
(TGYM)











Ifjabb Wajdits József
(1942-ben, hetvenkettő évesen halt meg.)

•Az így bővült ház földszintjén, a Deák téri oldalon működött a 20. század elején ifj. Wajdits József könyvkereskedése, lapjának szerkesztősége, kiadóhivatala, majd a sarokrészen az 1898-ban született Szomolányi Gyula 1924-ben alapított divatáruháza. (Szomolányi boltja a Csengery út 2. szám alatt nyílt meg. 1930-ban átköltözött az épület sarki üzlethelyiségbe, majd ide, a takarékpénztári palota átellenes részébe.)


Tisztelt vevőim szives tudomására adom, hogy

üzletemet

Fő-ut és Csengery-ut sarokra (volt Bartha Miksa-féle helyiségbe) **helyeztem át.**

Kérem a vevőim további szives támogatását, maradtam

teljes tisztelettel

Szomolányi Gyula.

1930

•A 19. század végén egy napfény-műtermet építettek fel a ház udvarán. Az akkori térképekkel viszonylag jól behatárolható az építés időpontja.

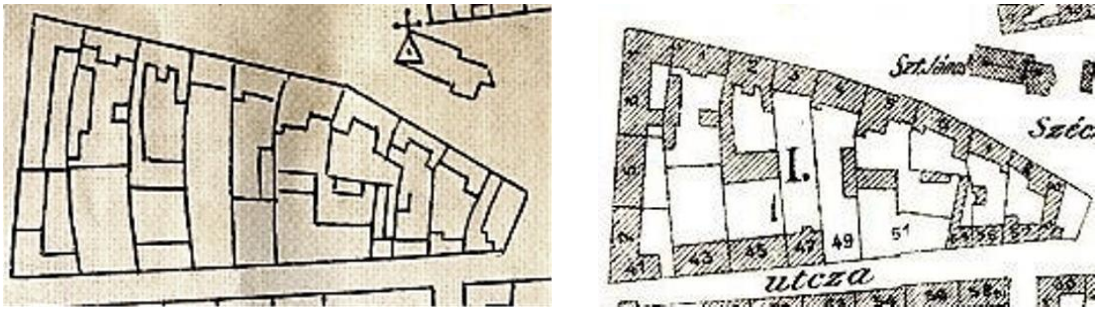

Az udvar (balra, fent) 1886-ban és 1901-ben

(1886-ban még nem létezik az épület Csengery utcai szárnyát az udvar közepén lévő nagy épülettel összekötő toldalék: a műterem.)

A következőkben a Zalai Közlöny és a Zala 1914-ig megjelent hirdetései alapján veszem sorba, hogyan követték egymást itt a fényképészek.
•1894-es hirdetésében jelezte a műterem megnyitását az 1870-ben született, budapesti Farkas István. Lehet, hogy ő volt annak első használója.
(1887 januárjában viszont megjelent egy kis hír, amely cáfolhatja e feltételezést. A helyi lap megírta, hogy „amerikai fényképészeti műhelyiség nyittatott" a Csengery utcában. Sajnos, ennél többet az újság további számaiból sem lehet megtudni az eseményről.)



Ezennel van szerencsém a tisztelt közönség becses tudomására hozni, hogy helyben

a nagykanizsai takarékpénztár udvarában

egy a mai kor igényeinek megfelelőleg berendezett

fényképészeti műtermet

nyitottam.

Több évi helybeli működésem azon kellemes helyzetbe hozott, hogy ismerve a n. é. közönség igényeit, azokat minden tekintetben kielégíthetem.

Legfőbb törekvésem leend, hogy a **képek hű s ízléses kiállítása** által a t. közönség pártfogását és megelégedését kiérdemeljem.

Magamat a n. é. közönség jóindulatába ajánlva, — maradtam kiváló tisztelettel

FARKAS ISTVÁN
fényképész.

1894

Farkasnak a hirdetésben emlegetett korábbi helyi működéséről nincsenek adataim, ahogy itteni és későbbi tevékenységéről sem. Tény, hogy csak rövid ideig dolgozott e helyen, de 1899-ben még Kanizsán születettek meg ikrei. Az anyakönyvben foglalkozásaként fényképész és államvasúti díjnok szerepel.
•1896 áprilisában jelezte hirdetésében Singer Sándor, hogy átvette a műtermet. Ugyanakkor kis hírében a Zala arról is tájékoztatta olvasóit, hogy az új fényképész Makóról érkezett.



Fényképészeti műterem átvétel.

Van szerencsém Nagy-Kanizsa város és vidéke n. é. közönségének becses tudomására hozni, miszerint a **Nagy-Kanizsán, Takarékpénztár utca, a nagykanizsai takarékpénztár épületében** levő **Farkas-féle**

FÉNYKÉPÉSZETI MŰTERMET

átvettem.

Műtermem a modern technika minden e szakmába vágó vívmányával és a mai kor igényeinek megfelelőleg van berendezve, mely kellékek, valamint a fő- és több nagy vidéki városban szerzett szakismeretem és sok évi gyakorlatom azon kellemes helyzetbe juttatnak, hogy a n. é. közönség legmesszebbmenő kívánatának megfelelni képes vagyok.

Az esetleges országos kiállítás céljaira elvállalok **helyben** és **vidéken**

fénykép-felvételeket

gyári- és ipartelepekről, ipari műtárgyakról, gazdaságokról s. a. t.

Fődörekvésemet képezi kitűnő munkával és jutányos árakkal a nagyérdemű közönség pártfogását kiérdemelni, melyet bizalommal kérek.

SINGER SÁNDOR
fényképész
Nagy-Kanizsán, Takarékpénztár-utca
a nagykanizsai takarékpénztár épületében.

100 9—1

1896



(Töreky Andrástól.)

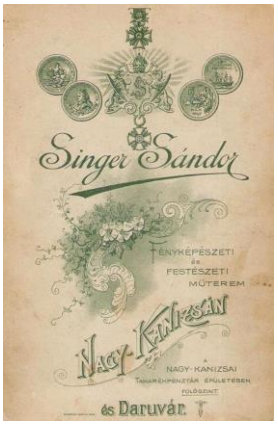





Singer Szolnokon

1897 októberében adta hírül a Zala, hogy Singer már hónapokkal előbb elnyerte a nizzai kiállítás nagy aranyérmét. Talán a sikerek is szerepet játszottak abban, hogy Singernek nem volt már sokáig maradása Kanizsán.
Az alábbi hirdetésben dicsért segéderők egyike azonban készen állt átvenni helyét.


Fényképészeti műtermemet,

mely a legjobban van berendezve, ajánlom a n. érdemü közönségnek. — Kitünő segéderőkkel is rendelkezvén, a legmagasabb igényeket kielégitő művészi kivitelü képeket készitek. — A t. hölgyközönségnek öltöző is áll rendelkezésre. Számos látogatást kér

Singer Sándor

fényképész és festészeti műterme Nagy-Kanizsán

a nagykanizsai takarékpénztár épületében, földszint.

Különlegesség: Olajfestmény, Platinotypia és Aquarellek

1898

•Talán ekkor, a kialakult átmeneti helyzetben próbálkozott Nagykanizsán a Pietsch-féle fényképészet.
Internetes ismertetések szerint a jobbára szabadkai és budapesti felvételeiről ismert műtermet Pietsch Ferenc működtette, aki Pietsch J. néven is hirdette magát.
A Pietsch nevet a helyi lapok 1898-as, 1899-es évfolyamaiban találhatjuk meg.
Pietsch Jakab (magánzó) két esetben adományozóként említődik és azt is megtudhatjuk, hogy a helyi Hadastyán Egylet főparancsnokának, majd elnökének választotta meg „a város derék polgárát”.
A sziléziai illetőségű Pietsch 1899 januárjában lett magyar állampolgár.





•Wasserman Antal − Singernek a vajdasági Versecről érkezett segédje − főnöke gyakori távollétei miatt ténylegesen a műterem vezetője lett. Ez az állapot több mint két évig tartott, amikor 1900-ban Wasserman megvásárolta a létesítményt és ugyanakkor felvette a Vértes nevet.



Ez az 1904-es felvétel viszonylag sokat árul el Vértes műterme belsejéről (TGYM)



ÉRTESITÉS!

Van szerencsém a n. é. közönség b. tudomására hozni, hogy a **Nagykanizsai Takarékpénztár palotájában** (Csengeri utca 1. sz.) Singer Sándor féle

FÉNYKÉPÉSZETI

MŰTERMET

tulajdonjogilag átvettem, és azt a modern kor követelményeinek teljesen megfelelően ujonan-berendeztem.

Sokoldalu e szakmába vágó tapasztalataim azon kedvező helyzethe juttatnak, hogy a n. é. közönség legmesszebb menő igényeinek, mindenkor, és minden tekintetben a legjobban és legpontosabban megfelelhessek.

Készitek művészies, izléses kivitelben mindennemü fényplatin-, porcellán-, selyem- és üvegképeket, azonkivül kis képek után életnagyságuakat rendkivül mérsékelt áron.

Midőn még szolgalatamat ujólag teljánlom, maradok a n. é. közönség nagybecsü pártfogását kérve

Nagy-Kanizsán, 1900. október 8 án.

Kitünő tisztelettel
VÉRTES ANTAL
FÉNKÉPÉSZ



Fényképkirakatok.

Tisztelettel értesitem a n. é. közönséget arról a fényveges nyitásról melyet műtermemben bevezettem. Ugyanis egy olyan munkaerőt a fényképészetnek nő vészét alkalmaztam, ki a világ első ateljeriben, igy Párisban a hires ***Reutlingernél*** is működött és ki művészetének elismeréséül ***egy francia aranyérem tulajdonosa***. Ez által műtermem a legmodernebb és a művészi tökély legmagasabb fokán álló képeket állit elő, miről kérem, méltóztassék az által meggyőződni, hogy ujonan kiállitott fényképkirakataimat figyelemmel megtekinteni tessék.

Vértes Antal

fényképész, Nagykanizsán.

1900 és 1906



Fényképkirakatok.

Tisztelettel értesitem a n. é. közönséget arról a lényeges ujitásról melyet műtermemben bevezettem. Ugyanis egy olyan munkaerőt a fényképészetnek mint művészét alkalmaztam, ki a világ első ateliérjeiben, igy Párisban a hires ***Reutlingernél*** is működött és ki művészetének elismeréséül ***egy francia aranyérem tulajdonosa.*** Ez által műtermem a legmodernebb és a művészi tökély legmagasabb fokán álló képeket állit elő, miről kérem, méltóztassék az által meggyőződni, hogy ujonan kiállitott fényképkirakataimat figyelemmel megtekinteni tessék.

Vértes Antal

fényképész, Nagykanizsán.

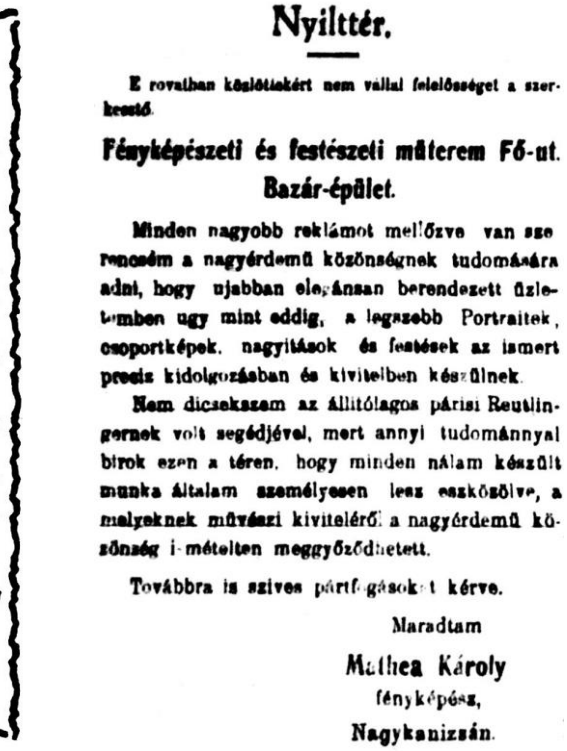

Nyilttér.

E rovatban közlöttekért nem vállal felelősséget a szerkesztő.

Fényképészeti és festészeti műterem Fő-ut. Bazár-épület.

Minden nagyobb reklámot mellőzve van szerencsém a nagyérdemű közönségnek tudomására adni, hogy ujabban elegánsan berendezett üzletemben ugy mint eddig, a legszebb Portraitek, csoportképek, nagyitások és festések az ismert precis kidolgozásban és kiviteliben készülnek.

Nem dicsekszem az állitólagos párisi Reutlingernek volt segédjével, mert annyi tudománnyal birok ezen a téren, hogy minden nálam készült munka általam személyesen lesz eszközölve, a melyeknek művészi kivitelérő a nagyérdemű közönség i-mételten meggyőződhetett.

Továbbra is szives pártfogásokat kérve.

Maradtam

Mathea Károly
fényképész,
Nagykanizsán.

„Két dudás egy csárdában…”
(1906)



Ujdonság! A n. közönség szives tudomására hozom, hogy műtermemet elökelő fővárosi és külföldi fényirdák mintájára, a mai kor legujabb vivmányai szerint, villamos fényreflektorokkal láttam el s igy ezen helyzetben vagyok a mai naptól fogva, a legelőnyösebb világitás mellett, az időjárástól teljesen függetlenül ünnep- és vasárnap is reggeli 8 órától esti 8 óráig felvételekkel eszközölhetni előzetes bejelentés esetén későbben is. Itálok és egyéb estélyek alkalmából műtermem a késő esti órákban is nyitva van, ugy, hogy a közönség közvetlen az estélyek látogatása előtt is fényképeztetheti magát. Ezen uj eljárás szerint felvett képek semmiben sem különböznek a nappal felvett képektől. Műtermemet a jövőben is szives pártfogásukba ajánlva vagyok teljes tisztelettel

VÉRTES ANTAL

fényképész, Csengeri ut 1. a Nagykanizsai takarékpénztár épületében földszint.

Kirakatom megtekintésére felhivom t. közönség szives figyelmét.



Ujitás a fényképészet terén! A n. é. közönséget tisztelettel tesztem, hogy ezentul fényképészeti műtermemben felvételek minden időben **borult időben is** villanyvilágitás mellett eszközöltetnek. Ezen felvételek a régi módon készültektől semmiben sem különböznek és reménylem, hogy ezen a n. é. közönség kényelmére történt ujitást szivesen fogja igénybe venni. — Nagybecsü pártfogásukat kérve, maradtam tisztelettel **VÉRTES ANTAL** fényképész.

Nagykanizsán, Csengery-ut 1. szám, földszint.

Műtermem vasár- és ünnepnapokon egész nap nyitva!

1908 és 1909

1908-ban már elektromos világítás mellett is tudott képeket készíteni Vértes.

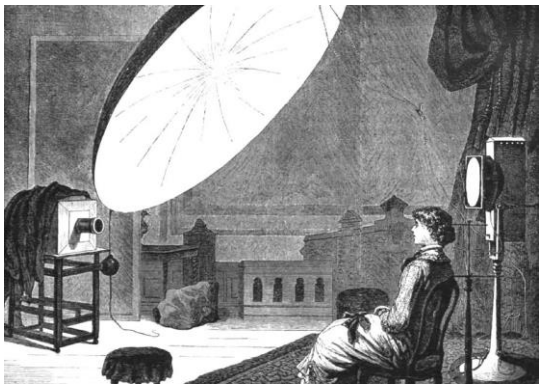

Fényképezés elektromos fénnyel (1881)





Vértes Antal



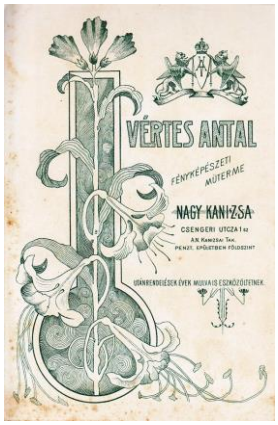

1900

Vértessel olyan fényképész birtokába jutott a műterem, aki ténylegesen letelepedett Nagykanizsán, évtizedekig dolgozott itt és a helyi közéletnek is részese lett képviselőtestületi tagként.

•Vértes 1932-ben elköltözött a városból. Helyére Tüttő Jenő (1902-1988) került.







1934



Tüttő egyik munkája 1935-ből



Az idős Tüttő Jenő (jobbra) Badacsonyban egy kanizsai halsütőnél
(Tüttő István felvétele az 1960-as évek második feléből.)

•1934-ben lett a mára lebontott műterem tulajdonosa az 1910-ben született Vastagh Béla.

ÉRTESITÉS.

Tisztelettel értesitem a nagykanizsai és vidéki n. é. közönséget, hogy Csengery ut 1. szám alatt, a Nagykanizsai Takarékpénztár Rt. udvarán levő

fényképészeti műtermet

mai igényeknek megfelelően átalakitva november hó 1-én megnyitom. Elsőrendü fényképek, nagyitások, amatőrképek szakszerü kidolgozása, fotocikkek árusitása, figyelmes, pontos kiszolgálás olcsó árak. — A nagyérdemü közönség szives pártfogását kéri tisztelettel

Vastagh Béla fényképész

Csengery-ut 1., bennt az udvarban.

1934



A műterem 1940-ben

Az 1930-as évek végén már az Ady utca 3. szám alatti műtermet is ő működtette. Az „Elite-foto” nevet adta neki.
•1988-ban az épület korábban elbontott kupoláját újra megépítették.
Címereit 1992-ben a Városvédő Egyesület készíttette.

150. Deák tér 2. **(Grünhut-ház*)**

•A reformkorban Gobra Ferenc háza állt itt.



A 20. század első éveiben

•A mai ház a Grünhut család lakóháza volt eredetileg.
1860 körül (Tóth Antal szerint 1860-ban) épült, romantikus stílusban, erkélye felett gótikus stílust idéző mérműves rozettákkal, homokkő oroszlánfigurákkal. Építtetője a cégalapító Grünhut Fülöp (hetvenkilenc esztendős korában, 1899-ben halt meg) volt.
A telek akkoriban még a Zrínyi utcáig nyúlt (lásd: Zrínyi utca 45.). Az udvarban még állnak a cég itteni raktárai.



1929







Kiss Judit 1976-os felvételei
(Látható, hogy az 1975 körüli felújítás során a ház udvari oldalát jelentősen átalakították.)
(TGYM)












A kapu 2014-es felújítása után








A földszintes nyugati szárny kőkeretes ajtaja

•Földszintjén a család híres gabonakereskedése működött. A Grünhut Fülöp és Fiai (Alfréd és Henrik) gabona- és terménykereskedő cég jelentőségét talán érzékelteti, hogy Fiumében, Balatonszentgyörgyön és Triesztben tárházakat építtetett. Ezeket a Déli Vasút államosítása kapcsán a MÁV vásárolta meg.



1880



„Magyar”, az egycsavaros tengeri áruszállító gőzhajó Fiumében

(Ezt a hajót 1911-ben és 1912-ben birtokolta Grünhuték cége.)



Grünhut Fülöp (TGYM)



GrünhutAlfréd (TGYM)



•Grünhut Fülöp fia, Alfréd (hetvenegy esztendősen, 1923-ban hunyt el) kereskedő, bankár és neves műgyűjtő volt; numizmatikai és metszetgyűjteményét a múzeum őrzi.
Alfréd testvére, Henrik (1859-1917) volt a cég másik tulajdonosa.
•A trianoni határok közé szorult Magyarországon a város korábbi fellendülését okozó nagykereskedelmi (mezőgazdasági terményeket forgalmazó) tevékenység lehetőségei radikálisan zsugorodtak. Nem tekinthető véletlennek, hogy Grünhut Henrik fia, az elektromérnök Elemér (1899-ben született) a két világháború között már villanyszerelési vállalkozást működtetett a házban. Emellett itteni boltjában árusította is a szerelési anyagokat és az elektromos berendezéseket.
Grünhut Elemér az Auschwitzba hurcolt és ott életét vesztő kanizsai polgárok egyike volt. Egyike azoknak is, akinek emlékét „botlókő” őrzi hajdani háza előtt a járdában.
•Itt jegyzem meg, hogy Simon Géza Gábor a gramophone-anno.eu oldalon közölt írásában foglalkozik két kanizsai céggel, amely a birtokában lévő borítók (itteni

fényképeik Simon írásából származnak) tanúsága szerint hanglemezeket is árusított.
Grünhut mellett említi a Transdanubia cég boltját is.
Az üzletet a részvénytársaság a Csengery út 6. szám alatt nyitotta.



1933

Főként csillárokat árusítottak, de ott fogadta ügyfeleit villanyszerelő részlegük is. A nagy múlttal rendelkező, erős cég a piaci lehetőségek szűkülése és a gazdasági válság szorítása miatt kényszerülhetett a profiljába nem igazán illeszkedő üzletág indítására. Sokat azonban ezzel sem értek el: 1934-ben a vállalat megszüntette minden kanizsai tevékenységét, beleértve ezt is.











1929 és 1908





A hanglemezek 1912-es és 1913-as kínálatából





1912 és 1908



1902



1896

151. Deák tér 3. **(Hild-ház*)**

•A reformkorban Lackenbacher József háza állt itt.

E földszintes házban volt az 1850-es évektől 1868-ig – a postahivatalok állami működtetése kezdetéig – a város postája. Az utolsó postamester, Chinorány Boldizsár három beosztottjával végezte itt tevékenységét.
1862-ben választották szét a pénzpostát és a levélpostát, hogy az ügyintézés gyorsabb legyen.



1910 körül

•Az akkor még földszintes ház emeletesre alakításának tervét 1885-ben készíttette el Eisinger Henrik akkori tulajdonos Geiszl Mórral. Geisz Mór ismert tervén az épület nem a mai formájában szerepel. Eisinger ugyanekkor telke átellenes végén (lásd: Zrínyi utca 47.) is építkezett.
1892-re a földszintes ház már biztosan a mai állapotába került.





•Az időközben Antal Jenő (1933-ban, 52 évesen halt meg) nagyvendéglős tulajdonába került épületet 1925-ben vásárolta meg az itt működő Gazdák Biztosító Szövetkezete, amelynek irodája is ide került.

A kereskedőház helyet adott a Hild Ferenc kőfaragó és fia által 1882-ben alapított „első nagykanizsai temetkezési vállalat”-nak is.
•Az első Hild, aki szerepet játszott a város történetében id. Hild Károly soproni kőfaragó volt. Az ugyancsak soproni Schármár Jánossal együtt építették fel az 1945-ben leégett városházát.
Soproniként is volt háza Kanizsán, a Király utca 4. szám alatt. Varasd mellett kőbányát is birtokolt. Innen származott a Felsőtemplom előtti – 2008-ban elbontott – kőből faragott lépcső anyaga.
Ezek az ingatlanok később a kanizsai Hildek tulajdonába kerültek.
•Hild Ferenc („nagy Hild”) 1875-ben szerzett engedélyt a kőfaragó mesterség kanizsai folytatására. E tevékenységet bővítette 1877-től koporsók árusításával, majd 1881-től temetkezési szolgáltatásokkal.



Hildék pecsétje 1879-ben
(TGYM)

ÉPITŐ ÉS MŰKÖFARAGÓ-ÜZLET

Kofarago műhely és sirko-raktár
Király utcza 39 szám

HILD S.

I. N.-KANIZSAI TEMETKEZÉSI VÁLLALAT.

Távirati cim: HILD, NAGY-KANIZSA.

Temetkezési tárgyak és koporsó-raktár
Deák-Ferencz-tér 2 szám Wlassics-féle ház.

Bátorkodom ezuttal n. n. é. közönségnek a Nagy-Kanizsán fennálló

Alapittatott **kőfaragó- és szobrászati üzletemet,** 1864. évben.

valamint

ÉPITŐANYAG-RAKTÁRAMAT,

épugy 1881. évben létesitett **temetkezési-vállalatomat** kegyes figyelmébe ajánlani.

Ajánlok **kőfaragó-üzletemből** mindennemü *szobrászati-, épitő- és műkőfaragó-munkákat a Hild-le kőbányákból* származó legjobb és legazebb *kövekből*, mely anyag a bécsi cs. kir. udvari épitkezéseknél is alkalmaztatott; továbbá: *egész fehér, kemény mész-homokkövet, világos-szürke stájerországi kemény homokkövet, karst márványt*, és pedig Szt.-Croce-követ, isztriai Repentabor, tiszta fekete fiorettot, feketebarna-vörösen Parangont, lépcsőzetek, oszlopok, szobrok, kapu- és ablakfalazatok, csatornák, tombok, födél, talapzat, folyosók, balkon és homlokzatok oltárok és szenteltviztartók számára stb. e két utóbbi különösen templomok és előcsarnokok részere. *Ház-homlokzatokat, diszitéseket, cementgyps-munkákat*, mint: homlokzat-tartók, ablak-gyámkövek, oszlopfejek, giurlandok, virágtüzérek stb.





SIREMLÉKEK

vörös, fehér, sziléziai-szürke és fekete márványból, Mauthauseni kékes-szürke, fekete, svéd-feketés-zöld granit kőből gazdag választékban és izlésteljes készitésben, *sirbolt-födélzetek*; — sirboltok teljes épitese elvállaltatik; kapható: hydr. cement, Portland-cement, mindennemü cement-ablak kehlheimi táblák fa kocz knapdlatok, sir-rácsozatok, sir-lámpák stb. legolcsóbb áron.



Temetkezési vállalatom

az árjegyzékekben megállapitott f. itételek mellett megtesz minden egy temetkezésre szükséges lépéseket és intézkedéseket; leggyorsabban és legdiszesebben teljesiti a temetkezéseket

saját, diszesen felszerelt halottas kocsijain.

Árjegyzékeim magyarázata és teljesitett számos temetkezésekről szóló elismerő-iratok üzlethelyiségeimben betekintés végett mindenki rendelkezésére tartatnak. — Elvállalok továbbá *halottak kiásatását* és azok n. bel- és külföld bármely részébe való *szállitását*, mely czélra nálam folyton 6—10 drb (törvényszerü szabály szerint) léghatlan lezárható üveg-betét és szállitó-koporsó készletben tartatik. **Vidékre való megbizások** legolcsóbban és gyorsan teljesittetnek külön megállapitandó feltételek mellett.

Nagy-Kanizsán *legnagyobb raktárral* rendelkezem cs. kir. kiz. szabadalmazott *érczkoporsókból* (egyszerütől fogva a legdiszesebb fajtáig) *Patent-koporsók* (ércz- és bársony-utánzat), fényezett kemény és mázolt puha fa-koporsókból (készlet egyaránt 100—150 drb.); Organtin-, Tarlatan-, Tullanglais-, Creplisse-, és atlasz-szemfödelek-, vánkosok-, virágok-, babér-, koporso- és sirkoszorukból; koszoru- és szemfödél-szalagokból, moiré-, selyem- és atlaszból; kerasztekből stb. dus választékban.

Sürgönyileg történt megrendelések azonnal és pontosan, a legközelebbi vonattal eszközöltetnek.

Az eddig irántam tanusitott bizalomért szivélyes köszönetet mondva, kérem azt számomra tovább is fenntartani; azon leendek, hogy azt minden tekintetben — ugy méltányos és előzékeny eljárás által, mint áraim olcsóságával jövőre is mindenkor kiérdemelhessem. — Méltóztassék tehát engem adandó alkalommal nagybecsü megbizásával szerencséltetni.

Alázatos szolgája

HILD S.

☞ ÉJJEL való temetkezési jelentkezésekkel méltóztassék vagy egyenesen hozzám (Király-utcza 39 szám) vagy pedig temetkezési vállalatom vezetőjéhez, Hild Lászlóhoz (lakik: Teleky-utcza, Tuboly-tele 4 számu ház, Beacsik Ferencz féle ház mellett) fordulni.

1886

A cég neve ekkoriban szinte követhetetlenül változott. A változatokban szereplő „S.” talán nem is a család valamelyik tagjának keresztnevére utal (nem találtam megfelelő nevű személyt), hanem a német kőfaragó szó (Steinmetz) rövidítése.
A temetésekhez gyászkocsit szereztek be, 1882-ben Horschetzky helyi aranyművessel háromnegyed méter magas, ezüst halottkísérő keresztet készíttettek.
Ekkor Első Nagy-Kanizsai Temetkezési Vállalat (Hild S.) néven ismert a cég.
Ügyvivője Hild László volt.
1885-ben a temetkezési részleggel, Hild S. Temetkezési Vállalat néven találkozhatunk.
A vállalkozás 1887-től Hild E. L. Temetkezési Vállalat a „Részvét”-hez néven működött tovább, de ugyanakkor létezett a Hild S. építő és kőfaragó üzlet is.
Ferenc testvére (?), Hild László („kis Hild”) – 1922-ig volt a temetkezési vállalkozás ügyvivője – 1900-ban szervezte meg a városban az Első Temetkezési Egyesületet.



1911-es hirdetés téves házszámmal
(Hildék üzlete a Deák tér 1. szám alatti Wlassics-házból a Deák tér 3. szám alá költözött.)

Hild István (Hild Ferenc 1922-ben meghalt fia) emlékére a város polgárai 1926-ban jótékony célú temetkezési egyletet hoztak létre.
A céget – testvére halála után – Ferenc másik fia, József egyedül vezette.
Ekkoriban már építőanyag és gabona kereskedésével is foglalkoztak.

152. Deák tér 4. (Lackenbacher-ház*)

•Lackenbacher Heinrich építtette a 19. század első negyedében.
A mai formájában romantikus stílusú épület kapuja kőkeretes. Biztosra vehető, hogy (jelenleg tisztázatlan időpontokban) igen jelentős átalakításokat végeztek rajta.

A 20. század első éveiben készült felvételeken már mai tömegében, de teljesen más jellegű homlokzati díszítményekkel láthatjuk.




Kiss Judit képei 1976-ból
(TGYM)








•Itt élt az 1777-ben Csehországban született Horsetzky Mór, a város tudós orvosa. (Születési időpontja tekintetében van bizonytalanság, mert az orvosok 1852-es megyei összeírása szerint 61 esztendős volt akkor.)
Horsetzky 1811-től tevékenykedett Kanizsán, ahová leendő apósa hívta. Bérlőként került a házba, aminek házassága révén (1812-ben felesége lett Lackenbacher Heinrich leánya, Julianna, aki 1880-ban, kilencvenkettő évesen halt meg) 1847-ben már tulajdonosa is volt. Van vélemény, amely szerint a házat ő építtette a korábbi épület helyén, vagy átalakításával. (Az sem lehetetlen, hogy a gazdag Lackenbacher leánya és veje számára emeltette az új épületet. Tény ugyanis, hogy ő maga − egy 1835-ös szerződés szerint − a Fő út 14. szám alatt, Széchenyi István házában volt bérlő.)
Horsetzky haláláig élt együtt feleségével, 16 gyermekük született. 1859-ben halt meg Nagykanizsán. Megnyitásakor (1832) őt választották az izraelita iskola igazgatójának. Megszakítással ugyan, de e tisztségét 1857-ig megőrizte. Munkásságát a Magyar Tudományos Akadémia is elismerte, amikor 1845-ben tagjai közé választotta.
Egyik gyermeke a sok közül, a szintén hosszú életet élt Sándor (1825-1911) a MÁV főmérnöke lett. A szabadságharcban Komárom várában tüzér hadnagy volt.
•A házat 1890-ben az elköltöző gabonakereskedő, bankár Lessner Henriktől (ő 1880-tól volt tulajdonos) vette meg Clement Lipót, volt palini bérlő, aki 1889-ig volt a Hadastyán Egylet elnöke.
Clement felesége, Godina Vilma az 1887-ben alakult Keresztény Jótékony Nőegylet első elnöke volt.


Godina Vilma (Clement Lipótné)

•A ház 1898-ban Grünhut Alfréd (1853-1923) gabonakereskedő, műgyűjtő tulajdonába került. Így hosszú ideig Grünhut-házként ismerték. Grünhut felesége

Dobrin Benő leánya volt. Dobrin Irén (1863-1929) felmenői között szintén voltak Lackenbacherek.
•Az épületet (pontosabban: 5/8-ad részét) 1940 végén vette meg a Jézus Szíve Római Katolikus Plébánia. A plébánia a vásárlást követő jogviták miatt csak 1942-ben tudott beköltözni a házba az Eötvös tér 30. szám alatti Köhler-házból. (A megvásárolt rész tulajdonosa dr. Gross Dezső ügyvéd özvegye, Grünhut Lúcia volt. Férje 1922-ben, negyvenkettő évesen halt meg.)

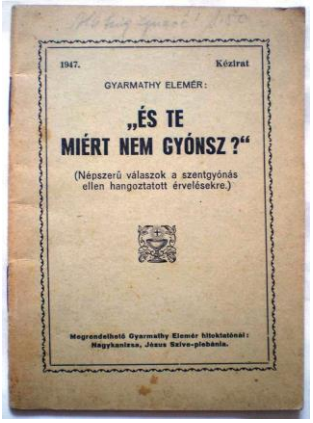
1947. Kézirat
GYARMATHY ELEMÉR:
„ÉS TE MIÉRT NEM GYÓNSZ?"
(Népszerű válaszok a szentgyónás ellen hangoztatott érvelésekre.)
Megrendelhető Gyarmathy Elemér hitoktatónál: Nagykanizsa, Jézus Szíve-plébánia.

•A Lackenbacher (nevüket időnként Lachenbacher formában találjuk) család 1790-től 1835-ig a város kereskedelmi életének meghatározó tényezője volt.
Villányi Henrik szerint Lackenbacher Moses 1750 körül született Kanizsán. Apja, Lackenbacher Isacher Bernath Burgenlandból (Lakonpack településről) vándorolt a városba, amikor Kanizsa megszűnt várkerület lenni (a 18. század eleje).
Moses mellett még három fia volt: Heinrich, Ignaz és Israel (ő 1824-ben halt meg).
Kezdetben a Batthyány-uradalom terményeit forgalmazták, majd a hadsereg szállítójaként előbb Zala és Somogy, aztán Baranya, Sopron és Vas megyékre is kiterjesztették működésüket.
Moses testvéreivel létrehozta a Lackenbacher M. és Társai nagykereskedelmi céget. Ennek beszerzési központja Kanizsán volt, irodája, elosztó intézete (kiterjedt működésük miatt) Bécsben. 1805-re a Lackenbacher-ház már a monarchia egyik legnagyobb élelmiszer-szállítója lett. Társzekerei Milánótól az Inn völgyéig vitték a hadsereg számára az élelmiszert. 1808-ban Lackenbacher Moses megkapta a császár-királyi szabadalmaztatott nagykereskedő címet.
1814-es halála után a céget Heinrich (Moses testvére) vezette tovább. Ő építtette e házat és hozzá a raktárakat. . Itt működött a nagykereskedelmi cég irodája is.
1837-ben Heinrich meghalt, majd még ugyanezen évben megszűnt a vállalkozás is.

1851 júniusában az Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesületnek (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) a jelentősebb kanizsai kereskedőkről készített felsorolásában már csak egyetlen említése van a Lackenbachereknek: Lachenbacher Jos. és Társa likőrgyártással és terménykereskedelemmel foglalkozik. A fennmaradt iratok szerint Lachenbacher I. S. és Társa 1843-ban kért engedélyt likőrgyártó üzem létesítésére, 12 ember foglalkoztatását ígérve. Arról nem ismerek adatot, hogy a vállalkozás hol és meddig működött.
E házat azonban még 1863-ban is Lachenbacher-háznak nevezték.
•A bécsi irodát Moses Kanizsán született fiai (Bernath 1789, Heinrich 1784) vették át; eredményesen. Jelentőségében az hamarosan túlszárnyalta a kanizsai céget. Mindketten birodalmi nemességet kaptak (1824) és katolizáltak.
•Itt jegyzem meg, hogy a nagykereskedők számának növekedésével új foglalkozási ág jelent meg a városban.
Bevásárlók (Krobotenfahrer, azaz kocsis küldött) százai kezdték járni Muraközt és Horvátországot, felvásárolva megbízóiknak a nyersterményeket.
A jellegzetes, nehéz lovakkal befogott, hosszú szekerek vándorútjainak a vasúthálózat kiépülése vetett véget. Utódjaik még néhány évtizedig vonattal közlekedve ügynökösködtek, akkor már a város jelentősebb iparosainak megbízottjaként is. Szombatonkénti hazatérésük jelentős forgalomnövekedést okozott a gyékényesi vasútvonalon.

153. Deák tér 5. **(Axenti-ház*)**



A 48. közös gyalogezred zászlószentelésekor, 1901-ben

•A házat Axenti János görög származású bőrkereskedő emeltette, akit 1810-ben vettek fel a város „purger”-ei (Bürger: polgár) közé. 1817-ben épült, klasszicista stílusban.

Figyelemre méltó az eredeti, kőkeretes kovácsoltvas pinceajtó a kapu alatt. 2006-ban állították helyre.



Kiss Judit felvétele 1976-ból
(TGYM)











A ház következő tulajdonosa Axenti fia, a szintén bőrkereskedő György (76. évében, 1885-ben halt meg) lett.

Bőrkereskedés átadás
ugy
szőlő és házhelyek
ELADÁSA.

Alulirott nyugalmas életbe lépni óhajtván, saját házamban levő bőrkereskedésemet teljes felszerelési a helyiségekkel átadni szándékozom. Az átvevők bővebbi értesülést egyedül nálam nyerhetnek. — Sziute kijelentem, hogy a szent györgyvári szőlőhegyen levő, szép és jófekvésü szőlőm-t, ugy két helyen levő, házi fundust szabad kézből örök árba bocsátom. Minden további nálam tudható meg. 5163—3.
N.-Kanizsa márcz. 1882.

AXENTI GYÖRGY.

1882

•1891-ben vásárolta meg a házat Reichenfeld Gyula, miután Axenti 1885-ben meghalt.


Reichenfeld Gyula

(Nyolcvanhat éves volt, amikor 1944 májusában Nagykanizsán meghalt.)

Az országos szaktekintélyű magnagykereskedő és exportőr 1879-ben alapított üzlete a házban kapott helyet.



1920



A Reichenfeld által 1904-ben emeltetett magtár
(A már erősen átalakított épületet a telek nyugati szélére, Axenti háza közvetlen közelébe építette a tervezést is végző Sallér Lajos.)

•1844-ben Zalában elsőként, országosan ötödikként helyben is megalakult a Védegylet. Tagjai határozták el a helyi takarékpénztár létrehozását is. Tervük 1845-ben meg is valósult.
1845 és 1862 között ebben az épületben működött a megye első bankja, a Nagykanizsai Takarékpénztár (az „Öregtakarék”, ahogy jóval később emlegették), majd a Széchenyi tér 4. számú házba költözött.
•Itt kezdte működését 1885 őszén Vezekényi Horváth Lilla „leánynövelde” intézete.



Leány-növeldei jelentés.

Van szerencsém tudatni a t. cz. szülők és gyámokkal

hogy 6 osztályu

leanyneveló és tanintézetem

mely most a lakás

Kanizsa Főtér Axenti ház 7. sz. I-ső emelet. Novembertől

tétetett át, hol tága helyiség és világos tantermek azonkivül nagy udvar és szép kert áll a növendékek rendelkezésére.

Növendékeket, mérsékelt feltételek mellett, se évben is teljes ellátásra fogadok fel, szivos megkeresésre a feltételek azonnal közöltetnek.

A rendes tanfolyam f. évi *szeptember 3-án* fog kezdődni, a beiratások pedig *augusztus 30 és 31 én, szeptember 1 és 2 án* eszközöltetnek.

Midőn a t. cz. szülők és gyámoknak az eddigi szamélem és intézetem iránt tanusitott elismerésekért a legforóbb köszönetet szavazam, magamat kitünő tisztelettel további kegyeikbe ajánlom.

Nagy-Kanizsán, 1885. augusz. hóban.

Vezekényi Horváth Lilla,
intézet-tulajdonosnő

2563 1—6.

Az iskola novemberben átköltözött az Eisinger-házba (Zrínyi utca 47.).
•A házban lakott Knobloch Frigyes a tűzoltó-zenekar karmestere.

154. Deák tér 6. **(Scherz-ház)**

•Az épület a 19. század közepén már állt, de mai homlokzata a 20. század első éveiből származhat. Az 1897-ben, 85 éves korában meghalt Scherz Albert, a csurgói uradalmat is bérlő gabonakereskedő háza volt.







•Scherz 1860 tájékán alapította nagykereskedő cégét Engländer Lajossal. (Engländer és fia, Ottó 1893-ban kilépett a cégből, majd az apa 1894-ben meghalt. Hatvanhat éves volt akkor.) A nevessé váló cég fiókot működtetett Budapesten is. Amikor 1902-ben a vállakozás megszünt, akkor az egyik fiú, Richárd alapított új gabonakereskedést. Scherz Richárd 1939-ben, nyolcvanöt esztendős korában halt meg.



Egy 1874-es cikk szerint Scherz Zsigmond (Albert testvére) gabonakereskedő, Jakab gabona- és borkereskedő, Louiza (Lujza) divatárus volt akkoriban. (Lujza cége 1842-ben létesült. Fia, Scherz Henrik – 1935-ben, nyolcvankilenc éves korában halt meg – 1875 körül vette át az üzletet.)
A 18. század végétől a városban élő Scherz család tagjai a későbbiekben is jelentős szerepet játszottak Kanizsa gazdasági életében.
•Érdekes módon 1884 januárjában a város virilistáinak felsorolásában Scherz Albert gabonakereskedő (280 Ft) mellet megneveznek egy további Scherz Albertet (talán azonos vele a máskor említett Scherz Albert J.), aki „piperész" és adója 239 Ft. 1883-ban is hasonló a helyzet, bár akkor a foglakozás és az adó mértéke nincs megadva.
Nem tudtam még kideríteni, hogy köztük miféle családi kapcsolat volt.

155. Deák tér 7. (képek még: Széchenyi tér 14.) **(Kőnig-ház*)**

•A korábban itt állt földszintes házat az 1830-as évek közepén született Wusztl Alajos birtokolta 1864-es haláláig.



A templomtól balra a még földszintes Wusztl-ház 1890 környékén

Szappanos-mesterként és városi kamarásként (pénztárnok) szerzett magának ismertséget.
•Apja lehetett az a Wusztl Alajos, aki könyvkötőként és könyvkereskedőként tevékenykedett a városban. 1836-ban megkísérelte nyomda alapítását is, de engedély hiányában nem valósult meg terve. 1847-ben Kanizsa városbírójává választották.



1904-ben

•A korábbi ház helyén 1898-ban Wusztl Lajos, a Dél-zalai Takarékpénztár főtisztviselője építtetett magának emeletes házat, eklektikus stílusban.


Wusztl Lajos (TGYM)

Wusztl Lajos élete 68. évében, 1902-ben-ben halt meg.



1979
(TGYM)







•Özvegy Wusztl Lajosné 1908-ban Flora, a tavasz istennője szobrát ajándékozta a városnak. A szobor a Sétakertbe került, későbbi sorsa ismeretlen.
•1916-ban – a városba 1909-ben települő – dr. Kőnig József (1882-1944) fogorvos vásárolta meg az épületet.
Az ő megrendelésére készítette 1927-ben Éber Sándor festőművész a bejáratnál látható – Szent Apolloniát, a fogászok védőszentjét ábrázoló – freskót.



A házat tulajdonosaik az elmúlt években – példát adóan – felújították.

Deák tér 8. (egyben: Fő út 16.)

Lásd: Fő út 16.



A bank palotája 1910 körül

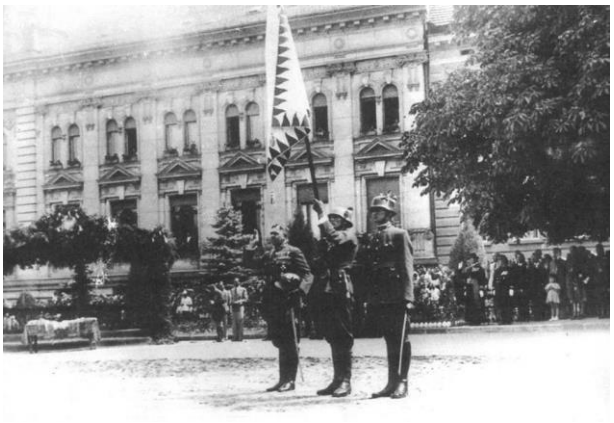





156. Deák tér 9. **(Wellisch-ház*)**

•A 18. századi városképet idéző, barokk, oromfalas polgárházak egyik utolsó példája. A telek korábban a Kölcsey utcáig terjedt, ma ott 10. számmal újabb építésű ház áll.






•Tulajdonosai a boltjukat itt működtető fűszer- és gyarmatáru-kereskedők voltak: előbb Wellisch Sámuel (1882-ben halt meg, nyolcvanegy éves korában), 1901-től Rosenthal Jakab.
Az 1930-as évektől az 1894-ben született Kelemen Rezső fűszer, csemege, gyarmatáru nagy- és kiskereskedése működött az épületben.



Kelemen Rezső

•Idősebb Wellisch Samu 1845-ben egyik alapítója volt a „Kanizsai Takarék pénztár egyesület”-nek.
A Wellischek leginkább a 19. század második felében játszottak jelentős szerepet a város kereskedelmi életében. Wellisch János egy 1851-es kimutatásban méteráru-kereskedőként szerepel.
A Rosenberg (János) és Wellisch (József) cég a fűszerkereskedésben (1850 körül alapították, 1885-ben vette át Marton Adolf) szerzett jó nevet. 1869-ben ott voltak a Nagykanizsai Gőzmalom cég alapításánál is, amely a Vár úti malmot működtette tovább. Rosenberg Jánost 1870-ben érte a halál. Ötven esztendős volt akkor.
•Nehezen határoztam, hogy hol emlékezzek meg Mikolasch Samu fényképészi tevékenységéről.
Az viszont egyértelmű, hogy személye említése nélkül a fényképezés helyi történetéről még vázlatosan sem szabad írni. A kezdeti időszakban, amikor a fényképészek egy-egy vidéki városban inkább csak egy-két évig dolgoztak, ő évtizedeken át készítette Kanizsán fotóit.



Egy korai felvétel

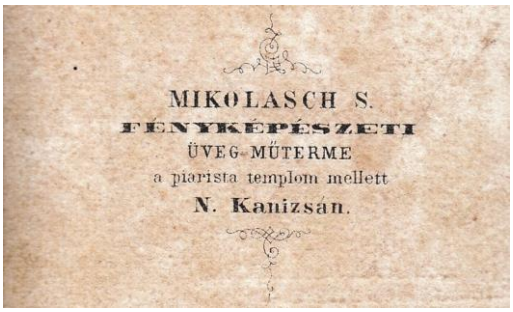

Műterme helyét nem sikerült megállapítanom. Az első hirdetéseiben az eligazodást segítendően megadott cím − Piarista utca − nem volt egy hivatalos utcanév. Talán a piaristák temploma és gimnáziuma közötti térséget: a Deák tér északi oldalának egy részét és a Fő út felső szakaszát érthették alatta. Az ugyancsak említett távírdai hivatal a postán (ekkoriban a Deák tér 3. szám alatt állt földszintes házban volt) működhetett.
Így döntöttem e cím mellett, de más, közeli épületeket is választhattam volna.



1860
(TGYM)

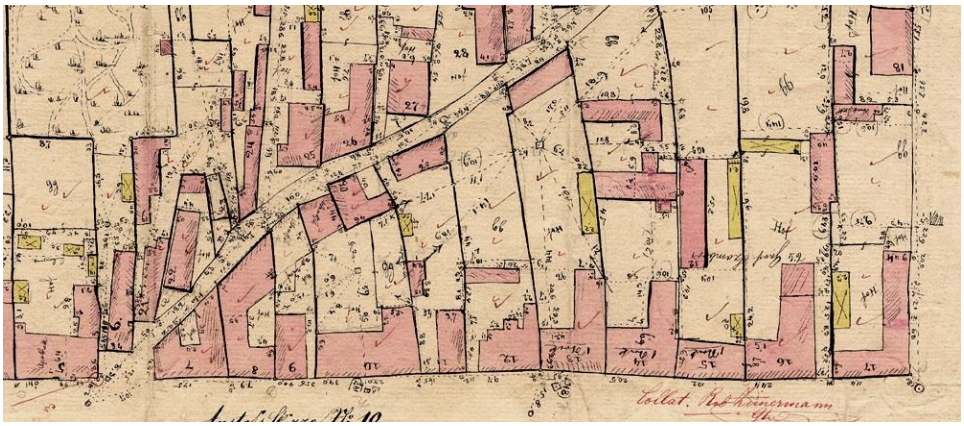

1864
(TGYM)

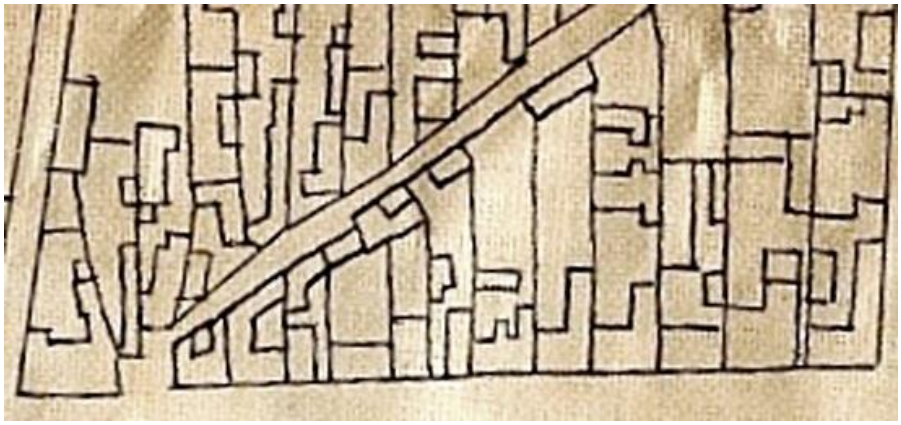

1886
(TGYM)

Mikolasch Samu 1850-ben alapítottként hirdette cégét. Ezt elfogadva sem lehet azonban tudni, hogy a festés és mázolás mellett mikor kezdett fényképezéssel is foglalkozni.
Tény viszont, hogy a helyi sajtó megjelenésekor, 1862-ben már e tevékenységét is reklámozta.
Hirdetéseit olvasgatva kiderül, hogyan költözött egyik lakásból a másikba, de ebből nem következik feltétlenül műterme költözése is.
1881-ben még fényképészként is dolgozott, de 1886-ban már csak festőként.
Élete végéhez közeledve nevét (pontosabban: annak írásmódját) magyarosította.
Mikolás Samuként halt meg 1902-ben. Hetvenhat éves volt akkor.
Mikolasch gyakran használta a helyi újságokat cége ismertté tételére, így ezekből jól követhetők tevékenysége állomásai:

MIKOLASCH S.

fényképész Nagy-Kanizsán,

tisztelettel jelenti a n. é. közönségnek, miszerint a piarista utczában, a (távirdai hivatal átellenében) levő, fényképészeti termében (Photographe-Salon) az időjárás tekintetbe vétele nélkül, bármiféle megrendelések elfogadtatnak és foganatba vétetnek s kezeskedik a képek természethűségéért. Az ár 2, 3, 6 ft. o. é. Továbbá elfogad mindenféle szoba- és olajfestési munkákat, aranyozásokat és siremlékeket a legjutányosabb áron. 24 [3—3]

1862

MIKOLASCH SAMU

kanizsai fényképész és festő

tisztelettel adja tudtára a t. közönségnek, hogy lakását a felső templom melletti Vértesy-féle házba tette át s fényképészeti műtermét reggeli 9 órától-esti-5 óráig nyitva tartja. Ezenkivül átvesz mindennemü olaj- és szobafestéseket a legjutányosb áron.

1863

(A Vértesy-ház − helyét nem tudtam megállapítani − gazdája Vértessy Miklós okleveles mérnök lehetett. Vértessy állami főmérnökként vonult nyugalomba. Már idős ember volt (72 éves felesége, Kaan Rozália már 1892-ben elhunyt), amikor 1898-ban meghalt.)

Mikolásch Samu

fényképész, olaj- és szobafestész Nagy-Kanizsán.

Tiszteletteel ajánlkozik mindennemü **templom- és szoba-festészetre**, továbbá **ajtó és ablakok** mázolására, — valamint **fényképeket** borus időben is legjobb sikerrel készit.

Műterme: a piaristák temploma átellenében.

1866

MIKOLASCH SAMU

fényképész, olaj- és szobafestő, mázoló

Nagy-Kanizsán

ajánlja 26 év óta fennálló üzletét mindennemü **szobaz, templom-, czég-festésre és mintákra.**

269 1—8

A legujabb fali-minták és dusválasztéku **kárpitok** birtokában, ajánlja magát diszitésekre és a **kárpitozást** is elvállalja.

Fán és érczen kiviendő aranyozások a legpontosabban értesittetnek!

Elkészitett olajfestékek kaphatók.

Fényképek a legsikerültebben készittetnek

az e czélra felállitott üvegteremben.

Tartós és izletes munkákról valamint a legolcsóbb árakról kezeskedik.

Lakik a Zoldfa vendéglő átellenében.

MIKOLASCH SAMU

fényképész, olaj- és szobafestő s mázoló N.-Kanizsán

ajánlja 26 év óta fenálló üzletét mindennemü szoba-, templom-, czég-festésre és mintákra.

A legujabb fali-minták és dusválasztéku kárpitok birtokában, ajánlja magát diszitésekre és a kárpitozást is elvállalja.

Fán és érczen kiviendő aranyozások a legpontosabban teljesittetnek.

(50—2) **Elkészitett olajfestékek kaphatók.**

Fényképek a legsikerültebben készittetnek

az e czélra felállitott üvegteremben.

Tartós és izletes munkákról, valamint a legolcsóbb árakról kezeskedik.

Lakik a „Zöldfa“ vendéglő átellenében.

1876



1881 és 1886



1896

157. Deák tér 10. **(Pollák-ház*)**

•A mai épület helyén a Theodorovits-ház állt. A házat az 1848-ban már választójoggal bíró kereskedő, Theodorovits György (akkor a helyi nemzetőrsének is tagja volt) városi tanácsos építtette. Földszintes, hosszú épület volt közepén boltíves kapuval.

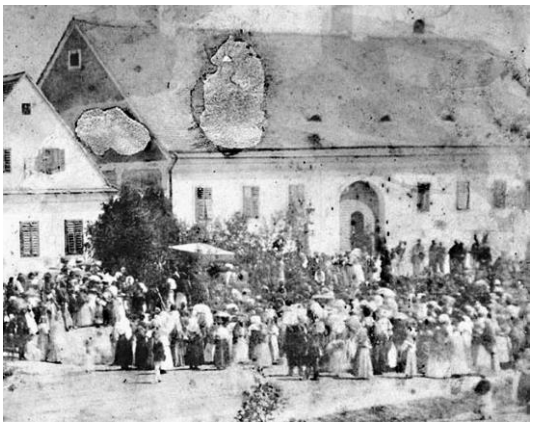

A Theodorovits-ház 1864-ben, egy körmenet alkalmával (TGYM)

•A görög származású, fűszerkereskedő Theodorovitsok már a 18. század végén jelen voltak a városban.
Theodorovits Dömötör posztókereskedő 1845-ben a helyi takarékpénztár egyik alapítója volt.
•Az építtető Theodorovits György 1865-ben, 53. életévében meghalt.
Épületét az 1880-as években Vaics-háznak is nevezték, amikor a házat azelőtt tulajdonló Theodorovits Miháltól örökölte húga, aki Vaics bőrkereskedő felesége volt. A Vaics család is görögkeleti vallású és görög gyökerű volt, tagjai már a 19. század elején vezető szerephez jutottak a kanizsai gyülekezetben.
A felekezet Kanizsán igen kis lélekszámú volt, de olykor sikerült házastársat találniuk a városon belül is. A görögökön túl szerbek, de időnként más nemzetiségűek is „adódtak" házastársnak. Oprisiu (Opris) Péter (a távírdai igazgatóság titkára az 1870-es években, román nemzetiségű és görögkeleti vallású) Axenti lányt vett feleségül.
•Villányi Henrik szerint, amikor 1840-ben megalakították az izraelita leányiskolát, az első két tanévében Theodorovits Róza háza két szobájában helyezték el, majd átköltözött az akkorra elkészült új épületbe, a Csengery út 10. szám alá.
Valószínűsítem (a szövegből ugyanis nem egyértelmű, hogy Theodorovits Róza 1840-ben, vagy a tanulmány írásakor – 1891 – volt gazdája az iskolának helyet adó háznak), hogy ebben az esetben is erről a házról van szó.
A házban működött az 1870-es években Hegedüs István és Fia női szabósága, „Menyasszony a magyar mágnáshoz" névvel.
•A telek másik végében (Kölcsey utca 8.), a hajdani Patika utcában lehetett annak idején Planka asztalos háza.
1841-ben ott rendezte be bécsi felszereléssel Dobrovics Anna „szépfestőnő" selyemfestő műhelyét, biztosítva, hogy a kevésbé tehetősek leányai is évente újnak tetsző öltözékkel kezdhessék a báli szezont.

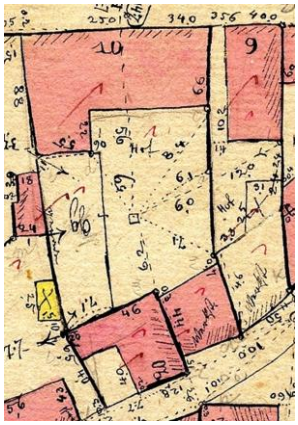

A Theodorovits-ház (10. házszámmal) telke az 1864-es térképen
(Jól látható, hogy a Kölcsey utcai oldalon egy kisebb ingatlannal osztozott a rendelkezésre álló területen. Utóbbin állt, az akkori számozás rendje szerint, a Szeglet utca 20. számú ház.)
(TGYM)

•1863-as hirdetése szerint a Szeglet utca 20. szám alatti házban lakott Lakatos Sándor országos hírű tánctanár.
Kedvelhette az utcát, mert a következő évben a Hajmási-házban (ma Kölcsey utca 7.) bérelt szállást magának.



A 20. század első éveiben



1975 körül
(fortepan.hu)

•A később jelentős befolyást szerző Pollák család az 1730-as években telepedett le Kanizsán.
Pollák József bőrkereskedő 1896-ban építtette eklektikus lakóházát (és részeként a Kölcsey utcára nyíló földszintes szárnyat) a Theodorovits-ház helyére.
Tervezője a bécsi Ludwig Schöne volt.
Szecessziós hatású erkélye felett az építtető PJ monogramja látható. Az épületen ma is léteznek az üzletek portáljainak, kirakatainak zárására szolgáló vasredőnyök (görredőnyök). A kapualj és a lépcsőház festett mennyezete még őrzi szép, eredeti állapotát.













A még létező vasredőnyök egyike





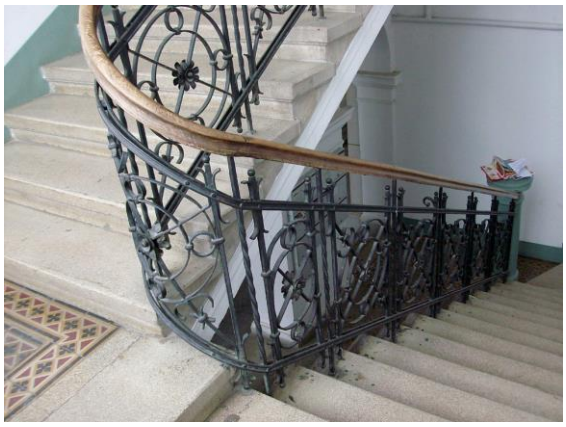





A ház felépülése után új, helyi visszhangról írt a „Zala”. A járókelők ugyanis felfedezték, hogy a tér átellenes oldalán (a Lackenbacher-ház előtt) elkiáltva magukat a felhúzott nagy épület igazi visszhangként veri vissza hangjukat.
A bőrkereskedésen túl, az épületben kezdte meg működését 1896 végén, az akkor létesített „Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztár Rt.” központja.
•Fél évszázadon át itt (a ház nyugati felében) volt a könyvkötő, nyomdász és papírkereskedő Schless család üzlete.



Schless Antal feleségével
(Schless Gyula jóvoltából.)

Schless Antal működését az 1894-ben, a Deák tér 8. (Fő út 16.) szám alatt, az akkor még álló Weiss-házban nyitott könyvkötő műhelyével kezdte.
•Az Őrangyal Gyógyszertárat 1914-ben nyitotta meg Krosetz Gyula. A bejárat mellett egy kép, két oldalán, a kirakatban egy-egy szobor utalt a névadóra. Feljebb, a kirakatok között ovális domborműveket helyezett el a tulajdonos.





A szobrok egyike ma is létezik; a zalaújlaki templom főoltárán láthatjuk
(A Rákosi-érában a gyógyszertár a falunak ajándékozta.)



Az 1920-as évekből
(8800.hu)

•A 20. század elején a házban lakott Havas Hugó ügyvéd. (Kanizsai tevékenységét 1900-ban kezdte meg.)

1905-ben valószínűleg itt született fia, K. Havas Géza fordító, újságíró, tanulmányok írója. Róla mintázta hősét Örkény István egyik „egyperces”-ében.

„**In Memoriam dr. K. H. G.**”

– Hölderlin ist ihnen unbekannt? – kérdezte **dr. K. H. G.**, miközben a lódögnek a gödröt ásta.
– Ki volt az? – kérdezte a német őr.
– Aki a Hyperiont írta – magyarázta **dr. K. H. G.** Nagyon szeretett magyarázni. – A német romantika legnagyobb alakja. És például Heine?
– Kik ezek? – kérdezte az őr.
– Költők – mondta **dr. K. H. G.** – Schiller nevét sem ismeri?
– De ismerem – mondta a német őr.
– És Rilkét?
– Őt is – mondta a német őr, és paprikavörös lett, és lelőtte **dr. K. H. G.**-t.




Havas Hugó (1875-1920) és K. Havas Géza (1905-1945)

A valóság, hogy Havas 1945-ben a günskircheni koncentrációs táborban halt meg, annak felszabadulása előtt tíz nappal, szívroham következtében.

158. Deák tér 11. és 12.



A házak 1864-ben



és 1966-ban (TGYM)



A környék 1910 körül
(Elől a "Suszteralle" fái.)



Ugyanakkor másképp

•A Pollák-ház szomszédságában, a nyugati oldalon két földszintes ház állt, amelyeket jobbára egyként szoktak emlegetni.

A jobboldali (11. szám) tetőgerincével az utcára merőlegesen állt, oromfala az utcára nézett. Ugyanezen telek hátsó felén állt a Kölcsey utca 6. számú ház.
A baloldali az utcával párhuzamosan helyezkedett el. Az udvarban előbb északi, majd keleti irányban folytatódott, kialakítva a Kölcsey utca 4. szám alatti épületet.
Ma a korábbi Kölcsey utca 4. és 6. számú házak helyén álló új ház a 6. számot viseli.
A 6. számú házat azonban már 1927-ben erősen átépíttette Köő József vendéglős, hogy raktárként használhassa.
A Deák téri keleti épületet lakóházként használták, a nyugatiba üzletek telepedtek.
Ezeket együtt Vagner-háznak nevezték a 19. században és a 20. század elején, mert a két ház (és a másik kettő is a Kölcsey utcában) egy tulajdonos kezében volt.

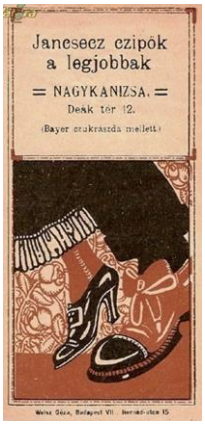

Jancsecz Imre cipész számolócédulája
(Iparengedélyét 1905-tel kezdődően adta ki a helyi ipartestület.)

•Már a 19. század első felében itt volt Vagner Ignác rézműves műhelye.
Vagner élete végén, az 1870-es években már özvegy Batthyány Lajosné sánci uradalmát is bérelte.
Fia, a mérnöki végzettségű Károly 1868-tól lett városi tanácsos, majd 1869 és 1872 között városi kapitányként a helyi rendőrséget is vezette. Élete 71. évében járt, amikor 1905-ben meghalt.
•Valószínű, hogy a továbbiakban a rézműves műhely, változó tulajdonosokkal ugyan, de folyamatosan működött.
Előbb az 1914-ben, ötvenhét évesen meghalt Samu József (az Ipartestület több ízben elnökéül választotta) 1877-ben alapított vállalkozása dolgozott itt. Samu Deák tér 12. és Kölcsey utca 4. címmel is hirdette műhelyét. Ekkor, a 20. század elején, a Kölcsey utca 4. számú résznek Samu József már tulajdonosa is volt. Birtokában volt a Kölcsey utca 11. számú ház is. (Nem tudtam tisztázni, hogy apja, József volt ő is, akit 1908-ban, hetvenkilenc éves korában ért a halál, miféle szakmát művelt.)

A rézműves tevékenységet két fia (az ifjabb József – ő 1934-ben, élete 39. évében meghalt – és bátyja, Lajos) is folytatta.
Samu Lajos, aki 1893-ban született, (ő 1932-ben lett az Ipartestület elnöke) 1922-től vezette a céget.


Samu Lajos

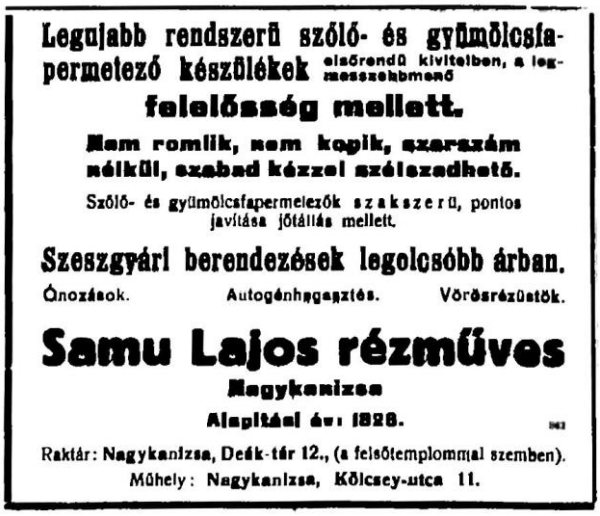

1938

Volt, hogy Samuék 1826-os alapítással reklámozták cégüket. Feltételezhető, hogy ekkor a Vagner-féle műhely létesítésének időpontját vették alapul.
•A fenti, 1864-es fénykép szerint a házban (12. szám) volt Fasciatti Bertalan cukrászdája, illetve Leber Ignác cipész boltja. A cukrászda (1874-től Gerstner Adolf működtette) előtt ponyvával fedett terasz volt kialakítva.
•A mai ház 1976-ban épült.

159. Deák tér 13. (képek még: Kölcsey utca 4.) **(Bajer-ház*)**

•A jelenlegi épület elődje a két részből álló (valószínűleg két ütemben is épült), kis, földszintes sarokház Haas Vilmos kereskedő, szállodás tulajdonában volt a századfordulón.



1901

Korábban gazdája, Fleischacker József után Fleischacker-házként emlegették. Fleischacker 1914-ben, hatvankilenc évesen halt meg.



1886



A környék 1890 körül (TGYM)

•Az első iparos, akinek nevét a város protokolluma feljegyezte Wilhelm Kiszt Fleischacker volt. 1690-et írtak akkor.
A népes (nevét részben magyarosító) család egyik ága az 1900-as évek elején a Fleischacker József Fiai szesznagykereskedő céget működtette. Főzdéjük is volt az Erzsébet tér 1. szám alatt.

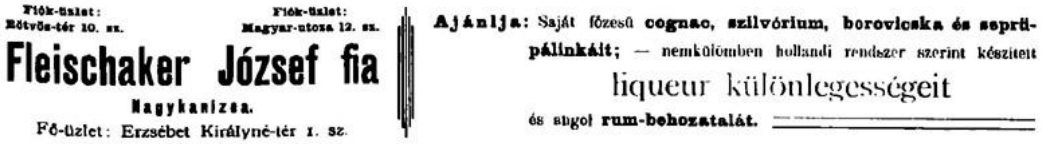

1907



1911

Az első világháború idején rumgyárukat Budapestre helyezték át. A Császári és Királyi Fleischacker-féle Katonai Rumgyár egyike lett a legnagyobbaknak.

Fleischacker József Fiai

katonai állomások szerződéses szállitói

Interurban-Telefon 204. Budapesti telefon 24-89.

Likőr- és rumgyár. Szesznagykereskedés és ecetgyár

NAGYKANIZSA Erzsébetkirályné-tér 1.

BUDAPEST Váci-ut 144.

1920



1904-ben



Bajer cukrászdája belül



A 19. század első évtizedének végén



1930 körül

•A mai ház Bajer Vince cukrász lakóháza volt. 1903-ban, Haas ingatlanjának megvásárlása után építtette, szecessziós stílusban. Sallér Lajos tervezte és kivitelezte.
Az épületen ma is léteznek az üzletek portáljainak, kirakatainak zárására szolgáló vasredőnyök (görredőnyök).
A szomszédos modern épület felhúzásáig az épület a Kölcsey utcában a 2. sorszámot viselte.






A még létező vasredőnyök egyike

•A házban a sarokrészen működött az elegáns Bajer cukrászda.
A vállalkozást 1910 végén (előtte egy évig a cukrászda bérlője volt) Makoviczky Gyula (1883-1951) vette át. A mester híre messzire eljutott. Puncstortája különösen népszerű volt, flótniját Bécsben is kedvelték.

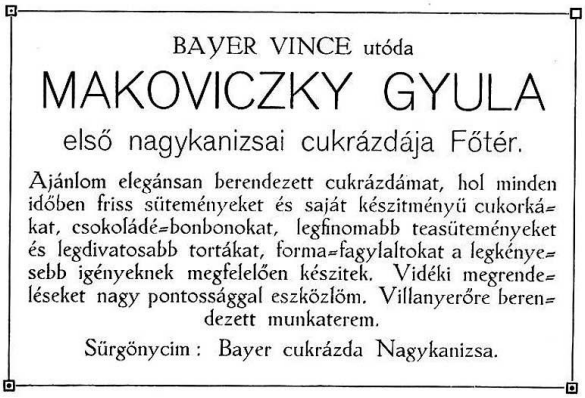

1911

A második világháború után Muskátli cukrászdának nevezték az üzlet utódját.
•A városban 1906-ban alakult meg a Néptakarékpénztár Rt. A pénzintézetnek az épület emelete adott helyet.



1920

•Makoviczky Gyula fia, dr. Makoviczky Gyula (1911-1990) doktori disszertációjában a város történetének értékes adalékait találja az érdeklődő.



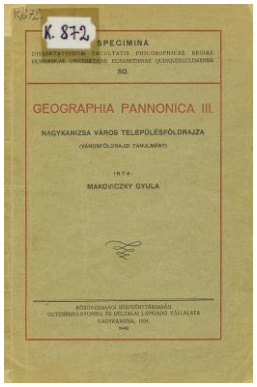

Dr. Makoviczky Gyula és tanulmánya

160. Deák tér 14. (korábbi számozás szerint)



A ház és egy kevéske „klinkerezett” út az 1960-as években (TGYM)

•A Lovák-ház keleti oldalán állt a vele együtt lebontott, emeletes Czenek-ház. Ma a parkoló van a helyén. Oromfalával nézett a térre; a tér házsorához nem igazodva, szomszédjainál hátrébb építették.
•Czenek Márton házát 1840-ben a kalaposmester örököseitől vásárolta meg a Polgári Egylet székházának és 1882-ben adott túl rajta.

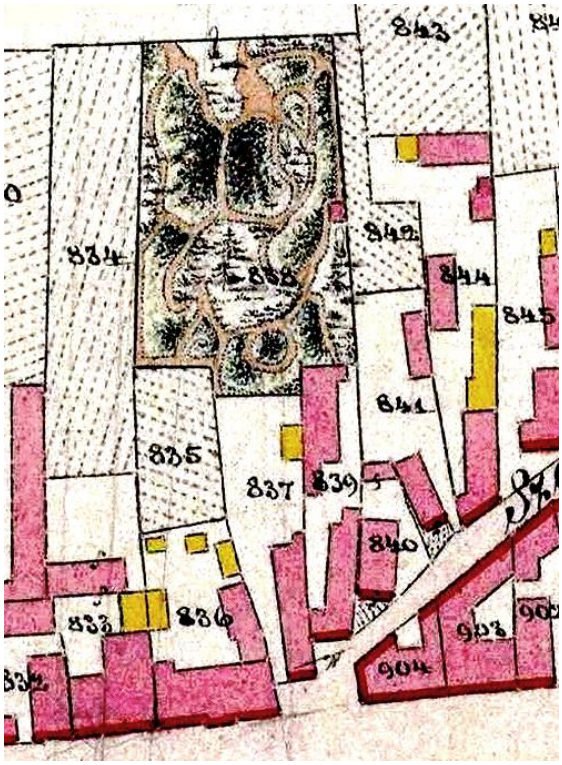

A székház (837) és kertje 1864-ben

A „Verein” – kezdetben így emlegették az egyletet – épületének emeletén volt utcára néző két ablakkal a társalgó, mögötte még két szoba: az olvasó (könyvtárát 1878-ban alapította meg az egylet) és a játékszoba.
A ház alsó részét vendéglőnek adták ki, mögötte nyúlt el északi irányban az egylet nagy kertje.
Az új székház (Sugár út 3.) felépülése előtti időszakban a kert elején állt (1872-től) a deszkafalú „nagy szaletli” (nyári üvegezett veranda): biliárddal, székekkel, asztalokkal. Átellenesen, jobbra a másik (már az 1860-as években is): kisebb, de kőből épült és emeletes. Nyaranta ide települtek át a kártyacsaták.
Mögöttük, mindkét oldalon egy-egy tekepálya helyezkedett el. Hátul, a kiszélesedő részen voltak a sétányok és a kert másik részében Klein Péter puskaművesnek, az egylet vezetőségi tagjának céllövöldéje.
Feljegyezték róla, hogy a helyi Lövölde társulatnak megalakulásakor (1865) ő adományozta a szükséges fegyvereket. Azonban egy „Lövelde” létesítése ügyében az egyesület már jóval korábban, 1849-ben megkereste a várost.
•Az ódon épület másfél évtizedes bérlés után, 1901-re az Ipartestület tulajdonába került.
A szervezet 1876-os alakulásakor Nagykanizsai Iparos Egyesület néven jött létre, 1877-től az Ipartársulat, 1885-től az Ipartestület nevet viselte. Működését Blau Pál házában (Erzsébet tér 2.) kezdte.
Az Ipartestület 1913-ban dalárdát is létesített. Karnagya Büchler Mór lett.
Az énekkar a két világháború között is létezett.



(TGYM)

•Az épület a Lovák-házzal együtt lett az 1960-as évek városrendezési elképzeléseinek áldozata.

161. Deák tér 15. (képek még: Sugár út 1.)

•Lovák Ferdinánd patikája 1814 és 1875 között működött itt, Lovák – akkor még földszintes – házában.
A város első ismert, polgári gyógyszerésze Reiner Antal volt. Gyógyszertárát az 1780-as években eladta Thein Jakabnak, akitől 1792-ben Frantz Antal vette meg. E patikát bérelte a Csehországból származó Lovák Ferdinánd, majd 1806-ban meg is vásárolta.
A patika nevét − Fekete Sas − Lovák Károlytól, Ferdinánd fiától kapta, aki 1837-től 1875-ös haláláig (64 éves volt akkor) működtette azt.


A klasszicista cégérfestmény


A patika helyreállított berendezése a múzeumban

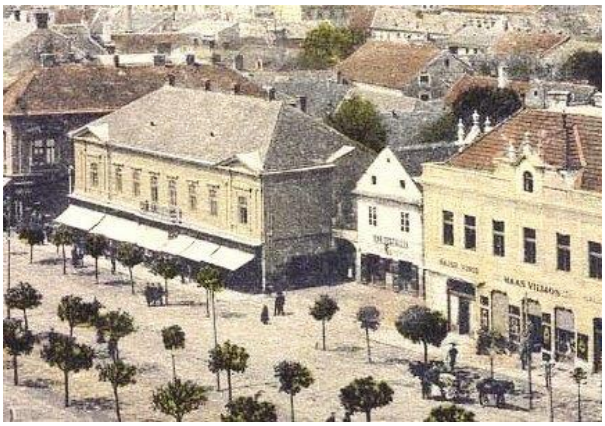

1905-ben



Az 1940-es évek végén



Az 1950-es évek végén
(A benzinkutat Szabó Antal létesítette, aki a kút mögötti üzletében fegyvereket, sportszereket, kerékpárokat árusított az 1920-as években.)



1965-ben

•Ifjabb Lovák Károly (1841-1906) bíró 1884-ben Hencz Antallal régi, földszintes házát szép, emeletes saroképületté alakíttatta.

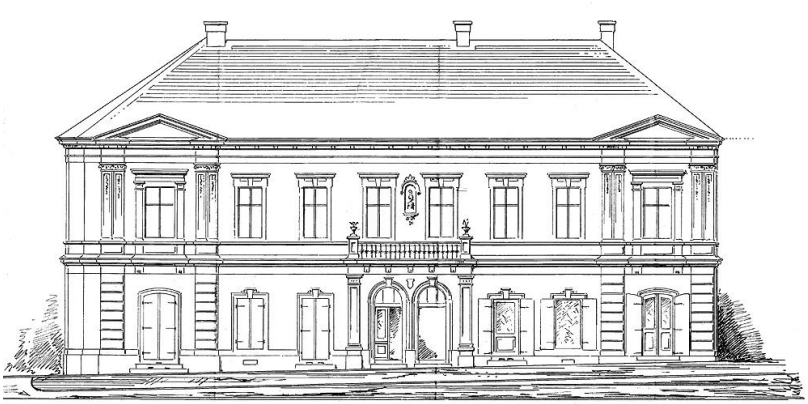

A ház kevésbé lett díszes, mint tervi változata
(TGYM)

•A házban, annak térre néző oldala keleti felén kapott helyet Wittinger Antal cukrászdája. Helyiségeit 1894-ben – a vállalkozás megszűnése miatt – kiadásra hirdették.
1895-ben a korábbi helyiségekben újra cukrászda nyílt.



•A 20. század elején Littke-palotaként is emlegettek, miután megvette Littke József, az 1859-ben alapított pécsi pezsgőgyár tulajdonosa.


Bodega! Bodega! Bodega!

ELŐZETES ÉRTESITÉS

Nagy-Kanizsán — főut — Littke-féle palotában volt Wittinger-féle helyiségekben julius hó 14-én a fővárosi mintára, elegans berendezésü

bodegát

nyitok, ahol kora reggeltől késő estig mindennemü **hideg étkek**, **bel-** és **külföldi borok**, **pezsgők**, **cognácok** és **likörök** – az italok palackokban és poharanként – állandóan a legjobb minőségben kaphatók lesznek.

ozsonák és vacsorák

izléses és gyors szervirozott megrendelés szerint házhoz küldve.

Stern Bernát.

1901

(A bodega, azaz falatozó létesítésének e korai próbálkozása nem lett sikeres. A módosabb vendégek úgy gondolták, hogy őket külön helyiségben külön személyzetnek illene kiszolgálnia. Annyian viszont nem voltak, hogy ezt gazdaságosan meg lehetett volna tenni.)

1911-től Singer József divatáru-kereskedő, 1917-től Blankenberg Imre déligyümölcs- és gyarmatáru-kereskedő birtokolta.




Szalai János kalapos 1914-es hirdetése és 1930 körül készült fényképe
(A reklám szövege pontatlan: a műhely a Deák tér 15. szám alatt volt.)
(A képet Szalai Ferenc jóvoltából közölhetem.)

Emeletét 1901 és 1916 között a Társaskör bérelte, amely aztán az első világháború helyiséghiánya miatt 1917-ben megszűnt.
•Az 1960-as évek végén az illetések már nem tartották elég monumentálisnak az itt álló kis palotát.
Bárki ma is meggyőződhet a helyszínen: sokat nem bizonytalankodtak, intézkedtek…

162. Dózsa György út



A Dózsa György út nyugati része a Sugár úti kereszteződésből a 20. század első éveiben



Ugyanaz télen
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

•Az utca eredetileg a József főherceg nevet viselte, akárcsak az oda épített laktanya. A Magyar és a Petőfi utcákat összekötő új út 1902-re készült el.



József főherceg (1876)



163. Dózsa György út 28. és 30.

•Szuknay G. Lajos építőmester (1877-1937) lakóháza. Mint az a nyugatról szélső ablak feletti évszámból ma is látszik, 1910-ben építette.







Irodája a szomszédban, a 30. szám alatti telken volt. Ott korábban sem volt az utca mentén ház; az udvarban álló épületet részben lebontották, részben átalakították.

Okleveles épitő.

Alulirott tisztelettel van szerencsém értesiteni a nagyérdemü közönséget, hogy Magyar-utcai lakásomat, saját házamba József főherceg-ut, helyeztem át.

Midőn magamat a nagyérdemü közönség szives figyelmébe és jóindulatába ajánlani bátor vagyok, kérem nagybecsü megbizásaikat s maradtam hazafias tisztelettel

Szuknay Lajos

épitő és vállalkozó Nkanizsán.

1907



1914

164. Dózsa György út 51. és 53. (képek még: Kinizsi utca 72.a és 85.b)

•Az 51. sorszám alatt Szántó Lajos (1873-1940) építőmester (Szántó János építőmester fia) 1910-ben készítette el saját lakóházát.





•Szántó a kialakítással lehetővé tette a Kinizsi utca általa szorgalmazott meghosszabbítását. A terv érdemi megvalósulására még évtizedeket kellett várni. A szomszéd sarokházat (Dózsa György út 53.) Vugrinecz József kőművesmester tervezte és építette 1911-ben.

Dózsa György út 54. (egyben Sugár út 53.)

•Lásd: Sugár út 53.





Két képeslap az első világháború időszakából
(Balra a Dózsa György útnak a Sugár úttól keletre eső része. Jobbra a Sugár út 53. számú sarokház.)



165. Dózsa György út 61. (képek még: Sugár út 55.)




•Az emeletes házat Tanczenberger János (1921-ben, hetvenöt évesen halt meg) városi díjnok építtette 1911-ben. Az 1920-as években Makoviczky Gyula cukrász birtokában volt.
•Sarokrészén „Jobb, mint otthon” névvel 1920 környékén vendéglő működött. 1926-os hír szerint, itt volt a kilenc kanizsai adventista imaháza, Németországból érkezett lelkészük (Voigt Miksa) lakásán.

166. Dózsa György út 65.

•A szokatlan homlokzatú földszintes házat Varga Sándor építtette 1910-ben.







167. Dózsa György út 73. és 75. **(Honvéd laktanya*)**




Nagykanizsa
József főherceg honvéd laktanya









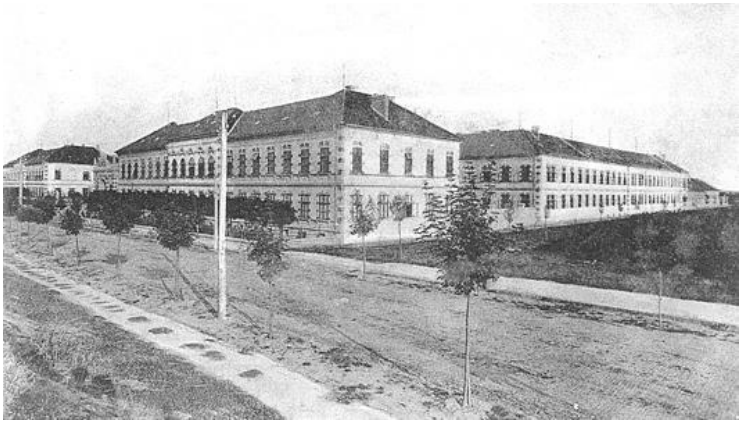

Képek a 20. század első éveiből



Rauscher Miksa



A sapkajelvény alkotója Markó Lajos volt



A zászlótartó (1889)



•A Sugár út 9. alatti laktanya helyett épült a 20. honvéd gyalogezred számára. Egy ezredtörzs és két zászlóalj részére biztosított elhelyezést.

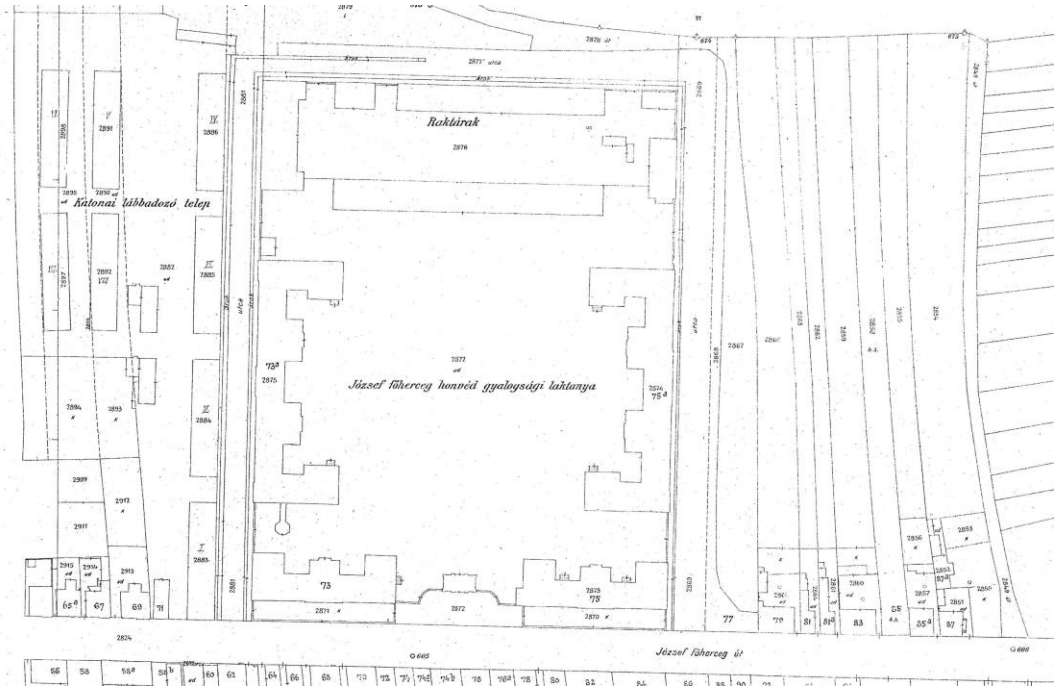

Az 1917-es térképen

A szombathelyi Rauscher Miksa tervezte. Helyi mestereket is alkalmazva kivitelezte Harkányi Ede. 1902-ben adták át. Az épületegyüttes lakatosmunkái a helybeli Kohn Samut dicsérik.

•A diadalívhez hasonló főkapu belső oldalán volt a laktanya órája, a helyi Locke József „zseb-, mű- és torony-órás” munkája. A főkapu felső részén, az utca felől az ország címere lett elhelyezve.

A főkapu alatt a keleti oldalon 1910-es öntöttvas magassági jegy látható a falra szerelve.

Az utca mentén álló nyugati épület földszintjén irodák, emeletén altiszti lakások, könyvtár, értekezleti terem voltak. A keleti épület földszintjén alakították ki az őrség, a kórház, a börtön helyiségeit. Felettük helyezték el az altiszti iskolát és a nős őrmesterek lakásait.



1903
(Testedzés az új laktanya udvarán.)

Oldalt a legénység két épülete áll, négy-négy század részére.



Gyakorlaton (1889)



Éjszakai őrségben (1889)

Minden más építményt a hátsó pótraktár mögött helyeztek el. Az ottani udvar körül épült fel a fegyverraktár, a lőszerraktár, a kocsiszín és az istálló.



Honvéd lelkészet, hadbírói-, orvosi-, kezelőtisztikar és honvédtisztviselők 1896-ban

•Az első világháború után 1922. január 1-jén létrejött a Magyar Királyi Honvédség. Nagykanizsa háziezrede a 6. honvéd gyalogezred lett. Horthy Miklós részvételével, 1923 tavaszán szentelték fel az egység zászlaját. 1926 és 1934 között e laktanya adott helyet az ezred parancsnokságának.
Zenekaruk, Balaton Antal vezetésével, sok örömet szerzett a város közönségének. 1924-ben – takarékossági céllal – mégis felszámolásra kerültek. Ezt követően kísérletek kezdődtek újjászervezésükre, amelyek 1926-ban eredménnyel is jártak. A város vállalta a zenekar pénzügyi támogatását, amelyet az – hetente kétszer – térzenével viszonozott.
Balaton százados azonban végleg nyugállományba vonult és 1927-ben, az akkor létesített „összfúvó tanszak" vezetését vállalta el a zeneiskolában.
Szerepkörét az új formációban Weckl Gellért (1885-1945) ezreddobos töltötte be. (Weckl a várost érő bombatámadás áldozata lett 1945. március 29-én. Április 1-én front átvonult Kanizsán.)
Amikor 1930-ban negyven fővel megalakult a város szimfonikus zenekara, a honvédségiek adták a tagság zömét. Mellettük a zeneiskola tanárai és néhány amatőr voltak részesei az alapításnak. Karnagyuk Vannay János lett.
Az 1930-as évek második felében a hagyományt a 3. határőrezred zenekara folytatta, élükön Hering Károly karmesterrel. Ezredük parancsnoksága 1936-tól 1938-ig szintén Nagykanizsán került elhelyezésre.
•Az épületegyüttest 1955-ig (más forrás szerint 1956-ig) használta a katonaság. Ekkoriban (1945-től) a laktanya Petőfi Sándor nevét viselte.


A laktanya egésze (indafoto.hu)



A déli oldal



A déli oldal közepe







A nyugati oldal déli része



A nyugati oldal északi része



Az északi oldal



A keleti oldal



A déli udvar déli része



A déli udvar északi része





•A 20. gyalogezred parancsnokaként Nagykanizsán élt 1905-től 1907-ig Szurmay Sándor ezredes, később tábornok, miniszter, Nagykanizsa díszpolgára.

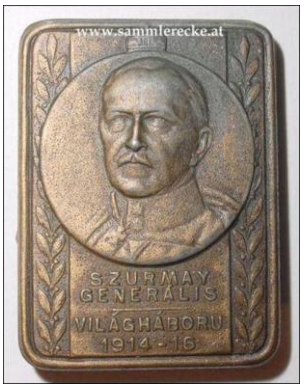





•1915-ben a laktanya nyugati oldala menti telken közel 1000 fő részére katonai lábadozóhelyet létesítettek. Az érintettek szállásaként hat hatalmas barakk épült fából. (Addig ezt a várostól bérelt területet gyakorlótérként használta a laktanya.) Kantinja külön barakkban, az utca másik oldalán volt (Dózsa György út 58.a). 1920-ban adták el kocsmaasztalait, padjait és az építmény anyagát is.
A lábadozó barakkjai később tűnhettek el, mert az 1926-os várostérkép még jelzi azokat.



A kantinban (1889)



Dózsa György út 58.a

•1933-ban rövidke utcát (ma Egry József utca) nyitottak a laktanya nyugati oldalán, amelyet 1936-ban Pilsudszky marsallról neveztek el. Előtte Két ház utcaként emlegették.

168. Dr. Szentendrey Edgár út



DR. SZENTENDREY EDGÁR
ÉRDEMES ORVOS
1885-1966
FÁRADTSÁGOT NEM ISMERŐ
LELKIISMERETES KÖRZETI
ORVOSI MUNKÁJÁNAK EMLÉKÉRE
1922-1965
MIKLÓSFA HÁLÁS LAKOSSÁGA
VÖRÖSKERESZT 1986

•Az utca elején lévő teresedésben 1937-ben állították az első világháború helyi áldozatai emlékművét és az Országzászlót. Mankovits István (1896-1968) kanizsai építőmester tervezte és kivitelezte.



1944
(Steinhardt László képe.)





169. Dr. Szentendrey út 1.b



A 20. század elején



1940 körül



1944
(Steinhardt László képe.)

•1892-ben a három tanteremmel rendelkező – akkor horvátszentmiklósi – felekezeti iskola helyére a felettes hatóság (megyei közigazgatási bizottság) négy tantermes, új iskola létesítését írta elő.
A község az iskola patrónusától kérte az előírás teljesítését. Ő azonban csak a meglévő intézmény bővítésére volt hajlandó.









Az udvar felől

A hajdani iskolaépület ma is áll.
•1939-től volt az iskola kántortanítója, majd 1950-től nyugdíjazásáig igazgatója Steinhardt László.



Steinhardt László (1909-1987)
(Ifj. Steinhardt László képe.)

170. Dr. Szentendrey út 6. (Somogyszentmiklósi templom*)



1940 körül



A bejárat 1977-ben



(TGYM)

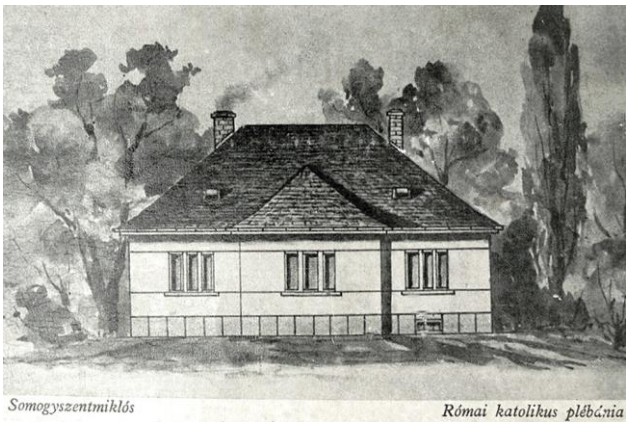

A plébánia épülete 1943-ban készült




1944
(Steinhardt László képei.)

•Az 1748-as vizitáció feljegyzései szerint a falunak már volt egy fából épített kápolnája, egy 25 kilogrammos haranggal. A temető már akkor is a falun kívül volt.
•A mai templom Nagyboldogasszony (Szent Szűz Mária mennybevétele) titulussal, 1765-ben épült Szent-Miklóson, az akkoriban somogyi faluban. Hofstädter Kristóf uradalmi építésszel építtethette Festetics Kristóf (1696-1768) gróf, a környék földesura.


Festetics Kristóf


A Festeticsek ex librise 1749 után

•A négykaréjos, centrális alaprajzú épület valószínűleg mintaképe lett a lazsnaki Inkey-kápolnának.
Bejárata felett az építtető rokokó címere van, amely a kapu- és ablakkeretekkel együtt a keszthelyi Thomas Naderer munkája lehet. A falképek és a faszobrok is 18. századiak.
•1816-os feljegyzések szerint bádoggal fedett tornyában két harang volt (148 és 83 kg). Tetejét cserép fedte, kórusa, sekrestyéje nem volt, kriptája igen.

A templom oltárát gróf Batthyány Lajos miniszterelnök özvegye, Zichy Antónia grófnő készíttette 1881-ben. (Zichy Antónia leánya volt annak a Zichy Károlynak (1785-1876), aki a vrászlói uradalom birtokosa volt, akinek Kanizsán a Fő út 14. számú épület helyén állt háza.)



A két világháború között
(TGYM)



1944
(Steinhardt László képe.)



Zichy Antónia (1887)



Zichy Antónia (1870)

•Az épület 1911-es külső és belső restaurálása a szombathelyi Homorai Béla szobrász vezetésével történt. Ekkor új főoltár, szószék, keresztút készült a belső festésen túl.



Az oltár jelenleg
(Vízvári József jóvoltából.)











•1944 májusában érkezett a somogyszentmiklósi bérmálásra az új veszprémi püspök, Mindszenty József.





A várakozó ünneplők




A püspök érkezése






A bérmálás




Vonulás a temetőhöz
(Steinhardt László képei.)

A püspök innen Nagykanizsára (és Kiskanizsára) utazott, ahol folytatta a pünkösdi bérmálásokat.

171. Egerszegi utca



Korpavár és környéke a 19. század első évtizedében

•A Korpavár nevét adó várból a 19. század második felére csupán egy mély árokkal kerített, négyszögű terület maradt, amely a kocsma mögött helyezkedett el.



Rómer Flóris (1889)

Rómer Flóris 1863-as látogatásakor mindössze ennyit talált a hajdani erősségből.
•1894-ben Palint Korpavárhoz csatolták.
•1925-ben készült el a község (akkor 21 háza volt) hősi emlékműve. Ekkor emlékoszlopot és a haranglábra új harangot is állítottak.



A harangláb (a harangot áthelyezték a 2003-ban épült templomba) és mellette az 1872-es fogadalmi kereszt

•1940-ben szentelték fel iskolájukat (épülete már nem áll), amely az állam és Somogyi Gyula földbirtokos támogatásából létesült.

Egry József utca

•Lásd: Dózsa György út 73. és 75.

172. Eötvös József tér

•Az Eötvös tér nyugati felén körülbelül 1860-ig létezett a „Sárecz tenger”, amely még a 18. században jött létre. Valószínűleg egy téglavető visszamaradt gödreként keletkezett.

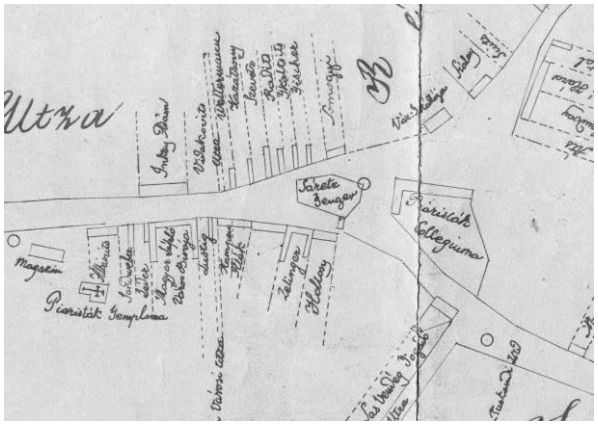

1822 (TGYM)

Az 1848-ban választójoggal bírók névsorában szerepel Sárecz József csizmadia. E régi kanizsai család nevét kapta az itteni tóka.
A vízzel feltöltődött nagy mélyedést használták lovak úsztatására és a hagyomány szerint pékek, „szappantosok” büntetésére. Akkor mártották őket ketrecbe zárva vízbe, ha nem az előírt súlyban készítették termékeiket („megmártás”).
•1869-ben határozott úgy a város tanácsa, hogy az Erzsébet térről eltávolított Szentháromság-szobrot a téren, a gimnáziumtól nyugatra kell felállítani, a környékét pedig Szentháromság térnek hívják azután. Utóbbinak már akkor sétatér szerepet szántak. (A szoborcsoportot a Nagy-Magyarország emlékmű 1934-es felállítása miatt költöztették tovább, a Kossuth térre.)





Két kép a századforduló környékéről
(Alul, a szoborcsoporttól balra a közkút felszíni részei láthatók.)

1876-ban a gimnázium előtti rész fásítása, parkosítása részben megtörtént. Ahogy a Zalai Közlöny írta: a munka „Szeitl kertész tanár ízléses terve” (Szeidl Lipót?) szerint folyt. Ekkor – minden bizonnyal – a gimnázium vette saját kezébe környéke rendezésének ügyét.



1871

(Szeitl kertész tanár, a hirdető Seidl Lipót kertész és az első városi kertész, Szeidl Lipót, az eltérően írt nevek ellenére, ugyanazon személy. Szeidl Lipót kertészete valahol az Óriás − ma Kinizsi − utcában volt. 1891-ben, hetven évesen halt meg.)

A tér parkosításáról a város 1885-ben döntött, azzal a szándékkal, hogy a már tervezgetett Sétakert megvalósulásáig legalább egy „Ideiglenes Sétatér” legyen Kanizsán. A tér nyugati felén kialakított parkot fából készített kerítéssel vették körül.
1914 tavaszán újabb fásításba kezdett a város.


ITT MÉG SOHA NEM LÁTOTT

ÁLLATSEREGLET

a legszebb ázsiai, afrikai, amerikai és szárnyas állatokból.

Látható Eötvös tér (Gymnasium előtt) reggel 8 órától egész napon át este 9 óráig.

Van szerencsém a n. é. közönségnek következő élő állataimat bemutatni:

1 afrikai király oroszlán igen nagy és gyönyörű példány,
2 néger afrikai oroszlán oly szelíd, hogy bárki a két nyíljában sétálhat,
1 dél-afrikai foltos hyena,
2 egyptomi csikos hyena,
2 jaguár vagy amerikai tigris Panthera hegységből,
1 afrikai aranyszínű leopard,
1 indiai őrdög medve,
2 fekete tengeri pelikán,
2 sibériai farkas Kotschorból,
2 ázsiai fehér fejű kandúr macska,
1 dunai amerikai medve,
1 óriási bigyó (Boa Constrictor),
1 tengeri macska,
1 pávián és sok cicákra szerető és majom családok stb. stb.

Valamennyi állat örömest nézet hetenkénti van, mindenfogra a t. cz. közönség a legközelebb ban megtekinthető. Az utolsó délelőtt 9 órakor és d. u. 6 órakor tartatik.

Helyárak: I. hely 20 kr. II. 10 kr. Egész iskola osztályok ebédlők áron részesülnek.

A t. látogatók kényelmére fium a vadállatokkal mutatványokat szakított.

Számos látogatásért ajánl

Prochaska Ferencz.


Nagy-Kanizsán, a szt.-háromság téren.

Bezárólag csak még hétfő, augusztus hó 5-ig estli 10½ óráig van nyitva.

Hartkopf anatomiai és mechanicai gőzerővel működő nagy muzeuma.

Megtekinthető reggeli 9-től estli 10½ óráig.

Belépti dij a panopticum megtekintésére felnőtteknek 15 kr. gyermekeknek 10 kr.

Belépti dij az anatomiai osztályhoz jegyzékkel együtt, (a belépés csak felnőttek részére) 20 kr.

Uj! Terem fizikai mutatványoknak. Uj!

Betlőn. augusztus hó 5-én utolsó előadások

Élve! Delejesség által. Élve!

Az erőműrészet feltünő csudája a felemelt nehezékek által bemutatva. Minden emberre nézve talány.

Egy élő hölgy, ki a tenger felszine felett szabadon lebeg. A szép Galathea ötféle átalakításban, bemutatva a híres Pigmalion rajongtára után, mely feltünő, és csudálatos megjelenés.

Belépti dij: I. hely 20 kr., II. hely 10 kr.

Számos látogatásért esedezik

az Igazgatóság.

A teret időnként a mutatványosok is „megtalálták”
(Hirdetések 1885-ből és 1889-ből.)

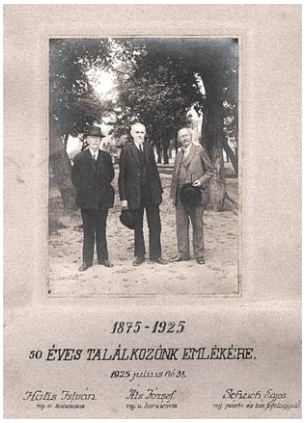
1875-1925

50 ÉVES TALÁLKOZÓNK EMLÉKÉRE.

1925 július hó 31.

Hatis István Ats József Sefzich Ágos

A tér fái 1925-ben
(Háttérben a Szentháromság-szobor hátsó, keleti oldala.)

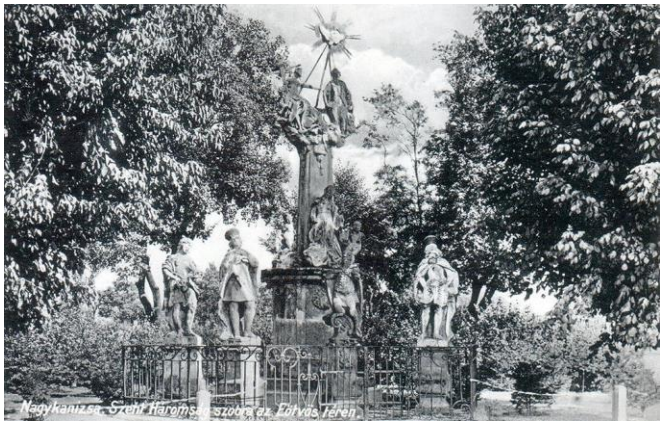
Nagykanizsa. Szent Háromság szobor az Eötvös téren.

A szoborcsoport egy 1931-es képeslapon



A park egy része 1940 körül

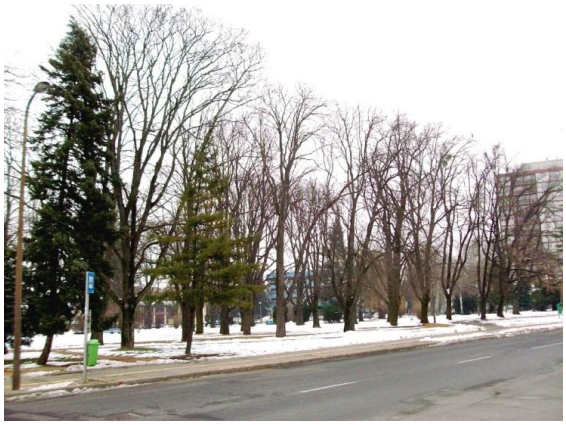



•A tér északi oldalának beépítése ma is érdekes.

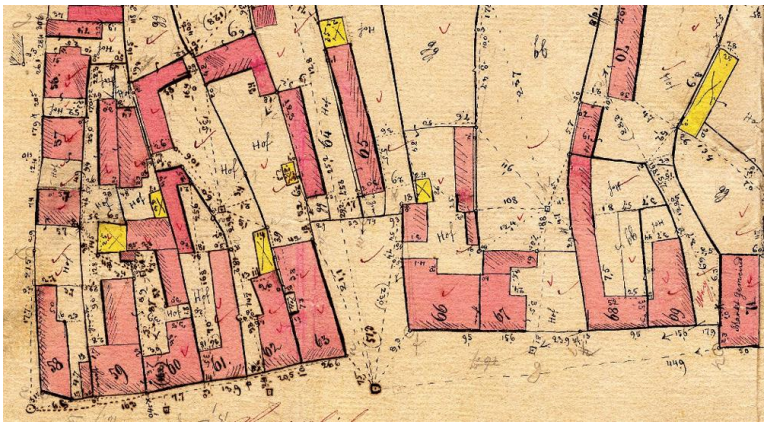

1864
(Balra a Hunyadi utca.)
(TGYM)

Ott hajdanán három terecske alakult ki. Ezek (a jelenlegi számozás szerint) az 5. és a 10. számú házak után vannak, a harmadik a – némi jóindulattal – hivatalosan is térnek nevezett Huszti tér. Korábban ebbe sem kötött be utca.
A jelenség magyarázata talán az, hogy a Petőfi és a Hunyadi utcák közötti tömbbelső nem volt összekötő utcával feltárva. Így, ez a módszer maradt a tér felől még elérhető építési telkek számának növelésére.
•Sokáig az Eötvös tér nyugati oldalán működött a „fapiac”. 1925-ben helyezték át az addigi heti állatvásártérre.
•1873-ban az akkori Sétatér nevű területet Eötvös térnek nevezték el. Viszont a gimnázium mögötti részének (a mai tér északkeleti darabja) akkor még a Vörösmarty tér nevet adták. A teret keletről határoló utca pedig a Vörösmarty utca lett.



A tér keleti oldalának közepe 1953-ban: balra a 16. és 17. számú (dupla), jobbra a 19. számú ház (TGYM)

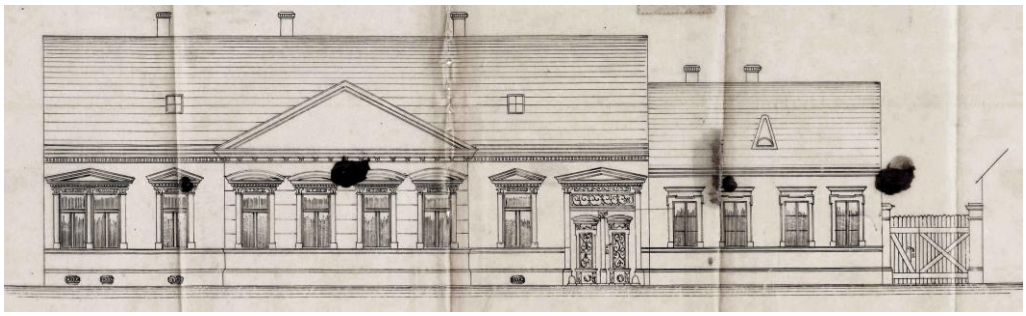

Az Eötvös tér 16. és 17. számú ingatlan 1892-es átalakításakor
(Tulajdonosa akkor Sebestyén Lajos (1852-1910) ügyvéd volt.)
(1919-ig a házban működött Rácz Kálmán „fogászati műterme”, de az 1911-ben – az akkori címtár szerint – már Kőnig József fogorvos is itt várta pácienseit.)
(TGYM)



A háttérben az Eötvös tér 16. számú ház udvari homlokzata 1968 körül
(A fotó a mai Platán sorban készült. A Sebestyén-ház déli szomszédjait már lebontották.)

Így volt ez 1900-ig, amikor a mai Vörösmarty utca névadása megtörtént és itt a teljes tér az Eötvös nevet kapta.
Miközben a hivatalos elnevezések változtak, a kanizsaiak jobbára maradtak a megszokottnál, egyszerűen Papkertként emlegették a környéket.



Eötvös József 1842-ben






Eötvös tér 1. és 2.



Céges levelezőlap részlete 1925-ből
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)




Eötvös tér 2.a és 3.

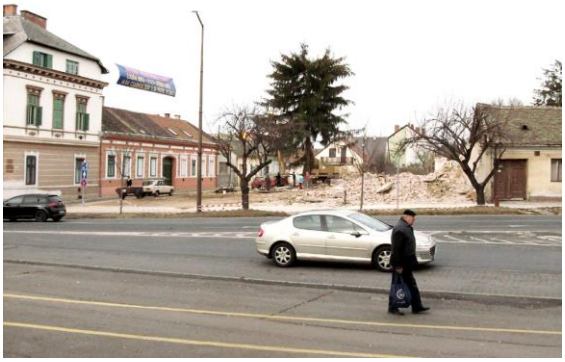


2009 novemberében és 2010 júniusában

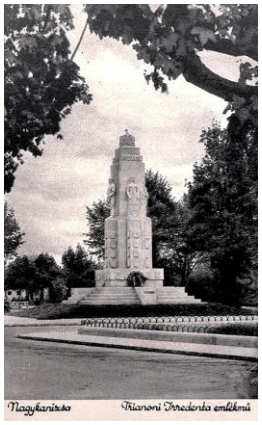



A Nagy-Magyarország emlékmű a hajdani képeslapon és helyreállított változata
(Az emlékmű létesítését Schless István 1933-as adománya tette lehetővé.)



Schless István



1936

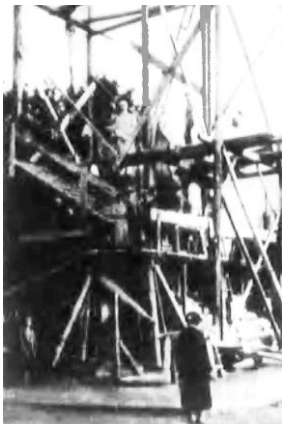
1934-ben közölte a helyi lap az építés e képét


Az 1952-ben lerombolt emlékmű talapzata 1958-ban vagy 1959-ben
(A képet Czupi Gyula jóvoltából tudom bemutatni.)



Ugyanitt az 1960-as évek második felében
(A Tanácsköztársaság emlékmű – Jancsi és Juliska, ahogy helyben emlegették – 1964-ben került felállításra.)
(Büki Pál felvétele.)

•Az új városrész építése miatt a tér keleti oldalának épületei az 1960-as évektől egymás után tűntek el.
A déli részen e folyamat később indult. Elsőként a Széchenyi térnél épülő üzletközpont helyét alakították ki az 1970-es évek legvégén, de a továbbiakban itt is lebontották a házak mindegyikét.

173. Eötvös tér 4.



Az 1900-as évek elején
(Balról a második ház.)

•Még áll az egyszerű, földszintes, az 1850-es években már létező ház, amelynek tulajdonjogát 1878-ban szerezte meg a görögkeleti egyházközség.







•A ház addig Dobrovics Mihály (1800-1878) özvegye, Mauritzi Elena (Helena) tulajdonában volt.
Mivel megélhetése nem volt biztosított, házát átengedte azzal, hogy a hitközség ott neki kis lakást, évente járadékot és tűzifát biztosít élete végéig, temetéséről is gondoskodik.
A ház árát a hitközség végül tisztességgel megfizette: Elena még huszonkét évet élt, 1900 decemberében halt meg. Nyolcvannyolc esztendős volt.
•Megjegyzem, hogy Elena nevét Anna, Jelena, Eliza formában is megtalálhatjuk a korabeli forrásokban. A házaspárnak egy gyermeke volt: Heléna.
Nem könnyű hát eligazodni a Dobrovics család tagjai között, ha Jelena nevűvel találkozunk. Így említik például Dobrovics Dömötör feleségét, Csók Ilonát is. Dömötör első feleségétől (Popovics Mária, aki élete 32. évében, 1870-ben halt meg) született leányai pedig Ilonka, illetve Anna nevet kaptak. Csupa potenciális Jelena…

174. Eötvös tér 5. és 6.



Balról az Oroszváry-ház, mellette a Szegő-ház 1920 körül
(A kép középső részén láthatók az itteni közkút felszíni részei. A helyi lap először 1896-ban említi, de már 1873-ban megbízta a város Geiszl Mórt egy Eötvös téri kút létesítésével. Tíz méter után ugyan találtak kövületeket (valami „bivalyféle" maradványait), de vizet nem. Húsz évvel később a sörgyár kútját sikeresen megásó német vállalkozó kapta a munkát. Ezt az eredménytelen próbálkozást 38 méter mélység elérésekor állíttatták le.)
(TGYM)

•A sarki ház (Eötvös tér 5.) a 19 század közepén már létezett.





•A századforduló környékén sokáig dr. Oroszváry Gyula ügyvéd birtokában volt. Oroszváry a helyi közélet tevékeny részese volt. Már fiatalon elnöke lett az Önkéntes Tűzoltó Egyletnek, a Hadastyán Egyletnek, a Katholikus Legényegyletnek (ebben a sorrendben).



Oroszváry Gyula tűzoltói egyenruhájában (TGYM)

1906-ban egyik alapítója és első elnöke lett a Petőfi Asztaltársaságnak. Élete 66. évében, 1914-ben halt meg.

•Az ügyvéd egyetlen testvére, Oroszváry Lujza is a ház lakója volt. Mégis, amikor hetven évesen, 1916 elején meghalt, már alig akadt a városlakó, aki akárcsak létezéséről is tudott volna.

A különc hölgy édesanyja halála (1877) után soha, egy pillanatra sem hagyta el az ingatlant. Virágainak élt, majd örökbe fogadott egy szegény, szerencsétlen sorsú leánykát, aki halálakor általános örököse is lett.

Rejtőzködő életvitelének oka valószínűleg végleg titok marad.

•A házban működött Frank József 1912-ben alapított „mérleggyára”.



1912



1920



Frank József (1879-1936)



1937

A vállalkozást fia, Lajos folytatta és költöztette a tér 2.a számú épületébe.
•Az Oroszváry-ház utáni terecske mélyén, a nyugati oldalon található ingatlan (Eötvös tér 6.) még a huszadik század elején is a Czelczer család tulajdonában volt. Egy 1848-as adat szerint Czelczer János akkor a Fekete Sas fogadó bérlője volt.

175. Eötvös tér 8. **(Szegő-ház*)**

•Az itteni földszintes sarokház már 1870-ben Schlesinger (1888-tól Szegő) Gyula fakereskedő – később a csapi uradalom bérlője – tulajdonában volt.
1870-ben itt nyitotta fiókraktárát az alsódomborui Ujlaky, Hirschler és Fia faipari cég.

Ujlaky, Hirschler és fia
fakereskedő társulat
ALSO-DOMBORUBOL, utolsó pósta KOTTORI,
itisztelettel jelenti a magas uraságoknak s egyváltalán a t. cz. közönségnek, miszerint
deszka, lécz, [illegible] **fenyő-épületfából**
nagy és jól berendezett raktára van; mely raktárból bármi e nemü megbizás gyorsan és
utányosan eszközöltetik; mire nézve midőn a magas uraságok s a t. cz. közönség to-
vábbi bizodalmát kérnék, ajánljuk
Nagy-Kanizsán, SCHLESINGER GYULA urnál lévő
bizományi raktárunkat.
Teljes tisztelettel,
(529—38) Ujlaky, Hirschler & Fia,
fakereskedők.

1872

A hely választását családi kapcsolatok indokolták. Schlesinger első felesége, Hirschler Fanny (1852-1894) a muraközi vállalkozást 1828-ban alapító Hirschler Gyula (1809-1876) leánya volt.
Szegő Gyula a Honig és Schlesinger cég deszka- és épületfa üzletét 1889-től működtette önállóan.
1902-ben halt meg.
•Szegő új, emeletes lakóházát 1886-ban építtette a régi épület helyére. A házat Hencz Antal tervezte és kivitelezte.








•Itt lakott – még az 1890-es évek elején – dr. Villányi Henrik, a felsőkereskedelmi iskola igazgatója, a Zalai Közlöny főszerkesztője, a helytörténet kutatója.
•1912-ben az emeleten nyílt meg a Folyammérnöki Hivatal (Eszékről költözött ide), amely az akkori országhatártól Baranyáig (Vas, Zala, Somogy, Varasd, Belovár-Kőrös megyék és Verőce megye két járása) irányította a Dráva és Mura vízügyi szolgálatát.

176. Eötvös tér 9. és 9.a

•A területen, ahol ma két ház áll, hajdan csak a nyugati részen létezett épület. Ennek a régi (1860-ban már állt, de épülhetett évtizedekkel előbb is) háznak megmaradt darabját láthatjuk ma is 9.a számmal.
Tulajdonosa az 1880-as évek elején egészíttethette ki keleti irányban lakóházát. Így az már kitöltötte a telek teljes szélességét.
•Az ingatlan birtoklója Máninger (Maninger) József volt.
A választópolgárok 1848-as jegyzékében neve mellett az esztergályos foglalkozást találjuk. Később (egy 1876-os adat szerint is) kocsmárosként működött; talán épp itt, régi házában volt vendéglője.
Tény, hogy a gyermektelen Máninger a város egyik jómódú, ismert polgárává lett. Máningert már 1844 és 1847 között kamarásként ott találjuk a város vezetői között. Időről-időre a későbbiekben is szerephez jutott: volt közigazgatási tanácsos, aljegyző, élete végén gyámatya (szegények atyja).
Hetvenhat évesen, 1901-ben halt meg. Ekkoriban a Zalai Közlöny már úgy emlegette, mint aki „Kanizsa egyik legszebb élő ereklyéje”, mint aki a „kanizsai őspolgár”.
•Máningert követően Trojkó Gyula rézműves tulajdonába került a ház.

Trojkó lebontatta az épület későbbi, keleti toldását és egy keveset a nyugati öreg részből is. Az így kialakított területen emeltette a 9. számot viselő, ma is látható házat.
A város 1917-es térképe már az így kialakult állapotot tükrözi.



1910


Török Tibor 1980 körül készült felvétele





Eötvös tér 9.a Eötvös tér 9.



Az udvari oldal

177. Eötvös tér 10. és 11. (korábbi számozás szerint)

•Az Eötvös tér 10. szám alatti apró emeletes házában volt Nentwich Gyula (élete 61. évében, 1882-ben halt meg) okleveles gyógyszerész vaskereskedése.



Eötvös 10. balról a negyedik, emeletes ház

Sajnos, a képzettség és a tényleges tevékenység szokatlan mértékű különbözőségének okáról nincs adatom.



1975 körül
(A 11. szám alatti épületet már lebontották.)
(TGYM)



Nentwich Gyula (TGYM)

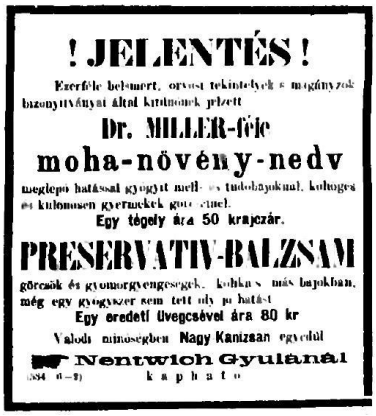



1872 és 1882



1885



1886

Nentwich kereskedői működését 1850-ben kezdte.
Az épület nagyjából ebből az időből származott, Nentwich birtokolta.
•Az első világháborút követően Benedek István kereskedő tulajdonába került, akinek 1920-tól itt volt a fűszerboltja.
Később bővítette tevékenységét: lovakkal vontatott, zöldre festett kocsikkal ő hordatta ki a postai csomagokat a címzetteknek. Az 1943-as telefonkönyvben már a „m. kir. postaszáll. és szállítmányozó” foglalkozást találjuk neve után.

1940-ben kezdték a városban a lóvontatású kocsikat gépkocsikra cserélni.
•Mellette, a keleti oldalon, az itteni kis terecske sarkán egy az oromfalával a tér felé forduló, a másikkal azonos magasságú ház állt. Kora az előzőével nagyjából azonos lehetett, jobbára tulajdonosuk is ugyanazon személy volt. Több (10.a és 11.) házszámot is viselt az idők során.



2009 decemberéig létezett sértetlenül az egyik kő kerékvető

•Az emeletes házat az 1980-as években bontották le.

Eötvös tér 13. (korábbi számozás szerint)

•Lásd: Huszti tér 1.



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

178. Eötvös tér 14. (korábbi számozás szerint)

•Az Eötvös tér keleti oldalán (a Huszti térrel átellenesen), a 14. számú ház volt északról az első, amely hivatalosan is a tér része volt. Szomszédja már a Petőfi utca 1. házszámot viselte.
•1864-ben Piringer Róza, majd 19. század végén, a 20. század elején Zadubánszky Lajosné (Piringer Klára) háza volt. Klára a Keresztény Jótékony Nőegylet második elnöke volt, tizenhat évig (1906-ig) vezette azt.



Piringer Klára (Zadubánszky Lajosné)
(1921-ben, nyolcvanöt éves korában halt meg.)

•Piringer Róza – a „diplomás nevelőnő” – Klára testvére volt. „Piringer Róza nőnöveldéje” 1865-től működött a városban. Az újszerű próbálkozásra sok idő nem adatott: 1874-ben Piringer Róza meghalt. Csak negyvennyolc éves volt.
•Másik testvére, Pataki (Piringer) Mihály végigharcolta a szabadságharcot, végül Bem segédtisztje lett, majd 1850-ben emigrált.
1851 novemberében Kossuth megbízásából – a császári seregbe sorozott honvédtisztek körében – egy ellenállási szervezet kiépítésére kapott feladatot. Megbízása teljesítésére Radkersburgba utazott, de ott az osztrákok szinte azonnal letartóztatták.
Így aztán, amikor Kossuth 1851 decemberében írt levelével Mathaides Józsefet Magyarországra küldte, hogy terjessze Kossuth amerikai látogatásának eredményeit és vegyen részt a majdani felkelés előkészítésében, sorait már így fejezte be:
„Átkunk az, hogy a magyar nem tud hallgatni. Tudja, hogy fejét veszélyezteti, ha fecseg, mégis fecseg és nagy érdekeket veszélyeztet, és úgy jár, mint Pataki. Tanuljon ön mások példáján, és tudjon hallgatni.”
Pataki Mihályt 1852-ben Bécsben kivégezték.
•Az 1902-ben alakult helyi Katholikus Legényegylet 1903-ban itt rendezte be első otthonát.

179. Eötvös tér 22. és 23. (korábbi számozás szerint)

•A tér keleti oldalán, a Teleki út sarkán található területnek sokáig egy gazdája volt. Az ottani épületegyüttes nyugati oldala az Eötvös tér 22. házszámot kapta, délen volt a Teleki út 1. és 3.
A 19. század utolsó harmadában Berdin Márton vegyeskereskedő birtokolta. Minden bizonnyal a házak építtetője is ő volt.
Üzletét a Teleki út 1. szám alatt rendezte be. 1898-as halála után (56. évében járt akkor) fia örökölte a teljes ingatlant, boltját pedig bérlők működtették tovább.
•1920-ban kezdett itt (Eötvös tér 22.) dolgozni Bazsó Sándor „okleveles lóvasaló és kocsikovács". Műhelye a Teleki út 3. számú ház felől is elérhető volt.


Üzletnyitás! Van szerencsém tisztelettel értesíteni a n. é. közönséget, hogy Eötvös-tér 22. szám alatt, Teleky-ut sarkán az udvarban
lóvasaló- és kocsijavító kovácsműhelyt
rendeztem be, hol szakszerü munkámmal, gyors és pontos kiszolgálással kivánom a nagyérdemü közönség bizalmát elnyerni.
Teljes tisztelettel:
BAZSÓ SÁNDOR
okl. lóvasaló és kocsikovács.

1920
(Bazsó ötvenhárom évesen, 1933-ban halt meg.)

•Tőle Tüchert Lajos (1907-2001) vásárolta meg a kovácsműhelyt és a cég üzemeltetési jogát.
Tüchert lett Nagykanizsa utolsó neves kovácsmestere.
Letenyén az Andrássy uradalom kovácsműhelyében tanulta a szakma alapjait, majd körülbelül két évig dolgozott Bazsó Sándornál segédként.
Ezt követően indult az akkor még szokásos vándorútra. Tapasztalat- és munkaszerző vándorlása során legtovább (három évig) Kecskeméten Garaczi János kovácsmesternél gyakorolta mesterségét.
1932-ben, amikor megtudta, hogy Bazsó árulja vállalkozását megvette azt.



Nagykanizsa, postabélyeg kelte.

Műhely átvétel!

Van szerencsém tisztelettel értesíteni a ló- és autótulajdonos urakat, hogy ***Nagykanizsán, Teleky-ut 3. és Erzsébet tér 22. sz. alatt levő Bazsó Sándor-féle kovácsműhelyt*** átvettem és azt saját nevem alatt tovább folytatom.

Az ország nagyobb városaiban szerzett szakgyakorlatom folytán abban a helyzetben vagyok, elvállalhatok minden e szakmába vágó munkákat, u. m.: **mindenfajta uj kocsik készitését és javitását, mezőgazdasági felszerelést, tartós autórugók készitését és javitását, szakszerű lóvasalást.**

Győződjék meg tartós és pontos munkámról és szolid áraimról.

Kovácsok és uradalmak részére elvállalok mindenfajta kényes és erős anyástengelyek kinádolását, kocsialjak (stelek), kocsialkatrészek, kocsirugók és rugóházak készitését, erős kereksinek géppel való kisebbre vételét és meghajtását.

Pontos és gyors kiszolgálás.

Szives pártfogását kérve, maradtam kiváló tisztelettel

Tüchert Lajos
kovács- és kocsigyártó mester

53138 GUTENBERG ÉS DELZALAI

1932

1937-ben megszerezte a műhelyének helyet adó ingatlant is. Az utcai homlokzat kivételével az épületeket átalakíttatta, saját igényei szerinti műhelyt hozott létre.

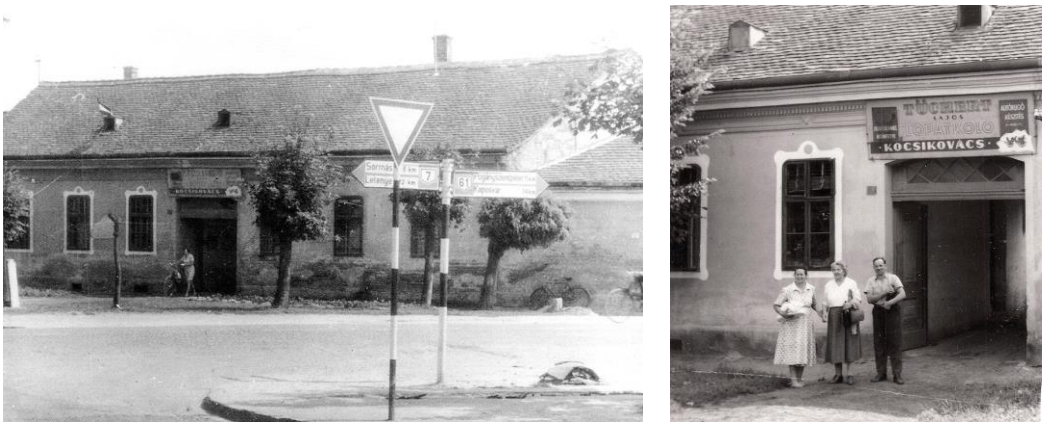

A ház az 1950-es évek végén
(A második képen Tüchert Lajos is látható.)

Általában hat alkalmazottal dolgozott. Megrendelői több fogatot tartó módosabb magánszemélyek, nagybirtokosok, cégek, fuvarosok, fiákeresek voltak. Kisebb kovácsműhelyek részére is végzett munkákat.


TÜCHERT LAJOS, NAGYKANIZSA
KOCSIKOVÁCS ÉS LÓPATKOLÓ
ARANYÉREMMEL KITÜNTETVE
KÉSZÍT:
MINDENFÉLE RUGANYOS KOCSIKAT, SZEKEREKET, KOCSIALKATRÉSZEKET.
KOCSI- ÉS AUTÓRUGÓK
SPECIÁLIS KÉSZÍTMÉNYT VÁLLALOM, HIBÁS PATÁK SZAKSZERŰ VASALÁSÁT ÉS HELYRENCZÉJÁT.
SZAKSZERŰ MUNKA ÉS PONTOS KISZOLGÁLÁS.
Nagykanizsa, 194...
Számla


A mester és kovácsudvarának egy része az 1950-es években

Tüchert az államosításokat ugyan átvészelte, de megszokott megrendelői eltűnésével más tevékenység után kellett néznie. A papíron még létező cég számára a végső ellehetetlenülést 1967 hozta. Városrendezési okokból ekkor sajátították ki a környék ingatlanjait.


A kovácsműhely bontása 1968-ban



A bontást követő építkezés
(fortepan.hu)

Tüchert Lajos kénytelen volt műhelyét átköltöztetni Magyar utcai házába, ahol már nem folytatta tevékenységét.
•Kedves történet fűződik a bontáskor készült kép előterében látható kétkerekű kocsihoz.
Az 1950-es évek végén egy a városba látogató cirkusz a ház előtti téren verte fel sátrát. Valamelyik előadásukon megsérült egyik lovuk lába. A már-már vágóhídra került állatot megsajnálta és megvásárolta Tüchert Lajos.
Lányától, dr. Tüchert Ágnestől kapott leírás szerint (tőle származnak a képek és adatok is) a ló okos volt, kedves, szelíd, hálás, türelmes, jó szándékú, együttműködő és gyönyörű.
A jellemzés érzékelteti, hogy az állat gyorsan a család kedvence lett.
Az ideiglenes istálló kialakítása után a családfő a felvételen látható könnyű, kétkerekű, vajsárga homokfutót tervezte meg és készítette el lova számára. Ezt követte egy terményszállításra szánt kis „kordé”, a tél beköszönte előtt pedig egy csínos szán is. (Akkoriban még nem távolították el teljesen a havat a téli utakról.)
Röpke, a Kanizsán szerencsét hozó balesetet szenvedő cirkuszi paripa szinte matuzsálemi kort élt meg: 25 éves korában halt meg.



Kerékvasaló készülék Tüchert Lajos hagyatékából

•A déli oldalon, a Kórház utca sarkán állt a Fekete Sas uradalmi fogadó dél felé hosszan elnyúló két párhuzamos épülete (Eötvös tér 23.).
Már az 1780-as évek katonai felmérésének térképe is jelzi helyét. Az 1850-es években öt szobája volt.

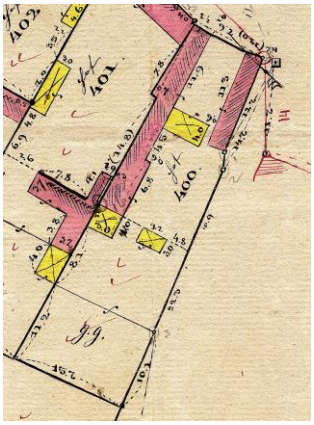

Az épületegyüttes (400) az 1864-es térképen
(Felül az ingatlan Eötvös tér felőli oldala.)
(TGYM)

Udvarában hat oszlopon álló kocsiszín is várta az utazókat. Ezt a bontás előtt már kovácsműhelyként használták. A helyi lap egy 1910-es híréből egy itteni magtár létezéséről tudhatunk.
Az utca felőli magasító felfalazások (attikák) a házaknál fiatalabb építmények voltak.



1921



Somogyi Samu (1869-1935)



A hajdani fogadó két épülete 1966-ban
(TGYM)



Török Tibor 1980 körül készült felvétele

•1981-ben – akkor már léteztek az új épületek – került lebontásra a második, keleti épület is, amely akár maradhatott is volna, mert elegendő hely állt rendelkezésre.

180. Eötvös tér 24. (korábbi számozás szerint)

•A ház tulajdonosa Simoncsics Antal szitás volt a 20. század elején.
•Megjegyzem, hogy egy 1813-as adat szerint a városi tanács, illetve a magisztrátus tagjai között van ilyen nevű tag; ott nevét Simontsits változatban említik. Simontsits Mátyás 1820-ban városbíróvá is lett. Egy 1848-as adat Simonsits nevű uradalmi várnagyot említ.
•Az épület érdekessége, hogy udvarában, egy kis földszintes házban volt az 1830-as évektől (körülbelül tizenöt éven át) Mojzilovics magániskolája.
Mojzilovics görög kereskedő volt, Isztambulból érkezett Kanizsára. Pénze nem lévén, tanítással kezdett foglalkozni, magyarul nem tudván, németül tette azt.
Itt, az iskolaszobában szemben álló padokban elkülönítve ültek a lányok és a fiúk, körülbelül harmincan. Az oktatás így is koedukáltnak volt mondható.
Magániskolákba a tehetősebbek járatták gyermekeiket. Így akarták megóvni őket a minősíthetetlen körülményektől és a mértéktelen testi fenyítéstől. Persze, Mojzilovicsnak is volt a teremben nagyjából tízféle pálcája, erre a célra készített állványon. Használta is azokat, az eset „súlyossága” szerint válogatva köztük.
Hozzá járt például Babochay György, későbbi polgármester.
A megöregedett Mojzilovics végül visszatért Isztambulba.

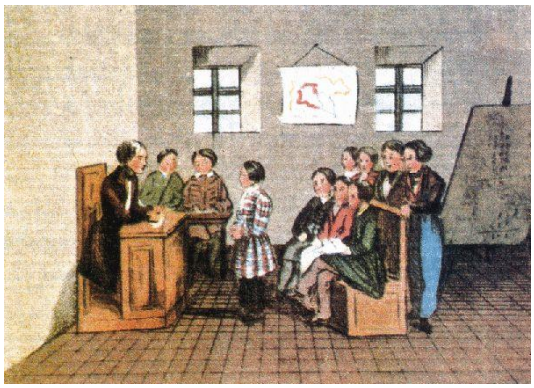

A korszak egy tanítási órájának ábrázolása

181. Eötvös tér 25. (korábbi számozás szerint)

•A házban volt Totola Lajos (1870-1930) neves kalaposmester műhelye. A mesterséget veje, Pacsirszky Alajos (1896-1989) és unokája, Pacsirszky László vitte tovább.



1922
(Ugyancsak 1922-ben kapta iparengedélyét Pacsirszky Alajos.)

•Házát lebontatva, Totola 1928-ban Fatér Mihállyal terveztetett és építtetett ide új emeletes épületet.

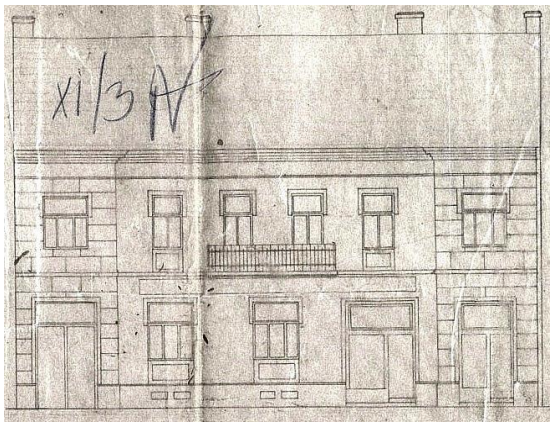

Totola házának homlokzata a terven (TGYM)


Az Eötvös tér 24., 25., 26. és 27. szám alatti házak Török Tibor 1980 körül készült felvételén
(A bontásra készülve az épületek már kiürítve.)

182. Eötvös tér 26. (korábbi számozás szerint)


Az 1970-es évek első felében
(TGYM)



Török Tibor 1980 körül készült felvétele
(A bontásra készülve az épületek már kiürítve.)

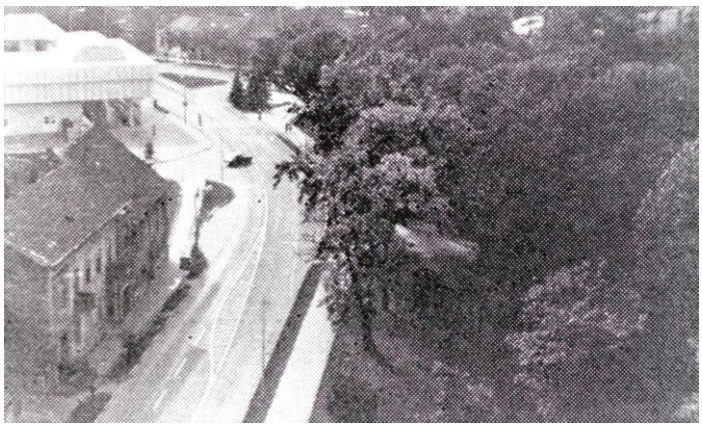

1982
(A 25. és 26. szám alatt még állnak az épületek.)

•Az emeletes épületet Pflanzer Gábor, a gimnázium rajztanára, majd özvegye birtokolta a 19. század végén és a 20. század elején.
A fiatalon (1893-ban, negyvennégy évesen) meghalt Pflanzer megkísérelte a város monográfiájának megírását, de annak csak háromnegyed részével tudott elkészülni.
•1863-ban az itt álló épületet Szecsődy-háznak nevezték.

183. Eötvös 27. (korábbi számozás szerint)



A ház 1966-ban (TGYM)



Török Tibor 1980 körül készült felvétele
(A bontásra készülve az épület már kiürítve.)

•A hosszú, alacsony épület tulajdonosa 1866-ban Blumlein Frigyesné (Dampf Klára) volt.
A századfordulón iparosok sora dolgozott benne. Szabó, kárpitos mellett egy szappanos is: Kolin Lipót.

184. Eötvös tér 28. (korábbi számozás szerint)



A ház 1964-ben (TGYM)



Az Eötvös tér 26., 27. és 28. szám alatti házak Török Tibor 1980 körül készült felvételén
(A bontásra készülve az épületek már kiürítve.)

•Az épületet az 1873-ban elhunyt Horváth János ügyvéd birtokolta.

Hirdetés.

Nagy-Kanizsán pesti utcza végén, az ugynevezett „utolsó garas" korcsma, 3½ hold belsőséggel, 5 épület, jó lakhás, pincze, kocsiszín, pajta, istállók, 27 hold szántófölddel vagy a nélkül is szabadkézből eladó; venni szándékozók jelentsék magokat alulirt tulajdonosnál. Kanizsán 1864-iki január 15-én.

Horváth János h. ügyvéd
405. sz. házban.

1864

185. Eötvös tér 30. (korábbi számozás szerint)

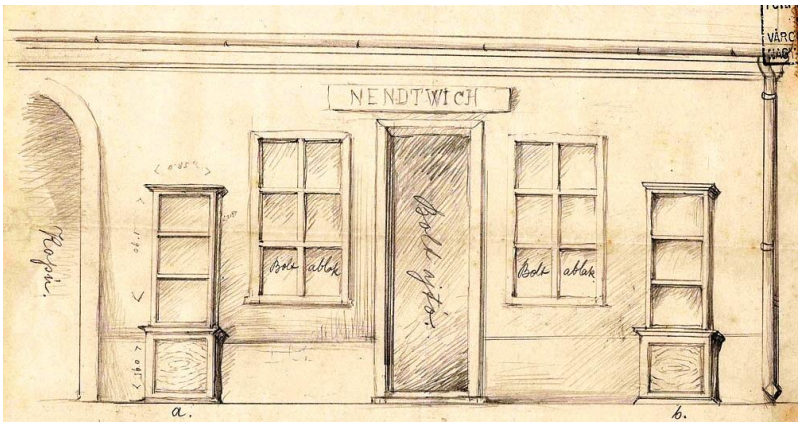

A Köhler-féle vaskereskedés (még Nentwich utódaiként) kirakata 1889-ben
(A ház a későbbi emeletes épület elődje.)

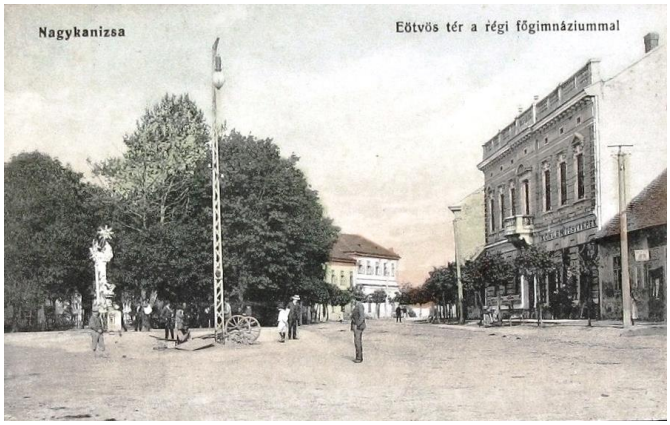

Jobbra a Köhler-ház az első világháború előtt


1939 (TGYM)

•A Köhler-házat a 19. század utolsó évtizedében emelték.
•Itt, a déli oldal utolsó emeletes házában működött a Köhler testvérek (Antal és Gyula) – 1880-as években létesített – vaskereskedése.



Köhlerék számlájának részletei
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Ők Nentwich Gyula (mostohaapjuk) vaskereskedő utódai voltak, aki tevékenységét 1850-ben kezdte és 1882-ben halt meg. Az Eötvös tér 10. szám alatti apró emeletes házában volt üzlete.
Köhlerék üzlete saját házuk földszintjének nyugati felén volt, de működött a kereskedésnek egy udvari része is. Ezt a homlokzat párkányán a „Vas udvar” felirat hirdette.



1920

Köhler Antal 1913-ban, élete 59. évében, Gyula 1923-ban, élete 71. évében halt meg.
•1922-ben Kutassy Kálmán tulajdonába került a cég, majd 1932-ben csődbe jutott. (Kutassy 1931-ben, ötven évesen meghalt.)
Ebben az időszakban a házban lakott Sabján Gyula polgármester.


Sabján Gyula
(1875-1939)

186. Eötvös tér 32. és 33. (korábbi számozás szerint)



A 20. század első évtizedében (A kép jobb felén a 30., 31., 32. és 33. számú házak.)



A már kiégett Pfaff-ház az 1940-es évek végén

•A 33. számú ház tulajdonosa 1892-es halála (ötvenkilenc esztendős volt akkor) előtt Pfaff József pékmester (a sütőmesterek sorát adó családból az utolsó) volt, akitől leánytestvérei örökölték az ingatlant.
Szintén pék őse a 18. század második felében költözött Kanizsára Lotaringiából.
1839-ben Pfaff József (ő a fenti Pfaff apja, aki az egyházi anyakönyv szerint 1805-ben született) városi kamarás (pénztárnok) is volt. 1882-ben halt meg. Gyászjelentésében hetvennégy évesként írtak róla.
A nagyapa, Pfaff János adományozta az Ispita kápolnájának Keresztelő Szent János olajképét.
•Halis István szerint a ház korábbi tulajdonosa Albanich Flórián – maga is pékmester – volt.
1848-ban, 1849-ben, mint városbíró rendkívül sokat tett azért, hogy a várost ne érje megtorlás a szabadságharc támogatásáért. Óvatosságával nem lett népszerű. A helyi forrófejűek egy ízben (1849. július 16.) még a házát is megtámadták, tönkretéve azt.

Pedig Csertán Sándor kormánybiztosnak lehetett igaza, aki 1849-ben, jelentésében így jellemezte: „ámbár csak egyszerű pékmester, mégis kitett sok alispányokon”. Sajnos Halis állítását más adat nem támasztja alá – a város 1822-es térképe az Albanich-házat a Fő út 16. számú épület helyén jelzi –, bár nem is cáfolja.
A kiégett ház itt közölt képe, ráadásul, nem utal igazán öreg épületre, amit persze magyarázhat egy, a két világháború közötti átalakítás.
Nem tudni tehát, hogy hol volt a városbíró 1849-ben megrongált háza.
•Sokkal régebbi épület benyomását kelti a szomszédos, 32. szám alatti Rosenthal-ház. A századfordulón Rosenthal Géza pékmester birtokolta. Péksége címeként (elírás?) a Pfaff-házat adja meg az 1907-es névtár.



1911

Az 1920-as években Andrisuv András sütő üzlete volt a 32. szám alatt, folytatva azt a tevékenységet, amely a tér e részén már hagyományos volt.



Andrisuv kenyércímkéjének sárgaréz nyomódúca és annak tükörképe
(Steinhardt László tulajdona.)

•A tér déli oldala épületei közül a második világháború végén kigyulladt Pfaff-házat bontották le elsőként.

187. Eötvös tér 35., 36. és 37. (korábbi számozás szerint)

•1919-es lebontása előtt a tér keleti felét a piarista gimnázium épületegyüttese foglalta el, egy torz trapéz alakú területen.

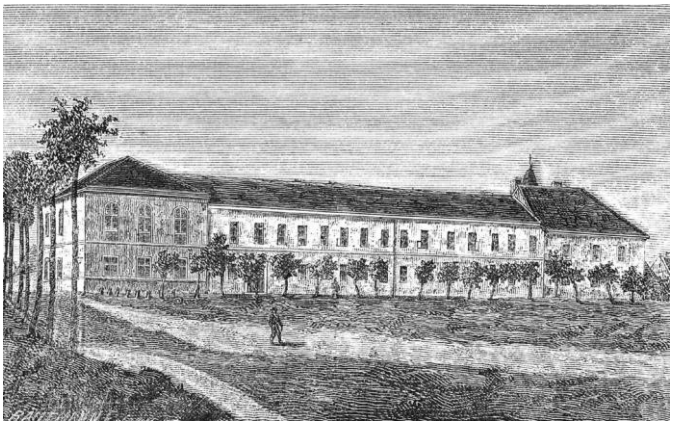

Az északi oldal 1879-es állapotában (TGYM)





Két kép az északnyugati sarokról az 1890-es évek második feléből

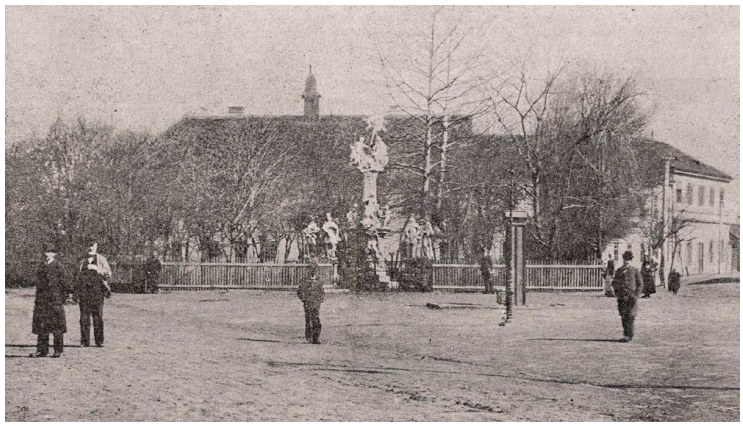

A nyugati oldal 1895-ben



Az épületegyüttes délnyugati sarka 1895-ben

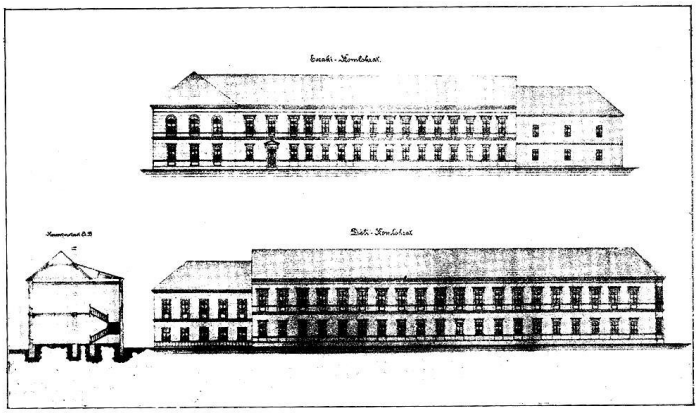

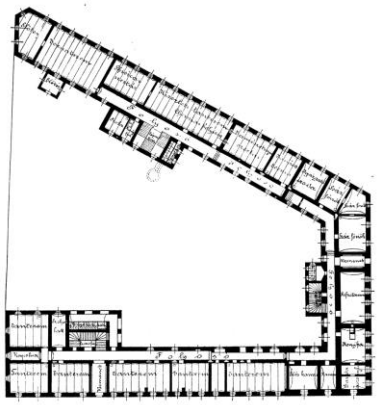

A millennium idején az intézmény tanárai ilyen új épület felhúzásában reménykedtek
(Felül az északi, középen a déli homlokzat, alul a földszinti alaprajz. Utóbbin a tájolás nem a megszokott: alul az intézmény északi oldala.)
(library.hungaricana.hu)
(Czupi Gyula jóvoltából.)

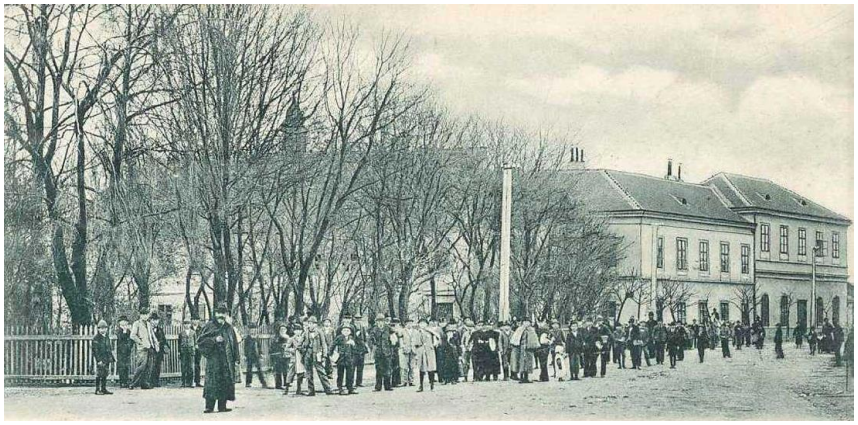

A 19. és 20. század fordulóján



A délkeleti sarok (tornaterem) 1910 körül

•Gróf Batthyány Lajos 1763-as alapítványával jöhetett létre Kanizsán a kegyesrend gimnáziuma.

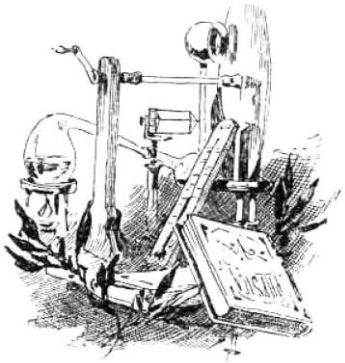

(1896)



A piaristák címere



Batthyány Lajos nádor

1765-ben a megye az 1705-ben készült, a városban elszállásolt katonatisztek lakásául szolgáló emeletes kvártélyházát átengedte a piarista rendnek. Ezt rendezhették be az érkező szerzetes tanárok otthonaként, az intézmény társházaként. Ugyancsak a megye az ezzel keletről átellenes, földszintes laktanyáját bérbe adta az osztályok elhelyezésére.

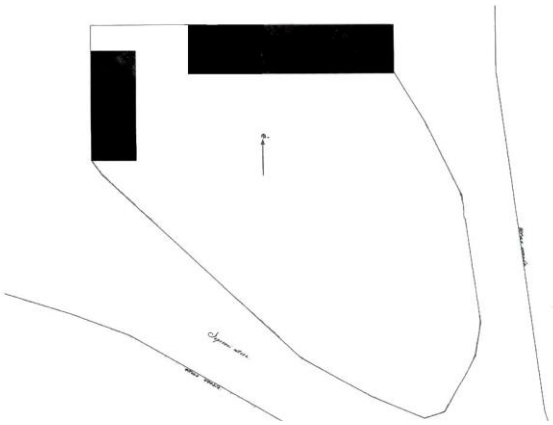

A laktanyák körülbelüli elhelyezkedése
(Balra a kvártélyház.)

Így a gimnáziumban az 1765/66-os tanévben, Csankai (Csonkai) Jób igazgató vezetésével, öt osztállyal (lényegében évfolyammal), négyszáz diákkal megkezdődhetett a tanítás.
Az új iskolában már a kezdeti időszakban diákokból álló zenekar is működött, amely a modern Kanizsa első ilyen együttese lehetett. 1765-től létező házi

könyvtárában az idők során 3000 kötet gyűlt össze. A két világháború között ugyanennyi kötet szolgálta külön a diákokat is.
1782-ben egy szerényebb felújítás és némi bővítés is történt. A két ház összeépítésével ekkor alakulhatott ki az épületegyüttes – szintén emeletes – északnyugati sarka.
Viszont a megváltozott politikai viszonyok miatt csökkeni kezdett a diákok száma. Az 1787/88 tanévben volt a mélypont: harminckettő tanuló próbálta elhitetni tanáraival, hogy a gimnáziumnak van jövője.
A másik feszítő gond sem volt kisebb: karbantartás hiányában az épületek állapota folyamatosan romlott.
Itt említem, hogy egy 1799-es feljegyzésben találkozhatunk a Tanodalmi utca és a Tanodalmi tér elnevezésekkel. Ezek a ma Eötvös térként ismert terület részei lehettek.
Az 1792-ben már létező házi kápolna a tanodai (keleti) épület tornáca sarkán volt, az udvari oldalon, felette fából készült harangtoronyban kis harang, a „prímusz” (primus: első). Reggelente az első harangszó a tanítás előtti mise, a második a tanítás kezdetét jelezte.
Hangját – Halis István szerint – a diákok a következőképp értelmezték:

Gyertek be
Huncutok!
Hadd lássam,
Mit tudtok?
Ha nem tudtok,
Vesszőt kaptok!

A 19. és 20. század fordulóján ezt hallottak a tanulók:

Gingalló,
Szent ajtó.
Főzz kását!
Nincsen só.
Miért nincs só?
Úgyis jó!

(A gingalló hangutánzó szóval annak idején a kis harangok hangját próbálták érzékeltetni.)
Az 1920-as években pedig:

Gyertek, gyertek huncutok,
Hadd lássam, mit tudtok!
Ha tudtok, jót kaptok,
Ha nem tudtok, megbuktok!

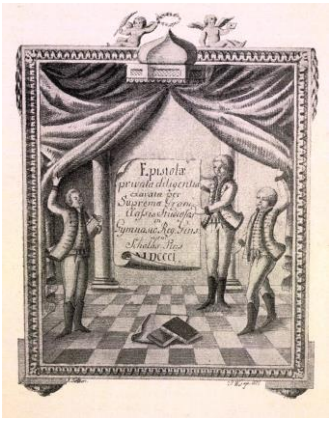

Az egyik tehetséges tanuló (Wallisch J.) tusrajza 1801-ből
(library.hungaricana.hu)
(Czupi Gyula jóvoltából.)

1801-ben így panaszkodott az iskola igazgatója:
„Intézetünk, oly szomorú, elhagyatott állapotban van, hogy valóságos romnak mondható. Nincs azon egyetlen ajtó, vagy ablak sem használható állapotban; két kályhát nyílt térről kellvén fűteni, valóságos tűzfészeknek mondhatni. Nagyobb esők alkalmával a víz az ajtón és a tetőn egyaránt behatol a tantermekbe, melyeknek oldalfalain a meztelen téglák szemlélhetők. Nincs egy jóravaló pad, melyen a tanuló feladványait végezhetné; mivel a török háborúk alkalmával a szünidők alatt foglyok számára foglaltattak le az intézet helyiségei s a padokat szabad ég alá szórták ki, összetöredeztek s a nyirok áthatván, korhadásnak indultak. A folyosó nyílt s félig rom, talaja a hiányos téglaburkolat miatt gödrös s esős időben rajta tócsák képződnek."
1806-ban sem volt jobb a helyzet: „Iskola-épületünk olyan nyomorúságos állapotban van, hogy esős idő alkalmával, ha megázni nem akar az ifjúság, egyik szögletből a másikba kell húzódnia; a szónoklati osztály növendékeit már néhányszor fel kellett menteni a tanítási óráktól, mert az ablakhoz támasztott dobogó sem volt elegendő a szél által kavart hó és havas eső beverésének meggátlására. Az iskolai szűk termek mennyezetéről a vakolat nagy részben lemállott, mert a hébe-hóba nagyjából foltozgatott tető mindenütt átereszti az esőt és a hólevet; de maguk a tantermek falai is visszataszító látványt nyújtanak. Az

épület utca felőli oldala teljesen vakolatlan, belül a szónoklati osztály előtt a folyosó leszakadozott; némely osztály talaján kilátszik a csupasz föld s a falak régtől fogva nem voltak meszelve.
És ez már évek óta így van! A pénz hiányzik. Hová forduljak segélyért? Nem tudom.”
(Az idézetek és több adatom is Pap János igazgató 1880-ban megjelent iskolatörténetéből származnak.)
Az 1812-ben indítottak először előkészítő osztályt, ami után a képzés a korábbi öt helyett, hat osztályban folyt.
1820-ban végre kiásathatták a társház kútját, nagyjából 20 méter mélyet.
A következő évben a társházon végeztek felújítási munkákat. A tetejét díszítő tornyocskát is ekkor emeltette Inkey Ádám.
1822-ben, amikor a piaristák átvették a nemzeti (elemi) iskola második és harmadik évfolyamának működtetését, az újabb diákok és tanárok elhelyezésére a város kelet felé meghosszabbíttatta az intézmény északi szárnyát. A földszintre kettő, az emeletre – a már szintén emeletes északnyugati sarokhoz csatlakozva – három szoba került.
Érdekesség, hogy az ekkori épületbővítések tervezője, de a munkák végső irányítója is maga a városbíró, Magyar László volt. Megtehette, mert a város neves ácsmestereként töltötte be a posztot 1818 és 1823 között.
A körülmények további javítását, hetedik és nyolcadik évfolyam indítását is tervezték, aminek anyagi fedezetét a nemzeti oskola kiürített házának eladása jelentette volna. Ezt az üzletet azonban nem sikerült nyélbe ütni, pedig még a lottériás értékesítés (akkori sorsjáték) ötlete is felvetődött. Ezzel aztán a terjeszkedési elképzelések – jó időre – lekerültek a napirendről.
1824-ben, majd 1825-ben 2,5 méter magas téglafallal kerítették be az intézmény udvarát és kertje egy részét (korábban léckerítés határolta), majd cseréppel fedték az istállót és a cselédházat (korábban szalma borította).

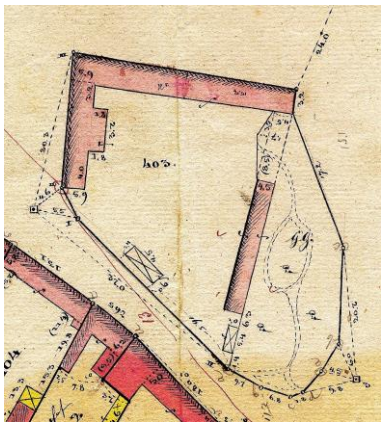

A munkák eredménye az 1864-es térképen
(A földszintes gazdasági épületet csak 1926-ban bontották le. Mindvégig külön állt a keleti oldalon, északkelet-délnyugat irányban húzódva, ferdén zárta le a térséget. Elődje, valamint a kapcsolódó cselédház és istálló 1858-ban leégett.)

1835-ben léptek először nyilvánosság elé az iskola színjátszó tanulói a kanizsai zeneegyesület társaságában. Egy magyar vígjátékot adtak elő, a bevétellel Bernhard Gáspár városbíró kezdeményezését támogatták. Bernhard gyűjtést indított a városi közkórház (Ispita) létrehozására, „egyszersmind az elaggott, vagyontalan polgárok segélyezésére”.


A
NAGY KANISAI
KEGYES RENDIEK
KIRÁLYI
KÖZÉP
TANODÁJÁBAN
OKTATOTT
IFJUSÁGNAK
IPARSORA
$18\frac{45}{46}$dik TANÉV
MÁSODIK FÉLÉBEN
T. HORVÁTH JÓSEF IGAZGATÁSA ALATT.
Zala Egerszegen,
nyomt. Strohmayer György' betűivel

Az intézmény diákjainak munkáját értékelő iparsor (iparkodási sorrend) 1846-ból

1852-ben a gimnázium épületében kezdődött meg a tanoncok intézményes oktatása. A „vasárnapi tanoda” (inasiskola) azonban hamarosan átkerült a nemzeti iskola épületébe, mert az részben újra megürült.
1860-ban a tanodai rész (az északi oldal) keleti fele még földszintes volt, őrizte 1782-es állapotát.

1868-ban Geiszl Mór tervei szerint a gimnáziumot jelentősen bővítették. Az északi szárny végig emeletes lett, helyet adva a rajzteremnek is, megépült a szintén emeletes déli szárny.
Annak keleti végén – a földszinten – alakították ki a tornatermet. Vakablakaival fordult az utca felé. Délkeleti sarkánál helyezték el a munkák indítása előtt a szokásos alapkövet. (Egy hajdani diák 1905-ös, a Zalai Közlönyben megjelent visszaemlékezése szerint az 1863/64-es tanévben még itt állt az intézmény kis kápolnája.)
1870-ben felszentelték az új kápolnát a nyugati szárnyban.

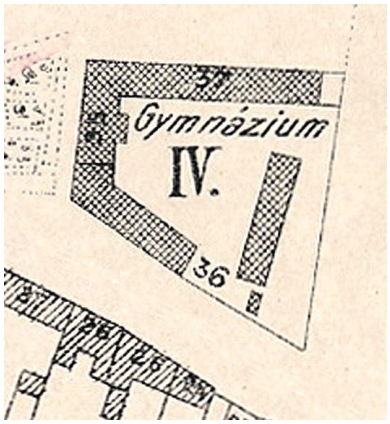

A bővítés eredménye az 1901-es térképen

Az épület bővülésével párhuzamosan nőtt az oktatott évfolyamok száma.
Az intézmény létezése első nyolcvannégy évében öt, majd hat évfolyammal működött. A szabadságharcot követően bezárásra ítéltetett az iskola. Sokak erőfeszítései nyomán 1850-ben tudták újraindítani, de csak négy évfolyamos kisgimnáziumként. 1867-ben hat évfolyamos nagygimnáziummá, 1869-ben pedig nyolc évfolyamos főgimnáziummá fejlesztették.
Így a tíz évesen beiratkozók – hacsak szüleiknek nem kellett előzetes várakozásaikban csalódniuk – tizennyolc éves korukig koptatták az iskola padjait.
Az új működési forma tornamester és rajztanító szerződtetését is szükségessé tette.
Az első érettségi vizsgákat 1872-ben rendezték meg az intézményben.

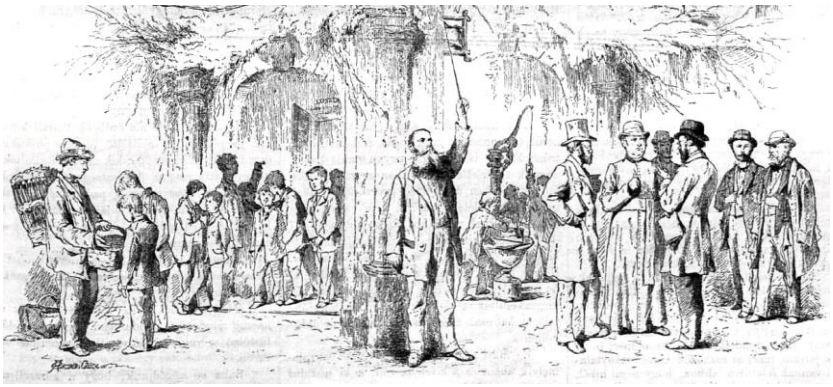

Vakáció! (1880)

Az 1895/96 tanévben tették kötelezővé a gimnáziumi tanulók számára az egyenruha viselését.

•A gimnázium és a társház új épületének tervére 1903-ban országos pályázatot írtak ki. A húsz pályaműből Bálint Zoltán és Jámbor Lajos budapesti műépítészek munkáját honorálták első díjjal.

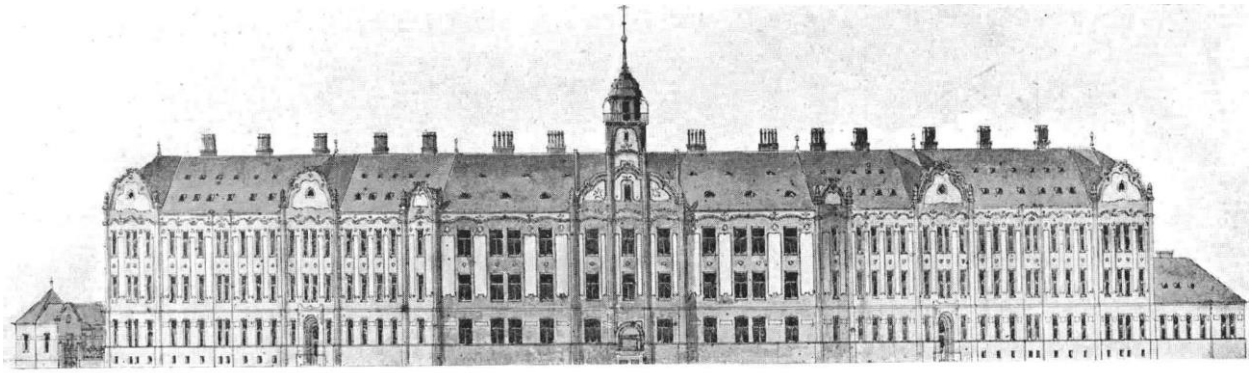

A tervezett épület főhomlokzata

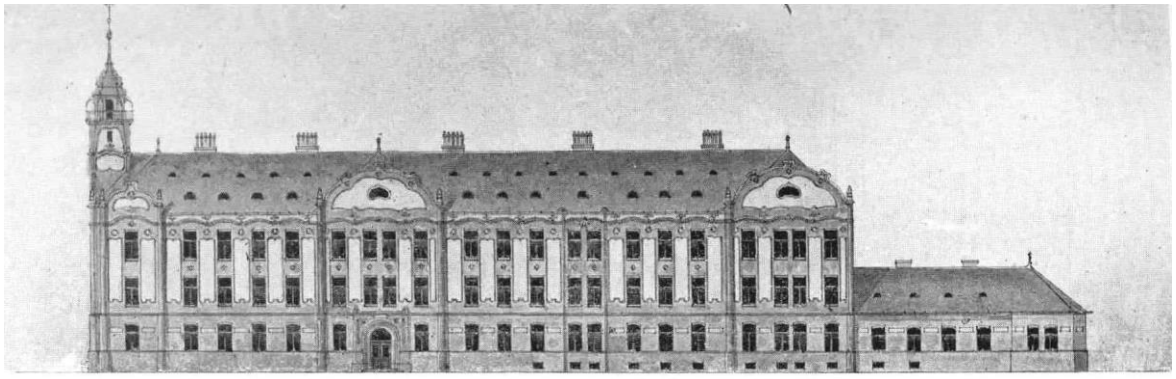

Az oldalhomlokzat

Az építkezések számára helyet adva, az intézmény 1904-ben a Sugár út 9. szám alatti épületbe költözött, azonban tervek egyike sem valósult meg. A gimnázium számára új épületet nem emeltek. Ha a grandiózus győztes tervet nézegetjük, nagyon nem is csodálkozunk. (Az építkezés várható összes költségét 500 000 koronára becsülték. A városnak volt 280 000. A többit a kormánytól várta.)
•Az itteni ingatlant ezután a közös hadsereg használta élelmezési raktárként, időnként póttartalékosok százainak biztosított szállást. Az épület kaszárnya jellege erősödött, ezért a város 1914 elején rendbe tetette. A háború kitörésekor a cs. és kir. 3. vártüzérezred pótkerete állomásozott itt.
1919-ben a város új irányítói úgy döntöttek, hogy az épületegyüttest, a benne rejlő rengeteg tégla miatt, le kell bontani és abból munkáslakásokat kell építeni.



1918 ősze: forradalmi gyűlés a Deák téren



Május elsejei ünnepség 1919-ben
(Az Erzsébet térről induló négy cigányzenekar gyűjtötte össze az ünneplőket város külső részeiből. Visszaérkezve, a tömeg elindult a városháza elé, a nagygyűlés helyszínére. Ehhez nem a természetesnek tűnő Erzsébet tér sarka - városháza sarka útvonalat választották, hanem ellátogatták a Rozgonyi, a Sugár, a Csengery, a Szemere és az Ady utcákba is.

A kivezényelt, vörös kokárdákkal és zászlókkal ékesített iskolások ezek után még továbbsétáltak a Deák térre, ahol külön ünnepség várt rájuk. Túrájukhoz a megfelelő erőnlétet két-két kiflivel biztosították a szervezők.
A délutáni majális a Katonaréten került megrendezésre.)

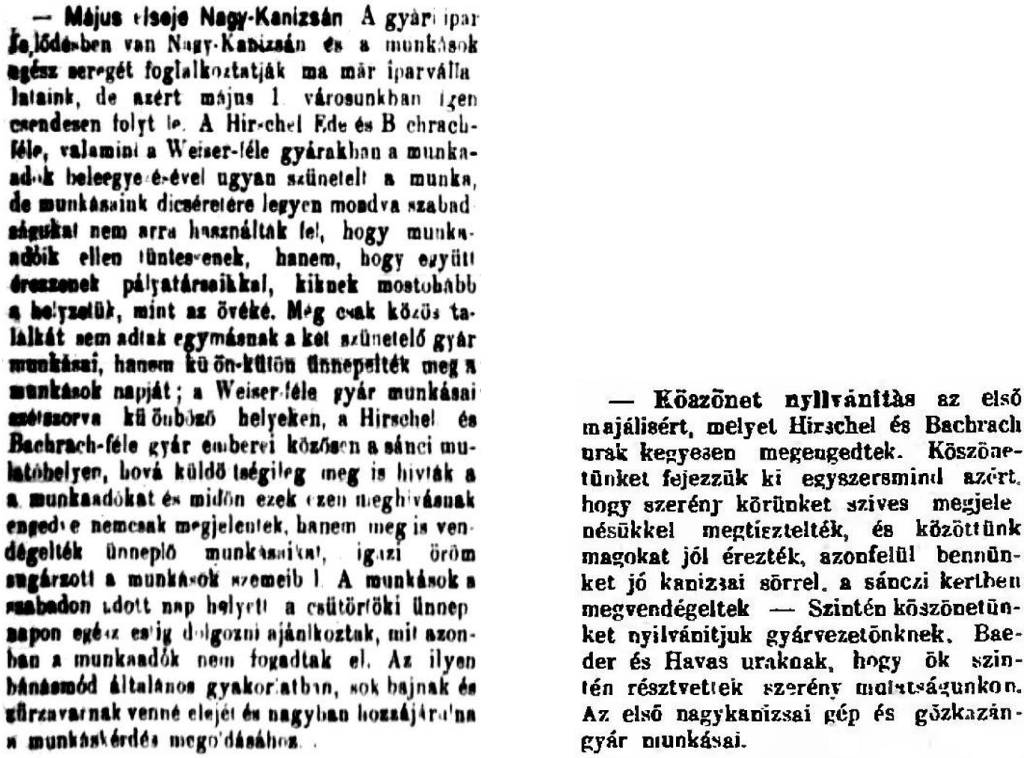

— **Május elseje Nagy-Kanizsán** A gyári ipar fejlődésben van Nagy-Kanizsán és a munkások egész seregét foglalkoztatják ma már iparvállalataink, de azért május 1 városunkban igen csendesen folyt le. A Hirschel Ede és Bachrach-féle, valamint a Weiser-féle gyárakban a munkaadók beleegyezésével ugyan szünetelt a munka, de munkásaink dicséretére legyen mondva szabad idejüket nem arra használták fel, hogy munkaadóik ellen tüntessenek, hanem, hogy együtt érezzenek pályatársaikkal, kiknek mostohább a helyzetük, mint az övéké. Még csak közös találkát sem adtak egymásnak a két szünetelő gyár munkásai, hanem külön-külön ünnepelték meg a munkások napját; a Weiser-féle gyár munkásai menetsorva különböző helyeken, a Hirschel és Bachrach-féle gyár emberei közösen a sánci mulatóhelyen, hová küldöttségileg meg is hívták a a munkaadókat és midőn ezek ezen meghívásnak engedve nemcsak megjelentek, hanem meg is vendégelték ünneplő munkásaikat, igazi örömsugárzott a munkások szemeiből. A munkások a szabadon adott nap helyett a csütörtöki ünnepnapon egész estig dolgozni ajánlkoztak, mit azonban a munkaadók nem fogadtak el. Az ilyen bánásmód általános gyakorlatban, sok bajnak és gőzavarnak venné elejét és nagyban hozzájárulna a munkáskérdés megoldásához.

— **Köszönet nyilvánítás** az első majálisért, melyet Hirschel és Bachrach urak kegyesen megengedtek. Köszönetünket fejezzük ki egyszersmind azért, hogy szerény körünket szives megjelenésükkel megtisztelték, és közöttünk magokat jól érezték, azonfelül bennünket jó kanizsai sörrel, a sánczi kertben megvendégeltek — Szintén köszönetünket nyilvánítjuk gyárvezetőnknek, Baeder és Havas uraknak, hogy ők szintén résztvettek szerény mulatságunkon. Az első nagykanizsai gép és gőzkazángyár munkásai.

Helyi lapok május elseje ünnepléséről negyedszázaddal korábban (1894)

Megjegyzem, hogy akkor épp 39 család lakott benne.
Néhány nappal később módosították a határozatot (az elképzelés lényege – bontás akármilyen indokkal – azonban maradt): tégláiból kisgazdák építik majd fel istállóikat.
A történések befejező részét Schess István 1934-ben adott interjújából tudhatjuk. Ő a város akkori vezetőinek engedélyével egy építőipari szövetkezetet alakított 1919-ben. A szövetkezetnek (400 munkásnak és 25 tisztviselőnek) azonban nem volt megrendelése, de elegendő építőanyaga sem. Schless elérte, hogy szövetkezete bonthatta le a gimnázium épületeit. A téglákat a ligetvárosi katonai kórház déli harmadában építették be. Ott – a barakkokban válaszfalakat emelve – szükséglakásokat alakítottak ki, amelyekbe az elcsatolt területek vagonlakó menekültjei költözhettek.
E „lakások” az 1930-as években kerültek lebontásra.

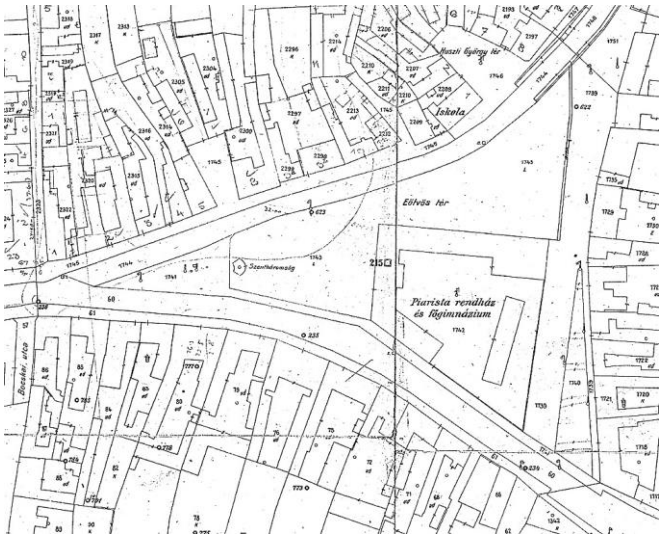

1917
(Az Eötvös tér a bontás előtt.)
(TGYM)

•Az intézmény neves tanára volt a piarista Czirbusz Géza (1853-1920).



Czirbusz Géza

Ő két alkalommal is Kanizsára került tanárnak. Másodszor 1899-ben töltött így egy évet.
1910-től 1920-as haláláig vezette a Budapesti Tudományegyetem földrajz tanszékét.
•1903-ban, 1904-ben az intézmény piarista tanára volt Révay (Ullrich) József (1881-1970).

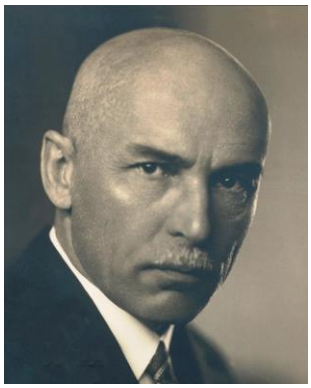

Révay József

A városban írt művei közül a „Zala” jelentette meg 1904-ben a Mars főhadnagy Nagykanizsán című komikus eposzát.
A hely sajtóban az 1904-es farsangi rendezvényekre írt további két alkotásáról is olvashatunk (a „Tél költészete” című „öndráma” és a „Bimbilla, vagy: A diákköltészet alkonya” című életkép egy felvonásban). Ezek szövegét nem sikerült fellelnem.
Kilépve a rendből jobbára irodalmi munkásságot folytatott. Tanulmányai, történelmi regényei, fordításai általában ókori témájúak voltak.
•Deák Ferenc négy tanéven át (1813/14-1816/17) volt tanulója az intézménynek.



(1876)



A gimnázium kimutatásai szerint az utolsó háromban az itteni konviktusban lakott. Az első tanév esetében ez csak valószínűsíthető.



A Telcs Ede készítette (1903) tábla eredeti helyén, a gimnázium déli oldalán

•Az iskola diákja volt a Szepetneken született Királyi Pál (1818-1892).


Királyi Pál (1888)

•Kanizsán született és végezte a középiskolát Wittelshöfer Lipót, egy helyi kereskedelmi könyvvezető fia.
Pesten és Bécsben tanult tovább. 1841-ben kapta orvosi oklevelét. Győri orvosként lépett a nemzetőrségbe; honvéd-törzsorvos lett. Részt vett az osztrák seregek elleni harcokban, majd egy nagy katonai kórház élére került. A szabadságharc után el kellett hagynia Győrt.
Bécsben megalapította az első orvosi hetilapot és idővel fontos szerepet játszott a monarchia és hadserege egészségügyi rendszerének alakításában.



Wittelshöfer Lipót (Leopold) (1818-1889)

•Frim Jakab (1852-1919) tanító is Kanizsán folytatta gimnáziumi tanulmányait. Frim húsz évesen kapcsolatba került az egyik szabadkőműves páhollyal, akik aztán fedezték külföldi tanulmányútja költségeit. Amikor hazatért, 1875-ben − az országban elsőként − intézményt alapított értelmi fogyatékosok számára. A „Munka” nevet viselő nevelőintézet hamarosan Frim magánintézetévé alakult, mert a szabadkőművesek anyagi támogatása megszűnt.





Frim Jakab és egy hirdetése a Vasárnapi Ujságból (1891)

•Itt tanult Malonyai (Misinger) Dezső (1866-1916), neves író, művészettörténész.





Malonyai Dezső



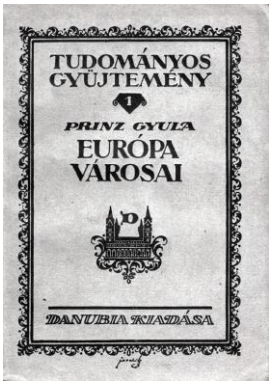

Prinz Gyula

•A 19. század utolsó éveiben járt az iskolába Prinz József vasútállomási főtisztviselő Gyula nevű fia.
A főgimnázium tanulójáról nyílván nem sejtették tanárai, hogy ebből a nagyon rossz tanulóból később a magyar földrajztudomány egyik nagy egyénisége lesz – hiszen több ízben megbukott. Így pl. harmadik osztályban latinból, számtanból, rajzoló mértanból és földrajzból [!], majd negyedikben latinból volt kénytelen ismételni, de egyszer még anyanyelvéből, németből is megbuktatták félévkor.
1909-ben, amikor már egyetemi magántanári kinevezéséről érkezett hír a városba, a helyi lap még mindig úgy emlékezett rá, mint aki a diákság vezetője volt – az iskolán kívül.
Édesapja kénytelen volt kivenni az intézményből, így Budapesten érettségizett 1900-ban.
•A diákok a közelben – az akkoriban szinte kötelező – táncoktatásban is részesülhettek az 1860-as években.
Halis szerint a gimnázium közvetlen közelében lakott és működtette tánctermét Lakatos Sándor, országos hírű „tánc és illemoktató”. Ezzel az állítással nincs igazán összhangban egy 1864 őszén megjelent hirdetés. Ebben Lakatos arról

tájékoztatta az érdeklődőket, hogy lakásán, a Hajmási-házban (Kölcsey u. 7.) találhatják meg, tánciskolai foglalkozásait pedig a Zöldfa Szállóban fogja tartani. Ugyan az ország sok helyén dolgozott, de ideje java részét ekkoriban itt töltötte. Az 1840-es években tűnt fel tánctudásával. A nehezebb lépéseket lábujjhegyen táncolta. Petőfi szerint ő volt „a lábászok lábásza”.
Két szakkönyvet is megjelentetett Wajditsnál 1869-ben, illetve 1871-ben. A másodikban, „A magyar táncról. Rajta párok táncoljunk!” című kötetben megpróbálta a magyar tánc mozdulatkincsét feltérképezni. Harminckét figurát figyelt meg. Ezek még a 20. század egészében is visszaköszöntek a táncoktatásában, sőt bekerültek a paraszttáncokba.





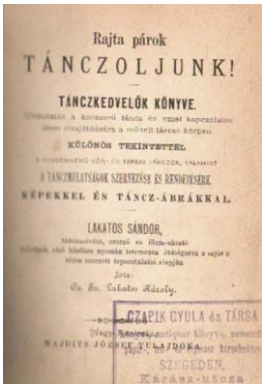





Lakatos Sándor és könyve
(Lakatos 1892-ben, hetvennégy évesen halt meg.)

•Létezik korábbi hír is az itteni táncoktatásról.
1781-ben a Magyar Hírmondó 613. lapján írták:
„Nagy-Kanizsán Keszthelyi László Áhitatos Oskolabeli Pap hat nála lakó Nemes Ifjaknál számokra a vidék tartományból Tántz Mestert szerezvén, megtanítatta őket az előállásra, fő-hajtásra és a testnek diszes hordozására. Ezt látván a szegényebbjei

is azon Oskolabeli Ifjuságnak, többnyire csekély költséggel mind ki-tsinositották magokat a Tántz-Mester által.”
•A hajdani újságok híradásainál maradva említem a német nyelvű Merkur von Ungarn 1786-os évfolyamát (487. lap). Itt – egyebek között – azt közölték, hogy a kanizsai gimnázium egy-egy osztályába 11-15 diák jár.

188. Erdész utca

•Az utcának az Ady és Csengery utcák közötti része a régebbi: a pályaudvar építésekor létesült.





Gyalogos aluljárója, a „tunel” (manapság sokan a már-már nyelvújító leleményességű „bújóhíd” néven emlegetik) 1870-ben készült. Ekkor zárta el sorompókkal a vasút az utca síneken átmenő részét.
Az aluljárót az 1980-as felújításakor erősen átalakították.
•Az utca keleti részének kialakítását 1880-ban kezdték el a Csengery utcába csatlakozó – akkor még rövid – résszel.
Megjegyzem, hogy egy 1870-es hír szerint a város olyan szerződést készült kötni a vasúttal, amely azt az aluljáró megépítésén túl az utca keleti része megnyitására is kötelezte volna.



Csorda kihajtása (1869)

1883-ban döntött a város a temető melletti marhakihajtó út kisajátításáról és megnyitásáról. Így kapta eredetileg az utca a Hajcsár nevet.
Az elnevezés nem volt alaptalan. Reggelente itt vonult ki a herceg csordája a legelőre, hogy aztán – dolga végeztével – a Csengery úton vonuljon vissza Fő úti istállójába.

Erdész utca 1.a (valójában Csengery út 80.**)**

•Lásd: Csengery út 80.





Erdész utca 2. (egyben Ady utca 63.**)**

•Lásd: Ady utca 63.




Erdész utca 4.

•Lásd: Ady utca 63.




189. Erdész utca 6. (egyben Csengery út 82.)

•Két évtizednyi sikertelen próbálkozás után 1898-ban a Nagykanizsai Kereskedők Társulata szervezésében végre rendeződni kezdett a városban a gabonakereskedelem számára régóta hiányzó tárházak létesítésének ügye: megalakult a Nagykanizsai Tárházak Rt.
Az első két épület a következő évben átadásra került. A kivitelezést a varasdi Willert Gyula vállalkozása végezte.
Hamarosan az előzők mögött felépült a harmadik, majd 1904-ben a negyedik épület. Utóbbit Morandini Román építette.
Ezek a raktárak hosszú, észak-dél irányban húzódó, fából készült építmények voltak, két párhuzamos sorban. Az Erdész utca mentén, oromfalukkal az utca felé fordulva állt a keleti 1. és a nyugati 2. sorszámú. Délebbre, az 1. raktár mögött volt

a 3. és a 2. mögött a 4. Közöttük, a mai rakodó rámpa helyén húzódott a vasúti vágány.
Később két zömökebb, téglából emelt raktár is épült: a 3. mögött (déli irányban) a 6. és e mögött az 5.

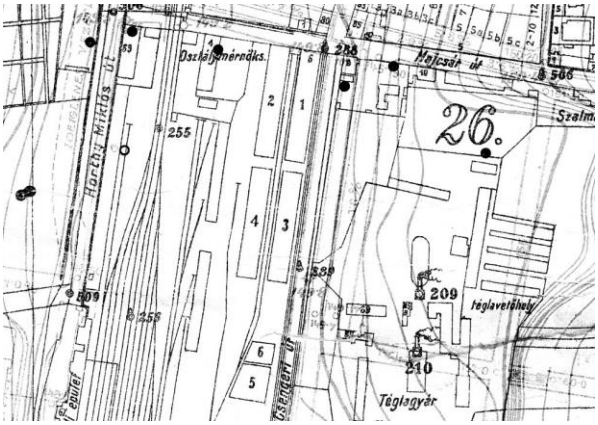

1926
(TGYM)

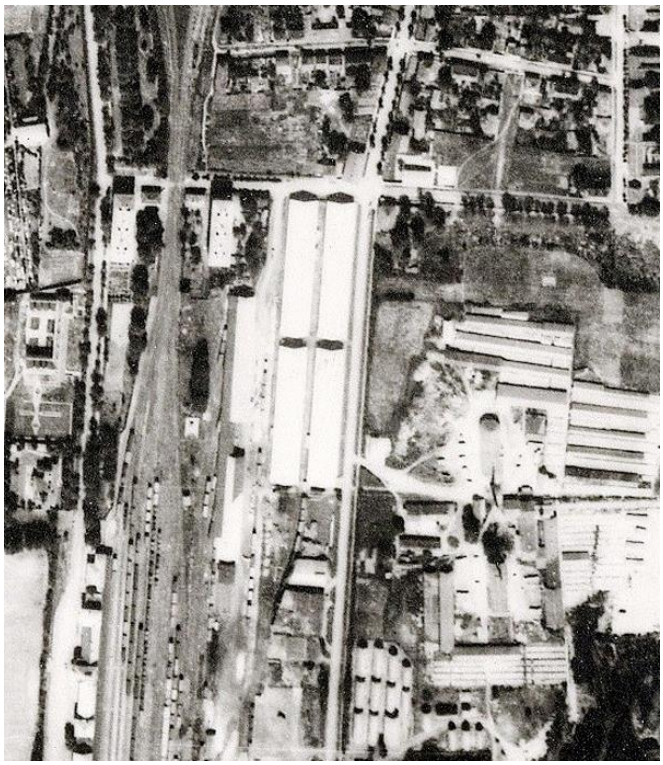
A környék az 1952-es légi felvételen



A tárházak helye ma

A részvénytársaság gabonakereskedést folytatott az alpesi tartományok, Trieszt, Bécs, Fiume irányába. Már az első négy raktárnak 1000 vagon volt az együttes befogadóképessége.
•A trianoni szerződés nyomán Kanizsa határváros lett. Ezért nyílt meg 1921-ben itt a fővámhivatali kirendeltség. Tisztviselői öt megyére kiterjedően végezték a vámkülszolgálatot.
Ugyan az 1924-es törvény a később felállítandó vámkerület központjának jelölte, az igények csökkenése miatt csak kirendeltség maradt. 1941-ben, amikor Nagykanizsa átmenetileg megszűnt határváros lenni, a hivatalt felszámolták.
•Ma már a raktárak egyike sem áll.

Erdész utca 8. (egyben Csengery út 87.**)**

•Lásd: Csengery út 87.



190. Erdész utca 10. (korábbi számozás szerint)

•Itt, az utca déli oldala mentén húzódó, keskeny, hosszú területen létesült 1892-ben a „szalmagyár”. Jelenleg az Erdész utca 10. és 18. számú házak, valamint a köztük lévő épületek állnak helyén.
Eredetileg e területnek a Babochay utcától nyugatra eső részét foglalta el, majd keleti irányban duplájára bővült.


Bettlheim Győző (TGYM)

Az üzemet Bettlheim Győző és Ede építtették Sallér Lajos tervei szerint. Az épületek (akkor hármat terveztek) kivitelezője valószínűleg maga a tervező volt.
•A gyáralapítási ötletet a palackozott sörök forgalmazásának megkezdése tette megalapozottá. Az üzemben az italos palackok szállításához készítettek (egyetlenként az akkori országhatárokon belül) szalmahüvelyeket.

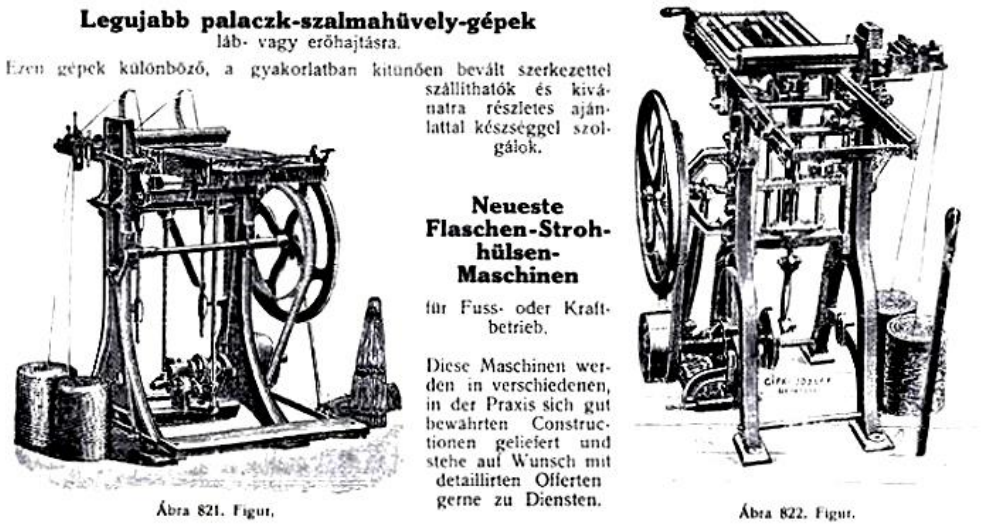

Ábra 821. Figur.
Ábra 822. Figur.

Másik termékük az építési nádszövet volt. (Ilyen gyár is csak három létezett akkoriban.) Bettlheim Győző egyike volt azoknak, akik elsőként kezdték használni ipari célokra a Balaton menti nádasokat.

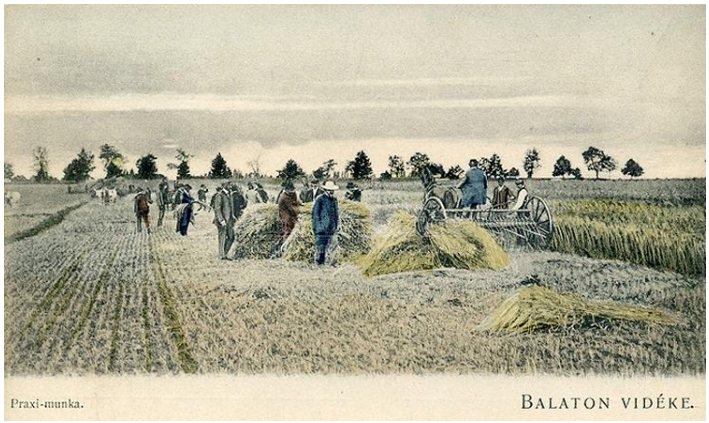

1905 körül

Dolgozóik (jobbára nők) száma 50 és 200 között ingadozott. Megrendeléseik jelentős részét a monarchia többi országából és Európa nyugati részéből kapták.

Kitünő gyártmányu
Füzvessző utazó kosarak
jutányos árban kaphatók
Bettelheim W. Samu és fia cégnél
Nagykanizsán, Cengeri-utca. 832–2.

1906

Bettlheim W. Sam. és Fiai
termény- és takarmánykereskedés.
szalma-üveghüvely és nádszövőgyár **Nagykanizsán**

Sürgönycim:
Bettlheim Fiai, Nagykanizsa
Interurban-telefon 60. sz.

Giro-számla az Osztrák-Magyar Banknál.
Cs. kir. osztr. postatakarékpénztár 841089. sz.
M. kir. postatakarékpénztár 21904. sz.

1920

A cég, amely terménykereskedelemmel is foglalkozott 1922-ben vált fizetésképtelenné. 1938-ban még szünetelő gyárként emlegették, ma már épületeiből sem létezik semmi.
•Kunics Zsuzsa talált az adatra, amely szerint Bettlheim W. Samu még a gyár létesítése előtt, 1881-ben rongyraktár építésére kért engedélyt ugyanezen területre.

191. Erdész utca 12. (korábbi számozás szerint)

•Most a 16. számú ház áll itt. 1886-ban ennek helyén létesítették a Sörgyár utcai járványkórház primitív elődjét, a „fertőtlenítőt", amely négy szobával és egy ápolóval működött.
Méretét tekintve, az építményt a helyi lap bakterházhoz hasonlította.
A járványkórház elkészülésekor a területet a „szalmagyár" vette birtokba.

192. Erdész utca 23-27.

•Az első világháború előtt létesült az utca végén a Strém Bernát csonttelepe. A környéket elárasztó szagok még az 1930-as években is tiltakozásra késztették a közelben lakókat.
Telkén most a 23., 25. és 27. sorszámú házak állnak.

193. Erzsébet tér




GRÜNFELD MÁRK


Nagykanizsa
Főtér











Nyolc kép a századforduló idejéből

(A két alsó felvételen jól látszik a piactér közepén húzódó „Mészáros utca". Itt körülbelül 10-10 szembenálló sátorban „olcsó húst mértek a hagyományos híg lével". 1908-ban a húsvágásról szóló miniszteri rendelet számoltatta fel e sokkal korábbról fennmaradt kanizsai szokást. A hús árusítása visszaszorult a mészárszékekbe, bár néhány év múlva a jogszabály megengedőbb lett.)

Özv. Hoch Józsefné mészáros

piaci sátrában állandóan friss borju-, marha-sertéshus, valamint kóserhus minden mennyiségben kapható.

1920



1947



Az 1940-es évek végén



1950



Felszabadítva…
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)



1955



Az 1960-as évek első felében



2012 októberében

•A terület posványos, vizes volt; még az 1800-as évek elején is akadt helyi vadászgató ember, aki nyilvántartást vezetett az itt lőtt vadkacsákról.



1867



A fő piaczon a nagy ujdon felállitott sátorban legelőször egy phizikai és optikai készület által egy csudanó

alsó testrész nélkül látható

professzor Wiliántól Londonból. A panorámában látható. A legutolsó orosz és török csáták. Európa legnagyobb városai és legujabb eseményei. Egy csuda Hal (**Istriczia**) az ázsiai vizekből természetben látható 7 órától este 10 óráig a legszebb kivilágitás mellett.

Megnyitás reggeli 8 órától estéli 10 óráig.

Alázattal

Wodraschka Cölestin,

tulajdonos Bécsből.

1878

Csak rövid ideig látható.

Nagy-Kanizsán a főpiaczon megtekinthető

F A L K

nagy állat-  sereglete.

Naponta nyitva van d. e. 10 esti 8 óráig.

Kezdete az 1 sőnek d. e. 11 órakor, 2-diknak d. u. 3 órakor 3-diknak d. u. 5 órakor 4-diknak este 7 órakor.

Az állatsereglet 70-nél több példányból áll.

ugymint: indiai idomitott elefant, zebu, királytigris, különböző faju oroszlánok, párducz ok, foltos és csikos hienák, amarikai, orosz és indiai, ugyszintén jegesmedvék, óriási kánguruk, egypupu terék, lámák, farkasok, petymegek, tüskés disznók, mosó-medvék, anguitti, bangyászok és ormányos medvék, különböző faju kigyók, ezek közt egy 20 lábnyi boa constrictor, afrikai s amerikai struczok, szakállas keselyük, sasok, araras, kakaduk, papagályok, krokodilok, örvös állatok, nemkülönben mosjomhár; itt kiemelendők egy harmadik kinőtt köpenyes pávián, ugynevezett erdei ember stb. — Igen érdekes egy párducz- és farkascsalád az állatseregletben ellett kölykeivel.

Különösen kiemelendő az indiai elefánt PEPI, még eddig elő nem adott mutatványaival.

Helyárak: I. hely 40 kr., II. hely 20 kr. — Katonák őrmestertől lefelé és 10 éven aluli gyermekek a fenti áraknak felét fizetik.

Hétkőznapokon mutatványok tartatnak d. u. 3 és esti 7 órakor, midőn az állatok idomitása és etetése történik.

Tisztelettel alulirott a t. cz. közönséget figyelmezteti, hogy valamennyi fent előszorolt állat a seregletnek legszebb példányaiból állanak, mind élők és jól, tisztán tartott állapotban láthatók.

Szives látogatásért esd

FALK

1883

A probléma csak 1869-től enyhült, amikor 580 kocsi homokkal a teret feltöltötték és körülötte téglázott árkot alakítottak ki.
A nagyobb esők alkalmával a Fő úton erre tartó víztömeg azonban még sokáig gondot jelentett.

•A tér délnyugati sarkán (nagyjából ott, ahol most a nyilvános illemhely épülete van) állt a pellengér (szégyenoszlop). Kőből készült, oldalán bilincs-kapcsok voltak.
Az oszlop 1773-ban került át a Deák térre.
•Ugyanekkor állították fel a Szentháromság-szobrot, amelyet Inkey Boldizsár a pellengér eltávolításának feltételével adományozott. A szobron az Inkey címer társaságában e dátum látható.





Az alkotás a 20. gyalogezred emlékművének jelenlegi helyétől valamelyest nyugatra állt. Hajdanán Szentháromság-képként emlegették.
A források szerint Inkey Boldizsár 1758-ban készíttette Grazban. Szobrászként a talapzaton Theofilus Boheim neve olvasható. Meghökkentő viszont ugyanott az 1773-as évszám, amelyet más források az állíttatás időpontjaként adnak meg. Nem tisztázott ugyanis, hogy a szobor (ha tényleg 1758-ban készült, ha tényleg 1773-ban került felállításra) hol töltötte az elkészülése után eltelt tizenöt évet. Ráadásul az elől elhelyezett három szobor (a magyar szentek: István, Imre és László) talapzata, anyaga – különösebb vizsgálódás sem szükséges a megállapításhoz – különbözik a szoborcsoport másik részének anyagától, megformálásától, de a központi részt is az előzőktől eltérő kőből faragták.



A kétféle posztamens

Nem lehetetlen hát, hogy a mű egésze több ütemben készült, több kőfaragó munkája.
Ha ezt feltételezzük, magyarázatot kapunk egy másik furcsaságra is. Három újabb személy szobrának illesztése a már meglévőkhöz olyan feladat volt, amelyet talán nem is lehetett jól megoldani: egyiküknek óhatatlanul a központi oszlop Mária alakja elé kellett kerülnie. (Nem lehetetlen, hogy Mária szobra is az alkotás későbbi része. Erre utal a felerősítés módja.)
A szobrász így kettős, de ellentmondó kényszer hatása alatt volt kénytelen dolgozni. Legfontosabb alakját – a koronát felajánló Szent Istvánt – csak középre állíthatta. Ezt tette, de a takarás csökkentése érdekében úgy döntött, hogy István alakját kisebb méretarányban ábrázolja szomszédjainál. Az elrendezés kényszermegoldás jellegét támasztja alá az is, hogy – egyéb lehetőség híján – István hátat fordít Máriának.
Mindezek alapján nem tartom kizártnak, hogy a Szentháromság-szobor, egyszerűbb változatában, 1758-ban felállításra került valahol, majd 1773-ig mai formájára kiegészítették.
•Az Inkey Boldizsár adományával díszített teret, Szentháromság térnek nevezték el. 1862-ben már adományokat gyűjtöttek, a Szentháromság-kép áthelyezésére. Akkor a Felsőtemplom elé szánták.
Végül 1869-ben a tanács úgy döntött, hogy a már eltávolított szoborcsoportot az Eötvös téren kell felállítani. Határoztak arról is, hogy ezért az ottani teret a jövőben Szentháromság térnek fogják hívni.
A Nagy-Magyarország emlékmű 1934-es felállítása miatt került át szoborcsoport a Kossuth térre.



2012 júniusa
(A műalkotás újra az Erzsébet téren.)



2013 tavaszán

•A még eredeti helyén álló Szentháromság-szobor mellett volt akkoriban az egyetlen olyan kút, amelyet a város üzemeltetett.
•Az 1866-ban – Pigmond Ferenc (1880-ban hunyt el) városi rendőrkapitány rendelkezése szerint – a Kvártélyház előtti térségen várták megrendelőiket azok a munkanélküliek, akik hordárként próbáltak pénzhez jutni. Tevékenységüket a kapott jelvény tette hivatalossá.
Talán ennek következményeként lett 19. század utolsó évtizedeiben ugyanezen terület a város fuvarosainak is állomáshelye.
•A teret 1870-ben még Gabonapiacz névvel említik.
1873-ban ezt és a Magyar utca elejét Fő térnek nevezték el. Magyarázatként ehhez hozzá kell tennem, hogy addig a tér északi oldala a Magyar utca része volt.
Sajnos az addig érvényes házszámokról csak egy adatot találtam: a Kaiser-ház (Erzsébet tér 16.) akkoriban a Magyar utca 2. házszámot viselte. Megjegyzem,

hogy sok adatra számítani sem lehet, hiszen a folyamatos sorszámokról a város egy évvel előbb tért át az utcánkénti számozásra.
1840-es adat szerint szintén a Magyar utca részeként kezelték az Erzsébet tér 10. és 11. számú házakat.
(A furcsának ható eljárást indokolhatta, hogy a tér északi felén még álltak a „Csoportházak”: az említett részek tényleg utca jellegűek voltak.)
1900-ban nevét Erzsébet térről (ezt 1898-ban, a királyné halálakor kapta) Erzsébet királyné térre módosították.



Erzsébet királyné 1853-ban (1898)

Az 1945 utáni név – Szabadság tér – néhány hónapig 1919-ben is használatos volt.
•A tér keleti oldalán állomásoztak a városi taxik az 1920-as évektől.
•Az általuk használt terület mellett, a tér sarkán került felállításra a 1930-ban a 20. gyalogezred emlékműve, Hybl József alkotása.



Az avatási ünnepség díszsátorában középen, az asztal sarkánál ül (kitüntetésekkel a mellén, karddal az oldalán, szemüveggel) az idős Szurmay Sándor (TGYM)
(Az 1918-ban díszpolgárrá választott Szurmay altábornagy ekkor vehette át a város hajdani döntését igazoló oklevelet.)



Az avatáskor (TGYM)



Az alkotás egy másik változata

•1924-ben a tér déli felének közepén, kelet-nyugat irányban, Szeghalmy Bálint városi mérnök terve szerint felépült a 23 fülkéből álló „hús-pavilon”. Ekkorra a mészárosok hajdani sátrai helyén már fehérre meszelt falú „húsos bódék” álltak. A kínai negyed – jellemezte a helyet az újságíró.
A változtatás tehát indokolt volt, bár az új építmény elég szerencsétlen módon kettévágta a teret. Menti a furcsa megoldást, hogy a pavilon mögötti területet a város majdani állandó színházának szánták.
1940-ben került lebontásra.

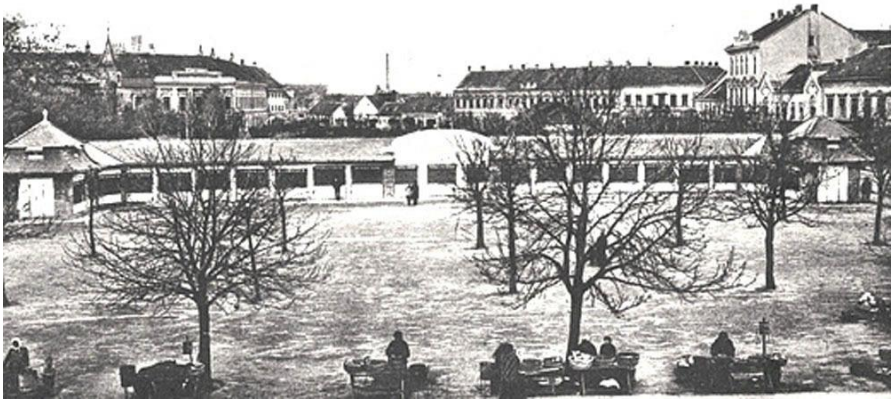

A „hús-pavilon”



Piaci jelenet 1927-ben
(Pék Pál hagyatékából.)

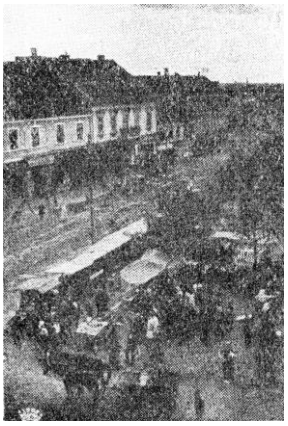

1929

•Megemlítem még, hogy a tér északi felén 1944 nyarára hatalmas beton medencét alakítottak ki tűzoltóvíz tárolására. A téglalap alakú tároló falai fordított, csonka gúlaformával mélyedtek a talajba. (Volt hasonló az Eötvös téren is. Ma a tér keleti oldalán lévő játszótér és annak fátlan környéke van ott.)


A tároló az emlékmű északi oldalán egy 1952-es légi felvételen

A vizet a második világháborúban a város oltására szánták. Ennek ellenére a háború végén a közvetlen közelben több ház is kiégett.
A későbbiekben a száraz létesítmény meredek falain nagy élvezettel fogócskáztak a környék gyerekei. A dolgot igazán vonzóvá a nyaktörés némi esélye tette.

194. Erzsébet tér 1. (képek még: Ady utca 2.) **(Vasemberház*)**


A 19. és 20. század fordulóján



1930 körül


1939
(A kép közepén egy utcaseprő és munkaeszközei.)


1969



1970 körül

•Barokk stílusú uradalmi épület, amely – a hagyomány szerint – a 18. század első feléből származik.
Egy 1836-os forrás a házat új uradalmi épületként említi.
Valószínűsíthető, hogy a megelőző években lényeges átalakítások (talán emeletráépítés is) történtek az épületen. Ekkor készülhetett a tér felé néző timpanon és a két nagy kapubejárat is. A munkák 1828-ra fejeződhettek be. Ezt támasztja alá a timpanon két szélén álló esőcsatorna tetején a két bronz vízgyűjtő: oldalukon az 1828-as felirat látható.
1842-ben szűnt meg az akkori házzal nyugatról szomszédos uradalmi mészárszék. Az ezt követő néhány évben történhetett az a bővítés, amely eredményeként hosszabb lett az Ady utcai szárny is, de még inkább a térre néző oldal, most már elfoglalva a korábbi mészárszék helyét is. Ekkor készülhetett a mait idéző, klasszicista jegyeket mutató, egységes homlokzat is.
A régi képeslapokon még megkülönböztethető a korábbi épület és bővítménye: előbbinek a kéményei (részben) az utcai homlokzat felett álltak, jelezve a fűtés eltérő megoldását az épület sarokrészében. Az 1850-es évektől már a mai méreteivel ismerjük az épületet, amelynek ekkoriban 42 szobája volt.
Az idők során az udvarban (a „Nagy udvar”, ahogy emlegették száz éve) a telekhatár mentén, körben gazdasági épületeket emeltek, akárcsak az udvar közepén.
Árkádsoros mai megjelenését 1976-ban és 1977-ben nyerte el a ház. A teljes felújítás (részeként a gazdasági épületek lebontása) 1981 tavaszára fejeződött be.





















•Hajdan földszintjén sörház (Nagy Sörház, de esetenként Kis Sörház névvel is illették) és üzletek voltak. Emeletén a Batthyány uradalom tisztviselői laktak.
•Uradalmi kimutatás szerint 1834 és 1837 között földszintjén az üzletek mellett egy kávéház is működött. Ezt a bérlő, Vakkant (Vachant) János (1798-1862) kocsmáros üzemeltette. A család (másik tagja lakatosmester volt a század közepén) rendkívül díszes sírköve ma is látható a köztemető főbejáratánál, a ravatalozó mögött. A kőfaragó W F monogramja a hátsó oldal felső részén jól látható.




•A házban működött az 1856-ban alapított Schwarz és Tauber, gyarmatárura szakosodott nagykereskedelmi cég. Bár a századfordulóra már az ország egyik legjelentősebb vállalkozása lett saját területén, a trianoni békeszerződés és a gazdasági válság nyomán 1928-ban (ez a kanizsai nagykereskedő cégek „fekete éve") megszűnt.


SCHWARZ & TAUBER
NAGYKANIZSA

Egyesült Magyar Czukorgyárak
Leipnik-Lundenburgi Czukorgyár
Erste Triester Reisschälfabrik Akt.-Ges.
„Trappista Páterek"
chocoládé és kakaogyárának
vezérképviselete
Marónátron, Perocid, Kénlap

SÜRGÖNYCIM: TAUBER

A céges levelezőlap részlete 1925-ből
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Fénykorában hajórakományszám érkezett számukra az áru, amelyet főleg Horvátországba és Boszniába szállítottak szét. A kereskedés leendő vevőit már távoli vidékekre is eljutó utazóival toborozta.
Akkoriban igazi különlegességnek számított, hogy a hetvenhetedik évében, 1926-ban meghalt Schwarz Samuné (Mayerhofer Ida) – özvegyként, harminchat esztendőn át – vezette a vállalkozást. Igaz, hogy ebben idővel segítette két fia: Ottó és Gusztáv (ő vezetéknevét Zalánra magyarosította).
Fiatalon (1889-ben, negyvenöt esztendősen) hunyt el a tulajdonostárs, Tauber Alajos is. (Az alapító a Nagykanizsán 1812-ben született, 1885-ben meghalt Schwarz Bernhard lehetett. Fia, Sámuel 1841 és 1890 között élt.)
A cég tőkeerejére jellemző a szerep, amit a helyi tárházak létesítésében betöltöttek, hogy ők hozták létre a kanizsai (Pátria) pótkávégyárat.

A tevékenységi terület kereskedelmen túli bővítése elsősorban Zalán Gusztáv ambíciója volt.
Amikor 1913-ban a kereskedelmi minisztertől jogot kapott a kereskedelmi tanácsos cím használatára, a „Zala” a Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztár Rt. létrehozásának kezdeményezését, a Vágvölgyi Papírgyár Rt. alapítását, a trieszti rizshántoló létesítését is neki tulajdonította.

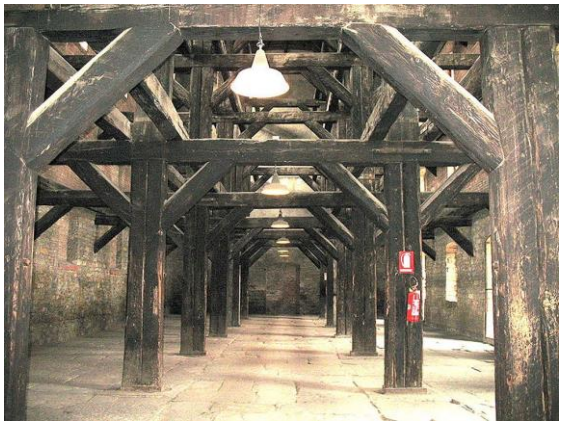


A trieszti rizshántoló 1913-ban kezdte működését
(Olaszország német megszállását követően náci haláltáborrá alakították a gyártelepet.)

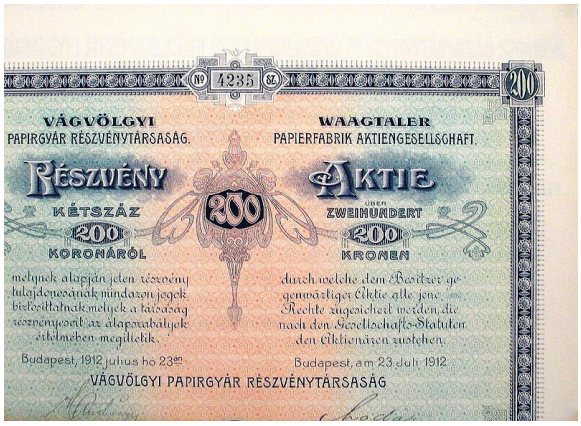

Csomagolópapír-gyáruk a Trencsén vármegyei Alsószalatnán (1899 előtt Kis-Szlatina, szlovákul Slatinka nad Bebravou) volt. Az üzemet 1908-ban adták el a bécsi Wilhelm Lesigangnak.
Zalán 1932-ben, 62. életévében (Budapesten) halt meg.
•Zalán Gusztáv egyik fia ügyvéd lett.
Dr. Zalán Kornél védte az 1956-os forradalmat követő koncepciós perekben Szilágyi Józsefet és Tildy Zoltánt. Akkori ügyvédi munkájáról az olvasható, hogy

egyetlen volt a kirendelt védők közül, aki érdemi tevékenységet folytatott védencei érdekében.
•A „Vasember” egy 1888-ban alapított nagykereskedő cég – Bettlheim (Rezső) és Guth (Arnold) vaskereskedése a Vasemberhez – kezdettől itt működő boltjának cégérszobra volt. Másolata 1983-ban került a házra.



1889



A 19. század végén

•A 20. században az épület Ady utcai oldalán volt Kugler Antal aranyműves műhelye. Cége 1842-ben jött létre és még a második világháború után is itt létezett.
•Már az 1911-es címtár szerint is az épületben dolgoztak a Májon testvérek. Műköszörűs műhelyük, üzletük, amely a város határain túl is elismertté vált, a két világháború közötti időszakban is e helyen működött.

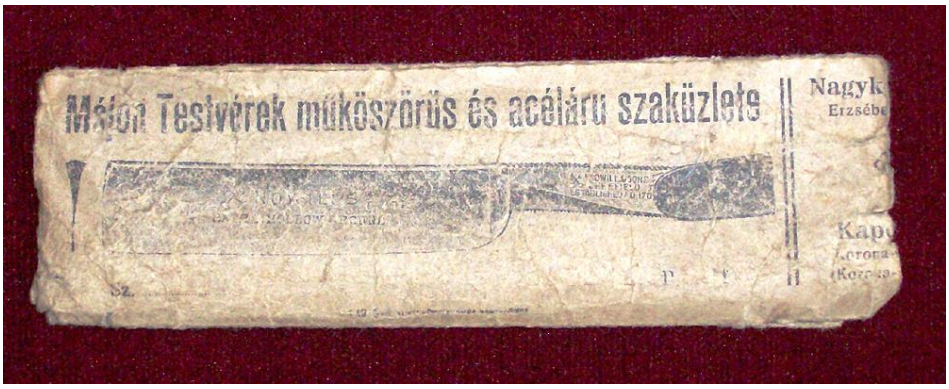



(Steinhardt László gyűjteményéből.)

A céget 1894-ben alapították az Olaszországból érkezett fivérek. A helyi lap 1900-ban megjelent számában találtam a „Májon testvérek” legkorábbi említését.



Az alapítók, Májon Antal és Jakab (1931-ben halt meg) az 1910-es években

Barbarits 1929-es adata szerint akkor már a következő generáció tagjai, Antal (Jakab fia) és Viktor (Antal 1896-ban született fia) vezették a vállalkozást. Nem világos viszont, hogy az alapítok leszármazottai közül kik voltak még részesei a cég tevékenységének.



1931

Ifjabb Májon Jakab (Jakab fia) nyilvánvalóan közéjük tartozott, mert 1936-os halálakor (1891-ben született) műköszörűsnek nevezte a városi újság.

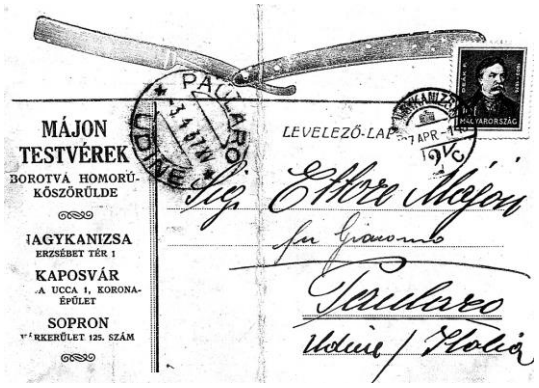

Májon Antal egyik (1937-es) levelezőlapja olaszországi rokonának

Az üzlet valamivel túlélte a második világháborút. Akkor már Májon Antal (1906-1983) volt egyedüli tulajdonosa.
A fenti adatok többsége, a két kép az Olaszországban élő Danielle Maion jóvoltából kerülhetett ide.
•Az 1888-ban született Karancsy József volt a két világháború közötti időszak kanizsai vésnöke.



1919





Jeszenői Csaba felvételei a Rozgonyi utcai iskola egyik öreg pecsétjéről





Kézimunka előnyomó készlet egy eleme
(Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) tulajdona.)

•1931 őszétől, nagyjából egy éven át, jelent meg a „Zalai Ujság” című helyi napilap. Az újság szerkesztősége itt, az Erzsébet tér 1. szám alatt volt. Példányai Gyarmati György nyomdájában készültek.


I. évfolyam 4. szám — Ára 16 fillér — Nagykanizsa, 1931. szeptember 7.

ZALAI UJSÁG

Előfizetési árak: Egy évre 8 pengő, félévre 4 pengő, negyedévre 2 pengő. Egyes szám ára helyben és vidéken 16 fillér. Hirdetési díjak megegyezés szerint

FÜGGETLEN POLITIKAI LAP
Felelős szerkesztő és kiadó: Urbán Gyula

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Nagykanizsa, Erzsébet-tér 1. Megjelenik minden héttőn a kora reggeli órákban. Kapható mindenütt. Interurban-telefon: 578

Nyomatott Gyarmati Gy. könyvnyomdájában Nagykanizsán

(A lap 4. számának fenti két részletét Sánta Tibor Lajos jóvoltából tudom közölni.)

•A tér déli oldalán, a Vasemberházon túl – robbantásos bontásukig – további négy épület állt (Erzsébet tér 2., 3., 4. és Király utca 40.).
Utóbbit Erzsébet tér 4.a számmal szerepeltetem itt. Ilyen házszámot ugyan sohasem kapott, de a ház látványilag a tér része volt. A kegyes csalás nagy zavart sem okoz, mert a következő két ház számozása változatos történetében valóban viselte a 6. és 7. házszámot is.



Az 1960-as években
(Katonai eskütétel a téren.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



1980

•A négy épület helyére 1982-ben épült a mai egyetlen.

195. Erzsébet tér 2. (korábbi számozás szerint)





A századfordulón



1910 körül



A 20-as ezred emlékművének avatásakor, 1930-ban (TGYM)
(Balra a járdán az első benzinkutak egyike. A ház földszintjén az 1920-as évek második felében működő vendéglő, a „Kéményseprő” ekkor még létezett.)







1930

A Vasemberház előtti benzinkutat Sipos Andor kereskedő üzemeltette
(Sipos 1919-ben nyitotta meg fűszerkereskedését az Erzsébet tér 1. szám alatt. Balra a fényképen látható kúttípus ábrázolása egy 1927-es reklámból.)



A Blau-ház földszintje az 1930-as években
(A zalaegerszegi Schütz Sándor és Fia cég 1930-ban rendezte itt be modern divatáruházát. A „Kéményseprő” vendéglő helyiségeit átvéve nyolc osztállyal alakította ki üzletét. A kirakatok számát úgy növelték meg jelentősen, hogy a kapualj mindkét oldalát felhasználták e célra. Így 38 méternyi jól használható kirakathoz jutottak. Addig hasonló megoldást nem alkalmaztak a városban. A lakatosmunkákat Kohn Samu és fia végezte.)
(Pék Pál hagyatékából.)



1937



március 26-án

délután ½5 és ½6 órai kezdettel

áruházunk nagytermében.

Bemutatásra kerülnek legujabb divatu női- és leányka-kabátok, ruhák, köpenyek.

Ingyenes belépőjegyek pénztárunknál átvehetők.

Tisztelettel meghivjuk az érdeklődő hölgyközönséget.

Sütz-Áruház.

1937



Államosítva

(A felvétel 1950 körül készülhetett.)
(MúzeumDigitár.)



1969

•A Vasemberház közvetlen szomszédja – egy emelettel – a Blau család lakóháza volt. A ház építésének időpontja nem ismert, de 1860-ban már állt és nem épülhetett a Vasemberház bővítése előtt.
A hagyomány szerint ez volt a város első fürdőszobás háza: a tulajdonos az 1860-as évek elején a telek Zrínyi utcai végén kis fürdőházat építtetett több fürdőkáddal.

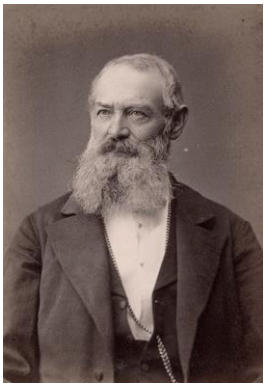

Blau Pál (TGYM)
(1897-ben, élete 87. évében halt meg.)

Blau Pálnál a kedves vendég – már akkor – nem csupán tejben-vajban fürödhetett. Nevezetes volt a Szentgyörgyvári hegyen 1865-ben elkészült emeletes présházuk (a későbbi „Éden” vendéglő) is.
•A család az 1790-es években került Kanizsára, amikortól nagykereskedelemmel foglalkoztak az egymást követő generációk tagjai.

A Blau Mózes által alapított cég már az 1820-as évektől hozatta hajókkal Mohácsig a továbbadásra szánt az aszalt szilvát és egyéb nyersterményt Zimonyból, Belgrádból.
1835-ben ugyancsak ő létesítette azt a kis szeszfőző üzemet, amely neves konyakgyárrá fejlődött, amelynek épületei most várnak lebontásra az Erzsébet tér 12. szám alatt.
1851 júniusában az Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesület (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) a jelentősebb kanizsai kereskedőkről készített felsorolásában Blau Mózest, illetve Pált gabonakereskedőként említette.
• Az épületben – talán már a kezdetektől – 1894-ig kávéház működött.
A Reindl Károly által alapított kávéház négy ablakával nézett a térre. A hosszan elnyúló kávézó hátsó termében még nappal is – akkoriban gyertyával, repceolajjal – világítani kellett.
•Az 1840-es években Reindl Károly Hubert (54. életévében, 1868-ban halt meg) volt az akkoriban épült Zöldfa fogadó első bérlője. Vezetésével alakult meg 1863-ban a Pincérek és Mészárosok Segédegylete, a szervezet alelnöke pedig Knortzer Frigyes lett. A „segéd” szót itt segély értelmében használták, hiszen céljuk egymás segítése volt, például betegség esetén.
A megelőző tíz-húsz év a kanizsai vendéglátóipar jelentőssé válásának időszaka volt. 1865-ben százöt pincér dolgozott Kanizsán, húsz évvel korábban csak egy. Számuk növekedését részben magyarázza, hogy 1860-ban már kocsmából is 93 létezett a 14000-es városban.
•Reindl a kávéházat később vejével, Brunner Ferenccel együtt működtette. (Másik adat szerint nagybátyja volt Brunnernek.)
Reindl 54. életévében, 1868-ban meghalt. A vállalkozást Brunner folytatta, de 1873-ban, 55 évesen ő is elhunyt. Veje, Török Tivadar néhány évig még próbálkozott a vendéglátással, de 1876-ban felhagyott vele.
Az új kávés Hein Mihály lett.



Kávéház-megnyitás.

Van szerencsém tisztelettel jelenteni, hogy Blau Pál ur házában lévő kávéházi-helyiségeimet

szerdán, november hó 15-én

nyitottam meg.

Nem kiméltem költséget a helyiségek lehető elegans berendezésére; rajta leszek, hogy a t. cz. közönséget minden tekintetben kielégitsem és kegyes látogatásért esedezem.

Kiváló tisztelettel

(227 1—1.) **HEIN MIHÁLY.**

1876

Amikor 1890-ben „nagyvárosi jelleggel” felújíttatta helyiségeit, külön bejáratú női termet is kialakíttatott.
1894-ben Hein átköltözött az Erzsébet tér 20. szám alá, itt pedig megnyílt Weiss Jakab üvegkereskedése.
•A két világháború között Mayer Károly, kékfestő, vegytisztító birtokolta az ingatlant.



Ingek, gallérok, kézelők
mosását és tükörfényes vasalását vállalom
Mayer Károly
ruhafestő-, vegytisztító-, plissirozó-vállalata
Nagykanizsa
Gyár: Kölcsey-utca 19. szám.
Üzlet: Főut, (Korona épület.)
Vidéki megbizásokat pontosan eszközlöm.
Alapittatott 1892.

Mayer Károly
ruhafestő, vegytisztító, plissirozó és gőzmosó gyára
NAGYKANIZSA
Gyüjtőtelep: Főut 7. Korona-épület. Gyár: Erzsébet-tér 2.
Hol ujonnan berendezett gyáramban a legkényesebb igényeket kielégitő munkák készülnek.
Minta utáni és gyászfestés 24 órán belül.
Plissék a legszebb kivitelben.
Női- és férfiruhák elismert tisztitása.
— Alapittatott 1892-ben. —

1926 és 1929

Egy 1935-ös hír szerint a 70 éves mester – talán körforgó kefélőgépe hajdani sikerétől felbátorodva – még ambiciózusabb feladatot választott magának: az emberiség energiafüggőségét kívánta megszüntetni.
Rugóval hajtott örökmozgóján ekkor már az utolsó, apró állításokat végezte. Viszonylagos lassúsága végzetes következménnyel járt.
1938 októberében Mayer vetélytársa, Aradi Antal levélben tájékoztatta a helyi lapot és annak olvasóit, hogy örökmozgója megépítésével „sikerült lehengerelni az egész világtudományt”.

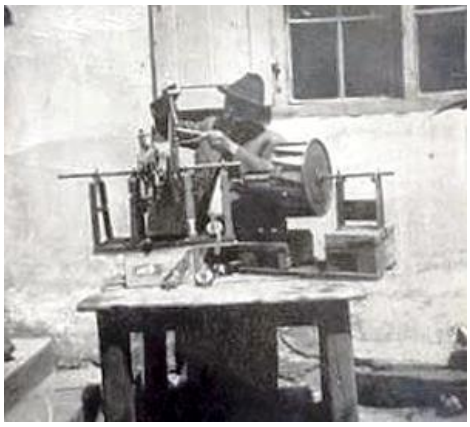
A masináján dolgozó Aradi Antal

A „forradalmi feltaláló” egyben jelezte az őt megkeresni szándékozó – hazafias tőkével és hitelképes garanciával szolgáló – érdekeltségeknek, hogy 16 óra elteltével képes nekik bemutatni és átadni a készüléket.
A rövid türelmi időt azért kérte, mert gépét darabokra szedve tárolta, hiszen „egyszerűségénél fogva gyerek is utánozhatja a tudománnyal tagadott művet”.

196. Erzsébet tér 3. (korábbi számozás szerint)



A századfordulón



1930-ban (TGYM)



Az 1960-as állapot (TGYM)





1976
(Jobbra látható az épület nagyon szűk, 1 méter széles, „egyszemélyes” lépcsőháza.)
(TGYM)

•Itt egy szerényebb megjelenésű, alacsonyabb, de emeletes épület volt (Rosenberg-ház).
Az átalakítgatások révén eredeti jellege eltűnt. Így a fényképeken látható homlokzata sem árulkodhat valódi koráról, arról, hogy a 19. század első felében épülhetett.
1888-as haláláig (75. évében járt akkor) Rosenberg Izráel kereskedő, majd özvegye birtokolta.
•A házat használta a szomszédos Oroszlán Szálló is.
Valahol itt, talán e házban volt Seiler Péter órás üzlete.

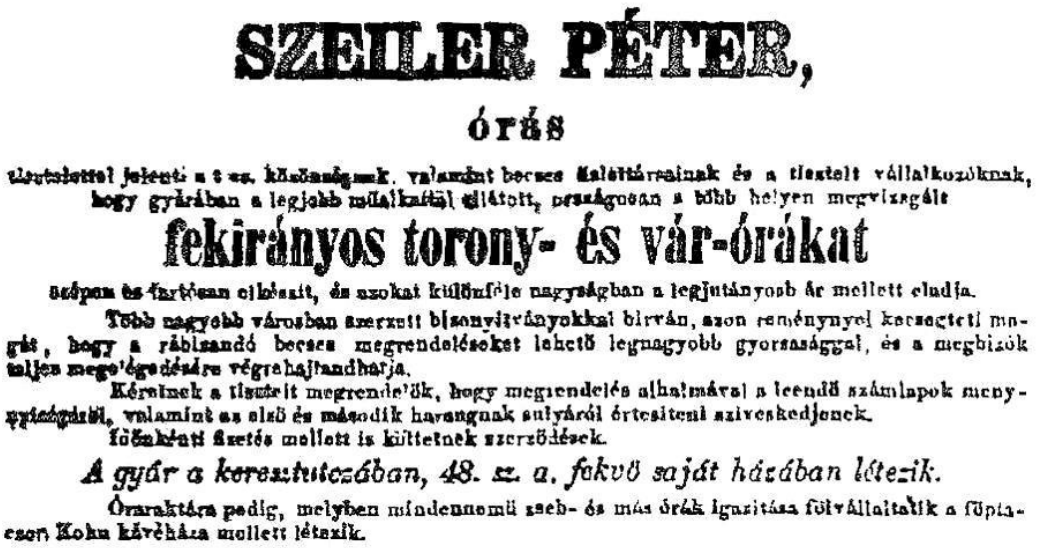

SZEILER PÉTER,

órás

tisztelettel jelenti a t. cz. közönségnek, valamint becses üzlettársainak és a tisztelt vállalkozóknak, hogy gyárában a legjobb műalkattal ellátott, országosan a több helyen megvizsgált

fekirányos torony- és vár-órákat

szépen és tartósan elkészít, és azokat különféle nagyságban a legjutányosb ár mellett eladja.

Több nagyobb városban szerzett bizonyítványokkal birván, azon reménynyel kecsegteti magát, hogy a rábizandó becses megrendeléseket lehető legnagyobb gyorsasággal, és a megbizók teljes megelégedésére végrehajtandhatja.

Kéretnek a tisztelt megrendelők, hogy megrendelés alhalmával a leendő számlapok mennyiségéről, valamint az első és második harangnak sulyáról értesiteni sziveskedjenek.

Időnkénti fizetés mellett is küttetnek szerződések.

A gyár a keresztutczában, 48. sz. a. fekvő saját házában létezik.

Óraraktára pedig, melyben mindennemü zseb- és más órák igazitása fölvállaltatik a főpiaczon Kohn kávéháza mellett létezik.

1862

(A Kereszt utca 48. szám alatti „gyár” címe ma Hunyadi utca 19. lenne.)

1868-as hirdetésében magát óra- és erőművésznek nevezi, vár- és toronyórák készítésére ajánlkozik a Szarvas vendéglő és a Reindl-kávéház közötti műhelyében.
•1927-ben a város együtt vásárolta meg a tér 3. és 4. házszámú ingatlanát a Rosenberg örökösöktől.

197. Erzsébet tér 4. (korábbi számozás szerint)

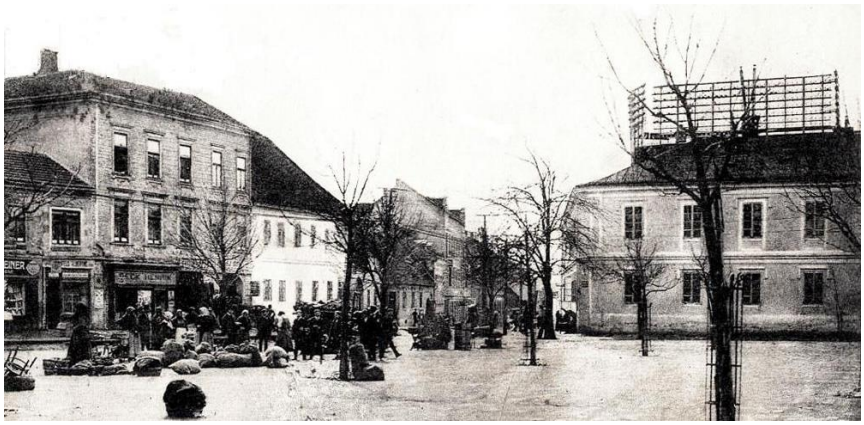

Az 1910-es években

•A Rosenberg-ház szomszédságában állt az a kétemeletes ház (szintén a család tulajdonában), amelynek építési időpontja ismeretlen, de megjelenése alapján az 1820-at követő egy-két évtizedre tehető. Helyén 1822-ben a Lőwenstein-ház állt.



Az utcai és az udvari szárny az 1970-es évek végén (TGYM)
(A falon látható napóra a második világháború után készült alkotás.)



A kapualj és a mögötte lévő kis udvar 1967-ben (TGYM)

•A házban Arany Szarvas néven működtette szállodáját Knortzer Frigyes az 1850-es évek közepétől 1875-ig, amikor új, saját épületébe költöztette azt.

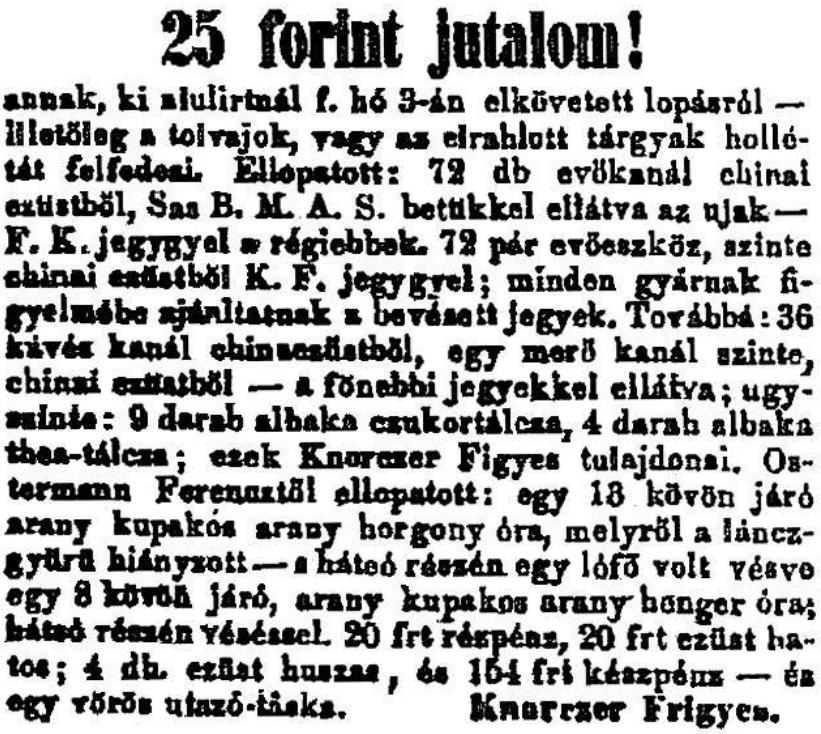

25 forint jutalom!

annak, ki alulirtnál f. hó 3-án elkövetett lopásról — illetőleg a tolvajok, vagy az elrablott tárgyak hollétát felfedezi. Ellopatott: 72 db evőkanál chinai ezüstből, Sas B. M. A. S. betükkel ellátva az ujak — F. K. jegygyel a régiebbek. 72 pár evőeszköz, szinte chinai ezüstből K. F. jegygyel; minden gyárnak figyelmébe ajánltatnak a bevésett jegyek. Továbbá: 36 kávés kanál chinaezüstből, egy merő kanál szinte, chinai ezüstből — a főnebbi jegyekkel ellátva; ugyszinte: 9 darab albaka czukortálcza, 4 darab albaka thea-tálcza; ezek Knurrzer Figyes tulajdonai. Ostermann Ferencztől ellopatott: egy 18 kövön járó arany kupakos arany horgony óra, melyről a láncz-gyürü hiányzott — a hátsó részén egy lófő volt vésve egy 8 kövön járó, arany kupakos arany henger óra; hátsó részén véséssel. 20 frt rézpénz, 20 frt ezüst hatos; 4 db. ezüst huszas, és 164 frt készpénz — és egy vörös utazó-láska. Knurrzer Frigyes.

1864

1865-ben a helyi újság szemelgetett az étterem étlapjáról, kifogásolva az ételek elnevezéseinek magyartalanságát és a helyesírást. Néhány fogás nevét – változtatás nélkül – itt közlöm. Az „Allmas Keserü” akár ital is lehetett.

Fehér leves kockawel.
barna dtn. Rizkasal.
Káposzta Diznóhusal.
Boryu Kelrepawel.
Ex kulop Wesepecsenyvel Soskawel.
Hamburgy Bafstek Risel.
Boryu Fricando Kelkapostal.
Beefalamod Kaposta Salától.
Kirantott Tok.
Wéllé Toyással.
Lengyel Nyelf.
Bornyu Tüdo Citronal.
Allmas Keserü.
Szüsz pecsenye buzgonya pikáwel.

Volt más „nevezetessége” is az étteremnek. Az étterem falára a tulajdonos Deák Ferenc portréját függesztette ki. Hogyhogy nem, a kép az intézmény nevére utaló agancs alá került. Így aztán a Pestre látogató kanizsai hivatalosságokat ott gyakran várta – Kanizsán már járt – partnerüktől a szokásos első kérdés: Deák szarva megvan-e még?
1866-tól Knortzer – bérkocsik még nem lévén – omnibuszt járatott szállodája és a vasútállomás között.

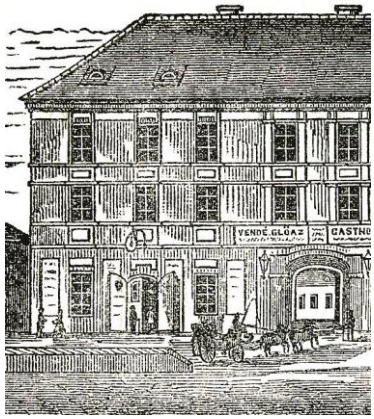

A szálló 1881-es, rajzos hirdetésén

Knortzer kiköltözését követően a szálloda az (Arany) Oroszlán nevet viselte 1888-as megszűnéséig. A szállónak kerthelyisége is volt.

Jelentés.

Az eddig Nagy-Kanizsán „ARANY SZARVAS“ elnevezés alatt ismert vendégfogadót kibérelvén,

„OROSZLÁN“

czim alatt nyitottam meg, a kényelmes és egészséges, kiszáradt szobákat elegans vasbutorokkal láttam el, minden igénynek megfelelő berendezés mellett kitünő jó ételek- s finom italokkal szolgálok, a jó hirnévnek örvendett fiumei szállodám vezetéséről messze vidék tudja készségemet s t. vendégeim iránti előzékenységemet s azért e minden kényelemmel ellátott s ujonan elegansan berendezett szállodát ajánlom a t. közönség figyelmébe. Megjegyezvén, hogy gondoskodni fogok, miszerint t e n g e r i h a l a k friss minőségben.izletes konyhámban kaphatók legyenek.

Teljes tisztelettel

G s c h a i d e r A.,

(1821—1) az „OROSZLÁN“ szállioda berlője.

1875

•Voltak a 19. században időszakok, amelyekben a helyi lapok rendszeresen közölték a Kanizsán megszállók névsorát. (Többségüket üzleti ügyei hozhatták a városba.)
Egy példa 1876-ból:

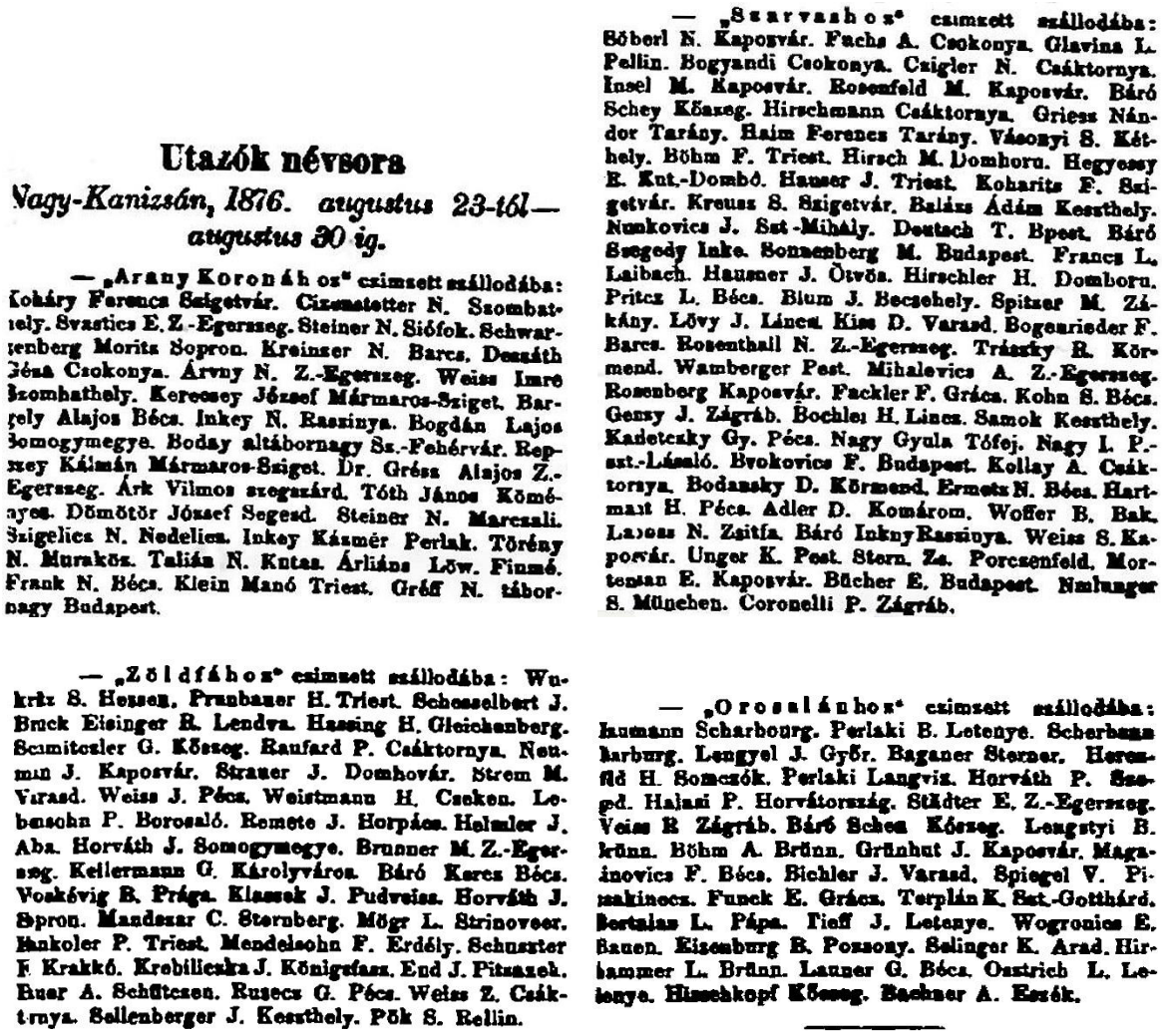

Utazók névsora

Nagy-Kanizsán, 1876. augustus 23-tól— augustus 30 ig.

— „Arany Koronához" czimzett szállodába: Kohary Ferencz Székesfehérvár. Cizmatetter N. Szombathely. Svastics E. Z.-Egerszeg. Steiner N. Siófok. Schwartzenberg Moritz Sopron. Kreinzer N. Barcs. Deutsch Jónás Csokonya. Árvay N. Z.-Egerszeg. Weiss Imre Szombathely. Keresesy József Mármaros-Sziget. Barsely Alajos Bécs. Inkey N. Rasinya. Bogdán Lajos Somogymegye. Boday altábornagy Sz.-Fehérvár. Repszey Kálmán Mármaros-Sziget. Dr. Grész Alajos Z.-Egerszeg. Árk Vilmos szegazárd. Tóth János Kömépes. Dömötör József Segesd. Steiner N. Marczali. Szigelics N. Nedelics. Inkey Kázmér Perlak. Törény N. Muraköz. Taliás N. Kutas. Árliánz Löw. Fiumé. Frank N. Bécs. Klein Manó Triest. Gróff N. tábornagy Budapest.

— „Szarvashoz" czimzett szállodába: Böberl N. Kaposvár. Fuchs A. Csokonya. Glavina L. Pellin. Bogyandi Csokonya. Czigler N. Csáktornya. Insel M. Kaposvár. Rosenfeld M. Kaposvár. Báró Schey Kőszeg. Hirschmann Csáktornya. Griesz Nándor Tarány. Haim Ferencz Tarány. Vácsonyi S. Kéthely. Böhm F. Triest. Hirsch M. Domboru. Hegyessy E. Kut.-Dombó. Hauser J. Triest. Koharits F. Szigetvár. Kreusz S. Szigetvár. Balázs Ádám Keszthely. Nunkovics J. Sat.-Mihály. Deutsch T. Bpest. Báró Szegedy Ilke. Sonnenberg M. Budapest. Francz L. Laibach. Hausner J. Ötvös. Hirschler H. Domboru. Pritcz L. Bécs. Blum J. Beczehely. Spitzer M. Zákány. Lövy J. Lincz. Kiss D. Varasd. Bogenrieder F. Barcs. Rosenthall N. Z.-Egerszeg. Trássky R. Körmend. Wamberger Pest. Mihalevics A. Z.-Egerszeg. Rosenberg Kaposvár. Fackler F. Grácz. Kohn S. Bécs. Gensy J. Zágráb. Bochlei H. Lincz. Samok Keszthely. Kadetcsky Gy. Pécs. Nagy Gyula Tófej. Nagy I. P.-szt.-László. Bvokovics F. Budapest. Kellay A. Csáktornya. Bodansky D. Körmend. Ermetz N. Bécs. Hartmann H. Pécs. Adler D. Komárom. Woffer B. Bak. Lajos N. Zsitfa. Báró Inkey Rasinya. Weiss S. Kaposvár. Unger K. Pest. Stern. Zs. Porcsenfeld. Mortensan E. Kaposvár. Bücher E. Budapest. Nmlunger S. München. Coronelli P. Zágráb.

— „Zöldfához" czimzett szállodába: Wukrtz S. Hessen. Pranbauer H. Triest. Schesselbert J. Buck Eisinger R. Lendva. Hassing H. Gleichenberg. Scumitczler G. Kőszeg. Raufard P. Csáktornya. Neuman J. Kaposvár. Strauer J. Domhovár. Strem M. Varasd. Weiss J. Pécs. Weistmann H. Csekon. Lebensohn P. Borosaló. Remete J. Horpács. Helmler J. Aba. Horváth J. Somogymegye. Brunner M. Z.-Egerszeg. Kellermann G. Károlyváros. Báró Keres Bécs. Voskóvig B. Prága. Klassek J. Pudveiss. Horváth J. Sopron. Mandszar C. Sternberg. Mögr L. Strinovecr. Hankoler P. Triest. Mendelsohn F. Erdély. Schuszter F. Krakkó. Krobilicska J. Königsfass. End J. Pitzasch. Buer A. Schüttesen. Rusecz G. Pécs. Weiss Z. Csáktornya. Sellenberger J. Keszthely. Pök S. Rellin.

— „Oroszlánhoz" czimzett szállodába: Baumann Scharbourg. Perlaki B. Letenye. Scherbaum Harburg. Lengyel J. Győr. Baganer Sterner. Herenfld H. Somczók. Perlaki Langvis. Horváth P. Szeged. Halasi P. Horvátország. Städter E. Z.-Egerszeg. Veiss R. Zágráb. Báró Schea Kőszeg. Lengstyi B. Brünn. Böhm A. Brünn. Grünhut J. Kaposvár. Maganovics F. Bécs. Bichler J. Varasd. Spiegel V. Pinkinecz. Funck E. Grácz. Terplán K. Sat.-Gotthárd. Bertalan L. Pápa. Tieff J. Letenye. Wogronics E. Bauen. Eisenburg B. Pozsony. Selinger K. Arad. Hirhammer L. Brünn. Launer G. Bécs. Ostrich L. Letenye. Hirschkopf Kőszeg. Bachner A. Eszék.

•Még az Oroszlánná keresztelés előtti utolsó években itt játszott a kaposvári születésű, híres cigányprímás, Kovács Gábor (1841- 1882) zenekara. Kovács hamarosan megnyerte a margitszigeti országos prímásversenyt és így bandája József főherceg zenekaraként ott muzsikált tovább.



JELENTÉS!

Mély tisztelettel jelentem a műpártoló t. közönségnek, miszerint újévtől kezdve

Boros János

zenetársulatát uj szervezéssel saját nevemre vettem át, igyekezni fogok, hogy minél több uj darabokkal kedveskedhessem, miértis minden igénynek megfelelve a nagyérdemü műpártoló közönség szives pártfogását van szerencsém kérni, teljes tisztelettel

kovács Gábor,

karmester Nagy-Kanizsán

(629—3.)

1872



HIRDETÉS.

Alólirott a n. é. közönség becses tudomására adja, hogy az egészen ujjá alakitott s legizlésteljesebben felszerelt

„OROSZLÁN“ szálloda éttermet

f. é. november hó 13-án

a hirneves

HORVÁTH LACZI

zenetársulata

közreműködése mellett megnyitandja, melyre a n. é. közönséget tisztelettel meghivja.

Jó ételek és italok, valamint a pontos kiszolgáltatásról gondoskodni fog

KROMPACHER ISTVÁN,

vendéglős Nagy-Kanizsán.

181 1—•

1880

(Krompacher hatvankét évesen, 1895-ben halt meg.)



Cigánybanda (1882)

Szintén neves prímása volt a városnak idősebb Torma Tóni. Nyugat-Európa nagyvárosaiban (és ahogy írták: „világfürdőkön”) játszott sikeresen zenekarával. Amikor 1918-ban, 61 évesen meghalt, a város összes muzsikus cigánya hatalmas zenekart alkotva kísérte a belvároson keresztül a temetőbe.
Közismert bőgőse volt a kanizsai cigányzenekaroknak Oláh István. 1832-ben Kanizsán született, tizenkét éves korában már játszott, ahogy nyolcvan évesen is fordított életét élte: estétől hajnalig játszott, nappal pihent.
New York, Chicago, Peking, Oroszország, Párizs a világnak azon részei, ahol zenélt. Utóbbiban tizenkét éven át.



Cigánybanda (1892)

Voltak persze gyengébben muzsikálói bandái is a városnak. Amikor 1904-ben Blaha Lujza vendégszerepelt a városban, az előadást követő banketten, a Polgári Egylet székházában épp egy ilyen kompánia húzta kitartóan nótáit a vendégek fülébe.
A szintén jelenlévő Erdős Alice (1882-1945) színésznő ekkor jutott a megállapításra, hogy a pesti cigány jól játszik, de keveset, ellenben a kanizsai rosszul, de sokat.



Egy ablak alatt 1909 szilvesztere éjszakáján
(Steiner Edgár rajza Zsittney Gábor tulajdonában.)

•1927-ben a város együtt vásárolta meg a tér 3. és 4. házszámú ingatlanát a Rosenberg örökösöktől.
A háttérben az állt, hogy a város hatalmas vásárcsarnok építését tervezte ide, amely a Zárda utca mentén a tértől a Zrínyi utcáig húzódott volna. Az elképzelés fantasztikus jellege nagyon gyorsan kiderült.
•1931-ben a Stefánia-szövetség szomszédban székelő helyi fiókja igénybe vette a volt szálló épületét is. Emeletén helyezték el Egészségvédő Intézetüket. Itt a nemi betegségekben szenvedőket kezelték.

198. Erzsébet tér 4.a (korábbi számozás szerint Király utca 40.)





(Ketting Klára két képe 1940-ből.) (indafoto.hu)







Az épület három képe az 1970-es évek végéről (TGYM)



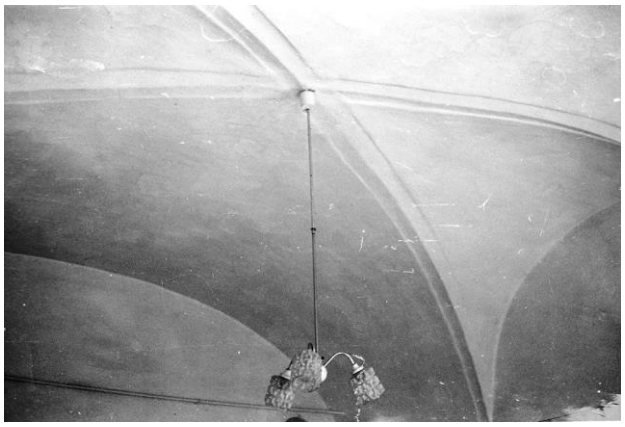

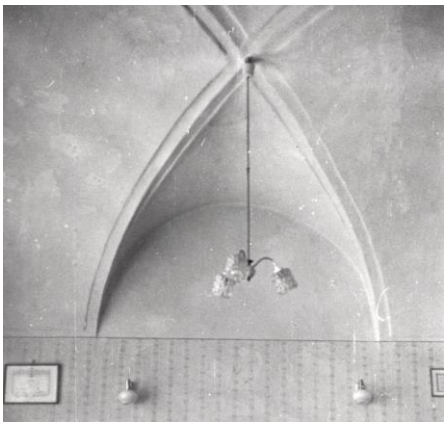

Kiss Judit három felvétele
(A Sport eszpresszó és mennyezete az 1970-es évek végén.)
(TGYM)

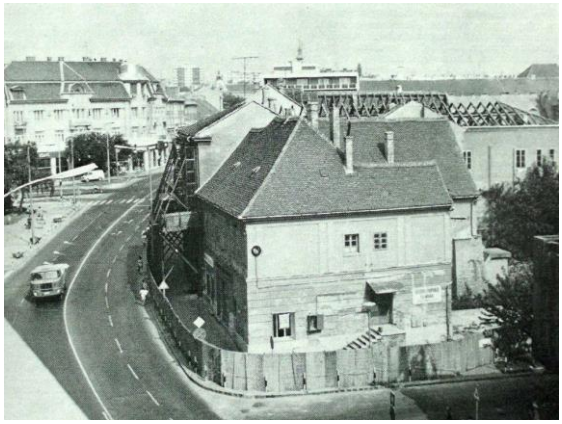

1980

•Az Erzsébet tér déli oldalának utolsó emeletes házát (Király utca 40. és Zárda utca 1.) Berge Kristóf várkapitány építtette 1695 és 1697 között, az akkor még a mocsaras területen kialakított dombra. A Berge-ház volt talán a modern Kanizsa első jelentősebb lakóháza.



Berge Kristóf (TGYM)

Oldalába a várból származó ágyúgolyót építettek.
Udvarában a déli falat napóra díszítette, három (XI, XII és I) római számmal jelezve az időt. A bontáskor ennek már egy kései változata létezett, de az a 4. számú ház udvari homlokzatán volt.
•A város régi napóráival kapcsolatban itt jelzem, hogy közülük mára csupán egy maradt meg, az sem igazi régiség.
Németh József bognár 1936-ban építtette fel földszintes házát a Magyar utca 68. szám alatt. Ennek déli oromfalára egy napórát is készíttetett. Számlapján a vakolatra festett 2 méter átmérőjű körben a 12 állatövi csillagkép figurális ábrázolása látható.

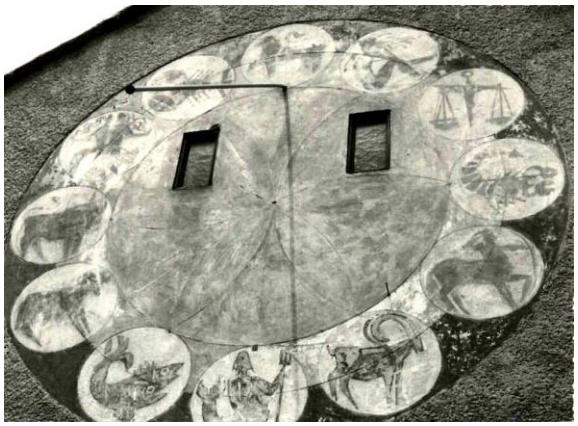



1970-ben ifj. Tüchert Lajos – Kanizsán született, jelenleg Bécsben élő festőművész – újrafestette a napórát. Jelenleg a vadszőlővel befutott felületen már alig látszanak a részletek.

•Sokáig két épület állt e házszám alatt, természetesen egy tulajdonossal. A Zárda utca sarkán lévő, szintén öreg ház földszintes volt. Megjelenésében hasonlított az Ady utca 13. alatti, ma is létező épülethez.

Ez a ház a 19. század első felében épült; emeletes szomszédjával jobbára osztozott annak sorsában.

A térre néző részében 1923-tól, alapításától Lukács Vilmos gyógyszertára működött, Szűz Mária nevével.





(TGYM)

Közvetlenül a második világháború után bontották le. Kellett a hely a Zárda utcában akkor létesített új piac kialakításához. Így az emeletes Berge-házból sarokház lett.

•Az épületeket birtokolta a Kanizsára 1791-ben, vagy 1792-ben költöző Babochay József (1808-tól és 1810-től városbíró) orvos is.

•Tőle 1794-ben a vármegye tulajdonába került az ingatlan; katonatiszti szállásként használták.
A középületek 1853-as összeírásában „főszolgabírósági lak” funkcióval szerepel.



Orvosi vizsgálat (1889)

A század második felében katonai kórházként használták. Ekkoriban a földszintes épületben helyezték el a kórház őrségét. Ennek hátsó részében voltak a halottas kamrák.
Óvatosságból a halottak kezére drótot kötöttek. Annak túlsó végén – az őrségnél – csengő volt felszerelve. Ennek feladata lett volna a jelzés, ha a kamrába esetleg tetszhalott katona kerül.
•A város 1889-ben megvette, de még az első világháborút megelőző években is „katonai gyengélkedők háza” (K. und Kön. Marodenhaus) volt.
1922-től itt működött Stefánia-szövetség helyi fiókja (Sabján Gyula polgármestert választva első elnökévé), amely később részben igénybe vette a volt szálló épületét is.



Az 1920-as évek első felében

(A képen a szövetség gondozónője a csecsemőkkel, anyukák, nagymamák, Jancsecz Imre cipész és Perszl Dezső üzlete.)
(Vízvári József jóvoltából.)

1931-ben ott hozták létre Egészségvédő Intézetüket, itt az emeleten pedig bölcsődéjüket. Három szoba várta a csecsemőket (25 gyerek), egy az anyákat.



Ugyancsak itt kapott helyet a Magyar Távirati Iroda kirendeltsége, amely 1919-ben létesült.

199. Erzsébet tér 5. (képek még Király utca 53.)





1910 körül
(Az épület tetején a telefonközponti vezetékeket fogadó szerkezet.)



1950 vagy 1951
(Kiskanizsaiak érkezése a május elsejei felvonulásra.)
(Horváthné Polai Máriától.)

•A Király utca sarkán – közvetlenül a törökök kiverése után – építtette fel a kincstár a földszintes Harmincados-házat, a legelső téglából emelt épületek egyikét. Az építkezéshez az akkor még mélyebb, mocsaras területen egy dombot kellett kialakítani.
Hivatalnokai az előtte felállított sorompónál szedték be a vámot a szállított áruk után. A harmincad a ki- és beviteli forgalomban járt a kincstárnak az áruk értéke szerint.
Az 1830-as években lett e hivatalból a sóhivatal, amely neve ellenére, az állami adószedés minden nemével foglalkozott. A földszintes saroképületnek akkoriban egyforma hosszú volt a két szárnya; az Erzsébet tér nyugati oldalából jóval nagyobb területet foglalt el, mint 1862-es utódja.
A „sópajták” a ház Erzsébet téri oldala előtt álltak. A tőlük északra (a Törvényház déli része előtt) állt két házban laktak a „sótisztek”. 1840-ben Batthyány Fülöp

megvásárolta és lebontatta ezeket, a mai tér belső részében álló épületeket; elkezdődött a jelenleg látható tér kialakulása.
•1862-ben készült el a sóház új épülete, amelynek emeletén lett elhelyezve Zala és Somogy pénzügyigazgatósága, amely az 1850-es évek elejétől létezett és működött a korábbi épületben.
A só raktárak és a sóhivatal az 1868-ban költöztek a teherpályaudvar közelébe, a Csengery út 80. szám alatti, ma is álló, akkoriban épült, Gutmann-féle épületbe és annak udvari raktáraiba. A Tárház és a Só utca neve még őrzi ennek emlékét.
A pénzügyigazgatóság 1872-ben a pécsi központba olvadt, Kanizsa a pénzügyőrség biztosi kerülete lett, négy pénzügyőri szakasszal (Nagykanizsa, Letenye, Csáktornya, Stridó). A hivatal továbbra is maradt itt.
•Ugyanekkor lett Nagykanizsa önálló törvénykezési kerület. A törvényszék – jobb híján – a sóház emeletére került, a szomszédságba pedig felépítették a fogházat. A törvényszék 1887-ben a Kvártélyházba költözött; így a házban nagyobb helyhez jutott az 1875-től létező, ott működő illetékszabási hivatal, amely 1883 és 1887 között, átmenetileg a Csengery út 29. szám alatt volt elhelyezve, majd 1889-ben megszűnt. Helyén ettől kezdve évtizedeken át az adóhivatal volt. Vele párhuzamosan – tovább csökkenő hatáskörrel – a pénzügyőrség helyi hivatala is használta a házat.
•1887-ben a takarékpénztár épületének helyiségeiből ide költözött az akkor egyesített posta (földszint) és távírda (emelet) is.

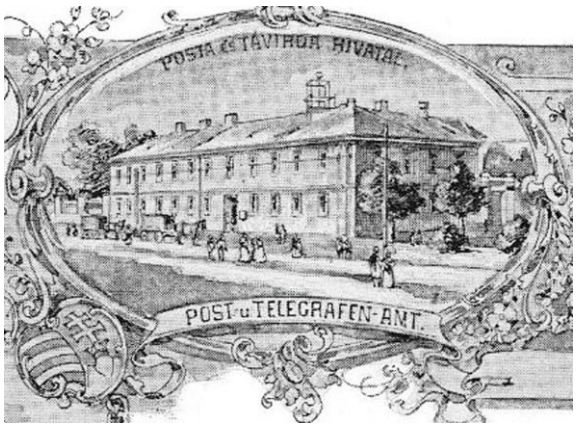





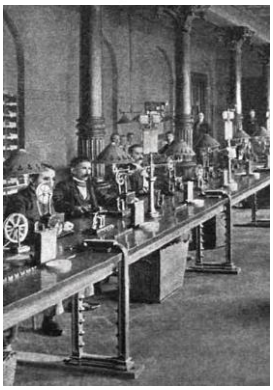

Csomagszállító postakocsi (1891) Postás egy helyi képeslapon Távírdai terem (1897)

(1906-ban Tóth József kocsigyártó és Németh Imre bognár készítettek új, tetszetős csomagszállító kocsikat a kanizsai hivatal számára. Németh 1943-ban, nyolcvanhat évesen halt meg.)
Az épület zsúfoltságát tovább növelte, hogy az 1892-ben létesített telefonhálózat központja is ide került.
A rendszernek indulásakor 55 előfizetője volt. Kialakítottak három nyilvános állomást is. Ezeket a postahivatal egységeiben helyezték el itt, Kiskanizsán és a pályaudvaron.
(Az ország első hálózata – magánvállalkozásban – 1881-ben Budapesten létesült.)

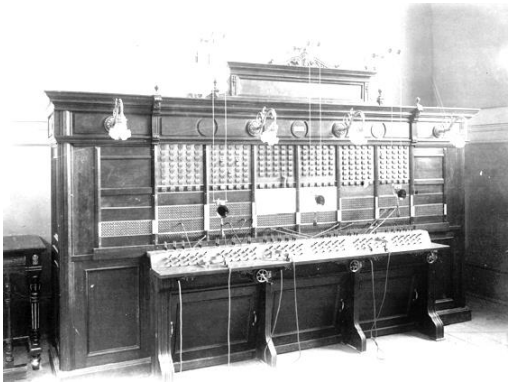



Telefonközpont 1896-ban Telefon ekkoriban

Ekkortól jelentek meg a belvárosi házak tetején a furcsa, nagy és csúf, téglalap alakú, rácsos szerkezetek, amelyekre szerelve vezették a huzalokat. A várost 1896-ban bekapcsolták az országos hálózatba, 1900-ban nyílt meg ebben az épületben a helyközi távbeszélő állomás is.
Az elhelyezési problémákat csak a Postapalota 1924-es átadása szüntette meg. A telefonközpontot 1939-ben, már az új épületben automatizálták.
•A városból az első szikratávírós üzenetváltás 1914-ben történt.
•Meg kell említenem a szepetnekiek szerepét az ország távközlési hálózata kiépülésében. (A kanizsai vezetékek 1892-es szerelését is jórészt ők végezték.)
Az ottaniak elegendő föld hiányában (azok nagybirtokokhoz tartoztak) kénytelenek voltak más megélhetési forrás után nézni.
Így az 1860-as évek végétől a tavaszi munkák végeztével – csapatokba szerveződve – felkerekedtek és „dróthuzalmunkás”-ként vettek részt az ország teljes területén a távíró-hálózat kiépítésében. Leszámítva az aratás idejét, késő őszig voltak távol falujuktól. A 200-300 szepetneki férfi az országban efféle tevékenységet végzők többségét jelentette.
Későbbiekben az ország telefon-hálózatának létesítése jelentett számukra hasonló feladatot. Az akrobatákra jellemző ügyességet, bátorságot követelő munka nem volt veszélytelen: az ősszel hazatérők minden évben kevesebben voltak, mint korábban, a tavasszal útnak indulók.



„Dróthuzalmunkások” a kanizsai tetőkön a századfordulón

•A régi, akár csúfnak is mondható épület helyére 1974-ben készült el a mai sarokház. Csinosnak ezt sem nevezném.

200. Erzsébet tér 6. (korábbi számozás szerint) **(Fogház*)**

•A Törvényház felépülése előtt a börtön és az előtte lévő, nagy kert volt az Erzsébet tér 6. számú ingatlan. Ma a – részben a hajdani kert területére épült – Törvényház az Erzsébet tér 6. és 7. házszámokat viseli. Történetéről az Erzsébet tér 7. címen írok.



A börtön épülete és a hetivásár 1890 környékén

•Jelenleg a Sabján Gyula utca 3. címet viseli az épület, a hajdani fogház.
A brücksali börtön kialakítását alapul véve, 1874-ben építette Hencz Antal Ney Béla terve szerint, az akkori Fő tér meghatározó tömegű épületeként.

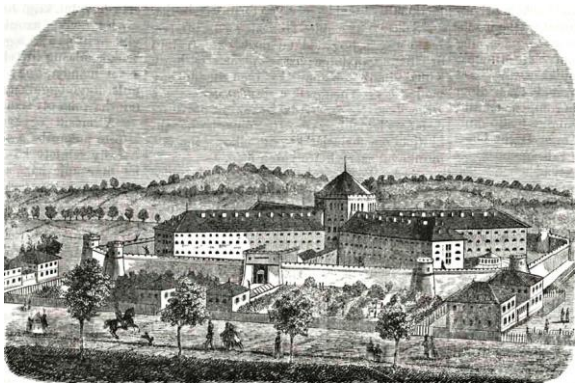

A brücksali „magány-börtön” (1865)

Az is maradt sokáig, mert a tér felől nem takarta semmi.
Évtizedekig „mintabörtönnek” számított: volt iskolája, kórterme, kápolnája, asztalosműhelye.







•Alagsorában volt a főző- és mosókonyha, a munkaterem, a fürdőszoba és a sötétzárkák.
A földszinten kapott helyet a kórházi szoba, a tanterem, egy másik munkaterem és a személyzet.
A következő két szint egyforma volt. Középen helyezkedett el az őrszoba, két oldalt a zárkák: hat zárka 3-3 személynek, kettő 12-12 személynek és volt hat egyszemélyes zárka is. Egyik emeleten a női, másikon a férfi foglyokat helyezték el.
1912-ben kis kápolnát is létesítettek.
Az udvaron (a rendőrség mai területén), külön épületben voltak a műhelyek. Az asztalosműhelyen túl (ebben bútorok készültek), később nyomdát is működtettek, ahol bírósági nyomtatványokat állítottak elő.

Hirdetmény.

Közhirré tétetik, hogy a nagy-kanizsai kir. börtönök munkatermében a legjobb kőrisfából készült finom kerti- és folyosó-székek, nemkülönben egyéb kemény fából készült jó minőségü szoba-székek a legjutányosabb áron kaphatók, — egyszersmind elfogad az intézet mindennemü asztalos munkákat, a melyeket a legolcsóbb áron fog teljesittetni

(1774—1) **a fogház felügyelőség.**

1875

Általában 70-80 foglya volt, de kivételesen a szám elérte a 130-at is.
1911-ben a foglyokkal 14 fogházőr, 2 őrmester és 1 munkavezető foglalkozott.
•Északkeleten, a Törvényház helyén működő kerthelyiség, a Zöldfa-kert határolta; annak zenekara nem ritkán az elítéltek átkiabált kívánságai szerinti nótákat húzta, vagy fújta.
•1927-ben ügyészségi kezdeményezésre 25 katasztrális hold kisajátítással került állami tulajdonba a területből, amely néhai Pick György palini nagybirtokos örököseire maradt. Ezzel megteremtődött a rabkertészet létesítésének lehetősége. (Pick eredetileg 647 holdnyi erdő birtokosa volt itt és tulajdonában volt a kámáncsi fűrésztelep is. 1927-re az erdő már nem létezett, helyén bozótos alakult ki. A birtokból 500 holdnyit a város is vásárolt ekkor.)
A kisajátított föld ötholdnyi részén valóban kialakításra került a városi börtön kertészete, amit a helyiek rabtelepként emlegettek.
A foglyok reggelente gyalogosan indultak munkába és esténként ugyanígy tértek vissza a fogházba. Visszaemlékezések szerint tízes csoportokban, összefűzve haladtak a Magyar utcán, majd végig a Garay utcán, hogy aztán északra fordulva földutakon jussanak útjuk céljához.
Jócskán kellett gyalogolniuk, mert a telep központja a Palini-vágásnak nevezett terület északi végénél (Újförhénc közelében) lett kialakítva. Itt a gazdasági épületek mellé egy téglából készített, nagyobb épületet is emeltek. Egy őr állandó jelleggel itt lakott.
Az 1950-es években már a helyi mezőgazdasági technikum használta a korábbi rabkertészetet.
A tangazdaságba a diákokat hintók szállították ki és vissza. A hét elején érkeztek, a korábban említett épületben szálltak meg, majd a hét végén távoztak.
Az egység 1961-ben a Nagykanizsai Állami Gazdaság része lett.



A Palini-vágás délről
(Szemben, a megművelt terület északi szélén, az ott látható magaslestől balra álltak a gazdaság építményei.)

•Talán ide illik a Kiskanizsán énekelt, Nagy Lajos piarista tanár által 1937-ben közreadott „ballada”:

Hétfőn reggel Nagykanizsán mi történt?
Pancsa Rozi agyonszúrta a férjét,
Pancsa Rozi a kis székkel ütötte,
Pancsa Rozi a bicskával böködte.
Végigmentem a kanizsai temetőn,
Mózsi Jancsi sírja volt a legelső.
Az volt annak keresztjére ráírva:
Pancsa Rozi volt annak a gyilkosa.
Kanizsai börtönajtó repedj meg!
Pancsa Rozi, többet ne szabadulj meg!

201. Erzsébet tér 6. és 7. (Törvényház*)

•1860-ban a Király, Sabján, Báthory utcák és az Erzsébet tér határolta, kincstári tulajdonú telek a sóháztól és a kicsi, későbbi dohányraktári épülettől eltekintve beépítetlen volt.
Itt hozta létre 1863-ban Neusiedler Pál (1848-as adat szerint mészáros), a Zöldfa Szálló bérlője – Zöldfakert névvel – a szálló nyári vendéglőjét. Ennek (valószínűleg fából készült) kiszolgáló építménye a később Erzsébet tér 7. számot viselő telek (ma ott a Törvényház északi harmada áll) északi szélén volt.

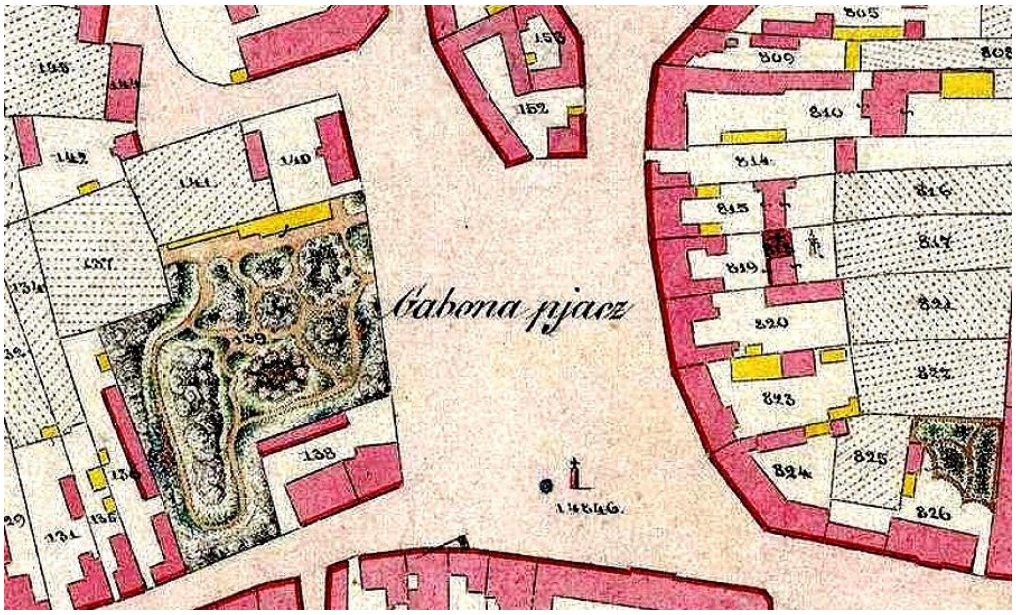

A Zöldfakert (139) 1864-ben

Neusiedler Pál

a kanizsai „Zöldfa" vendéglő bérlője tisztelettel értesíti a n. é. közönséget, hogy a volt sóházkertet kibérelvén, azt f. hó 23-án séta- és mulatókertül megnyitja, igérvén, hogy hideg és meleg izletes ételek s italokról, pontos szolgálatról gondoskodván, most és jövőre minden törekvését oda fogja irányozni, hogy a tisztelt közönség ebbeli igényeinek lehető legjobban megfeleljen; minél fogva kegyes pártolást remél.

1863

Nagyszerű kivilágítás
a
„ZÖLDFA KERTBEN.“

Alólirott tisztelettel tudatja a mulatni vágyó közönséggel, hogy ő vasárnap, f. hó 4-én; nem csekély áldozattal — kivilágítást rendez; melyet nagyszerű látványosság (Transparent), s a magyar czimer díszkivilágítása fognak ékeníteni.

A t. cz. közönséget emellett Grünbaum jeles zenekara fogja mulattatni.

Jó ételekről és italokról gondoskodva leend.

Neusiedler Pál,
vendéglős.

Belépti díj 20 kr.

1864

(Amikor nyolcszáznál több lámpa várta a vendégeket.)

Kert megnyitás.

A n.-kanizsai „ZÖLDFA“ vendéglős tisztelettel értesiti a nagyérdemű közönséget, hogy vasárnap f. hó 23-án kertjét Grünbaum zene társulata müködése mellett ünnepélyesen megnyitja; nemkülönben hideg- és meleg izletes étkek-, jó italokról, pontos szolgálatról gondoskodván, jelenleg ugy, mint jövőre minden törekvését oda fogja irányozni, hogy a tisztelt közönség ebbeli igényeinek lehető legjobban megfeleljen; minél fogva kegyes pártolást remél

Neusiedler Pál, vendéglős.

1865

A területet az új sóháznak szánta a kormányzat, mégis előbb a fogház, majd a dohányraktár számára biztosított abból telket.



(1892)



(1897)



Cigánybanda klarinétosa (1884)

1871-ben a Zöldfa Szálló bezárt; a kert népszerűsége – a csökkenő terület ellenére – maradt, sőt a vacsora utáni időszak forgalma már a később divatos korzó előképét jelenítette meg.
Ekkoriban a Zöldfakerten túl nem volt másik hely, ahol a nyári melegben lakásából kimozduló ember jól érezhette magát: városban, de ugyanakkor a szabadban.
Így aztán nem lehet véletlen, hogy 1875-ben a kert mentén sétáló újságírónak, látva a kerítés másik oldaláról hívogató padokat és székeket, olyan török mondás jut eszébe, amelynek értelmében indokoltnak tűnik megpihennie odabenn egy pohár sör mellett:

Jobb menni, mint futni,
jobb állni, mint menni,
jobb ülni, mint állni:
legeslegjobb pedig heverni.

1878-ban a bérlő zárt szalont is építtetett vendégeinek. Nyugat felé fából készült, féltetős, oldalról nyitott, keskenyebb épületben folytatódott a szalon. Ennek fényképe az Erzsébet tér 11. szám alatti ház anyagánál látható. A kert területét a sóháztól a dohányraktárig téglából épített, vasrácsos kerítés határolta.

Előleges jelentés.

Alulírott jelentem a n. é. közönségnek, hogy én a

„Zöldfa“ czimü kertet

bérbe vettem.

A legjobb magyar borok, sörök, egybekötve jó izü ételekkel olcsó áron fognak a legjobb hozzá járuló vonzerővel látogatásra eszközöltetni, az idén egészen ujonnan berendezett kertben. Bővebbet a megnyitásról, mulatságokról, sat. a falragaszok.

Mély tisztelettel

(834 2—2) **Szigritz Róbert.**

1879

Szigritz volt a bérlő akkor is, amikor 1883-ban a helyi tűzoltók megrendezték zászlószentelési ünnepségüket. Ismerkedési estjükön nagyjából kétezer vendég evett-ivott itt, ahol a zsúfoltság miatt lépni is alig lehetett.


Leszállitott helyárak mellett.

BECKER tanár utolsó előadása.

Szombaton, augusztus 22-én a „ZÖLDFA“-kertben nyári arenában

Ma utolsó nagy diszelőadás

Uj műsorozattal, a legnagyobbszerü mutatványok

Először: Antispiritisztikus Hiés

vagy

a spiritizmusz titkainak leleplezése.

Bemutatja Orianna Elvira kisasszony. Ezután: először nagyhatásu mutatvány:

Merénylet Becker tanár ellen

Salbériában:

a merényletet elkövette egy a bányákból megszökött fegyencz és rablógyilkos, Popoff János, Krasnojarsk és Irkutsk közt 1869-ben

Először: Melusina, a villamos menyasszony

Azután először:

A 19-ik század csodája:

a levegőben lebegő Trapez-hölgy

Részletesebb programm a nagy falragaszokon.

Kezdete 8 órakor, vége 10½ órakor.

Rossz idejárás esetén az előadás vasárnap 23-án lesz.

Helyárak: 1. 2. 3. 4. sor számozott üléhelyek 80 kr., 5—9. sor 60 kr. földszinti számozott szék 40 kr.; Ismeretes kertbe 20 kr.; katona és gyermekjegy 20 kr.


Most érkezett!

Európa legnagyobb

Kludsky-féle

állatsereglete

csak rövid ideig látható

a „Zöldfa-kertben“

Különösen figyelmeztetem a n. é. közönséget jól idomitott állatsimra, melyek közt a hires állatszelidítő Kludskynak lesz szerencséje mágat a n. é. közönségnek két nábiai, három fokföldi oroszlánnal és két bengálini királytigrissel bemutatni.

Láthatni továbbá mindenféle ragadozó állatot, n. m: panter, leopard, jaguár, hyena, jegesmedve, oroszlán, afrikai s amerikai medve, férkas s több féle majmot az ó és ujvilágból.

Etetés és idomitás pont 4 órakor d. u.

Belépti díj leszállitott árak mellett: Első hely 20 kr. második hely 10 kr.

Az állatsereglet megszemlélhető minden nap reggel 9-től míg beesteledik.

Tisztelettel KLUDSKY JÓZSEF.

Megjelentek a mutatványosok is
(Hirdetések 1885-ből.)

Az 1880-as évek vége felé változni kezdett a vendégkör. Így hát 1888-tól jobbára itt működhetett az Izraelita Jótékony Nőegylet népkonyhája a téli hónapokban.

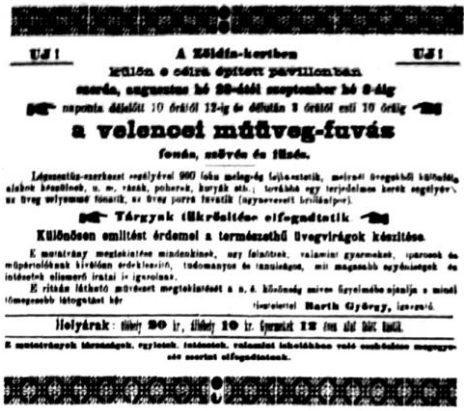

Uj! A Zöldfa-kertben Uj!

külön e célra épített pavillonban

szerda, augustus hó 29-étől szeptember hó 6-ig

naponta délelőtt 10 órától 12-ig és délután 3 órától esti 10 óráig

a velencei műüveg-fuvás

fonás, szövés és ifiada.

Légmentes-szerkezet segélyével 900 féle melegség fejlesztetik, melynek üvegekből készülő, alakok készülnek, u. m. vázák, poharak, karyák stb.; továbbá egy terjedelmes korok megtekintése az üveg selyemmé fonatik, az üveg porrá törtetik (agyszerrel kristályozva).

Tárgyak tükrözésre elfogadtatnak

Különösen említést érdemel a természethű üvegvirágok készítése.

E mutatvány megtekintése mindenkinek, egy felnőttnek, valamint gyermekek, tanuló és műpártolóknak kivétel nélkül érdekkeltő, tudományos és tanulságos, mit magasabb nyilvánságok és intézetek elismerő iratai is igazolnak.

E ritkán látható művészet megtekintését a n. é. közönség minél fényesebb ajánlja a minél számosabb látogatást kér

tisztelettel Barth György, igazgató.

Helyárak: Ülőhely 30 kr., állóhely 20 kr. Gyermekek 12 éves alul fele árért.

E mutatványok látogatására, egyletek, intézetek, valamint iskolákhoz való csoportosan megjegyzése mérsékelt elfogadtatnak.

E társaság 1895-ös ajánlata nem tartozott a mindennapiak közé



A vásár forgataga a Zöldfakert 1880-ban épült kerítése előtt az 1880-as évek végén

1905-ben a Keszthelyi Hírlap jelentette meg egy Kanizsára látogató olvasójának itteni élményeit. A sorok írója a nagykanizsai törvényszék mellé lett kiválasztva esküdtnek. Körül is nézett a városban, ha már ide kellett utaznia. Járt a Zöldfakertben is:

„Először is, mint esküdtet, a törvényszéki fogház felé vonzott kíváncsiságom. Ez a fogház arról nevezetes, hogy a legvidámabb fogháza az egész országnak, hol a rabok szomorú napjait víg trombita-zenével igyekeznek felvidítani, kellemessé tenni.

Közvetlen mellette van ugyanis a Zöldfa-kert, a nagyhimvári híres mulató, hol a „Veteránok” jeles zenekara fújja napestig a szebbnél-szebb nótákat, ahol a nyalka hadfiak és Kis-Himvár aranyifjúsága szeretkezik. Midőn a város e kedvelt mulatóhelyét megtekintettem, éppen akkor szólt le a rablógyilkosság miatt letartóztatott polgártársunk a fogház második emeletének ablakából a veteránok zenekarára:

− Ácsi! Azt a nótát fújjátok nekem:

„Gyere be rózsám, gyere be,
Csak magam vagyok ide be”!
A zenekar nyomban rázendítette a kívánt nótát. Olyan szívrehatóan fújta, hogy a Zöldfa-kertben jelenlevő tündérek között nem egynek telt meg könnyekkel búzavirág színű szemei.”
(A szövegben Nagy-Himvár alatt Nagykanizsa értendő. Az esküdt a kertben a Hadastyán Egylet rezesbandájával találkozott.)
A Zöldfakert 1907-ben szűnt meg; utolsó időszakában már csak a tűzoltó-zenekar vasárnap délutáni koncertjei vonzották ide a táncolni vágyókat.
•1872-ben tájékoztatta olvasóit a helyi lap, hogy Exner Gyula pécsi fényképész a kora nyári hónapokra Nagykanizsára költözött. Munkájához itt, a Zöldfakertben építtette fel „fényirdai helyiségét”.
Műterme költséges és ízléses – állapította meg az újság.

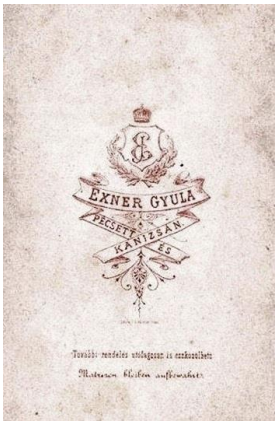

Irodalmi adatok szerint 1876-tól fia, Károly folytatta az apa kanizsai tevékenységét. A városban készített felvételükkel még nem találkoztam.
•1876-ban Bécsből látogatott a városba Nicolaus Stockmann fényképész. Ő is az itteni műteremben készítette felvételeit.
•Már a kezdeti időktől rendszeresen játszott a kertben a Grünbaum József vezette, híres, kanizsai „zsidó banda”.
A képzett zenészekből álló, viszonylag nagy, tucatnyi zenész alkotta zenekar 1842-ben alakult meg.
Figyelemre méltó, hogy a körmeneteken sokáig ők voltak a zenei kíséretet szolgáltatók; közreműködésükért alkalmanként és fejenként egy „koszos korsó” bort kaptak a ferences barátoktól. Koszos korsónak akkoriban a máztalan cserépkorsót hívták.

1848-ban társaságukban masírozott át Kanizsán – a Petőfi utca felől Kiskanizsa felé – Perczel Mór serege. Játszottak Viktória angol királynő, a belga király, Ferenc József előtt és a párizsi világkiállításon (1885).
Valószínűleg a zenészek számának apadása magyarázza, hogy az 1870-es évek közepétől a zenekar már jobbára Kovács Gábor, majd Horváth Laci cigányzenekarával közösen – egy együttesként – lépett fel, majd az 1880-as években feloszlott.



Horváth Laci (1917-ben halt meg) cigányzenekara 1906-ig játszott a városban
(A kép 1900 körül készült Nagykanizsán.)

Grünbaum azonban egészen 1900-as haláláig (74 éves volt akkor) tovább tevékenykedett: zenét oktatott gyerekeknek, illetve több cigányzenekart is betanított és azokban első muzsikusként játszott.



Az 1930-as évek végén



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

•A mai épület 1936–37-ben épült igazságügyi palotának. Elfoglalta a hajdani Zöldfakert területét: a 6. szám alatt a fogda előtti kertet és a 7. számú telket is. Az épületterveket Hübner Tibor (előtte a városnak a Nagy-Magyarország emlékművet tervezte), a homlokzattervet K. Császár Ferenc budapesti építész készítette. (Újabb hivatalok számára Hübner terve engedte volna a ház északi és déli továbbépítését a sarkokig.)
A kőfaragó és műköves Kovács József volt, de a kivitelezés többi része is helyi mesterek nevéhez kötődik.
Szemenyei-Nagy Tibor véleménye szerint a homlokzatot díszítő domborművek Rápolthy Lajos alkotásai lehetnek.
A beruházás részeként gáz- és bombabiztos óvóhely is kialakításra került.
A hivatali bútorzat viszont a szegedi Csillagbörtön lakóinak munkája volt. Kanizsa asztalosai méltatlankodtak. A börtön alacsony áraival képtelenség volt versenyezni.








VÁROSHÁZA











Az épület a tér 2012-es átalakításakor

•1984-től a Városi Bíróság és Ügyészség mellett az épületben működött a városi tanács. 1990 óta az épület e részén a polgármesteri hivatal található.

202. Erzsébet tér 8. (képek még: Báthory utca 2.) **(Dohányraktár*)**



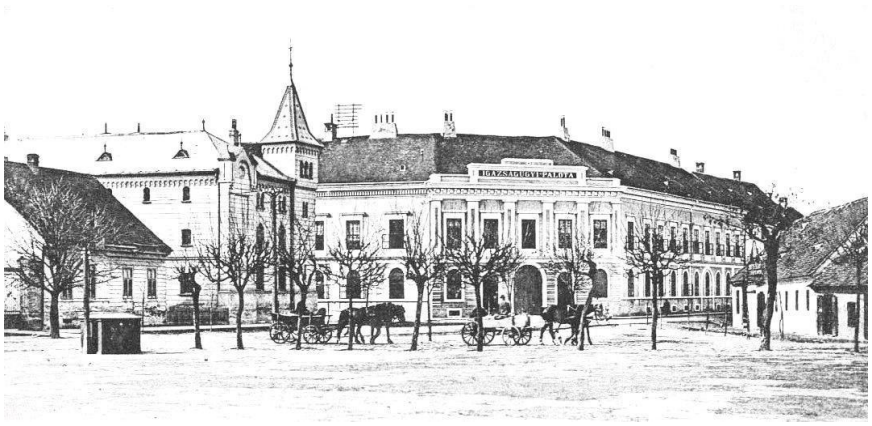

A 20. század első évtizedében

(A balra lévő földszintes házban – ma a Külkereskedelmi Bank épülete van ott – volt korábban a raktár is, később csak az irodák.)

•Nem tisztázott, hogy az állami dohányraktár mikor létesült a városban.
Van viszont adat arra nézve, hogy már 1869-ben felmerült költöztetésének gondolata. Akkori helyéről, a Lőwi-házból (Erzsébet tér 10.) a Harmincados-házba (Erzsébet tér 5.) kívánta a minisztérium áttelepíteni. Végül 1875-ben történt meg a költözés: az itt, az Erzsébet tér mentén épült, 1860-ban már létező földszintes raktárba került a Zalát, részben Somogyot ellátó dohánykezelőség. A „Nagykanizsai Magyar Királyi Dohány Fő és Különlegességi Áruda” akkoriban 300 dohányárust szolgált ki.
•Az igényeket kielégíteni már nem bíró raktár északi felét lebontották. Az üressé vált sarki részen 1907-ben lovagvárszerű, kétemeletes raktárpalotát épített Morandini Román, a tervező.

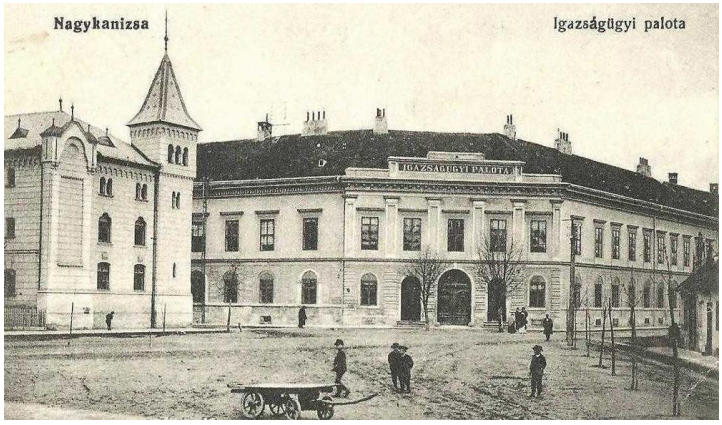

A 20. század első évtizedében

Ekkor készült a Báthory utcai emeletes szárny is.



Az épületegyüttes 1910 körül

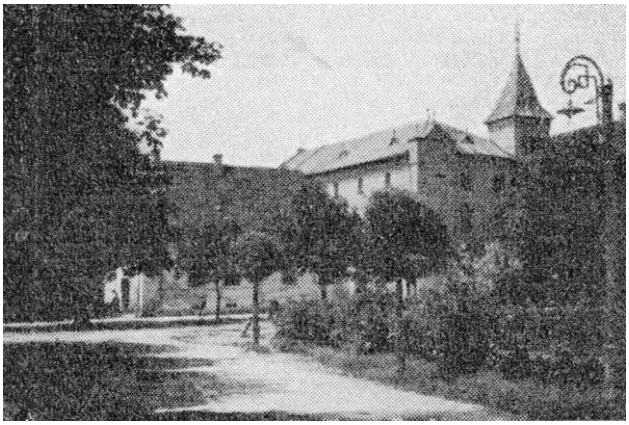

1929





A két világháború között általában 30 vagonnyi dohányárut tároltak itt. Az irodák az Erzsébet téri földszintes házban voltak.







1910

•Az Erzsébet téri kétemeletes épületet 1945-ös kiégése után jellegtelen lakóházzá alakították.
A Báthory utcai szárnyat 1969-től húsz évig az 1951-ben alakult Pannónia Cipész Ktsz használta.
Ugyancsak tulajdonukba került az eredeti dohányraktár Erzsébet téri, földszintes épületének annak idején meghagyott darabja. Ezt lebontva emeltették ott irodaházukat, amely átalakításával született meg az 1990-es években a Külkereskedelmi Bank mai épülete.

203. Erzsébet tér 9. (képek még: Báthory utca 1.) (**Kvártélyház*)**

•A hagyomány szerint a vár köveinek felhasználásával épült uradalmi épület.
Egy rágalmazási ügy iratai szerint kvártélyház már 1737-ben létezett a városban.
A fogadó felépítése előtt is hasonló rendeltetésű uradalmi épület állt itt: a „dombi korcsma”.



A dohányraktár építésének befejezésekor





A két világháború között készült képek



Az 1950-es évek első felében



Az 1950-es évek második felében

•A Zöldfa fogadót 1840-ben új vendéglőként említik (első bérlője Reindl Károly volt). Az épület tehát akkoriban kaphatta mai formáját. Tartozott hozzá istálló és

kocsiszín is, amely az udvar északi oldalán épült fel. Az 1850-es években 3 terme, 37 szobája volt.
Tisztázatlan, hogy a fogadó épületének kialakításakor, az itt állt eredeti épületből maradt-e valami, ha igen, akkor mi.
Ha hinni lehet az 1860-as térképnek, akkor 1860-tól 1864-ig (a kataszteri térkép elkészültéig) a házon és két északi szomszédján lényeges változások történtek. A szomszédos Lőwi-ház építése miatt a szálló keleti oldalának északi végéből körülbelül három ablak szélességű részt le kellett bontani. A felszabadult területre épült a Lőwi-háznak a kaputól délre eső része.
Mindezt valószínűsíti, hogy az épület keleti oldalán a befalazott, kőkeretes kapu jelenleg ugyancsak aszimmetrikusan helyezkedik el. (Van egy kisebb, ugyancsak befalazott és kőkeretes bejárat az épület déli oldalán is, a sarokrész közvetlen közelében.)
Ugyanekkor a főbejárat korábbi fala – amely az épület sarkát vágta le – elé újabbat húztak. Így az – az utcáról is látható falvastagságával – előbbre került. Ez kapta a ma is látható díszítést, kapuajtókat és a kerékvetőket, tetejére pedig az attikát. Hogy így lehetett, mutatja az emeleti párkány alatti díszítés. Az a főbejárat falán és az épület két oldalfalán teljesen eltérő jellegű.
Az épület főbejárati része belül különösen szép. Mind a földszinten, mind az emeleten (szépen kialakított lépcső vezet fel) vaskos oszlopok sora tartja a mennyezetet.



















A pince boltozata egy földszinti teremben a 2010-es felújításkor

•A „Zöldfa” a Dunántúl egyik legnagyobb vendéglője és szállodája lett, híres koncertekkel, színházi előadásokkal, bálokkal. Az épület adott helyet a megyebáloknak is, ahová, ha kellett, a feneketlen kanizsai sár miatt puttonyokban szállították a leányokat.
A létesítményben több terem várta a rendezvényeket. Emeleti, karzatos nagyterme valóban kiérdemelte jelzős nevét.

Jótékonyczélu

műkedvelő előadás.

Nagy-Kanizsán, a „Zöldfa“ vendéglő nagytermében a belybeli műkedvelők által decz. 14-én 1872. adatik:

FÖLDSZINT ÉS LEBUJ,

vagy:

egy kis tévedés.

Vigjáték 2 felvonásban. Irta Diósy. (Rendező: Sz. Szabó Péter ur.)

Személyek:

Nyulfy, gazdag pesti polgár	Munkácsi Dezső ur.
Nyulfyné, ennek neje . .	Ditrichstein Fánni k. a.
Sóska, ujságiró	Biba Ferencz ur.
Lejtfy Mórits, a tánczok hatalmas mestere .	Zalay Lajos ur.
Czili, ennek neje, divatárusnő	Iby Mari k. a.
Lizi, szobaczicsma, Nyulfyéknál	Neusidler Klára k. a.

Történik Pesten. Idő: a 19-ik század.
(Sugó: Szalay Lajos ur.)

Ezt megelőzi:

EGY CSÉSZE THEA.

Vigjáték egy felvonásban. Rendező (Sz. Szabó Péter ur.)

Személyek:

Wildeni báró	Mihály J. Endre ur.
Hermence, neje	Király Laura k. a.
Camouflet	Nyuly György ur.
József, inas	Ö Horváth Gyula ur.
Más inas	„ „ „

Történik Párisban Idő: Jelenkor.
(Sugó: Szalay Lajos ur.)

Helyek ára: Körszák: 1 frt. Támlásszék: 80 kr. Földszint: 60 kr. Karzat: 30 kr.

Jegyek válthatók: Fesselhofer József és Wajdito József urak kereskedéseiben f. hó 10-től kezdve s előadás estéjén a pénztárnál.

A tiszta jövedelem a nagy-kanizsai szánandó karban levő szinpad ujjáalakittatózára fordittatik. Felülfizetések szivesen fogadtatnak s hirlapilag kozzététetnek.

Az előadást tánczkeszerneska követendi.

Kezdete fél 8 órakor. Pénztár megnyitás esti 6 órakor.

Kladta a RENDEZŐSÉG.

1872

Műkedvelöl előadás.

A tiszta jövedelem egy uj szinpad költségeinek fedezésére fordittatik.

Nagy-Kanizsán, szombaton 1878. évi márczius hó 8-án a „Zöldfa" vendéglő szintermében műkedvelők által adatik:

CZIGÁNY MINT FÖLDESUR.

Énekes szinmű egy felvonásban. Irta: Berla. fordította: Latabár Endre. Zenéjét szerzé Conrádi.

Személyek:

Szaplánczy; gazdag földbirtokos . . . . . .
Rózsa, unokahuga . . . . . .
Sándori, fiatal földbirtokos . . . . . .
Peti, czigány . . . . . .
Jancsi, Szaplánczy első kajdúja . . . . . .
Történik Szeged vidékén falun, Szaplánczy kastélyában

Ezt követi:

Siketnek kell lenni.

(Les deux sourds.)

Vigjáték 1 felv., Eirich után fordította: Császár Miklós.

SZEMÉLYEK:

Damoiseau, gazdag magányzó . . . . . .
Eglentine, leánya . . . . . .
Placide . . . . . .
Bonifácz; Damoiseau luasa . . . . . .
Mezei, rendőr . . . . . .
Történik: Chateau-n Damoiseau mezei jószagán.

Helyek ára: Körszék első sorban 1 frt 50 kr., a többi sorokban 1 frt. Zártszék 70 kr. Földszint 50 kr. Karzat 30 kr.

Jegyek iránt intézhetni naponkint Stemmer Kálmán ur kereskedésében (takarékpénztár épület) és előadás napján d. u. 5 órától a pénztárnál.

Kezdete fél 8 órakor.

1873

Olvashatunk négyszáz szilveszterezőről, februári mulatság hatszáz vendégéről. Ellenben zenei események számára kevésbé volt alkalmas a hely, mert akusztikája nem volt kifogástalan.

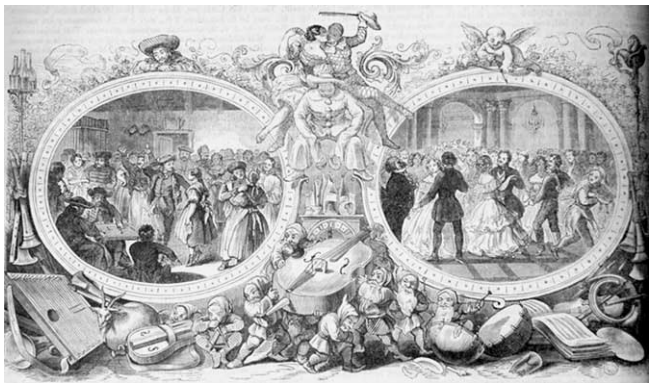

Farsang (1857)



Báli öltözék 1860-ban (1894)



1870

•Kanizsai látogatásai alkalmával itt szokott megszállni Deák Ferenc.

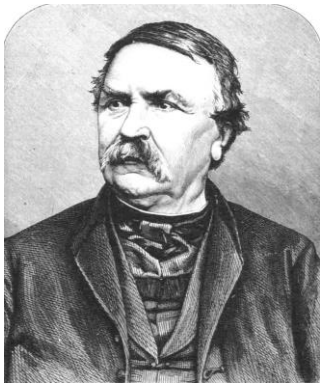
Deák Ferenc (1876)


Jókai Mór

Ekkoriban Neusiedler Pál (1817-1891) működtette a házat. Egy 1908-as visszaemlékezés szerint szakasztott mása volt Deáknak, aki hosszabb megszállásai idején gyakran hivatta magához a fogadóst egy-egy beszélgetésre. Ennek oka azonban nem a hasonlóság lehetett: a finom modorú Neusiedler olvasott, művelt ember volt.
1869-ben a szálló nagytermében mondta kortesbeszédét Jókai Mór Horn Ede mellett, aki a balközéppárt képviselőjelöltje volt; a képviselő a Deák-párti Csengery Antal lett.
•A szálló 1876-ban fejezte be működését.



1876

Megszűnése után laktanyaként (Zöldfa laktanya) hasznosították az épületet: mivel 1869-ben a 78. honvédzászlóalj székhelye Nagykanizsa lett, legénységét itt szállásolták el.


A „silbak” (1880)

A katonaság az 1886-ban elkészült Sugár út 9. alatti új laktanyába költözve tudta kiüríteni az épületet.
•A szükséges átalakítások után 1887-re költözhetett be a járásbíróság, a törvényszék és az ügyészség. Ettől kezdve nevezték Igazságügyi Palotának.




Járásbírósági munkatársak 1929-ben
(Pék Pál hagyatékából.)

•Az új igazságügyi palota elkészültével az épület kiürült. 1938-ban a rendőrség pestvidéki főkapitánysága fiók-toloncházat létesített benne. Az intézetet 300 fő befogadására tették alkalmassá. Őrzésükről 40 rendőr gondoskodott.
1943 és 1945 között internáló táborként funkcionált.
•Az általános iskola – ma Bolyai János névvel – 1952-től működik itt.



Vargha Béla (1911-1991), az intézmény első igazgatója





1953 és 1954
(A három kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

•Tóth János 1952-es felmérésekor az udvarban még funkcióváltás nélkül létezett a földszintes télikert boltozatos termeivel. Ez csak az istálló és kocsiszín ma is álló épülete lehet. Télikertté alakítása akkor történhetett, amikor a házat Igazságügyi Palotaként használták és az istálló már feleslegessé vált.




1953 és 1954




1956 és 1972
(A négy kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

Az építményben ma az iskola konyhája, étterme működik. Belseje most is figyelemre méltó; ebben is megjelennek a főépületet jellemző, a boltozatot tartó vaskos oszlopok.





•Az iskola alatt az 1950-es évektől a polgári védelem szükségkórháza várta a harmadik világháborút.
Készülékei hálózatról, aggregátorról és akkumulátorokról is működtethetők voltak. A városi hálózattól független vízellátást és a levegőszűrő rendszert is kapott.

204. Erzsébet tér 10. **(Lőwi-ház*)**

•A korabeli térképek alapján az 1860 tájékára tehető a mai ház építésének időpontja. Ugyanezek szerint a telek kellő szélessége biztosításához a Kvártélyház északi végéből is bontani kényszerültek.

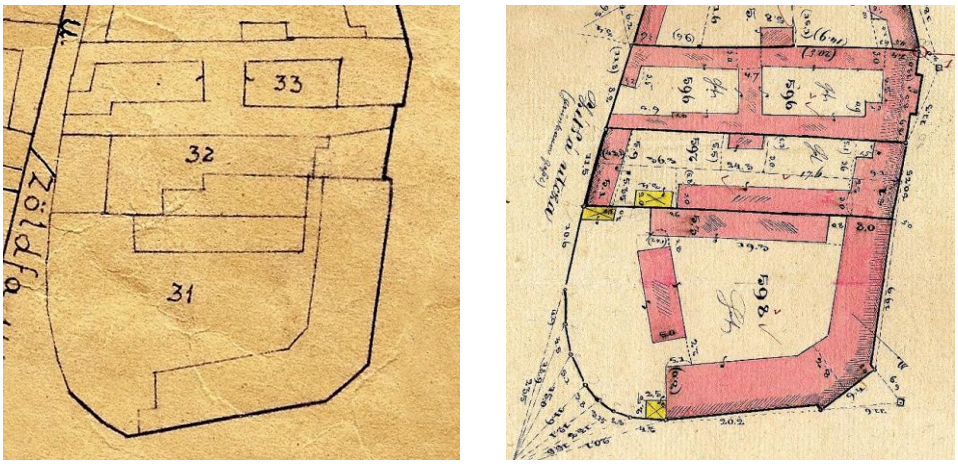

Az ingatlan (és két szomszédja) állapota 1860 körül és 1864-ben
(TGYM)

A telken addig álló ház a mai kapualj és az attól északra eső rész területét foglalta el. Elképzelhető, hogy a jelenlegi épület ennek déli irányú bővítésével született.


Az Erzsébet tér 9. szám alatti épület 2010-ben kezdett felújításakor készített felvétel
(A képen az épület földszinti, északi irányban utolsó termének két fala. Jobbra az Erzsébet tér felé néző oldal, balra a Lőwy-házzal szomszédos fal. Ezek eltérő volta arra utal, hogy a ház északi végéből hajdanán lebontottak egy részt.)

A bővítésre utal a kapu két oldalán a használt téglák eltérő minősége is. A déli rész téglái feltűnő hasonlóságot mutatnak a Kvártélyház falában látható téglákkal, ami jelentheti, hogy annak bontásából származnak.
A korábbi ház akár emeletes is lehetett, mert a mai épület egy rosszul sikerült emeletráépítés (legfelső szint) benyomását is kelti a szemlélőben.



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

•Mielőtt Lőwi (Löwy) József tulajdonába került (1850 előtt), a házat Lőwenstein-házként emlegették. A tulajdonos Lőwenstein Mór, az egyik leggazdagabb terménykereskedő lehetett.
Blankenberg Imre szerint 1800-ban már itt működött Löwy Efráim (Lőwi József nagybátyja, Benzián Izrael könyvelője) szállítmányozási vállalkozása; tárháza is itt volt.



Az udvar déli szélén ma is álló raktár Blankenberg szerint része volt Löwy Efráim tárházának



Az 1960-as években





1976
(TGYM)

•A mai, kora klasszicista stílusban emelt ház építtetője Lőwi József, a trieszti Adria Biztosító Társaság ügynöke volt. Az 1810-ben született Löwi nagybátyja, Efráim segítségével nyitott bizományi és szállítási üzletet Kanizsán.
A biztosítóval kapcsolatban megemlítendő, hogy az 1839-től kötött biztosításokat Kanizsán és még a két világháború között is jelen volt a városban. A főügynökség Lőwi idejében itt működött.



1850

A ház nagy raktárhelyiségei bérraktárként szolgáltak. Földszintjén – a hajdani emeleti gabonaraktár támasztóelemeként – erőteljes hengeres oszlopok láthatók. Lőwi később repceolaj-finomítót is nyitott a házban.
1851 júniusában az Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesület (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) a jelentősebb kanizsai kereskedők felsorolásában Lőwit, mint olajfinomítással és szállítmányozással foglalkozó vállalkozót említi.


Lőwi József (TGYM)

Lőwi József irodalmi (héber nyelvű) munkásságát is nagyra tartották kortársai.
A vállalkozást és a házat Lőwi halála (1882-ben, hetvenhárom hunyt el) után, fia Adolf örökölte. Ő hetvenegy évesen, 1912-ben halt meg.
A két világháború között – a nagykereskedelmi szerepét jórészt elvesztő városban – a nevét magyarosító unoka, Ország József (az 1940-ben, hatvanhárom évesen meghalt Ország Lajos orvos testvére) működtette a házban kereskedését. Változó társakkal magvakat és mezőgazdasági felszereléseket árusított.









•A 20. század elején itt volt az olasz (1915-ben hat olasz állampolgár élt a városban) Anton di Basio déligyümölcs kis- és nagykereskedése. A kereskedő harminchét éves volt 1907-es halálakor.
A Csoportházak lebontása után pedig ide költözött a Hirsch (Oszkár) és Szegő (Pál) cég ottani (Erzsébet tér 25.) sómalma, valamint zsák-, ponyva-, kötél- és festékkereskedése.

(Szegő Pál 1933-ban, 55 éves korában halt meg.)

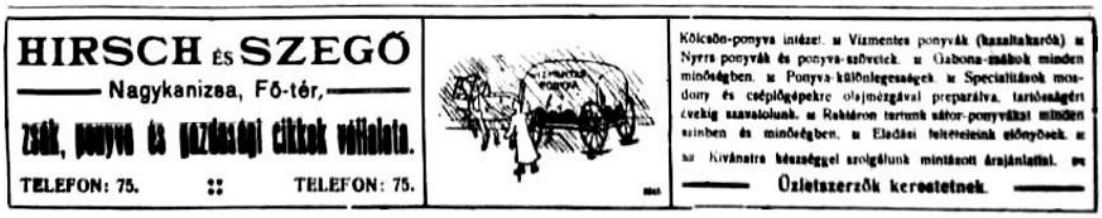

1912



A cég levelezőlapjának részlete
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



205. Erzsébet tér 11. (Gutmann-palota*)

•A klasszicista lakóházat, amely egyben üzleti székház is volt Strasser Dávid Lázár termény-nagykereskedő építtette 1820-ban (az épület 1952-es, Tóth Jánostól származó leírása szerint a kapu zárókövén még olvasható volt az építés 1820-as időpontja). A palota helyén a Lakner-ház állt.



A ház 1953-ban
(TGYM)



Gutmannék fából emelt, pihenést, vendéglátást szolgáló csarnoka a keleti udvar déli oldala mentén, 1953-ban
(TGYM)
(Kerecsényi Erzsébet szerint 1880 körül készült a Zöldfakert számára. Ebben az esetben a kert 1907-es megszűnésekor kerülhetett ide. Helyén ma már téglából vagy betonból emelt építészeti tévedés áll.)

Az 1860-ban és 1864-ben készült térképek tanúsága szerint az időszakban alapvetően átalakult az épület homlokzata és elkészült a ma is látható változata. Előtte az épület előreugró északi kétharmada lecsapott sarokkal csatlakozott a Magyar utca 2. számú házhoz. (Összehasonlítva az 1822-es térképpel, e rész a hajdani Lakner-háznak meghagyott része is lehetett.) Az épület déli harmada viszont a házsor mai vonala mögött állt. Létezett viszont már a mai két udvar.
Az új, utcai homlokzat részben előbbre, részben hátrébb került, így illeszkedett a Kvártélyház és a Magyar utca 2. ház sarka által kijelölt vonalhoz.
Ebből az időből származnak tehát a mai homlokzat részei: az ajtónyílások kőkeretei, a kerékvetők és az egész előreugró, timpanonos bejárati harmad, a rizalit.















A két udvar közötti részt 1884-ben alakították emeletessé

•Az építtető személye körül van egyfajta bizonytalanság forrásaimban. Kaposi Zoltán kutatásai szerint két Strasser Lázárként emlegetett személy élt a század elején a városban.

Egyikük, Strasser Lázár 1800-ban már Kanizsán lakott. Valószínűleg a napóleoni háborúk nyomán gazdagodott meg.
Ő idősebb volt, mint Strasser D. Lázár, aki 1795 és 1851 között élt, 1811-ben került a városba.
E ház tulajdonosaként a két nevet felváltva használják ugyanarra a személyre.
Megítélésem szerint Strasser D. Lázár lehet az építtető. Ezt némileg alátámasztja, hogy leánya, Anna (Gutmann későbbi felesége) 1820-ban született.
Tény viszont, hogy 1851 júniusában az Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesület (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) a jelentősebb kanizsai kereskedők felsorolásában említi még Stasser Lázár Dávidot, aki akkor olajfinomítással, megbízásos üzletkötéssel és szállítmányozással foglalkozott.
•Gutmann Simon Henrik (1806-1890), Strasser D. Lázár későbbi veje huszonöt évesen költözött Gelséről Kanizsára, lett raktárnoka (1832-ben), majd társa Strassernek.



Gutmann Simon Henrik
(TGYM)

A Gutmann S. H. céget 1832-ben (más adatok szerint 1836-ban) alapította.
Megjegyzem ezzel kapcsolatban, hogy az 1896-os millenniumi kiállításon bemutatkozva, Gutmann cége kiállította régi üzleti könyveit is, amelyeket már 1821-től vezettek. Elképzelhető azonban, hogy a kiállításon Strasser cégének iratait is szerepeltették.





Gutmannék az 1896-os „ezredévi” kiállításon

A magát később Nanettának neveztető Strasser Annát (1820-1878) 1840-ben vette feleségül Gutmann.



Strasser Anna (Gutmann Henrikné) az Izraelita Jótékony Nőegylet egyik alapítója és elnöke az egyesület korai időszakában

Strasserék a szabadságharc után Bécsbe költöztek, így Gutmann átvette cégüket is. Ekkoriban főleg gubacskereskedéssel és repceolaj gyártásával foglalkozott.
1850-re már jelentős méretű földet birtokolt Fakospusztán, amit 1878-ban a szomszédos erdőkkel tovább növelt. E tényre ma is dűlőnév emlékeztet ott. (A kisfakosi uradalmat 1904-ben Löwenstein Emil pogányszentpéteri bérlő vásárolta meg.)
Sáncban ugyancsak szerzett földeket. (Ezeket a család 1905-ben adta el, a bevételt valószínűleg beliscsei vállalkozásaikba fektették.)
A Kanizsán áthaladó, Pragerhofba vezető vasútvonal építésének hírére jó érzékkel váltott: Szlavóniában hatalmas erdőbirtokok megszerzésével fakitermelésbe, feldolgozásba kezdett.



Fakitermelés Szlavóniában (1873)

Amikor a Déli Vasút építkezése elkezdődött, ő már készen állt: az általa gyártott tölgy talpfákkal készült el a vonal Budától Pragerhofig.
A család beliscsei (ezt az 1945-ös államosításig birtokolták) és kanizsai (dongagyár és famegmunkáló telep a Csengery úton) faipari üzemei európai hírűek lettek. A hordódongákat, hajógerendákat főleg Franciaországba szállították.



A beliscsei gyártelep részlete

A bővülő cég Triesztben fiókot nyitott.
Gutmann 1869-ben – a kanizsai zsidó származású kereskedők közül elsőként – magyar nemességet kapott.
1890-ben Kanizsán temették el. Sírjának feliratát Dóczy Lajos költő (1845-1919) írta:

„Ez arany írás hadd jelentse
Szeplőtlen élted szép hirét.
Mit munka adott és szerencse,
Csak jót alkotva élvezéd.
Lelked, mely minden szépért égett

ITT ÉL MINT ÖRÖK MÉCSVILÁG
ÉS PÉLDÁD LEGSZEBB ÖRÖKSÉGED,
AMELYÉRT ÁLDNAK UNOKÁK.”



A nemesi címer a család kanizsai sírboltján

•Már inkább a következő generáció, fiai nevéhez fűződik az aktív részvétel a hazai vasúthálózat bővítésében. 1889-től Szlavónia több vasútvonalát építették meg.

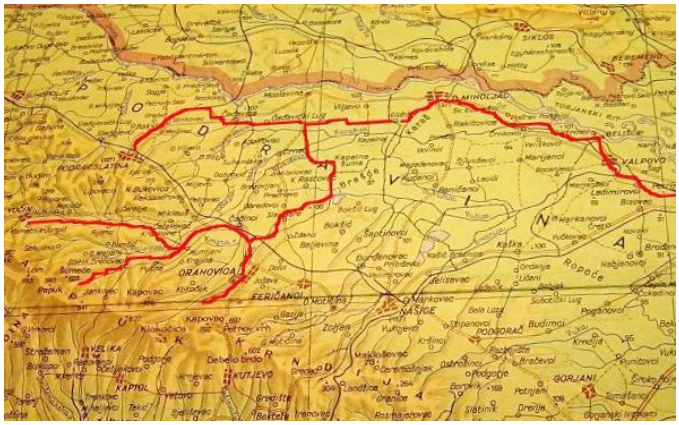

A Gutmannék által épített vonalak



Az orahovicai vasútállomás

A beliscsei gyártelepen már 1884-től feldolgozták a talpfákká fűrészelt tölgyfa hulladékát is. Lepárlással tannint (csersavat) tartalmazó tölgyfakivonatot nyertek belőle.
1896-tól − saját szabadalmuknak megfelelően − ezzel kezdték telíteni és időtállóvá tenni a bükkfából készült talpfákat. Az eljárás fontosnak bizonyult, mert ekkor már nem lehetett csak tölgyfával kielégíteni a vasútépítés igényeit.





A gyártelepnek a fa lepárlását végző része 1908-ban és az igazgatósági épület

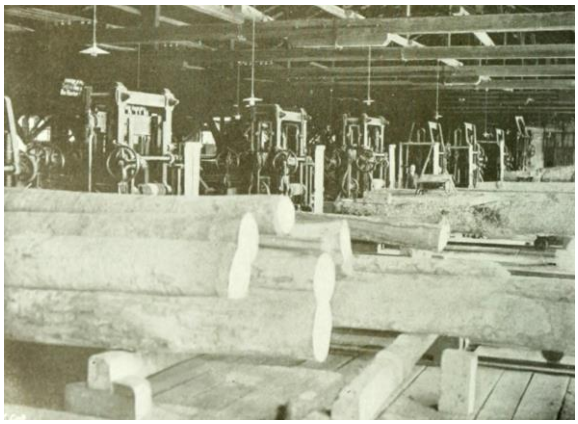

A fűrészüzem belülről

Ekkoriban már 3000 munkást foglalkoztattak Beliscsén és erdei vasutak 200 km hosszú hálózata szolgálta a nyersanyag beszállítását.
•A fiúk közül Vilmos (1895-ben költözött Budapestre) 1892-ben kezdeményezte a helyi sörgyár alapítását.



Gutmann Vilmos (1847-1921)
(TGYM)

A család férfi tagjai 1904-ben bárói címet kaptak.
Bár a Gutmannok lakóhelye 1895-től már nem Nagykanizsa volt, a ház és a dongaüzem 1932-ig tulajdonukban maradt, majd megvette azokat Strém Károly, aki 1942-ben, hatvankilenc évesen halt meg. (Strém Károly unokája volt Strém Kálmán, akinek ma emléktáblája van a ház falán.)
1932-ben a cég irattárát is elszállították Bécsbe, illetve Budapestre, amivel végleg megszűnt a Gutmannok kanizsai jelenléte.
•Az 1923-ban Bogenrieder Frigyes gyógyszerész által alapított „Plánta” Gyógynövénytermelő és Gyűjtő Vállalat az épületegyüttesben alakította ki országos központját. Itt végezték az ország 42 vidéki kirendeltségének

adminisztrációját is. Az udvari részben raktározták a környéken begyűjtött, szárított gyógynövényeket.
Egy év múlva két új tulajdonossal és „Planta” névvel tevékenykedtek tovább.
A cégbírósági adatok szerint a vállalkozás 1927-ig létezett.
•Egy iparos a házból:


Van szerencsém értesíteni a n. é. közönséget, hogy itt Nagykanizsán, Erzsébet-tér 11. szám alatt

Redőny-üzemet létesítettem.

Készítek csalingeni ablakredőnyt bármely színben, vasredőnyt, boltí napellenző ponyvát, zsaluzia- és vászon roletiát.
Vállalok a szakmába vágó mindennemű javítást esetleg évi karbantartást.

Jutányos árak: Pontos kiszolgálás.

Werhár István redőnykészítő.

1936





•1952 és 2000 között a ház adott otthont a Thury György Múzeumnak.
•Itt jegyzem meg, hogy Strasser L. D. személye kapcsolódik a helyi közvilágítás történetéhez.

A városi utcák megvilágítását évszázadokon át a holdvilágra bízták. Ha felhő akadályozta a jóindulatú segítésben, az elkésett polgár lámpást vitt magával.
1821-től a Piac tér kereskedői lámpással ellátott két éjjeliőrrel kezdték őriztetni boltjaikat, majd itt-ott állandó jelleggel lámpákat állítottak fel.
1839-ben negyvennégy taggal alakult meg a városban a Lámpa Egyesület az utcai világítás hiányosságainak megszüntetésére. Két elnökük Lőwenstein Mór és Tárnok Alajos lett.
Hat olajlámpát rendeltek Tribel szombathelyi bádogostól, ugyanakkor az olajt szállító Strasser maga is állíttatott – ide, a háza elé – egyet, amely az előzőktől különbözött szerkezetében. A próbavilágítás után az egyesület ezt a lámpát találta célszerűbbnek.
Így a további lámpák ennek mintájára, helyben készültek Jack Frigyes bádogosnál. Ezek cilinder lámpaüvegeit a vétyemi, a szükséges síküveget a daruvári huta szállította.

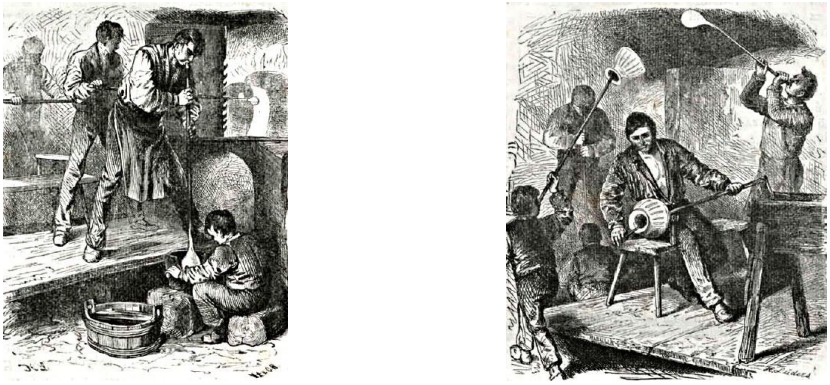

Munka egy üveghutában (1870)

1840-ben összesen negyven lámpát állíttattak.
A lámpák sok fényt persze nem adtak, de Babochay János (városbíró, az egyesület tagja) elhíresült mondása talán fékezte az igények szárnyalását: „Az utcai lámpa nem arra való, hogy *velágítson,* hanem arra hogy *erányítson.*”
Az utcai lámpák száma 1841-re ötvenötre nőtt. Sötét rézvörösre festett, fából készült rudakon álltak. Nyolc helyen egész éjjel égtek a lámpák. Ezekhez állandó jelleggel létrát is rögzítettek.
1842-től – az egyesület lámpáit haszonbérbe véve – Strasser L. D. szolgáltatta a közvilágítást. 1865-ben, az állomás megépülése miatt az Ady utca külső részén is állítottak két lámpát. Ezek számát öt év múlva megtízszerezték. A lámpákat – időközben 85-re nőtt számuk – 1868-tól már a város működtette, még vállalkozókkal, mígnem 1874-ben saját kézbe vette a közvilágítást. Ekkor – a már létező 120 mellé – újabb 34 lámpát állítottak fel.

Sokan és régóta javasolták, követelték már, amikor végre (1868-ban) a pislákoló olajlámpákat petróleumlámpákra cserélte a város. A helyi lap újságírójának epés megjegyzése szerint az illetékesek a petróleum célszerűségére úgy jöttek rá, mint az osztrákok az elvesztett königgrätzi csata (1866) révén a hátultöltős, gyújtószeges puskák előnyére.
(A porosz-osztrák háború döntő ütközetében a főként szuronyrohamokra kiképzett osztrák sereg szembesült a modern porosz ismétlő fegyverek tűzgyorsaságával.)
A villamos világítás bevezetésekor 240 nagykanizsai és 25 kiskanizsai petróleumlámpa világította meg a város utcáit.
A hajdani lámpák egyike látható az akkori városháza 1872-es fényképén.



A „Közvilágítási emlék” állítása a Fő út végén 2009-ben

206. Erzsébet tér 12. (képek még: Magyar utca 1.)



A 20. század első éveiben



1930 körül

•Részben még állnak itt és a szomszédos, Magyar utca 1. számú telken Blau M. Fiai konyakgyárának épületei. Az üzem 1883-ban jött létre.



Az udvar nyugati oldala mentén már 1860-ban létezett egy hosszú épület.
A jelenleg itt álló építmények közül talán a középső lehet ennek megmaradt része.
Ez alatt van ma is az a szép pince, amelyben tárolták a hordós párlatokat.
Ugyancsak létezett 1860-ban az utca mentén a keleti ház.





Az udvar keleti oldalán álló emelt padlású épület a 20. század első éveiből való.







•Kezdetben a konyak mellett még sósborszeszt készítettek. Néhány év múlva már szállítottak a monarchia tejes területére, Boszniába, Dalmáciába, Németországba. Raktárt létesítettek Bécsben és Budapesten. Ügynökségük működött a monarchia sok városán túl Belgrádban, Krakkóban.

A 19. század végén 25-30 munkással dolgoztak. Ekkor már az üzem része volt egy pálinkafőzde is. Az akkoriban itt létesített fémkupak üzemükben italos palackokra készítettek kupakokat. Az ország első ilyen vállalkozásában további 25 alkalmazottjuk tevékenykedett.
A helyiek akkoriban meggyőződéssel vallották jelmondatukat: „Blau cognac a legjobb”. A konyakjukon kívül népszerű termékük volt a Congó tearum. A cég elnyerte a császár és királyi udvari szállító címet is.



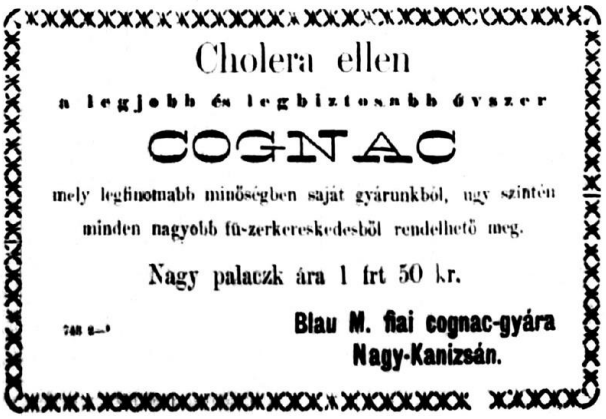

1886

Ahol nagy a szükség, közel a segítség

(A hajdani Kanizsát sem kerülték a különféle járványok. A 19. században a legtöbb bajt a kolera okozta. 1831-ben, 1855-ben és 1873-ban vitte végbe a legnagyobb pusztítást. Ha a betegség nem, a rémület a járványmentes években is megérkezett az ismétlődő híresztelések nyomán.
Persze, a félelem nem volt alaptalan. 1855-ben, a legnagyobb járványban a tízezres város 400 lakója halt meg. Egy másik forrás a július 17. és szeptember 8. közötti időszak hatszáznál több kanizsai halottjáról tud.)



•Az eredeti céget 1805-ben Blau Mózes alapította Blau Mózes és Fia néven. 1848-tól Blau M. és Fiai névvel működött.
1835-ben ugyancsak Blau Mózes hozta itt létre a későbbi gyár elődjét. A pálinkafőzde a környék gyümölcseit dolgozta fel. (A kis üzem régi kéménye 99 év után 1934-ben dőlt le.)
Mózes halála után fia, Pál vezette az üzemet, majd 1870-től Blau Nándor (Ferdinánd). (Társtulajdonosa volt Blau J. P., aki 1876-ban, 56. évében meghalt.) Nem világos számomra, hogy Blau J. P. fivérei (Lipót, Pál, Jakab, Simon és Bernát) közül ki bírt még tulajdonrésszel a vállalkozásban.
A gyár 1883-as kialakítása, igazán sikeressé tétele Pál két fia – Lajos és Béla – nevéhez fűződik.
Utóbbi a világháború előtt kivált a cégből, Bécsben alapított játékgyárat. Lajos 1926-ban halt meg. Hetvenkilenc esztendős volt akkor.


BLAU M. FIAI
(egyetlen tulajdonos Blau Lajos)
NAGYKANIZSÁN.

A czég alapittatott 1835. évben. — 1884 óta
COGNAC-GYÁR
és gőzerőre berendezett
PÁLINKA-FŐZDE.
Nagybani és kicsinybeni eladás ugy palaczkban, mint hordóban.
Cognac, sósborszesz, szilvórium, baraczk-, törkölypseprő- és busfenyő-pálinka.
Árjegyzék kivánatra.

NAGYKANIZSAI FÉMKUPAKGYÁR
(Blau M. fiai)
bor, sör és ásványvizpalaczkokra való
fehér, fényes és színes kupakok
előállitására,
külföldi elsőrangu géperetek berendezésével
szakavatott vezetőség alatt.

1896



1911
(TGYM)



1909



1921

A világháború után a létesítmény tulajdonosa a Dunántúli Mezőgazdák Szeszfinomító Rt. lett. Blauék cége 1922 tavaszán szűnt meg.



1939

207. Erzsébet tér 13.



Az első világháború idején

•1860-ban már állt itt a mai, bontásra váró földszintes ház.











2013 januárjában

•Utcai részében a 20. század első évtizedeiben a Rákóczi vendéglő (egy időben szerény szálló is) működött.
Udvari részében volt Schlesinger Lipót (korábban Szeidmann Samu) szikvízüzeme, amely aztán a Kölcsey utca 4. szám alá költözött. Schlesinger 1934-ben, hatvannyolc esztendősen halt meg.

1910-ben a ház tulajdonosa, Lehr Oszkár (előtte Maár Nándor állatorvos birtokában volt az épület) még fatelepet is nyitott benne.



1910
(Lehr 1939-ben, hatvanegy évesen halt meg.)

•Az 1892-ben született Neumann Rezső fényképész 1920-ban a Magyar utca 30. szám alatt, mozireklámok (diapozitívok) készítőjeként kezdte pályafutását.



1932

Az 1937-es címtárban már Erzsébet tér 13. szerepel műterme helyeként.









Sabján Gyula polgármester – szemüvegesen a hátsó ülésen – a város egyik vendégével (Sabján, aki 1913 és 1930 között vezette a várost, 1928-ban vásároltatta meg az első polgármesteri autót. Ellenfelei a közgyűlés megkerülésével és luxussal vádolták. Nem lehetetlen, hogy a képen e kocsit látjuk.)

208. Erzsébet tér 14. és 15. (Szeidmann-ház*)



Az első világháború idején



A két világháború között



1976

•Az utca mentén a lakóház és az udvari két épület régen egy telken állt, amely körülbelül a mai Arany János utcáig terjedt.
A telek az uradalomtól Hirschler Leó tulajdonába került. Hirschler már felnőtt emberként (örökbefogadásakor) felvette a Lőwenstein nevet. Fekete (Schwarz) Hirschlerként is szokták emlegetni. Az 1822-es térkép az ő házát jelzi itt.
A Lőwensteinek után Scherz Albert lett a tulajdonos, aki már az 1850-es években boltot bérelt az egyik Lőwenstein-házban (talán itt).
1873-ban vált az ingatlan tulajdonosává Krausz Mária.
1890-ben még a Krausz-ház udvaraként említi a helyi lap az ingatlan hátsó részét. Ebben az időszakban halt meg Krausz Mária és 1891-ben már telekkönyvileg is Szeidmann Samu tulajdonába került a telek összes épülete.
1919-ben megint új tulajdonosa lett az ingatlannak Strém Mór kereskedő személyében. Ő 1923-ban, ötvenhat évesen halt meg.
•1822-ben a térkép már jelzi itt a magtár épületét, Hirschler Leó tulajdonát. Akkor azonban még tartozott hozzá egy derékszögben álló, hasonló méretű utcai szárny is.

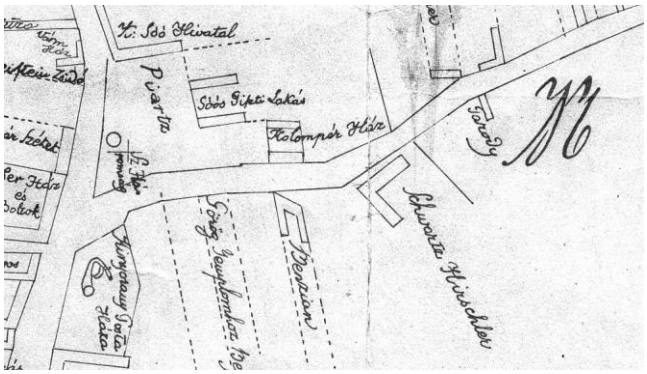

1822 (TGYM)

Ez utóbbi – a mai térfal irányát nem követő – rész 1860-ban már nem létezett. Helyette a magtár északi végén jeleznek a térképen egy új, szintén derékszögben álló szárnyat. Mögötte nagy parkosított terület volt.

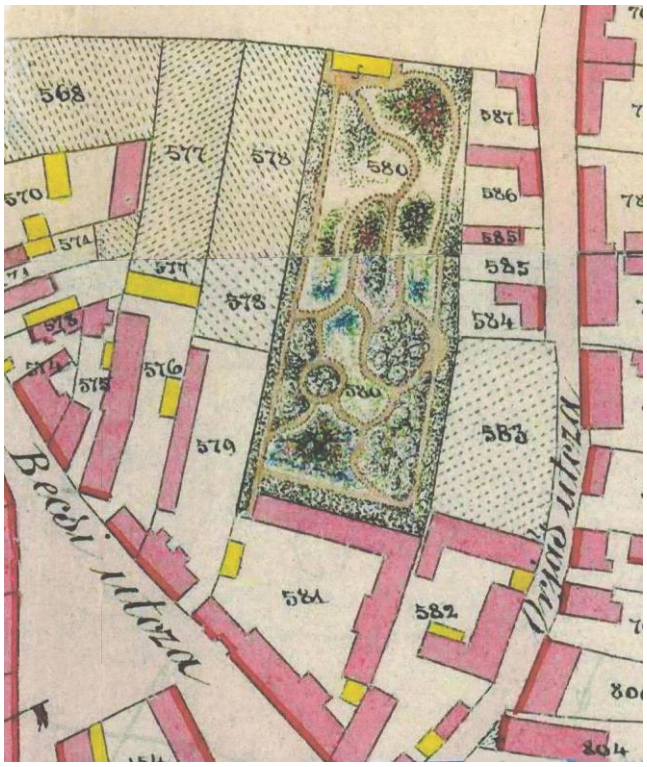

A park 1864-ben

Ugyanakkor már beépítve látható a tér mentén a telek teljes szélessége. A hosszú ház keleti, nagyobb részének alaprajza egyezik a mai, 15. számú házéval. Folytatásáé azonban nem: a hajdani ház nyugati egyharmadában szűkebb volt a

többi résznél és még inkább a mainál. A következő időszak térképein a nyugati darab utcai homlokzatának változásai figyelhetők meg.
Az 1917-es térképen már a mai alaprajz látható. Ekkorra a 15. számú ház nyugati vége és a 14. számú ház egésze (az épület nyugati fele a kapuval együtt) az udvar felé jelentősen kibővült.
•Az általam ismert legrégebbi fényképen (1910 körül készült) két eltérő magasságú, de egyforma díszítésű ház látható. A kaput is magába foglaló nyugati ház az eltérő párkányzata miatt kicsit magasabb, a kaputól jobbra lévő alacsonyabb, de erkélye fölött egy attika (a főpárkány feletti, mellvédhez hasonló felfalazás) magasítja.
Ez a külső a második világháború végéig megmaradt. A földszinten kis boltok bejáratai, kirakatai sorakoztak nyugat felé. Az utolsó kettő a kapu nyugati oldala mellett.
A háború után az épület e nyílásait az 1950-es évekre ablakokká falazták fel, egységesítették a két épület párkányzatát és lebontották az attikát.
•Ezek után kérdés, hogy a térre néző két, szomszédos, ma is álló ház mikor és hogyan épült.
Életszerűbb, ha a jelentős átalakítások indítójának nem a betegeskedő, halála előtt álló Krausz Máriát, hanem az új tulajdonost, Szeidmann Samut tartjuk. A kialakított eklektikus bérház homlokzata nagyon hasonló lett a Stern-ház (Rozgonyi utca 1.) homlokzatához. Annyira, hogy akár ugyanazon személy is lehet tervezőjük. Ha így van, akkor építésük időpontja sem nagyon térhet el egymástól. A Stern-ház 1883-ban készült.
Ahogy azt a lehullott vakolat látni engedi, háromféle téglából áll a dupla épület. A földszinti, keleti rész téglái tűnnek a legöregebbnek. A kapun túl másféle téglák következnek. Az emeleten érdemi különbség nem fedezhető a két rész téglái között. Ugyanakkor a kapu keleti széle mellett jól látszik, hogy két ház épült egymás mellé.
Mindezek alapján feltételezem, hogy az 1890 tájékán az itt álló két épületből a nyugatit teljesen, szomszédjából a kapuig terjedő részt lebontották. Helyükre épült az új, bővített nyugati szárny és a kapu. A kaputól keletre az épületet nem bontották le. Viszont, ha az emeletes volt (lehetett, mert a mai udvari lépcsőház a korábbi alaprajzokon is szerepel), akkor emelete visszabontásra került és a két házon egységes emeletet alakítottak ki.
A 20. század első éveiben történhetett az utolsó bővítés: a kaputól nyugatra eső részhez az udvari oldalon építve, kialakult annak mai tömege.

•Kunics Zsuzsa új kutatásai nyomán tudható, hogy Szeidmann 1892-ben kapott építési engedélyt az itteni átalakításokra. Az iratból kiderül, hogy emeletráépítésre is készül, de az nem, hogy földszintes-e mindkét háza.
Biztossá vált viszont, hogy az egységes utcai homlokzatot ekkor alakították ki.











A kapualj és a nyugati lépcsőház





A keleti lépcsőház

•Szeidmann Samu 1870-ben alapított szikvízgyárát 1918-as letelepedése után Schlesinger Lipót vette meg. Addig – az 1906-ban, ötvenhat évesen meghalt Szeidmann helyett – özvegye birtokolta az üzemet.

Szeidmann 1891-ben udvarán gőzmalmot is akart építtetni, de e tervét nem valósíthatta meg.
•1890-ben a Zalai Közlöny újságcikke arról tájékoztatta a város lakóit, hogy az udvarban (valószínűleg a Kiskastély mögötti részen), a kerti munkák során régi temetőhelyet találtak. A vastag falain boltozattal záródó építményben egy hajdanán üveggel fedett koporsó és egy holttest maradványai voltak. A sírbolt régi tégláin H. B. E. felirat volt.
Ezzel a téglák kora nagyjából meghatározható lenne, de a betűkkel probléma van. A „H.” és „B.” Batthyány herceg téglavetőjére utalnak. Az „E.” viszont tévedés lehet, mert a harmadik betű – szokásosan – a város földesurának keresztnevét jelezte, de a Batthyány uradalom hajdani birtokosai között e feltételnek megfelelő személy nem volt.
Ha elírás történt és az „L.” helyére került az „E.”, akkor Batthyány Lajos hercegről lehet szó, aki Batthyány Fülöp előtt (1806-ig) volt a város kegyura. Valószínűbb persze, hogy a téglák felirata H. B. F. lehetett. Fülöp herceg viszont nagyon sokáig volt Nagykanizsa földesura (1870-ben halt meg), ezért az általa gyártatott téglák sokat nem segítenek az építés pontosabb időpontjának meghatározásában.
•A házban működött a század elején Zerkowitz Zsigmond borkereskedő, később pedig Strém és Fiai terménykereskedő cége.
A 14. szám alatti részben volt a városban harminc évig praktizáló dr. Blau Simon (1848-1910) orvosi rendelője.


Blau Simon

1910-es halála után azt fia, dr. Balla János (1881-1930) működtette tovább. Ő volt a város első orvosa, aki rendelőjében röntgenkészüléket állított fel (1912) és használt.
(A félreértések kerülése végett megemlítem, hogy 1883-ban halt meg Kanizsán Blau Simon török császári törzsorvos, Blau Pál testvére. 68. évében járt halálakor.)



ÉRTESITÉS.

Van szerencsém tisztelettel értesiteni a n. érd. közönséget, hogy 10 évi tanulmányutamból hazaérkeztem és helyben **Nagykanizsán, Erzsébet-királyné-tér 14. szám alatt** (Szarvas szálloda mellett)

műórás-, aranyműves- és látszerész-üzletet

rendeztem be, melyhez a n. é. közönség becses pártfogását kérem.

Főtörekvésem, hogy csakis legtökéletesebb kivitelű és legkiválóbb minőségű gyártmányokat állitsak elő, de arra is van gondom, hogy gyártmányaim árak tekintetében kiállhassák a versenyt.

Az órák javitásának szükségére nem kiméltem sem fáradságot, sem költséget, hogy a közönség ebbeli igényeit kielégithessem. Tanulmányutakat tettem és megtekintettem óragyárakat s órás-műhelyeket; *az első magyar óra gyár bpesti központjában* 3 évig dolgoztam mint előmunkás a erről oklevél van birtokomban.

E tanulmányom eredménye, hogy én kész órákat nem igen hozatok, hanem csak nyers alkatrészeket és az órákat magam szerelem s igy mondhatom, hogy cégem a magyar ipar fellenditéséhez is lényegesen hozzájárul.

Ugy mint minden jobb órás, az aranyművességgel és látszerészettel is foglalkozom, melyet szakértelemmel végzek.

Magamat a nagyérdemü közönség becses pártfogásába ajánlva maradok **hazafias** tisztelettel

Postai megrendelések azonnal elintéztetnek.

SZIVÓS ANTAL, műórás.

1905



Ha megbizható órát akarunk **venni** vagy **javittatni,** akkor forduljunk teljes bizalommal az első magyar tulipán fali órák készitőjéhez

Szivós Antal műóráshoz

Nagykanizsán, Erzsébettér 14. sz.

Magyar-utcza sarok.

Tulipán fali-órák darabja 10.— korona.

1906

(Egy mesterember csatlakozása a honi ipart pártoló tulipán mozgalomhoz.)

1950 és 2004 között az épület földszintjének keleti oldalán volt a nyomda.

209. Erzsébet tér 15. (Kiskastély udvar) (**Kiskastély*)**

•Kunics Zsuzsa kutatásai szerint 1874-ben Krausz Mária nyaraló lakházaként épült eklektikus stílusban. A magtár északi végéhez utólag épített szárny helyére került. Furcsa, hogy az 1886-os uradalmi térkép még nem jelzi létezését.

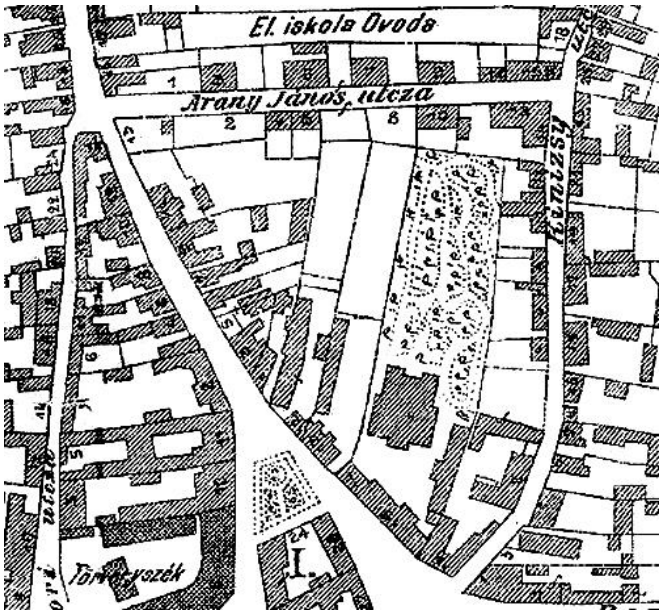

1901

Tennispálya

kiadó

Erzsébet-tér 14. sz. alatt.

1914

(A pálya az épület mögötti nagy parkban lehetett.)











•Az 1941 és 1952 közötti tulajdonosa után Lázár-villaként ismerték a városban. Lázár Soma (1931-ben, 73 éves korában halt meg) bérlői tevékenységének a 19. század vége felé találjuk első nyomait a helyi sajtóban. A város és környéke földbirtokain gazdálkodott.
Fia, Lázár László (a villa tulajdonosa) is Kanizsa nagybérlői közé tartozott.
•Az épület mai formáját 1997-re nyerte el. Akkortól városi galériaként működik, a Kiskastély elnevezés is ebből az időből származik.




Nyárestén

210. Erzsébet tér 15. (Kiskastély udvar) **(Magtár*)**















A földszinten

•Magtár céljára 1800 körül épült, későbarokk stílusban. Építtetője Hirschler Leó gabonakereskedő lehetett.
Több eredeti, kőkeretes vasajtaja van.
•Sok évtizeden át (1944-es megszűnéséig) az 1846-ban alapított, híres Danneberg és Weisz gabona- és terménykereskedő cég használta raktárának.

•A város önkormányzata 2006-ban újíttatta fel az épületet uniós és állami támogatással, Krémer József és felesége tervei szerint.

211. Erzsébet tér 16. (képek még: Kinizsi utca 0.) **(Kaiser-ház*)**



Az 1960-as években

•Kaiser Sándor (1882-ben, ötvenöt évesen halt meg) terménykereskedő, útépítő vállalkozó építtette bérháznak 1869-ben, helyet adva a Dreher-féle „söröde” sörraktárának is.
Megjegyzem, hogy már 1854-ből is van adat egy Kaiser-ház létezéséről, amely akár e ház elődje is lehetett.








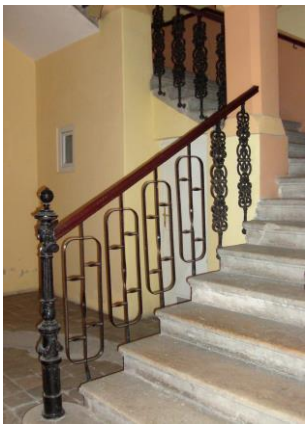


•Az épületben székelt a 20. század első évtizedeiben az Altstädter és Loewy (Löwy) terménykereskedő cég.



1920

A nagykereskedelmi vállalkozás az első világháború előtt nagyszabású üzleteket folytatott Ausztria hegyvidéki részeivel. (Altstädter Lipót 1903-ban, élete 55. évében, Loewy Ödön 1906-ban, Labor (Loewy) Arnold 1919-ben, 57 évesen halt meg.)
•Később a tulajdonos bőrkereskedők (Steiner József és Kardos József) után, Steiner és Kardos-házként emlegették az épületet. (Kardos József 1937-ben, hetvenhét évesen hunyt el. Steiner József hetvenegy éves volt 1941-es halálakor.)
•A szomszéd házba 1950-ben kerülő megyei nyomdaipari vállalat itt alakította ki irodáit.
•Az utcai és az udvari épületek emeletét szokatlan „híd” köti össze.

212. Erzsébet tér 17. (képek még: Rozgonyi utca 0.) **(Benzián-ház*)**



A 19. század utolsó éveiben



Az 1930-as években



1939


1950 körül


Az 1970-es évek első felében

•Az ingatlan a 19. század elején a Nagykanizsán született Benzián (Benzion) Izrael (1768-1848) gabona nagykereskedő tulajdonában volt.
Az 1822-es térképen Benzián háza még meglehetősen furcsa alaprajzú. Rozgonyi utcai (nagyrészt ma is álló) szárnyához ferdén, 90 fokot jóval meghaladó szögben csatlakozott a térre néző, második rész. A harmadik az elsővel párhuzamosan kanyarodott vissza keleti irányba. A ház egészének alaprajza egy torz „U” betű formáját mintázta.
Az utóbbi két szárnyat teljesen, az elsőt részben lebontották, hiszen az épület nyugati homlokzata egyáltalán nem illeszkedett a teret szegélyező szomszédos házak észak-dél irányú homlokzatához.
Helyükön elsőként a 18. szám alatti házzal szomszédos, a sarokrésztől ma is eltérő tetőzetű rész készülhetett el. A legöregebb képeslapokon látszik, hogy az ódon hangulatú épület e darabjának is volt bejárata, a ház déli szélén.
E rész udvarról nyíló lépcsőházát ma is az eredeti kovácsoltvas ajtó zárja. Felső részén ott van az építtető I B monogramja.

Ezt követően, a Rozgonyi utcai meghagyott darabhoz alkalmazkodva emelhették az immár derékszögű sarokrészt, amelyet egy ferde taggal kapcsoltak az előbbihez. Így azonban a három rész padlástere eltérő méretű lett. Az 1860-as térképen a ház már az így kialakult alaprajzzal szerepel. Az épület fiatalabb részének mai homlokzatát csak a Rozgonyi utca megnyitása után alakíthatták ki. Addig a házhoz északról egy földszintes épület csatlakozott, ami miatt emeleti ablakokat ott nem lehetett nyitni.
Az építtető I B monogramja megtalálható az udvaron is, a Rozgonyi utcai szárny végén nyíló lépcsőház kő ajtókeretének zárókövén. Tőle jobbra, a másik kő ajtókeret zárókövén újabb jelek láthatók: talán az építő (kőfaragó) mesterjele. Ugyanezen a falon egy öreg vasajtó is máig őrzi a ház hajdani képét.



















•Benzián 1818-ban már neves helyi kereskedőnek számított. 1851 júniusában az Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesület (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) a jelentősebb kanizsai kereskedőkről készített felsorolásában még említi cégét, amelyet akkoriban már fia, Fülöp (1817-1875) vezetett.
Mégis úgy gondolom, hogy 1847-ben vagy 1848-ban Bécsbe költözhetett a család (Izrael, majd fia is ott halt meg), mert személyes jelenlétük nyomait ekkortól nem találtam, közéleti tisztségeiket is átvették mások.
Házuktól később válhattak meg, mert 1865-ben, 1866-ban még Benzián-házként emlegeti azt a helyi lap.
•1848 októberében – átmenetileg – itt tartották fogva a Perczel Mór muraközi hadjáratában elfogott 700 horvát katonát.
•Benziánék után a házat Löwinger Izrael (1889-ben, nyolcvannyolc évesen hunyt el) birtokolta, aki gabonakereskedőként is átvette szerepüket. Löwinger fiaival közös cége Bécsben a gabonavásárok egyik rendezője volt, ott fiókot is létesített. A cég következő főnöke, az élete végére elszegényedő Löwinger Ignác (Izrael fiainak egyike) jelentős szerepet játszott a 19. század utolsó évtizedei Kanizsáján mecénásként és közéleti szereplőként is.



Löwinger Ignác
(1903-ban, hetvenhat évesen halt meg.)
(TGYM)

•Más tisztségein túl, körülbelül húsz éven át (1880-tól) vezette elnökként a Nagykanizsai Általános Betegsegélyező Egyletet.

Pályázat.

A nagy-kanizsai ált. betegsegélyző-egylet részéről egy orvosi állomásra — melylyel 300 frtnyi évi fizetés és az átengedendő irodai [illegible] 50 frtnyi évi általány jár — pályázat nyittatik. Pályázni kivánók szíveskedjenek „a nagy-kanizsai ált. betegsegélyző-egylet" választmányához intézett ajánlatukat f. é. márczius 14-éig alulirottnak beküldeni, kinél az ezen állomással egybekötött teendók iránt felvilágositást nyerhetnek.

Nagy-Kanizsán, 1880 febr. 10-én.

695. 1—3. **Löwinger Ignácz**
egyl. elnök.

1880

Az egyletet 1870-ben (egy évvel megelőzve az országos alakulást) alapították, bár alapszabálya csak a következő évben nyert állami megerősítést. Első elnöke Fesselhoffer József kereskedő lett. Ő volt ekkoriban az egyesület legnagyobb támogatója is.

A szervezet a pártoló tagok (ők nem lehettek rendes tagok) befizetéseiből támogatta betegség, halálozás esetén a rendes tagokat. Egyszerűbb esetekben ingyenes kezelést is biztosított számukra orvosuk, Augenfeld Fülöp (71 éves volt, amikor 1906-ban meghalt) révén.
Két év elteltével már 800 tagjuk volt, de aztán újabb öt év múlva csak fele ennyi.
•Löwingerék után, a 20. század elején a ház új gazdája Armuth Náthán (1942-ben, élete 86. évében halt meg) lett.
Armuth 1882-től működött a városban, mint fűszer és gyarmatáru nagykereskedő. Ő volt az, aki 1912-ben, az épület mára lebontott magtárában (Rozgonyi u. 4.) kialakította az első állandó mozit, az Urániát.
Armuth 1903-tól fogott neki Balatonberényben az üdülőtelep (Armuth-telep) kiépítésének. A Fürdő Nagyszállónak elnevezett épületegyüttesben 104 szoba és „óriási” táncterem volt.


CSALÁDI OTTHON! HÁZI KEZELÉSBEN!

Fürdő Nagy-szálloda

Armuth-telep, Balatonberény.

Sürgönycím: Armuth-telep, Balatonberény. Telefon szám: 1.

100 ujonnan, kényelmesen berendezett külön egymásba nyiló vendégszobával. INGYENES KABIN ÉS FÜRDŐ. Kitünő magyar és francia házikonyha. — Legjobb italok. — Pontos és szolid kiszolgálás. — Pensió-rendszer és szelvénykönyvecskék 10% engedménnyel. — Mérsékelt árak. — Kitünő saját zenekar. — Diszes, tágas tánc- és sétaterem. — Dusan fásitott park. — Gőzmosóda. — Családoknak kisgyermekek részére külön mosókonyha áll rendelkezésre. — Déli és állami vasuti megállóhely. — Kényelmes összeköttetés minden irányból. Szives pártfogást kér és levelibeli felvilágositást szivesen ad az

ARMUTH TELEP FÜRDŐ NAGY-SZÁLLODA IGAZGATÓSÁGA. BALATONBERÉNY.

1911


Az Armuth-telep egy részlete



A telep egyik épülete egy 1957-ben feladott képeslapon
(Ekkoriban Nagykanizsa város gyermeküdülője működött e házban.)

•Ugyanebben az időszakban lerakat és söröző is működött az itteni, kanizsai épületében: a Liesengi sörcsarnokban a liesengi sörgyár söreit árusították.

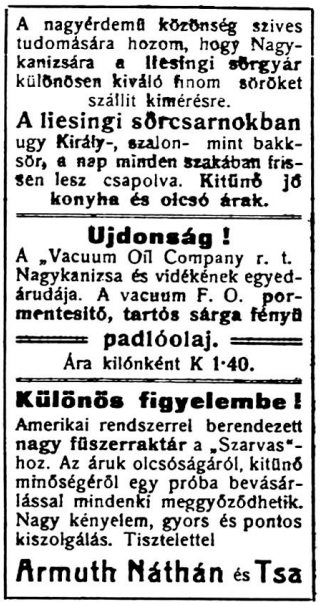

A nagyérdemű közönség szives tudomására hozom, hogy Nagykanizsára a liesingi sörgyár különösen kiváló finom söröket szállit kimérésre.

A liesingi sörcsarnokban ugy Király-, szalon- mint bakksör, a nap minden szakában frissen lesz csapolva. Kitünő jó konyha és olcsó árak.

Ujdonság!

A „Vacuum Oil Company r. t. Nagykanizsa és vidékének egyedárudája. A vacuum F. O. pormentesitő, tartós sárga fényü

padlóolaj.

Ára kilónként K 1·40.

Különös figyelembe!

Amerikai rendszerrel berendezett nagy fűszerraktár a „Szarvas"-hoz. Az áruk olcsóságáról, kitünő minőségéről egy próba bevásárlással mindenki meggyőződhetik. Nagy kényelem, gyors és pontos kiszolgálás. Tisztelettel

Armuth Náthán és Tsa

1907

•Az első világháború után az udvarban alakította ki húsüzemét a Dunántúli Élelmiszer és Áruforgalmi Részvénytársaság. Húsfeldolgozó, zsírolvasztó, zsírraktár, füstölő, készáru-raktár alkotta az egységet.
Az itt lakók legfeljebb annak örülhettek, hogy a sertésólok és a forrázó odaát, a Rozgonyi utca 3. szám alatt lettek kialakítva. (Még nem a mai házak álltak ott.)



1925

•Az 1920-as évtizedben a Harmat és Herrnstein cégnek is helyet adott a ház. Üzletük a térre néző oldal északi (Rozgonyi utcai) végét foglalta el.



1924





Két kép a kereskedésről
(Tüttő Szabolcs jóvoltából.)

•A két világháború között a házban működött a Magyar Köztisztviselők Szövetkezetének boltja is.



Az üzlet eredetileg a kocsiút túlsó oldalán, a 17. és 18. számú házakkal szemben emelt pavilonban volt. Ezt a honvédség segítségével építette 1921-ben a Horváth és Vas cég.
Anyaga a háború végén feleslegessé vált laktanyai barakkokból származott. (Efféle építőanyagból nem volt hiány a városban.) A házban hét üzlethelyiséget és egy nyilvános illemhelyet alakítottak ki. Utóbbi első volt a maga nemében Nagykanizsán.
Az alábbi képek illusztrálják, hogyan próbálták követni a szövetkezeti bolt berendezésével az épp divatosnak vélt irányzatot.



1922





1925 és1927



1928

A alsó képen jobbra az ideiglenes jellegű építmény sarka látszik keleti irányból. Bontása 1932-ben történt meg. A szövetkezeti bolt ekkor költözött a szemközti házba.



Iparosok figyelmébe! ◆ **Megnyilik** e hó 5-én, hétfőn az Erzsébet-téren a Szarvas szállóval szemben levő városi pavillon-épületben a kizárólagos

FESTÉK SZAKÜZLET

ahol a festékszakmába vágó összes cikkek a legjutányosabb áron beszerezhetők. A m. tisztelt közönség szives pártfogását kéri, tisztelettel

Ugyanott egy jó házból való fiu tanoncnak fizetéssel felvétetik. ◆ **Sternberger Gyula.**

1921



1925

(Sternberger 1897 és 1944 között élt.)



1922

•Tóth János az épület 1952-es leírásakor az építés 1824-es időpontját közli. Ez legfeljebb az Erzsébet téren álló valamelyik részre lehet igaz; a Rozgonyi utcában lévő része idősebb.
•A homlokzati szarvas fej eredetileg a szomszédos szálloda második emeleti része felett elhelyezve utalt annak nevére.
•A ház száz évvel ezelőtti állapotába visszaállítva a város egyik legszebb idős épülete lehetne, sok eredeti részlettel.

213. Erzsébet tér 18. **(Arany Szarvas Szálló*)**



A szálloda épületei egy 1890-es hirdetésben


A 20. század elején



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•Az eklektikus stílusú házat 1874-ben kezdte építtetni Knortzer Frigyes vendéglős 32 szobás szállodájának.

Szállodai jelentés.

Nagy-Kanizsán az „Arany Szarvas“ czimü vendégfogadó eddigi helyiségeiből f. évi sept. 30-án kiköltözvén,

saját szállodámat

a főpiaczon a napokban nyitom meg, mely a kor igényeihez mérten elegans butorozással, müizléses berendezéssel és kényelemmel ellátva mint eddig, ugy ezentul is kiváló gondot forditok mindenre, hogy a tisztelt közönség megelégedését kiérdemeljem.

Midőn a n. é. közönség eddigi becses pártfogásáért hálás köszönetemet, szerencsés vagyok kijelenteni, kérem, hogy az eddig tanusitott pártfogásukat, becses látogatásukat ezentulra is irányomban megtartani méltóztassanak.

Kiváló tisztelettel

Knortzer Frigyes,

szálloda-tulajdonos

Nagy-Kanizsán.

(1801—1)

1875













•Knortzer intézményét először „Kis Hungária” néven emlegették a városban. Igaza lehet azonban Kocsis Katalinnak: a szállodát valószínűleg sohasem hívták így hivatalosan. A helyiek inkább az ellátás színvonalát próbálhatták jelezni úgy, hogy – az akkor legjobbnak tekintetthez – a budapesti Hungária Szállóéhoz hasonlították.
Az építésekor kétemeletes épületben volt a szálloda, földszintjén a kávéházzal. Talán már a szálloda megnyitásakor, de mindenképp nagyon gyorsan, a létesítmény része lett a 19. számú ház is. 1879-től – tovább terjeszkedve – Knortzer már a 20. szám alatti kávéházat is bérbe vette.
A szállóban már 1885-ben kialakították a villamos világítást. Városi hálózat nem lévén, Vucskics János közeli gőzmalma szolgáltatta az energiát.
Ha lehet hinni az 1886-os uradalmi térképnek, akkor az 1880-as évek végén terjeszkedett tovább a szálló udvara felé. Az utcai épülettel párhuzamosan egy második kétemeletes egység épült. A két részt egy széles nyaktag kötötte össze.
1912-ben az akkori tulajdonos, Deák Péter főkapitány (Knortzer Paula férje) folytatta a ház bővítését kelet felé.

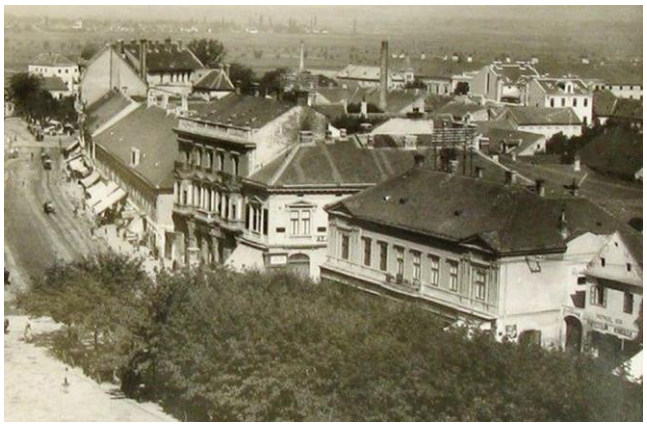

A két világháború közötti kép jobb oldalán, felül a szálló dupla épülete DK-ről

Mivel időközben a Zöldfa Szálló megszűnt, a szálloda karzatos, földszinti nagyterme helyet adott a magyar és német nyelvű színielőadásoknak, a megyebáloknak is.



Falusi és városi farsang (1888)



Báli ruhában (1888)





Egy bűvész a nagyteremben az 1883-as esztendőben
(Érdekesség, hogy a műsort reklámozó meghívó magyar nyelven nem jelent meg.)

BERGHEER

mű-(mehanikai) szinháza

Budapestről, jelenleg N.-Kanizsán az

ARANY-SZARVAS nagytermében.

Ezennel van szerencsém a n. é. közönség tudomására hozni, miszerint **f. hó 18-án vasárnap** előadásaim sorozatát megkezdtem. Lél k- és szellemjelenések. Calospintikai előadások **nagyszerü fényvilágitással** és plasztikai csoportozattal. Továbbá **THEATER DE FANTOCHER.** Mechnikai ködfátyolképek élény és légény géppel. bűvészeti (magikus) előadások. Az arany légy (la Must d'or.) Az önmozgó (automat) mint köteltánczos. A Prevorsti látnoknő. sat. sat.

Minden bővebbit a falragaszok.

Tisztelettel

BERGHEER LAJOS,

Mechanikus.

1883

Az általam jelenleg ismert adatok alapján úgy gondolom, hogy e terem a szomszédos (19. szám alatti) épületben volt.



Szállcda átvétel Nagy-Kanizsán.

Van szerencsém a n. é. utazó közönség tudomására hozni, hogy a régi jóhirü

„Arany Szarvas" szállodát

ezelőtt Knortzer Nagy-Kanizsán

1890. évi április hó 1-én átveszem.

Mint Tátratüredi fürdő huzamosabb ideig volt vendéglőse és kávéháztulajdonosa — képes vagyok igen tisztelt vendégeim legnagyobb kivánságának megfelelni és a legkellemesebb tartózkodást szállodámba biztositani. **Kitünő ételek, italok, pontos szolgálat,** valamint előnyös áraimmal törekvésem lesz t. vendégeim bizalmát kiérdemelni.

KNORTZER SZÁLLODÁJA

Elegans bérlogaimat úgy az utazó mint helyi n. é. közönség részére minden időben rendelkezésére állanak

Mély tisztelettel

Matejko Ede

megnyitási ünnepélyre

Roastbeef a la Marton

szepesi burgonyával

FRISS MÁRCZIUSI SÖRRE

606 1 1

1890

•Jókai Mór 1880-ban, a Csengery Antal halála miatt kiírt időközi választáson – kormánypárti képviselőjelöltként – indult a kanizsai választókerületben.



Jókai Mór (1879)



Irányi Dániel (1878)

A jelöltséggel ugyancsak kacérkodó Irányi Dániel a Korona Szállóból, annak emeleti ablakából másfél órás beszédben támadta Jókait.
Jókai Kanizsára érkezve viszont e szálloda erkélyéről mondta el beszédét a téren összegyűlt tömegnek. Nem volt egyszerű dolga, mert a jelenlévők egy hangos része ellenfelét, Unger Alajos budapesti ügyvédet támogatta.

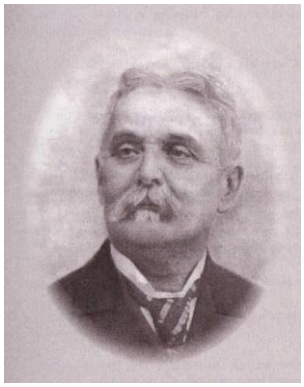

Unger Alajos (1837-1910)
(Dr. Károlyi Attila gyűjtéséből.)

Másnap az utcákon már fújták a suszter-inasok (Unger apja kanizsai cipészmester volt) a kortes-nótát:

Jókai Mórnak volt nagy pártja,
Azt is a kormány táplálta.
Meg is jött, el is ment Jókai;
Nem akarta az abcugot hallani.

Ungernek persze kedvesebb dal dukált:

Unger Lajos ablakára
Kisütött a nap sugára:
Követünk lesz bizonyára
Jókainak bosszújára.

A választást az ellenzéki Unger nyerte.


Korteskedő inas (1881)

Kilenc hónap múlva következtek a rendes választások. (A fő ellenfél ekkor gróf Zichy Antal volt.) A kampány tehát még folyt háromnegyed évig.
Elegendő bor és újabb nóták kellettek a győzelmi mámor fenntartásához. Volt mindkettő:

Suszter-inasoknak:

Kanizsai határon,
Jókai ül szamáron.
Babochay vezeti,
Unger Lujzi neveti.

Lelkes hölgyeknek:

Ma van péntek, holnap szombat, holnapután vasárnap,
Söpörjetek kanizsai leányok!
Söpörjétek tisztára a főutcát,
Unger Lujzi el ne üsse a lábát!

Mindenkinek:

Jön követnek, jön követnek
Zichy Antal.
Kormánypárti mamelukhad
Vele nyargal…

Még programot sem mert adni,
Jobb lett volna inkább neki
Hon maradni!

A balpártnál ragyogó nap
A győzelem,
Magyar népnek szabadsága
Attól terem…

Így történik most Kanizsán
Újra győzünk, kétszer győzünk
Egymásután!



Zichy Antal (1871)

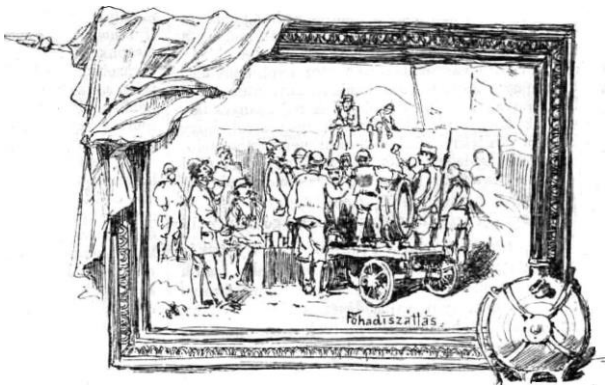

Választási „központ” (1884)

(Barbarits monográfiájában ellenfélként a tanfelügyelő Zichy Jenő grófot nevezi meg. Mégis a dalnak lehet igaza, mert gróf Zichy Antal egy időben valóban volt Pest vármegye tanfelügyelője.)
A választást megint (utoljára) Unger nyerte.
•A német nyelvű színházi előadásokhoz kapcsolódóan itt említek egy helyi egyesületet, amelynek már léte is illusztrálja a német nyelv hajdani erős jelenlétét a város életében.
Az egyesület pedig a Schlaraffia. Az elnevezés a német népmesékben előforduló Schlaraffenlandnak megfelelő Seholsincsország.

A később az egész világ németségében elterjedt mozgalmat 1859-ben alapították Prágában német színészek. Egyesületük a férfias barátságot, a humort, a művészeteket kívánta istápolni. Bár azóta nagyjából 550 helyi szervezetük (Reyc) alakult (ebből mára 130 meg is szűnt) világszerte, szervezeti kereteik, formaságaik máig sem változtak.
Tagjaik vidámságot kereső hivatalnokok, kereskedők, orvosok stb. voltak. A tagok (Schlaraff) egymást jellegzetes tulajdonságaikra utaló (német) néven szólították. A politizálást kerülték, egymásnak tartott előadásaik kötelező eleme volt a finom humor; előnytelen tulajdonságaikat kifigurázták, az előnyösöket igyekeztek erősíteni.
Leggyakrabban használt jelképük – a bölcsességre utaló – a nagy fülesbagoly (az uhu) volt. Időnként így a Schlaraffia helyett az UHU megnevezést használták. A lényeg megértését a kulcs, a hatalmat az olló jelképezte számukra.
Összejöveteleiken a tagok jellegzetes selyemsapkát viseltek. Saját időszámításuk volt: 1859-nek, létrejöttük évének adták az 0. sorszámot.
A Canisa Schlaraffia így a 15. évben (1874) alakult. Az időpont meghökkentően korai: a helyi szervezet volt negyedik a valaha alakultak között, a történelmi Magyarországon pedig az első. (Budapesten 1882-ben jött létre.) Anyaszervezete a prágai volt, színei a kék és a sárga.



Szokás volt, hogy a szervezetek saját (sokszor baglyot ábrázoló) jelvényeket készíttettek maguknak; kanizsai létezéséről nincs tudomásom.



1876-ban, a Zalai Közlönyben az Arany Szarvas nagytermébe hívták a város hölgyeit összejövetelükre:

Hirdetmény.

Közhirül és tudomásul a földgömb lakóinak!

A törvény meghatározásából, a főnökök parancsából és a birodalom illetékesei akaratából f. évi tavaszelő 14-én az „Arany Szarvas"-féle várladunk fényes nagy termében egy a nőknek szánt díszestély fog rendeztetni.

Részt venni kivánkozók legmesszebb böjt más hava 10-ig fordulhatnak valamely társulati taghoz belépti jegyért, minthogy ez utóbbiak csak a megállapitott számban fognak kiadásra jutni.

Nagy-kanizsai Schlaraffia.

A tudósítás szerint az érdeklődés nagy volt, a tagok német nyelvű mókás szövegeik előadásával szórakoztatták közönségüket.
A „Zala" egy 1910-es visszaemlékezésben (ekkor már nem működtek) közölte, hogy a tagok péntekenként jöttek össze, mint írták: maskarában.
Kedves elfoglaltságuk volt az 1500 tájékára keltezett hamis kanizsai levelek, újságok készítése. Ezeket sokan csodálták meg a városban, mígnem Halis István kezébe kerültek, aki megállapította (talán minden esetben) a hamisítás tényét. A visszaemlékezés szerint a találkozók fontos kelléke volt az elegendő alkoholos ital is.
A kanizsai adatok szegényessége miatt az 1877-ben alakult soproni egyesület tagjairól közlök két képet.





Időközben a Schlaraffia történetét kutatató Balázs Károly jóvoltából újabb adatokhoz jutottam.
A helyi szervezet összejöveteleit a maguk által „Türkheim”-nek nevezett helyen tartotta. Nem tudni, hogy ez melyik vendéglő lehetett. Amúgy ide, az Arany Szarvasba, illetve a szinte szomszédos „Damensalon”-ba (Erzsébet tér 20.) is szívesen beültek egy-egy italra. 1883-ban – ekkor oszlott fel az egyesület – 48 tagjuk volt.
Az adatokból azonosítani tudtam a helyi szervezet vezetőjének (főschlaraff) személyét is. Pancratius der Geilbart lovag csak Walbach Mór (1836-1884) kereskedő lehetett, aki egyébként is igen aktív társadalmi életet élt.



Walbach Mór 1873-ban
(A metszet a Sarkady István, a „Hajnal” szerkesztője által kiadott sorozat részeként jelent meg. Míg a többi képen mottó nem szerepel, ezen igen. Így feltételezem, hogy a leírtak Walbach saját gondolatai:
„Az értelmes ifjúság egyesületei a legjobb tenyésztő helyei az alkotmányos polgárságnak. Az értelmes ifjúság egyesületei a legerősebb védőbástyái az alkotmányos szabadságnak.”)

Elnöke volt a Tornaegyletnek (1867 és 1883 között) és az Önkéntes Tűzoltó Egyletnek is (1871 és 1877 között). Annak érdekében, hogy a tűzoltók

tevékenységébe beleszólása legyen (azokat nem az elnök, hanem a főparancsnok irányította), elvállalta a város tűzrendőreinek irányítását is.
Tüntető magyarsága okán kortársai közül egyesek Valbányiként emlegették, bár nevét sohasem óhajtotta megváltoztatni. 1868-ban, a Tornaegylet zászlójának avatásakor két órás szónoklattal köszöntötte az ünneplőket. A közönségét mégsem a beszéd hossza lepte meg igazán. Walbach magyarul szólt hozzájuk és 1868 Kanizsáján ez még egyáltalán nem volt jellemző.



A tűzrendőrök sisakján hivatalos személynek számításukat a város akkori címere jelezte, benne a TR betűkkel

Walbach élete 48. évében, 1884 márciusában gyógyíthatatlan betegsége miatt főbe lőtte magát.
A helyi Schlaraffia 1883-as megszűnése összefüggésben lehet vezetője sorsával. Lapot is adtak ki Pritsch lovag szerkesztésében, „Lose Zungen” címmel, de ennek – a jelenlegi ismeretek szerint – csupán egyetlen száma jelent meg. Ebben lehetett olvasni Chalcas, Graf von Theben ceremóniamester versét:

Uns ist’s aber einerlei
Wie die Sach’ auch immer sei,
Wir machen Front gegen alles Bestehende,
Wir grüssen alles, wenn auch Vergehende
Mit gleissendem Wort, mit flammender Schrift,
Wir tauchen die Feder in indisches Gift. –

Wir erklären den Krieg dem Bösen, dem Schlechten,
Wir bleiben nur Freunde dem Wahren, dem Echten –
Wird aber der Kampf uns aufgezwungen,
Dann lösen wir uns’re „losen Zungen”.
Und Zeit ist’s endlich, dass wir ausrüsten –

Und gegen wen – Wenn wir’s selbver nur wüssten.

Balázs Károly fordításában:

Nékünk aztán egyre megy
’Des, vagy savanyú az a megy.
Előttünk meg nem áll tekintély vagy nézet,
Szavunk megriaszt, írásunk megéget,
Nékünk az kell, mi változik, soh’sem véges.
Vitriolos pennánk ily dolgokra képes.

Hadat üzenünk háborúnak, mindenféle vésznek,
Baráti maradunk jónak, igaznak s szépnek.
Ha pedig harc lesz, akkor harcba szállunk,
Lapunkban lázítunk, s nem prédikálunk.
Itt az idő! Fegyverbe! Gyerünk sarabolni!
Hogy aztán kiket is? – Azt kéne még tudni…

Sajnos nem ismert, hogy az egyesület tagjainak német fantázianevei (ezekből több is ismert) kiket rejtenek.
•1893-ban Hlatkó János bérlő (Knortzer 1890-től kezdte bérbe adva működtetni létesítményét) a szálló tánctermét (az Erzsébet tér 19. szám alatti egység közepén a zárt, minden bizonnyal üvegtetővel fedett, belső teret) kávéházzá építtette át. A kávéházhoz külön „játszó szobák” tartoztak.
Az év végén viszont már azzal reklámozta magát, hogy éttermét korábbi helyére visszaköltöztette, mert eddigi helyiségét sörcsarnokká alakíttatta.



(TGYM)

Megjegyzem, hogy a források alapján nem lehet követni a földszinti nagyobb termek funkciójának változását. Az bizonyos csak, hogy ezekből három volt. Egy-egy a 18. számú épület utcai, illetve udvari szárnyában; a harmadik a 19. számú ház udvarának „körbeépítésével", lefedésével alakult ki.
•Szintén 1893-ban kapott engedélyt Hlatkó a szálló előtti „pompa-sátor" felállítására.
•1909 és 1912 között bérelte a létesítményt Haas Vilmos kereskedő. Vendégcsalogató szolgáltatásként minden járathoz omnibuszt indított a szállodától a vasútállomásra.
Hasonló célokat szolgált a következő képeslap is. A fényképésszel az évtizeddel korábbi felvételt aktualizáltatta: a szálloda tűzfalán Knortzer nevét sajátjára és az itt vetítő mozi nevére cseréltette.



Az így készített „új" fénykép másik oldalán már nyugodtan szerepeltethette saját nevét és reklámját:

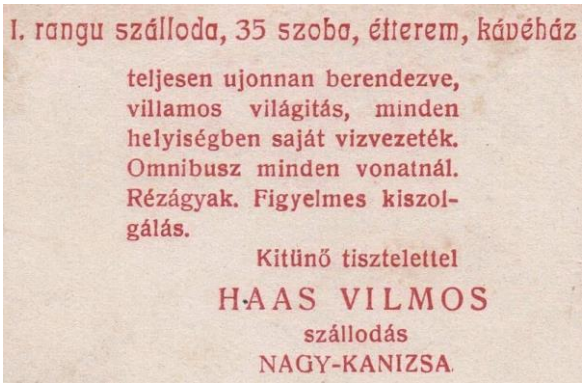

(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



1911



(Ficzkó 1935-ben halt meg. Hetvennégy éves volt akkor.)



Két hirdetés 1912 májusából

•Miután 1908-ban a közeli, 20. szám alatti házban megnyílt az Uranus mozi hamarosan (1910) ide telepedett vetélytársa. Brónyai Lajos (1882-1958) Uránia névvel indította el saját vállalkozását.



A lefoglalt férfi-est. Brónyai Lajos, a Nagykanizsán ujonnan megnyilt Uránia mozgóképszinház tulajdonosa gondolt merészet és nagyot és rendezett olyan férfiestélyt, amilyent még nem láttak Nagykanizsán. Férfiestélyt már láttak, de ilyent még nem. A férfi és női aktok oly pogány feszteienségben mozogtak a lepedőn, mint egykor Ádám és Éva az Éden kertjében, még a fügelalevél-korszakot megelőző időkben. Amit pedig produkáltak, az a legkimerülőbb illusztrációja Kraft Ebingnek és Forelnek. Lehet, hogy a mozi közönsége jól mulatott, ám a királyi ügyész ugy vélekedett, hogy nemi felvilágositásnak is kissé sok az, amit az Uránia müvelt és ezért Brónyai ellen megindította az eljárást. Az ügyész intézkedett, hogy a képlemezeket lefoglalják, ami ma meg is történt. Hajós rendőrtiszt ugyanis megjelent a moziban, de mivel a lemezeket már postára adták, elsietett a postahivatalba és a lemezeket ott lefoglalta. Ezek után kettő történhet: vagy, hogy Brónyai Lajos nem fog több férfiestélyt rendezni, vagy ha rendez, ki fogja bérelni az Erzsébet királyné teret, mert a Szarvasban kevés lesz a hely.



Brónyai és mozija 1910-ben
(Szeptember, október és november.)

Őt követően több vállalkozó, több névvel, próbálkozott itt, mígnem ide került maga az Uranus (ekkor már Edison névvel vetített a hátsó, udvari szárny földszintjén lévő teremben) is.





1911 és 1912

Az első próbálkozások igazi konkurenciáját azonban az állandó jelleggel, saját épületében játszó mozi megnyitása jelentette 1912-ben. A Rozgonyi utcában működni kezdett az Uránia (nem azonos Brónyai vállalkozásával).
Tehát a mozik népszerűsége és így száma is gyorsan nőtt.
1912-ben a Zalai Közlöny már a következő versikét közölte:

Mozivilág Nagykanizsán

Jobbra mész, itt egy mozi!
Balra mész, ott is mozi,
Mennyi mozi, mennyi mozi,
S mindez nagyon sok pénzt hozi.

Sok pénzt hoz, de nem nekem,
És nem önnek, kedvesem,
S ha szól, hogy jól megy a mozi,
A mozis jól felpofozi.



1919



1920

•1929-ben a 18. szám alatti épületet Antal Jenőtől megvette Steiner Zsigmond fakitermelő és bérházzá alakíttatta, de a szálloda lassú sorvadása már évekkel előbb elkezdődött.



1920

Az 1920-as évek közepén (1927-ig) az ingatlanban üzemelt Zalai Károly nyomdája is.
A Zalai nevet jól ismerték a szakmában: idős Zalai Károlyt 1913-ban ünnepelték munkatársai a nyomdaiparban töltött 45 éve után. 1917-ben, hatvankét éves korában halt meg.
Zalai társa Gyarmati (Gomhert) György (1884-1960) lett, akinek 1926-ban az Erzsébet tér 1. szám alatt volt saját nyomdája. Gyarmati és Zalai közös cége a Fő út 13. szám alatt működött és 1948-ig létezett.

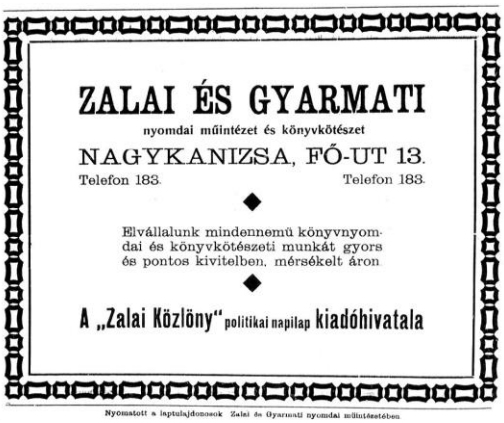

1919
(Zalai és Gyarmati 1918 végétől 1923 közepéig a Zalai Közlöny laptulajdonosai voltak.)


Ifjabb Zalai Károly (1885-1960)

1930-ban indította el Pálcsics (Tarján) Ferenc vállalkozását. Első Nagykanizsai Selyem- Kelme- Fonálfestő, Fehérítő- és Vegytisztítóüzemnek nevezte cégét.







1930 és 1935

(1930-ban már Mayer Károly tulajdonában volt az Erzsébet tér 2. szám alatti ingatlan.)



1937
(Az 1943-as telefonkönyv szerint Pálcsics fonálfestő üzeme már a Magyar utca 86. szám alatt dolgozott.)



Pálcsics (Tarján) Ferenc

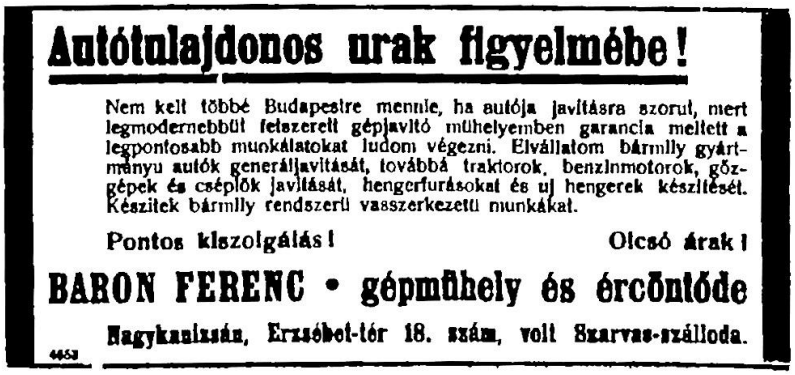

Az 1931-es hirdetés szerint a gépipar is képviseltette magát a valaha szebb napokat látott helyen. Baron Ferenc vállalkozása tizenöt esztendővel korábban létesült. 1927-ben költözött ide az Eötvös tér 18. szám alól.

Az 1937-es névtár szerint a házban fogadta vendégeit Háry János (1904-1963) Kis Szarvas vendéglője. Háry ezen túl bornagykereskedést működtetett, szeszes italok gyártásába is belekezdett.



Kanizsai likőr a második világháború idejéből
(Gyártó a Háry János Rum és Likőrgyár. A húsznál kevesebb alkalmazottat foglalkoztató kis üzem működési helyéről nincs adatom.)

•Az 1980-as évek elején – életveszélyre hivatkozva – az utcai épület második emeletét lebontották. Akkor tűnt el az épület nagy, hátsó része is.
Látható viszont a meghagyott részben az egyik nagyterem négy kőből faragott, vaskos, a födémet tartó oszlopa.

214. Erzsébet tér 19.



A 20. század elején

•Az emeletes Vízlendvay-ház az 1860-as várostérkép szerint már akkor létezett. Építtetője talán az 1870-ben meghalt Vízlendvay József volt.



Az épület 1990 körül, mielőtt emeletét teljesen átépítették volna
(Kotnyek István felvétele.)





•1864-ben Auerbach Miksa (1840-1900) és Kozmata Ferenc (1846-1902) fényképészek itt rendezték be napfény-műtermüket. Működésük időtartamáról nincs információm.





Auerbach Miksa és Kozmata Ferenc

Fényképészi tudósítás.

Alólirottak tisztelettel tudatják a n. é. közönséggel, hogy ők fényképészi üvegtermöket a Vizlendvaiféle-házban — Cohn kávéháza mellett Nagy-Kanizsán, megnyitották.

Elvállaltatnak ott tekintet nélkül az időre — naponkint reggeli 9 órától délutáni 6 óráig, minden előjövő fényképészi-munkák u. m.: látogatójegy képek, csoportozatok, tajképek, olajfestmény- és acélmetszet-lemásolatok, földábrazok, Stereoscopok, szarvasmarhák sat. lovak, díszfogatok sat.

Csak is a jól talált fényképek adatnak át a t. cz. megrendelő közönségnek. A n. é. közönség szives látogatását tisztelettel kérik

Auerbach és Kozmata,
fényképészek.

☛ Bővebb tudositást nyerhetni Wajdits József könyvkereskedésében.

Photographie.

Die Gefertigten beehren sich hiermit dem hochgeschätzten Publikum in Gr.-Kanizsa für den geehrten Zuspruch und die so schmeichelhafte Anerkennung und Theilnahme Ihren ergebensten Dank abzustatten, und werden wie bisher nur das Gediegenste und zur grössten Zufriedenheit angefertigen photografischen Arbeiten übergeben.

Indem wir nur noch kurze Zeit hier Verweilen können, bringen wir diess zur Kenntniss und laden zum gütigen weitern Besuch höflichst ein.

Auerbach & Kozmata
Photografen
(1—3) *Atelier Wizlendvayschen Hause neben Café Khon.*

1864



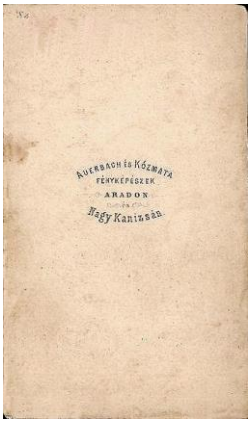

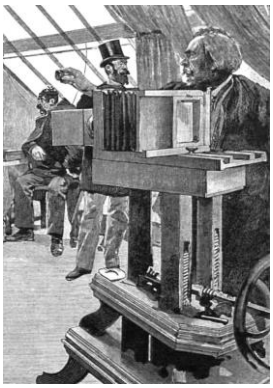
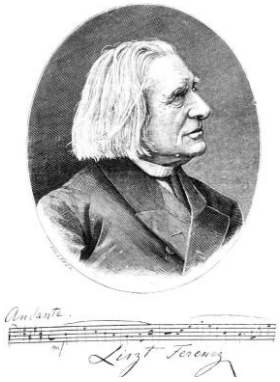
Műtermi fényképezés napfény mellett (1892) és Kozmata egyik nevezetes felvétele alapján rajzolt portré (1881)

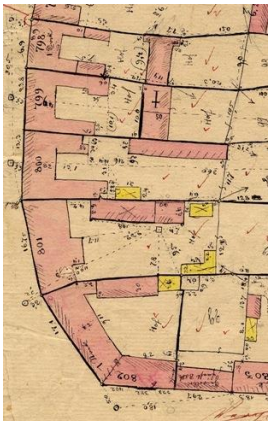
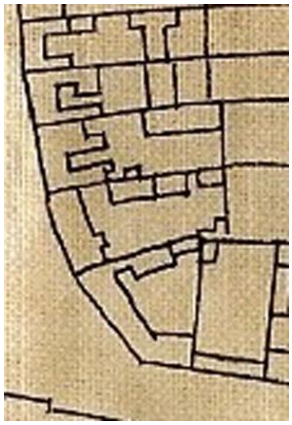
A környék az 1864-es és az 1886-os térképen
(A Vízlendvay-ház és udvara balra, fent.)

E napfény-műterem helyét keresve egy érdemi változás fedezhető fel a telek udvari részén. A déli szárny 1886-ra egy taggal megrövidült. Könnyen lehet, hogy ez volt a műterem (a tájolása megfelelő), hiszen az időközben megépült szomszédos szálloda már igénybe vette a Vízlendvay-házat is. Így nem valószínű, hogy ott fényképészet működhetett volna még ekkoriban is.
Újabb fényképészek itteni tevékenykedéséről a kanizsai lapokban nincs több híradás.
Ugyanakkor az 1860-as években gyakran előfordult, hogy egyik-másik, a szolgáltatásait vándorolva kínáló, fényképész a városba érkezett. 1866 szeptemberében írta a helyi újság, hogy két fényképész már van Kanizsán, de most érkezik még három (köztük Alsólendváról Tömöry).



Tömöry Ferenc



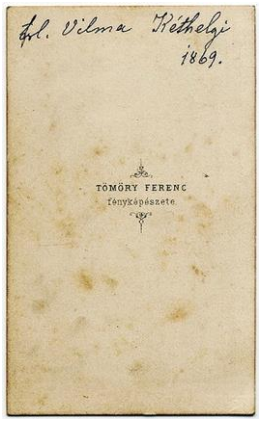

•A műterem használatban maradását valószínűsíti az is, hogy tudunk helyi mesterekről anélkül, hogy ismernénk műhelyük helyét.
A Varga testvérek esetében pedig léteznek fotók, amelyek szerint ők egy időben itt dolgoztak.



Feltételezem, hogy e képeik 1880 körül (még a Fő út 8. számú ház műtermébe telepedésük előtt) készültek. Lehetséges az is, hogy az átköltözés oka az itteni műterem megszüntetése volt.
•A korszak egyik fényképésze, aki esetében nem ismerek fennmaradt adatot arról, hogy hol volt a műterme, Lingg Gyula.
A helyi lap 1870-ben közölt róla egy apró, reklám jellegű, tevékenységét elismerő hírt. Ez azt a benyomást kelti, hogy akkor már a város ismert mesterének számított.
Halis István visszaemlékezése szerint ő készítette érettségiző osztályuk fényképeit 1875-ben. Tőle tudjuk azt is, hogy a mestert egyfajta különlegességként is számon tartották a városban. Ő volt az egyetlen fényképész (talán városlakó is), akinek nevében három „g” betű követte egymást.





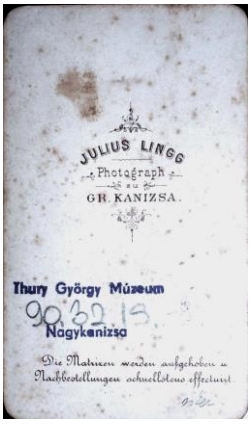



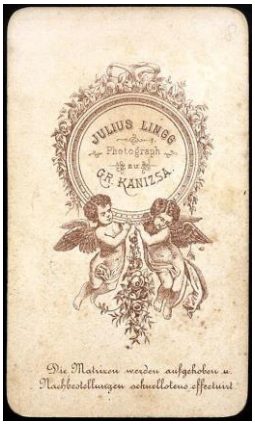





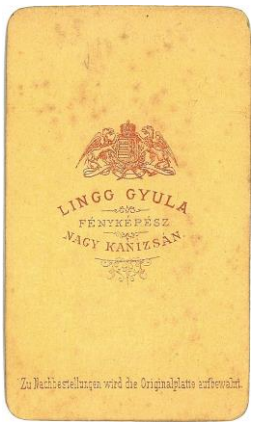

•Egy fényképész és táncmester Kanizsán: Reiner Elias



Testgyakorlás és tánctanítási hirdetmény.

Alulírottak tisztelettel ajánlják magát a nagyérdemű közönségnek, nevezetesen gyermekek- s felnőttekuek a

testgyakorlás és táneznűvészetben

való alapos oktatására.

Hogy mennyire fejlesztí a erősíti mindkettő a testet, a többi, nevezetesen a tánctanítás mennyire szükséges kellőke a művelődésnek, azt alig szükséges többá példákkal igazolni; mivel 14 év óta rendszeresített tanczískolám bovan ismerve, hogy általa nyeri a test mozgásaihan szép sajátszerű, kecsátejes könnyűségét, a társaságokban oly élvezetek tényezőjévé válik, melyekot a tanczúlni nem tudó kedvetlenül nélkülözni kénytelen. — Midőn ennek elanjdulvaan alkalmat nyujtani szándékom, tisztelettel megjegyzem, miszerint a tánctanítás szálás minden divatban levő BELés KÜLFÖLDI TÁNCZNEMEKRE kiterjed, melyek alapos módszerem nyomán könnyen betanulhatók. (A tanítás már 5 éves korú gyermekekkel kezdődhetik.)

A tánctanítási díj havonkint 4 frt.

Egyszersmind bátor vagyok jelentni, miszerint FÉNYKÉPÉSZETTEL is foglalkozván, igen kielégítő fényképeket a legjutányosabb áron készítek.

Midőn magam orekaél fogva a t. cz. szülők s a kétnemű ifjuság becses figyelmébe ajánlanám, a becses pártfogásukat kérném, egyszersmind biztositom, hogy ezt kérdésnélkül lesend főtörekvésem.

(1019—2) **Reiner Elias,**

(5-ször szült.) gyakorló táncmester és fényképész.

Tánczteskolám létezik: A „ZÖLDFA" vendéglő tornáczában estfél órától 10 ig.

Beiratások eszközölhetők: „Zoldfa" vend. 20. sz. a. d. u. 7—10., d. u. 5—6-ig.

1873

•Sajnos, nem tudom, hogy Gombos Anna valóban áttelepítette-e Cilliből (ma Celje Szlovéniában) műtermét Kanizsára.

— Uj fényképész. Gombos Anna fényképész Cilliből Nagy-Kanizsára érkezett s itt fényképészeti műterem felállitását jelentette be a városi hatóságnak.

1891



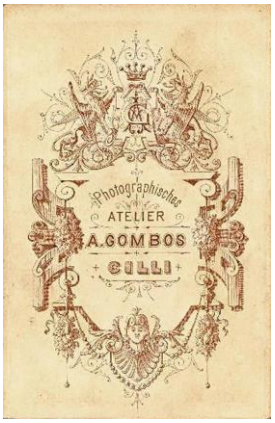





(fortepan.hu)

•Dolgoztak viszont Kanizsán valahol a Steegmüller testvérek. Fényirdájuk Szombathelyen működött 1900 körül, de az ország nyugati megyéiben sokfelé készítettek felvételeket.



•Az Arany Szarvas Szálló megépülésével a ház sorsa összefonódott szomszédja sorsával.
Az eredetileg „U” alaprajzú épület – a szálloda részeként – az udvar felé sokat bővült, a létrejövő építmény közepén zárt, üvegtetővel fedett, belső tér alakult ki. E részt használták táncteremként, míg Hlatkó János bérlő kávéházzá nem alakíttatta (1893).
Ez lehetett a színházi előadások helyszíne is („a” nagyterem), mert egy 1909-es visszaemlékezés szerint Tóth Béla társulata (az 1880-as évek elején vendégszerepeltek a városban) a szálló üvegtetős nagyteremében tartotta előadásait, rendezett bankettet. Ugyanitt az is olvasható, hogy 1909-ben már nem létezett ezzel a funkcióval e terem.
Az udvari rész emeletessé építésére a szálló akkori tulajdonosa, Deák Péter főkapitány (Knortzer Paula – Frigyes unokahúga – férje 1904-től) 1910-ben kapott engedélyt.
A hajdani táncterem helyén jelenleg – most is üvegtetővel fedett térben – az itt működő bank fogadja ügyfeleit.
Az épület (és a 18. szám alatti szomszédja) mögött volt a kerthelyiség. Létezéséről 1890-ből ismerem az első adatot, de a 20. század szinte egészében is működött. Területe azonban csökkent, amikor a 18. szám alatti épületet bérházzá alakították (1929).

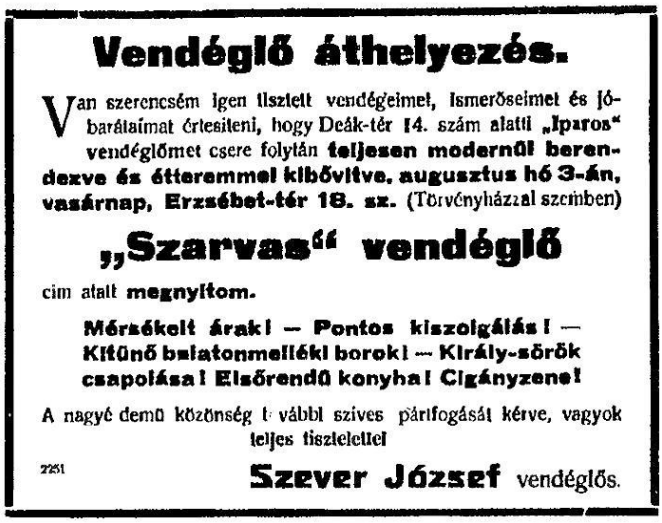

Vendéglő áthelyezés.

Van szerencsém igen tisztelt vendégeimet, ismerőseimet és jóbarátaimat értesíteni, hogy Deák-tér 14. szám alatti **„Iparos"** vendéglőmet csere folytán **teljesen modernül berendezve és étteremmel kibővítve, augusztus hó 3-án, vasárnap, Erzsébet-tér 18. sz.** (Törvényházzal szemben)

„Szarvas" vendéglő

cím alatt **megnyitom.**

Mérsékelt árak! — Pontos kiszolgálás! — Kitűnő balatonmelléki borok! — Király-sörök csapolása! Elsőrendű konyha! Cigányzene!

A nagyé demű közönség további szives pártfogását kérve, vagyok teljes tisztelettel

2251 **Szever József** vendéglős.

1941



Szever József éttermei Nagykaniesa

A kerthelyiség a későbbiekben Szever József (1941-től 1950-ig) jó nevű, itteni vendéglőjének, majd évtizedekig államosított változatának, a Rózsakert étteremnek volt népszerű része.



1958
(TGYM)

Az 1891-ben született Szever a Korona, majd a Központ (Erzsébet tér 23.) kávéházak főpincéreként vált ismertté a városban.



Egy lengyel menekült rajza Szever vendéglőjéről 1940-ből
(Ekkoriban a Deák tér 14. szám alatti bérleményt működtette.)
(Dr. Szabó Csaba jóvoltából.)



1956 előtt

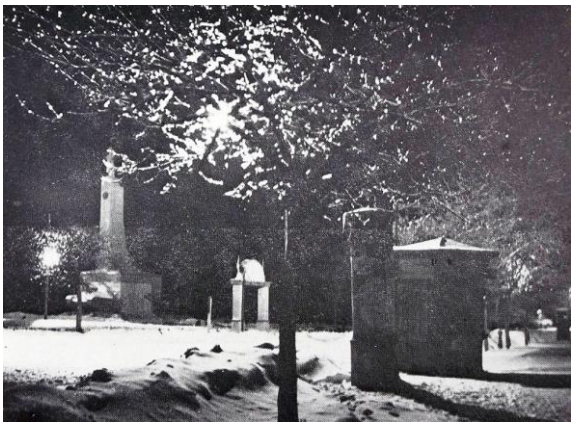

A ház előtti térség 1948 telén



1958
(Ekkoriban a távolsági buszok a tér e részéről indultak. A MÁVAUT helyiségei a ház földszintjén voltak.)



Busz indul a teret átszelő útról 1960 körül
(Az Ikarus 602 előtt állnak balról jobbra: a járat kalauza, a forgalmista, a busz vezetője és két további buszvezető.

A háttérben egy „bodega”. A Csepel teherautó alvázára szerelt felépítményben jobbára az olajipar munkásait szállították („bányászjárat”). Elegendő Ikarus nem lévén, a menetrend szerinti közlekedésben is kénytelenek voltak használni.)
(Az eredeti felvétel Gerencsér Tibor tulajdonában.)



Parkoló buszok a téren az 1960-as évek elején
(indafoto.hu)



A buszállomás 1975 körül
(fortepan.hu)

215. Erzsébet tér 20. (Szerb-ház*)

•A városban a mai értelemben vett kereskedelmi tevékenység meghonosításában jelentős szerepet játszottak a letelepedő görög származású kereskedők. Már az 1730-as években voltak a városnak görög boltosai. A 18. század második felétől számuk és befolyásuk nőtt.
A karlócai érsekség iratai szerint már 1762-ben kápolnát építtettek maguknak. Erre nézve azonban nem ismert más adat.

A görögök jobbára a makedón területről érkeztek. Később a betelepülő szerb kereskedőkben hittársakat találtak. Időnként a fiatalok a hitközségen is belül leltek maguknak házastársat. Ez nem volt valószínű, mert mindig kevesen voltak. 1828-ban 30, 1843-ban 68, az 1870-es népszámláláskor 32, 1912-ben 38 görögkeleti vallású egyén élt a városban.



A kápolna bejárata az 1950-es évek közepén



1959-ben

•A görögkeleti egyház e telek udvari részén építtette fel Szent Miklós titulusú templomát 1792-ben.
Az építést szervező bizottság vezetője a város egyik görög kereskedője, Axenti János volt. A telket és a rajta álló házat 1788-ban, vagy 1789-ben vásárolták meg egy péktől, akinek csak keresztneve ismert: József.
A kis templom egyszerű, földszintes, a telek szélességnek megfelelő hosszúságú ház volt; északi fele volt az imaház, déli pedig a paplak, ahol lakott a kántortanító is (amikor egyáltalán volt). A telket kettéosztó épület közepén egy folyosó vezetett egyik részből a másikba.
A hátsó rész kert volt, az utca felőli részen helyezték el a harangokat. Ezeket ekkor még fából készített haranglábakon tartották. Az elsőt a zalaszentgróti Kozman Mihály ajándékozta, majd 1794-ben Nagyszombatban (Fielgrader harangöntőnél) öntettek egy 122 és egy 67 kilogrammos harangot.
Az ünnepek alkalmával ide jártak az akkori Zala megye egészének és Somogy, Vas megye egy részének hívői.
•A templom (valószínűleg a harangok is) az 1798-ban, a környéket elpusztító, nagy tűzvész áldozata lett.
Az imaházat még ugyanazon évben újra megépíttette a gyülekezet, egy év múlva újra állt a paplak is. 1800-ban megint volt harangláb is, rajta az előző évben Nagyszombatban öntött 68 kilogrammos új harang. A későbbiekben a haranglábra egy második harang is került.

Ekkoriban az utcai részen még nem állt ház, a telket csak egy csak kerítés határolta. A templom ikonosztázán eredetileg öt öreg szentkép volt. Ezekhez idővel még tizenkettőt festetett a hitközség az adományozók révén.



Egy ikonosztáz

Sok ikon függött a falakon is. Ezeket részben az utódok nélkül meghaltak hagyták a templomra. 1859-ben Axenti Rozália Bécsben készíttetett két csóktábla-ikont. Sajnos mára az ikonok mindegyike nyom nélkül eltűnt.
A templomi rész mennyezete vakolatlan volt, a gerendákat nem fedte burkolat.
Az imaház bővítésére 1905-ben kért engedélyt a hitközség. Ekkor épült meg a két rész határán a harangtorony.
A meglévő harangokat az első világháború idején valószínűleg rekvirálták a város többi harangjával együtt. Ha így volt, pótolták, mert a bontáskor volt harang a toronyban. Ezt gyerekként magam is láttam, hiszen akkoriban családom a házban lakott.
1959-ben a harangon túl volt a kápolnában néhány ikon, 10-12 görög nyelvű – a 18. és 19. században megjelent – vallásos könyv.
Az 1960-as években elbontották a kápolnával egybeépült paplakot, majd a kápolnát is.
A témával foglalkozó tanulmányok szerzői úgy vélekednek, hogy az utóbbi bontás is az 1960-as években történhetett. Van viszont olyan személy – a szóban forgó időszakban a szomszédban élt –, aki szerint a kápolna az 1980-as évek elején került eltüntetésre.
Nincs adatom arra, hogy a leemelt harang hol és mikor készült, további sorsát sem ismerem.



A századfordulón

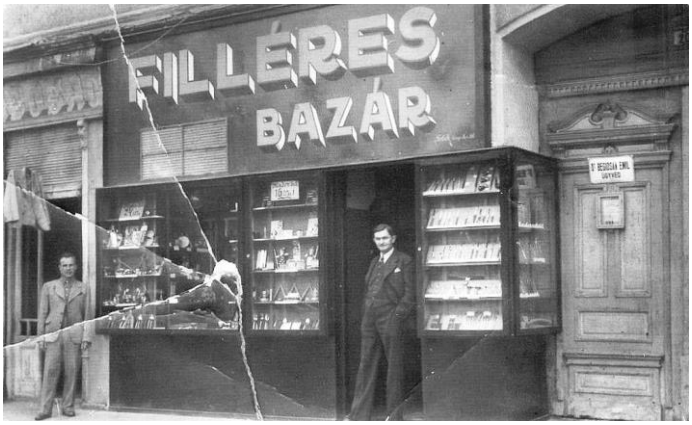

1940 körül



Az 1970-es évek első felében
(A ház előterében még ott az 1934-ben kihelyezett két nyilvános telefonfülke egyike. Balra már áll modernkedő és silány anyagokból épített utódja.)
(TGYM)

•Az utcai részen a hitközség 1852-ben, 1853-ban emeltette bérházát.

Ennek nyomán a haranglábakat 1855-ben átrakták a hátsó kertbe.
Az épület kávéházi részét – a kaputól északra eső földszinti felét foglalta el a háznak – 1870-ben az udvar felé kiegészítették a Damensalon nevű résszel, de ilyen rendeltetésű egysége már 1866-ban is volt. A bővítéskor alakulhatott ki az udvari, északi szárny nagyobb része. (Az 1905-ös építkezések során toldhatták meg tovább, keleti irányban.)
A munkálatokat, amelyek révén az egész ház kívül-belül megújult, jelentősen támogatta a ház akkori lakója, Knortzer Frigyes szállodás. A vállalkozásával terjeszkedő Knortzer 1879-ben pedig bérbe vette a házat, beleértve az itteni kávéházat is.













•1860-ban két kávéháza volt a városnak. (Létezik már 1786-ból is írásos említés bizonyos Pribich Jakab kávéméréséről.)
Horváth Gyula (1836-1896) könyvében így írt róluk:
„Reindl és Kohn urak kávéházai semmi kívánni valót sem hagynak hátra, csak azt, hogy a különben igen jó kávét egy krajczárral olcsóbban adnák s a kis gyűszű forma csészéket valamivel nagyobbakkal cserélnék ki.”
Az egyik kávéházat Reindl Károly alapította, miután megszűnt a Zöldfa szálló bérlője lenni. Az Erzsébet tér 2. szám alatti Blau-ház biztosított helyet számára. Reindl később Brunner Ferenccel társulva működtette kávéházát.
A másik, Kohn Fülöp kávéháza itt létesült a görögkeletiek újonnan emelt épületében. Damensalonnal (neve ellenére hölgy ide be nem tette volna lábát) és – valószínűleg – kóser étkezdével működött. 1874-ben már „Neutra” volt a neve.



A Zala egyik 1911-es apróhirdetése a kóser étkeztetés témaköréből

1880 végén Knortzer Frigyes – 1879-től a kávéház gazdája – a Damensalon helyett Hölgytermet nyitott. Nem tudni, hogy az elnevezés magyarosításán túl, miféle változásokkal járt az átalakítás.

1887-ben Killer Henrik (negyvennégy évesen, 1896-ban meghalt) ugyan rövidáru üzletet nyitott itt, de 1894-ben a Blau-házból a hajdani Reindl-kávéház (akorra már Hein Mihály tulajdonában volt) költözött ide.
Hein a helyiségek átalakításakor igazán kitett magáért. Bevezettette az elektromos áramot, kis kerthelyiséget hozatott létre.
„Káprázтatató fény és nagy elegancia.” Így összegezte benyomásait az új kávéházról a helyi lap tudósítója.
Sajnos, az intézmény tulajdonosa 1898-ban, 60 évesen elhunyt. Özvegye bonyodalmas jogvitába keveredve elvesztette a kávéház üzemeltetési jogát. 1899-től új bérlők és új elnevezések (Otthon, Erzsébet, Fiume, Udvari, Fiume) követték egymást.
A Fiume nevet 1906-ban Steiner Józseftől, a Központ kávéház társtulajdonosától kapta, amikor az átvette az üzemeltetését. A legismertebb éjjeli kávéház ezután már nappal is fogadta vendégeit.


TARKA SZINPAD

az Erzsébet kávéház ujonnan átalakitott kerthelyiségében

f. hó 7-től csak néhány napig

— Elsőrendü Varieté előadás. —

Kezdete naponkint este ½9 órakor.

Változatos családi müsor. . .

1905

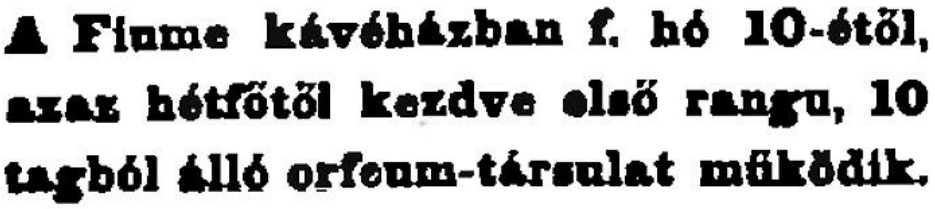
A Fiume kávéházban f. hó 10-étől, azaz hétfőtől kezdve első rangu, 10 tagból álló orfeum-társulat működik.

1906



1910

(A hirdetések tanúsága szerint jelentősen módosult akkoriban a Fiume kávéház műsorkínálata. A változtatások egyikeként sorozatosan szerepeltettek női zenekarokat a tulajdonosok. Nyugodtan kizárhatjuk, hogy ezzel az emancipáció ügyét kívánták volna szolgálni. A korszak ilyen együtteseinek tagjai általában nem zárkóztak el attól, hogy közelebbi ismeretségbe kerüljenek a „kedélyes" estélyeket látogató urakkal. Utóbbiaknak természetesen illett ez alkalmakra feleségük nélkül érkezni.
A házastársas látogatásokra az illetékesek családi − nyílván: szigorúan nem kedélyes − műsorokkal készültek.)



1911
(TGYM)



1920

(Berger Ignác 1941-ben, hetvenkilenc évesen halt meg.)

A kávéház 1926-ban már az Erzsébet tér 19. szám alatt működőként hirdette magát. •A Fiume kávéházban 1907-től működött a város első mozija, a rövid életű „Apolló mozgókép-színház”.



Az első előadás (1907. dec. 1.) műsora



1908

A következő évben pedig a ház emeletén, a kávéház felett – a Nagykanizsai Általános Ifjúságképző Egyesület itteni nagytermében – Uranus néven Kálmán Pál állandóan működő mozit nyitott.



1908
(Középen az első előadás – 1908. jan. 26. – műsora.)

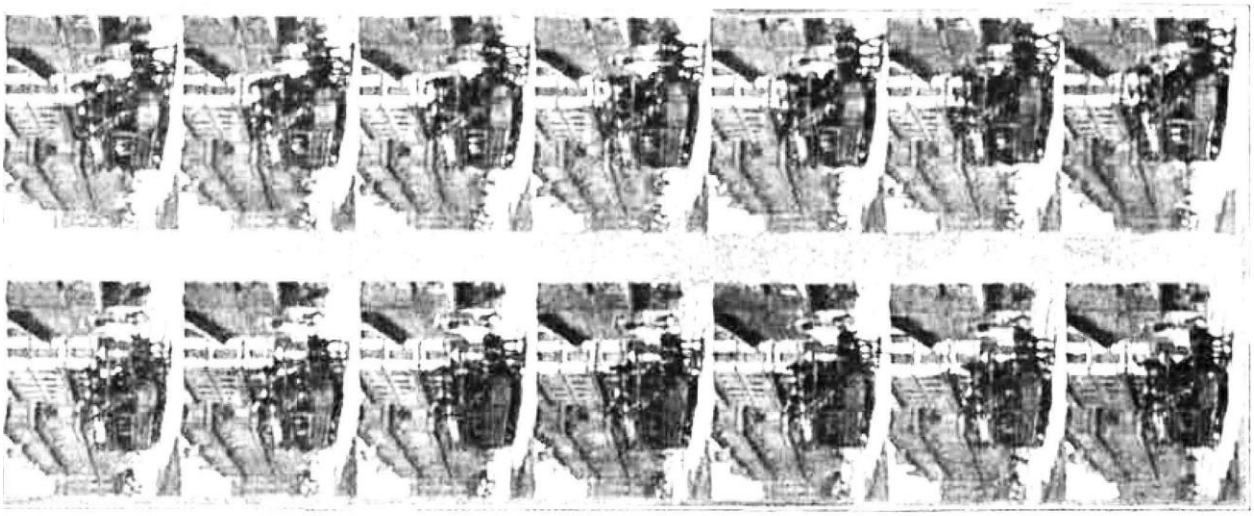

Kinematográf filmje (haladó lóvasúti kocsi) (1897)

A vállalkozás hamarosan tulajdonost váltott. Holczer Jakab az előadások színhelyéül a Polgári Egylet földszinti nagytermét (később a szomszédos Szarvas Szállót) választotta.



1910-es hirdetés a vetítés kezdéséről a szokásos nyári szünet végén

•Az utolsó vándormozis, aki 1906-tól hosszabb időre többször is a városba látogatott vállalkozásával, Misztrik Lajos volt. Kezdetben a Zárda utcában emelt sátrában fogadta vendégeit. Az Uranus rendszeres vetítései elkezdésével komoly vetélytársat kapott és elindult köztük a harc a nézőkért.

Nyilatkozat.

A »Nagykanizsa« vasárnapi száma »versben« énekli meg Bioskop szinházamat. -- A »vers« ugyan nem Petőfitől, hazánk nagy költőjétől való, hanem ha ennek szerzője ezen az uton tovább halad, még viheti valamire. A versfaragónak ugy látszik meg van az ideje és kedve a versfaragáshoz, hogy most Bioskop-szinházam, a »kis Mozi« megéneklésére fogott lantot, mely ezen figyelmességet hizelgésnek veszi. Csakhogy a versfaragó egy kissé nagyon elragadtatta magát a tüzparipán, — amennyiben bucsuéneke kissé korai. Egyelőre még csak nem is gondolok az elutazásra, mint azt a versfaragó költötte. Hisz tévedni emberi dolog.

Misztrik Lajos.

1908



A nem mindig ízléses vetélkedés vesztese, akárcsak társai országszerte, a vándormozis lett. Misztrik 1909-ben látogatott utoljára a városba.
•Az említett egyesület 1904-ben jött létre ihászi Horváth István elnökségével. A dátum azonban csalóka, ekkor az egyesület csupán nevét változtatta meg. A radikalizálódó politikai helyzetben az új névvel próbálták a szervezet balra tolódását megakadályozni: a „munkásképző" helyére az „ifjúságképző" szó került.
•1909-ben a honvéd tisztikar (tagjai ekkor léptek ki a Társaskörből) bérbe vette az ifjúságképző egyesület és a munkásbiztosító pénztár itteni helyiségeit és étkezdéjének rendezte be azokat.
1914-ben – alakulásakor – ugyanezen helyiségekben kezdte működését a Munkásotthon, amely később a Badacsony vendéglőbe (Fő út 24.) költözött.
•Jóval korábban is tanyázott a ház emeletén fiatalokat tömörítő egyesület. 1875-től itt volt a székhelye az akkor alakított Nagykanizsai Fiatalsági Társaskörnek, amelynek Karczag István lett elnöke. Még ebben az évben meg is szűnt, majd újjáalakulva létezett tovább.
Megjegyzem, hogy már 1844-ben létrejött egy hasonló jellegű egyesület, az Ifjú Társulat. Ezt azonban – a szabadságharcot követő megtorlások részeként – 1852-ben feloszlatásra ítélték.
•Az 1960-as években modernizálták az épületet. Ekkor udvari részén előnytelen változtatások is történtek.
Eltűnt a lépcsőház földszinti, színes üvegekkel fedett, nagy ablaka. Az utca mentén álló szárny könnyű függőfolyosója helyére betonból építettek újat, amely már az épület északi szárnyán is folytatódik. Az emeleten addig fából épített, üvegezett veranda kötötte össze az északi szárnyat az utcaival. E mögött volt a téglából épült rész, három kisebb helyiséggel.
Akkor a veranda területét is felhasználva alakítottak ki ezekből egy lakást.
•1969-ig az udvari szárnyak földszintjét az 1951-ben alakult Pannónia Cipész Ktsz vette igénybe műhelyei számára.



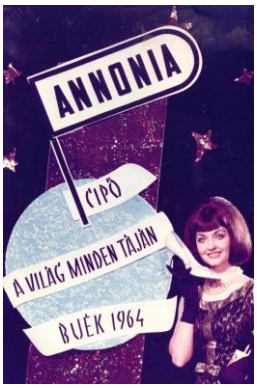

(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

216. Erzsébet tér 21. (Ebenspanger-ház*)



A 20. század első éveiben



Az 1930-as években
(A város 1931-ben szabályozta a taxik működését. Számukat ugyanakkor harmincban maximalizálták.)



Egy nevelési célzattal készült felvétel 1961-ből
(A háttérben az Erzsébet tér 22. szám alatti irodaház építési területe.)
(Az eredeti kép Gayer Ildikó birtokában.)
(A Vasemberház sarokrészén az akkoriban Tizenkilencesként emlegetett üzlet. Az államosításokat követően két nagy élelmiszerboltot alakítottak ki a városban. A másik, a Negyvenes ma is létezik a Csengery út Fő úti torkolatában. Működik a jóval kisebb Hetes is az Erzsébet tér 17. szám alatt. Mivel a boltok ugyanazon vállalat egységei voltak, a lakosság a bolt – homlokzaton is feltüntetett – sorszáma alapján különböztette meg azokat.)



1969





Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•Az Ebenspanger (később újnépi Elek) család lakóháza. 1867-ben épült, romantikus stílusban. Legalul alakították ki az építtetők borospincéjét.

















•Földszintjén volt a család 1834-ben alapított bőr-, bor- és terménykereskedő cége (Ebenspanger és Fia, majd 1877-től Ebenspanger Fiai). Ebenspanger Manónak (1875-ben, élete 68. évében halt meg) már 1854-ben is volt a városban háza – talán épp itt.


Elek (Ebenspanger) Lipót


Elek Ernő (1869-1932)


A család címere sírboltjukon

Ebenspanger Lipót 1891-re már jelentős földbirtokkal rendelkezett. A hajdani palini uradalomból Palinban, Kámáncspusztán, Újnéppusztán (itt Ebenspanger Leóval közösen kastélyt, szeszgyárat, 1905-ben iparvágányt is létesített) egy tagban 2700 holdat birtokolt.


Az újnéppusztai kastély



A kastély (szociális otthon) 1967-ben

Palini birtokuk majorjának – ma is Elek-majorként emlegetik a helyiek – központi épülete (Alkotmány út 89.a) még áll. Alatta szépen megépített, nagy, kocsival is járható pincét találunk. Neve ellenére építtetője nem lehetett az Elek család, mert korábbi időszak építménye, amelyet már a második katonai felmérés (1858) is jelzett.







A közvetlen közelben, a Zsigárdra vezető út két oldalát a 19. század utolsó éveiben rendezték. A déli oldalon kialakították a Millennium-parkot. Az északi oldalra került az Erzsébet-park, amelybe 1898-ban, a királyné halálakor emlékművet is állítottak.
1904-ben Elek Lipót (1838-1913) és leszármazottai (Ernő, Géza és Pál nevű fiai) a királytól magyar nemességet kaptak. Ekkortól használhatták az újnépi előnevet. Lipót öccse volt Ebenspanger Leó, a cég másik tulajdonosa. 1919-ben, élete 77. évében hunyt el.
•Elek Ernő az állattenyésztésben elért sikereire is büszke lehetett. 1910-ben, 1912-ben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület budapesti tenyészállat kiállításain bikáival (Bugris, majd Bálint) első helyezéseket szerzett.





Pállya Celesztin: Vásári jelenet
(A díjakhoz egy-egy festmény tartozott. E képet 1910-ben kapta Elek, amikor Bugris bizonyult a legszebb bemutatott bikának.)

1932-es halálakor palini kastélya (Inkey-kastély) parkjában temették el, ahová családi sírbolt építését tervezték.
•A második világháború előtt a birtok nagysága már meghaladta a 4000 holdat.
Akkori tulajdonosa, Elek Géza szerelmese volt a virágoknak.
Kedvencei a dáliák voltak. Újnéppusztai kertje e vonatkozásban az ország leggazdagabbjának számított.
Elek maga is több új fajtáját állította elő e növénynek. A legszebb a Dahlia ’Elek’ nevet viseli ma is.
Egyetlen fia, Pál 1942-ben életét vesztette. Munkaszolgálatosként került a szovjetektől elfoglalt területekre, de nem az orosz tél, hanem egy keretlegény végzett vele.
Elek Géza és felesége 1944-ben lett a holokauszt áldozata.

•1883-ban itt nyílt meg a város 3. patikájaként a Megváltó (Salvator) Gyógyszertár.
•1944–45-ben néhány hónapig a házban működött Somogy megye közigazgatási apparátusa.
•A ház udvarába betérve megállapítható, hogy az 1960-as évek modernizálása – akárcsak a szomszédban – itt is szomorú „eredményekkel” járt.

217. Erzsébet tér 22.

•A teleknek 1773-ban lett gazdája – az 1761-ben Kanizsára került görög kereskedő – Popovics Dömötör.


Oltás (1887)

Háza, amelyet egy forrás emeletesnek nevez, a területet 1798-ban pusztító nagy tűzvészben leégett.

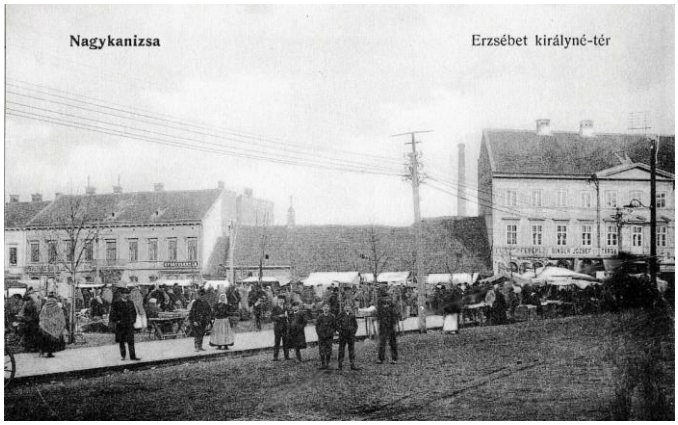

A 19. és 20. század fordulóján

•Helyére építtették Popovicsék (valószínűleg a szintén kereskedő Sándor) házuk mára lebontott, földszintes utódját. Az uradalmi kimutatások szerint 1856-ban már Vucskics István fizette Popovics helyett a házhelyért járó örökös bért.
•A ház tőle fia, Vucskics János kereskedő (az anya, Popovics Katalin 1870-ben, élete hatvanhatodik évében halt meg) tulajdonába került. Ő az 1860-as években fűszerkereskedését működtette a házban, majd az ingatlan udvari részén gőzmalmát és fűrészüzemét.
Utóbbi kéményét 1887-ben már 29 méterre magasíttatta, ami sokakat zavart. Ekkor tett – gőzgépére alapozva – visszautasított ajánlatot a városnak, annak elektromos árammal történő ellátására.


LEVELEZÉSI LAP.
CORRESPONDENZ-KARTE.
Czim Adresse Herrn Joh. Wutschics
Soda Wasser fabrik
Fr. Kanischa
LEGRAD 9 7 73

Ugyanitt volt az 1873-ban már és az 1890-ben még létező, szódavizet gyártó üzeme is.

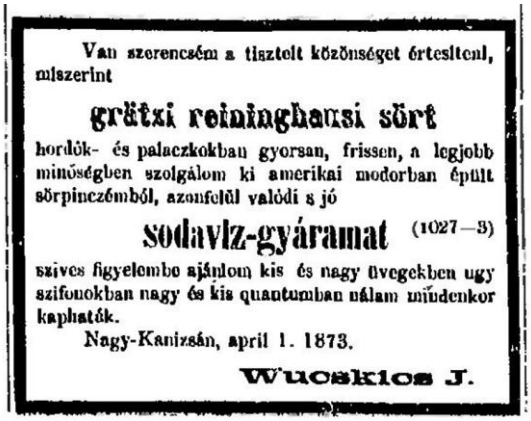
Van szerencsém a tisztelt közönséget értesíteni, miszerint
grätzi reininghausi sört
hordók- és palaczkokban gyorsan, frissen, a legjobb minőségben szolgálom ki amerikai modorban épült sörpinczémből, azonfelül valódi s jó
sodavíz-gyáramat (1027—3)
szives figyelembe ajánlom kis és nagy üvegekben ugy szifonokban nagy és kis quantumban nálam mindenkor kaphaták.
Nagy-Kanizsán, april 1. 1873.
Wucskics J.

1873
(Ekkor ez volt a város egyetlen ilyen üzeme.)

Sertéshizlaló telepét a Vágóhídi úton alakította ki 1887-ben.

A helyi görögkeleti egyházközség egyik mecénása volt, de idős korára elszegényedett. 1914-es halálakor (73 éves volt akkor) így emlékezett rá a helyi lap: „Ahol jóemberek jó bort ittak, onnan Vucskics János sohasem volt elég messzire, de közel volt ott is mindig, ahol jótékony jobb kezére, mindig nyitott erszényére volt szükség, amíg bírta.”
•1893-ban a házat megvette a Strém és Klein cég.



1905
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

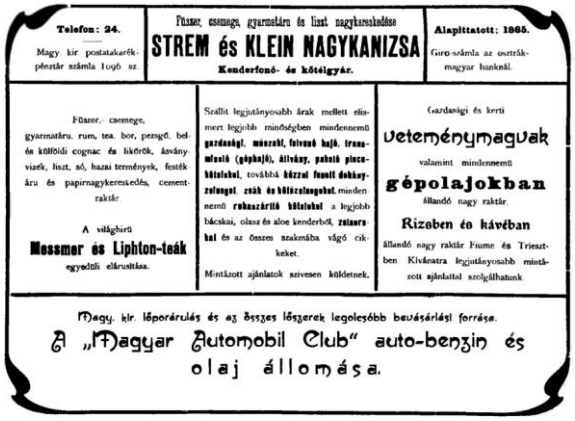

1911

•Üzletük már az első világháború előtt árusított az autók számára (a Magyar és az Osztrák Automobil Club állomásaként) benzint és olajt.



Autós kiránduláshoz öltözve a századfordulón



1911-től használhatta a klub a „királyi” jelzőt



Így talán nem véletlen, hogy 1927-ben, az első négy benzinkút felállításakor az egyik épp ide került. A maradék hármat is a legszűkebb értelemben vett belvárosban helyezték el: az Erzsébet tértől a Deák térig.
•Az udvar ipari jellege a ház bontásáig megmaradt, még a második világháború után is fatelep működött benne. Az első általam ismert adat a telep elődje létezéséről 1867-es. Bachrach Gyula fakereskedése ekkor nyílt meg itt.
•Az irodaház 1961-ben épült a korábbi ház helyére.

218. Erzsébet tér 23. (képek még: Fő út 0.) **(Centrál Szálló*)**

•Itt, a postautak találkozási pontjában már a 18. század második felében állt a postaépület.



1900 körül



Balra a kétemeletes rész a 19. és 20. század fordulóján



Mellette az egyemeletes rész a 19. és 20. század fordulóján

A mai szálloda helyén, az építkezés kezdete előtt két klasszicista épület volt. Közülük az egyemeletes a Fő útra nézett és 1783-ban épült. A kétemeletes az Erzsébet térre nyílt, varasdi és helyi mesterek emelték 1839–40-ben. Második emelete részben ráépült egyemeletes társára.

A hajdani postillon (postakocsis) állomás helyiségében (az egyemeletes házban) lebontásakor Zapletál Ignác borbély működött. A bejárat kő keretében egy faragott kövön ott volt postakocsisok címere: a lovas postás. Ma a múzeumban látható.





Postakocsi az 1937-es, első kanizsai bélyegkiállítás alkalmi levelezőlapján

A házak 1845-ben kerültek az uradalom birtokába, akárcsak a Fő út szomszédos két épülete is.

•Addig, a négy épület a Chinorány(i) família tulajdonában volt. A család 1695 körül telepedhetett meg Nagykanizsán. Az 1700-as évek elejétől, 200 éven át postamesterek sorát adta a városnak. Közülük az első postamester az 1725-ben meghalt István volt. Őt Lipót (Leopold), majd Boldizsárok sora követte.
Lipót 1755-ben kapta a nemességet Mária Teréziától. Postamesterként tett szolgálatai jutalma lehetett az uralkodói elismerés. A családi címerben látható postakürt erre utal:



A kétemeletes házat (a város első kétemeletes lakóháza volt) az a Chinorány Boldizsár (1782- 1863) építtethette, aki a kapornaki járás al-, majd főszolgabírója is volt 1823 és 1834 között.
Itt megjegyzem, hogy a törökök kiűzése után valószínűleg Khay Mihály volt az első postamester. Őt e minőségében egy 1703-as forrás említi.
•Az ingatlan nem maradt az uradalom tulajdonában. A kiegyezés előtt özvegy Domaniczky Ferencné (Hochleitner Terézia) birtokolta, aki 1866-ban, élete 75. évében meghalt. (Férje, Domaniczky Ferenc alszolgabíró 1787-ben született.)
A továbbiakban viszonylag gyorsan váltogatták egymást a kettős épület új gazdái.



Az új épület röviddel elkészülte után



A két világháború között



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)
(A világító hirdetőoszlop 1936-ban került a helyére.)


Az 1950-es évek második felében



1960


Folyik az épület 1963-as átalakítása
(Ekkor távolították el a földszinti rész oszlopairól a fekete márványból készített burkolatot és a kirakatok görredőnyeit.)
(fortepan.hu)



•Az 1911-ben megvásárolt bérházak helyére Zerkowitz Lajos bornagykereskedő vezetésével egy konzorcium 1912–13-ban építtette fel ifj. Gyenes Lajos és Vajda Andor budapesti építészek tervei alapján a Központ (Centrál) Szállót, kávéházat,

éttermet és bérpalotát. Az építkezés kivitelezője Müller Ede cége volt Szombathelyről. A Gyenes és Vajda tervezte bútorzatot Lengyel Lőrinc szegedi üzeme készítette.
Az épület a maga korában felettébb modernnek számított.





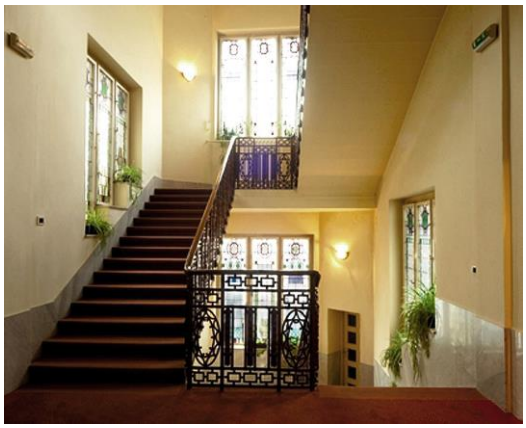

•Az épület földszinjén alakították ki Kardos József és Steiner József kávéházát. A 25 méter széles, 38 méter mély helyiségben 70 asztal, 240 szék, 70 karosszék várta a vendégeket.



1913







A kávéház eredeti berendezése
(Vértes Antal felvételei.)

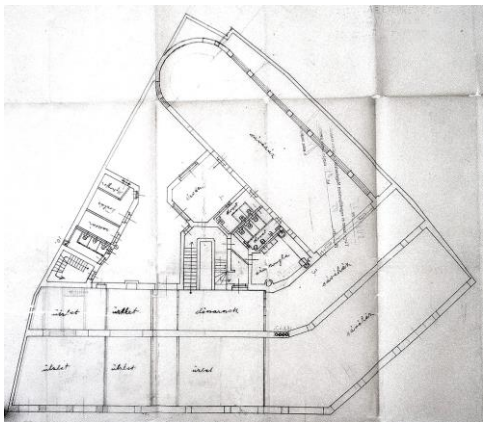

A földszinti beosztás kezdetben
(Alul a háznak a tér felé néző oldala.)

Nyáron a kávéház ablakait teljesen fel lehetett húzni. Friss levegő beszívásával pedig óránkét háromszor cserélték a levegőt az egész épületben.
A kávéházban hamar kialakultak az asztaltársaságok törzshelyei. Például a bejárattól jobbra volt a honvédség 20-as ezrede tisztjeinek asztala, balra a közös, 48-as ezred tisztjei ültek másik asztalnál. Az ülésrendből még a katonai ügyekben teljesen járatlan szemlélődő is holtbiztosan eldönthette, ki, hol szolgál.
•A kávéházhoz az Erzsébet téri oldalon csatlakozott a női szalon, ahol a férfiak nem gyújthattak rá.
Mellette volt a 46 szobás szálló bejárata. Légfűtéses, vízvezetékes, elektromos ébresztőórával ellátott szobái voltak.
A földszintes udvari rész (itt voltak a játékszobák) felülről kapott megvilágítást. Üvegtetőjét iparművészeti remeknek tartották. A szálló étterme a szuterénbe került.
•1926-ban a kávéház hátsó részét leválasztva alakították ki az új éttermet. Berendezését Attenberger müncheni iparművész tervezte.



A cég levélpapírjának részlete 1927-ből

(A Garai testvérek tulajdonába 1918-ban került a szálloda és a kávéház. Garai Frigyes ötvenkilenc évesen, 1925-ben, Garai Adolf hatvannégy évesen, 1928-ban halt meg.)

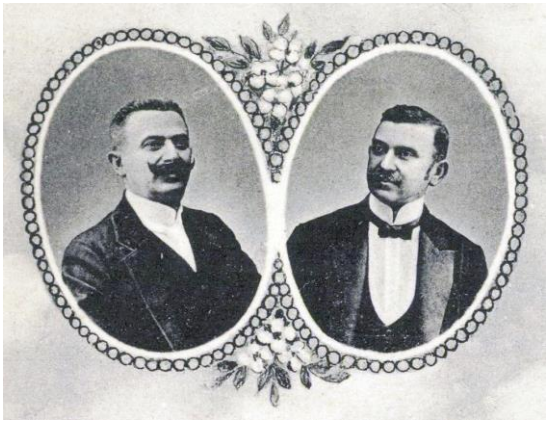

Garai Frigyes (balra) és Adolf



1929
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)





1935


Berendezés az 1960-as évek elején

•Az épület homlokzatán a földszinti 16 oszlopot fekete márvánnyal burkolták. Hét erkély került rá, a tetőn három kupolát alakítottak ki, amelyekből kettő csúcsban, a sarkon lévő pedig földgömbben végződött.


A „Centrál” épülete felől a Vasemberház felé vezető boltozatos csatorna maradványa

219. Erzsébet tér 24-27. (korábbi számozás szerint)

•Ezek voltak a „Csoportházak”.








Erzsébet királyné tér


Nagykanizsa
Erzsébet-tér a piaccal

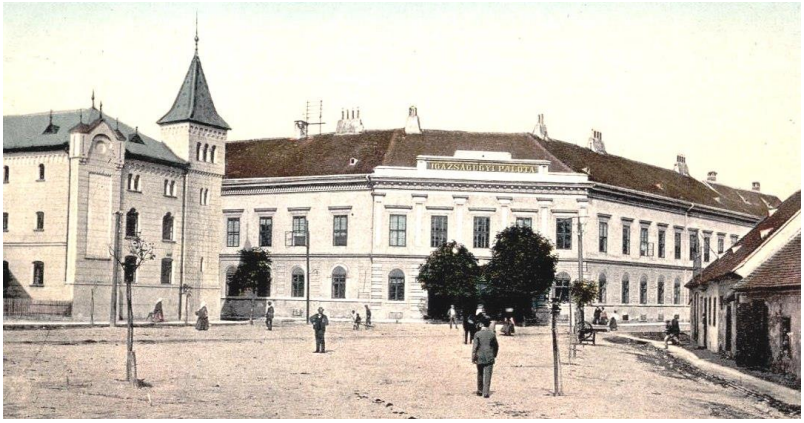



Képek a Csoportházakkal a lebontásukat megelőző évtizedből

Furcsa, a tér északi részén szigetként elhelyezkedő, négy épületből álló házcsoport volt. Déli széle nagyjából az Erzsébet tér 18. és 8. számú épületeket összekötő vonal mentén volt, északon pedig a Kvártélyház közepe és a Szeidmann-ház közepe között húzható vonal határolta.
Ettől északra már akkoriban is aprócska, háromszögű park volt.
•Először az 1822-es térképen jelenik meg; akkor még csak a déli oldal két háza állt Kolompár-ház névvel. Kolompárnak a rézműveseket nevezték akkoriban.
•Az 1860-as években a terület még csak három telekre volt osztva.

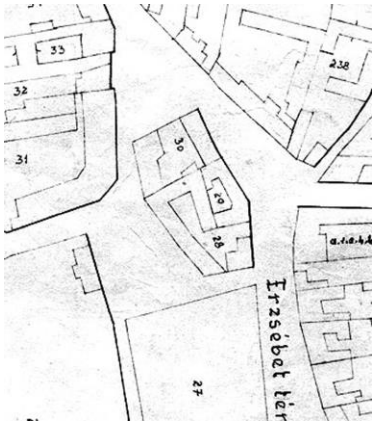

1860

Egyik a tömb északi fele volt (Thenn-ház), másodikon a déli oldal és a nyugati oldal déli felének épületei voltak (ezt nevezték Spánier-háznak). A harmadikon állt a keleti oldal közepén lévő ház.
Az 1850-es években a Thenn-ház (Thenn György kovácsmester volt, aki 1870-ben, 72. évében halt meg) két földszintes (öt, illetve hat szobával rendelkező) épületből állt.

Itt megjegyzem, hogy a Fekete Sas patikát az 1780-as években Thein Jakab vásárolta meg és birtokolta 1792-ig.
A Spánier-háznak volt egy emeletes épülete (a tömb délkeleti sarkán), amelyhez csatlakozott egy földszintes toldalék (összesen hat szoba). Volt még két földszintes épülete kettő, illetve három szobával. Ezeken túl még egy hosszabb, keskeny épület is létezett, amiben lakás nem volt. Ez az ingatlan egy 1846-ban kötött szerződés alapján (cserével) a Batthyány uradalom tulajdonába került.
A harmadik ház tulajdonosa 1867-ig Szép Károly volt. Halála után Neusiedler Pál, a „Zöldfa” bérlője vette meg. Gőzfürdőt akart ott létesíteni.
•A házakban iparosok sorának volt műhelye.
A Szarvas szállóval szemben volt például Simkovits és Ujlaky lakatosok műhelye.



1912



A cég egyik munkája a temetőben (Tripammer utca)

•Az uradalomtól 1901-ben megvásárolt háztömböt a város 1913-ban bontatta le. A helyére tervezett kőszínházból nem lett semmi. A területet 1914-ben kezdték parkosítani. A háború miatt 1922-ben fejezték be a munkát.

220. Fő út



1864 után, de 1870 előtt készült kép (TGYM)

(Balról a Deák tér 1. szám alatti telken korábban állt két ház: az emeletes Wlassics-ház egy része, mögötte Németh János szűcs földszintes háza. Ezt követi a Csengery út torkolata helyén valaha létezett, emeletes Széchenyi-ház és Belus József már elkészült patikaháza. Tőle nyugatra ott az emeletes Dobrovics-ház. A Fő út 8. számú telken viszonylag jól látszik egy földszintes, kis ház és mögötte Kiss József gombkötő emeletes épülete. (Az 1864-es kataszteri térkép még egyetlen házat ábrázol a telken. Kiss József vélhetően háza nyugati felét építtette át emeletesre.) A Mayer-ház, a városháza és a Pichler-ház már inkább csak sejlik képen. Jobbra a földszintes Lovák-ház egy része. Mögötte a régi, de már akkor emeletes Babochay-ház. A Korona fogadó épülete előtt viszonylag jól látszik Weiserék két részből álló, földszintes háza.)



Az előbbi környék 1898-ban

•Az 1786-os katonai felmérés térképén keresgélve a mai Fő út elődjét lényeges eltérések fedezhetők fel a jelenlegi állapothoz képest.
A Fő út alsó része egyenesen vezetett a Teleki utcáig, ott a Fekete Sas fogadó előtt torkolt abba. Talán a templom mögötti hajdani temető miatt, de nem létezett még a Fő út felső felén, illetve az Eötvös téren a déli házsor.

Az úttól délre nagy, háromszögű, gyakorlatilag beépítetlen terület volt a jelenlegi temetői hídig. E térség határa ma keletről a Kórház utca, nyugatról a Katona József utca és a Kossuth tér nyugati oldala.
•Figyelemre méltó az is, hogy még a 19. század első felében sem volt az Erzsébet tér igazán térnek nevezhető: északi felét elfoglalta a csoportházak növekvő tömbje, déli részén a sóhivatalhoz tartozó építmények álltak.
Nem csoda hát, hogy a Fő utat Piarczi (Piacz) utcának hívták. A 18. század második felében az elnevezést a nagyjából a Király utca elejétől az Eötvös térig terjedő részre használták. Később (még a 19. század második felében is) csak a Felsőtemplomig tartó útszakaszt értették alatta. Az utca neve nyilvánvalóan utalt annak egyik fontos funkciójára.
A vásárokban betöltött szerepének volt árnyoldala is. 1872-ben a helyi lap munkatársa kis versikében tette közzé panaszait:

Új nóta, régi kaptafára

Csak úgy van most is, mint volt régen,
Gyönyörködhetünk a szeméten.
Országos vásár volt a héten,
Láthatni jelét a főtéren.

Széna, szalma, ganaj, dudva,
Nincs Kanizsán sosem dugva.
Jó olvasóm ugye furcsa,
Hogy így van a fő-fő utca!

Ez még semmi, írom kedden,
Erre szíved meg-megdöbben:
Egy nagy falka marha nyugalomban
Fekszik a templom előtti lomban.



Bőgatyás és pantallós atyafiak a vásári hangulat vonzásában az 1890-es években



Ugyanez − már bőgatyák nélkül − a két világháború között

Még érdekesebb, hogy a mindennapokban a területet Piarcz (máskor Fő) térként emlegették.



1879

Talán furcsa, hogy egy utcát térnek neveztek, de ez az utca meghökkentően széles. Különösen az, ha figyelembe vesszük, hogy nem később szélesítették, hanem az 1700-as évek elején kialakult állapot maradt ránk, amikor még jobbára kis földszintes házacskák szegélyezték. Nem lehetetlen, hogy elődeink valóban (piac) térnek szánták. Ha így volt, akkor ez a tér akár már szűknek is tartható.





Az utca eleje a 20. század legelső éveiben



Az 1920-as évek elején



1930 körül

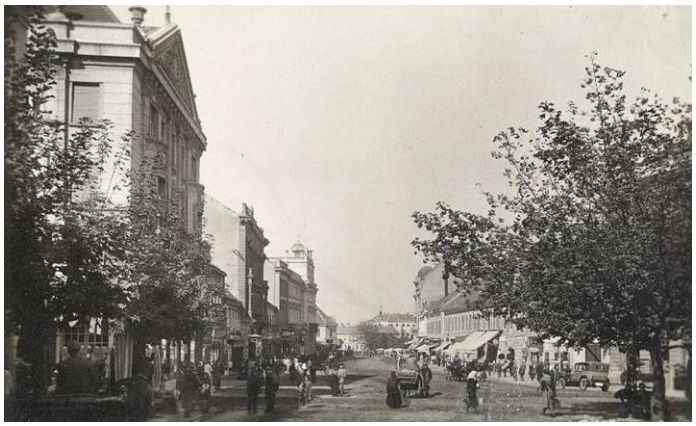

Az 1930-as évek első felében



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)





Az utca északi oldala 1960-ban és valamivel később

•Máig tartja magát a szóbeszéd Nagykanizsán, hogy a Fő út két oldalát alagutak kötik össze, sőt ilyenek hálózzák be a város belső részét.
Semmilyen igazán régi irat nem utal ilyesmire. Ráadásul, az út két oldalának legelső, már nem is létező épületei a törökök távozása után létesültek, így még valamiféle biztonsági szempontok sem valószínűsítik, hogy elődeink ilyen körülményes munkákba fogtak volna.
A hiedelemnek hírlapi forrása azonban van.
1932-ben a Zalai Közlöny nagy és részletes cikkben tájékoztatott a városházi pincében előző nap történt szenzációs eseményekről.
Az írás szerint a házmester a pince egyik falán hatalmas, addig nem létező repedést talált. Abba világítva nagy üreg, benne pedig páncélos csontvázak serege sejlett fel. A polgármesterért szaladt, aki azonnal kibontatta a megrepedt falat, amely mögött hatalmas termet találtak. A csontvázsereg nagyságát ekkor tudták megállapítani: 32 hajdani katona alkotta. Haláluk étkezés közben érhette őket, mert a több száz éves vacsora maradéka ezüst tálakon még ott volt a közeli asztalon.

Biztosan megérdemelték sorsukat, mert a falhoz láncolva még nyolc hölgy csontváza is megtaláltatott. A nyolc csontvázon rajta volt egykori ruhája, de összes ékszerük (együtt felbecsülhetetlen érték) valamiért az asztalon hevert az ételmaradék társaságában.
Az újság értesülése szerint az ékszerek sorsával kapcsolatban a város vezetése gyorsan kialakította álláspontját: az értékesítésükből befolyt összegből kiegyenlíthetik a város adósságait, a maradékból pedig végre megkaphatnák karácsonyi segélyüket a városháza hivatalnokai.
Ezeken túl leltek még egy vasajtót is. Kinyitása megérte a fáradtságot, mert mögötte az egész várost behálózó alagút-labirintusba jutottak.
Mindenkinek, akinek még ennyi jó után sem jutott eszébe, hogy az újság április elsejei számát olvassa, a cikk írója segíteni próbált.
A talált tárgyak utolsója egy kő volt, érthetetlen felirattal:

takaiaszinak a küjlözövdÜ .abdézsmozs
a knüygem men tréákom isilirpá sik ygE

(Feleségem azonnal magyarra fordította.)
•A 19. század vége felé a Fő útnak az Ady utcától a Csengery útig terjedő részéből alakult ki a „Korzó”. Különösen este (fél hét és nyolc között) volt népszerű. A sétálók akkor még szabadon használhatták az úttestet is kedvtelésükhöz.



Sétához (1891)



Sétához (1891)

Annak idején a zsurnaliszta – talán igazságtalanul – úgy vélte, hogy a korzózó megállás nélkül, 2500–3000-szer fel-alá járja az útszakaszt, majd távozik; a fiatal hölgyek pedig csak azért látogatják a helyet, mert az esetleges házassághoz közel van az anyakönyvi hivatal és az összes felekezet temploma.





A korzózásnak is megvoltak az íratlan szabályai. 1909-ben a Zala című lap munkatársa a férfiak köszönésére vonatkozókat gyűjtötte csokorba. Az írás helyenként talán túlzó, de biztosan nem alaptalan.
Előbb a köszönés fokozatairól értekezett. Ezekből ötöt talált a szembejövő társadalmi súlyának függvényében:
„1. Az ember a mutató ujjával megböki a kalapja szélét, de nem szól semmit.
2. Az ember a mutató ujjával megböki a kalapja szélét és biccent a fejével, vagy így szól: Jónap.
3. Az ember megemeli a kalapját és mondja: Jónapot, vagy vanszerencsém.
4. Mély kalaplevétel a következő szöveggel: Ah, van szerencsém, alázatos szolgája!
5. Mély kalaplevétel, boldog felkiáltással: Alázatos szolgája, nagyságos uram, hogy parancsol lenni? Valóban nagyszerű színben van!”
Ezt követően a köszönés nem kevésbé fontos időrendjét elemezte. Itt három változatot talált:
„1. Határozottan elvárjuk, hogy nekünk köszönjenek.
2. Egyszerre köszönünk.
3. Mi köszönünk először.”
Mivel a második változat kivitelezése – szemben a másik kettővel – okozhatott gondot, erre pontos receptet is adott:
„Az egyszerre való köszönés úgy történik, hogy két kilométernyiről boldogan mosolyogni kezdünk egymásra és mi megbökjük a kalapunkat, mire a másik azt mondja: Jónapot.”
•1929 tavaszán, amikor már éreztette magát jeleivel a közelgő gazdasági válság, az újságíró a város kétségbeejtően szolid éjszakáiról cikkezett. „Meghalt Nagykanizsa éjszaki élete” – írta.

Miközben az emberek pénztelensége miatt a vendéglátás, szórakoztatás szinte minden válfaját az anyagi ellehetetlenülés fenyegette, egyetlenegy – a korzózás – tartotta magát. A lehetőségek legolcsóbbika…
Nap nap után a hét órai harangszóra megtörténtek az előkészületek: az aranyifjúság felvonult. Díszszázadként, de zsebre dugott kézzel sorakoztak a Fő út mentén, a Csengery úttól az Erzsébet tér irányba. Amint ez megtörtént, érkeztek a leányok: kezdték elvonulásukat az ifjak sorfala előtt, fel-le, „díszmenetben". Tették ezt kettesével, négyesével, többesével és nem volt a menetnek vége a következő háromnegyed órában.
Ott voltak persze a Fő úton az idősebbek is. Ahol pedig több-kevesebb férfi és csakis férfi csoportosult, ott szinte biztos, a foci volt a téma.
Dívott ekkoriban a déli korzózás is. Jobbára férfiak művelték. Munkahelyéről lógó hivatalnok szinte mind – vélte az újságíró.
•1900-ban döntött úgy a város, hogy a Fő utca (már 1873 előtt is így hívták) a továbbiakban a Fő út nevet fogja viselni.
•A századfordulón, nyaranta fél tucat környékbeli, amatőr fúvósbanda szórakoztatta vasárnaponként – jól-rosszul előadott indulóival – a kanizsaiakat a város központjában. Önzetlen igyekvésük nem váltott ki osztatlan lelkesedést a környék lakóiból.
A gondok Knobloch Frigyes karmester tevékenységéhez kötődtek. Törekvő ember volt, a helyi tűzoltók zenekara mellet a közeli falvakban is létrehozott zenekarokat. Ugyan, még gyengébben játszottak, mint kanizsai társaik, de szereplési vágyuk nem volt kisebb. Az itt lakók közül sokan menekültek a kéretlen „műélvezet" elől; aki tehette, távozott szőlőhegyi birtokára, mások távolabb lakó ismerőseiket látogatták ilyenkor.
Az enyhülés azonban csak átmeneti lehetett, mert zenéből a hétköznapokon sem volt hiány: verklisek hada házalt, némi aprópénzt várva.
1898-ban így panaszkodott a helyi lap munkatársa:
„…Kanizsa a legmuzikálisabb vidéki városok közé tartozik. Mindig és mindenütt muzsika.
A kintornák legkülönbözőbb fajai versengve nyikorogják tele az utcákat. Hol egy lihegő, kifáradt ember akad utunkba, nyakában a verklivel, aztán jön a keréken járó tolós, majd egy pónilovas kintorna, nem ritka a kutya vagy szamár által vont, reccsenő, nyivákoló hangszer sem.
Á…, csömörlésig agyonkínzanak bennünket a zenével."



Kintornás (1865)



Kintornás (1899)

Egy 1910-es írásból tudhatjuk meg, hogy egy idősebb gépész egészségében megroppanva, állását vesztve egy olcsó tölcséres gramofont vásárolt, azzal járta a város kocsmáit, próbálta létfeltételeit biztosítani.
•Volt, aki nem verklizésből, hanem alkalmi rigmusok írásából próbált megélni.



A dalnok

1886-ban Kanizsára látogatott (megtette ezt többször is) Hazafi Veray János („a haza koszorús vándordalnoka, a jótékonyság nemes barátja”, ahogy magát nevezte), az ország legismertebb fűzfapoétája, aki színes papírdarabokra nyomtatott versikéi osztogatásával gyűjtötte az adományokat. Már Pécsett járt, amikor kanizsai élményeit is közzétette egy füzetkéjében.
A „megrovási kaland” saját maga által feltalált versfajtája volt. Akkor használta, ha valahol versei elutasításával találkozott, ha nem akadt kellő számú támogatója.

Nagy-Kanizsai megrovási kaland 1886

Nagy-Kanizsán
Nem sújtásos a harisnya,
Nincsen ottan lelkesedés,
Csapjon orrba benneteket a tehenész.

Rendőrségnek is feltűntem,
Pedig hűvösön nem ültem.
Kanizsa zsidó város,
Nem is él meg ottan János.

Egy fillért versemért be nem vettem,
Azonnal onnan siettem,
Mert hol a nép szívtelen,
Kihalt ott az értelem.

Vasúti állomásnál igen,
Ott vették jótékony versem.
Inkey méltósága s többen
Részesítettek ám vendégszeretetben

Megvették jótékony versem,
Olyan jó hazafit az isten éltessen.
Hanem bent a városban nincsen lelkesedés,
Hogy csapjon orrba benneteket a tehenész.

Írtam N-Kanizsán aug. 9. 1886. mérgemben.

Hazafi Veray János
a nevelésnek törekvő bajnoka és vándor koszorús dalnoka

A versben és a saját titulusában emlegetett jótékonyság annyit jelentett, hogy Veray a támogatást rászorulóknak gyűjtötte. Az összeszedett pénzből valóban gyakran adott apróbb összegeket ilyen célokra.
Legrászorultabbnak mégis magát találhatta: az adományok maradékából élt, vásárolt kisebb házat és földet a főváros közelében. (Az eljárás teljesen ma sem ismeretlen.)

•Évtizedekkel később sem fogadta kedvesebben Kanizsa az ide vetődő „vándorköltőket”. 1912-ben a soproni cipész, Bende Albert látogatta meg a várost. Ismert embernek számított; Pálmay Ilka, a színésznő iránti rajongása tette azzá. Bende szerelmes „ódái” özönével igyekezett közeledni imádata tárgyához. Álmai nője viszont életveszélyes fenyegetésként a rendőrségre továbbította összegyűjtött verseit.
A helyi Udvari kávéház egyik asztalánál papírra vetett sorai azt sugallják, hogy nagykanizsai élményei – lehet, csak átmenetileg – feledtették vele Pálmay Ilkát:

Óda a városi tanácshoz

Eljöttem hát Kanizsára,
Bekopogtam a városházára,
Illő módon tisztelegtem,
Csak mit kerestem, nem leltem.

Fene látott ilyen várost,
És városi magisztrátust,
A költőt semmibe se veszik,
A piculákat nem pöngetik.

Talán ha búcsúzóra megyek,
Jóváteszik szörnyű bűnüket,
Megnyitják nekem erszényüket,
És Bende Berci tovább mehet.

A költő és a városi magisztrátus búcsúzkodása eredményességéről ma már nem tudhatunk semmit.
•A koldulás egyszerűbb módszereivel is voltak gondjai a városnak. Szép számmal akadtak, akik legalább az 1848 előtti módszer újbóli bevezetését követelték. Akkoriban a város „saját” koldusait bádogjelvénnyel különböztette meg „bejáró” társaiktól.
Így, a fösvényebbek már indokkal rázhatták le legalább a kéregetők jelvénytelen részét. Ráadásul a nem adakozó reménybeli adakozó – ha lelki békéjéhez erre szüksége volt – hitegethette magát azzal, hogy személyében a koldus egy igazi lokálpatriótával találkozott.

A jelvényeket nem rendszeresítették újra, de bevezetésre került és az első világháború előtt még létezett a koldusok napja (csütörtök). Ekkor (és csak ekkor) járhatták sorra – kéregetve – a házakat.
•A Fő út alsó szakasza és a Deák tér adott helyet az első kanizsai gyermeknapnak is. A város hölgyeinek két csoportja (az Izraelita Jótékony Nőegylet és a Keresztény Jótékony Nőegylet) szervezte közösen. A rendezvénnyel adományokat gyűjtöttek az elhagyott gyerekek támogatására. A tiszta bevétel felét az országos gondok enyhítésére, másik felét a helyi rászorulókra szánták.
1909. május kilencedikén, vasárnap hölgyek serege szállta meg a belvárost; többségük fiatal lány, hogy kérésüknek nehezebben mondhassanak nemet a sétáló urak. Százötvenük nevét olvashatjuk is a beszámolókban.
Sátrakat állítottak, a forgalmas sarkokra ernyővel fedett adománygyűjtő urnákat helyeztek, mások állandó mozgással érték utol az előbbi helyeket kerülni igyekvő járókelőket.
A helyi lap munkatársa másnap így írt élményeiről:

„A gyermeknap, kérem, úgy kezdődött, hogy már előtte való nap megvettük a megváltási jegyet*, mely minden további adakozás alól fölment bennünket. A jegyet büszkén viseltük a felöltőnkön és délelőtt 10 órakor a sérthetetlenség bátor öntudatával elindultunk a városba.
– Csak vissza, vissza, ha nem akar tönkremenni! – intettek óvva, de mi mosolyogtunk. Nekünk talizmánunk van. Megváltási jegyünk.
Az első utcasarkon egy bájos kisasszony sorsjegyeket kínált megvételre. Jóindulatú mosollyal utaltunk a megváltási jegyre, de az ügybuzgó nő lekicsinyelte azt.
– Az a jegy nem akadályozhatja meg önt abban, hogy vegyen olyan sorsjegyet, mely biztosan nyer.
– Bocsánat, de én szegénységi fogadalmat tettem.
– Akkor tépje el a sorsjegyet, melyet máris a zsebébe tettem. Mindenesetre kérem az árát. Ha pedig csakugyan szegény akar maradni, gyógyíthatatlan szegény, ajánlom, hogy sétáljon egyszer végig a városon; biztosítom, hogy hamar célt ér.
Nem kellett messze mennem. Máris négy leány vett körül és feldíszített virággal, levelezőlappal, kicsiny ólomsíppal és olyan papíros-emberrel, kit, ha megnyomnak, kidugja a nyelvét. Én már nem mosolyogtam, de azért megnyugvással konstatáltam, hogy mindezek hasznos dolgok, melyekre nékem régóta égető szükségem van.
Egy ismerősöm megintett:
– Hallja a tárogatót? Az az alezredesné sátrában játszik. Azt a sátort kerülje tíz mérföldre, mert ott lakik csak igazi ügybuzgalom.

De nem állhattam ellen, hogy Rácz Jánost közelről ne halljam és ez lett a vesztem, amiről az tanúskodik, hogy a helybeli pénzintézetek váltóállománya legközelebb meg fog szaporodni. Nincs is annyi szivar a világon, ahány leány a korzó déli oldalán trafikot árult. És micsoda eredménnyel! A nagy tőzsdét akár be is csukhatják erre a hónapra. E téren valóságos nagyvásári forgalom és lárma uralkodott. A kávéházak is megteltek a fehér ruhás leányokkal, kik az elhagyott gyerekekért végtelen odaadással nyelték a nagy füstöt és árulták a trafikot. Nem túlozunk, ha százezerre tesszük az elhangzott jó és rossz viccek számát, melyekkel tegnap a gyermeknapi örömöket tartották.
A templom táján cukrász és bábos sátrak álltak, itt inni is lehetett; délután négy órakor e tájon bizonytalan járású embereket is lehetett látni, kik elhagyatottabbak voltak az elhagyott gyerekeknél is.
Csodás leleménnyel gazdálkodtak a liga** javára. Egy úrilány verklivel járta be a várost, többen virágos kocsiban, cigánybandával.
Elég az hozzá, hogy egyetlen vidéki városban sem járt a gyermeknap oly fényes eredménnyel, mint Nagykanizsán, hol több ezer koronáról lehet beszámolni. A jövedelemhez erősen hozzájárult a délutáni gyermekelőadás, mely ezúttal is pompásan sikerült.”

* megváltási jegy: „Gyermeknapi megváltási jegy”; három koronáért árusították már napokkal korábban.
** liga: Országos Gyermekvédő Liga

Az egész napi aktivítás haszna jócskán meghaladta a háromezer koronát. Ha a napilapok hajdani és mai árát veszem alapul, az összeg ötmillió forintnak felel meg.
•Ide kívánkozik a „Zala” egyik, 1912-es írása is.

Utazásom egy kompon

A parton álltam és rákiáltottam a komp vezetőjére, hogy vigyen át a túlsó partra. A lomha jármű megindult felém, és velem együtt még néhány férfi és nő szállt a tágas alkotmányba.
─ Nekem sürgősen orvost kell hívnom az úrnőmhöz – mondta egy fejkendős cseléd.
─ Én borotválkozni akarok a túlsó oldalon – jegyezte meg egy fiatalember. – Odaát bérletjegyem van.
A komp lassan elszakadt a parttól és méltóságteljesen úszott a túlsó part felé. Egy idősebb bácsi a hajó orráról vágyó pillantást vetett a túlsó partra. A révész –

kevésbeszédű magyar – pipázásba merülve ült a padján, és néha a pipa mellől megnedvesítette a komp padlóját.
A komp lassan úszott. Néha, közvetlenül a hajó mellett emberfej tűnt fel – valami szerencsétlen, aki úszva próbált átjutni a túlsó partra –, néha nagy sötét tömegek vágtak el a hajó orra előtt: idomtalan bérkocsik, amint fáradtan küszködtek a szennyes vízzel.
– Az úrnőm ezalatt meghal – mondta a kis cseléd.
– Loreley-szakállam lesz, mire átérünk – kesergett a fiatalember.
Csak a révész nem szólt semmit, hanem szaporán nedvesítette a komp alját.
Rászóltam, hogy meg kellene menteni a szerencsétleneket, akiket az ár elénk sodort. A révész csak búsan legyintett.
– Megszoktam én ezt már, jó uram. Nem lehet ezeken segíteni… Egy darabig küszködnek, aztán elpusztulnak… Egyik-másik mégis átkerül.
A túlsó parton kezdett mutatkozni a lámpavilág. Lassan-lassan egész sor lámpát vettünk észre, néhány perccel később egy épület körvonala bontakozott ki előttünk. Magas és tömör épület. A hóval és sárral kevert folyadék a lábát nyaldosta. Csak annyi hely maradt szárazon, amennyin egy ember elfér.
Megismertem: a városháza portása állt ott.
Kissé távolabb egy városi utcaseprő, szomorúan, tehetetlenül nézve a szennyes vízbe.
Megérkeztünk a Fő út túlsó oldalára.

– Ray –

Magyarázatul annyit, hogy igazi vízelvezetés hiányában a Fő út felső vége környékéről a csapadékvíz az utcán folyt lefelé. Hordalékát ugyan jobbára lerakta a Korona fogadó környékén, de aztán folytatta útját a – száz évvel korábban még vadkacsáktól is lakott – Erzsébet térre.
•A környék volt a rikkancsok fő portyázási területe is. A helyi lapok megjelenésével párhuzamosan ők is megjelentek az utcákon, illetve éjszakánként a vendéglátóhelyeken. (1905-ben alakult napilappá a Zala. A másnapi számot ettől kezdve már esténként meg lehetett vásárolni.)
1912-től csak rendőrségi engedéllyel végezhették tevékenységüket.



Az egyes sorszámú igazolvány tulajdonosa az 56 éves Kucséber István lett. Ő „A Nap” című lapot terjesztette. Munkáját este fél tizenegykor kezdte, járva az éttermeket, kávéházakat és kocsmákat.

•A Fő úton volt a legtöbb hirdetőoszlop is.

A plakátok szabályozott kihelyezéséhez szükséges oszlopok állításának igénye már a 20. század első éveiben felmerült, de két évtized is kellett ahhoz, hogy az utcaképhez – néhol – ma is hozzá tartozó hengeres hirdetőoszlopok megjelenhessenek a városban.

1927-ben kerültek helyükre az első darabok. Az állíttató, a Magyar Hirdető Iroda az első ütemben a Fő út két oldalán négy-négy, az Erzsébet téren kettő, a vasútállomásnál kettő (2,5 méter magas, 70-80 centiméter átmérőjű) oszlop állítására kapott engedélyt.

Néhány éven belül megjelentek az üvegablakokkal fedett, belülről kivilágított hirdetőoszlopok is. Ezzel a plakátok, hirdetések kirakásának korábban zűrzavaros jellege lényegesen csökkent.

Utóbbiakból mára nem maradt egy sem, előbbiekből még felfedezhetünk itt-ott egyet (összesen ötöt). Időközben alsó részüket a korrózió miatt átalakították. Feltétlen indokolt óvásuk a továbbiakban. Nem csupán öregek immár, de talán csinosabbak is (lehetnének némi festéket nem sajnálva), mint később készített, hasonló célú, de más típusú utódjaik.



Ady utca 63.



Teleki út 2.



Ady utca 45.



Zrínyi utca 32.



Csengery út 45.

•Nagykanizsa klinkerrel borított utcái országos viszonylatban is különlegességnek számítottak.
„– De honnan az Isten csudájából vettek ennyi töméntelen téglát? – kérdezte akárhány idegen, akit útja ide sodort a Téglák Városába” – írta az újságíró 1929-ben. Abban az évben, amelyben megkezdődött a szabadulás a kétes értékű címtől, abban az évben, amelyben aszfalttal borították a Fő utat.
Nem kevesen nézték keveredő nosztalgiával és megkönnyebbüléssel a téglákat, amelyeket most munkások serege tépett fel csákányával.
•A gépkocsik növekvő száma miatt 1935-től tilos lett az úttesten folytatott sétálás. Ugyanakkor fehér vonalakkal kijelölték a néhány helyet, ahol az átkelés a Fő úton engedélyezve lett.
Az intézkedés nem aratott osztatlan sikert.

Fő út 0. (valójában Erzsébet tér 23.**)**

•Lásd: Erzsébet tér 23.



A képen a későbbi szálloda Fő úti oldala helyén állt egyemeletes ház (balra az első) 1900 körül



Néhány évvel később



1907 után



A két világháború között





221. Fő út 1.





Balra a „hercegi viskó”, bontása előtt

•A Fő út 1. szám alatti földszintes ház is a Chinorány família birtokában volt 1845-ig.



Az építkezés



Az új ház, röviddel elkészülése után

Az uradalom a tulajdonába került (hercegi viskónak csúfolt) ház helyére 1907-ben Morandini Románnal terveztetett és építtetett egyemeletes épületet.



A második világháború idején
(Szoliváné Szabó Erzsébettől.)

•Ebben a Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztár székelt. A tetőzeten klagenfurti mesterekkel készíttetett, aranyozott méhkas reklámozta a bankot. Alatta vasból kovácsolt, ugyancsak aranyozott, hatalmas, szecessziós jellegű keretben helyezték el a bank nevét.



•A ház a második világháború végén leégett. (A történtekről a „Fő út 2.” szócikkben olvashatnak.) Megmaradt földszinti részére emeleteket húztak, kialakítva a jelenlegi épületet. Ami átvészelte az eltelt száz évet az a szintén emeletes, udvari szárny nagyobb része. Raktározásra használhatták.




222. Fő út 2. (képek még: Ady utca 0.)

•A mai épület telkén évszázadokon át a városháza állt.
Az 1779-ben égett le legkorábbi változta a szerény megjelenésű „Szessziós Ház” (sessio: ülés).
Létesítéséről a város tanácsa 1737-ben döntött. Elhatározták, hogy az összedőléssel fenyegető addigi városháza (ismeretlen helyen 1703-tól létezett) helyett egy másik épületre (az itt állt) emeletet húznak. Így a téglából készült alsó szintre egy tornyos, de fából készült emeleti rész került.
Leégését (a környék sok más házával együtt) az okozta, hogy kigyulladt a nyugatról szomszédos Schrem-ház istállója.
Így néhány évig a város tanácsa az Ispita épületében (Ady utca 7.) ülésezett.



A Pichler-ház (jobbra a sarkon, bontás közben), a városháza (erkélyén a „Pallosjog jelvény”) és a Mayer-ház (Fő út 4.) egy darabja 1872-ben (TGYM)

•1787-re készült el korábbi helyén újra a városháza.

Ez is viszonylag kicsi ház volt egy emelettel, boltíves kapuja felett erkéllyel. A ház néhány emeleti szobával rendelkezett, földszintjén három – boltként kiadható – helyiség volt. Az újjáépítés terheit László Ferenc akkori városbíró vállalta magára. A ház erkélyéről olvasták fel vasárnaponként az érdeklődőknek a közgyűlési és közbizottmányi határozatokat. Az 1872-es lebontást megelőző időszakban Cser Józsefnek, a város utolsó strázsamesterének volt ez egyik hivatali kötelessége.
•1695-ben, a törökök kiverése után a város tanácsa – bíráskodási jogkörében – a főbenjáró bűnök esetére pallosjogot is kapott. Később a városháza erkélye fölé ezt hirdető „jelvény” lett elhelyezve.
A halálos ítéleteket a Budai Kamarai Adminisztrációval még jóvá kellett hagyatni. Ugyanakkor kötelezték pellengér felállítására és vesztőhely létesítésére is a várost. Utóbbit a Gyékényes felé vezető országú mentén alakították ki (1697-ben, majd egy év múltán ismét, mert egy birtokvita nyomán az eredetit lerombolták). A terület – beépítéséig – az Akasztófa dűlő nevet viselte. A fűtőházzal szomszédos, tőle délre eső területet a pályaudvar kialakításához vették igénybe.
A visszaemlékezések szerint a meztelen kardot tartó kart az utca fölé fordították, amikor a képviselőtestület (mások szerint az országgyűlés) ülésezett.
A jelvény eredetijét (ez egy, a 19. századból származó változat) ma a múzeum őrzi.



2006-ban a bronzból készített másolatát az Ady utca 1. szám alatt, az épület homlokzatán helyezték el

• „A pogány török igája alól megszabadult Kanizsa lakóit most más ellenség igyekezett hatalmába keríteni.
Mihelyt besötétedett, nem lehetett kilépni a házból anélkül, hogy baj ne származott volna belőle. Nemcsak attól félhetett az ember, meggyilkolják és kirabolják, hanem még rosszabbul is járhatott: elveszthette a lelke üdvösségét.

A házak felett röpülőzsírral bekent boszorkányok lovagoltak a levegőben. Az utcákon tüzes szemű macska és undok varaskos béka leselkedett. A keresztutakon pedig rontás tette szerencsétlenné az embereket.
A kakasok kis gömbölyű tojást tojtak s ilyen tojásokból szüzeket emésztő sárkányok keltek ki. Ahhoz a bűnöshöz, aki paráználkodás által vétkezett éjjelenként lólábú Ludvérc járogatott, kiszíván csontjából a velőt s elvivén arcáról a pirosságot.
Sőt! A gonosz szellem néha az asszonyok szemébe húzta magát, s onnan csábítgatott. Az ilyen szemverés ellen aztán hiába volt a Három Királyok nevének kezdőbetűjét (C†M†B†) az ajtóra íratni szentelt krétával (creta benedicta). Hiába volt seprűt fektetni a küszöbre, vagy pedig nyírágat fűzni a kulcslukba."
Így érzékeltette egyik művében Halis István a légkört, amelyben a városi vezetői kötelességüknek érezték a vizsgálódást a környék boszorkányai dolgaiban és a szigorú ítélkezést is.
1714-ben a „jött-ment, gyanús személy", Molnár Mariska ügye került eléjük. Malek Menyhért pogányszentpéteri uraság, a nagyobb biztonságot nyújtó várost választva, Kanizsán építtette fel lakóházát. (Ma ott a Fő út 4. szám alatti épület áll.) Ide szegődött szolgálónak – 19 éves leányával együtt – Mariska, aki hamarosan a tetteit firtató ítélkező testület (Báchmegyei György prefektus elnökletével a városi tanács) sok jót nem ígérő kérdéseivel volt kénytelen szembesülni:
– Mit tett a prefektus tehenei alá?
– Miért vallotta be önként, hogy Malekéknél a parázstartó helyen égetett valamit, ami nem égett el, pedig szalma volt az anyaga?
– Ugyanott miért töltött meg három tököt vízzel, miért akasztott sok friss csalánt a kéménybe, mit mormolt közben? Mesterkedése végén miért rakta ugyanoda Malekék mosópléhét is?
Miután a testület meghallgatta, boszorkány-voltát eldöntendő, alávettették a szokásos próbának. Négyszer merítették vízbe.
Bírái és a „sok nép" előtt mindannyiszor, „mint toll, úszott a vízen".
A boszorka lelepleződött! Már csak rontásaiból kellett valami említhető az – amúgy kész – ítéletbe.
Egy-egy tanú eskü alatt bizonyította, hogy Mariska manipulációi miatt vesztették tejüket a prefektus tehenei, hogy azok miatt állt el a nagy eső Malekné mosott ruhái teregetésekor.
A prefektus vezetésével az alkalmi bíróság, a „hasonló istentelen személyek visszarettentésére, kik az ördög vakításaiban hisznek, a jámbor állatok hasznát elvarázsolják és rossz időt csinálni és elhárítani tudnak", Molnár Mariskát halálra ítélte. Mindenekelőtt azonban kínvallatását rendelte el.

Utóbbi eredményétől függött a kivégzés módja. Amennyiben bevallja, hogy (röpülőzsírral megkenve, seprűn lovagolva a boszorkánygyűlésre) szerződést kötött az ördöggel, elevenen kell megégetni. Amennyiben ez nem történik meg, a boszorkányégetés előtt a hóhér le fogja fejezni.
A történet folytatását a városi tanács jegyzőkönyvében nem találjuk. A halálos ítéleteket azonban jóvá kellett hagyatni a Budai Kamarai Adminisztrációval.
Buda felett a levegőben talán nem repkedtek röpülőzsírral bekent boszorkányok.



Bűvös szerek készítése mágiás edényben



A vetés elpusztítása



Utazás közben

Boszorkányok ábrázolása Molitoris 1489-es munkájában (1900)

•Az eddig emlegetett városháza nem foglalta el teljesen utódja teljes telkét; a sarkon mellette állt még egy emeletes, de duplatetejű ház, amelynek telke az Ady utca 3. számú házig nyúlt. E sarokház Schrem János boltos háza volt.
Schrem az 1720-as években került a városba és jómódú, befolyásos ember lett belőle. Kétszer (1747 és 1756) is városbíróvá választották.
1773-ban Pichler Ferenc (Schrem veje) tulajdonába került a ház.
Pichler is kereskedő volt. Személye még a közeli Csurgón tanító Csokonai egyik vígjátékában is (Az özvegy Karnyóné ’s két szeleburdiak) megjelenik, mint az a vásáros úr, akinek (a Vasemberházzal) szemben van a boltja.



Csokonai Vitéz Mihály (1859)

A család meggazdagodott, a leszármazottak is jelentős szerepet vittek a város életében.
A fiú, Aloysius (máshol Alajos) 1800-ban és 1829-ben, Henrik, (a következő generáció tagja, aki vaskereskedéssel foglalkozott) 1841-ben lett városbíró. Megjegyzem, hogy Aloysiust 1811-ben, a város és az uradalom közötti szerződés kötésekor is bíróként említik.
1843-ban Henrik (városi viszonylatban ő már hatalmas vagyon ura volt) csődbe ment, anyagilag nehéz helyzetbe jutott ismerőseinek folyósított kölcsönei miatt. Megjegyzem, hogy a Pichlerek leszármazottai ma is Kanizsán élnek. A Pichler-féle rézműves cég 1830 tájékán jött létre és működik azóta is a városban.
A ház idővel a város tulajdonába került és úgy emlegették a továbbiakban, mint „a városháza ó-sarka”, végül életveszélyessé nyilvánították. Abban a hitben tették ezt, hogy így kész tények elé állítják az új városháza építését mereven ellenző kiskanizsaiakat.
•Ide tartozik, hogy még a kanizsai törvényszék 1872-es létesítése előtt, 1863 januárjában a városban jött létre a megye katonai rögtönítélő bírósága. Veszprém és Zala vármegyék területén volt illetékes.
Az 1860-as évek rettegett rablóvilágát drákói szigorral próbálta felszámolni a kormányzat. Kis és nagy bűnök büntetése ugyanaz volt: kötél általi halál. Jobbára persze nem a „hivatásos” bűnözők kerültek kézre. Akiket azok közül mégis elfogtak, azok többségükben inkább a tűzharc általi halált választották.
Az akasztottak (többségükben cselédek, juhászok, pásztorok) nagyobb részt lopással, betöréssel (annak kísérletével), rablók segítésével vádolva jutottak akasztófára. A bíróság 1-2 órányi tárgyalás után döntött, majd az ítéletet 24 órán belül végre is hajtották.
1863-ban 23, 1864-ben 11 kivégzés történt a kanizsai bíróság ítéletei nyomán. A bíróság valószínűleg itt, a városházán működött, mindenesetre az ítéletek kihirdetése a városháza udvarán történt. Az elítélteket általában nagy tömeg (írtak

több ezer bámészkodóról is) kísérte, hogy kivégzésük tanúi legyenek. Ennek helyére vonatkozó adatot nem találtam. Legvalószínűbb helyszín a Sánc előtti vesztőhely (bővebben erről a 445. szócikkben), amely már 18. század végén is ezt a célt szolgálta.
1865 májusában a statáriális eljárásokat felfüggesztették, júniusban a bíróság megszűnt. Az ez évi hat halálos ítéletet már nem hajtották végre.

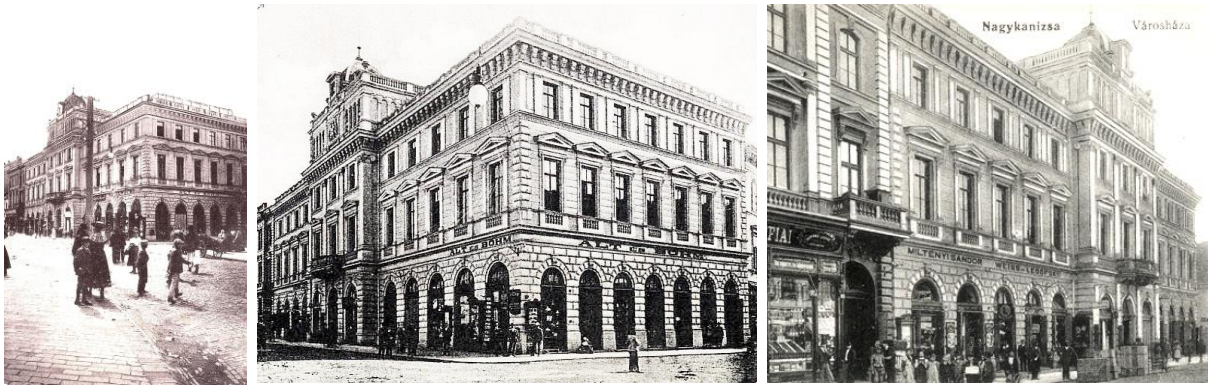

A 20. század első éveiben

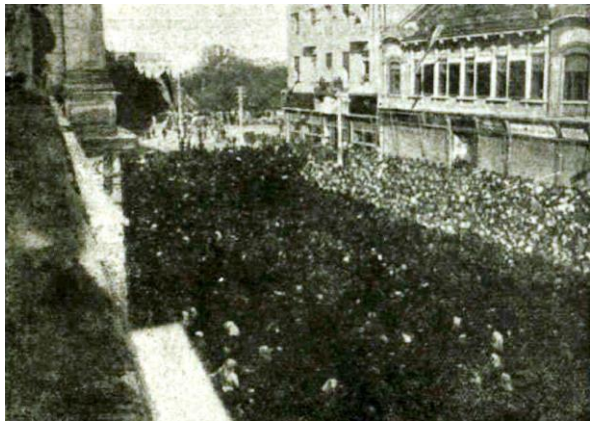
Ez a népgyűlés fogadta az 1919 októberében a városházát felkereső Friedrich István miniszterelnököt



Friedrich István



Az 1920-as évek közepén





A két világháború között



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

•1872-ben készült el – az Ady utca 1. szám alatt – a városháza bérházi része és kezdték bontani a régi, már düledező városházát, valamint a Pichler-házat.
Az új épületet a bécsi Adam Henrik tervezte, kivitelezését Sopronból Schármár János építő és idős Hild Károly kőfaragó társas cége nyerte.
1873-ban pénzügyi okokból már-már elakadt az építkezés, amikor a Sziszekre származott Blau Mór (Blau Lázár testvére, aki 1894-ben, élete 60. évében halt meg) kamatmentes kölcsönével, még az évben, sikerült befejezni a munkát. Az épület tornya azonban így is mindörökre csonkán maradt.
E torony vörös mezejébe készítette el a város címerét Szász Gyula kanizsai származású szobrászművész.


A város címere 1903-ig



A címer 1903-tól 1949-ig és 1990-től

Érdekes adalék, hogy 1880-ban – a „Zalai Közlöny” írása szerint – Szász Károly padlásán porosodott fia, Gyula két féldomborműve, amelyet még hat évvel korábban, a városházára számára készített. Nem tudni, hogy ezek miféle munkák voltak, későbbi sorsukat sem ismerem.



Szász Gyula portréja (1897)



A párizsi világkiállítás magyar pavilonjának építésén (1900)
(Szász a kép jobb szélén, mellette az egyik tervező, Jámbor Lajos.)

A közgyűlési terem légfűtését és szellőztetését bécsi cég építette ki.
A földszinten bolthelyiségeket alakítottak ki. (Ezekre 1912-ben szereltek görredőnyöket.) A fenntartási költségek csökkentésére az első emelet egy részét, a másodikat pedig egészében bérlakásoknak szánták. Az épület közepén alakították ki a kis tanácstermet, illetve az egy emelet magasságú közgyűlési teremet. A városháza 1873 végére készült el.
A tölgyfa burkolatú, karzatos közgyűlési termet festmények díszítették. (Meglepő, de e teremről elfogadható minőségű fénykép jelenleg nem ismert.)

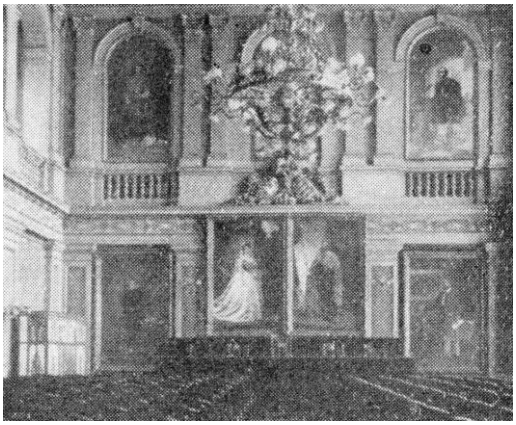

1929

1905-ben négy képet helyeztek ott el (Deák, Erzsébet királyné, Ferenc József, Kossuth). Ezeket a budapesti Endrey Sándor festette. Ugyancsak ő készítette el 1908-ra Széchenyi képét.

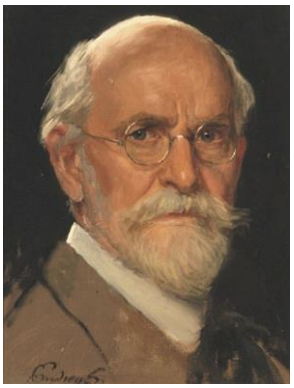
Endrey Sándor önarcképe


Bardócz Dezső önarcképe

Mivel az elnöki emelvény mögött hat kép elhelyezésére volt kialakított hely, a város 1912-ben vásárolt Bardócz Dezsőtől egy Rákóczi képet. (Bardócz 1909-től két évig Kanizsán dolgozott és megfestette Babochay György, Deák Péter, Hajós Sománé, Vécsey Zsigmond, Vidor Samu arcképét is. A Kisfaludy utcában bérelt lakást.)

•Dr. Paizs Ferenc (a második világháború végén a város aljegyzője) visszaemlékezése szerint a háború befejeződéséhez közeledve a hat képet összetekerve a városháza pincéjében helyezték el, ahol átvészelte az épület kiégését. A Rákosi időszakban egy gerendának álcázott deszkaládában rejtegették az Ady utca 1. számú ház padlásán. A rendszerváltozás előtt azonban egy Amerikába szakadt (már nem élő) hajdani kanizsai Floridába vitte. A visszaszerzésükre irányuló városi próbálkozások eddig eredménytelenek voltak.

•A képek alatti részre 1904-ben Muzikár Vince helyi asztalosmesterrel készíttettek díszes emelvényt a városi tanács tagjai számra. Ez előtt voltak a rögzített tölgyfa székek. Ott foglalhattak helyet a képviselők.

Székre pedig szükség volt jócskán.

Akkoriban a törvényi szabályozás Kanizsán (24000 lakója volt) 92 képviselő választását tette lehetővé, amely társaságot automatikusan ki kellett egészíteni az ugyancsak 92 virilistával. A legtöbb adót fizetők (személyek, cégek, egyesületek) e táborát még a képviselőtestület (a polgármesteri hivatal vezető beosztású munkatársaiból tevődött össze) tagjai (huszonegyen voltak és ők is rendelkeztek szavazati joggal) bővítették.

Így állt össze Nagykanizsa 205 fős közgyűlése. A város vagyoni helyzetét érintő bármely kérdésben csak ők határozhattak és határoztak is, ha az előterjesztés támogatását legalább 103 képviselő jelezte felállásával.

•Az egyszerű képviselők csak napidíjat kaphattak. Azt is csak akkor, ha képviselői tevékenységükkel kapcsolatban el kellett hagyniuk a város belterületét.

Így talán nem meglepő, hogy népszerű dolog volt jelentkezni a város ügyeit „intéző” küldöttségekbe. Ezek ugyanis – a nevük keltette várakozásnak megfelelően – jobbára elhagyták a város belterületét.
1907-ben a „Zala” sem hagyta szó nélkül a jelenséget:

Kanizsai küldöttségek

Első úr: Nos, ön itt? Hisz azt mondta, hogy Pestre utazik.
Második: Igen, úgy volt, hogy ma utazom, de az éjjel eszembe jutott, hogy rövidesen deputációba megyünk, hát akkorra halasztottam a dolgot. Akkor fél áron utazom. Maga nem jön deputációba?
Első: Dehogynem. Én már két hónapja készülök szép hazánk fővárosába. Roppant sok elvégezni valóm van.
Második: Én a sógorom előmenetelét akarom sürgetni.
Első: Én az öcsémét.
Második: Aztán az ujjamat akarom operáltatni.
Első: Én meg a feleségem gyomrát.
Második: Némely bevásárlások…
Első: Éppen, mint nálam.
Második: Hát mikor is megyünk tulajdonképpen?
Első: Majd a deputációval. Én részemről ahhoz csatlakozom, mely Zichy Aladár díszoklevelét viszi. Tudja, költségkímélés szempontjából.
Második: Értem. Finom úri ebéd a Hungáriában. Én azonban a piaristák borát akarom megkóstolni.
Első: Nagyszerű! És hogy jut hozzá?
Második: Igen egyszerűen. Mi Magyar Gábor rendfőnöknek adjuk át a köszönő iratot.
Első: De hisz ugyanilyen köszönő iratot kapnak Apponyi és Zichy is.
Második: Igaz, de azokat ismét mások adják át. És ismét mások járnak el a pacsai bíróság ügyében.
Első: És mi történik a város nagy kérvényével?
Második: Nem tudja? Ez ismét három deputáció. Egy a törvényhatóság, egy a választókerület és egy Kanizsa-megye ügyében. Ez három.
Első: Eddig összesen nyolc deputáció. Ez már sok deputáció.
Második: De még nem minden. Aztán jönnek a vasúti deputációk. Ez is van kettő.
Első: Nyolc, meg kettő tíz. Egyik, amelyik a pacsai vasutat akarja…
Második: Nem! Pacsa a járásbíróság révén szerepel.
Első: És Csurgó?

Második: Csurgó és Letenye a vasút révén.
Első: Ön téved. Letenye úgy szerepel, mint aki önálló törvényhatóság akar lenni.
Második: Ön összetéveszti a fogalmakat. Letenye nem akar törvényhatóság lenni, hanem Pallos Ignáctól kér vasutat.
Első: Pallos Ignác? Ez ismét új fogalom. Nem ez a mozgóposta igazgatója?
Második: Nem. Az Opris. Ehhez is megyünk deputációba, mert fölépítteti a gimnáziumot.
Első: Hahaha!
Második: Mit röhög?
Első: Azt röhögöm, hogy Opris fölépítteti a főgimnáziumot, holott ezt Szterényi államtitkár építteti föl és ezért visszük neki a díszoklevelet, Opris pedig egy mozgópostás, egy ambuláns* és ez legfeljebb mozgópostát építhet, de nem épít, mert törvényszéket épít…
Második: (Kirúgja a széket maga alul) Jujjujjuj, huhuhu, azt mondja, bruhaha, azt mondja, hogy Opris, hihuha…
Első: Hallja, az istenfáját, ne vihogjon, mint egy fakutya! Maga idióta, hiszen nem is törvényszékről, hanem törvényhatóságról van szó… ez is egy deputáció.
Második: (Az asztalt üti) Ez is deputáció, meg a törvényszék is egy második deputáció.
Első: (Gyanakodva) Öregem, nem hülye maga?
Második: (Kiabál) A fene egye meg a törvényszéket, meg a törvényhatóságot, meg a mozgó postát, meg a mozdulatlan postát, meg magát, meg a deputációt, meg ezt az egész Lipótmezőt. Ebbe bele lehet őrülni, ebbe bele kell őrülni, ebbe muszáj beleőrülni.
Első: Én pedig nem akarok megőrülni.
Második: Én sem akarok megőrülni, én csupán Pestre akarok menni és már két hónapja várom ezt a kutya deputációt, most már talán az egész kezemet le kell venni.
Első: És szegény nőm gyomra! ...
Második: Én tovább nem várok. Engem tovább ne tartsanak lóvá! Megy az a deputáció, vagy nem megy, én megyek, – jöjjön maga is.
Első: Pestre?
Második: Nem; megsürgetni a deputációkat. Jöjjön a polgármesterhez – *deputációba*.

* ambuláns: itt mozgópostás



•1907-ben Rákos Manó budapesti szobrásszal készíttették el a közgyűlési terembe a város és az ország címerét.
A kis tanácsteremben volt egy vászonra festett olajkép Kanizsa váráról. A képen a PROSPECTUS FORTALITII QUONDAM CANISIENSIS (Kanizsa egykori várának látképe) felirat volt olvasható. Halis István kezdeményezésére a festményt felvették – akkori szóhasználattal – az országos műemlékek közé. Azt tartották róla, hogy nem sokkal a vár lebontása után készült és az 1779-ben leégett városházából mentették ki.
1909-ben restaurálta Sass Brunner Ferenc. A kép második világháború utáni sorsa ismeretlen. Elképzelhető, hogy az épület leégésekor megsemmisült, de lehet, hogy a többi festménnyel együtt kimentették.
1909-ben a város tanácsa egy Petőfi képet is rendelt. Nem ismert, ki készítette el, de 1922-ben említik, hogy a tanácsterem falán van elhelyezve.
Megjegyzem, hogy a képek némelyike időnként eltűnt egy időre a városházára betérők szeme elől: így jártak a királyi párról készített festmények is az 1918-as forradalom nyomán. (Legrövidebb ideig IV. Károly király képét lehetett látni a városházán. Ezt a koronázás után a város elkészíttette és a munkadíj kiegyenlítése előtt – közszemlére téve – kiállították. A forradalom nyomán a városi tanács keresett néhány mondvacsinált okot a honorárium kifizetésének megtagadásához és visszaküldte az alkotást festőjének.)
Aztán változtak az idők; 1922-ben Ferenc József képe újra kifüggesztésre került. Ugyanabban a helyiségben, ahol Petőfi Sándoré is helyet kapott.
1939-ben festette meg Endrey Sándor Horthy Miklós életnagyságú képmását. Ez a közgyűlési terembe került, a királyi párt ábrázoló festmények fölé.

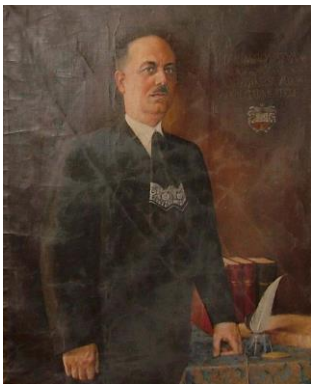

A polgármesteri sorozat egyik képe
(Dr. Krátky István.)

1940-re elkészültek a „Polgármesterek Galériája” utolsó képei is. Ekkorra festette meg Sándor Mátyás (1905-1971) kanizsai születésű festő Halvax, Belus és Sabján képét.



Sándor Mátyás egyik alkotása 1934-ből





1942-ben készítette el a felsőrajki Szent Anna-templom oltárképét
(Csikós Dóra felvételei.)

•Az épület udvarán egy földszintes, „ősi” épületben volt a rendőrlaktanya. Ezt 1897-ben rossz állapota miatt lebontották. A rendőrségnek és az ugyancsak ott elhelyezett mértékhitelesítő hivatalnak költöznie kellett.
Felújították azonban a fiatalabb melléképületet, oda helyezték át a rendőrséget, kialakítva egy kis börtön fülkéit is. Az új „székház” is sok kívánnivalót hagyhatott maga után. A helyi lap munkatársa egyenesen bizarrnak találta az építményt. Ez sem létezik már: az udvar déli és keleti szegélyét foglalta el „L” alakban.
Az akkori viszonyok érzékeltetésére közlöm, hogy a helyi rendőrség személyi állománya 1905-ben harminc fő volt.
A város 1875-ben hosszadalmas és precíz rendőrszolgálati utasításban szabályozta rendőrei feladatait. Részletezés nélkül itt csak annyit, hogy az akkori 24 rendőr (1 őrmester, 1 őrvezető, 2 tizedes, 20 közlegény) munkája rendkívül szerteágazó volt. Ugyanakkor az esetleges elbocsátás mellett más retorziók is fenyegették a munkájukat gondatlanul végzőket. Például hanyagságért 1-3 napra, szükségtelen durva és sértő bánásmódért 2-5 napra maguk is munkahelyük valamelyik magánzárkájába kerülhettek.
1909-ben jött létre a helyi rendőrségen belül a daktiloszkópiai hivatal.



Sipos László (1887-1952) városi rendőr igazolványa az első világháború végéről
(A háborúban megsebesült és leszerelt Sipos 1917-ben került a rendőrséghez. 1920-ban már kereskedőként említi a helyi lap.)
(A városi rendőrségek államosítása 1919 decemberében történt meg.)

•Az új városházán működött – az épület elkészültétől folyamatosan – Fesselhoffer József híres fűszerkereskedése.

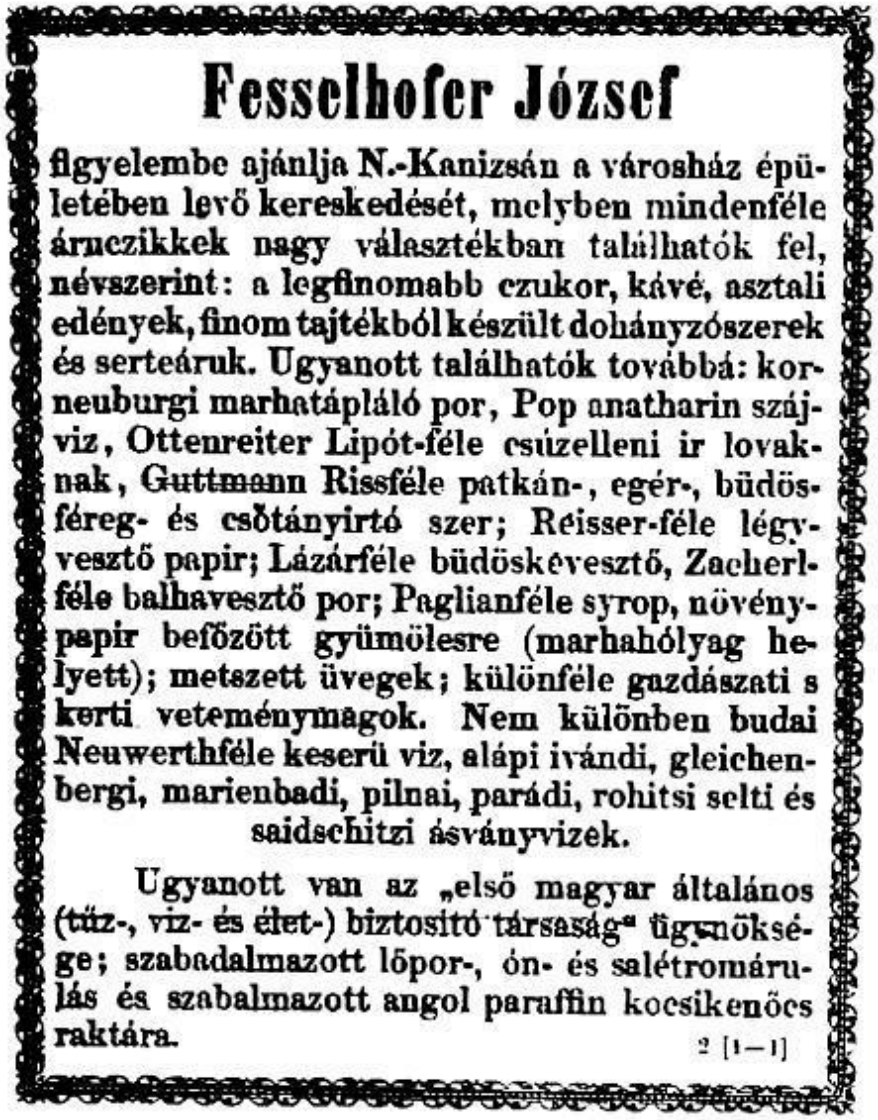

Fesselhofer József

figyelembe ajánlja N.-Kanizsán a városház épületében levő kereskedését, melyben mindenféle árnczikkek nagy választékban találhatók fel, névszerint: a legfinomabb czukor, kávé, asztali edények, finom tajtékból készült dohányzószerek és serteáruk. Ugyanott találhatók továbbá: korneuburgi marhatápláló por, Pop anatharin szájviz, Ottenreiter Lipót-féle csúzelleni ir lovaknak, Guttmann Rissféle patkán-, egér-, büdösféreg- és csótányirtó szer; Reisser-féle légyvesztő papir; Lázárféle büdöskévesztő, Zacherlféle balhavesztő por; Paglianféle syrop, növénypapir befőzött gyümölcsre (marhahólyag helyett); metszett üvegek; különféle gazdászati s kerti veteménymagok. Nem különben budai Neuwerthféle keserü viz, alápi ivándi, gleichenbergi, marienbadi, pilnai, parádi, rohitsi selti és saidschitzi ásványvizek.

Ugyanott van az „első magyar általános (tűz-, viz- és élet-) biztositó társaság" ügynöksége; szabadalmazott lőpor-, ón- és salétromárulás és szabalmazott angol paraffin kocsikenőcs raktára. 2 [1—1]

1862

Fesselhoffer lett az 1870-ben alakított Nagykanizsai Általános Betegsegélyező Egylet első elnöke.
Felesége, Gobra Betti – a Vöröskereszt helyi szervezetének elnöke – 1898-ban a koronás arany érdemkereszt birtokosa lett. Kilencvenhárom éves volt, amikor 1915-ben meghalt.



1883-tól fiúk (szintén József) folytatta az üzleti tevékenységet. A cég 1910-ben „omlott össze”.
Az idősebb Fesselhoffernek (1848-ban már választópolgár volt Kanizsán) a korábbi városházi épületben is volt üzlethelyisége (vegyesebb profillal). E boltot előtte Spánier Ferdinánd működtette, Fesselhoffer pedig az Erzsébet téri csoportházak egyikében (a korábbi Spánier-házban) tartott fenn boltot, 1854-es adat szerint pedig az Erzsébet tér 22. szám alatt működött. Kilencvenhárom éves volt, amikor 1914-ben elhunyt. Fia hetvenöt évesen, 1929-ben halt meg.
•Az épület Ady utcai oldalán bérelték üzletük helyiségeit a huszadik század elejétől Fischel Fülöp (első házasságában született) gyermekei: Ernő és Lajos. A Fischel Fülöp Fia(i) cég könyvek, írószerek, papíráruk és zeneművek árusítását folytatta.





1914 ősze és 1915 tavasza
(A háború hatása egy bolt kínálatára.)

•Teusch Gusztáv (1889-1954), az első világháború után kezdett sikeres kereskedői tevékenysége révén, drogériáját újabb árufajták forgalmazásával bővítette, üzlete méretét és bevételét fokozatosan növelte. Az 1930-as években már itt, a városháza épületében tudott vállalkozásának helyiséget bérelni.

TEUTSCH GUSZTÁV

DROGÉRIA, FÜSZER-, CSEMEGE- ÉS FOTOKERESKEDÉSE

Postatakarékpénztári csekkszámla száma 51.144.
TELEFON:

VACUUM OIL COMP. R.-T.
BIZOMÁNYI LERAKATA
ADÓMENTES MEZŐGAZDASÁGI
ÁSVÁNYOLAJ RAKTÁR

NAGYKANIZSA

Nagykanizsa, 1945. augusztus 30.

GUSZTÁV TEUTSCH
HOLZPRODUZENT
NAGYKANIZSA
Budapester Büro:
V., RUDOLF TRÓNÖRÖKÖS-PLATZ 1
Telefon: 126—183
Postsparcassa amt: 37549
Telegramm-Adresse: FATEUTSCH BUDAPEST
Bankkonto:
Ungarische Escompte und Wechslerbank Budapest
Nagykanizsaer Bankverein und
Dézsaer Sparkassa Aktiengesellschaft

KODAK
Kodak
VERICHROME FILM
TEUTSCH DROGÉRIA
FOTOOSZTÁLYA
Nagykanizsa, Miskolc



Az üzlet portálja
(Balra az épület 1945-ös kiégésében szerepet játszó benzinkút.)



Teutsch Gusztáv (középen ülve) alkalmazottaival







Részlegek



Az iroda
(A fenti kilenc képet Szoliváné Szabó Erzsébet jóvoltából közölhetem.)

•A város 1875-től alkalmazott kertészt. Elsőként Szeidl Lipót kapta meg a városi kertész posztját.
Talán nem alaptalan a feltételezés, hogy a „Zalai Közlöny” által az Eötvös tér 1876-os parkosítása kapcsán említett „Szeitl kertész tanár” nem más, mint Szeidl Lipót.
•1921-ben két hónapig székelt az épületben a határmegállapító bizottság és dolgozott a környéken 38 embere.
Érkezésükkor a helyi sajtó határkiigazító bizottságnak nevezte a jövevényeket és a kanizsaiak így is fogadták őket. Gyorsan kiderült, hogy a remélt „kiigazítás” tőlük sem várható.
•A Principálisvölgyi Lecsapoló Társaság alapszabályát 1913-ban hagyta jóvá a minisztérium.
A csatornának Palintól délre eső részén végezték a terület víztelenítéséhez szükséges munkákat. Az érintett tulajdonosok képviselői alakították.
E munkák már előbb, 1904-ben elkezdődtek és 1928-ig tartottak. Ekkor készült el az 1802-ben ásott Dencsár-árok felújítása és új hídja (Dencsár János a 18. század közepén a város adószedője, majd – a hagyomány szerint – városbírója volt).
Érdekesség, hogy a meder és az árkok rendbetételét, újak ásását az első világháború idején hadifoglyokkal végeztették. A társaság az 1930-as években a városházán székelt.
•Az épület a második világháború végén, április elsején kiégett.
A ma is aktív ügyvéd, Bíró Frigyes akkoriban nem tartózkodott a városban (katonai szolgálatát töltötte), de később Ladeczky Jánostól − az épület leégése idején neki egy „rádiószervisz” néven reklámozott vállalkozása működött a szomszédos Ady utca 1. számú házban − hallotta a tűz keletkezésének történetét.



1940

E változatban a várost elfoglaló szovjet katonák egyikének gondatlansága volt a tűz okozója. A városházán éjszaka kutatók valamelyikének papírból készített alkalmi fáklyája (az elektromos áram szolgáltatása természetesen szünetelt) gyújtotta fel a házat.
Talán így volt, talán nem…
Valószínűbb azonban egy másik változat.
Dr. Morvay Gyula (1905-1998) (a katonai városparancsnokság orosz-magyar tolmácsaként működött 1945 és 1947 között) visszaemlékezése szerint a tűz okozói, ha nem is szándékosan, a német katonák voltak. Miközben Kiskanizsa felé vonultak ki a városból, visszafelé tüzeltek a keletről érkező szovjetekre. Közben egy eltévedt lövedék csapódott a Fő út 3. szám alatti ház egyik üzletébe. Nem sokkal később ugyanez történt a másik oldalon a városháza valamelyik üzletével is. Így lett a tűz martaléka a Fő út 1., 2. és 3. számú épület.
Dr. Kígyóssy Lászlóné (Ladeczky Emília) könyvtáros gyermekként élte át a napot (elmondása szerint nagypénteket, március harmincadikát) az Ady utca 1. számú ház pincéjében. A városháza leégéséről megmaradt emléke kis különbséggel egyezik az előző történettel: az épület Fő utcai oldalán álló benzinkutat érte a találat és ettől borult lángba a városháza.
1947-ben eltávolították az épület leginkább sérült felső szintjeit. A megmaradt földszinti részben még sokáig boltok működtek. Annak lebontására a jelenlegi ház építésekor került sor.
•A világháború végeztével a város közepén álló három kiégett épület (Fő út 1., 2. és 3.) további sorsa sokakat foglalkoztatott.
A helyreállításnak jócskán voltak hívei.
A takarékpénztár saját épülete (Fő út 1.) esetében fel is ajánlotta ezt. Furcsa módon a város vezetői (egy új második szint megépítését követelve) lényegében visszautasították őket.
A hercegség is ellenállt egy darabig a bontást sürgetők nyomásának: épületét (Fő út 3.) helyreállíthatónak nevezte.

1946-ban Vécsey Barnabás, az építészeti hivatal vezetője azt javasolta a város közgyűlése ülésén, hogy a városháza épületét az első emeletig hozzák rendbe és arra ideiglenesen húzzanak tetőt. A második emelet megépítését is fontosnak, de halaszthatónak vélte.
Elképzelése már a helyszínen jelentős ellenállásba ütközött. A felszólalók − „a kőműves iparban dolgozó szakemberek” − drágának is, lehetetlennek is nevezték a tervet. Bontást, majd új épület akartak mindhárom helyen.
Érvelésük hátterében valóságos érdek, bár nem közérdek húzódott. Munkához akkoriban alig jutottak, ebben az esetben viszont megrendelések ígérkeztek. Ugyanakkor a bontás és építés együtt több bevétellel kecsegtetett, mint a rekonstrukció.
Bár álláspontjuk győzedelmeskedett, reményeikben csalatkozniuk kellett. A korábbi épületek eltűntek, de újak csak sok évvel később kerültek helyükre.
•A jelenlegi épületet (1966-ban kezdődött építése) sokáig „Lordok háza” néven emlegették a városban.
Mivel az épület már akkor sem kelthette szemlélőjében a Westminster-palota kisvárosi utánérzésének benyomását, a név kitalálója más alapon gondolhatta megalapozottnak ötletét.
Talán közelebb visz az igazsághoz, ha felidézzük, hogy az akkori lakásínséges időkben igencsak jó kapcsolatokkal lehetett – ilyen központi helyen különösen – lakást kapni.
•Itt közlöm a város – 1945 előtt megválasztott – díszpolgárainak nevét és nevük mögött a megválasztás évét:



Bója Gergely, 1872



Jókai Mór, 1893



Zichy Aladár, 1907
(A város országgyűlési képviselője, miniszter.)



Szurmay Sándor, 1917
(A 20. gyalogezred parancsnoka Kanizsán 1905-től 1907-ig, tábornok, miniszter.)



Apponyi Albert, 1921



Kállay Tibor, 1925
(A város országgyűlési képviselője, miniszter.)
(E portrét a „Zala” jelentette meg az 1922-es választási kampányban.)



Imrédy Béla, 1938
(Háborús bűnösként kivégzett miniszterelnök.)



Oszlányi Kornél, 1944
(Vezérőrnagy. A nagykanizsai 9. könnyű hadosztály parancsnoka a Donnál.)

223. Fő út 3.



Az 1890-es években



1910 körül

•Az itt állt klasszicista, egyemeletes épületet ugyancsak 1845-ben szerezte meg az uradalom a Chinorány családtól (Antaltól és Boldizsártól). Építési időpontját nem ismerem.
Még 1922-ben is – ekkor felmerült, hogy emeletén kapnának helyet az alakítandó második plébánia papjai – úgy szerepelt az épület az uradalom nyilvántartásaiban, mint a Chinorány Boldizsár-féle ház. Egyébként az említett elképzelésből nem lett semmi.
•Chinorány Antalra 1871-es halálakor (nyolcvanegy éves volt akkor) úgy emlékezett vissza a helyi lap, mint Zala vármegye utolsóként meghalt hajdani insurgensére (nemesi felkelőjére), aki ott volt a napóleoni seregek elleni 1809-es győri csatában.


Magyar insurgensek

Chinorány ezt követően cs. és kir. harmincadosként (a be- és kiviteli vámok beszedőjeként) dolgozott, majd részt vett a szabadságharcban, ami miatt börtönbe is került.



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

•Létrejöttétől, több mint száz éven át itt működött a Berény-féle ékszerész cég. 1836-ban alapította Milhoffer (Mülhoffer) Sándor (1810-1890) aranyműves. A 20. században fia, Berény József (1919-ben, 76 évesen halt meg), majd unokája, Berény Árpád már valószínűleg joggal hirdette boltját a Dunántúl legrégebbi ékszerüzleteként.



1911



Berényék briliánsgyűrűje
(A két világháború között készíthették.)



A cég talpas kínálója a két világháború közötti időszakból

A másik Milhoffer fiú is ékszerész lett.



Milhoffer Ödön (1845-1927)
(TGYM)

Milhoffer Ödön (ő nem magyarosította nevét) 1871-ben saját céget alapított és a szomszédban (Fő út 5.) nyitotta meg üzletét.
•Itt volt a 20. század első felében az 1881-ben született Kirschner (a 18. századtól Kanizsán élő család tagjai sokszor Kürschner néven szerepeltek) Mór ugyancsak nagy múlttal bíró üzlete is.





Kirschner Mór (1881-1944)

A vállalkozás mindvégig Rotschild Albert (felesége Kürschner Fanni volt) nevével működött, aki 1848-ban alapította férfi ruházattal, kelmékkel foglalkozó boltját. Kirschner még a cég alapítójánál kezdett (1893-ban), majd 1916-ban vette át az üzletet.



Az 1920-as vagy 1930-as években
(Kirschner az üzlet bejárata előtt.)
(TGYM)



1920

Az 1850-es évek elején az Erzsébet tér 10. szám alatti Lőwenstein-házban (majd Lőwi-ház) volt az üzlet.
•A ház a második világháború végén leégett. Maradványait 1947-ben bontották le.
(A történtekről a „Fő út 2.” szócikkben olvashatnak.)



A felvétel május elsején, 1952-ben vagy 1953-ban készülhetett
(Jobbra a Fő út 5. szám alatti ház két üzletével.)
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)



Az épület helye az 1950-es évek végén



Május elseje 1960-ban
(Kialakulóban az ingatlan mai beépítettsége.)
(Figyelemre méltó az egyik táblán a „kommonista” szóhasználat.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



1967. május 1.
(Büki Pál felvétele.)

224. Fő út 4. **(Rosenfeld-ház*)**



A 19. és 20. század fordulóján

•Rosenfeld Adolf (1906-ban, élete 72. évében halt meg) kereskedő lakóháza. 1872-ben még utcát terveztek átvezetni az itteni telken. Az elképzelés nem valósult meg, így Rosenfeld Adolf háza utcai részét 1875-ben átépíttette, eklektikus stílusban. A ma is álló új épületrész homlokzatának vonalvezetése az egykor mellette állott városháza vonalait követi.



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)











•Az épület és elődje földszintjén működött majd 100 éven keresztül (1928 végéig) a a tulajdonos fűszer-, csemege-, üveg-, porcelán- és díszműáru üzlete. Rosenfeld Adolf apja, Rosenfeld Sándor (1891-ben, élete 85. évében halt meg) alapította 1832-ben.





Hirdetés 1884-ből és egy „Ariston”

A híres **Strakosch Boner**-féle

ruhamosó és facsaró gépek

raktára



189 3–6

Rosenfeld Adolfnál *N Kanizsán*

hol eredeti gyári áron kaphatók.

1888



1907



Rosenfeld Sándor



Radnai Jenő

Rosenfeld Adolftól két fia Rosenfeld József és Radnai Jenő (51 évesen, 1928-ban halt meg) 1901-ben vette át a céget.

225. Fő út 4. (Mester udvar) **(Mayer-ház*)**

•A hagyomány szerint Malek Menyhért pogányszentpéteri földesúr itt építtette fel emeletes házát 1710 körül, amelyet aztán Batthyány Lajos vásárolt meg, amikor Szapáry István után ő lett a város földesura.
•A jelenlegi épület későbbi. Mayer Gottlieb lakóháza a maga idején egyike volt a legszebbeknek a megyében. 1853-ban már Rosenfeld Sándor tulajdonában volt. Fia, Adolf bontatta le a ház utcai részét 1875-ben.

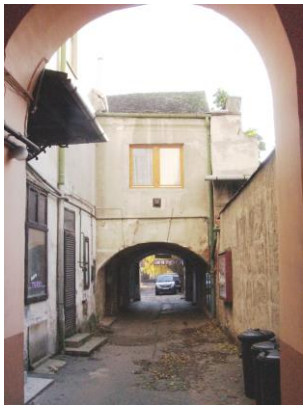









•Mayer Gottlieb (családja az 1760-as években települt Kanizsára) a napóleoni háborúk révén emelkedett ki a nagykereskedők sorából, és ekkoriban lett vállalkozása – Lackenbacher Moses cége mellett – a legjelentősebb.
Tekintélyét jelzi, hogy 1842-ben a helyi Iparos és Kézműves Egyesület első vezetőjévé választották.
•Az egyesület egyik alapvető célja az izraelita vallású fiúk anyagi segítése volt a mesterségek kitanulásában. Az iparostanoncokat oktatással is támogatták, különösen az ipari rajz elsajátítása tekintetében.
Ennek oktatását a városban élő, jobbára tájképeket festő Fischer Ferenc, császári és királyi, akadémiai festő végezte.
Az egyesület kezdeményezésével végeredményben létrehozta az iparostanoncok első iskoláját a Dunántúlon.
•Az 1830-as években a házban bérelt lakást Hauser János vasárus és Spánier Ferdinánd szivargyáros is.

226. Fő út 5. **(Hercegi vár*)**



A 20. század első évtizedében

(TGYM)



Az első világháború iején

•A 18. század elején építtette a város földesura, barokk stílusban.
A ma divatos, de forrásokkal alá nem támasztott nézet szerint Grassics Jakab volt a ház építtetője. Halis István viszont Szapáry Istvánt tartotta a várként emlegetett ház emeltetőjének, aki aztán itt is lakott. Sajnos véleményét ő sem támasztotta forrásokkal alá.
A két összefüggő épület (Fő út 5. és 7.) pincerendszerének kialakítása alapján (az összekötő folyosó e ház pincéje részeként épült) feltételezhető, hogy e rész a későbbi építésű.

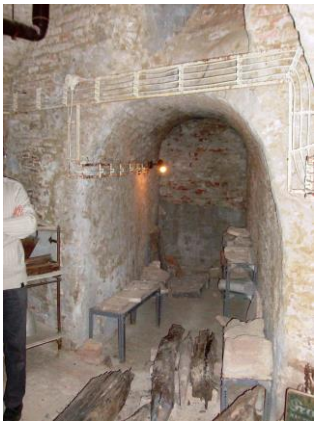



Építtetője így Szapáry István gróf lehetett 1717 (még bárókén, ekkor lett a város földesura) és 1743 (halála) között és az épület lett rezidenciája.











A felújítás előtt is fakockás kapualj









•A 18. század közepén a Batthyány család uradalmi tiszttartói háza lett. Az épület régi nevét magyarázza, hogy a korábban grófi család 1787-ben II. Józseftől hercegi rangot kapott. A „vár” elnevezést – Halis nem igazán meggyőző magyarázata szerint –, azért kapta a kanizsaiaktól, mert a vár anyagából épült.
Az épület utcai sarkán nyugat felé néz egy kiugró ablak. A hagyomány szerint ez azért készült így, hogy onnan jól lehessen látni a városházán történteket. Zsalugátere állandóan le volt eresztve.

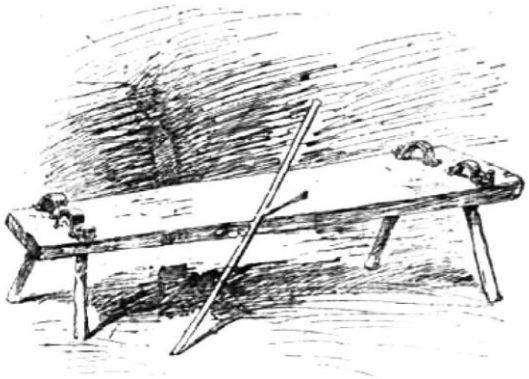



Nem lehetett tehát a tiszttartót sem látni, amikor latinul lekiáltotta az aktuális számot a porkolábnak: hányat húzzon a földesúr nevében az itteni deresre feszített emberekre.
•1848 szeptemberében néhány napra a ház emeletén szállásolt be a csapataival a főváros irányába vonuló Jellasics bán.


Jellasics bán (1894)


II. József

Korábban, a törökök elleni harcok színhelyére utazó II. József is megszállt az épületben.
•Batthyány Fülöp halála után, örökösei bérbeadással kezdték hasznosítani a kanizsai uradalmat. Elsőként (1871-től) Karczag Béla és István szerezte meg a bérleti jogot. Béla lakása mindvégig e ház emeletén volt.
A fivérek 1871-ben alapították meg az uradalom zsigárdi ménesét, amelynek 1903-ban 170 lovas állatállománya volt, benne az 58 anyakancával.
A két Karczag 1897-ben költözött Ausztriába.



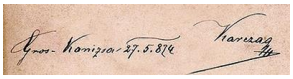

A testvérek egyike és aláírása az 1874-es kép hátoldalán

•Az épület az 1850-es években öt üzletnek adott helyet, emeletén 11 szobája volt. A házban volt a 19. század teljes második felében Halpen Lázár, majd Halpen L. és Fia (Mór) báli cikkeket árusító üzlete.



1908
(Halpen Mór 1925-ben halt meg. Nyolcvankettő esztendős volt akkor.)

Az unoka, Jenő ügyvédként volt ismert tagja a város társadalmának a két világháború között. (1908-ban kezdte tevékenységét.)
•Az 1930-as évek elején a házba költöztette üzletét Szabó Antal, aki azelőtt a Deák tér 15. szám alatt árusította a fegyvereket, sportszereket, kerékpárokat.



•1899-ben a házban létesítette kerületi főügynökségét a városban akkor már 36 éve létező Első Leánykiházasító Egylet (nem azonos az 1905-ben alakult Nagykanizsai Első Kiházasítási Egylettel).

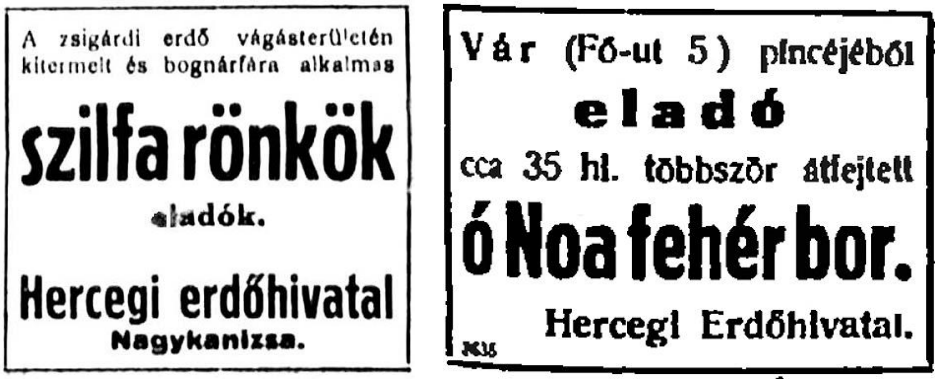

1922 és 1927

•Itt volt 1945-ig a hercegi erdőhivatal, az udvari részben (a magtárban) működött 1805 és 1822 között a zsidó hitközség imaháza.
A város uradalmi épületei 1914-ben kerültek a boldoggá avatott Batthyány-Strattmann László herceg birtokába.



A hercegi címer



Batthyány-Strattmann László



A család ex librise 1915 után
(Batthyány-Strattmann László megváltoztatta a korábbi jelmondatot.)

Az épület emeletes, nyugati szárnyából lebontották a szűkebb, északi részt. Ennek 1860-as létezését az akkori térkép bizonyítja.



1969




A lebontott szárny 1973-ban. (TGYM)

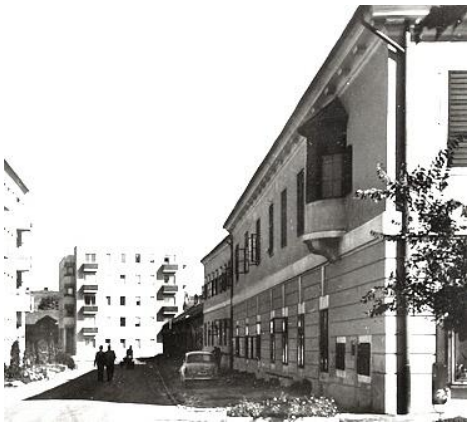

Az 1975-ös tatarozás után

A meghagyott rész 1968-tól máig a Thury György Múzeumnak ad otthont.

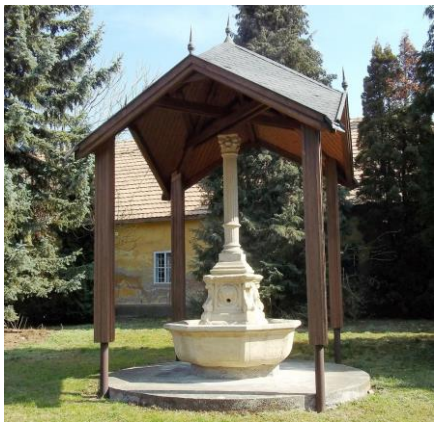

A Törökkút a múzeum udvarán

•Az épülethez tartozott a mögötte lévő volt magtár (lásd: Múzeum tér 6.), illetve az állattartáshoz szükséges más gazdasági épületek.

Így sokáig a város sajátos, reggeli és esti színfoltja volt a hercegi konda és a csorda napi vonulása a legelőre és vissza – a századfordulón már a korzózók között – a Fő úton.
Ide tartozik hát, hogy 1894-ben (közvetlenül az elektromos közvilágítás kialakítása után) egy neves bécsi újságnak a Korona Szállóban megszállt tudósítója (magyar fordításban) a következőket írta lapjának:
„Felhúztam a függönyt. Előttem volt a tér, megvilágítva ív- és izzólámpák által. Ünnepiesen öltözött tömeg sétált fel és alá nagy keverékben: városi és falusi nép, bolti szolgák, milliomosok, földbirtokosok, szerelmes párok, marhakereskedők, postatisztek és gyógyszerészek és azután még néhány bolti szolga. Mindnyájan örvendtek a szép világításnak, mely Nagy-Kanizsa bájai közt nem a legutolsó. A kedélyes hangulatú társaságba vegyült a legelőről jövő néhány tehén, melyek vezető nélkül keresik fel istállójukat. Biztos fellépésük ily sok ember közt és azon fesztelenség, mellyel emésztésük mozzanatainak eredményét a nyilvánosságra hozták, tartós benyomást gyakoroltak reám… Azután ismét valami szürkés hosszúság következett az árnyék birodalmából, valami szörnyeteg. Minél közelebb jött, annál keskenyebb, hosszabb és gyorsabb lett. Hirtelen bekanyarodott a kávéház közelében levő kapubejáratba és eltűnt. Mi volt ez? Egy csorda nyúlánk, szürke disznó, melyek éppen úgy, mint a tehenek, érezve a szállás közelét, sietve iparkodtak oda. Ezen állatkák különben jelenlétüket bizonyos hangokkal adják tudomásra, de ezek nem szóltak semmit, igen sietős volt dolguk.
Kielégítve a különös jelenségek, valamint az egész által, bezártam ablakomat és a függönyt leeresztém.”
Megjegyzem, hogy a város csordásainak és kanászainak – polgármesterré választásakor – Babochay György tiltotta meg a hajdani kürtölést, ostordurrogtatást.
A vonulás megszüntetése azonban – ekkor még – meghaladta egy polgármester (vagy városi tanács) lehetőségeit. A tiltó rendelkezés csak 1908-ban születhetett meg.
•Itt említem meg, hogy a ludbergi (ma Ludbreg Horvátországban) Batthyány-kastély Szent Kereszt kápolnájában látható a kanizsai Peckai (máshol Peck) Mihály falfestménye 1753-ból.



Ludberg jeles búcsújáróhely. A hagyomány szerint 1411-ben a kápolnában csoda történt: a kehelyben a bor vérré változott. A festmény az istentiszteletnek e pillanatát ábrázolja. Peckai további alkotásairól nincs adatom.

227. Fő út 6.



1889-ben



1933-ban (A kép bal szélén.)



1939



A második világháború utolsó napjaiban
(Bolgár katonák vonulása a kifosztott épület előtt.)
(TGYM)





Kiss Judit felvételei 1976-ból és 1979-ből
(Időközben a homlokzat boltíveit alaposan és előnytelenül átalakították.)
(TGYM)

•1831-ben – Horsetzky Mór kezdeményezésére – az izraelita hitközség iskola alapításáról határozott. Az intézmény számára akkor építtették e klasszicista stílusú házat. Az építkezéshez a telket és a szükséges téglák egy részét Batthyány Fülöp hercegtől kapták adományként.



Három kép az 1970-es évekből
(Balra az épület kis udvara és az átjárón túl a zsinagóga udvara. Jobbra az emeleti rész és a Fő út 4. számú épület sarka a zsinagóga udvarából nézve.)
(Az eredeti felvételek dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)

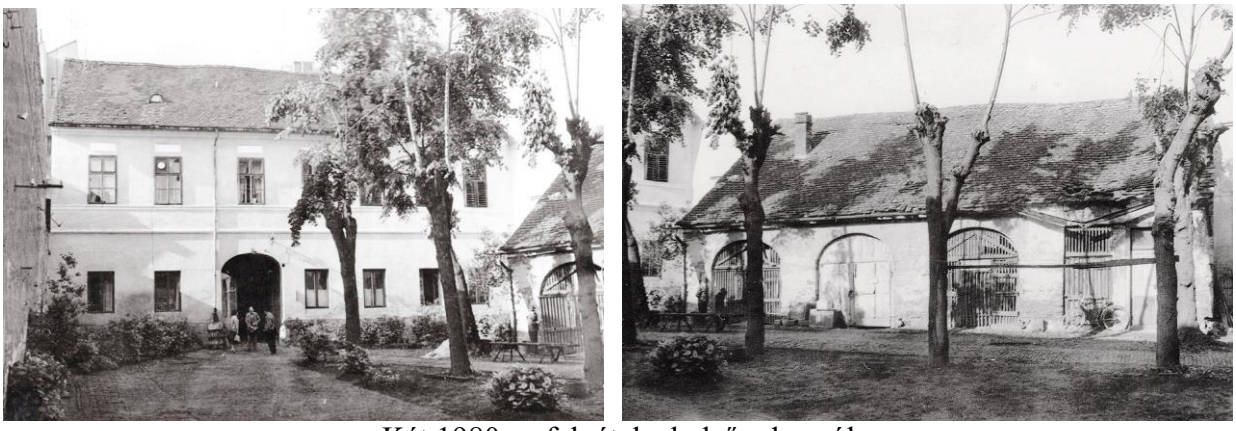

Két 1980-as felvétel a belső udvarról
(TGYM)



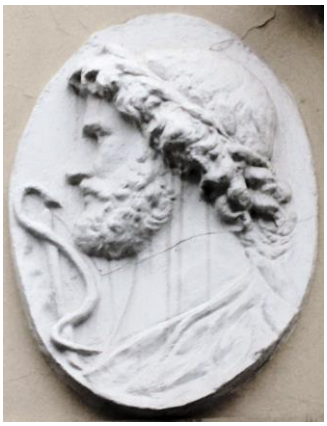





Aranyka

Aranyka
HASZNÁLT RUHA



•A rabbi lakása is itt, az emeleten volt. Az utcai oldal alsó helyiségeibe boltok kerültek.
Az iskola működtetésének anyagi alapját az utcai rész bérbeadása teremtette meg. Villányi Henrik szerint 1832-ben az udvari rész földszintjén egy, emeletén két teremben kezdődött meg a tanítás, akkoriban még a német nyelven.
Az intézmény három (első, második és harmadik) osztályú iskolaként kezdte működését. Minden osztályon belül két (I. és II.) évfolyam volt. 1838-tól már „fél első” osztály is létezett, ahová a négy éves (fiú) gyerekek kerültek be. A teljes képzési idő ezzel nyolc évre nőtt.
A leányiskola 1840-ben Theodorovits Róza háza két szobájában nyílt meg. Számukra két (esetükben a harmadik hiányzott) osztály (szintén két-két évfolyammal) állt rendelkezésre. Négy éves koruktól ők is járhattak két-három évig „fél első” osztályba és általában tizenegy évesek voltak, amikor oktatásuk befejeződött.
Az első tíz évben a diákok száma tehát fokozatosan nőtt. Különösen a leányok elhelyezése (1841-ben már csaknem százan szorongtak a két helyiségben) volt megoldatlan, de a fiúk sem voltak sokkal jobb helyzetben.
Újból iskola építésébe kellett fognia a hitközségnek, ezúttal a Csengery út 10. szám alatti telken. A feltételek megteremtésében kiemelkedő szerepe volt Löw Lipót rabbi fáradozásainak.



Löw Lipót

•Ofner Lipót (1798-1884) volt a hajdani iskolának az a tanítója, aki a kezdetektől évtizedeken át (öt tanévnyi megszakítással) alkalmazottja volt az intézménynek. 1867-ben, amikor a tanítási nyelv a magyar lett, a német anyanyelvű Ofner kénytelen volt nyugalomba vonulni.
1819-ben jött Kanizsára, hogy Benzián Izrael kereskedő egyetlen fiának, Fülöpnek nevelő-tanítója legyen. Megnyitásakor (1832) lett a helyi iskola három tanítójának egyike. Nagykanizsán halt meg öregen és nélkülözve.
•A hitközségnek már korábban is volt valahol a városban „egyosztályú" elemi iskolája (1790-től), amely 1809-ben szűnt meg. Működése utolsó évében 64 gyermek tanult ott írni, olvasni és számolni. Csak fiúkkal foglalkoztak, a 8 és 14 éves koruk közötti időszak valamely részében oktatták őket.
A háborús viszonyok következtében a katonaság 1808-ban kórházi célra lefoglalta a helyet, majd távoztak ugyan, de az intézmény berendezése, felszerelése tönkrement.
•1890-ben költözött ide az 1730-ban alapított Fekete Sas patika. A homlokzat K-i része még őrzi ennek emlékét.



Az első világháború tájékán

(A képen látható egységes portálokat 1913-ban alakíttatta ki a hitközség.)
(TGYM)



1920

•Néhány évig a ház adott helyet – a helyi lapok által jobbára cipőgyárosként emlegetett – Bergl Arnold vállalkozásának.

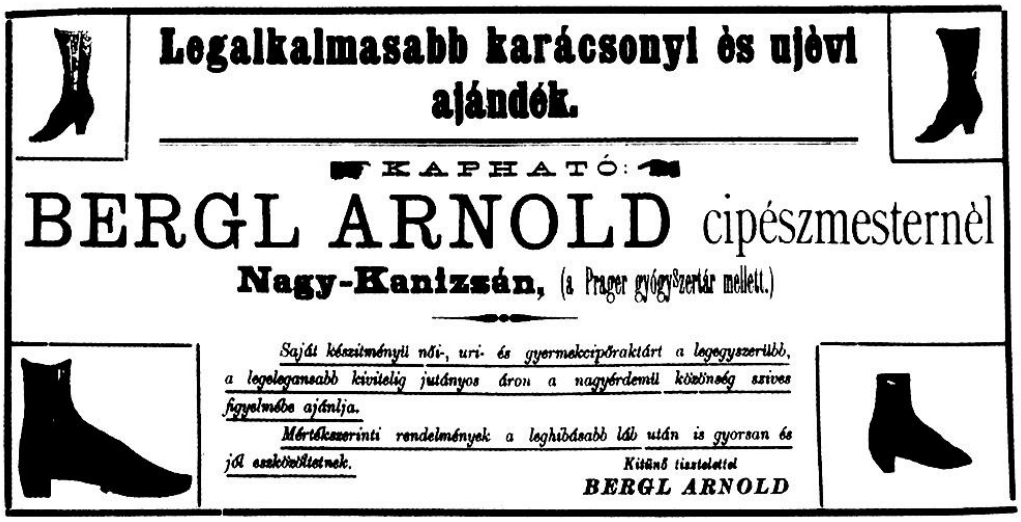

1897

228. Fő út 6. (Zsinagóga udvar) (**Zsinagóga*)**

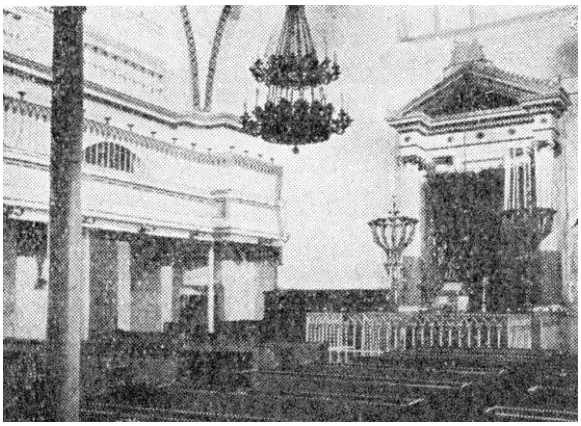

1929



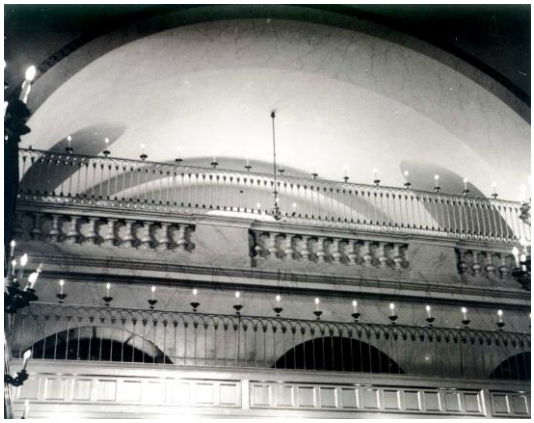

A két világháború között
(A képeken még megfigyelhetők részletek az 1883-ban – stucco-lustro technikával – márvány benyomását keltővé alakított falfelületekből.)

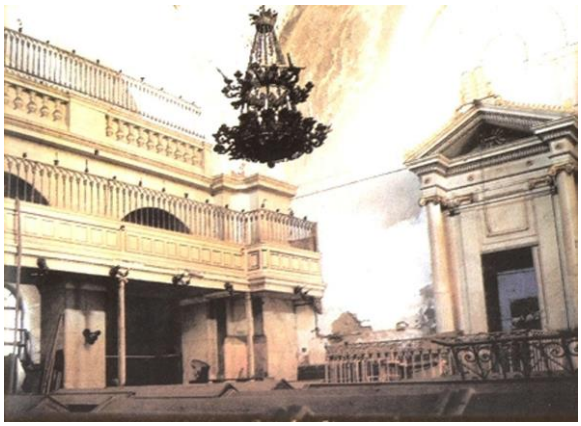

A már ellopott csillár 1960-ban



Az 1970-es években
(Kotnyek István felvétele.)

•Az erősödő hitközség 1807-ben, Wojta Ferenc uradalmi építő terve szerint kezdte építeni zsinagógáját a hercegtől kapott telken.
1817-től az akadozó munkát a varasdi Dank vezetésével, a bécsi Ehmann és a marburgi Marek tervei alapján folytatták. A tetőszerkezet Grácban készült.
A frigyládát és az oltárt a bécsi Hoffmann és Preisach cégnél rendelték meg. A férfiak imaszékei Radkersburgban, a nőké (a második emelet karzatára) Kőszegen, Stegmüller asztalosmesternél készültek.
Az épületet 1821-ben avatták fel.



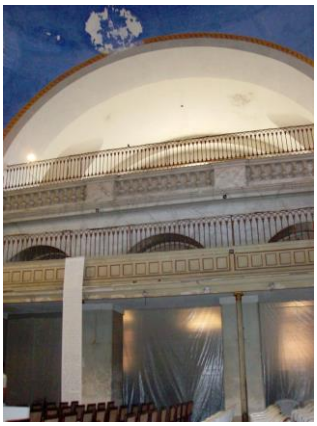
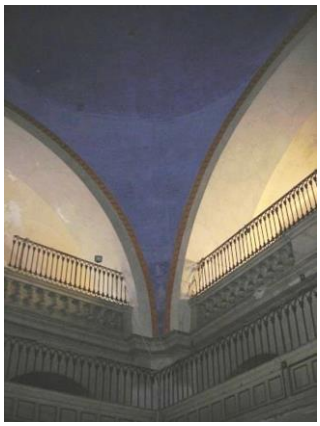










•Orgonája – első az országban – 1844-ben készült, Strasser D. Lázár költségén. Focht Ferenc pécsi városi orgonaépítő munkája volt.



Az orgonával egy időben épült alsó karzata (az orgona elfoglalta a felső karzat egy részét), amely 1890-ben bővült, mai formájába pedig 1927-ben került.
Az épületet 1883-ban restaurálták, 1903-ban kötötték rá az elektromos hálózatra.


Templomülés
az izr. templomban, 85-ik számu eladó vagy bérbeadó.
Bővebbet:
Dr. Etlényi Géza Ügyvédnél Nagykanizsán.
9009

1912
(Etlényi hatvanhárom éves volt, amikor 1936-ban meghalt.)

1912-ben a jobb- és baloldali felső karzathoz – a keleti oldalon – egy-egy új feljárót építtettek, megduplázva azok számát.
1921-ben készült el az első világháborúban elesettek áldozatát megörökítő emlékmű. Löfler Sándor budapesti műépítésznek Szeghalmy Bálint által módosított tervét valósították meg.
Az 1927-es kisebb módosításokat Baumhorn Lipót budapesti templomépítész tervezte meg. Ekkor alakították át az orgonát is (már elektromos energiával működtetve) és azt új helyen állították fel.



Baumhorn Lipót

1930-ban az épület belsejét a kupola kivételével kifestették, az aranyozásokat újból elvégeztették. Sajnos a falakat olajfestékkel fedték, pedig 1883-ban stucco-lustro technikával márványhatású falfelületeket alakítottak ki.
A zsinagóga 1845 óta nem sokat változott külső megjelenésében.









Négy kép az 1970-es évekből
(Az eredeti felvételek dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)

•1911-ben érdekes, az országban addig páratlan esemény történt a hitközségben. A hitközség módosította alapszabályát, adófizető hölgy tagjai számára a választások alkalmával megadta a szavazati jogot. Ráadásul ezt nem megbízottak útján, hanem személyesen megjelenve gyakorolhatták. Később a kanizsai precedens országszerte követőkre talált.
•1944-ben itt és a hitközség közeli ingatlanjaiban (Zrínyi utca 33., Csengery út 10. és Szent Imre utca 3.) volt a gettó, ahonnan a város és környéke 3000 zsidó lakosát indították haláltáborokba.
Nem tudni pontosan, hogy a városból hány embert hurcoltak el. Tény viszont, hogy az 1941-es népszámláláskor 31604 fő volt Nagykanizsa lakossága, ami 1944 júniusára 28702 főre csökkent. Utóbbi adatot a helyi lapból tudhatták meg olvasói.

229. Fő út 7. **(Korona Szálló*)**



1889-ben



1898



1940 körül



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



1960

•Uradalmi épület.
A két összefüggő épület (Fő út 5. és 7.) pincerendszerének kialakítása alapján a korábbi építésű. Így építtetője Grassics (Grasics) Jakab báró lehetett.

Grassics volt Kanizsa első földesura a törökök távozása után, 1703 és 1717 között. Azonos lehet a szerb származású Grasics Jakab (Jakov Gracic) báróval, akit „szerb bíróvá” neveztek ki a Duna–Tisza közén letelepedett szerbek részére. (A Rákóczi-féle felkelés miatt Gracic báró nem tudott hivatalába lépni.)
A ma divatos, de forrásokkal alá nem támasztott nézet szerint Grassics utódja, Szapáry István volt a ház építtetője.
Halis István viszont Grassics Jakab házának tartotta az épületet. Leírása szerint Grassics öt szobát alakíttatott ki magának az emeleten, a földszintet vendégfogadóként bérbe adta, amely a város első ilyen létesítménye lett. Amikor aztán Szapáry István gróf felépíttette a szomszédos várként emlegetett épületet, azaz rezidenciáját, akkor a ház egésze vendégfogadó lett. Sajnos Halis sem közölt nézetét alátámasztó forrásokat.
A ház a vár köveiből (tégláiból) épült, barokk stílusban.











1928

(A „Korona” kerthelyiségében, a ház Fő úti kijárata előtt a Fűtőházi Kézművesek Önsegélyező és Önképző Egyesülete zászlószentelésének vendégei.)

•1715-ben Simon Clement angol diplomata Kanizsán átutazva feljegyezte, hogy egy meglehetősen jó fogadóban szállt meg. Sajnos nem derül ki a leírtakból, hogy ennek épülete hol volt. A város akkori mérete alapján azonban nem feltételezem több „meglehetősen jó fogadó” létét.
•A város 1831-es leírása a házat már úgy említi, mint ami „egyenlően épült” a Fő út 5. számú épülettel. Mai egységes homlokzatát ekkoriban nyerhette el.
•Az itt működő szálló, a „Korona” 1932-ig volt a környék legrégebbi és legelőkelőbb szállodája. Ebben az időben emeletén 16 szoba, a földszinten étterem, kávéház és szép kerthelyiség várta a vendégeket. Legnevesebb bérlői Szigritz Róbert és Bogenrieder József voltak.

Értesités.

Van szerencsém ezennel a t. közönségnek becses tudomására hozni, hogy az „Arany Koronához“ czimzett vendéglőt f. é. szeptember hó 1-én át fogom venni.

Mindenkor rajta leszek, hogy nagyon tisztelt vendégeimet készséges szolgálat, valamint friss s izlésteljes ételek és kitünő italok által kielégithessem, a miért is kegyes látogatásért esedezem.

Nagy-Kanizsa, 1877. augusztus havában.

Kiváló tisztelettel

Szigritz Robert,
vendéglős.

(455 2—3)

1877

A Zöldfa szálló megnyitásáig (az 1840-es évek elejéig) csak itt tudták megrendezni a város nagy báljait.
1816-ban Frank János, az akkori bérlő „báladó Híradás” című meghívójában már akkor „könyörgött” (a szépnem iránti tisztelet okán), hogy a férfiak a táncteremben tartózkodjanak a pipázástól, e célból keressék fel a kijelölt helyiségeket. A zenét katonazenekar szolgáltatta: „Belovár-Kőrösi- Határ-Őrző nevet viselő Nemes Ezrednek Chorusa”.
A következő 1839-es tudósítást Hohl Zoltán jóvoltából közölhetem, aki azt a „Honművész” című lapban találta. Feltételezhető, hogy a tűzkárosultak segítésére gyűjtő, augusztus 19-én rendezett vigalomnak is e szálloda adott helyet.

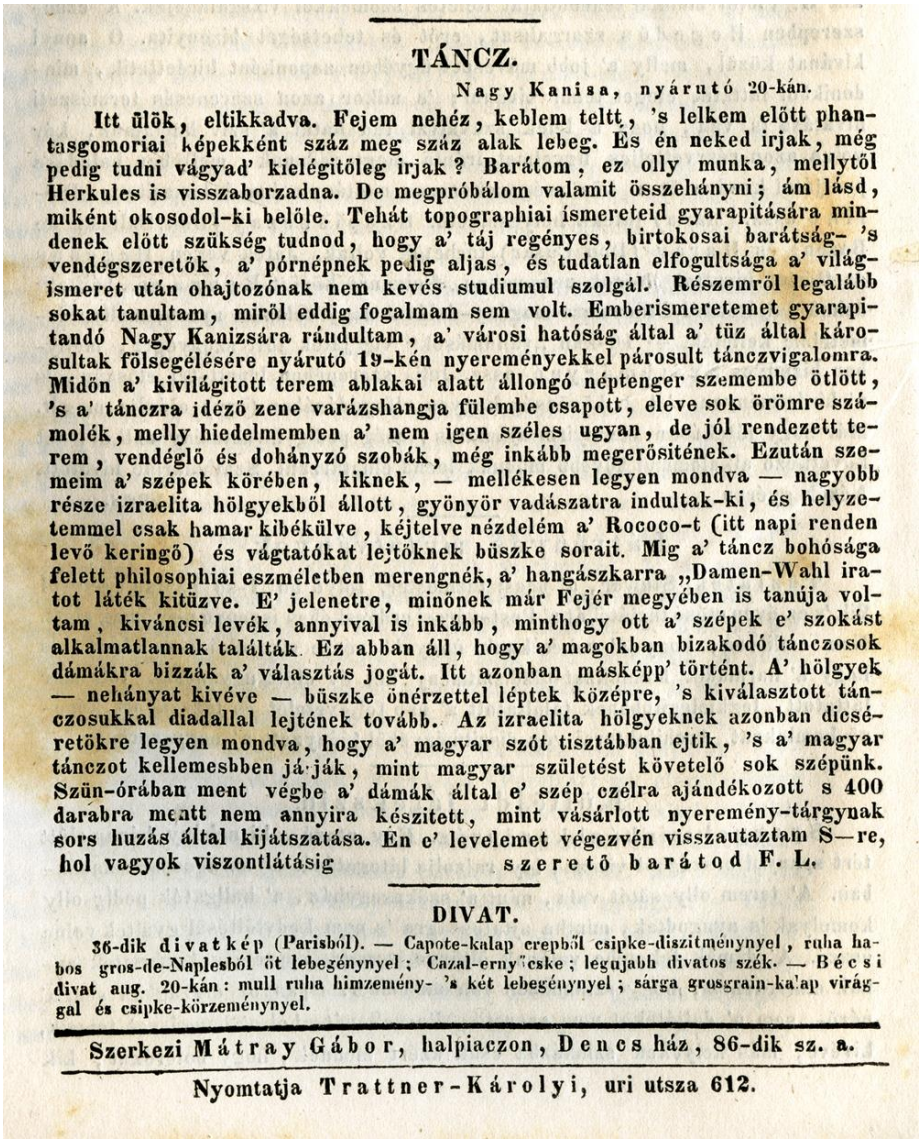

TÁNCZ.

Nagy Kanisa, nyárutó 20-kán.

Itt ülök, eltikkadva. Fejem nehéz, keblem teltt, 's lelkem előtt phantasgomoriai képekként száz meg száz alak lebeg. És én neked irjak, még pedig tudni vágyad' kielégitöleg irjak? Barátom, ez olly munka, mellytől Herkules is visszaborzadna. De megpróbálom valamit összehányni; ám lásd, miként okosodol-ki belőle. Tehát topographiai ismereteid gyarapitására mindenek előtt szükség tudnod, hogy a' táj regényes, birtokosai barátság- 's vendégszeretők, a' pórnépnek pedig aljas, és tudatlan elfogultsága a' világismeret után ohajtozónak nem kevés studiumul szolgál. Részemről legalább sokat tanultam, miről eddig fogalmam sem volt. Emberismeretemet gyarapitandó Nagy Kanizsára rándultam, a' városi hatóság által a' tüz által károsultak fölsegélésére nyárutó 19-kén nyereményekkel párosult tánczvigalomra. Midön a' kivilágitott terem ablakai alatt állongó néptenger szemembe ötlött, 's a' tánczra idéző zene varázshangja fülembe csapott, eleve sok örömre számolék, melly hiedelmemben a' nem igen széles ugyan, de jól rendezett terem, vendéglő és dohányzó szobák, még inkább megerősitének. Ezután szemeim a' szépek körében, kiknek, — mellékesen legyen mondva — nagyobb része izraelita hölgyekből állott, gyönyör vadászatra indultak-ki, és helyzetemmel csak hamar kibékülve, kéjtelve nézdelém a' Rococo-t (itt napi renden levő keringő) és vágtatókat lejtőknek büszke sorait. Mig a' táncz bohósága felett philosophiai eszméletben merengnék, a' hangászkarra „Damen-Wahl iratot láték kitüzve. E' jelenetre, minőnek már Fejér megyében is tanúja voltam, kivánesi levék, annyival is inkább, minthogy ott a' szépek e' szokást alkalmatlannak találták. Ez abban áll, hogy a' magokban bizakodó tánczosok dámákra bizzák a' választás jogát. Itt azonban másképp' történt. A' hölgyek — nehányat kivéve — büszke önérzettel léptek középre, 's kiválasztott tánczosukkal diadallal lejtének tovább. Az izraelita hölgyeknek azonban dicséretökre legyen mondva, hogy a' magyar szót tisztábban ejtik, 's a' magyar tánczot kellemesbben já·ják, mint magyar születést követelő sok szépünk. Szün-órában ment végbe a' dámák által e' szép czélra ajándékozott s 400 darabra menő nem annyira készitett, mint vásárlott nyeremény-tárgynak sors huzás által kijátszatása. En e' levelemet végezvén visszautaztam S—re, hol vagyok viszontlátásig szerető barátod F. L.

DIVAT.

36-dik divatkép (Parisból). — Capote-kalap crepből csipke-diszitménynyel, ruha habos gros-de-Naplesból öt lebegénynyel; Cazal-ernyőcske; legujabb divatos szék. — Bécsi divat aug. 20-kán: mull ruha himzemény- 's két lebegénynyel; sárga grosgrain-kalap virággal és csipke-körzeménynyel.

Szerkezi Mátray Gábor, halpiaczon, Dencs ház, 86-dik sz. a.

Nyomtatja Trattner-Károlyi, uri utsza 612.

Az 1850-es években a szálló emeletén 13 szoba volt. Alsó szobáiból 1863-ban alakították ki a vendéglői részt.
Érdekes módon oldották meg a szobák fűtéséhez szükséges, viszonylag sok kis kémény számának csökkentését: a tetőtérben téglából épített csatornákkal egyesítették azokat.



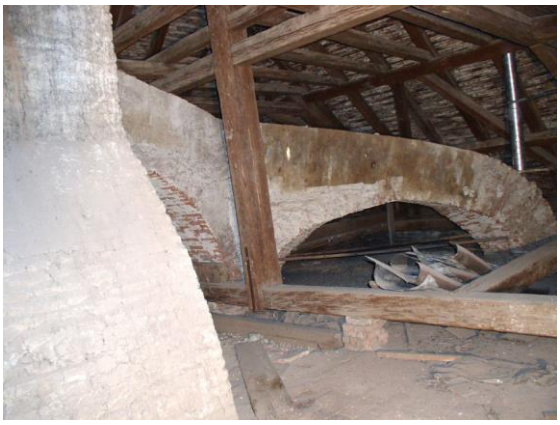

1891-ben Bogenrieder – az akkori bérlő – az épület előtt (a 7. szám kapujától nyugatra) kialakíttatta kávéház ponyvával fedett, szabadtéri részét. A tartószerkezetet, a díszes kerítést és rajta a lámpákat Schável János lakatosmester készítette. Az építmény elfoglalta ugyan a teljes járdát, de ebben az időben a kocsiutat teljes joggal használhatták még a gyalogosok.



Zalamegye legrégibb elsőrendű szállodája

a Korona szálló

Nagykanizsán, a Fő-uton

kávéházzal, étteremmel és 36 szobával,

melyek ujonnan a legmodernebbül rézbutorokkal és a legnagyobb kényelemmel vannak berendezve, — Az étteremben elsőrendű kiszolgálás, kitünő konyha, olcsó árak, a legjobb borok és sörök (Pilseni Urquelle és nagykanizsai Király-sörfőzde gyártmányai.) Minden szerdán este elsőrendű cigányzene az hangversenyez. Igen tisztelt vendégeimnek már eddigi rövid itt tartózkodásom alatt is megnyilatkozott szíves pártfogását megköszönve kérem a nagyérdemű közönséget, hogy további becses támogatásában részesíteni szíveskedjék. Tisztelettel: KISS ERNŐ szállodás.

1913

Reggel a szállodában:

ZALAI KIS TÜKÖR

KANIZSAI REGGEL

A reggel ólmos, álmosító
És szürke mint az őszi köd,
Az utcán künn tocsog a hig hó
És egy kocsis a bősz időt
Átkozza bús, fanyar szitokkal
Az alvó kávéház előtt;
S a szobapincér sebbel-lobbal
Keféli a sok, sok cipőt.

A szán most surran a vasutra
A döngő bolthajtás alól,
A lódiner bundába bujva
A szán karfáján kihajol.
Rákiált az álmos kapusra
S a szán már messze jár vele
A szél a havat szembe fujja
S a szeme könnyel lesz tele.

Harang kondul, a reggeli zaj
Alig-alvásom fölveri.
A szomszédomban most a szivbaj
A vén utazót nyögteti.

A szivet már erőszakosan
A csontujju kez zörgeti
S a szél fölöttünk a magasban
A telegráfot pöngeti.

Jó volna mostan messze lenni
Forró-kék déli ég alatt,
Nagy, zöld pálmák hüsén pihenni
S elaltatni a vágyakat,
A sok vágy, mely fájón bezengi
Minden napom és éjszakám,
Ott elmarad, ott nem bánt semmi,
Ott boldog is lennék talán

Rigoletto.

1914



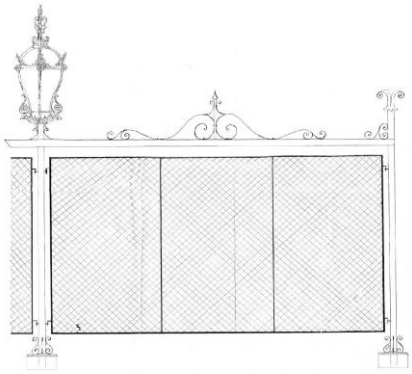

1910 körül
(Még áll Schável kerítése.)

•A vendéglő (és hasonló társai) ezekben az időkben heves kártyacsatáknak adott otthont, szórakoztatva a bámészkodókat is. Nem csoda, hogy Thury Zoltán író nagykanizsai látogatására úgy emlékezett vissza, mint amelyen könyvet, egyet sem, annál több csomag kártyát látott.

Az már helyben is sokak megütközését váltotta ki, hogy idővel a kártyázók új szokást alakítottak ki: jó időben – munkanapokon is – kitelepedtek a vendéglők előtti teraszokra és miközben mások dolgoztak, ők szenvedélyüknek hódoltak.



Kocsmai kártyázók (1883)

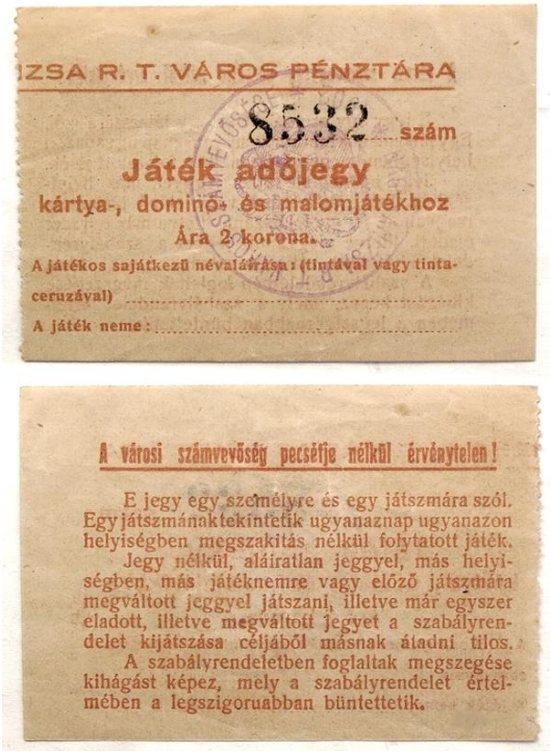

1902

•1908-ban vendégei megalakították a Korona Asztaltársaságot.



1920

•1932-re Kiss Ernő csődbe jutott (az okok között oroszlánrésszel szerepelt a Pannónia Szálloda felépítése), a „Korona” addig használt berendezési tárgyait árverésen értékesítették.



1932

(Hofer Viktor 1901-ben született.)

(Az apa, idősebb Hofer Viktor (1876-1941) a vasúti vendéglő bérlője volt 1923-tól haláláig. Tevékenységét özvegye néhány évig még folytatta.)

•1908-ban az országos meteorológiai szolgálat állomást létesített a városban. A műszereket a Korona előtti térségen helyezték el.
A napi jelentéseket ihászi Horváth István (1898 óta a város anyakönyvvezetője) adta.
Jelentései szakszerűségét helyben (is?) többen kétségbe vonták. A városi lap újságírója 1909-ben kifogásolta például a következő mondatot: „A felhőzet átlag félig borult, egészen borult 9 nap és tiszta derült ugyancsak 9 nap volt.” Ezt is: „Az emberek kénytelenek voltak felöltőiket is használatba venni.”

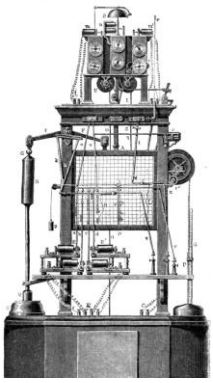

Meteorológiai adatokat rögzítő készülék (1873)

Meteorológiai mérésekről korábbi adatok is vannak.
Már az 1870-es években a gimnázium tanárai intézményükben, majd velük párhuzamosan 1881-től Sapam János ezredorvos a katonai kórházban (Király utca 40.) állítottak fel műszereket és végeztek megfigyeléseket. Ezek eredményét időnként közölte a helyi sajtó is.
1910-től az állomás a tűzoltók Kossuth-téri laktanyájában volt, akik a feladatot is átvették, hiszen ihászi Horváth István 1915-ben meghalt.
•Ugyancsak a szálló épülete elé szerelték a város által megrendelt első utcai „papírkosarak" egyikét. Ezeket 1910-ben készíttették vasból.
•Ezzel kapcsolatos, hogy az első utcai seprőgépet 1904-ben állították üzembe. Nem világos számomra, hogy miféle gépezet volt, de az 1908-ban beszerzett új masináról már több tudható. „Hatalmas" berendezés volt. Két ember és négy ló működtette, elől öntözött, hátul sepert.
Az első seprőautó 1936-ban kezdett dolgozni.

230. Fő út 8. (Bazár udvar*)

•A takarékpénztár székháza felépítése előtt itt Kiss József gombkötő (egy Kiss János nevű gombkötő már az 1830-as években a városban működött, József pedig szerepel az 1848-ban választójoggal rendelkezők között) emeletes háza, tőle keletre pedig egy földszintes ház állt.
Az 1864-es kataszteri térkép még egyetlen lakóházat ábrázol a telken. Így valószínűsítem, hogy Kiss József háza nyugati felét – 1864 után – átépíttette emeletesre.
Kiss 97 éves korában, 1880-ban meghalt. Ugyanezen évben az ingatlan új tulajdonosa az 1870-ben alakult Dél-zalai Takarékpénztár lett.



Az épület a századfordulón





A 20. század első évtizedében

•A két ház helyén a takarékpénztár építtette székházának és bérházának az eklektikus stílusú, mai épületet.
Kivitelezői Hencz Antal építész, Bachrach Gyula és Hirschl Ede vállalkozók voltak. A terveket Geiszl Mór készítette.
Miután az épületnek az északi udvarhoz tartozó része (a két udvart elválasztó szárnnyal együtt) 1881-ben elkészült, a második ütemmel folytatták az építkezést. 1883-ban került átadásra a déli rész, amivel kialakult a ma is létező átjáró ház.
A homlokzat ornamenseit Szász Gyula helyi születésű szobrászművész készítette.
Néhány év múlva a házat több helyen utólagosan meg kellett erősíteni. Visszatérő panasz volt például, hogy a Társaskör nagy táncmulatságai idején az épület ingani kezd.
•A Fő úton a banki rész bejárata későbbi munka. Mint az a lábazatba faragva ma is látszik, Rákos Manó budapesti szobrász alkotása 1928-ból:

„KÉSZITETTE
RÁKOS SZOBRÁSZ

BUDAPEST”

Az itteni helyiségek akkori, belső kialakítása Attenberger müncheni iparművész nevéhez fűződik.




















Az északi (balra) és a déli udvar a köztük lévő átjáróból nézve
(Kiss Judit 1976-os képei.)
(TGYM)

•A századfordulón e részben még a neves – sokszor Centrálként emlegetett – Központ Kávéház működött. 1890-ben nyitotta Tivolt János.

A városba ismeretlenként érkező Tivolt kibérelte a Fekete Sas patika (akkor költözött át a Fő út 6. szám alá) és az azzal összenyitható, udvari divatáru kereskedés, dohánybolt, cipészműhely, bútorraktár helyiségeit. Jelentős befektetéssel kialakíttatta a hamarosan nagyon népszerűvé váló vendéglátó egységét.
Az átalakítás napjaiban azonban még a kétkedők domináltak. Volt, aki azt jósolta, hogy nincs messze az idő, amikor a kávés lenyalná majd a sok aranyat a falakról, amit most a tapétázással felragasztat azokra. Másikuk megállapította, hogy a cégtáblán a „Tivolt" felirat egy év múlva könnyedén átírható lesz „Itt volt" változatba.
Nem nekik lett igazuk…
Asztaltársaságok alakultak, tagjaik törzsvendégekké váltak, az intézmény prosperált, a befektetés busásan megtérült. A tulajdonos az egyik nagyjából húszfős kompániának maga is tagja lett. Képviseltette abban magát minden felekezet és sokféle foglalkozás is. Tivolt visszaemlékezése szerint voltak köztük honvéd- és „közös" tisztek, orvosok, ügyvédek, törvényszéki jegyzők, bírák, kereskedők, továbbá egy-egy kalapos, kőfaragó, cipész, nyomdász, magánhivatalnok, mérnök, fogtechnikus és kávés (ő maga).



A kávéház előtti ponyvával fedett rész pedig nem csupán kellemes körülményeket biztosított az idősebbek időtöltéséhez, de izgalmassá tette a korzózást a fiatalabb korosztály számára. A flörtölés mindkét szereposztásban (hölgy a teraszon, úr az úttesten és fordítva) népszerű volt.
Feljebb, az első emeleten bérelte a Fő útra néző helyiségeit 1881-től a Nagykanizsai Társaskör. A kör alakuló ülését 1876-ban tartotta.
Akkor választotta alelnökének dr. Laky Kristófot, aki 1878-tól 1882-ig, elköltözéséig elnökként irányította az egyesületet.



Laky Kristóf
(Laky Kanizsán a királyi ügyészség első vezetője volt 1872 és 1882 között. Szombathelyre költözve a törvényszék elnöke, majd kúriai bíró lett.)

1902-ben a Társaskör a Lovák-ház emeletére tette át székhelyét.
Így a szabaddá váló termekkel felfelé bővíthette kávéházát Kardos József, az akkori tulajdonos.
Kardos, aki évekig dolgozott főpincérként a létesítményben, 1901-ben vásárolta meg a kávéházat a Zalaegerszegre költöző Tivolttól. (Mint Tivolt a helyi lapban sokkal később megírta, távozása után nem igazán találta helyét, mert egy városból, ahol „mindenkit" ismert már, szülővárosába került, de ott már nem ismert „senkit".)
Az új tulajdonos teljes felújítást is végeztetett. Az újságírónak különösen az újonnan beépített „szellentyűk" tetszettek. Állítólag teljesen füstmentessé tették a helyiséget.
A Központi Kávéházi Asztaltársaság 1910-ben jött létre.
A kávéházat a Centrál szálló (és kávéház) megépülése ítélte megszűnésre. Tulajdonosai (Kardos József és Steiner József) 1913 májusában rendezték meg 200 törzsvendég részvételével a búcsúestet.
Nem sokkal később Tivolt Jánosnak levelezőlapot kézbesített a posta: „Záróra! – Becsukjuk a Központot… Üdvözöljük, aki azt megnyitotta!"
A lap többi részét aláírások sokasága borította. A törzsvendégek nem feledték hajdani vendéglátójukat.
•Talán érzékeltet valamit e helyek záróra közeli hangulatából a Kanizsán született Abonyi Andor verse, a „Kávéházban". 1906-ban jelent meg a helyi lapban.

A füstös, meleg kávéházban,
Már minden olyan szomorú.
Bús a pincér, bús a gazda;
És bús a pikoló-fiú…

És fáradt, unott vagyok én is.

Vérző lelkem altatom,
S álmodom tüzes csókokról;
A hideg márvány-asztalon…



Abonyi Andor
(1887-1915)

•1905 nyarán a kávéház adott helyet az első városi sakkversenynek.
A tíz induló két fordulóban mérte össze erejét. Az első helyezett Dénes Ignác lett 15,5 ponttal. A második Pintér Dénes fél ponttal szerzett kevesebbet.
A második városi bajnokságra 1911-ben került sor. Érdekes, hogy az első két helyen – változatlan sorrendben – újra Dénes és Pintér végzett.
Mindkét sakkozó középiskolai tanári végzettséggel rendelkezett.
Dénes Ignác 1880-ban született. 1921-ben (négyévnyi orosz hadifogság után) nevezték ki tanárnak a helyi polgári fiúiskolába. Sokáig nem volt ott, Zalaegerszegre költözött. 1944-ben neki is gettóba kellett vonulnia, további sorsáról nincsenek ismereteim. (1883-ban született testvére, Beck Dezső, helyi ügyvéd 1944-ben Auschwitzban halt meg.)
Pintér Dezső (1885-1969) a városban élte le életét. Több kanizsai középiskolában is tanított.



Pintér Dénes az 1950-es évek első felében

•Az 1885-ben alakult Nagykanizsai Magyar Irodalom és Műpártoló Egyesület is itt, de a második emeleten bérelte helyiségét 1887-től. Kezdetben az Oroszlán szálló földszinti részében használtak három termet.
1895-ben Irodalmi és Művészeti Kör névvel kezdte újból tevékenységét.
1920-ban megszervezték zenekarukat is. Ehhez megvásárolták a megszűnt tűzoltó-zenekar hangszereit is. Az együttes vezetését rövid idő elteltével Ketting Ferenc vette át Mathea Károly fényképésztől.

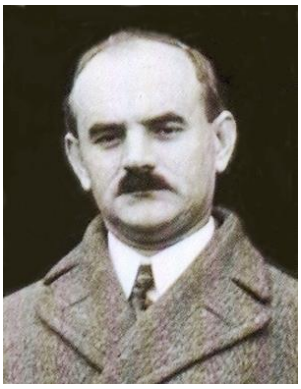

Ketting Ferenc
(1887-1978)
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)

Ekkor már (1921-ben) a Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör nevet viselte az egyesület, amely a második világháború után nem működött tovább.
•1883-tól a Zrínyi utcai oldal első emeletén voltak a Nagykanizsai Szabadelvű Kör helyiségei.
•A két udvart elválasztó szárny padlásterét különlegesen alakították ki. A második szintre itt egy (már nem létező) napfény-műtermet építettek, amelyben, egyes időszakokban kimondottan neves mesterek is dolgoztak.




Az udvarokat elválasztó szárny a századfordulón és jelenleg
(A cégtáblán elég jól olvasható, hogy ekkoriban Mathea Károly fényképész használta a műtermet.)

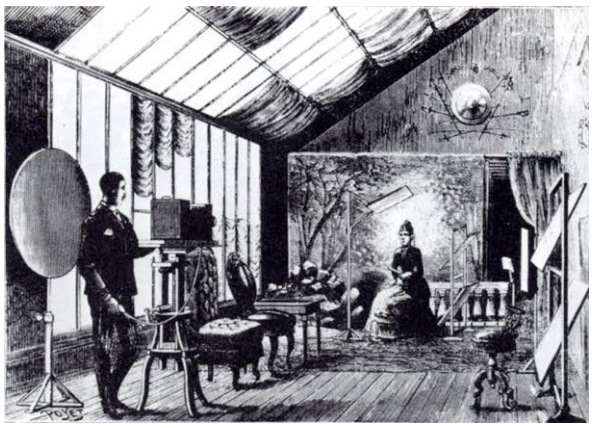

Napfény-műterem egy 1888-as rajzon

A következőkben a Zalai Közlöny és a Zala 1914-ig megjelent hirdetései alapján veszem sorba, hogyan követték egymást itt a fényképészek.

•A műterem − valószínűleg − első használói a Varga testvérek (Varga János és Varga György) voltak. Nagyon rövid ideig dolgoztak itt, de ezt megelőzően (esetleg követően) a Vízlendvay-ház (Erzsébet tér 19.) műtermében is tevékenykedtek.

Bár Szakács Margit a magyarországi fényképészekről írt tanulmányában 1900-ra becsüli kanizsai működésük befejezését, ennek nyomait nem találtam. Könnyen lehet, hogy az 1880-as évek közepétől már csak Zágrábban fényképeztek.







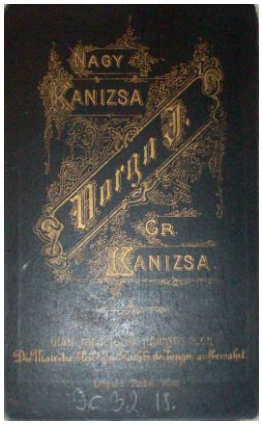

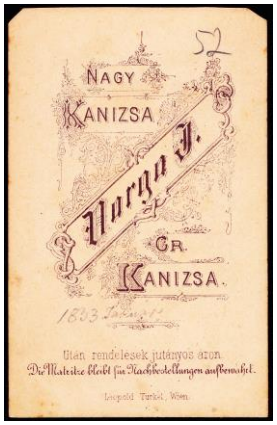



Léteznek külön munkáik is
(TGYM és fortepan.hu)
(Jobbra egy valószínűleg 1882-es kép.)

A Varga testvérek Zágrábban:









1880-as évek, 1893 és 1895



1909

•Vargáékat váltva, 1882-ben kezdte itt tevékenységét Décsey Ede. Az elérhető források szerint neki volt pesti műterme is, már kanizsai megjelenése előtt, de párhuzamosan is. Ezzel szemben, 1885-ben a Kolozsvári Fényképészeti Lapok harmadik számában egy kollégája nagykanizsai fényképészként nevezi meg.

Az viszont biztos, hogy kanizsai működését ekkoriban befejezte. A továbbiakban Pesten dolgozva szerzett magának valódi rangot a szakmában. Hírességek sorát fényképezhette és 1890-ben elnyerte a császár és királyi udvari fényképész címet.


FÉNYKÉPÉSZETI MŰTEREM.

Van szerencsém a nagyérdemű közönségnek szíves tudomására hozni, hogy a Varga féle fényképészeti műtermét Dél-Zalai takarékpénztár épület bazárjában helyben átvettem és azon leszek, hogy ép oly sikerült s a legfinomabb kivitelű fényképeket szolgáltassam, mint azok budapesti fényképészeti műtermemben készültenek.

Készítek

látogató-jegy nagyságtól az

Életnagyságu arczképig

ugyanúgy, a lehető legolcsóbb áraknak olaj-, aquarell és chrom-festett képeket, a mint azokat helyileg t. vevőim Pesten is ismerik.

Miután képeim egy a hol-mást a külföldi kitűnőbb fotográfusok és helybeli is eléggé ismertetnek tartózkodom azoknak feldicsérésétől és tisztelettel

megkérem a nagyérdemű közönséget műtermem szíves látogatására, a hol mindenki a legkényesebb és legfinomabb kivitelről meggyőződhetik.

☞ Szíves ügyelmeztetésül, hogy miután Varga urtól az egész matrix-gyűjteményt is átvettem, számlámat, kik magukat Varga urnak keresztek, elmaradandóságot tehetnek, melyek annunal eszközöltetnek.

N.-Kanizsa, 1882. október havában.

Mély tisztelettel

Décsey Ede

fényképész

Budapestről

1217 5—*


A legalkalmasabb karácsonyi és uj évi ajándék

egy jól kivitelü fénykép

melynek elkészítésére a n. é. közönségnek magamat ezennel tisztelettel ajánlom.

Minden modorban a legfinomabb kivitelü fényképeket semmitöbben a quarel festményeket ugyanitten.

élet nagyságu arczképeket

olajban művészileg kidolgozva szállitok.

Hogy minden e téren felmerülhető igényeknek megfelelhessek műtermemet külön a vis és olajfestmények előállításának megfelelőleg rendeztem be oly annyira hogy e bérmi munkáim a tökéletesb legjobb nevü intézetével is kiállják a versenyt.

☞ **Borult időben is a legkerültebb gyermek felvételek is eszközöltetnek.** ☜

Hogy esetleges rendelésemet még kellő időben elkészíthessem kérem azokat lehető rövid idő alatt feladni.

Nagy-Kanizsán a „Délzalai takarékpénztár" Bazárjában.

Décsey József

fessitő és fényképész.

402 1—*

1882 és 1883



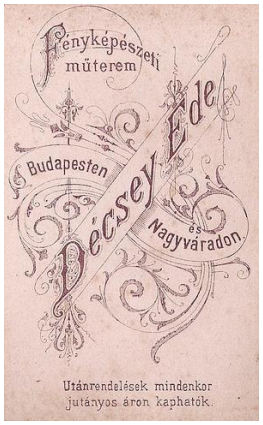

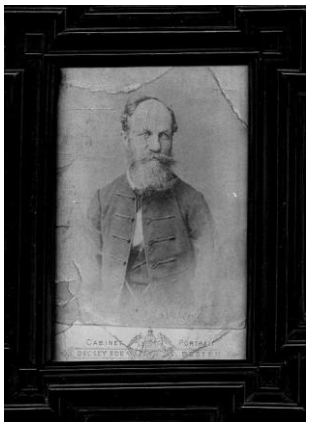

Jobbra Jókai Mór fényképe

•Haas Miksa az a mester, aki munkásságáról lényegében nem tudok semmit. Egyetlen felvételét ismerem. Jellegzetességei alapján úgy gondolom, hogy a kép az 1880-as években készülhetett. A hirdetések, a további fotók hiánya arra utal, hogy Haas csak nagyon rövid ideig dolgozhatott Kanizsán.





(A háttér szokatlan megválasztása a kép mai szemlélőjének kimondottan előnyös. Üzenet abból az időszakból, amikor a zsúptetős lakóház még megszokott dolog volt a városban.)

•Egy 1885-ös hirdetésből tudhatjuk meg, hogy decemberben már Istvánffy Ilona használta a műtermet. Minden bizonnyal ő volt a mesterség első női művelője a városban.

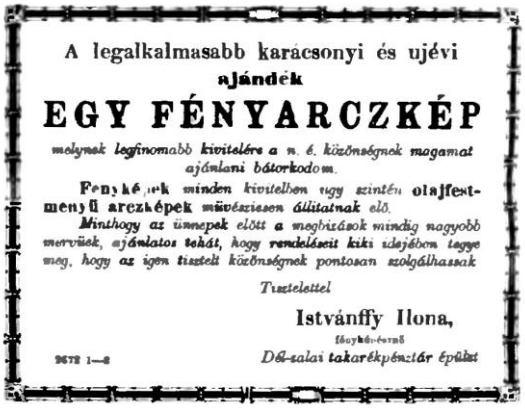

A legalkalmasabb karacsonyi és ujévi
ajándék
EGY FÉNYARCZKÉP
melynek legfinomabb kivitelére a n. é. közönségnek magamat ajánlani bátorkodom.
Fenyképek minden kivitelben ugy szintén olajfestményü arczképek művészieson állitatnak elö.
Minthogy az ünnepek előtt a megbizások mindig nagyobb mervüek, ajánlatos tehát, hogy rendeléseit kiki idejében tegye meg, hogy az igen tisztelt közönségnek pontosan szolgálhassak
Tisztelettel
Istvánffy Ilona,
fénykép-észnő
Dél-zalai takarékpénztár épület
2672 1—2

1885

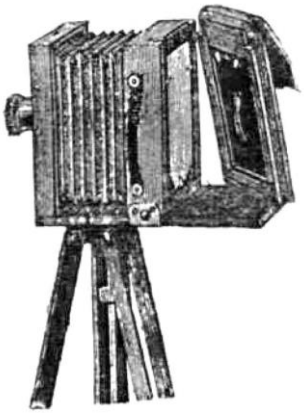

(1899)



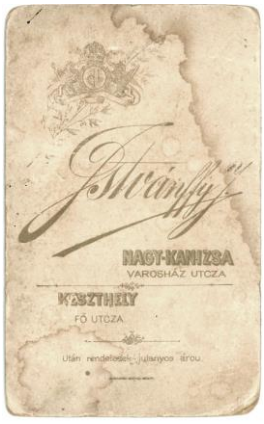

Sokáig nem maradt e helyen, a század vége felé már az Ady utca 6. szám alatt állt házban dolgozott.
•Istvánffyt Fodor József fényképész váltotta. Letelepedéséről 1887 májusában adott hírt a helyi sajtó, dicsérve hazai és külföldi mestereknél szerzett szakképzettségét.

Fényirda megnyitás.

Alulirott van szerencsém a nagy-kanizsai és zalamegyei magas uraságok s a n. é. közönség tudomására hozni, miszerint a délzalai takarékpénztár épületében levő fényképészeti műtermet a jelenkor igényeinek megfelelőleg berendezve f. évi május 1-től megnyitom.

Fényképek minden nagyságban a legdiszesebb kiállitással, műtermemben megrendelhetők.

Magamat a magas uraságok s a n. é. közönség becses pártfogásába ajánlva, maradok legalázatosabb szolgája.

Kelt N.-Kanizsán április 30. 1887.

FODOR JÓZSEF
fényképész.

3031. 2—5.

1887







•A nagyszebeni születésű Uher Ödön (1859-1931) volt az a Kanizsán is élő, dolgozó fényképész, aki Budapesten kiemelkedően jó nevet szerzett magának.



Uher Ödön



Fényképészeti műterem áthelyezés és átvétel.

Van szerencsém a mélyen tisztelt közönség szives tudomására adni, miszerint

fényképészeti műtermemet

Bécsből ide helyeztem át, és **FODOR JÓZSEF** ur helyben, fő-tér, a délzalai takarékpénztár épületében lévő jóhirű műtermét átvettem, s azt uj dekoracziókkal és diszhutorral valódi fővárosi elegancziával és kényelemmel berendeztem.

Támaszkodva Koller tanár budapesti csász. és kir. udv. fényképésznél tett tanulmányaimra; továbbá Bécsben és Bártfa fürdőhelyen, (holnlók műtermem van,) hosszu éveken át szerzett tapasztalataimra, melyek elegendő biztositékot nyujtanak az iránt, hogy a mélyen tisztelt közönség igényeinek minden tekintetben megfelelhetek, ajánlom műtermem szives igénybevételét. A legkitűnőbb képek elkészitésével, gyors és előzékeny kiszolgálással oda fogok hatni, hogy a mélyen tisztelt közönség becses pártfogását kiérdemelhessem.

Felvételeket borus időben is a legnagyobb sikerrel eszközlök.

Nagy-Kanizsán, október hó végén

Mély tisztelettel

Uher Ödön,

fényképész.



Fényképészeti műterem.

Van szerencsém Nagy-Kanizsa város és vidéke n. é. közönségét értesiteni, hogy a városház-utczában levő Szénássy-féle fényirdát átvettem és azt a mai kornak megfelelőleg berendezve, épügy mint a délzalai takarékpénztár (bazár) épületében levő

fényképészeti műtermemet

saját vezetésem alatt fogom folytatni.

Az eddigi megtisztelő bizalomért köszönetemet nyilvánitva, kérem ezt a jövőre is.

Uher Ödön, fényképész Nagy Kanizsán.

1891 és 1894



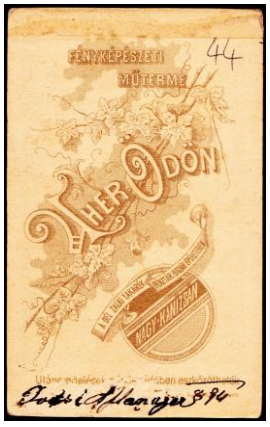

(fortepan.hu)

Mint hirdetéséből látható, 1891-ben került a városba.
Kanizsai éveinek hosszú távú következményei is lettek. A helyi református gyülekezet anyakönyve szerint fia, Ödön 1892. augusztus 30-án, leánya, Gizella 1894. január 10-én Nagykanizsán született. Ugyanitt kiderül, hogy a fényképészként megnevezett Uher felesége Szénássy Anna volt.

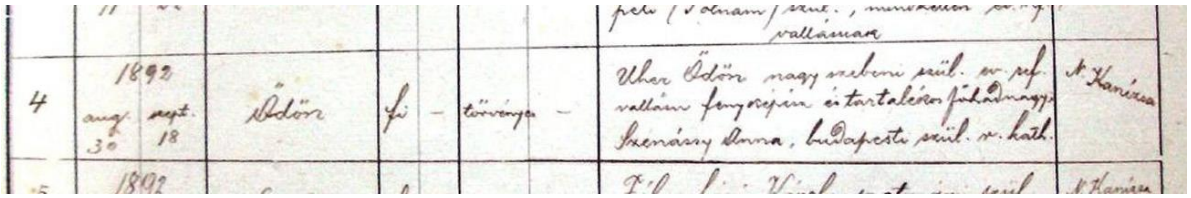

Felesége személye magyarázhatja, hogy Uher 1894 májusában arról tudósította ügyfeleit, hogy a Városház (Ady) utcában átvette a Szénássy-féle „fényírda” működtetését is. (Az Ady utca 6. szám alatti, eredetileg Fiedler Gyula által használt műterem.)

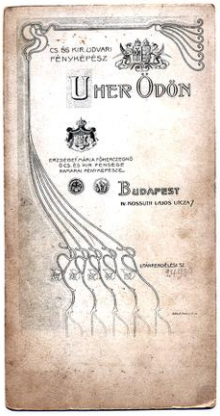

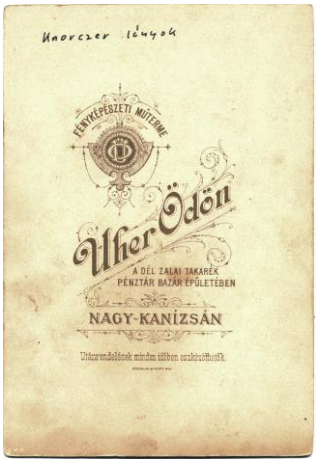



Uher felvételén Knortzer Györgynek, a Tűzoltó Egylet főparancsnokának öt lánya közül négy

(Balról: Paula (1882-1911), Margit (1880-1942), Aranka és Anna.)
(A kép eredetije Miha Tamásné tulajdonában.)

Uher 1895 tavaszán családostól Budapestre költözött. Műterme még neve alatt működött, de a tényleges tevékenységet már Mathea Károly végezte ott.
1896-ban felesége még tagja volt a helyi Keresztény Jótékony Nőegylet választmányának.
Uher 1900-ban budapesti mesterként kapta meg a császár és királyi udvari fényképész címet.



Uher egyik képe a városról

1911-ben – Németországban tett tanulmányútja után – Pesten, a Kossuth utcában lévő műtermét filmkészítő üzemmé alakította, majd létrehozta az Uher filmgyárat.



1916



1918

Ebben 1912 és 1918 között huszonnégy játékfilm készült. Közülük kettő:




„Mire megvénülünk” (1916) és „A bánya titka” (1918)

Főrendezője fia (Ödön) volt, aki a filmgyártáshoz kapcsolódó találmányai (másológép, hívógép) révén is ismert.



Márkus László és ifj. Uher Ödön



Ifjabb Uher Ödön

Az ifjabb Uher 1919-ben az Omega filmgyár egyik alapítója lett. Ezután Berlinben filmtechnikai vállalatot hozott létre, repülőgépek tervezésével foglalkozott, majd gyártulajdonossá (fényképezőgép, magnetofon, hűtőszekrény) vált.





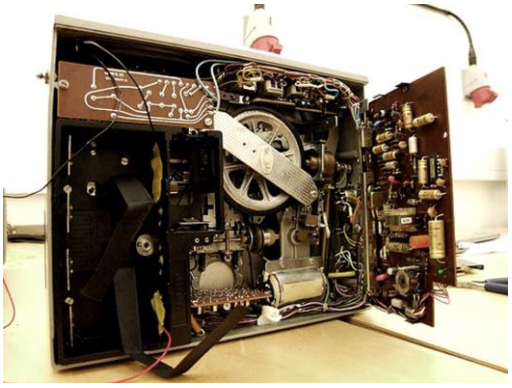

•A műterem következő tulajdonosa Mathea Károly, Uher korábbi munkatársa lett. Uher utódjaként hirdette magát.
1895-ben egyike volt az Irodalmi és Művészeti Kör alapítóinak.


Fényképeket, *melyek karácsonyi és ujévi ajándékul kiválóan alkalmasak a legkisebb alaktól egész életnagyságig* **müvészies kivitelben** *mérsékelt árért*

Mathea Károly

fényképészeti műterme *Nagy-Kanizsán, jótér Dél-zalai takarékpénztár épületében készit.*

Különlegesség aquarell pastell és olajképek, *továbbá* **platinotypiák.** *Vidéki megrendelésekre különös figyelem fordittatik.*


Mathea Károly

fényképészeti és fényképnagyitó müintézete

Bazár-épület, II. emelet.

Készit a legujabb irányu (modern) valódi művészi fényképeket és nagyitásokat bármely régi fénykép után, továbbá selyemre és különböző műtárgyakra is.

1897 és 1906


Mathea K.
Fényképészeti műterme
NAGY-KANIZSÁN
(Bazár épület.)
Életnagyságu fényképek
és Aquarell festmények
minden arczkép után
eszközöltetnek.
Nkanizsán 1904
Julius 2-án
35

(fortepan.hu)


MATHEA K.
FÉNYKÉPÉSZETI MŰTERME
NAGY-KANIZSÁN
Bazár épület.
EZÜST ÉREMMEL
KITÜNTETVE.
PÉCSI ORSZ.
KIÁLLITÁSON 1907
Életnagyságu fényképek Aquarell és olajfest-
mények minden fénykép után készülnek.


Mathea Károly
(UHER ÖDÖN UTÓDA)
FÉNYKÉPÉSZETI
MŰTERME
NAGY-KANIZSÁN
(Bazár Épület)


MATHEA KÁROLY
NAGY-KANIZSÁN



Az ifjú pár egymással és hozzátartozóikkal 1919 júliusában
(A képek eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

Mathea megjelenésével megszűnt a fényképészek cserélődése e helyen. Sőt! Ő lehetett közülük az utolsó. Az 1926-os címtár még őt nevezi meg itteni mesterként.
Igaz, a felsorolásban szerepel egy Barthold nevű fényképész is a Fő út 8. címen. Könnyen lehet, hogy nem létezett két műterem akkor sem, hanem már Barthold végezte az érdemi munkát az idős Mathea helyett.
Mathea Károly 1933-ban hunyt el. Hetvenegy esztendős volt akkor.
•Itt térek ki arra, hogy 1916-ban a Mathea család síremléket állíttatott előző évben meghalt kisfiújuk sírjára. A szürke márványból faragott kompozíciót a köztemető első művészi síremléknek nevezte a helyi lap újságírója.
Alkotója neve nem maradt fenn és a szobron sem találhatjuk.





•Az 1869-től a városban élő Hoffmann Mór (1843-1915) 1875-ben került a polgári iskolába tanítani. 1874-től – indulásától – szerkesztette a „Zala” című lapot. 1882-től a

lap társszerkesztője volt. 1902-ben költözött Budapestre. Akkor már a polgári iskola nyugalmazott igazgatója volt.



Hoffmann Mór

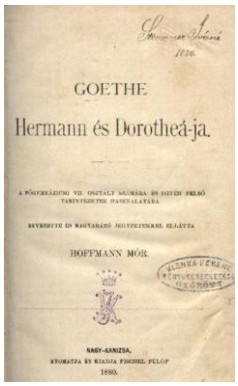



Hevesi Sándor

Az ő fia volt Hevesi Sándor (1873-1939), a Nemzeti Színház igazgatója.
A család kezdetben itt lakott. Egy 1883-as hirdetés szerint már a Kinizsi utcában volt a lakásuk.
•A két világháború között a házban volt a Drávakavics Kitermelő Vállalat központja.



A céget 1921-ben alapította Pauk Vilmos mérnök.


Pauk Vilmos
okleveles mérnök
magánmérnöki irodája
NAGYKANIZSA
Nagár-ut 5. sz. Hungária szálló mellett.
Elvállal földmérést, tagosítást, birtokrendezést, gazdasági épületek, lakóházak tervezését; szakértői szemléket, becsléseket; szabadalom kieszközléseket úgy hazai mint külföldi érvényességgel.

1903



Pauk Vilmos (1879-1944) és Rédei Imre (1888-1944)

Egy év múlva társult Rédei Imrével. 1923-tól Rédei Imre és társa szerepel a cégbírósági adatokban tulajdonosként. (Rédei helyben volt a vasút főmérnöke.) A vállalkozás tevékenységére emlékeztet Gyékényes tórendszere.



•Az északi udvarban áll az Ady utca 4. számú lakóházból áthelyezett ón fiúcska figura.
•Az ingatlan udvari része – a Bazár udvar – nem egyetlen volt korábban a városban, amely saját nevet kapott. A 19. század második felében a Vasember-ház udvarát csak Nagy udvarként emlegették, az Eötvös tér 30. szám alatt pedig a Vas udvar várta a vásárlókat.
Ennek is része volt abban, hogy a város önkormányzata 2002-ben a lakosság javaslatainak begyűjtése után néhány belvárosi udvarnak nevet adott:
Ady utca 1.: Harang udvar, Erzsébet tér 1.: Aradi udvar, Erzsébet tér 14-15.: Kiskastély udvar, Erzsébet tér 18.: Szever udvar, Erzsébet tér 20.: Szerb udvar, Fő út 4.: Mester udvar, Fő út 5.: Vár udvar, Fő út 6.: Zsinagóga udvar, Fő út 7.: Korona udvar, Fő út 8.: Bazár udvar, Fő út 10-12.: Belus udvar.
Valamivel később az építési vállalkozók kérésére még két elnevezés született:
Ady utca 35.: Zerkowitz udvar, Kinizsi utca 2.c: Kinizsi udvar.
Ezek bejárata elé, a járdába ágyazva alumínium-öntvény névtáblák kerültek.





231. Fő út 9. **(Weiser-ház*)**

•A mai ház két pici, földszintes elődje is a Weiser család birtokában volt.
Közülük a keleti oldal épülete oromfalával fordult az utca felé. Az 1870-es években Schwarzenberg R., a jómódú magyar szabó (sötét posztó csizmanadrágok, mellények, dolmányok készítője) dolgozott benne.
A „Korona” szomszédságában, a másikra merőleges tájolással álló épületben hosszú időn át a Rotschild-féle üvegkereskedés várta vevőit. (Az 1906-ban, 83 éves korában meghalt Rotschild Albert lehetett tulajdonosa.) Ezt követően Gross Miksa (1904-ben, élete 60. évében halt meg) mészárosmester használta az üzlethelyiséget.

Weiserék öreg házai korántsem voltak a Fő út díszei. Egy apró faluban sem büszkélkedtek volna velük. A helyi lap is megengedett magának némi élcelődést a látvánnyal kapcsolatban:

— *Párbeszéd.* A. Ilomályosodnak a csillagok Nagy-Kanizsa felett. B. Hogy-hogy? no ijeszgess barátom. A. Weiser urnak a főutczai lebujházn meszeltetik. B. Ilja barátom legyen az is weiss. A. Inkább lenne schwarz, már azt gondolták épit. B. ennél egy betüvel többet teez, épit helyett szépit.

1873

•Weiserék az 1820-as években telepedtek Kanizsára. Az ingatlan 1856-ban Weiser János Károly (1805-1872) vaskereskedő (a Nagykanizsán, 1845-ben született József apja) tulajdonaként szerepel az uradalmi iratokban.
Híres gépgyáruk 1842-ben alapított elődje a Kis Sörház (Ady utca 29.) telkén valamelyik uradalmi épületében működött. E műhelyben tűzszekrényeket, gőzgépek egyéb alkatrészeit, kovácsárukat készítettek. Ott volt vaskereskedésük is, az „Arany Kaszához”, de azt, még új házuk megépülése előtt, ide költöztették.





A századfordulón



A két világháború között



Az 1940-es évek második felében

•A mai ház Weiser József (1845-1918) gépgyáros lakóházaként 1885-ben, 1886-ban épült, eklektikus stílusban, Ludwig Schöne terve szerint.



Weiser József (TGYM)



Schöne egyik szobra Bécsben



A bécsi építész az időszak felkapott tervezőjének számított a városban. Azok vették igénybe szolgálatait, akik megengedhették maguknak az általa megálmodott, gazdagon díszített épületek magasabb költségeit.










SOPRON
BANK
BURGENLAND


SOPRON
BANK
BURGENLAND


9

















1976-ban
(TGYM)



A lépcsőházi fogódzkodást segítő hajdani kötelet oroszlánfejek tartották (1995)

•Földszintjén a tulajdonos híres vaskereskedése és raktára helyezkedett el.



1893

A kereskedést 1909-ben megvásárolta Bäder József (Weiser addigi üzletvezetője) és budapesti társa, Fischer Jakab Károly (64. évében járt, amikor 1935-ben meghalt). A vállalkozás a két világháború között is tulajdonukban maradt.



1920

•Az épület – belsejében is – több helyen őrzi eredeti kialakítását.
Szép a lépcsőház ajtaja és a lépcső korlátja, az alsó részére állított lámpával.
A kapualjban, a lépcsőházba vezető rövidke folyosó feletti fülkében egy szoborcsoport (két fekve támaszkodó alak között egy méhkas) van elhelyezve. Az adatok között nincs olyan, amely bank itteni működésére utalna; elképzelhető, hogy a mű máshonnan került ide.


Az 1890-es években

Az emeleti nagytermet ugyan a Rákosi-korszakban fallal két lakássá osztották, de még léteznek a mennyezet fából faragott díszei és a hasonló kialakítású hajdani ételkiadó is.
A vaskereskedés még az államosítás után is évtizedekig működött, de „modernizálásakor” az üzlethelyiség három oldalán kialakított, díszes kovácsoltvas korlátú galériáját elbontották.
Közvetlenül az emeleti rész alatt, a homlokzaton viszont még halványan látható a felirat: WEISER J. C. VASRAKTÁRA.

Sajnos a kirakatok vasredőnyeit 2007-ben eltávolították, de felső részükön a szép kovácsoltvas védőrácsok ma is a helyükön vannak.





A homlokzat 2012-es rendbetételekor a tulajdonosok még Weiser vaskereskedése hajdani feliratát is rekonstruáltatták

•Strasser Márton (1876-1944) látszerész nevével először a helyi lapok 1905-ös évfolyamában találkozhatunk. Ekkor a Városháza épületében bérelt vállalkozásának üzlethelyiséget. A továbbiakban gyakran költözött a belváros egyik épületéből a másikba. Amikor az alábbi reklámot megjelentette (1920) itt volt a boltja és a műhelye.



1920

1921 végén társult Szakáts Gyulával. Ezt követően elköltözhetett a városból, mert a továbbiakban személyét már nem említik az újságok.
•1906-ban Strasser kezdeményezésére alakult meg a Nagykanizsai Sport Club, amelynek alelnöke lett. Nagyjából nyolcvan taggal kezdték meg működésük a polgári iskola tornatermében.
•A ház előtt állt az 1934-ben felállított első két, zöld színű nyilvános telefonfülke egyike. A másik az Erzsébet tér 20. számú ház elé került.



1939

232. Fő út 10-12. (Belus udvar) (**Dobrovits-ház*)**



A 19. és 20. század fordulóján (Balról a második ház.)

•Dobrovics Dömötör (1881-ben hunyt el) apjától, Dobrovics Péter méterárukereskedőtől örökölte az emeletes házat, amely a 10. számú telek utcai részén állt. (Az apa egyik utazása során vesztette életét: lovai megbokrosodtak.)
Az ódon hangulatot árasztó Dobrovics-ház lebontásakor a város egyik legöregebb lakóháza volt.







(Jobbra a Fő út, balra a Bazár udvar felőli szárny.)

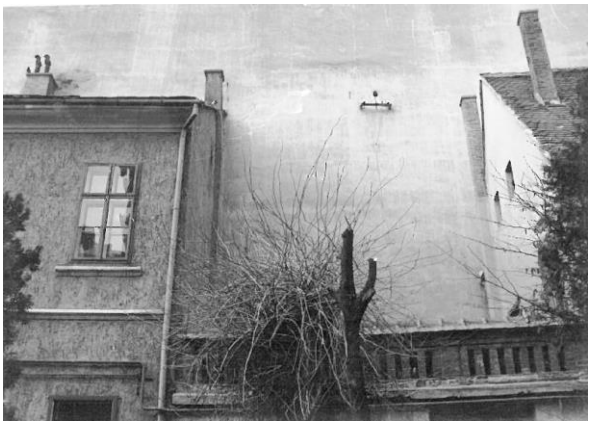

Négy kép az 1970-es évekből
(Az utcai és a Dobrovics Dömötörné által építtetett, ma is létező ház kapcsolódása.)
(Az eredeti felvételek dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)



Kiss Judit 1976-os képe
(TGYM)

•Dobrovics Dömötör második felesége (Csók Ilona, aki 1927-ben, élete 82. évében halt meg) már özvegy volt, amikor – 1885-ben – felépíttette a ház ma is álló, udvari szárnyát. Az épület tervezője, kivitelezője Sallér Lajos volt.
A földszintjén akkor kialakított pékséget – más pékségei mellett – Gärtner Vilmos működtette. Akkoriban még a Zrínyi utcáról is bejárata volt az ingatlannak, része volt az ottani, 37. számú földszintes ház is.





• A 18. század második felétől megjelenő görög kereskedők közül a Dobrovicsok fontos szerepet játszottak a város életében. Közülük elsőként a textilkereskedő Ignác kerülhetett a város polgárai (purgerei) sorába 1810-ben.
A család görög eredetűnek vallotta magát, amit bizonyít a görögök 1793-as összeírása, de Dobrovics Mihály felesége, Elena (máshol Anna, Jelena, Helena) is görög (Mauritzi) családból származott.
•A család utolsó Kanizsán élő tagját, Dobrovits Milánt (Dömötör – második házasságából származó – fiát) 1906-ban választották a letenyei kerület képviselőjévé.



Dobrovits Milán

Dobrovits sikerének híre nem okozott örömmámort a „Zalai Közlöny” szerkesztőségében.
Előbb megírták, hogy miként fejtette ki véleményét Dobrovits „a letenyei kerület demokratikus érzelmű választói előtt” az általános, titkos választói jogról:
− Hát, ha a választói jogról való véleményemet akarják tudni, igen tisztelt választópolgárok, azt is megmondom. Ez éppenséggel nem veszedelmes „portéka”.

Ez annyit jelent, hogy ti, kedves választópolgárok − kik engem „szeretett képviselőtökké” fogtok megválasztani − ezentúl is, minden körülmények között szavazni fogtok. Ezt ígérem és ez így lesz. Ha pedig esetleg fiaitoknak és unokáitoknak is megadjuk ezt a szép és sokat jelentő jogot, azt hiszem, ti sem vagytok ellene.
Az újságíró szerint a képviselő maga mesélte el így az esetet a Központ kávéház egy jókedvű társaságának kérésére. Ezek után még közölte, hogy a nagy horderejű kijelentést a kerületben nagy lelkesedéssel vették tudomásul, majd döntött, dicsérni is fog:

„A kanizsai lapoknak illő dolog is feljegyezni, hogy Dobrovics Milán képviselő hétfőn már bent lesz a „házban”. Természetesen a t. képviselőházban. Örülnek is ennek a kanizsaiak. Az öröm okait a következőkben összegezhetjük:
1. Dobrovics Milán kanizsai ember.
2. Dobrovics Milán „elegáns alakja” azt a hiedelmet keltheti Pesten, hogy itt minden ember elegáns, vagyis rendelkezik azokkal a kvalitásokkal, mely − kanizsai vélemény szerint − képviselőségre predesztinál.
3. Dobrovics Milán nagyon sok képviselőházi jegyet fog kijárni.
4. A „Központ” kávéháznak is van képviselő törzsvendége.
5. Farsangi mulatságaink nagy sikerrel kecsegtetnek, mert Dobrovics képviselő úr pompás bálrendezői ötleteket fog hazahozni.
A „szemelvényeket” csak helyszűke miatt nem folytatjuk. A felsoroltakból is láthatjuk, hogy van okunk az örömre.
Az igazság kedvéért fel kell még jegyeznünk, hogy a pesti lapok országgyűlési tudósítóinak − újságírói nyelven mondva − „jó anyag” lesz Dobrovics Milán képviselő úr, kiről, ha nem csalódunk, a következőket fogják néhány nap múlva feljegyezni: „A képviselőház új tagjai közt feltűnik Dobrovics Milán a letenyei kerület új országgyűlési képviselője, kinek elegáns alakja sok dolgot fog adni a hölgy karzat gukkereinek.”
Lesznek ezért irigyei is Dobrovics Milánnak, de jól mondotta az ünneplés egyik szónoka: „inkább száz irigye legyen, mint egy sajnálkozója”.
Egyebekben sok szerencsét az új pályához.”

Dobrovits 1909 nyarán saját lapot indított. Az „Országos Néplap” első számát már a politikailag közel álló (szintén függetlenségi érzelmű) „Zala” sem hagyhatta szó nélkül.

Előbb az új lap által adott programot, annak ígéreteit (fűt és fát) kifogásolták. Például az állítást, amely szerint, ha létrejön az önálló magyar nemzeti bank, minden magyar embernek háromszor annyi pénze lesz, mint előtte.
Igazi botránykőnek azonban „A nemzet vezérei.” felirattal közölt arcképcsarnok találtatott. Ezen Dobrovits nagy, egészalakos fényképét olyan egyéb vezetők kisebb képei vették körül, mint: Kossuth Ferenc, Apponyi Albert, Justh Gyula Batthyány Tivadar, Holló Lajos.
A „Zala” újságírója így jutott a végső következtetésre, hogy az új lap „legközelebb a borsfai bíró arcképét fogja közölni nemzetünk másodrendű vezéreinek arcképcsarnokában”.
Sokkal kíméletlenebb volt a „Huszadik Század” című folyóirat 1909 augusztusában.
A magát beköszöntőjében perzselően magyarnak, demokratikusnak és liberálisnak ígérő lapról itt is megemlítették, hogy míg Dobrovits 18 centiméteres fényképet érdemelt, addig a nemzet többi vezére csak 7 centimétereset, de ezután a közölt programot szedte a cikk írója ízekre. Végül elrettentésül egy részletet idézett az újságból. Ezt közlöm én is (dőlt betűkkel a szerző megjegyzései):

„János gazda a képviselőnél.
(Nyilván állandó rovatnak készül.)

Képviselő: Hát János gazda, mi jó szél hozta hozzám?
János gazda: Hát mán megkövetem a nagyságos képviselő urat, én olyan deputáció félében jöttem...
Képviselő: Deputációban?
János gazda: Igenis. Mert hát valami fúrja a komák oldalát. Nem tudjuk, hogy hányadán vagyunk a fránya néppárttal. Azt mondja az Istók komám meg a Ferke komám — az, aki azelőtt néppárti volt: — „János koma, te a jövő héten úgyis fölmész Pestre, keresd meg a képviselő urat, s kérdezd meg tőle, hogy van az, hogy a néppárt, aki azt mondja, hogy a népért van, nem akarja a magyar bankot, hanem az osztrákot?”
Képviselő: Aztán nem lát át kend a néppárt szitáján?
János gazda: Nehéz az kérem, mert a szita igen sűrű.
Képviselő: Hát nem vette még kend észre, hogy a néppárt hatvanhetes, és a hatvanhét pedig Béccsel szűri össze a levet.
János gazda: De hát ők azt mondják, hogy jó magyarok...
Képviselő: Azt is mondják, hogy a népnek a pártja.
János gazda: Aztán Rakovszky a Kossuth-nótát is már énekelte...

Képviselő: Igen, de a Gotterhalte szövegével.
János gazda: A hán! Már pedzem! Tehát ők mindig az ellenkezőjét értik annak, amit mondanak.
Képviselő: Hát persze, János gazda.
János gazda: Nohát, köszönöm, képviselő úr. Most már értem. Majd résen leszünk. Isten áldja, képviselő úr!
Képviselő: Isten jó nap, János gazda. Aztán ha megint valami fúrja az oldalát, csak látogasson meg. Mindig szívesen látom.
(Íme! Ilyen hülye parasztok millióira volna szükség, hogy ez a hazudozó képviselő hitelre találjon.)"

Pedig Dobrovits sok helyi egyesületben (Nagykanizsai Általános Munkásképző Egyesület, Ifjúságképző Sport Egylet, Ifjúsági Kör, Petőfi Asztaltársaság, Keresztény Jótékony Nőegylet, Nagykanizsai Háztulajdonosok Szövetsége) játszott vezető szerepet elnökként, díszelnökként, főtitkárként. Tizennyolc éven át igazgatta a munkásbiztosító kerületi pénztárát.
Hatvan évig, 1955-ös haláláig volt a helyi görögkeleti egyházközség – utolsó – gondnoka.
•Az épületben volt hosszú évtizedekig Jack Frigyes órás (itt a dinasztia mindhárom generációjára gondolok) műhelye, üzlete. Bejárata a Dobrovics-ház nyugati szélén nyílt.



JACK FRIGYES,

óramüves Nagy-Kanizsán.

Tisztelettel bátorkodik tudomására juttatni a n. é. közönségnek már évek óta fennálló, s jelenleg ujonan felszerelt, és dús választékkal ellátott **óra üzletét.** Kaphatók nála a legjobb minőségü inga-, ráma-, kép- és zeneórák; ugy szinte a legujabb szerkezetü schweitzi henger-, horgony-, tengely- és diszesen kiállitott arany- és ezüst- női zsebórák a lehetőségig legjutányosb áron, melyeknek jósága- és tartósságáért kezeskedik, vesz és cserél ó órákat is, minden igazitási megbizást elfogad s a legrövidebb idö alatt mérsékelt dijért teljesit.

Valamint eddig, ugy ezentul is odaműködik, hogy minden t. látogatók kivánalmai gyorsan és tökéletesen kielégittessenek.

Üzlete fennállása óta tapasztalván a n. é. közönség szives pártfogását, ezentul is kiérdemelni legfőbb feladata leend.

Boltja az „arany korona" vendéglő átellenében létezik. 17 [1—1]

1862

Elgondolkodtató, hogy Jack a Zalai Közlöny indulásakor az első hirdetők egyike volt, de ezt követően soha többé nem reklámozta helyi lapban üzletét.
Így arról is csak egy újsághírből lehet tudni, hogy egy időben fényképészként is dolgozott.

△ E napokban látogattuk meg Jack Frigyes barátunk diszes fényképészeti műintézetét, csinosan kiállitott fényképeit ajánljuk a közönség figyelmébe.

1865

1867 februárjában is megjelent egy hasonló hír, de a továbbiakban még utalást sem találtam e tevékenységéről. A műterem helyére vonatkozó adat sincs: akár itt is lehetett.



1911

•Fényképész is dolgozott a házban:

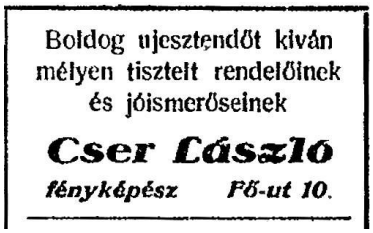

1943

233. Fő út 10-12. (Belus udvar) (**Kocsiszín***)

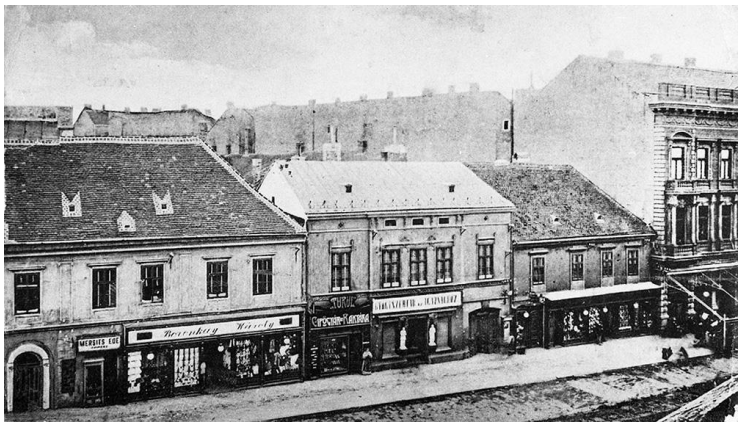

Látvány a Weiser-házból 1900 körül



A Patikaház a századfordulón (Jobbra.)



A Patikaház a századfordulón (Balról a második.)







A gyógyszertár és az udvari kocsiszín 1940 körül (TGYM)



1943


Az udvar az 1970-es években
(Balra a 10. szám, jobbra a 12. szám alatti ház kapualja. A két udvart elválasztó fal már nem áll.)
(A kép eredetije dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)




Kiss Judit 1976-os képei
(TGYM)

• 1861-et megelőzően Szép Károly földszintes háza állt itt, a 12. számú telken. Benne működött az általa létesített gyógyszertár. Engedélyezését Szép már 1831-ben kérte, de megnyitására csak 1836-ban került sor.
A jómódú Szép Károlyt 1840-ben és 1852-ben is városbíróvá választották, illetve nevezték ki, 1848-ban a város nemzetőrségének egyik századosa volt. 1867-ben halt meg, élete 69. évében járt akkor.
•1861-ben az ingatlan új tulajdonosa Belus József (1831-1880) gyógyszerész (később polgármester) lett, aki még abban az évben a telek utcai részére felépíttette emeletes, romantikus stílusú Patikaházát.
Belus 1850-től két esztendőt gyakornokoskodott az itteni patikában, amely akkoriban Fábián József gyógyszerész tulajdonában volt. Miután az 1850-es évek végén visszatért a városba előbb megvásárolta Fábiántól a patikát, majd Szép Károlytól a házat is.



Az Igazsághoz címzett gyógyszertár egyik termékéhez (Úti krém) készült hajdani nyomódúc és annak tükörképe
(Steinhardt László gyűjteményéből.)
(A nyomódúc az 1860 körüli évekből származhat. Akár Fábián, akár Belus készíttethette.)

Belus József

gyógytárában N.-Kanizsán kapható:

Fogszivarkák fogfájás ellen feltalálta Török József gyógyszerész, Ára egy nagy dobznak 1 frt, kisebb 50 kr.

Gall Crême szeplő s májfoltok ellen, csalhatatlan gyógyszer, egy üveg ára 1 ft.

Engelhofer G. J. gyógy rejű havasi növényekből készült izom és ideg essentiája. Egy üveg ára 1 frt.

Anatherin száj-gyégyvíz Popp G. gyakorlati fogorvostól Bécsben. — Egy üveg ára 1 ft 40 kr.

Stajer növény nedv (Kräuter Saft) meli és tüdőbetegek számára, ára 87 kr

Jovanovics Miki s a fogjájdalom minden nemeit enyhitő fog-tincturája. Nagyobb üveg 1 ft. kisebb 70 kr.

Grimault et Comp. párisi gyógyszerészektől a következő gyógyszerek:

Iblanyos torma-szörp. (Syrupus armoraciae jodatus) ára 2 ft 50 kr.

Vastartalmu **chinaháj - szörp** (Syrupus chinae cum ferro,) ára 2 frt.

Moll Seidlitz pura egy dobos ára 1 frt 25 kr.

Billini czukorkák gyomorégés ellen — ára egy nagy dobosnak 84, kisebb 42 kr.

Iblanyos szappan ára 70 kr, Graphit szappan ára 50 kr. Benzoe szappan 50 kr, Camphor szappan 50 kr, Kátrány (Theer)-szappan 40 kr Kén (Schwefel)-szappan 40 kr, Glycerin szappan 80 kr.

1867

Belus 1982-ben lebontott házából csak a kocsiszín épülete maradt meg az udvaron, amelyben – a személygépkocsik megjelenéséig – a mindenkori tulajdonosok fogatukat tartották.







A kocsiszín déli oldala mentén álló későbbi épület



Belus József (TGYM)



Fogat (1888)

•Belus és leszármazottai itt működtették tovább Szép Károly Igazsághoz címzett patikáját. A ház csaknem egésze (az emeleti lakástól eltekintve), a pincétől a padlásig gyógyszertári célokat szolgált.
•Belus Józsefet választották az 1862-ben alakított Nagykanizsai (Kanizsai) Dalárda legelső elnökévé. Első karmester Goldstein József, második karmester Rózsavölgyi Antal (hetvenhárom évesen, 1891-ben halt meg) lett.
1864-ben Szép Károly, 1866-ban Hauser János követte az elnöki poszton Belust. Az egylet azonban a személyi ellentétek okán sodródott megszűnése felé.
A vég 1873 végén csaknem el is következett, de aztán a folytatás eszméje győzedelmeskedett. A jócskán cserélődő tagságnak új elnöke (Löwinger Ignác) is lett, de a gondok maradtak. 1877-ben megint újjáalakulás történt, a távozni szándékozó Löwingert pedig ismét elnöknek választották.
Sok minden azonban nem változhatott, mert 1880-ban 24 taggal megalakult a Dalkör, az ellendalárda. Elnöküknek Kovács Béla járásbírót tették meg.
Az áldatlan viszály oda vezetett, hogy évtized végén már egyik énekkar sem létezett.
A következő „megújulás” 1894-ben történt. Nagyjából ötvenen létrehozták a Nagykanizsai Dalárdát. Elnöküknek Vécsey Zsigmondot (akkor még rendőrfőkapitány), karmesterüknek Knobloch Frigyest választották.
•A Belus családtól a ház hamarosan dr. Szukits Nándor tulajdonába került.

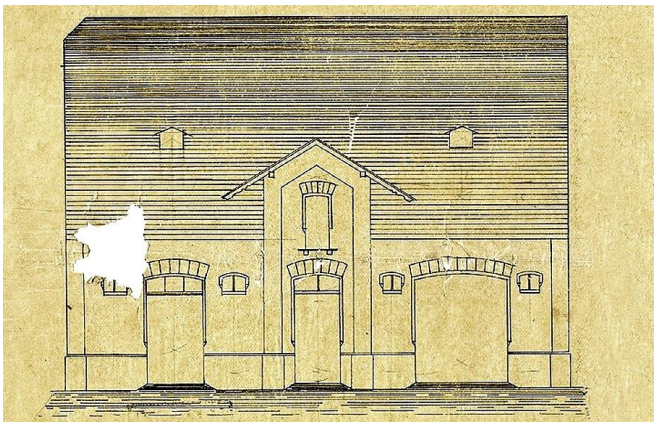

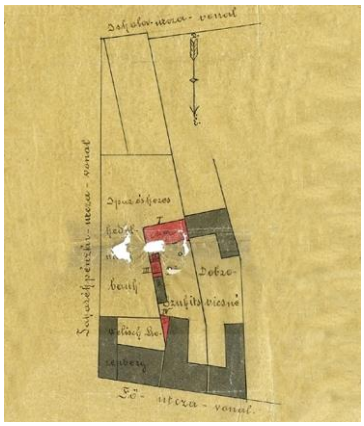

A Szukits Nándor által emeltetett kocsiszín tervrajzának részletei
(A tervet Kunics Zsuzsa találta meg. Így derült ki, hogy a kocsiszínt Tóth Mihály építőmester tervezte és készítette el 1886-ban. Jobbra a kocsit tárolták, balra volt az istálló, a középső ajtó mögött szerszámkamrát alakítottak ki. Nyugati irányban a ház folytatódott egy már ott lévő, a Dobrovics-ház udvarárát kettévágó építményben. Talán kocsiszín volt az is.)
(TGYM)

Szukits 1857-től 1898-ig (haláláig) volt gyakorló orvos a városban. Foglalkozott a város történetével is. Gazdag éremgyűjteményét halála után a város vásárolta meg. Kereskedelemmel foglalkozó családból származott. A 19. század első felében Szukits Salamonnak, majd Zsigmondnak (Nándor testvérének) jó nevű, méteráruk kereskedésével foglalkozó cége volt.



Dr. Szukits Nándor (1830-1898)

•A házhoz erősen kötődő Belus (akkor már Merkly-Belus) család röviddel az államosítások előtt visszavásárolta ősük házát. Sokáig akkor sem maradhatott tulajdonukban.
•A Fő út 10-12. szám alatt jelenleg álló épület 1984 és 1988 között készült.

234. Fő út 11. (képek még: Sugár út 2.) **(Babochay-ház*)**



A felvétel 1877 és 1882 (eddig állt az épület) között készült
(Jobbra Miltenberger Sándor cipész üzlete.)
(TGYM)

•A Sugár út torkolata és e ház helyén állott korábbi, emeletes ház akkor került a Babochay család birtokába, amikor Babochay József az 1790-es évek elején feleségül vette Szlovák Katalint, aki hozományként vitte az ingatlant magával. Katalin apja, Szlovák János szűcs, a város jómódú polgára, városi tanácsos volt.



A 2013-as csatornázáskor került felszínre e tégla a hajdani Babochay-ház helyén



2014-ben, a bontáskor hasonlók láttak napvilágot a Teleki út 6. szám alatt
(A „V” betű talán a város tulajdonában lévő téglavetőre utal.)

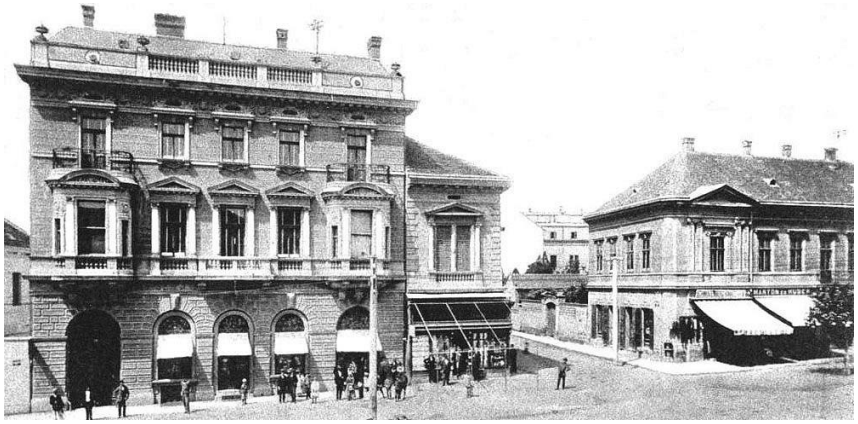

A 20. század legelső éveiben



A 20. század legelső éveiben



A két világháború között



Az emeletre vezető lépcső 1976-ban
(TGYM)

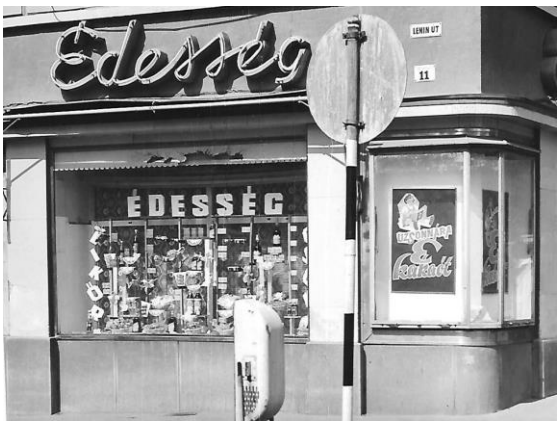



1960 körül
(MúzeumDigitár.)

•A jelenlegi ház Babochay György polgármester lakóházaként 1883-ban épült, eklektikus stílusban. E házról további adatok a „Sugár út” címszó alatt olvashatók.





•A régi házban működött 1877-től néhány évig a Fekete Sas patika, amely 1882-ben azután a Bazár udvarba költözött. 1890-ben folytatta vándorlását; akkortól a Fő út 6. számú épület adott helyet számára.

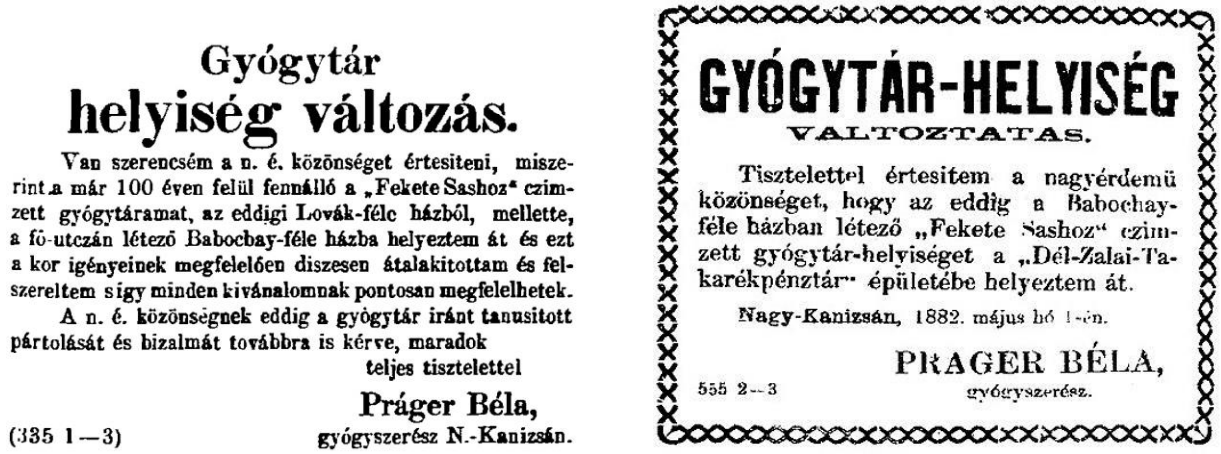

Gyógytár
helyiség változás.

Van szerencsém a n. é. közönséget értesiteni, miszerint a már 100 éven felül fennálló a „Fekete Sashoz“ czimzett gyógytáramat, az eddigi Lovák-féle házból, mellette, a fő-utczán létező Babochay-féle házba helyeztem át és ezt a kor igényeinek megfelelően diszesen átalakitottam és felszereltem s igy minden kivánalomnak pontosan megfelelhetek.

A n. é. közönségnek eddig a gyógytár iránt tanusitott pártolását és bizalmát továbbra is kérve, maradok

teljes tisztelettel

Práger Béla,
gyógyszerész N.-Kanizsán.

(335 1—3)

GYÓGYTÁR-HELYISÉG
VÁLTOZTATÁS.

Tisztelettel értesitem a nagyérdemü közönséget, hogy az eddig a Babochay-féle házban létező „Fekete Sashoz“ czimzett gyógytár-helyiséget a „Dél-Zalai-Takarékpénztár“ épületébe helyeztem át.

Nagy-Kanizsán, 1882. május hó 1-én.

PRAGER BÉLA,
gyógyszerész.

555 2—3

1877 és 1882

Itteni emblémái azonban fennmaradtak: az új épület kapualjába helyezték át azokat, ma is ott láthatja az érdeklődő, ha be tud jutni.





A patika empire stílusú berendezését pedig – példásan helyreállítva – a múzeum őrzi.

235. Fő út 13. (képek még: Kölcsey utca 12.) **(Bogenrieder-palota*)**

•A ma látható épület helyén egykor a Rózsa Szálló állt. Itteni épülete földszintes volt.



1900 körül
(Balra a Deák tér 10., középen a Deák tér 9., jobbra a Fő út 13. számú épület.)
(Schless Gyulától.)

•Knortzer Károly tulajdonában volt, aki a telek északi végén (Kölcsey utca 12.) 1875-re építtette fel a szálló újabb épületét.
•Ebben az új részben rendezkedett be, működtette „Casinóját" az ugyancsak 1875-ben alakult Ipar-, Munkás-, Beteg- és Önképző Egyesület. A szerveződés későbbi tevékenységéről nincsenek adataim.
•Akkoriban ez volt a város egyik olyan helye, ahol a fiatalság – tánciskolai jelleggel – találkozhatott és táncolni tanulhatott. A tanfolyamokat egyfajta bál, a „tánckoszorúcska" zárta.



Táncórán (1882)

Knortzer (hét szobával, ebédlővel, mészárszékkel rendelkező) szállóját 1888-tól bérbeadással működtette, mert maga 1896-ig Csáktornyán lakott. Visszatérte után a Kis Sörház (Ady u. 29. és 31.) bérlője lett. Lakása is ott volt.
Ezt az ingatlant 1896-ban Bogenrieder József vendéglős és szállodás vásárolta meg.

A szálló 1913-ig működött itt, majd akkori bérlője az intézményt a Fő út 21. szám alá költöztette.



A szálló épülete már lebontva, az új ház még nem áll





Bogenrieder József (1847-1922)
(Jobbra Steiner Edgár 1910-es rajza. Zsittney Gábor tulajdona.)

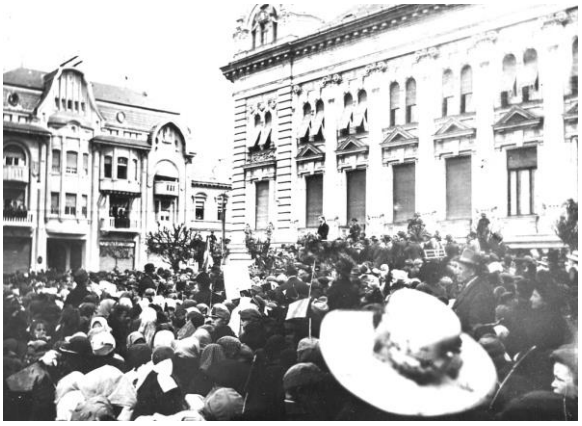



1918 őszén és 1929-ben



Az 1950-es évek végén
(Pék Pál hagyatékából.)

•A lebontott ház helyén 1914-ben Bogenrieder felépíttette szecessziós stílusú, nyaralószerű palotáját. Az épületet Merbl Arnold temesvári műépítész kivitelezte. A tervező személye jelenleg ismeretlen, de Deák-Varga Dénes főépítész érdekes lehetőséget vetett fel. Temesvári látogatása során szembesült a ténnyel, hogy több ottani épület és a Bogenrieder-palota karakterjegyei feltűnően egyeznek.
Előzők tervezője Székely László (1877-1934) volt, aki 1903-tól 1922-ig Temesvár főépítészeként tevékenykedett. Könnyen lehet tehát, hogy a kivitelező mellett a ház terve is Temesvárról érkezett.











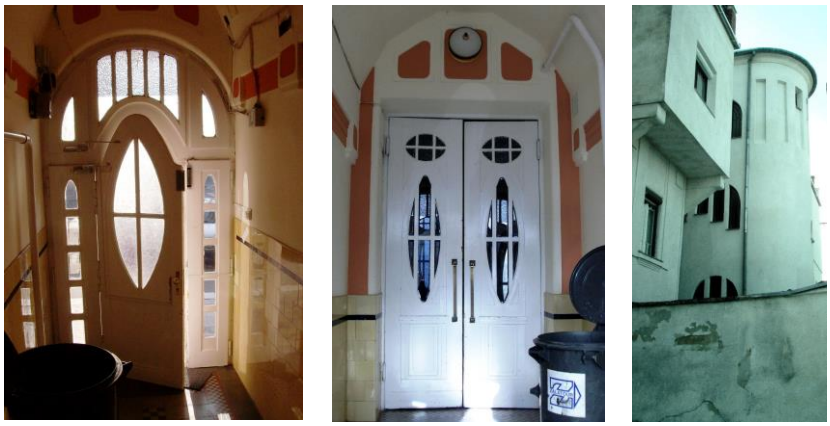

•Bogenrieder József annak ellenére lett befolyásos embere a városnak, hogy nem volt magyar anyanyelvű: Bécsben született 1857-ben.
Pikoló (pincérinas) is ott volt, majd önállósította magát. 1872-ben Magyarországra települt, hogy a barcsi vasútállomás vendéglőse lehessen.
1881-től (1918-ig) már a kanizsai állomás éttermét bérelte. Amikor − nyugalomba vonulása miatt − Antal Jenő átvette a „resti” működtetését, a pályafutását méltató

egyik helyi lap nem mulasztotta el megjegyezni, hogy tevékenységével hatalmas vagyonra tett szert.
Ebben komoly része lehetett annak, hogy 1890 és 1911 között bérleménye volt a Korona Szálló is.
Bogenrieder József 1922-ben halt meg.
•A vasútállomás éttermének bérlője ugyan Bogenrieder József volt, de a tényleges vendéglősi feladatokat egy időben öccsére bízta. Bogenrieder Frigyes 1897-ben, 41 éves korában azonban meghalt.
•A későbbi tulajdonosok közül feltétlenül említést érdemel Bogenrieder József hat gyermekének egyike, a Megváltó gyógyszertár tulajdonosa, Bogenrieder Frigyes (1885-1931). Nemcsak hírneves birkózó volt, de idősödve a sportélet jeles szervezőjévé és támogatójává is vált.

236. Fő út 14. (képek még: Csengery út 2.) **(Biztosítópalota*)**



1900 körül

•A mai épület és a Csengery út torkolata helyén hajdan emeletes ház állt.
Azt 1805-ben megvásárolta Széchenyi Ferenc gróf Geber György kalmártól (a 18. század végének egyik leggazdagabb kereskedője volt), majd örökölte fia, István.
Ugyanakkor – Barbarits közlése szerint – Széhenyi István 1816-ban eladó házat keresett a városban, ami nincs feltétlenül összhangban az előző adattal.



Széchenyi Ferenc



A fiatal Széchenyi István (1880)

Tény viszont, hogy a Zalai Közlöny 1889-ben közölte annak az 1835-ös záloglevélnek a szövegét, amelynek hiteles másolata akkoriban még megvolt a városi levéltárban.
Ennek értelmében Széchenyi István e birtokaitól távoli házát 32 esztendőre zálogba adta Lackenbacher Heinrich kanizsai kereskedőnek (a szerződés szerint Lackenbacher akkoriban a ház lakója volt) és vejének, a kőszegi Schey Fülöpnek.



Schey Fülöp (1798-1881)

Ennek ellenére 1840-ben az épületet megvette Tárnok Alajos, aki a vrászlói, a várossal keletről szomszédos, 24000 holdas uradalom jószágkormányzója lett 1842-ben.
1843-ban továbbadta a házat gróf Zichy Károlynak, az uradalom tulajdonosának, de továbbra is abban lakott; a házat pedig ekkor is – jobbára – Tárnok-házként emlegették.



Zichy Károly gróf (1785-1876)

Tárnoknak 1857-ig volt itt a lakása, amikor saját, Batthyány utcai házába költözött.
•E házhoz kötődnek a városban 1832-ben letelepedő Wajdits János „kompektor” (könyvkötő és könyvkereskedő, 1834-ben kölcsönkönyvtárat alapító) fiainak vállalkozásai is.
Alajos, a neves szabó 16-18 legényt foglalkoztató műhelye még az 1860-as években is itt volt.

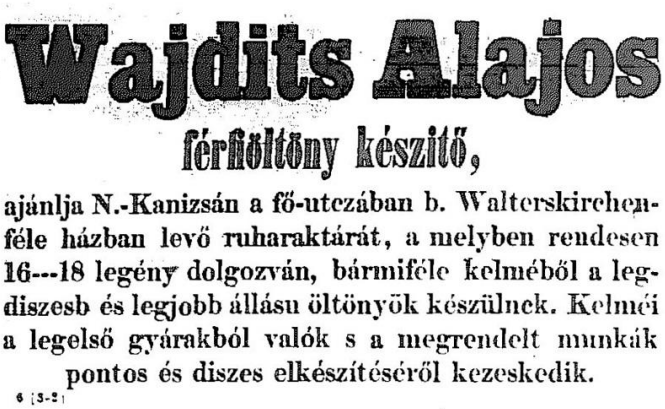

Wajdits Alajos

férfiöltöny készitő,

ajánlja N.-Kanizsán a fő-utczában b. Walterskirchen-féle házban levő ruharaktárát, a melyben rendesen 16---18 legény dolgozván, bármiféle kelméből a legdiszesb és legjobb állásu öltönyök készülnek. Kelméi a legelső gyárakból valók s a megrendelt munkák pontos és diszes elkészitéséről kezeskedik.

6 [3-2]

1862

1867-ben költözött el az épületből József könyvkereskedése (1858-ban vette át apja vállalkozását), újságának kiadóhivatala, szerkesztősége a Deák tér 1. szám alatti Wlassics-házba. A szerkesztőség eredetileg Kaposváron dolgozott, csak 1866-ban került át Kanizsára.



1867

A cég vezetése 1891-ben került ifj. Wajdits József kezébe. (Az első esztendőben sógorával, Danielisz Lipót könyvkereskedővel együtt birtokolta a vállalkozást.) 1854-ben a házban boltot bérlők nevei között ott található Wajdits Györgyé is. Többszöri tulajdonosváltozás után (az 1860-as években Wajdits-háznak is nevezték) került a Rosenberg és Wellisch cég birtokába az épület 1866-ban.



1866



A 19. század utolsó éveiben (Jobbra a Széchenyi-ház meghagyott része.)


1910 körül (Balra a Széchenyi-ház meghagyott része.)

•A Csengery út 1870-es megnyitásakor a ház nagyobb részét lebontották, maradékához a cég egy szárnyat építtetett a Csengery út mentén.
•Ezt és a Széhenyi-ház megmaradt részét lebontva alakították ki a mai palota építési telkét.


A bontás



A két világháború között



Az 1950-es évek első felében



Az 1970-es években
(Az eredeti felvétel dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)

A városban 1875-ben megtelepedett Első Magyar Általános Biztosító Társaság itteni székházát és bérpalotáját 1913–14-ben építtette.

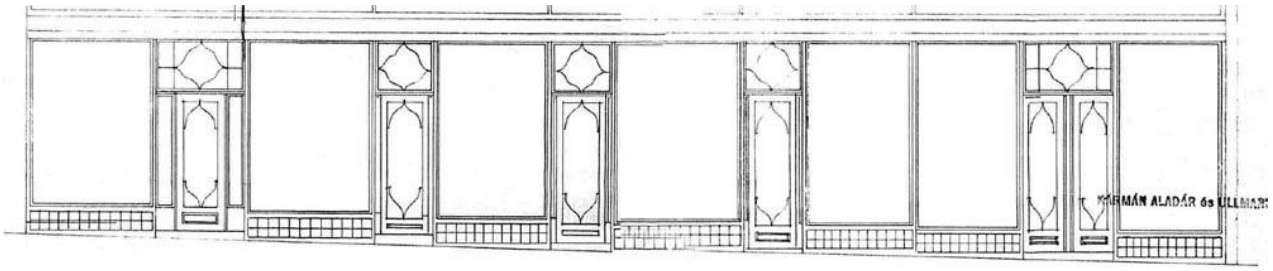

Az eredetileg tervezett portál illeszkedett a homlokzat egészéhez (TGYM)

Kármán Aladár és Ullmann Gyula budapesti műépítészek tervei szerint, eklektikus, szecessziós stílusban épült. A kivitelező Merbl Arnold temesvári építész volt. Az épület lakatosmunkáit a temesvári Klein Dávid végezte.
A félemeleten voltak a biztosító irodai, felettük bérlakásokat alakítottak ki.
•Az államosításokat követően alakították meg a Nagykanizsai Kiskereskedelmi Vállalatot. Boltjaikat sorszámozással különböztették meg egymástól. A homlokzaton feltüntetett számok alapján adott nevet az üzleteknek a lakosság is. A két nagyobb élelmiszerüzlet egyike – a „Negyvenes” – itt működött és modernizálva ma is létezik.






A portál és a kínálat az 1950-es évek végén
(A lakosság a portál fölé helyezett fényreklám alapján a „Negyvenes” helyett a „Csemege” elnevezést kezdte használni. Öt évtized után az új tulajdonos e feliratot eltávolíttatta.)
(MúzeumDigitár.)







237. Fő út 15. (képek még: Kölcsey utca 14.) **(Újváry-ház*)**

•Ujváry Illés tiszttartó háza.

A 19. század utolsó negyedében épült. Az ingatlan része volt a Kölcsey utca 14. szám alatti, 1860-ban már létező ház is.
Az 1860-as várostérkép szerint a Fő úti oldalon már emeletes ház áll. Nem tisztázott, hogy a mai épület kialakításakor annak mi lett a sorsa.





•Ujváry, a város tekintélyes polgára – iskolaszéki tagként is – különösen a népoktatás feltételeinek megteremtését, javítását tekintette szívügyének. Dolgozott a Polgári Egylet elnökeként is.



Ujváry Illés (TGYM)

Halála (1891-ben, nyolcvanhat évesen hunyt el) és az örökösödési viták lezáródása után leánya, Josefa (Simon Zsigmondné) tulajdona lett a ház.
Simonék 1895-ben átalakíttatták az épület homlokzatát. Nem lehetetlen, hogy a régi emeletes ház ekkor kapta mai megjelenését. Ujváry Josefa 1923-ban, hetvenhét éves korában halt meg.
Ujváry Illés fia, Géza képviselte 1920 és 1922 között a várost az országgyűlésben. Ezt követően a városi képviselőtestületben dolgozott.

Nem lehetett könnyű együttműködni vele. Kevés olyan előterjesztést tárgyaltak, amelyet ő nem támadott vehemensen.
Az én őseim, a németujvári Ujváryak építették Nagykanizsát – volt végső érve a vitákban.
Lakóháza még áll (képek: Teleki út 24.).

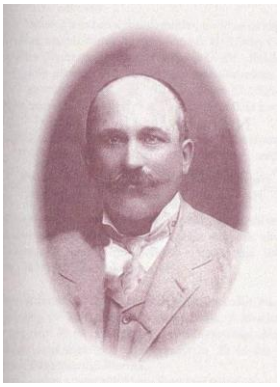

Ujváry Géza (1864-1933)
(Dr. Károlyi Attila gyűjtéséből.)

•1879-es adat szerint az ingatlanon működött Hamburger Lipót sütödéje.

Kiváló jó házi kenyér.

Kitünő jó és friss házi kenyér kapható
Hamburger Lipót sütödéjében
Nagy-Kanizsán, főutcza Ujváry-féle ház.

Egy kenyér = 1 Kilo 25 Deka = 20 kr,

Nagyon előnyös a háztartásban.

Szives pártfogásukat kérve mély tisztelettel

Hamburger Lipót
sütő.

(968 1—2)

1879

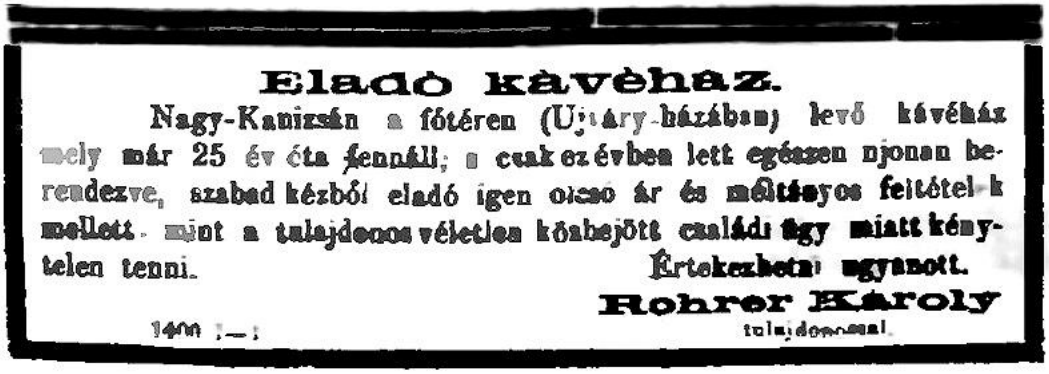

1886
A ház egy másik bérlője

•Udvarában volt Mayer Klotild gőzmosodája, míg a mosoda 1913-ban fel nem robbant.
Ekkor a tulajdonos vállalkozását a Hunyadi utca 19. szám alatti, saját házába költöztette.



1920

A mosodát 1922-től utódja, Varga Nándor (ötvenhat éves volt, amikor 1943-ban meghalt) működtette tovább ugyanott.
•A házban az 1910-es évektől Royal, majd Sport néven kávéház és étterem, illetve az 1920-as években Petőfi névvel szálloda is létezett.



1911



1921

238. Fő út 16. (képek még: Deák tér 8.) **(Bankpalota*)**

•A Fő úti oldalon itt állott az a ház, amely az 1810-es évek végén került az Albanich család tulajdonába. Mérete és helyzete arra utal, hogy utóbb ehhez épülhetett a másik szárny és alakult ki a későbbi Weiss-ház.
•Az Albanichok jelentős szerephez jutottak a város történetében.
A Szlavóniából betelepülő szűcs, Albanich Jakab 1797-ben nyerte el a purgeri státuszt, 1814-ben lett városbíró (más adat szerint már 1813-ban az volt).



A 48 évesen, 1815-ben meghalt Albanich (Albanitsch) Jakab síremlékének megmaradt része

Fia, a pék Flórián 1848-ban, 1850-ben, 1861-ben újra és újra városbíró lett. Jelentős érdemei voltak abban, hogy a város 1848-ban és 1849-ben elkerülte a megtorlásokat, bár mindenben segítette a szabadságharcot.
1875-ös halála (élete 66. évében járt akkor) előtt három éven át a városi főkapitány tisztségét is betöltötte.



Albanich Flórián síremléke (balra) ma már nem áll
(TGYM)



1896-ban (TGYM)

•A mai épület helyén Weiss J. Henrik földszintes, „L” alakú háza állt, amelyet aztán a Lugosi (Weiss) családtól 1901-ben vett meg a bank.
A Fő úti és a tér felőli szárnyak megjelenésükben két épület benyomását keltették.
•Weiss útépítéssel is foglalkozott, például 1871-ben Kaiser Sándorral együtt klinkerezte a Csengery utat. Idősen lett a város pénztárnoka és 1896-os haláláig (74. évében járt akkor) maradt az.


A két világháború között

•A mai épület 1903-ra készült el. Székházának építtette az Osztrák-Magyar Bank Hubert József, a bank építészének tervei alapján, eklektikus stílusban.


















Négy kép a páncélterem ajtajáról



A páncélterem ablaka (dél felé a földszinti utolsó a Deák téri oldalon) fedésére szolgáló szerkezet (Eredetileg ezekkel zárták le munkaidőn túl a helyiség ablakát. Anyaguk acél. Sokkal később az acél külső oldalára még vasbeton falazás is került.)







Az apró udvar

•A bank 1879-ben nyitotta meg kanizsai fiókját.



1924-től a Nemzeti Bank székháza lett, mert a monarchia összeomlása nyomán a korábbi bankból alakították ki az ország jegybankját; később is pénzintézeteknek adott otthont.



1924

•A bank történetével kapcsolatos helyi érdekesség, hogy 1919 júliusában a direktórium az aprópénz hiányát megszüntetendő (a fémből készült érmék beolvasztásra kerültek a világháborúban) megegyezett a bank főnökségével 1, 2, 5 és 10 koronás ideiglenes bankjegyek kiadásáról.


Tömeg 1919-ben az épület előtt (TGYM)

Ezeket a kanizsai pénzintézetek hozták volna forgalomba a korábbi megye (akkor Alsó- és Felső-Zalavármegyére volt osztva) területén. Nem világos számomra, hogy ezek mind megjelentek-e.
A Steinhardt László helyi gyűjtő birtokában lévő címletek (1 és 2 korona) egyikén Kanizsa belvárosa, a másikon mezőn dolgozó parasztházaspár látható. Mindkét esetben csak a szükségpénz egyik oldalára került nyomat.

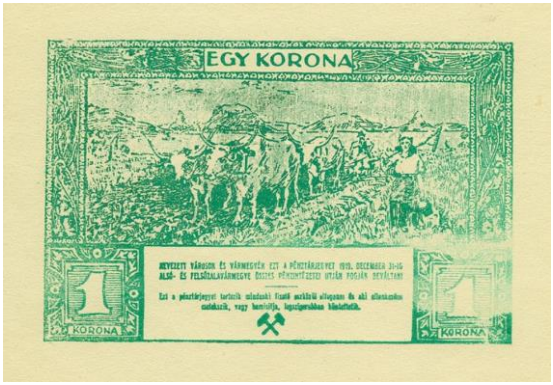



•1900-ban, amikor az utcák jelentős része mai nevét kapta, a tanács úgy döntött, hogy egyben hét kerületre osztja a város területét. A környéknek – ez volt az I. kerület – a „Belváros” nevet adták.
A ház sarkán, a nyugati oldalon erre emlékeztet a hajdani névtábla bronz változata. Sajnos az eredeti – a másolat öntésekor – eltűnt.
A kerületek elnevezése (a többi: Zrínyiváros, Szentgyörgyváros, Törökváros, Erzsébetváros, Ráczváros és Felsőváros) nem ment át a köztudatba.

239. Fő út 17. (egyben Kölcsey utca 16.) **(Harkányi-ház*)**

•A telek eredetileg a Kölcsey utcáig nyúlt. Az 1860-as várostérkép szerint a Fő úti oldalon már emeletes ház állt. A telek Kölcsey utcai oldalát hosszú, földszintes ház zárta le. Nem tisztázott, hogy a mai épület kialakításakor mi lett a sorsa az emeletes háznak.
A szűk lépcsőház és a lépcső kőből faragott fokai (megjelenésükben a 19. század első feléből származónak látszó részletek) arra utalnak, hogy teljes elbontás nem történt.
•1865-ben a ház udvari részében nyitotta meg „gépgyárát” Lippics Gyula „szövetkezvén” Vidats Istvánnal.



LIPPICS GYULA

szövetkezvén Vidats István urral

Nagy-Kanizsán, főutcza 14. szám alatt

megnyitotta

GÉPGYÁRÁT

és ajánlja a t. cz. közönség figyelmébe

MINDENNEMŰ GAZDASÁGI GÉPEIT ÉS ESZKÖZEIT

a legjutányosb áron.

Megrendelések mindennemű lakatosmunkákra és épületvasalásokra elfogadtatnak, és azok pontos kivitele a leggyorsabban eszközöltetik. (1—3)

1865

Vidats István (1802-1883) 1842-ben létrehozott pesti mezőgazdasági gépgyára országos hírre tett szert.



A pesti gyár (1859)

A gyáros egyik fia szintén az István keresztnevet viselte. Nem világos, hogy Lippics hirdetése melyikükre vonatkozott, ahogy az sem, hogy a szövetkezés szó miféle együttműködést jelentett köztük.
Akárhogy is, a vállalkozás nem lehetett igazán sikeres, mert nem találkoztam olyan adattal, amely igazolja, hogy Lippics még az 1870-es években is Kanizsán tevékenykedett.
•Nem ismert, hogy a ház, amelynek külseje egy 1896-os felvétel szerint már a mai volt, mikor került Harkányi Ede birtokába.









•Harkányi (Hirschl) Ede Bachrach Gyulával, majd önállóan középületek sorát emelte a Monarchiában.
Piski (vasútállomás), Nagyvárad (laktanya), Szabadka (törvényszéki palota és fogház), Déva (törvényszéki palota), Miskolc (három laktanya, több templom és iskola), Kaposvár (laktanya, templom), Sopron (laktanya), Eger (laktanya), Csáktornya (laktanya), Varasd (laktanya, két kórház), Kanizsa (bazárudvari épület, kórház, laktanya, polgári fiúiskola) jelentős épületegyüttesei őrzik emlékét. Bachrach Gyulával közösen alapították, létesítették 1894-ben a Merkur vasgyárat is.



Harkányi Ede (1837-1904)
(TGYM)

Harkányi és Bachrach az 1880-as években kezdték építési vállalkozói tevékenységüket. (Egy 1885 elejéről származó újsághír szerint a cég itt, a Fő út 17. számú ház udvarán tárolta a munkához szükséges anyagait.) Építőmesterük Geiszl Mór volt. Előtte fakereskedőként ismerték őket.
Harkányi építési tevékenysége jelentőségét talán érzékelteti, hogy a csáktornyai laktanya építkezését (1896) meglátogatta Ferenc József.





A Ferenc József laktanya Csáktornyán



Szabadka



Nagyvárad

•Harkányi egyik fia, dr. Harkányi Ede (1879-1909) ügyvéd lett, de a fővárosban szociológiai kérdésekkel foglalkozó íróként lett ismert.
Titkára lett a Társadalomtudományi Társaságnak, vezető szerepet vitt a Galilei Körben. Fiatalon halt meg.

•Özvegye, Weiser Ella (máshol Gabriella, Weiser József kanizsai gépgyáros leánya) fordítóként maga is nevet szerzett a társadalomtudományok e – korábban férje által kutatott – területén.


C 9342
SZOCIOLÓGIAI KÖNYVTÁR
EDWARD WESTERMARCK
AZ EMBERI HÁZASSÁG TÖRTÉNETE
FORDÍTOTTA
HARKÁNYINÉ WEISER ELLA
BUDAPEST, 1910
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

A két apró gyerekkel (Auguszta és Ede) egyedül maradt Weiser Ellát feleségül vette Schütz Aladár pesti gyermekorvos, aki a gyermekeket örökbe is fogadta.



Dr. Harkányi Ede



Teller Ede

•Auguszta – akkori teljes nevén: Harkányi-Schütz Auguszta Mária – 1934-ben Teller Ede felesége lett. Ő az, akit Teller visszaemlékezéseiben jobbára Miciként emleget.
66 évig éltek együtt, egy leányuk (Wendy) és egy fiúk (Paul) született.
•Az 1911-es városi címtárban már ifjabb Köő József nevét találjuk a Kölcsey utcáig terjedő ingatlan birtokosaként. Ő maradt a tulajdonos a két világháború közötti időszakban is.

240. Fő út 18. (képek még: Széchenyi tér 13.)

•Az 1822-es térkép szerint itt állt Sanveber András rézműves háza.

•Az 1860-as és 1870-es években – tulajdonosa után – Breier-háznak nevezték. Itt működött akkoriban Jack Ede bádogos műhelye.

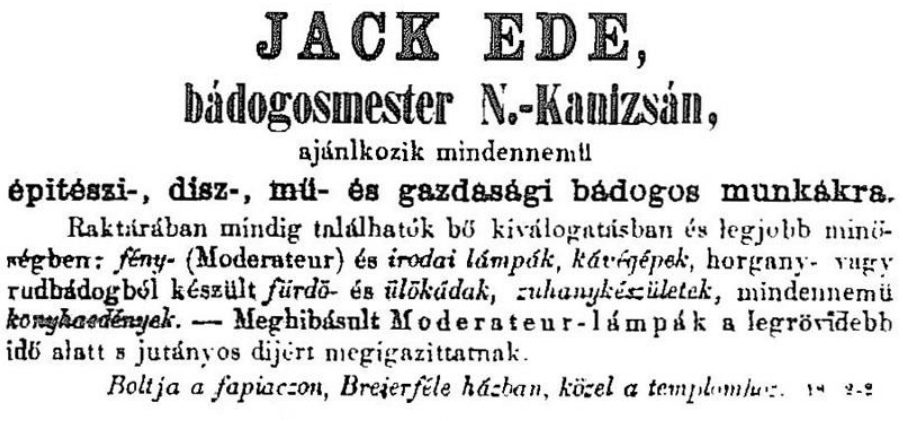

JACK EDE,

bádogosmester N.-Kanizsán,

ajánlkozik mindennemü

épitészi-, disz-, mü- és gazdasági bádogos munkákra.

Raktárában mindig találhatók bő kiválogatásban és legjobb minőségben: *fény-* (Moderateur) és *irodai lámpák*, *kávéfőpek*, horgany- vagy rudbádogból készült *fürdő-* és *ülőkádak*, *zuhanykészületek*, mindennemü *konyhaedények*. — Meghibásult Moderateur-lámpák a legrövidebb idő alatt s jutányos dijért megigazittatnak.

Boltja a fapiaczon, Breierféle házban, közel a templomhoz.

1862

•A földszintes ház ezután Weiss Manó birtokába került. Vidor Samu testvére hetvenöt évesen, 1892-ben halt meg.



A ház (a bank épületétől balra) 1910 körül

•A 19. század utolsó évtizedében és 20. század elején már Deutsch Sándor (1903-ban, hatvanhét évesen hunyt el), majd fia, Deutsch (Dénes) Lajos tulajdonában volt. Cégük terménykereskedéssel foglalkozott. Ennek eredményeképp vásároltak 1894-ben a palini uradalom területéből 1200 holdat Bocskán.

241. Fő út 19. (egyben Kölcsey utca 18.) **(Inkey-ház*)**

•A 19. század elején pallini Inkey Ádám (1778-1845) nagyrécsei földbirtokos (1819-ben szerezte meg Kanizsán a „purger” státuszt) városi háza állt itt. Az

épületet az 1822-es térkép is jelzi. A ház telke a Kölcsey utcáig ért, bár azon az oldalon még a második világháború idején sem állt épület.
Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy már Inkey Boldizsárnak is volt háza a városban. Nem lehetetlen tehát, hogy Ádám e házat apjától, Boldizsártól örökölte. Az 1864-es térkép már emeletes házként jelzi.



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

A ház belső, emeleti része a 20. század utolsó negyedében, a tetőtér beépítésekor primitív „modernizálás” áldozata lett.









•A század közepétől Zsombor Ferencné (gróf Hugonnay Berta), 1905-től dr. Szigethy Károly törvényszéki orvos, 1949-től a Nagykanizsai Első Temetkezési Biztosító Egylet háza volt.
•Emeletét 1887-ben, élete utolsó évében Inkey Tódor (1858-1887) (Kázmér utód nélkül meghalt fia), 1892-ben a szolgabírói hivatal bérelte. Ekkor került oda néhány évre a járásbíróság és a telekkönyvi hivatal is.
•1894-ben közölt rövid írást a Zalai Közlöny a Hugonnay család történetéről. A cikk szerint, 1810-ben kapott grófi címet Horváth Zsigmond (Vas megye) egy festőnövény termesztésével kapcsolatos érdemeiért.
Kitagadott fia, Zsigmond (1770-1824) 1811-ben nevét Hugonnayra változtatta, de a szentgyörgyi előnevet megtartotta.
Ezzel szemben az 1859-ben megjelent Magyarország családai című könyvben nem esik szó festőnövényekről és kitagadásról sem. Itt az olvasható, hogy 1810-ben a grófi címet és mellé Hugonna falut az ifjabb Horváth Zsigmond kapta a királytól. Horváth az adomány miatt változtatta nevét Hugonnayra.
Akárhogy is volt, a Hugonnay név ebből az időből származik.
Hugonnay Zsigmondnak azután szépszámú gyermeke született. Közülük Kálmán fiatalon, 1858-ban meghalt. Hátrahagyott gyermekeit (hatan voltak) édesanyjuk nem tudta nevelni, mert tbc-ben szenvedett és a fertőzés veszélye miatt távol tartotta őket magától. Így közülük Bélának és az ifjabb Kálmánnak Hugonnay Zsigmond egyik leánya, Berta (Zsombor Ferencné) gyakorlatilag nevelőanyja lett. (Hugonnay Berta férjének nevét esetenként Somborként írták. 1876-ban, hetvenegy évesen halt meg.)
Ezek után nem meglepő, hogy Hugonnay Kálmán 1875-ben a kanizsai törvényszék bírója lett. E házban élt, majd nagynénje halála után (1891-ben, 84 évesen hunyt el) rövid ideig a Batthyány utcában lakott. 1892 végén nyugdíjaztatta magát és Budapestre költözött.

Biztosra veszem, hogy (mint a 21. szám alatt állót) e házat is a család (például: Kálmán) örökölte a grófnő halálakor és csak 1905-ben kerülhetett ki tulajdonukból.
•Említést érdemel, hogy Béla és Kálmán egyik testvéréből, Vilmából lett az ország első orvosnője.


Dr. Hugonnai (Hugonnay) Vilma

Ő nem élt Kanizsán, de a református gyülekezet anyakönyve szerint Kálmán Kanizsán született gyermekeinek keresztszülei ő és férje (Wartha Vince akadémikus) lettek.
•Dr. Szigethy Károly (1889-től dolgozott Nagykanizsán) törvényszéki orvosként (1895-től) és a József Főherceg Szanatórium Egyesület tüdőgondozója főorvosaként volt elismert ember a városban.

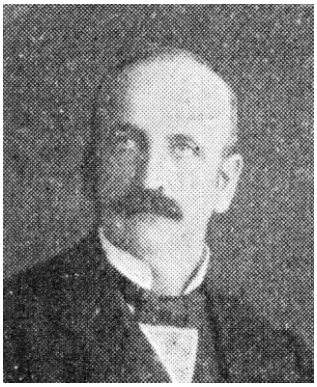
Szigethy Károly

1912-ben Bariss Gyulával társulva a Park Szálló (36 szoba) felépítéséhez kezdett Balatonkeresztúron (ma Balatonmáriafürdő).



Szigethy szanatóriuma (A korábbi Park Szálló.)
(1938-ban itt avatták fel az orvos mellszobrát.)

Hetvenegy éves korában, 1933-ban halt meg.
•Szigethy felesége, Imrek (Imrech) Izabella a 1920-as években lett a Keresztény Jótékony Nőegylet elnöke.
1943-ban, hetvenhárom évesen hunyt el.



Szigethy Károlyné

242. Fő út 20. (képek még: Széchenyi tér 12.)



A 20. század első évtizedében
(Jobbról a harmadik ház.)

•Az ingatlan tulajdonosai a város életében ugyancsak jelentős szerepet játszó Tripammerek voltak.

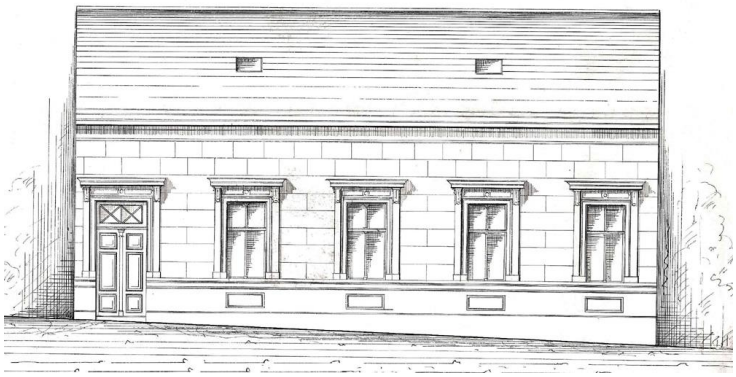

A Tripammer-ház 1892-ben kialakított új utcai homlokzata (TGYM)

•A Tripammer testvérek, Károly és Gyula (1820-1886), vaskereskedéssel foglalkoztak. 1847-ben Károly hozta létre (a Keszthely és Kanizsa közötti gyorsabb utazás igényével) a „Kanisai Gyors Kotsi Társaság” nevű vállalkozást. Az elképzelés nem bizonyult életképesnek, 1850-re az ötletgazda teljes anyagi összeomlását okozta.
Tripammer azonban ezt követően is hihetett a fuvarozás vállalkozási lehetőségeiben. A vasútvonalak megépítése után Stánitz Róberttel állt össze a pályaudvar és a helyi kereskedők raktárai közötti áruszállítás lebonyolítására – most már sikeresen.
•Gyula fiai közül ifjabb Tripammer Gyula 1885-től 1916-os haláláig igazgatója volt a Nagykanizsai Takarékpénztárnak.

Tripammer titkárként segítette a helyi vöröskeresztes tevékenységet is.



Tripammer Gyula (1857-1916)

•Megalakulásától ügyvezető elnöke volt a Nagykanizsai Szépítő Egyletnek. Rendkívüli érdemeket szerzett: a Sétakert létrehozása nélküle nem történt volna meg. Ráadásul elkészítette a kert vázlattervét, ő felügyelte a létesítést, a kényesebb növényeket maga ültette el.
A szerveződés létrejötte nem volt problémamentes. Már 1892-ben megalakult Nagykanizsai Szépítő Egyesület névvel. Aztán a semmittevést megelégelve új tagokat toboroztak, új vezetést és új nevet (Nagykanizsai Szépítő Egylet) választottak. Az új alapszabály tervezetét már 1893-ban elkészítették, de a 275 tag 1894 végén hozta létre régi-új egyesületét.
•A család másik tagja, dr. Tripammer Margit volt az első kanizsai, aki hölgyként orvosi diplomát szerzett. (Ő Tripammer Rezső (1854-1912) ügyvéd leánya, idősebb Tripammer Gyula unokája volt.)
•A család földszintes házának másik szárnya a Széchenyi térre nyílt. Ez az aprócska emeletes ház már 1942-ben lebontásra került. Akkor épült fel azon a telekrészen (Széchenyi tér 12.) a ma is látható bérház.
•Nincs adatom az öreg emeletes épület születésének időpontjáról.
Némi fogódzkodót jelenthet, hogy Baboss László 1876 decemberében az emeleti részben nyitotta meg ügyvédi irodáját.

243. Fő út 21. (Rózsa Szálló*)

•A 19. század közepén 16. városi sorszámmal Zsombor Ferencné, gróf Hugonnay Berta (84. évében, 1891-ben halt meg) épülete állt itt.
A jelenlegi külseje alapján viszonylag fiatalnak látszó épület meredek, a kapualjból nyíló lépcsőházában meglepetés éri a szemlélődőt. A szűk, boltíves, ódon hangulatú építmény szemmel láthatóan ugyancsak öreg, talán a 19. század első

feléből származik. A – már akkor emeletes – ház a 20. század elején, még az első világháború előtt nyerte el mai megjelenését. Akkor készült a kapualj és a felette lévő rész, amivel a ház összeépült keleti szomszédjával.




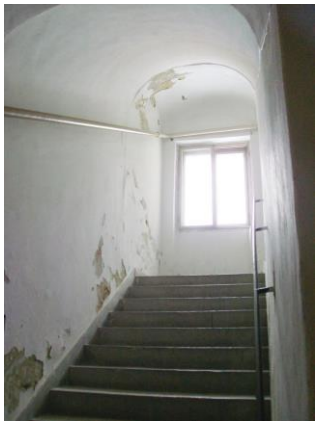



•1893-ban az ingatlant Hugonnay Béla, Hugonnay Berta unokaöccse örökölte (1911-ben még a tulajdonosa volt), aki 1897 és 1903 között szatmári főispán volt. Hugonnay Berta másik unokaöccse, Kálmán 1875-től helyi bíró volt, akit az 1890-ben alakult helyi vadásztársulat első elnökévé választottak. (A helyi vadászgatók időnként szervezetbe tömörültek. Találtam 1864-es újságcikket, amely szerint már akkor is létezett a városban vadásztársulat. Létezik 1872-es híradás a kanizsai vadásztársaság megalakulásáról.)
Nyugdíjazását követően, 1892-ben elköltözött a városból.



Vadászaton (1895)



A vadász (1895)



Kanizsai vadászok a 20. század első évtizedében
(Elől, balról: dr. Szigethy Károly orvos, Unger Ullmann Viktor, Závody Albin törvényszéki elnök, Plihál Viktor közjegyző, idősebb Unger Ullmann Elek vaskereskedő, dr. Neusiedler Antal törvényszéki bíró.)
(Unger Ullmann Viktor 1914-ben, huszonöt évesen lett a világháború áldozata.)

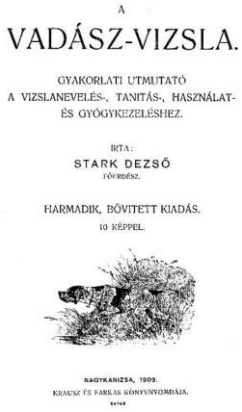

A
VADÁSZ-VIZSLA.

GYAKORLATI UTMUTATÓ
A VIZSLANEVELÉS-, TANITÁS-, HASZNÁLAT-
ÉS GYÓGYKEZELÉSHEZ.

IRTA:
STARK DEZSŐ
FŐVADÁSZ.

HARMADIK, BŐVITETT KIADÁS.
10 KÉPPEL.

NAGYKANIZSA, 1909.
KRAUSZ ÉS FARKAS KÖNYVNYOMDÁJA.

Egy vadász az 1930-as évek végéről:



Fenyvesi Sándor (1875-1944) a kanizsai tűzoltók főparancsnoki segédtisztje
(centropa.org)

•A házat a Hugonnay családtól 1913-ban özv. Keész Józsefné, Kovacsics Mária (1871-1924), a Rózsa Szálló bérlője vásárolta meg, aki a Fő út 13. szám alól átköltöztetett szállodáját – Új Rózsa néven – itt működtette tovább.
Férje, Keész József vendéglős 1865 és 1902 között élt.

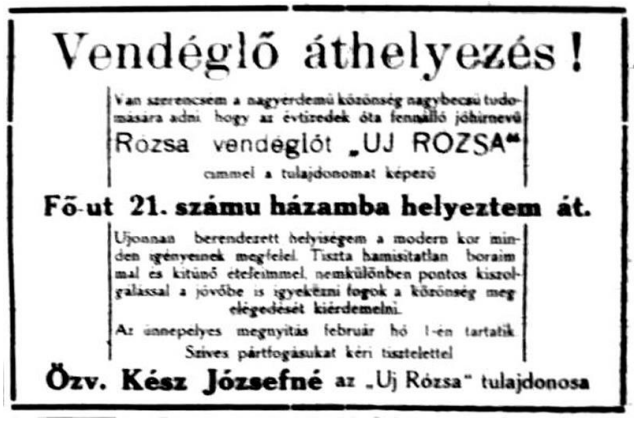

Vendéglő áthelyezés!

Van szerencsém a nagyerdemü közönség nagybecsü tudomására adni, hogy az évtizedek óta fennálló jóhirnevü Rozsa vendéglőt „UJ ROZSA“ cimmel a tulajdonomat képező

Fő-ut 21. számu házamba helyeztem át.

Ujonnan berendezett helyiségem a modern kor minden igényeinek megfelel. Tiszta hamisitatlan boraim mal es kitünő ételeimmel, nemkülönben pontos kiszolgalással a jövőbe is igyekezni fogok a közönség meg elégedését kiérdemelni.

Az ünnepelyes megnyitás február hó 1-én tartatik.

Szives pártfogásukat kéri tisztelettel

Özv. Kész Józsefné az „Uj Rózsa“ tulajdonosa

1914

A szálló a második világháborút megelőző egész időszakban (Keészné 1924-es halála után is) működött.
•1912-től az épület emeletén bérelte helyiségeit az 1907-ben alakult Nagykanizsai Magántisztviselők Egyesülete.

244. Fő út 22. (képek még: Széchenyi tér 11.)

•A 19. század első évtizedeiben Magyar László városbíró (1818-ban és 1822-ben választották meg) háza állt ezen a helyen.
•A jelenlegi ház elődje maga is emeletes volt. Ennek is volt Széchenyi téri (már lebontott) szárnya.
•Az ingatlan a 19. század második felében a Pressburger családé volt. Pressburger Jakab „orvostudor” 1846-tól haláláig (hatvannégy évesen, 1883-ban hunyt el) dolgozott Kanizsán. A megyében tevékenykedő orvosok 1852-es összeírása szerint Pressburger Kanizsán született és akkor 29 éves volt.
1913-ban már Mihályi pék házaként említik az épületet.
•A jelenleg itt álló ház az 1930-as, 1940-es évek fordulóján épülhetett.







•Az 1860-as években itt volt Neuberger Mátyás sörraktára és – valószínűsíthetően – „sódavíz-gyár”-a is. Utóbbi a város első ilyen üzeme lehetett. (Neuberger 1870-ben Sopronba költözött.)



1870

Az új ital gyorsan népszerű lett. Nagyszerűségét a hajdani újságíró már 1868-ban meg is verselte:

Sódavízzel jó a bor,
Elbújhat a bakator.*
Nagykanizsán nagy a por,
Nagyban nyeljük mindenkor.
Egyszer még majd megérjük,
Sódavízzel keverjük
Valamint a drága bort,
Úgy a kanizsai port.
Édes urak, nagy urak,
Kik nagyot nem hallanak,
Ismerjék el egyszer már,
Hogy csak rendeletre vár
Az utcai öntözés!
És ez oly kevés, kevés…

* bakator: akkoriban közkedvelt pecsenyebor

A versikéből az is látható, hogy témaként a kanizsai por – a helyiek nyári létezésének megkeserítője – bármivel kapcsolatban előkerülhetett. Elő is került…

245. Fő út 23. (egyben Hunyadi utca 2.) **(Keller-ház*)**

•Vidákovich Ferenc (1786-1865) bábsütő, 1830-tól városi kamarás (pénztárnok) háza már a 19. század első felében állt.

Hirdetés.

N-Kanizsán, a főutczában levő 17. számu ház a bábsütő üzlettel együtt bérbeadandó, vagy eladó. — Bővebb értesítést ad

Vidákovich Ferencz
kanizsai bábsütő.

(3—2)·

1863



1939

•Fő úti oldalát 1884-ben építtette emeletesre Hencz Antallal Keller Ignác (1904-ben, hetvenkilenc éves korában hunyt el) cipész, az épület új tulajdonosa. Hencz készítette a ház terveit is.
Földszintes, Hunyadi utcai szárnya néhány évvel előbb épült meg.











A felújított homlokzat 2011 őszén

•Keller 1862-ben alapított cége a Monarchia kiállításain, vásárain nyert aranyérmeivel országos ismertségre tett szert.



Keller Ignácz

Nagy-Kanizsán.

(9—2)

Ajánlja gazdagon felszerelt urak-, höl. gyek, és gyermekek számára való topánrak. tárát a legjobb minőségüeket a lehető jutányos áron.

Ugyszinte figyelmébe ajánlani bátor vagyok a cs. k. katonaság s t. közönségnek, hogy megrendeléseket a legjobb bel és külföldi bőrből elfogadok és készitek, az árt legjutányosabban számitom.

Az én raktáromban vásároltakat kijavitásra elfogadom.

Empfiehlt sein reich assortir.es Lager aller Gattungen Herren-, Damen- und Kinder-Stifletten von bester Qualität und zu möglichst billigen Preisen.

Ferner mache ich das k. k. Militär und verehrungswürdiges Publikum aufmerksam, dass ich alle Bestellungen vom besten In- und Ausländer-Leder verfertige und prompt und billigst berechne.

Auch wird von mir gekaufte Waare zu reparieren angenommen.

1876



A székesfehérvári országos kiállítás, ahol Keller egyik aranyérmét nyerte (1879)



Nyílttér.*)

Minthogy számtalan intés után sem elégítek ki adóssaim követelésemet, tehát most nyilvánosan felhivom fizetésre a következőket:

* **B. P.** ügyvéd Z.-Egerszegen	1873—75	57 frttal.
Besenczy Emilné Légrádon	1876	5·50 „
Hechrein Lajos tanitó, Sólyom-Vámos	1867	35·70 „
Blasius János adóellenőr, Tö-rök-Kanizsa	1864—68	45·40 „

Folytatása következik.

Nagy-Kanizsa

KELLER IGNÁCZ,
czipész.

(981 1—1)

** Az egész nevek a jövő számban.
* E rovat alatt közlöttért felelősséget nem vállal a Szerk.

Módszer a kinnlevőségek behajtására 1880-ból
(Ügyvéd úr talán fizetett is, mert teljes nevét nem tette közzé Keller.)


773.

Nagy-Kanizsa, november 1-én 1889

KELLER IGNÁCZ

czipőraktára és készitése.

Számlakivonat

Nagy arany érem.

Nagy ezüst érem

T. Samuel Heinrichnak és nejének Helyben

(TGYM)

•A ház 1906-ban lett Frank Vilmosé (hatvankilenc évesen, 1932-ben halt meg), aki a Bazár udvarban működtette férfiruházati áruházát 1929-ig.



Frank Vilmos

Az udvaron 1910-ben létesült pékműhelyt Mihályi István kezdte működtetni.



1911

1929-től már az 1880-ban született Lenk Cajetán volt ott a pék, így a házat Lenk-házként ismerték akkoriban.

246. Fő út 24. (képek még: Széchenyi tér 10.)



A 20. század első évtizedében

•A korábbi épület Fő úti sarokrésze emeletes, a másik – Széchenyi téri – sarka földszintes volt.
•A 19. század utolsó negyedében Ollop-házként emlegették.
A befolyásos kereskedőknek számító Ollopok közül Ignác egyike volt 1845-ben a Nagykanizsai Takarékpénztár alapítóinak.
Ollop Sámuel elnöke volt a körülbelül 300 taggal működő, 1863-ban alakult Kereskedelmi Egyletnek (Kaszinó), amely 1875-ben egyesült a Casinoval. 1884-es halálakor (61. évében járt akkor) is még elnöke volt a Nagykanizsai Kereskedelmi és Iparbanknak.
•Markbreiter Jakab és Ollop nyomdája itt, Ollop gabonaraktára helyén (ez az épület földszintes része lehetett a Széchenyi téri oldalon) nyílt meg 1850-ben. Nem tisztázott, hogy az alapításban melyik Ollop vett részt.
Rövid idő elteltével Markbreiter lett a vállalkozás egyedüli tulajdonosa és az 1863-ig működött így. Ekkor Fischel Fülöp (1831 körül-1893) tulajdonába került, aki feleségül vette Markbreiter leányát, Friderikát. Fischel első felesége fiatalon (harmincöt évesen) halt meg 1882-ben.



Fischel Fülöp nyomdájának logója a Vergiliustól kölcsönzött jelmondattal
(Bátrakat segíti a szerencse.)

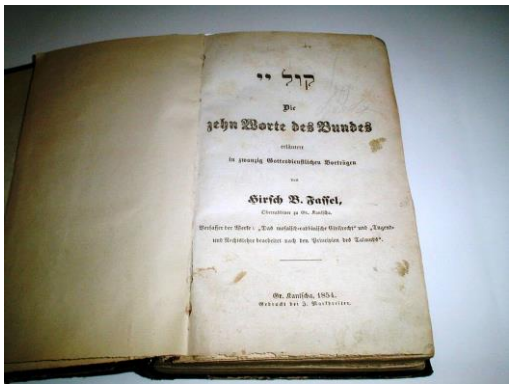

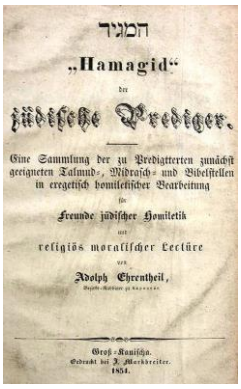



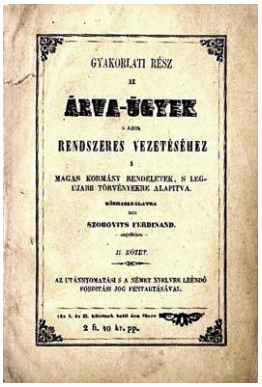

Markbreiter kiadványa 1854-ből

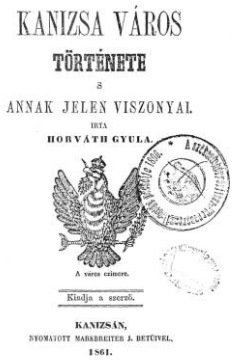
KANIZSA VÁROS
TÖRTÉNETE
S
ANNAK JELEN VISZONYAI.
IRTA
HORVÁTH GYULA.
A város czímere.
Kiadja a szerző.
KANIZSÁN,
NYOMATOTT MARKBREITER J. BETŰIVEL.
1861.

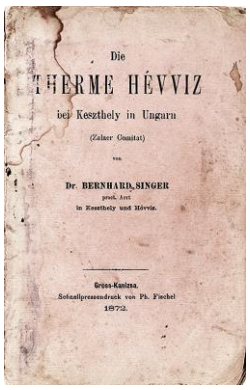
Die
THERME HÉVVIZ
bei Keszthely in Ungarn
(Zalaer Comitat)
von
Dr. BERNHARD SINGER
prakt. Arzt
in Keszthely und Hévvis.
Grätz-Kanizsa.
Selbstverlagsdruck von Ph. Fischel
1872.

•A századfordulón helyben úgy tartották, hogy a világhírű drámaíró, Arthur Schnitzler apai és anyai ágon is Kanizsához kötődik.
Apja, Schnitzler János 1835-ben valóban Kanizsán jött a világra. Belőle Bécsben neves orvos, egyetemi tanár, poliklinikai igazgató lett.
Nagyapja (1800-1863) élete végéig a város egyik asztalosmestere (más forrás szerint ácsmestere) volt; Zimmermann Józsefnek hívták, aki valamilyen okból – idővel – Schnitzlerre változtatta nevét. A Magyar utcában lakott.
A hagyomány szerint 1844-ben a zsinagógai alsó karzat építésekor ő végezte a faipari munkákat.



1908-ban a helyi újság anyjáról – Markbreiter Louise – is azt írta, hogy kanizsai volt.
Erre nem leltem bizonyítékot. A világhálón található leszármazási táblázatok szerint Louise Kőszegen született. Igaz, apja, Markbreiter Fülöp (1810-1892) Kanizsán látta meg a napvilágot. (Bécsben érte a halál.)



Makbreiter Louise (1838-1911), Schnitzler János és a csecsemő Arthur 1862-ben, Bécsben



Schnitzler János (1835-1893)



Arthur Schnitzler (1862-1931)

•1910-ben az új tulajdonos, a „Fekete Sas” korábbi vendéglőse, Leitner Ödön (nyolcvanhárom éves volt, amikor 1935-ben meghalt) udvari egységgel egészíttette ki az épület Fő úti sarkán 1909-től már működő vendéglőjét, a Badacsonyt. (Vállalkozását „Üdvözlet Badacsonyból” feliratú képeslapokkal reklámozta.)



1911

1912-ben viszont nem engedélyezték Leitner számára ingatlana földszintes, Széchenyi téri részének emeletessé alakítását.
Leitner nevéhez fűződik az Első Nagykanizsai Fekal-Compos Műtrágyagyár (Eötvös tér 23.) 1913-as megalakítása. (Ügyes névválasztás egy igazán szükséges, de nem szívesen emlegetett városi szolgáltatás körülírásához.)



1920

•Később a Badacsony vendéglő utcai részébe költözött a „Munkásotthon”. A Munkásotthon 1914-ben létesült, akkor még a Szerb-ház (Erzsébet tér 20.) emeletén.
Itt jegyzem meg, hogy az első olyan egyesület, amelyben a helyi munkásság szervezkedett a Nagykanizsai Munkás-egylet lehetett. Egy 1870-es újsághír szerint a májusban még csak 28 taggal rendelkező egyesület júliusra (miután új elnököt

választottak Horváth József személyében) már 147 taggal tevékenykedett. Többféle lapot is járattak. Működésükről más adatot nem ismerek.
•Az 1919-es megalakulásakor a Nagykanizsai Sakk Kör is itt kapott otthont. Működésével azonban gondok lehettek, mert 1926-ban újra meg kellett szervezni az egyesületet. Elnöke ekkor Pintér Sándor postafőtiszt lett.
A Nagykanizsai Sakk Kör 1928-tól Nagykanizsai Maróczy Sakk Kör névvel tevékenykedett tovább.
Városi sakkverseny szervezéséről, indulásáról szóló legkorábbi híreket a helyi lap 1905 nyarán megjelent számaiban találtam.
•A két világháború között Leitner Ernő (1937-ben hunyt el) gabonakereskedése kapott helyet a házban.


Leitner Ernő 1902-ben (TGYM)

•1932-ben az ingatlan árverésen került a Néptakarékpénztár tulajdonába.

247. Garay János utca

•A hajdani Vizi, majd 1873-tól Garay utca mára teljes lebontásra került, hogy helyén megépülhessen a hetes főút elkerülő szakasza. Utolsó házai az 1980-as évek végén tűntek el.
A hagyomány úgy tartja, hogy eredeti nevét az utcán végighúzódó árok miatt kapta.

248. Garay utca 21. (Tüzérlaktanya)

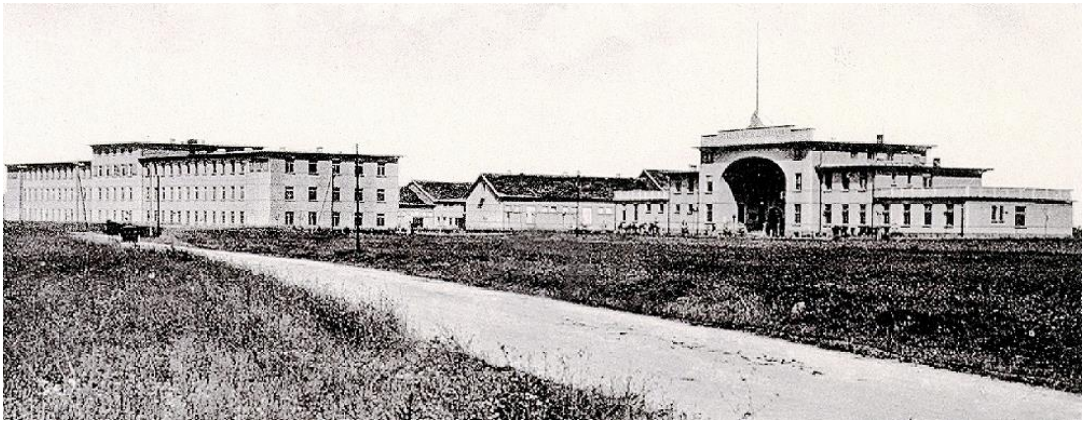

Az 1930-as évek közepén



Kanizsai tüzér



1941
(Egy német „Storch” a laktanya udvarán.)
(A kép eredetije Gayer Ildikó birtokában.)

•A Gábor Áron laktanya a lóvontatású tüzérségnek épült, a terület északi részén lovardával.



Gábor Áron (1881)



Medgyaszay István

1932-re készült el. Tervezője Medgyaszay István volt. A legénységi épület honfoglalást idéző sgraffitoi Kacziány Aladár festőművész alkotásai, 1929-ből.



Kacziány Aladár
(1887-1978)

A létesítmény kivitelezését a budapesti Farkas és Kármán cég kezdte, majd a helyi Horváth és Vas cég, Kalmár Zoltán és Kertész Béla folytatták.


















•Az épületegyüttest 1992-ig használták laktanyaként.

249. Hajgató Sándor utca 1. (képek még: Templom tér 4.a)
(Kiskanizsai Polgári Olvasókör székháza*)

•Az 1864-es kataszteri térképen még „Templom”, az 1907-es címtárban már „Polgár” névvel találjuk az utcát.
•1870-ben Hajgató Sándor javaslatára alakult a tagjai kulturális gyarapodását szolgáló egyesület.
Alapszabályuk rögzítette jelszavukat: „Becsületesség és haladás”. Pecsétjükön koszorúban egy nyitott könyv volt a jelszóval és e körirattal: „Kis-Kanizsai polgári olvasó-kör 1870.”. Első elnöke Dávidovics György lett.


Egy olvasókörben (1898)

•Kezdetben a Szent Flórián tér egyik házában béreltek három szobát.
Később (nagyjából tíz évig) székeltek a Nagykorcsmában is. A kör helyiségeit reggel nyolctól este tízig tartották nyitva.
•Az itteni telek megvásárlásakor a rajta álló zsúpos ház lett otthonuk.

1900-ban Tóth Mihály helyi építő vezetésével emelték helyén földszintes székházukat.
•Megemlítendőnek tartom (mert ilyen is volt Kiskanizsán), hogy az avatási ünnepségen a „Kiskanizsai Polgári Zenekar” játszott.
Az 1896 nyarán nagyjából húsz kiskanizsai fiatal állt össze és alakította meg az együttest. Elnöküknek idősebb Steszlin Ferencet választották. Negyedévnyi próba után (ekkor már 14 számot voltak képesek előadni) januárban szerepeltek először egy helyi táncmulatságon.
A zenekart Kovács Lajos (1909-ben, ötvenkilenc évesen halt meg) vendéglős működtette. Ekkoriban ő bérelte a Szent Flórián 17. szám alatti uradalmi kocsmát.



1912

•Városi és állami támogatással, huszonhárom tag vagyona terhére felvett kölcsönből, az 500 tag közös munkájával 1928-ban kibővítették székházukat, emeletet építettek rá. A Hajgató utcai szárny egésze ekkor készült.
Az új otthonuk tervei készítésére kiírt pályázatot a budapesti Bayer Lajos nyerte meg 1927-ben. A kivitelező Kertész Béla mérnök vállalkozása volt.





Az 1900-as építkezésben az elnök, Steszlin Ferenc, az 1928-asban a titkár, dr. Fülöp György szervező tevékenysége volt kiemelkedő jelentőségű.



Fülöp György (1894-1986)

1939-ben a Katholikus Ifjúsági Egyesület Szent Imre szobrát avatta fel a ház általa használt termében.
•Az épület 1958 óta Kiskanizsa művelődési háza.
•1903 decemberében Kiskanizsa is létrehozta saját legényegyletét. Vezetője Szabó István népiskolai igazgató lett.



Szabó István (TGYM)
(1934-ben, élete 69. évében halt meg.)

Az egyesület elnevezését illetően bizonytalan vagyok, mert valamivel később a helyi lap kiskanizsai ifjúsági egyesületként említette őket. Az sem látszik lehetetlennek, hogy a Katholikus Ifjúsági Egyesület megalakítása történt ekkor. Nincs adatom arról, hogy hol tartották összejöveteleiket.

250. Homokkomáromi utca

•Már az 1864-es kataszteri térképen is mai nevén találjuk.
•Az utca egyik öreg épülete a 20. század első felében és manapság.




Homokkomáromi utca 1.



Homokkomáromi utca 7. 1930 körül
(TGYM)



Homokkomáromi utca 9. (jobbra) és 11. valamikor a 20. század második fele közepén

(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)

•Az utca külterületi folytatása, a homokkomáromi búcsúba vonulók által is használt út mentén kis fogadalmi kápolnát építtetett a Steszlin (csucsi) család. Egy örökmécses égett benne folyamatosan. A kiskanizsaiak Cseszkó-szentinek illetve Csucsi-kápolnának is hívták.
A historia domus szerint 1919 júniusában, pünkösdhétfőn szentelték fel Mária tiszteletére. (Horváth Jánosné (Plánder Júlia) adata.)



Az 1930-as évek végén



A már felhagyott lőtér közelében ma rendbe hozva (bár üresen) áll a Steszlin-kápolna
(Érdekesség, hogy a felújíttató személye ismeretlen.)









•Idősebb Steszlin Ferenc (1834-1920) sokáig (míg vagyonát szét nem osztotta gyermekei között) Kiskanizsa legtöbb adót fizető polgára volt és egyik alapítója a Kiskanizsai Polgári Olvasókörnek. Elnöksége idején (1900-ban) emeltette első székházát az egyesület.
A Kiskanizsai Polgári Zenekar létezése költségeit is jórészt ő fedezte. A fiatalabbak számára ő volt Csucsi bácsi.

Fia, ifjabb Steszlin Ferenc (68 éves volt, amikor 1924-ben meghalt) szintén vezette az olvasókört: tizenöt esztendőn át volt elnöke.
A 20. század elejéről származó adat szerint idősebb (csucsi) Steszlin Ferenc háza a Szent Rókus utca 7. szám, Steszlin Ferencé pedig a Homokkomáromi utca 12. szám alatt állt.
•A kápolna „Cseszkó-szenti" neve egy hatalmas tölgyhöz kapcsolódott, amely a katonai lőtér épülete előtt, a Homokkomáromba vezető út mellett állt.
A fa 1925-ben égett le. Valakik tüzet gyújthattak odvában.
A kiskanizsaiak úgy gondolták, hogy kedves fájuk talán már az 1500-as, 1600-as években is létezett. Nem lehetetlen, hogy így volt, mert már nagyon öreg volt. Hatalmas koronája alatt, ugyancsak hatalmas törzse odvában a baglyokon túl egy szent fából faragott szobra is rejtőzött. Ezt emlegették Cseszkó-szentként a helyiek. Hogyan került oda?
A szájhagyománnyal ellentmondó történetek maradtak az utókorra.
Az egyik szerint a szent egy fakeresztről származik, amelyet a kanizsai vár felszabadításának örömére állítottak hajdanán. Idővel az egyre terebélyesedő fa gyökérzete megdöntötte a keresztet, amelyet ezért távolabb kellett helyezni. Ekkor szállt le a szent a keresztről, hogy aztán reggel a tölgy tövében találják. Mások állították, hogy egy részeges alak fejszés támadása elől menekült a fa odvába.
A legvalószínűbbnek az tűnik, hogy szobrot a kiskanizsai Cseszkó család faragtatta, kimondottan e helyre. Róluk azt tartja a hagyomány, hogy összesen négy szobrot készíttettek. A további három a fa kisebb odvaiba került.
A tölgy leégésekor már csak a legnagyobb szobor volt a helyén.
A meglepő módon épen maradt alkotás a tűzvész után átkerült a kápolnába. A második világháború idején ott volt még. Öregsége okán restaurálásra szorult volna már.
•Nem világos, hogy kapcsolatos-e az előzőkkel, de 1848, 1849 megörökített kanizsai történéseinek is van Cseszkó ragadványnevű szereplője.
Cser József szerint ő volt a kiskanizsai Rózsa Sándor. Halis István szigorúbb, egyszerűen rablónak, gazembernek nevezi. Tőle tudhatjuk azt is, hogy Cseszkó magas, himlőhelyes és szokatlanul erős ember volt, aki az 1850-es években, rablásait követő elfogása után, láncait puszta kézzel szétszakítva szökött meg. A nem mindennapi eset talán növelte csodálói számát, de nem sokkal később mégis akasztófán végezte.
Cseszkó valódi nevét nem sikerült kiderítenem, de megjegyzem, hogy akkoriban a cseszkó szót a mai csizmadia szó helyett használták.

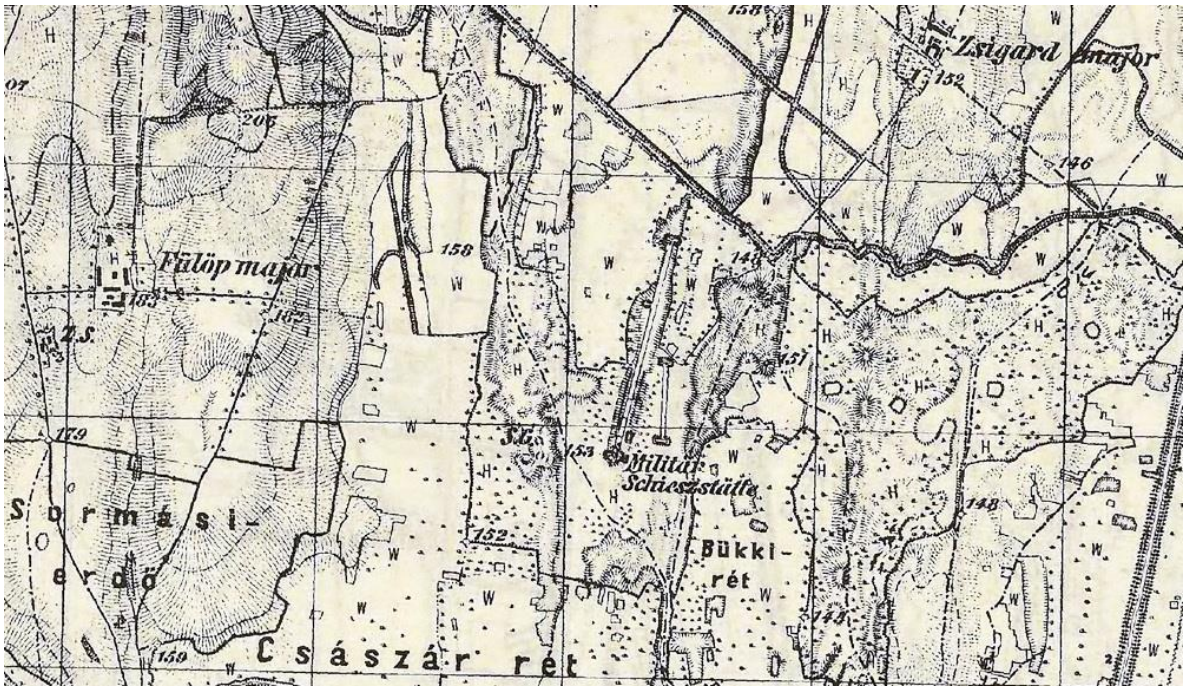

Az 1879-es harmadik katonai felmérés kivételével a térképeken nyomát sem leljük az itteni katonai lőtérnek
(Alul, nagyjából középen látjuk a Homokkomáromi utca folytatását (— • — • — jelzéssel), amely aztán a lőtér két oldala felé elágazik. A nyugati út vezet Homokkomáromba.)



Lőtéri részlet 1997-ből
(Gerencsér Tibor jóvoltából.)

•A lőtérnél alakult ki a város egyik cigánytelepe. Az alábbi két felvételt állítólag egy német katona készítette ott a második világháború napjaiban.



Balra a hetes főút nyárfái sorakoznak, jobbra a sormási templom tornya fehérlik
(ciganyokrol.blog.hu)



(ciganyokrol.blog.hu)

•A helyi lapok szerint még a 20. század elején is a város főutcájának legérdekesebb látványosságai közé tartoztak a cigánykaravánok „keleties” vonulásai. A tarka, színes meneteknek megszokott része volt a rajkók adományt váró-köszönő rókatánca.
Szómagyarázat:



Magyar Salon, 1885/86

Akkori, karaván megörökítő kanizsai fotóval nem találkoztam még.
A következő kettő 1970 körül készült a Kinizsi utcában. A karaván már inkább „karavánocska” és a színek nem csupán a képekről hiányoznak.





(Gerencsér Tibor felvételei.)

251. Honvéd utca

•A korábbi Csordás utca (1873-ig). 1772-ben Új utcaként említik.

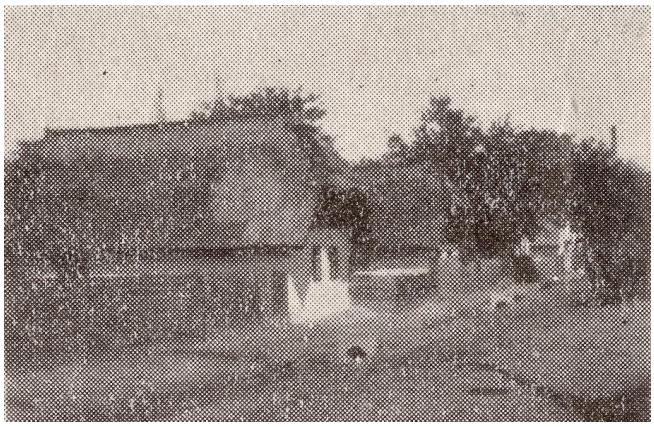

Az utca nyugati oldalának öreg házai (24. és 26.) 1930 körül
(TGYM)



Az egyik, még létező pajta (Honvéd u. 32.)

•Az utca torkolatában 1887-ben állíttatott egy fogadalmi keresztet Gerócs János.

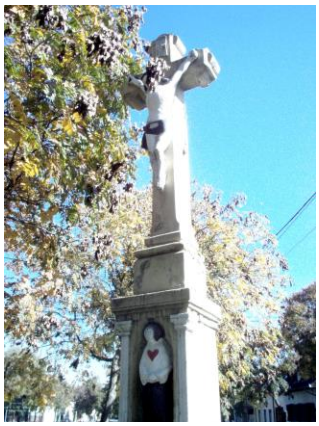





252. Honvéd utca 38. (korábbi számozás szerint)

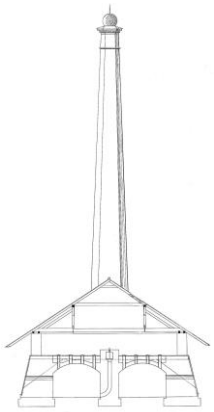

Az eredeti körkemence metszete
(TGYM)



A gyár délkeletről nézve az 1890-es években
(TGYM)

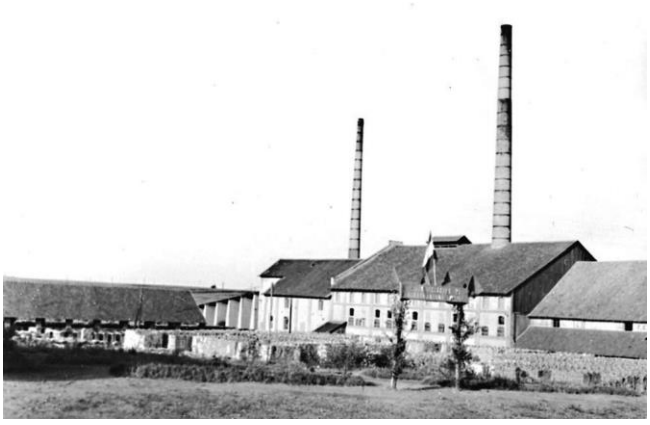

1958-ban
(TGYM)



Az 1970-es évek végén





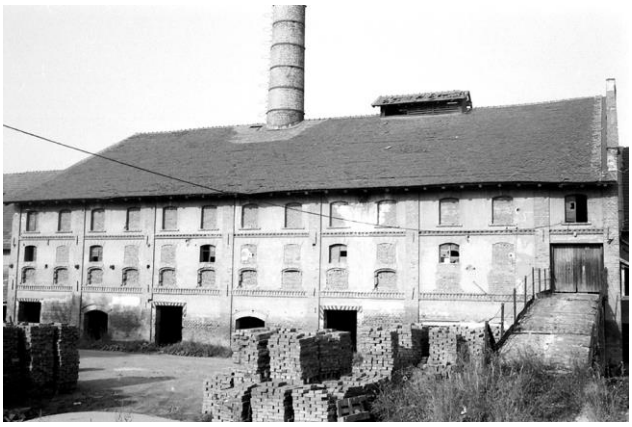

A főépület keleti oldalát láttató három felvétel az 1980-as évek elején készülhetett
(Vízvári József jóvoltából.)



1990 tájékán

•Téglavetőjük helyén, Haba József és Pál körkemencés gyára, a város harmadik téglagyára 1893-ban épült itt, a Petőfi és Honvéd utcák szegletében.
Sallér Lajos tervezte és talán kivitelezte is.
A gyár bejárata a Honvéd utca 38. szám alatt volt.

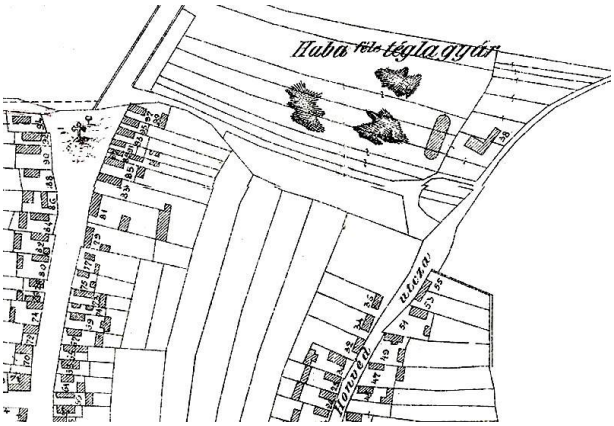

1901
(TGYM)



Haba József téglája
(A Teleki út 4. szám alól.)



Másik Haba-tégla
(A Széchenyi tér 5. szám alatti sarokházból.)

•A kezdeti időkben 20-30 munkással dolgozott. 1910-ben az üzem a Stern család birtokába került. A 20. század végén bontották le.



1926
(TGYM)



A gyár agyagbányája az 1980-as években
(Az üzem északi oldalán, Petőfi utcától keletre létesítették. Jelenleg krosszpályaként használják a területet.)
(Kotnyek István felvétele.)

•A Haba családnak az első világháború után is volt bérelt téglagyára: Eszteregnyén.

253. Hunyadi János utca



Az Eötvös téri torkolatban lebontott (2009 októbere) házak




A 22. és 25. számú telkeken állt házak



Hunyadi utca 37.a





Hunyadi utca 21. és a ház bontásakor előkerült téglák


Hunyadi utca 20. korábban és ma


Hunyadi utca 32. és a Királyi Pál utca 8. szám alatti sarokház
(Előbbit már lebontották, utóbbit átalakították.)



Bontásra került ez a 35. szám alatti épület is
(A korábbi állapotot megörökítő három fenti képet Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából tudom bemutatni.)

•A város 1822-es térképén már jelezve van.
Korábbi neve 1873-ig Kereszt utca volt. Semmilyen forrás nem utal arra, hogy volt az utcában valaha is fogadalmi kereszt, hogy az elnevezés a vallási jelképhez kapcsolódna. Valószínűsítem, hogy a keresztutca jelleg (a Fő út és a Rákóczi utca összekötése) adta az elnevezés alapját. Ugyanez feltételezhető a Kölcsey utca korábbi nevéről (Kiskereszt) is.
•Földszintes házait jellemzően iparosok lakták. Korábbi kisvárosi arculatát sokáig őrizte. Az utóbbi harminc évben a házak közül egyre többet lebontanak, mára csak az utca eleje sejtet valamit a hajdani utcaképből.
•Az évszázaddal korábbi utcakép megszokott részeinek számítottak a gyümölcsárusok.



Akadtak köztük jól menő üzletek kitelepült eladói, de többségük egyszerű kofaasszony volt. Csak tevékenységük szerény hasznából tudták fenntartani magukat.

Az árusok számára egyik helyként a Hunyadi utca Fő úti torkolatát jelölték ki. Itt a sarkon, lakásához (Hunyadi utca 7.) közel kínálta portékáját özv. Rzehorcz Károlyné (Weber Mária).
Élete 68. esztendejében, 1910 decemberében az idős asszonyról végre írtak a helyi lapok:
„Hivatásának csatamezején, az utcasarkon, gyümölcsös kosarainak tövében érte utol a halál özv. Rehorc Károlyné szül. Wéber Mária 78 éves gyümölcsös kofát. A felső városrész közismert Mári nénije még tegnap délután is fürgén pergő nyelvvel árulta a Fő út és a Hunyadi utca kereszteződésénél lévő standján a maschancker almát, meg a „finom" lasponyát. De jött a 2 óra 27 perc és Mári néni kezéből kiesett a félliteres, mire a körülállók nagy ijedten összeszaladtak, akkorra Mári néni már a könnyű halállal elhunytak boldog mosolyával nyújtózott végig a járda kövezetén." − adta hírül az egyik újság.
„Kofaasszony volt. Ott üldögélt a felső templommal átellenben évek, évtizedek, talán már évszázadok óta. Alakja már szinte összenőtt a környezetével." − tette hozzá a másik.





A Királyi Pál utca alatti szakasz
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



Ugyanez 1961-ben
(Jobbra a 29. számú ház darabkája, mögötte a 31. és 33. számú házak. Balra a 32. számú épület egy része, amely mögött látszik a Királyi Pál utca 8. számú sarokház.)

Hunyadi utca 2. (egyben Fő út 23.)

•Lásd: Fő út 23.







254. Hunyadi utca 3. **(Hadastyán-ház)**



A 20. század első évtizedében
(Jobbról második a Hadastyán-ház. Balról Hunyadi utca 10.)

•Az utca felé forduló oromfalával a hajdani Kanizsa jellegzetes épülete. A 19. század első feléből származhat.





•1890-es adat szerint a helyi Hadastyán Egylet ebben az épületben székelt.
1885 és 1915 között működtek főleg betegsegélyezési céllal.
A kiszolgált és tartalékos katonák csukaszürke uniformisukkal, kakastollas fekete vadászkalapjukkal, rézveretű kardjukkal, fehér zászlójukkal színfoltjai voltak a városnak.
Zászlójuk egyik oldalán a Madonna képe volt, karján a gyermek Jézussal és a zászlószentelés 1889-es dátumával. A másik oldalra az ország címere került, a koronát tartó két angyallal és a „A nagy-kanizsai hadastyán egylet 1885.” felirattal.
A zászlórúdba szegeket vertek a tagok nevével.
Rezesbandájuk 1898-tól létezett. Fellépéskor az egyesület tagjainak egyenruháját hordták apróbb eltérésekkel. Kardot nem viseltek, gallérjukon a tölgyfalevél mellett lant is volt, csákójukat zöld helyett hófehér toll díszítette.

Akárcsak a már korábban megalakult tűzoltózenekar, ők is szívesen koncerteztek közterületeken. Ugyanezen szándékkal látogatták még Kanizsát a városhoz közeli falvak (még képzettebb zenészekből toborzódott) tűzoltózenekarai is.
Így aztán voltak, akik már-már elviselhetetlennek érezték a helyi zenei élet gazdagságát.
•A ház a 20. század elején Babics Antal cipészmester tulajdona volt.
A 20. század elején másfél száz cipész és csizmadia, továbbá segédeik, inasaik csapata látta el lábbelivel a várost és környékét.
Közülük Babics Antal még évtizedekig itt várta megrendelőit. 1936-os halálakor kilencvenkét éves volt.

255. Hunyadi utca 6.



•A század legelején itt, házában működtette Székelyi Lajos Első Nagykanizsai Fehérnemű Mosó és Vasaló Intézetét.


Alapitási év 1895.

SZÉKELYI LAJOS

Első Nagykanizsai Fehérnemű mosó- és vasaló intézete **Nagykanizsa, Fő-ut 10.**

Elfogad uri és női fehérneműeket urak, háztartások, intézetek és szállodák részére.

Vidéki megrendelések posta-fordultával intéztetnek el.

A fehérneműek jókarban maradásáért szavatolok.

Házi mosás és vasalás.

Kivánatra árjegyzéket szivesen küldök.

1906



1907



1911

256. Hunyadi utca 7. (korábbi számozás szerint)



1862

•1913-ban a már lebontott földszintes házban nyitotta meg a József Főherceg Szanatórium Egyesület helyi csoportja (1906-ban alakult) a város első tüdőgondozó intézetét.

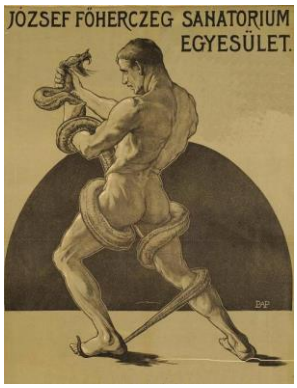



1903 és 1913

Ez volt a „dispensaire” (rendelőintézet). A szerény méretű ház a gondozói lakáson túl helyet adott még két rendelőnek. Első vezetője dr. Szekeres József lett.

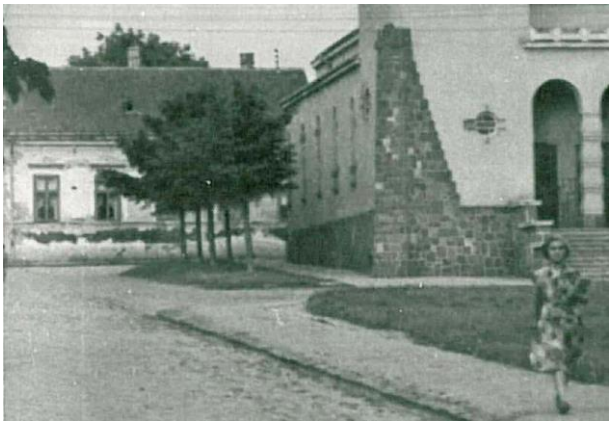

A ház (a háttérben) 1940 körül
(Pék Pál hagyatékából.)

•Itt lakott 1938-ban Fekete László iparművész (portré- és templomfestő).

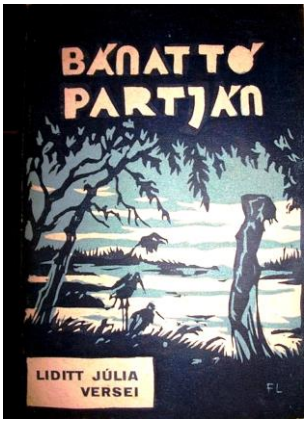

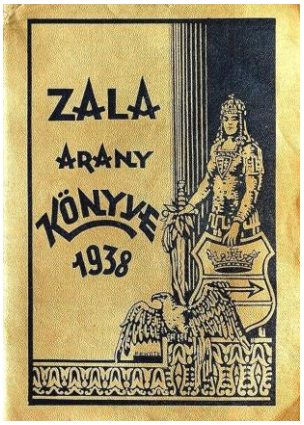

Két könyvborítója 1934-ből és 1938-ból



Fekete 1937-ben rajzolta e reklámot a helyi lap számára

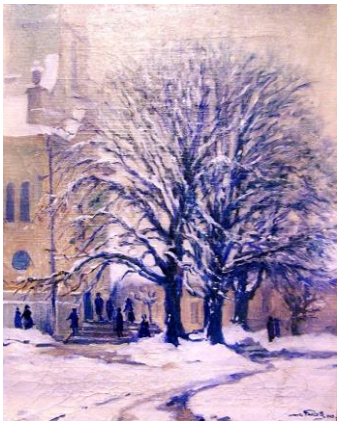

A Felsőtemplom Fekete 1949-es festményén
(Béres Sándor felvétele a tulajdonában lévő alkotásról.)

Az 1930-as évek végétől sokat fáradozott a repülősport kanizsai meghonosításán.

257. Hunyadi utca 10.

•Itt állt Simon Gábor, az utolsó kanizsai gombkötő háza. 1913-ban, 85 évesen halt meg.
•A telken húzták fel 1938-ban a földszintes járási vitézi székházat.
A korabeli újságcikk az épületet magyaros stílusúnak nevezte. Vécsey Barna tervezte.

258. Hunyadi utca 11. (korábbi számozás szerint)

•Itt volt egy régi kanizsai patríciuscsalád földszintes háza.



Az épületen emléktábla is állt


Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•Tagjai közül – 1848-ban – idősebb Kaan Károly (1810-1873) és Kaan Vilmos (1877-ben halt meg) ügyvédként élt a városban. Kaan Ferenc kereskedőként tevékenykedett.
Kaan Ferencről 1866-os halálakor (élete 86. évében hunyt el Pesten) azt írta a Vasárnapi Ujság című lap, hogy bátyjával közösen – 1825 környékén – elsőként szállított magyar gyapjút a londoni piacra, amivel felhívták Európa figyelmét az ország e fontos kereskedelmi cikkére.
Az említett testvér Sámuel volt (ő Bécsben élt bankárként), akit a kereskedelem fellendítésével kapcsolatos tevékenységéért Ferenc császár nemesi rangra emelt.
A házban született Kaán Károly (ő már így használta vezetéknevét) erdőmérnök, államtitkár, Kaan Károly ügyvéd fia.




Kaan Károly ügyvéd és felesége, Thenn Anna Mária (1837-1931)
(A feleség Thenn György kovácsmester leánya volt.)
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)



A kisgyermek Kaán Károly nővéreivel
(Balra Irma, jobbra Anna.)
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)



Kaán Károly (1867-1940)

A minisztériumban az Állami Erdők Főosztályát vezette 1916-tól. Jelentős érdemeket szerzett az Alföld fásításában, a természetvédelem ügyének felkarolásában.
Testvére, Irma Nagykanizsán élt, nyolcvankét évesen, 1943-ban halt meg. Elemi iskolai pedagógusi pályafutását igazgató-tanítónő címmel fejezte be.

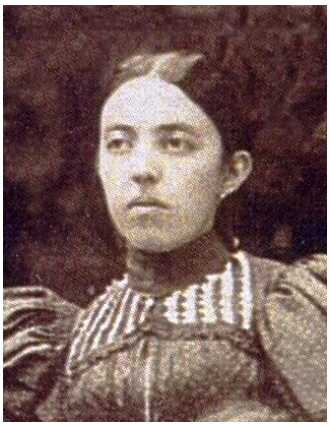


Kaán Irma
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)

Az 1882-ben zeneakadémiát végzett Kaán Anna zongoratanárként telepedett vissza szülővárosába.

Hunyadi utca 12. (egyben Kölcsey utca 22.) (valójában Kálvin tér 1.)

•Lásd: Kálvin tér 1.



Hunyadi utca 14. (egyben Rozgonyi utca 27.)

•Lásd: Rozgonyi utca 27.





259. Hunyadi utca 16.

•Még áll* Kovacsics József (1825-1905), 1848-as honvéd őrmester, uradalmi számvevő háza. Egyik alapítója és alelnöke volt a Hadastyán Egyletnek.





•A ház korábban Juhász György városi számvevőé (1861-től 1867-ig viselte a tisztséget), előtte pedig apjáé volt.



Juhász György számvevő (1833-1899)

Az apa az a Juhász György (1791-1863) volt, aki halála előtt közel ötven évig (1817-től) tevékenykedett orvosként, városi orvosként Kanizsán. Az Ispitának is sokáig volt orvosa.
(* 2010 márciusában lebontásra került)

260. Hunyadi utca 23.

•Az utca egyik öreg épülete – ugyan erősen átalakított homlokzattal – itt még létezik.





Eredetileg (1850 körül is) Bernandics (Bernándis) János szabómester háza volt. A századfordulón már Klapper János (1912-ben, 72. évében hunyt el) tulajdonában volt.
•Az 1911-es címtár szerint Halis István (1855-1927) ebben az épületben lakott. Halis a város múltjának legjelentősebb kutatója volt. Ilyen jellegűek írásai forrásértékűek.




Halis István



Petőfi utca 39.

A Petőfi utca 39. számú házban született, a ma élő családtagok szerint a Rákóczi utca 20. szám alattiban halt meg. Egyik épület sem létezik már.

261. Huszti György tér



A bontások előtt

•A térnek alig nevezhető kiszögelés 1900-ban kapta mai nevét Halis István javaslatára.
Addig külön neve nem volt. A korabeli helyszínrajzok azt a benyomást keltik, hogy amikor 1873-ban a mai Eötvös tér északkeleti darabjának a Vörösmarty tér nevet adták, a területet e tér részének tekintették.
•Halis sikerrel győzte meg a tanácsot, hogy „a német enciklopédisták” szerint a városban született a törökök által fogságba hurcolt és így igazi világutazóvá vált Huszti György és ezt ők (a német enciklopédisták) Kanizsa legfőbb nevezetességének tartják.

Halis – ilyen kérdésekben megkérdőjelezhetetlennek számító – tekintélyével egyedül Tuboly Viktor képviselő merészelt szembeszállni. Hiába mondta azonban, hogy „ő tagja a Magyar Történelmi Társulatnak, de sohasem hallott semmiféle Huszti, vagy Guszti, vagy minek is hívjákról".
Volt persze, ami érvelése hatását gyengíthette. Megelőzően indignáltan kifogásolta, hogy őt – mint irodalmi embert – kihagyták a névadásokat előkészítő bizottságból; majd *ő* indítványozott volna alkalmas neveket.
Így esett, hogy 1900-ban Kanizsa városa szülöttének fogadta Huszti Györgyöt.

262. Huszti tér 1. (képek még: Eötvös tér 13.)

•A Huszti téren a mai emeletes házak helyén állt épületek a 19. század második felében – a nagy laktanyák felépüléséig – katonai célokat szolgáltak.
•A Glóbusz-ház nyugati része helyén, az Eötvös téri oldalon (korábbi számozás szerint: Eötvös tér 13.) volt a „várta-ház", a katonai őrség háza, kaszárnyája. Korábban, 1851 és 1867 közötti időszak egy részében valószínűleg az akkori csendőrség (zsandárok) laktanyája volt. Ezt követően néhány évig a járási bíróság börtöne volt benne.
A katonaság kivonulása után a házban 1910-ben rendőrőrszoba létesült, majd 1927-ben cselédotthonná alakították.


Istállóban (1889)

•A másik épület a Huszti tér sarkán (Huszti tér 1.) ménlovas istállóként szolgált. Az 1822-es térképen a város istállója néven szerepel. A sarokházat 1877-ben a város elemi iskolává alakította, amely a Petőfi utcai iskola felépüléséig volt használatban. Az istállóból lett oktatási intézmény működési feltételei mindig messze voltak az ideálistól. A helyzetet zsúfoltság súlyosbította: 1929 őszén a szünetekben 151 gyerek próbált magának helyet találni 73 négyszögöles udvarán.

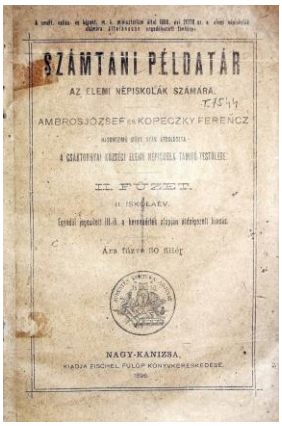
SZÁMTANI PÉLDATÁR
AZ ELEMI NÉPISKOLÁK SZÁMÁRA.
AMBROSJÓZSEF és KOPECZKY FERENCZ
II. FÜZET.
NAGY-KANIZSA.

263. Huszti tér 3.

•Bár jelenleg a tér legöregebb háza, de ez is a Rozgonyi utca legfelső részének megnyitása után épült.





•A helyén állt korábbi, a század első éveiben emelt épületet az 1942-es döntés nyomán lebontották. Abban az épületben neves lakatosok dolgoztak.
A 20. század első évtizedeiben Ország Kálmán (1928-ban, hatvanöt évesen halt meg), a ház tulajdonosa, majd az 1930-as években már Márkus József, aki átvette elődje épületét, műhelyét.



Ország egyik munkája a temetőben (Tripammer utca)

Utóbbi korábban a Kisfaludy utca 33. szám alatt tevékenykedett, szabadulási remekeként a Rozgonyi utca 9. szám alatti kaput készítette. Ezüst zsebórát kapott érte a bírálatot végzőktől.
Az ő nevéhez fűződnek a rendőrség épülete és a volt Pannónia Szálloda lakatos munkái. Ezekből mára alig maradt valami.

264. Huszti tér 6., 7. és 8.

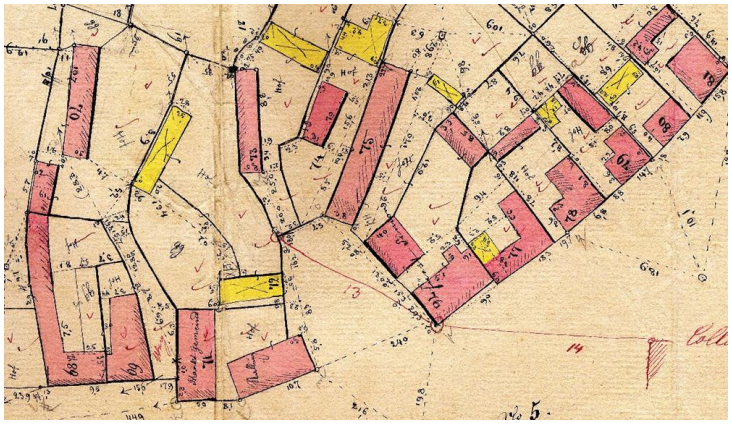
(TGYM)



A Huszti tér 6. és 7. számú házak 1980 körül
(Török Tibor felvétele.)

•A Huszti tér keleti oldalának három háza – az 1864-es kataszteri térkép szerint – Fürst Simon tulajdonában volt. Tőle – a nagy laktanyák megépülése előtt – a katonaság bérelte. Ezeket együtt nevezték annak idején Simon-kaszárnyának.



A magánzárka ablaka előtt (1880)

Az 1860-as évek elején a 6. számú, északi házban a tulajdonos kocsmát is működtetett.
Az épületek mindegyikét 1989-ben bontották le.



A tér keleti oldala és a Petőfi utca eleje korábban: Huszti tér 6., 7., 8. (sarokház) és Petőfi utca 2. (szomszéd jobbra) (TGYM)

265. Jakabkúti utca

•A Jakabkúti-dűlő irányába vezető Peternác utca 1900-ban maga is a dűlő nevét kapta.
A névváltoztatás utólag is indokoltnak tekinthető. Az internetes népszótár szerint a peternác és szinonimái (betyárkörte, zsiványmazsola és labanctallér) az ánusszőrre ragadt …csimbókokat jelentik.
Pedig az 1864-es kataszteri térképén még a teljesen mindennapi Hosszú utca névvel találjuk meg.



A Kiskanizsa területén működő Keresztény Fogyasztási Szövetkezet székháza 1910-ben (Jakabkúti utca 2.)



A hely jelenleg

266. Kaposvári utca eleje

•A Batthyány uradalom sánci majorja (Felső-Sánc) terült el az út északi oldalán.

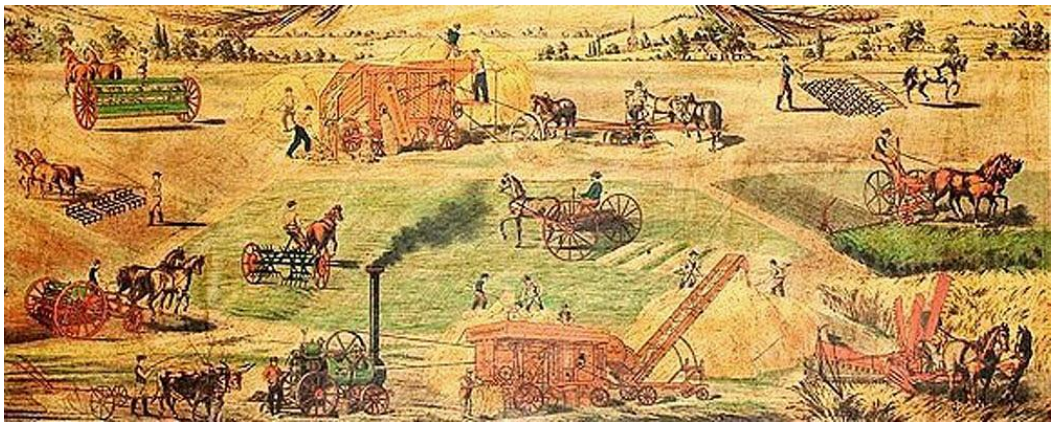

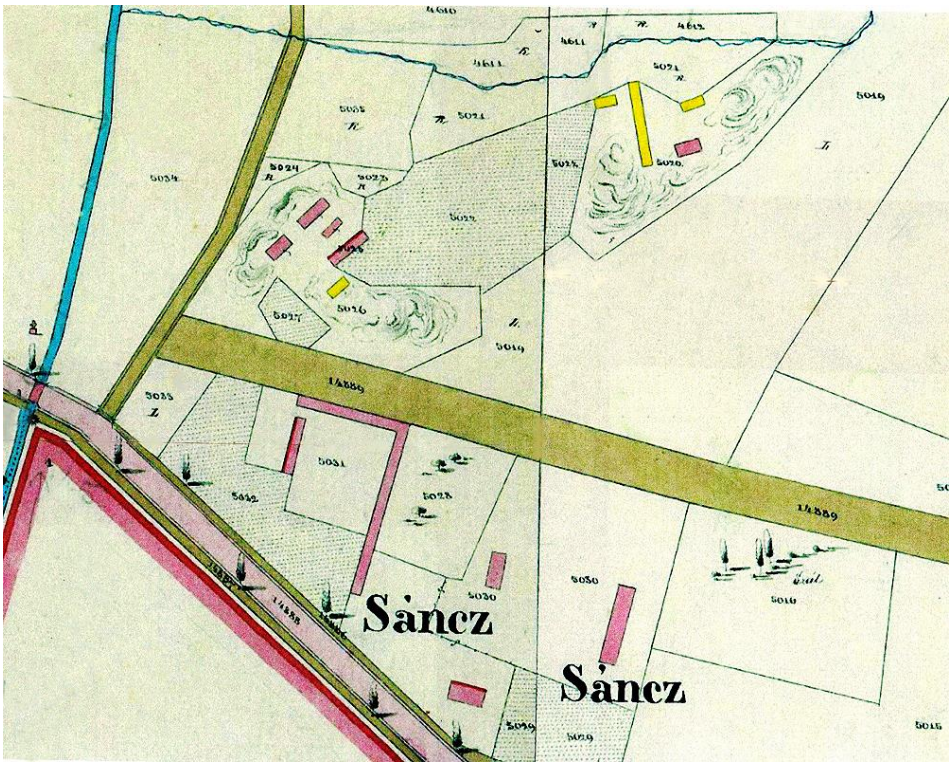

1864
(Alul a major, felül az uradalmi téglavető. Középen a két létező ház.)

A majorból ez az, 1860-ban már létező épület és a szomszédos kápolna épülete (magtár) maradt meg:


Kaposvári utca 11.



Bagolasánc iskolájává alakítása után (a felvétel az avatási ünnepség kapcsán készült) emléktábla is került a házra:
„Nevelő munkánkat egyesíteni kell a dolgozók harcával a kizsákmányolók ellen.
Lenin.
Ezt az iskolát a MAORT üzemi pártszervezet dolgozói építették, „Dolgozók az iskoláért” mozgalom keretében 1948 nyarán.”



A kép egy 1950 körül készült képeslapról származik
(A nagyon gyenge minőség általában jellemezte az ekkori lapokat.)

1860 tájékán uradalmi téglagyár (téglavető) is létezett a területen.
•Szemközt, az út másik oldalán található területek (Alsó-Sánc) Bagolához tartoztak. Itt a somogyszentmiklósi uradalom létesítményei működtek. A hajdani épületek már nem állnak.

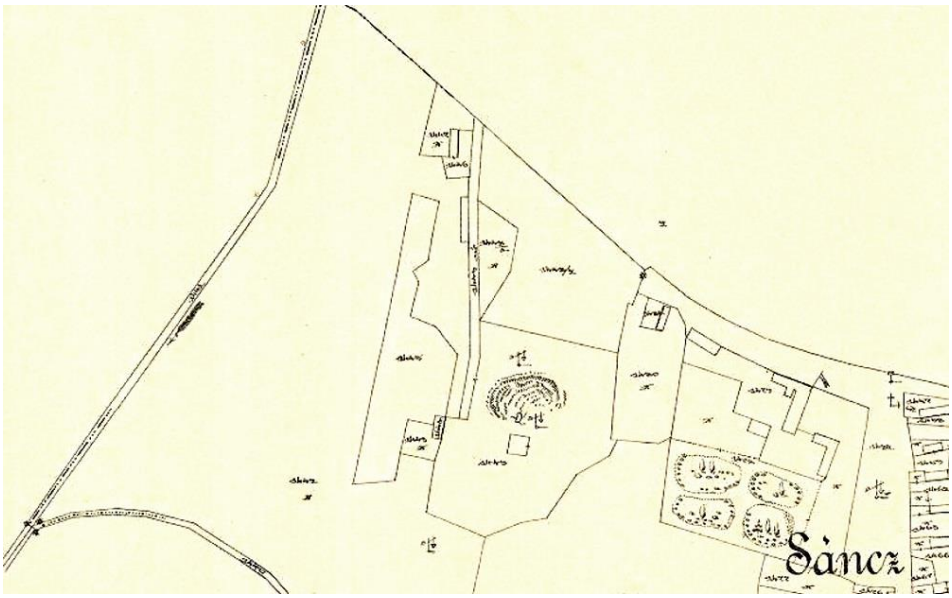

1885

(Balra a major épületei és a téglavető. Középen az uradalmi kocsma és kerthelyisége.)

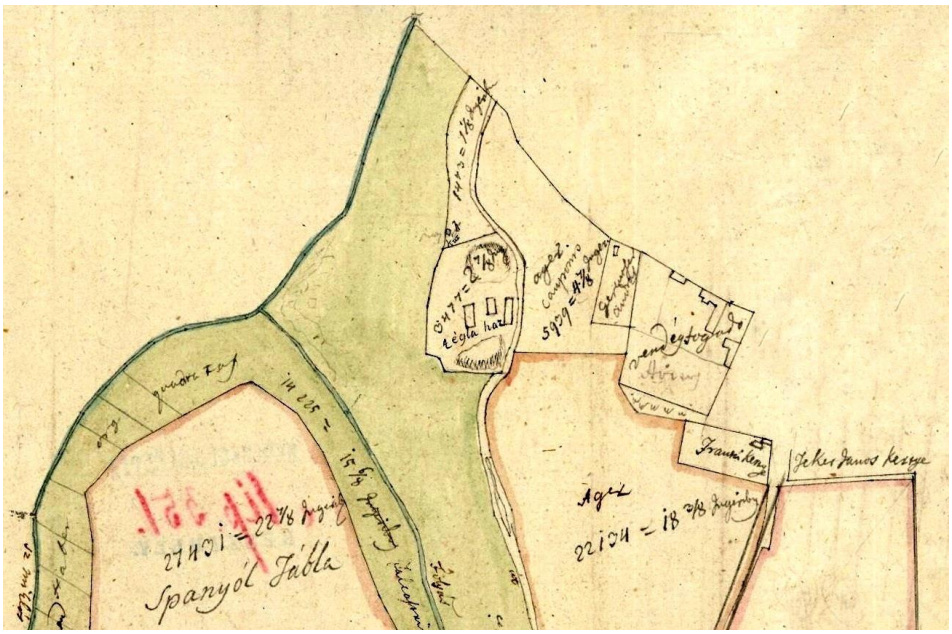

Ugyanaz 1800-ban

267. Kaposvári utca vége




A hajdani bakterház dupla épülete északnyugatról és délnyugatról



Országúton (1888)

•Az 1864-es térkép itt is jelez egy malmot a Potylin. Körülbelül ott állt, ahol ma a Csónakázótó gátja van.



1970 körül
(A Potyli – a leendő Csónakázótó helyén – a vasúti töltésről.)
(Gerencsér Tibor képe.)



Folyik a Csónakázótó kialakítása
(Kotnyek István 1973-as felvétele.)

•Szabadhegy északi fele és a Potyli (ma a Csónakázótó) között terült el a Kerekes-erdő. A 19. század második felében, a 20. elején szívesen vonult ide majálisozni diákjaival a gimnázium, a polgári iskola.
Esetenként az érkezőket egy-egy felfogadott vendéglős terített asztalai fogadták a kiválasztott tisztáson.
•A kaposvári országúttól Sand felé tartó út mentén találjuk a város fakosi részét. Gutmann Henrik 1850-re már jelentős nagyságú területet birtokolt Fakospusztán (ma Nagyfakos), amit 1878-ban a szomszédos erdőkkel tovább növelt. E tényre ma is dűlőnév emlékeztet ott.
Kisfakos helyén a 2. katonai felmérés (1858) még nem jelez házakat, a harmadikon (1879) már megtaláljuk a települést „Kis fakos puszta”, („Gutmann puszta”) nevekkel. Akkor még csak az északra vezető (ma Damjanich) utca mentén álltak épületei.
A hely lakottá válásában jelentős szerepe volt Gutmannéknak. A gazdasági épületeken kívül egy üvegezett verandájú villát is építtettek maguknak, ahol gyakorta fogadták a városból érkező vendégeik kisebb-nagyobb seregeit.

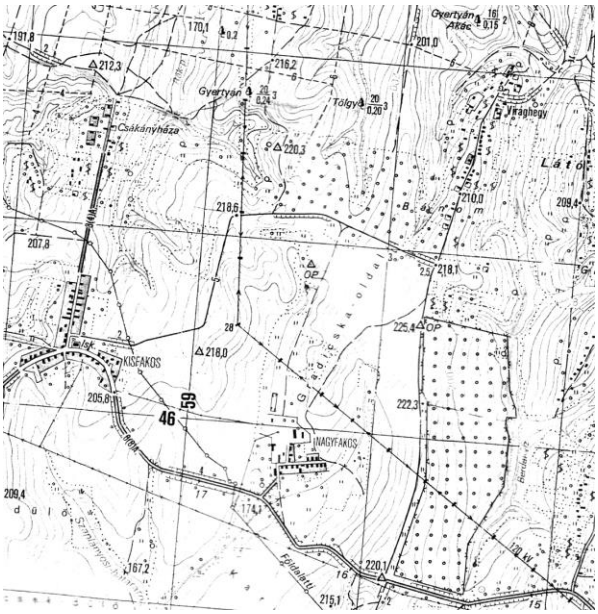

•Jóval távolabb, Kisfakostól északkeletre, elhagyva a város határát Virághegyre jutunk. A két világháború között párszáz ember lakott itt, távol Kanizsától, mégis kötődve hozzá.
Mindannyian nagyon szegények voltak. Nyaranta távoli vidékek mezőgazdasági munkáira szegődtek el, ha kaptak munkát. Telente a környék erdeiből a kivágott fekete- és vörösfenyők tönkjeit kiásták, hazavontatták, kunyhóikban forgáccsá aprították, majd azokat tízesével csomókba kötötték.
Ez volt a „gyújtalék”. A gyantás, száraz forgácsok égtek, mint a zsír, így ideális eszközei voltak a begyújtásnak.
Amikor elkészült 200-300 csomó, gazdája batyuba kötötte és begyalogolt vele a városba.
„Gyújtalékot vegyenek!” – szólítgatta a házaló a helyieket. Ha jó napja volt, sötétedésre visszaért Virághegyre.

Kassa utca

•Lásd: Babochay utca

268. Katona József utca

•A szőlőhegy felé vezető, innen induló utca hajdanán (már az utcák 1772-es felsorolása szerint is) a Szentgyörgyvári utca nevet viselte. Eredetileg a temetői hídig nyúlt.

Az 1864-es térkép szerint, akkor része volt a jelenlegi Kórház utca is. 1873-ban keleti oldalát (ma Kossuth tér) Vásártérnek nevezték el. 1900-ban a korábbi Vásártér és az utca (tér) nyugati oldala a Kossuth tér nevet kapta.
Régi nevét már csak e darabkája viselte, amikor a második világháború után ezt is átkeresztelték (Katona József utcára).


Katona József

A névváltoztatókat talán a Szentgyörgyvári névben „rejtőzködő” szent személye zavarta.
Valamilyen okból a szőlőhegy nevéhez nem nyúltak.

Katona József utca 1. (egyben Széchenyi tér 5.)

•Lásd: Széchenyi tér 5.





Katona József utca 2. és 4. (képek még: Bajza utca 5.)

•Lásd: Széchenyi tér 4. és Bajza utca 2.



Katona József utca 3.

•Lásd: Széchenyi tér 5.



A ház (tetőzete a lombok felett) 1890 körül





269. Katonarét

•A Kossuth tér keleti oldala mögötti beépítetlen térség a téglagyár felé a Katonarét nevet viselte és viseli beépítése óta is. Az első világháború előtt és alatt a katonaság „kis gyakorlótér” néven használta. Keleti szélén (ma a Tavasz utca házai vannak ott) a lövészárkokkal tarkított területet a környék állattartói legelőként hasznosították.


NAGYKANIZSA CSAK EGY NAP.

HÉTFŐN MÁJUS 27.

BARNUM & BAILEY. A VILÁG LEGNAGYOBB LÁTVÁNYOSSÁGA.

Óriási
AMERIKAI MULATÓHELY
50 év óta amerika büszkesége.
JELENLEG A CONTINSEN KŐRUTAZÁST TESZ.

67 óriási, saját külön e czélra épített vasuti kocsijával, mely 4 teljes vonatot képez. A teljes „Ensemble" 12 hatalmas sátor-pavillonban lesz kiállítva, melyeknek legnagyobbika körülbelül 12.000 kényelmes ülőhelyet foglal magában.
Naponta 2 előadás, délután 2 és este ½8 órakor. A megnyitás 1½ órával az előadás előtt történik, hogy a nagy közönségnek alkalma legyen az élő csodaembereket, a három elefánt csordát és a ketiös állatseregletet megtekinteni.

Számtalan, összehasonlithatlan és utánozhatatlan, vakmerő, félelmet nem ismerő mutatvány. A fellépő művészeknek mindegyike mester a maga szakmájában. Minden művész egy csillag. Az arénában bemutatott mutatványok mindegyik egy-egy meglepetést képez. Minden valóban egészen uj, tökéletes és eddig még sohasem lett bemutatva.
Emberi elme által elgondolható leghatalmasabb és legnagyobb látványosság. 8 nagy lovas mutatvány bemutatására szolgáló „Manége"-ban, 2. hatalmas színpaddal és egy majdnem mérhetetlen hosszuságu futópályával, 3 óriási terjedemü légtornászati térséggel, egy egész állatsereglet, idomitott vadállatokkal. Mindenféle fajtu versenyfuttatás, erőművészeti mutatványok, légművészet, a földön és levegőben való tornaművészet bemutatása és uj meglepetések.
A bajnokok erejének megfeszitő igyekezete az ügyesség által elért recordok megdöntésére.

70 gyönyörü lónak egy „Manége"-ban való elővezetése. 400 kitüntett lónak kiállitása. 3 csorda legkitünőbben idomitott elefántnak, 3 porondon egyidőben való elővezetése. 20 nemzetközi nemajátékos bokócz.

Egy igazi világkiállitás modern látnivalókkal. Czirkusz. Hippodrom. Állatseregiet. Idomitott állatok kiállitása.

1000 férfi asszony a ló

Törpék, tctováltak, kard nyelők, egy hölgy hoszu hajjal s teljes, körszakállal, egy kutyafejü gyermek, kéz nélküli emberek jonglőrök, 1000 eredeti különös dolog és csodálatra méltó előadások. Egy majdnem végnélküli sorozata a legujjabb produkcziónak, meresz félelmet megvető mutatványok, melyek eddig sehol sem voltak láthatók s melyek most legelőször lesznek a közönségnek bemutatva.

Helyárak az ülések fekvése szerint:

Belépés-ülő-helylyel 1 kor. 20 fill. és 2 kor. 50 fill., zártszék 4 kor., fenntartott-hely 5 kor., páholy-szék 6 kor.

A helyek mind számozva vannak az 1 kor. 20 fill., és 2 kor. 50 fill. helyek kivételével. A jegyek megnyitáskor a bejáróná kaphatók. 10 éven aluli gyermekek az összes helyeken kivéve az 1 kor. 20 fill. helyen a felét fizetik, ctővétel csakis az 5 és 6 kor. helyre, az előadás napján, a jegyelárusitónál szintén kaphatók: Fischel Fülöp könyvkereskedésében Kazinczy-utcza 1.

EGY BELÉPŐ-JEGY, AZ ÖSSZES HIRDETETT LÁTNIVALÓKHOZ ÉS EGY ÜLŐ-HELYRE ÉRVÉNYES

ELŐADÁSOK SZOMBATHELYEN MÁJUS 26-án. ZÁGRÁBBAN MÁJUS 28. és 29-én

1901-ben olyan cirkusz látogatott a városba, amely csak a Katonaréten fért el


Nagykanizsán, a katonai gyakorlótéren

Bejelentés!

A legnagyobb és legtökéletesebb utazó

CIRKUSZ

Strassburger Adolf városunkba érkezik.

Nagykanizsa és vidéke t. c. kösönségét tisztelettel értesítem, hogy egész vállalatommal rövid időre külön vonaton ideérkezem, hogy oly előadásokat nyujtsak, mely az összes eddigieket felülmulja.

Különlegesség: Tömegló-idomitás. Egyszerre 46 ló produkcióinak bemutatása.

idomitott elefántok.

Saját elektromos üzem. Saját tüzoltóság. Saját nyerges- és szabóműhely stb.

Megnyitó előadás szombaton, szeptember 30-ÁN este 8 órakor.

Egész népfajcsoportok: 12 mameluk arábiaiak, rytkabilok, kinaiak, japánok, indusok, kik a honi produkciók legtökéletesebbjét nyujtják.

A kiállitási darabok maguk fél millió értéket reprezentálnak.

Vasárnap, október 1-én két előadás.

CSAK 4 NAPIG!

A jelenlegi gazdasági viszonyokkal számolva elhatároztam, hogy a 4600 személyt befogadó óriási cirkuszomat mindenki számára hozzáférhetővé teszem és emiatt a LEGOLCSÓBB BELÉPTIDIJAKAT szabtam meg.

Helyárak: Páholy 6 személyre K 24, Páholyülés K 4.—, Zártszék K 3.—, I. hely K 2.—, II. hely K 150, III. hely K 120 karzat 60 f. A délutáni előadásoknál 12 éven aluli gyermekek és katonák örmestertől lefelé félárt fizetnek.

Jegyek előre válthatók: SCHWARZ és TAUBER dohánytőzsdéjében.

Egy másik nagy 1911-ből

•A monarchia hadseregének 1908-as „nagy királygyakorlata” (a próbaháború, ahogy a helyi lap nevezte) százezernél több katona mozgatásával járt.
A hadgyakorlat vonulásai érintették a várost is. Érkezett mintegy 10000 katona, tisztek és lovak százai, rengeteg felszerelés (hetvenhat helyi fuvarost alkalmaztak ennek kanizsai mozgatására). Érkezett továbbá hölgyek százas nagyságrendű, a megszokott vendégektől elszakadni nem akaró csapata is.
A közös hadsereg horvátországi egységei (az eszéki 13. és péterváradi 14. hadtest teljes egészében, valamint a fiumei 33. és a zágrábi 34. dandárokból kombinált vegyes hadtest) és más kisebb csapatok egy része csak átvonult, de túlnyomó többségük csak több napnyi gyakorlatozás után, szeptember 9-én és 10-én távozott.
A gyakorlatok a városnak a lakott területektől keletre és északra eső részein zajlottak. A rengeteg érkező mindegyikét a város elszállásolni persze nem tudta, lettek sátortáborba kényszerülők is. Itt, a Katonaréten is voltak táborozók.
A szokatlan tömeg mellett is igazi szenzációt jelentett három katonai léghajó megjelenése. Ráadásul levegőben, repülve érkeztek; Kiskanizsa, Palin és Sánc irányából közeledtek a városhoz. Volt, amelyik a kedvező szél hiányában négy keréken tette meg az utolsó kilométereket. A léggömbök felkeltették Gyenes

Sándor törvényszéki bíró érdeklődését, aki fényképekkel örökítette meg a történéseket.
A fotók mára elvesztek, de kettő megjelent közülük az „Uj Idők” című hetilapban. Ezeket − a városi könyvtár révén megszerzett felvételeket − most itt láthatják.

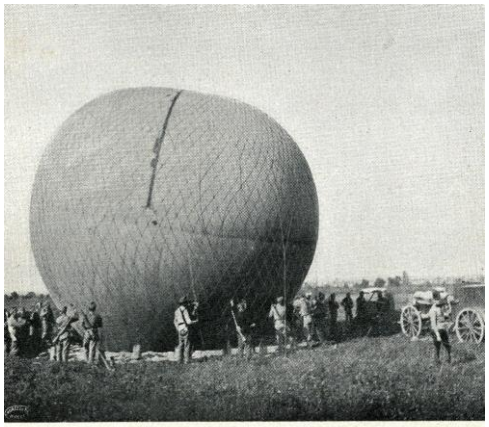

A nagy hadgyakorlatokról. Gyenes Sándor amatőrfényképe
A katonai léghajót előkészítik az indulásra

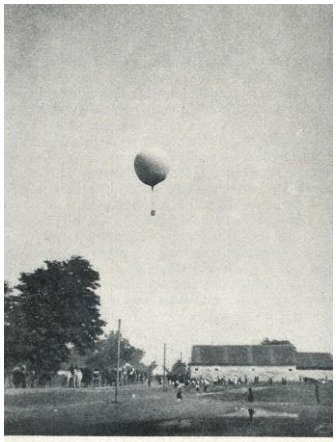

A nagy hadgyakorlatokról. Gyenes Sándor amatőrfényképe
A „Neupasing“ katonai léghajó Kiskanizsa fölött

(A léghajó előkészítése a Katonaréten történhetett. A másik kép készítésekor a Hunyadi téren, kelet felé fordulva állt Gyenes.)

•A területet vették igénybe az első repülőgépek is.
Ekkoriban a repüléssel próbálkozók jó része még mindenféle képzettség nélkül engedett vágyainak.
Nagykanizsán is egy színész, a Kövesy-társulat tenorja, Faludi Károly (1872-1974) fogott repülőgép építésébe. A színész 1905-től kísérletezgetett álma megvalósításával.



Az idős Faludi Károly

Előbb kis modelleket konstruált, majd 1909-ben már egy „valódi” gépet állított össze. A hét méteres, motor nélküli alkotás képes volt egy-egy másodpercre elhagyni a talajt. Igaz, ehhez legalább ötven fok lejtésű hegyoldalra volt szüksége. Ilyen előzmények után készítette el Faludi 1910 nyarára háromfedelű, 25 lóerős motorral felszerelt gépét. Sikerében a városban indított gyűjtésnek is része volt. (Közben eldőlt az első magyarországi felszállásért zajló verseny. Az év januárjában saját tervezésű gépén a kőbányai repülőtéren levegőbe emelkedett Adorján János gépészmérnök.)
Faludi masináját előbb a gimnázium régi, akkor már nem használt tornatermében (Eötvös tér) megcsodálhatta a város támogató közönsége, majd a társulatával és a gépével Siófokra távozó színész ott kezdett felszállási próbálkozásokba.
„Midőn gépe egyszer több méter magasságra szökkent, a váratlan sikertől egészen frappírozott aviatikus egy pillanatra elvesztette uralmát a gép felett s ez nekiment egy akácfának.” Így tájékoztatta a kanizsai közönséget a helyi lap, hogy jelezze: megint gépet kell építeni, gyűjtés is újabb indul.
A legújabb masina Kanizsán készült, java Torma Pál asztalos Kinizsi utcai műhelyében. A motoron kívüli egyetlen fém alkatrészt a Merkur vasművek produkálta.
A repülőgép a Katonaréten emelt hangárba került. Az utolsó simítások elvégzése után, 1910. október 19-én jött el a felszállás ideje.
A szerkezetet megszemlélők egy része – képzett aviatikusok, akárcsak Faludi – azt jósolta, hogy az nem lesz képes repülésre. A színész sem lehetett túlságosan magabiztos, mert a próbálkozás előtt még lefényképeztette gépét.
A balsikert várók ezúttal elégedettek lehettek. A repülőgép 100 méternyi gurulás után előrebukott és – ahogy fogalmazott a Zalai Közlöny tudósítása – minden összetörhető része összetört. Az üléséről idejében leugró Faludinak (csak könnyebben, a lábán sérült meg) volt módja Vértes Antal fényképészt előkeríteni, akivel új felvételt csináltatott gépe új állapotáról.
Fel se szállt, mégis lezuhant! E címmel tudósított másnap a lap és járult hozzá Faludi kísérletező kedve szegéséhez.
•1911 szeptemberében végre sikeres próbálkozásban reménykedhettek a repülőt repülés közben is látni akarók.


Repülőgép felszállás
Nagykanizsán a Katonaréten
1911. szeptember 10-én d. u. 5 órakor
Lányi Antal hadnagy aviatikus
a balatoni átrepülés hőse a Magyar Aero R.-T BLERIOT monoplánján bemutatja a
REPÜLÉST
Helyárak:
Páholy (4 személyre) 28 K.
Szerfhely ülőhely . . 5 „
Ülőhely . . . . . 3 „
Állóhely . . . . . 1 „
Deák-jegy . . . . . 60 fil.
A három utolsóranga helyre szóló jegyek a repülés napján 3— „4 órálig a gép megtekintésére jogosítottunk!
Jegyek előre válthatók a Drogériában.
Viharos vagy zivataros idő esetén a repülés következő napon tartatik
A repülő tér egyedüli bejárata a közkórház mellett lesz, ahol a jegyek a felszállás alkalmával válthatók.

Lányi Antal (1886-1936) már túl volt első felszállásain. Gépét (Bleriot typ. XI.) sem maga barkácsolta, sőt azzal repülte át (elsőként) a Balatont.


Lányi egy kétszemélyes biplánnal

Végre eljött a várva-várt nap! Ez alkalommal pedig a gép valóban felszállt. Elérte még a harminc méteres magasságot is.
Sajnos, minderről lemaradt a város érdeklődő közönsége. Még nagyobb gondot jelentett, hogy lemaradt maga a pilóta is. Ő még az igazak álmát aludta ágyában, a Korona Szállóban.
Az történt, hogy az egyik szerelő még egy utolsó, hajnali motorpróba mellett döntött. A gép pedig, amelyről a próba kiderítette, hogy motorjai kifogástalanul működnek, elszakította köteleit és felszállt. Pilóta nélkül.
Lezuhanásához sem kellet pilóta.
A repülőgép, amellyel Lányi átrepülte a Balatont, a Katonaréten tört darabokra.
•Az 1912-es esztendő sem hozta meg az áhított sikert.
Pedig októberben a Zalai Közlöny kis versikével is köszöntötte az új próbálkozókat.

Üdvözlet az aviatikusnak.

Legyen üdvöz, óh, röpmester.
Ki hozzánk jönni nem restel
S ifju szivvel, ifju testtel
Bennünket fölcserél Pesttel.

Szálljon feljebb mint a zabra.
Kinált árak magasabbra
Adónál, mit megye szab ra-
gyogva ránk, abrakadabra.

Ne legyen közben egy ág ott,
Ahol száll, s kit még nem látott,
A kanizsai világ ott.
Lásson hát egy
Kiemelkedő nagyságot.

Zsemlye Elemér (1872-1928) és társai mutatványait azonban nem láthatták a kisereglett ezrek, mert a szükséges (a közönség biztonságos elhelyezéséhez kötött) rendőrségi engedélyt nem kapták meg a pilóták. Nem kapták meg, mert ahhoz sikeres próbarepülést kellett volna produkálniuk.
•Novemberben még a fiatal Dobos István (1892-1937) próbálkozott, de csak két légcsavarját tudta összetörni.



A sikertelenség magyarázatában ő bizonyult a legsikeresebbnek.
Elmondta, hogy a Katonarétről nem is lehetséges a felszállás, mert keleti végén nedves rétek vannak. Ezek okozzák a térség északkeleti sarkánál azt a fajta légáramlatot, amelyben a levegő úgy mozog, mint vízben az örvény, amit csak úgy emlegetnek a magyar repülők, mint „légüres tér”.



Mindenki nem volt sikertelen

Igazságtalan lennék, ha nem jelezném, hogy Dobos volt az a pilóta, aki 1913. július 13-án Schvahulai Sándor tervezte gépével végre sikeresen próbálkozott repüléssel Nagykanizsán.
A kezdetben lezuhanástól rettegő tömeg előbb örömittassá vált, majd hosszan és lelkesen ünnepelte a katonaréti légüres térrel is megbirkózó sportembert.
•1923 tavaszán kétszázötven taggal alakult meg a Magyar Aero Szövetség kanizsai fiókja. A tagság Örley György közjegyzőt választotta elnökül. „A gyűlés a leglelkesebb hangulatban – csupa tettvággyal és dolgozni akarással – fejeződött be” – zárta tudósítását az újságíró.
A lelkes tagság tetteiről, tevékenységük eredményeiről szóló korabeli híradással mindeddig nem találkoztam.
Örley, aki a románok által megszállt Erdélyből menekült Nagykanizsára, 1921-ben lett a város közjegyzője. 1943-ban halt meg.


Örley György

Országosan sem volt ismeretlen személyiség. Még joghallgató korában, 1893-ban lett résztvevője egy elhíresült párbajnak Nagyváradon. Összeszólalkozott a „Nagyvárad” című lap egyik tulajdonosával, Kálmán Józseffel. Az ok egy helyi színésznő viselkedésével kapcsolatos megjegyzés volt, amit a lap egyik munkatársa engedett meg magának írásában.
Így hát, Örley huszonhárom évesen élete tizenhatodik párbaját kezdte. Kálmán József, a kihívó, nem élte túl a pisztolyos összecsapást.

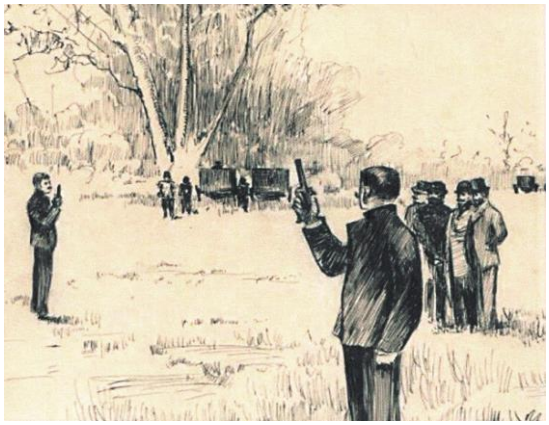
Grünwald Imre: Pisztolypárbaj

A teljesen értelmetlen haláleset sokakat sarkallt tettre. Nagyváradon, majd máshol is párbajellenes szervezkedések indultak, amelyeket újabb esetek tettek egyre indokoltabbá. Neves személyiségek (például Ady Endre) is támogatták a mozgalmat.
Ezek után alakult meg 1902-ben a Nagyváradi Párbajellenes Szövetség, majd 1903-ban az országos szervezet.
•A témával kapcsolatban megemlítem, hogy 1925 májusában repülőgép kezdte hordani Kanizsára (és a még nagyobb városokba) a fővárosi napilapokat. Az

elképzelés az volt, hogy két gép felváltva végzi majd a munkát. (Az egyik pilótája Endresz György (1893-1932), a későbbi óceánrepülő lett.)
Az első szállításkor minden rendben volt. A repülő a Práter legelőjén landolt és 8 órakor már vásárolni lehetett az újságokból. (Addig ugyanez csak 14 és 15 óra között vált lehetségessé.)
A következő alkalmak egyikén viszont kényszerleszállás történt. A masina a kávégyártól délre eső réten ért földet, felborult, légcsavarja is megsérült. Napokig tartó kényszerpihenő kellett a szükséges javítások elvégzéséhez.
Ezután a gépek már nem szálltak le, hanem 8-10 méter magasról kidobták rakományukat, majd egy hét elteltével felhagytak a kanizsai kitérővel. További egy-két hónap kellett ahhoz, hogy a Pesti Hírlapnál belássák, látványos, de költséges ötletük veszteségeket okoz. A két gép járatását nem folytatták tovább.
•A Katonaréthez nem, de a helyi repülőgép-építgetés témájához kapcsolódik a kiskanizsai kőművessegéd, Samu László tevékenysége is.
Miközben rendezőként irányította az ottani Katholikus Ifjúsági Egyesület műkedvelőinek fellépéseit, repüléssel kapcsolatos találmányokon is törte a fejét. Ezeket – ahogy mondta: pénz hiányában – nem tudta a gyakorlatban kipróbálni, de a 37 darabból álló „csavarmenetes légcsavar” kivételnek bizonyult. Ötletének lényege az volt, hogy újfajta kialakításával propellerje majd úgy hatol előre a levegőben, mint facsavar a puhafában. 1930-ban barátai, ismerősei összeadták a minimálisan szükséges összeget a kísérletre.
Samu egy 11,5 méter fesztávolságú, 6 méter hosszúságú repülőgépet épített. Alkotását – utasa erőkifejtésétől eltekintve – a vitorlázó gépek közé sorolnám. A légcsavarhoz kapcsolódó „gumimotor” a felszállást segítette volna.
A szárnyak alatti rész jobbára biciklik darabjaiból állt össze. A pilóta egy ilyen nyeregben ülve taposhatta a pedált, hogy forgassa a légcsavart, a repülőgép kormánya is egy biciklin szolgált korábban. „Légi kerékpár” – nevezte el a masinát az újságíró.
A hangár (ebben az esetben is egy sátor) Kiskanizsán, az alsónyíresi legelőn lett felállítva.
Az augusztusi próbarepülés nem sikerült. A gép felemelkedett, de egy széllökéstől lezuhant. Csak kerekei törtek össze, bár a jelenlevők azt állították, hogy 6-7 méter magasra jutott.

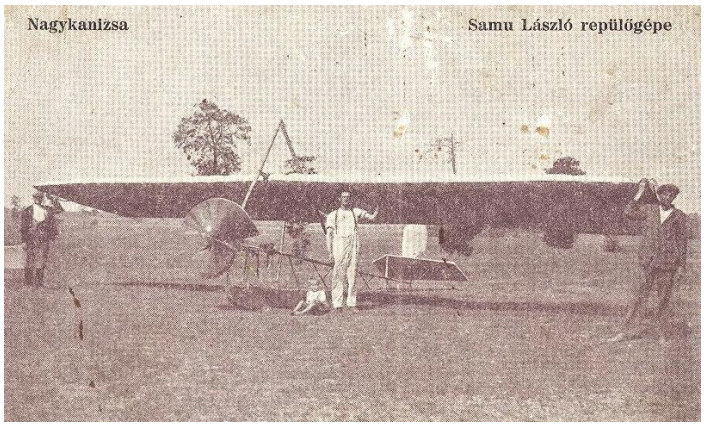

Samu gépéről képeslap is készült, de újabb felszállási próbálkozásáról nem maradt fenn hír

•A Katonaréten rendezték a század elejétől az első labdarúgó mérkőzéseket is. A csapatok szertárja a temetői kaszárnya (Kossuth tér 16.), lebontása után a szomszédos raktár (Kossuth tér 17.) volt.
A legelső nyilvános mérkőzésen, 1911. augusztus 27-én (a több helyen olvasható 1910-es dátum téves), a nem sokkal előbb létrejött Ifjúságképző Sport Egylet, illetve a felsőkereskedelmi iskola csapata döntetlent (2-2) játszott egymással 500 néző előtt.


Az Ifjúságképző Sport Egylet (később: Ifjúsági Kör Sport Egylete, IKSE) csapata
(A felvétel akár a legelső nyilvános mérkőzéskor is készülhetett, bár Wagner Jenő − a kalapos férfi balján − akkor épp nem volt a kezdőcsapat tagja. Összeállítása viszont csak ennek ismert.)
(A kép eredetije Szalai Ferenc tulajdonában.)

1912 májusában ugyanitt bonyolították le az első mérkőzést, amelyre már a városon kívülről érkezett az ellenfél.

A Szombathelyi Sport Egylet csapata 2-1 arányban verte a Nagykanizsai Torna Egylet focistáit. A rendezvényre elképzelhetetlenül sokan, háromezren látogattak el.

•A következő kép is egy akkoriban (valószínűleg 1912-ben) alakult kanizsai egyesület sportolóiról készült:



A Nagykanizsai Athletikai Club két fiatal tornásza 1912-ben
(Balra a galamboki Buzássy László, aki 1916-ban a keleti fronton vesztette életét.)

•A futballpálya hiánya erősen nehezítette a sportág helyi meghonosításán fáradozók dolgát. A felmerülő problémák között pénzügyi jellegű is akadt.

Máshol, ahol már létezett állandóan használható pálya, egy-egy meccs megrendezése nagyszámú érdeklődőt és nem kevés pénzt hozott a szervezőknek. Nem így Kanizsán! Az érdeklődők számával itt sem volt gond, de a rendezvény gazdaságosságával, azzal igen.

Minden mérkőzés előtt hordókat és pallókat kellett bérelni, azokat a Katonarétre szállíttatni, hogy kialakíthassák belőlük a pálya körüli ülőhelyeket. A látványosság végén mindezt újra meg kellett tenni fordított sorrendben és fordított irányban.

Az eljárás költségeit, a más településekről idelátogató csapatok ellátását a belépőjegyek árából kellett volna fedezni.

A közönségből azonban nem kevesen kerülték a jegypénztárt! Megtehették, mert kerítés ebben nem gátolta őket.

Igaz, az ülőhelyeket nem kerülték. Így aztán a pálya menti padokon nem egyszer többségben üldögéltek a bliccelők, mögöttük álldogáltak a jegyüket megváltók. Utóbbiak nézhették akár a játékot, akár – irigykedve – elfoglalt ülőhelyüket.

•Ide építette – 1920-ban, engedély nélkül – sportpályáját az 1866-ban alapított Nagykanizsai Torna Egylet. A munkákat Gerócs József ács vezette.

Májusban, 3000 néző előtt tartották a pályaavatót, amelyen a Nemzeti Sport Club focistái 4:0 arányban verték a város válogatottját.







A Transdanubia labdarúgói
(Az egyesület 1920-ban alakult. 1926-tól a Nagykanizsai Sport Egyesület (NSE) nevet viselte. Még az évtized vége előtt megszűnt.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)


TRANSDANUBIA SPORTEGYESÜLET NAGYKANIZSÁN
87 törzskönyvi lapsz.
TAGSAGI IGAZOLVANY.
Igazoljuk, hogy Cvetkó Lajos úr
a Transdanubia Sportegyesület Nagykanizsán
rendes ~~pártoló~~ tagja.
Osztály: futball
Nagykanizsa, 1924 november 21.
titkár. elnök.

1924

1921 tavaszán a honvédelmi miniszter elrendelte bontást. Nyáron a város kisajátította a Katonarét területét, amely addig a herceg tulajdonában volt. Ezzel azonban nem menekült meg a pálya, mert a település vezetése házhelyeket óhajtott ott kialakítani.

Ezért 1922 nyarán az NTE meghirdette a létesítmény építőanyagai értékesítését. A közleményből kaphatunk közelítőleges képet arról, hogy mi ment veszendőbe.
Az ötholdnyi területet deszkakerítés határolta. A fából épített lelátó 35 méter hosszú, 10 méter széles volt és 12 méter magasra emelkedett. A nézőket tetőzet védte az esőtől. Természetesen voltak öltözök. Büfé várta vendégeit, a gondnok szolgálati lakását is itt alakították ki.
(Némi vigaszt jelenthetett, hogy addigra épp elkészült a Zrínyi sporttelep a Dózsa György út északi oldala és a Petőfi utca határolta területen.)
•A katonai gyakorlóteret 1923-ban áthelyezték a felsősánci major mellé. Ott huszonkét holdnyi területet jelöltek ki e célra.
Ugyanakkor elkezdődött a lakóházak építése a területen.
Elsőként, 1922-ben Schlegel József ács kért építési engedélyt családi háza felépítésére. Mária utca 15. szám alatti háza már lebontásra került.
•Az intézkedéseket nem fogadta osztatlan öröm a városban. Sokan sajnálták az elbontott pályát, annak helyét ideálisnak érezték.
Az építkezések indulásával más problémák is felmerültek. A gazdasági gondokkal küszködő lakosságból a szegényebbeket juttatták telekhez, akik további segítség hiányában még a helyi építési szabályokat sem tudták betartani. A tiltás ellenére tömésházak sora kezdett épülni, mígnem 1925 tavaszán egy kétnapos orkán tönkretette mindegyiket: elkészülteket, épülőfélben lévőket egyaránt.
Ennek ellenére a novemberi városi közgyűlésen az egyik képviselő még azzal érvelhetett, hogy a kialakított hatvannégy építési telken csak „sárviskók” vannak, szám szerint tizenegy.



A két sarokház a Mária utca déli végén
(Ketting Klára 1940-es felvételei.) (indafoto.hu)




•1924-ben döntött a város közgyűlése az itt kialakuló utcák nevéről.
A Mária utca elnevezéssel Batthyány-Strattmann László herceg feleségét, Coreth Máriát tisztelte meg a város. Az eredetileg a Kossuth térről nyíló utcának a László herceg nevet adták. Ez ma a Semmelweis utca.
Akkor kapott nevét viseli ma is a Bagolai sor, a Levente utca, az Őrház utca, a Sánci utca, a Szekeres József utca és a Tavasz utca. Időközben a Kápolna térből Táncsics Mihály tér lett.
A Lengyel Lajos utca megnyitásáról, nevéről 1928-ban döntött a város közgyűlése. Ma Thury György utca.
•A Sétakert Csengery úti bejáratától (a hajdani „Barátok kertje”) a kőkereszt a Kórházkápolna avatásakor (1932) lett áttelepítve a Táncsics Mihály térre. Sajnos a „helyreállítások” során feliratait eltűntették. Így is annyira öregnek tűnik, hogy elképzelhető: Halis István egyik történetében erről a keresztről ír.
Az elbeszélés szerint, az 1870-es évek első felében (valójában 1884-ben) a városban szolgáló egyik főhadnagy (a 29 éves Momcsilovics Emil a 48. gyalogezredből), miután elkártyázta az ezred valamilyen, általa kezelt pénzét, főbe lőtte magát. Szerb lévén a helyi ortodox sírkertben temették el.
Az öngyilkosság a Sétakert helyén, az akkori kukoricaföldeken történt. Az eredetileg út menti keresztet akkor helyezték át oda, ahol a főhadnagy végzett magával. A leírtakból nem derül ki, hogy melyik út mellet állt a kereszt eredetileg. Az viszont lehetséges, hogy a Barátok kertje keresztje szerepel a történetben.






Eredeti nevét – Kápolna tér – azért kapta a Katonarét e területe, mert kápolnát kívántak építeni rá. A terv nem valósult meg, mert nem sikerült elegendő pénzt összegyűjteni.
A tér nyugati szegletében, a kereszt közelében mégis felállították a Kórházkápolna 1932-ben felszentelt harangját. Ma már a harangláb nem áll, a harang a Sáncban kialakított apró templomba került.
•Katonarét lakói kezdetben csak jelentős kerülővel érhették el házaikat. A Kossuth térbe elsőként a László herceg (ma Semmelweis) utcát kötötték be 1937-ben. Így vált a terület járművekkel megközelíthetővé nyugat felől is.




Lakodalmas társaság az Őrház utca 12. szám alatti udvaron az 1960-as években
(Ekkoriban még voltak mezőgazdaságból élők is a háztulajdonosok között.)
(Gábor Erzsébet képei.)

270. Kazinczy Ferenc utca

•Kazinczy nevét sokáig a város egyik legjelentősebb utcája – a jelenlegi Ady utca – viselte. Az utcának 1930-ban – követve az országszerte szokásos eljárást – a Horthy Miklós út nevet adták.
A városatyák azonban nem érezhették az eljárást igazán méltányosnak Kazinczyval szemben. Így, az itteni utcanyitáskor (1935-ben) újra őt választották névadónak.


Kazinczy Ferenc


Dr. Krátky István (1888-1956)

•Nevezhették volna akár Krátky utcának is, mert a polgármester építési telkek sorához jutott itt és több házat is építtetett maga és családja részére.
Az első épületeket 1935-ben emelték a hajdani, – akkorra már megszűnt – Weiser-féle gépgyár telkéből kihasított zsákutcában.

Kazinczy utca 0. (egyben Sugár út 18.)

•Lásd: Sugár út 18.



Kazinczy utca 1. (egyben Sugár út 16.e)

•Lásd: Sugár út 16.e



271. Kazinczy utca 7.

•1935-ben építtette gróf Klebelsberg Ödönné, Horváth Éva családi házát.



•Férje, Klebelsberg Ödön őrnagy még a második világháború után is a Károly (Teleki úti) laktanya területén lévő 17. Honvéd Kiegészítő Parancsnokságon szolgált (1947-ben vezette is).
1945-ben átkerült az új hadseregbe, ahonnan 1948-ban alezredesként távolították el. Nagybátyja volt a kultuszminiszter Klebelsberg.

272. Kálvin tér

•A tér a templom építése nyomán alakult ki. Korábban a Kölcsey utca vége húzódott nagyobb részének helyén.

•1936-ban a Mussolini tér nevet kapta. A második világháború után évtizedekig nem volt saját neve.

273. Kálvin tér 1.

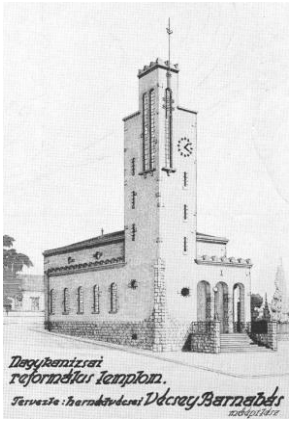

A templom 1933-as rajza



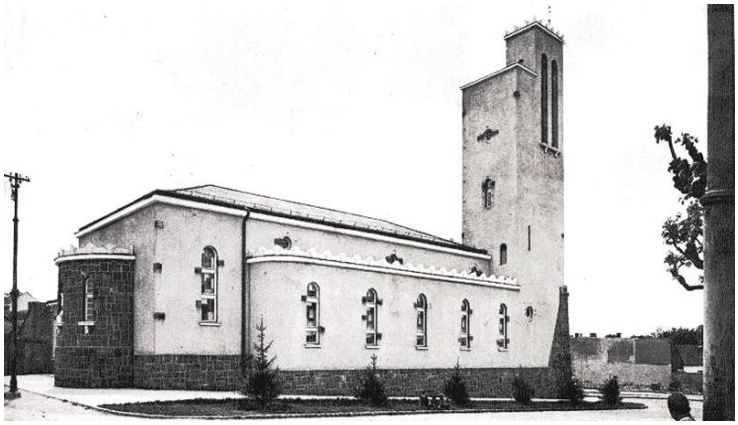
Még lelkészlak nélkül


(Ketting Klára felvétele is a lelkészlak felépülése előtt készült.) (indafoto.hu)

•A templom építését célul kitűző hitközség a Hunyadi utca 12. szám alatti (másként: Kölcsey utca 22.) saroktelket és a rajta álló épületet (eredetileg magtárként szolgált, majd katonai ágyraktár lett) már 1912-ben megvásárolta az 1910-es, 1911-es országos gyűjtés eredményeképp. Anyagi okokból a folytatásra még vagy húsz évig várni kellett; az épületet cégek (elsőként a Fischer és Bäder vaskereskedés) bérelték raktárnak.

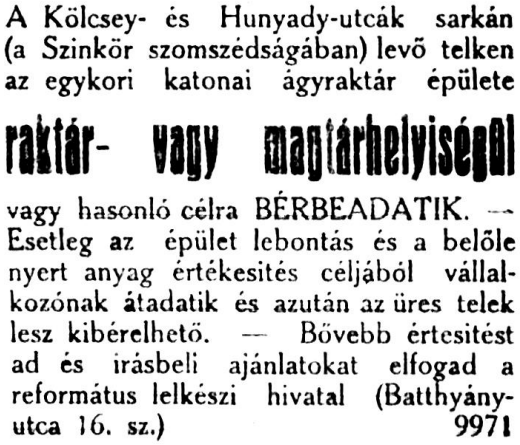
A Kölcsey- és Hunyady-utcák sarkán (a Szinkör szomszédságában) levõ telken az egykori katonai ágyraktár épülete

raktár- vagy magtárhelyiségül

vagy hasonló célra BÉRBEADATIK. — Esetleg az épület lebontás és a belõle nyert anyag értékesitès céljából vállalkozónak átadatik és azután az üres telek lesz kibérelhető. — Bővebb értesitést ad és irásbeli ajánlatokat elfogad a református lelkészi hivatal (Batthyány-utca 16. sz.) 9971

1913

Létrejötte (1927) után a Nagykanizsai Autóbusz Vállalat tárolta itt buszait.


A vállalat buszai, gépkocsivezetői a raktárépület előtt 1929-ben
(Göcseji Múzeum fotótára.)

•A református templom átadására 1934-ben került sor.

Az épületet Kalmár Zoltán helyi vállalkozó kivitelezte Vécsey Barna (Vécsey polgármester 1897-ben született fia) városi mérnök többször módosított terve szerint.



Vécsey Barna

A templom épületéhez szervesen hozzátartozik a később épült lelkészlak. 1937-re készült el.



1940 körül
(Pék Pál hagyatékából.)

A templom bútorzatát helyi asztalosok (Balogh Károly, Hetyei Imre, Vodinák János és Wéber Dezső) készítették. Lakatosmesterként Kátait (kilincsek) és Tanczenberger Lajost (kerítés, kapu stb.) foglalkoztatták.
A Szentlélek galambot Szép Ernő iparművész készítette.







•Az építkezés nyomán módosítani kellett a Kölcsey utca nyomvonalát, mert az építkezéshez igénybe vették az itt eredetileg egyenesen haladó utca egy darabját is. Az új nyomvonal a templom főbejárata előtt húzódott a továbbiakban.

274. Kámáncspuszta

•Az itteni kocsmát – az országút elágazásában – gróf Batthyány-Strattmann Lajos építtette, aki 1744-ben kapta királyi adományként a homokkomáromi uradalmat.



Batthyány-Strattmann Lajos arcképe a maga verette pénzérmén

•A csárda közelében, az akkor létesített erdőirtásában alakult ki azután Korpavár. 1757-ben ott két család élt.
Magában a pusztában a század végén is csak egyetlen ház (a kocsma) állt.


(Steiner Edgár 1912-es vízfestménye Zsittney Gábor tulajdonában.)


(TGYM)



•Közelében (ma újudvari területen), a Korpavárra vezető út északi oldalán, kevéssel a vasúti pályatest után ma is áll Nepomuki Szent János felújított, kis kápolnája. A feljegyzések szerint 1778-ban már létezett. A kápolna jelenleg üres, a szent szobra a múzeumban tekinthető meg.





•Az itt korábban működő fűrészüzemről az „Alkotmány út 81.” címen lehet olvasni.

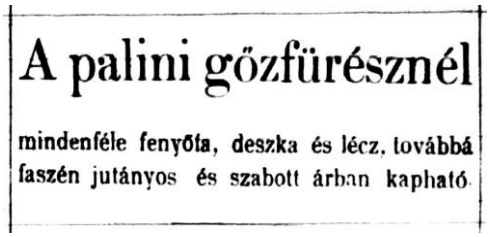

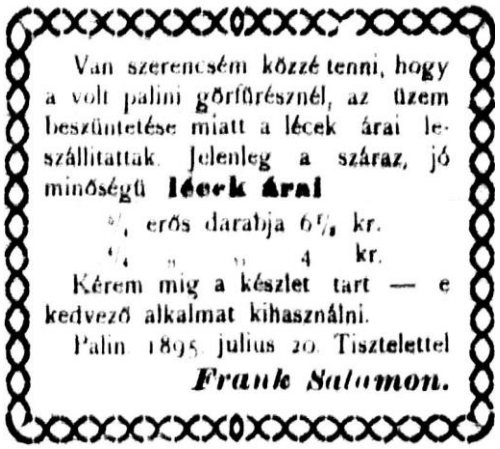

1892 és 1895
(Az üzem 1895 után is létezett.)

A Palin-fürészgyári gazdaságban
kisebb és nagyobb parcellákban
erdö adatik ki irtásra
és azt követő megmüvelésre!
Vállalkozók jelentkezzenek
Adler Miksánál, Sugár-ut 68. sz.

1919 vége

275. Kápolna tér

•Az 1860 tájékán pusztító tűzvész nyomán építtették a horvátszentmiklósiak Szent Flórián kápolnáját.



A kápolna Faragó Márton 1940-es festményén



(TGYM)

  

Egyben a tűztől óvó szent napját (május 4.) községi ünnepnappá nyilvánították.
•1878 tavaszán a kanizsai tűzoltók akadályozták meg, hogy a fél falu leégjen. A gondatlan kenyérsütés következménye így is huszonkét épület leégése lett a hatalmas szélben.
1893-ban viszont már a horvátszentmiklósi önkéntes tűzoltók segítették városi társaikat a károk csökkentésében, amikor tűzvész pusztította el az Attila, a Honvéd és a Petőfi utca sok házát.
•A területet sokáig Flórián tér néven emlegették.

276. Kinizsi Pál utca

•Az 1786-os térkép szerint már akkor nyílt innen egy rövid utca, amely északkelet felé vezetett. Szinte biztos, hogy az utcák 1772-es – ifj. Makoviczky Gyula (a cukrász fia) által közölt – felsorolásában Szombathelyi utca névvel ez az utca szerepel.
Feltételezem, hogy neve nem a mai megyeszékhelyre utalt, hanem az Árpád-házi királyok idején itt (a lámpagyár helyén) kialakult falura, Szombathelyre. A település neve alapján vásáros hely lehetett. Vándor László újabb kutatási eredményei alapján a törökök megjelenése előtti időkben a város északi irányban már idáig terjeszkedett és Szombathely az akkori (a maitól északabbra települt) város része volt.
•1799-ben már Óriás utcaként említik. Nem tudni miért kapta e nevet a rövidke utca – hacsak nem – rövidsége okán.
A németül beszélő helyiek számára Riesen Gasse volt a neve. A városlakók másik része persze a németesített változatot „visszamagyarosította”, de az eredmény nem az eredeti Óriás utca, hanem: „Rizengászli” lett.

Mai nevét 1873 óta viseli.



•Az 1860-as években még nem ért a Rákóczi utcáig, vége a fedetlen Ördög-árok előtt volt.
Szántó Lajos kőművesmester 1910-ben felépítette a Dózsa György út 51. szám alatti sarokházat és az 53. szám alatti párját is, helyet hagyva az utca folytatásának. 1914-ben engedélyt is kért az utca meghosszabbítására a Dózsa György úton túlra. Akkor ugyanis még földes kocsiút vezetett a Garay utca végéhez és tovább a „Herkules” irányába. A terv azonban terv maradt.
Az utca további kiépítése csak évtizedek múlva folytatódott.
Mára legalább hosszával rászolgál régi, „Óriás” nevére. Ráadásul már Szombathelyig ér.

Kinizsi utca 0. (valójában Erzsébet tér 16.**)**

•Lásd: Erzsébet tér 16.





Kinizsi utca 1. (egyben Rozgonyi utca 1.**) és 3.**

•Lásd: Rozgonyi utca 1.



277. Kinizsi utca 2.



Az 1950-es években (TGYM)
(Balra a 2. számú, jobbra az 5. számú ház. E mögött a 7. számú épület oromfala.)

•Az épület déli fele öregebb: valószínűleg a Kaiser-házzal együtt épült.
Akkori telke az Erzsébet tértől (16. szám) a Kinizsi utca 6. szám alatti ház telkéig (az is része volt) terjedt.
Még a századfordulón is egy tulajdonosa volt az itteni épületeknek. Ekkoriban a telket északról a 4. számú ház telke határolta.
A 20. század első évtizedében készült el az épület északi része.
Ezzel összeépült a telek következő, északabbra álló házával. Ezt az ódon, 1860-ban már létező földszintes raktárt néhány éve lebontották, helyére nagy, emeletes ház került.

A mai kapualjat 1942-ben alakíttatta ki az 1892-ben született Tóth Béla kereskedő, akkori tulajdonos.









•Az eredeti és a bővült házat terménykereskedők használták raktárként. Előbb Scherz Samu (1923-ban, nyolcvanhárom évesen halt meg), 1912-től Pollák M. Emil (1910-ben indult) vállalkozása működött itt, de a telek valamelyik épületében volt Schável Lajos lakatos műhelye is.



Sch[illegible]vel [illegible]ajos

: : épület és műlakatos Nagykanizsa, Rozgonyi-utcza 9. szám. : :

Van szerencsém a n. é. közönség b. tudomására hozni, hogy Kinizsy-utca 2 szám alatt volt

mühelyemet Rozgonyi-utca 9. sz. saját házamba helyeztem át.

Mühelyemet a legujabb gépekkel felszerelve, motorikus erőre rendeztem be és ezáltal azon kellemes helyzetben vagyok, hogy megrendelőim legmagasabb igényeinek is képes vagyok megfelelni.

Elvállalok mindennemü épület munkákat, u. m.: rácsok, kovácsolt vaskapuk, kutak, szivattyuk és vizvezetéki munkák, valamint takaréktüzhelyek készítését. Mindennemü gazdasági gépek és egyéb javitásokat a legjutányosabb árak mellett eszközlöm

Kivánatra rajzokkal és költségvetésekkel szolgálok.

Motorerőre berendezett épület és műlakatos mühely: Rozgonyi-utca 9. sz.

1910

278. Kinizsi utca 2/a

•Darányi Árpád emeletes házát 1913-ban húzta fel Fatér Mihály építőmester.



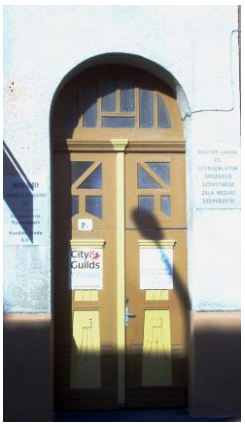





Itt, az első emeleten volt Pollák M. Emil cégének irodája.
•Darányi – akárcsak apja, Ditrichstein Dávid – orvosként tevékenykedett Nagykanizsán. Gyakorló orvosként 1890-ben jött vissza a városba. A 20. honvéd gyalogezredhez került, annak törzsorvasaként vonult nyugalomba. 1925-ben, 63 évesen halt meg.

279. Kinizsi utca 5. (Aczél-ház)

•Az utca egyik legöregebb háza. Alaprajza változása alapján 1860 és 1864 között épülhetett. Az épület érdekes része az udvari oldalon a kapu feletti fedett balkon.






•A századfordulón Aczél (Fischl) Pál ügyvéd tulajdonában volt, aki hetvenhat évesen, 1928-ban halt meg.
Fia, Aczél (Acél) Pál 1885-ben született Siófokon, a középiskolát Kanizsán végezte.
Budapesten ismert drámaíró, filmrendező és szakíró lett. Például 1916-ban ő dolgozta át Petőfi „Apostol” című művét, amikor abból magyar film készült. 1949-ben halt meg Németországban.
•1910-ben már Grünfeld Miksa (1860 vagy 1861-1944), a Herkules téglagyár egyik alapítója, tulajdonosa birtokolta a házat. Itt voltak a gyár irodái is.

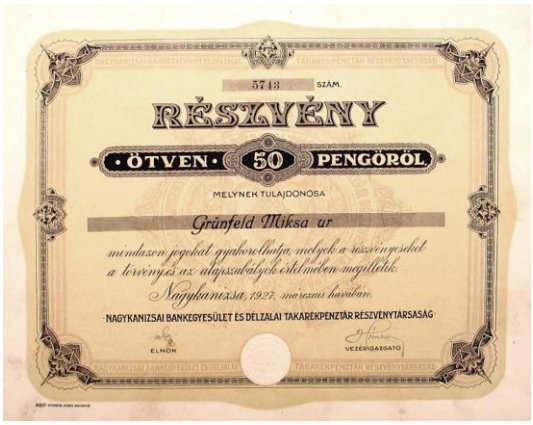
5718 SZÁM.
RÉSZVÉNY
ÖTVEN 50 PENGŐRŐL
MELYNEK TULAJDONOSA
Grünfeld Miksa úr
mindazon jogokat gyakorolhatja, melyek a részvényeket a törvény és az alapszabályok értelmében megilletik.
Nagykanizsa, 1927. március havában.
NAGYKANIZSAI BANKEGYESÜLET ÉS DÉLZALAI TAKARÉKPENZTÁR RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
ELNÖK
VEZÉRIGAZGATÓ

280. Kinizsi utca 6.

•Strém Bernát (1920-ban, élete 90. évében halt meg) fakereskedő 1893-ban épített háza. A korábban itt álló két épület helyére került. Tervezője, kivitelezője Sallér Lajos volt.



(Tóth Endre felvétele)

•A Strém Bernát és Fiai cég a Magyar utca 2. szám alatt működött. Csonttelepük az Erdész utcában volt.
1905-től a vállalkozás Strém Károly neve alatt folytatta tevékenységét.

281. Kinizsi utca 7.



Az 1950-es években (TGYM)

•Itt egy nagyon öreg, oromfalával az utcára néző ház állt.
•Az 1910-es évek elejéig Strém Károlyé volt.
Apja, Strém Bernát üzletágát folytatva lett fa és szén adásvételével foglalkozó nagykereskedő.

Szalon fénykőszén 100 kg. 2 kor. 70 fill.
Barna-szén 100 kg. 1 kor. 80 fill.
Felapritott fa 100 kg. 2 korona 80 fillér.
Faszén és koksz.
Mindent leólmozott zsákban, pontosan, jól megmérve küld házhoz
Strém Károly
Kinizsy-utca 7. szám. Telefon-szám: 127.
Megrendeléseket GERSTNER ADOLF ur dohánytőzsdéje és fiókposta-hivatala (Csengery-ut) is elfogad.

1906

282. Kinizsi utca 8.



Az 1950-es években (TGYM)
(Balra a 6. számú ház egy része és mögötte a Torma-ház. Jobbra a 17. számú épület vége, aztán egy házként a 19.a és 19. számú ház. A kanyar előtt még látszik a 21. számú is.)

•Torma Lajos asztalos (1909-ben, élete 59. évében halt meg) háza. A 19. század utolsó harmadában épült.
Az építtető T L monogramja ott a kapu két ablakocskája öntöttvas rácsában.








Az udvari szárny emeletes



•Tormáék cége 1884-ben jött létre, a két világháború között is létezett Torma Pál tulajdonában. Ő 1911-ben kapta meg iparűzési engedélyét. 1913-ban a Kisfaludy utca 4. szám alá, majd újabb és újabb helyekre költöztette műhelyét.


TORMA PÁL

asztalos

tisztelettel értesiti becses megrendelőit és pártfogóit, hogy műhelyét Kinizsi-utca 8. szám alul Kisfaludi Sándor-utcza 4. szám alá helyezte.

1913


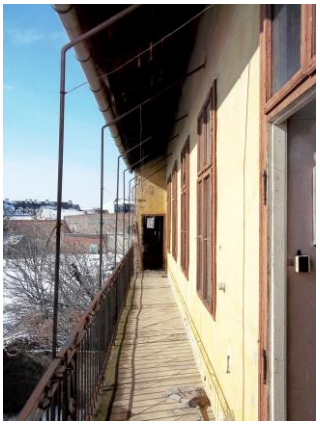


A bontás előtt álló házban 2013 elején készült képek
(A lépcsőház fából készített lépcsőfokaival, a függőfolyosó, a végén kialakított emeleti „pottyantós” illemhely. Utóbbi a 20. század közepén még általános megoldásnak számított a város emeletes házaiban is. A képen látható lehet fajtája utolsó példánya.)

283. Kinizsi utca 14. (képek még: Arany János utca 12.)

•A saroktelekre 1890-ben Sallér Lajossal építtette a ma is álló házat Bajor László.





•1891-ben „Polgárok vendéglője” néven indította itt el saját vállalkozását. Ezt megelőzően a Magyar utca 76. szám alatt működtette vendéglőjét.
•Ekkoriban szokás volt jótékony célokat is felvállaló asztaltársaságok alapítása. 1893-tól az új épületben tartotta összejöveteleit az 1890-ben alakult Nagykanizsai Kossuth Lajos Magyar Asztaltársaság.
A társaság elnöke harminc évig Horváth István, a városi adóhivatal főnöke volt. Hetvenhat évesen, 1940-ben hunyt el.



Horváth István
(TGYM)



1907

1906-ban megalakult a Petőfi Sándor Asztaltársaság a Bayer-vendéglőben (volt Kozma-vendéglő, Kossuth tér 1.). Elnökük Oroszváry Gyula ügyvéd lett.
1911-ben és 1922-ben is újra kezdte működését az Első Magyar Asztaltársaság. Ők az 1890-es egylet utódai voltak, továbbra is Horváth István elnökletével. 1911-ben a Vaskapu Szállóban (Király u. 26.) volt a székhelyük.



(TGYM)

284. Kinizsi utca 15. és 17.

•A Gáspár család házai álltak itt.



Az 1950-es években
(TGYM)
(Balra a 2., jobbra a 9. számú ház egy-egy része. Utóbbi mögött még viszonylag jól látszanak a 11., a 13. és 15. számú épületek.)

Gáspár Ferenc földműves (az időszak neves szőlőtermelőjének, borászának számított) egyik alapítója és mindvégig igazgatósági tagja volt a Dél-zalai Takarékpénztárnak, virilista tagja a képviselőtestületnek.



Gáspár Ferenc
(92. évében járt, amikor 1911-ben meghalt.)
(TGYM)

•A 17. szám alatti ingatlan 1868-ban Simán Ferenc és felesége, Gáspár Örzse hagyatékaként került birtokába.
1876 elején a helyi újság már Hayden-házként említi ezt az épületet.
A Sugár út kialakításakor a hosszú telek keleti vége is beépíthetővé vált. Hayden Mária emeletes lakóháza ott (Sugár út 18.) került felépítésre.




Kinizsi utca 17.
(A téglafallal határolt telek.)

Míg a 15. szám alatti korábbi épületből semmi nem maradt, itt az eltérő korú udvari részek még léteznek.

285. Kinizsi utca 31.

•Hosszú földszintes házát 1889-ben építtette Keller Mátyás (1855-1925), neves cipész. Sallér Lajos tervezte, kivitelezte.

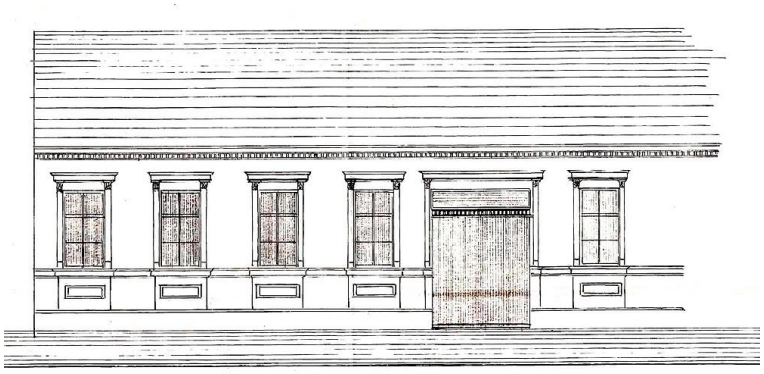

(TGYM)





HIRDETÉS.

Van szerencsém a mélyen tisztelt közönség tudomására hozni, miszerint a főtéren (Wucskics féle ház) **Strém & Klein** urak üzlete mellett egy dusan felszerelt

czipész üzletet

„KELLER MÁTYÁS“

czég alatt nyitottam meg. Általán ismert nagybátyám, **Keller Ignácz** ur czipész üzletében több éven át mint szabász működvén, hol ez idő alatt magamnak az üzlet vezetésére a kellő ismeretet megszereztem, azon kellemes helyzetbe jöttem, hogy a t. közönségnek, gyors kiszolgáltatás mellett jó, divatos és olcsó munkámmal miután Nagy-Kanizsa s vidékének már több évi gyakorlat után ízlését meglehetősen ismerve pártfogását megnyerhessem.

Midőn vállalatom a tisztelt közönség jóakaratába ajánlom, bátorkodom még megjegyezni, hogy mérték nélkül is (beküldendő lábbeli minta szerint) kivánat szerint jól álló munkát készitek. Maradok mély tisztelettel

98 1 3 KELLER MÁTYÁS.

1880



1883-ban már a Fő út 7. szám alatt található meg a cipész



Keller üzlete 1890 körül a Vasemberház Erzsébet téri oldalán (TGYM)



1908



1920

Kinizsi utca 34.g (valójában Rákóczi utca 23.)

•Lásd: Rákóczi utca 23.



286. Kinizsi utca 43. és 58.

•A 43. szám alatt, a még létező (két részből álló) épületben 1896-ban Szücs Ferenc (1935-ben, hatvannégy évesen halt meg) nyitotta meg szikvíz üzemét, amely halálakor került fia, Lajos kezébe. Gyártottak üdítőitalokat is.
Szücs Lajos a vállalkozást már a Magyar utca 101. szám alatt működtette.



Kinizsi utca 43.





1940



•Pais János úr hívta fel figyelmem az 58. szám alatti ház történetére.
Ebben hunyt el Talabér János (1825-1899) pap és költő. 1861-ben érte el, hogy Zalaszentbalázsra kerüljön plébánosnak. Így akart egy olyan város szomszédságába jutni, amelyben volt irodalmi élet.
Még többre vágyva lemondott a plébánosságról és az 1870-es évektől a fővárosi irodalmi élet részese lett. Ekkortól ideje javát ott, kisebb részét Kanizsán töltötte. Kanizsai házához (talán ezt is ő emeltette) kápolnát építtetett. Felszentelését 1900 tavaszára tervezte, de halála megakadályozta elképzelése végrehajtásában. A helyi temetőben nyugszik.

A ház kápolnának szánt része is létezik még.



Kinizsi utca 58.





Az épület udvari oldala a kápolnával





Talabér János

Kinizsi utca 72.a (valójában Dózsa György út 51.)

Lásd: Dózsa György út 51.




287. Kinizsi utca 79.

•Roth Miksa 1892-ben építtetett lakóháza. Szántó János tervezte és kivitelezte.






•Roth 1915-ös halálakor a helyi posta vezetője volt, de festőként, könyvek illusztrátoraként is ismertté tette magát.
1912-ben jelentette meg Pécsett „Az erdők világa” című könyvét. A Baranya természeti világával foglalkozó kötetet Roth rézkarcai gazdagítják.





Roth Miksa (1865-1915) és egy rajza Halis István egyik könyvéből

•1918-ban a ház már Krátky József telekkönyvvezető (dr. Krátky István polgármester apja) tulajdonában volt.

Kinizsi utca 85.b (valójában: Dózsa György út 53.)

Lásd: Dózsa György út 53.





288. Király utca

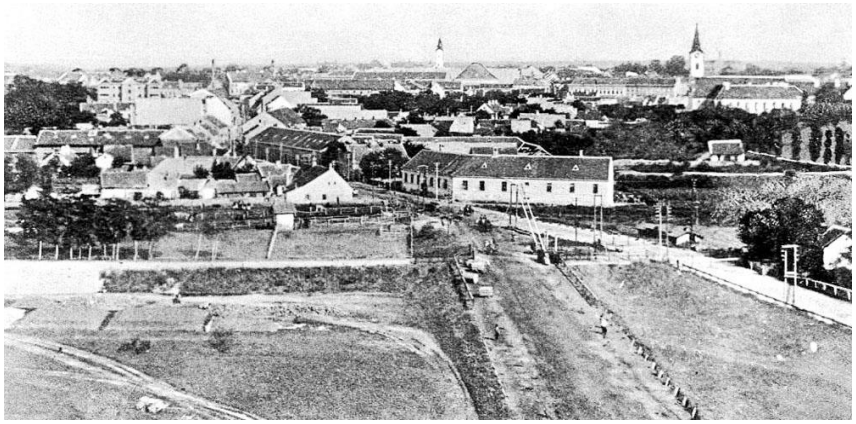

1902-ben, a Vár út új nyomvonalának kialakításakor
(A felvételen jól látszik a Király utca déli oldalának első háza, a Bárány fogadó.)

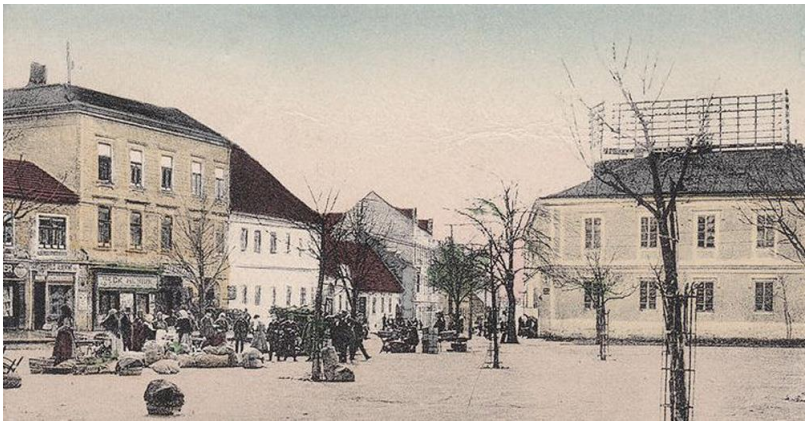

Az utca Erzsébet téri torkolata az 1910-es években

•A 18. század közepén a Német, majd a Nagy Német, Varazsdi utca neveket is viselte. Ifj. Makoviczky Gyula szerint, az eredeti elnevezés oka az, hogy a törökök után a várba vezényelt német nyelvű katonaságból – a városban maradók – itt építkeztek. Mai nevét az utca 1873-ban nyerte el, de 1900-ig a városközpont felől indult a házak számozása. (Az utca északi oldalának ingatlanjai kapták a páros számokat.)
•Már az 1850-es évek végén klinkerrel (kétszer égetett téglával) burkolták.
•Hajdan az utca által érintett terület (egészen az Erzsébet térig), a várat körülvevő mocsaras terület részeként, jóval mélyebb volt.
Ez nem meglepő, mert a Principális-csatorna kiásása előtt a vizet levezető Kanizsa-patak jóval keletebbre, körülbelül a Dencsár-árok helyén folyt. A terület tehát a „mocsár” része volt.
A mai terepszint a 19. században végzett feltöltések eredménye. A hajdani viszonyokból valamit lehet még érzékelni a vasútvonal mellett, a teniszpályáknál.



Az 1890-es évek végén
(A vasúti töltés mögött az utcától délre eső terület.)
(Singer Sándor felvétele.)





•A vasúti vágány nyugati oldalán, az út déli szomszédságában vasúti megállóhely is volt 1955 és 1967 között. A Kanizsavár nevet viselte.

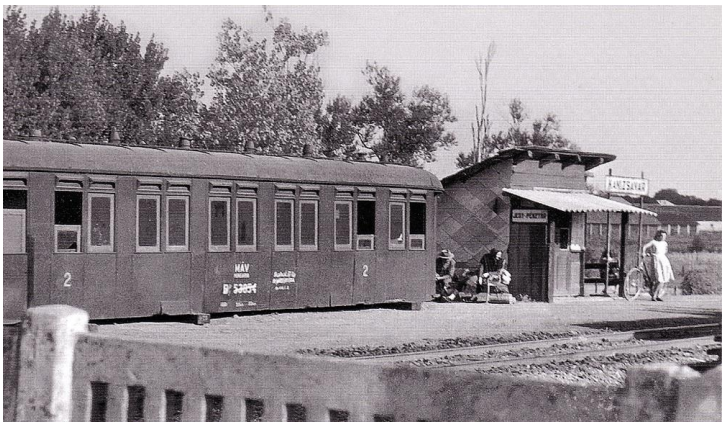

•Az utcában nyomda is működött: az 1921-ben létrehozott Kereskedelmi Nyomda és Hírlapkiadó Vállalat. Az alapító, dr. Pap József (1931-ben halt meg) társa Liditt Samu volt. Így feltételezhető, hogy Liditt háza (Király utca 17.) adott helyet a vállalkozásnak.
1922 végére a tulajdonosok kénytelenek voltak belátni próbálkozásuk sikertelenségét (nem kaptak engedélyt új lap indítására), cégüket megszüntették.

289. Király utca 1. és 3.

•Itt, a vasútvonal mentén már nem a lakóházak domináltak a századfordulón sem. A Király utca 1. számú telek és a vasútvonal között volt 1925-ig az állatvásártér. Érdekes, hogy a vásártér északi oldalán lévő terület neve Csontos-rét volt.
•A városi képviselőtestület döntése alapján 1908-ban kísérelte meg a helyi rendőrség a külterületen sátorozó cigány lakosság belterületre költöztetését.
E célra a Csontos-rétet szemelték ki. A terv megvalósulásáról hír nem maradt fenn, talán nem is tudták a telepet kialakítani, mert az érintettek köszönték szépen, de nem kértek belőle.
•Az 1. szám alatt pedig Sartory Oszkár (1845-1918) műkő és cementáru üzeme működött.
A valószínűleg olasz származású Sartory 1878-ban alapította cégét.



1878



Az 1890-ben használt céges boríték részlete

Sikeres volt, hiszen a századfordulóhoz közeledve már telephelye volt Miskolcon és Tapolcán.

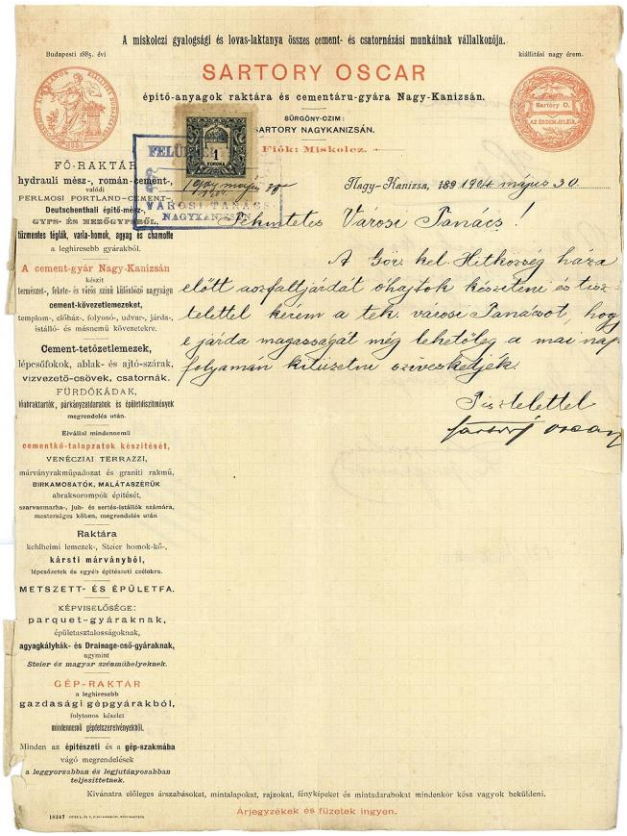

A miskolczi gyalogsági és lovas-laktanya összes cement- és csatornázási munkáinak vállalkozója.

Budapesti 1885. évi kiállítási nagy érem.

SARTORY OSCAR

építő-anyagok raktára és cementáru-gyára Nagy-Kanizsán.

SÜRGÖNY-CZIM:
SARTORY NAGYKANIZSÁN.

Fiók: Miskolcz.

FŐ-RAKTÁR
hydrauli mész-, román-cement,
valódi
PERLMOSI PORTLAND-CEMENT-
Deutschenthali építő-mész-
GYPS- ÉS MEMŐGYÁRMŰ-
tűrmentes téglák, varla-lemek, agyag és chamotte
a leghíresebb gyárakból.

A cement-gyár Nagy-Kanizsán
készít
természet-, félre- és vörös czink kőlétesítési nagyságu
cement-kövezetlemezeket,
templom-, előház-, folyosó-, udvar-, járda-,
istálló- és másnemű kövezetekre.

Cement-tetőzetlemezek,
lépcsőfokok, ablak- és ajtó-szárak,
vizvezető-csövek, csatornák.

FÜRDŐKÁDAK,
vízhatlanitások, párkányozatoknak és épületrészletmények
megrendelés után.

Elvállal mindennemű
cementkő-faragványok készítését,
VENÉCZIAI TERRAZZI,
márványrakműpadozat és graniti rakmű,
BIRKAMOSATÓK, MALÁTASZÉRŰK
ábraksorompók építését,
szarvasmarha-, ju- és sertés-istállók számára,
mesterségen kőben, megrendelés után

Raktára
kőhlheimi lemezek, Steier homok-kő-,
kársti márványból,
lépcsőzetek és egyéb építészeti szobrok.

METSZETT- ÉS ÉPÜLETFA.

KÉPVISELŐSÉGE:
parquet-gyáraknak,
épületasztalosságoknak,
agyagkályhák- és Drainage-cső-gyáraknak,
egyenest
Steier és magyar szénmedenczéknek.

GÉP-RAKTÁR
a leghíresebb
gazdasági gépgyárakból,
folytonos készlet
mindennemű gépalkatrészekből.

Minden az építészeti és a gép-szakmába
vágó megrendelések
a legnyorsabban és legjutányosabban
teljesíttetnek.

Kívánatra előleges árszabásokat, mintalapokat, rajzokat, fényképeket és mintadarabokat mindenkor késa vagyok beküldeni.

Árjegyzékek és füzetek ingyen.

FELÜ 1 Kr.

Nagy-Kanizsa, 189 1904 május 30.

Tekintetes Városi Tanács!

A Sör kel. Kathonság háza előtt aszfaltjárdát óhajtok készíteni és tisztelettel kérem a tek. városi Tanácsot, hogy e járda magasságát még lehetőleg a mai nap folyamán kitűzetni szíveskedjék.

Tisztelettel
Sartory Oscar

(TGYM)

Sartory hírnevét erősítette saját szabadalma, a fémfényű, mintás járólap.



Diszoklevél az 1891-iki agyag, aszfalt, cement s kőipar kiállításról.

METALLIQUE LAPOK.

(mintás, többszinü cementlapok)

a cementtechnika legujabb vivmánya ; az ugynevezett mettlachi lapok tökéletes pótlói; szebbek, tartósabbak, s sokkal olcsóbbak, mint ezek. Csarnokok, folyosók, konyhák és előszobák kövezésére kiválóan alkalmasak, s részben a parquettát helyettesitik.

Mintakártya szerint szállitok, sajtolt négy kupu, s reczés lapokat, járdák, istállók, kapualjak kövezésére, jóttállás mellett, valamint szakszerüen készitett, különféle alaku, nagyságu s szinü közönséges cementlapokat.

Ajánlom magamat *granitó, terrazó, betonburkolat, I. Trinidat aszfaltból való aszfalt járdák készitésére, nedves helyiségek szárazzá tételére, asphalt elszigetelő anyag, aszfalt elszigetelő lemez, s tetőpép szállitására.* Szállitok továbbá, különféle méretü *betoncsöveket, kőagyagcsöveket, kőagyagkéményeket,* kipróbált minőségü *I. román* és *portland-czementet,* épitőmeszet, tüzálló téglákat s chamottot.

Elvállalok : *szarvasmarha etető jászlak, cement s márvány lépcsők, betonvizdereszek, hidak, malomfők, medenczék, fürdőkádak* stb. készitését.

Mintalapokat, rajzokat, költségvetéseket kivánatra ingyen küldök.

Tisztelettel

Sartory Oszkár

cementárugyára s épitő anyagok raktára

Nagy-Kanizsán.

1900

A városi csatornázás korai szakaszában is jelentős szerepe volt cégének. Sartory 1918-as halála után a vállalkozás nem maradt a családé; fia, Zsigmond (1881-1969) bíró lett.

•Sartory szomszédságában, a 3. szám alatt Weinberger Náthán mészkereskedése működött.

290. Király utca 2.

•Itt állt az uradalom Bárány nevű fogadója (az 1850-es években hat szobával) a telek északnyugati sarkán.

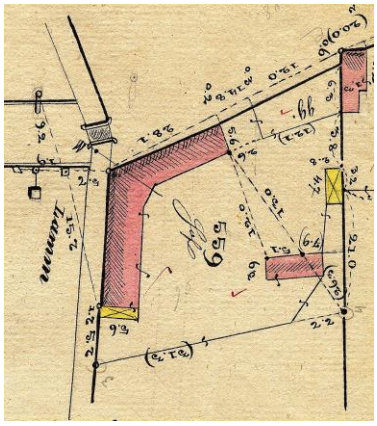

Az épületegyüttes (559) az 1864-es térképen
(Felül az ingatlan Király utca felőli oldala.)
(TGYM)

•Használták azonban más céllal is. 1865-ben az egyik uradalmi irat mészáros-laknak nevezi.
A város a tulajdonába került földszintes fogadót 1921-ben továbbadta Beák Jánosnak.



Egy bérlő 1922-ből



1933

•A telken 1938-ban építtették fel üzemüket Szegő Mór termény- és vaskereskedő (cégét 1918-ban alapította) és fiai, Szegő József és György. Neve Szegő és Társa Dunántúli Mezőgazdasági Gépgyár lett.
Az üzemben vasöntöde is létesült és irodái a volt fogadóba települtek. A cég száz embert foglalkoztatását tervezte, de nagyjából húsz munkással dolgoztak.







E számla apró rajzai a kis gyár egységeit örökítették meg:



A szerelők részlege, a gépház és az esztergályosok műhelye

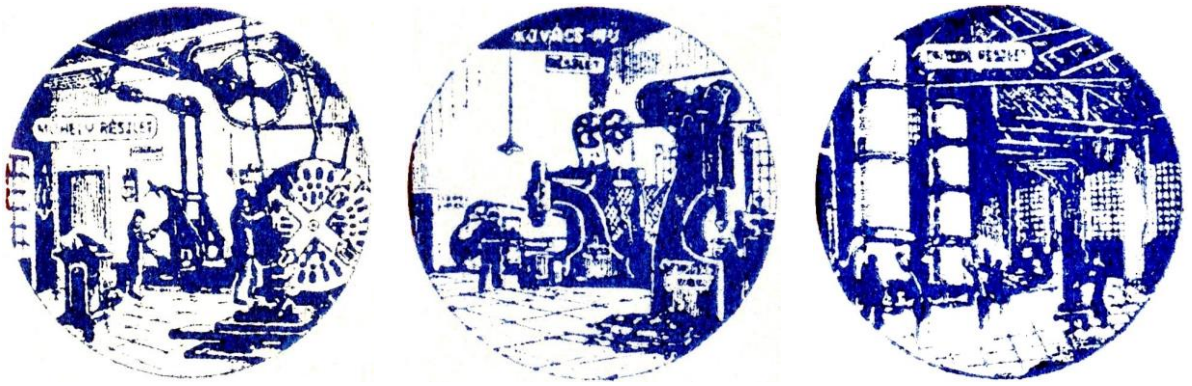

Műhely, a kovácsok munkahelye és az öntöde



1947



A hajdani fogadó Király utcai homlokzata az 1970-es évek első felében
(Ekkoriban a ház a Vasipari Vállalat irodáinak adott helyet.)
(TGYM)

•A századforduló tájékán Sattler (később Szegő) Mór ingatlanközvetítéssel, jelzáloggal, hitelekkel, pénzbehajtással foglalkozó irodája révén vált ismertté és vagyonossá a városban.
A Somogyból származó Sattlerek a 19. század közepén nemességet kaptak.
•A telken ma is álló, erősen átalakított öntödei épület már a második világháború utáni időkből származik, az 1955-ben létrejött Vasipari Vállalat hajdani épülete.



Az öntöde épülete 1958-ban (TGYM)



•A városban 1875-ben jött létre a Korcsolyázó Egylet. A kezdeményezés idővel lendületét vesztette, az egyesületi élet megszűnt.



(TGYM)

Újbóli megalakítása 1891-ben történt meg. Az összegyűlt lelkes hölgyek és urak Clement Lipótot választották elnöküknek.



Korcsolyázó pár (1884)



A jégen (1891)

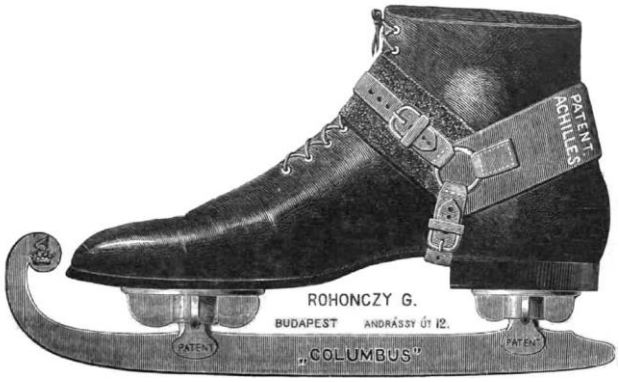

(1890)

Itt, a Bárány fogadó nyugati oldalán (a jelenlegi teniszpálya helyén) alakították ki korcsolyapályájukat.
1895-ben négy ívlámpa felállításával lehetővé tették az esti szórakozást is.

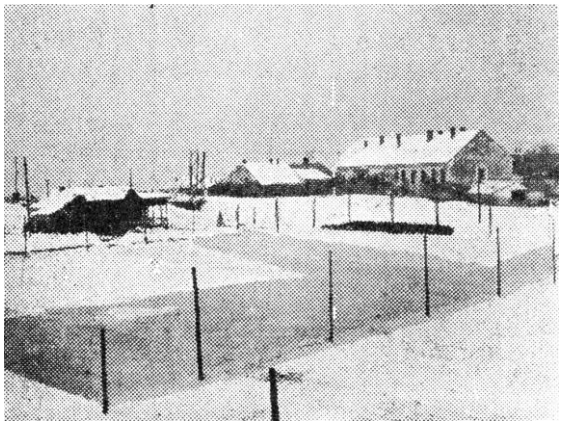
A létesítmény délnyugatról 1928 tájékán
(Az elhanyagoltsága miatt már megszűnt pálya helyén a képen látható változat 1924 végén létesült. Kulipintyó! – minősítette melegedőjét az újságíró.
1928-ban a területen teniszpályákat létesített az NTE, bár a téli korcsolyázást még lehetővé tették.)

•A telek nyugati szomszédságában, de még a vasútvonal keleti oldalán húzódik a – ma ezen részén fedett – Dencsár-árok.

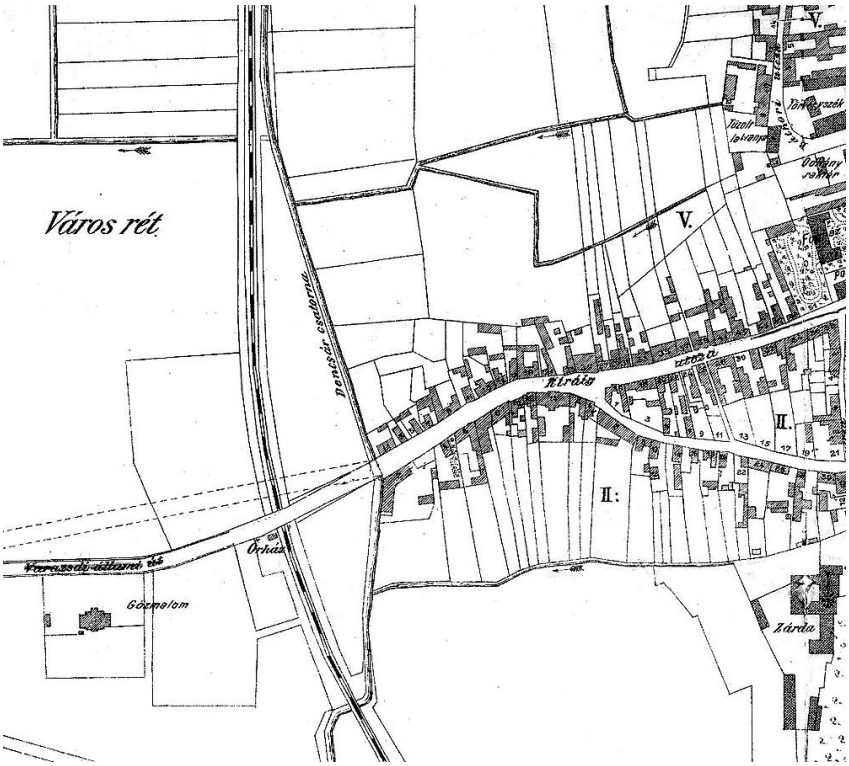

A meder 1901-ben
(TGYM)

1927-ben tizenöt méterrel nyugatabbra ásták újra a csatornát, amitől ezen a részen az árok nagyjából párhuzamos lett a vasúttal. Új hidat is építettek fölé. Sokáig nem állt, mert 1945-ben felrobbantották.

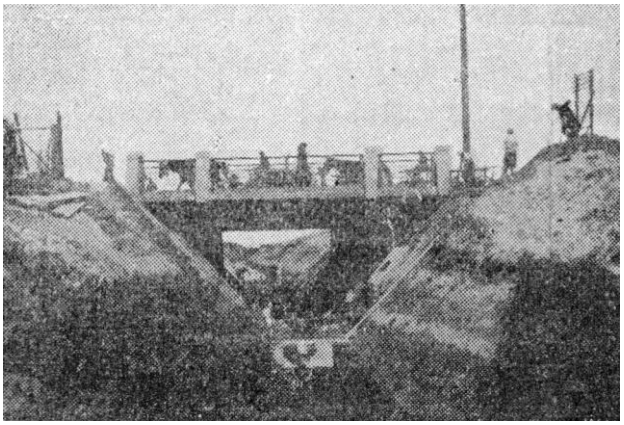
1929

291. Király utca 4.

•Az első Hild, aki szerepet játszott a város történetében id. Hild Károly soproni kőfaragó volt. Az ugyancsak soproni Schármár Jánossal együtt építették fel az 1945-ben leégett városházát.

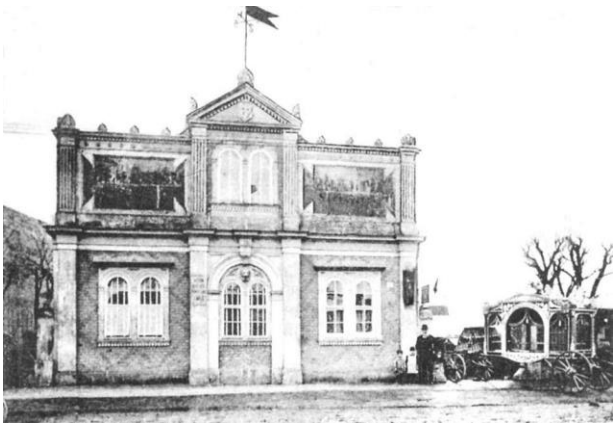

A 19. és 20. század fordulóján
(A kép jobb szélén Hildék temetkezési vállalatának egyik halottaskocsija.)
(TGYM)

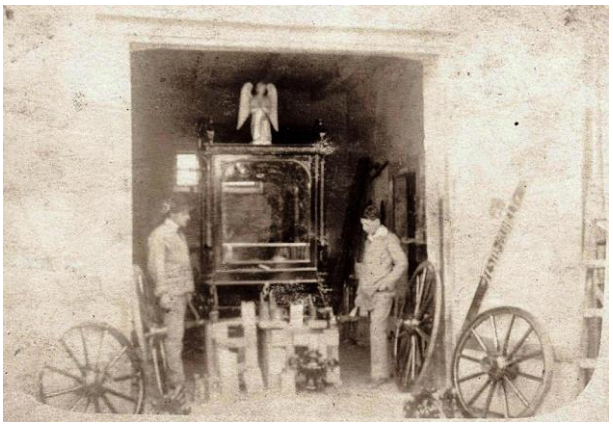

Az 1910-es évek első felében
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Soproniként is volt háza Kanizsán; itt, a Király utca 4. szám állt földszintes épülete. A ház utca felé forduló oromfalát téglalap alakúvá építették. Azon kőbe faragva ott voltak mestersége jelképei és két freskó.
•Később az épületben alakította ki „szobrászati" műtermét (lakása a Fekete Sas fogadó közelében volt) Szász Károly „rajzmester".
Szász Székesfehérvárról került Kanizsára. Ott műasztalosként és díszítő-szobrászként dolgozott. Kanizsán a főgimnázium első rajztanára lett, de oktatta tárgyára a tanoncokat és az elemi iskolák tanulóit is. Ugyanakkor eredeti tevékenységét is folytatta.

Készített cégéreket, restaurálta a Szentháromság-szobrot, amikor azt az Eötvös térre áthelyezték (1869), valószínűleg e ház (műterme) homlokzati falfestményeit is ő készítette.
Érdekesség, hogy az 1879-es székesfehérvári kiállításon saját találmányával – egérfogóval kombinált csizmahúzójával – szerepelt.
A helyi sajtó elismeréssel írt a szerkezetről.
Szász Károly 1882-ben halt meg.
•Fia, az 1850-ben Székesfehérvárott született Szász Gyula szobrászként országos hírnévre tett szert. Miután Kanizsán elvégezte iskoláit, a bécsi akadémián, majd Olaszországban tanult.
Ismert munkája Csáktornyán a „Zrínyi-emlék”, az Országházban a hét vezér hét szobra, Árpád vezér szobra Ráckevén.



A gödöllői honvédemlék felső, három méter magas része, Hungária alakja (1899)



Ráckeve: Árpád szobra (1897)

Még növendékként készítette el a nagyrécsei templomnak Péter, illetve Pál apostol szobrát.
Kanizsán a már leégett városháza csonka tornyára helyezett ország címer az ő munkája volt, akárcsak két takarékpénztár épületének (Fő út 8. és Csengery út 1-3.) homlokzati díszítése. Az utóbbi palota 1870-es építésekor a Nagykanizsai Takarékpénztár megrendelte tőle (és meg is vásárolta) Csengery Antal mellszobrát, amit székházukba szántak. A szobor további sorsáról nincs adatom.
1880-ban arról írt a Zalai Közlöny, hogy két féldomborműve (az Igazság és az Egyetértés), amelyeket a városháza kapuja fölé szánva készített hat évvel korábban, még apja padlásán kallódott. Ezek sorsa ismeretlen, arra az épületre nem kerültek fel.
•Szász Károly halálakor, 1882-ben műtermét Hildék vették át. Temetkezési vállalatuk (Hild László vezette) később itt székelt.

Hild Testvérek
(Hild József és István)
NAGYKANIZSA,
Király utca 4. sz.

Magyar postatakarék-pénztári számla

Folyószómla: Nagykanizsán, Pesti Magy. Kereskedelmi Bank.

Sürgönycim: Hild Testvérek, Nagykanizsa.

Telefon 120.

Deszka, épületfa és épitkezési anyagok kereskedése.

1920

•A szép házat lebontották, amikor mögötte felépült a KÖGÁZ irodaháza.
•A telken működött Hartmann Ignác (hatvannyolc évesen, 1899-ben halt meg) „mérleggyáros” az 1870-es években. Hartmann a század utolsó negyedének egyik sikeres, kiállításokon is elismeréseket szerző iparosa volt.

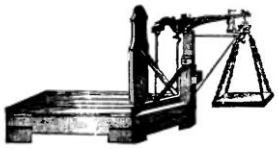

Hartmann Ignácz,
lakatos mester
Nagy-Kanizsán
alánlja a n. é. közönségnek saját műhelyében készült kitünő és erös szerkezetü (423 1—8)
tizedmérlegeit
legjutányosabb áron 5 évi jótállás mellett.

1877

•Ugyanitt Herczeg Sándor 1887-ben élesztőgyárat nyitott (Első Nagykanizsai „Concordia” Sütő és Sajtolt Élesztő Gyár).

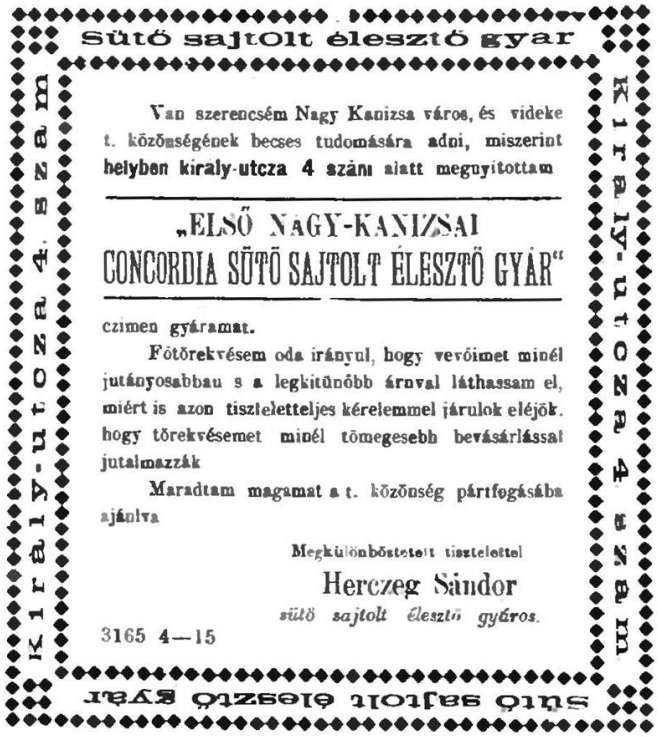

1887

A gyár külföldön is elismeréseket szerzett, de Herczeg az üzemet 1893-ban továbbadta, mert gyufagyárat akart létesíteni.
Utóbbiból nem lett semmi.
• Az 1937-es címtár szerint itt működtette vállalkozását Porr Jenő. 1931-ben még a Teleki út 6. szám alatt volt műhelye, öntödéje. Ott egyszerű mezőgazdasági gépeket gyártott és kínált.
A későbbiekben itt, a Király utcában „Porr Jenő utóda Tompos Imre" név alatt folyt az öntés, a mezőgazdasági gépek készítése.

292. Király utca 5. és 7.

•A Király utca 7. szám alatti ház 1907-ben Hitzelberger Mátyásné birtokában volt. Kérdés, hogy a toronyóráinkat készítő Hitzelbergerek merrefelé laktak korábban a városban. Egy 1862-es adat említ egy Hitzelberger-házat (kocsma működött benne) a Szentgyörgyvári utcában, amely elnevezéssel akkor a jelenlegi Kossuth tér, Katona József és Kórház utcák területét illették.
•Az 5-ös számú ház viszont kétségtelenül órásé, Szivós Antalé volt ekkoriban. Szivós 1921-ben, élete 40. évében halt meg.



Király utca 5.

Az 1926-os címtár szerint itt volt a török származású Isa Ali (1894-1961) cukorkaárus műhelye.

293. Király utca 6. és 8.

•A 6. számú házat Tóth Mihály építési vállalkozó saját részére, 1884-ben építette.













•A 8. szám alatti épületet valamivel később, megjelenésében az előzőhöz alkalmazkodva, Berger Adolf gabonakereskedő építtette korábbi háza helyén. Udvari homlokzatán még láthatók a raktárként használható magasított padlástér ablakai és ajtaja.
A cégbírósági adatok szerint Berger vállalkozása 1879 és 1904 között létezett.












•A 20. század első évtizedében mindkét épület Fischer Ferenc és Leitner József (1912-ben, ötvenegy évesen meghalt) gabonakereskedők tulajdonában volt. Cégük 1911-ben szűnt meg.



Értesítés.

Van szerencsénk a nagyérdemü közönség szives tudomására adni, hogy a

Wiesi kászén, valamint a kutlechi szén és mész-bányák

kizárólagos **nagybani egyedárusitását** a Dunántulra átvettük. — Ugy fütési, ipari, valamint gazdasági és cséplési célokra szolgáló szénben, nemkülönben szép darabos mészben, **kitünő minőség** mellett rendkivül **előnyös árajánlattal** szolgálhatunk,

Kitünő tisztelettel

FISCHER ÉS LEITNER

Nagykanizsa, Király-utca 6. — Telefon: 27.

1910

A világháború után újra létezett itt a Fischer és Leitner cég, de ekkor már fűszerek és gyarmatáru kereskedésével foglalkoztak az akkori tulajdonosok: Fischer Ferenc és Leitner Aladár.



1920



A céges levelezőlap részlete 1938-ból
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



Leitner Aladár

•A 8. szám alatt létesített ecetüzemet 1942-ben Balassa Gyula. Ez a nyugati oldalon volt, részben az utcai, részben az udvari szárnyban.

294. Király utca 9.

•Kékfestők dolgoztak az itteni, már lebontott házban.

Az 1889-ben árverésen került a Pollák család birtokába, 1905-ben homlokzatát átalakíttatták.

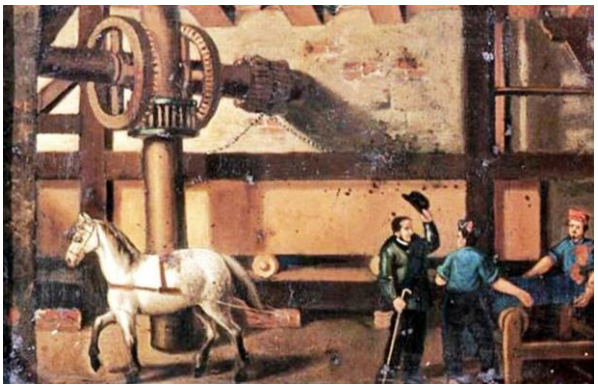

A mesterség soproni ábrázolása 1862-ből

Pollák Ede (1926-ban, nyolcvan évesen halt meg) 1896-ban született fia, Ernő folytatta apja kékfestő mesterségét.



1920

•Az 1943-as telefonkönyv szerint a házban lakott (fiaival együtt) gróf Benyovszky Móricné (gróf Batthyány Lujza).



Gróf Benyovszky Móricné (1897-1981)

295. Király utca 10.

•A fényképen látható épületet 2010 körül lebontották.



A helyén állt házban dolgozott annak tulajdonosa, Kohn Fülöp szappanos a 20. század elején. Később fiával, Kerekes Józseffel társulva űzte mesterségét.

296. Király utca 12.

•Nem áll már az a ház sem, amelyben szintén egy kékfestő dolgozott a 20. század tízes és húszas éveiben: Rosenberg Jónás (Pollák Ede kékfestő sógora).

297. Király utca 13.

•Az épületet Horváth György építtette 1911-ben.





•A ház elődje Mankovics (Mankovits) Jakab és Mitró J. József építőmesterek tulajdonában volt, itt működött vállalkozásuk is a századfordulón.
1907-től már nem együtt dolgoztak. Mitró a Fő út 17., Mankovics a Kinizsi utca 21. szám alatti irodájában várta megrendelőit.



Építkezők figyelmébe.

Van szerencsém a n. é. építkező közönség szives tudomására hozni, miszerint e hó folyamán a kőműves mesteri vizsgát a legnagyobb sikerrel tettem le, melynek alapján **kitüntető oklevelet nyertem**, sok évi gyakorlatom és működésem által úgy az

uj építkezésnél,

valamint minden **átalakitásnál és javitásnál** a mély közönség teljes bizalmával fordulhat hozzám, annál inkább mert minden felvilágositással az épitő szakmában

dijmentesen szolgálok

Nagybecsü pártfogást kér teljes tisztelettel

Mankovits Jakab,

okleveles kőmüves mester

Nagykanizsa, Magyar utca 61. szám.

1909
(Mankovits 1932-ben, hatvan évesen halt meg.)

298. Király utca 14.

•Szemben a Tandor-házzal, az utca másik oldalán, a 14. szám alatt állt az emeletes Babochay-ház. Keleti szomszédja már a Zrínyi utca házának számított (Zrínyi utca 2.).



Az épület 1966-ban (TGYM)

•1838-ban – itt, az utca nyugati felében még alig léteztek házak – építtette Saffarics Ferenc uradalmi földmérő. Az akkoriban még mélyebb, mocsaras területen nyolc méter magas töltést volt kénytelen emelni házának, amelyet így is mélyen levert cölöpökre kellett építeni.
A „hiteles mérnök és bölcsészettudor” haláláról 1863-ban adott hírt a helyi újság. Nyolcvanöt esztendős volt akkor.
•Leánya felesége lett Babochay Jánosnak, így 1922-ig a házat a Babochay család birtokolta.
A Babochay család első, Kanizsára kerülő tagja – az 1760-ban született József – orvos volt.



A család címere

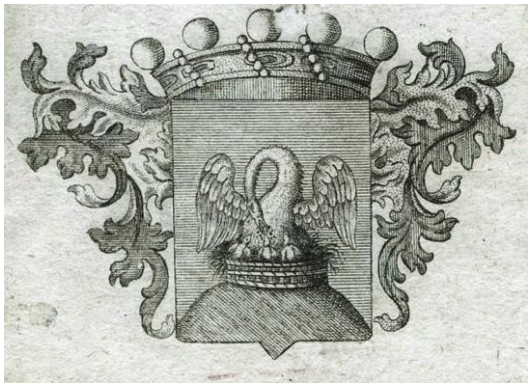

A család ex librise a 18. századból

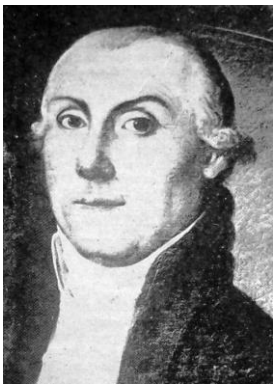

Babochay József



Babochay György (1835-1913)

Somogyból költözött a városba 1792-ben, a jakobinus összeesküvés lelepleződésekor, tartva az esetleg személyét is érintő retorzióktól. 1800-ban lett városi polgár (purger).
Őt már a mai értelemben vett orvosnak kell tekinteni, tanulmányait a pesti orvosi karon végezte.

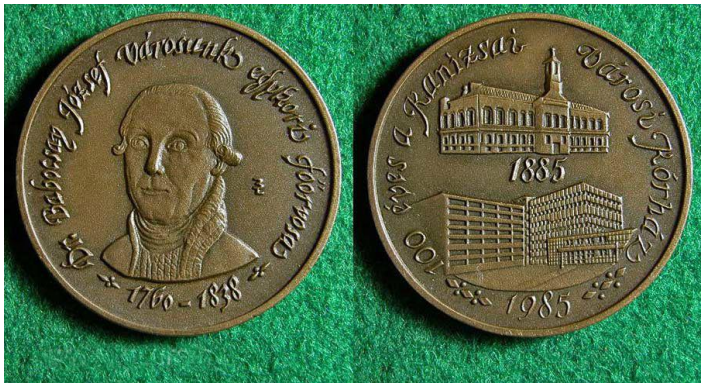

Népszerű és befolyásos ember volt. Amikor 1808-ban városbíróvá választották, a városbírói székkel (ma a múzeumban látható) együtt háromszor felemelték és körülhordozták a tanácsteremben „a közönség többszörözött kívánságára”. 1810-ben ismét városbíró lett.
„Kanizsa privilegizált város története” című munkája sajnos kéziratban maradt. A maga nemében első tanulmányból néhány ívnyi még a család birtokában volt a 20. század elején is. 1838-ban hunyt el.
•Fia, János (1801-1876) ügyvéd lett.
1833-ban szintén városbíróvá választották, majd 1835-ben, 1860-ban és 1865-ben ismét a városbírói székbe került. Dolgozott a város főjegyzőjeként is.
1848-ban ő szervezte meg a város nemzetőrségét. Maga a Petőfi (Pesti, vagy Cigány) utcai nemzetőrök századosa lett.

•A Babochay család a Fő úton álló korábbi, majd a helyére épített új házában élt, de 1913-as halálakor Babochay György (János fia) már e ház lakója volt. Személyében folytatódott a családi hagyomány: ő 1878-tól tizennyolc éven át volt a város polgármestere. 1884-ben választották másodszor polgármesterré.
•Az épületben ipari tevékenységet végzők is megtelepedtek. Zottl György kárpitos a Magyar utcáról költözött ide műhelyével. 1884-től Miskei József „kocsigyáros”, 1893-tól Ludvig István gépészmérnök sodronyfonó üzeme, a 20. század első évtizedeiben Wilheim János ruhafestő és vegytisztító vállalkozása dolgozott itt.



ÜZLET-NAGYOBBITÁS.

A nagyérdemü közönségnek van szerencsém tiszteletteljesen jelenteni, miszerint tizenhét év óta a t. közönség közmegelégedésére vezetett

KÁRPITOS ŰZLETEMET

azután is osztatlan tőkével, és a legjobb segéderővel folytatandom.

Nagybecsü megrendelőim különös kényelmére, folyó szeptember hó elseje óta,

gazdagon felszerelt asztalos bútor raktáramat

is megnyitottam, melyben a legfinomabb izléssel, a legujabb divatu, és a legjobb minőségben készült butorokkal minden elgondolható árfokozatban szolgálhatok.

Midőn a nagyérdemü közönségnek, kárpitos üzletem iránt tanusitott bizalmáért hálás köszönetemet kinyilatkoztatom, egyszersmind

ASZTALOS BUTOR RAKTÁRAMAT

kiterjeszteni kérem, biztositván, hogy nagybecsü megrendelőim elégedését kinyerni főfeladatul tüztem ki magamnak

kiváló tisztelettel

ZOTTL GYÖRGY

kárpitos és asztalos butor-raktárnok.

(634—4)

Varazsdi (német) utcza, Babóchay-(Schaffaritsch) féle házban.

1872



Alólirt, ezennel van szerencsém a nagyérdemü közönséget értesiteni miszerint

kocsigyáramat,

melyet Budapesten ezelőtt tizenkét évvel alapitottam,

a bolt bérviszony felemelése folytán.

Nagy-Kanizsára helyeztem át.

Ajánlam saját gyártmányu nagyon erős hintóimat, a legujabb divat szerint készitve: elfogadok mindennemü javitásokat, a lehető legolcsóbb árak mellet.

A nagyérdemü közönség becses rendeléseit a lehető legrövidebb idő alatt fogom nagyon szilárdan elkésziteni.

Ujra kérem a nagyérdemü közönség becses pártfogását, hogy először legalább egy próba megrendeléssel szerencsáltassan meg.

Lakásom Király-utcza Babóchay-ház.

Maradtam kiváló tisztelettel

Miskei József,

kocsigyáros.

2241 1—1.

1884

•Az ingatlant 1922-ben vásárolta meg Mechner Ede lókereskedő. (Mechner 1934-ben, élete 53. évében halt meg.)
•Az épületet 1974-ben bontották le.

299. Király utca 15. (Schulhof-ház*)

•A monarchia jelentős terménykereskedelmi központjává fejlődő Kanizsán a bornagykereskedések is nemzetközi hírűvé váltak. Évente 200 000 hektolitert szállítottak, főleg Ausztriába és Svájcba.
A szám nagyságát érzékelhetjük, ha összehasonlítjuk az országos adatokkal. Például, 1897-ben az ország akkori határai között körülbelül 1300 000 hektoliter bort termeltek.
•Schulhof Adolf, a borkereskedők egyike 1888-ban építtette fel e házát.
Kunics Zsuzsa kutatásai eredményeként tisztázódott, hogy a terveket Sallér Lajos készítette. Az eredetileg földszintesnek tervezett épülete helyett azonban egy emeletes változat készült el. A ház pincéjét a terep szintjéig emelve alakult ki a az új földszint. A változtatás persze érintette a homlokzatot is és szokatlan megjelenésűvé tette azt.



A homlokzat az első terven
(TGYM)

A szép terrakotta szoborcsoport a világhírű, bécsi Victor Brausewetter (1845-1926) munkája. Közepén, egy címerpajzson SCH. A. 1888. felirat olvasható.



1995











•Schulhof 1884-ben kezdte borkereskedői tevékenységét a városban. Sokáig sikeres lehetett, mert vejével, Árvai Adolffal 1900-ban társulva hamarosan megszerezte a Gstettner testvérek borászatát és házát (Csengery út 31.) is.
Viszonya a másik nagy borkereskedővel, Zerkowitz Lajossal hírhedten rossz volt. Utcai verekedésük Schulhofot elmarasztaló bírósági ítélettel zárult.

A háttérben talán a jelentkező üzleti gondjai voltak, mert 1909-ben öngyilkos lett, akárcsak 1910-ben a harminchat éves Árvai.
Nem tisztázott, hogy Schulhof Kanizsára kerülése előtt hol és mivel foglalkozott. Nem lehetetlen azonban, hogy az 1870-es évek közepén, Budapesten cipőgyári raktárát (boltját) hirdető Schulhof azonos a későbbi borkereskedővel.


Jó és tartós munkáért jótállás biztosittatik!
Bámulatos olcsón!
Bámulatos olcsón!
SCHULHOF ADOLF
Budapest, országut, Károlykaszárnya 24, ujonnan berendezett nagyszerü
czipőgyári raktárában,
legnagyobb választék nagyban és kicsinyben.
Hölgyeknek:
Comodczipők, fin. eberlasting v. bőrből fr.2.20.
Comodczipők legfin. bőr v. eberlasting, sarkkal és nagy csokorral 2 frt.
Czugos topán eberlastingből 5" magas szárral és lakkorral, legfin. faj, 3 frt 80 kr.
Finom bőr czugos topán, 6" magas szárral lakkorral és erős dupla talppal 4 frt.
Uraknak:
Comod-czipők finom bőrből 1 frt 30 kr.
Legfin. zergebőr-topán lakk-orral 4 frt 80 kr.
Külföldi berjubőr (vixos) vagy sagrin-bőrből, erős dupla talppal, legtartósabb faj 5 frt.
Leányok, fiuk és gyermekek számára mindennemüben 1 frt 50 krtól 3 frtig.
Vidéki rendelmények utánvétel mellett gyorsan és pontosan eszközöltetnek.
(1875)

•Az első világháború idején és azt követően Reich Samu háza volt, aki pálinkafőzést indított itt.

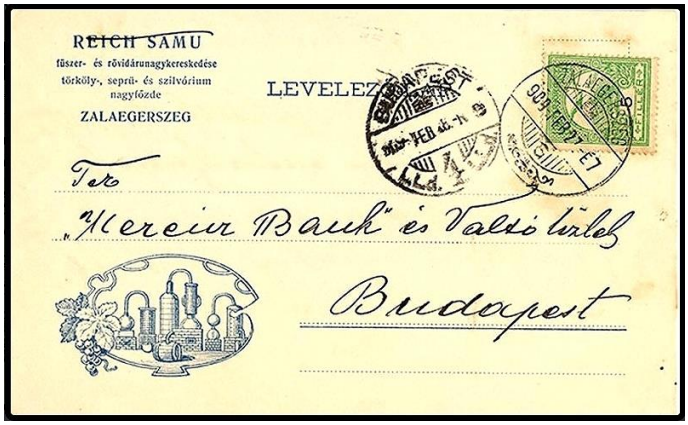

Reich Zalaegerszegről telepedett át Kanizsára


Egy könyvelőnő,
esetleg könyvelő, a ki a horvát nyelvet beszéli, felvétetik
Reich Samu
pálinkanagyfőzde Király-utca 15

Értékesíteni próbálta a ház „kanálisi jog”-át is. Ez érték volt, mert jellemzően itt, a Zrínyi és Király utcák alsó szakaszán, a Dencsár-árok közelében voltak a város kékfestőinek műhelyei. A tevékenység komolyabb mennyiségű szennyvíz képződésével járt.
•Később valóban megjelent a tevékenység e házban is: Szabados Mátyás (1892-1944) dolgozott benne. Kékfestő üzemét 1923-ban létesítette.


Szabados Mátyás

300. Király utca 16., 18. és 20.

•A 19. és 20. század fordulóján három (már nem létező) földszintes ház állt a Zrínyi utca torkolatától keletre.



Jobbra a sarkon a 16-os, mögötte a 18-as és 20-as ház
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

•A sarokház (Király utca 16.) özvegy Petrics Ferencné vendéglősé volt ekkoriban. 1876-ban még Kovács-házként említik.
•Egy 1888-as adat szerint itt lakott Plosszer Ignác városi mérnök.
•A Király utca 18. szám alatti, a szomszédosoknál lényegesen nagyobb épületet (korábban Boronkai-ház) Tuboly Viktor (1835-1902) birtokolta. Tuboly 1876-tól tevékenykedett Kanizsán, miután e házban megnyitotta ügyvédi irodáját.



Az 1970-es években
(A kép jobb felén Tuboly hajdani (attikás) háza, majd a Király utca 20. és 22. szám alatti (földszintes, illetve emeletes) házak. Az előbbieket már lebontották.)
(Kotnyek István felvétele.)

Tuboly a magyar függetlenség igen erősen elkötelezett híve volt, aki jelentős szerepet vállalt a Függetlenségi Párt életében.
Eszméit még hajával is hirdette: homloka mindkét oldalán hatvanhatost mintázó tincseket alakított ki és viselt egyfolytában. Mindenkit az osztrákok 1866-os königgrätzi vereségére akarta vele emlékeztetni.
Gyászjelentése szerint 69. életévében halt meg.



Tuboly Viktor



Tuboly volt szolgabíró, de szívesen és szorgalmasan verselgetett is.
1876-ban jelent meg (Zalai Közlöny) a Király utcáról írt költeménye:

A Király utcában

Ha kinézek az ablakon
Dicső mulatság! – mondhatom –
Az élet így szebbnek látszik,
Amint lót, fut és hullámzik.

Mert hát: látni az utcában
Sok szép delnőt uszályban…
Nőket, kik nem tollatlanok…
Ha felteszik a kalpagot.

Látni, kikre rá van írva
Ártatlanság rózsa-pírja,
S még több jár itt olyan kerge,
Ki festékkel van kikenve.

De egyik úgy, mint a másik
Óriás sarkú cipőt vásít!
Ah! Mily sarok! Hisz alatta
Az egér is elbújhatna!

Jár itt szőke, barna, vörös,
Sovány s kövér, mint egy sörös,
Ki szűk, ki bő, ki meg húsos,
Szilfid-termet, avagy púpos. (* légies termet)

S ne higgyük, hogy csupán lányok,
Hanem járnak itt arszlánok, (* gavallérok)
Háziurak és zsellérek,
Uracsok és himpellérek,

Aztán diák, alkusz, hajhász,
Isten tudja mit nem hajhász, –

Tolong itt a bűn és erény,
S katona, pap, mesterlegény.

És hozzá a hegyes klinker!
Lábát töri rajt az ember,
S hol – úgy mondva, legyen közbe –
A por soha sincs felöntözve!

A gőz, a füst, a bájillat,
Mely itt némely házból kihat,
S a sok szekér, mely úgy törtet,
Hogy téged is összetörhet.

Mind ez egész eldorádó!
S hátra van még: szamár és ló,
Töméntelen sok filiszter (* nyárspolgár)
Egetverő nagy cilinder!

Pénzügyőrök és rendőrök,
Futó commis-voyageurök, (* utazók)
S kiknek ki van vetve tőrök:
Bájolnak a – debardeurök! (* rakodómunkások)

Az embernek szeme, szája
Eláll, amint jön egy dáma,
Eláll! Mert ruhája varrva
Úgy van, mint a páva farka!

S akkor látni őt legszebben,
Ha a szárnya meg-meglebben…
Látni csipkében, finomban,
És kitömve! És chignonban! (* kontyban)

Most jön az élv: a sok gamin (* utcagyerek)
Kövezeten, ház sarkain;
Ordít, sípol, kurjant, kiált,
Füled ilyent még ki nem állt.

Szóval: van itt egész kraval, (* utcai csődület)
Hogy szinte reng belé a fal!
Azt képzeli lelkem, testem,
Hogy élek itt egy kis Pesten!

Ugye magas egy régió?
De most jön csak még, ami jó:
Falusi kép esti tája,
A kapások víg danája…

Szól az ének, s a porfelleg
Még annál is repül felebb…
Tehéncsorda haza ballag,
S ím bezárul minden ablak.

Az estharang is megcsendül!
Egy-egy lámpa fénye rezdül…
S alig látni mást, mint itt-ott
Egy-egy elkésett demi-monde-ot. (* félvilági nő)

De én azért el nem hagyom
– Mert oly kedves – az ablakom;
Gyönyört lelek csupán ebben:
Szép hölgy lakik *átellenben*.

Egy olvasó néhány nap múlva „Echo” néven válaszolt:

A Király utcából

Király utca négy ablakán –
Fügét árul egy kis leány!
Sokat küldhet a költőnek –
Hagyjon békét a szép nőnek!

Azért tehát elhagyhatja
Király utcát, ha akarja;
Mert a szép hölgy átellenben
Nem néz önre jó kedvében.

Az utolsó szó Tubolyé lett:

A Király utcai „echonak”

Nem újság, már régi módi:
Ha az „echo” nem valódi,
Mit sem ér!
Mit ér egy *harmadik* hangja
Ott, hol csak a szív visszhangja
Lenne bér!

Jobb lesz hát, ha abban hagyja,
Nekem rekedt kolomp hangja,
Úgy sem árt!
Más dolgába oly kanalat,
Melynek nyele benne marad,
Minek márt?!

És a nótát bármint húzza,
Kedves nekem ez az utca
S ablakom!
Mert ezt azért el nem hagyva
Elmerengek andalogva
Egy kedves kis alakon.

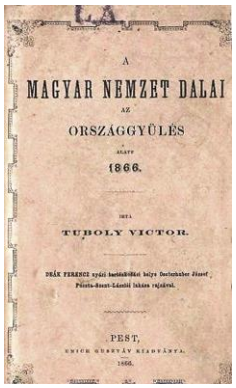



Puszta-Szent-László.

Puszta-Szent-Lászlónak tája,
Hegyek, erdők bokrétája —
Mit a völgy letépett,
S ott tavasszal ez a csokor
Viruló szép; mert ilyenkor
Kap egy nagy vendéget...

A tavasznak minden örül:
Mert ott van az a ház körül,
Ott tölti a nyarat!...
Majd a sürü gesztenyefák,
Levelüket lehullatják...
És mégis ott marad.

De az öröm búba mélyed;
Távozni kell a vendégnek! —
Egy, csak egy vigasztal;
Hogy majd örömre ébredünk;
Ő á l t a l a múlik telünk —
Mert jön ő — tavaszszal!

Tuboly 1866-ban megjelent kötetében köszöntötte a Pusztaszentlászlón rendszeresen időző Deák Ferencet
(Oszterhuber József 1868-as haláláig látogatta Deák sógora pusztaszentlászlói házát. Tuboly verseskötetébe bekerült az Oszterhuber-porta rajza is.)

•Tubolyt igazán ismertté mégsem versei, inkább meghökkentő számban születő pohárköszöntői tették. A város módos polgárai nélküle nem is nagyon tartottak névnapi, születésnapi összejöveteleket, más köszöntéseket. A helyi eszem-iszomok szinte kötelező része lett Tuboly „fellépése”, akiben a szereplés vágya talán még a verselését is meghaladta. Rímes mondókái közül aztán sok megjelent a helyi lapokban.
Amikor 1893-ban a városi közgyűlésen javasolta Jókai Mór díszpolgárrá választását és írói jubileumának megünneplését, indítványát elfogadták és kinevezték a rendezőbizottság elnökének. Vezetésével azonban a szervezés, a remélt ünnepi rendezvények megtervezése nagyon akadozott.
Így történhetett, hogy a „Zala” – tartva az elnök már-már legendás vállalkozó kedvétől – maliciózus írást engedett meg magának:

JÓKAI-JUBILEUM !!!

NAGY-KANIZSA város kétszáztagú képviselőtestületének megbízásából rendezi:

TUBOLY VIKTOR, városi képviselő, ügyvéd és jubilált költő.

Az ünnepség sorrendje:

1. „Prolog”, írta és szavalja:
Tuboly Viktor.

2. „Politikai divatok”, változatok Jókai hasonló című regénye fölött:
Tuboly Viktor lant-kísérete mellett énekli egy szerencsétlen furulyás.

3. „Az új földesúr.” Egy végzett földesúr jelmezében bemutatja:
Tuboly Viktor.

4. „Jókai apotheozisa”, görög-tűzfény mellett. A költőt személyesíti:
Tuboly Viktor.

5. „Az aranyember vagy az örökös képviselőjelölt.” – Monológ. – Az elpárolgott választópolgárok távoli zsongása mellet előadja:
Tuboly Viktor.

6. „Általános derültség, éljenzés és taps”, mire ismét görög-tűzfény mellett megjelen a felhők között Jókait ábrázolva:
az önfeláldozó rendező.

7. „Mire megvénülünk.” – Lassú magyar, szekszerittes tempókkal (tánc-nyitány). Lejti:
a rendező

8. Utána általános tánc-vihar, mely a még netán megmaradt pár szemernyi komolyságot is teljesen elsodorja.

•Nem Tuboly volt az akkori város egyetlen polgára, aki versek írásával kísérletezgetett.

A hajdani lapokat olvasva szükségszerűen alakul ki meggyőződésünk, hogy sokan lelték e tevékenységben örömüket. Ennél nagyobb öröm csak a vers viszontlátása lehetett valamelyik helyi lapban.
A beküldött írások közül a szerkesztőségek viszonylag sokat megjelentettek, de tekintettel kellett azokra is lenniük, akik nem írni, hanem olvasni szerettek. Így aztán, mint a szerkesztői üzenetekből megállapítható, zsenge próbálkozások sokaságára mondtak nemet.
Akadt azonban kivétel is. A versike alkotója, W. Gy. ihletét egy kanizsai fiatalember öngyilkossági esetéből merítette. A szerkesztő úgy vélhette, amennyiben W. Gy. potenciális társait visszatartó alkotást keres, most kincset lelt:

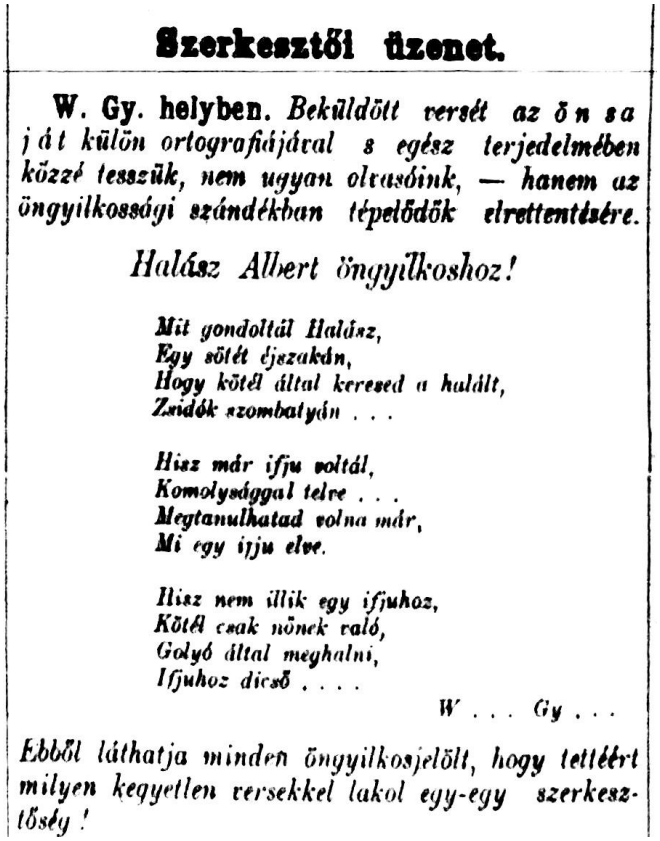

Szerkesztői üzenet.

W. Gy. helyben. *Beküldött versét az ön saját külön ortografiájával s egész terjedelmében közzé tesszük, nem ugyan olvasóink, — hanem az öngyilkossági szándékban tépelődők elrettentésére.*

Halász Albert öngyilkoshoz!

Mit gondoltál Halász,
Egy sötét éjszakán,
Hogy kötél által keresed a halált,
Zsidók szombatyán . . .

Hisz már ifju voltál,
Komolysággal telve . . .
Megtanulhatad volna már,
Mi egy ifju elve.

Hisz nem illik egy ifjuhoz,
Kötél csak nőnek való,
Golyó által meghalni,
Ifjuhoz dicső . . . .

W . . . Gy . . .

Ebből láthatja minden öngyilkosjelölt, hogy tettéért milyen kegyetlen versekkel lakol egy-egy szerkesztőség!

1894

A következő visszautasított darab mulatságosabb; 1863-ból származik:

† † † –nek: Kár 15 kr. ily sorokért:
„Te vagy egyetlen Ágnesem:
Hideg siromig mágnesem.
S ha van a síron túl is mágnes,
Akkor is feléd húzok – Ágnes.

(15 krajcárba került a lap darabja.)
•A „Zala” 1908-as évfolyamában találkozhatunk a „poéta-szobaleány” esetével és néhány írásával. Simon Rozi korábban a helyi rendőrfőkapitány szobaleánya volt, de ekkoriban dr. Blau Simonéknál szolgált. Állítólag már kötetnyi „verse” létezett, amikor Blauék leánya, Margit férjhez ment.
Rozi nászajándékként „Blau Margit kisasszonynak, – emlék” címmel verset írt az általa kedvelt leánynak, „az ő kisasszonyának”. (Egy másikat pedig a leendő férjnek.) Örömet szerezhetett, mert viszonzásul a menyasszony puszit nyomott homlokára, borral koccintott is vele.
Igen ám, de a helyi lap (viszonylag bőven) írt az esetről, ami már nem tetszett a ház asszonyának és ezt Rozi értésére is adta. Tán az irigység vezérelte. Nehezen vehette tudomásul, hogy a nász kapcsán az újság nagyobb teret szentelt cselédjüknek, mint leányuknak.
A cselédleány megbántottságát is rímes sorokba szedte, a „Zala” pedig, a lány egyéni helyesírási szabályai helyett, saját – jóval szokásosabb – változatát alkalmazva, közreadta azt:

Hogy verset írtam szégyellem nagyon,
Mert megpirongatott az asszonyom.
Maga egy álnok, maga egy csaló,
Cselédnek verset írni nem való.

Pedig higgyék, nem vagyok csaló;
Csupán az az egy dolog való,
Hogy még szobalány sem vagyok én…
Utolsó cselédi sor az enyém,

Akit lenéznek nők és férfiak
S kit sértegetnek durva hadfiak.
Mivel testére ócska rongy borul,
Ezért gúnyolják irgalmatlanul.

Óh, mily keményen hat reám a szó:
Cselédnek verset írni nem való.
Mintha tövissel szúrnák a szívem,
Vagy hogy sírba visz, én azt hiszem.

Hisz én csak azért írtam verseket,
Mert nem adhattam neki gyöngyöket,
Mert nem nyújthattam diadémot át,
Mely ékesítené büszke homlokát.

De hát, miért is lettem én cseléd,
Kinek durva rongy takarja termetét?
Miért nem lettem én is grófi leány?
Amit írnék, úgy megértenék talán.

Volt-e ezek után maradása Blauéknál Simon Rozáliának? Nem tudom.
•A nagy telken ipari tevékenység is folyt. Az itteni Grebencz-féle kocsigyártó vállalkozást Kauders Mór vette át.


Van szerencsém a t. cz. közönség szives tudomására hozni, hogy a
Grebencz-féle
KOCSIGYÁRTÓ
üzletét a (Király-utcz.) tek. Tuboly Victor ügyv. ur házában minden készlettel és szerszámmal átvettem és tovább fogom vezetni.
Magamat a n. é. uraságok és földbirtokosok
szives jóakaratába ajánlom
biztositván előre, is, jó, izléses, és pontos munkáról,
legjobb anyag és legolcsóbb árakon
Nagy-Kanizsa, 1884. junius hóban.
Teljes tisztelettel
Kauders Mór.
Javitások gyorsan, és legolcsóbban számittatnak.

1884
(A hirdetésben Grebencz Bertalan vállalkozását említik.)

•Tuboly 1902-es halála után az új tulajdonos, Weisz Soma cementárukat készítő üzemét rendezte itt be.



1910



1920
(Weisz 1934-ben halt meg. Hetven éves volt.)

•A Király utca 20. szám alatt ház Brück Márkus (hatvanegy éves volt, amikor 1904-ben meghalt) szállítási vállalkozó tulajdonában volt a 20. század elején.





1893 és 1911

301. Király utca 17., 19. és 21.

•A kis ház (Király u. 17.) adott helyet Liditt Samu szállítási vállalkozásának 1902-től.



1914

Még a két világháború között is ő, majd özvegye birtokolta az ingatlant.
•Leányuk, vagy Liditt Miksa férfiszabó leánya lehetett Liditt Júlia, aki az 1930-as évek első felében tűnt fel a helyi újságban közölt verseivel. 1934-ben egy kötetét is megjelentette.



(„Gutenberg és Délzalai Nyomda”.)

1936 végén Budapestre költözött.
Ingadozó színvonalú alkotásai közül egy 1932-ben születettet közlök, amelyet városáról írt.
(Arról a Nagykanizsáról, amely akkorra kilátástalannak tetsző helyzetbe sodródott. Az Osztrák-Magyar Monarchia széthullása, a trianoni területvesztés, majd a

gazdasági válság a település nagykereskedelmi jelentőségét teljesen felszámolta, a háború előtt már ígéretesen fejlődő gyáriparából alig hagyott valamit életben. Jellemző adat, hogy a nagyjából harmincezres városban tízezer szegénységi bizonyítványt kellett kiadni az 1935-ös év során.
A zalai olajmezők megtalálása, a megkezdődő kitermelés lett a későbbiekben az a szerencsés körülmény, amely új perspektíva lehetőségét csillantotta fel.)

Kisváros

Az utcákon kövér porfelhő gomolyg,
néha egy lassú szénásszekér cammog,
vagy mint egy megkergült darázs az ablaküvegen
autó cikáz
a nemrég aszfaltozott Fő-úton.
A sarkon egy csődbe bukott üzlet
lehunyt szemekkel álmodoz
igaz se volt, hajrás világról.
Pénzbeszedők járnak lepetyhüdt kedvvel.
A cukrászdából édes illat terjeng,
a Rádió Szalonban dühöng egy Philips.
Most piros csókkal csókol a városba a falu:
parasztasszony cseresznyét kínál.
A Sugár útról hangos gimnazisták jönnek;
diákkorom lenget emlékkendőt felém.
Csüngős-szoknyás dámák pompáznak a korzón,
mézszínű mosolyban fürdik szavuk,
a platzon keshedt, rossz gebék között
káromkodnak a kocsisok.
Valakiből most, jaj feszül az égnek:
a mentőautó véreset sikít.
Az Eötvös térről mulatósan robog
egy sánci paraszt lakodalmas menet.
Borízű illat kúszik utánuk.
A Temetkezési Egylet előtt
kék és sárga, arany, ezüst koporsók,
virítanak a kövezeten.
A Fasorban szerelmes pár sétál,
karjuk a válltól csuklóig simul,

sóvárgón néznek utánuk egyre
ábrándos szemű bakfisok.
A Deák téren javítják a járdát,
a kopácsolást bősz nóta kíséri:
„Ott fogsz majd sírni, ahol senki se lát.”
Elém nyújtózik lustán a város.
Részeg szépséggel andalgom benned,
minden kis rögöd szívemre simul,
szemem a képed mohó szomjjal issza,
kopott, rozzant, örökifjú város:
Nagykanizsa.

•Az első világháború után, 1922-ben Lustgarten Samu – „Kristály” névvel – ecetgyárat alakított ki az ingatlanon. Lustgarten 1940-ben, hatvanhat évesen halt meg.



•A következő (Király u. 19.) ház udvari részében működött a századfordulón Gärtner Vilmos egyik péksége, majd az első világháború után Fischer Benő működtette azt. A hajdani vén épületet már lebontották.
•A Gärtner családból neves pékek kerültek ki a 19. század második felében és a 20. század elején. Idős Gärtner Vilmos hetvenöt évesen, 1897-ben halt meg. Az apa mesterségét folytatta két fia. Gärtner Sándor 1906-ban, ötvennyolc évesen, ifjabb Gärtner Vilmos 1912-ben, hatvanegy évesen hunyt el.





•Az 1907-es címtár szerint itt, a Király utca 21. szám alatti házában működtette boltját Weisz Ignác edénykereskedő (talán a későbbi szikvízgyáros).
Hoch Fülöp kovács házából (Zrínyi utca 2.) költöztette ide műhelyét Pollák Mór bádogos.





Tevékenységét az után is itt folytatta, hogy 1912-ben Feiler Henrik felépíttette a ház mai változatát.
Feiler gyorsan eladhatta házát, mert ezt követően kanizsai tevékenységének nem találtam nyomát.
•A vásárló az a Fleischacker Ignác (1862-1928) lehetett, aki akkor már ásványvizeket forgalmazott az egyik közeli házban.

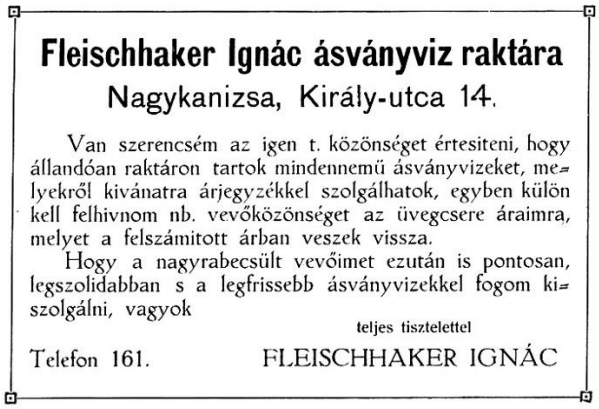

1911

Tény, hogy a „savanyúvizes” vállalkozásával átköltözött ide és 1928-as haláláig vegyeskereskedést is működtetett házában.
Apja, Ádám (1830-1912) Kiskanizsán folytatott évtizedekig hasonló tevékenységet. Egyik alapítója volt az ottani olvasókörnek.
Ignác, még kiskanizsaiként, a „mászó osztály” vezetője volt a helyi tűzoltóság ottani egységében.
(A két Fleischacker anyakönyvi adatait Kocsis Katalin kutatásai eredményeképp tudom közölni.)

302. Király utca 22.

•A telken korábban álló ház Tandor Ferenc ügyvédé volt az 1880-as évek elején.
•A későbbiekben Steiner Mayer, a 19. század második felében működő malomkő-kereskedő tulajdonába került.
•Fia, Steiner Zsigmond fa kereskedésével, kitermelésével foglalkozó vállalkozó lett. Ő alakíttatta bérházzá az Arany Szarvas Szállót, miután 1929-ben megvásárolta azt. 1931-ben, hatvanöt évesen halt meg.
Halála után, az általa tett alapítványból építtette fel a hitközség a Steiner Zsigmond Izraelita Aggokházát (Szent Imre utca 3.).
•Ezt megelőzően 1935-ben itt, a családi telken Steiner unokaöccse, Halpen Jenő (1883-1944), a hitközség elnöke szervezésében, bérházat emeltek, amely bevételeit az előbbi intézmény fenntartására kellett fordítani.





Az adományozó tettét mindkét épületben emléktábla hirdeti.

303. Király utca 23. és 25.

•Egyetlen hirdetés tájékoztatja a régi városi lapok olvasóját a Király Fényképészeti Műintézet létezéséről. Talán nem is működött sokáig. A műterem „királyi” elnevezése amúgy sem lehetett igazán összhangban a Király utca 23. szám alatti hajdani, földszintes épület megjelenésével.


Kizárólag e héten még 10,000 darab **brosüt és zsuzsu** ajándékozunk teljesen ingyen készen berámázva, saját arcképéve annak, aki nálunk

fényképet

rendel. Enyveshát rendeléseiért is már igényt tarthat ezen ajándékra a megrendelő.

12	enyveshát kicsiny	60 fill.
12	„ nagy	1 kor.
6	levelezőlap	2 40 K
12	„	4 kor.
6	vizit fénykép	6 kor.
6	kabinet „	12 kor.

Csoportképek és nagyitások a legolcsóbban készülnek. Felvételek bármily esős időben reggel 7-től este 9 óráig.

Kiváló tisztelettel

Király Fényképészeti Müintézet

BLAU és FAHN

NAGYKANIZSÁN, Király-utca 23-ik sz.

1912

A két fényképész nevével azonban később is találkozhatunk. A város 1920-as, 1926-os címtára szerint Fahn Adolf (Barbarits szerint 1909-től dolgozott fényképészként) a Zárda utca 2. szám alatti házban dolgozott akkoriban. Blau Henrik is említve van a mesterség művelői között, de cím nélkül.



Fahn 1932-es felvétele
(A fényképész idővel Harkányfürdőn is nyitott egy műtermet. E képe ott készült. 1934-ben, 58 évesen halt meg.)

•2004-től bontogatták, 2008-ra teljesen eltűnt a 25. szám alatti Petrics-ház. Jellegzetes, magasított padlásterét talán gabona tárolására használták.





•A Petricsek hosszú időn át neves vendéglősei voltak a városnak.
Az általuk itt működtetett vendéglő még a második világháború után is sokáig létezett. Akkoriban „Lépcsős” néven emlegették.

304. Király utca 26.

•Az eredetileg eklektikus külsejű, mára lecsupaszított homlokzatú emeletes házat Seidl (Szeitl) János (a választópolgárok 1848-as jegyzékében szerepel egy Szeidl János esztergályosként) vendéglős építtette szállónak (hat vendégszobával) 1896-ban.



Seidl (Szeitl) János (TGYM)
(Seidl 1901-ben halt meg. Hatvanhárom éves volt akkor.)

Sallér Lajos tervezte, Tóth Mihály kivitelezte. Az épület udvari szárnya (földszintesként folytatódva) eredetileg csaknem a Zrínyi utcáig nyúlt.







•A Vaskapu Szálló rapszodikusan működött. Gazdái váltogatták egymást, volt időszak, amikor a szomszédos épületet (28. szám) is igénybe vette, máskor melegkonyhája sem volt.


„VASKAPU“ vendéglő és szálloda
Király-utca.
Hirneves dörgicsei borok. Állandóan frissen csapolt sör.
Kitünő konyha. Czár János, tulajdonos.

1911

•Amikor már véglegesen megszűnt, az ONCSA vásárolta meg az épületet (1942) az 1941-ben létrehozott Nagykanizsa Városi Közjóléti Szövetkezet részére.
A házban nagycsaládosoknak alakítottak ki lakásokat, illetve itt kapott helyet háziipari központjuk.

305. Király utca 27.

•2008 végéig állt e telken egy ódon, aprócska ház, amely (zsúptetővel elképzelve) képet adott arról, hogy a 19. század közepén többségükben hogyan nézhettek ki a város épületei.







•Egy 1864-es hír szerint az ingatlan tulajdonosai, Zákony Nándor és Kozlowsky Ede rendezték itt be lakatosműhelyüket.



Gépész- és lakatos-műhely.

Készittetnek mindenféle gőzmozdony, malom és cséplőgépek; vizszivattyuk, stb. Nemkülönben elvállalnak gépjavitásokat és mindennemü épületi lakatos munkákat. Nagy-Kanizsán varasdi utcza 571. szám saját házban.

Zákony Nándor, lakatos mester.

Kozlowsky Ede. gépész.

Maschinenwerkstätte u. Schlosserei.

Verfertigen jede Art Locomobilen, Mahlmühlen, Dresch- Maschinen Wasserpumpen ect. — nicht minder unternehmen jede Maschinen-Reparatur, so wie jede Schlosser-Arbeit zu den Neubauten. Gross-Kanizsa Varasdiner Gasse Nr. 571. Im eigenen Hause.

Ferdinand Zákony, Schlossermeister

(3—3)

Eduard Kozlowsky. Maschinist.

1864

Ugyancsak az udvari hosszú melléképület adott helyet Friedmann Károly 1895-ben alapított vállalkozásának.



Minden verseny kizárva!

Nagybani butorgyári képviselőség, dus raktárral.

Ujonnan berendezett asztalos műhelyemben mindennemü butort gyártok és külön megrendelés szerint is készitek.

Hálószoba berendezés 92 frttól kezdve.

Teljes ebédlő berendezés 135 frttól kezdve.

Eredeti angol **kerékpár** kizárólagos képviselősége és raktára **3 évi jótállás** mellett.

Diszfaragványok asztalosok részére szintén készittetnek.

Kedvező fizetési feltételek.

Friedmann Károlynál

Nagy-Kanizsán

Német-utcza, Zerkovitz-féle házban.



ÉRTESITÉS!

Van szerencsém a t. c. butorvásárló közönségnek, tisztelettel tudomásul hozni, hogy **helyben Német-utca Zerkovitz-féle házban a mai kornak megfelelő**

ASZTALOS MÜHELYT

gépekkel felszerelve gyárilag berendeztem.

Az első budapesti és bécsi butorgyáraknál több évi működésem tapasztalataimnál fogva, azon helyzetben vagyok, hogy ezen téren a legmagasabb igényeknek is megfelelhetek. **Elveim:**

Szilárd és izléses munka!

Kis haszon, nagy forgalom!

Megrendelések tetszés szerinti kivitelben készittetnek.

kiváló tisztelettel Friedmann Károly.

Tanonczok felvétetnek.

1896 és 1897



1898

A cég (átmenetileg Günsberger Mórral társulva) 25-30 embert foglalkoztatott.
Azonban a korlátozott kereslet miatt Friedmann előbb boltját, majd 1899 elején üzemét is Pécsre telepítette át. Ott a bútorokon túl ablakredőnyök gyártásával is foglalkozott.
A kiürült műhelyt asztalos használata még két évtizedig, de már nem üzem létesítésének igényével.
Az 1907-es címtár szerint az épület akkor özvegy Fleischacker Gyuláné tulajdonában volt, aki utcai részében szatócsboltját rendezte be. Mások működtetésével ez az üzlet még sokáig létezett.

306. Király utca 28.

•A 19. század első felében a telek a szomszédos, 30. szám alatti telekkel Tachauer Salamon, gazdag textilkereskedő birtokában volt.
Tachauer az 1840-es évek elején a város legtöbb adót fizető kereskedője volt. Az 1842-ben alakult Iparos és Kézműves Egyesület első vezetőségében helyettes igazgatói tisztséget töltött be.
Mindkét telken épületei álltak; lakóháza a 28. szám alatt.
A család birtokából az 1890-es évek végén került ki a lakóházas ingatlan.
A földszintes Tachauer-ház viszonylag nem régen került lebontásra. Hajdan nagy magtár is tartozott hozzá.



A rosszul sikerült 1956-os felvételen balra a Tachauer-ház

•Talán itt lakott az 1850-es években Tachauer Lajos is, aki – Villányi Henrik szerint – tavat létesített az utcában a piócáknak, hogy a kor orvosait el tudja látni a népszerű gyógymód e kellékével.

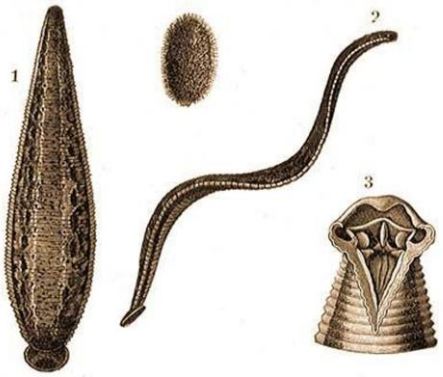

•A 20. század elején itt kezdte működését Perlaky József, a párizsi kiállításon aranyérmes kötszer- és fűzőkészítő.

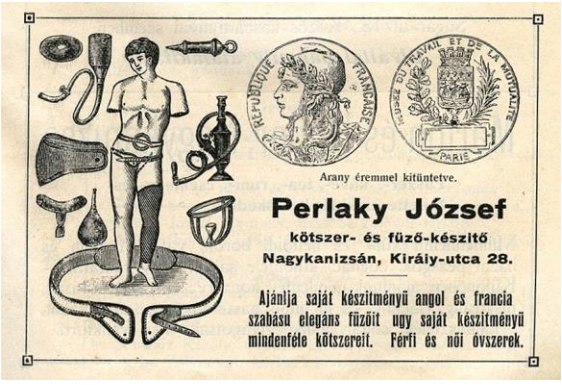

1911

Az első világháborút követően (1921) itt rendezte be lakatosműhelyét Ujlaky Béla és Hahn Albert, miután előbbi kilépett Simon György műhelyéből.
Ujlaky 1929-ben meghalt. Ötven évet élt.



1921

•A ház nyugati oldalán keskeny sikátor vezetett át a Zrínyi utcába. Még akkor keletkezhetett, amikor a Zrínyi utca alsó része nem épült ki, nem kötött be a Király utcába. (Az 1822-es várostérképen ez az állapot tükröződik.)

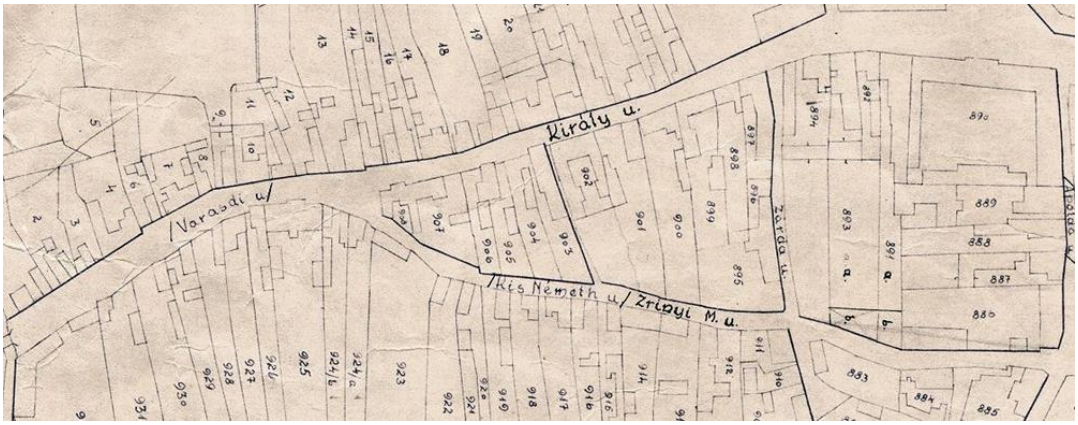

Az 1860-as térkép közepén az átjáró

A sikátorból (1900-ban a Vaskapu köz nevet kapta) lehetett elérni a telek hátsó részének épületeit. Az 1890-es években volt ott bőrraktár, ott termelt a Kohn testvérek ecetgyára (a terület tulajdonosa akkoriban Kohn Fülöp volt).
Az ecetgyártó üzemet 1907-ben Fehér (Weisz) Vilmos (Weisz Mór szénnagykereskedő fia) és Krausz indította újra.
A sikátort a két világháború között felszámolták, amikor a ház egy időszakra a szomszédos Vaskapu Szálló része lett.



A hajdani sikátor helye az 1970-es évek első felében
(A 26-os számú ház emeletéről nézve.)

•1930-ban az eredeti telek déli felén (akkor már Zrínyi utca 13.) Hoffmann Hermann építőanyag-kereskedő és Kalmár Zoltán (Sartory Oszkár utóda cég) modern garázst épített fel gépkocsit birtokoló magánszemélyek számára. A fűthető garázsteremben húsz autó fért el. A létesítményhez műhely, garázsmesteri lakás és sofőrszoba tartozott.



Az 1940-es állapot



1931



Kelemen István hirdetése 1942-ből

307. Király utca 29. **(Tandor-ház*)**

•A telek és a rajta álló ház korábban is a Tandor család birtokában volt.
Tandor Mihály a választópolgárok 1848-as listáján szűcsként szerepel. Háza a közelben, a Zrínyi utcában állt.
Tandor Ferenc sütőmester 1875-ös halála (ötvenhat éves volt akkor) után gyermekei örökölték az itteni házát.
•E házat 1897-ben tervezte és építtette testvérének – Annának (Kuhár Ferencné) (1859-1938) – Tandor Ottó (1852-1913), Tandor Ferenc egyik fia.



Az átalakítás előtt



Az eredeti kapu
(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)

Udvari, északi szárnyát az 1990-es években lebontották, de erkélykorlátait a helyette épített új épületrészre áthelyezték.





•A kanizsai születésű építész, egyetemi tanár Steindl Imre vezetésével részese volt az Országház tervezésének, építésének. Mestere halála után az építkezést ő fejezte be.



Tandor Ottó

A Műegyetem egyik legszebb épületét is a tervei szerint építették.
Viszonylag közeli, Tandor terve szerint készült épület Kaposváron van. 1885-ben épült ott a Kossuth téren a Nagyboldogasszony plébániatemplom. Kivitelezője a kanizsai Hirschl–Bachrach cég volt.
Az idősödő Tandor sokszor volt vendége e háznak. 1913-ban temették el Nagykanizsán.
•A másik fiú, Tandor Ferenc ügyvéd 1872-től a város főjegyzőjeként is tevékenykedett. 1904-ben, ötvenhat évesen halt meg.

308. Király utca 30. **(Strém-ház)**

•A Strém család háza a 19. század utolsó negyedében épült.











•Strém Vilmos és sógora, Klein Illés fűszer és gyarmatáru nagykereskedésüket 1862-ben (más források szerint 1860-ban, illetve 1865-ben) alapították. Strém Vilmos 1917-es halála után (nyolcvankettő éves volt) Strém Tivadar (hetvenegy évesen, 1937-ben halt meg) és Klein Ottó vette át a vállalkozást.
A cégnek élénk kapcsolatai voltak Horvátországgal, Ausztriával; raktárakat létesített Triesztben és Fiumében.
Üzlete, kenderfonó- és kötélgyára az Erzsébet tér 22. alatt működött. Piacvesztését a trianoni békeszerződés okozta, 1928-ban megszűnt.
A Strém családból többen (Vilmos testvérének, Bernátnak a gyermekei is) jelentős szerepet játszottak a város első világháború utáni gazdasági, illetve kulturális életében.

309. Király utca 32. és 34.



Az 1940-es években
(Pék Pál hagyatékából.)



Király utca 32. 1956-ban

•A 32. számú telekről az utcára néző tojásraktárt már 1903-ban lebontották, így a telek nagy részét a mai ház felépültéig téglakerítés határolta.
A megmaradt apró ház a századfordulón a Reichenfeld családé volt.







•A 34. szám alatti telek a 19. század végén még a Pichler család tulajdonában volt, majd Krausz Lipót (negyvenkilenc évesen, 1903-ban halt meg), a Zöldfakert vendéglőse birtokába került.

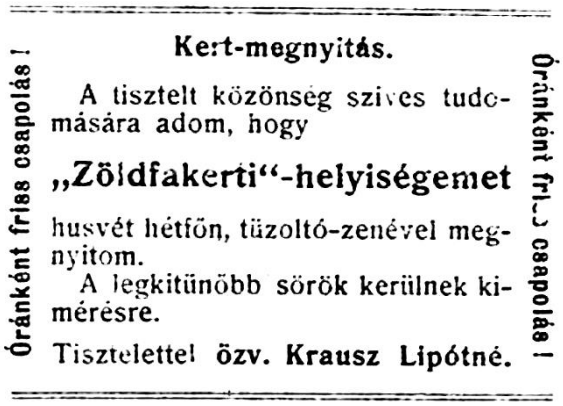
Kert-megnyitás.

A tisztelt közönség szives tudomására adom, hogy

„Zöldfakerti“-helyiségemet

husvét hétfőn, tüzoltó-zenével megnyitom.

A legkitünőbb sörök kerülnek kimérésre.

Tisztelettel özv. Krausz Lipótné.

Óránként friss csapolás!

Óránként friss csapolás!

1906

Háza helyén 1912-ben örökösei emeltették a mai épületet.
Fia itt működtette a két világháború között − „Kálmán Leó Bankháza” néven − vállalkozását.

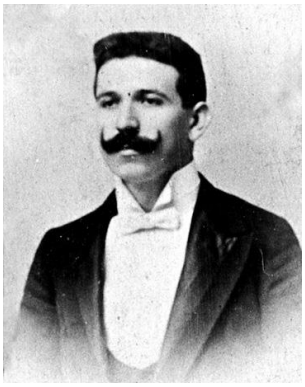
Kálmán Leó (TGYM)

Veje, Büchler Mór 1924-ben vaskereskedését létesített a házban.
Büchler az időszak elismert karnagya volt. 1913-ban megszervezte az Ipartestületi Dalárdát és azt 1927-ig vezette.

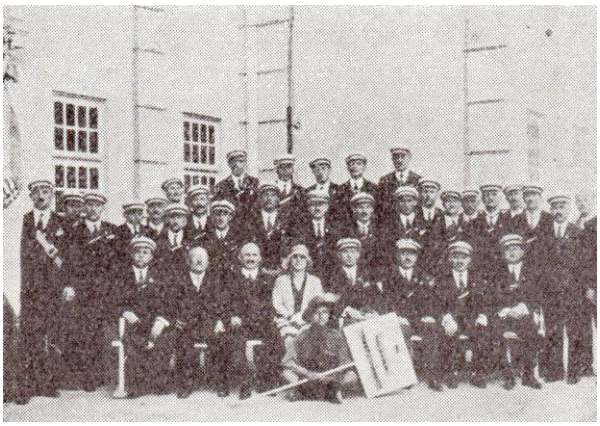

Az Ipartestületi Dalárda 1928 körül

(Amikor harmincöt taggal létrejött Büchler dalárdája, már működött másik három a városban. A fűtőházi kézműveseknek, a postásoknak és az Irodalmi és Művészeti Kör tagjainak is volt énekkara.)

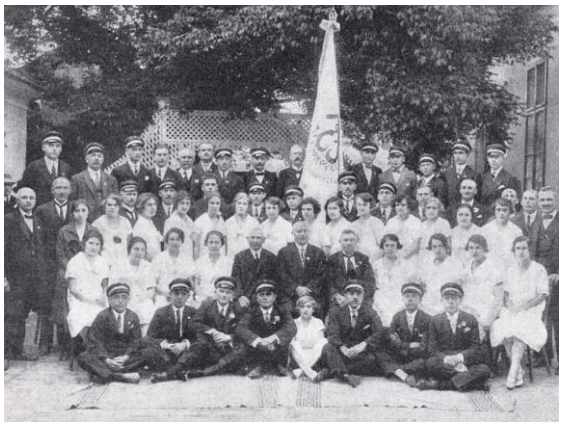

A fűtőházi kézművesek vegyes karának zászlószentelése 1926-ban
(Karnagyuk, Rácz János a kislány mögött ül, középen.)

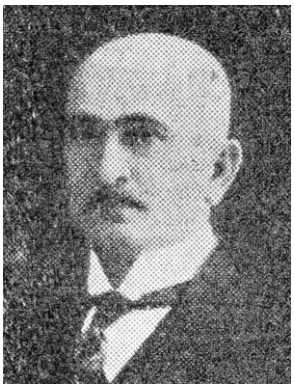

Büchler Mór (1882-1944)



•1913-ban ide helyezte át műhelyét a Király utca 28. szám alól Perlaky József kötszerész.
Az első világháború katonájaként életét vesztő Perlaky helyét özvegye volt kénytelen átvenni a vállalkozásban.
•A második világháború idején már Büchler Edit fényképész (Mór leánya) tulajdonában volt az ingatlan.

310. Király utca 35.

•Plosszer Ignác városi mérnök klasszicista házának egyik fele még áll. A megye műemlékeinek ismertetője az 1830-as évekre teszi építése időpontját.
A rendelkezésemre álló térképek ezt a vélekedést nem támasztják alá. (Az 1863-as kataszteri térképen az utca mentén itt két apró ház áll. Tulajdonosuk Plosszer Józsefné.) Az épület a 19. század második feléből származik, az sem lehetetlen, hogy maga Plosszer tervezte és építtette.

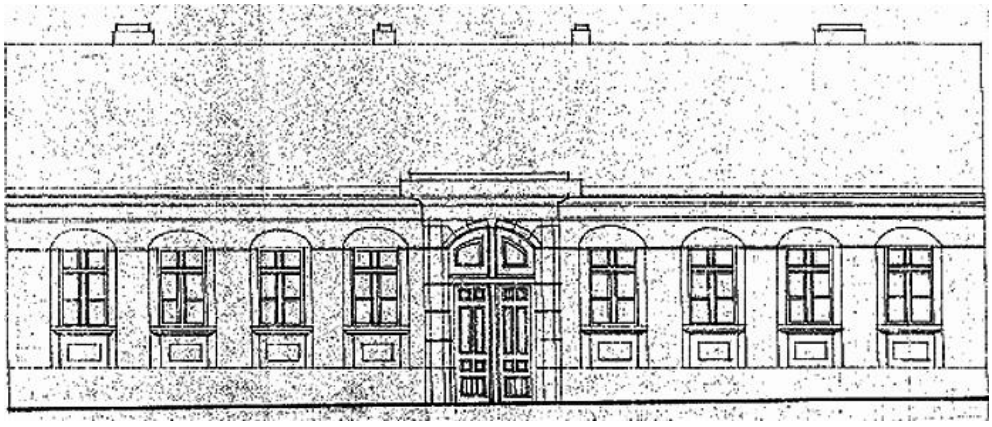

A homlokzat rajza 1969-ből
(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)



Még létezik a teljes épület
(Az 1970-es évek első fele.)
(TGYM)





Ami megmaradt



Végstádiumban
(2013 januárja.)

•A város mérnöki hivatala Halvax József polgármestersége idején (1868-1872) került megszervezésre. Ennek lett első vezetője Plosszer, aki előtte az uradalom földmérője (mérnöke) volt. Az 1890-es években ment nyugdíjba.

311. Király utca 36. és 38. (egyben Zárda utca 2.)

•Egy 1860-as adatból a Király utca 36. alatti földszintes házról az tudható, hogy tulajdonosa a Wollheim nevet viselte. Lehetett ő akár Wolheim Manó is, akinek 1870-es halálakor (élete 67. évében járt akkor) a helyi lap a kanizsai terménykereskedelem szlavóniai kapcsolatainak megteremtésében szerzett érdemeit emelte ki.
•Az épület új homlokzatát 1899-ben Scherz Géza gépészmérnök, csurgói nagybérlő terveztette meg és alakíttatta ki Morandini Románnal.

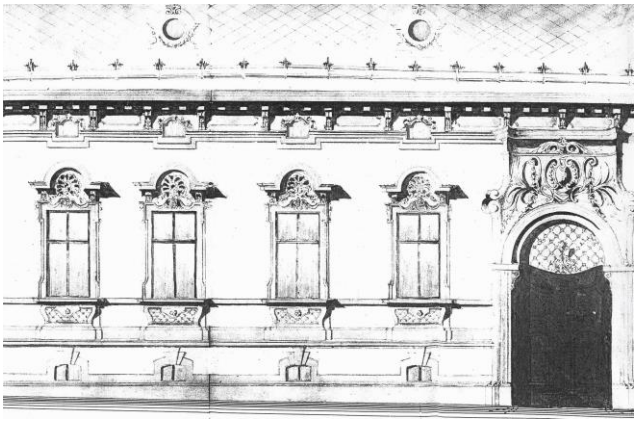

(TGYM)

Scherz 1910-ben bontatta le az udvari, csehsüveg-boltozatos, másik épületet. Az utca egyik legöregebb házának padlója alatt két, oldhatatlanul összeláncolt személy (valószínűleg egy nő és egy férfi) csontvázát találták meg.
•A Zárda utca nyugati sarkán lévő ház (Király utca 38.) 1907-ben már özv. Boronkai Károlyné (Büchler Ida) (hatvanöt éves volt, amikor 1907-ben meghalt) és Sartory Oszkár cementáru-gyárosé volt.
Korábban Büchler-házként emlegették. Sartory valószínűleg Boronkai (Braun) Károly (1830-1899) halála után vált résztulajdonossá itt.
Boronkai 1856-tól (41 éven át) tanított a helyi izraelita tanintézetben.



A sarokház (Király u. 38.) (TGYM)

•1903 decemberében adott hírt a Zalai Közlöny arról, hogy Markó Lajos fiatal festő, grafikus a városban telepedett le és itt, a Boronkai-házban nyitotta meg műtermét. Az 1882-ben Babócsán született művészt a lap kanizsai fiúnak nevezte.








Az idősödő Markó önarcképe

A jelző nyílván azt jelenheti, hogy gyermekként itt tanult, esetleg itt is lakott szüleivel. Egyik lehetőséggel kapcsolatban sincsenek bizonyítékaim, bár a városban éltek akkoriban Markók, akik közül hárman is a Déli Vasúton dolgoztak, nem jelentéktelen beosztásokban.
Azt sem tudom, hogy meddig alkotott Kanizsán Markó. Tartok tőle, nem sokáig. Valószínűleg nem álltak sorba nála a jómódú megrendelők.
Ezt illusztrálja a lap róla szóló következő írása is 1904 januárjából. A benne olvasható két történeten túl figyelemre méltó a lakcím változása is. A Király utca 27. szám alatti ház szegényesebb épület volt, mint a Boronkai-ház. Bérleti díja viszont kisebb lehetett.

Az atelier

Nem merem mondani, hogy tudni illik, sem azt, hogy tudvalevő, egyszerűen így: „jó, ha tudják", hogy a Király utcában (27. szám alatt) lakik egy piktor, ki ez idő szerint Kanizsán a művészeteknek hivatott képviselője. Ennek a festőnek többek között van egy szobája is, melyet ő állhatatosan műteremnek nevez. Innen e sorok címe: atelier.
Ebben az atelierben sok kedélyes jelenet játszódik le, melyeket rendszerint a helybeli mecénások mesés műértelme idéz elő.
Talán el sem hiszik, ha felemlítem, hogy „az" atelierben szóról megismétlődött Murger „Bohémjeinek” egy pompás mozzanata. A műterembe beállít egy öreges úr és arcképét akarja megfestetni.
Természetesen legelőször is a kép ára után tudakozódik. A festő bemond egy összeget, melyből, ha szépen kérik, enged is valamit. Az idegen megbotránkozik: „Nagyon drága.” mondja fejét csóválva. „De mi is kerülhet egy mellképen ily kolosszális összegbe?"

„Hja, kérem, a festék... a . . ."
„Ah, a festék!” tér magához az idegen, ki most már teljesen érti a dolgot. „Tán most nagyon magas a festék ára?”
„Képtelenül magas!'
„Eszerint, ezzel épp úgy van, mint a gabonával!"
„Tökéletesen!” hagyja helyben a festő, mire az idegen megnyugszik.
Ez a helyi festő régóta dolgozott egy képen. A kép ábrázolta a nyári alkonyt, volt rajta kevés köd, árnyas bokrok, egy misztikusan a homályba vesző fennsík, folyóvíz, a folyóban háló, a folyó hátán csónak, a csónakban öt halász. Miután a festő − mint a régi görög írók − a faj tisztaságát igyekszik műveiben megőrizni, úgy találta, hogy a halászokat meztelenül kell ábrázolnia. Mi nap nap után láttuk a képet készülni, kialakulni és különösen a meztelen test hű megrajzolását találtuk pompásnak, csak a beállott hideg időjárásra való tekintetből a hiányos öltözetű halászok egészségéért aggódtunk.
Én két napig távol voltam az atelierből és ez idő alatt a festőt egy nálunk előrelátóbb és tapasztaltabb műértő látogatta meg. Ez a műértő szintén rosszallását fejezte ki a halászok szemérmetlen öltözékhiánya miatt, azonban ő nem az egészség, hanem a helyi morál szempontjából érvelt. Véleménye szerint a festőt kiseprűzni fogják Kanizsáról, ha egy ily isteni meztelenséggel teljes képet kiállít.
Midőn én ismét meglátogattam festő barátomat, formálisan megdermedtem a bámulattól. A halászok gyönyörűen fel voltak öltöztetve, alkotójuk ellátta őket a legszükségesebb fehérneművel: inggel és az ing pandanjával…
Hát, ha frakkot adott volna rájuk?!
N. S.
•A két épületet az áruház építése miatt (1967) bontották le.

312. Király utca 37. **(Postaház*)**

•Valószínűleg Pichler Ignác építtette az 1860-as években.









(Tóth József két felvétele.)



•1865-től Lackenbacher Herman, 1877-től Weiser József tulajdona volt. Tőle 1911-ben Leitner József és Ödön vették meg.
1868-tól földszintjén működött – Chinorány Géza vezetésével – az állami kezelésbe akkor kerülő postahivatal, jobbra a levélpostával, balra a kocsipostával.

A hivatal 1877-ben a Csengery út 3. alatti, takarékpénztári épület földszintjére költözött. Innen került 1887-ben a Király utca 53. alatti, már lebontott, Harmincados-házba.
(Chinorány Géza, a postamesterek sorát adó család utolsó sarja 1901-ben, hatvankét évesen halt meg Pécsett.)
•Az első világháborút követően Ádám Róbert szénkereskedő (Berger Adolf terménykereskedő fia) tulajdonában volt az ingatlan.
Miután 1932-ben, ötvenkét évesen meghalt, özvegye vezette tovább a vállalkozást.



1919

•Kapukeretén a kőbe vésett háztábla az 1872-ig használatos folyamatos sorszámozással egyedülálló a városban. A felirat két részre oszlik a kapu két oldalán:

Warazsdi	Utcza,
576.	Szám

Addig a város házait eggyel indítva más-más számmal látták el. Az 1. számú ház a Hercegi vár volt (Fő út 5.), a 2. számú a szomszédos Korona Szálló épülete.
•A témához kapcsolódva itt teszek néhány megjegyzést.
1844-ben született a rendelkezés, amely kötelezővé tette a házszámok feltüntetését minden házon.
•Zománcozott utcanév táblákat először 1897-ben rendelt a város a losonci zománcozó üzemből. Ezeket a következő évben fel is szerelték. Előtte a Magyar-

Francia Biztosító Társaság címtáblái segítették helyenként az eligazodást a városban.



•1900-ban jutottak a város vezetői arra a döntésre, hogy be kell vezetni a házszámok ma is használatos rendszerét.
Ekkortól az utca két oldalán lévő házak csak páratlan, illetve csak páros számot kaphattak.
Számot adtak az üres telkeknek is. Telekosztáskor a változatlan sorszámhoz kapcsolt betűkkel (a,b,c stb.) kellett a házakat megkülönböztetni.
•1910-ben a város tíz − a bevezető országutak mentén kihelyezendő − táblát kapott a megyétől.
Zománcozott vaslemezből készültek, rajtuk a megyei címer alatt a következők voltak: „Zalavármegye, Nagykanizsa r. t. város, nagykanizsai járás”.
A felirattal ellentétben a város nem képezte a járás részét. A reklamáció eredményes volt, az új − most már öntöttvas − táblákon a szöveg javításra került.
•A korábbi Nagy-Kanizsa forma helyett 1902-től használatos a város nevének mai alakja.
A századfordulós, helységnevekről szóló törvény megadta a névváltoztatás jogát a településeknek. 1900-ban a helyi képviselőtestület a Nagykanizsa forma mellett döntött, ami korántsem tetszett mindenkinek.
Talán nem is alaptalanul. Valóban nehezen magyarázható, hogy Nagykanizsának hívnak egy várost, amikor az egy Kiskanizsa és egy Nagykanizsa nevű városrészből áll. Másfajta ellenérvek is akadtak azonban.
1901-ben a Zalai Közlöny hosszabb cikkben kritizálta a döntést, amelyet egyenesen a város elleni támadásnak minősített. A szerkesztőségi írásnak csak egy, lokálpatriotizmustól (túl)fűtött érvét idézem:
„Kanizsának nincs szüksége arra, hogy megkülönböztesse magát a többitől, hanem a többi Kanizsa városoknak, kik jogtalanul magukra vették a mi nevünket, mint

kóbor koldus egy elhasznált katonakabátot, kötelességük, hogy megkülönböztessék magukat attól a várostól, melynek hírétől, dicsőségétől és vitézségétől vették nevüket és úgy keletkeztek a vár pusztulása után, mint nyári eső után a bolondgombák.”
•A Kanizsa név (Kanisa helyett) 1848-ban bukkant fel először.

313. Király utca 39. és 41.



A 19. és 20. század fordulóján (TGYM)

•A Király utca 39. szám alatti telken volt – az 1870-es évektől negyed századon át – Hild Ferenc kőfaragó műhelye. Az épület az udvar belső részén állt.
Hild 1928-ban, hetvenhét évesen halt meg.
•Kalmár Zoltán (1893-1958) mérnök 1922-ben került Nagykanizsára a Hoffmann Hermann (Sartory Oszkár utóda cég) tervező- és kivitelező vállalkozáshoz. Tervező mérnökként kezdte, 1926-ban építőmesteri képesítést szerzett, majd társtulajdonossá vált.
A cég (később Kalmár tulajdonaként) az 1949-es államosításáig létezett.
Kalmár Zoltán tervezői és kivitelezői munkásságával jelentős szerepet játszott a városkép formálásában. A MAORT összes helyi beruházásának megvalósítása nevéhez fűződik.

KALMÁR ZOLTÁN
OKL. MÉRNÖK, ÉPÍTŐMESTER, ÉPÍTÉSI VÁLLALKOZÓ
NAGYKANIZSA, KIRÁLY-UCCA 39.
TELEFON: Iroda 362.
Lakás 445.

LEVELEZŐLAP

KALMÁR ZOLTÁN

OKL. MÉRNÖK, ÉPÍTŐMESTER, ÉPÍTÉSI VÁLLALKOZÓ

CEMENTÁRUGYÁRA ÉS ÉPITÉSI ANYAGKERESKEDÉSE

TELEFON: IRODA NAGYKANIZSA, KIRÁLY-UTCA 39. POSTATAKARÉKPÉNZTÁRI CSEKK-SZÁMLA 16.926.

Nagykanizsa, 194.....



Kalmár Zoltán



Kalmár (balról második a kép alján) a keszthelyi evangélikus templom 1928-as alapkőletételén
(A munkát ekkor még a keszthelyi Kenesey Sándorral együtt pályázva nyerte. A templom tervezője is kanizsai volt: Szeghalmy Bálint.)



A MAORT Kalmár vállalatával építtette a Borsfa és Kerettye közötti makadámútját is.
(A felvétel 1938-ban készülhetett.)

•Ma a Király utcában 41-es házszámmal találjuk a házat, amelyet az 1860-as évek elején Blau Lázár birtokolt. (A fordított számozás miatt 1900 előtt ez az utca 10-es számú ingatlanja volt.)
Ezt átalakíttatta, vagy hasonló alaprajzút emeltetett helyére, mert 1878-ban, eladását hirdetve, „új modor” szerint építettnek nevezi tulajdonát. Az épület még áll.
•Blau Lázárról kevés érdemi adatot találtam. Kár, mert a város tevékeny polgárai közé tartozhatott, hiszen 1866-ban és 1867-ben ő vezette helyi Casinot.
•A századfordulón az ingatlan gazdája Prager Béla gyógyszerész volt.



1956





•Az élete 66. évében, 1909-ben elhunyt Prager 1875-ben vásárolta meg a Fekete Sas (Lovák-féle) patikát, majd visszavonulásakor, 1908-ban vejének, Neumann Aladárnak adta át. A vő 1930-ig vezette a gyógyszertárat, majd ugyanezen évben meghalt. Ötven esztendős volt akkor.



Prager Béla

Prager háza akkoriban (1880-as, 1890-es évek) a város komolyzenei életének központja volt. Anyagi áldozatokat vállalva az időszak legnevesebb művészeit hívta Kanizsára, illetve házába.
•Apja, Prager Henrik a város egyik orvosa volt.
A fennmaradt nyilvántartásból tudható, hogy tizenhat éves volt, amikor 1838-ban megkezdte pesti egyetemi tanulmányait.
Az 1852-es megyei összeírás szerint (ebben Flóriánként találjuk meg őt) helyben született, akkor 32 esztendős volt és 1840-ben kezdett Kanizsán praktizálni.
1881-ben halt meg.



1913

•A Király utca 41. szám alatti udvar közepén 1927-ben két méter mélyen, vastag korhadó cölöpök között, egy fedett gödörben nagyszámú, a török háborúk korából származó koponyát találtak.

Király utca 40. (a korábbi számozás szerint)

•Lásd: Erzsébet tér 4.a

314. Király utca 45. (korábbi számozás szerint)

•A Pénzügyi palota földszintes, nyugati szomszédját az 1990-es években bontották le. A századfordulón Sartory Oszkár „cementgyáros” tulajdonában volt.
•A 20. század első felében Mendlovics József és Márton 1905-ben alapított rézműves műhelyének adott helyet.

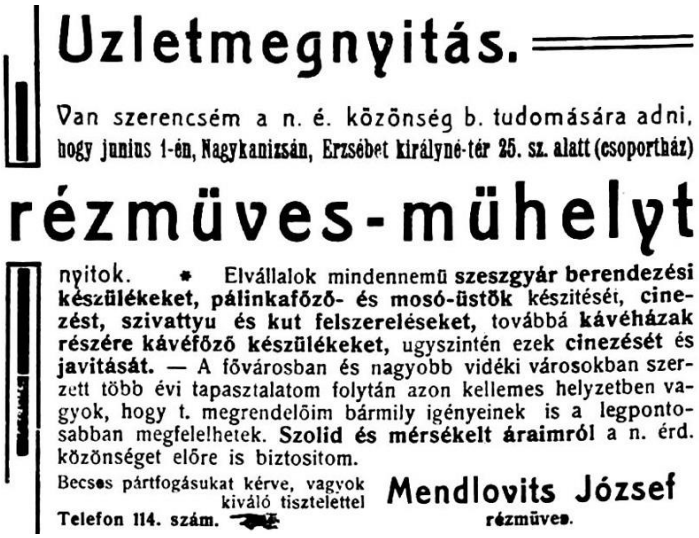

Uzletmegnyitás.

Van szerencsém a n. é. közönség b. tudomására adni, hogy junius 1-én, Nagykanizsán, Erzsébet királyné-tér 25. sz. alatt (csoportház)

rézmüves-mühelyt

nyitok. * Elvállalok mindennemü **szeszgyár berendezési készülékeket, pálinkafőző- és mosó-üstök** készitését, **cinezést, szivattyu és kut felszereléseket,** továbbá **kávéházak részére kávéfőző készülékeket,** ugyszintén ezek **cinezését** és **javitását.** — A fővárosban és nagyobb vidéki városokban szerzett több évi tapasztalatom folytán azon kellemes helyzetben vagyok, hogy t. megrendelőim bármily igényeinek is a legpontosabban megfelelhetek. **Szolid és mérsékelt áraimról** a n. érd. közönséget előre is biztositom.

Becsés pártfogásukat kérve, vagyok kiváló tisztelettel

Telefon 114. szám. **Mendlovits József** rézmüves.

1907



Mendlovics József és Márton
(Mendlovics József 1932-ben halt meg.)



1936

Mendlovicsék a ház tulajdonjogát is megszerezték.



A ház homlokzatán már 1956-ban sem látszott semmi eredeti kialakításából

315. Király utca 47. (képek még: Sabján Gyula utca 2.) **(Pénzügyi palota*)**

•A korra jellemző funkcionalista jellegű épület 1943-ra készült el.
Dél-Zala települései pénzügyi igazgatását végző adóügyi hivatalok és pénzügyőrségi szervek számára készült.
Az ház északi, magasabb szárnyában voltak az alkalmazotti lakások. Az alagsori óvóhely a világháború alatt a körzet lakossága védelmét szolgálta.







•A légitámadások elleni védekezés szervezését 1937-ben kezdte a város légoltalmi bizottsága.
A légitámadásokra készülve a polgármester vezette légoltalmi bizottság már 1937-ben a városháza pincéjében védett vezetési pontot, a templomtornyokban megfigyelőhelyeket létesített; kihelyeztek négy szirénát is.



Új sziréna a világháború előtti tartószerkezeten a Nagyrác utcában

Muraköz és a város környéke Kanizsa névvel lett a légi riasztás egyik körzete.



Az Arany János utcai óvoda épületén elhelyezett sziréna 1942-es fényképe a 043-as pont alatt található.

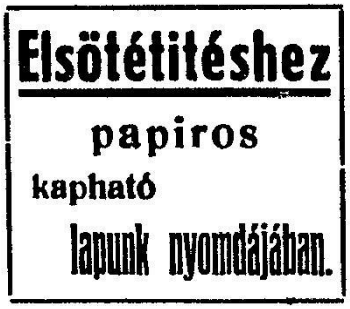

1943

•A századfordulón 49. számmal Berger Bernát, 47. számmal Weiss Jakab üvegkereskedő földszintes háza állt a területen, amelyen a jelenlegi épület és a Sabján utca található.
Weiss Jakab házában a 19. század utolsó harmadában a város egyik „szappangyára” működött.
Minden bizonnyal Engel Adolf üzemének adott helyet az épület. 1879-ben adta hírül a helyi lap, hogy Szász Károly az épületre elkészítette „Engel úr szappan oroszlányát”, azaz valamiféle cégérét.



1895

Ugyanitt volt Adler Mórnak, az 1860-as évek végén létesített pászkasütő üzeme, amely a 20. század első évtizedében – már mások üzemeltetésében – még létezett.


Itt még soha nem volt!

A világhirü gondolatolvasó

rövid időre ide érkezett.

Van szerencsém a n. é. közönséggel tudatni, hogy keresztülutazásomban itt néhány napig időzni fogok és tudományommal nevet, kort, gondolatot, foglalkozást, mutat és jövőt mindenkinek mondok.

Senki se mulaszsza el!

Mivel tudományommal Európa legnagyobb városaiban, úgy Budapesten, Pozsonyban, Temesvárt, Kassán és Versoczen is mindenütt a legnagyobb csodálkozást és elismerést arattam, remélem, hogy a helybeli nagyérdemü közönség a végből, hogy

m e g g y ő z ő d j é k,

szíves látogatásával megtisztelni fog.

Lakásom: Király-utcza 581. az udvarban jobbról.

Társalgási idő keddtől, f. hó 6-ától mindennap d. e. 8—12, d. u. 1—6 óráig.

Kiváló tisztelettel **Professor PEAN J. B.**

Kik a német nyelvet nem birják, egy tolmácsot szíveskedjenek magukkal hozni

A Weiss-ház egy furcsa vendége 1895-ből

Berger Bernát házának korábbi birtokosa (haláláig) Neusiedler Pál, a város neves vendéglőse volt. Neusiedler 1891-ben, 74. életévében halt meg.
Talán az is befolyásolta lakóháza kiválasztásában, hogy egy időben a szomszédos Zöldfakertet és a közeli Zöldfa Szállót is ő működtette.

316. Király utca 49. (képek még: Sabján Gyula utca 1.)

•A rendőrségi palota építése 1938-ban kezdődött.



A rendőrség székháza helyén ez a tornyos ház állt
(Az ügyészség gazdasági épülete volt. Talán a fogház kápolnájának is helyet adott. 1938-ban lebontották.)

A kivitelező Kalmár Zoltán helyi vállalkozó volt.
Az elől két emelettel rendelkező épület északi része egy emelettel készült.
1939 őszén a rendőrség átköltözhetett ide városházi helyiségeiből.



A háttérben már áll a rendőrség új székháza
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



•A tervezéssel Hegedűs Béla építészt (1908-1992) bízta meg a város. A helyi lap szerint Hegedűs Nagykanizsán érettségizett 1926-ban és Binder Géza kanizsai gyógyszerész mostohafia volt.
•Az eredeti megjelenést csak a Sabján Gyula utcai rész őrzi; másik felére emeleteket építettek.
Az átépítés tervezőjének nevét fedje jótékony homály!
•A rendőrségi épület helyén, 51. sorszámmal a századfordulón még széles üres, a fogházhoz tartozó telek volt.
Ennek nyugati szélén tudták kialakítani a Sabján utcát is. 1939-ben kapta meg a volt polgármester nevét.

Király utca 53. (egyben Erzsébet tér 5.)

•Lásd: Erzsébet tér 5.



A 20. század első éveiből

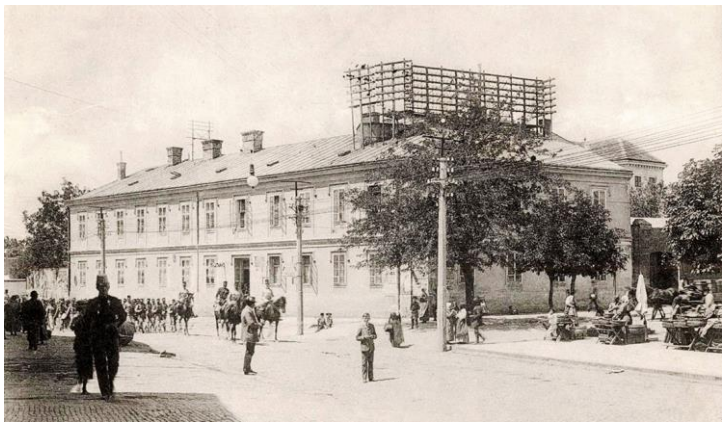

Az 1910-es években
(TGYM)

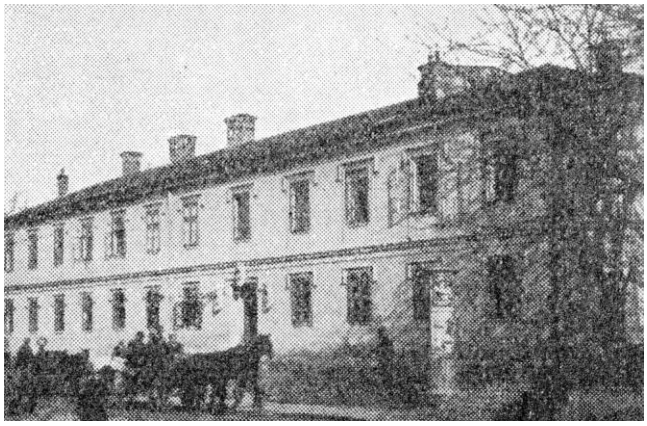

1929



1970 körül

317. Királyi Pál utca

•A nem sokkal előbb − a szomszédos laktanya építésekor − nyitott utca 1900-ban kapta nevét. Addig Laktanya utcaként emlegették.



Királyi Pál

Királyi Pál utca 0. (egyben Sugár út 11.a)

•Lásd: Sugár út 11.a.

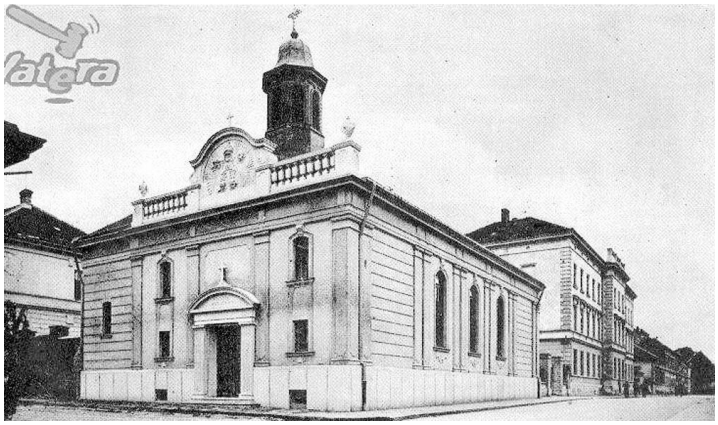









318. Királyi Pál utca 1. (képek még: Sugár út 13.)



Az 1920-as évek második felében

•Az utca megnyitásakor készült épület előbb Barabás László (hetvenöt évesen, 1909-ben halt meg) plébános, majd Pály János honvéd százados tulajdonában volt.







•Kárpáti Jenő festőművész két esztendőn át élt és alkotott a városban. 1901 elején a Király utca 18. szám alatt rendezte be műtermét, majd nyáron ide költöztette azt, egyben festőiskolát is indított.

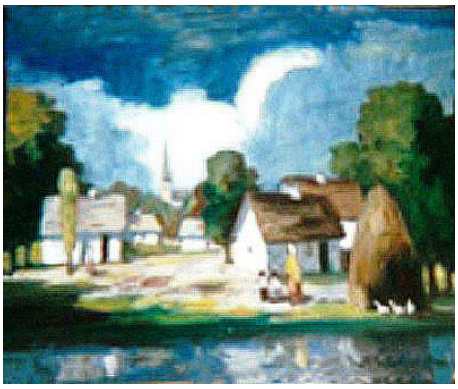

Tiszapart
(Kárpáti egy ellopott festménye.)



Virágszedő lány

•1916-ban vásárolta meg a József Főherceg Szanatórium Egyesület helyi csoportja és itt indította újra tüdőgondozó intézetét. A „dispensaire” (rendelőintézet) orvosai Szigethy Károly és Ország Lajos (1904-től praktizált a városban) lettek.



•Az épület homlokzati díszítéseit már régen eltávolították, tetőterét 2007-ben építették be.

319. Királyi Pál utca 2. („Zenede”*)

•1904-ben építette Morandini Román a laktanya pótraktárának.





•1926-ban ebben az épületben nyitotta meg 99 növendékkel, Vannay János vezetésével zeneiskoláját a város.

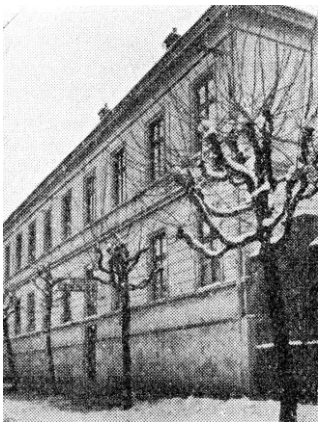

A zeneiskola 1929-ben



Vannay János (1886-1967)

Az intézmény 1940-ben költözött a Sugár út 18-ba.
•Helyén, a piarista rendnek átadott ingatlanban, ekkor nyílt meg a mezőgazdasági képzést folytató téli gazdasági iskola.



A képzés jelvénye 1940-ből



1943-ban elkészült az iskola új épülete az Ady utcában, így az iskola helyére költözhetett a forgalmi adóhivatal.
Az intézmények – jelenleg befalazott – bejárata a Királyi Pál utcában volt.

320. Kisfaludy Sándor utca

•1854-ben nyitották meg.
A Kerti utca helyett (alsó részét Gőzfürdő utcaként is emlegették) 1873-ban új nevet kapott. Keleti része a Fürdő, nyugati már a Kisfaludy utca nevet kapta.
1900-ban az utca egésze Kisfaludy Sándorról lett elnevezve.



•Sokáig poros, városszéli utcának számított. Még 1921-ben is olyan cikk jelenhetett meg róla a Zalai Közlönyben, amely ezt támasztja alá.

Szenzáció a Kisfaludy utcában

Bármily hihetetlenül is hangzik az olvasónak, de mégis megtörtént. Tegnap este a Kisfaludy utcát egy jött-ment, vagy odatévedt öntözőkocsi a gőzfürdőig végigöntözte. Az eset hihetetlen szenzációt keltett az utcában, amelynek lakói a portól már csaknem derékig betemetve egymás után bújtak elő a csoda szemlélésére. A szenzáció azonban ott van, hogy a kocsi nemcsak megjelent, hanem annak módjával spriccelt is. A Kisfaludy utcabéliek a soha nem látott kocsit nagy ámulással szemlélték.
A glossza még további részletekkel érzékelteti az ott lakók meghatottságba váltó örömét, majd így fejeződik be:
Mindegy. A hihetetlen szenzáció megtörtént s az öregek mesélni fogják még a kései unokáknak is, éltetve a város érdemdús vezetőségét. Vannak azonban, akik

azt vitatják, hogy a kocsi csak betévedt ebbe a „kloáka” utcába, mások szerint pedig a kocsis nemrég került be faluról s hű maradt a kövezetlen utcákhoz, már csak a lovak patájára való tekintettel is.

Persze, egy-egy nagyobb esőzés időnként enyhülést hozott a por okozta kínokban. Például 1876 tavaszán az utca alsó részének lakói nyílt levelükben arról tájékoztathatták a városi tanácsot, hogy feléjük megszűnt a kocsis közlekedés. Egyúttal „alázatosan” kértek engedélyt – a kocsikat pótlandó – csónakok, dereglyék használatához.



Az utca burkolata alatt ma két boltozatos csatorna rejtőzik, amelyek korábban az esővizet vezették el
(A képeket Varga Zoltán és Czupi Gyula készítette a Csengery úti kereszteződésben.)

•Mivel a város legnagyobb része agyagos talajra települt, az utak javításához pedig a közelben nem lehetett követ lelni, a nedvesebb időszakokban szinte lehetetlenné vált a gyalogos közlekedés. Így volt ez már a mai város kialakulásakor, az 1700-as évek elején is.
Halis István egyik írásában olvasható, hogy száz esztendővel később egyesek „falábakat” használtak arra, hogy az utca egyik oldaláról a másikra jussanak.
A gólyalábazásnak e kanizsai szokását Czupi Gyula támasztotta fel kétszáz évvel később, az ezredfordulón.
A dolgot megízlelő gyerekekből olyan csapat alakult ki, amely ügyességével sok helyen késztetett bámulatra sokakat.



A helyi gólyalábasok egy csoportja 2011 nyarán

321. Kisfaludy utca 1.a

•Pusofszky Sándor (1872-1923) borbélymester tornácos lakóháza.



Borbély és fodrász műterem.

Nagy-Kanizsa város és vidéke uri közönségének ezennel pártfogó figyelmébe ajánlom *Nagy-Kanizsán a nagykanizsai Takarékpénztár palotájában* már több éven át fennálló, a modern kor igényeinek megfelelő egy berendezett, elsőrangu

BORBÉLY ÉS FODRÁSZ ÜZLETEMET.

Ugy mint eddigelé a jövőben is főgondját a tisztaságra és a pontos kiszolgálásra fektetem azonkivül dus raktárt tartok *kész parókák és hajfonatokból.* A farsangi időnyre *parókákat* csekély dij mellett kölcsön adok.

Hajfonatokat kihullott hajból, nemkülönben minden szakmámba vágó munkát gyorsan és olcsón készitek.

Belföldi *illatszerek* gazdag raktára.

Műtermemet és szolgálataimat a n. é. közönség szives pártfogásába ajánlva mély tisztelettel

Pusofszky Sándor
borbély és fodrász.

1900

1910-ben építtette Palkó Péter építőmesterrel. Kapuja Kohn Samu munkája.





Kisfaludy utca 2.d (valójában Csány László utca 2.)

•Lásd: Csány László utca 2.



322. Kisfaludy utca 4. (képek még: Csány László utca 1. és 1.a)

•1868-ban alakult meg a Nagykanizsai Fürdő Részvénytársulat.



Az 1920-as évek második felében

Az általa itt – ma két telek van a területen – építtetett gőzfürdő 1873-ban nyílt meg. Az épület, amelynek homlokzata a Kisfaludy utcával volt párhuzamos a telek belsőbb részén állt. Ötven méter hosszú volt, Geiszl Mór tervezte.

•A korabeli leírás szerint nők és férfiak egyaránt igénybe vehették az intézmény szolgáltatásait, de térben elkülönítve. A keleti oldalon voltak a fürdőszobák, márvány illetve egyszerűbb, kő kádakkal. Az épület nyugati felében a két gőzfürdői részhez nagy előtér, öltözők, gőzterem (benne lépcsőzetes gőzpadokkal), hideg és meleg vízzel is ellátható márvány fürdőmedencék (kettő) tartoztak.

Az udvar hátsó részében, az épület mögött volt a nyári uszoda szabadtéri, ovális alaprajzú, nagyjából húsz méter hosszú medencéje. Mellette helyezkedtek el a kabinok. A medence vizét, ha szükséges volt, gőzzel melegítették. A hölgyek délelőttönként, az urak délutánonként látogathatták az intézmény e részét.

A fürdőt vízzel ásott kút látta el. A fürdő mellett szökőkút (ugrókút) is működött.

Tersánczky József – az intézmény ismertetőjének szerzője – fontosnak tartotta megjegyezni, hogy a pénztárban üldögélő Herman Katalin kisasszony szép, barna leány.

További szolgáltatásként hamarosan bevezették a köpölyözést is.

•A fürdő eredetileg elképzelt fejlesztési tervei már nem valósultak meg. A forgalom kisebb volt a vártnál, így nem lett felépítve a szálloda sem, ami a gőzfürdőtől délre lett volna.

A kút vízhozama sem lett megfelelő, jelentős költséggel lehetett csak megoldani a problémát.

Jellemző a pénzügyi gondokra, hogy a részvényeseknek évi egy fürdési lehetőség jelentette az osztalékot.

•Miután 1910-ben a részvénytársaság megszűnt, a fürdőt bérlőkkel működtették. Egyikük, Csillag Jenő 1910-ben itt, a gőzfürdő épületén helyeztette el a város az első fényreklámját.



1911



1911

•Kocsma is létesült az épületben. A két „intézmény” párhuzamos léte nem volt mindig mentes a problémáktól.
1896-ban írta a helyi lap, hogy a helyőrség katonái miután féktelen jókedvre derülnek a kocsmában, a fürdő folyosóin ropják a táncot. Azt csak feltételezem, hogy táncpartnereik nem tartoztak a hadsereg kötelékébe.
A vendéglői rész és a környező kert volt a 20. század első évtizedében – a rendkívül megszaporodott munkabeszüntetésekkor – a munkások sztrájktanyája. Volt időszak, amikor a helyi sajtóban a „Ma nincs sztrájk Nagykanizsán” cím igazi hírnek számított.



Sztrájk (Munkácsy festménye alapján.) (1910)

Nagyérdemü Közönség!

A nagykanizsai lakatos és bádogos mesterek tisztelettel értesitik a n. é. közönséget, hogy sztrájkoló munkásaikat uj, jobb munkásokkal pótolták és igy abban a helyzetben vannak, hogy

mindennemü megrendelésnek

pontosan és kifogástalanul tehetnek eleget.

Midőn ennek szives tudomásul vételét kérjük, magunkat a n. é. közönség további kegyes jóindulatába és pártfogásába ajánljuk

Hazafias tisztelettel

A nagykanizsai lakatos és bádogos mesterek.

1907

•1911-ben a város megvette a fürdőt, majd 1921-ben továbbadta Novák János volt országgyűlési képviselőnek. (A Sandon, 1869-ben született Novákot 1910-ben választották a csurgói választókerület képviselőjévé.) Érdekessége az időszaknak, hogy Novák csapi földbirtokán talált és kitermelt szénnel fűttette a kazánokat. Az új tulajdonos az intézményt felújíttatta. Ekkortól a többi szolgáltatáson túl tíz fajansz káddal felszerelt kis fürdőszoba és harmincnégy gőzkabin várta a vendégeket. Hiába. Helyettük a gazdasági válság érkezett és radikálisan csökkentette a látogatók számát. A működtetés – nem segített a saját „bánya” sem – gazdaságtalan lett. 1923 végén Novák bevezette a havi egyszeri nyitva tartást.



1920

1928-ban kapott új tulajdonosokat a gőzfürdő, de öt esztendő múltán már ők is az értékesítését hirdették:

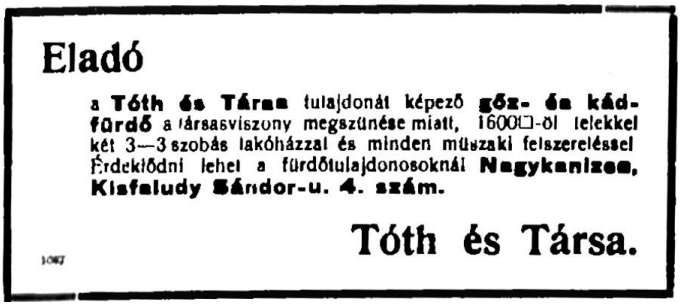

1933

1929-ben így kesergett az újságíró: „A boldog békeidőben Csillag Zsaki fürdője volt az előkelő világ találkozó helye. Nemcsak a kanizsaiak fürödtek ott, hanem oda járt a jelenleg már külföld számba menő Varasd, Kapronca, Ludbreg is. Azóta az idők megváltoztak. Csillag Zsaki hátat fordított a gőznek és a fürdő lassú végvonaglásban elhunyt.”

•Az uszodai rész már az 1920-as évek közepén használhatatlanná vált, de a gőzfürdő még a második világháború után is működött.

A lakásokba épített fürdőszobák általánossá válásával látogatottsága lecsökkent, a szolgáltatás megszűnt, az épületet lebontották.

•A „részvénytársulat” eredetileg a déli oldal összes építési telkét megszerezte a Csány utcától a Csengery úti sarokig. A feleslegesnek bizonyult keleti területet 1875-ben hirdették meg értékesítésre.

323. Kisfaludy utca 7.

•Bojtor József, aki korábban kocsik, szekerek gyártásával foglalkozott – a gépkocsik térhódításával – autók javításával is foglalkozni kezdett az 1920-as években.
•Itt garázst alakított ki, amelyben bérelhető autói álltak. Taxikat is járatott. Az épület előtt volt benzinkútja.



1931





A házat az emeletráépítés során jelentősen átalakították, de a garázs még létezik.

Kisfaludy utca 8. (egyben Csengery út 24.)

•Lásd: Csengery út 24.





Kisfaludy utca 8.a (valójában Csengery út 29.)

•Lásd: Csengery út 29.





Kisfaludy utca 17. (egyben Csengery út 22.)

•Lásd: Csengery út 22.





Kisfaludy utca 17.a (egyben Csengery út 27.a)

•Lásd: Csengery út 27.a


Az első világháború idején







324. Kisfaludy utca 17.b

•Weisz Hugó (1915-ben, 30 évesen halt meg) szesznagykereskedő 1911-ben készült emeletes bérháza.







325. Kisfaludy utca 17.c

•Weisz Mór (1918-ban, 68 évesen halt meg) szénnagykereskedő 1912-ben épült emeletes háza.







1906

326. Kisfaludy utca 19. **(Vécsey-ház*)**

•A telket, az uradalom 10. fülöpvárosi telkét, amelyre e ház épült, Blau Jakab vásárolta meg az eredeti, 1847-es vevőtől, Pávits Jánostól. A telek keleti határa a Batthyány utca lehetett.
1854-ben lett Blau Pálé. Blauék fél évszázad után házhelyekre osztva értékesítették a területet az itt építkezőknek.
•A jelenlegi épület Vécsey Zsigmond (1865-1913) polgármester 1912-re elkészült háza.





Védett kapuja a budapesti Oetl öntöde munkája.







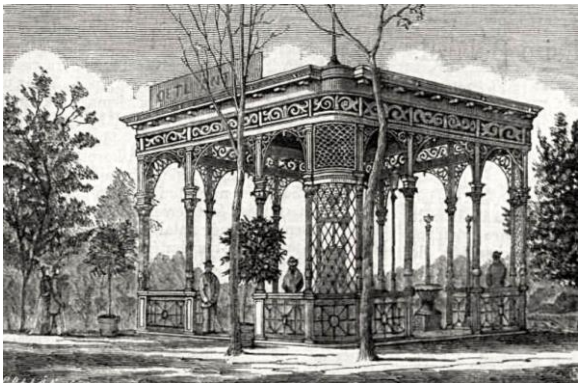

Oetl cégének vaspavilonja a székesfehérvári országos kiállításon (1879)

•A torontáli származású Vécsey 1893-tól főkapitánya, 1896-tól 1913-ig, haláláig polgármestere volt Kanizsának.
Idejében a stagnáló város új fejlődésnek indult.

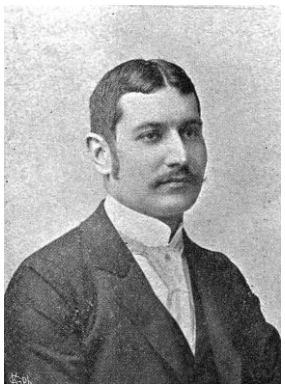

Vécsey Zsigmond



Egy országúti verseny (1898)

•1890 körül jelentek meg az első kerékpározók a város utcáin. A két keréken maradás tudományának elsajátítására legtöbben a katonaréti gyakorlóteret használták. Az évtized vége felé a rendőrkapitány már kénytelen volt tiltani az ottani biciklizést a katonaság gyakorlatai idejére.
Az új közlekedési eszköz barátai hamarosan szerveződni kezdtek.
1895 tavaszán Vécsey Zsigmond elnökségével és tizenöt taggal alakult meg a Nagykanizsai Kerékpár Klub. 1898-ban Tripammer Gyula került a kör élére.
1896-ban újabb szervezet kezdte tevékenységét, a Millennium Kerékpár Egylet. Első (nemzetközi) versenyüket 1896 őszén a Gyékényes felé vezető országúton rendezték meg. A nézők számára a sörgyár előtt állították fel a tribünöket.
A legnagyobb tagsággal azonban a legfiatalabb, a Hungária Nagykanizsai Kerékpározó Sport Egyesület dicsekedhetett. 1897 tavaszán alakultak. Első elnökük dr. Szigethy Károly lett.



Tivolt János kávéházas a „Hungária” egyenruhájában
(Göcseji Múzeum fotótára.)

Hagyományos versenyek helyett vasárnapi biciklis kirándulásokon keresték fel a környék falvait. A piknikek vonzónak bizonyultak.
Azzal is dicsekedhettek, hogy 1898-ban elsőként náluk jelentkezett a tagok közé (később a vezetőségnek is tagja lett) egy hölgy, Reichenfeld Gyuláné (Pollák Mari). Ráadásul új tagjuk – a helyi lap szerint a bicikliző hölgyek egyik legsikkesebbike – volt az a személy, aki valamivel korábban elsőként merészkedett az utcára járművével Kanizsa asszonyai és lányai közül. Tettét, majd társai csatlakozását élénk vita kísérte, de az ellenzők lassanként elcsendesedtek.
1898 nyarán (ekkor már Deák Péter volt elnökük) mutatkozott be a város közönségének szürke dresszes tagságuk. Délutáni rendezvényük, a „Virágkorzó” alkalmával a virágokkal, szalagokkal, művirágokkal feldíszített gépeiken járták be a belváros utcáit nézők ezrei előtt.



A Virágkorzó délutáni része
(Engedéllyel a Magyar Olimpiai és Sportmúzeum gyűjteményéből.)

Este a sötét utcákon lampionokkal felszerelkezve ismételték meg a vonulást. Az öthatezres közönség elbűvölve figyelte őket. A természet távoli villámlásokkal járult a sikerhez.



A vonulók

Amilyen gyorsan lett divat a tehetősebbek között a kerékpározás, ugyanolyan hirtelen hagytak fel azzal. Talán furcsa, de az elfordulás oka a jármű árának igen erőteljes csökkenése volt. Egy évtizeddel később az egyesületekbe tömörülők kerékpárra ülve már kénytelenek lettek volna keveredni a város munkába igyekező és onnan érkező lakóival.


KERÉKPÁRVERSENY
lesz vasárnap, május 8-án Keszthelyen
melyre kerékpárkirándulást rendezünk. Ugy a versenyen, mint a kiránduláson résztvenni szándékozók jelentsék ezt be
Strasser Márton nál
Kölcsöngépekről gondoskodva lesz!!

Egy kerékpáros program 1921-ből

•Vécsey halála után, 1917-ben Singer József, divatárukkal foglalkozó kereskedő vásárolta meg az épületet.
Singernek Kiskomáromban volt boltja, majd a század végén Kanizsára költözött. Nagykereskedő cége a Singer József és Társa nevet viselte.
A cégalapító 1922-ben, 60 évesen meghalt.
Özvegyét követően az 1930-as évek közepétől a Singer testvérek (Pál és Sándor) birtokolták a céget és a házat. (Singer Sándor 1891-ben született.)
•1953-tól a MASZOLAJ, majd a DKG óvodája és bölcsődéje működött itt. Utóbbinak a telek északi oldala mentén hosszú, új épületet emeltek. A város új bölcsődéje (a létező épületek összeépítésével) 2002-ben készült el.

327. Kisfaludy utca 20.

•A házat dr. Merkly Antal (1860-1923) ügyvéd 1887-ben építtette családjának.





•Merkly 1885-ben feleségül vette Belus József gyógyszerész, polgármester leányát, Annát.
Fiúk, Merkly József (1886-1966) gyógyszerész lett. 1916-ban – a Belus név eltűnését megakadályozandó – a család felvette a Merkly–Belus nevet.

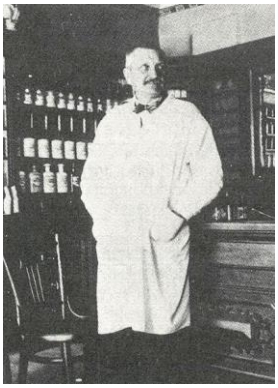

Merkly József

Merkly József vette át Belus Lajostól (1915-ben, ötvenhárom évesen halt meg), a polgármester fiától (neki nem voltak gyermekei) az Igazság gyógyszertár vezetését. Merkly Józsefet fia, Merly–Belus József gyógyszerész követte a patika élén.



Belus Lajos



Merkly–Belus József



(8800.hu)

Kisfaludy utca 23. (egyben Batthyány utca 14.)

•Lásd: Batthyány utca 14.





328. Kisfaludy utca 24. (képek még: Batthyány u. 16.) **(Imaház és lelkészlakás*)**

•Itt alakította ki az uradalom 11. fülöpvárosi telkét, amelynek déli és nyugati irányú kiterjedését nem ismerem. A területet 1843-ban Ejjuri János kőműves vásárolta meg.
•A telken ma saárdi Somssich Lőrinc (1819-1894) hajdani háza áll.





•Somssich idősen költözött Kanizsára Somogyból. Ott alispánként is tevékenykedett.
Unokája volt annak a Somssich Antalnak, aki az Ispita melletti kápolnát építtette. Bátyja, Pál (1811-1888) neves politikus volt, 1869-ben még a képviselőház elnökének is megválasztották.



Az idős Somssich Lőrinc Kanizsán a Kisdednevelő Egyesület gondnokaként végzett fontos munkát.
•A kanizsai missziós református egyházközség 1887-ben alakult a Tapolcától Fiuméig és a stájer határig terjedő terület központjaként. Első istentiszteletüket – helyiség hiányában – még a polgári fiúiskolában kellett tartaniuk.
Ezt követően, 1893-ig az imaházat Thassy Ábel szolgabíró Arany János utca 9. szám alatti (átalakítva még létező) házában működtették.

E saroképületet 1893-ban vásárolták és átalakították imaház, valamint lelkészlakás céljára.
Már 1910-ben gyűjtést indítottak templom építésére. Bár még akkor is három megye (benne Varasd vármegye) 540660 hektárnyi területén működtek, nem volt eredményes az akció. Így még ebben az évben az imatermet lelkészlakássá alakították, az épületet pedig megtoldották a Batthyány utcában egy imateremmel.

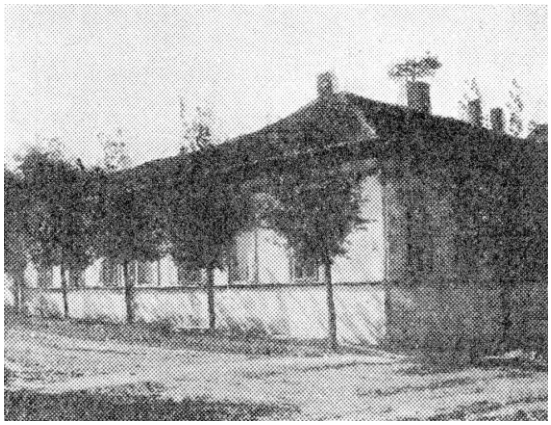
1929

A ház 1934-ig, templomuk felépüléséig szolgálta a hitéletüket.

Kisfaludy utca 25. (egyben Batthyány utca 19.)

•Lásd: Batthyány utca 19.



329. Kisfaludy utca 26. (képek még: Batthyány utca 21.)



Az 1920-as években (TGYM)

•A ház Batthyány utcai szárnya 1886-ban már állt. Építtetője idősebb Grunner Ernő palini tiszttartó lehetett, aki 1887-es halálakor (élete 72. évében járt akkor) tulajdonosa volt. Az 1907-es címtár szerint még a család birtokolta.

Szerszámfa eladás.

Sz.-miklósi uradalomban a móriczhelyi gazdasághoz tartozó szaplányosi erdőben folyó évi január és február havakban igen szép és egészséges álló kőrisfák és szilfák nagyobb számban és egyenként köbmérték szerint szabad kézből és készpénzfizetés mellett eladók.

Az alólirt a fentnevezett havakban minden kedden és csütörtökön délelőtt 9 óráig a tisztelt vevő urakat a móriczhelyi gazdasági irodában bevárja.

Móriczhely, 1876. jan. 6-án. (8—1)

Gruner Ernő,
tiszttartó.

1876

(Ezek szerint Grunner – Palint követően – a somogyszentmiklósi uradalomban is dolgozott tiszttartóként.)







•Egy 1912-es hír és az 1920-as címtár szerint már Sanveber József (1869-1944) zalabaksai földbirtokos volt az ingatlan gazdája.
A későbbiekben Gonda Hugó gyótapusztai (Szepetnek) bérlő kezébe került**.** Gonda házát 1933-ban árverésen értékesítették.
•A Kisfaludy utcai szárny középső harmadával a két világháború között, a keleti harmaddal 1945 után egészült ki az eredeti épület.

330. Kisfaludy utca 27.

•A ház 1886-ban még nem állt, de 1897-ben már özvegy Sauerné tulajdonában volt.







331. Kisfaludy utca 34.

•Már nem létezik a régi földszintes ház, amelyben a század elején Neu Lipót sómalma őrölt.
1911-ben Neu József (Batthyány utca 2.) kapott engedélyt a tevékenység folytatására.

Kisfaludy utca 43. (valójában Kossuth tér 9.a)

•Lásd: Kossuth tér 9.a





332. Kiskanizsa



Gazdasági épület 1910 körül



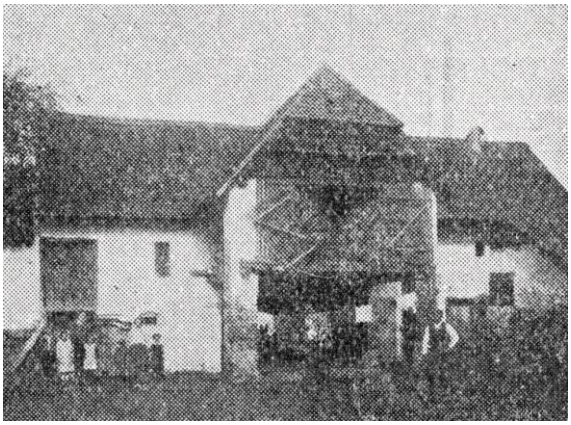

Pajták 1929-ből



Lakóházak a két világháború között

•A város nyugati részébe a török idők utáni betelepülés három különálló, viszonylag távoli területen kezdődött.
A Rácváros (a Kis- és Nagyrác utcák térsége) volt az egyik góc, amelyben hajdanán az első lakóházak megjelentek. További kettő is létezett: egyik a Hunyadi

tér környéke, a másik pedig a Templom téren és a tőle északra eső területen volt. Ezek az 1786-os térkép szerint a Varasdi utcára (ekkor még itt haladt az országút Letenye felé) kapcsolódva már összefüggő egészet alkottak.
Nem létezett viszont még a Bajcsy-Zsilinszky utca keleti része, egészen a Szent Flórián térig.

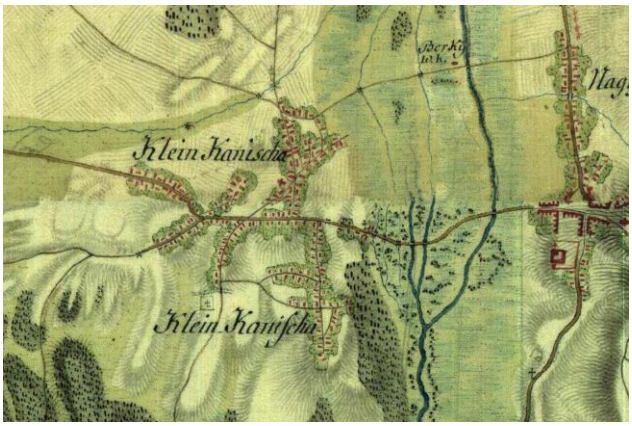

1786

•Kiskanizsa városrész polgárainak nagy többsége évszázadokon át mezőgazdasági tevékenységből élt.



Kapálás és veteményezés
(Ketting Klára 1940-ben készített két felvétele.) (indafoto.hu)

•Itt említem, hogy amikor még a kiskanizsai családok jelentős részénél tartottak teheneket, a piacozó asszonyok egyik jellegzetes áruja volt a „csúcsos túró”.



A túróból körözöttet (túró, tejfel, pirospaprika, fokhagyma, bors, só) készítettek, abból kézzel kúpokat formáltak, ezeket pedig füstre tették. A szikkadtabb, de nem száraz példányok különösen finomak voltak.
Ritkán ugyan, de a vásárcsarnokban ma is fellelhető egy-egy kiskanizsai árusnál.
•A kiskanizsai (és más környékbeli) asszonyok vesszőből font „vékát” használtak megtermelt árujuk szállításához. Miután megpakolták azokat, sokszor hármat-négyet is egymásra helyeztek és fejükön egyensúlyozták terhüket a piac felé. A jelentős súly okozta megpróbáltatásaikat a legalsó véka alá helyezett, kendőkből font tekercs alig csökkenthette.



Fejükön portékájuk…
(Az 1960-as évek első felében.)
(TGYM)



A felvétel alapján készült 2014-ben „A piacozó” acél árnyképe és annak negatívja a vásárcsarnok nyugati oldalára



Egy eredményes délelőtt után hazafelé a piacról
(Ketting Klára 1940-es képe.) (indafoto.hu)



Indulás Kiskanizsára
(1905 körül.)

•A városrész utcaneveinek változását a tárgyalt régi utcáknál érintettem. A többi esetében itt teszem meg ezt.
Az „1864” feliratú oszlopban az akkori kataszteri térkép adatai találhatók. Középen az 1907-es városi címtárban fellelhető változatok olvashatók. (A város 1900-ban kezdett bele az elnevezések rendeleti szabályozásába.)
Baloldalt a jelenleg használatos neveket sorolom.

2015	1907	1864
Alsótemető u.	Alsótemető u.	Alsó temető u.
Bába u.	Bába u.	Becsali u.
Berek köz	Berek köz	Köz
Cigány u.	Cigány u.	Cigány u.
Felsőtemető u.	Felsőtemető u.	Felső temető u.
Hunyadi tér	Hunyadi tér	Piaci tér
Kismező u.	Kismező u.	névtelen
Körmös u.	Körmös u.	névtelen
Malomkerti u.	Malomkerti u.	névtelen
Pápai u.	Pápai u.	Alsó temető u.
Pivári u.	Pivári u.	Pivári u.
Ráckert u.	Ráckert u.	névtelen
Szent Rókus u.	Szent Rókus u.	Berek u.
Szepetneki u.	Szepetneki u.	Szepetneki u.
Szigeti u.	Szigeti u.	Becsali u.
Tornyos köz	Tornyos köz	névtelen
Zsigárdi köz	Zsigárdi köz	Köz

333. Kisrác utca

•Az 1864-es kataszteri térképen még a Rác utca része. Az 1907-es címtárban már mai nevével találjuk.
•Az utca egyik háza és pajtája:







(Ketting Klára 1940-es fevételei.) (indafoto.hu)

•Kiskanizsán még csak a Templom téren volt iskola, amikor 1882-ben – az előbbi intézmény részeként – a Kisrác utca 25. szám alatt húztak fel két tanteremmel és tanítói lakással új iskolai épületet.



Beíratáson (1884)



Az ingatlanon a második világháború után óvoda működött.
•1918-ban helyezték át Kárpátaljáról Kanizsára Béres Jánost (1886-1976) és családját. Feleségével együtt Kiskanizsán kapott tanítói munkát, itt pedig tanítói lakást. Hamarosan Béres lett a Templom téren székelő elemi iskola igazgatója. Később a város ipariskolájában tanított.



Béres János és Béres Sándor 1922-ben

Fia, dr. Béres Sándor (1912-2000) bíró visszaemlékezésében hosszasan foglalkozik gyermekévei Kiskanizsájával. (Írásával Béres Sándor, az unoka jóvoltából tudtam megismerkedni.)
Sok más mellett megtudhatjuk tőle, hogy az 1920-as években tömegeket hódító új csapatsport, a foci sokakat varázsolt el Kiskanizsán is. Az elemi iskolát nemrég kezdett szerző és a többi hasonló korú fiú persze bőrlabdáról – 500-600 koronás ára okán – csak álmodozhatott. Maradt a rongylabda, pályaként pedig a közeli libalegelő a Nagyrác utca elején, az ottani tóka mögött.
Persze, láthattak „igazi" focistákat is, ha hajlandók voltak távolabbra, a temető mögé gyalogolni és leszurkolni az egy koronát belépőként, amelyért még az elszállt labdát is visszarugdoshatták.
Itt, a tölgyerdő szélén, a Tölösnek nevezett legelőn alakította ki pályáját a KEFE (Kiskanizsai Egyetértés Futball Egylet), amelyben már tekintélyes öregdiákok, legények álltak össze csapattá. A mérkőzések végén a játéktér gyorsan visszanyerte eredeti funkcióját. Kihúzták a földből a kapufák léceit és feltekerték a felső végüket összekötő két spárgát. Kifogástalan volt viszont a labda: belül gumi, kívül bőr.
Az elemi iskolát befejezve, a helyi gimnáziumba kerülve körülményesebbé vált a sportág űzése az emlékező számára. A cipők kopása miatt a szülők addig is ellenezték, de akkor támogatókra leltek. A kanizsai piaristák is tiltották a labdarúgást iskolán belül, azon kívül, sőt még a mérkőzések megtekintését is. Gondolatmenetük lényege az volt, hogy ez a durva játék agresszivitást vált ki, lelki elsivárosodást, cinizmust okozhat, akadályozhatja a testi, lelki fejlődést.



A visszaemlékezés szerzője (balról a második fiú az álló sorban) már bőrlabda mögött az 1920-as évek közepén
(A felvételen talán a gimnáziumnak a tantestület elől titkolt bajnokságán induló valamelyik osztály „titkos” csapatát látjuk a Zrínyi-pályán – még az igazgatói intések előtt.)
(Az eredeti kép Béres Sándor tulajdona.)

•Itt kell említenem, hogy 1936 őszén adta hírül a helyi lap, hogy az utca elejét össze kívánják kötni a Bajcsy-Zsilinszky utcával. Az új utcának 1939-ben adták a Munkács nevet.
A háború után ebből lett Munkácsy, hogy minél kevesebbeknek jusson eszébe: szovjet barátaink az elfoglalt Munkácsot (is) megtartották magunknak.

334. Kórház utca





Lebontásra került a sarokház (Teleki út 2.) és déli szomszédja is



Az utca eleje a bontások után (2009 novembere)

•Az utca keleti oldalának házsora már az 1786-os térképen is ábrázolva van. Igaz, akkor még a tőle nyugatra lévő nagy, beépítetlen térséget határolta.
Az 1822-es térképen Tizenhárom városi utca a neve, 1864-ben a Szentgyögyvári utca részeként ábrázolták.
Jelenlegi nevével a város 1901-es térképén szerepel először.

335. Kórház utca 5.

•Az 5. szám alatt még áll* Lengyel Lajos ügyvéd, majd a város főjegyzője (1882 és 1910 között) háza.



Lengyel tevékenykedett a Dunántúli Dalosszövetség és az Önkéntes Tűzoltó Egylet elnökeként is.
1925-ben a Katonarét egyik tervezett utcája (ma Thury György nevét viseli) róla lett elnevezve.



Lengyel Lajos (1849-1910)
(Tima Sándortól.)

(* 2009 szeptemberében lebontásra került.)

336. Kórház utca 13.

•Az 1910-es évek első felében emelt, ma is álló ház tulajdonosa Cseh Joakim, a Teleki utcai iskola tanára volt.
Előzőleg Klein Vilmos (hetvennégy évesen, 1926-ban halt meg) szénkereskedő élt itt. (Klein a szomszédos, Kórház utca 15. szám alatti épületbe költözött, miután az 1911-ben elkészült.)

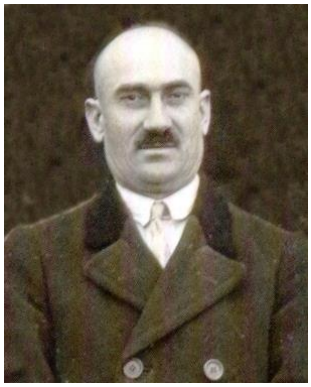

Cseh Joakim
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)





•Csehék unokája, Bertha Bulcsú (1935-1997), a város szülötte neves íróvá vált.



Bertha Bulcsú

Bertha apró gyermekként sokszor volt hosszabb-rövidebb ideig vendége nagyszüleinek és a háznak.

337. Kórház utca 15. és 17.

•A századfordulón az utca utolsó épülete (itt lakott Hajgató Sándor) a 15. számú telken állt. Lebontását követően a nagy telket két részre osztották (Kórház utca 15. és 17.), majd mindkettőre egy-egy házat építettek. Közülük még létezik a 17. számú.




Kórház utca 17.

Az új, 15. számú ház létesítésére 1911-ben kapott építési engedélyt Hajgató leánya, Janka. (Hajgató Janka óvónőként kezdte oktatói tevékenységét az Attila utcai óvodában.) Hajgató Sándor özvegye 1912-es halálakor (hatvannégy éves volt) a 17. szám alatt lakott.

•Hajgató a polgári leányiskola tanára, a Kanizsai Tanítói Járáskör elnöke volt. Ő kezdeményezte Kiskanizsán a Polgári Olvasókör megalakítását. (1873-ban költözött Kiskanizsáról Kanizsára.)

Leginkább mégis helybeli költőként tartották sokra.

1886-ban Szalay Sándorral együtt lapot is adott ki. A „Katholikus Népbarát” megjelentetését fél év után – anyagi okokból – abba kellett hagyniuk.




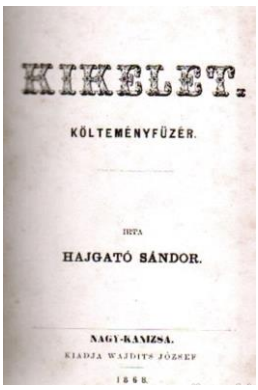

Hajgató Sándor (1845-1909) és két könyve



Szalay Sándor
(1934-ben, hetvennyolc évesen halt meg.)

•Kanizsán alapították 1872-ben a Zalamegyei Tanítók Egyesületét is. Székhelyét 1921-ben helyezte át Zalaegerszegre.

338. Kossuth tér

•Az 1860-as években a tér (ennek 1873-ban Vásártér lett a neve) és még két utca (a jelenlegi Katona József és Kórház utcák) a Szentgyörgyvári utca nevet viselték. Előtte a város e részét Tizenhárom város néven emlegették.
Az elnevezés valószínűleg a szepességi tizenhárom városra utal, amelyeket még Zsigmond király zálogosított el 1412-ben.
Amikor a városok 1772-ben Lengyelországtól visszakerültek Magyarországhoz, az ország sok településén adtak ugyanilyen utcanevet.
A Deák térről a temetőhöz vezető utcát kezdetben (1769 után) Temető utcaként emlegették. Ugyanakkor a Kossuth tér és a tőle északra eső (csaknem a Fő útig terjedő) térség beépítetlen területei a Sétatér nevet viselték és így is funkcionáltak.
A terület 1900-ban kapta mai nevét.



1889

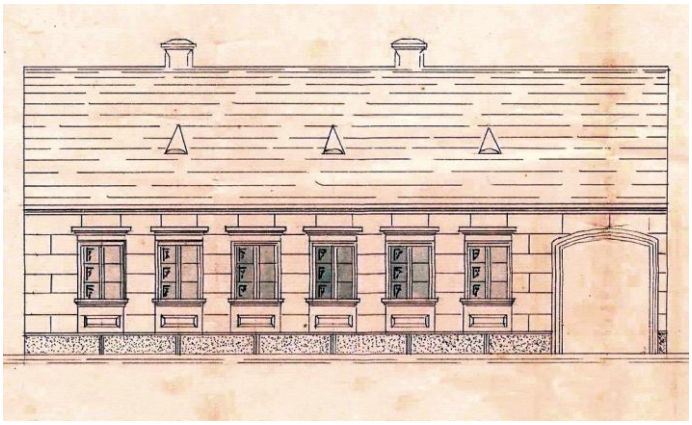

A Kossuth tér 5. szám alatt állt ház homlokzata 1887-es átalakítása után
(TGYM)

•Még a kórház megnyitásakor is hetente kétszer marha- és sertésvásárt tartottak itt.



Hajdani állatvásárok emlékei: a 2013-as csatornázáskor előkerült tülökcsontok

Ekkoriban a tér szintje már magasabb volt a régebbi házak bejáratánál: a vasúti bevágásból kitermelt föld egy részét itt terítették szét.
A Kossuth téren a mai állapotot eredményező fásítást 1896-ban kezdték. A helyi millenniumi ünnepségek keretében 32 „ezredévi” fát ültettek el. 1910-ben 120 juhar, 30 gömbakác, 15 hárs került a területre.

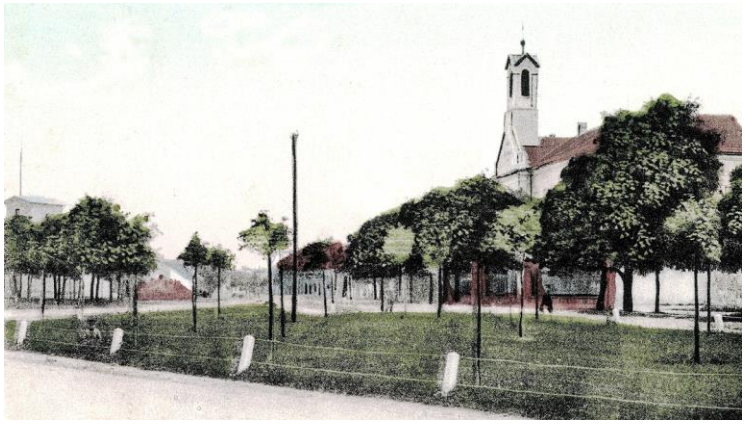

A tér egy része 1910 körül



1909-ben a város kockakővel burkoltatta az utakat a Felsőtemplomtól a temetői hídig.

•A Kórházkápolna közelben, a temetői híd északkeleti sarkánál található fogadalmi kereszt állításának időpontja ismeretlen.

Az 1917-es térkép szerint áll e helyen egy kereszt, az 1886-os uradalmi térképen is jeleznek valamilyen építményt. Egy 1906-os újságcikk említ egy itteni feszületet, de korpusz nélkül. Akár ellopta róla azt valaki, akár nem is került rá, a mainál egyszerűbb alkotás lehetett.





•A Szentháromság-szobor 1934-ben került mai helyére.



A második világháború előtt








Balra Kiss Judit 1976-os felvétele (TGYM)
(Szent István alakja az 1992-es restaurálás során kapta vissza eredeti megjelenését.)

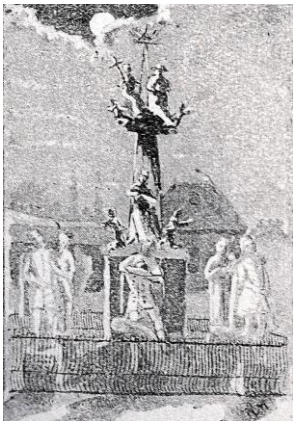

Roth Miksa 1893-as rajzán Szent István kezében még ott a párna és a korona

2012-ben a szoborcsoport újra az Erzsébet téren került felállításra.



2012 áprilisa



2012 májusa

Kossuth tér 0. (valójában Bajza utca 8.)

•Lásd: Bajza utca 8.



339. Kossuth tér 1. és 2.

•A Tizenhárom város hajdani Kozma-vendéglőjének épületei.




•A vendéglő az 1830-as évektől létezett. (Bővítéséhez Kozmáék 1896-ban megvásárolták a 2. szám alatti házat is. A hajdani borospincét ma is megtaláljuk ott.)





Kossuth tér 2.

Az 1. szám alatti épület a Münich családé volt, majd a Münich Máriát (1893-ban halt meg) feleségül vevő id. Kozma György lett a tulajdonos.
Fénykorát az 1897-ben meghalt ifj. Kozma György idején élte. Pedig volt vetélytársa elég: 1860 tájékán 93 kocsma működött a városban.
•Járt ide a város mindenféle embere: ismertek, befolyásosok és olyanok, akik nem tartoztak e körbe.
Rendszeresen benéztek a vendéglőbe a vasutasok: tisztviselők, gépészek, mérnökök, kalauzok. Jöttek a katonatisztek, ezredestől a kadétig. A piarista atyák itt találkoztak ortodox kollégájukkal és annak kántorával. Városi tisztviselők, „szenátorok” váltották egymást.
Ha a városbíró, később a polgármester úgy érezte, hogy népszerűségét erősítenie kellene, maga is ellátogatott ide. Itt vigasztalódtak a temetésekről hazafelé tartók

közül azok, akik szerették a jó bort. Ez volt a hely, ahol szót értett egymással két polgár akkor is, ha az egyik csak magyarul, a másik csak németül tudott. Knobloch Frigyes, a tűzoltózenekar karmestere tizenhét éven át vonult ide bandájával Kozma Györgyöt névnapján köszönteni.
Ilyen polgári gyülekező hely nincsen több a városban – indokolta szokásukat. Volt vendég, akit csak a társaságban való gyönyörködés hozott ide. Ha már eleget látott, hallott arra a napra, mindig úgy távozott, hogy megrendelt borát asztalán hagyta, mert bort sohasem ivott.
•1899-től a vendéglőt már az egymást követő bérlők működtették. A házban még a második világháború idején is folyt a vendéglátás.



1920

A két világháború között zárt kapualjjal egészítették ki az épületet, aztán lakóházzá alakították.

340. Kossuth tér 3.

•A területét idősebb Sanveber József (1804-1885) asztalos 1845-ben vásárolta az uradalomtól (24. fülöpvárosi fundus). Az építkezések is a nevéhez kötődhetnek. Egy 1879-es adat szerint még tulajdonában volt az ingatlan.



Az 1970-es évek első felében

•Az öreg ház utcai része már lebontásra került.







Az épületet a katonaság használta kaszárnyaként, még a nagy laktanyák felépítése előtt.



A kaszárnya ablakánál (1880)

341. Kossuth tér 4.

•A már lebontott, földszintes ház tulajdonosa, Jack Frigyes 1908-as halálakor a város legidősebb, hetvenkilenc éves „óramívese” volt. (A Jack nevet annak idején Jáknak ejtették.)
•Látszerészettel, ékszerészettel is foglalkozó cégét 1854-ben alapította.
Üzlete a Fő út 10. alatt működött. Valószínűleg ott rendezte be –1865-ben nyitott – „fényképészeti műintézet”-ét is. Érdeklődési köre széles lehetett tehát, amit mutat az is, hogy 1890-ben „biztosító hajtű” nevű találmányára kapott szabadalmat.



•A tudományára büszke Jack 1875-ben a Zalai Közlöny hasábjain elég ízetlen vitába keveredett a magát reklámozó másik helyi órással. A vita egy hirdetéssel kezdődött. Konkurense melldöngető dicsekvését Jack rövid ideig tűrte, majd reagált.
Ezt, a választ és a viszontválaszokat itt közlöm, mert jellemzőknek érzem az időszakra, ráadásul azt is jelzi, hogy Jack nem (sem?) volt ekkoriban még feltétlen híve a gépesítésnek.
Megjegyzések:
Némelyik mondatot elviselhetetlen hossza miatt kénytelen voltam rövidebbekre osztani. Három helyen zárójelek között, dőlt betűkkel, csillaggal leírtam azt a változatot, amely – szerintem – az eredeti szándékot tükrözné, illetve a német mondat fordítását.
Nem változtattam viszont a szöveg eredeti fogalmazásán, írásmódján, bár az helyenként zavaró lehet.

200 frt fogadásul!

Minden Zala-, Vas-, Somogy-, Fehér- és tolnamegyei, de kiváltképp a nagy-kanizsaiakat kivéve órásokat és öreg művészeket ezennel felhívom és tudomásukra adom, miszerint ha a tisztelt urak közül valaki azt a munkát és művészetet egy órán képes előállítani oly pontossággal, számítással és csínnal, mint alulírt
és azon gépeket képes felmutatni, melyek az óra készítéséhez okvetlen szükségesek, *(*amelyekkel?)* az óra művészetben egy percz alatt képes készíteni annyit, mint azok nélkül 4 óra lefolyása alatt, úgy alulírt kötelezi magát a vállalkozónak 200 frtot fizetni. Díjjal *(*fizetni díjként?)*, ki e tekintetben legyőzni fogja és kérném az érdekelteket minél előbb magukat, ha kedvük támadna fogadni, nálam jelenteni.

Nagy-Kanizsán, január 6.

Kopfmahler Károly
óraművész.

(A hirdetés többször is megjelent, szövege némileg módosult, tapintatosabbá azonban nem vált.)

Válasz a 2000 forint fogadásra.

Részemről emlékezem, hogy Nagy-Kanizsán egy Kopfmahler Károly nevezetű órás czég volt, de ez megszűnt és most Kopfmahler A. nevezetű czég létezik csak, hihetőleg az előbbi czégtulajdonosunk neje; annál nagyobb tehát meglepetésem, hogy Kopfmahler K. ismét phönix-módon életre kapott és pedig annyira összeszedte magát, hogy angol lord módon fölfogadásra hijja föl minden Dunántúli órásokat 200 frtot ígérvén annak, ki oly gyorsan és oly jól tudna munkát elkészíteni, mint ő.
No, ez új neme a szédelgésnek, mit talán csakis a túlvilágon tanulhatni!
Nincsen szándékomban véleményt adni ezen nagyszerű szájhős művészeti tudománya fölött, de még kevésbé volna hajlamom vele vetélykedni vagy valami polémiába bocsátkozni, de el nem mulaszthatom az igazság kedvéért és a tiszt. közönség tájékozására a következő tényeket a nagyszerű bűvész leleplezésére felsorolni.
Aki K. K. úr tudománya fölött fölvilágosítást kívánna, szíveskedjék a Nagy-Kanizsa városának tettes elöljáróságánál megtudni, miért volt az illető ott oly számtalanszor bevádolva, vajjon tudománya vagy tudatlansága miatt.
Miért volt kénytelen a városi elöljáróság a városi órákat kezelése alul elvenni, és meg fogja hallani, hogy a városi toronyórák, melyek oly jó állapotban voltak, hogy

legalább is 10 évig költség mentesek lehettek volna, most czigánymódon drótozottak, foltozottak, hogy alig haszonvehetők, miről minden szakértő meggyőződhetik most, mielőtt kijavíttatnak. **Miért is polgári kötelességemnek tartom a tekint. elöljáróságot tisztelettel felhívni, méltóztatnék az órákat megbecsültetni!** és az általa ejtett kárt rajta megvétetni.
Mi Kopfmahler Károly úr ügyességét és tudományát az órás művészetben illeti, visszaemlékszem, hogy néhány évvel ezelőtt munkába állott nálam, de csak pár óráig, minthogy nem lehetett semmire használnom. Nevetséges volna tehát tőlem vele munkára kiállanom.
Ami pedig a tőle felhozott gépeket illeti, arról nincsen ugyan tudomásom, úgy hiszem a gép munkája nem is lehet a művésznek dicsérete; de miképp is szolgálhatnának gépek az olyan művésznek dicséretére, ki azokkal bánni nem tud. Egyébiránt azt tartja a régi közmondás: „A munka dicséri a művészt" és ha nem is volnának nekem – vagy talán sehol – oly nagy dicséretre méltó gépek, azt minden túlbecsülés nélkül merem állítani és bebizonyítja az én jó hírben álló üzletem, hogy gépész nélkül is képes vagyok egy t. c. munkaadó közönségnek megelégedését kiérdemelni.
Végre kijelentem, hogy én csakis a kihívásnak szándékoztam ezzel megfelelni és nem fogok többé ezen ügyben sem polemizálni, sem válaszolni és előre visszautasítom minden netalán ellenem felhozandó vagy reám vonatkozó sérelmeket.
Már a kis gyermekek is megtanulják a verset:

„Aki magát igen nagyra tartja,
Annak fejét nem nagy elme lakja."

A nagy-kanizsai órások nevében:

Jack Frigyes
remekült óraművész.

Hirdetmény.
Jack Frigyes,
a remekült óraművésznek!

Előre gondoltam, hogy nagyon magasan lóg a szőllő és eszerint nagyon savanyú, az egyszeri róka állítása szerint és igaza van - a szőllő savanyú.
Igaz, Kopfmahler Károly órásczég volt és jelenleg Kopfmahler A. nevezetű czég létezik, de Kopfmahler Károly óraművész vezetése alatt.

Ami a 200 frtot illeti, Kopfmahler A. kész letenni azon bizonyos összeget, ha valaki a felhívott órások közül fogadni merne. De savanyú a szőllő.
Az úr azt mondja, hogy a gépek segélyével készített gyors munka szédelgés és czélt nem érő és hogy azt csak a túlvilágon tanulhatni meg; igaza van, az urak csak akkor fognak gyorsan és jól dolgozni, majd mikor a túlvilágon azt meg fogják tanulni, eszerint bátorkodom szerény ajánlatomat tenni, hogy minél elébb a nevezett világrésszel érintkezzenek, akkor talán nem lesz oly savanyú a szőllő.
Szájhősiességgel leszek vádolva.
Kell-e annál nagyobb szájhős, mint aki oly szemtelenül mer hazudni, mint Jack Frigyes úr, ki azt meri állítani, hogy én ezelőtt néhány évvel tőle kértem volna munkát és azt elfogadni nem mertem, vagy nem tudtam. Jegyezze meg az úr magának, hogy egy kontártól egy Kopfmahler Károly soha munkát nem kért, és kérni nem fog, tanúságul merem állítani Marienczeller udvari órást Bécsben, Braunswettert Szegeden, Térfi Antalt Pesten, Polátzek Ignáczot Pesten, Schleich és Mark urakat Dresdában, Blätterbauert Pécsett és újra Marienczellert Bécsben, ahol mindig huzamosb ideig munkában levém és elég alkalmam lévén az óraművészettel közelébb megismerkedni úgy annyira, hogy nem kell a túlvilágra mennem annak megszerzéséért.
És ha kontárságának ellenkezőjét merte volna bizonyítani, úgy nem mélyedett volna oly mélyen a polémiába, hanem azt mondta volna: elfogadom, mi azon munka? Jah, de savanyú a szőllő.
Térjünk a toronyórákra! Ezelőtt három évvel azért vétettek el azok Reich Gottfried órás úrtól, mert nem jól jártak, én tőlem pedig azok nem vétettek el, mert önkényt adtam át őket, mert meggyőződtem, hogy nem lehet az órákat a város egy bizonyos elöljárójának az órája szerint igazítani.
Térjünk az úr tudományára és remekére! Az úr remekült, igaz, de minő remek volt az, az Úr nem is teremtett olyan szörnyet, mint aminő az lett volna, ha saját maga készítette volna. Tudtommal úgy készíttetik egy mű, mint például egy óra, több órás ellenőrzése mellett és ki volt az úrnak remek készítésénél jelen? Talán édes apja – no meg talán a Szent Péter, ha a szobában egy keretben kép gyanánt volt, de ezek nem, mert az amint délelőtt a postán a remek megérkezett, délután az bemutattatott az órásoknak és készen volt a remek.
Figyelmeztetem továbbá az urat, mielőtt szenvedéllyé vált volna ezen tette, a zsebórákból a köveket ki nem szedni, mert az fából vaskarika, mikor a kő helyett réz lesz pótolva; (Die ist eine künstlich Pfuzcherei) *(*Ez a művészi kontárság)* és ha netalán állításomat kétségbe vonja, be tudom 9 darab zsebórán bizonyítani és azok tulajdonosával és saját segédjével, ki, midőn kérdém tőle, ki csinálja e vaskarikát,

azt mondá, Jack úr. Jah, nem hiába savanyú a szőllő. Azon 9 darab óra tulajdonosát szembe tudom állítani bármikor.

Tehát felkérem 1-ör többet szemtelenül nem hazudni,
2-or nem kontárságát bebizonyítani,
3-or minél előbb a túlvilágba átrándulni és azon tudományt megszerezni és akkor - talán - édes lesz a szőllő.

Vegye ezen választ mint nagy-kanizsai órások pártfogója.

Kopfmahler Károly
óraművész."

Hirdetmény.

Jack Frigyes úrnak közlött hirdetményemben sietek azon sorokat, melyek így vannak: (Figyelmeztetem továbbá az urat, mielőtt szenvedéllyé vált volna ezen tette, a zsebórákból a köveket ki nem szedni, mert az fából vaskarika, mikor a kő helyett réz lesz pótolva;) erre kiegészíteni, ahogy alantabb áll. Figyelmeztetem továbbá az urat, mielőtt szenvedéllyé vált volna ezen tette, ha önhöz zsebóra javításba jön és törött kő van benne, azt ne rézzel pótolni, hanem kővel.

Nagy-Kanizsán 1875. január 21-én.

Kopfmahler Károly
óraművész.



JÓ ES OLCSO!!
KOPFMAHLER KÁROLY,
órás Nagy-Kanizsán.

Ajánlja legjobban felszerelt óraraktárát, hol mindennemű, jól szabályozott óra nagy választékban, egy évi jótállás mellett kapható. Számtalan zsebóra legfinomabb minőségben. A cs. kir. arany- és ezüstbélyegző-hivatal által megvizsgálva.

	forint.		
Ezüst henger órák, 4 kőre	9—12.	Valódi Remontoir, szabadalmazott külön mutatómüszerrel	22—25.
ugyanazok kettős fedéllel	14—16.	ugyanaz kettős fedéllel, jegezet üveggel	32—38.
ugyanazok jegezett üveggel	14—16.	Igen finom női aranyórák, 3 sz. aranyból, 4 rubinnal	25—28.
Valódi angol horgony	16—19.	ugyanaz, zománczozott	27—31.
ugyanaz kettős fedéllel	18—21.	ugyanaz, jegezett üveggel	25—29,
ugyanaz jegezett üveggel	17—21.	Női órák kettős fedéllel	40—46,
ugyanaz kettős fedéllel	20—25.	ugyanaz zománczozva	50—61.
Valódi Zehmann Remontoir horgonyóra, a fülönél felhuzandó	28—33.		

Arany Remontoirórák . . . . . 70—80—90—100 frtig.
Vadász és dolgozó Remontoirórák tatmiaranyban, 14 frttól fölfelé.
Ébresztők, igen jól járók, darabja 6 frt 50 kr.-tól fölfelé . . 20 frtig.
Ingaórák naponként felhuzandók . . . . . 10—13 frtig,
„ minden nyolcz napban felhuzandók . . . . . 19—23 frtig,
ugyanaz, órát és félórát ütők . . . . . 30—40 frtig,
ugyanaz, negyedórát ütők és ismétlők . . . . . 48—70 frtig;
hónapszabályozók . . . . . 28—39 frtig.

Javítások egy évi jótállás mellett a leggondosabban eszközöltetnek, **vidéki megrendelések** előre beküldött összeg, vagy utánvét mellett pontosan megküldetnek a **nem tetszés szerinti órák** minden szó nélkül becseréltetnek. Régi órák becserélőre lefogadtatnak. Minden tölem vásárolt órához egy igen csinos talmi-aranylánczz és jótállási barcza ingyen adatik. (04—78

1873

•A szövegben felemlegetett „édes apa", az 1799. december 31-én, éjfélkor született Jack Frigyes (ő is órásmester volt, bár sokszor bádogosként szerepel korabeli

iratokban és dolgozott is e minőségében) lehetett a ház építtetője, mert ő 1848-ban három telket is vásárolt az uradalomnak a Zrínyi utca déli oldalán fekvő, akkoriban kimért földjéből.
Ez volt a 25. sorszámú terület, déli szomszédja pedig a szintén megvásárolt 26. fülöpvárosi fundus (Kossuth tér 5.). A harmadik telek (30. fülöpvárosi uradalmi fundus) a tömb átellenes oldalán van, rajta a Batthyány utca 13. számú házzal. Ez az épület másik fia, Jack Ede bádogos tulajdonában volt 1918-as haláláig.
•Az idősebb Jack Frigyes a Polgári Egylet egyik alapítója, 1846-tól haláláig (1881) a Nagykanizsai Takarékpénztár igazgatósági tagja és 1852-től városi kamarás is volt.


ELISMERVÉNY

egynegyed (¼) részvényről, melyre ötven (50) korona lett befizetve

a Király-Sörfőzde Részvénytársaság

Jack Frigyes úr

kétszáz (200) koronáról szóló részvényt

KIRÁLY-SÖRFŐZDE RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

•Az órás-dinasztia utolsó tagja (ő is Frigyes volt) fiatalon halt meg 1914-ben, az első világháborúban.

342. Kossuth tér 6.


Háttérben a ház öregebb és fiatalabb része az 1920-as években
(Az előtérben a műszerek állványát állító tűzoltók a helyi meteorológiai állomáson.

1910-ben került át az állomás az önkéntes tűzoltók Kossuth téri laktanyájába. Az időjárási adatok mérésének és jelentésének feladatát is átvették ihászi Horváth Istvántól, pontosabban: átvette Fenyvesi Sándor tűzoltótiszt. Balra az 1927-ben nyugdíjazott Fenyvesi Sándor.)

Időjárás

A nagykanizsai meteorologiai megfigyelő jelentések: csütörtökön a hőmérséklet: reggel 7 órakor + 16·0, délután 2 órakor + 18·4, este 9 órakor + 17·2.

Felhőzet: reggel borult, délben és este felhős. — Csapadék 1·5 mm.

Szélirány: Reggel, délben és este északkeleti.

1934

(Ekkoriban a helyi lap rendszeresen közölte az előző napi megfigyelések eredményeit.)



Az 1930-as évekből

(Mustos Ferenc üzlete talpas zacskójának részlete. A bolt a ház átépítetlen részében – Kossuth tér 6.a – működött.)

•Itt állt a Sanveber-ház, amelyet 1891-ben a kivitelező Sallér Lajos terve szerint északi irányban vendéglői résszel toldatott meg Pintér Sándor, a már itt működő kocsma tulajdonosa. (Mivel itt volt az állatvásártér, a bővítés előtt a kocsmának kerített marhaállása is volt.)



Az utcai homlokzat az 1891-es terven
(TGYM)

Az épület a 20. század elején már Weiszmayer Lipót tulajdonában volt.
•1807-es adat szerint Sanveber (a név Sanweber, Szandveber, Szanweber, Sandweber változatokban is előfordul) András rézműves (talán József apja) Piac utcán álló háza teljesen leégett. Ez a Fő út 18. számú ház helyén állott.
Sanveber József (1804-1885) asztalos a város vezető iparosai közé tartozott. 1850-től városi tanácsos lett, elnökként, alelnökként vezette a Polgári Egyletet, harminc éven át volt a Nagykanizsai Takarékpénztár igazgatóságának tagja.
Nekrológjában volt városbírónak nevezték, de erről további adatot nem találtam.
•Fia, az ifjabb Sanveber József 1842-ben született és korán (1877) halt meg.
Az unoka – szintén József (1869-1944) – már zalabaksai földbirtokosként élhetett, mert nagyapja hosszú életében viszonylag jelentős vagyont halmozott fel.
A Kisfaludy és Batthyány utcák egyik sarkán (Batthyány utca 21.) birtokolt házat.



A legifjabb Sanveber az első világháború idején

•Idősebb Sanveber József e háza a fülöpvárosi 27. uradalmi fundusra épült. Azt eredetileg Birkheim Alajos vette meg 1847-ben, de 1853-ban már, 1879-ben még Sanveberé volt.

343. Kossuth tér 7.

•A házat 2007-ben bontották le.





Tulajdonosa, egy 1879-es adat, de az 1907-es címtár szerint is, Simon György szűrszabó – szakmája utolsó művelője a városban – volt.
•Nem tudom, hogy melyik égetőben készülhetett a bontáskor itt előkerült régi tégla:



A „B” kialakítása arra utal, hogy a Teleki út 6. számú (szintén szanált, hasonló korú) házból származó másik példány akár „testvére” is lehet:



344. Kossuth tér 9.a (képek még: Kisfaludy utca 43.)

•Az 1860-ban már létező sarokház az 1880-as években Káspár Antal tulajdonában volt. A mai kapu (kerítés) helyén állt az épület másik szárnya.



•A vén földszintes házat feltűnően alacsonyra építették, ahogy akkoriban ez általános volt a szerényebb anyagi lehetőségekkel bíró építkezők háza esetében. Az alacsonyság benyomását erősíti, hogy építése után a tér szintjét is jócskán megemelték.



345. Kossuth tér 11.

•Az épületet Kugler Antal aranyműves emeltette 1910-ben.





•Cége 1842-ben jött létre, és még a második világháború után is létezett.



Kugler üzlete a Vasemberház Ady utcai oldalán
(Az 1970-es évek első felében.)
(TGYM)

Az 1860-ban született Kugler 1938-ban halt meg. A vállalkozást apja (szintén Antal) alapíthatta és fia (szintén Antal) folytatta.

346. Kossuth tér 14.

•Az épület kislakásos városi bérházként épült, 12 lakással.
Szeghalmy Bálint városi mérnök tervezte, a Horváth és Vas cég emelte 1926-ban. A déli szárnnyal 1928-ban egészítették ki a házat.

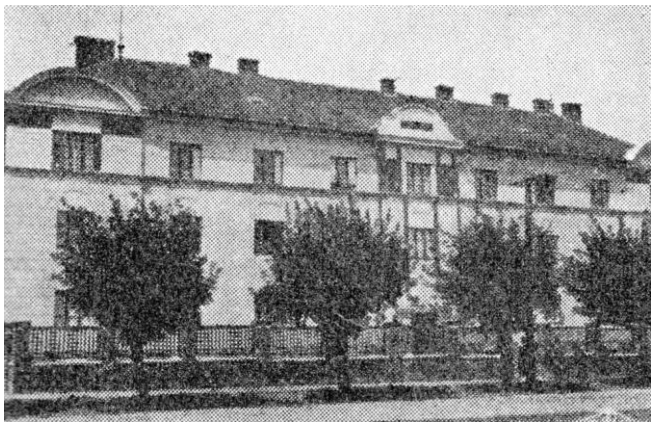

1929
(Neumann Rezső felvétele.)











•Itt volt az uradalom által kimért terület déli széle. Kaan Károly ügyvéd vásárolta meg 1847-ben. Ez lehetett a 29. fülöpvárosi fundus.
A másik, szintén általa megvett fundus (valószínűleg a 28.) a Kisfaludy utca felső részének északi oldala mentén terült el.

•A bérház felépülése előtt a telek nagyobb, beépítetlen, déli része a 15. sorszámot viselte.
A 14. számú telken álló öreg parasztházban (két szobával és egy konyhával) működtette szegényházát a város, az Ady utcai Ispita lebontása után.
A 20. század elején, a világháború előtt, amikor az intézmény már a Teleki utcába költözött a házat Fabick Tivadar városi kertész (főkertész) lakta. A 15. számú üres telken virágokat termelt és kereskedett azokkal.


ÉRTESITÉS.
A nagyérdemü közönség szives tudomására hozom, hogy Kossuth Lajos-tér 15. szám alatti
kertészetemben
élő virágcsokrokat és koszorukat a legszebb kivitelben, jutányos áron készitek. A nagyérdemü közönség szives pártfogását kéri
kiváló tisztelettel
FABICK TIVADAR
városi mükertész.

1907

Nem találtam olyan írást a helyi sajtóban, amelyik Fabick szakmai tevékenysége színvonalát megkérdőjelezte volna.
Sokan hatalmas termete és ereje miatt csodálták. Egyszer a helyi fogdából szökött és menekülő rab balszerencséjére épp Fabick karjaiba futott. A kertész ölébe kapva juttatta vissza indulása helyére.
Ugyanakkor a hajdani hírekből kiderül, hogy időnként elhatalmasodott rajta vonzalma az alkoholos italok iránt, még intézeti kezelésekre is szorult.
1910 nyarán már harmadszor kellet elvonókúrára vitetni. Pedig az előző próbálkozások eredményesnek tűntek: Fabick újra és újra nagy energiával dolgozta végig a tavaszi időszakot, amikor a város utcáinak, tereinek növényzete a legtöbb munkát adta.
Aztán jött a nyár, a feladatok csökkenése, a szabadidő megnövekedése. Ilyenkor a visszaeső kertész „karcos” borral töltött butéliát csúsztatott zakója egyik zsebébe, a másikba egy flaska Parádi víz került. A felszerelés utolsó elemének, a pohárnak a szivarzseb adott helyet.
Így indult a belvárosi kávéházak felé. Útközben jócskán apadtak készletei: a hiányt javarészt maga okozta, de kínálgatott mindenkit, akivel találkozott, még a kávéházakban is. Ahogy változott út közben Fabick kedélye, úgy viselte egyre

nehezebben a visszautasítást, úgy mertek egyre kevesebbek ellentmondani az óriás terhes kedvességének.
1910-ben a városi főkapitány közbelépése javított az áldatlan állapotokon. Egy rendőrtisztjének és egy titkosrendőrének adta feladatul, hogy hajnalig mulassanak együtt a kertésszel, a már „megszelídült" ügyféllel szálljanak a hajnali gyorsra és kísérjék őt az angyalföldi tébolydába. Lehet, hogy az újabb kúra végre érdemi eredményt hozott.
Fabickról, az emberről pedig a következő bocsánatkérése alakíthat ki valamiféle elképzelést bennünk.

Nyilatkozat.

A sétatér öreg őre, Mihály bácsi nagyon haragszik egy idő óta reám. Haragjának okául nem tudok semmit, mert tudtommal én őt soha meg nem bántottam. Néhány rakoncátlan gyerek csufot űz belőle s azt kiabálja neki, hogy én tőlem hallotta, mintha az öreg Mihály bácsi lelopta volna a temető-hid melletti keresztről a Krisztust, vagy mintha azért nem tennének a keresztre, mert ő lelopná. A nyilvánosság előtt ezenel kijelentem, hogy én idáig sokkal nagyobb tiszteletben tartottam az öreg Mihályt, mintsem hogy ellene zuditanám a csufolódó gyerekeket. Ha valamivel okot is szereztem a haragjára, ez tudtomon kivül történt s bocsánatot kérek érte.

FABICK TIVADAR,
kereskedő és v. műkertész

1906

Fabick 1919 végén nyugdíjazását kérelmezte. Döntését indokolta is: újabban szakszerűtlenül munkájába avatkoznak; egy kertész hozzáértésére talán már nincs szüksége Kanizsának, hiszen „erdősök" a várost szépítő sorfákat is irtják.
A helyi lapok utoljára 1920-ban írtak róla főkertészként. 1935-ben, élete 85. évében halt meg Budapesten. Negyven évig működött Nagykanizsán.
•Fabick 1890-ben született fia, Károly a Tanácsköztársaság idején tett szert kétes értékű hírnévre.



A magyar vörös terror hírhedt személyisége a szovjet vörös terror áldozataként halt meg. Valószínűleg 1941-ben.


Fabick (Fabik) Károly

347. Kossuth tér 16. (korábbi számozás szerint)

•A vasút mellett, a saroktelken működött – már a 19. század első felében is – az uradalom pintérsége (benne a kádár lakásával), hordókat gyártva az uradalomnak és a környék gazdáinak.
Később temetői kaszárnya néven az ingatlan is katonai célokat szolgált.
Ennek következményeként ijesztgethette 1897-ben a Zalai Közlöny olvasóit azzal, hogy a temetőhíd városi oldalán született tóka mérete egyre csak nő, lassan „ladikozhatóvá” válik.
A szükséges vízmennyiséggel gond nem lehet, a behívott rezervisták (tartalékosok) biztosítják, mert mosdanak, mert mosnak, mert fürdenek.

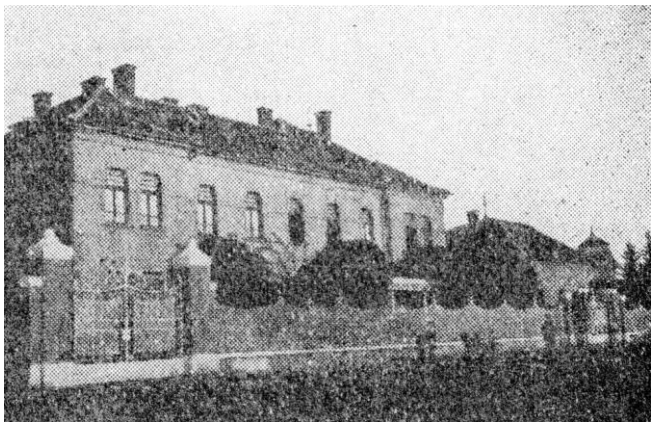

Az 1920-as évek második felében
(Jobbra a parancsnoki épület.)



1940 körül
(Steinhardt László jóvoltából.)

•„Sok keserves bakasóhajok egykori tanyáját” 1912-ben bontották le, hogy helye legyen az épülő méntelepnek.
Annak épületegyüttese 1913-ban készült el. Terveit a szombathelyi Rauscher Miksa alkotta. A kivitelezés Bacsics és Kosák helybeli cégének munkája volt.
Az utcai oldalon, a vasút felőli sarkon állt a parancsnoki lakás földszintes épülete. Északi szomszédságában emeletes épület adott helyet az irodáknak, az állatorvosi és altiszti lakásoknak, a legénység termének. Az emeletes résztől keletre volt az istálló.



2005-ben bontották le a legénységi épület még létező, déli felét




A régebbi istálló (ma orvosi ügyelet)




A méntelep még létező kerítése

1913-ban az új méntelepre a palini telep személyzete költözött be; Palinba a korábban Nagyatádon működő telep került áthelyezésre.

Az új méntelep a hidegvérű lótenyésztés egyik központja lett. Működési területe Zala, Somogy, Vas megyék egészére és Baranya, Sopron, Tolna megyék egyes járásaira terjedt ki.
Az első világháború utáni Magyarország négy lótenyésztési kerületi parancsnokságának egyike Kanizsán székelt.



A kiváló lóápolóknak



A kiváló patkolókovácsoknak

A későbbiekben, a város mérnöki hivatala 1937-es terve szerint az intézmény bővült. A kórházkápolna és az emeletes épület között készült el a földszintes legénységi épület, az istállótól keletre a kocsiszín, még keletebbre egy újabb istálló.



A kép jobb szélén az új legénységi épület sarka
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



A kocsiszín és a beteg lovak istállójának épülete mögött külön áll a patkolóműhely
(1953-ban költözött e helyre a mentőállomás. Mai épületükbe csak a kocsiszín került beépítésre.)
(A kép eredetije Szigeti Gyula tulajdonában.)



Az új istálló nyugati oldalán, az épületek között volt a két szabadtéri lovarda a lovak futtatásához.
A magyar királyi méneskar 1943. évi békehadrendje szerint Kanizsán székelt akkor a nyugati lótenyésztő katonai parancsnokság, amely alá a kanizsai, a bajai, a celldömölki és székesfehérvári egységek tartoztak.
•A terület, amelyet ma a kórház foglal el, 1864 óta nagyon sok változáson esett át. Így talán hasznos lesz, ha itt közlök néhány térképet róla különböző időpontokból.

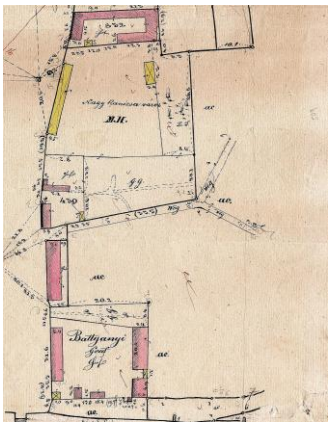

1864 és 1901
(TGYM)

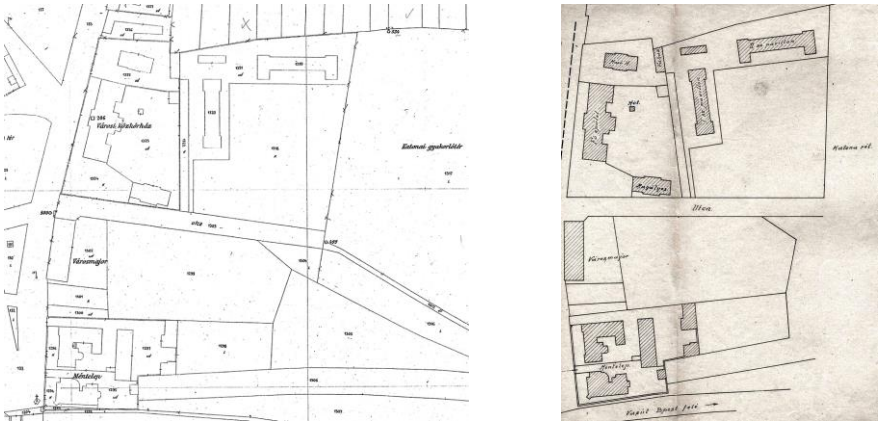

1917 és 1921
(TGYM)

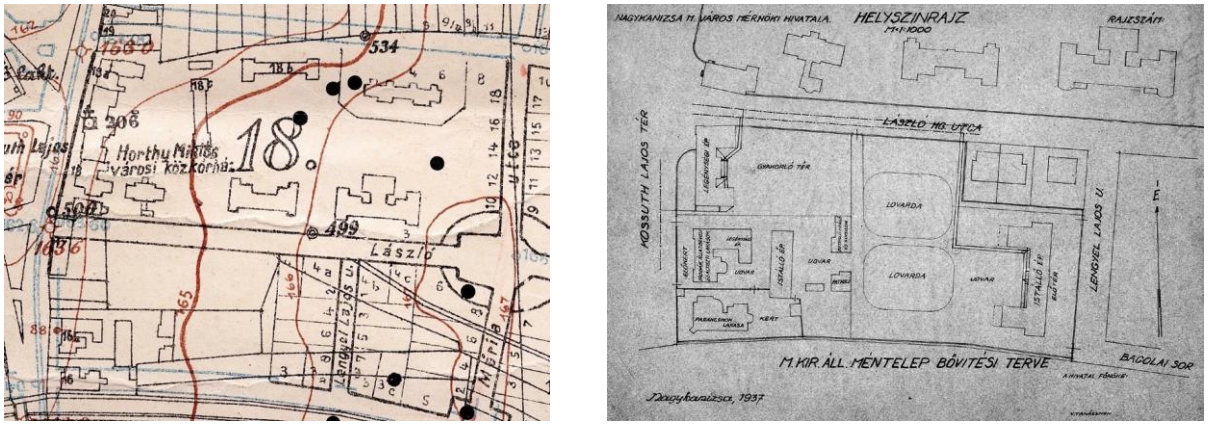

1926 és 1937
(TGYM)



1940
(TGYM)
(A térképen jól tanulmányozható a kórháznak a második világháború kezdetéig kialakult épületegyüttese. A Kossuth tér mentén állt a főépület (2). 1935-ös adatok szerint a terület északi oldalán egy kis faház volt a szomszédja. Ettől keletre volt kialakítva az ugyancsak apró „elmefigyelő". Még keletebbre a belgyógyászat pavilonja (6) követte – ezt a férfiak számára tartották fenn –, majd a fertőző osztály (8). A telek belső részén volt a nők számára kialakított belgyógyászati épület (4). Délen a sarki kápolna szomszédja a felvételi épület (1) volt, mellette a gazdasági osztály háza (3) és a szemészetnek szánt, félkész épület (5) helyezkedett el.)

•A méntelep megszűnése után a kórház vette birtokba az ingatlant, bár a legénységi épületbe először csecsemőotthont telepítettek, a terület keleti felén pedig állategészségügyi intézetek működtek.
Az 1949-ben létesített gyermekosztály elhelyezéséhez 1950-ben a középső, emeletes épület földszintes részére emeletet húztak, majd a szájsebészet számára egy földszintes toldalékot tapasztottak hozzá.



1958
(A középső épület az utca felől.)



1985
(A középső épület északkeletről.)



1974
(Az udvari rész délkeletről.)

A bontások nyomán az épületegyüttesből (többszöri átalakítások után) mára csupán a hajdani istálló (most orvosi ügyelet) és a mai mentőállomás (hajdan kocsiszín) épülete maradt meg. (A parancsnoki épület került elsőként bontásra, mert a Bagolai sor a világháború után meghosszabbításra került a Kossuth térig: eredetileg a Thury utcánál ért véget.)
Eredeti, 1913-as viszont a kerítés, amelynek fém részeit Kohn Samu és Heizer Jenő készítette.

348. Kossuth tér 17. (korábbi számozás szerint)

•A Kisfaludy utca vonalában megyei tulajdonban volt a korábban katonai kórházként, az 1860-as években már katonai ruharaktárként használt épület.

•1848 nyarán ebben és a szomszédos uradalmi épületekben kórházat rendeztek be a honvédsereg számára. A házak padlásain pedig töltényeket készítettek ugyancsak nekik.
1868-ban a város megvásárolta. Az Ispität helyettesítő kórházként akarták használni, de e helyett új kórházat húztak fel 1885-re a szomszédban.
Mégis az épületet (esetleg az ugyancsak szomszédos temetői kaszárnyát) használhatták gyógyászati célokra ezt követően is, mert 1889-ben a helyi lap még hagymázbeteg katonák kórházának nevezi valamelyiket.
•Utcanyitás szándékával bontották le 1926-ban. Ekkoriban már városi istállóként használták.

349. Kossuth tér 18., 19., 20. és 21. (korábbi számozás szerint)
(Kórházkápolna*)

•Nagyjából a Kórházkápolna helyén volt az 1860-as években az erdészeti hivatal és a városi erdész zsúptetős háza.
Utóbbit „városi fővadászlak” néven is emlegették. (A városnak a 19. század közepén 4000 holdnyi erdeje volt.)
•A háznak volt lakója (az 1870-es évekből származó adat szerint) Botfi (Stockhoffer) Károly (1812-1904), 1850-től városi erdőmester. 1852-től 1862-ig városi kamarás (pénztárnok) is volt.
1853-ban jegenyékkel szegélyeztette az országutak mentét Kiskanizsa és Nagykanizsa között, illetve Kisrécse és Iharosberény felé. Ezeket 1889-ben vágták ki, hogy gyümölcsfák kerüljenek helyükre.
Fia, Botfy (Botfi) Lajos ugyan Zalaszentgróton született 1847-ben, de Kanizsán járt gimnáziumba. 1895-ben lett Zalaegerszeg polgármestere. 1900-as haláláig vezette a várost.







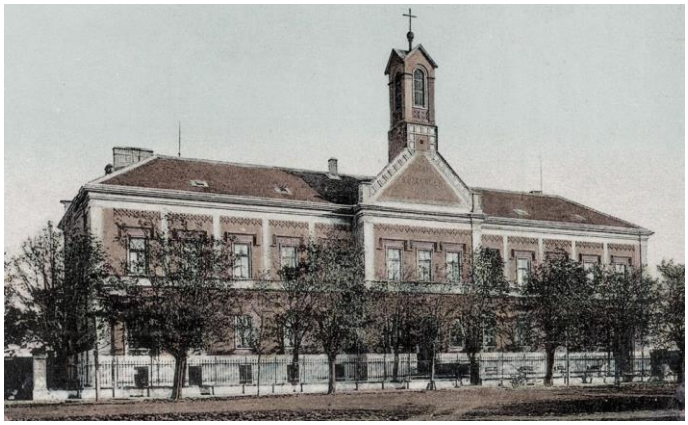

Képek az 1890-es évekből



Az 1900-as évek legelején

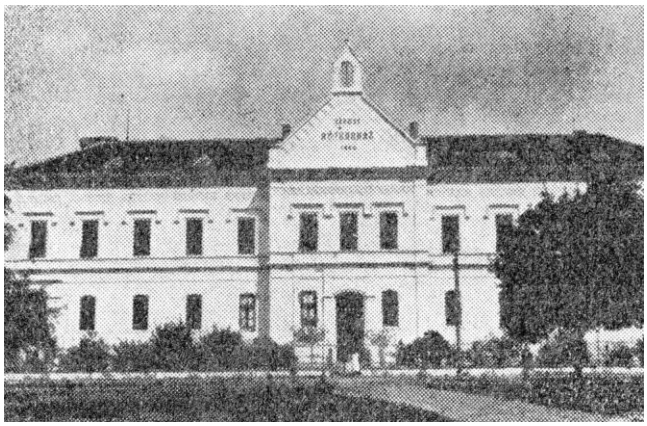

1929



A kápolna építése előtt





1985 körül készült két felvétel

•Az említett házakat északról nagyobb városi telek határolta.
A két telken épült fel 1885-re a város új kórháza 82 ággyal. A mai belgyógyászati épület helyén volt az egyemeletes főépület, tetején harangtoronnyal.
Hencz Antal tervei szerint épült. A Hirschl–Bachrach cég kivitelezte.
•Megnyitásakor a helyi újság részletesen leírta az intézmény egységeit.
A főépülettől délre, de hátrébb állt a fertőző betegeknek szánt pavilon 12 ággyal.
Északra, a másik pavilonban volt a mosókonyha, a fertőtlenítő helyiség és a halottas kamra. Ezek földszintes építmények voltak.



Kisgyerek vizsgálata (1887)

A főépületben a betegszobák, a műtő, az ápolónők lakásai, az irodák, a fürdő voltak és az épület déli végén a szobányi kápolna. A pincében (ma már csak ez létezik) működött a konyha, amelyet étellift kötött össze a felsőbb szintekkel.
A kórházban vezetékes vízellátás is volt. A vizet kútból nyerték.
Az intézménynek összesen 82 ágya volt.
A betegeket négy Szent Vince rendi apáca látta el. A nyelvi nehézségek elkerülésére egyikük horvát, egy másikuk német anyanyelvű „irgalmas néne” volt.



Kórházi terem (1890)

Ekkor készült az időközben felújított, öntöttvas kerítés is.





•Az épületben létesített kis kápolna oltárát gróf Zichy Aladár (1864-1937) tiroli mesterekkel készíttette. Az alkotásban felhasználták az ugyanakkor lebontott, Ispitához tartozó kápolnából származó – szoborral kombinált – Szent Márton képet. Az oltár közepére Immaculata (Szent Szűz) szobra került. Két oldalán Szent József és Paulai Szent Vince szobra állt. Az oltár 1932-ben került át az új, különálló kápolnába.
•A csúcsán keresztet hordó harangtorony eredetileg valóban torony volt. 1887-ben készült harangját Máninger József helyi esztergályos, később kocsmáros ajándékozta 1889-ben.
Máninger ekkoriban bagolai hegybíró is volt, így harangját eredetileg (1888-ban) a kisbagolai szőlőhegyen állította fel. Sokáig ott nem maradhatott, mert a gazdák kifogásolták, hogy a harangon rajta készíttetője neve.




A kisbagolai harangláb manapság
(Harangját 1936-ban öntették Szent Flórián tiszteletére a hegyközség gazdái. Szlezák László alkotásán golyóütötte lyukak emlékeztetnek a második világháborúra.)

E harang sem élte túl az első világháborút. Így gyűjtésből, 1922-ben új harangot helyeztek el a toronyba. Azt 124 kilogrammal, a budapesti Ecclesia Harangművek öntötte.
1926-ban a rogyadozó tornyot lebontották, annak csak elülső falából hagytak meg egy darabot. Így a harangnak egy haranglábat kellett építeni. Ez azonban a Kórházkápolna felépülése után is ott állt annak északi oldalán, mert abba másik harang került.
•Sajnos, az új intézményről gyorsan kiderült, hogy kicsi. A helyhiányt fokozta az épület célszerűtlen kialakítása: a méretével impozáns lépcsőház, a széles folyosók mellett kevés hely maradt a betegek és a személyzet számára.
1909-ben már arról számolt be a helyi lap, hogy 200 beteget ápolnak a kórházban, ahol csak 116 ágy van. Egyes ágyakra valóban két beteget fektettek, de voltak sokak, akiknek így sem jutott normális fekvőhely. Ők csak a földön kaphattak helyet: esetenként hármójuknak tudtak biztosítani két egymás mellé rakott szalmazsákot.
A betegeket nem tudták az elvárható módon szétválasztani: ugyanabban a teremben voltak lábadozók, haldoklók, tébécések és más fertőző betegségben szenvedők, szülés előtt álló, vajúdó asszonyok, újszülöttek.
Csak az elmebetegeket tudták elkülöníteni. Ebben sem volt köszönet, mert nekik a pince jutott.
Ekkoriban kilenc fiatal apáca gondozta a betegeket. Mindannyian az épület két apró szobájában voltak elhelyezve. Nem ritkán maguk is fertőzések áldozatai lettek.
A Szent Vince rend apácáinak első főnöknője a kórházban Habarla Kornélia volt. Ő is csak negyvenkilenc évet élt. 1895-ben halt meg.




A parkban álló szobor állításának időpontját nem ismerem

•1914-ben bővítették a kórházat a két teremből álló, 24 ágyas fertőzőosztállyal. A földszintes, hosszú épület a főépület keleti oldalára került. Hossztengelye észak-dél irányú lett. Székely Nándor városi mérnök tervezte, Fatér Mihály kivitelezte. Ekkor készült el a külön proszektúra is.



Székely Nándor



A új pavilon két hatalmas kórtermében a világháború után a belgyógyászati osztály női betegei kaptak helyet

(Ekkoriban a beteg gyermekek − nemük szerint − még a felnőttekkel együtt lettek elhelyezve.)

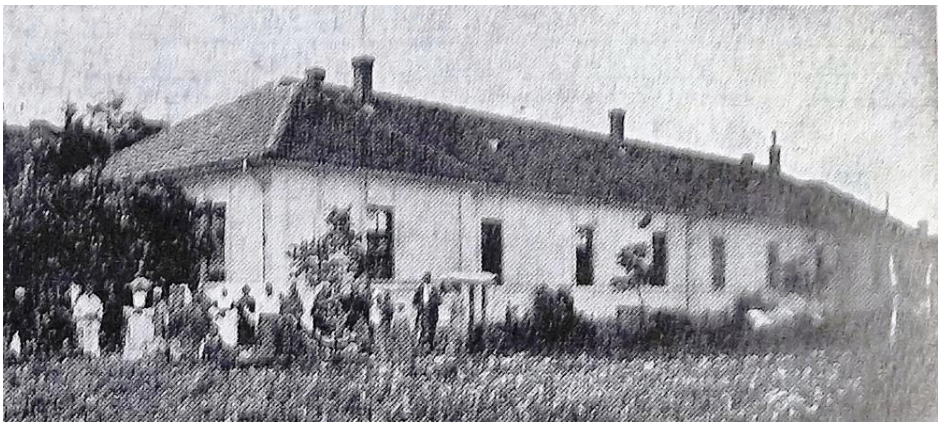

Az előbbi épület az 1930-as évek első felében

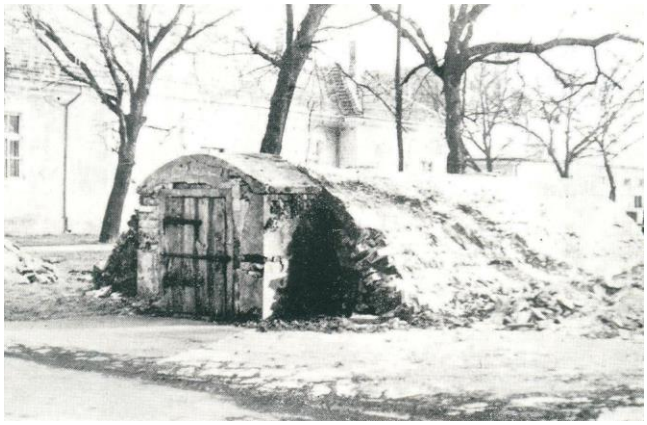

Jégverem is volt
(Mögötte az előző épület nyugati oldala.)

Egy év múlva újabb (az előbbire merőlegesen álló) hasonló épület készült el. Ide is a fertőző betegeket helyezték el, de úgy, hogy a későbbiekben majd tüdőbetegek kerülnek a helyükre. Ekkor is Székely volt a tervező, de a keszthelyi Berényi Béla cége emelte.



Az 1915-ben átadott pavilonban a világháború után a belgyógyászat férfi betegei gyógyulhattak
(Az 1930-as évek első felében készült felvétel.)

Ma már a két öreg pavilon nem áll. Lebontásra kerültek, amikor az 1974-ben átadott új főépület és rendelőintézet számára helyet kellett biztosítani.





1974

•Az 1920-as években Jendrassik Alfréd tervei szerint a kórház jelentős bővítésébe kezdtek.

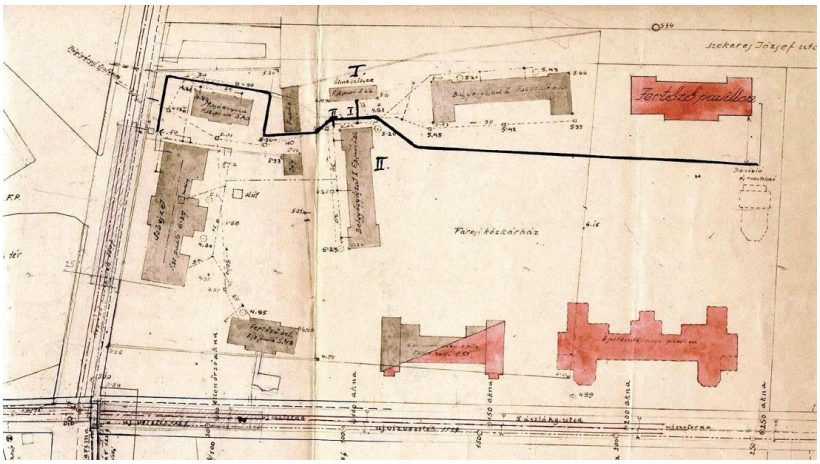

A munkák állása 1925-ben
(Barnával a létező, rózsaszínnel a tervezett épületek. A két színnel az elsőként kezdett, már épülőben lévő gazdasági egység. Két szélén egy-egy földszintes rész csatlakozik az emeletes tömbhöz.)

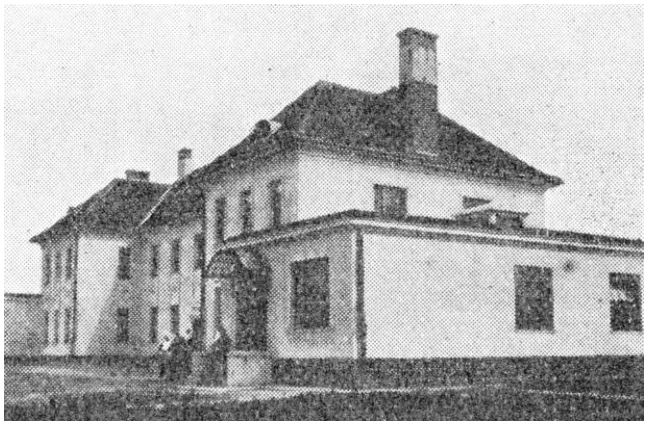

A kórház gazdasági épülete az udvar felől egy 1929-es felvételen
(A ház látható a következő fénykép jobb oldalán is.)

A gazdasági épület 1926-ban készült el a Városépítő és Ipari Építési Rt. kivitelezésében. Földszintjére került a 600 embert kiszolgálni képes konyha, a mosókonyha, emeletén alakították ki a klauzúrát a kórházban szolgáló nővérek számára.



A porta és a hozzá csatlakozó felvételi épület a Semmelweis utcában
(A fotó 1937 előtt készülhetett: a méntelep legénységi pavilonja még nem áll, de helyén már lebontásra került a városmajor öreg épülete. Előtérben a Kossuth tér keleti oldalának járdája.)

Részben felhasználva a megürült régi fertőző osztály elemeit a Sartory Oszkár utóda cég (Kalmár Zoltánnal) alakította ki a felvételi pavilont 1928-ban. Egy évvel később építették elé a kapus lakását, amelyet fedett folyosó kötött össze az előző egységgel. Ezzel kialakult az intézmény új főbejárata: a látogatók a portán (a kapus lakása), a folyósón és a felvételi épületen át juthattak a többi egységbe. (A Semmelweis utca nyugati fele még sokáig nem tartozott a kórház területéhez, nem úgy, mint manapság.)



A felvételi épület 1960 körül



A fertőző osztályt (a térkép felső részén jobbra) 1929-ben adták át
(Az 1985-ös állapot.)

A nyolc (3-4 ágyas) kórteremmel rendelkező fertőző osztályt is a Sartory Oszkár utóda cég (Kalmár Zoltánnal) építette fel 1928-ban.



1961
(Balra az 1928-as toldalék.)

A sebészeti osztály kivitelezője Kertész Béla cége volt. Az eredeti főépület északi végéhez csatlakoztatva alakították ki 1928-ban.
A térkép alsó részén jobbra a leendő szemészeti pavilon alaprajzát találjuk. Az egység építését 1928-ban elkezdték (Fatér Mihály, illetve a zalaegerszegi Müller István és Dénes cége), az épületet fel is húzták, de pénz hiányában a munkák elakadtak. Az emeletes ház tíz kórteremnek (2-8 ágyas) adott volna helyet. Közben viták kezdődtek az elképzelés megalapozottságáról. A minisztérium 66 ágyon itt kívánta gyógyíttatni távoli vidékek trachomás betegeit. Az ellenzők álláspontja győzedelmeskedett, de az új funkcióról még hosszú évekig nem született döntés.

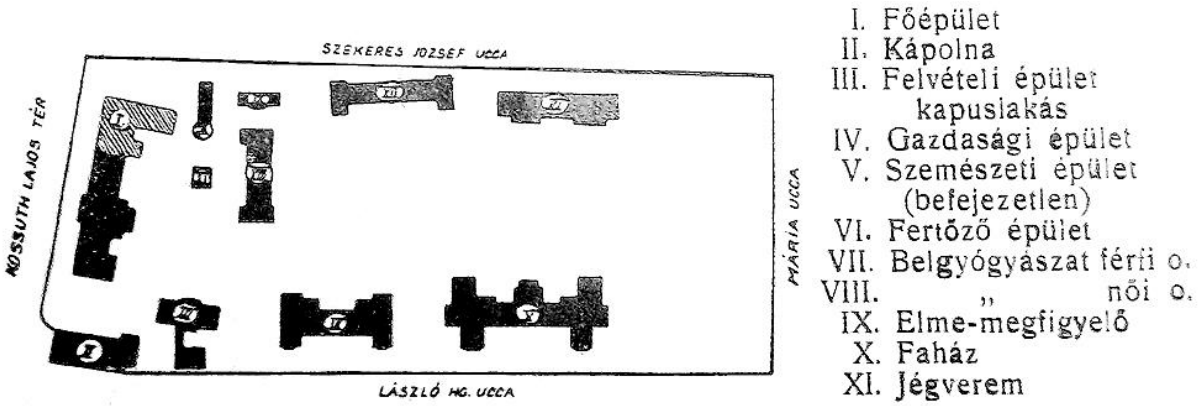

Az intézmény helyszínrajza 1935-ben

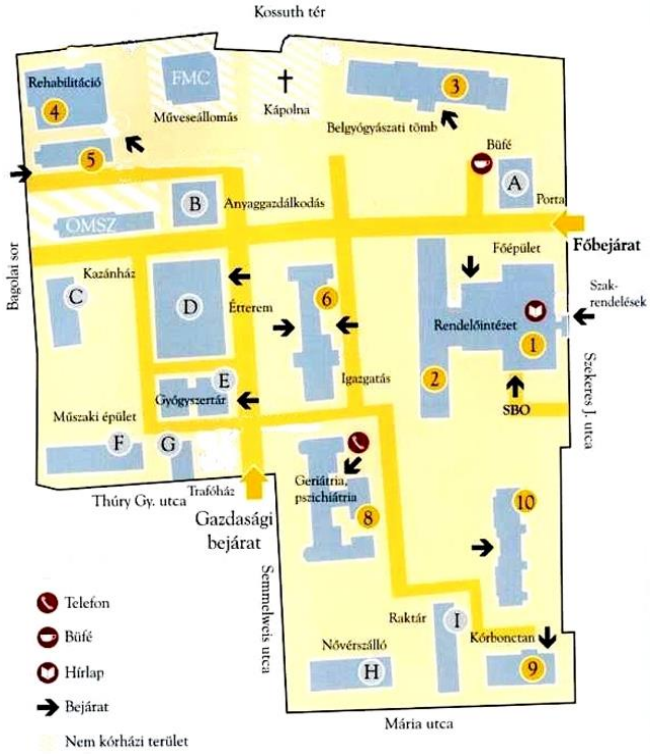

A kórház épületei és funkciójuk 2015-ben

•A kórház akkori telkének délnyugati sarkában közadakozásból, a város és a Népjóléti Minisztérium támogatásával épült meg a kórház önálló kápolnája. 1932-ben szentelték fel Szent Márton tiszteletére.
Terveit Vécsey Barnabás városi mérnök készítette. Kivitelezője Kalmár Zoltán építési vállalkozó volt.



Még áll a harangláb



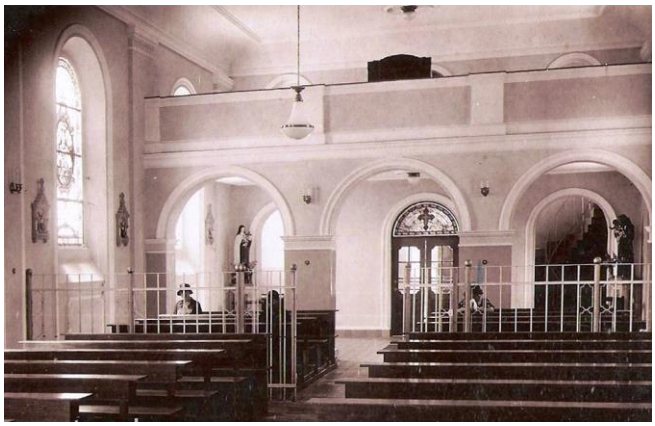

1945 előtt
(Tüttő Jenő felvételei.)







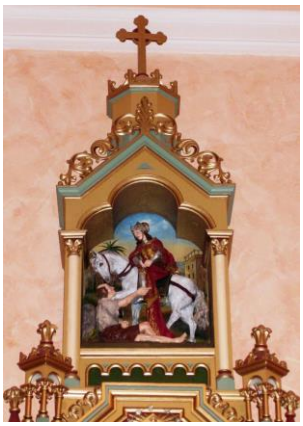


Szent Vince ereklyéje

•Ólomkeretes, színes, adakozók által finanszírozott ablakai Palka József üvegfestő mester műhelyében készültek.
A helyi sajtó egy részük témáját fel is sorolta: Szent Imre, Szent Erzsébet, Boldog Mária Lujza, a Csodás Érem, Szent István, az isteni Bárány, a három erény szimbóluma volt ábrázolva egy-egy ablakon.
A második világháború végén (a temetői híd felrobbantásakor) erősen megsérült ablakokból mára három lelhető fel a múzeumban.
Oldalra Lisieuxi Szent Teréz szobrát állították.
A kórusra egy harmónium került.
A kápolna padjait az időszak neves asztalosmestere, Buday János készítette tölgyfából.
120 kilogrammos harangja az első világháború idején Lengyelországból került a városba. A nagykanizsai 6. gyalogezred tisztikara adományozta.
•Pete Zsolt, a kápolna jelenlegi gondnoka tájékoztatott úgy, hogy e harang még az 1930-as években a Katonarétre került (akkor Kápolna, ma Táncsics térre), majd a háború után kialakított sánci templom tornyába.

Itt tehát, ma már másik harang van, amely adatairól nem tudok semmit. Akár az Ecclesia Harangművek korábban haranlábra állított harangja is lehet.
•Ott, ahol ma a Szekeres József utca nyílik, állt egy öreg, 1860-ban már létező ház (Kossuth tér 19.). A földszintes épület birtokosa Bognár Mihály kályhás volt. Bognár negyvenöt évesen, 1871-ben halt meg.


Bognár Mihály
svéd- és másnemü kályhakészitő,
ajánlja dusan felszerelt
kályha-raktárát,
a legtávolabb vidékekre is elfogad jutányos megrendeléseket és pontosan teljesiti a maga helyszi ei.
Régibb kályhák kijavittatnak vagy kicseréltetnek lehető legolcsóbb árért.
Raktára van: Szentgyörgyvári utca 888. sz. saját házában.

1867

Leszármazottai (István, aki hetvennégy évesen, 1926-ban halt meg, majd Béla) örökölték a mesterséget is. Az 1937-es címtár még e címen hirdette a kályhás dinasztiát.


A Kossuth tér 20. (jobbra) és 21. szám alatt korábban állt házak
(Az eredeti felvétel Gayer Ildikó birtokában.)

350. Kossuth tér 22., 23., 24. és 25.

•A tér belső részén, szemben a jelenlegi Kossuth tér 6. számú házzal – megyei tulajdonban – egy katonai lisztraktár hosszú épülete volt a 19. század közepén. 1868-ban vásárolta meg a város katonai raktár céljára. Ez volt a tér 25. számú háza. Tőle északnyugati irányban még három ház állt akkoriban.



1864 és 1901
(TGYM)



1926 és 1940
(TGYM)

A középső (23. szám) haláláig Benkő Ferenc borbély tulajdona volt. (1915-ben, nyolcvanhét évesen halt meg.)
Benkő arról volt nevezetes, hogy üzlete ugyan sohasem volt, de ő volt a helyi előkelőségek házi borbélya. Így aztán mégiscsak kisebb vagyont tudott szerezni.

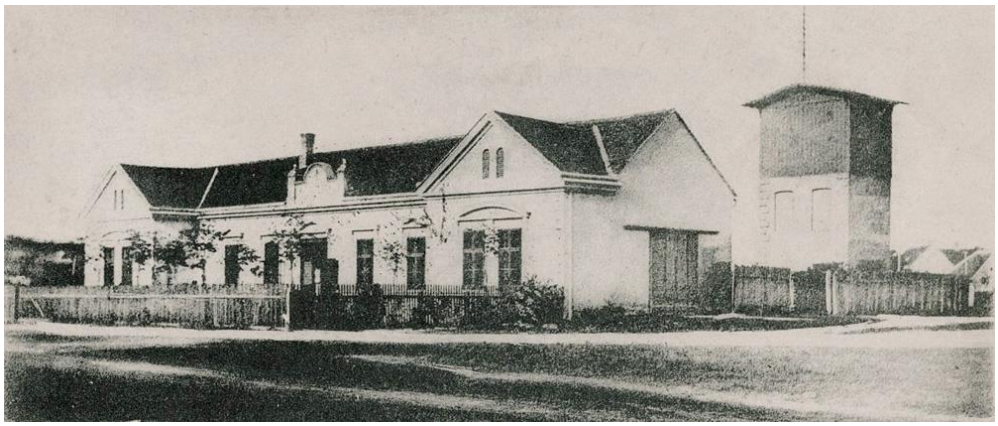

Az 1890-es évek vége felé (TGYM)



1905



A laktanya 1934-es állapota maketten



Pályázati hirdetmény.

Nagy-Kanizsa város rendezett tanácsa részéről közhirré tétetik, hogy a Vásártéren levő raktár épületnek tüzoltó laktanya és szertárrá való atalakitása, továbbá ugyanott a gyakorló torony, istálló és kocsi-zimek épitése, a v. mérnöki hivatal által beterjesztett tervezet és költségvetés alapján elrendeltetett.

Felhivatnak tehát mindazon épitési vállalkozók, kik a fentérintett átalakitási és épitési munkálatok elvállalására pályázni óhajtanak, hogy az ez iránti zárt irásbeli a költségvetési összeg 10%-nak megfelelő bánatpénzzel ellátott és szabályszerüen bélyegzett ajánlataikat f. é. julius hó 19-én d. e. 10 óráig a v. tanácsi iktatóba annál is inkább adják be, mert a később érkező ajánlatok figyelembe vétetni nem fognak.

Az átalakitás és épitésre vonatkozó tervezet és költségvetés valamint a feltételek a v. kiadó hivatalban betekinthetők és ugyanott a netán szükséges bővebb felvilágositás is nyerhető.

N.-Kanizsán, 1892. junius 25.

A városi tanács

•A raktár épületét építtették át Sallér Lajossal (1893-ig, 22 éven át a tűzoltók főparancsnoka is volt) 1893-ra a tűzoltók új laktanyájává. (Ebben az évben Knortzer György lett az Önkéntes Tűzoltó Testület főparancsnoka.)



1904



Az egyesület vezetősége 1904-ben
(Az asztal mögött Lengyel Lajos főjegyző ül. Jobbján Knortzer György.)

•1922-ben nyerték el a tűzoltók (és mentők) a várostól véglegesen a hivatalos státuszt. Ekkor – fennállásuk 50. évfordulóján – helyezték el az őrtorony (ezt 1893-ban kezdték építeni) tanácstermében négy, korábban, kötelességük teljesítése közben meghalt bajtársuk szobrát.
•1929-ben érkezett a városba az első autóra szerelt tűzoltófecskendő. Percenként 1600 liter víz kijuttatására volt képes.
Néhány nappal később – a mozikertben tartott tűzoltónapon – már a nagyközönség is megismerkedhetett az új szerzeménnyel, amely bemutatkozásul a városháza oltásának feladatát kapta. Amint érkezett a riasztás, a népünnepély színhelyéről a piros autó tíz tűzoltóval indult a képzelt katasztrófához. A jármű mögött haladtak a létrás egységek.
Hat perc elteltével az épület tetején már négy fecskendőből zúdult a víz a tetőzetre. A leégni készülő városháza megmentésének főpróbája nagyszerűre sikeredett…

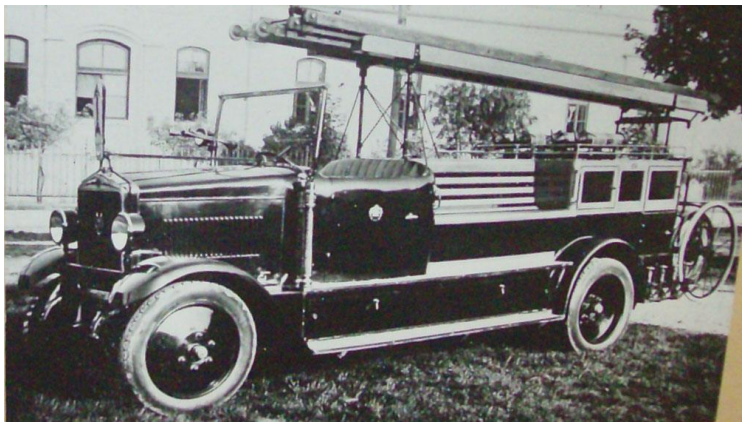

A város első tűzoltóautója

1932-től a város a tűzoltókkal működtette a mértékhitelesítő állomást. A hordóhitelesítéshez ekkor egy új, udvari épületet húztak fel.
A tönkrement, korábbi helyett 1934-ben 17 méteres mászó-tornyot építettek.
•Ugyancsak 1922-ben avatták itt fel az újjászervezett „mentőosztály”-t, amely még 1894-ben alakult az egyleten belül.

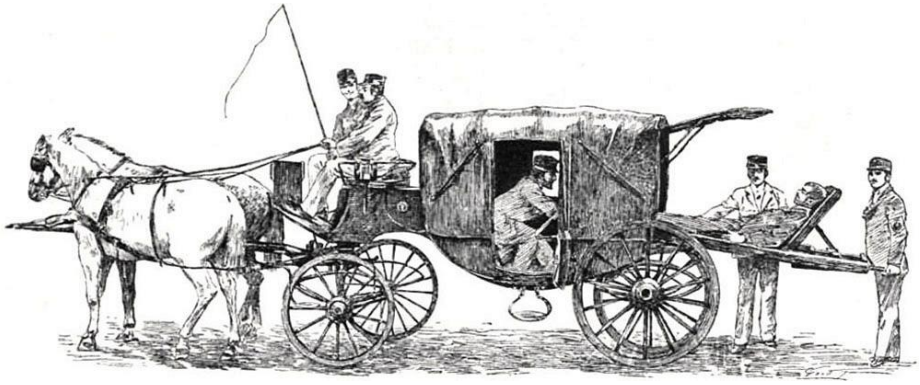

A korszak mentőkocsija (1891)



A helyi mentők 1904-ben

A mentők 1927-ben kapták az első gépkocsijukat, addig lovas kocsikat használtak.



Mentők az 1920-as évek elején



Mentők 1929-ben
(A háttérben látszik a kórház főépületének bővítése.)

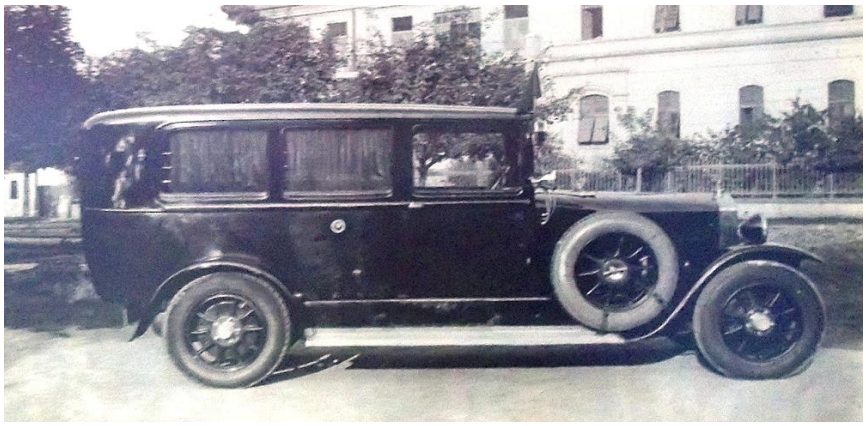

Az újabb mentőautó mögött a már bővített főépület
(A második – magyar gyártmányú – kocsi 1930-ban érkezett meg.)

•1937 és 1939 között a város – a tűzoltóság terjeszkedéséhez – sorra kisajátította és elbontatta a korábban említett három házat (akkor Kossuth tér 22., 23. és 24.), de az északi (Kossuth tér 22.) helyére 1940-ben a Széchenyi téri mázsaházat költöztették.



1937

•A tűzoltóság itteni laktanyáját 1951-ben lebontották. Az intézmény átmenetileg a Zerkowitz udvarba (Ady utca 33-35.) költözött.



Az 1949-es állapot
(Klaszán Sándor jóvoltából.)

A mai állomás (1952-ben vették használatba a tűzoltók) a bekezdésben érintett terület egészét használja.
A főépület meglepetést tartogat az érdeklődőknek. A helyi tűzoltás történetét feldolgozó kiállítás gazdag anyaga tekinthető ott meg.



A mentők 1953-ban lettek önállósítva és költöztek a Bagolai sorra, ahol ma is vannak.

351. Kölcsey utca

•A város legrégebben kialakult utcái közé tartozik. Makoviczky Gyula feltételezése szerint a törökök távozása után (amikor utcák itt még nem léteztek) itt ágazott el a Pécs, illetve a Buda felé vezető út. Utóbbi mentén települt az utca, bár szerepét hamarosan átvette a jelenlegi Petőfi utca.
•A Kölcsey utcát a 18. század közepén Szeglet utcának nevezték, később Patika, Kiskereszt (lásd a Hunyadi utca korábbi nevét), Egylet neveken emlegették. Az utca 1873-ban kapta mai nevét.
•Legtalálóbb talán nem hivatalos neve, a „Kutyaszorító” volt. Főleg az utca északi oldalán voltak annak vonalvezetésével nem törődő építkezések; a homlokzat ritkán lett párhuzamos az utcával, így az helyenként nem szűk, hanem rendkívül szűk lett.



A „Kutyaszorító” emlékét őrző domborműves térkép a 9. számú ház falán





A Czenek-ház (Deák tér 14.) és az utca
északi oldalának eleje 1953-ban (TGYM)

•A déli oldal telkei (kivéve a Hunyadi utca mentén levőket) eredetileg a Deák térig (Fő útig) nyúltak és egy gazdájuk is volt. Így a páros házszámú épületek adatairól a megfelelő Deák téri, Fő úti háznál írok.
•Megjegyzem, hogy az új utcanevek nagyon lassan mentek át a köztudatba.
Talán oka volt ennek az is, hogy a nevek csak elvétve voltak kitáblázva a városban.
1900-ban (akkor is egy sor utca kapott új nevet) egy Szombathelyről városunkba látogató személy – témába vágó – levelét közölte a Zalai Közlöny.
Íme, az írás rövidített (a levélből kihagytam a város fiákerjeivel foglalkozó részeket) változata.

Merre van a Kölcsey utca?

Tisztelt Szerkesztő Úr!

Emlékezetemben még tisztán él a hely, hol ifjúságomnak legszebb éveit töltöttem.
25 éve annak, hogy befejeztem Nagy-Kanizsán tanulmányaimat és evvel egy negyed évszázadra terjedő búcsút vettem városuktól.
Ezen hosszú távollét után végre húsvét vasárnapján eljöttem Kanizsára.
A Koronába szálltam. Miután jóízűen elköltöttem ebédemet, kávéházba mentem, majd pedig a korzóra sétálni. Itt eszembe jutott, hogy az én régi szállásadóm még életben van, valamint arra is emlékszem, hogy fia az elmúlt évben említette Pesten, hogy a Kölcsey utcában lakik.
No, ezt jó lesz meglátogatni!
Odamegyek a sarki rendőrhöz:
„Merre van, kérem a Kölcsey utca?” kérdem tőle.

„Kölcsey utca? ... Nem tudom!” feleli.
No, ez szép, ha még ez sem tudja! gondoltam magamban. Tovább sétálok és egy csoportot látok, melyből egy levélhordó bontakozik ki. Odamegyek hozzá és kérdem tőle:
„Kedves barátom! Nem tudná, kérem nekem megmondani, hogy merre van a Kölcsey utca?”
„Ja! Das was i nit!”* feleli.
Pech! gondoltam magamban. Öt évig voltam nála ellátásban, most mégsem látogathatom. Ha megtudja, bizonyára megharagszik érte!
Így tehát, kénytelen vagyok sétálni. Még pedig, én is arra mentem, merre a többség. A vasút felé, ahol keresztülmentem az „alagúton”.
Bárcsak ne mentem volna keresztül!**
Ezen azonban mégis szerencsésen keresztülestem.
Mentem tovább. Megnéztem a tárházakat, majd eljutottam Kanizsa egyik legszebb utcájába, melyet, mint még emlékeztem reá, Csengery utcának neveztünk.
Utcajelző táblát azonban nem találtam. Az utca első pillanatra elég csinos, csupán akkor vettem észre, hogy ez az utca sem különbözik Kanizsa egyéb utcáitól, mikor egy volt iskolatársam kiáltja át a másik sorról:
„Szervusz, Lajos!”
Megállok és látom, hogy szegény kollégámnak, a velem való találkozás végett be kellett piszkítani, sározni lakkcipőjét, mert a Csengery utcában, két oldalt a járda és a kocsiút között két méter szélességű *sárszalag* húzódik végig, melyen keresztül kellett szegény Vilmos barátomnak úszni.
Örültünk egymásnak, majd elváltunk, én pedig folytattam utamat.
Az utcasarokra érve, felnéztem a házakra, hogy megtudjam, most milyen utcák ágaznak el innét. Hát, legnagyobb meglepetésemre nem találtam utcajelzőt, csupán néhány házon látható világosan a biztosító társaság táblája*** mellett egy-egy házszámjelző. Ezen azonban az idegen nem tud eligazodni, mert ha tudtam is volna valamikor a volt szállásadóm házszámát, akkor sem találtam volna meg, mert ki tud *azokon a tört számokon eligazodni*.****
Amint így gondolkozom, eszembe jut, hogy ezen utcát még az én időmben Fürdő utcának hívták, mert benne gőzfürdő van.
A másik utcának a nevére, mely elágazik nem emlékeztem, odamegyek azon reményben, hogy ott majd találok utcajelzőt. Azonban, a legnagyobb sajnálatomra kellett konstatálnom, hogy mikor a házat újra festették, vele együtt az utcajelzőt is befestették.
Csak most kezd lekopni a házról a festék, és ha valaki megerőlteti szemeit, akkor a következő betűket veheti ki:

K f dy-utca,

amiből arra lehet következtetni, hogy ez Kisfaludy utca, hogy azonban melyik Kisfaludy nevéről, az már a mérnöki hivatal titka.

Tovább, találtam balra egy másik mellékutcát a következő felirattal:

NFő-tér

Utca.

Ilyen elnevezést igazán még sohasem hallottam. Azt tudom, hogy itt óvoda is van, tehát ez bizonyára Óvoda utca lesz, gondoltam magamban. Ezt a nevet azonban csak én gondoltam ki, jó lenne elmenni a másik utcasarokra, ott majd talán megtudhatom ezen utca nevét.

Meglepődtem!!

Nemzetiszínű tábla jelzi, hogy

Nádor utca.

Ez bizonyára a háztulajdonos hazafiságából telik ki, mert miért tenne a város épp ezen utcával kivételt. Amely véleményemet megerősítette az ugyanazon házon lévő, hasonló kiállítású tábla, mely azt mondja, hogy

Kazinczy-utca.

Visszafordultam, hogy folytassam utamat. Eljutottam a Nagykanizsai Takarékpénztárhoz.

Itt már csak bizonyára találkozom utcajelzővel!?

Volt is, de csak egy!

Talán, ha nem lenne, még sokkal jobb volna!

„Deák-tér”, jelzi a tábla, azonban elég elhibázottan, mert a tábla keze a korzó felé mutat. Értelmezze ezt mindenki úgy, hogy neki tetszik! Most elkezdtem következtetni.

Ez a tábla bizonyára, dacára annak, hogy a keze meg van fordítva, mégis a templom felé menő utat jelzi. Azonban, egész jogos valakinek azon állítása is, hogy ez a korzót jelzi, mert ezt máshol tábla nem jelöli, a „Deák-tér” keze pedig a korzó felé fordul.

Rövid séta után megvacsoráltam és betértem a „Központ”, majd pedig az „Otthon” kávéházakba.

Itt csak bámultam!!

Fiatal kereskedősegédekből összeállított kártya-kompániát láttam.

Megelégeltem a sok jót és a vasútra hajtva felültem a 12 óra 45 perckor Bécs felé menő személyvonatra, hogy Szombathelyre utazzam.

Amint kiszálltam a vonatból, felültem a villanyosra és bementem a városba. A városház-palota előtt kiszálltam és miután tudtam a házszámot, egyenesen betaláltam nagybácsimhoz.

Remélem, hogy a további huszonöt éves találkozás már kellemesebb lesz, és talán már akkor lesznek utcajelző táblák, rendes házszámok, sőt, ha szállásadóm még életben lesz és a Kölcsey utcában fog lakni, akkor biztosan azt is meg fogom találni.
Csodálom, hogy Szombathelyen jobban ismerik Nagy-Kanizsát, mint Kanizsán, mert itt meg tudták mondani, hogy a Kölcsey utcát úgy kellett volna kérdeznem: „Hol van a Kiskereszt utca?"
Ezek után maradok a tisztelt szerkesztő úrnak alázatos szolgája
Szombathely, 1900. ápr. 18.

Komáromy Lajos

* „Ja! Das weiß ich nicht!" Azaz: „Nos! Azt nem tudom!"
** Már akkor is?
*** Magyar-Francia Biztosító Társaság.
**** Gyanítom, hogy az említett tört jellegű házszámok a helyieknek sem mondtak sokat.
Például, ami ma a Kinizsi utca 6. szám, az hajdanán, hivatalosan a „Kinizsi utca 1025/919 népsorszám" megnevezést bírta.
•A Zalai Közlöny szerkesztőségének becsületére legyen mondva, hogy amikor (ugyancsak 1900-ban) elkezdték kihelyezni az utcák nevét és a házszámokat jelző táblákat, azt sem hagyta szó nélkül:

Megvan a Kölcsey utca

Eddig nem tudtuk merre van, csak Kaschmetter* levélhordó tudta. Ezentúl azonban minden kételyt kizárólag a IV. kerületben leledzik.
Ezt pedig onnan tudjuk, hogy mostanában szögezik fel az utcajelző táblákat, meg a házszámokat. Rá sem ismerünk szülőföldünkre, olyan nagyvárosias jellege van!
Utcajelző tábláink betűi karcsúak, mint a zsiráf nyaka és azt mondják, hogy Halis István tanácsos, a mi jeles történészünk el sem tudja olvasni a neveket, de vajon ki kérdezi, hogy a betű karcsú-e vagy kövér? Örül mindenki, hogy már van tíz évig tartó epedés után.

* Kaschmetter András



A karcsú betűk

352. Kölcsey utca 1.

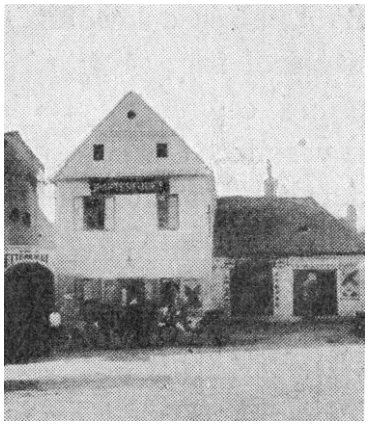
Jobbra a Fasciatti-ház az 1920-as évek második felében

•A közelben cukrászdát működtető Fasciatti Bertalan (ötvennyolc évesen, 1880-ban halt meg), majd özvegye háza állt itt. Az épület adott helyet az 1852-ben alapított Halvax-féle kalapos-műhelynek, amelyet 1905-től modern üzemként működtetett tovább Halvax Károly (Halvax József polgármester testvére) és fia, Frigyes.



HALVAX FRIGYES

divat-kalap-készitőnek

van szerencséje a nagyérdemü közönség becses tudomására hozni, hogy **Nagy-Kanizsán, a régi „Polgári Egylet"** mellett levő

kalap-raktárát

dús választékkal tetemesen kibővitette és a legjobb minőségüekkel felszerelte.

Miután azon kellemes helyzetben van, hogy vevőit a legutolsó divat szerinti **kalapokkal**, minden igényt kielégitőleg, a legjutányosabban kiszolgálhatja, kéri a nagyérdemü közönség szives pártfogását és becses rendeléseit.

E szakmába vágó mindenféle javitást elfogad és a vidéki megrendeléseket postafordultával teljesiti.

1896

(Halvax Károly nyolcvanhat évesen, 1912-ben, Frigyes hatvan évesen, 1921-ben halt meg.)



HALVAX FRIGYES

villanyerőre berendezett kalapgyára és kalap-raktára NAGYKANIZSÁN.

Alapittatott 1852.

Kitüntetve: az ezredéves orsz. kiállításon kiállitási éremmel; az orsz. iparegyesület ezüst diszérmével 1906.

Legnagyobb raktár és választék saját és hazai gyártmányu legjobb minőségü **kalapokban,**

legdivatosabb szinekben, a legjobb anyagból és a legszolidabb kivitelben.

Téli sapkák, gyapju-csizmák, gyapju-talpak és borszürök

Pontos kiszolgálás! mérték szerint is a leggyorsabban készittetnek. Minden e szakmába vágó javitásokat elvállalok. Jutányos árak!

Nyulbőröket állandóan veszek. A n. é. közönség szives pártfogását kérem.

1906

1918-ban a ház az Ipartestület tulajdonába került.

Kölcsey utca 2.

•Korábban a Bayer-ház a Deák tér 13. mellett a Kölcsey utca 2. házszámot viselte. Ma ugyanez Kölcsey utca 4.

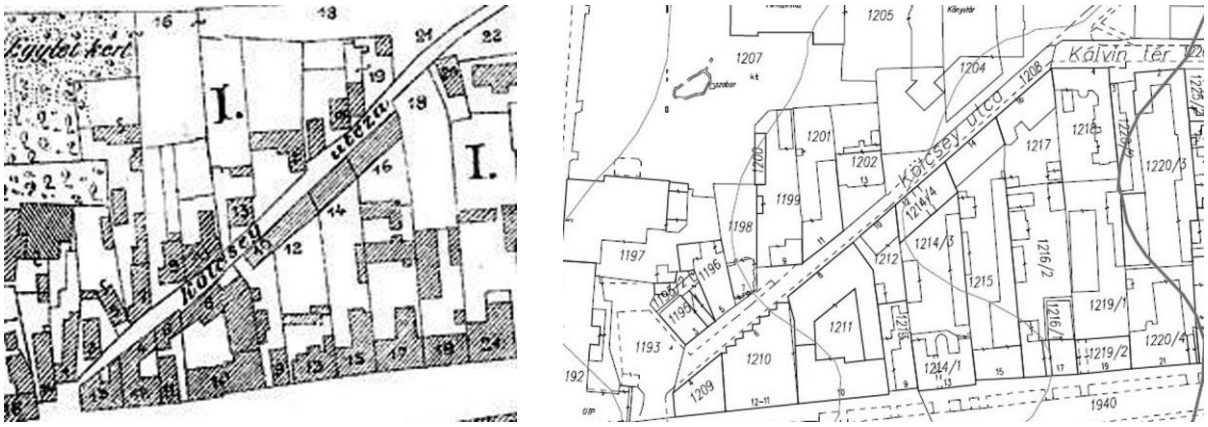

Az utca számozása 1901-ben és ma

353. Kölcsey utca 3.

•Ma dr. Haiszer János fogorvos 1928-ban épített háza van itt. Tervezője, kivitelezője a Horváth és Vas cég volt.
•A helyén állt épület 1733-ban épült, 1919-ben összeomlott.



1907
(A képen balra még áll a Kölcsey utca 3. szám alatti öreg ház.)





Kölcsey utca 4. (egyben: Deák tér 13.)

•Lásd: Deák tér 13.



Kölcsey utca 6.

•Lásd: Deák tér 11-12.

354. Kölcsey utca 7.

•A már lebontott ház Csemits Károly csizmadiáé volt, aki 1893-ban, hatvanhárom évesen halt meg.
Tőle veje, Miltényi (Miltenberger) Sándor cipész örökölte, aki 1877-ben alapította műhelyét és üzletét.

Üzletnyitás.



Van szerencsém ezennel a nagyérdemű közönség becses tudomására hozni, hogy a fő-téren levő Babochay-féle házban folyó évi május hó 3-án

czipész-üzletemet



megnyitottam. (362 1—3)

Ajánlom magamat minden e szakba vágó munkák elkészítésére, mind u r a k, mind n ő k, mind pedig g y e r m e k e k számára; továbbá elvállalok mindennemű javításokat és kivánatra a vidékről beküldött mintaczipők szerint is dolgozok.



Mindenkor rajta leszek, hogy nagyon tisztelt vevőimet készséges szolgálat, valamint kitünő, izlésteljes és mérsékelt áru munka által kielégithessem, a miért is kegyes látogatásért esedezem.



Bátorkodom ajánlásomra még megjegyezni azt, miszerint Keller Ignácz ur czipész-üzletében 4 éven át mint szabász működtem, tehát a helybeli szükségletekkel teljesen megvagyok ismerkedve.

Nagy-Kanizsa, 1877. aprilis havában.

Kiváló tisztelettel

Miltenberger Sándor.



1877 és 1882



Miltényi Sándor

czipészmester

NAGY-KANIZSÁN

Városház palotában.

Alapittatott 1877.

Megnagyobbitott üzlethelyiségemben állandóan *nagy raktárt tartok*

saját készitményü mindenféle

uri-, női- és gyermekczipőkből.

Raktáramra készitett czipők épp oly gonddal készülnek, mint a megrendelt czipők és áruimmal versenyzek a gyárilag készült silány kivitelü és minőségü czipők áruival.

Megrendelésre készitek beteg lábakra orthoped-czipőket és minden e szakba vágó különlegességet.

Megrendelésre készülő czipők a legrövidebb idő alatt készülnek.

Vidékről mérték használatban elegendő egy viseli lábbeli beküldése.

A n. érd. közönséget pontos és jó kiszolgálásról biztositva teljes tisztelettel

MILTÉNYI SÁNDOR

czipész-mester.

1902

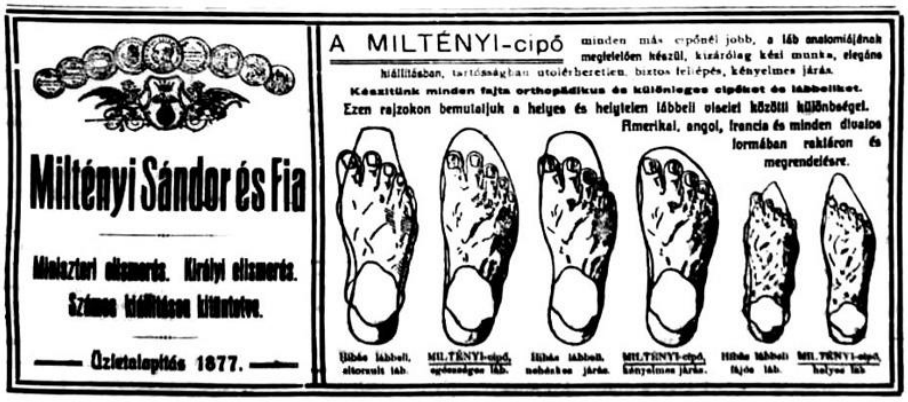

1908

A vállalkozást 1908-tól fiával, Gyulával társulva működtette tovább.



1907



1909

Eötvös tér 3. alatti üzemük fokozatosan erősödött: 1910-ben 35 munkással dolgozott.
Miltényi Sándor 1927-ben halt meg. Hetvenöt éves volt akkor.
•Az 1860-as években még Hajmási-háznak nevezték az épületet. Hajmási Csemits apósa volt. Övé volt a Hajmási-rét is.
A „rét” az Ördög-árok déli oldalán húzódott, széle csaknem a Királyi Pál utca vonalára esett. A Hunyadi utcától (azt a részét akkor még nem építették be) a Kinizsi utca házainak telkéig ért.
A 19. század közepén, amikor még nem létezett a Sugár út, a diákok kedves labdázó helye volt. Akkoriban a labdázás még tömör gumilabdákkal történt és nem a mai focizást jelentette.

Kölcsey utca 8.

•Lásd: Deák tér 10.



A korábban földszintes ház (Pollák József együtt építtette a Deák tér 10. szám alattival) ma

355. Kölcsey utca 9. és 11.

•A még létező régi házak érzékeltetik az utca beépítésének hajdani módját.



Kölcsey utca 9.





A pórfödémes kapualj




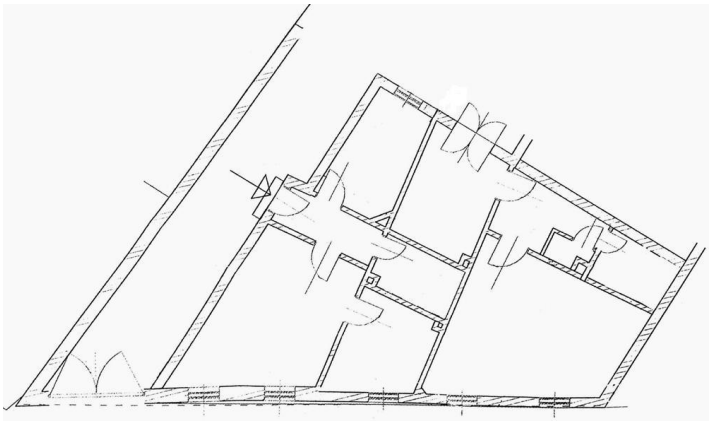

Kölcsey utca 11.
(A ház utcai szárnyának szabálytalan alakja igencsak furcsa alaprajzú helyiségeket eredményez.)

• Michel Ignácnak a 9. szám alatt, saját házában volt köteleket készítő „gyára”. Ezt 1825-ben kezdte működtetni Kanizsán, majd egy ideig Kiskanizsán volt a műhelye. 1860-ban az uradalmi iratokban, mint a kanizsai vámút bérlője szerepel.
1863-tól dolgozott e házban.



MICHEL IGNÁCZ

kötélgyártó N.-Kanizsán.

Tisztelettel jelenti a nagy érdemü közönségnek, hogy ö kötélgyárát, mely 1825 óta Nagy-Kanizsán fönáll, és egy ideig Kis-Kanizsán létezett ismét Nagy-Kanizsára visszahelyezé; gyártása oly szerencsés volt az 1847-iki pesti iparkiállitáson elismerést nyerni. —Egyszersmind biztositja a t. cz. Közönséget, hogy tisztelt megrendeléseöket pontos, gyorsan és a lehetö legjutényosb áron kielégithesse.

Gyára saját bázában egylet-utcza 25. sz. alatt. — Raktára pedig a város templom melletti Tuboly-féle házban létezik.

1863

•A századforduló tájékán már a szemközti házakat (Deák tér 11. és 12.) is birtokoló Vagner család tulajdonában volt a Michel-ház is.
1927-ben vásárolta meg a város.
•A város 1907-es címtára szerint a Kölcsey utca 11. és a Kölcsey utca 4. (ma 6-os számmal áll helyén emeletes ház) számú ingatlan birtokosa Samu József rézműves volt.
Samu ekkorra már Kanizsa egyik legtekintélyesebb iparosává vált. Többször is ipartestületi elnökké választották. Először 1893 és 1895 között, másodszor 1910 és 1914-es halála között viselte a tisztséget.
Műhelye az utca 4. számú házában működött, lakása viszont itt lehetett.
Cégéről további adatok a Deák tér 11. és 12. címen olvashatók.
•Mindkét, a 19. század közepe Kanizsájának hangulatát sugárzó házat érdemes lenne megmenteni az utókor számára.

Kölcsey utca 10.

•Lásd: Deák tér 9.

Kölcsey utca 12.

•Lásd: Fő út 13.





356. Kölcsey utca 13.

•Az itt állt ház Perger Károly városi aljegyző tulajdona volt a 20. század elején.Korábban is a család birtokolta: 1860 tájékán a szitás mesterséget űző özvegy Perger Józsefné.
•Ekkoriban élt a házban a gyerek Biba Zseni (Erdősy Eugénia). Még a járókelők is megcsodálták a gyakran énekelgető kislány szép hangját.
Piringer Róza vette pártfogásába és ő érte el, hogy Bécsbe került, ahol kellő képzésben részesülhetett.
•Itt emlékezem meg Perger József piarista tanárról is.
Némi bizonytalansággal választottam e helyet, mert egyik testvérét ugyan Károlynak hívták, de ő nem feltétlenül azonos a fentebb említett aljegyzővel.

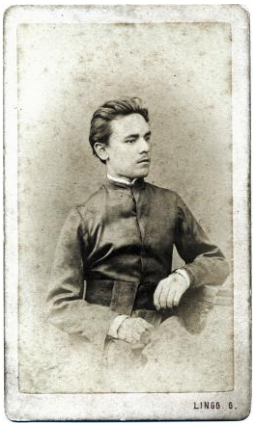

Perger József (1853-1901)

Perger szülővárosában, Kanizsán végezte gimnáziumi tanulmányait.

A piarista rend tanáraként az ország több részén tanított. 1888-ban kinevezték a kecskeméti főgimnázium igazgatójának, majd ugyanott házfőnöknek is. 1897-ben Lévára küldték; ott szintén e két feladatot kapta.
1899-ben hazajött és a helyi főgimnázium tanára lett.

Kölcsey utca 14.

•Lásd: Fő út 15.





Kölcsey utca 16.

•Lásd: Fő út 17.



A Kölcsey utca a Kálvin tér felől fényképezve 1937-ben
(A két úr mögött a Kölcsey utca 16. számú ház. Már nem áll.)
(Pék Pál hagyatékából.)

357. Kölcsey utca 17.

•A 17. szám alatt állt Zapletál Ignác borbélymester két kis háza. A házakat és az 1870 tájékán alapított vállalkozást fia, Simon örökölte.



1920

(Zapletál Ignác 1927-ben, nyolcvanegy évesen, Simon 1939-ben ötvenhat évesen halt meg.)

•1922-től itt volt Quittner Arthur (1892-1944) műhelye. Addig a Csengery út 13. szám alatt tevékenykedett.
Moller Károly és ő lehettek a város első villanyszerelői.

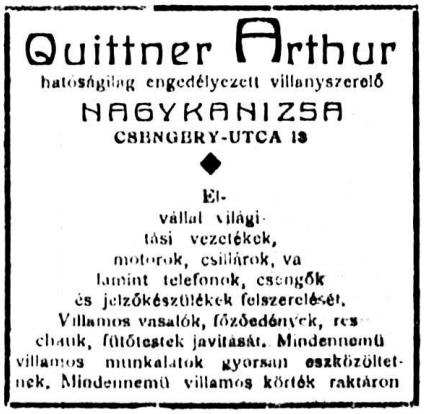

1921



1922



1931

Kölcsey utca 18.

•Lásd: Fő út 19.

358. Kölcsey utca 19.

•Korábban a 19. szám alatt egy keskeny, de északra rendkívül hosszan elnyúló épület (csaknem 35 méter hosszú volt) helyezkedett el.
•1892-ben, az akkor Ábrahám Zsiga tulajdonában lévő házat kibérelte a Kanizsára telepedő Mayer Károly kékfestő.
Vállalkozását fokozatosan vegytisztító és textilfestő üzemmé fejlesztette.



1906

A telken második épületet húzatott fel, 1910-ben pedig az egész ingatlannak tulajdonosa lett.



1910

A cég fénykorában tucatnyi munkást foglalkoztatott, Mayer megalkotta és szabadalmaztatta körforgó kefélőgépét.





1910 és 1911



1921

•A telek épületeit már a két világháború között lebontották.

Kölcsey utca 22. (egyben Hunyadi utca 12.) (valójában Kálvin tér 1.)

•Lásd: Kálvin tér 1.

359. Látóhegy **(Szent Bertalan-kápolna*)**

•Látóhegy Kanizsához tartozott, de Batthyány Lajos egy erdőért elcserélte Festetics Kristóffal. Ezzel Látóhegy nemcsak gazdát, de megyét is váltott: hosszú időre Somogy részévé vált.

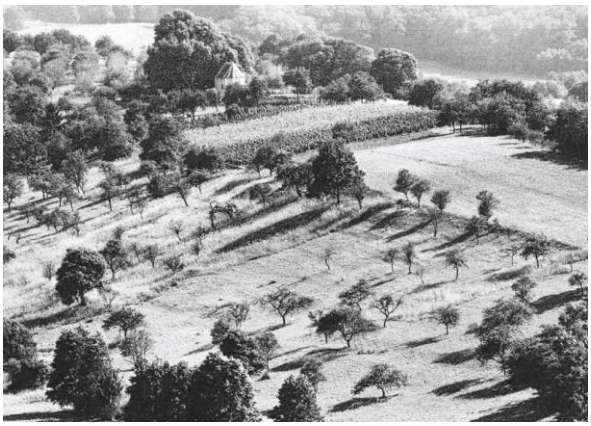

A kápolna környéke az 1970-es években
(Kotnyek István felvétele.)



1891-ben állított fogadalmi kereszt a Hegyhát út déli végén

•A – hajdan a környék legjobb termőhelyének tartott – szőlőhegy kápolnáját 1776-ban Szent Donát, 1816-ban Szent Bertalan titulussal említik.
Harangja 1700-ban készült. A kápolna 1816-os leírása szerint a kis harang haranglábon függött.
Ekkoriban mindkét szent napját körmenettel ünnepelték a gazdák.



Körmeneten (1886)

Az eredeti harangot a világháborúban rekvirálták, így a gazdák 1922-ben újat öntettek a soproni Seltenhofer Frigyes Fiai céggel.



1980 (TGYM)

(Az oltár két oldalán szentek nagy, fából faragott szobrai állnak. E két eredeti szobor mára eltűnt. Ugyan nem gondolom, hogy bárki valamiféle csodára gyanakodna, mégis megfogalmazom a tényt kevésbé szégyenlősen is: több mint kétszáz év és világháborúk után eltulajdonításra kerültek.)

Míg a harangról maradtak fenn adatok, a kápolna létesítésének időpontját, kialakításának változásait nem ismerjük. Mégis, harangjának kora alapján a város legöregebb épületei közé kell sorolni.










•Oltárának megjelenése arra utal, hogy a 18. század közepén készülhetett. Emlékeztet az Alsótemplom egyik-másik egyszerűbb kivitelezésű oltárára. A szakemberek feltételezése, hogy azokat a helyi ferences szerzetesek faragták, ebben az esetben is érvényes lehet.

Nagyjából száz évvel később történhetett, hogy az oltárt először „állították helyre”. Az aranyozott és ezüstözött díszítményeket − az addigra sok helyen lepattogott részeket nem pótolva − igénytelenül lefestették. Az eredetileg ezüst- és aranyfüsttel borított részeket is festékkel fedték.
A felső rész felhőit, két angyalát, többi elemét ormótlan kovácsoltvas szegekkel (az oltár eredetileg szegek használata nélkül készült) háttérként alkalmazott deszkákra erősítették. Ezek és az oltár alsó része ekkor kapták szürke mázolásukat, helyenként sötét csíkokkal. Ugyanilyen csíkokkal tették viharos hangulatúvá az oltár felhőit is. Ugyanekkor tűnhetett el az oltárkép is. Helyén egy dobozszerű mélyedést alakítottak ki, ugyancsak deszkákból. Ettől kezdve itt állt a szobor, amellyel az oltárképet helyettesítették.
(A 2010-es helyreállításkor felső rész durván megfelelő hosszúságúra fűrészelt, háttérként használt deszkáin a szürke festék alól egy régi festmény nyomai kerültek elő. Akár a hajdani oltárkép maradványai is lehettek.)
A továbbiakban, 2010-ig az oltárt jelentősebb beavatkozás nem érte. Csak a szúk dolgoztak rajta csendesen, de eredményesen. Működésük révén a faragott díszek belseje porrá alakult, csak a darabok el nem fogyasztott kéregszerű, külső rétege és a festék miatt őrizték meg formájukat. Az oltár alsó, kép alatti része kevesebbet szenvedett a rovarok kártevésétől.
2010 nyarán, a tatarozáskor a menthetetlennek látszó oltár kikerült a kápolnából. Ekkor a különösen szúette részek részben szétporlottak, részben saját súlyuktól is összetörtek. A szétesett oltár darabjaiból egyesek el is tűntek.



2010

Az oltárasztal feletti rész java azonban megmaradt. Így, Szakony Attila 2010 elején a kápolna belsejéről készített fényképei alapján (egyikük fentebb látható) sikerült a helyreállítás.
Az oltárra Carlo Crivelli Szent Bertalan képének másolata került.

2011 tavaszán újra helyén állhatott az oltár.



2011 végén



A fa gyertyatartókat Aranyos László mentette meg
(2014-ben lettek restaurálva.)

•1913-ban az oltár asztallapjába ereklye került.




Az ereklyetartó hátsó lapján az ereklyét tartalmazó mélyedést fából készült lappal fedték, amelyet pecséttel rögzítettek. Mellette egy papírlapon a következő nyomtatott szöveg olvasható:

MCMXIII die 8 mensis Novembris Ego Colomanus Kránitz, Episcopus consecratus Cymaensis consecravi altare hoc et Reliquias Sanctorum Martyrum Victorii et Pii in eo inclusi et singulis Christi fidelibus hodie unum annum et in die anniversario Consecrationis huiusmodi ipsam visitantibus quadraginta dies de vera Indulgentia, in forma Ecclesiae consueta concessi.
EGYHÁZMEGYEI NYOMDA VESZPRÉM

Magyarul:
Én, Kránitz Kálmán, felszentelt címzetes püspök 1913. november hónap 8. napján megszentelem ezt az oltárt valamint Victorius* és Pius** szent vértanuk itt bezárt maradványait és Krisztus minden híve nyerjen bűnbocsánatot, aki a következő egy évben vagy későbbiekben − egyházi szokás szerint − a felszentelés évfordulóját követő negyven napban idelátogat.
EGYHÁZMEGYEI NYOMDA VESZPRÉM

* Victorius valószínűleg Szent Victor szaracén származású katona vértanú lehet, aki Maximianus császár idején kínhalált szenvedett.

** Pius esetében nincs határozott véleményem.



•A kápolna melletti, mára felhagyott kis temető létesítésének időpontját nem ismerem.
1950-nel záródóan a fejfák egy részére házilag készített tábla került. Az elhunytak adatait is tartalmazó fém alkotások kedvesen esetlenek és ugyanazon kéz munkáinak látszanak.











2014

•A Csónakázótó délkeleti nyúlványától a Látóhegy gerincére vezető aszfaltos út kezdetének déli oldalán találjuk a Hétbükkfa-forrást.
A hajdani hiedelem szerint itt megjelent Szűz Mária. Ezért az akkoriban itt található kutat (forrást?) Szent-kútként emlegették sokan.

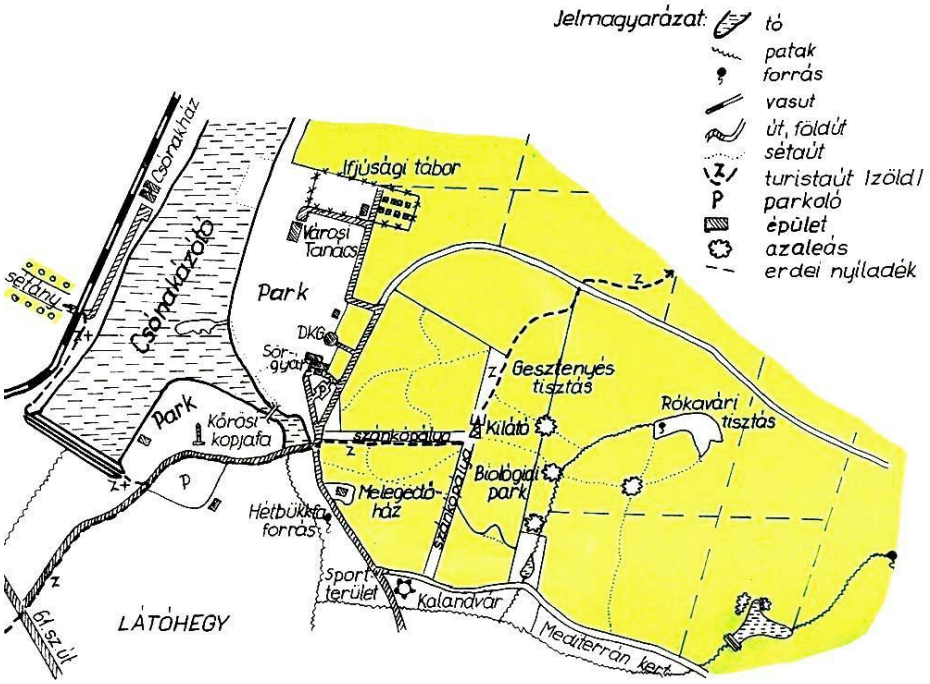

A környék egy 1990-es térképvázlaton



A Kalandvár 1985-ben
(Gerencsér Tibor felvétele.)

•Babochay György polgármestersége idején a Bakónaki-patak (Potyli) keleti oldalán, ahol ma a Csónakázótó déli része, szigete van, városi gyümölcsöst létesítettek. A nagyjából 600 különféle gyümölcsfát az 1887-ben telepítették és 1936 végén vágták ki az akkor még létezőket.

360. Magyar utca



Magyar utca 28.
(Talán a jelenlegi utca legöregebb lakóháza, mert ablakainak párkányzata térdmagasságban van a járda felett.)

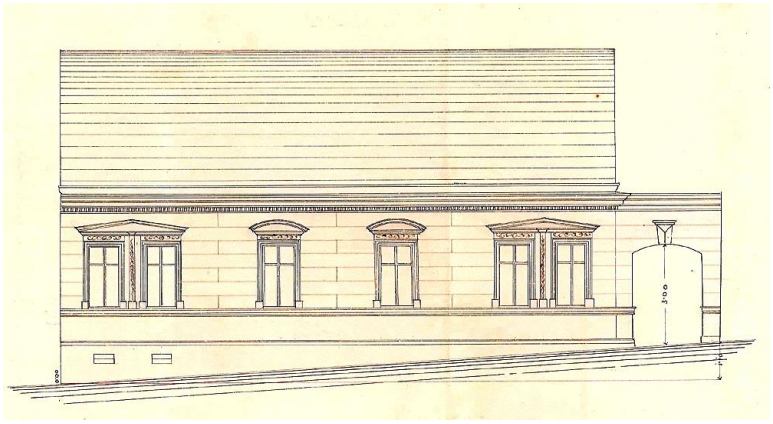

Ez az 1889-ben készült ház állt a Magyar utca 45. szám alatt
(Tervezője Hencz Antal volt.)
(TGYM)





A Magyar utca 54. számú ház helyére 2008-ban került új épület



A Magyar utca 74. számú ház udvara Faragó Márton festményén
(A kép a két világháború között készülhetett. Jobbra a 72-es számú épület.)



A Magyar utca 72. számú ház még áll



A 2009-ben lebontott Magyar utca 76. számú ház

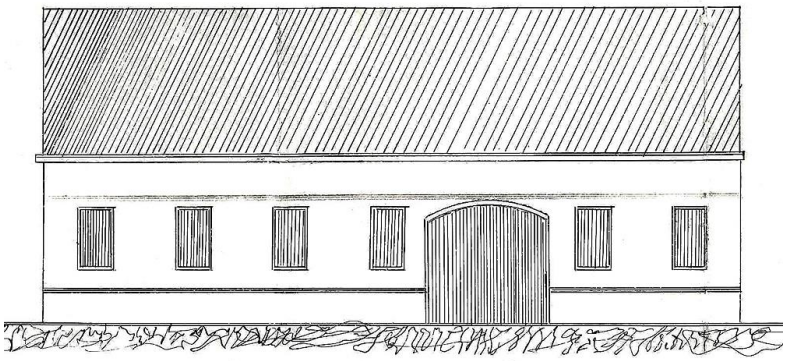

1885-ben a Magyar utca 93. szám alatt épült e ház földműves gazdája számára (TGYM)

Még létező öreg házak:




Magyar utca 64. (balra) és 161.



Magyar utca 171.



•A 1772-ben még Soproni utcaként említik (ezt a nevet később a Teleki utca viselte), majd Bécsi utcának nevezték.
Volt egy átmeneti időszak is, amikor már Magyar utcának hívták az utca belső szakaszát. Egy 1868-as árverési hirdetmény már említi a Magyar utcát, ugyanakkor

a ma Magyar utca 116. számú ingatlant Bécsi utca 1. szám alattinak nevezi, amelyen néhai Stehlik Vencel kertész háza áll.
Feltételezem, hogy első ütemben az út városi kezelésben lévő része kapta meg a „Magyar” nevet. Az így kialakított új utcához tartozott a századfordulóig az Erzsébet tér északi oldala is. Első háza (Magyar utca 2.) addig a Kinizsi utca sarkán álló Kaiser-ház volt. (Ma talán furcsának találjuk e hajdani döntést, de akkoriban az Erzsébet tér jelenlegi méretében nem létezett: északi felén a „Csoportházak” álltak.)
Az egész utca 1873-ban nyerte el mai nevét.
•A város tűzvészektől legtöbbet szenvedő utcája volt.
Az 1851-es tűzben például 59 háza pusztult el, annak ellenére, hogy 1834-ben a város a lajtos-szekerekhez tíz darab kézifecskendőt szerzett be, majd megtiltotta fából építeni, illetve zsúppal fedni a házakat.


Tűz oltása (1887)


Szent Flórián szobra az Alsótemplomban

•Az utca nagyobb része még a 20. század közepén is jellegzetes, a város külső részeire korábban jellemző képet mutatott: a telkek házak közötti, beépítetlen részét magas, függőleges, kátránnyal átitatott, csaknem fekete deszkapalánk kerítés választotta el az utcától. Belátni nemigen lehetett, mert a függőlegesen álló deszkák általában egymást érték; bemászni bajos lett volna, mert felső végük hegyesre volt vágva.

Magyar utca 1.

•Lásd: Erzsébet tér 12.









A gyárkémény alul

361. Magyar utca 2.



A Gutmann-palota (balra) mellett a Magyar utca 2. és 4. számú házak az 1930-as években (TGYM)

•Az ezredforduló után lett lebontva az itteni hosszú, földszintes ház. 1901-es haláláig (71 éves volt akkor) Bauer Miksa fakereskedő birtokolta.


Trifaili fe • kete fény-

kőszén

waggononkint helyben vasp. állomáson, vámmentve

nagy darabok	81 frt
öreg dara	67 frt
silány dara	57 frt

Bauer Miksa
fakereskedő Nagy Kanizsán.

1883

Az 1860-ban is létező épületet 1876-ban már Bauer-házként említették. Akkor Fürst (Feleki) Lajos a város első állatorvosa költözött ide.


Fürst Lajos,

okleveles állatorvos

bátorkodik a t. cz. közönséget tiszteletteljesen értesíteni, hogy állatbetegségek-gyógyitásában több éven nyert tapasztalások, a e tudomány legujabb elvein alapuló ismeretek nyomán elvállal mindennemű

állatbetegségek gyógyitását,

ugy magánosoknál, mint pedig a tekintetes uraságoknál, és biztosit egyuttal mindenkit pontos kész szolgálatról.

Lakik: Nagy-Kanizsán, pesti utcza 84. sz. a.

(150—2,1)

LUDWIG FÜRST,

diplom. Thierarzt

erlaubt sich dem P. T. Publicum die ergebenste Anzeige zu machen, dass der Grund einer vieljährigen thierärztlichen Praxis und daraus geschöpften Erfahrungen

die Behandlung erkrankter Thiere

nach den neuesten Grundsätzen dieser Wissenschaft übernimmt sowohl bei Privaten, als auch bei Herrschaften, — und bittet um geneigten und zahlreichen Zuspruch.

Wohnhaft: Cross-Kanizsa, Pesther-Gasse Nr. 84.

Fürst 1868-as hirdetése
(Lakása akkor a Petőfi utca 16. számú, már lebontott házban volt.)
(Feleki Lajos 1908-ban, élete 69. évében halt meg.)

A ház nagy telke még a Báthory utcáig ért, azon az oldalon is egy épülettel (jelenleg 7. házszámmal egy viszonylag új ház áll ott).
Már új gazdája volt az ingatlannak, amikor 1902-ben a Strém Bernát és Fiai cég fakereskedése nyílt meg udvarán.
•Reichenfeld Albert is – az akkori tulajdonos – itt hozta létre szalámi- és kolbászgyárát 1906-ban. Ezt a világháború alatt átvette özv. Deutsch Albertné (ötvenhét évesen, 1929-ben halt meg), majd 1928-ban fia, Ignác. Utóbbi a vállalkozást a Király utca 36. szám alá költöztette.


Villanyerőre berendezett husfüstölde.

Nagykanizsa, 1906 január hó.

T. cz

Van szerencsém a nagyerdemű közönség szíves tudomására hozni, hogy helyben a mai kor vívmányainak megfelelő villanyerőre berendezett

Kóser-husfüstöldét

kolbász, szalami, hurka, conserv és hushól készült különféle csemege áru gyarat létesítettem.

Ezzel kapcsolatban úgy kényelem, mint tisztaság tekintetében a legkényesebb ízlésnek is megfelelő

eladási és kifőzési éttermet

az Erzsébet királyné-téren, a postával szemben

rendeztem be.

Költségét és fáradtságot nem kímélve oda fogok törekedni, hogy pontos kiszolgálás és ízletes áruk készítésével b. pártfogását kiérdemeljem.

Tisztelettel

REICHENFELD ALBERT.

Postai szétküldések pontosan eszközöltetnek.

Naponta friss áruk.

1906
(Reichenfeld Albert ötven évesen, 1909-ban halt meg.)

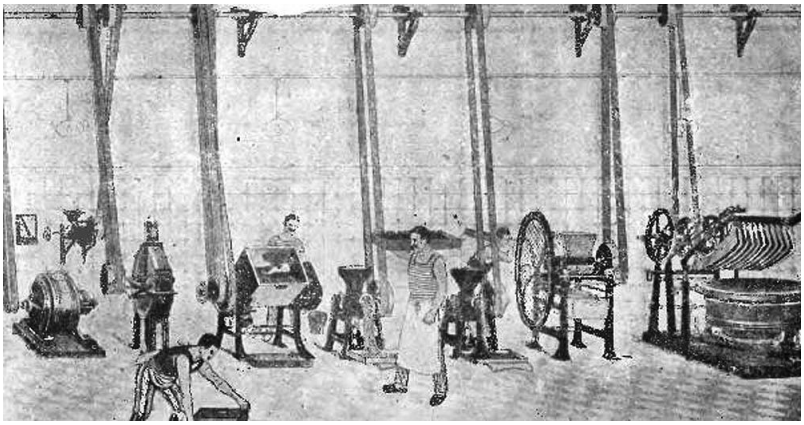

Az üzem képe egy 1907-es hirdetésben

Mészáros azonban továbbra is dolgozott az épületben. Még nem költözött el Deutschék vállalkozása, amikor már létezett Mattersdorfer Mór üzlete, amelyet aztán Kluger (Ede) és Bagladi (Lajos) működtetett tovább.
Itt nyitotta meg 1907-ben Lőwy Sándorné (Steiner Lina), "vizsgázott arcápoló" intézetét. Az érdeklődőket "amerikai porcellán pouder" használatával próbálta szolgáltatása igénybevételére ösztönözni.



1908

Az „okleveles arcmasseure” 1910 nyarán, potenciális ügyfeleit követve, fürdőhelyi (balatonberényi) szalont is nyitott. Ekkoriban már óva intette vendégeit: tartózkodjanak szépítőszerek használatától, bízzanak a természetes eljárások hatásosságában.
Az első világháborút követően dolgoztak itt kovácsmesterek (Boha Lászlót 1925-től Strebeloszky Ferenc követte), Hajó névvel vendéglő is nyílt.

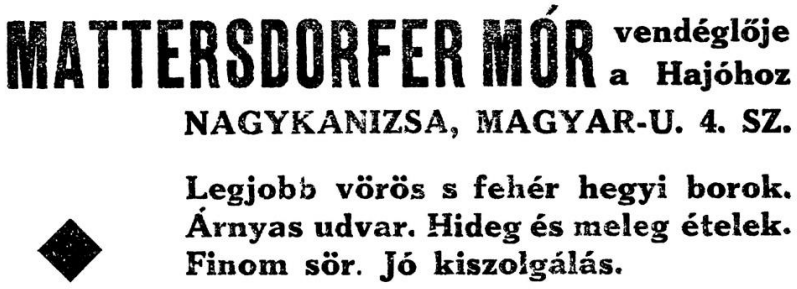

1920
(A négyes házszám elírás.)

•1928-ban id. Koller János (1876-1950) vendéglős, a ház akkori tulajdonosa szikvízüzemet nyitott az udvarban. (Érdekes, hogy a helyi lap szerint 1868-ban ez, vagy valamelyik környékbeli ház Koller József tulajdonában volt.)



1928



1940

•A második világháborút követően az udvar déli oldalán lévő melléképületben sokáig szóda- és hordójelző állomás működött.

362. Magyar utca 3. és 5.

•Itt (Magyar utca 3.), saját házában volt Schável János (hetvenhét évesen, 1910-ben halt meg) lakatos műhelye már az 1860-as években.



1867





Schável János egyik munkája a temetőben (Tripammer utca)



A Magyar utca 3. szám alatti ház (jobbra) 1960 körül

Az 1865-ös alapítású céget a századforduló tájékán Schável Lajos vette át. A műhely is átkerült a Kinizsi utca 2. szám alá.
A költözés oka, a mester személyének változásán túl, az lehetett, hogy Kohn Samu lakatos személyében új tulajdonosa lett a háznak és a műhelynek is.



Egy 1907-es és egy 1911-es hirdetés

Ma már nem áll az udvari részén emeletes épület; évtizedekkel ezelőtt lebontották.

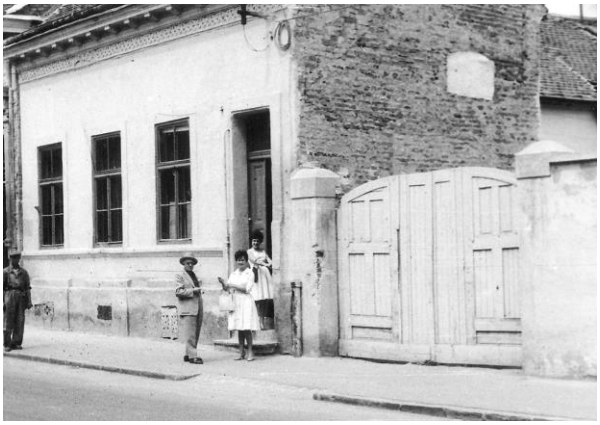
1962-ben Kohn hajdani házából még létezett a kapu
(Balra a Magyar utca 5. számú ingatlan.)
(A kép eredetije dr. Wágner Jánosné (Mohácsi Erzsébet) tulajdonában.)

•Kohn Samu (1869-1936) az időszak legnevesebb kanizsai épület- és műlakatosa volt.





1912



Kohn Samu







Kohn egyik munkája a temetőben (Tripammer utca)

Elismertségét jelzi, hogy munkáiból közterületeinken (például a temetőben) ma is találhatunk jó néhányat.
Kohn 1896-ban kezdte tevékenységét a városban. Hat évvel később már saját háza volt a Hunyadi utcában.
Műhelyt létesített Balatonbogláron is. 1906-ban több alkalmazottja volt, mint kollégáinak együttesen.
1920-ban műhelyét a Zárda utca 5. szám alá helyezte át. A későbbiekben fiával, Király Ernővel dolgozott együtt.
•Markó Lujza, Schável felesége 1895-ben a kihullott haj helyén új és „legsűrűbb” hajjal kecsegtette a helyi lap azon rászoruló olvasóit, akik vásárolni fogják szabadalmaztatott hajkenőcsét.
Valószínűleg kapott vásárlói visszajelzéseket, mert ezt követően évekig nem reklámozta magát. 1901-ben jelentkezett újra, de ekkor már megelégedett a további hullás megakadályozásának ígéretével.





1895 és 1901

•Az 1907-es címtár szerint Skergula Gyula (csak harmincnyolc éves volt, amikor 1912-ben meghalt) cipész volt a Magyar utca 5. szám alatti szűk telken ma is álló ház tulajdonosa. Csak néhány évvel épülhetett korábban, mert a város 1901-es térképe még egy másik épületet jelez itt.



Lakváltoztatás.

Bátorkodom értesíteni a t. közönséget, hogy már 8 év óta fennálló butor s kész kárpitosmunka raktárom most a Magyar-utczán a „Zöldfa“ vendéglő mellett létezik. N.-Kanizsán, 1863 máj. 20-án.

Zotl György, kárpitos.

1863



MARSCHALL JÓZSEF, és ZOTTL GYÖRGY,

asztalos kárpitos

Nagy-Kanizsán,

asztalos- és kárpitos butor raktárunkat

a legolcsóbb leszállitott áron.

A t. cz. közönség arra figyelmeztetik, hogy minden más rakhelyen az én nevem Zottl alatt elkészült kárpitos munkák nem nálam készültek. Ugy szintn található nagy minémüségben elkészült

gabna rosták

a legjobbakból és elvállaltatnak minden e szakba vágó javitások illetékes áron.

Lakásunk van a Magyar-utcza elején 760 és 763 sz. alatt a „Zöldfa“ vendéglő közelében. (1—10)

1864

(Zottl műhelyének címe ma Magyar utca 1. lenne. Marschall a Magyar utca 5. szám alatt fogadta megrendelőit.)

363. Magyar utca 6.

•A már nem létező épület Bozsinovics János (hetvenhét évesen, 1937-ben halt meg) cukrászmesteré volt a századfordulón, aki az 1880-as években került a városba és itt saját készítésű cukorkáival kereskedett.
•Itt lakott Schreiber mészáros, akinek gyermekei közül (iskoláikat részben Kanizsán végezték) Béla (1881-1951), Gizella (1884-1947), Rezső (1892-1970), Zoltán (1893-1977) – Szántó névvel – a kommunista mozgalomban váltak ismertté. A család 1904-ben költözött Budapestre.
•Az ingatlan része volt a ma is létező Báthory utcai ház is, amely számozás és bejárat nélkül látható a 9. és 11. számú házak között (lásd: Báthory utca 9.a). (Időközben – 2009-ben – a házat lebontották.)

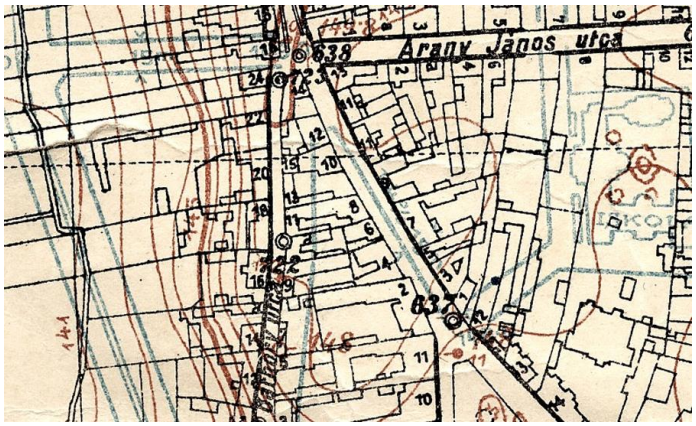

A környék épületei 1926-ban
(TGYM)

364. Magyar utca 7.

•Létezik még Klein Illésnek (hetvenegy évesen, 1909-ben halt meg), a Strém és Klein nagykereskedő cég egyik alapítójának lakóháza.





Valószínűleg ő építtette a 19. század végén.

365. Magyar utca 9., 11., 11.a és 13.

•A 9. szám alatti ingatlanon működött – már az 1860-as években is – a Magyar Királyhoz címzett vendéglő és szálló. 1880-ban hat hálószobával, két ebédlővel rendelkezett.



Előleges jelentés.

Tisztelettel alulirott jelentem a helybeli és vidéki nagyér demü közönségnek, miszerint a magyar utczában levő a

„Magyar Király"-hoz

czimzett vendéglőmet saját vezetésemre ismét átvettem. Tudv án szt, hogy ezelőtt 8—10 évvel is, mikor azinte magam kezeltem, közkedveltségnek és látogatottságnak örvendett, ezuttal is régi jó hirnevét visszaszerzendem, igyekezvén valamint pontos szolgálat, ugy az ételek és italok jutányossága és jósága mellett a közfigyelmet kivivni s a méltó pártfogást kiérdemelni.

A helyiségeket feldiszitettem, s teljes jókerba helyeztem.

Sulyt fektetek arra, hogy „magyar konyha" mellett tiszta s kitünő borokkal szolgálhassak, igy sajátterméső uj badacsonyi „Rizling", „Oporto" és „Burgundit" vegyitve s egyéb fekete s fehér bort méretek a legjobb fajtákból.

Megnyitás **április 2-án** szombaton lesz.

Midőn erről az érdekelt t. közönséget értesiteni szerencsés vagyok, tisztelettel felkérem a szives figyelmet és kegyes pártfogást.

Nagy-Kanizsa, április 2-án 1881.

GÁSPÁR FERENCZ,
tulajdonos.

276 2—2

1881
(Gáspár az „Új Badacsony" névvel bakónaki szőlőhegyi birtokát illette.)

A vállalkozás a két világháború között már csupán vendéglőként volt életképes. A ház északi fele állt legtovább. Az ezredforduló körül bontották le.
•Létezése jó részében itt bérelt magának helyiséget az 1926-ban alakult Nagykanizsai Kerékpár Egylet. Már abban az esztendőben több országúti verseny sikeres megszervezésével hívták fel magukra a figyelmet.



Indul a júniusi verseny
(Neumann Rezső felvétele.)



Az októberi rajt



A zsűri a Városháza előtt
(A három felvételt Tima Sándor jóvoltából közölhetem.)

Az egylet tevékenységéről a helyi lap 1936-os évfolyamában találtam az utolsó híreket.
Úgy tűnik, hogy a kerékpársport barátainak összefogása ambíciókat szült a Nagykanizsai Sport Egylet (NSE) berkein belül is. Azonnal meghirdették biciklis szakosztályuk megalakítását, első versenyüket és továbbiak sorát ígérték. Ezekről azonban nem jelent meg hír a helyi lapban, talán megrendezésre sem kerültek.
•A következő telken – a megosztásig – egyetlen lakóház állt. A századforduló körüli időszakban Rosenberg Miksa birtokolta, akinek itt volt péksége is.



!KÉTSZERSÜLT!

Gyógyfürdőkből hazaérkezett számos személyiség felszólitása folytán az orvosok által annyira ajánlott *karlsbadi*

Kétszersült (Zwieback)

készitését tanulmány tárgyává tettem és azon kellemes helyzetben vagyok, hogy a n. é. fogyasztóközönségnek *naponkint reggel és délután, friss, saját készitményü, kitünö* kétszersülttel szolgálhatok.

Egy darab ára 2 kr.

ROSENBERG MIKSA sütőmester

Nagy-Kanizsán. (*Magyar-utcza.*)

1893

A régi épület helyére az 1930-as évek második felében Baron Pál (1895-1980) ügyvéd építtetett újat.





Sütödét ebben is kialakítottak. Tulajdonosa, az 1911-ben született Goldmann Ferenc pék a „Tiszai sütöde” nevet választotta cégének.



Tiszai-kenyér Tiszai-sütemény

Cserkész-perec

Sütőde megnyitás

A nagyközönség szives tudomására hozom, hogy Magyar-utca 11. sz. ujonnan épült házban géperőre berendezett sütődémet augusztus hó 18-án reggel megnyitom.

Szives pártfogást kér

Kenyérsütés TISZAI SÜTŐDE

Magyar-utca 11.

Fióküzletesek, kihordók felvétetnek

Különlegességeim: Cserkész-perec, hetek multva is kiváló ízletes és teljes elomló luxus sütemények kétszersültek

1937

Ma már ez az újabb épület sem létezik.
A telek üres, északi felét Steiner Ármin vásárolta meg és 1905-ben felépíttette ott lakóházát (Magyar utca 11.a) és udvarában pékségét (pékmester volt ő is). Steiner 1929-ben, hatvanhét évesen halt meg.





•A saroktelken (Magyar utca 13.) létesítette cementáru-, majd ecetgyárát Schmidt Zsigmond. 1942-ben, hetvenkilenc évesen halt meg. Nevét időnként a téves Schmiedt formában is megtalálhatjuk.

Olcsó tüzifa és szén bevásárlási forrás
Schmiedt Zsigmond
cementárugyár, Magyar utca 13. sz.
Telefon 162. Állandóan kapható **Telefon 162.**
nagy hasábu bükkfa erdei ölekben
225 30 magas I. osztályu 40 korona.
„ „ II. „ 36 korona.
Kővágói erdőből házhoz szállitva.

1909

Schmidt Zsigmond
cement-áru gyáros
Nagykanizsa, Magyar- és Arany János-utca sarkán.
Mindennemü szakba vágó munkák gyártása.

1911



Az 1940-es évek második felében

Magyar utca 10.

•Lásd: Báthory utca 13.





366. Magyar utca 14. (képek még: Báthory utca 15.)

•A tömb sarka korábban egy telek volt. Ma a Magyar utcában két ház (12. és 14.), a Báthory utcában egy (15.) áll rajta.











•A 20. század elején Dőri József ügyvéd tulajdonában volt a felsorolt részekből álló ingatlan.
1916-ban vásárolta meg Kohn Samu. Ekkoriban alakult ki a 14. számú ház mai formája, a szép, fedett tornáccal.
1920-ban Ungár Benő (1924-ben, 61 évesen halt meg) borkereskedő tulajdonába került.

367. Magyar utca 19.

•Rotschild Samu terménykereskedő – régi háza helyén – 1892-ben építtette a tervező Sallér Lajossal. Ugyanakkor készült az udvarban az emeletes, mára szintén átalakított raktár.





Az eklektikus utcai épületet a közelmúltban fosztották meg homlokzati díszeitől.

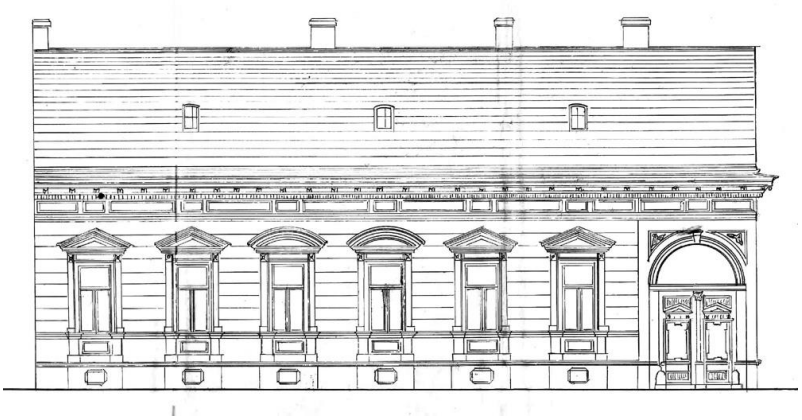

Az 1892-es utcai homlokzat (TGYM)

•Rotschild Samu (dr. Rotschild Jakab ügyvéd testvére) nyersbőrök és termények exportjával foglalkozott. Ezt az üzletágat a Blau M. és Fiai cégtől vette át.



Levélzáró bélyeg 1865-ből

Apja, Rotschild Albert a 19. század második felében rőfösként vált vagyonossá. Az idős Rotschild Samu 1932-ben Sümegre költözött. Nyolcvanöt évesen, 1936-ban érte a halál.
•Itt működött az első világháború után Schwarz Ottó és Hoffmann Bernát által 1924-ben alapított, 50-60 főt foglalkoztató „Stella" Kötő- és Szövőgyár, majd Klein Simon cukorkagyára.
•Az 1943-as telefonkönyv szerint az épületben lakott Dukász Ferenc gépészmérnök, a Magyar utca 108. szám alatti fatelep tulajdonosa.

368. Magyar utca 20.

•A ház 1907-ben – a város címjegyzéke szerint – Samu József tulajdonában volt.





Mai alaprajza az 1910-es években alakult ki, amikor új tulajdonosa, Oesterreicher Samu kialakította az utcai rész északi felén szódavíz üzemét.

369. Magyar utca 23. és 25.

•A 23. szám alatti ház tulajdonosa a századfordulón Turek Géza csizmadia-mester volt.





Turek az 1890-es években kezdte szakmáját művelni.

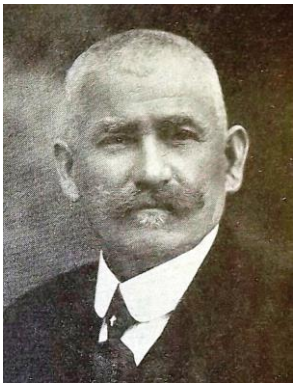

Turek Géza

•Apja és testvére (Gyula, aki 1921-ben, ötvennyolc évesen halt meg) szintén csizmadiaként tevékenykedett. Felmenői is kanizsai iparosok (például szűrszabó, Turek Ferenc pedig – 1848-as adat szerint – szűcs) voltak, már a céhes időkben.
•A 25-ös ház létezhetett már akár 1860-ban, mert alaprajza azóta nem módosult. Ebben az esetben jó néhány átalakítást átélhetett, mai megjelenése azok eredménye.



•A 20. század első éveiben az 1858-ban született Grünfeld Adolf kereskedő birtokában volt.
Grünfeld az 1890-es évek végén költözött Hahótról a városba.

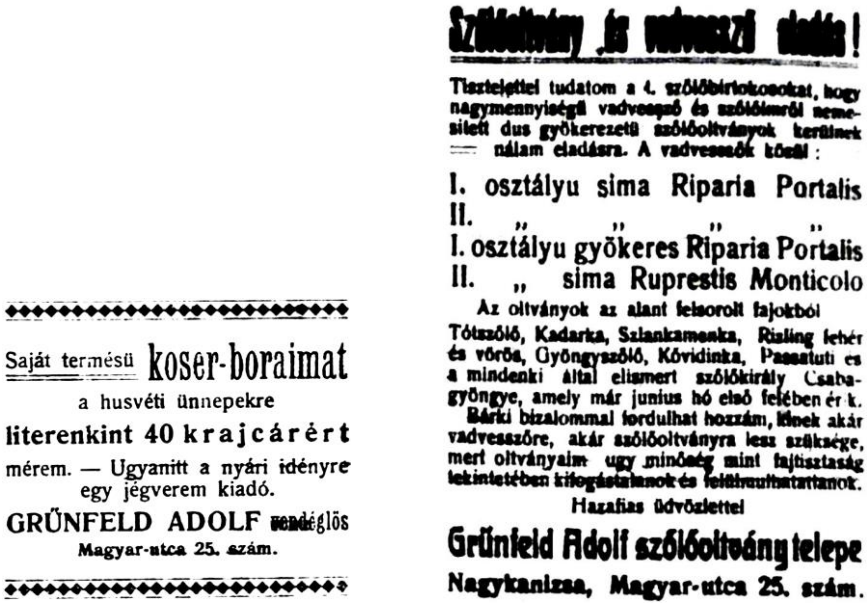

Saját termésü koser-boraimat
a husvéti ünnepekre
literenkint 40 krajcárért
mérem. — Ugyanitt a nyári idényre egy jégverem kiadó.
GRÜNFELD ADOLF vendéglős
Magyar-utca 25. szám.

Szőlőoltvány és vadvesszői eladás!
Tisztelettel tudatom a t. szőlőbirtokosokat, hogy nagymennyiségü vadvesszö és szőlőimről nemesitett dus gyökerezetü szőlőoltványok kerülnek nálam eladásra. A vadvesszők közül:
I. osztályu sima Riparia Portalis
II. „ „ „ „
I. osztályu gyökeres Riparia Portalis
II. „ sima Ruprestis Monticolo
Az oltványok az alant felsorolt fajokból
Tótszőlő, Kadarka, Szlankamenka, Rizling fehér és vörös, Gyöngyszőlő, Kövidinka, Passatuti es a mindenki által elismert szőlőkirály Csabagyöngye, amely már junius hó első felében ér k.
Bárki bizalommal fordulhat hozzám, kinek akár vadvesszőre, akár szőlőoltványra lesz szüksége, mert oltványaim ugy minőség mint fajtisztaság tekintetében kifogástalanok és felülmulhatatlanok.
Hazafias üdvözlettel
Grünfeld Adolf szőlőoltvány telepe
Nagykanizsa, Magyar-utca 25. szám.

1906 és 1910

1912-ben változott tevékenysége jellege, mert megvásárolta az Ockenfuss Gyula galamboki téglagyárát, amelyet tulajdonosa 1906-ban építtetett.

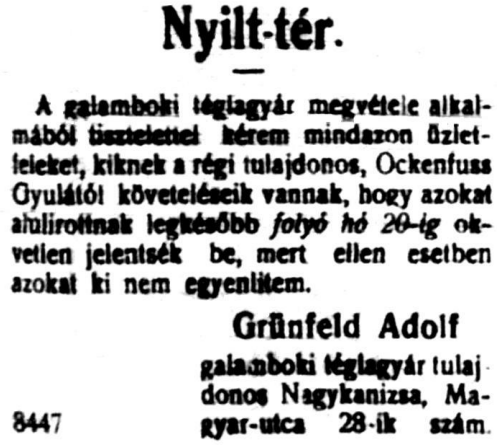

Nyilt-tér.

A galamboki téglagyár megvétele alkalmából tisztelettel kérem mindazon üzletfeleket, kiknek a régi tulajdonos, Ockenfuss Gyulától követeléseik vannak, hogy azokat alulirottnak legkésőbb *folyó hó 20-ig* okvetlen jelentsék be, mert ellen esetben azokat ki nem egyenlitem.

Grünfeld Adolf
galamboki téglagyár tulajdonos Nagykanizsa, Magyar-utca 28-ik szám.

8447

1912
(A házszám téves.)

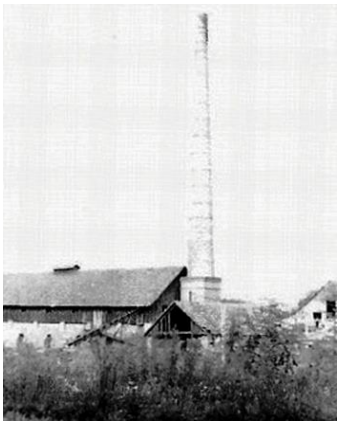

Az 1970-es évek közepén





A gyár Garaboncon előkerült téglái

Grünfeld hamarosan Galambokra távozhatott, mert nevét az 1920-as helyi címtárban már nem találjuk.
(A téglagyártással foglalkozó két Grünfeld, Adolf és Miksa rokonok lehettek, mert Miksa felesége egy hahóti Grünfeld lány volt.)
•1944. május 17-én hajnali kettőkor nagy galamboki tűz oltásához riasztották Kanizsa és a környék községeinek tűzoltóit.

A gyár lángoló téglavető színe, égetője, pajtája, raktára, gépháza fogadta az érkezőket. Reggelig tartott az oltás. A gyár akkori tulajdonosát, Grünfeld Edét (Adolf már nem élt) az egyik közeli kútban találták holtan. Grünfeld elkeseredésében gyújthatta fel üzemét – már elkezdődött a város és környéke zsidó származású lakóinak összegyűjtése – és végzett magával.
Öt nappal később a Zalai Közlönyben a kanizsai főjegyző tájékoztatta az olvasókat, hogy „Nagykanizsán szinte első helyen történt meg a zsidókérdés likvidálása, mialatt más városokban még csak most van folyamatban a gettók beköltöztetése”. Újabb két nap múlva „Érdekes hírek a gettók világából” címmel tudatták, hogy „Nagykanizsán az itt összegyüjtött helyi és környéki zsidók elszállításával gettó-gondok nincsenek, mert egyetlen zsidó sem maradt a városban”.

370. Magyar utca 22. és 24. **(A kötélverő háza*)**

•A 24. szám alatti ház a 19. század első felében épült, klasszicista jegyekkel.









Az udvari rész

Az 1920-as évekig itt működött Rozs Ferenc kötélverő műhelye. Rozs 1930-ban, hetvennyolc évesen halt meg.



A homlokzat meglévő fülkéjébe Szent András apostol – a kötélverők védőszentje – szobrát Wegroszta Zoltán készítette 2004-ben.
•A délről szomszédos telken (Magyar utca 22.) a 19. század közepétől a 2. világháborúig „szappanyos-mesterek” sora működött.
Az első Rosenstock W. A. (ahogy később emlegették: Rosenstock Farkas) volt. Őt 1840-ben már itteni háztulajdonosként említik. Tagja volt az 1842-ben alakult Iparos és Kézműves Egyesület első vezetésének.

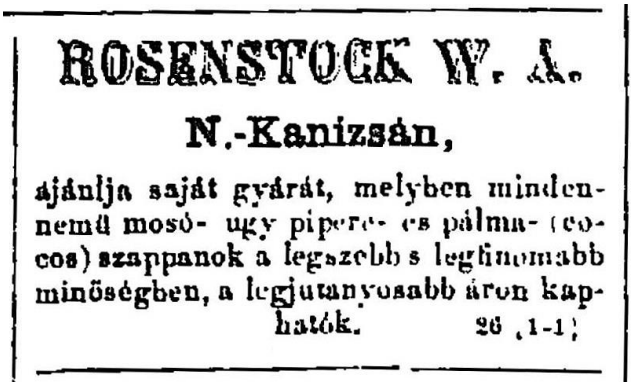
ROSENSTOCK W. A.

N.-Kanizsán,

ajánlja saját gyárát, melyben mindennemű mosó- ugy pipere- es pálma- (cocos) szappanok a legszebb s legfinomabb minöségben, a legjutanyosabb áron kaphatók. 26 (1-1)

1862

•Házában született Rosenstock Kamilla (Emília), aki – Bécsben, Emil Bürdénél tanulva drámai színészetet – neves színésznő lett a századfordulón. Milla Rosen művésznéven vált ismertté. Ő volt – ahogy méltatói állították – a „Magyar Duse”.
•1879-ben Pollák Lipót (1921-ben, hetvennégy évesen hunyt el) alapította itt kristályszóda- és szappangyárát, amelyet fia, Perényi Andor (1924-től), illetve Sándor vitt tovább, ugyancsak e helyen. Nekik tucatnyi munkásuk volt.

Legjobb minőségű **Szinszappan, Kossuth Lajos szappan, Faggyugyertya, Olvasztott gépfaggyu és Mosószóda** legjutányosabb árban nagyban és kicsinyben kapható:

Pollák Lipót, gyertya és szappan-gyárában Nagykanizsán, Magyar-utca 21. sz.
Füszerkereskedés - Hengermalmi lisztraktár.

1911
(A cég címében a 21. elírás.)

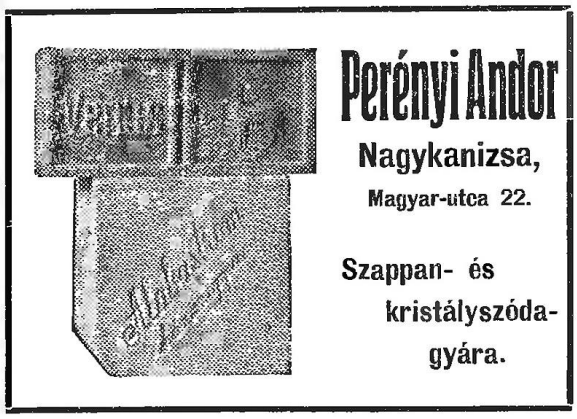

1937
(A hirdetésben az Alabástrom és a Venus elnevezésű szappanok fényképe.)





Pollák gyártmányai az 1896-os „ezredévi” kiállításon

Érdekesség, hogy Pollák Lipót egyik szappanát Kossuth Lajosról nevezte el.

371. Magyar utca 30.

•Bettlheim W. Samu (élete 89. évében, 1908-ban halt meg) hajdani nagy lakóháza ma is áll a Magyar utca 30. szám alatt.





(Csengery 20. szám alatti házát bérbeadással hasznosította.)
E ház a szülők halála után az egyik fiú, Bettlheim Rezső kezébe került, aki Guth Arnolddal 1888-ban alapított vaskereskedést a Vasemberhez.

372. Magyar utca 53. és 55.

•Az utca 53. számú háza a 20. század elején Szántó János (1916-ban, hetvenöt évesen halt meg) építőmester birtokában volt.
A telek déli határa mentén folyt az Ördögárok, hogy aztán egy viszonylag szűk betoncsövön haladjon át az utca burkolata alatt. A méretezés e hibája miatt nemegyszer – akár méter magas – esővíz és mocsok öntötte el az itteni épületeket.





Az építőmester pecsétje és a pecsét tükörképe

Az ingatlanon volt Huszár Antal lakatos műhelye, amelyet 1905-ben vásárolt meg az öreg mestertől Szántó Géza (1877-1952), János egyik fia.
Szántó Géza puskaműves, mérlegkészítő tevékenységet is folytatott.



Értesitès.

Tisztelettel értesitem a nagyérdemü közönséget, hogy

lakatosműhelyemet

Kazinczy-utca 8. sz. alá helyeztem át. Elvállalok mindennemü vasszerkezeti munkát. Fegyverjavitás és bármi mást a legszakszerüebben végzek, használt és tőrött fegyvereket megveszek.

Tisztelettel

Szántó Géza

lakatos és puskaműves

367—3

1920







Szántó Géza két munkája a köztemetőben

Bár a közölt hirdetés szerint műhelyét elköltöztette, de az 1926-os címtár már újra itteni címét közölte. Ezt követően váltania kellett, mert 1927-ben a város megvásárolta az ingatlant, lefedték az Ördögárok Kinizsi és Magyar utca közötti részét, az épületeket elbontották.
Szántó Géza az 1937-es címtárban a vendéglősök között került említésre: már 1929-ben a lazsnaki fogadót működtette a család.


Szántó Géza

•Az 55. szám alatt álló jelentéktelen épület Muraközi József háza volt a 20. század elején.
1915-ös halála előtt ihászi Horváth István anyakönyvvezető lakott benne.
Horváth nyughatatlan természetével (nehéz lenne felsorolni, hány helyen lakott Kanizsán tizenhét év alatt), szokatlan ötleteivel kicsit csodabogárnak számított a városban.
Több egyesülettel került közelebbi kapcsolatba. Kezdeményezésére jött létre 1905-ben a Nagykanizsai Első Kiházasítási Egyletet. Később elnöke lett az Általános Ifjúságképző Egyesületnek. Ő végezte a meteorológiai megfigyeléseket Kanizsán az országos szolgálat részére.
Néhány évvel halála előtt hipnotizőri tevékenységével osztotta meg a város közvéleményét. E vonatkozású karrierjét bírósági ítélet törte derékba.
Aztán Halvax Frigyessel újfajta cipőkrém gyártásába kezdett, annak Sugár úti házában. A tüzet sikerült eloltani.
Még két találmány:



1907 és 1908

(A két hirdetés a Nagykanizsa című napilapban jelent meg. Ennek átmenetileg tulajdonosa és kiadója is volt Horváth István.)

Horváth számomra legmeghökkentőbb tette, hogy 1908-ban kezdeményezte a „szalutáló egyesület" megalakítását.
Tagjai közé a város erősen kopaszodó, vagy már kopasz férfiúit várta. Olyan urakat, akiknek egészségét telente veszélyeztette a köszönés megszokott, a kalap gyakori emelgetésével járó módja.
Az elképzelés szerint ezt a tagok szalutálással helyettesítik majd. Az újfajta üdvözlés kevésbé értékes voltát a szalutálások száma szerint fizetendő (jótékony célokra fordítandó) összeg ellensúlyozta volna.
•Anyakönyvvezetői tevékenységét 1898-tól végezte a városban. Ekkor lett ő a város (első állandó) anyakönyvvezetője és haláláig meg is őrizte beosztását. Hivatalba lépése nem sokkal az állami anyakönyvvezetés bevezetését követően történt. Az intézkedést egyébként tiltakozó tüntetések sorozata előzte meg Nagykanizsán is.
A minisztérium 1895-ben nevezte ki Babochay György polgármestert és Lengyel Lajos főjegyzőt a nagykanizsai kerület anyakönyvvezetőinek.
Még ez év októberében megtörtént az első polgári házasság. A nemzeti színű vállszalagos, fekete „salon" öltönyt viselő polgármester előtt első párként Fürst

Laura és Bolgár (Berger) Sándor jelent meg. A boldogító igen kimondását a nagyszámú érdeklődő lelkes éljenzése követte.
A főjegyző anyakönyvvezetői címe a későbbiekben is megmaradt, de 1896-tól a tényleges tevékenységet anyakönyvezető-helyettes státusszal mások végezték.




Thomka Endre (TGYM)

Ekkor rövid időre Thomka Endre kapta e feladatot.



373. Magyar utca 65.

•A ház elődjében halt meg 1915-ben, 101 évesen Vas József fazekasmester.

Halála előtt 4-5 évvel még önállóan dolgozott itteni műhelyében. Mesterlevelét 1846-ban kapta a helyi gerencsér céhtől. A szabadságharc idején honvéd volt. Fia, unokája, dédunokája is fazekas lett.

Magyar utca 68.

•Lásd: Erzsébet tér 4.a

374. Magyar utca 81.

•1889-ben Varga János a telken álló kisebb házát déli irányban megtoldatta. Az új szárnyat Meskó Károly tervezte, kivitelezte.



Az 1889-es rész
(TGYM)

•A Dózsa György út megnyitásakor sarokházzá váló, már városi tulajdonú épületet 1903-ban átalakították, „elmebajosok háza" lett belőle.
Nem lehetett egy barátságos hely. Egyik részében volt az ápoló lakása, másikban négy *zárka* az „ápoltaknak".
•Az akkori épület már nem áll.

375. Magyar utca 86.



Az üzem 1958-ban (TGYM)

•Itt volt a Konzerv- és Tésztagyár. Az első világháború idején nyitotta Glasgall Vilmos mérnök és Csillag Jenő (1875-1944).

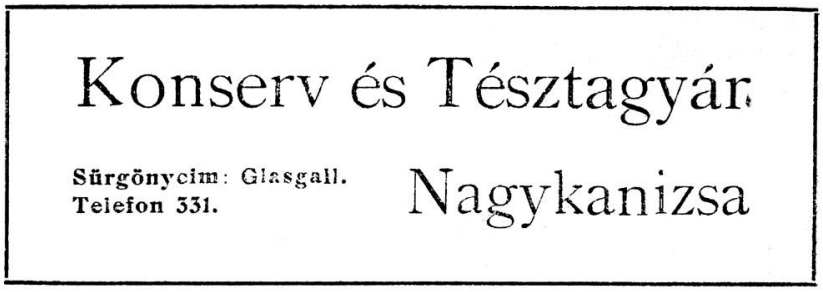

1920

A mai telek észak felé jóval szélesebb, mint hajdanán. E telek déli szélén, a középső részen építették fel a tésztaüzem épületét. Ma, helyén egy jóval hosszabb építmény van, ami úgy is készülhetett, hogy a régi házat keleti irányban bővítették.



A már (1922-től) Csillag tulajdonában levő üzem száz munkással készített gyümölcskonzerveket, száraztésztákat, ostyákat, desszerteket és süteményeket. Termékei javát a környező országokba szállította.



1926



A cég levelezőlapjának részlete
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

•A „tésztagyár” a gazdasági világválság nyomán termelését megszüntette, majd Csillag Zsaki (Csillag Jenőt emlegették így), a fűzvölgyi malom tulajdonosa létrehozta a későbbi „Patyolat” üzem elődjét, ugyanitt.
Az 1943-ban már Pálcsics (Tarján) Ferenc fonálfestő üzeme dolgozott ezen a helyen nagyjából száz alkamazottal. Ugyanekkor épült fel a 600 négyzetméteres gyárterem, ami révén tovább nőtt a termelés és a munkások száma is.
•A 18. század közepén, amikor még a Principális csatornát nem ásták ki, az elődjének számító patak sokkal közelebb volt az utcához, mint a későbbi csatorna. Ekkoriban a Magyar utca e részétől (az utca még alig volt hosszabb) a patakon keresztül vezetett egy út Kiskanizsa északi részébe, a mai Őrtorony utca végéhez. Átjutva a patak hídján, az út északi oldalán az első katonai felmérés (az 1780-as évek első felében) épületet (Berki vendégfogadó) jelez.
Itt volt egy forrás, amelyet a messzi vidék csodás gyógyulásban reménykedői is Szent-kútként tiszteltek és vizétől egészségi állapotuk javulását várták.

Ilyesmiről nem maradt fenn adat. A fogadós vagyoni állapotának javulása sem számítható a csodás jelenségek közé.
A második katonai felmérésen (1858) már nem szerepel a fogadó.

Magyar utca 101.

•Lásd: Kinizsi utca 43.





376. Magyar utca 108.

•A két világháború között Dukász Ferenc gépészmérnök telepe működött itt, amely deszka, épületfa és más építőanyagok forgalmazásával foglalkozott. Jellege azóta sem változott. Sőt! Korábbi tulajdonosai is e célra használták.


DUKÁSZ FERENC
OKL. GÉPÉSZMÉRNÖK
ASZTALOSÁRUGYÁR, DESZKA- ÉS ÉPÜLETFA-KERESKEDÉS
HAJÓPADLÓGYÁRTÁS ★ BÉRGYALULÁS
TELEFON 2-90. SZ. NAGYKANIZSA MAGYAR-UTCA 108.
M. kir. postatakarékpénztári csekkszámla 57985. szám.
LEVELEZŐ-LAP
Kühnel Márton urnak,
Kárász.-



Dukász számolócédulájának részlete
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



Az 1860-ban már létező telepet 1886-ban adta tovább Hirschl (később Hűvös) Ármin (Hermann) és Lipót. 1911-ben került Dukász Dávid marhakereskedő tulajdonába.

Magyar utca 135., 137., 139. és 143.

•Lásd: 377. Magyar utca vége

377. Magyar utca vége

•Az utca vége felé, a keleti oldal mentén a házak sora egy rövid szakaszon hiányos. A 135. és 143. számú házak között kialakult kis terecskére több, az úttól távolabb lévő ingatlan bejárata nyílik.
Még a 20. század elején is földművesek birtokolták a környék minden házát. (1931-ben a 141. szám alatt álló zsúptetős ház leégett. Gyújtogatás áldozata lett.)





Magyar utca 139.

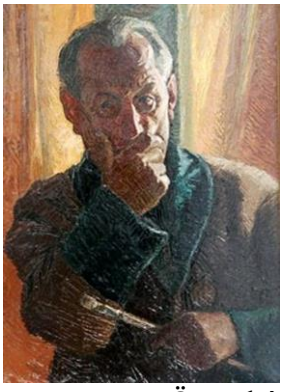



Önarckép és Patyi, a festő felesége

1900-ban a 139-es számot viselő házban született a 2002-ben elhunyt Z. Soós István festő. A mai épület akár szülőháza is lehet, bár nem kizárt, hogy néhány évvel születését követően épült.

•Az Inkey-kápolnától délre, a Magyar utca nyugati oldalának akkori végén (Magyar utca 158.) létezett egy nagy (ahogy akkor jellemezték: sok ezer

négyszögöles) fatelep. A három méter magas kerítéssel övezett telepen szénégető is működött, belsejében kisvasút szállította az anyagokat.
A telepet a város által bérbe adott területen a zágrábi Prpič (a helyiek számára: Pripics) Milán létesítette 1918-ban, miután megszerezte a fakitermelési jogot Pick György (1877-1926) palini uradalmában. (A Szombathelyen élő Pick az első jelentősebb ottani fűrészüzem alapítójaként vált ismertté.)



1922



1919 februárja



Faeladás.

A **Pick-féle vajdapusztai** erdőben **ágfa** kis vasuti kocsiban a Magyar-utcai fatelepig beszállíttatik, úra vasuti kocsinkint beszállítva **120 korona.** Vevőnek az erdőn a fát össze kell szedni s az erdőben vasuthoz lehordani és kocsira rakni.

Befizetések a **Prpics fatelepi** irodában eszközlendők. 522—4

1920

(E területet a szombathelyi Pick Vilmos birtokolta. 1920 őszén halt meg.)

Az erdők kivágott fáját – mindig az aktuális helyre vezetett – „mezei” vasúttal szállították a telepre.

Az 1920-as címtár szerint a fatelep nagyjából tíz munkatársa lakott itt ekkoriban. Nevük alapján feltételezhető, hogy Prpič Milánnal együtt érkeztek Kanizsára.

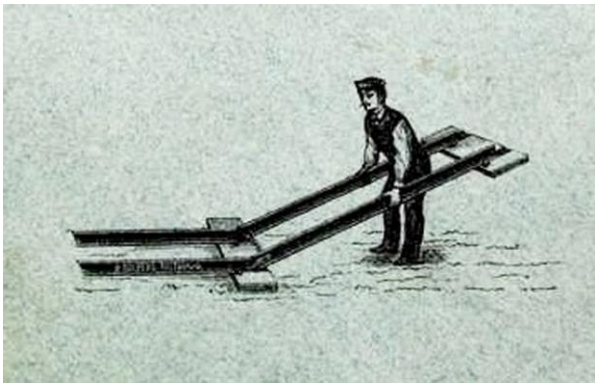

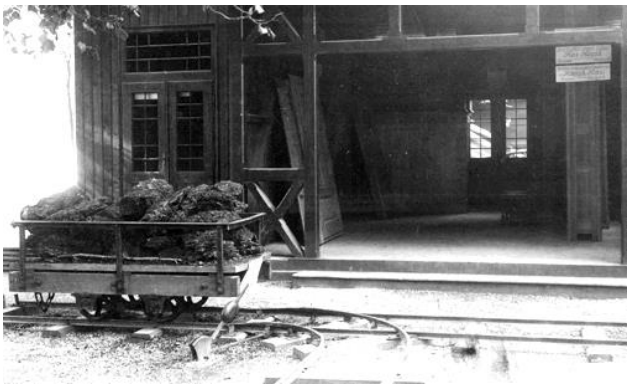

Mezei vasút 1896-ban

A létesítményt (a mezei vasúttal együtt) 1921-ben már a város működtette, majd értékesítette.

Értesitès.

Van szerencsém a n. é. közönség becses tudomására hozni, hogy Nagykanizsa r. t. város közellátási üzemeitől átvettem a Magyar-utca végén lévő fatelepét. Raktáron tartok elsőrendü

tüzifát, szenet, épületfát, deszkát, meszet, cementet.

A tüzifaaprító állandóan üzemben van.

Városi irodám: **Sugár-ut 28.** Telefon **1-57.**

A fatelep telefon-száma: **58.**

A fautalványok a további intézkedésig a városi közellátási üzemeknél válthatók ki. Amidőn a n. é. közönség pártfogását kérem, biztositom, hogy csak jóminőségü árut hozok forgalomba s hiszem, hogy a legnagyobb megelégedésre fogok eleget tehetni a belém helyezett és előlegezett bizalomnak. Teljes tisztelettel

Horváth Viktor.

1922

1923-tól a Strém (Károly) és Eppinger (Izsó) (1882—1944) cég birtokolta. Ekkoriban a tűzifa mellett mindenféle faárut forgalmaztak.

A második világháború után a M. Kir. Útmesterség és helyi telepe (Petőfi utca 46.) megszűnt. Feladatai további végzésére itt hoztak létre telephelyet.

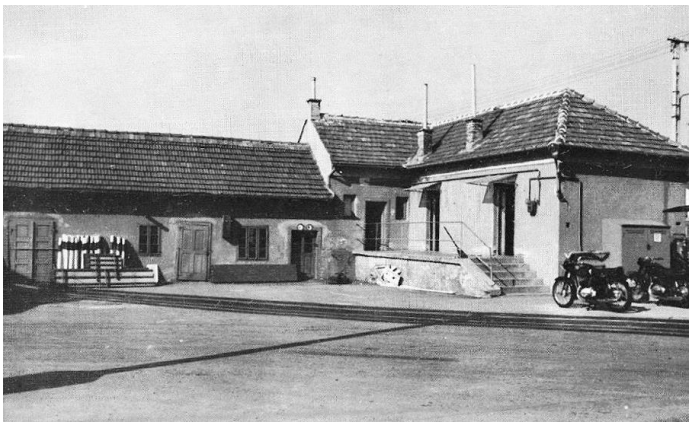

Az útmesterségi telep irodai és szociális épülete az 1960-as években
(A fatelep területe déli részéből alakították ki ezt a Magyar utca 158. számú telket. Az utca a ház jobbra látható szárnyának túlsó oldala mentén húzódik.)

•A megszűnt erdők területéből 1927-ben 500 holdat megvett a város (erdősítésre), másik 25 holdján (Palin és Nagybakónak között) létrejött a rabkertészet.

378. Magyar utca vége

•A kápolna közelében (az utca keleti oldalán, ott, ahol ma az iparvágány halad) épült fel 1912-ben Grünfeld Miksa, dr. Kreisler József és Weisz Bódog (Adolf fia, 1915-ben halt meg) kezdeményezésére a részvénytársasági formában működtetett Herkules téglagyár.

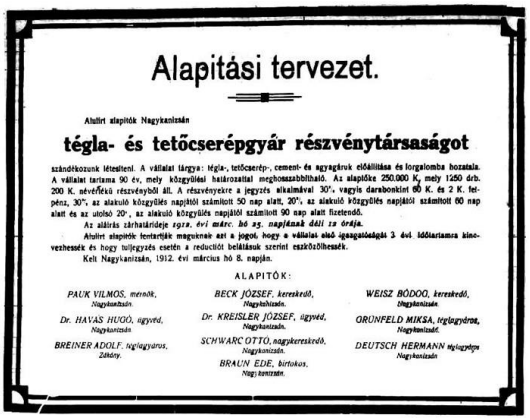

Alapitási tervezet.

Alulirt alapitók Nagykanizsán

tégla- és tetőcserépgyár részvénytársaságot

szándékozunk létesiteni. A vállalat tárgya: tégla-, tetőcserép-, cement- és agyagáruk előállitása és forgalomba hozatala. A vállalat tartama 90 év, mely közgyülési határozattal meghosszabbitható. Az alaptőke 250.000 K, mely 1250 drb. 200 K. névértékü részvényből áll. A részvényekre a jegyzés alkalmával 30% vagyis darabonkint 60 K. és 2 K. felpénz, 30%, az alakuló közgyülés napjától számitott 50 nap alatt, 20%, az alakuló közgyülés napjától számitott 60 nap alatt és az utolsó 20%, az alakuló közgyülés napjától számitott 90 nap alatt fizetendő.

Az aláirás zárhatárideje *1912. évi márc. hó 25. napjának déli 12 órája.*

Alulirt alapitók fentartják maguknak azt a jogot, hogy a vállalat alsó igazgatóságát 3 évi időtartamra kinevezhessék és hogy tulfegyzés esetén a reductiót belátásuk szerint eszközölhessék.

Kelt Nagykanizsán, 1912. évi március hó 8. napján.

ALAPITÓK:

PAUK VILMOS, mérnök, Nagykanizsán.
BECK JÓZSEF, kereskedő, Nagykanizsán.
WEISZ BÓDOG, kereskedő, Nagykanizsán.
Dr. HAVAS HUGÓ, ügyvéd, Nagykanizsán.
Dr. KREISLER JÓZSEF, ügyvéd, Nagykanizsán.
GRÜNFELD MIKSA, téglagyáros, Nagykanizsán.
BREINER ADOLF, téglagyáros, Zákány.
SCHWARC OTTO, nagykereskedő, Nagykanizsán.
DEUTSCH HERMANN téglagyáros Nagykanizsán
BRAUN EDE, birtokos, Nagykanizsán.

1912

A tégla mellett tetőcserepet is gyártott a hatvan főt foglalkoztató körkemencés gőztéglagyár.



Valószínűleg a gyár téglája
(Hasonlók nagy számban találhatók a város épületeiben; más alakú „H” betűvel jelzettek is. Akár Habáék gyártmánya is lehet köztük.)



1913

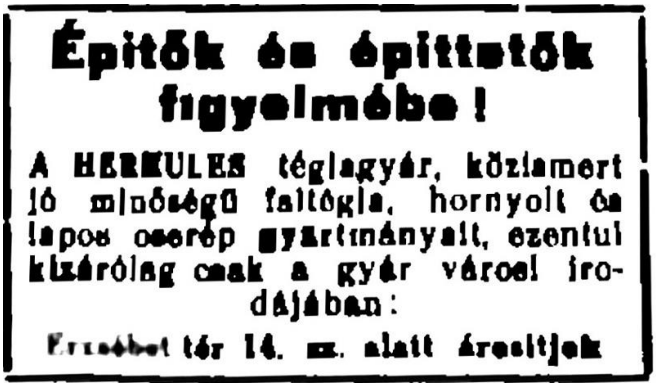

1937

A gyárat 1938-ban felszámolták, felszereléseit értékesítették, épületeit lebontották. Az ingatlan árverésen a Nagykanizsai Bankegyesület Részvénytársaság és a Dél-zalai Takarékpénztár birtokába került.
A cégbírósági iratok szerint a részvénytársaság 1940-ig létezett.

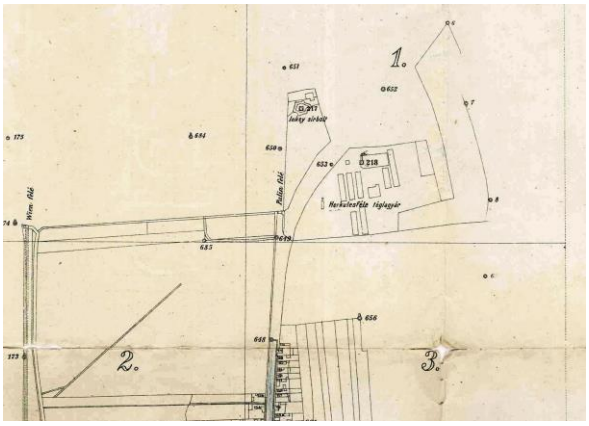

1926
(TGYM)

A második világháború után, amikor már nem álltak az üzem épületei, a város marhavásárteret létesített helyükön.

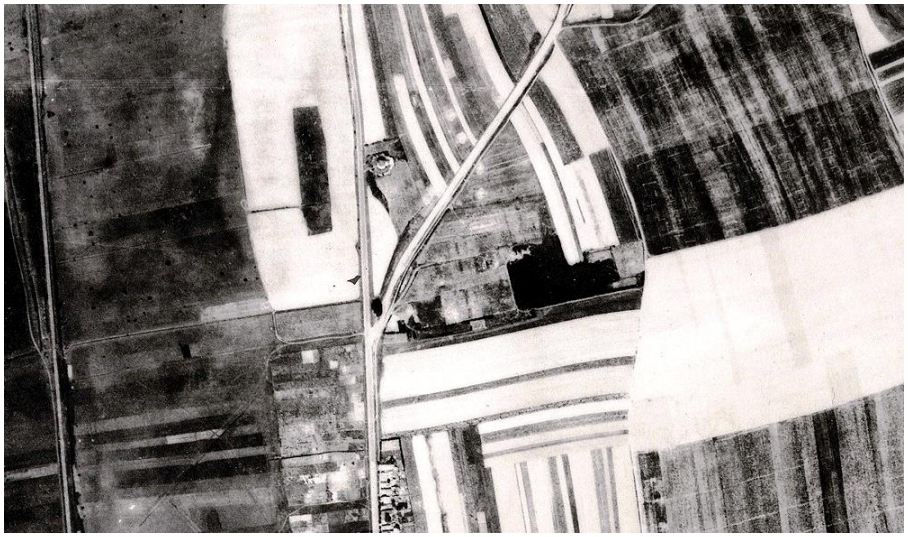
Középen a téglagyár helye és a „Herkules” (az üzemtől keletre fekete, fekvő „L” alakú, nagy folt) egy 1952-es légi felvételen

•A gyár mögött létrejött nagy, vízzel telt bányagödröt 1932-ben népfürdővé nyilvánították. (Korábban tiltották használatát.)



Néhány 1933-as hirdetés

Az új fürdőhely legsikeresebb éve az 1933-as lett. A téglagyár – talán azt remélve, hogy lehetséges konkurálni az ugyanakkor nyitó városi stranddal – jelentős erőfeszítéseket tett a „Herkules” komfortossága növelésére.
Széles, téglával fedett utat építettek a partig, a partra vastag homokréteg került. Öltözőket létesítettek a nők, illetve a férfiak számára, azokat az üzem szomszédos telepén lakó személyekkel őriztették, vízbe vezető lépcsősort építettek. A gyerekek számára kialakítottak egy másfél méter mély, sekélyebb részt, úszómester foglalkozott velük.
Kocsit (buszt) járattak a városközpontból a strandhoz.
Igyekezetük nem volt hiábavaló. Sokan érkeztek a járatokkal, sokan érkeztek gyalogosan. A város úszói, vízilabdázói itt tartották edzéseiket, sőt versenyeiket, mérkőzéseiket is. A város még évekig fizette az itteni edzések költségeit. (A városi strand használata megtöbbszörözte volna e kiadásokat.)
A legfontosabb meccs, a két strand vetélkedése végül a papírformának megfelelő eredménnyel zárult: aki megengedhette magának, a városi strandfürdőt választotta felüdülése helyéül. (1936 kánikulai időszakában ide 500, a városi strandra 1500 vendég látogatott el naponta.)

Talán érdemes megjegyeznem, hogy a „Herkules” nem volt teljesen veszélytelen: többen a mélyebben hideg vizében lelték halálukat.



1940

Amikor a téglagyárat felszámolták, a fürdő is elvesztette fenntartóját. 1941-ben a polgármester a feltételek hiánya miatt kénytelen volt megtiltani a strandolást e helyen.
A második világháború után, a nyugati oldalán még folyt a tiltott fürdőzés, keleten már hordták bele a város szemetét.
A bányagödör a lámpagyári építkezés során lett teljesen feltöltve. Helyét ma az Űrhajós utca keleti felének északi oldalán találjuk, ott ahol az iparvasút kanyarog. A lámpagyár üveggyári egysége is részben felette van.

379. Magyar utca vége (Inkey-kápolna*)

•1702-ben Umsunst János itt építtette fel a Három Kereszt kálváriát.
Az első katonai felmérés (az 1780-as évek első felében) az út keletei oldalán még jelezte egy kálvária kőből emelt stációit az utca akkori végétől egészen az Inkey-kápolnáig. Nem világos, hogy ezeket ki állíttatta. Elképzelhető, hogy Umsunst korábbi kálváriájának meghagyott állomásai voltak, de helyükre kerülhettek később, az Inkey-kápolna tartozékaként is. Akárhogy is volt: a második katonai felmérés (1858) már nem tűntette fel azokat.






A kápolna északról és délről
(Balról Faragó Márton 1930-as festménye, jobbról Balogh Gyula – Faragó Márton tanítványa – olajképe 1936-ból.)



A kápolna 1950-ben (TGYM)

•1768-ban a kálvária végpontja helyén, a kálváriadombon építkezett pallini Inkey Boldizsár (1726-1792), a palini központú, százezer holdas birtok ura.

A Szent Kereszt feltalálása tiszteletére állított, késő barokk, rézzel fedett kápolnában volt a családi kripta is.
A kápolna alaprajza egyenlő szárú (görög) kereszt. Laternája (a kupola tornyocskája) nyolcszögletű.
Az épület alaprajzát követő falkerítésben – részben szobrokkal díszített – fülkéket alakították ki.



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



1940 körül (TGYM)





1940 körül (TGYM)

A három legnagyobban, a kápolna mögött álltak a keresztek. A középső keresztfából faragott, gyönyörű barokk korpusza ma a múzeumban látható.












•1816-as feljegyzés szerint kupolája és a laterna is rézzel borított volt.
A szabadságharc idején (Inkeyék engedélyével) lőportoronyként használt épületet 1862-ben Inkey László helyreállíttatta.
Akkoriban a kápolna északkeleti szomszédságában kis ház állt; a kápolnaőr lakása. A feladatot generációkon át a Zoller család látta el.
•A második világháború előtt – bár a pusztulás már elkezdődött – a kápolna bejáratát szép kovácsoltvas ajtó védte, amely maga is egy kőkeretben (a mára megmaradt kőkereten belül) volt.
A bejárattal szemben volt a főoltár, mögötte a sekrestye. A főoltár szentségtartója két oldalán állt egy-egy szárnyaló angyal fából faragott szobra, alatta szintén fából az úrvacsora reliefje.


1940 körül (TGYM)

1940 körül (TGYM)

1940 körül (TGYM)


Felette mennyezetig érő, ébenfa-arany keretű oltárkép függött. A kápolna belsejét freskók díszítették.
Balra, az oldalfalon volt a fából faragott Mária-oltár és Inkey Boldizsár alabástrom sírtáblája. Jobbra a kápolna padjai helyezkedtek el.

•Munkám internetes közzététele után kaptam a kiskanizsai Hohl Lászlótól az észrevételt, amelynek ide vonatkozó része körülbelül a következő volt:
„Gyermekkoromban Kiskanizsán voltam ministráns és Grétsy atyával (aki a nyelvész testvére volt, már elhunyt) szoktunk kirándulni. Egyszer ellátogattunk a kápolnához is. Ez 1963-ban, 1964-ben lehetett. Szomorúan tapasztaltuk a rombolást. A kápolna közepén egy gödör volt tele mindenféle szeméttel.
Volt egy tábla is, rajta latin felirat. Kérdeztem az atyát, mit jelent a szöveg magyarul.
A választ soha nem fogom elfelejteni: Én elnyertem az élet koronáját, ti is szolgáljatok neki.”
Bár a visszaemlékezőben az esetről csak ez az emlék maradt meg, de nem lehetetlen, hogy Inkey Boldizsár sírtábláját láthatta akkoriban még.
•A kápolnát övező fal két bejárati oszlopán egy-egy szoboralak állt. Egyiküket jelenleg a múzeum udvarán őrzik.
A fal a kaputól jobbra és balra két-két szakasszal folytatódott, amelyeket a kereszteteket tartalmazó rész kapcsolt össze a kápolna mögött. A négy szakasz mindegyikében négy (összesen tizenhat) fülke volt, kétféle magassággal. Az alacsonyabbak üresen álltak, de ezek nem is voltak mélyek.
Mind a négy szakaszban egy igazi fülke volt, amely a többinél magasabbra és jóval mélyebbre készült, félgömb alakú boltozattal. Ezekben homokkő szoborcsoportok álltak a passió egy-egy jelenetével.
•Az épület bejárata előtt állt latin felirata szerint Balthasar Inkey de Pallin (akkoriban fehér) urnája. Egyes visszaemlékezések szerint a talapzatán száz éve még elmosódottan látszott egy felirat (ma nyoma sincs):

Ember! Megemlékezzél arról, hogy ünnepeket szentelj!

Legenda magyarázta a felirat történetét:

Inkey Boldizsár kíméletlen uraság volt. Jobbágyait a legnagyobb ünnepeken is munkára kényszerítette.
Egy ilyen alkalommal az erdőbe, favágásra küldöttek fejszecsapásai alatt a kiszemelt fa vérezni kezdett. Azok a munkával leállva hívták urukat. Ő mértéktelen haragra gerjedve, káromkodva csapkodta fejszéjével a fát.
Ekkor (egyik változatban a testéből) hangyák sereglettek elő, felfalták, csak csontvázát (másik változatban szívét is, amely még a hangyák számára is túl keserű volt) hagyták meg.

A megbűnhődött ember utolsó szavai kerültek az urna talapzatára. Családja az urnában helyezte el csontjait (illetve szívét) és azt a vérző fa helyén emelt kápolna mellett állították fel.

1911-ben – akkor megjelent első verseskötetében – Strém István (akkoriban Kanizsán volt újságíró és Kanizsa István néven publikált) is megörökítette a történetet.

A palini gróf

A harang zúg. Ma Boldogasszony.
„Az ünnep senkit ne lankasszon!”

Ámul-bámul a sok cseléd:
„Mennénk tán templomba elébb.”

Kacag a gróf: „Menjen, ki érzi!”
S fájdalmukat gőggel tetézi.

„Itt a fa, rajta, nagy halom!”
S fűrész lendül az udvaron.

Mily különös a fűrészkongás!
Sikoly hallatik és jajongás.

Az égen kusza felleg ég.
Mi csurg a fán, mi folyadék!?

Megborzongnak, kik hozzáérnek,
Látván színét-szagát a vérnek.

Ím égi dobszózat pereg.
Kél egy fekete hadsereg.

Honnan, mely rejtelmes odúkból
E gyászos hadsereg rád zúdul?!

Borzadva áll a nép: Szíved

Az undok hangya eszi meg.

S mái napig áll a kápolna,
Hol élt a gróf, s hol történt holta.

A gróf, rég eltemették,
S a tájon száll a mese még.

•Strém István szépirodalmi munkássága Budapestre költözése után teljesedett ki.



Strém István
(1891-1942)

Apja (József) helyi borkereskedő, nagyapja (Bernát) helyi fakereskedő volt.
•Az 1842-ben készült urnát 1936-ban szállították mai helyére, a Sugár útra.
A hagyomány szerint eredetileg a palini kastély parkjában állt és a birtok eladásakor (1846) helyeztette át a család ide, a kápolnához. Ekkor vésették feliratait is.
•Hajdanán, nagypéntek délutánján a hívők nagy számban zarándokoltak a kápolnához. Böjtben és imában töltötték ott a nagyszombatra virradó éjszakát. Ugyancsak szokásos volt a Gyümölcsoltó Boldogasszony napján tartott mise is.
A feljegyzések szerint Gyümölcsoltó, illetve Sarlós Boldogasszony napján (március 25. és július 2.) emlegették különösen sokat a legendát.
•A kápolna ugyan már (egy 1881-es törvény alapján) 1917-ben műemléki minősítést kapott, de állapota folyamatosan romlott. A műemlékké nyilvánítás kezdeményezője Tandor Ottó volt. Az alábbi képek az ő hagyatékából valók és eredetijüket a helyi múzeum őrzi.





Még áll a kápolnaőr háza



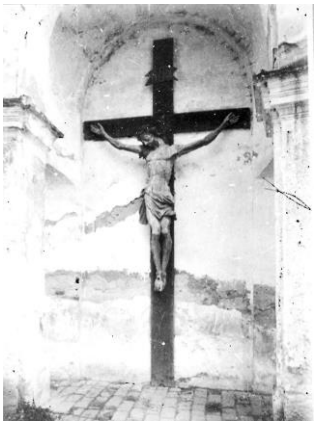



A második világháború után sokáig fosztogatók szabad prédája volt az épület.
•A kápolna építésekor a palini temető még nem létezett. A gazdatisztek a kápolna falkerítésén kívül, annak tövébe, a szabadosok és a jobbágyok a domb oldalán temetkezhettek. (A terepviszonyok alapján valószínűsítem, hogy a halom nem természetes eredetű.)

380. Magyar utca vége (Lazsnaki kastély)

•A ma is létező lazsnaki kastély parkjának déli határa mellett állt a népszerű lazsnaki vendéglő.



A vendéglő (halászcsárda) 1958-ban
(TGYM)

Az Inkey uradalom egyik vendégfogadójaként létesült (valamivel már a város határán túl); a 18. század utolsó évtizedeiben már létezett, mészárszékkel és kerékgyártó műhellyel.



1786

A 19. század második felében Lazsnakpusztaként is emlegették a helyet, mert egyre több épülettel kiegészülve szolgálta a palini uradalom gazdálkodását.

Hirdetmény. (1—2)

Palini uradalomhoz tartozó-Nagy-Kanisza városa tőszomszédságában fekvő lasnaki vendéglő ahhoz tartozó épületekkel, bor-, sör- és pálinkamérési és húsvágási jogokkal, s mintegy 30 holdnyi tövő föld- és rétbirtokokkal együtt — holdját 1200 □ ölével számítva — 1865-ik évi április 24-ik napjától számítandó három vagy hat egymásután következő esztendőkre, a legtöbbet igérés útján folyó 1864-ik évi november hó 16-án délelőtti 9 órakor, Palinban a számtartói irodában haszonbérbe fog kiadatni, s hol a haszonbéri feltételek is mindenkor megtekinthetők.

A palini uradalmi igazgatóság.

1864

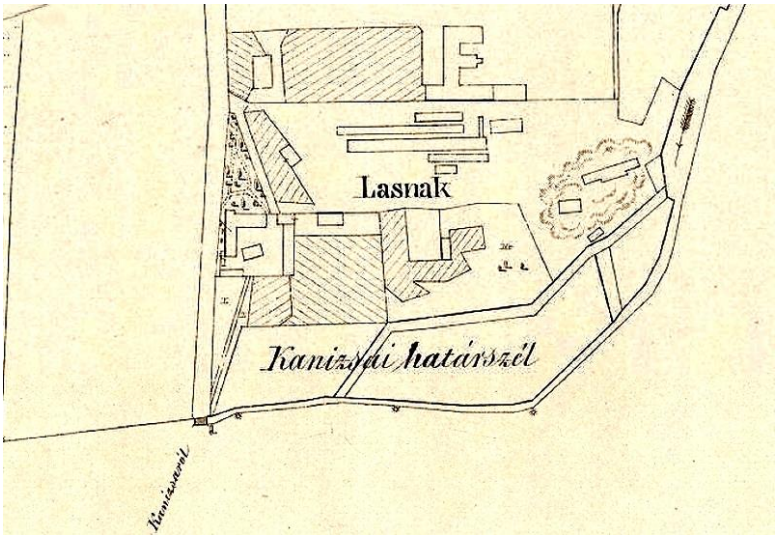

Lazsnakpuszta 1864-ben
(Bal oldalon, középen a vendéglő, felette a kerthelyiség területe. Jobbra uradalmi téglavető.)

Közeledve a 20. századhoz nyaranta már kertvendéglő is várta a látogatókat a fogadó épülete mellett. Volt benne „lövölde” (valamiféle lőcsarnok), három tekepálya.




A kerthelyiség és vendégei 1902-ben
(TGYM)

A századfordulón ingyenes „társaskocsi” szállította ki a városból a vendégeket.
A kerthelyiség 1909-ben – átmenetileg – megszűnt, mert területét igénybe vették a kastély számára.


Nagykanizsa egyetlen kirándulóhelye a

lazsnaki mulató

10 percnyire a várostól. Nagy árnyas kerthelyiség. Külön szobák. villanyvilágitás. Kitünő magyar konyha. Nyári ozsonnák. Hideg buffé. Jó borok leszállitott áron. Vasár- és ünnepnap cigányzene. A f. hó 29-i, vasárnapi nagy majálist kedvezőtlen idő esetén a jövő hét vasárnapján tartjuk meg. Szives pártfogást kér

5490 **Pécsi Antalné** vendéglős.

1921

A vendéglő halászcsárdaként működött a második világháború után, majd lebontották.
•1865-ben – a vendégfogadó adottságait kihasználva – itt jött létre a városi „Lövölde társulat”, amelynek tagjaiból 1868-ban alakult meg a Lövészegylet.



A nagy-kanizsai czéllövésztársaság 1873. okt. 19-én estéczén pedig azon hó 26-án Lazsnakon ünnepélyes

Díjlövészetet

(Scotschiessen)

tartand, melyre az egylet tiszti tagjai, s ezek vendégei meghivatnak.

Díjlövészeti beiratások 3 órakor kezdődnek, s 5 órakor záratnak be.

Nagy-Kanizsán, 1873. oktober hóban.

Koch Adolf m. k.
főlövészmester.

(1163—2)

1873

(Koch Adolf ügyvéd 1867-ben települt Somogyból Kanizsára. 1876-ban Győrbe költözött, ahol törvényszéki bíró lett.)

•A vendégfogadó mögött, attól keletre húzódott a város határa. Az itteni, a városhoz tartozó térségbe egy földúton lehetett eljutni. Ez az Inkey-kápolnától délre (200 méternyire), egy fogadalmi kereszttől indult északkeleti irányba. Viszonylag forgalmas lehetett, mert ez vezetett az egyik téglavetőhöz, a városi vadászlakhoz, de el lehetett jutni rajta Förhéncre vagy Cserfőre is.
Elérve a vendégfogadó mögötti területre épületek között haladt az út. Balra a vadászlakot, jobbra a téglavetőt találta a járókelő. (Ezeket a felső két térképlapon találjuk meg.)

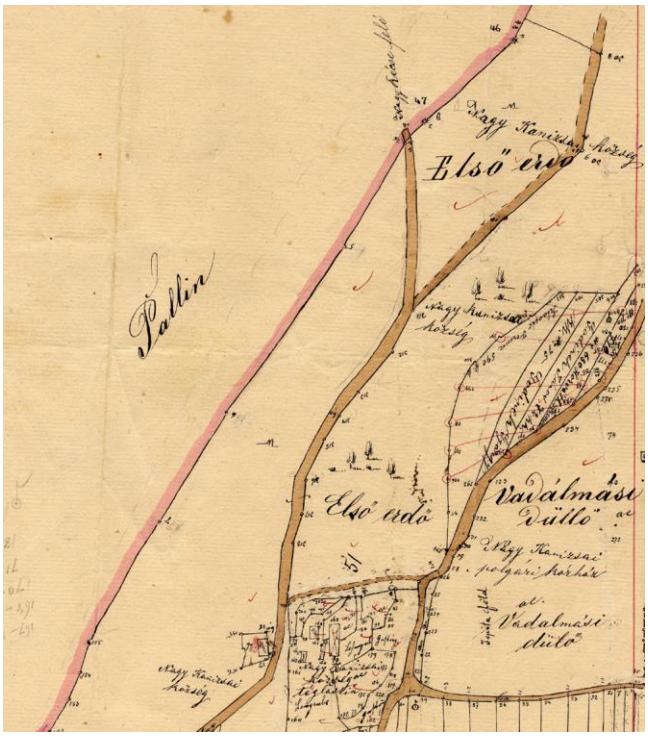
Első erdő
Vadalmási
dülő
Első erdő
Vadalmási
dülő

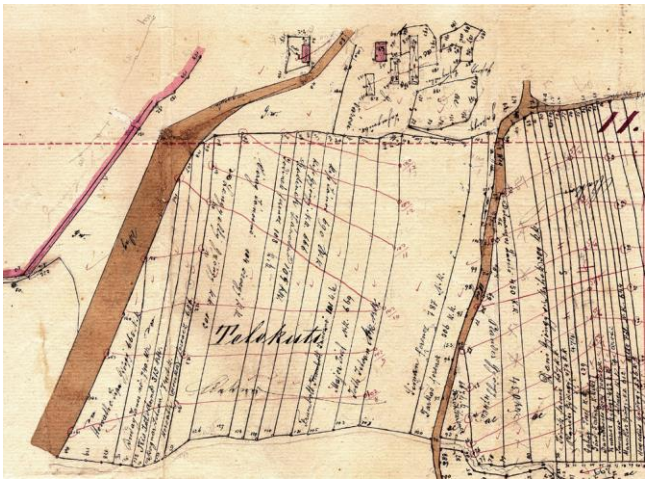
II.
Telekutak



1864
(TGYM)

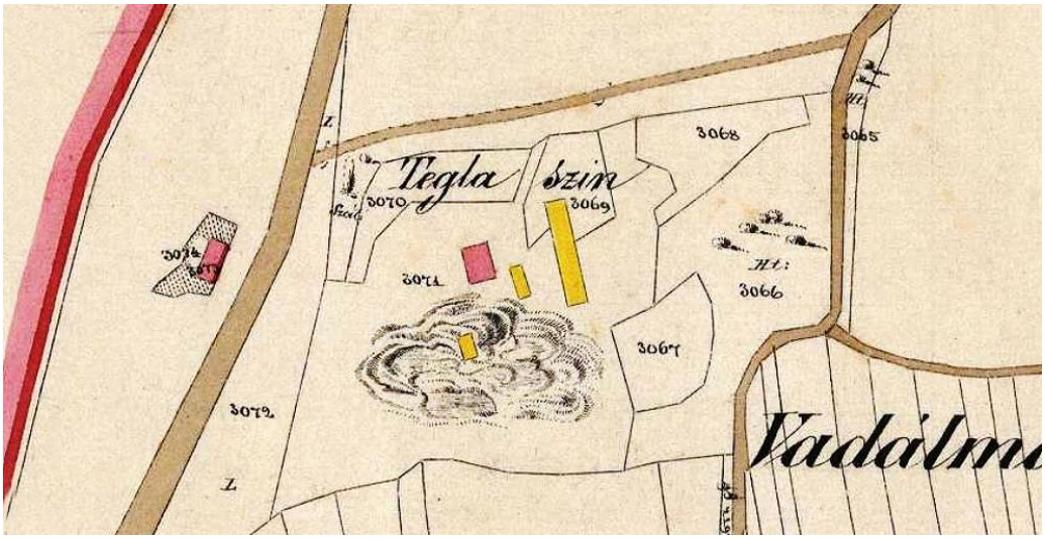

Balra a vadászlak, középen a téglavető 1864-ben

•A vadászlak elnevezéssel valószínűleg a városi erdőőr házát illették akkoriban. Az ingatlant utóbb a zsandárok használták kaszárnyaként. (Az 1850-től létező csendőrséget a kiegyezésig így emlegette a köznyelv. Szerepüket akkor a pandúrok – megyei csendbiztosok, perzekutorok – vették át.)



Perzekutorok (1898)

Az 1870-es évek elején a város 70 fő számára katonai laktanyának bérelte.
•Szemben, az út másik oldalán téglavető működött.
A város létesítette, miután 1838-ban a város és az uradalom (maga is működtetett egy téglavetőt) közötti – a téglavetés jogáról folyó – per megegyezéssel zárult.
A per azért indult, mert 1837-ben a sánci pusztától keletre egy második téglavetőt nyitott a város. Ez a kaposvári út északi oldalán volt, nagyjából ott, ahol most a Csónakázó tóhoz vezető bekötőút nyílik.
Az alku értelmében a város az iharosberényi út (Teleki út) mentén lévő régi téglavető mellett (ehhez a téglavetés jogát 1811-ben kapta meg) egy másodikat is kialakíthatott itt, a palini határban, míg a sáncit be kellett zárni.
A város régi téglavetőjének nyomai a Teleki út mentén, az északi oldalon ma is felfedezhetők.

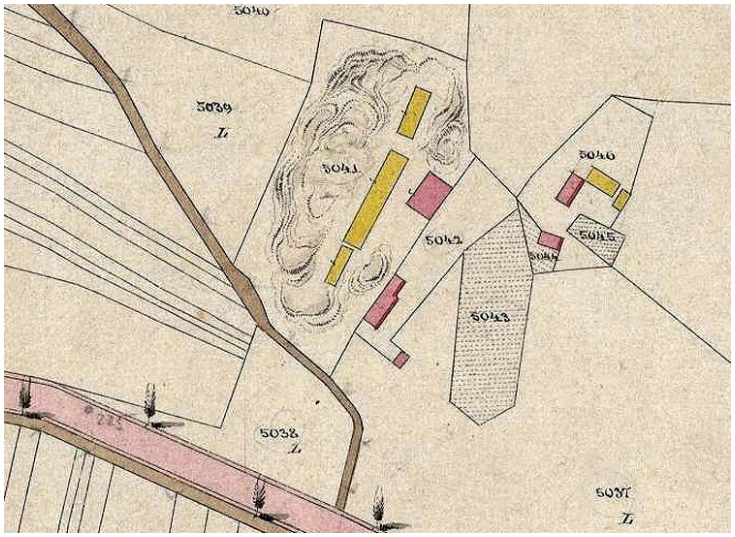

A téglavető 1864-ben
(Alul, balra a Teleki út.)

Területét, rajta az épületet a város a 20. század első éveiben már úgy adta bérbe, hogy már nem folyt ott téglagyártás.



A téglavető helye délkeletről

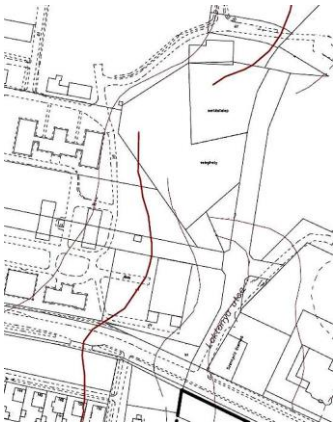

Az 1990-es évek térképén sertéstelepként szerepel a terület

A hely bolygatottsága, a terepszint hirtelen csökkenése ma is látszik a később épített laktanya keleti határán túl, ahol korábban az állatmenhely működött.



Batthyány Ádám téglája



A felvétel tükrözve

(Batthyány Ádám Vencel gróf 1765 és 1787 között volt a kanizsai domínium ura. A család másik ágának hercegi címét 1772-ben örökölte.)



A város téglái (**K**anizsa **V**áros)





Batthyány Fülöp téglái
(Batthyány Fülöp herceg 1806-tól 1870-ig volt a város kegyura.)

A lazsnaki üzemet az ottani dűlő neve után telekúti téglagyárként emlegetették. Az 1880-as években még működött, városi tulajdonban volt és Fürst (Feleki) Lajos állatorvos (ő volt az első városi állatorvos 1868-tól 1884-ig) bérelte. 1890-ben − ekkor állami állatorvos volt − Miskolcra helyezték át. Utódja már zalaegerszegi székhellyel folytatta e tevékenységet. Fürst nevét a Petőfi utca végén, a keleti oldalon dűlőnév is őrzi (Fürst téglaszín), bár van vélemény, amely szerint az, az eredeti Füret név elírása.



444284

Hirdetmény.

Nagy-Kanizsa város rendezett tanácsa által közhirré tétetik, hogy a

telekuti téglagyár

1884. évi szeptember hó 1-sö napján

a városi tanács teremben reggeli 9 órakor a legtöbbet igérőnek 1885. évi január hó 1 től számitandó 6 évre bérbe adatik.

Az árverési feltételek a város tanács termébe betekinthetők.

Nagy-Kanizsán, 1884. évi julius hó 19-én.

169 1 - 3

A városi tanács.

1884

1891-ben a kastély építésekor az itteni téglavető létesítményeit elbontották. Helyén épült fel az ugyancsak megszűnt vadászlak utódja: a városi erdészlak.

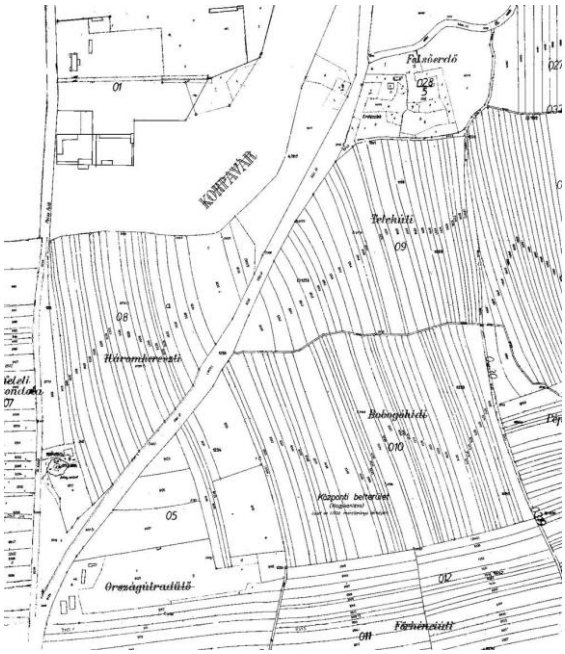

A hely 1941-ben

(Alul, balra a Herkules téglagyár még létező épületei. Az ezektől jobbra kezdődő, nagy („Országútradűlő” feliratú) telek keleti felét foglalta el az üzem bányagödre.)

Az erdészlak lakója, Vojkovics György erdőőr 1909-ben – megünneplendő, hogy negyven éve áll a város szolgálatában – kőkeresztet állíttatott a Felső-erdő szomszédos sarkán. (Itt ágazott el az út, jobbra fordulva Cserfőre juthatott a kocsiján üldögélő gazda.)



A felújított kereszt 2014-ben került át Palinba

A második világháborút követően a régi helyén új erdészházat emeltek. (Áll-e még?) Szemben, az út másik oldalán (hajdanán ott lehetett a vadászlak) még az 1950-es években is létezett egy eperfaültetvény. Vagy félszáz, ereje teljében lévő fa alkotta. Akkoriban telepíthették (talán a városi erdőőr), amikor a selyemhernyó-tenyésztés még gazdaságos tevékenységnek számított.
Persze, a kanizsaiak jobbára szederfákként emlegették a növényeket, a helynek pedig – ezek szerint logikusan – a „Szedernyés” nevet adták. Ismert, kedvelt pontja volt ez a lakott terület közvetlen környékének. Például 1921 augusztusában itt, a Szedernyésben rendezte a város szegényei javára nyári mulatságát „a nagykanizsai munkásifjúság műkedvelő gárdája”. A kulturális műsor mellé gondoskodtak még cigányzenéről, hideg italokról és ételekről.
A környéken jövők-menők nyaranta később sem kerülték a helyet. Nagy melegben különösen kellemes volt kóstolgatni a fák termését. Választék is volt: a „fehér”, a „fekete” és a „hamvas”. A népszerűségi versenyt az utóbbi gyümölcsöt kínálgató fák nyerték volna.
Aki nem változtatott irányt, a már kivágott öreg erdő szélén haladva 500-600 méter megtétele után egy gémeskúthoz jutott. Ebben mindig magasan állt a hűvös víz, tényleg megérdemelte a Telekút nevet.



A Telekút délről az 1960-as évek második felében
(Balra a háttérben a tangazdaság épülete.)
(Büki Pál felvétele.)

Mára a térség teljesen megváltozott. Az 1960-as években kezdődő építkezések nyomán nagy területek beépültek, az erdő – már korábban is idős – fáit kivágták. Az észak-dél irányú földutakat az autópálya használhatatlanná tette, forgalmuk megszűnt. A járókelőknél is korábban tűntek el az errefelé legeltetett háziállatok. A Telekút környékén újra a természet az úr.

•A kastélyt az itt 80 holdnyi földet vásárló Back Károly uradalmi intéző 1891-ben építtette, fővárosi építész vezetésével, 25 szobával. Tervezője Schweiger Gyula budapesti műépítész volt.



A kastély a bejárat felől

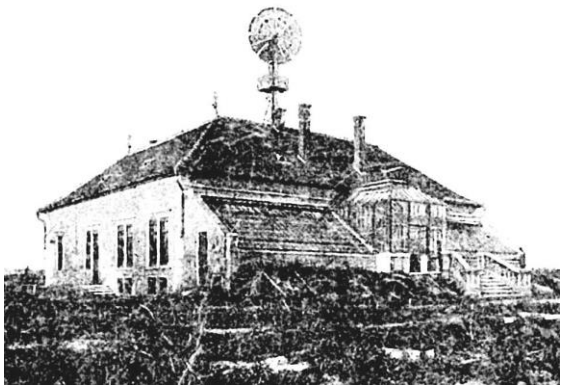

A „nyaraló”, a melegház és a szélkerék

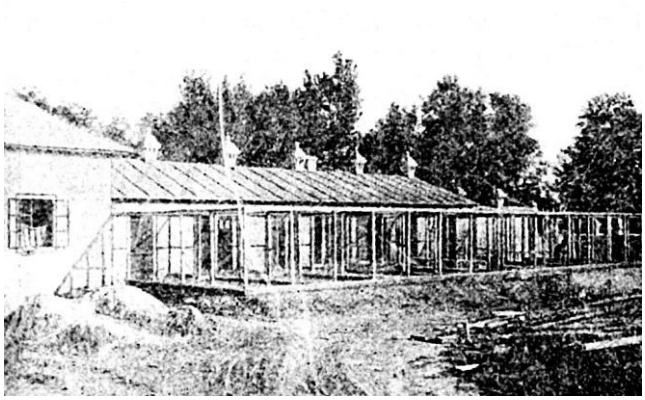

Üvegházak

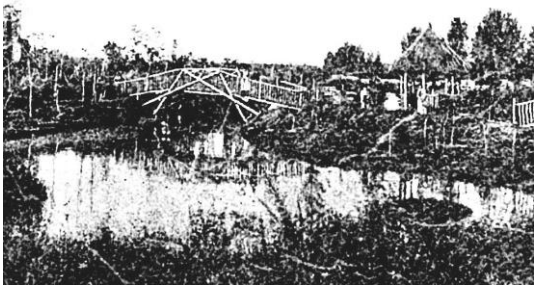

A tó és a sziget

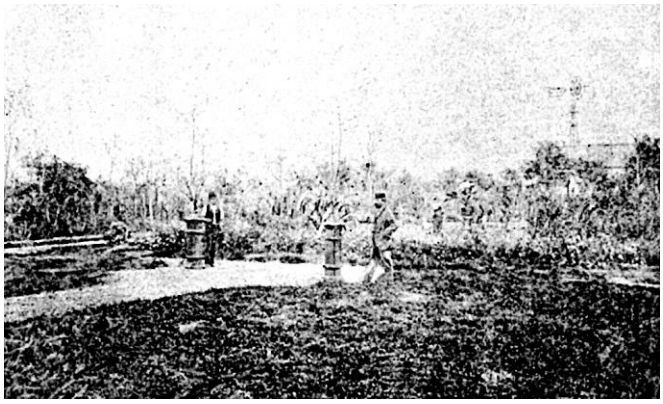

A kastély és a „nyaraló” (a háttérben) között
(Az öt kép a Budapesti Látogatók Lapja 1892-es évfolyamából származik.)

A 22 holdas angolparkot Hein János tervezte külön, nyaralónak nevezett villával, szökőkúttal, kertészlakkal, üvegházzal, fürdőházzal, mesterséges várrommal, fél holdas tóval (talán a korábbi bányagödör helyén), szigettel és híddal.



A tavat az ott lévő természetes források táplálták. A parkot és a kastélyt vezetékes vízzel látták el. A vizet az ásott kútból szélkerék emelte ki.



Az újfajta kényelem (1892)

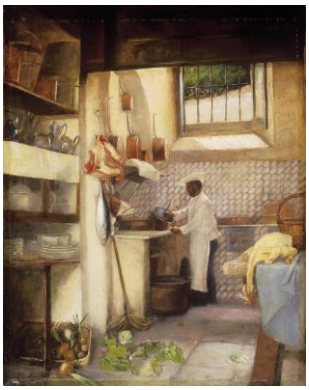

Konyhabelső (Koroknyai Ottó festménye.)

A kocsival érkező vendégeket a kastély hátsó homlokzatának előreugró, árkádos része alatt fogadták.












•1907 nyarán a kastély és a szomszédos vendéglő eladását hirdették. Akkor 32 holdas park és 59 holdas szántó tartozott hozzájuk.
•A már 95 holdas birtokot, benne a huszonöt szobás kastélyt 1913-ban vásárolta meg gróf Billot Nándor (Ferdinánd), aki parkját 42 holdasra növelte. Az itteni „téglagyár” utolsó nyomai is ekkor tűntek el.
Billot francia származású volt (nagyapja – Billot márki – még a francia király főudvarmestereként tevékenykedett).
Az 1920-as években lovag Sypniewszky György tábornok volt a kastély lakója.

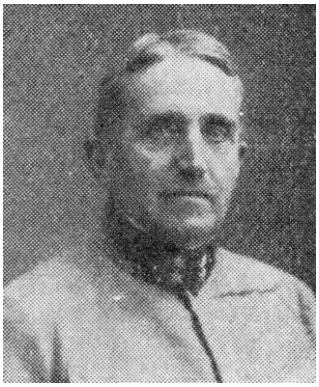
Sypniewszky György

Ő ezredesként a helyi 20. honvéd gyalogezred parancsnoka volt 1913-tól 1915-ig.
A Zalai Közlöny 1940-ben adta hírül, hogy meghalt lazsnaki kastélyában – leszármazottak nélkül – Billot Ferdinánd (1875-1940) gróf, akit ősei mellé, Pozsonyban temettek el.
Billot itteni birtokát (a kastélyt a húsz hold területtel) sofőrjére hagyta.



A felvétel 1910 körül készülhetett
(A Magyar utca végétől Palinig húzódó nyárfasort 1911-ben vágták ki. Akkor nagyjából ötven évesre becsülték a fákat.)



1937

A város az örököstől 1941-ben megvette az ingatlant, majd 1943-ban ötvennégy ágyas tüdőszanatóriumot nyitott benne.



A kastély udvari homlokzata 1975-ben

(TGYM)



1995
(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)

381. Miklósfa

•Halis István szerint a 19. század első felében még „Szent-Miklós akkori híres lókötő népe majdnem teljesen horvát nyelven beszélt”. Mint írja, utóbbiról az iskola és a város közelsége, előbbiről pedig az odahelyezett csendőrség „szoktatta le” őket.
•Tény: a hajdani falu alapítói érdekes domborzatú területre telepedtek, amely jócskán különbözik a város más részeitől. Nagyszámú, szűk, viszonylag meredek oldalú völgyecske kanyarog útvesztőhöz hasonló rendetlenségben a lakóházak között.
Lókötőknek ideális terep.





1896

•Az 1872-től Horvátszentmiklósnak, 1895-től Somogyszentmiklósnak nevezett települést (Bagolasánccal együtt) 1948-ban csatolták Zalához. Nevét 1950-ig tűrték a hatalom akkori birtokosai.





A Miklósfai utca elején



Miklósfai utca 30.

Megjegyzendő ezzel kapcsolatban, hogy 1919 februárjában Somogyszentmiklós (továbbá Bagolasánc és Liszó) Nagykanizsához csatolását kérte; a kezdeményezés eredménytelen maradt.
1982-ben lett Nagykanizsa része.
•Halálakor a faluban, a családi sírboltban helyezték örök nyugalomra gróf Keglevich Bélát (1862-1924), nagybirtokost, a főrendi ház tagját, Batthyány Lajos miniszterelnök unokáját. Apja – idősebb Keglevich Béla (1833-1896) – első férje volt édesanyjának, Batthyány Ilonának (1842-1929).



Batthyány Ilona fényképen és Vaszary János festményén


Édesanyja (Batthyány Lajosné) fényképével



Batthyány Ilona első férje, idősebb Keglevich Béla (1833-1896) 1865-ös (országgyűlési képviselői) portréja



A Keglevich család címere

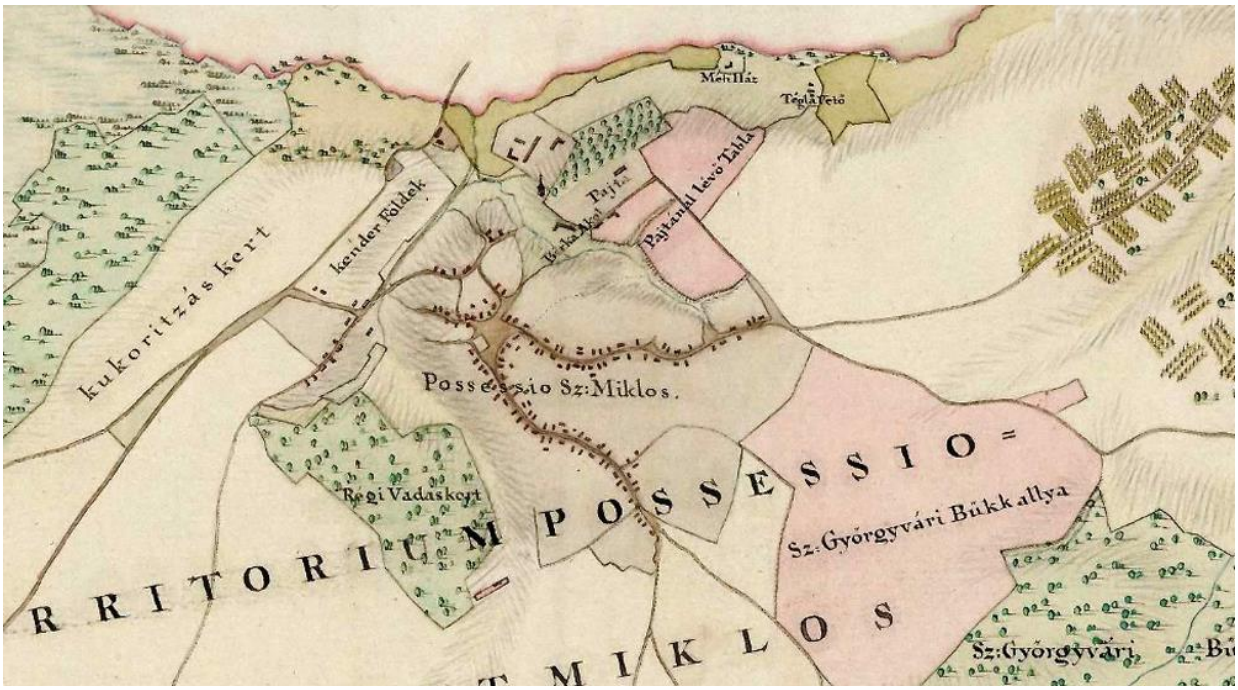

•Amikor 1815-ben Richard Bright dunántúli utazási során Szent-Miklósra látogatott a körülbelül 10 000 holdas miklósfai határ a Festetics-uradalom része volt. (Földesurai 1733 és 1856 között a Festetics családból kerültek ki.)
Felmerül a kérdés, hogy hogyan lettek idővel Miklósfán, a Festeticsek hajdani birtokán a legnagyobb földbirtokosok a Keglevichek.
A pontos választ nem ismerem, de biztos, hogy a későbbi tulajdonosváltozások végeredményben Zichy Károly gróf (1785-1876), a 24 000 holdas vrászlói uradalom gazdája személyéhez kötődnek.
Ő − miután felesége lett Batthyány Antónia grófnő − igen jelentős birtokok tulajdonosa lett a Dunántúlon is.



A vrászlói uradalom ezek egyike volt. Vrászló mai neve Varászló. A falu Somogy megye határán fekszik. Nyugati szomszédja a zalai Pat.
Az uradalom irányításához Zichy 1843-ban Nagykanizsán vásárolt házat. A Fő út 14. szám alatti épületet (a korábbi Széchenyi-házat) az ott élő jószágigazgatója neve után Tárnok-házként emlegették.
Zichy leányai közül kettőnél is találhatunk kanizsai (miklósfai) kapcsolódási pontokat.
Zichy Antónia Batthyány Lajos (az 1849-ben kivégzett miniszterelnök) feleségeként adott életet Ilona nevű leányuknak. Ilona és első férje az, akiktől a Miklósfán élt Keglevichek származtak.

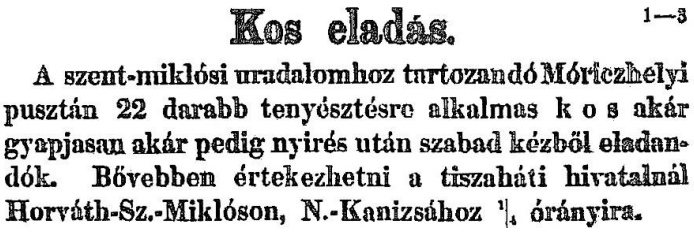

Kos eladás. 1—3

A szent-miklósi uradalomhoz tartozandó Móriczhelyi pusztán 22 darabb tenyésztésre alkalmas k o s akár gyapjasan akár pedig nyirés után szabad kézből eladandók. Bővebben értekezhetni a tiszaháti hivatalnál Horváth-Sz.-Miklóson, N.-Kanizsához ¼ órányira.

1865

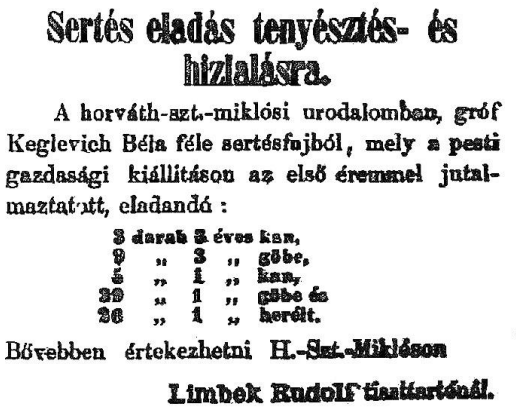

Sertés eladás tenyésztés- és hizlalásra.

A horváth-szt.-miklósi uradalomban, gróf Keglevich Béla féle sertésfajból, mely a pesti gazdasági kiállításon az első éremmel jutalmaztatott, eladandó:

3	darab	3	éves	kan,
9	„	3	„	göbe,
5	„	1	„	kan,
39	„	1	„	göbe és
26	„	1	„	herélt.

Bővebben értekezhetni H.-Szt.-Miklóson

Limbek Rudolf tiszttartónál.

1866

(Limbek tiszttartó élete 40. évében járt, amikor 1870-ben meghalt.)

Zichy Mária férje Wilhelm Walterskirchen báró (1808-1884) lett. Zichy Károly után, 1857-től ők birtokolták a Fő utca 14. szám alatt állt épületet.
Zichy Károly a városi ház megvásárlása után egy jó évtizeddel (1856) megszerezte a somogyszentmiklósi uradalmat is.
Így lehet, hogy a miklósfai templom oltárát annak idején (1881) Zichy Antónia (Batthyány Lajosné) készíttette. Akkor már rég ő volt az uradalom gazdája.
Ezzel kapcsolatban megjegyzem, hogy 1869-ben a keszthelyi felsőbb gazdasági tanintézet hallgatói látogatták meg az özvegy grófné gazdaságát. (Tanáraik vezetése alatt minden tanévben gyakorlati kirándulásokat szoktak tenni közelebbi és távolabbi vidékekre.)
A helyi lapban közölt beszámolójuk szerint „jelesen kezelt" gazdaságot tanulmányozhattak Miklósfán.
Különösen a mély talajművelés eredménye (ezt a „fúró-eke" rendszeres használatának tulajdonították), a juhászat, az „igen okszerűen kezelt" sertéstenyésztés, az öntözött rétek, a „ritka szépségű és példásan rendezett" erdők, a nagymérvű erdőültetések, na meg az őket fogadó vendégszeretet nyerte el tetszésük.
A két világháború között jórészt Keglevich Ilona grófnő (1885-1941) − ifjabb Keglevich Béla leánya − volt a birtok tulajdonosa.




A fiatal Keglevich Ilona
(Balra három másik grófkisasszony társaságában a Széchenyi-bálon. Az 1912-ben készült kép bal szélén látható. A másik, 1913-as felvétel esküvőjén készült. Mellette fiatalon meghalt első férje, Batthyány Tamás (1875-1915) gróf.)




Somogyszentmiklósra kiránduló barakk-kórházi társaság 1936-ban
(A két kép eredetije Gayer Ildikó birtokában.)

•Keglevich Ilona második férje 1922-ben Bárczay Ferenc lett. 1935-től volt a csurgói kerület országgyűlési képviselője.
Az első bécsi döntést követően, 1938 utolsó napjaiban Somogyszentmiklós képviselőtestülete díszpolgárrá választotta. Akkor épp a Nemzeti Egység Pártja elnöki posztját töltötte be. Annak átalakulása (Magyar Élet Pártjává) után elnökhelyettesként tevékenykedett az új pártban.



Bárczay Ferenc (1875-1954)



Barakk-kórházi vendégek Bárczay Ferencnél (balra) 1936-ban
(A felvétel Mórichelyen, az uradalom halastavainál készülhetett.)
(A kép eredetije Gayer Ildikó birtokában.)



1926

•Richard Bright leírása szerint az uradalom központjában volt az intézők lakhelye, a „tisztilak” és közelében a gazdasági épületek. Az utazó említ ott egy hatalmas pincét, továbbá egy téglaégetőt is.

Mindezek csak a templomnak is helyet adó domb magasabb részein, attól északra és keletre állhattak. A tisztilak pedig csak az a L alaprajzú épület lehetett, amelyet a helyiek sokszor kastélyként emlegettek és 1962-től óvodaként használtak. A terület, amely még a termelőszövetkezeti gazdálkodás idejében is majorként funkcionált, keleti szélén valamit jelenleg is őriz hajdani jellegéből.
Itt néhány gazdasági épület még áll. Kettőt a lovak és a lovaglás „szerelmesei” hasznosítanak.



A lovasok által használt két épület nyugatról





Ugyanezek keletről



A harmadik megmaradt ház a Dr. Szentendrey utca 10. szám alatt

A többi építmény (a tisztilak is) már lebontásra került.



Az óvodává alakított egykori tisztilak
(Dr. Kotnyek István fotója.)

•A horvátszentmiklósi Batthyány uradalom főerdésze Krug József volt, aki 1891-ben, 71. évében hunyt el.
Szakértelmét hirdették az uradalom mintaszerűen kezelt erdői. Az elsők egyike volt a környéken, aki okszerű vadgazdálkodást folytatott a gondjaira bízott területen.
A vadorzókkal folytatott küzdelmében kétszer is fegyveresen támadtak rá. „Összelődözött” lábai nem is jöttek igazán rendbe.
Hatására választotta az erdőmérnöki hivatást Kaán Károly, annak ellenére, hogy a Kaán családban addig a jogászi végzettség volt a jellemző. (Megjegyzem, Krug is a rokonsághoz tartozott: Krug felesége és Kaán édesanyja testvérek voltak.)
•Volt a faluban még egy „kastély”. Valójában ez sem kastély, csak kúria (Keglevich-kúria) volt.

A mai országút nyugati oldalán helyezkedett el, a Dr. Szentendrei Edgár utca túloldali folytatása és a házak közül a Potyliba tartó ér déli oldalán. Már nem létezik, helyére két, a Dallas című amerikai sorozatot idéző, nagy épületek kerültek. A terület most a Miklósfai utcának 1. sorszámú telke.




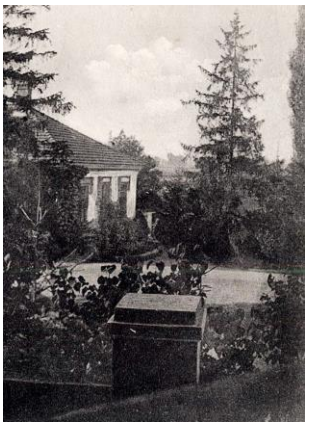

A kúria a két világháború között



Romlott állapotában
(Dr. Kotnyek István felvétele.)

A „kiskastély” építési időpontját nem ismerem.
Már az 1789-es térkép is jelzi, de akkor még két különálló ház formájában. Ezek akkor közvetlenül az országút (később az keletebbre került) nyugati oldala mentén álltak.
Ezekből alakulhatott ki a végső, U formájú alaprajz.
A családi sírboltot is ezen az ingatlanon, a terület nyugati részén alakították ki.
Amikor 1920-ban meghalt Hrabovszky Júlia, az ifjabb Keglevich Béla felesége, csak a parkban tudták eltemetni, mert a sírbolt még csak a tervekben létezett. (A férj nem sokkal élte túl feleségét: 1924-ben, hatvankét évesen ő is elhunyt.)
A végül elkészült építmény helyét nem ismerem, felszíni része talán nincs is már meg.
A helybeli Tóth László gyermekkori emlékei szerint a temetkezési hely a jelenlegi temető és a Miklósfai utca 1. számú ingatlan közötti erdősült területen volt. Ha így van, a valószínűleg kifosztott sírbolt megtalálása komolyabb kutatást igényel.

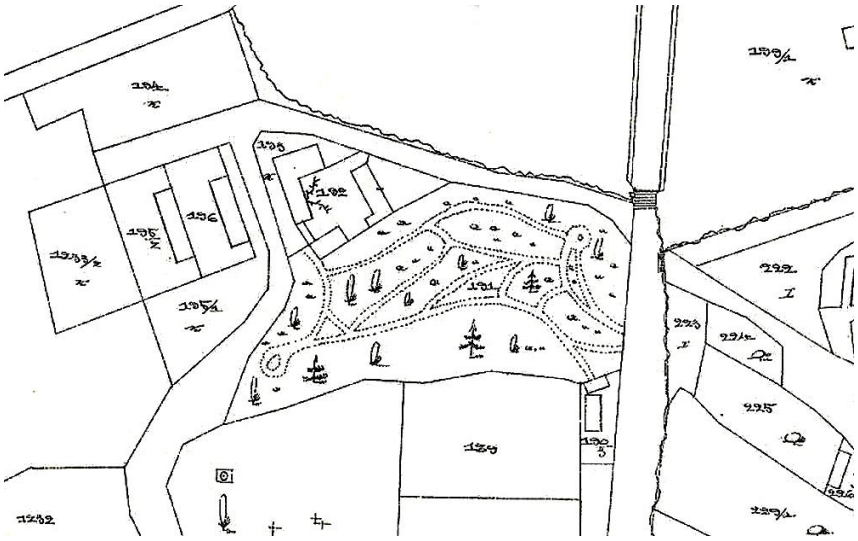

A kúria és környéke 1864-ben
(Jobbról a Kanizsáról jövő út. Mint látható, a park a mára erdővé alakult telek (191) egészét elfoglalja, a temető szélénél végződik.)

•A hagyomány szerint Miklósfa déli határán négy vízimalom létezett. Mindegyik a Szaplányos-patak energiáját hasznosította.

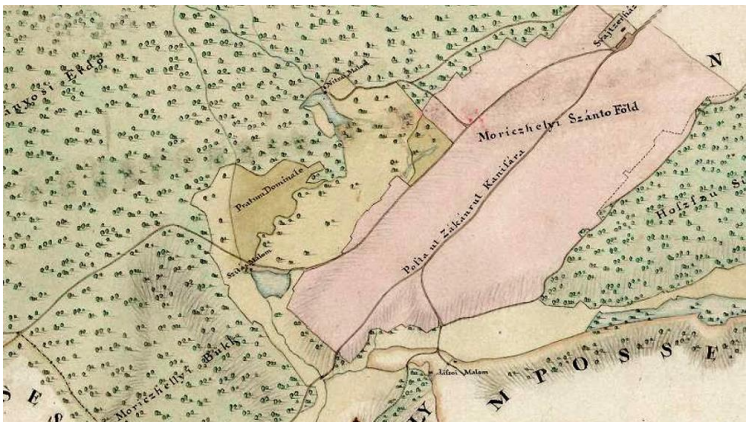

Három malom és neveik 1789-ben

Az első katonai felmérés (1782-85) térképén ezek közül háromnak meg is találhatjuk malomtavát.
(Az 1858-as második katonai felmérés idejében már csak egyikük létezett; a többi talán a patak árokká alakításának lett áldozata.)

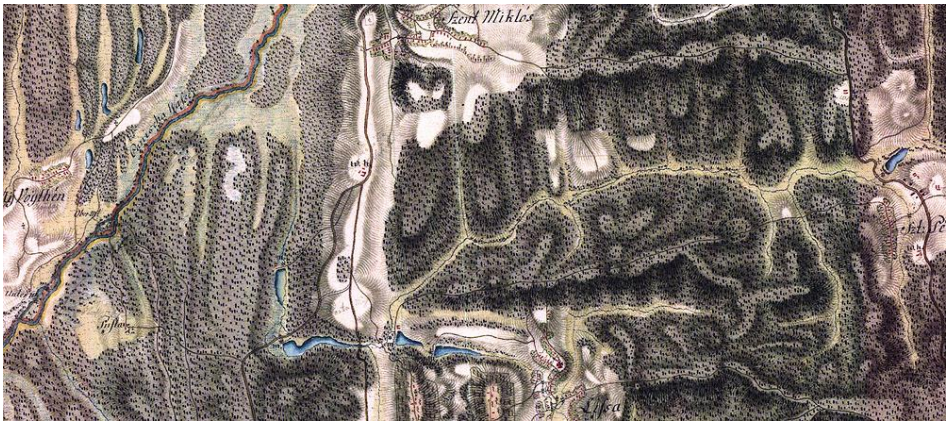

Első katonai felmérés

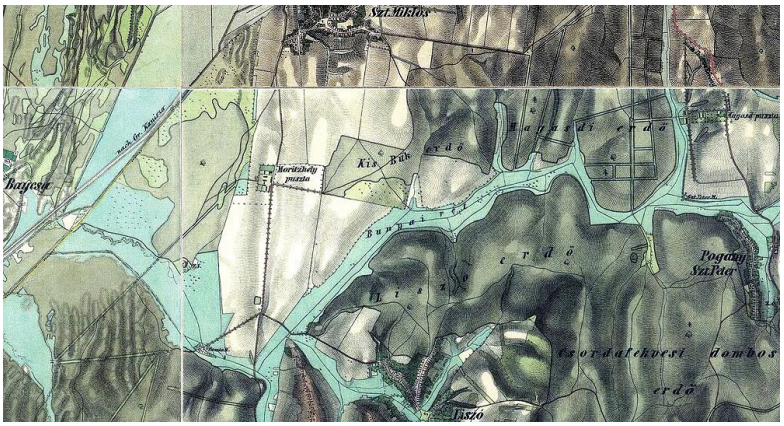

A még szabályozatlan patak akkoriban a Principális-völgyhöz közeledve észak (!) felé fordult és eltűnt annak mocsarában. Itt állt Szaplányosi-malom. Mára nyoma sem maradt, helyén halastó van.



1899

Ahol a patak keresztezte a Jankapuszta felé vezető utat (itt ma is létezik külön a patak, kicsit nyugatabbra pedig az árok), ott volt a Svejg-malom. Emlegették Posta-malomként is.
Ettől keletre épült a fel a Liszói-malom. (Csupán nevében volt liszói. Ellenben kicsivel keletebbre, már valóban Liszó területén, dolgozott egy további malom.)
Az itteni negyedik malom térképi nyomát nem találtam. A Szigecskei-rét keleti szélén állt (ha egyáltalán létezett), ott, ahol Magasdpuszta és a Magasdi-erdő közötti völgyből érkező ér torkollik a patak szabályozásával létrehozott Szaplányosi-árokba. Szigecskei-malomnak nevezték.
•Nem tudni, mióta foglalkoznak Miklósfán a kerekrépa savanyításával.
A kerek, húsos, lila-fehér gyökerű, emberi fogyasztásra is alkalmas növényt hagyományosan az aratást követően felhántott tarlóba (tarlórépának is nevezik) vetik. Így a területet ismét hasznosítják és a répa feldolgozásával a család táplálékhoz, de piaci bevételhez is jut.
E répaféleség savanyítása másfelé sem ismeretlen teljesen, de itt kovászos lével történik, ami kellemesebb ízt ad neki.

Lisztből langyos víz és élesztő hozzáadásával kovászt készítenek, ezt tányéron pár napig érlelik. A kovászt ezután egy edényben langyos vízzel elkeverik és egy újabb napot várnak. A meghámozott, legyalult répa ebbe a lébe kerül és legalább két-három napig benne is marad. Fűszerként birsalma szeleteit, babérlevelet, egész borsot, tormát és csöves pirospaprikát használnak.
Az így savanyított répából aztán többféle ételt készítenek.
Számomra a babos répa a legkedvesebb. Ezért alább ennek receptjét olvashatják, nagyjából úgy, ahogy Németh Károlyné a Zalai Hírlap újságírójának elmondta.





Először is áztassuk be a szárazbabot vízbe és egy napig hagyjuk is benne, mert különben kemény marad a gyorsan puhuló répa mellett! Ezután a babot feltesszük főni annyi vízben, amennyi ellepi. Kevés sót is dobunk bele, meg egy babérlevelet. Közben egy fej vöröshagymával, zöldpaprikával hagyományos pörköltet csinálunk, éppen csak annyi vízzel, hogy ne égjen le. A savanyított répát is feltesszük főni. Felhasználás előtt nem árt hideg vízzel leöblíteni kicsit, úgy veszít a savanyúságából. Tíz-tizenöt szem egész borsot, egy kávéskanálnyi törött borsot és sót is szórunk bele. Egy egész vöröshagymát felkockázunk, azt is hozzáadjuk: nyugodtan dobjuk a tetejére, néha úgyis meg kell kavarni a répát, majd elvegyül benne. Főzés közben vegyünk ki egy-egy szál répát, kóstoljuk meg, ha már elég puha, öntsük hozzá a pörköltet, a babot és keverjük el benne! Ezután egy tányérban kis doboz sűrített paradicsomot kevés vízzel simára keverünk, azt is hozzáöntjük, majd fokhagymanyomóval három gerezd fokhagymát préselünk bele. Végül hozzáadjuk a liszttel és zsírral (olajjal) készített rántást, az egészet még egyszer jól összekeverjük, miközben a főzés közben elpárolgott vizet pótoljuk.
A húsként általában használt sertéslapockát lehet részben helyettesíteni füstölt csülökkel, füstölt tarjával, akár vegyesen is.




2010

(A hozzávalók arányát talán érzékelteti, hogy 2010-ben, amikor Miklósfán 1500 adag csülkös-babos répát főztek egyetlen hatalmas kondérban, 100 dkg répához 30 dkg babot, 80 dkg sertéslapockát, 30 dkg füstölt tarját és 30 dkg füstölt csülköt adtak.)

382. Múzeum tér 6. „Uradalmi magtár*”

•A 18. század első felében épült barokk stílusban, a szomszédos hercegi várhoz tartozott.
Eredetileg a földszintjén volt az uradalmi istálló és kocsiszín, emeletén a magtár.



Az épület délről 1970-ben
(Vízvári József jóvoltából.)






•A zsidó hitközség 1805 és 1822 között az uradalmi épületegyüttesen belül itt működtette imaházát.
A korabeli térkép szerint az első világháború idején az épület az „Elit” nevű mozinak is helyet adott.

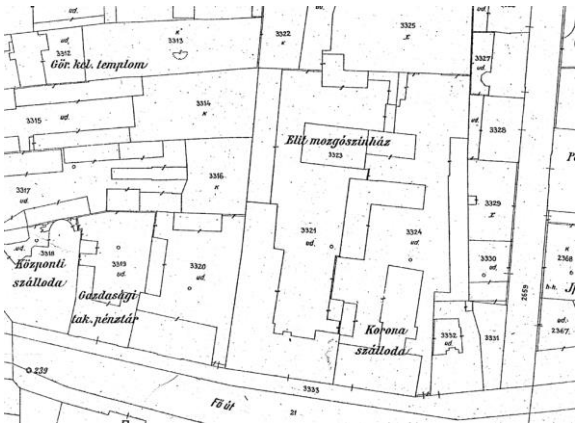

1917

(„Elite” névvel rövid ideig egy nyomda is létezett a városban. Josifovič Milivoj alapította 1914-ben. A céget 1916-ban még átvette Toch (Miksa?), de 1918-ban, ő is kénytelen volt felhagyni a mesterséggel. Nem tűnik lehetetlennek, hogy e tevékenység is ebben az épületben folyt.)

•A Zalai Közlöny és a Zala nyomdája (Kereskedelmi, másképp Nagykanizsai Nyomda és Hírlapkiadó Vállalat) már 1921-ben a magtárban működött.



A nyomda 1929-ben

1924-ben vásárolta meg az előbbi lapot a zalaegerszegi Zrínyi Nyomda Rt. Ebből önállósodott 1927-ben a Délzalai Nyomda és Lapkiadó Vállalat – a későbbi, 1948-ig létező Közgazdasági Rt. Gutenberg Nyomda és Lapkiadó Vállalat –, miközben a nyomda ezen a helyen maradt.
A nyomdászat azonban korábban jelent meg itt: megszűnésekor, 1911-ben már itt dolgozott Farkas és Krausz nyomdája.



1932 augusztusában változott a Zalai Közlöny kiadója és nyomdája neve

•E nyomda éjszakai hangulatát, életét 1931-ben Dávid Magyar József, a Zalai Közlöny újságírója versben örökítette meg:

Éjszaka a nyomdában

Mély polcok ölén papírárkusok szűz tömege ásít.
Felszántott papírlapok fedik az asztalt,
A nyitott ablak szomjasan issza közeli kávéház melódiáit.
Rejtelmesen vigyorog előttem a rádiókészülék:
Világrészek üzeneteit hozza.
Tavaszi álmot alszik a város.
A nyomdában szedők ujjai alatt betűkbe préselődnek az események.
Alvó emberek fáradt izmain
Holnapra termel erőt az álom.
Eseményeket érlel a tollam.
Genf, Róma, Newyork, Páris,
Kormányválság, Gyilkosság, Piccard repül.
Fehér papíron ismét megindul az alvadt vér, visszafelé peregnek az események.
Embereket öl a tollam.

Éjfél.
Az óramutató majdnem elalszik.

A londoni Savoyban tangót húz a jazz.
Illatos asszonyok, elegáns urak tapsolnak és kacagnak mellettem.
Forog a kondenzátor,
Budapest… zene… cigány…
„Nem való bokréta…”
„Kondorosi csárda mellett…”
Az Élet tenyere arcomra csattan.
Hozzák a korrektúrákat,
A tördelő utasítást kér.
A nyomdászujjak betűnként falják, építik,
Izzadják holnapi kávé mellé a csemegét.

Egy óra.
Formázzák a lapot,
Elhalkulnak a leadók.
Álmosszemű nyomdászlányok indulnak otthonról, hogy reggelire papírívekkel etessék a falánk gépeket.
Megéhezett a gép.
A lányok vágyón gondolnak elhagyott ágyaikra.
Mások alszanak.
Őket a véres kenyér kergeti.

Két óra.
Sikoltva, panaszosan indulnak meg az álmukból felzavart gépek.
Emberi verejték olajozza a kerekeket.
Álmatlan éjek: a betűfesték,
Hajnalodik.
Valaki nyitott ajkkal mosolyog.
Talán rólam álmodik.
Nappal nem mer. Álmában az enyém.
Jönnek a lapkihordók, hogy széthordják a papírba csomagolt eseményeket.
Elkészült a lap.



1945 után

•A műemlék épület jelenlegi tulajdonosa a Zalaerdő Zrt.
A cég elődje, a Dél-zalai Állami Erdőgazdaság az államosításoktól 1967-ig a hercegi várban működött. A magtár földszinti részét üzemi étteremként használták. 2008-ban történt utolsó külső helyreállítása.

383. Nagybagola (Szentháromság-kápolna)

•A szőlőhegy birtokosai 1753-ban emeltették, szolgálva a templommal még nem rendelkező Bagola lakóinak hitéletét is.








•Az 1778-as és az 1816-os vizitációs jegyzőkönyvek Legszentebb Háromságnak ajánlott szőlőhegyi kápolnaként említik.

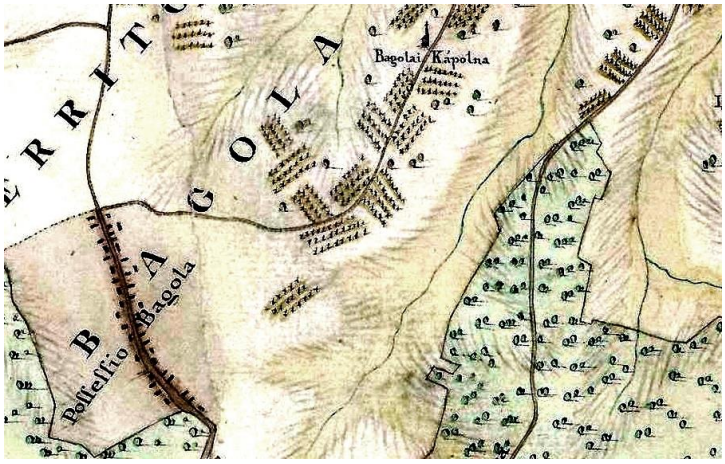

A falu és kápolnája 1789-ben

Az 1824-es leírása szerint tornya még fából volt – belsejében 44 kg-os haranggal –, volt viszont már kórusa, orgonája és sekrestyéje.
Szinte teljes újjáépítésével 1876-ban nyerte el mai megjelenését.
Miséket a hívek kérésére celebráltak a kápolnában.
Homlokzatán az 1950-es években még napóra volt.



Másik fogadalmi kereszt az előzőtől délre, egy kilométernyire

384. Nagyrác utca

•A vár visszafoglalása után az ott lakó, a törökökkel együtt nem távozó, nem magyar anyanyelvű népesség erre a környékre telepedve Kiskanizsa „Rácváros” nevű részét hozta létre. Az utca neve és a Kisrác utcáé is erre emlékeztet.
•Az 1864-es kataszteri térképen még a Rác utca része. Az 1907-es címtárban már mai nevével találjuk.

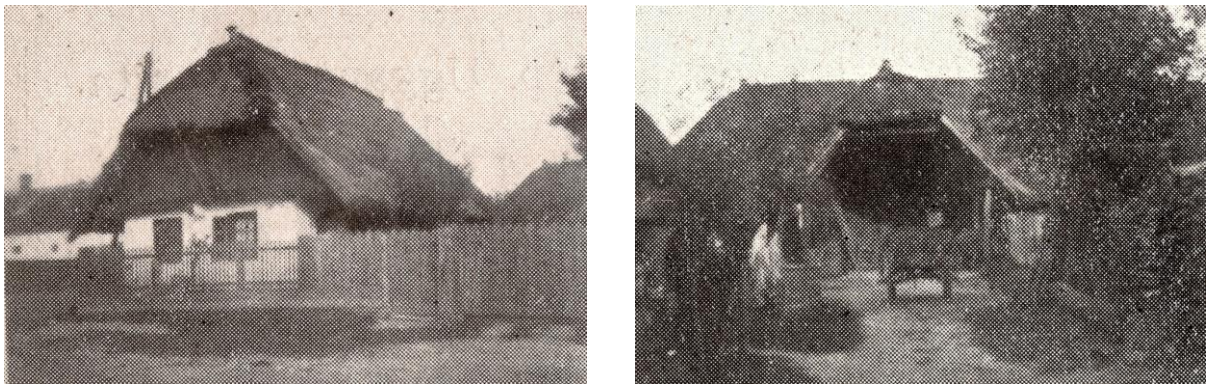

A Nagyrác utca 1. szám alatti ház és udvara 1930 körül
(TGYM)

•A mai Nagyrác utca házhelyeinek jelentős részét a 20. század második felében mérték ki.
Eredetileg a házak nagy többsége az itt hosszan elnyúló vizenyős térség keleti oldalára került. Nyugaton csak az elülső, rövid szakasz épült be. Mögötte már csak a Jakabkúti utca kertjeinek végét láthatta a járókelő.
Az adottságok miatt a két oldal meghökkentő távolságra került egymástól.

Az utca „normális” szélességű része az iskola mögött, már a mocsaras jelleg megszűntetése (a vízelvezetés megoldása és a terület feltöltése) után jött létre.



A Nagyrác utca északi fele és környéke 1917-ben és manapság
(Balra az alsó sarokban mindkét esetben a Jakabkúti utca 74. szám alatti ingatlan.)

•A Nagyrác utca legelején, a Jakabkúti utcával közös szakaszon volt a Goszpontóka. Mára feltöltötték, élelmiszer boltot és vendéglátó egységet (a „Mocsár”) létesítettek helyén.
Elnevezése a délszláv nyelvekben ma is használt goszpon (úr) szóból eredhet.
A Goszpon ragadványnévként is előfordult Kiskanizsán: a Flumbortok közül – nem voltak kevesen – emlegették így az egyik családot a századfordulón. Így aztán az is lehet, hogy az egyik kiskanizsai gazda ragadványneve „ragadt” a tókára is.
Jóval beljebb, ahol ma egy kis utca köti össze a két szomszédos utcát, szintén léteztek tókák.



A tókák az 1952-es légi felvételen

385. Nagyrác utca 26.

•Klebelsberg Kunó miniszter 1925-ben – a városba látogatva – felkereste a Templom téren lévő iskolát is.



Klebelsberg Kunó



Szembesülve azzal, hogy ott négy tanteremben is két-két osztályt kell tanítani, megígérte, hogy a külterületekre vonatkozó iskolaépítési program keretében Kiskanizsán is új intézményt építtet. Az ígéret megvalósult.
•Az építkezés helyszínéül a Nagyrác utcát („Vánsi (Vánsa, Váncsa) tér”) találták megfelelőnek. A minisztérium által kijelölt Bauer Gyula és Schmitterer Jenő budapesti műépítészek tervét – a hely feltöltése után – a Horváth és Vas cég valósította meg.
A nyolc tantermet, továbbá az igazgató lakását magába foglaló épületet 1928-ban adták át rendeltetésének.
Ezzel a kiskanizsai oktatási feltételek (a Templom téren tíz, a Kisrác utcában két tanterem volt ekkor) lényegesen javultak.

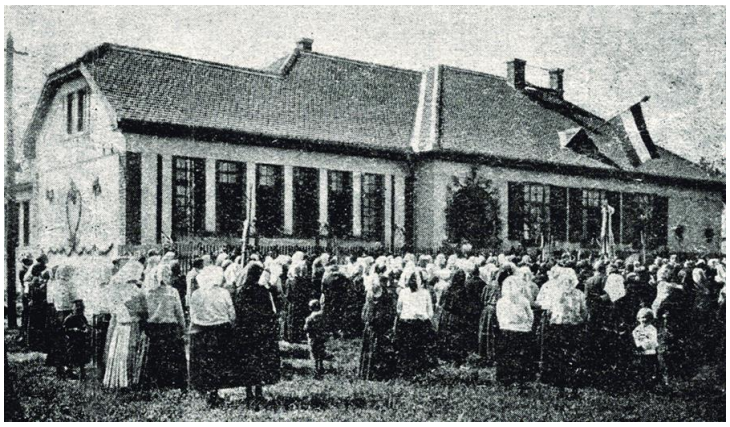
(TGYM)


(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)







386. Öregförhénc **(Förhénci kápolna*)**



Öregförhénc Újförhéncről nézve

•A területet már 1710 tájékán szőlőhegyként említették.
Förhénc két hegyhátból áll. Öregförhénc keleti oldalán húzódik Újförhénc. Neve is jelzi későbbi kialakítását. Szokatlan módon e hegyhát keleti oldalán már nem találunk szőlőket, ott ma erdő nő.
Nem volt ez mindig így. Az első katonai felmérés (1786) még szőlőt jelzett itt is. 1857-ben, a második felmérés készültekor viszont már nem találtak szőlőt e helyen a térképészek.

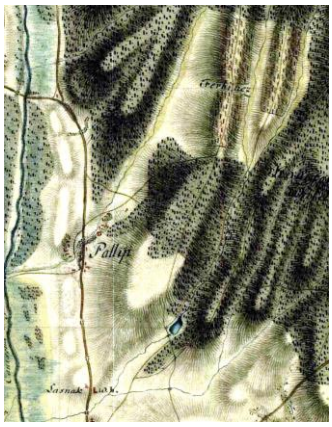

1786

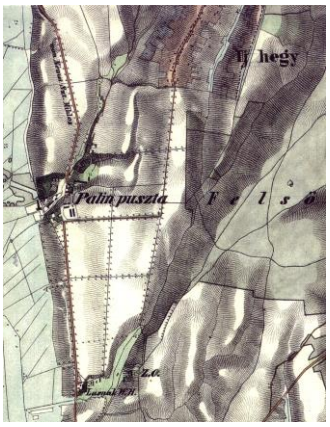

1857

Hiába újabb keletű e hegyhát területének művelésbe fogása, igazán régi pincéket inkább itt talál, aki ilyeneket keres.



Újförhénc

Ennek (és a keleti oldal ültetvényei hajdani felszámolásának is) talán az oka az, hogy e várostól (Kiskanizsától) távolabbi rész kevésbé volt felkapott a szőlészkedni, borászkodni akarók között, mint szomszédja.
•Öregförhéncen 1761-ben épült barokk, egyhajós, hagymakupolás kápolna. Építtetője Inkey Boldizsár volt.
Urunk színeváltozása (Transfiguratio) titulusú.









Az északi oldal az oltárral



A déli oldal a bejárattal



A mennyezeti freskó maradványai



Jézus és Mária domborműves képe

Későbbi szentélyfreskója ugyanezt a bibliai jelenetet örökíti meg. (1929-ben bízták meg a gazdák Fekete Lászlót megfestésével.)
1816-os leírása szerint tornyában 31 kilogrammos harang függött.
A világháborúban rekvirált harang helyett Szlezák László öntött új, 160 kg-os harangot 1924-ben.



Mária öltöztethető szobra 1990-ben
(europeana.hu)

•Az ünnep napjához (augusztus 6.) kapcsolódik a bor megáldásának általános szokása, és a szőlőhegy egyik búcsúja is.
•Szokatlan eseményre került sor a kápolnában 1944 őszén. Somogyi Gyula palini földbirtokos családja és vendégei jelentek meg ott. Somogyi 1924-ben született leánya, Ilona és az 1920-ban született Teleki Károly János gróf Förhéncen fogadott örök hűséget egymásnak.
•Hajdanán, a 19. század második felében, amikor még a várostól északra eső hatalmas erdőségben betyárok rejtőztek, az újförhénci hegyháton vezető földút a mainál jelentősebb szerepet játszott. A gelsei országút, a főút sem volt jobb

minőségű, mint a szőlőhegy északi hegykapujánál az erdőbe vágó, Kerecseny és Orosztony irányába vezető párja.
Az itteni kisebb forgalom kevesebb port jelentett, ráadásul árnyas erdőben vezetett és egy órányi időt is megtakaríthatott Esztergályhorváti, Dióskál, Egeraracsa, Kerecseny, Orosztony lakója, ha a kanizsai országos vásárokra jövet-menet errefelé haladt.
Számolhatott viszont a betyárok támadásával. A legveszélyesebb szakasz Förhénctől 6-7 kilométernyire, az útelágazásnál volt, ott, ahol az Orosztony felé vezető ág a fennsíkról, a meredek lejtőn (ez a Nagy-oldal) kanyarogva ereszkedik le a völgybe. E helyen a Kanizsa felől érkező kocsik kerékkötésre kénytelenek voltak megállni.
Akik egyedül voltak ilyenkor, gyakran lettek rablótámadás áldozatai.
Létezett azonban hatásos védekezés: 15-20 vásározó összebeszélt és egyszerre indult szekerével hazafelé. Ennyi embert már nem mertek megtámadni az útonállók; a gazda és vásári bevétele biztonságban kocsikázhatott hazafelé.

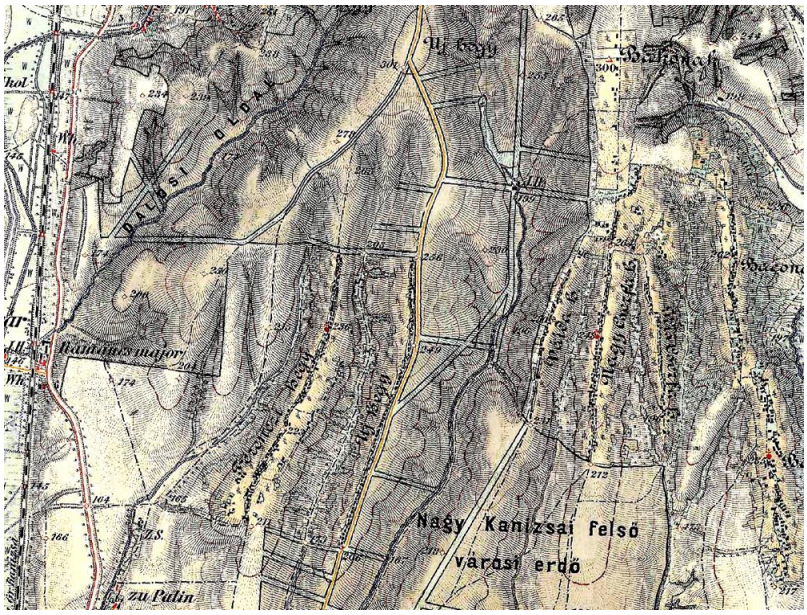

Förhénc környéke az 1870-es években
(Középen narancssárga színnel a szóban forgó út.)

387. Őrtorony utca

•1900 előtt Rózsa utca volt a neve. A mai név arra utal, hogy állítólag errefelé állt valaha a kanizsai vár őrtornya.

388. Petőfi utca




A már lebontott Petőfi utca 39. szám alatti (dupla) épület




Petőfi utca 62. és 64.

•A városnak ez az öreg utcája a Budára vezető országút mentén alakult ki.
1772-ben, de a 19. század közepén is Cigány utcának nevezték, de ekkor a belső (a Honvéd utcáig terjedő része) része a Récsei utca nevet viselte.
Emlegették Nagy utcaként is.





1873-ban lett az akkori Pesti utcából Petőfi utca, majd 1900-ban Petőfi út.

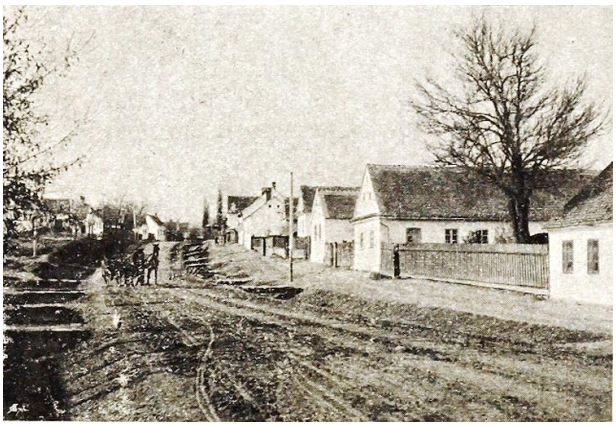

Az 1890-es évek közepén
(Uher Ödön, a fényképész a Honvéd utca torkolatánál a városközpont felé fordulva készítette felvételét. Jobbra az utca nyugati oldalának házai látszanak: a 38. házszámú épület egy darabja, mögötte, oromfalukkal az utca felé fordulva, a 36., 34. és 32. számú házak. Az épületeket már lebontották, telekosztások is történtek.)



Az előző felvétel rajzolt változata egy képeslapról

(Ezen kicsivel jobban látszik a Petőfi utca 28. szám alatti ház, amely a két nyárfa tövében a jobb oldali házsor utolsó épülete. Ott volt 1873-tól Nucsecz József vármegyei tanfelügyelő irodája. Nucsecz 1822-ben Nagykanizsán született. Piarista tanárnak készült, de 1848-ban otthagyta a rendet, mert honvédnak állt. A fegyverletétel tüzér főhadnagyként érte. A fogságba került fiatalembert besorozták a császári hadseregbe. Onnan szabadulva, 1851-ben visszatért szülővárosába. Elemi iskolai, felső-leányiskolai tanító, majd igazgató lett. 1873-ban kinevezték a vármegye tanfelügyelőjévé. 1898-ban halt meg Kanizsán.)



A 20. század elején
(Jobbra piros tetővel a 9. számú ház, balra egy darabka a 16. számúból és mögötte a téglakerítéses 16.a.)



Az 1950-es években
(Balról jobbra: a 13., a 11. – itt két épület áll –, a 9. és a 7. számú telkek.)



Az 1980-as években
(Balról az 51. számú, jobbról a 64. számú ház egy-egy része.)



A kép jobb szélén a Petőfi utca 87. szám alatti ház
(Kotnyek István 1980 körül készített felvétele.)

389. Petőfi utca 1. (korábbi számozás szerint)

•Bár címe szerint e házzal kezdődött a Petőfi utca, mégis az Eötvös tér keleti oldalának volt része.
A földszintes ház, amely 1860-ban már létezett az 1870-es években – mint az Eötvös tér több háza is – a katonaság használatában volt. Itt helyezték el nyilvántartási hivatalukat.
A ház tulajdonosa ekkoriban Talabér Zsigmond volt, aki hetvenkilenc éves volt, amikor 1892-ben meghalt.
•1900 nyarán, amikor a zalasárszegi Talabér Kálmán ötvenhárom évesen meghalt, már-már mesébe illő történetről értesülhettek a Zalai Közlöny olvasói.
Az elhunyt, akkoriban a megye egyik legnagyobb földbirtokosa, mivel gyermekei nem voltak, minden vagyonát egy távolabbi rokonára, Talabér Lászlóra hagyta. Végrendeletében tett egy kivételt. Kanizsai háza (Petőfi utca 1.) örököseként Matkovics Józsefet, a város egyik szegénysorú cipészmesterét nevezte meg. Gáláns tettét hálával indokolta.

Egy alkalommal, amikor kocsival Kanizsán járt, az ismeretlen cipész figyelmeztette, hogy elvesztette egyik kerékszegét. Talabér úgy érezte, hogy ezzel olyan balesetet került el, amely akár végzetes is lehetett volna számára.
A jótett tehát elnyerte jutalmát, Matkovics boldogan élt, míg meg nem halt…
Hát… Nem!
Hamarosan előkerült nagyjából hatvan − magát rokonnak (és jogos örökösnek) valló − egyén és elindult az évtizedes per. Másoknak komolyabb családtörténeti kutatásba kellett kezdeniük, hogy eséllyel induljanak a versengésben. Közülük az utolsó 1909-ben lelt fel egy olyan iratot, amelyből kiderült, hogy dédapja és Talabér Kálmán nagyapja testvérek voltak.
Matkovics József nem lett háztulajdonos. 1905-ben, a jogerős döntés megszületése előtt meghalt. Hatvankilenc éves volt akkor.
1907-ben már a bíróság által törvényesített, új örökösök árulták az ingatlant. A város 1911-es címtárában Weiss Jakab üvegkereskedő nevét találjuk tulajdonosaként.
•Persze, Matkovicsnak is volt rokonsága. A cipészmester halála után ők (nagyjából húszan) folytatták küzdelmét a házért.
Akadt köztük ismert ember is: Markos (Matkovics) Gyula, az elhunyt unokaöccse, Matkovics Györgyhelyi csizmadia fia.
Markos 1861-ben született Nagykanizsán (1932-ben, más adat szerint 1944-ben halt meg) és a gimnáziumot is a városban végezte. 1885-ben Veszprémben szentelték pappá.
1893-ban Budapestre költözve megalapította és három évtizeden át szerkesztette a Herkó Páter című élclapot.
Ő és rokonai a közösen folytatott hagyatéki pert minden szinten elvesztették.
Az akkor már országgyűlési képviselővé választott Markos elkeseredettségében egy cikkében megveszthetőséggel vádolta meg a legfelsőbb bíróságot. Nem eredménytelenül.
1908-ban rágalmazás miatt négy hónapi fogházra és 1000 korona pénzbüntetésre ítélték.



Markos Gyula


VI. évfolyam. 29. szám. Budapest, 1898. július hó 17.

Herkó Péter

Megjelenik minden vasárnap

Budapest, Zsibárus-utca 7

Egyes szám ára 10 kr

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt

Negyedévre 1 frt 50 kr.


XVIII. évfolyam. Budapest, 1910.

MAGYAR

Herkó Péter

Megjelen minden vasárnap.

SZERKESZTŐSÉG és KIADÓHIVATAL: Budapest, VIII., József-körút 49

Felelős szerkesztő: MARKOS GYULA v. orsz. gy. képv.

ELŐFIZETÉSI ÁR: Egész évre 12 K., félévre 6 K.

Markos lapjának és levélpapírjának fejléce

•Füredi János (1933-ban, hatvan éves korában halt meg) városi tisztviselőként sokféle hivatali poszton tevékenykedett. Többek között volt bejelentési nyilvántartó és levéltáros is.
A 20. század elején városi címtárak sorát állította össze. Munkái nagyon sok érdekességet rejtegetnek a város múltját kutatóknak.

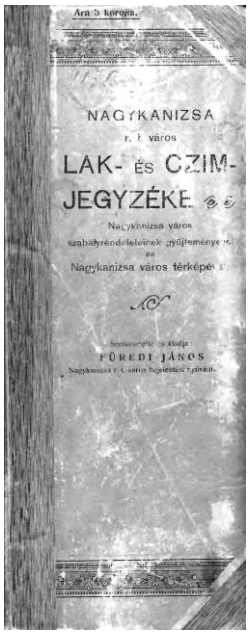

1907

Az utolsó kötet készítésekor, 1920-ban itt lakott.

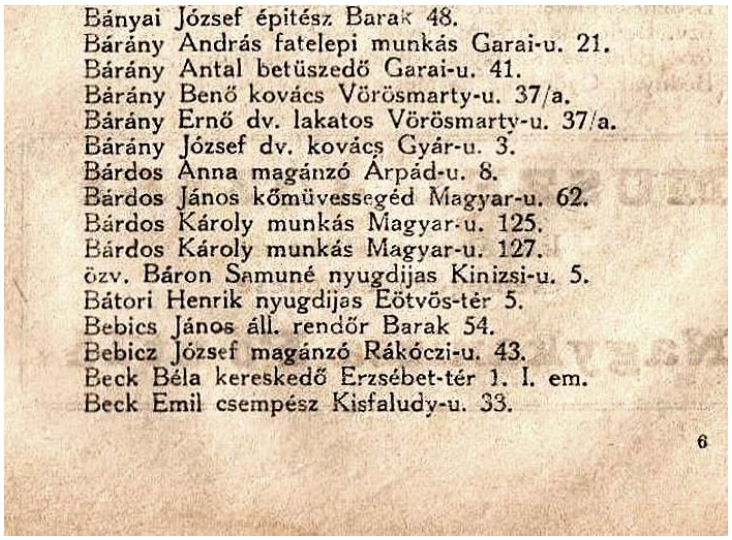

Bányai József épitész Barak 48.
Bárány András fatelepi munkás Garai-u. 21.
Bárány Antal betüszedő Garai-u. 41.
Bárány Benő kovács Vörösmarty-u. 37/a.
Bárány Ernő dv. lakatos Vörösmarty-u. 37/a.
Bárány József dv. kovács Gyár-u. 3.
Bárdos Anna magánzó Árpád-u. 8.
Bárdos János kőmüvessegéd Magyar-u. 62.
Bárdos Károly munkás Magyar-u. 125.
Bárdos Károly munkás Magyar-u. 127.
özv. Báron Samuné nyugdijas Kinizsi-u. 5.
Bátori Henrik nyugdijas Eötvös-tér 5.
Bebics János áll. rendőr Barak 54.
Bebicz József magánzó Rákóczi-u. 43.
Beck Béla kereskedő Erzsébet-tér 1. I. em.
Beck Emil csempész Kisfaludy-u. 33.
6



Nyilttér*)

Helyreigazitás.

Nagykanizsa czimjegyzékében az összeirónak helytelenül bemondott adatok folytán, Beck Emil csempésznek van feltüntetve.

Miután Beck Emil iparigazolvánnyal biró kereskedő, ezen tévedés ezuton helyreigazittatik.

Czimjegyzék kiadója. Füredi.

(Itt a cenzura 32 sort törölt.)

*) E rovatban közöltekért nem vállal felelősséget a szerkesztőség.

1920
(Egy kínos tévedés?)

390. Petőfi utca 3.

•Az Eötvös tér keleti oldalán (északkeleti sarkán), Petőfi utca 3. számmal állt a Hertelendy-ház.



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•Hertelendy Béla 1870-ben végzett ügyvédként és telepedett Kanizsára.



Hertelendy Béla (1843-1911) (TGYM)



Fiskálisra várva (1883)

Alapító elnöke lett Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztárnak, majd a Zalamegyei Gazdasági Önsegélyező Szövetkezetnek (1897) is.
1889-ben országgyűlési képviselőnek választották.



Éljen Hertelendy Béla

a nagy-kanizsai választókerület

képviselő jelöltje.

1887.

Ad notam: *Kossuth Lajos azt izente.*

Kanizsai város végen,
Fényes csillag jár az éyen.
Azt jelenti az minekünk,
Hertelendy lesz követünk.
Éljen a haza!

Szive nemes, lelke tiszta,
Nem beszél az összevissza.
A szegénynek pártját fogja,
Ismerjük már régtől fogva,
Ő lesz követünk!

1887

Választási kampánya gyakran használt eleme volt a Hertelendy induló éneklése is. Az induló egy akkor született kortes dal is lehetett, de valószínűbb, hogy a már korábban létező Hertelendy indulót (a 12. számú Nádor-huszárezred indulója) használták e célra. Utóbbi az ugyanezen zalai családból származó Hertelendy Gábor altábornagy (1742-1820) nevéhez fűződik. Szövege a következő:

„Hát fiaim, ti vitéz nevetek
Rablánczczal váltjátok-e fel?

Ősz fejem is ma tehát veletek
Nyert koszorúját veszti-e el?

Nem magyar az, czudar az, ki kivont
Karddal is esdekel s kér pardont.

Rajta tehát velem, a ki vitéz !
A csatán elől lobogó tollamra nézz!

Ezredem vér mezején vezetem,
Győzni vagy halni tanult seregem.”

•1874-ben alakult meg Kanizsán az Első Zalai Ügyvédegylet. Elnökül Koch Mihályt, titkárul Hertelendy Bélát választották.
A városban ugyan jelentős számú ügyvéd dolgozott, de az alakulás közvetlen előzménye az volt, hogy az igazságügyi miniszter Kanizsát jelölte meg az alakítandó ügyvédi kamara székhelyeként. Az elképzelés azonban így sem valósult meg, mert a kamarát 1875-ben zalaegerszegi székhellyel kellett létrehozni.
•Hertelendy háza – mielőtt tulajdonába került – szolgált tiszti étkezdeként, haláláig pedig Traupmann Lajos (1798-1865) birtokolta.

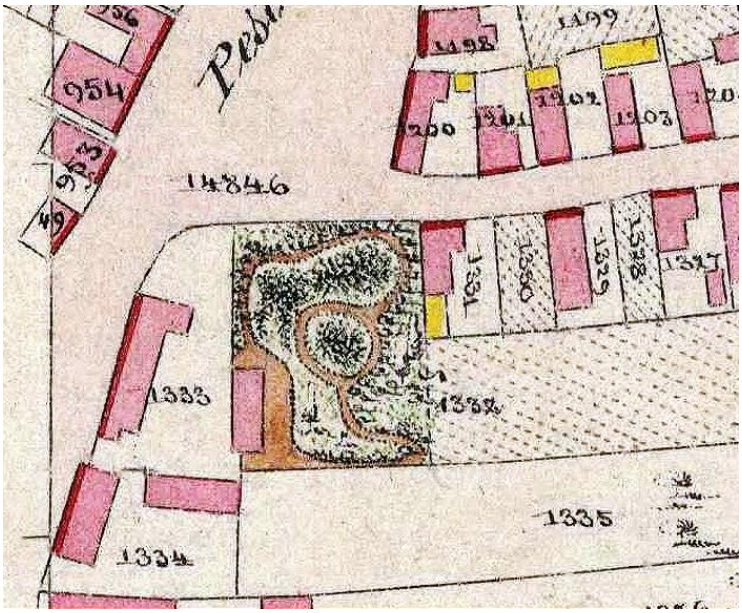

Traupmann háza (1333) és kertje 1864-ben

A Pesten 1823-ban végzett Traupmann negyvenkét esztendőn át volt az uradalom orvosa.
(Mindezekkel ellentétben, az orvosok 1852-es összeírása szerint a Kanizsán született Traupmann 45 esztendős volt akkor és 1830-tól dolgozott a városban.)
Fia volt az uradalmi írnok Traupmann Lajos (1828-ban született Nagykanizsán), aki a szabadságharcban hadnagyi rangot szerzett a 7. honvéd zászlóaljban. Emlékét ma is őrzi „A szabadságharcz első hadi foglyai: 53 honvéd tiszt Königrätz-ben 1849.” címet viselő, színes ceruzával rajzolt amatőr sorozat egyik darabja.



Traupmann Lajos hadnagy

A volt hadnagy a kiegyezéskor még Kanizsán élt.
Az 1830-ban Kanizsán született Traupmann Endre (András) szintén az orvos fia volt. A mérnöksegéd fiú is hadnaggyá lett a szabadságharcban.
•Itt említem, hogy Traupmann egyik kollégája Rosenberg Zsigmond volt. Pesten szerezte diplomáját 1837-ben, majd 1866-os haláláig Nagykanizsán gyógyított, a város (akkor még kicsi és szegényes) kórházaiban is.
(Őt az orvosok 1852-es összeírása Rosenberger Simonként említi és azt állítja, hogy Nagykanizsán született, 38 esztendős, 1830 óta dolgozik a városban.)
Ide tartozik, hogy az 1860-as években nagyjából tucatnyi orvosa volt Kanizsának.
•Rosenberg 1887-ben Nagykanizsán született unokája (szintén Zsigmond) 1891-ben már Beliscsén élt, mert apja, Rosenberg Ádám lakhelyet változtatott. A kis Zsigmond Sigmund Romberg néven lett az Egyesült Államokban világhírű zeneszerző.
Rosenberg Ádám zongorákat árusított Kanizsán. Először 1869 nyarán tájékoztatta e tevékenységéről az érdeklődőket a helyi lapban. Későbbi reklámjaiból az is kiderül, hogy az 1880-as években a Széchenyi tér 4. szám alatti házban működtette vállalkozását.
Kocsis Katalin találta meg kutatásai során azt a hirdetést, amely bizonyítja, hogy 1888-ban a Keller-házban (Fő út 23.) lakott a család.



Sigmund Romberg

•A telek északi oldalán torkollott az Attila utca a Petőfi utcába, amely aztán az Attila utcán túl térszerűen kiöblösödött.



Jobbra a Hertelendy-bástya, majd az Attila utca torkolata, mögötte oromfalával a Petőfi utca 5. szám alatti ház a 20. század legelején

Mivel a telek az utca szintjénél jóval magasabban volt, északnyugati sarkán téglából egy támfalat (Hertelendy-bástya) építettek.

391. Petőfi utca 5.

•A Hertelendy-ház északi oldalán (ma Petőfi út 5.) építtetett újabb elemi iskolát a város 1936-ban. Az új intézmény lehetővé tette a Huszti téri kis iskola kiürítését. Terveit a város mérnöki hivatala készítette, kivitelezője a Horváth és Vas cég volt. Épületlakatosként Márkus József dolgozott a tervek megvalósításán.







•A korábbi számozás szerint az utca 5. házszámát az Attila utca torkolatától északra álló földszintes épület viselte.



A kép jobb szélén a hajdani Petőfi utca 5. 1939-ben

392. Petőfi utca 22.

•1900-ban az itteni nagy telken még egy lakóház állt. Ezt hamarosan lebontották és még a világháború előtt két épületet emeltek az utca mentén.
A történések mögött örökösödési okok állhattak, mert a tulajdonosok, vezetéknevük alapján, akár testvérek is lehettek.



1939-es felvétel a telek déli részén álló házról
(Petőfi utca 22.)
(TGYM)



1973-ban készült kép a telek északi részére került házról
(Petőfi utca 22.a.)
(TGYM)

Elkészülte után a magasföldszintes épület (Petőfi utca 22.a) alsó szintjén asztalos-műhely működött. 1973-ban is ez volt a helyzet.

393. Petőfi utca 33. és 46. (képek még: Rákóczi utca 106.)

•Ugyancsak Petőfi úton a Honvéd utca kiöblösödő torkolatának közepén állt egy régi épület, amely már 1822-ben katonai istálló volt.



Lóápolás (1880)

1868-ban döntöttek laktanyává alakításáról.

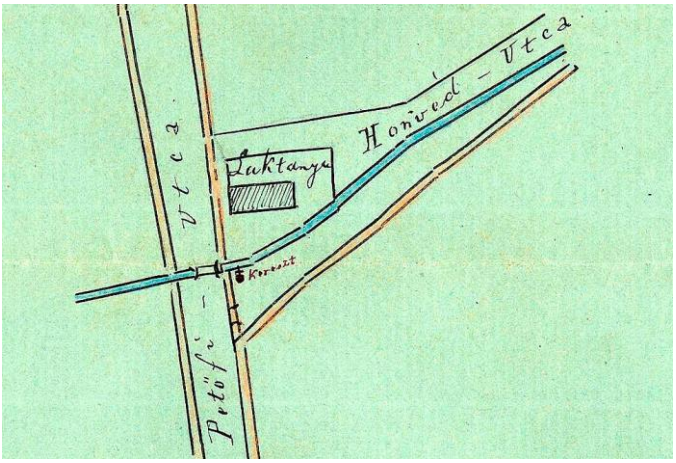

1887
(TGYM)

Egy 1890-es, Honvéd utcai tűzesetről szóló híradás szerint még katonák lakták. A világháborút követően a város egy gépjavító műhelynek adta bérbe. A ház 1925-ben teljesen leégett.
•A laktanyától délre állíttatta 1887-ben Gerócs János a ma is látható fogadalmi keresztet. Képei a Honvéd utca címszónál tekinthetők meg.
•Csaknem szemben, a Rákóczi utca déli sarkán álló házat Kálcsis János kisbirtokos építtette 1912-ben.



•Az 1943-as telefonkönyv szerint az épületben (Petőfi utca 46.) volt elhelyezve a M. Kir. Útmesterség helyi szerve.

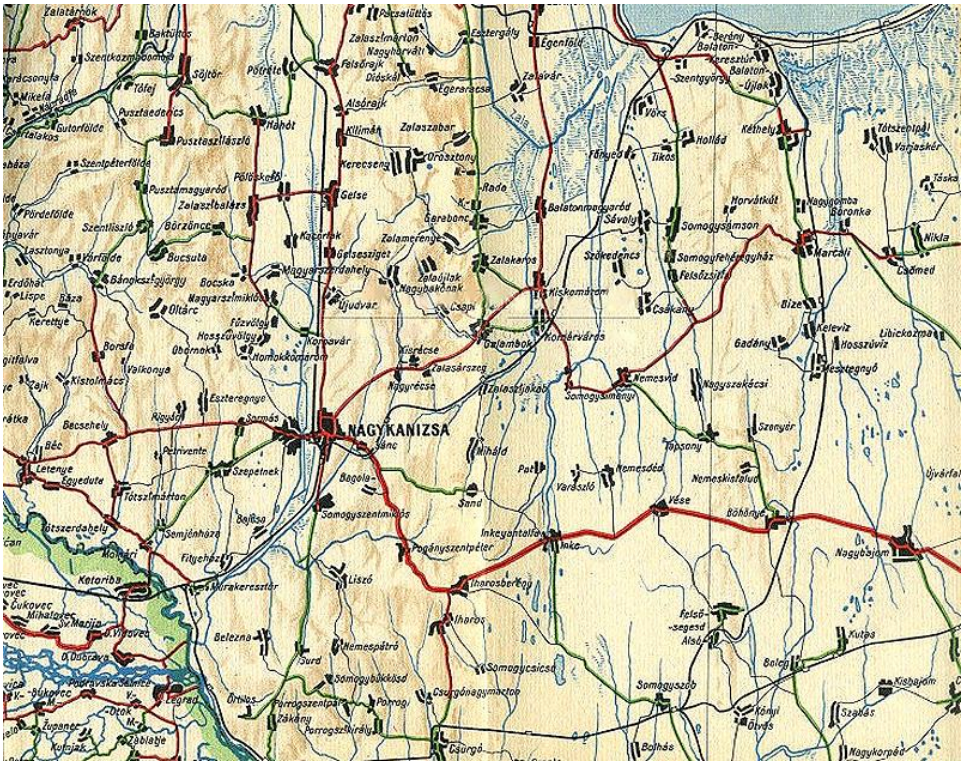

Autóatlasz részlete 1935 tájékáról
(Piros vonallal jelezték az épített országutakat, vastagított pirossal a legjobb épített országutakat, azaz a műutakat. Zölddel a legalább kavicsozott utakat ábrázolták, feketével azokat, amelyek autós közlekedésre általában alkalmatlanok voltak.)

Talán magyarázza a választást, hogy akkoriban még a Petőfi utcán vezetett végig a 7-es országos főút. (Új nyomvonalát − ma Balatoni utca − 1953-ban alakították ki.)

394. Petőfi utca 49.

•A földszintes épület homlokzatán ma is látható egy szép, fehér márványból készült dombormű (Szűzanya a gyermekkel). Nem ismert állíttatója, készítője és kora.





•1907-ben Apáthy Lajos postai szolga tulajdona volt a ház.

395. Petőfi utca 79. és 81.

•A Petőfi utca legutolsó épületei a keleti oldalon (ma a 79. és 81. számú házak állnak a helyükön) a 19. században az Utolsó Garas kocsma részei voltak.

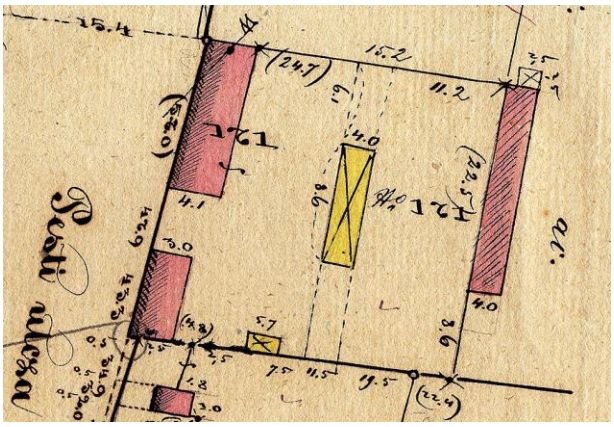

Az épületegyüttes (171) az 1864-es térképen
(Balra az ingatlan Petőfi utca felőli oldala.)
(TGYM)

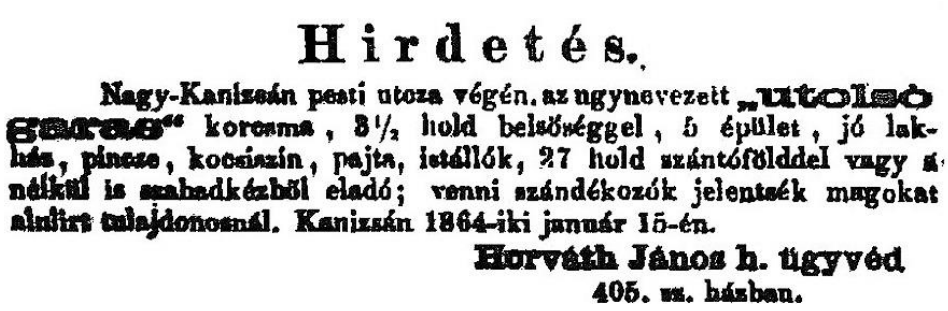

Hirdetés.

Nagy-Kanizsán pesti utcza végén, az ugynevezett „utolsó garas“ korcsma, 3½ hold belsőséggel, 5 épület, jó lakhás, pincze, kocsiszin, pajta, istállók, 27 hold szántófölddel vagy s. nélkül is szabadkézből eladó; venni szándékozók jelentsék magokat alulirt tulajdonosnál. Kanizsán 1864-iki január 15-én.

Horváth János h. ügyvéd
405. sz. házban.

1864

•A hagyomány szerint – az akkoriban (a 19. század közepe) a város lakói számára a „világ végén” lévő helynek – gyakori vendége volt a betyár, Patkó Pista, akit 1862-ben lőttek le a pandúrok.
Utoljára akkor látták itt, amikor az utca (nevezték hajdanán Cigány utcának is) végén tanyázó vályogvető cigányoktól megszöktette a legszebb cigánylányt.



Patkó Pista egy 1859-es színezett krétarajzon

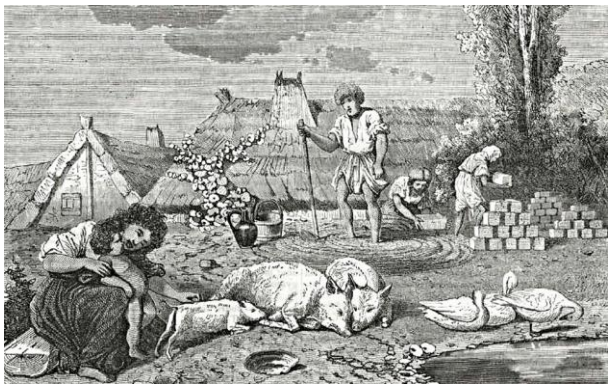

Vályogvető cigányok (1862)



Szemben Patkó Pistával, Patkó Bandi csak a legendák betyárja volt

•A csárda telkét előbb megosztották, majd a vendéglővé szelídült részét valamikor, a két világháború között lebontották.


ÜZLETMEGNYITÁS
Van szerencsém tisztelettel értesíteni a n. é. közönséget, hogy Petőfi ut 81. sz. alatt,
lóvasaló és kocsijavító műhelyt nyitottam,
amelyben elvállalom ugy a luxusz, mint igás lovak hibás patái vasalását. Patarepedések kapcsolását és mindennemü kocsijavitást. — A n. é. közönség szives pártfogását kérve vagyok teljes tisztelettel
Horváth Pál okl. patkolómester.

1920

396. Petőfi utca 86. (korábbi számozás szerint)

•A létező, régi fényképe miatt érdemes az épületről szót ejteni, hiszen az érzékeltet valamit a hajdani szatócsboltok világából.



Az 1907-es és az 1926-os címtár szerint is a házban működtette vegyeskereskedését Ladiszlau Jenő szatócs. A képen, ami még az első világháború előtt készülhetett, valószínűleg ő is látható.
Később az üzlet megszűnt; 1937-ben már Milhoffer Jakab terménykereskedőnek volt itt a telephelye.

397. Petőfi utca vége



A környék manapság

•Fogadalmi keresztet már az 1786-os térkép (a későbbiek is) is jelez az utca végén. Sajnos a jelenleg ott álló kereszten nem olvasható állíttatása időpontja. A kíméletlen „felújítások” nyomán eltűnt róla minden eredeti felirat.





•A jelenlegi ipari park (volt Kossuth laktanya) és az autópálya közötti terület volt a Képeskereszti-dűlő.
A hagyomány szerint egy jómódú, helyi kereskedő kocsijába itt vágott villám, amikor hazafelé tartott. Családja az eset helyén temettette el, síremléke volt a képes kereszt.
A kereszt az 1786-os térképen már ábrázolva van a Petőfi utca végétől Förhéncre vezető, akkori földút mentén.
Ifj. Makoviczky Gyula szerint a két világháború között még létezett, de a keresztet a jelzettnél későbbi térképek nem ábrázolják.



Gyönyörű, bár korpuszát vesztett fogadalmi kereszt valahol a város közelében
(A kép az 1960-as, 1970-es években készülhetett. Eredetije dr. S. Nagy Katalin tulajdonában van. Sajnos nem tudta pontosabban megadni a kereszt helyét. Örülnék, ha valaki tudna segíteni.)

•A Képeskereszti-dűlő északi oldalán a Vadalmás nevet viseli a terület. Hajdani erdejében sok vadalmafa nőtt. Tovább haladva északra, a Felső-erdőbe jutunk.
A néphagyomány szerint a kanizsai határ e részén tanyázott Savanyú Jóska és társa, a Kutyási ragadványnevű betyár (Leopold György), várva az alkalmat a hercegi csordák megdézsmálására.
•A Kisrécse felé vezető országút déli oldala mentén, a Péterfai-árok nyugati oldalán terül el a Katonatemető-dűlő. (Az 1690-es években még „Katona temetés” a neve.) Most az M7 autópálya vágja ketté.
A dűlőről azt tartották, hogy ott temették el a kanizsai vár visszafoglalására 1601-ben indított sikertelen ostrom több ezer keresztény halottját.

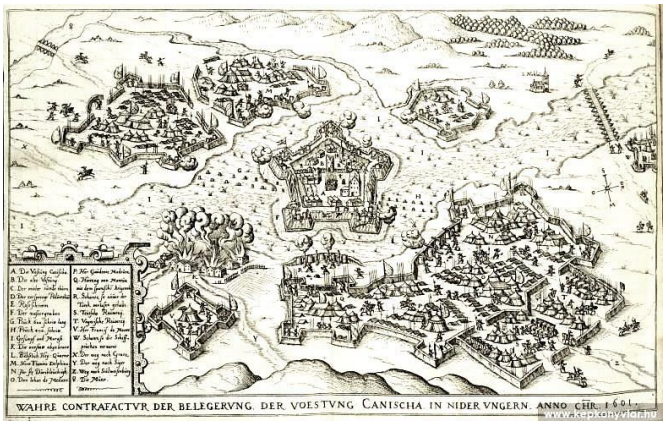

Az ostrom egy 1602-ben megjelent metszeten



Ugyanez a sárvári vár 1653-ban készült freskóján

•Az ostromban szerzett betegségében meghalt a pápai állam generalisszimusza, Gianfrancesco Aldobrandini herceg, VIII. Kelemen pápa unokaöccse is. Holttestét bebalzsamozva szállították Rómába. Hatalmas szobra a Capitoliumot díszíti. 1935-ben, 1936-ban arról cikkezett a Zalai Közlöny, hogy az olasz főváros a szobor másolatát megküldi Kanizsának. Ebből végül nem lett semmi.
Magyarázatul annyi kívánkozik ide, hogy Krátky István polgármester ekkoriban szerette volna – idegenforgalmi látványosságként is – újra megépíttetni a kanizsai vár egyik bástyáját. Arra került volna a másolat.
•A dűlőtől délre, már az „új hetes” út északi oldalán, szemben Szabadheggyel volt a Békástói erdő.



Az országút északi oldala a Péterfai-árok erdősávjával

Kétszáz évesre becsült fái között helyenként 500-600 éves hatalmas tölgyek álltak. Az erdőben apró tavacskák sorakoztak, amelyek a Szabadhegy alapítása után csatornává mélyített patak (Péterfai-árok) miatt lassanként kiszáradtak, mára legfeljebb vizenyős hely utal hajdani létükre.

Az erdő a kanizsaiak kedvelt (és sokáig egyetlen) kirándulóhelye volt. Halis szerint különösen népszerű szokás volt hajdanán május elseje hajnalán ellátogatni oda.
Az őserdőt (és mellette a „Katonatemető” erdejét) az első világháború idején (tűzifának) kivágták.


Erdőben (1877)

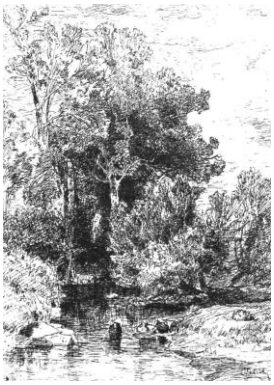
Patakpart (1880)

•Az erdő szélén, Szabadheggyel átellenesen állt egy öreg, odvas tölgy a fenyők között. Hatalmas üregébe az arra járók szentképeket kezdtek elhelyezni, amikor oda már nem fértek, mohos kérgére is.
A közeli patakra egyszerű kis híd is került, végül pedig az odúba Szűz Mária porcelán szobrát, elé rácsos ajtót, fölé rézkeresztet helyeztek a helyet egyre nagyobb számban látogatók.
Ez volt a Képes tölgy, illetve Rezula. A 19. és 20. század fordulóján (talán az egyik odahelyezett gyertya révén) a fa meggyulladt és leégett, a spontán született kegyhely emlékké vált.
•Maga a Békás tó közvetlen a régi hetes út északi oldalán volt, ott, ahol jelenleg is hídon vezet át az út Péterfai-árok itt végződő nyugati ágán. A tó hajdani létét csak a környék nedvesebb volta sejteti.
•Korábban volt a környéken egy további tó is. Ott, ahol a Péterfai-árok keleti ágának (hajdan, szabályozatlan patakként, sokkal hosszabb volt) hídja van a régi hetes úton, közvetlenül a cserfői út előtt.
A híd északi oldalán lévő tavat 1686-ban Gáti tónak, kétszáz év múlva már Récsei tónak (Récsei gát) nevezték. A vízfolyás duzzasztásával hozták létre, talán ennek eredménye lett a feltöltődés is.
•Nyugatra a Péterfai-árok újabb oldalága keresztezi az országutat. E vízfolyás mellett hozták létre a városi gyepmester házát, telepét.



1879
(Harmadik katonai felmérés.)

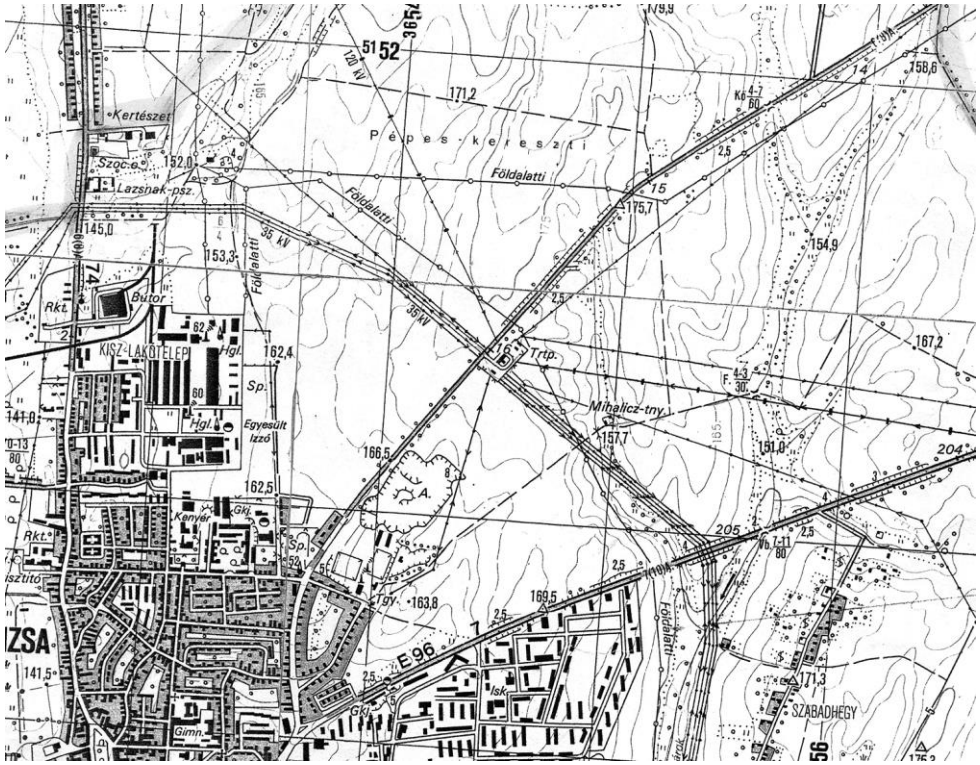

A telep már az 1879-es térképen fel van tüntetve (Abdecker), de létezett még a két világháború között is.
1984-ben a Mihalicz-tanyát jelzik e helyen.
Ma a Honvéd utcáról közelíthető meg a hely. (A szócikk elején található térkép alsó részén, csaknem középen – a „Kiskert” feliratú terület jobb sarkánál – találjuk a ma ott álló két épületet.)



Kutyabárca 1886-ból

Érdekesség, hogy 1846-tól – gyepmester férje halálától – nő végezte a városi gyepmester munkáját: Lentz Rozália.
1856-ban jelezte a városnak, házasságra kíván lépni segédjével, Schmidtleitner Jánossal, akit így gyepmesternek javasolt maga helyett. Javaslatát alátámasztandó előadta, hogy pártfogoltja a „baromorvoslásban is jártas, sött már 2 éveken át a Hóhéri foglalkozás körüli ügyességének elismerést érdemlő jeleit adván, a közönség irányában hasznos és szükséges egyénné vált”.
Az indokolás akkoriban nem lehetett igazán meglepő, mert a 19. század elején a gyepmester még komoly szerepet kapott a tanács által kirótt testi fenyítések végrehajtásában is.



T. Házi urak!

Keszeldorfer Mihály gyepmester azon állitásával szemben, hogy én ezután a pöce-gödrök tisztitásának az árát fölemelem, kijelentem, hogy ez hazugság, — sőt irásbelileg kötelezem magamat, hogy a pöce-gödrök tisztitását 20 évig a mai árban fogom eszközölni.

Árak hektóliterenkint: géppel 30 fillér, éjjelivel 20 fillér.

Vagyok kiváló tisztelettel

Weisinger Jenő
városi gyepmester.

1906

•Korábban volt a környéken egy további tó is. Ott, ahol a Péterfai-árok keleti ágának (hajdan, szabályozatlan patakként, sokkal hosszabb volt) hídja van a régi hetes úton, közvetlenül a cserfői út előtt.
A híd északi oldalán lévő tavat 1686-ban Gáti tónak, kétszáz év múlva már Récsei tónak (Récsei gát) nevezték. A vízfolyás duzzasztásával hozták létre, talán ennek eredménye lett a feltöltődés is.



Hirdetmény!

Nagy-Kanizsa és **Récse** közt

a gőzhenger

dolgozik az állami uton!

A t. cz. közönség felhivatik, – hogy a henger közelében – a kocsiról, – illetve a szekérről szálljon le és a vonóerőt a kocsis mindaddig vezesse, – mig a kocsi, illetve szekér **a henger mellett elhaladt.**

Nagy-Kanizsa 1894. szeptember 10-én.

A zalavármegyei magyar kir. államépitészeti hivatal.

1894

•Ha olyan helyet keresünk, ahol a hagyomány szerint igazán sokszor fordultak meg betyárok, tovább kell mennünk. Már a város határán túl, Kendlimajor után, Zalasárszeg északi szélén állt a postaút mentén a kis Lapi-csárda.

Állítólag szívesen látogatta Sobri Jóska, Savanyú Jóska és társaik, betyár mind, de nem mind Jóska.
A kocsma már az 1. katonai felmérésen is jelölve van. Akkoriban Gödri-csárdaként emlegették. A környék ma is a Gödri-dűlő nevet viseli.
(Hogyan lett a kocsma elhelyezkedését köntörfalazás nélkül közlő „Gödri” elnevezésből a tengerszint feletti magasság tekintetében is emelkedettebb „Lapi”? Magam is szeretném tudni.)

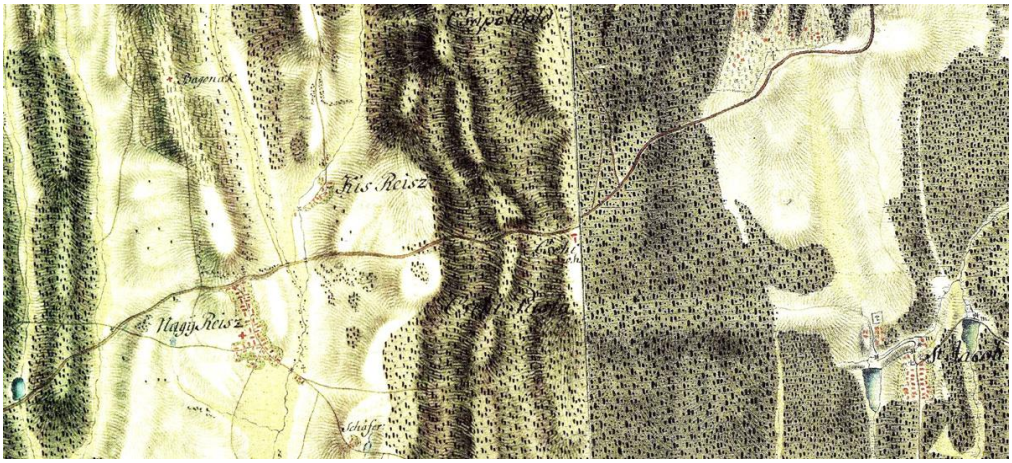

1786
(A térkép közepén, az út déli oldalán a csárda két épülete. Balra Nagyrécse, jobbra Zalaszentjakab.)



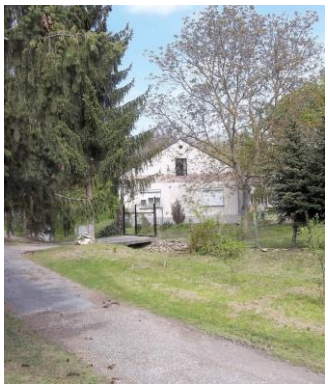
A térképek által jelzett helyen álló út menti épület ma

398. Rákóczi utca






•Kiépülése a Petőfi utca felől kezdődött.
Az 1786-os térkép szerint már akkor létezett egy rövid szakasza.
Ezt 1772-ben Külsőkerti utcaként említik. Az 1822-es térképen az utca neve Cziczelle. Cziczelle a Cecília név hajdani megfelelője.
1873-ban kapta mai nevét.
•Az utcával párhuzamosan, attól délre van az Ördög-árok.
Az eredetileg természetes vízfolyás idővel szennyvizet gyűjtő csatornává változott.
Az első világháború előtt már kolerapatakként emlegették.
Így 1927-ben elsőként a Kinizsi és a Magyar utca közötti szakaszt fedték be. A terv megvalósítását 1941-től folytatták.

399. Rákóczi utca 9., 15., 17., 19., 21. és 23. (képek még: Kinizsi utca 34.g)

•A 20. század elején az utca e szakasza bordélyházaival szerzett kétes hírnevet.
A város 1888-ban hozott döntést az Újvilág (Bajza) utcai bordélyházak bezárásáról. Ezek az „intézmények” valószínűleg ekkoriban települtek ide, olyan helyre, amely nem esett távol a városközponttól, de átmenő forgalma mégsem volt. Az utcában itt (a Kinizsi és Árpád utcák között) még nem voltak házak, a szóban forgóak lettek az északi oldal első épületei.
A 17. szám alatti házon túl ugyanezzel a rendeltetéssel bírt a 19. és 21. szám alatti is.



Rákóczi utca 17., 19. és 21.

A vállalkozások jövedelmezők lehettek, mert az eredetileg kisebb, különálló házakat az első világháború idejére már összeépítették, elkészültek az udvari szárnyak is.
Érdekes, hogy míg a 17-es ház tulajdonosa Lamberger Henrik, a nyilvánosház működtetője volt, addig a másik kettőt Devecseri Ferenc városi rendőr birtokolta.
A helyi sajtó általában szégyenlősen hallgatott az „intézmények” létéről, inkább egy-egy botrány nyomán kerültek szóba.
A helyi címtárakban sem szerepelhettek az „éjjeli kávéházak” (az „éjjeli” jelzővel különböztették meg őket a szolgáltatások szűkebb kínálatát ajánló hagyományos kávéházaktól). Nem is tudtam megállapítani pontos számukat. Egy negyedik létezésére azonban még emlékeznek az itt gyerekeskedő idősebbek.
Míg az említett három épület legfeljebb jelentéktelenségével tűnhetett ki az utca házai közül, addig a 15. sorszámú, nem. Ez a (másikaknál későbbi, 1910 körüli) ház igényes tervezés és kivitelezés eredménye. Mérete is szokatlan a város e részén.
Pedig, ezt is nyilvánosház számára építették. Az is maradt az 1940-es évek végéig. (A 19. és 21. szám alattiakat 1927-ben bezárták, de a többit nem.)
A környékbeliek tapintatos megnevezést találtak számára; ez volt a „Lányos ház”.

— Nagykanizsa éjszakai életéből. *Magdalenics* János drótos, nagy szerelemre gyulladt *Németh* Paula, az egyik éjszakai mulatóhely leánya iránt. A gavallérokkal bőven ellátott leány azonban nem viszonozta a drótos legény szerelmét. A drótos legény ezért bosszut forralt az éjszaka lánya ellen és tegnap este, amikor a mulatóhelyen ugyancsak sürün forogtak a vendégek, merőluggal le akarta önteni a leányt. Terve azonban nem sikerült, mert idejében megakadályozták ebben. A szerelmes drótoslegény ellen a rendőrség életveszélyes fenyegetés címén eljárást indított.

1921





A „Lányos ház” (Rákóczi utca 15.)



2011 őszén

Az 1911-es névtár szerint Hahn Miksa volt az ingatlan birtokosa.

A Rákóczi utca 9. számú ház már korábban övé volt: az 1907-es címtár a tulajdonosaként említi, 1902-ben már ott lakott családjával. Érdekes, hogy neve mögött a szobafestő foglalkozás szerepel, de a szobafestők felsorolásában (sem akkor, sem később) nem található.
Nyílván, nem festegetésből élt, mert 1908-ban a helyi lap az egyik éjjeli kávéház tulajdonosaként írt róla, akit akkor büntettek meg leánykereskedelem miatt. Könnyen lehet hát, hogy az utca 9. szám alatti épületében (már nem áll) is nyilvánosház működött.



1975
(A Május 1. utcából készített felvétel hátterében még látható a Rákóczi utca 9. szám alatti régi lakóház.)
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

•Az is meglepő, hogy a szomszédban (Rákóczi utca 23.) a két házat (a közvetlenül szomszédos kis épület és a sarokház) egy grófnő építtette.
Somssich Janka (Horváth Gyuláné) megbízásából, Tóth Mihály terve szerint Rada István helyi építési vállalkozó emelte 1892-ben.





Horváth Gyula Beleznán volt földbirtokos. 1883-ban halt meg.

400. Rákóczi utca 40. (képek még: Sugár út 23.)

•A sarkon akkor már álló kisebb házat 1887-ben toldatta meg Schlesinger Anna Berdó Károllyal.





Ennek során készült a keleti rész a Rákóczi utcában négy ablakkal és a kapuval, a Sugár úton pedig a déli rész két ablakkal.

401. Rákóczi utca 46.

•Az utca legérdekesebb régi háza. Nem csupán látványában, de várostörténetileg is. A századfordulón itt három épület állt, amelyből kettő volt az utca felől.









Utóbbiak az utca kanyarodását követve homlokzatukkal eltérő irányba fordultak. Ekkoriban az utca déli oldala még nem volt beépítve az Árpád és a Kinizsi utca között, így az oldal meglévő házai a maitól eltérő sorszámot viseltek.
A kettő, majd az eggyé összeépített házat 14, 16, 18 számon is nyilvántartották. Tulajdonosa Deutsch József volt. Bécsben élő örököse, Deutsch Terézia 1911-ben, az akkor még külön álló, három épületet árulta. 1917-re viszont azok már mai, összeépített formájukban léteztek. Így alakult ki a jelenlegi homlokzat, amely maga is „kanyarodik”.
•A századfordulótól addig nem használt eszközzel, a sztrájkkal ismerkedett a város lakossága.
Az iparoslegények mesterükkel, az alkalmazott munkások az üzemek, gyárak tulajdonosaival szemben igyekeztek érdekeiket érvényesíteni. E törekvésük támogatását remélve alakították meg az országosan már létező szakszervezetek helyi csoportjait.



Május elsején (1891)

Az 1907-es névtár szerint többségük itt működtette irodáját. Felsorolva: Magyarországi Vas- és Fémmunkások Szövetsége, Cipész és Csizmadia Munkások

Szakegylete, Magyarországi Famunkások Szakegylete, Magyarországi Földmunkások Szövetsége, Magyarországi Ácsmunkások Szakegylete, Élelmezési Ipari Munkások Szakegylete, Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége, Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegylete.
Létezett még a Magyarországi Kereskedelmi Alkalmazottak Szakegylete (Erzsébet tér 13.), Vasúti Munkások Országos Szövetsége (Kisfaludy utca 8.), Magyarországi Borbély- és Fodrászsegédek Szakegylete, Szabómunkások és munkásnők Szakegylete. Utóbbi kettő székhelye nincs közölve.
•Érdekes jelenség volt, hogy az első világháború idején a török birodalomból érkezve többen kértek iparengedélyt cukorka, fagylalt és más édességek készítésére, árusítására.
Néhány név (azzal az írásmóddal, ahogy azokat a helyi sajtó közölte) közülük: Redjéb Haszip, Ragib Abdul, Mirticse Istoján, Belzat Achmed, Machmud Nedin, Balret Achmed, Mechmed Ádám (1938-ban, ötvenhét évesen halt meg), Zulfikar Chakir. Utóbbi három még 1926-ban is, az utolsó kettő pedig 1937-ben is a városban dolgozott.
Letelepedésekor Zulfikar Chakir itt bérelt lakást, talán műhelye is itt volt. Vállalkozása sikeres lehetett, mert 1937-ben már a város központjában, az Erzsébet tér 15. alatt tevékenykedett.
•1926-ban a cukorkakészítők sorában pedig megjelent Isa Ali neve is. A család (fiát is Alinak hívták) még a második világháború után is ismert volt a városban fagylaltjairól.
Ő is 1919-ben telepedett le Kanizsán. 1937-ig vásári árusként dolgozott.
•1907-ben itt dolgozott egy eltűnő mesterség utolsó helyi képviselője, Goldfinger István fésűs.
A Goldfinger-féle műhely 1926-ban még itt volt, 1937-ben viszont már a Honvéd utca 1. szám alatt működött.
Az utolsó fésűs, Goldfinger István 1945-ben halt meg. Hatvannyolc éves volt akkor.

402. Rákóczi utca 79.

•Áll itt még egy régi ház, amely még őrzi annak emlékét, hogy az utca keleti felében elsősorban földművesek éltek.






A hosszú, földszintes épület oromfalával fordul az utca felé. Udvarán hátul, keresztben áll az 1913-ban emelt istálló megszokott megjelenésű épülete. A telket az utcától az akkoriban szokásos, kátránnyal beeresztett, csaknem fekete palánkokból összeállított kerítés választja el.
A kerítést a gazda kútja szakítja meg úgy, hogy az – az utca felől is – használható legyen.
•A 20. század első évtizedeiben Metz József gazdálkodott itt.


A mai naptól fogva **Metz Józsefnél**
Rákóczi-utca 79. sz. saját termésü
uj vörös bor
kapható [illegible]**renki**t **34 koronáért.**
1921

403. Rákóczi utca 91.a

•Érdekes, amit Halis István írt a Zalai Krónika 1915-ben megjelent füzetében a helyi izraelita iskolával kapcsolatban:

„A tanítók még inkább ismeretlenek.
Azaz egyiket mégis ismertem, Hofman Jakab rajztanítót. Ő hamarjában otthagyta a nyomorult tanítói állást, feleségül vette a cigányutcai szatócs Netti lányát és úri módon élt. Felesége vezette a szatócs üzletet, ő pedig gabonával próbált kereskedni. Persze kicsiben. De azért néhány év alatt a düledező zsuppos alacsony bolt helyére zsindelyes szép új házat és nagy magtárt építtetett. (Most Dukász Dávid korcsmája.)
Mikor 1867. februárban kiütött a magyar világ, Hofman Jakab mindjárt az első nap vésőt és kalapácsot vett a kezébe, kiállott az utcára és azzal a kiáltással: „Ide gyerekek! Ilyent még nem láttatok!" maga köré csődítette az egész környék naplopó seregét. A viháncoló csapat bámulása közben lefeszítette boltja ajtajáról a kétfejű sasos „K. k. Tabak Verschleiss" köriratú címert és új címert vert fel: a magyar koronát, melyet az a szokatlan felírás díszített: „Magyar királyi dohány és szivar eladás."
A volt rajztanító maga festette meg a címert, mert nem tudta bevárni azt a néhány napot, mely alatt mesterember elkészítette volna. A kifüggesztés alatt „a kis Hofman" magánkívül volt az örömtől és azt kiabálta a gyerekeknek: „Látjátok ez a magyar korona! Ezután mindent kidobálunk, ami német!"
Abban a jelentéktelen dologban a kiegyezés óriási jelentőségét magyarázta meg."

•Megjegyzem, hogy a szöveg Cigány utcája a jelenlegi Petőfi utca.
Hofman apósának boltja, a későbbi ház és magtár azon a telken volt, amelynek keleti széle akkor a Petőfi utcánál volt és 1901-ben még 93. házszámmal szerepeltették.
Az emlegetett épületek azonban már nem azonosak a maiakkal, még a legidősebb, a 91.a szám alatti (az ide épült három ház közül ez áll a hajdani telek nyugati szélén) is fiatalabb: a 20. század első éveiben épült. Lenkei (Lublitz) Zsigmond szolgabírósági irodatiszt birtokolta. Lenkei 1922-ben, hatvan évesen halt meg.




Rákóczi utca 91.a

Rákóczi utca 106. (valójában Petőfi utca 46.**)**

•Lásd: Petőfi utca 33. és 46.



404. Rozgonyi utca

•Amikor megszületett a döntés a Sugár út létrehozásáról, indokolttá vált az Erzsébet tér északi részének összekapcsolása az új utcával.
Ma már nem könnyű elképzelni, hogy ekkoriban közvetlenül a Fő és Kölcsey utcák északi oldalának telkei mögött mezőgazdasági hasznosítású területek – az újságíró szerint jobbára kukoricások – húzódtak. Távolabb a Rákóczi utca ugyan még keresztezte a földeket, de északabbra utca már nem volt.
A Stern-ház lett az újonnan megnyitott – akkor Koronaherceg – utca elsőként megépült háza.

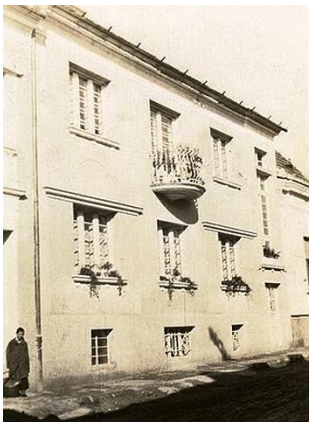

Rozgonyi utca 3.a a két világháború között





Gärtner Antal (Rozgonyi u. 3.) és Tamás János (Rozgonyi u. 3.a) ügyvédek hajdani lakóházai
(Tamás János, a hercegi uradalom jogtanácsosa 1936-ban, hatvankilenc évesen halt meg.)
(A még osztatlan telekre a 20. század elején már építkeztek. Az első világháború után itt helyezte el húsüzeme sertésóljait és forrázóját a Dunántúli Élelmiszer és Áruforgalmi Részvénytársaság. A telekre került 1928-ban az ügyvédek két emeletes épülete. Mindkettőt a Horváth és Vas cég tervezte és kivitelezte.)



Az utca 5. számú házát 1910-ben építtette Dukász Dávid marhakereskedő

(Dukász 1938-ban, hetvenhét évesen halt meg.)



Az azonos megjelenésű házak (10. és 10.a) Geiszl Viktor építőmester munkái a 20. század első évtizedéből
(Geiszl lakóháza az akkori Kazinczy utcában volt, ezeket eladásra építhette. A Rozgonyi utca 10. számút Vécsey Zsigmond polgármester bérelte 1911-ig, amikor megvásárolta a Perlakról költöző ügyvéd, Tamás János. Az év végén a másik ház is elkelt; Steiner Simon (1840-1923) söjtöri kereskedő, pusztaválickai földbirtokos tulajdonába került.)

A Rozgonyi utca középső részének kialakítása 1891-ben (a Sugár út 9. szám alatti honvéd laktanya bővítése miatt) történt meg. Ezt 1911-ben burkolták bazalttal.



1933
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)



Az 1970-es években
(A két utca sarkán a hajdani, Rozgonyi utca 15. szám alatti ház. Petrás Miklósné 1894-ben emeltette a tervező építőmesterrel, Szántó Jánossal.)

1900-ban e két rész kapta a Rozgonyi nevet.
•Jelenleg nincs adatom arról, hogy a nagyhatalmú, 1556-ban fiúágon kihalt Rozgonyi nemzetség melyik tagjáról nevezték el az utcát, de arról sem, hogy egyáltalán miért merült fel névadóként a városhoz különösebben nem kapcsolható családból bárkinek a személye.



A Rozgonyi család címere

Esetleg Arany János 1853-ban megjelent és nagyon ismertté vált balladájának (V. László) két versszaka szolgáltathatta az ötletet.

Előbb:
„Mélyen a vár alatt
Vonúl egy kis csapat;
Olyan rettegve lép,
Most lopja életét…

Kanizsa, Rozgonyi.”

Később:
„Az alvó aluszik,
A bujdosó buvik;
Ha zörren egy levél,
Poroszlót jőni vél
Kanizsa, Rozgonyi.”

1457-ben Hunyadi Lászlóval és Mátyással együtt − mások mellett − elfogták a Hunyadiakat támogató Kanizsai (a versben Kanizsa) Lászlót és Rozgonyi Sebestyént. Halálra és vagyonelkobzásra ítélték őket is.
V. László végül csak Hunyadi Lászlót végeztette ki. Kanizsai és Rozgonyi megélték a hatalomváltást, majd jelentős szerepet játszhattak Mátyás király országában. Például, erdélyi vajdának nevezte ki őket a király. E posztot megbízási idejük javában közösen töltötték be.
A költő is sorsuk összefonódásának érzését erősítette azzal, hogy együtt „szöktette meg őket” művében. (Kanizsai és Rozgonyi szökésére − sem együtt, sem külön − nincs ismert bizonyíték.)
•1936-ban úgy döntöttek, hogy az utca harmadik – a Hunyadi utcán túli – része lord Rothermere nevét fogja viselni.

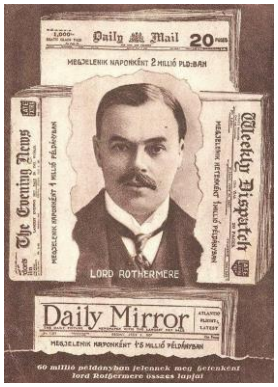

A Trianon utáni magyar revíziós törekvéseket támogató sajtómágnást népszerűsítő képeslap

Egy 1942-es hír szerint a munkák elkezdődtek, de az alábbi légi felvétel igazolja, hogy még egy évtized múlva sem létezett az új szakasz.



1952





Rozgonyi utca 0. (valójában Erzsébet tér 17.**)**

•Lásd: Erzsébet tér 17.







405. Rozgonyi utca 1. és 1.b (képek még: Kinizsi utca 1.) **(Stern-ház*)**

•1883-ban építtette Stern J. Mór (nyolcvannyolc évesen, 1905-ben halt meg) téglagyáros, nagybirtokos, helyi bankok igazgatósági tagja lakóházának és vállalata irodáinak.
1909-ben az emeletes épületet valamelyest bővítették az udvar felé. Az alaprajz Rozgonyi utcai vonalát „egyenesre” igazították. Így kialakult a homlokzat ma is látható, a ház sarkát levágó eleme is.

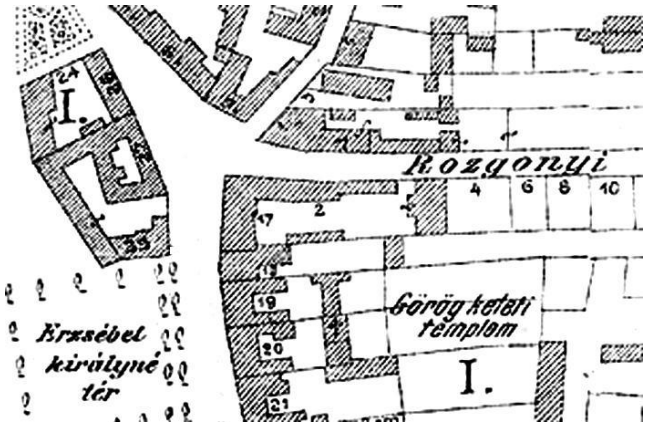

A ház alaprajza 1901-ben

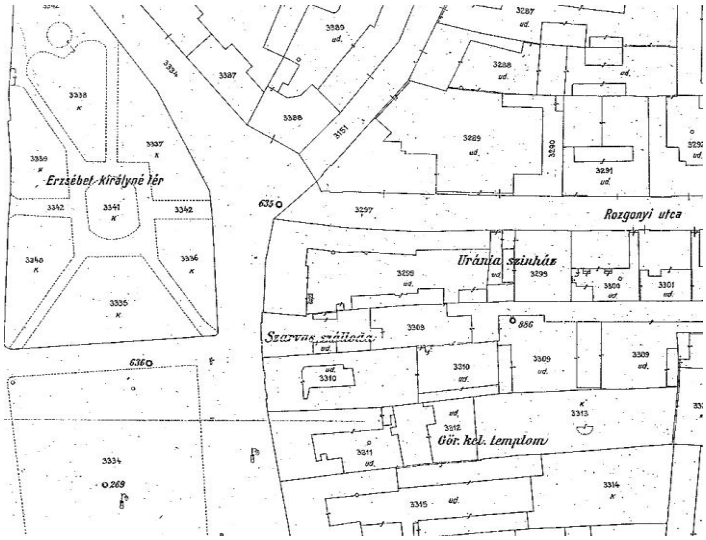

A környék 1917-ben
(Látható, hogy Stern időközben megvásárolta az örökösöktől néhai Walbach Mór ingatlanát és Walbach Kinizsi utca 3. szám alatti lakóházát lebontatta.)


Az átalakított épület képeslapon



1960
(Vízvári József jóvoltából.)



1979
(TGYM)





Ekkor készült – szintén az utca mentén – a Rozgonyi utca 1.b alatti kocsiszín is. Egyben lebontották a két épület közötti földszintes építményt.



Rozgonyi utca 1.b

•A Stern J. Mór és Fiai céget 1863-ban alapították. A cég termény- és fakereskedelemmel is foglakozott.
A ma is létező téglagyárukat, amelyet 1858-ban létesített a Déli Vasút a Csengery úton, Sternék 1863-tól bérelték. Az üzemet 1883-ban megvásárolták és 1944-ig birtokolták.
Övék volt a század elejétől a Honvéd utcai Haba-féle téglagyár is.


STERN J. MÓR és FIA téglagyáros

Nagykanizsa, Csengery-ut és Honvéd-utcában

Interurban telefon 14.

Gőz és villanyerőre berendezett téglagyáraiban gyárt minden-nemü téglát, cserépzsindelyt a legkitünőbb minőségben.

1920



Stern Sándor
(Hetven éves korában, 1926-ban halt meg.)

A cég vezetését a későbbiekben az alapító fia – Sándor –, majd az unoka – Gyula – vette át.

406. Rozgonyi utca 4.



A magtár 1990-ben

•Armuth Náthán 1912-ben a mára lebontott Löwinger-féle magtárban alakította ki az első állandó mozit, az Urániát.



1912



1914

•A magtár utcai falára egy balkonszerű építmény került (Uránia színház feliratokkal), alatta négy vasredőnyös, üveges ajtó vezetett a fűtött váróterembe. Ez 21 méter hosszú, 6,5 méter széles volt. Itt ruhatár, büfé, száz felcsapódó ülésű szék állt a várakozók rendelkezésére. Nyolc ívlámpával és hatvanhat izzólámpával világíthatták meg a termet a vetítés megkezdése előtt.
Három ajtó nyílt a 24x10 méteres nézőtérre. Itt kétszázhetven felcsapódó ülésű szék várta a nézőket, mögöttük a páholyokban negyven személynek volt helye. 5x5 méteres felületre vetítettek. Alatta foglalt helyet az ötfős zenekar, illetve ott volt a felolvasó emelvénye is.
A nézőtérről három kijárat vezetett az utcára.



1920

•A mozik korábbi hangosítási teljesítményei meg sem közelítették a manapság elfogadott mértéket, amely mellett egy falakon túli „égszakadás-földindulás” zajából sem hall semmit a helyén üldögélő néző. Hajdanán nem volt ritkaság, hogy az előadást élvezni akaró fülében a film zenéje, dialógusai, az utcáról, de még inkább a nézőtérről érkező zajokkal, rendező által nem tervezett egyveleggé alakultak. Még inkább így lehetett ez a hangosfilm megjelenése előtt.

1925-ben (még a némafilm fénykora) épp erről panaszkodott lapjában a helyi újságíró.
Mint írja, nézi a film csodálatos és megható jeleneteit, de akadályozva érzi magát annak a néhány könnycseppnek elejtésében, amit nagyon is helyénvalónak gondol e szituációban. A zavaró tényező egy távolabbi, hátrébb ülő bájos hölgy, akinek megnyerő külseje fékezhetetlen közlésvággyal párosul ismerőse irányába, aki néhány sorral előtte ül. Zsurnalisztánk újabb és újabb információval kényszerül gyarapodni, amelyek mind akadályozzák vágyott érzelmi azonosulását a film főszereplőivel. Például,
hogy a kezdetben bájosnak ítélt nézőtárs fasírozott húst vacsorázott,
hogy véleménye szerint az újságíró előtt üldögélő fiú módfelett érdekes profilú,
hogy ki az angolosra nyírt bubi-frizura kanizsai meghonosítója,
hogy hiába a divat, a pepita harisnya nem szép,
hogy nem szabadna bárkit moziba engedni,
hogy – hála Istennek – most az egyszer sikerült egy ilyen alakot ide jövet leráznia,
hogy az illetőnél aligha van minden rendben,
hogy az a rögeszméje, hogy…
A végére aztán kiderült, hogy a mozi műsorának ezen ingyenes része nem rövidebb a filmnél, hogy az újságíró melyik ismerőse az „illető”, bár neve nem hangzott el, hogy van már témája a lap másnapi számához.
•A város 1935-ben (két mozi működtetésére volt engedélye akkor) úgy döntött, hogy a kiskanizsai intézményét bezárja és hosszabb szünet után – más névvel és hangosfilmekkel – újra indítja itt a vetítéseket.


Nép Mozgó.
Március 23-án és 24-én Szombat és vasárnap
Március 23-án, szombaton egy előadás
9 órai kezdettel, vasárnap 3, 5, 7, 9-kor.
Mi történt az 56. utcában?
Egy frakkos bandita izgalmas kalandjai. Főszerepben
Kay Francis és Ricardo Cortez. Ezenkivül:
BUFFALO idegekre menő alakitásával
Vasöklü férfiak
Olcsó helyárak!
Az 1935-ös újrakezdés műsora

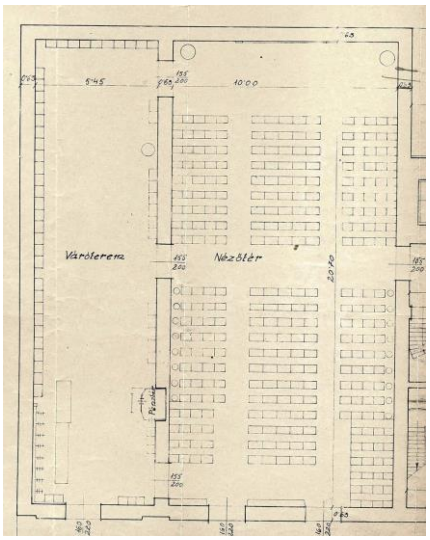

1936
(Alul a Rozgonyi utca.)

1938-ban jelentős felújításon esett át a ház.
Hivatalos neve mellé – idővel – az intézménynek a közönség maga is adott nevet.
Így lett – az akkor működő két belvárosi mozi közül ez – a „Bolhás”.
Mások – nyílván más emlékekkel térve haza – „Tetves”-ként emlegették.
Bizonyos, közelben lakó hölgyek a film mellé vállalták a sötét nézőtéren egyéb élmények nyújtását is. Díját a belépőjegy ára nem tartalmazta.
•Mint a következő hirdetésből is látszik a némafilmes időkben készültek apró „tudósítások” a város mindennapjairól.
Tisztázatlan, hogy kik munkáiról van szó, hogy léteznek-e még.


Az URÁNIA mozgó
ezentul az előadások keretén belül
helyi aktualitásu
mozgóképeket is mutat be
KANIZSAI HIRADÓ cimen.
E héten látható:
A vasárnapi korzó.
A Kath. Legényegylet 25 éves jubileuma.
1927

1922-ben a „Zala” is említett közülük kettőt: „Öntözik Nagykanizsa utcáit” és „Kövezés, csatornázás, városépítő”.

A sci-fi korai darabjai lehettek, mert az újságíró szerint a jövő században játszódtak. Ugyancsak ő állította, hogy a polgármesteri hivatal betiltotta bemutatásukat.
•Megemlítem, hogy 1933-ban készült az első hosszabb mozifilm a város bemutatása céljából (Hunnia filmgyár: „Városok filmje” sorozat). Nem tudom, hogy fennmaradt-e kópia az alkotásból.


1938. május 31. ZALAI KÖZLÖNY
Ma, szerdától kezdve mutatja be a
VÁROSI MOZGÓ
a NAGYKANIZSAI FILMET 5, 7, 9 órakor
1933

407. Rozgonyi utca 6.

•A házat minden bizonnyal Sallér Lajos építette befektetési céllal a századfordulón.




A házhoz 2010-ben Eiter István faszobrász (Balatonmagyaród) készített új kaput

Néhány év múlva már az 1870-ben alakult Nagykanizsai Általános Betegsegélyező Egylet épülete volt. 1922-ben az egyesület hirdetésben tette közzé, hogy értékesítené ingatlanát.

408. Rozgonyi utca 7.



Amikor még működtek a szabadkőművesek

•A helyi Munka Szabadkőműves Páholy erősen átalakított háza. 1912-ben épült. Terveit Rauscher Miksa szombathelyi műépítész készítette. A májusban kezdett munkákkal októberre már végzett Bricht Jenő (1881-1945?) tapolcai építőmester, aki ekkoriban kanizsai házak sorát kivitelezte.



Előtte a Zrínyi utca 36. (Ady utca 12.) szám alatt volt otthonuk.
•1878-ban alakult a páholy elődje, a Kelle jótékonysági egyesület. Jelképük a vakolókanál lett. 1890-ben (másik adat szerint 1886-ban) vették fel végleges nevüket.

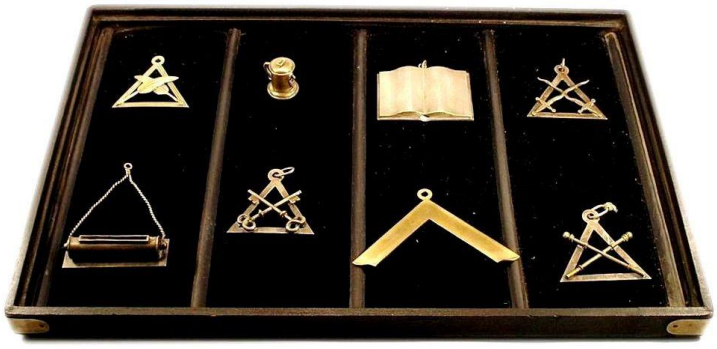

Szabadkőműves szimbólumok

A kanizsai páholyt – magyarországi társaival együtt – 1920-ban belügyminiszteri rendelettel feloszlatták.

•1944-ben a helyi lap munkatársa (a Szálasi-éra hónapjaiban már főszerkesztője) méretesebb cikkében emlékezett vissza a város hajdani ellenségeire. Újdonságokkal nem tudott szolgálni a szabadkőművesek titkos tevékenységének ártalmasságáról. Az viszont máshol nem olvasható, hogy e kanizsai urak hatalmas, de nem hullámos karimájú „művészkalapokkal" fedték fejüket utcára lépve. Tették ezt azért, hogy megismerjék egymást ott is.

Fogadjuk el a cikkíró állítását és vegyük figyelembe a helyi szervezet kicsiny voltát! Ki tudja, mi akadályozhatta az érintetteket abban, hogy székházon kívül is ismerősnek találják a másikat?

Még zavarosabbá teszi a helyzetet, hogy a visszaemlékezés szerint idővel egyre több kisebb-nagyobb úr, majd többségük járt-kelt művészkalapban.

Tehát a hozzáértő – mint az írás szerzője is – pontosan számba vehette nyugtalanító szaporodásukat, a kitartó pedig névsorukat is összeállíthatta.

•Az első világháború után a ház a Szociális Missziótársulat székháza lett, akik ott egy kis kápolnát is kialakítottak.

1940-ben manzárdtetőssé építették át, hogy ott lehessen a nővérek öt szobácskája.



Kanizsán 1918-ban világiak alapították a misszió helyi csoportját. Beltagjai 1927-ben telepedtek le Nagykanizsán.

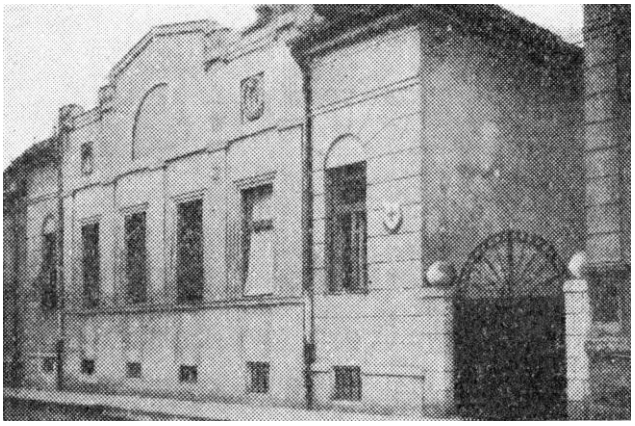

A „Misszióság” 1929-ben



1930

(Ebéd a szegény családok gyermekeinek napközi otthonában, a ház udvarában.)

409. Rozgonyi utca 8. **(Sonnenberg-ház*)**

•Sonnenberg Frigyes postatiszt, majd főtiszt (Steiner Simon földbirtokos veje), 1902-ben épült háza. A lépcsőházi korlát elemei Bécsben készültek (R. P. H. Waagner Wien).






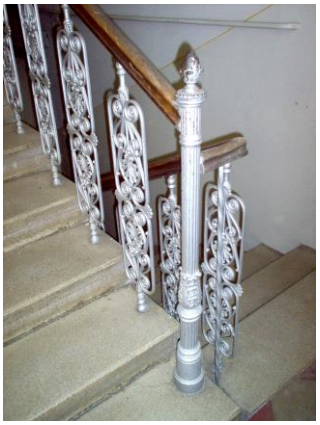


•A második világháború idején és azt követően a malária vizsgáló állomásnak adott helyet.

Az ország öt ilyen állomásának egyike 1940-ben az Ady utca 1. szám alatt nyílt meg. Akkor ott a rendőrség költözésével épp megürültek helyiségek.
•Ebben a házban a maláriavizsgáló állomást a Tüdőbeteg-gondozó Intézet követte, amely 2005-ig működött itt.
Az ingatlan tulajdonjogát megszerző ügyészség 2009-ben példát adóan restauráltatta az épületet.
•A Tüdőbeteg-gondozó Intézet elődjét a József Főherceg Szanatórium Egyesület 1906-ban alakult helyi csoportja 1913-ban nyitotta meg a Hunyadi utca 7. szám alatt. 1916-ban került a Királyi Pál utca 1. szám alatti épületbe.

410. Rozgonyi utca 9.

•A házat Schável Lajos lakatosmester építtette lakásának és műhelyének 1910-ben.



A kapu részlete 1995-ben

Védett kovácsoltvas kapuja Márkus József szabadulási remeke 1913-ból.





•Schável cégét Schável János alapította 1865-ben.





Schável takaréktűzhelye egy 1910-es hirdetésében


Schável egyik munkája a temetőben (Tripammer utca)

Schável Lajos nem sokáig örülhetett új házának és műhelyének. 1912-ben, 45 éves volt ekkor, meghalt. Özvegye 1915-ben Budapestre költözött.

411. Rozgonyi utca 11. **(Knortzer-ház)**

•Knortzer György, a Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztár vezérigazgatója háza. 1891-ben építtette.





•Knortzer 1879-ben a Tűzoltó Egylet titkára, 1891-ben alparancsnoka lett. Főparancsnokként 1893 és 1927 között megteremtette a kanizsai tűzoltóság intézményesítésének lehetőségét.



Knortzer ünnepi alkalmakon viselt parancsnoki sisakja

1898-tól elnöke volt a Zalavármegyei Tűzoltó Szövetségnek is, amely ekkor székhelyét is Kanizsára helyezte át. Ennek megbízásából írta meg a „Tűzoltóvizsga-rendszer és tankönyv" című művét.
Úttörő jellegű munkáját 1892-ben elfogadták; ekkortól Kanizsán a tűzoltótiszti kinevezést a könyv anyagából tett vizsgához kötötték.





Knortzer György (1854-1940)

•Házában töltötte utolsó éveit Knortzer Frigyes, messze földön híres kanizsai szállodás. Nyolcvanadik életévében, 1900-ban halt meg.
(A Nagykanizsán is tevékenykedő vendéglős, Knortzer Károly, továbbá Knortzer György apja – idősebb Knortzer György – Frigyes testvére volt.)

Rozgonyi utca 14. (egyben: Sugár út 12.)

•Lásd: Sugár út 12.



A 20. század elején



1976
(TGYM)







Rozgonyi utca 15. (egyben: Sugár út 14.)

•Lásd: Sugár út 14.





Rozgonyi utca 16. (egyben: Sugár út 5.)

•Lásd: Sugár út 5.







412. Rozgonyi utca 18. (korábbi számozás szerint) **(Aréna*)**

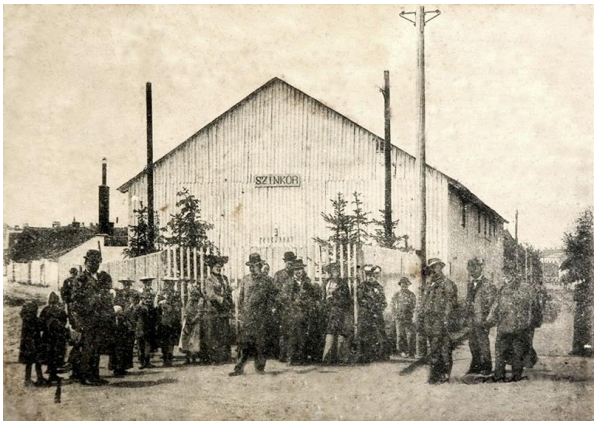

Az Aréna eredeti változata keletről

•Itt – ahol jelenleg a könyvtár és a templom közötti térség van – épült fel 1902-ben a város nyári színháza, a fából épített, fedett Aréna.

Kövesy (Kövessy, Kövesi) Albert színházigazgató emeltette, miután a várostól három évre ingyenes használatba kapta a területet.



Kövesy Albert

Az Aréna építési munkáit Geiszl Viktor építőmester vezette.
•Az épület trapéz alaprajzú volt. Leghosszabb oldala a Fő út felé nézett.
Falmagassága három méter volt.
Emeleti páholyai, karzata is voltak. 450 néző számára tervezték.



Kövesy társulata tagjaként Bánházi Teréz 1906-ban lépett fel az Arénában és fényképeztette magát Mathea műtermében

Még Blaha Lujza is megfordult benne (1906). 1910-ben, Fedák Sári fellépésekor már ponyvával kellett fedni öltözőjét, mert épp esett az eső, a nézők pedig esernyőt voltak kénytelenek nyitni.



Blaha Lujza (1875)



Fedák Sári

Pedig a színházat sokan látogatták. Akiknek nem volt pénze belépőre, az utcán sétáltak fel-alá. A zenét ott is lehetett hallani.

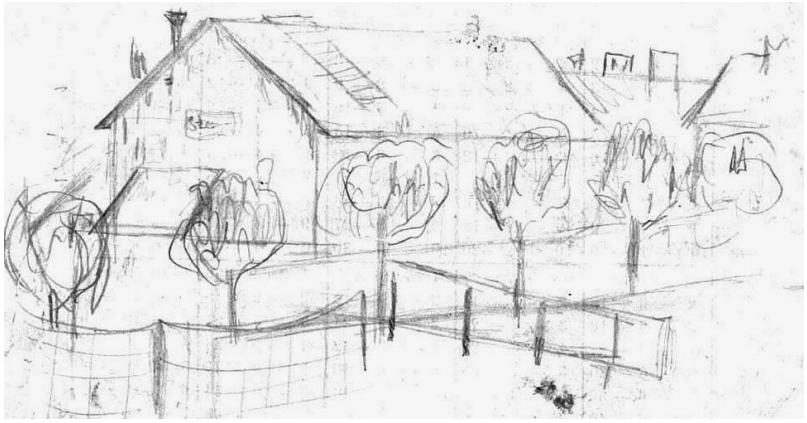

Ahogy az épületet (és a katonai teniszpályát) 1909-ben a szomszédos gimnázium firkálgató diákja északkelet felől látta

•1912-ben a színházat Füredi Béla színházigazgató (az új tulajdonos) Csillag Jenővel (az előző tulajdonossal) átalakíttatta. A munkát Kőnig Lajos pécsi műépítész vezette.



Füredi Béla
(Füredi kötődött a városhoz, mert színésznő felesége kanizsai leány volt. Zalai Margit − talán művésznévről van szó −1880-ban itt látta meg a napvilágot.)

Az Aréna most már két emelet magasságú lett, mert kialakították zsinórpadlását. 70 cm mély zenekari árkot kapott, színpadját 11x14 méteresre bővítették, korszerűnek mondható villamos világítással látták el. Felülről – a színpad szélességében – hatvan különböző színű lámpa és ezen túl még két reflektor szolgált a szereplők megvilágítására. A színpad nyílása fölé négy sűrű sorban további izzólámpák kerültek.
A talajt, amely korábban mindent porral borított el, most padlóval fedték. A lejtőssé vált nézőtéren tizenhat sorban karfás, felcsapódó üléseket, felettük bordó plüssel borított páholyokat helyeztek el. Ezekre huszonegy karjával szórta fényét az elektromos csillár. Az oldalfalakon további nyolc lámpatest fokozta a hatást.
Az eseményt a Zalai Közlöny rigmussal köszöntötte:

A rozzant Színkör újra épül.
Óh, nem a város kegyelméből,
Hanem Füredi direktornak
Lesz „díszes” otthona maholnap.
Más senkié, övé az érdem,
Miénk pedig csupán a szégyen,
Hogy Thália itt nem találhat
Más menhelyet, csupán faházat.
Vivát, művészet! Szép a sorsa,
Elég neki éppen a morzsa.
S mi, domború mellünket verve
Belátjuk, hogy Isten kegyelme
(meg egy direktor-zseb), gondoskodása
Elég a magasba jutásra.

Lesz színkör, szépen renovált,
Amelyben újra hangzik a magyar szó,
S lesz benne taps, orkánszerű, viharzó.
A „mérsékelt” és „zónaárak” mellett
Lelkünkben a közöny jege fölenged.
Megnézzük, ha frivol az operett,
S elalszunk a Shakespeare tragédián.
Futóbolond lenne az csakugyan
Ki Kanizsától egyebet kíván.
S ha éhezik majd a művészcsapat,
Hiszen évszázados szokása az
Különben is, spenótot, retket és
Vereshagymát nekik hoz a tavasz.



1912

A létesítmény 1920-ban még állt, akkor faanyagát Füredi eladta.
Állítólag valamiféle gabonaraktár épült belőle Budapesten.



•1905 szeptemberében, az őszi szezonban a megszokottakon túli érdekes események színezték Kövessy társulatának kanizsai szereplését.
A helyiek lehettek tanúi az új primadonna, a huszonhat éves Kállay Jolán bemutatkozásának. Érkezését szokatlan érdeklődés kísérte. A János vitéz előadásakor (a címszerepet kapta) az Aréna zsúfolásig, karzata már-már életveszélyesen megtelt, a nézők között még segítségért kiáltozók is akadtak.
A darabban Iluska szerepét − mint általában − a társulat másik primadonnája, a két évvel idősebb Károlyi Leona játszotta.
A két hölgy vetélkedése talán nem fajult volna el, ha a Király Színház nem hirdet versenyt az ország primadonnáinak János vitéz szerepe alakítására.
A hónap közepére eldőlt, hogy a tucatnyi induló versengését Károlyi nyerte. Már ez is okozott némi meglepetést Kanizsán, de még inkább az, hogy Kállay is a nevezők között volt. Ez csak akkor vált ismertté, amikor jött a hír, hogy ő meg második lett. Egy országos verseny második helye kiváló eredmény.
Az, ha a győztes nem legfőbb társulati vetélytársa az embernek. Így viszont természetesen merült fel a kérdés, hogy akkor ki hordja ezek után a nadrágot. Biztos vagyok benne, hogy „Iluska" tett lépéseket a ruhadarab megszerzése érdekében. Hatékony lehetett, mert − budapesti diadalát ismételve − gyorsan nyerte a vetélkedő kanizsai fordulóját is. A hónap vége felé Kállay Jolán nemcsak Kanizsáról távozott, de otthagyta Kövessy társulatát is és Kolozsvárra szerződött. Ezek után jelentette meg írását a Zalai Közlöny munkatársa arról, hogy mi történhetett a színpadon a két színésznő között „együttműködésük" rövid időszakában.

Nagyon szeretik egymást
Történik a János vitéz előadásában.

Személyek: János vitéz − Kállay Jolán.
Iluska − Károlyi Leona.
Öreg néni a nézőtéren.

Kállay (jókedvűen:) Adj egy csókot, Iluskám! (súgva:) Talán rosszul leszel tőle.
Károlyi: Furulyázz nekem, Jancsikám! (súgva:) Amíg ki nem szárad a csöpp hangod.
(Leheverednek a jobb oldali falak mellé és kedélyesen hancúroznak.)
Kállay: Ölelj meg, Iluskám!

(Ölelkeznek.)
Károlyi (súgva:) Ne fojtogasson, az istenfáját, mert oldalba ütöm!
(A szerelmeseknek pechjük van, mert míg ölelkeznek, tilosba megy a nyáj. Jancsi és Iluska búcsúznak.)
Kállay (énekel:) Isten veled hát, Iluskám…
Károlyi (félre:) Csakhogy elvisz az ördög.
Kállay (énekel:) Megálmodtam réges-régen,
Hogy te lész az üdvösségem,
Te leszel az éltem édes párja,
Egymásé leszünk mi, te meg én.
(Ezzel elbúcsúztak egymástól. A darabban még látják egymást, de az életben ezentúl aligha.)

(Kék tó)

Kállay (énekel:) Kék tó, tiszta tó,
Melyből az élet tüze támad,
Add vissza, vissza hát,
Hadd tépem ki a haját.

(Franciaország)

Bagó: E rózsaszál szebben beszél,
Mint a legszerelmesebb levél,
Nem tud az írni, aki küldte
És aki küldte, már nem él.
Kállay (megkönnyebbülten:) Hála Isten!
(vígan dúdolja:) Nem tud az énekelni, aki küldte.

(Tündérország)

(Itt a felek ismét egymásra találnak és oly élvezettel csókolják egymást, hogy az ellenségemnek legyen mondva.)

(Otthon)

(Tudvalevő, hogy ez némajáték. A felek hazaérkeznek és méltóságos léptekkel bevonulnak a kunyhóba, mely a színfalak mögé vezet. Ami itt történik, arra borítsunk fátylat.)

Egy öregasszony (a nyolcadik sorban, az előadás végén**)**: Istenem, mennyire szeretik egymást!


A győztes: Károlyi Leona

413. Rozgonyi utca 25. (Elemi iskola)

•1910-ben és 1911-ben a katonai teniszpálya (rajza az előző címnél látható) helyén épült. A pályát pedig áthelyezték szembe, oda, ahová később a református templom épülete került.
A szecessziós stílusú épületet a Fuchs és Gross cég tervezte és emelte.
Lépcsőházi korlátja nabrezinai márványból készült.
Az új intézmény az addigiaknál sokkal jobb lehetőséget nyújtott tanításhoz, tanuláshoz egyaránt. A helyi lap elismerőleg írt arról, hogy tantermei „kicsik”, így a máshol szokásos 80-100 diák helyett, csak 50-60 tanuló fognak azokban leültetni.


Az új iskola és diákjai



1933
Kertészkedő diákok a tornacsarnok nyugati oldala mentén
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)



1942
(A kép jobb oldalán a Hunyadi utca 9. és a 7. számú ház egy része látszik. A Rozgonyi utca legfelső szakasza még nincs megnyitva.)
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)



1942
(Az iskola udvarát északról a hajdani laktanya déli épülete határolja.)

(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)

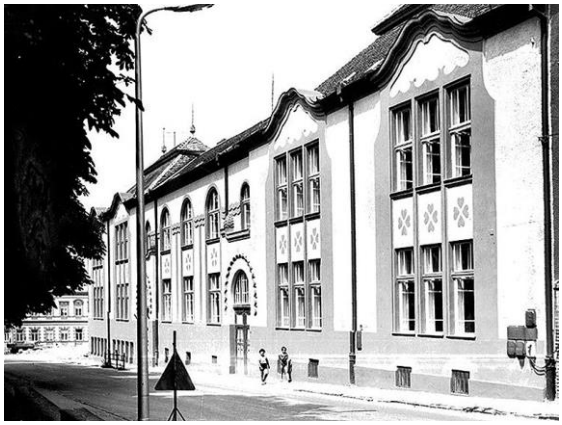

Az 1970-es évek végén
(Az épület nyugati oldalán már folynak a gimnázium bővítése miatti bontási munkák.)
(Deák-Varga Dénes főépítész jóvoltából.)



Az előző épület manapság





(Balra Tóth Endre felvétele.)







Az iskola bővítése előtt készült képek



Az épület a bővítés után

•A 2007-ben lebontott tornacsarnokot 1912-ben adták át. Első volt a városban, amelyet elemi iskola számára építettek. Király Sándor (1900-tól városi mérnök, majd tanácsnok) tervezte.



Király Sándor
(1874-1943)



1942
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)





Tetőzete érdekes példája volt a beton korai felhasználásának ilyen célra: a belőlük öntött gerendákkal (Takács és Darvas budapesti építészmérnökök végezték a munkák e részét) igyekeztek fából készült tartóelemek benyomását kelteni.

•Az iskola régi fényképén a bejárat bal oldalán látható egy − Kanizsán sokáig különösen hasznos − szerkezet: a sárkaparó. Magánházaknál is gyakran felszerelték; jobbára az épületek belsejében.
Az aszfaltozás terjedésével lassanként eltűntek a városból. Csak a Csengery út 4. számú épület lépcsőházában tudok egyről. Ott is csak a felső, kapaszkodásra szolgáló fele maradt meg.



Csengery út 4.

414. Rozgonyi utca 27. (képek még: Hunyadi utca 14.) **(Leber-ház)**


1939 (TGYM)

•Hajdanán itt csatlakozott a Kölcsey utca a Hunyadi utcához. Ezt még ma is jelzi az épület déli oldalának a mai utcavonalhoz nem illeszkedő, ferde volta.
•1870 tájékán Leber Ignác cipész háza volt. Leber 1884-ben halt meg.







•1877-ben már iskolának használták. Általában 2-3 osztálynak adott helyet.
1897-ben a város döntött a Hunyadi utcai községi népiskola átalakításáról.
A munkákat Sallér Lajos végezte.



Írás (1892)



A Rozgonyi utca 25. szám alatti, új iskola építésével az akkor százévesnek tartott régi iskolaépület kiürítése is célja volt a városnak. Ez nem történt meg, sőt, 1914-

től 1927-ig óvodát is helyeztek el benne, majd újra elemi iskolai osztályok használták.
Az 1930-as években a népkonyha is a házban működött.

415. Rozmaring utca 28. (Korábbi számozás szerint)

•Az 1864-es kataszteri térképen az utca akkor már létező darabkája név nélkül szerepel. Az 1907-es címtárban mai nevével találjuk.
•1902-ben itt építtette fel Sallér Lajossal a város a pásztorházat és a bikaistállót.
Az akkoriban sokkal nagyobb telek a Bajcsy-Zsilinszky úttól kezdődően a 18. számú ház telkéig terjedt, azt is magába foglalva.
Az építmény a mai 10-12. számú házak helyén volt.
Itt, a jórészt még beépítetlen területen már 1864-ben is állt egy épület.



Az utca páratlan számú házai és egy tóka korábban
(Balra a 11. szám, szemben még nincsenek épületek.)

Sabján Gyula utca 1. (egyben: Király utca 49.)

•Lásd: Király utca 49.



Sabján Gyula utca 2. (egyben: Király utca 47.)

•Lásd: Király utca 47.







Sabján Gyula utca 3.

•Lásd: Erzsébet tér 6.

416. Sánc

•Korábban itt húzódott a megye határa.
Az első katonai felmérés idején (az 1780-as évek első fele) még csak az országúttól délre eső része létezett a településnek; ez Somogy megye része volt. A második katonai felmérés (1858) térképén már ott van az északi oldalon az uradalom (Felső-Sáncz, Sáncz-puszta néven emlegetett) majorja, ami a városhoz tartozott.

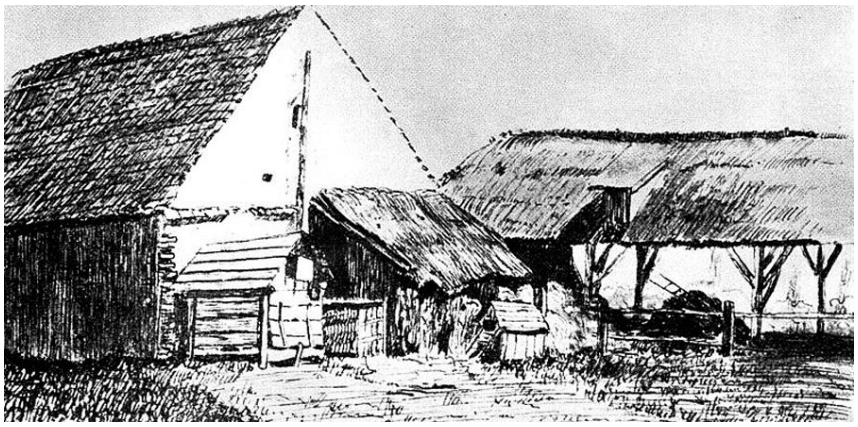

Bagolasánci lábaspajta 1910 körül

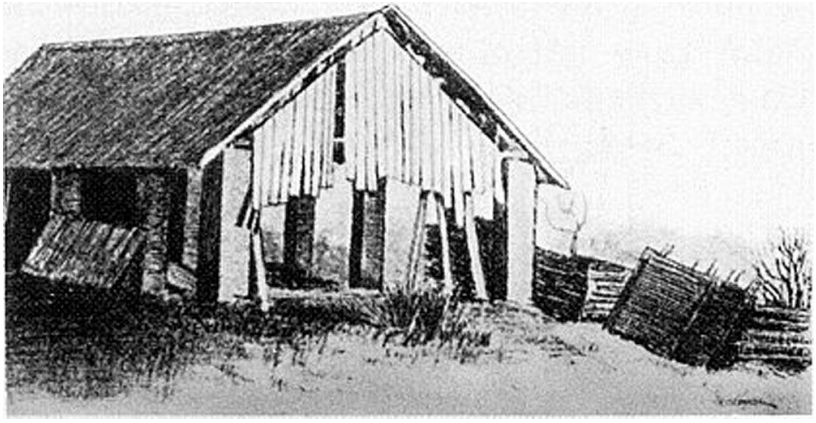

Bagolasánci vályogszárító 1910 körül

A somogyi település – Bagolával együtt, amelyhez tartozva Bagolasánc volt együttes nevük – 1948-ban lett Zalához csatolva.
Megjegyzendő ezzel kapcsolatban, hogy 1919 februárjában Bagolasánc (továbbá Somogyszentmiklós és Liszó) Nagykanizsához csatolását kérte; a kezdeményezés eredménytelen maradt.





Rába József (Bagola-Sáncz) szódásüvege



A sánci temetőben

Sánc neve a hagyomány szerint a vár törökök általi elfoglalása előtti időszakból származik. Ekkoriban a portyázó törökök ellen, védve a fontos utat itt őrtornyot és köré sáncot építettek.

•Sáncban egy levél szerint 1775-ben már volt kocsma. A miklósfai uradalom e létesítménye azon a telken állt, amelyen ma a Kaposvári utca 46. és 48. számú házak találhatók. Tartozott hozzá egy „mulatókert” is, amelynek sokszor voltak vendégei a városból érkező, kikapcsolódni vágyó társaságok.

Szolid családias mulatság

van minden vasár- és ünnepnap délután a sánci

Szép Ilonka vendéglőben.

Nagy árnyas kerthelyiség. Elsőrendű és pontos kiszolgálás. Mérsékelt árak. Kitűnő vörös vagy fehér bor 1 liter 16 kor. Kanizsai és áutazó turisták kedvelt találkozóhelye.

Ünnepnap délután cigányzene.

Szives pártfogást kér **vendéglős.**

1921



Az első világháború idején készült felvételen a budapesti vasútvonal sánci őrháza
(A Déli Vasút alkalmazottja a központi részből déli irányba vezető (ma József Attila) utca utolsó házában élve vigyázta a forgalmat.)

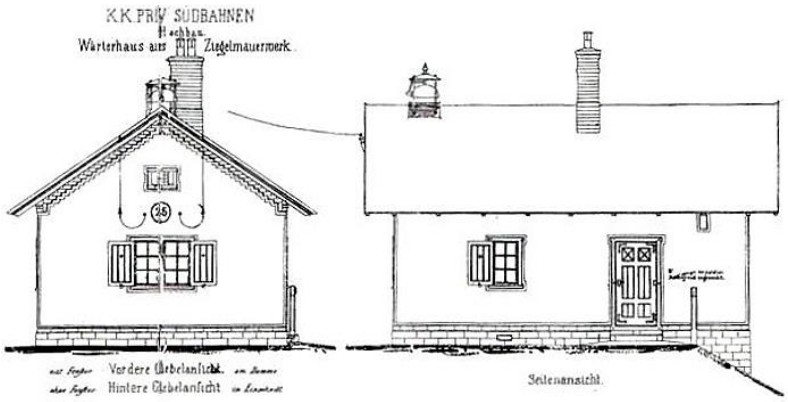

Az efféle őrházak típusterve







Az épület (József Attila utca 45.) ma

•Ide illik a több mint százéves kanizsai nyelvtörő:

„Peksz szűcs nem sánci szűcs.”

(Peksz Antal szűcs titkára és egyik énekese volt az 1862-ben alakított helyi dalárdának. 1901-ben halt meg. Hetvenkilenc éves volt akkor.)

Sikátor utca

•Lásd: Árpád utca

Só utca

•Lásd: Tárház utca

Só utca 3. (egyben Tárház utca 6.)

•Lásd: Tárház utca 6.



417. Sörgyár utca

•A korábban névtelen utcácskát a Csengery út részeként tartották nyílván.
•A hajdani járványkórház épülete jelenleg is* a Csengery út 111.b házszámot viseli. A város 1901-ben építtette Sallér Lajossal.









Ennek ellenére 1905-ben a helyi lap még úgy írt róla, mint ami nem működik, berendezése sincs. Így aztán az is felmerült akkor, hogy esetleg itt épülhetne fel a pótkávégyár.
Az intézményhez tartozott még a „megfigyelő” ma már nem létező épülete is. Ez ugyancsak az utca déli oldalán volt, félúton a Csengery út és a járványkórház épülete között.



Az 1926-os állapot
(A megfigyelő barakkjait a város már 1924-ben elárverezte.)
(TGYM)

Az intézmény 1935-ben szűnt meg, amikor a néhány beteget és kezelésüket átvette a városi kórház.
A kórház elődje – a „fertőtlenítő” – az Erdész utcában volt kialakítva.
(*2010 körül lebontották.)

418. Sugár út



A 20. század első éveiben

•A Kinizsi és a Hunyadi, valamint Petőfi utcák közötti hatalmas terület beépíthetővé tétele már korábban is igény volt, végül az utca megnyitását a tervezett laktanyaépítés (Sugár út 9.) kényszerré tette.
•Eredetileg a Sugár utat Babochay polgármesternek a Fő úton állt emeletes háza teljes szélességében akarták kialakítani. Ő azonban furcsa alakú, új háza (Sugár út 2.) megépítésével kész tények elé állította a képviselőtestületet.
Az újságok már arról cikkeztek, hogy a Csengery útnál szűkebb utcába senki sem fog építkezni, így inkább Bánom utcának kellene nevezni.
Felmerült ugyan Babochay háza lebontatásának ötlete, de végül az utat a mai szélességében adták át a forgalomnak 1885-ben.
Első ütemben a Vörösmarty utcáig épült ki. Meghosszabbításáról 1899-ben döntöttek.
A mozgatórugó ekkor is laktanyaépítés volt: 1902-ben készült el az új útszakasz és a Dózsa György úti kaszárnya is.
•Kezdetben az új utca a rendezetlenség benyomását keltette és embert próbáló feladat volt közlekedni ott gyalog, még inkább kocsin. A rosszmájú újságíró 1890-ben még azt írhatta, hogy ismeri az okot, ami miatt a budapesti Sugár út nevét megváltoztatták.
Története szerint fővárosi turisták jártak Kanizsán. Hazaérve azonnal kérvényezték, hogy az ő Sugár útjuk más nevet kapjon. Indokolásul csak egy fényképet mellékeltek, amely Nagykanizsán, a Sugár úton készült.
Budapesten megszületett az Andrássy út.
•1916 végén, Ferenc József halálakor a város közgyűlése úgy döntött, hogy az utcát az elhunyt királyról fogják elnevezni. A világháború végéig az újságok használták is az új megnevezést, de elképzelhető, hogy rendeleti szinten a változtatás nem történt meg.
•Meg kell jegyeznem, hogy a második világháború előtt az utca nyugati oldalán az első házak számozása eltért a maitól.





A korábbi 2. számú telken ma a 2., 2.a és 2.b számú házak vannak. A következő három épület sorszáma nem változott. Hajdan a 10. számot a Sugár út 12. számú sarokház előtti keskeny (mára beépített, most Sugár út 8.a számú) foghíj és annak telke mélyén épült ház viselte.



A kép bal oldalán az eredetileg 10. számú ingatlan emeletes épületei lebontásuk küszöbén
(A felvétel az Erzsébet tér 18. számú udvaron készült az 1960-as években.)

Ma tehát az utcában nincs 10. számú épület. Megemlítem, hogy e megállapításnak ellentmond a város érvényes szabályozási terve. A tervezési alaptérképről ugyanis a 8. szám hiányzik, mert azt az épületet ott 10. számmal jelölték.
•1938-ban Szent István sugárút lett az utca új neve.

Sugár út 1. (egyben Deák tér 15.)

•Lásd: Deák tér 15.



A 20. század elején

(A Lovák-féle sarokház volt a Sugár út egyes házszámú épülete. Palánkokból emelt kerítését 1894-ben cserélték téglából építettre.)

Sugár út 2. (egyben Fő út 11.)

•Lásd: Fő út 11.



1943



Az 1960-as évek második felében
(A Sugár út 1. számú épület udvara felől.)





419. Sugár út 3. **(Polgári Egylet székháza*)**

•Az eredetileg – jobbára német származású – iparosokat tömörítő egylet 1836-ban jött létre.
1845-ig német, majd 1848-ig magyar és német nyelven vezette jegyzőkönyveit, 1848-ig nevét is német változatában (Bürger Verein) használta.
Megalakulásuk után uradalmi épületekben (az Ady utca 31. szám alatt állt sörházban, majd a Korona Szállóban, végül a Vasemberházban) béreltek maguknak termeket.
1840-ben vették meg Czenek Márton házát (Deák tér 14.) és rendezték be székházuknak.



Jobbra a székház, balra a Szigriszt-ház az 1910-es években


1936



Az 1950-es években (TGYM)

•Új székházát az új utcában – fennállásának 50. évfordulójára készülve – 1885-ben építtette a Polgári Egylet, eklektikus stílusban. A homlokzatterv Geiszl Mór, az épületterv Hencz Antal munkája.
A kivitelezésre Sallér Lajos kapott megbízást. Termeit Mikolasch Samu festette ki. Berendezésükhöz a megszűnő szabadelvű kör bútorait vásárolták meg.

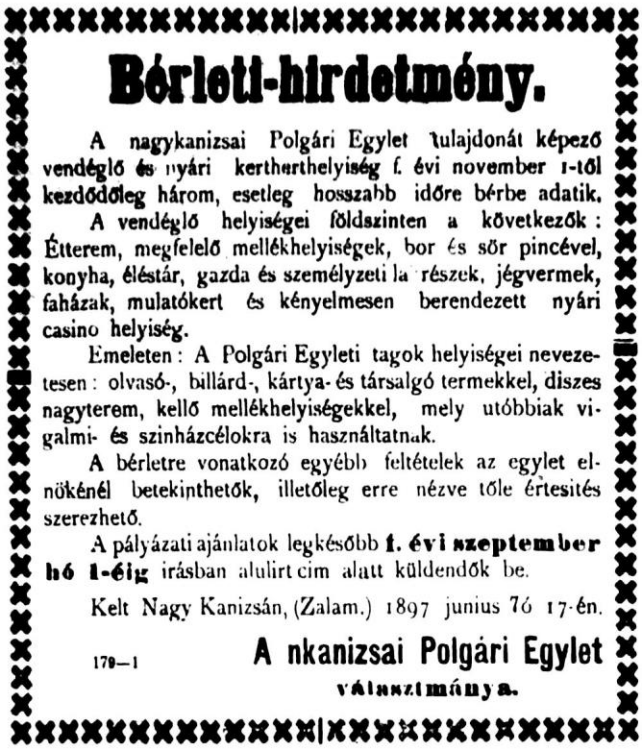

Bérleti-hirdetmény.

A nagykanizsai Polgári Egylet tulajdonát képező vendéglő és nyári kertharthelyiség f. évi november 1-től kezdődőleg három, esetleg hosszabb időre bérbe adatik.

A vendéglő helyiségei földszinten a következők: Étterem, megfelelő mellékhelyiségek, bor és sör pincével, konyha, éléstár, gazda és személyzeti lakrészek, jégvermek, faházak, mulatókert és kényelmesen berendezett nyári casino helyiség.

Emeleten: A Polgári Egyleti tagok helyiségei nevezetesen: olvasó-, billárd-, kártya- és társalgó termekkel, diszes nagyterem, kellő mellékhelyiségekkel, mely utóbbiak vigalmi- és szinházcélokra is használtatnak.

A bérletre vonatkozó egyébb feltételek az egylet elnökénél betekinthetők, illetőleg erre nézve tőle értesités szerezhető.

A pályázati ajánlatok legkésőbb **f. évi szeptember hó 1-éig** irásban alulirt cim alatt küldendők be.

Kelt Nagy Kanizsán, (Zalam.) 1897 junius 7ó 17-én.

179—1 **A nkanizsai Polgári Egylet**
választmánya.

1897

•1888-ban bővítették az épületet – a kert felé – a karzatos, színpados nagytermi résszel. E munkát a Hirschl–Bachrach cég végezte. A karzat viszonylag szűkre sikeredett, nem volt igazán alkalmas székek elhelyezésére.

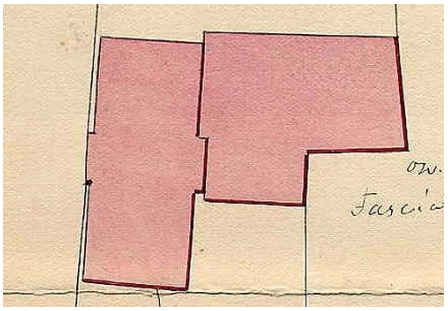

Az építkezés két üteme egy 1892-es vázlaton
(TGYM)













A lépcsőházi tükör





A csaknem három méter magas tükör-pár
(Jelenleg mindhárom tükör a városi könyvtárban található.)

Színpadján olyan jeles művészek fordultak meg, mint Jászai Mari, Márkus Emília.



Márkus Emília (1884)



Jászai Mari 1867-ben (1900)

•Márkus Emília (1860-1949) 1903-tól rokoni szálakkal is kapcsolódott a városhoz és e minőségében is el-ellátogatott Kanizsára.
1882-ben Pulszky Károly (1853-1899) felesége lett, amit a nevében megjelent „P.” rövidítéssel is jelzett. A megözvegyült színésznő 1903-ban házasodott össze a tüzér hadnagyból miniszteri tanácsossá lett Andor Oszkárral (1871-1945).
Andor Nagykanizsán született Altstädter Lipót nagykereskedő egyik fiaként. Másik testvére, Melanie Heltai (Hochwald) József gabonakereskedő feleségeként maradt a városban. Emília és Oszkár hozzájuk jártak látogatóba. (Heltai 1919-ben meghalt.)





P. Márkus Emília
(Balra egy 1902-es az Akácfa utcai művészkocsmában, Budapesten készült kép. A művésznő balján Andor Oszkár.)

Andor a házasság miatt újra megváltotta vezetéknevét, ez alkalommal Párdányra. A szokatlan eljárást engedélyezték, mert így a feleség tovább használhatta a közönség által már elfogadott P. Márkus Emília nevet.
1944 novemberében nyilaskeresztesek zárták körbe a házaspár villáját és elhurcolták a férjet az újpesti nyilas-házba. A őt követő és azonnali szabadon

engedését követelő asszonyra nem számíthattak a pártházban, mert Emíliának sikerült megmentenie férje életét. Párdány kórházban halt meg 1945 májusában.
•Helyet adott az egylet háza kevésbé igényes rendezvényeknek is.


Nagy-Kanizsán a „Polgári Egylet" nagytermében
Vasárnap, 1894. február hó 25-én
!! visszavonhatlanul csak EGY ELŐADÁS !! a világhírű illusionista, spiritista, magnetista és hypnotista Annetelli ur. Annetelli k. a. mint Medium közreműködésével
Művész-Estélyt
rendez, a legujabb talmányai és látszólagos csodái a mai kornak.
Minthogy Annetelli ur neinrégiben a bécsi virágtermekben és a budapesti vigadóban példátlan sikerrel működött, ugy helyben is az összes decorativai és egyéb előkészületekkel
egy válogatott előadást
fog rendezni; a legujabb igénynek megfelelőleg berendezett fantasztikus és misztérikus előadások magukban foglalnak tömérdek titoktelyes és bámulatos, több mint 1000-ből álló mutatványt, ezek közül több utánozhatlan,
helyben még nem látott eredeti feltűnést keltő mutatvány!
MŰSOR:
Hypnotikus mutatványok, (delejes alvás), delejezése több helybeli egyénnek. A levegőbe sétáló MISS EDITA,
Mindenütt rendkivüli feltűnést keltett
Pillanatnyi eltűnése
egy élő lónak kocsissal együtt, a közönség szeme előtt nyilt szinpadon.
Mindenütt rendkivüli feltűnést keltett
Szombatba, a perzsiai gunyho. + MAGNETA, az eleven lebegő talány. + A spiritismus csodái, vagy a babonáshit jelpleszése.
Megfoghatlan! Talányszerű! „PHÖNIX", egy élő nőnek csontvázzá történendő elégetése, vagy élni, halni, viszontlátni. — Az éj csodái. — Abdul-Al-Hak-Hamid-Misterieuse Methamorphose a Bayadban. A levegőben sétáló angyalfiak, stb.
Helyárak: Páholy 5 frt. Tamlasszék 1 frt. Körszék 80 kr. Zártszék 60 kr. Állóhely 40 kr. Deák- és kalonajegy 30 kr. Karzat 20 kr.
JEGYEK előre válthatók Fischel Fülöp könyvkereskedésében és vasárnap délután a terembe.
Pénztárnyitás 7 órakor. Kezdete esti 8 órakor.


Érdekfeszitő látvány!!
Grzybowszky József a hires léghajós
f. hó 7. és 8-án d. u. ½6 órakor
Nagy-Kanizsán a „Polgári Egylet"
kerti helyiségében
3000 láb magasságig
felszáll és onnan ernyővel leugrik.
— Bővebbet a falragaszok. —
A nagyérdemü közönség becses pártfogását kérve maradtam mély tisztelettel Rákóczy György
léghajó-tulajdonos.

1894 és1896

•Az első „mozis" próbálkozások színhelye is sokszor a székház volt.


Itt először A Itt először
Polgári Egylet katakombájának fűtött termében
Még csak két napig látható
az Edison által feltalált
Kinema-Fénykép-Készülékkel
előadott mutatványok.
ÉLŐFÉNYKÉPEK!
Bécsi élet az opera előtt. — A megbokrosodott ló. — A Szudan négerek fürdőzése. — Egy vonat érezése az indóházhoz. — A föld szántása. — Gőzkösi-korzó Párisban. — Párisi kankan táncosnők. Tengerparton.
P continens leznagyobb városaiban, mint Párís, Bécs és Budapest a legnagyobb tetszést aratott.
A n. é. közönség kérelik ezen kiváló élvezetet nyujtó alkalom tömegen felhasználására.
Az előadások naponként a következő órákban tartatnak:
I-ső előadás 6 órakor a II-ik 7, a III-ik 8 és fél órakor.
Helyárak: 1—4 sorban 50 krajcár a többi sorban 30 „

1896 novembere


FIGYELEM!
NAGY-KANIZSAN ELŐSZÖR.
A „POLGARI EGYLET" NAGYTERMÉBEN
EXCELSIOR KINEMATOGRAF
ÉLŐ FÉNYKÉPEK
A spanyol bikaviadalok MADRIDBAN.
12 KÉPBEN.
Szombaton, február 18-án, vasárnap, 19-én és hétfőn 20-án
rendkivüli nagy előadások.
Pénztárnyitás 7 órakor, kezdete fél 8 órakor.
Jegyek előre válthatók a pénztárnál délután 2—5 óra közt.
Vasárnap delután 3 órakor nagy családi előadás.
Pénztárnyitás fél 3 órakor.
HELYÁRAK: Páholy 2 frt Zártszék 50 kr. Ülőhely 30 kr. Földszinti ülőhely 25 kr. Karzat 20 kr.
KEDDEN UJ MŰSOR.
Szives látogatásért esedez
AZ IGAZGATÓSÁG.
FIGYELEM!


EXCELSIOR KINEMATOGRAF
Nagy-Kanizsán a „Polgári Egylet" nagytermében.
Ma csütörtökön febr. 23-án
este 8 órakor
Elite előadás
utoljára
Bikaviadal.
Rendes helyárak mellet. Jegyek előre válthatók.
Pénztárnyitás este 7 órakor, kezdete 8 órakor.
HOLNAP PÉNTEKEN, FEBRUÁR hó 24-én
este fél 9 órakor
Férfi estély.
Belépti jegy 30 kr.
Pénztárnyitás este 7 órakor, Kezdete fél 9 órakor.
MŰSOR A PÉNZTÁRNÁL KAPHATÓ.
Szombaton uj műsor.

1899 februárja

Voltak vetítések máshol is:



Nagy-Kanizsán a Zárda-utcában

CSAK 12 NAPIG! **BIOSKOP** CSAK 12 NAPIG!

javitott Kinematograph 1899-es szerkezet.

A képek életnagyságban mutattatnak be.

NAPONKÉNTI ELŐADÁSOK:

Hétköznapokon esti 6. 7 és 8 órakor. — Vasárnap 3, 4 és 5 órakor délután. 6, 7 és 8 órakor este.

Minden este 9 órakor kizárólag csak fiúknak,

melyre 20 éven aluli uraknak a bemenet nem engedtetik meg.

Saját villamos világitás.

MŰSOR:

I. 2d. hó 22-től jul. 28-ig (vasárnaptól hétfőig).

1. Fiuer-kémiai-analytical-ink tanulva Párisban
2. A tiszttar kitüntetése.
3. A virágkorona.
4. Henry mendes vallomása és elfogatása.
5. Henry mendes őrgrófnénál.
6. Stephanopolos megjelenése.
7. Faust halálakor és Margaretha megtérése.
8. Egy vonat kirobogása az alagutból.
9. Egy fényérzőfürdő.
10. Tűzoltói légyakorlatok.
11. Egy szerencsefiúról.
12. Egy gyorsvonat bevárosa.
13. Fiatal kötvé.
14. A fogorvosnál bemutatva.
15. Gyászlap kapcsán édi harangozással
16. Szerpentinetánc (szines).

II. 2d. hó 18-tól jul. 24-ig (vasárnaptól hétfőig).

1. Egy főtörténet.
2. Egy vonat érkezése.
3. Ballettáncosnők.
4. Kutya és gyermek.
5. Jelleméneken.
6. Tehervonat érkezése az alagutom keresztül.
7. Az angol királynő megérkezése Windsorba.
8. A királynő bevonulása.
9. Tanítók és dragonyos tenorista.
10. Unda és kanna.
11. Kihasit Fürdő.
12. Gondok, kiküzése egy vállassal menteszkálni.
13. Galambok etetése a rabattal Sz.-Mihálytéren.
14. Hálaadatás.
15. A görkai Assurpeg-ér.
16. Lopásiance.

III. 2d. hó 18-tól jul. 21-ig (szerdától péntekig).

1. Az első koszu.
2. Egy pásoj.
3. Balletáncosnők és tűzcsaládk.
4. Ellenállás egy estjét gyógyszerészek.
5. Jellemkomikus.
6. A gyermek első tipegése.
7. A cár koronázása Moszkvában.
8. A cár fogadtatása Párisban.
9. Lovas tűkört.
10. A bélorgonyt halkan.
11. Bermán fal
12. Egy gőzhajó megérkezése.
13. A boldogsa berbély (Humoreszk).
14. Schaffhausent vizesés.
15. Lulinch Ilákipe.
16. A hypnotizőr.

IV. 2d. hó 23-tól jul. 24-ig (csonbatól hétfőig).

1. Az kazsdlodi kertben.
2. A lovas
3. Egy idézk ki.
4. Bikavivadal Spanyolországban I.
5. Bikavivadal Spanyolországban II.
6. Egy tolvaj elfogatása s kihallása.
7. A vízitás szerelés.
8. A párisi Opera-tér.
9. Egy angol utazás.
10. Két angol boxolt.
11. Görög kapa.
12. Érkezés egy vonatnak.
13. Zoologiai kert Párisban
14. Órlen és bánat.
15. Halkiasás a tengerben.
16. Helyszinglakás be sokok által.

A tulajdonos fentartja magának a műsorváltoztatás jogát.

Kinematograph készülékek ugyanott kaphatók.

JEAN BLÄSER.

1899 júliusa

•Az emeleten volt a társalgó, a biliárd- és játékterem. Ezek mennyezetét egy 1911-es híradás szerint Petrekovits József, helyi iparos „művészies freskói” fedték. Az épület nagyterme alatti részt annak idején katakombaként emlegették. A katakomba északi oldala nyílt a kerthelyiségre.



A kerthelyiség az épület felől nézve 1909-ben
(Steiner Edgár vízfestményének tulajdonosa Zsittney Gábor.)
(A háttérben látszik annak a téglából emelt kerítésnek a felső része, amely 1903-tól kelet-nyugat irányban leválasztotta az Egylet-kert város által megvásárolt részét.)



1911




Társasági élet a már csökkent területű kertben 1920 körül (TGYM)
(Az asztalnál balról Knortzer György, mellette Eperjesy Gábor ül.)



Eperjesy Gábor (1870-1925)
(TGYM)
(Eperjesy, a Dél-zalai Takarékpénztár Rt. főpénztárnoka egyike volt a város befolyásos személyiségeinek. Világi elnökként huszonkét évig vezette a Katholikus Legényegyletet.)

•A székházhoz tartozott a szomszédos park – akkor Egylet-kert –, amely a városi társas élet kedvelt színtere volt.

1886-ban a kertet, amelyet korábbi székházuk idejében is használtak, átrendezték. A tekepályát áthelyezték, a régi kioszkot lebontották, új székeket, padokat, asztalokat helyeztek ki.
Az egylet kertjének északi része (a város által 1900-ban megvásárolt 1220 négyszögöl) 1903-ban lett közpark.
1932-ben a Polgári Egylet kertjében nyílt meg a kertmozi, amelyet a szomszédos mozit üzemeletető Magyar János működtetett.



A KERT-MOZI
ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSA
szombaton és vasárnap, julius 16—17. este 9 órakor
A legnagyobb hangos filmszenzáció!
GUSTAV FRÖHLICH, a legfelkapottabb filmszinész és **DITA PARLO**, a törékeny filmdiva együttes fellépésével Somerset Maugham világhirü regénye:
SZENT LÁNG
A szerelem, a hiuság és büszkeség apotheozisa 10 felv.
KISÉRŐ MŰSOR: 1. Fox hangos híradó. 2. Dunán, hajóval a Fekete tengerig. 3. Fekete Pál rádió énekes fellépése. 4. Éji hangulat.
Ugyanez a műsor szombaton d. u. 6 órakor, vasárnap d. u. 3, 5, 7 órakor **filléres helyárakkal** (20, 30, 50, 80 fill.) a Városi Szinházban.
A kert-mozihan fagylalt, sör és egyéb üditő italok kaphatók, de a fogyasztás nem kötelező.
Kedvezőtlen idő esetén az előadás a Városi Szinházban fog megtartatni.
Jegyelővétel a Városi Szinház pénztáránál.

1932



1932. julius 16. ZALAI KÖZLÖNY
Ma megnyilik a
HANGOS KERT-MOZI
a Polgári Egylet árnyas kertjében. Előadás kezdete 9 óra.

1932



Városi- és Kert-mozi
Még ma, kedden, augusztus 23-án
TOM MIX, a lovaglás nagymestere
HARRY PIEL contrája **RICHARD TALMADGE,**
a bravurok királya
ZORO és HURU, a nevettetés hősei
Figyelem! Akik a Kert-Moziban **asztal-ülést** váltanak, ingyen **kapnak** tetszésük szerint választva, vagy 1 zónapörköltet, vagy 1 **pohár** frissen csapolt sört, vagy 1 hosszulépést, vagy 1 feketekávét, vagy 1 dupla adag olasz fagylaltot, vagy 1 tortaszeletet, vagy 1 málnaszörpöt.
Előadások kezdete 5 órakor a Városi Szinházban, filléres helyárakkal, 30 fillértől 40 fillérig. 1/2 8 és 9 órakor a Kert-Moziban rendes helyárakkal. (Rossz időben a Városi Szinházban)

1932



1932
(A hölgyek másképp tudják meg…)

Az ülések egy része a kerthelyiség asztalainál volt, így előadás közben akár vacsorázni is lehetett.
A vetítések 1933-ban, az ingatlan tulajdonosa változásakor megszűntek.
A vendéglő azonban új bérlővel, új névvel, új koncepcióval létezett tovább.

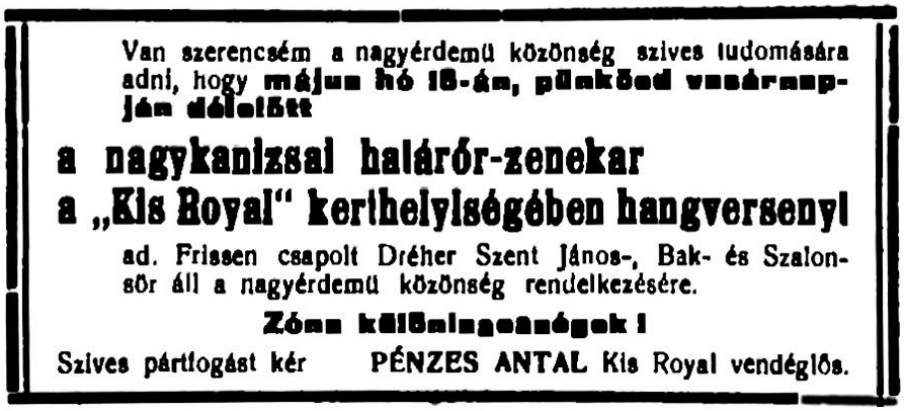

1937

•1933-tól az Ipartestület székháza volt az épület (a Polgári Egylet Fő útra, a Korona Szálló négy bérelt szobájába költözött), majd városi művelődési ház illetve könyvtár lett.

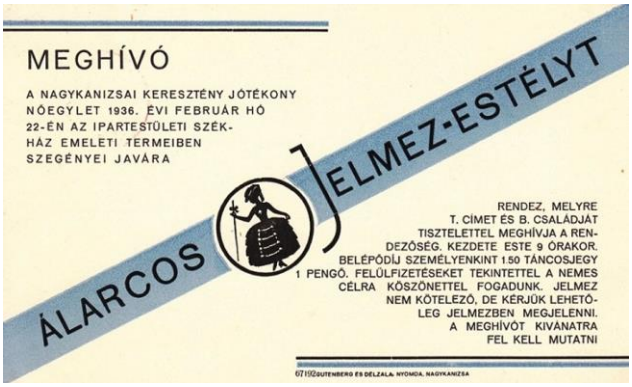
MEGHÍVÓ

A NAGYKANIZSAI KERESZTÉNY JÓTÉKONY NŐEGYLET 1936. ÉVI FEBRUÁR HÓ 22-ÉN AZ IPARTESTÜLETI SZÉKHÁZ EMELETI TERMEIBEN SZEGÉNYEI JAVÁRA

ÁLARCOS JELMEZ-ESTÉLYT

RENDEZ, MELYRE T. CÍMET ÉS B. CSALÁDJÁT TISZTELETTEL MEGHÍVJA A RENDEZŐSÉG. KEZDETE ESTE 9 ÓRAKOR. BELÉPŐDÍJ SZEMÉLYENKINT 1.50 TÁNCOSJEGY 1 PENGŐ. FELÜLFIZETÉSEKET TEKINTETTEL A NEMES CÉLRA KÖSZÖNETTEL FOGADUNK. JELMEZ NEM KÖTELEZŐ, DE KÉRJÜK LEHETŐLEG JELMEZBEN MEGJELENNI. A MEGHÍVÓT KIVÁNATRA FEL KELL MUTATNI

67110GUTENBERG ÉS DÉLZALA NYOMDA, NAGYKANIZSA

1936

•A nagyterem adott helyet 1910-ben a helyi sakkélet első látványos eseményének. Az Izraelita Jótékony Nőegylet farsangi estélye keretében élősakk bemutatót rendezett.


Az élő

sakk-estélyhez

Felhivjuk a n. é. hölgyközönség figyelmét gyönyörü fejdiszekre, báli virágokra s egyéb e célra szükséges kellékekre, melyek a legnagyobb választékban kaphatók

ROTH LAURA

női divatkalap termében,

hova ujból érkeztek ujdonságok remek női kalapokban.

1910

A két játékos hölgy volt. A fehér öltözékű "bábukat" Rosenberg Richárdné, a pirosakat Zerkowitz Lajosné vezette. A piros király a 79. lépésben mattot kapott.



Zerkowitz Lajosné (Rapoch Lujza) (1879-?)

•Miután elkészült a ház nagyterme, ideális helyszínhez jutattak a város nagyobb báljai is. Rendezőik általában a teljes első emeletet bérelték ki vendégeik számára.



1963
(Ülésezik a nagyteremben az Országos Erdészeti Egyesület közgyűlése.)





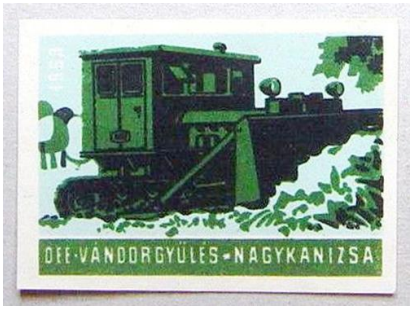

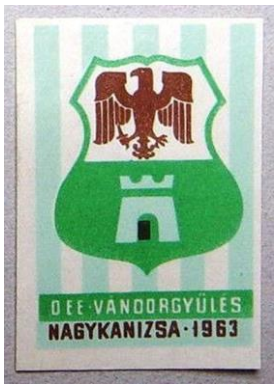









A nagyterem 1975-ben



A nagyterem karzata és mára eltűnt csillárja az 1980-as években

Természetesen a báli szezonban továbbra is voltak kevésbé előkelő „estélyek”, amelyeknek általában a Fekete Sas, a Rózsa, a Zöldfakert és a Vaskapu vendéglők adtak helyet. Közös jellemzőjük volt, hogy vendégeik nem vártak és nem is kaptak ezen eseményekre nyomtatott meghívókat. Ha mégis, akkor (a Zalai Közlöny szerint) a meghívók végén olvasható volt a szerény intelem: „És a hölgyek kéretnek cipőben megjelenni." Ez estélyeket, hol a cipőviselet ily szigorú etikettje uralkodik, általában cselédbáloknak nevezik... − írta a lap újságírója.
A huszadik század legelső évei cikkeit olvasónak gyorsan kialakul a benyomása, hogy a város báli szezonjának gazdagítási szándéka talán már értelmetlennek is tekinthető vetélkedésbe torkollt, a kínálat szinte követhetetlenné vált.
Nem csupán azt nem lehetett fejben tartani, hogy egy-egy rendezvény szervezői milyen jótékony és fontos cél (ez nélkülözhetetlen kelléke volt a szervezkedésnek) támogatása okán óhajtanak újabb mulatságot. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy a bálozással válogatás nélkül jótékonykodni akarónak számolnia kell egészségi állapota romlásával.
A vigalom-rendezők közt jócskán akadtak szerveződések, amelyekről addig nem hallott a város polgára, meg olyanok is, amelyekről a bál után megint nem fog hallani. A falragaszokon, a meghívókon, a levegőben, a majdnem a földig lelógó hatalmas zászlókon ott voltak rendezőként a „Mágnásklub", a ”Szakácsnék és Szobaleányok Köre" mellett, az ipar valamennyi ágának munkásait képző egyletek, a „Budhista és Confucista Legényegylet" (ők valamiféle mohamedán templomot kívántak építeni), a magyar-, német- és török nőegyletek.
Verseny folyt a bálok elnevezése tekintetében is: Elite, Sárga csizma, Ezeregy éj mesekönyv, Színes teríték, Dominó, Snassz, Fehér asztal, Fehér estély.
Utóbbi kettő rendezvényen a fehér szín jegyében az Izraelita, illetve a Keresztény Jótékony Nőegylet igyekezett lepipálni egymást.

Kétségtelen viszont, az 1904-es farsang során az Elite-bál szervezése mozgósította a legnagyobb erőket. Nyilvánvaló, hogy az ötlet szülői semmit sem óhajtottak a véletlenre hagyni és már az előkészületek méretével is imponálni akartak: 1903 decemberében kereken száz főből álló bizottság kezdte meg a bál előkészítését. A száztagú szervezőbizottság létrejöttét megszervező bizottság nagyságáról nem találtam adatot.
Hogy kiket vártak a zártkörű rendezvényre a szervezők, kiktől várták a bevételt a Korcsolyázó Egylet új pavilonja építésére? A bál neve árulkodik.
A helyi sajtóban olvasható vélemények szerint az est anyagilag is sikeres volt. Nem csoda, mert csupán a műsor legfontosabb számának (Révay József, gimnáziumi tanár három képben előadott „öndrámája": a „Tél költészete") színpadra állításához ötven amatőr szereplőt nyertek meg és tanítottak be, épp a megcélzott társadalmi rétegekből.
Mégsem tekinthetjük teljesen őszintének egy idegen (de nem „elite"), a bál hírét halló ifjú állítólagos sóhajtását:
„Oh, mily boldog város ez a Kanizsa! Van állandó színháza, múzeuma, szép főgimnáziuma, gyönyörű kathedráléja, árvaháza és, ami fő, nincsenek szegényei, mert ott csak csupa sportsman and lady lakik!"


Báli készülődés (1888)


Keringő (1882)

•Révay József helyi piarista tanár jelentős szerepet játszott az 1904-es kanizsai farsangon. Nemcsak rendezte a bálok egy részén a műsorok irodalmi részét, de több művet is írt azokhoz.
Végül a „Mars főhadnagy Nagykanizsán" című komikus eposzában összegezte tapasztalatait. Az írást a „Zala" jelentette meg 1904-ben.
Én e helyen közlöm újra. Igyekeztem nem változtatni az eredeti szövegen. Ezt az elképzelésemet azonban fel kellett adnom, amikor az újság nyilvánvaló hajdani helyesírási hibáival találkoztam, illetve, amikor a szabályok annyira változtak

időközben, hogy kisebb bűnnek tűnt a jelenlegiek alkalmazásával belenyúlni a szövegbe.
Az idegen kifejezések jelentését a kérdéses sor mellett, zárójelek között közlöm. Néhány helytörténeti és más információt a szöveg értéséhez pedig itt adok meg a zárójeles részekben.

A történetben szereplő üzletek:
Alt és Böhm (norinbergi- és rövidáru kereskedése)
Asztalos (Béla virágkereskedése)
Bajer (Vince cukrászdája)
Berény (József ékszerész üzlete)
Fesselhoffer (József fűszerkereskedése)
Hamburg (Miksa ékszerész, órás és látszerész üzlete)
Irmler (József fehérnemű-kereskedése)
Kohn Lajos (norinbergi- és rövidáru üzlete) (1912-ben, ötvenkettedik évében halt meg)
Milhoffer (Ödön aranyműves üzlete)
Rosenfeld Adolf és Fiai (fűszerkereskedése)
Schweitzer (József borbélyüzlete)
Strasser (Márton látszerész és műszerész üzlete)

Más adatok:
Beniczkyné Bajza (Lenke író)
Beregi (Oszkár színész)
Blau (Simon orvos)
Böhm Emil (az Irodalmi és Művészeti Kör énekkarának karnagya)
Csóti Márkus (a gimnázium tanára)
dalköltő barát (Révay József)
Dobrovits (Milán egyesületek elnöke)
Engel (Sándor orvos)
Ficzkó (János főpincér)
Fodor (Aladár orvos)



Dr. Fodor Aladár
(1872-1948)

Franz (a Franz fiúk (Károly, Lajos és Rudolf) egyike)
Goda (Lipót orvos)
Kardos (József „Központ” kávéháza a Fő út 8. alatt)
Kaszinó (Nagykanizsai Kaszinó székháza)
kereskedő ifjak (Kereskedő Ifjak Önképző Egylete)
Krammer Terka (operaénekes)
Lauschmann (Jenő helyi honvédszázados) (1920-ban halt meg)
Legényegylet (Katholikus Legényegylet)
P.E. (Polgári Egylet)
Rátz (Rácz Kálmán orvos)
Rózsahegyi (Kálmán színész)
Sterneck (Zsigmond zenetanár)
Szekeres (József orvos)
tót gyerekek (szereplők Révay József „Tél költészete” című művében)
Vidor néni (Samuné, az Izraelita Jótékony Nőegylet elnöke)

Mars főhadnagy Nagykanizsán.

− Helybeli víg éposz. −

Írta és az Irodalmi és Művészeti Körben felolvasta: **Révay József**.

ELŐHANG

Lampionok, **Léggömbök, kerti-diszitések.**
Rendező-jelvények — Confetti — Serpentin
legolcsóbb árak mellett kaphatók:
FISCHEL FÜLÖP könyvkereskedésében Nagykanizsán.

Kócos hajú Múzsa, hivasd a frizérnőt*, (fodrásznőt)
Fésültesd meg szépen a hajad, azér' nőtt;
Vedd fel az ünneplő, legszebb toiletted*, (estélyi ruhád)
Akasztass rá láncot, drága amulettet,
Nézz be a tükörbe, fordulj egyet körbe,
Ülj kocsiba és hajtass az „Arany Ökörbe”.
Ott találsz engem az asztalra borulva
Mostantól számított három óra múlva.
Kemény a toll szára, rágom, egyre rágom,
Könyörülj meg rajtam, szépséges virágom.
Légy te is ott akkor, mert én verset írok,
De csak úgy, ha eljössz, de csak úgy, ha bírok.
Míg én vacsorázom marhagulyást lében,
Simulj hozzám halkan édes múzsalében.
Pödörd ki a bajszom, míg húrom felajzom,
Simítsd el fürtimet, szép legyen az arcom;
És azután diktáld, hadd jöjjön az ének,
Nem bánom azután akármit beszélnek.

ELSŐ RÉSZ

Központ kávéház
Nagykanizsa, Fő-ut 8. szám alatt.
Idegenek találkozó helye.
Minden csütörtökön és vasárnap
cigányzene.

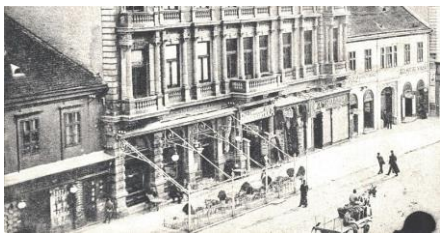

Volt egyszer egy ablak és azon egy ráma,
Azon pedig egy fal, így mondja a fáma.
A fal mögött pedig Kardos kávéháza,
Amelyben álldogál az asztalok száza.
Van azonban több úr, akit nem vigasztal

Sem az a kávéház, sem az a víg asztal;
Törik a fejüket, ott mellette ülvén,
Arcukat törülvén s a cúgtól meghűlvén.
Hárman voltak akkor, Dobrovits, Lintner
(Aki legénykedni csak falun kint mer),
Harmadik Lauschmann, már régen kapitány,
Azért átlát mindig a szitán, a szitán.
Mindhárman rendezők, tudja minden ember,
De kérdezősködni azért senki sem mer.
Folyik a rendezés, ámde csak titokban,
Közben folyik más is, bizony az se sokban,
Hanem egészséges, jóhangú torokban…
Közben fő a feje egy valaki másnak,
Aki azt gondolja, néki már sírt ásnak,
Annyi sok a dolga, meghalni se ér rá,
Mégis nap-nap mellett… Tanú vagyok én rá!
E derék rendező neve Csóti Márkus,
Címeivel tele lenne három árkus.
Kereskedő ifjak, Vidor néni és Franz
Mind főzik a tervet. No hiszen lesz itt tánc,
De majd a tűzpróbát legjobban kiállja,
Szerényen úgy vélem, a szakácsnék bálja.



Jó Jupiter apánk letekint az égből,
Látja ezt a szörnyű futkosást egy végből;
Letekint, föltekint, aztán lenéz újra,
S megböki homlokát isteni nagy ujja.
Haragosan így szól: „Hol vannak a lányok?
Hol vannak a múzsák? Szaladj csak utánok!”
Elő is jön sorban valamennyi rendre,
S szólnak az öreghez: „Haragszunk mi kendre,
Minek zavar minket?!” Közbevág az rája:

„Én volnék talán az istenek királya!
Ámbátor a fülem egy kicsikét kajla,
Hallgasson előttem mindenféle frajla*!” (rosszhírű nőszemély)
Azok pedig bőgtek, ő pedig mosolygott…
Mind együtt voltak, csak Kalljopé* nem volt ott. (Kalliopé)
„Hát ezt a kis lánykát, ki sohase henceg,
Megszöktette talán valami főherceg?
Vagy ő, míg ti itten álltok szépen körben,
A költőnek segít az Arany Ökörben?
Jól van. Megbocsátok. Figyeljetek szépen,
Rendeletem hangzik következőképen.
Minthogy itt a farsang, minden bálra elmegy
Közületek, lányok − felöltözve − egy-egy,
És ott vidámságot, jókedvet hint széjjel,
Hogy jól mulassanak ottan egész éjjel,
Reggel aztán feljön, repülve a légben,
És a katzenjammert* kialussza szépen. (másnaposságot)
No mit szóltok hozzá? Vagyok én jó bácsi!”
Sivítanak a lányok: „Éljen, éljen!” „Ácsi*! (hallgass)
Most menjetek haza, szóljatok Merkúrnak,
Hogyha meghívó jön, hozza el az Úrnak!
Hej, ez a vén huncut, csak el ne sikkassza,
Mert nem biztos ettől semmiféle kassza!
Főhadnagy úr Marsot is küldjétek hozzám,
Ezt üzenem néki: jó szivart is hozz ám!
Lakkcipőt is húzzon, waffenrokkot* öltsön, (egyenruhát)
S valakitől egypár pengőt kérjen kölcsön!”
Elmentek a lányok, Mars úr jött utánok,
Monokli a szemén, pillantása álnok;
Mintha jambusokban lépkedne a lába,
Pedig nem tanulta hadiiskolába'!
Érkezik házához a Herr Generálnak,
Hol posztot komoran feszes bakák állnak
S főhadnagy úr Marsnak strammal* szalutálnak (feszesen)
(És nem ellenségi csirkecombos tálnak)
Generál Jupiter, avagy Feldzeugmeister*, (táborszernagy)
Nem is tudom én jól eigentlich wie heist er*; (tulajdonképp, hogyan hívják)
Kezet szorít véle, „Hozott Isten öccsük,

Ezt a jó kis törkölyt kupicákba öntsük
S ha jól esik fiam, igyunk egyet rája,
Én indítványozom, istenek királya.
Azért hivattalak édes öcsém, Marsom,
Aki első voltál übungon és marson*, (gyakorlaton és menetelésen)
Hogy megparancsoljam, hogy leszállj a földre,
Két hétre, háromra, négyre, avagy ötre.
Minden bálba elmenj, jól megfigyelj mindent,
Mert én nem láthatok le olyan jól innent.
Azután meg látod, pápaszemet hordok,
Mint a professzorok és az angol lordok.
Mulass jól, kurizálj*, melegen ajánlom, (udvarolj)
Csinálj nagy cecheket*, valamennyit állom. (számlákat)
Ígérj házasságot ötven-hatvan lánynak,
Jól megfigyelj mindent, aztán gyere hozzám,
Kegyesen mosolyog rád isteni orcám;
És jelentsd gehorzámszt*, mit láttál a földön, (engedelmesen)
Mert különben reád a nyelvemet öltöm!”
Így szólt a hatalmas, nagy Jupiter Marshol,
S ez rögtön vidáman le a földre marsol.








Kohn Lajoshoz vitte legelébb az útja,
Hogy hol kapni szépet, azt már ő is tudja.
Összevett ott mindent: nyakkendőt és máslit,
Gallért, inget, kesztyűt, mandzsettát, kamáslit*, (bokavédőt)
És a végén így szólt: „Nevem főhadnagy Mars,
Lakásom az égben; hogyha pénzért jön, mars;
Megfizet azonban Jupiter helyettem!”
„Jó pénz!” mondja Kohn L. úr elégedetten.
Aztán bekukkant a drogériába,
Finom parfümökért nem járt itt hiába.
Benéz Asztaloshoz: „Szép bolt; mi van benne?

Egypár san remoi ibolya, ha lenne?”
Van is neki éppen, van is nála hitel,
Majd megfizet érte Generál Jupiter!
Irmlerhez is elmegy, ott is sokat megvesz,
S szól: „Ezt kifizetni Jupinak is sok lesz!”
Bajer néninél is mindenfélét rendel.
(Akinek az ura Vince és nem Vendel.)
Alt és Böhm úrnál ül két órát egyhelyben
S mikor távozik, szól vígan: „Aufschreiben*!” (írja fel)
Rosenfeld Adolf és Fiai boltjába'
Pisztolyt vesz hitelbe, ámbár nem is gyáva.
Fesselhoffernél vesz ötven forint árát:
„Jupiter apám majd megadja az árát.”
Fesselhoffer Pista fölírja a könyvbe
S kicsordul utána a két szeme könyje.
Lakást keres aztán, odahordat mindent,
A borbélyhoz rohan egyenesen innent,
Schweitzer úr Mars urat meg is borotvájja,
Hja, mert nagyon finom az ő borotvája.
Ahogy kijön innen, eszébe jut rögtön,
Hogy monokli nélkül nincsen úr a földön;
Strassernél kap egyet, tíz forint az ára,
Hja, nincs nap-nap isten az ember boltjába'.
Hamburghoz is elmegy, Berénnyel is komáz,
Itt egy gyémánt bánja, amottan egy topáz.
Milhoffernél végre aranyórát és láncot
Vesz, amelynek fénye már messzire látszott.









Erre hazaindult, de meglátta Ficzkó,
Ki igen kedélyes és igen derék fickó,
És egy pohár sörre azonnal behítta,
Ő ment… és reggelre magát jól leitta.

Isteni Jupiter Látja ezt az égből,
Dühében az arca zöldül, aztán kékül.
Előveszi rögtön a wertheimnek* kulcsát, (páncélszekrénynek)
Hátha aranyai mindezt ki nem futják.
Megelégedéssel konstatálta végre,
Hogy nem kell válnia se zöldre, se kékre,
Mert van ott pénz annyi, annyi, mint a szemét,
Kiszúrhatja vele egész világ szemét.
Mars isten-főhadnagy magát kialudta,
És azt hitte, mindjárt megüti a guta!
Fájt a feje nagyon, doktorért is futnak,
Lohndinert* és pincért szalasztanak útnak, (szállodai szolgát)
Jön is Blau doktor, Szekeres és Goda,
Fodor, Rátz és Engel mind sietnek oda.
Aspirint és chinint, migrainint és theát
Adnak neki, meg kell gyógyulnia tehát.
Végre aztán kisül, megvizsgálják jobban,
Hogy a kisujja van idült cúgos lobban*; (huzatos gyulladásban)
Szellős a mennyország, sokan járnak benne,
Egy kis reumája ott kinek ne lenne.
Estére azután, mindjárt eleibe
Fölvonul a P. E. összes termeibe
Főhadnagy úr Mars, mert lesz ott fényes bál ma,
Mely őnéki régen legizgatóbb álma.
A rendező urak ottan sürgölődnek,
Kit oldalba, hátba, kit meg fejbe löknek.
De jól mulat Mars úr eleitől végig,
Szilaj kurjantása hallatszik az égig,
Így ment ez a dolog kerek hat kis hétig…







MÁSODIK RÉSZ

Jánus* apó fönt ül mennynek kapujába' (Janus)
S Beniczkynét olvas rettentő bújába';
Ő az égi kapu hatalmas portása,
Nála nélkül nincsen annak kinyílása.
Húsz fillérért bárkit beereszt a mennybe,
Nagyot ásít s így szól: „No, csak gyorsan menj be!”
Most is, hogy ott olvas Beniczkyné-Bajzát
S meg-megpödörinti kacskaringós bajszát,
Elbóbiskol szépen, alig-alig hallja,
Hogy a fülébe zúg Jupiternek hangja:
„János! Az angyalát!” ráordít nagy hangon
„Megint elaludt kend odakint a gangon*!?” (folyóson)
Fölijed rá Jánus, körültekint bambán,
Keresi a kulcsot, kezében is van mán…
S szól újra Jupiter, a hangja csengő:
„Egy órája szól már a villamos csengő!
Ereszd be Jánoskám, nyisd ki azt a kaput,
Mert talpadra kötök másképp útilaput!”
Szalad is, de gyorsan, Jánus kaput nyitni
S fölkiált: „Mars úrfi megjött, itt van, itt ni!”
S tartja a tenyerét, vajon kap-e hatost…
Mars úr a zsebeit kifordítgatja most.
Szomorúan néz rá, elneveti magát:
„János bácsi, minden vagyonom e kabát!
Odalenn a földön drága ám az élet,
Ott lenn minden pénzem, vagyonom másé lett.
Odalenn a kapuk mindig zárva vannak
S ki be akar menni, fizetni kell annak!
Így minden pénzemet ki kellett ott adni
S hogy kendnek fizessek, nem maradt már annyi.”
„Jól van főhadnagy úr.” hagyja rá János,
„Megkapom majd máskor. Hanem, maga álmos!”
„Katzenjammer, öreg, tönkre vagyok téve,
Olyan vagyok, mint egy jól kicsépelt kéve!
Be vagyok én rúgva, meg vagyok én halva,
Ébren járok-e itt, avagy talán alva?
Tudja a Jupiter, ki most jut eszembe,
S kihez a lábamat addig nem teszem be,

Amíg meg nem mosdom, magam ki nem alszom,
S finom Speick szappannal* bekenem az arcom. (borotvaszappan)
Isten áldja, János!” e szavakat mondja
S most csak hazajutni, a legelső gondja.
Otthon, ahogy bemegy, várja már egy szolga:
„Jupiternek volna Marssal egy kis dolga.”
Ez volt az üzenet, mit névjegyen hozott,
„Rögtön megyek.” így szólt s megborotválkozott;
Mert a földön bizony belejött a módba,
Nem hiába járkált annyi úri bótba.
Felköti a kardját, felteszi a sipkát,
A szájába vesz egy tajték szivarszipkát,
Abba kurta szivart dug nagy siettébe',
A monoklit vágja a jobbik szemébe,
Felhőről felhőre nagyokat lép, végre
Látja Jupi házát, amely van festve kékre;
Bekocogtat ottan, várják meghatottan,
Jupi, ahogy látja, szíve nagyot dobban,
Felesége, Héra nagyot sikolt rája,
Örömkönnyet hullat az égnek királya.
„Isten hozott öcsém, isten hozott fiam,
Ezt a nagy szerencsét milyen lapra írjam?
Héra asszony menj ki, legyen hamar enni,
Cognacot is hozz, mert így a világ semmi!
Te meg öcsém gyorsan mindenről adj számot,
Én majd addig szépen befogom a számat.”
„Hát öregem,” kezdé „tartsd ide a füled
És a kritizálás legyen távol tűled.
Adj ide egy kupát, koccints egyet vélem,
Jobban pörög nyelvem, ha iszunk, úgy vélem.
Hát, ahogy leértem, mindent összevettem,
Hiszen a számlákat fizeted helyettem,
Felöltöztem teljes eleganciával,
Mosolyogtam egyet-kettőt gráciával*, (bájjal)
Be is rúgtam közben, bevezetésképpen,
Öt pincért vágtam úgy istenesen képen,
Aztán kialudtam a nagy katzenjammert
S felmentem egy bálba stante pede*. Hja, mert (azonnal)

Jupiter fiának könnyen megy a dolga,
Bolondul utána Marcsa, Böske, Olga.
December huszonhat; ez az első dátum,
Legényegylet bálra vitt engem a fátum*. (végzet)
Ottan míg a csárdást, meg a valcert járom,
Belém veszekedett szép kis leány három.
Megforgatom őket istenigazába',
Tudom, hogy a vége lett egy szörnyű zsába.
Páholyok is voltak, s páholyokban hölgyek,
Karcsúk, mint a nádszál s vastagok, mint tölgyek.
Előadás után − előadás is volt,
Melyen bizony senki sem bóbiskolt −,
Előadás után ráhúzta a móré* (cigány)
S vidám táncra perdült ott a jeunesse d'orée*. (aranyifjúság)
Én pedig kiálték: »Az angyalát, pincér!
Olyan lassan mászik, mint egy beteg cincér,
Sört ide, de gyorsan!« »Hab nélkül vagy habbal?«
Mérgesen kiáltok: »Hát persze, hogy avval!«
És a három tündért asztalomhoz kértem,
Azt mondták, hogy készek meghalni is értem.
Mit parancsol Nagysád, kérdem tőle bájjal;
»Limonádét kérek, de csak fél pohárral.«
»Pincér,« így üvöltök telt torokkal újra
S a cigarettámból karikákat fújva:
»Limonádét hozzon három nagy pohárral,
Citrommal, cukorral és ezüst kanállal!«
De minek mesélem, de minek hallgatnád,
Végre odahítta mindegyik az anyját,
Aztán beleuntam a nagy dicsőségbe,
Kimentem s táncoltam reggelig egy végbe’.
Hazavittek aztán, mert nem tudtam menni.
Öt napig álmomból föl nem zavart semmi,
Akkor aztán hallom, hogy ma van szilveszter,
Hogy ma mulat János s a cselédem, Eszter.



Én is felkészültem, de nem tudtam hova
Vigyen el engem az apostolok lova.
Végre úgy döntöttem: bármi lesz a vége,
Három helyen is fog inni ma e gége.
A Polgári Egylet volt az első terem,
Ahová bementem s hol sok szép lány terem
S e nagy teremben, hol máskor sohse laknak,
A művész-dalárda dalolt a falaknak.
Fogtam magam s mentem biz' a Társaskörbe,
Az út, mely odavisz egyenes s nem görbe.
Itt nagy volt a jókedv, jól mulattam én is.
Tombolázott azon fiatal is, vén is
S bár, hogy majd én nyerek izgatott a remény,
Polgármester úré lett a főnyeremény.
Innét bandukoltam fel a Kaszinóba,
Hol nemzeti csöndest* játsztam hébe-hóba. (ferblit)
Itt még tomboláztak, csak lassan lett vége,
Az aranyifjúság táncra perdült végre.
Az volt ám a csárdás, amit ottan láttam,
Nincsen olyan sehol, nem is volt más bálban.
Aztán tudod öreg, hogy mi lett a vége,
Reggel sem tudtam még, vajon hazamék-e?
Végre újév napján hazaértem szépen
S a korcsolyabálig voltam békességben."
„Hanem öccsük, megállj, pihentessünk néha!"
Szólal meg Jupiter, ki volt eddig néma.
Koccintottak egyet, kettőt ittak rája,
„No, hogy is volt tovább?" Jupi alig várja.
„Föntnevezett urak, Lintner és Lauschmann,
(Kiről én biztosan tudom, hogy nem busman)
És Dobrovits, kinek másik neve Milán
− Folytatom Jupikám az én históriám −

Rendeztek egy nagy bált, jeges bál a neve,
Bár belőle igen vidám muri léve.
Szép asszonyok, lányok járják ott a táncot
És a fényes színpad tündérkertnek látszott.
Dalköltő barátom, kit itt megismertem,
Végignézett a szép tündérkerten.
A kulisszák mögött vidám ám az élet,
Nem olyan szomorú, mint ahogy te véled.
Szép kis tót gyerekek álldogáltak ottan
S köztük a barátom, igen meghatottan
Kínálgatja őket köhögős cukorral,
Közben a szívében szerelmet is forral.
Kezdődik a játék, jaj micsoda lányok,
Ilyeket idefönn én sohasem látok.
Ilyen jól öregem, nem mulattam régen,
Másnap fejeztem be a murit a jégen.



Nyitott könyv estélyén nagyon jól mulattam,
Csak úgy döngött az a rossz padló alattam.
Japán, orosz, magyar, tót lány volt ott elég,
A szívem úgy égett, azt hittem, hogy elég.
Leültem magamba, mert bár a szív dobog,
De a tyúkszemfájás sem bagatell dolog.
Egy páholyban cipőm levetettem s egek!
Nőválasz volt! Egy kislány fölkér… mit tegyek!?
Kapom a cipőmet, begombolni késő,
Súgja barátom: »Siess, mert elkéső'!«
Begombolatlanul táncoltam ővele,
Kinek az angyalok közt volna a hele.
Így fumigáltam* ott az egész világot (vettem semmibe)
S hálából mindenki tyúkszememre hágott.
Kereskedő ifjak bálja jön most sorra,

Ez is vidám bál volt, nem pedig mogorva;
Ott volt Krammer Terka, aki sohsem vikszel*, (fényesít padlót)
Mégis balesete lett egy kicsi gikszer*. (baklövés)
A villamos bálon minden olyan fényes
S a kis lányok közül egy sem nagyon kényes.
Dalköltő barátom jól érezte magát,
Én meg hasba löktem két kicsípett bakát.
Azután egy kis lányt soupéra* felkértem, (az éjféli étkezést követő első táncra)
S néki sírig tartó hűséget ígértem…"
„De bolondul tetted, uramöcsém, hallod,
Még utóbb valahogy ennek kárát vallod."
„Dehogy vallom öreg, generális uram,
Másfelé vezet már azóta az utam;
Hiszen minden bálon csináltam galibát,
Elbolondítottam mindig egy-egy libát.
Egyszer aztán végre becsületes lettem,
Régi rossz szokásom mind-mind elfeledtem,
És a diákbálon eljegyeztem magam
S el is veszem Böskét, adom erre szavam!"
„Szerencsétlen flótás," rivallt rá Jupiter
„Úgy látszik, benned volt bor vagy négy-öt liter!
Ördög vigye azt a sok mihaszna táncot,
Nem csinál egy isten csak mésallianceot*!" (rangon aluli házasságot)
„Hagyd el, jó öregem, szívemben a tüske,
Nem lesz feleségem soha más, csak Böske!
(És erre én leszek mindig igen büszke.)
Hanem így a dolog megy majd igen lassan,
Engedd meg öregem, hogy tovább folytassam.
Dalköltő barátom boldog volt az este,
Mindig csak egy kislány szép szemeit leste;
No és olyan murit, mint ennek a vége
Nem pipált a mennyek országa száz éve.
Most jön a fehér bál!" „Haladjunk csak rendre!
A szakácsnék bálja következik erre!"
„Alássan kérlek, hogy ne szólj öreg bele,
Arra nem emlékszem, ott voltam-e, nem-e?



Ez a história úgyis olyan tarka,
Könnyen megzavarsz, hisz se füle, se farka.
A fehér bál után szomorúak voltunk
És a dalköltővel hazabandukoltunk.
Ugyanis hiányzott a mi ideálunk,
Ezért a búbánat olyan nagy minálunk.
Elkezdtünk utazni a fehér asztal körül,
Ilyen utazásnak biz' mindenki örül.
Volt ott magyar nóta és gyönyörű angol,
Amely felvidámít, nem pedig lehangol.
Francia chansonette*, csupa élet és sikk, (kabarédal)
Akit meghallgatni ott senki sem késik
S aki meghallgatta, soha meg nem bánja;
S ki nem kíváncsi rá, csípje meg a kánya!
S a tiroli kislány kuplét dalolt, végre,
Sterneck tanár pedig fütyült az egészre.
Meggondolta aztán magát a sok csárda
S kezdett düledezni vendégek nyakába;
Cigányok pengették a vékony húrokat,
Én meg elkezdettem az ehrenturokat*. (udvariassági köröket)
Még egy utazás egy művész úr körül,
Melynek Böhm Emil és Csóti Márk nem örül:
Nem tudják, hogy ki jön, Kovács, Rózsahegyi,
Akinek nincsenek bőven szőlőhegyi;
Avagy Hegedűs jön; jött végre Beregi,
Aki a verseket nemcsak úgy berregi.
Elszavalja szépen, úgy, ahogy ígérte
S százötven pengőket zsebébe rak érte.
Az egész farsangban ez volt az a muri,
Ahol elzüllöttem végleg, kedves Jupi.
És ezzel bezárom élményeim sorát,
Hozassa fel hamar a legjobbik borát.

Generálné asszony, hol a malacpörkölt,
Amit a konyhában épp az elébb pörkölt?
Behozza az hamar, falatoznak hárman,
Mars úr tokajiból nagyot iszik bátran.
„Amit elmondtam," szól ingadozó hangon
„Az történt Kanizsán ezen a farsangon."
„Derék gyerek vagy Mars, megdicsérlek, érted,
Bár tízezer pengőt fizettem ki érted.
Most abtreten*! Kelj fel!" Nem mozdult meg biz' az, (távozz)
Holtrészegen vitték a közbakák haza.
S hogy másnap felébredt, így kiálta rögtön:
„Abcúg* az Olimposz, mégis jobb a földön!" (pusztuljon)

VÉGE.

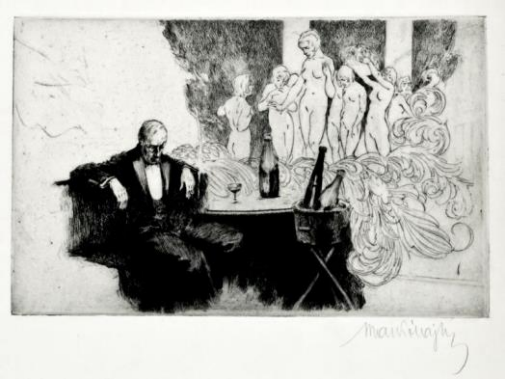

Markó Lajos: Bál után

•Egy másik táncos rendezvény, de a ház „egyletes" időszakának vége felé:



•Az első világháború tájékán a két nem kapcsolatát meghatározó társadalmi szokásrendszer erőteljesen változni kezdett. Nem volt ez másképp a bevett, sokak által örökkévalónak gondolt, báli viselkedésformákkal sem.
1924 decembere elején a Keresztény Jótékony Nőegylet (szövetkezve a többi nőegylettel) két napos karácsonyi vásárt rendezett a székházban, hogy a bevétellel támogassák a rászorulókat.



ZALAI KÖZLÖNY

Rendszerint politikai napilap, ezuttal vegyes tartalmu alkalmi ujság.

Kizárólag hölgyek részére | Felelőtlen szerkesztők KEMPELEN BÉLA és BARBARITS LAJOS | Kizárólag urak részére

A Jótékony Nőegylet karácsonyi vásárjára össze-vissza szerkesztett rendkivül kelendős kiadás

Merénylet a zsebek ellen a jótékonyság nevében — Női rikkancsok Nagykanizsán — Roskadozó sátrak— Eleven ördögök — Az amerikai tombola szenzációs főnyereménye — Zsákban „tündérek“ — Rádióállomások hölgyszivekben — Paradicsomkert az „uj Vigadóban“ — Hadüzenet a táncnak Mi hirlik a városban — Hivatalos felhivások

A Zalai Közlöny lelkes írásokkal, vásári különszámmal is támogatta a nagyszabású rendezvényt, amely a második napon a nagyteremben zárult, egy reggelig tartó bállal. Az ezen történtek már nem nyerték el a lap tetszését. „A mamákhoz” címmel egyfajta kiáltványban rótta meg a bálozó fiatalság egy részét korántsem szokásos viselkedésük miatt.
A cikkre meg az olvasók reagáltak. Leveleikből hármat (mindegyik az újságíró véleményét osztotta) a lap közölt is. Talán nem érdektelen mindegyikből idéznem.

„Egy leányos anya” jeligével:
„Hogyan beszélnek ma a férfiak a lányokkal? Bemutatás után rögtön: Luci, Manci, Anni és viszont a lányok: Pista, Tibi, Laci…
Valamikor, nem is olyan régen még nem így volt ez. Az én leánykoromban nem volt meg ez a bizalmaskodás.
Valamikor a leányok nem is ismerkedhettek olyan szabadon, mint ma. Előbb a mamának mutatkozott be az ifjú a táncteremben s aztán a leánynak; mindez illő formában s a leány nem szaladgálhatott szabadon a táncteremben ide-oda egyedül, mint ma, amikor lovagjával (persze a mama nélkül) fölmegy a karzatra, mászkál *kettesben* a sötét folyosókon, alkalmat adva arra, hogy mint *úri leányról* rosszat beszéljenek és gondoljanak.

Ma a leányok a *fiúkkal* egyedül mennek moziba és lehetőleg este 7-ig, fél 8-ig *sétálnak kettesben téli időkben a sétatéren.*"
„Újra elő kell venni a régi rendszert s ha másképpen nem megy, pofonnal kell őket észre téríteni, ha úri mivoltukhoz nem illő dolgot akarnak cselekedni. Pofon jár a 15 éves fruskának, aki önálló *egyéniség* akar lenni s akit *az öregek nem értenek meg*! Pofon jár annak a leánynak is, aki úgy öltözködik, mint egy kokott s *mélyen kivágott ruhában, ujjak nélkül mutogatja magát*, úgy, hogy még a férfiak is megbotránkoznak rajta s ilyen kifejezést hallott az ember éppen a Nőegylet vásárján: *Nézd, micsoda karok és rendek!*"
(Kiemelések az eredeti szöveg szerint.)

„A régi szép magyar úri világot visszasíró múltszázadbeli édesanya" jeligével:
„Asszonyok, leányok vigyázzatok! Ez a kor nehéz problémák kora és nem az utolsó, de nem is a legkönnyebb feladat a férfi erkölcsét, gondolkozását megváltoztatni és kiérdemelni tőlük a nekünk járó tiszteletet, becsülést.
Férfiak! Ha van köztetek még olyan, aki tiszteli az édesanyát, védi a hitvest, becsüli a nővért, álljatok össze és tömörülve változtassátok át a báltermek fojtó, egészségtelen légkörét, vegyétek gondjaitokba a szerény, csöndes kislányokat és higgyétek el, megváltozik a tónus, a hang és visszatér a régi magyar úri modor."

„Egy partiképes fiatalember" jeligével:
„Mihelyt egy leány kéretlenül is többet mutat meg testéből, lelkéből a megengedettnél, mihelyt a leány leveti nőiességét, abban a pillanatban reánk gyakorolt vonzóerejének legfontosabb fegyverét veszti el.
A hasított szoknya nem arra jó, hogy férjeket fogjon, hanem hogy kötelezettségek nélkül megadja a férji jogok egy hányadát minden jöttment aszfalt-taposónak. A férfiak is csak másokon látják szívesen, de ellene vannak, mihelyt feleségükről van szó."
•1927 farsangján az ipartestületi bál lett a legnagyobb szabású. E rendezvény is igénybe vette a ház összes termét.
Beharangozását a helyi lap hírei között két héttel korábban kezdték. Szokatlan eljárást választottak:

— Leugrott a második emeletről egy magát megnevezni nem akaró jólismert nagykanizsai középkoru férfi. Eszméletlenül terült el a kanizsai utcák kongó burkolatán és ugyanakkor összes zsebei is kongó visszhangot vertek. Mikor a kórházi ágyon magához tért, elmondta, hogy azért akart megválni az élettől, mert február 1-re tűzte ki az esküvőjét és az örömszülőktől kezdve a nyoszolyó-lányokig mindenki lemondta az esküvőn való megjelenését, azzal az indokolással, hogy a február elsejei kanizsai iparosbált még egy jó parti kedvéért sem lehet elmulasztani.

•Egy visszaemlékezés szerint a 19. század utolsó negyedében sokak kedves farsangi elfoglaltsága volt a „maszkába járás”. Barátok, ismerősök beszéltek össze és mindenféle jelmezbe öltözve keresték fel a leányos házakat. Céljaik egyike – inkognitójuk megőrzése – nem mindig teljesült, de a másik – felhőtlen jókedv biztosítása – mindig.
Ugyanebben az időszakban helyi látványosságnak számított a karneválszerű zsidó ünnep, a Purim (általában február végére vagy márciusra esik). Ilyenkor szinte mindenki az utcán volt, hogy megnézze a szebbnél-szebb maszkák vonulását. A város szép és forgalmas keleti vásár benyomását keltette.

420. Sugár út 4. (Pannónia Szálloda*)



Jobbra a Szigritz-ház a 20. század elején

•Szigritz Róbert, a Korona Szálló bérlője terveztette és építtette Hencz Antal építésszel 1884-ben, eklektikus stílusban. A lakóház 10 szobás szállodai részét, amely a Korona Szálló bővítését szolgálta, Kis Koronaként emlegették.
•Szigritz 1889-ben, ötvenhárom évesen meghalt. A 20. század elején Burján Lajos őrnagy (Szigritz veje) tulajdonában volt az épület.
Itt volt az első világháború alatt és után a „Zala” szerkesztősége, kiadóhivatala.



A szálló 1935-ben

•Kiss Ernő 1930-ban emeletráépítéssel modern, 34 szobás szállodává alakította, Pannónia névvel.
Az átépítést Kalmár Zoltán végezte. A munkák révén teljesen megváltozott az épület homlokzata is. A szállodába Haverland Antal liftjét és ételfelvonóját építették be. A bejárati ajtót (már nincs meg) és az erkélyek rácsait Márkus József és Simon György helyi lakatosok készítették.



1931





•A házban a szálloda mellett kávéház (1931-től), udvarán kerthelyiség is működött. 1933-ban árverésen jutott a létesítmény Teutsch Gusztáv birtokába.
(Ma a Sugár út 2.b számú ház áll ott, ahol a kerthelyiség volt kialakítva. A Sugár út 2.a szám alatti társával együtt 1964-ben készült el. Előbbiben a honvédség, utóbbiban a Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum alkalmazottai kaptak lakást.)
Az épület a szálloda 1991-es megszűnése óta irodaház.

421. Sugár út 5. **(Városi Színház és Mozi*)**


1927

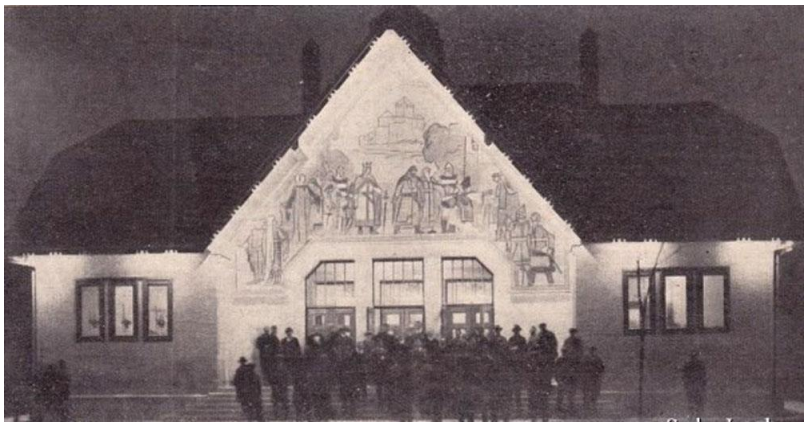

1927

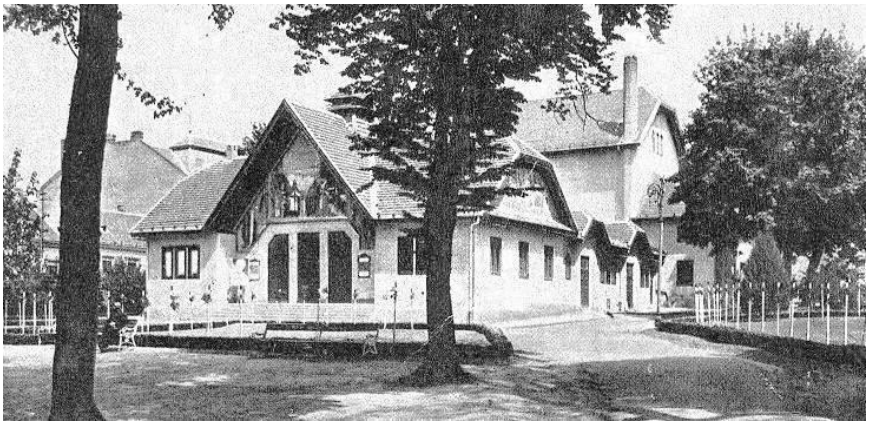

A két világháború között



Az 1950-es években



Az 1960-as évek elején



Az 1960-as évek közepén



1964

•A városi színház (és mozi) évtizedek óta vajúdó, városi bizottságok sora által tárgyalt-tárgyalgatott ügye 1926-ban meghökkentő gyorsasággal rendeződött. Csillag Jenő gyártulajdonos februárban javasolta a polgármesternek a Nagykanizsai Közművelődési Egyesület megalakítását, amely az építkezés beruházója lehetne.

Az egyesület meghökkentő gyorsasággal – másnap – megalakult, titkára Csillag lett. Az építkezés nyáron el is indult az akkor Jókai-ligetnek nevezett park területén. A munkákat mindvégig pénzügyi problémák nehezítették. (A 2005-ös teljes felújításkor derült ki, hogy egyes felhasznált építőanyagok minőségében is engedményeket kellett tenni.)
Valaki csodálkozásának adott kifejezést, hogy milyen kicsi lesz a készülő színház – írta a helyi újság.
Igaz, hogy csak négyszázötven személy befogadására alkalmas a nézőtér, de a múltak tapasztalatai szerint ehhez is négyszáz szabadjegyet kell majd kiadni naponta, ha csak jó félházat is akarnak – kapta a durván realista választ.
Az 1927-ben átadott épületet adósságaival együtt átvette a város, majd, hogy terheit csökkentse, bérbe adta az Uránia részvénytársaságnak (Nagykanizsai Uránia mozgóképszínház részvénytársaság).

(x) Uránia. Jegyezzen részvényt az Uránia R. T.-ban.

1922 áprilisa

A vállalkozás így két mozit üzemeltetett. A Rozgonyi utcában az Uránia kisebb volt és szegényesebb, így az itt működtetett egységük számított a város legjobb mozijának. Igaz, hogy a háromhónapnyi színházi idényben szünetelésre ítéltetett. Az új intézményt 1928 végéig Csillag Jenő igazgatta.
•A magyaros, népies szecessziós stílusú ház tervezője Medgyaszay István volt. Az építést a helyi Városépítő és Ipari Építési Rt. végezte.



Medgyaszay István

Homlokzatának sgrafittoit Raksányi Dezső tervei szerint Beszédes Ottó készítette el. Az akkori Zalai Közlöny írása szerint középen a Bánk bán, két oldalt pedig

Herczeg Ferenc két darabja jelenetei vannak. Északon A falu rossza, délen A híd egy-egy jelenete látható. Utóbbit – már jó ideje – a János vitéz egyik jelenetének mondják.













A 2005-ös felújítás idején

•A közönség számára 17 sorban 21-21 ülőhelyet helyeztek el. Az oldalsó falak fülkéiben egy-egy oldalpáholy, a színpaddal szemben, a terem túlsó végén (külön bejáratokkal) páholyok lettek kialakítva. Ezekben újabb 90 főnek volt helye.

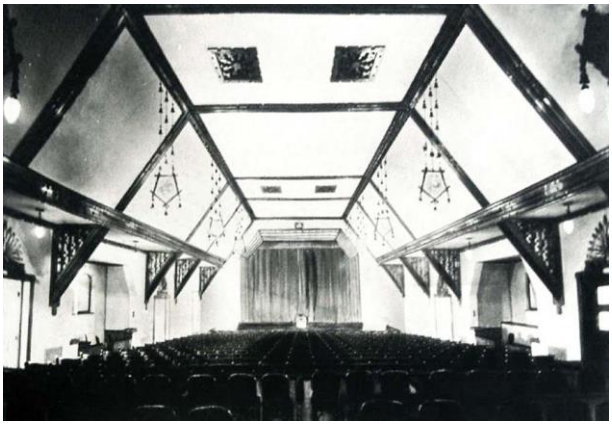



1927

A színpadot vasfüggöny választotta el a nézőtértől.



A vasfüggönyt emelő csörlő eredeti helyén, a már nem üzemelő intézményben




Amit a hívatlan látogatók meghagytak és a restaurált állapot

Az előtérből a nézőtérre vezető két főbejárat (az előtér két szélén) ajtóit Szeghalmi Bálint tervezte.


1936. október 2 EALAI KOZLONY 8

A MOZI FŰTVE VAN!

1936


Csiky Gergely Színház
Nagykanizsán

FÖLDSZINT

JOBB 13 SOR 3 SZ

1970 JUL 6

HNyV., Eger

1970
(Gerencsér Tibor jóvoltából.)

•Moziként 2000-ig működött. Keleti oldalán volt 1959-től három évtizeden át a kertmozi.



1973



A kertmozi vetítési felületei: a korábbi előtt a szélesvásznú felület maradványa

•Csillag Jenő (illetve Csillag Zsaki, ahogy fiatalemberként inkább emlegették) nem csupán a városi színház és mozi létesítésében, üzemeltetésében szerzett döntő érdemeket. A 20. század első harmada Kanizsájának egyik nagyon színes és nagyon tevékeny alakja volt.
A Ceglédről származó, 1875-ben született Csillag 1906 elején kerülhetett a városba. Színházi titkárként dolgozott a helyi Arénában vendégszereplő Bihari-féle társulatánál. Vonzódott a színpadhoz, ami nem is maradt észrevétlen.
„Hétfőn a Mádi zsidóban Csillag Jaki műkedvelősködött. Az Isten bocsássa meg neki!” – írta a helyi lap kritikusa.
Így talán érthető a pályamódosítás: 1907-ben Csillag sertéshizlaldát nyitott Lazsnakon és disznókkal kezdett kereskedni. Ez a titkárkodásnál jövedelmezőbb elfoglaltság lehetett, de hamarosan feleségül vette a gőzfürdő elhunyt bérlőjének özvegyét és 1910-ben már maga bérelte azt. A későbbiekben volt laptulajdonos (Zala), sportegyesületi vezető (Transdanubia), létesített tésztagyárat, azt igazgatta is

– a fűzvölgyi malomra talán emiatt volt szüksége – végül a gyárát átalakította a későbbi Patyolat elődjévé.
Auschwitzban halt meg 1944-ben.
•A mai parknak az Egylet-kertből kihasított területét a város 1900-ban vásárolta meg.
A parkosítás, a parkot övező téglakerítés elkészülése után, 1903-ban adták át a város közönségének.



Az 1910-es években


1955
(A kép eredetije dr. Wágner Jánosné (Mohácsi Erzsébet) tulajdonában.)



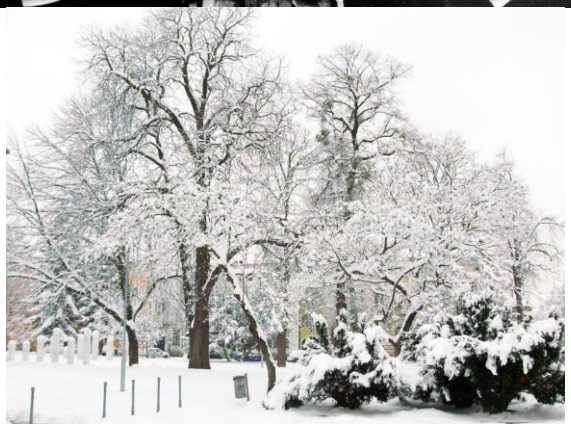

A park kerítése 1957-ben

•1924-ben a helyi lap munkatársa örömmel nyugtázta, hogy egyre forgalmasabb a park hétköznaponként, de még inkább vasárnap délutánonként. Sokan, sokféle céllal jelennek meg ott. Örömébe azonban vegyült üröm is.
„A rossz csak ott kezdődik, mikor ezek az alig serdülő inasgyerekek összeverődnek a kert valamelyik kevésbé forgalmas zugában s vasárnapi szórakozásul különféle hazárdjátékokkal botránkoztatják a jobbízlésű felnőtt járókelőket.
A játék tetszetős s a kompániába csakhamar belekerülnek más, hazulról kiszabadult gyermekek is és gurulnak a rézkrajcárok, repkednek az ezresek és tízezresek órákon keresztül.
Vonalat húznak a porba, az a „strich”. Mindegyik odadobja a maga egy-két krajcárját, amelyiké közelebb esik, azé az elsőség, az szedi csomóra a krajcárokat s egy régi, nehéz négykrajcárossal szétdobja a csomót. Ahogy a krajcárok akkor repülnek, az a legfontosabb, de azt csak ők értik és nem árulják el. Hanyag flegmával szórják az ezreseket, tízezreseket egy-egy dobásra s a szerencsés dobó zsebreteszi valamennyit. Így megy egész délután.”

Nem tudni, hogy a tudósító által sürgetett rendőri intézkedés miféle eredményt hozott. Tény viszont, hogy a leírt időtöltés, a „strikkezés” még az ötvenes években is népszerű volt a korosztály akkori tagjai között.
•A fák ültetése Fabick Tivadar városi kertész nevéhez fűződik, akárcsak az időszak többi fásítása (Sétakert, Csengery úti hársak stb.).
Fabick 1919 végén kérte nyugdíjazását, negyedszázados főkertészeti tevékenység után.





•A parkba 1936-ban került az Inkey-urna. Előtte az Inkey-kápolnánál állt.

422. Sugár út 6.



A felvétel az első világháború tájékán készülhetett
(Balra az Irmler-ház részlete, mögötte a Rotschild-ház.)

•A ház tervezője, kivitelezője Sallér Lajos volt. Irmler József kereskedő (az Irmler és Wagner céget Wagner Nándorral közösen alapította) építtette 1895-ben.

Nagykanizsán 1911-ben alakult Dunántúli Parcellázó és Finanszírozó Bank Rt. Alapítói között ott volt Irmler is.
1911-ben dr. Schwarz Adolf ügyvéd (ő 1914-ben meghalt), 1921-ben Breuer Vilmos földbirtokos (jobbára Bánokszentgyörgyön gazdálkodott) tulajdonába került a ház.









•Itt lakott – 1927-es halálakor is – Remete Géza ügyvéd, a letenyei kerület többszörös (1872, 1875) országgyűlési képviselője.

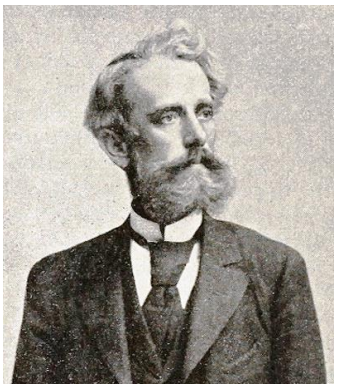

Remete Géza (1845-1927)



Levélpapír részlete
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Az 1878-as országgyűlési választások sikertelen csáktornyai indulását követő évben költözött Kanizsára.
Mások kanizsai választási kampányában ért el feltűnő sikereket. Végül 1892-ben őt is képviselővé választották, megint Letenyén.

423. Sugár út 7. (korábbi számozás szerint)



A 20. század elején
(Jobbról második a Wittinger-ház.)



1975-ben

•Az emeletes épületet a honvédlaktanya déli szomszédjaként 1888-ban Wittinger Antal építtette Sallér Lajossal.
•Több korabeli visszaemlékezés szerint Wittinger létesítette az első cukrászdát a városban.
Nincs adatom arról, hogy üzlete hol kezdte működését, de 1885-től az emeletessé alakított Lovák-házban (Deák tér 15.) volt, annak térre néző oldala keleti felén.
E helyiségeket 1894-ben – a vállalkozás megszűnése miatt – már kiadásra hirdették. (Egy 1895-es hír szerint ugyanott újra cukrászda nyílt.)
Wittinger cukrászdája megnyitási időpontját sem ismerem. A kérdésben valamelyest eligazít, hogy egy 1864-es fényképen már látható egy másik cukrászda is, amely a Vagner-házban (Deák tér 11-12.) működött Fasciatti Bertalan tulajdonában.
Megemlítendő, hogy hamarosan létrejöhetett egy további cukrászda is (hacsak, ez nem azonos az előzővel): egy 1875-ös hír szerint Vucskics János akkor vette át Alexics Demeter cukrászdáját. Ennek működési helyét nem tudtam megállapítani.
•Wittinger elköltözése (1894-ből van erre utaló adat) után új tulajdonosok váltották egymást. (Egy 1896-os okmány szerint Wittinger akkor már Pesten, a Kerepesi úton űzte mesterségét.)
A 20. század elején Dőri József ügyvéd birtokolta, majd az ő 1918-as halálát követően (hatvankét éves volt) Berger Géza (1884-1944) orvos lett a tulajdonosa.
•A háztól délre még egy 1894-ben épült, földszintes ház állt a Rozgonyi utca sarkán.
Mindkettő házat a gimnázium új részének építésekor bontották le. Az új épület 1981-ben lett kész.

424. Sugár út 9. **(Honvéd laktanya*)**



A laktanya udvara az 1890-es évek végén

•1886-ra készült el Hencz Antal helyi építész kivitelezésében Nagykanizsa háziezredének, az akkor alapított 20. honvéd gyalogezrednek. Az épületegyüttes utcai részét Say Ferenc építész tervezte.
Az udvari szárnyakat 1887 és 1892 között Sallér Lajos építette.











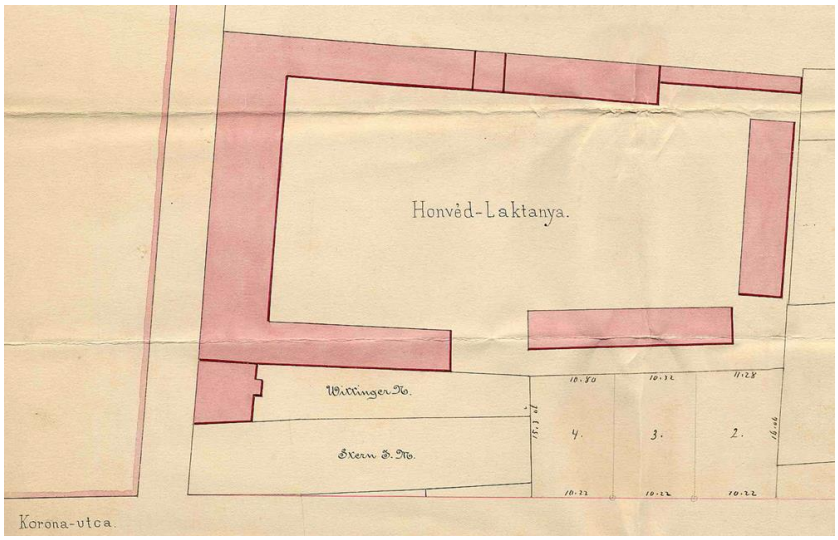

Az 1892-es állapot
(TGYM)













Eredetileg az ezred itt állomásozó két zászlóalja befogadására volt képes.



Katonák a gyalogságból (1886)



Altiszt (1892)

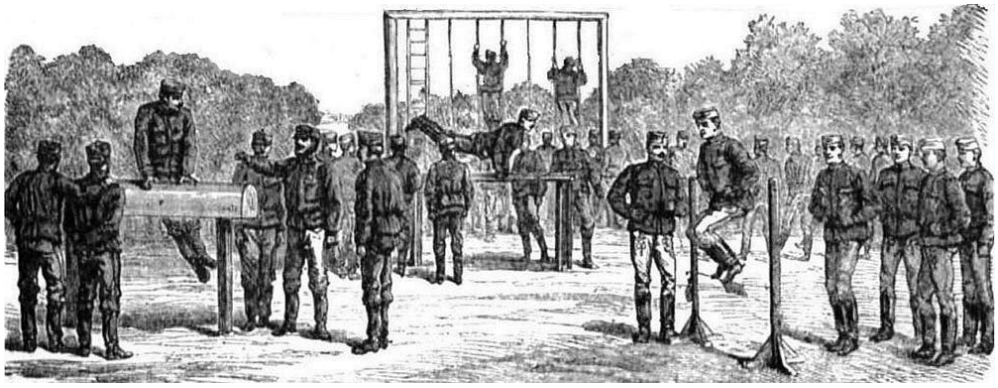

Testgyakorlás (1881)

•A 20. gyalogezred innen a Dózsa György útra költözött, amikor ott elkészült az új, nagyobb laktanya.
1904-től az épület az 1765-ben alapított régiós szellemi központ, a piarista gimnázium otthona lett.



A gimnázium épületeként az első világháború előtt



A gimnáziumot képviselő tanulók az 1907-es székesfehérvári tornaversenyen

A gimnázium az épületegyüttes két udvari szárnyát használta iskolaként, az utcai rész volt a társház. Az épületet Sallér Lajos alakította át oktatási célra (1904).



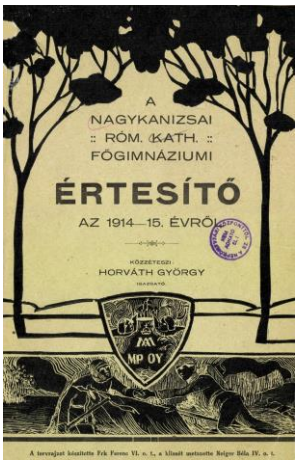



Az 1910-es évek elején megjelentetett három iskolai értesítő fedőlapja
(Ekkor, szakítva az addigi gyakorlattal, diákjaikra bízták azok megalkotását.)
(library.hungaricana.hu)
(Czupi Gyula jóvoltából.)

•1923-tól a fémipari szakiskola, majd a szakiskola 1933-as megszűnésétől kezdve a Notre Dame Leánylíceum használta az épületegyüttest.



A fémipari szakiskola épülete 1929-ben



1933
(Jeszenői Csaba gyűjtéséből.)
(A Rozgonyi utcai iskola kertészkedő diákjai mögött a hajdani laktanya udvarát keletről lezáró épület oldala. A felszerelések tárolására létesíthették. A fémipari szakiskola itt rendezte be műhelyeit, köztük kovácsműhelyét.)




Két kép 1939-ből

Utóbbi 1931-ben jött létre két osztállyal – Nagykanizsai Egyesületi Leánygimnázium névvel –, a célra alakult Iskolaegyesület szervezésében. Kezdetben a Piarista kápolna (Sugár út 11.a) helyén állt földszintes épületben működtek.
A már nyolc évfolyamos iskolát 1935-től működtette a Zalaegerszegen székelő Notre Dame rend (már 1933-tól tevékenykedett az intézményben), miután azt hivatalosan is átvette az egyesülettől.
(A kétféle iskolatípus érdemi különbsége volt, hogy a líceumokban élő nyelveket, a gimnáziumokban latint tanítottak idegen nyelvként.)

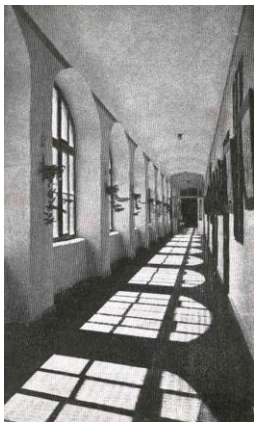




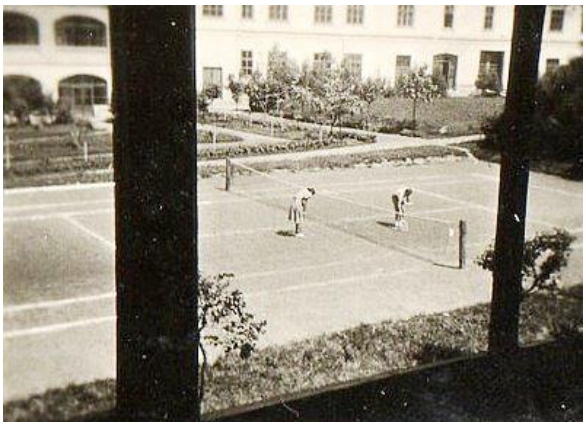

A kaputól északra lett elhelyezve az iskola. Jobbra pedig a kollégiumot, illetve a külvilág elől elzárt részt, a klauzúrát alakították ki.
1936-ban létesítették az északi, udvari szárny végén a tornatermet.
•Az udvar déli oldalán lévő hátsó, korábban különálló épület adott helyet 1926-tól az ipariskolának. (Ott hét tantermet és egy rajztermet tudtak kialakítani. Ugyanakkor kilencszáznál több növendékük miatt, a szomszédos elemi iskola hat termét is használni kényszerültek.) Még a második világháború után is sokáig ott volt elhelyezve. (1933-ban a leánylíceum igényeire hivatkozva áttelepítették a polgári fiúiskola kijelölt részébe. A visszaköltöztetés időpontjáról nincs adatom.)
•A Batthyány Lajos Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola – korábban más nevekkel – 1948 óta működik itt.




Az 1950-es évek első felében, amikor Nagykanizsai Állami Irányi Dániel Általános Gimnázium névvel működött a már koedukált intézmény
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)



1967





Bebocsátásra várva
(„Landleres” diákok a városi múzeum előtt az 1960-as években.)

425. Sugár út 8. (Rotschild-ház*)

•A házat korábban **Sugár út 10.** címmel szerepeltettem, mert a számozással kapcsolatos helyzet ellentmondásos. (Lásd: 418. pont.)
•A Rotschild család szecessziós elemekkel díszített lakóháza 1912-ben készült el. Dr. Rotschild Jakab ügyvéd építtette.



Mint a régi képeslap részletén látszik, a házon eredetileg beépítésre került a tetőtér is. Jelenleg „modern” második emelet van a helyén.













•Rotschild városi képviselőként, iskolaszéki elnökként is tevékenykedett. Az 1910-es évektől többször is elnökének választotta az izraelita hitközség.
Az 1907-es városi címtár szerint akkoriban a helyi Munka Szabadkőműves Páholy elnöke is ő volt. 1929-ben, hetvenhárom évesen halt meg.
•A helyi televíziók sorában elsők között alapított Kanizsa Tv 1988 óta működik a házban.

426. Sugár út 11. **(„Közös” laktanya*)**

Nagy-Kanizsán a laktanya melletti tèren.

SCHLEGEL LOVARDÁJA

Vasárnap 1887 okt. 9-én.

Két nagy előadás

Az első délután 4 órakor, a második este 8 órakor. A legnagyobb művészek és művésznők fellépte. Az iskolai és szabad lovak elővezetése. Az előadás záradékul még itt nem adatott

A pegingi ünnepély

fényes kiállitással, új jelmezekkel, előadva az egész társulat által.

Helyárak:

Számozott hely 1 ft, 1-ső ülőhely 70 kr., 2-ik hely 50 kr., 3-dik hely 20 kr. Gyermekek a felét fizetik. Közkatonák a 3-dik helyen 10 krt. fizetnek.

Hétfőn 1887. okt. 10-én este 8 órakor
nagy előadás egészen uj műsorozattal.

ugyszinte mindennap, vasár- és ünnepnapokon 2 előadás, délután 4 és este 8 órakor.

A n. é. közönség tömeges látogatását kérve, maradok tisztelettél

Schlegel M.
igazgató.

3128 1—1

A szivarzás tilos.

1887

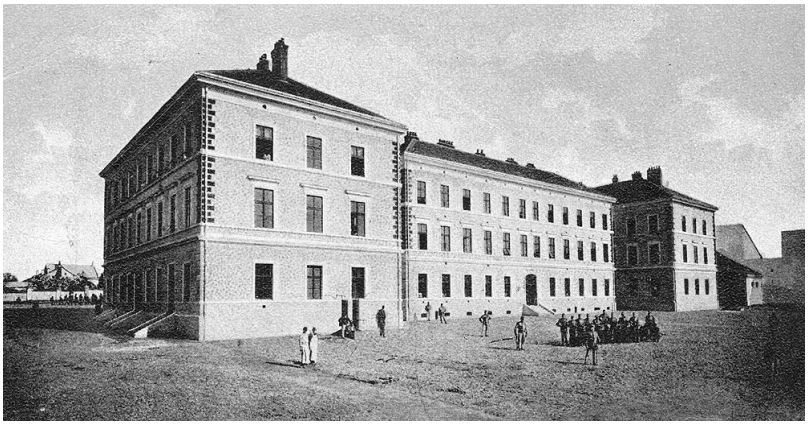



Két kép a vadonatúj laktanya legénységi épületéről
(Felül nyugatról, alul keletről.)



1910 körül


(Ketting Klára felvétele 1940-ből.) (indafoto.hu)


A tisztikar 1903-ban

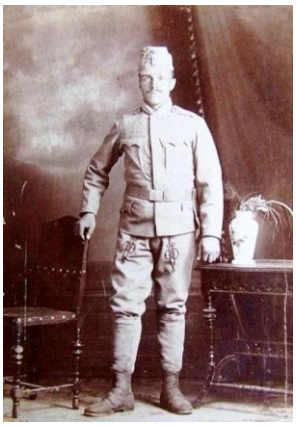

Az ezred egyik katonája Vértes Antal műtermében

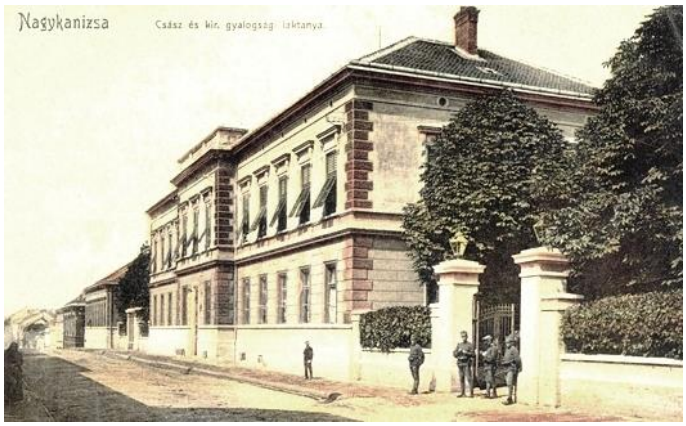

A 20. század elején



Az első világháború környékén

•1890-re építette fel a közös hadsereg 48. gyalogezredének (az ezred egy zászlóalja 1857 óta folyamatosan Kanizsán állomásozott) a szegedi Erdélyi és Társai cég (Erdélyi Mihály, Heitzmann György, Milkó Vilmos és Fiai, Markovics L. társvállalkozók). A terveket Geiszl Mór készítette.

Az egy zászlóalj elhelyezésére szánt épületekhez 5,5 millió helyben gyártott téglát használtak fel.
















•Már ekkor – egy boszniai háború fenyegetésében – 1200 tartalékos indult innen délre.
Itt jegyzem meg, hogy a közös hadseregben – nem úgy, mint a szomszédban állomásozó honvédség esetében – magyarok mellett a monarchia minden nációja képviselve volt.
A tisztek és a legénység jó része nem tudott magyarul, nem is akartak magyarul tanulni. Egymás között a német nyelv e célra egyszerűsített és kicsit a birodalom többi nyelvével is kevert változatát („armeedeutsch”) használták.
Így aztán, a helyi lakossággal sem volt nagyon kapcsolatuk.



Frigyes főherceg (1893)



A zászlójelvény



Petőfi Sándor (1869)

A kaszárnyát 1908-ban nevezték el Frigyes főhercegről.
1910-ben Petőfi Sándor – itt, az irattárban őrzött – katonai törzskönyvi lapját (Grundbuchsblatt) átadták a Petőfi Társaságnak. Petőfi az ezred katonája volt 1839-től 1841-ig.
A 48. ezredet 1915-ben a városból Pilsenbe helyezték át.
A laktanya 1919-ben a „Kun Béla katonaotthon" nevet viselte néhány hónapig.
Amikor a Teleki úti laktanyát 1922-ben elhagyta a katonai főreáliskola, a katonaság a helyére költözve kiürítette az itteni épületegyüttest.
•1923-tól a piarista gimnázium számára Hültl Dezső terve szerint, a Horváth és Vas cég kivitelezésében átépítették.

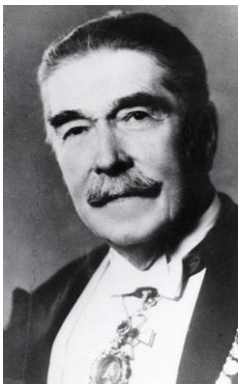

Hültl Dezső



Az utcai épület az átépítés után

Az átépítéskor az udvari, kétemeletes legénységi épületet alakították át a tulajdonképpeni gimnáziumnak; a földszinten volt az igazgatói iroda, különféle termek, továbbá az északi végen a város múzeuma és könyvtára.

Az első emeleten az osztályok és a tanári szoba, a másodikon az előadótermek kerültek elhelyezésre.
A Sugár úti épületre második emeletet húztak, ebből lett a rendház. Ezt az épületet egy folyosóval kapcsolták az attól délre álló, mára lebontott, földszintes altiszti épülethez. Az lett a refektórium (ebédlő).



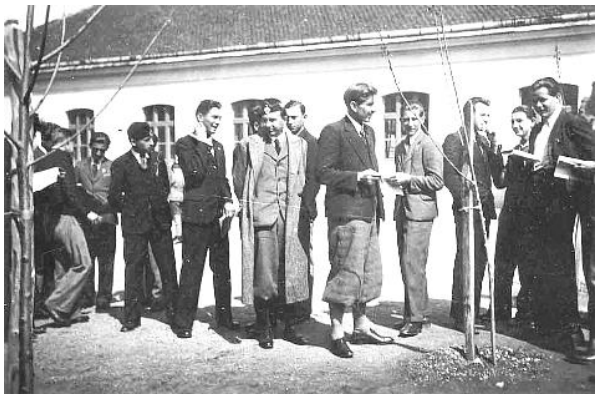

Két kép az 1930-as évekből (TGYM)
(Focizás az udvaron.) (Szünetben a tornaterem előtt.)



Az ebédlö az utca felől
(Jobbra a földszintes rész.)
(Ketting Klára felvétele 1940-ből.) (indafoto.hu)

A Királyi Pál utcában, a mai sportcsarnok helyén álló kocsiszínt tornateremmé alakították.
1924-ben kezdték (emeletráépítéssel) a Hunyadi utcai oldalon lévő hajdani pótraktár átalakítását kétemeletes – 50 fő befogadására tervezett – internátussá. A munkákat a Sartory Oszkár utóda cég (Kalmár Zoltánnal) végezte.
A munka leállt, csak 1928-ban fejeződött be.
A házban hat hálószoba nyolc-nyolc ággyal várta a diákokat.



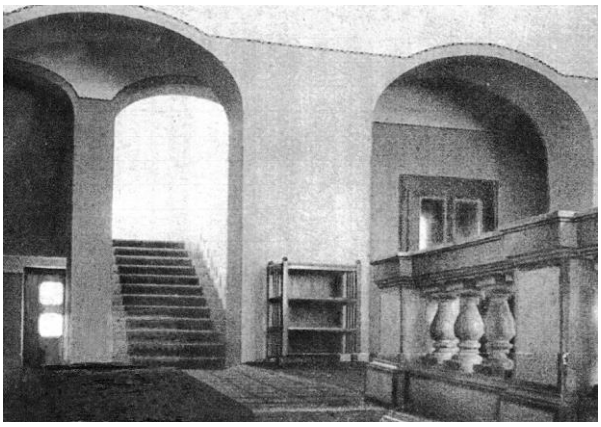

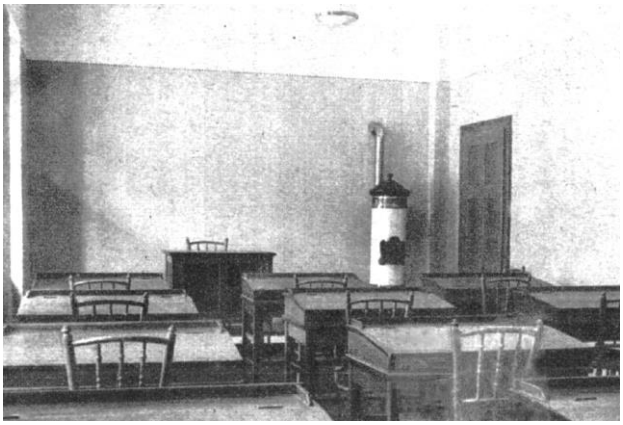

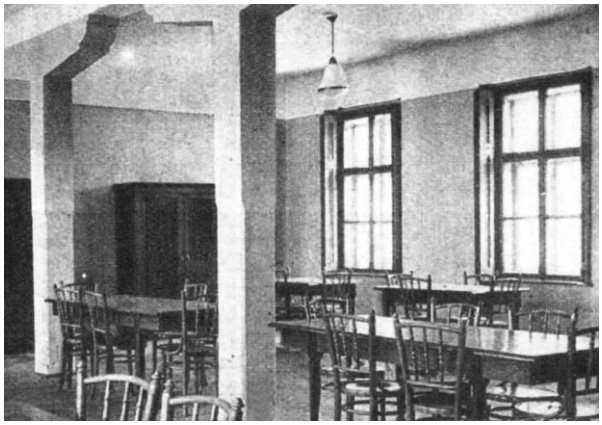







A konviktus 1928-as felvételeken
(library.hungaricana.hu)
(Czupi Gyula jóvoltából.)



Az internátus épülete az 1950-es évek legelején
(A Gépipari Tecnikum tanműhelyeinek adott ekkoriban helyet.)





•A piarista gimnázium eredeti, Eötvös téri épületegyüttese északi oldalán, a kapu felett vésett kő volt, „Az erénynek és tudománynak” felirattal.

A bontáskor – 1919 áprilisában – Halis István a követ megmentette a múzeum számára. Nem tisztázott, hogy a mai felirat – a középső épület nyugati bejárata felett – e kő áthelyezésével lett-e kialakítva.
•Telcs Ede 1903-ban felavatott domborműve eredetileg a gimnázium Eötvös téri épületén volt, a déli oldalon.




Az 1903-as avatás


Telcs Ede (1872-1948)

Deák Ferenc születése 100. évfordulójára készíttette az Irodalmi és Művészeti Kör. Az alkotás igazán elnyerhette a helyi lap munkatársa tetszését, mert szójátékot kreált: Éljen a haza Bölcse és éljen a haza – Telcse!
•1948-ban még a piaristák érettségiztettek, majd bekövetkezett a rend feloszlatása.

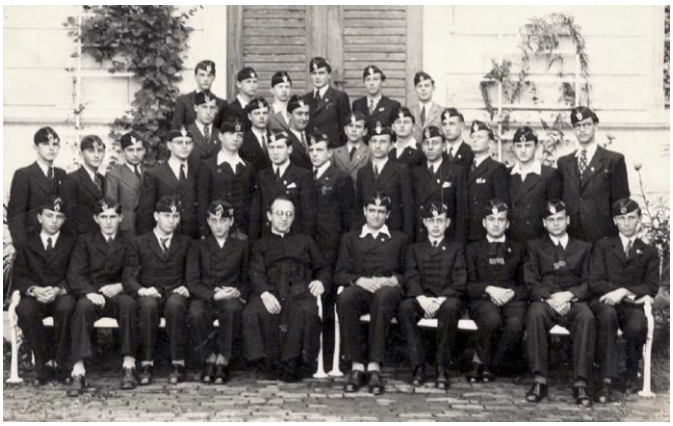

Osztály 1941-ben





A kanizsai piarista tanárok 1950-ben, az államosítás után
(A kép kényszertartózkodásuk helyén, a váci püspöki palotában készült.)

Az államosítástól az épületek gimnáziumi, gépipari (1950-1956), vegyipari (1951-től), kőolajbányászati (1951-től) középfokú és 1956-tól általános iskolai (Hunyadi

iskola) képzésnek adtak helyet. A kollégium volt épületét úttörőházként is használták.
1995-től újra a piaristák 1765-ös alapítású iskolája az ingatlan birtokosa.
•A rendházat 1950-ig díszítő festmények közül többet a rend levéltára őriz Budapesten. Internetes oldalukon a rendet alapító Kalazanci Szent Józsefet ábrázoló festmények sokasága tekinthető meg.
A Kanizsáról származó olajképek fotói közül kettőt átvettem:


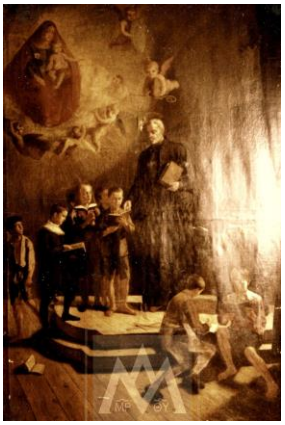

Kalazanci Szent József
(Balra ismeretlen festő műve a 18. század második feléből. Jobbra Pfeiffer Eleknek, az iskola rajztanárának festménye a 20. század elejéről.)

427. Sugár út 11.a (képek még: Királyi Pál utca 0.) **(Piarista kápolna*)**

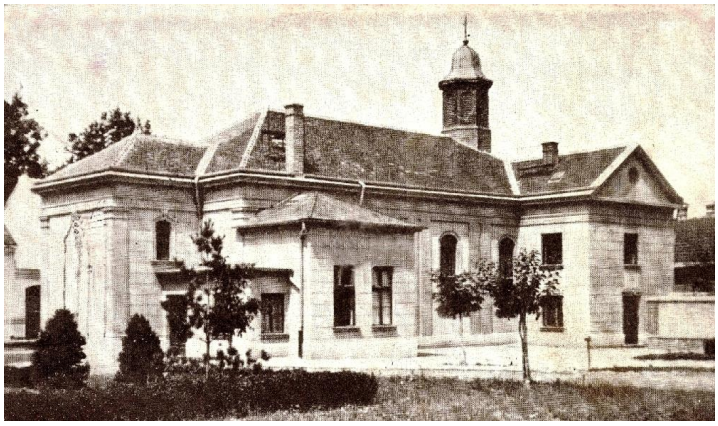

Az 1930-as években az udvar felől





1934

•A piarista gimnázium kápolnájaként épült 1934-ben.
Vécsey Barnabás városi mérnök tervezte. Az építést a helyi Horváth és Vas cég végezte. A homlokzat díszítését és a piarista címert Noll József gimnáziumi tanár tervezte. A főoltárt a Piarista Diákszövetség készíttette.



Noll József

Az építkezés pénzügyi alapját Juk Béla (1879-1933) pacsai plébános hagyatéka, a város segítsége, a Kegyes Tanítórend, továbbá a gimnázium és a Notre Dame Leánylíceum növendékeinek adományai teremtették meg.
A kápolnát Szent Pompiliusz tiszteletére szentelték fel.


Szent Pompiliusz

•Tornyába 1936-ban kerülhetett a 75 kg-os harang az 1886-ban született Márkus Károly pékmester és felesége jóvoltából. Oldalát a szent domborműve díszíti a „Szent Pompilius tiszteletére” felirattal.


Márkus Károly

Budapesten készíttetett orgonája 1940-ben került a helyére.





•Az építkezéssel megoldódott a piaristák házi kápolnájának problémája. Korábban (míg a gimnázium az Eötvös téren volt) a Felsőtemplom volt megszokott otthonuk.
•A kápolna helyén a laktanya egyik földszintes altiszti (van visszaemlékezés, amely parancsnoki lakásként említi) épülete állt.



1930-as adat szerint ebben volt az 1895-ben alakult Irodalmi és Művészeti Kör (elődje az 1885-ben létrejött Nagykanizsai Magyar Irodalom és Műpártoló Egyesület volt) otthona, amely 1921-ben vette fel Zrínyi Miklós nevét.

428. Sugár út 12. (korábbi számozás szerint) (képek még: Rozgonyi u. 14.) **(Blumenschein-palota)**



A 20. század első éveiben

•Kohn Emil és zongoraművész testvére, Hedvig – később Blumenschein Vilmos módos gabonakereskedő felesége – építtette 1897-ben, eklektikus stílusban. (Apjuk, Kohn Henrik 1889-ben, 68. évében halt meg. Zongoratanárként, karmesterként tevékenykedett a városban.)





Az udvari kapu és a lépcsőház 1976-ban
(TGYM)



1979
(TGYM)





•Blumenschein Vilmos Zalaszentbalázsról került Kanizsára.
Apja, József ott volt kereskedő, majd földbirtokos. Hetvenhat évesen, 1899-ben halt meg.
A 20. század elején élénk zenei élet folyt a házban. Kohn Hedvig a csodagyerek Szigeti József egyik felfedezője és mecénása volt. Kanizsai szereplésein (ezek a Kaszinóban voltak) rendszeresen kísérte őt zongorán.
Blumenschein Vilmos hetvenhat éves volt, amikor 1932-ben meghalt. Felesége hetven évesen a következő esztendőben követte.
•1932-től dr. Kreiner Zsigmond (1892-1945) kórházi főorvos háza volt. (Ebben az évben költöztek el Blumenscheinék a városból.) Kreiner 1924-ben kezdte kanizsai tevékenységét.
Az 1943-as telefonkönyv szerint az épületben élt Bäder József vaskereskedő.
Az 1950-es években a pártbizottság és az Államvédelmi Hatóság használta.
A város egyik legegységesebben fennmaradt palotája.





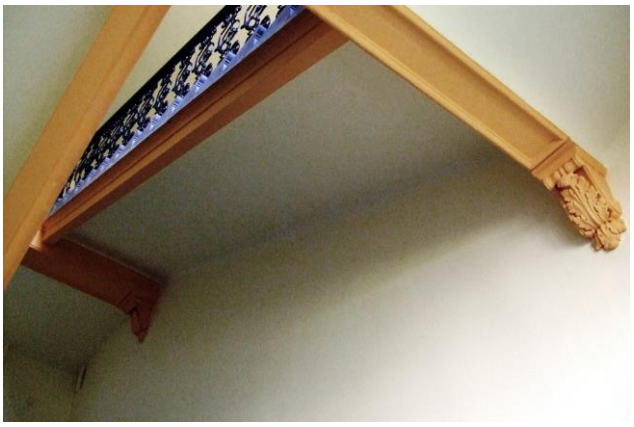






Vízvári József felvételei az épület belsejéről

Sugár út 13. (egyben Királyi Pál utca 1.)

•Lásd: Királyi Pál utca 1.



A képen eredeti homlokzati kialkításával látható a ház sarokrésze
(Ketting Klára felvétele 1940-ből.) (indafoto.hu)



429. Sugár út 14. (képek még: Rozgonyi utca 15.) **(Nőegyleti székház*)**

•1890-ben építtette Halász Elek vendéglős Sallér Lajos helyi építésszel. Sallér volt a ház tervezője is.
A szállodaépítés előkészületei Feiner Dániel nevéhez fűződnek. Ő a Király utca 2. alatti urasági épületet, a Bárány vendéglőt bérelte. Halála után tervét az özvegyét feleségül vevő Halász Elek valósította meg.






•Az épület emeletén volt Hotel Hungária néven a szálló, alatta az étterem. Parkosított udvarára fedett nyári étterem és tekepálya került.



Szállodai hirdetés Nagy-Kanizsáról!

Van szerencsém a mélyen tisztelt közönség becses tudomására hozni, hogy a

Sugár-ut és Korona-herczeg-utcza sarkán a város központján

„HUNGÁRIA“ SZÁLLODÁMAT

a mai kor igényeinek megfelelően berendeztem, hol a t. cz. utazó-közönségnek **kényelmes és tágas** utczai és udvari szobák állnak rendelkezésre.

Szállodámtól a **fogatok** a vonat minden érkezés- és indulásához közlekednek; a **bérkocsi-** a vasutról a szállodámig, vagy viszont

személyenkint 40 krajczár.

A szobák ára világítással együtt 60 krajczártól 1 forintig!

Kitünő konyha és **finom balatonmelléki borok** *első és pontos kiszolgálása biztosittatik.*

Kitünő tisztelettel:

315 3–1 **Halász Elek** szállodatulajdonos.

1893

Neves vendége volt a háznak a városban szereplő Jászai Mari. Halász igyekezett is elégedettségét intézménye népszerűsítésére használni.

•Halász 1897-ben, harmincöt évesen meghalt; özvegye 1908-ban eladta az épületet. (Halász Elekné városi szegényként fejezte be életét, mert a hadikölcsönök és a korona elértéktelenedése vagyonát semmivé tette. Hetvenöt éves volt, amikor 1935-ben meghalt.)

Az új tulajdonos, Bischitzky Miksáné (hatvanhét évesen, 1915-ben hunyt el) ide helyezte át hosszabb ideje létező zongora raktárát.

Bischitzkyné férje Csehországban született, 1922-ben (hetvennyolc éves volt) halt meg, zenetanárként (zongora, ének) dolgozott a városban.



Zongora raktár.

Tiszteletteljesen értesittetik a nagyérdemű közönség, hogy legujabban, N.-Kanizsán gabonapiacz Kohn-féle kávéház első emelet egy bizományi zongora raktár telepittetett, a hangszerek elismert első rangú gyárból valók és jótálás mellett a legjutányosabb sőt gyári árnál is ólcsobban bocsájtatnak árba, megjegyeztetik továbbá hogy avult zongorák is becseréltetnek, közelebb értesülhetni helyben

KARTSCHMAROFF vagy BISCHITZKY uraknál.

316 1—10

1876
(A hirdetésben az Erzsébet tér 20. szám alatti épületről van szó.)

•Bischitzkynétől 1913-ban székházának vette meg az Izraelita Jótékony Nőegylet. A város első, 1843-as alapítású nőegylete több száz taggal segítette a rászorulókat. 1888-tól a népkonyha, másképp a „szegények tápintézete” évente 14000 adag ebédet osztott ki gyermeknek és 3000 adagot felnőtteknek – felekezeti megkülönböztetés nélkül.
1925-től – itt – „iskola-konyha” működtetésébe kezdtek. Neve ellenére ez is vállalta idősek és betegek ellátását is.
Az egyesület tanácstermének falán ott függött – legjelentősebb szerepet betöltő, kitüntetések sorát kiérdemlő – elnökének, Vidor Samunénak olajképe.
Dolgoztak, amíg csak lehetett, egészen a város zsidó származású lakosságának haláltáborokba hurcolásáig.
A tagok egyike sem lehetett már a városban, amikor 1944 júniusában a belügyminiszter feloszlatta az egyesületet.

430. Sugár út 15.

•Halvax Frigyes (hatvan évesen, 1921-ben halt meg) kalaposmester háza. Valószínűleg a századforduló környékén épült. A 2009-es felújítás során eredeti kapuját másikra cserélték.





•Halvax 1905-ben már „villanyerőre berendezett” kalapgyárrá alakította műhelyét (Kölcsey utca 1.), amelyet apja, Károly alapított 1852-ben.
Frigyes aktív szereplője volt a város közéletének. Elnökként vezette az Ipartestületet, alelnöke volt a Soproni Kereskedelmi- és Iparkamarának, szintén működött elnökként a Nagykanizsai Általános Ifjúságképző Egyesületben.
•Halvax Frigyes nagybátyja – Halvax József – Nagykanizsa első polgármestere volt 1868-tól 1872-ig. A német anyanyelvű Halvax, mint cipész került Kanizsára Németújvárról 1836-ban.



Halvax József (1815-1877)

Polgármesterként nem keveset ért el, de a magyar nyelvvel akadt gondja, még mulatságos eredménnyel is: a Csengery utat a megnyitási ünnepségen a forgalom helyett, a forradalomnak adta át.
Háza valahol az Eötvös téri Fekete Sas fogadó közelében volt.

431. Sugár út 16.a,b,c,d, e (képek még: Kazinczy utca 1.) **(Sugár út 16.a,b,c,d*)**



16.a



16.b és c



16.d





16.e

•A lakóházak az 1930-as évek funkcionális jellegű építészetének jó példái.
•A 16.a szám alatti épületet 1934-ben emelte − saját tervei szerint − Kalmár Zoltán építési vállalkozó.



(Ketting Klára felvétele 1940-ből.) (indafoto.hu)

Kalmár 1958-ig, haláláig élt családjával a ház első emeletén.



Az egyetemista Kalmár

•Pfeiffer István marhakereskedő (Sugár út 16.b) és Gross Károly földbirtokos (Sugár út 16.c) háza 1933-ban készült. Egy évvel későbbi a Nováczky-ház (Sugár út 16.d) és a Horváth és Vas cég bérháza. Mindegyiket az említett vállalkozás emelte.
(Nováczky József nyugalmazott járásbírósági irodaigazgató 70 évesen, 1935-ben halt meg.)
•E házak helyén álltak a Weiser Gépgyár és Vasöntöde épületei.

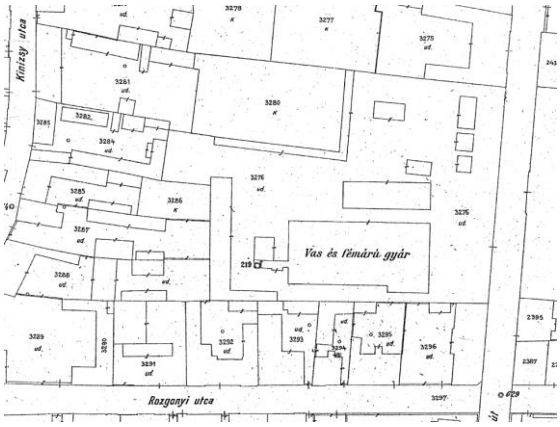

A terület 1917-es térképe

Weiserék korábbi vállalkozása 1884-ben költözött az Ady utcából e helyre. Weiser József 1886-ban alapította meg gyárát.



1888
(Egy termék az útkeresés időszakából.)

1889-ben egy nagy vasraktárt (benne kicsi műhellyel) építtetett telepén. (A térképen ez a gyár feliratú épület déli fele.) Az elvesztett szabad területet északi szomszédjától, Dukász Sándortól vásárolt telekkel pótolta.



1891

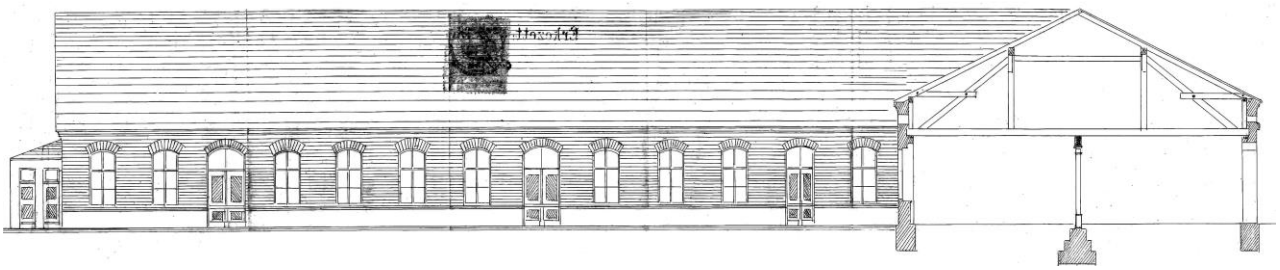

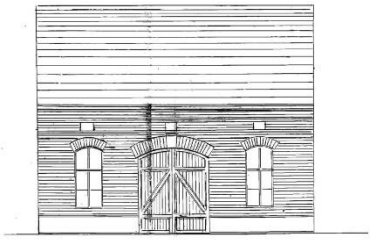

A Sallér Lajos által 1889-ben tervezett raktár déli és keleti homlokzata
(TGYM)

A kezdetben javításokkal foglalkozó műhely 1891-ben kezdett ekéket gyártani, hogy a munkásokat folyamatosan tudja foglalkoztatni. A következő év elején Weiser József a létesítmény vezetésére a szakmában már jó nevet szerzett Havas Mihály gépészmérnököt szerződtette. Bíztatására még 1892-ben megtörtént a műhely jelentős bővítése, vas- és fémöntöde létesítése.
1893-ban már száz fő körüli alkalmazottja volt a gyárrá fejlesztett műhelynek.



Az első világháború előtt



Az üzem 1898-ban

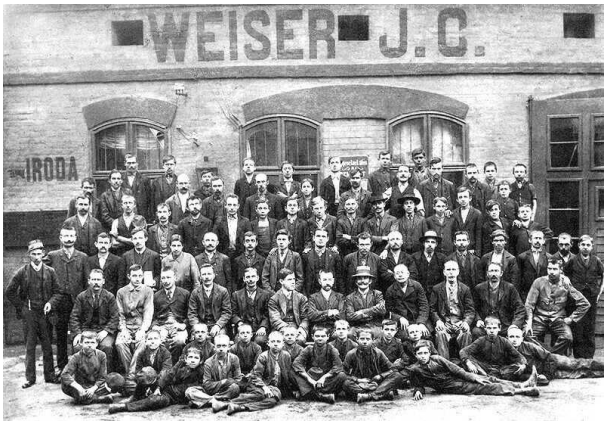

1909 (TGYM)


E felvétel néhány évvel később készülhetett a gyárban

Az 1842-es alapítású cég a maga idejében Nagykanizsa legfontosabb gépipari üzeme volt.
Az itt kialakított telepnek volt vas- és rézöntödéje, kovács-, kazánkovács-, esztergályos-, géplakatos-, asztalos-, bognár-, szerelő- és festőműhelye. Mezőgazdasági gépei a Monarchián túl eljutottak a Balkán-félszigetre és Olaszországba is.
A gyárnak telepe volt Budapesten (Váci körút). 120-150 munkást foglalkoztatott. Kiállítások során szerepelt kiválóan. Weiser József a millenniumi kiállításon bemutatott termékeiért a királytól koronás arany érdemkeresztet kapott.
„Zala Drill” sorvetőgépük különösen híres volt, azzal a párizsi világkiállításon is ezüstérmesek lettek.



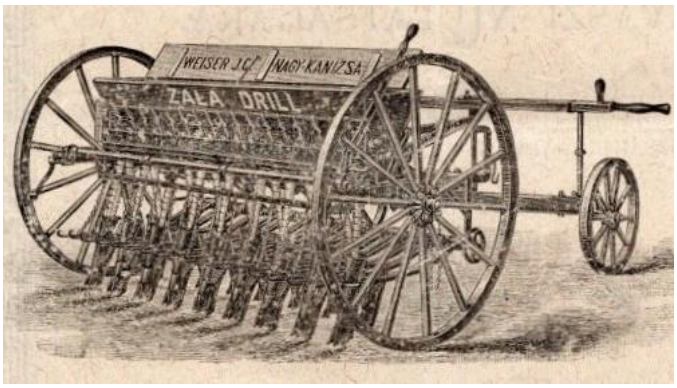



1899



1896


Az érdemkereszt

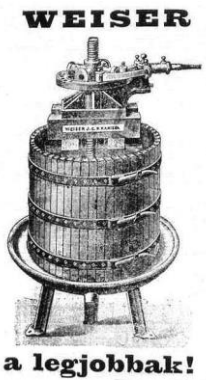

1927



WEISER GÉPGYÁR

Telefon 9. Nagykanizsa, Sugár-ut 16. **Telefon 9.**

Sürgönycim: **Weiser Nagykanizsa.** Postatakarékpénztári szám: 1722.

Alapittatott: 1842.

Borsajtók, szőlőzuzók, malomalkatrészek, mindennemü **malomgépöntvény** 2200 kg. darabsulyig. **Téglagyári és mészégető öntvények. Teljes transmisszióberendezések,** saját vagy idegen minták szerint. **Mindennemü gazdasági gép** elsőrendü kivitelben. Mindennemü nyers **vas- és fémöntvény. Szivattyuk** eredeti Garwens minták szerint. **Szeszgyári burgonyamosók** és egyéb szeszgyári alkatrészek. **Csigák és csigakerekek. Uj automotorok megmunkálva. Autojavitások.** Mindennemü motorhoz **uj henger, dugattyugyürü, csapágyak. Autógumik nagy raktára. Autóalkatrészek. — Uj személy- és teherautomobilok. Austro, Daimler, Mág, Puch. — Gyujtófejek** nyersolajmotorokhoz. — **Foszforbronz öntvények.**

1926



(Steinhardt László gyűjteményéből.)



(Dr. Czinki László gyűjteményéből.)

1910-ben építették fel pótöntödéjüket és az utcai részre emeletes irodaépületüket. 1911-ben udvari irodával, raktárral, műhellyel bővült az üzem. 1912-ben viszont leégett a belső, régi rész.

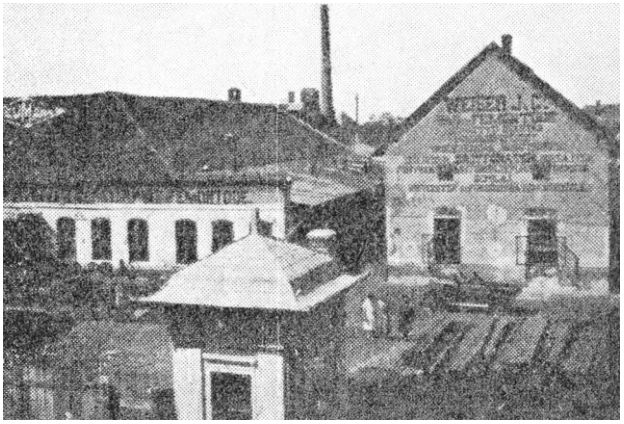

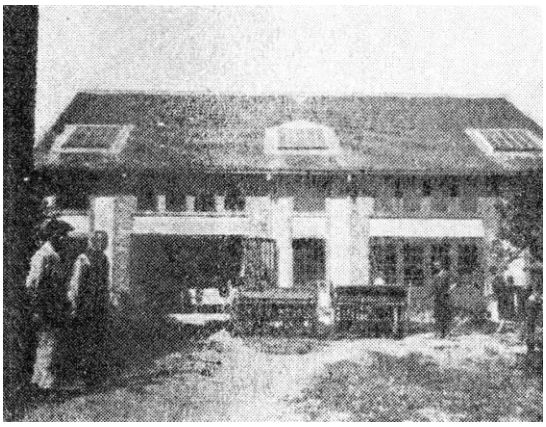

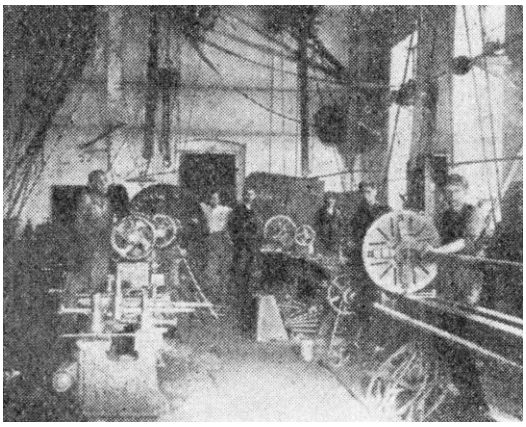

Három felvétel 1929-ből
(Neumann Rezső képei.)

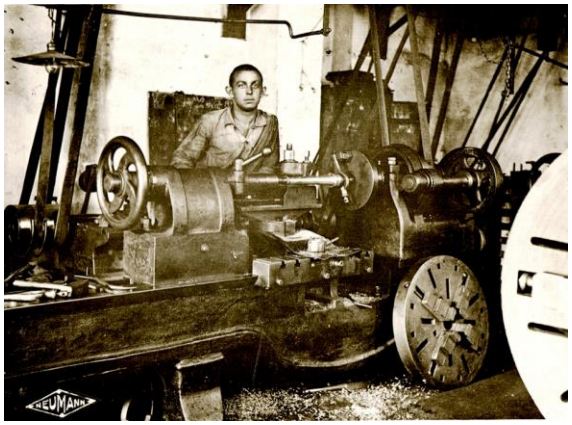

1930 körül
(Neumann Rezső képe.)
(centropa.org)



Weiser József után fia, az 1881-ben született János vezette a gyárat

Ezt ugyan újjáépítették, de a gazdasági válság végül tönkretette a vállalkozást. A gyárat 1932-ben el kellett árverezni. A Kinizsi utcáig terjedő ingatlan új tulajdonosa a Nagykanizsai Bankegyesület Részvénytársaság lett. Weiser János néhány évig még (most már a bérelt részben) folytatta a korábbi tevékenység kis hányadát, de 1934-től már évi támogatást kellett kérnie a várostól a 40-50 ember foglalkoztatásához.
Az üzem szép öntvényei (aknafedelek, tűzcsapok) még fellelhetők Kanizsa és más települések utcáin.







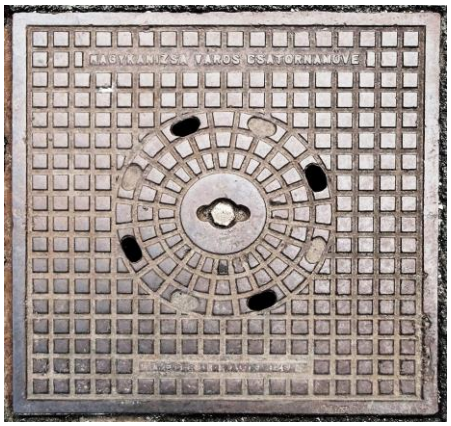



432. Sugár út 18. (képek még: Kazinczy utca 0.) **(Sugár út 18.)**

•1876-ban a hosszú telek − a nyugati végén álló házzal (Kinizsi utca 17.) együtt − már a Hayden család tulajdonában volt.
A terület keleti végére ezt az emeletes házat nem sokkal a Sugár út létesítése után építtette özvegy Csima Jánosné (Hayden Mária). Kunics Zsuzsa új kutatási eredménye szerint Csimáné 1886 őszén kapta meg építési engedélyét.
•A munkák jelentős költségekkel jártak. A kiadások fedezete az özvegyasszony szülei vagyonából származhatott. Apjáról annyit tudtam megállapítani, hogy Hayden Mihály 1888-ban, nyolcvanegy évesen Nagyrécsén halt meg, de korábban (felesége 1884-es haláláig) Rigyácon élt, ahol földbirtoka is volt.
Korábban talán az ottani uradalom gazdálkodásában töltött be valamilyen vezető szerepet. Ezt a feltételezést erősíti, hogy Süttörön (ma Fertőd része) született, ahol apja a hercegi uradalom ispánja volt. A család azonban elköltözött Sopron megyéből. A fiú a kaposvári gimnázium tanulója volt az 1820-as években.



Csima János 1876-ban, élete 59. évében halt meg









•Csimánét 1911-ben a névtár még ezen a címen említette, akárcsak Tóth István gazdasági főfelügyelőt, bár a hölgy 1908-ban, hatvannyolc évesen meghalt. (Tóth István Csimáné testvérének volt a férje. Hajden Júlia 1886-ban, 51. évében hunyt el.)
Itt működött az 1906-ban alakult városi és járási gazdakör.

1916-ban a házat Tóth Istvántól Dukász Dávid marhakereskedő vásárolta meg.
Az épület 1927-ben már Dukász Lajos (Dávid fia) marhakereskedő tulajdonában volt.
•A házat 1930-ban a Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjegylete birtokolta és bérházként hasznosította, benne továbbra is működtek különféle irodák is.
A Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjegyletének helyi csoportját 1897-ben kezdték szervezni. 1923-ban már 2000 tagja volt.
•Itt bérelt Krátky Istvánnak (1930 és 1944 között Nagykanizsa polgármestere) lakást a város, majd 1939-ben zeneiskolája számára megvette a házat, és kialakította benne a mindenkori polgármester lakását is.
A zeneiskola 1940-ben kezdte itteni működését.

433. Sugár út 20. és 22.

•A Sugár út 20. szám alatti telekre 1889-ben Sattler Mór akart emeletes házat építtetni. Az épület tervét Sallér Lajos el is készítette, de valamiért az építkezés nem kezdődött el.
Végül Sallér a mai földszintes házat tervezte meg és építette fel 1891-ben.
•Csendőrlaktanyának szánták, de nem került a csendőrség tulajdonába, a házat bérelték e célra.





1899-ben az itt székelő alakulatnak 27 csendőre volt.
A házat a Csengery út 32. szám alatti laktanyájuk elkészültekor hagyták el a csendőrök.
•1913-ban Strém Károly nagykereskedő a Kinizsi utcából ide költöztette fatelepét.



Üzlet átheylezés.

Értesitem tisztelt vevőimet miszerint 11 év óta fennálló

tüzifa- és kőszénkereskedéscmet

Sugár-ut 20. sz. házba helyeztem át.

Raktáron tartok ugy mint eddig: Szalon fénykőszenet, barnaszenet, porosz kőszenet, Légszeszgyári koxot, bányakoxot, Elsőrendü bükfaszenet csomagolva és csomagonként, Elsőrendü porosz kovácsszenet, Bük és gyertyán hasábtüzifát, felvágott tüzifát.

Az összes itt felsorolt cikkeket pontosan házhoz szállitom és igyekezni fogok igen tisztelt vevőimet ugy mint eddig is minden tekintetben kielégiteni.

A n. érdemü közönség szives pártfogását ezután is tisztelettel kérem

STRÉM KÁROLY.

Telefon 127.

1913

1916-os hirdetésében már az itt felállított „első nagykanizsai villanyerőre berendezett faaprító” is szerepelt.
Strém nagyapja volt Strém Kálmánnak, akinek emléktáblája az Erzsébet tér 11. szám alatti épületen látható.



Házhoz szállítva
és ott lerakva q-kénl

Tatai kokszbrikett	8·80
Tatai tojásbrikett	8·80
Tatai szalonkockaszén	8.40
Tatai gyönyszén	5·00
Fényes kocka szalonszén	8·80
Kovácszén Ia minőségben	8·00
Kokszdió Ia	8·80
Aprított tüzifa, kevert minőség	8·40
Bükkgyartyán apritottla vegyesen	4·20
Gyujtalékfa aprogatva	4·80

Mindennemü tüzifa
sulyban és ölben kapható.

Strém Károly Utóda

Hacker Ferenc,

Sugár-ut 20.

3187 **Telefon 127.**

Fatermelő-, tüzifa, kőszén-nagykereskedő.

1937

•Itt célszerű írnom városunk egy másik szülöttéről, Zrinyi Béláról is.
A soproni határőrségen dolgozott már kinevezett rendőrbiztosként, amikor végképp megelégelte, hogy csak szemlélője mások utazgatásainak. Szó, se beszéd, otthagyta hivatalát és 1903-ban felkerekedett, hogy gyalogosan körbejárja a világot. Keleti

irányban indulva átszelte Európát és Ázsiát. Végül „csak” Japánig jutott, ahonnan 1905-ben hajózott haza.

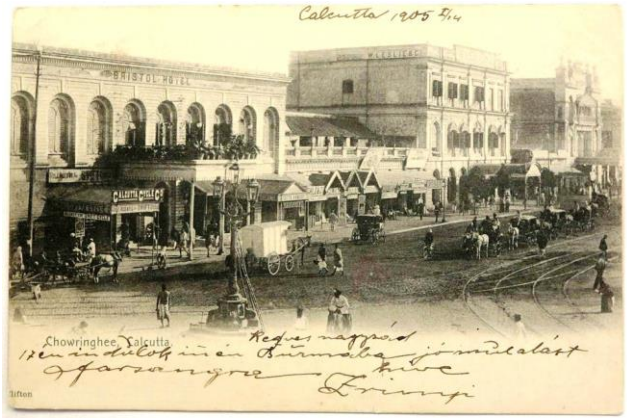

Az utazó Kanizsára küldött képeslapjainak egyike

Sokáig nem volt megalapozottnak tekinthető elképzelésem arról, hogy Zrinyi Béla családja hol lakhatott a városban. Egyetlen adatot ismertem, amely kapcsolatos lehetett a kérdéssel: a szócikk elején említett 1889-es terven a Sugár út 22. szám alatti ingatlan tulajdonosaként (keresztnév nélkül) Zrinyi szerepel.
Kunics Zsuzsa kutatásai nyomán derült ki, hogy 1895-ben Zrinyi Józsefné (1917-ben, hatvannyolc évesen halt meg) kapott építési engedélyt háza ottani felépítésére.





Ide tartozik az 1874-es hír, amely szerint Tanczenberger József, a 77. honvédzászlóalj „tettleges állományú” hadnagya Zrinyire magyarosította vezetéknevét. Zrinyi József honvéd főhadnagy 1897-ben hunyt el. Ötvenhat esztendős volt akkor.

Sugár út 23. (egyben Rákóczi utca 40.)

•Lásd: Rákóczi utca 40.



434. Sugár út 27.



•Csigaházi Antal városi erdőmester háza a 20. század első éveiben épült.
A tulajdonos élete negyvenötödik évében, 1916-ban meghalt. Az ingatlan Grünfeld Adolf terménykereskedő birtokába került.

435. Sugár út 28.

A ház a századfordulón Mayer Ferenc orvos tulajdonában volt. Valószínűsíthetően akkoriban épült és ő volt az építtetője.







Mayer Ferenc (1860-1914)

Az 1920-as évek elején itt működött Fleitscher Béla és Illés József fonott-bútor készítő és kosárfonó vállalkozása.
1924-ben áttelepedtek a Rozgonyi utca 9. alá, majd különválva folytatták tevékenységüket.
Illés József kosárfonó 1944-ben, hetvenkét évesen halt meg.



1920



1920

436. Sugár út 30., 32., 34., 36. és 40.b

•A 34-es számú házat Knausz (Knausz) Boldizsár építette Szántó Jánossal (1916-ban, 74 évesen halt meg), annak tervei szerint 1891-ben.
Akkor már állt másik épülete a 36. szám alatt, amelynek munkái valamivel korábban kezdődtek és 1891-ben került átadásra. Megjelenése sejteti, hogy Szántó János alkotása az is.
Knausz azonnal építtetni kezdte harmadik házát is. Lehet ez a 32. szám alatt álló, de akár a szemközti épületek egyike is, mert akkoriban Knausz birtokolta a területet ott is.



Sugár út 34.




Sugár út 36.



Sugár út 32.



Knausz Boldizsár, a Dél-zalai Takarékpénztár Rt. főkönyvelője
(Élete 49. évében, 1894-ben halt meg.)
(TGYM)

•A 34. számú ház 1907-ben már Markó Antal (1838-1909), a Déli Vasút felügyelője birtokában volt.



Markó Antal

Markó (puchói és martonfalvi) 1870-től 1899-es nyugdíjazásáig dolgozott a város állomásfőnökeként.
Nagykanizsa első állomásfőnöke Franz Eckel volt. Általánosan elterjedt nézet szerint Markó másodikként töltötte be e posztot.
Ezzel szöges ellentétben áll, hogy a helyi lap 1870 szeptemberében Pöllmann Lajos kanizsai állomásfőnök elhunytáról adott hírt.
•A 30. számú ház annyiban kapcsolható az előzőkhöz, hogy Knausz László (1935-ben, hatvannyolc évesen halt meg), a Dél-zalai Takarékpénztár Rt. könyvelője emeltette, aki valószínűleg rokona volt Knáusz Boldizsárnak. (Unokaöccse a László nevet viselte.)





A szélkakas emlékeztet az építkezés 1908-as időpontjára

•Az utca 40.b számú épülete, Szalay Dénes tanító egykori lakóháza már a Rákóczi utcától északra áll. A történetével kapcsolatos adatok javát Csuha Máriától, az ingatlan mai tulajdonosától kaptam.





A ház terve a Morandini cég munkája. Valószínűleg ők végezték az építést is a századfordulót követő legelső évek valamelyikében.
A második világháború végén katonákat szállásoltak el itt. A németek, majd a szovjetek is kedvelték a lakást, mert az udvar végén viszonylag egyszerűen, feltűnéstől mentesen távozhattak és kereshették fel a környék még kedveltebb helyeit.
A hajdani szomszédok emlékei szerint az épület alatti mosókonyhát fogdaként használták akkoriban.
• Szalay Dénes a Rozgonyi utcai elemi iskolában (elődjében is) és az ipariskolában tanított. Az 1920-as évek végén elnöke volt Szent Ferenc Harmadik Rendje nagykanizsai csoportjának.



Szalay Dénes 1929-ben
(Jeszenői Csaba jóvoltából.)

437. Sugár út 43. **(Haba-ház)**

•Haba Pál (1842-1918) szecessziós házát Böcsföldi János építette 1909-ben.



Értesités.

Alulirott tisztelettel értesitem az épitő közönséget, hogy végleg Nagykanizsára költöztem s Eötvös-tér 21. sz. a.

épitészet-vállalati irodát

nyitottam.

Tapasztalataimat hosszu éveken át Budapesten nagyobb vállalatoknál való alkalmaztatásom ideje alatt szereztem. Főtörekvésem oda fog irányulni, hogy az épitető közönséget a legnagyobb megelégedésére lelkiismeretes pontossággal elégitsem ki. Bármilyen csekély épitkezés végett is hivásra elmegyek, esetleg tanácsosal szolgálok. Minden épitkezés csakis a saját vezetésem és felügyeletem alatt történik.

Elvállalok a legegyszerübb alacsony épitéstől kezdve a legmüvészibb komplikált épitkezéseket, körkemenoéket, gyári kémények és gépmüalapozások elkészitését, nemkevésbé javitásokat is előnyös feltételek mellett. Tervek készitése költségelőirányzatokkal stb.

Kőmives-mesteri vizsgára 6 hét alatt az esti órákban biztos sikerrel készitek elő.

Az épittető közönség becses pártfogását tisztelettel kérem

BÖLCSFÖLDY JÁNOS
épitőmester.

Épitészeti vállalkozási iroda: Eötvös-tér 21. szám alatt.

1908











•Haba József és Pál építtette fel a Honvéd utca 38. szám alatt a város harmadik téglagyárát.
A két Haba építési vállalkozóként lett ismert. Egyik munkájuk az eszteregnyei templom 1886-ból.
Haba József eredetileg bognár volt. Iparjegye 1862-ből származik.

Kiskanizsán települt le. Házai a Szent Flórián tér 10. és 20. számok alatt álltak. Valószínűleg fakereskedőként vált módossá.
1878-ban választották Kiskanizsa városbírójává. Hetvennégy éves volt, amikor 1911-ben meghalt.
A leszármazottak szerint Haba Pál József unokatestvére volt.
E házát már 1914-től eladásra hirdette, miközben a közvetlen közelben (Sugár út 58.) élt.
•A következő generációból Haba Józsefnek (1880-1936) volt kapcsolata a téglagyártással: az eszteregnyei gyárat bérelte 1921-től.
A család sírboltja a temetőben látható. Talán nem véletlen, hogy az építményt vakolatlan téglával burkolták.



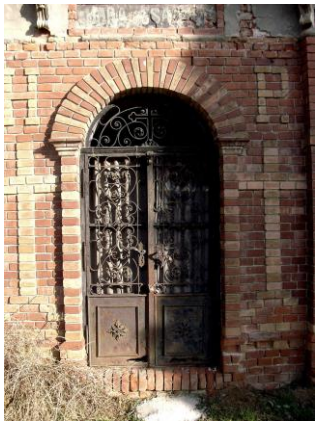

A két világháború között az 1890-ben született Haba Antal szülész főorvos volt a család legismertebb tagja.

438. Sugár út 53. (egyben Dózsa György út 61.)



Balra Bruncsics házának Sugár úti oldala az első világháború tájékán

(Szemben a Sugár út belvárosba vezető része.)

•A sarokházat Bruncsics József fűszer- és vegyeskereskedő építtette. A ház 1913-ban (ekkoriban épülhetett) már állt. A sarki részen volt a tulajdonos boltja.





TELEFONSZÁM 210.
BRUNCSICS JÓZSEF
FŰSZER- ÉS CSEMEGEKERESKEDÉSE — KATONAI CIKKEK RAKTÁRA
NAGYKANIZSA, SUGÁR-UT 53.

1928
(1929-ben az üzlet gazdát cserélt.)

•Az 1920-as években itt lakott Szeghalmy Bálint építész.



Szeghalmy Bálint
(1889-1963)

Sugár út 55. (egyben Dózsa György út 61.)

•Lásd: Dózsa György út 61.




439. Sugár út 58., 62. és 66.

•A Sugár út 58. szám alatti házban élt halála (1918) előtti éveiben Haba Pál téglagyáros.



•A 62. számú lakóházat 1929-ben építtette az 1888-ban született Jandl (Jándy) Jenő katonaorvos.





Jándy (Jandl) Jenő

Az 1914-től szolgáló Jandl a világháború után a ligetvárosi honvéd- és közrendészeti kórház orvosaként dolgozott, az 1937-es városi címtár szerint vezette is azt. A bőr- és nemi betegségek szakorvosaként magánpraxist is folytatott. Rendelője előbb apósa, Haba Pál házában (Sugár út 43.), majd itt volt. Budapestre került; a második világháború vége vezérőrnagyként érte.
•A 66. szám alatt Krátky József (hatvankettő évesen, 1922-ben halt meg) telekkönyvvezető építkezett 1912-ben.





Ő volt Krátky István polgármester (1930 és 1944 között) apja.
•Itt közlöm Halis István 1889-ben megjelentetett történetét. Egyik szereplője épp Krátky József, aki fiatalabban gyakran volt szereplője a kanizsai amatőr színielőadásoknak.

Ő az!

Műkedvelők adják a „féltékeny férjet” a kanizsai városháza nagytermében. Lionell úr − az udvarló − a súgólyuk előtt áll. Ezt a szerepet Guoth Zoltán adta, kiről máig is tudva van, hogy képes volt hidegvérrel elkövetni a legborzasztóbb ostobaságokat. Ez idő szerint sógorának, Győrffy Jánosnak ügyvédi irodájában működött.
Lionell tehát a súgólyuk előtt áll. Piskor kapitányné pincsi kutyájának a fotográfiáját tartja kezében és elragadtatással csókolgatja.
Egyszerre színpadra lép a féltékeny férj a Krátky József képében. Az arcképcsókolgatásra sanda gyanú villan át a férj agyán; kikapja Lionell kezéből a fotográfiát és − amint szerepében van − dühösen felkiált: „Hah, ő az, a feleségem! ő−ő−hő−hő−ő, hi−hi−hi, he−he−he, hü−hü−hü” − és kacag vadul, rémesen, pauza nélkül.
A nézők lelkesednek.
─ Bravó!
─ Nagyszerű nevetés!
─ Pompásan játszanak!
Hanem a nevetés kissé hosszan tart!
Lionell türtőzteti magát, félrefordul, hogy ne lássa a nevető férjet; de Krátky annyira szívből kacag, hogy a nevetési ingert nem tudja elnyomni, egyszerre elpukkan és elemi erővel kitör belőle is.

És kacagnak ketten. A nagy kacagás között Krátky leejti kezéből a képet. A fotográfia odahull a súgólyukhoz. A súgó Horváth Gyuri már régóta töri a fejét afölött, hogy mi az ördögöt nevetnek ezek, hiszen nincs a szerepükben. Fölkapja tehát a fotográfiát és rákezdi ő is a hahotázást.
Nevetnek hárman.
A jókedv ragad. A publikum között először a jó spécik* kezdenek nevetni, de hamar átszáll a nevetés mindenkire. És nevet uniszónó** az egész kanizsai közönség, anélkül, hogy okát tudná. Nevetnek a színpadhoz állított tűzoltók, nevetnek az inspekciós városi hajdúk, nevetnek valamennyien olyannyira, hogy a nagy csillárok gyertyalángjai millióknak látszanak, amint őrült galoppot járnak a kacagók szemei előtt. Csempesz Kálmán és Pulay Károly, „a nagy nevetők” már oldalszúrásokat kapnak és még mindig nem szűnik a kacagás.
Méltán írhatták a lapok, hogy „Ezen est egy fölséges napot szerzett a kanizsai közönségnek.”

* barátok
** egyöntetűen

440. Szabadhegy

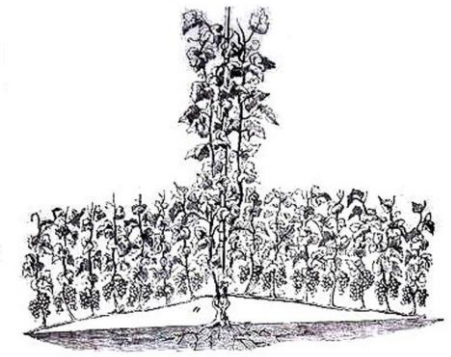

•Az uradalommal közösen használt itteni legelőn 1849-ben a város a maga részéről megszűntnek nyilvánította a legeltetést. Ezzel elérte, hogy ott az uradalom sem legeltethetett tovább, a területet „szabaddá” vált (Szabadhegy). Így a régi és új tulajdonosok 1850-től szőlőheggyé alakíthatták a területet.
A birtokosok még abban az évben elfogadták a „Szőlőhegy rendszabály” pontjait, elöljáróságot, hegymestert választottak.
Az első présházat Babochay János hegymester építtette.
•A történteket az uradalom nem nézte jó szemmel, hosszú pereskedés kezdődött, amely 1858-ban megegyezéssel zárult. A visszaemlékezők szerint, az amúgy

inkább hajthatatlanságáról ismert Sényi Gábor, uradalmi jószágigazgató szívét Keményfy Júlia kisasszony lágyította meg.
Ezzel a szőlőhegy sorsa jogilag is rendeződött. Az 1880-as évek végéig 45 holdnyira nőtt a szőlővel beültetett terület.

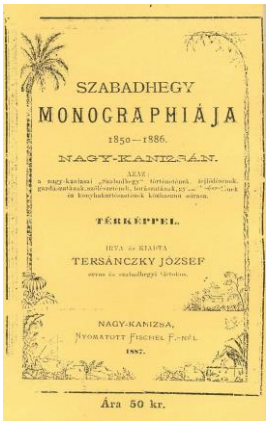
SZABADHEGY
MONOGRAPHIÁJA
1850—1886.
NAGY-KANIZSÁN.
TÉRKÉPPEL.
TERSÁNCZKY JÓZSEF
NAGY-KANIZSA,
1887.
Ára 50 kr.

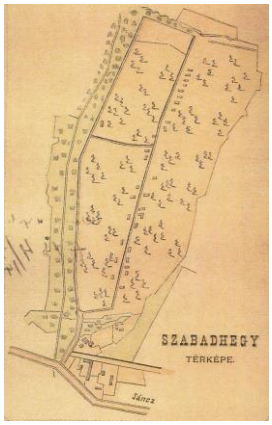

Befolyásos polgárok sora telepített itt szőlőt. Jellemző, hogy voltak gazdák, akik már a 20. század első évtizedében kiépíttették a telefonhálózatot itteni pincéjükhöz.


Telefon 1900 tájékán

•Ma már nehéz megítélni, milyen eredménnyel járt az új helyen kezdett bortermelés. Tény, hogy 1884-ben a szőlőhegyre látogató újságíró úgy foglalta össze ez irányú tapasztalatait, hogy bárki pompás borokat kóstolhat Szabadhegyen, aki visz magával.
Mégis feltételezem, hogy a tulajdonosok Sényi hajdani kijelentésével értettek egyet: „Szabadhegy valóságos paradicsomkert”.
A Szabadhegyért rajongó és dolgozó birtokosok sorának élén minden bizonnyal Tersánczky József orvos állt. Megírta a szőlőhegy történetét (Szabadhegy

monographiája) és szakkönyvek írásával, kiadásával segítette társai sikeresebb tevékenységét. Az itt közölt ábrák is könyvéből származnak.

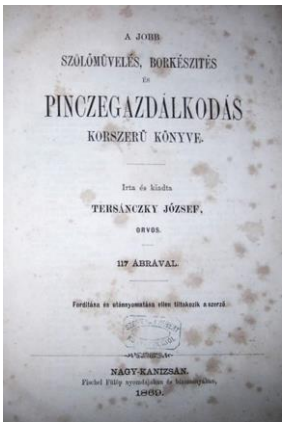
A JÓBB
SZÕLÕMÛVELÉS, BORKÉSZITÉS
ÉS
PINCZEGAZDÁLKODÁS
KORSZERÛ KÖNYVE.
Irta és kiadta
TERSÁNCZKY JÓZSEF,
ORVOS.
117 ÁBRÁVAL.
NÁGY-KANIZSÁN.
1869.

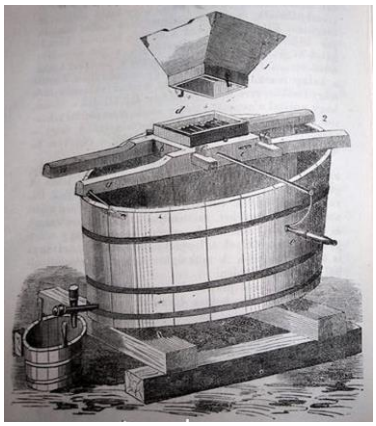

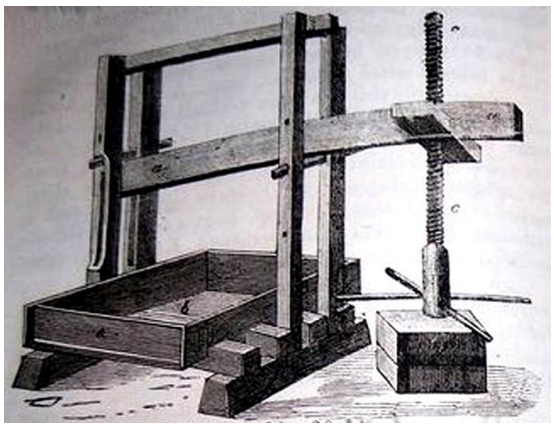

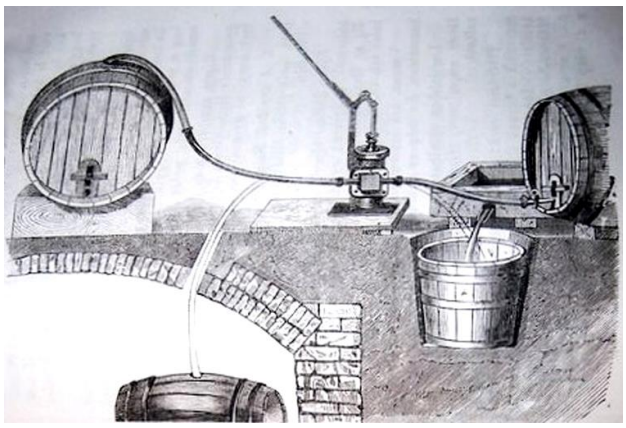

•Ma már a környék belterület, a szőlők, gyümölcsösök helyét családi házak foglalják el.


A szőlőhegy nyugatról 1982-ben

(Jobbra a Városkapu krt. épülő háza.)
(Gerencsér Tibor felvétele.)

441. Szabadhegyi utca 25.

•A szabadhegyi birtokosok 1854-ben döntöttek az jelenleg is álló hegypásztori lakás felépítéséről, 1857-ben harang állításáról.
A harangot egy évvel később szentelték fel. Az 1864-es térkép azt a benyomást kelti, hogy a ház elé építtettek egy haranglábat. Az eredeti harang, társaival együtt 1916-ban elszállításra, beolvasztásra került. Ekkor még mindig haranglábat említ a korabeli híradás.
A jelenlegi, 80-90 kilogrammos harangot 1923-ban szentelték fel. 1922-ben öntette a hegyközség birtokossága a soproni Seltenhofer Frigyes Fiai céggel. A harang oldalán Gábor angyal látható a liliommal és a 3893. SZ. jelzést viseli.





A harang mai helye az épület tetején, valószínűleg ekkor lett kialakítva. Onnan a közelmúltban szerelték le, hogy újra haranglábra kerüljön.

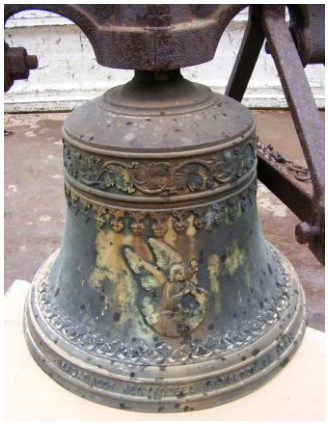



442. Szemere Bertalan utca











Az utca keleti fele 1940 körül
(Pék Pál hagyatékából.)

•Az újonnan nyitott utca már akkor, 1873-ban Szemere nevét kapta.

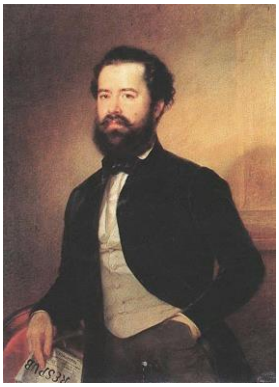

Szemere Bertalan

•Az Ady és Csány utca közötti szakasz északi oldalát kezdetben a katonaság használta.
1890-ben adta hírül a helyi lap, hogy Billisics József megvásárolta a Szemere utcai katonai barakktábor fából készített épületeit, azokat szét fogja szedetni.

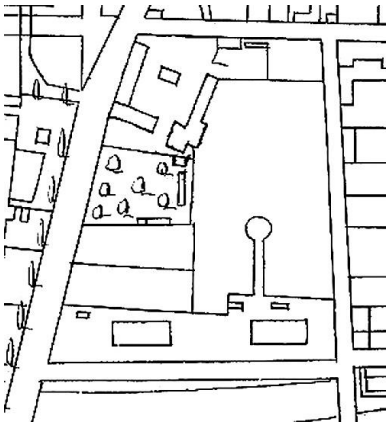

A barakktábor (alul) az uradalom 1886-os térképén
(TGYM)

A tábor 1879-ben nyílt meg valamelyik városi telken a vasútállomás közelében. A következő évben a katonai kincstár ide, a hercegi uradalomtól bérelt területre telepítette át a létesítményt.
•Itt említem, hogy 1878-ban, Bosznia-Hercegovina okkupációjakor a nagykanizsai hadkiegészítő kerület mozgósított ezredének katonái számára gyűjtés indult a városban. Az összeadott 250 forint és 1 krajcár felhasználásáról a helyi lapban számolt el a városi tanács.

A tehetősebbek együttérzése nyomán a harctérre indulók elfogyaszthatták az 1630 liter bort, hallgathatták hozzá a két felfogadott cigánybandát és szétosztásra került köztük 2030 Virginia szivar.
Az eltört poharak pótlása mindössze 39 krajcárba került.

443. Szemere utca 1. (képek még: Ady utca 41.) **(Transzformátorház*)**

•Az utca 1. számú házát Katzenbach József járásbíró építtette 1896-ban. Geiszl Viktor tervei szerint, az akkor még ugyanezen a telken lévő Ady utca 41. szám alatti sarokházzal együtt készült.





•Utóbbiban volt a 20. század elején a magyar királyi erdőgondnokság hivatala. Ez az épület ugyanebben az időben került Löwe Adolf tulajdonába, aki az alsódomborui Ujlaky, Hirschler és Fia cég főtisztviselője volt negyvenöt éven át.
•A Szemere utcai oldalon, a két ház közé az 1890-es években építtette későbbi transzformátorházát, a várost 1894-től villamos energiával ellátó Franz Lajos és Fiai cég. Akkoriban további két – mára lebontott – társát is felépítették a városban. Ezekben alakították kisfeszültségűvé a középfeszültségű áramot.
(Franzék 1922-ben tértek át egyenáramról a váltakozó áramra. A transzformátorok használata ezzel vált lehetővé. Addig azok a dinamók lehettek az épületekben,

amelyekkel a hálózat egy-egy kisebb szakaszán biztosították az elektromos energiát.)





•Nagykanizsa 1938-ban kapcsolódott az országos hálózathoz. Addig a helyi lakossági és ipari igényeket a Kanizsán termelt villamos energia és e három „táppont” kielégítette.

444. Szemere utca 4. **(Kefegyár*)**

•Kardos Sándor 1901-ben alapított, az Ady utca 6. szám alatt működő, kisipari cége fokozatosan bővítette termelését és dolgozói számát.
1906-ban betéti társasággá alakultak. 1907-ben itt építtették fel Kardos és Társa kefe, ecset és cirokseprű gyárát.

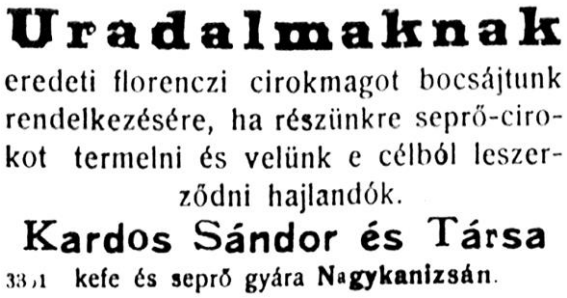
Uradalmaknak
eredeti florenczi cirokmagot bocsájtunk rendelkezésére, ha részünkre seprő-cirokot termelni és velünk e célból leszerződni hajlandók.
Kardos Sándor és Társa
33,1 kefe és seprő gyára Nagykanizsán.

1909



1910-ben

•Kardos társai Böhm Emil kereskedő (az Alt és Böhm díszműáru bolt a Fő úton volt) és a Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztár voltak.



(TGYM)



Böhm Emil (1874-1937) a Nagykanizsai Irodalmi és Művészeti Körnek tizenhat éven át tagja, énekkarának karnagya volt
(1913-ban Pécsre költözött.)
(TGYM)



A dalárda 1904-ben
(TGYM)

Az üzem Kínáig, Egyiptomig jutó áruit 150 munkás termelte.
Havonta két számmal kiadták (Löffler Ferenc a gyár művezetője indította) a kétnyelvű Osztrák-Magyar Kefeipari Közlönyt is.
Az első világháború alatti tulajdonosváltozás után Frank Jenő kefekereskedő és társa működtette tovább a gyárat.

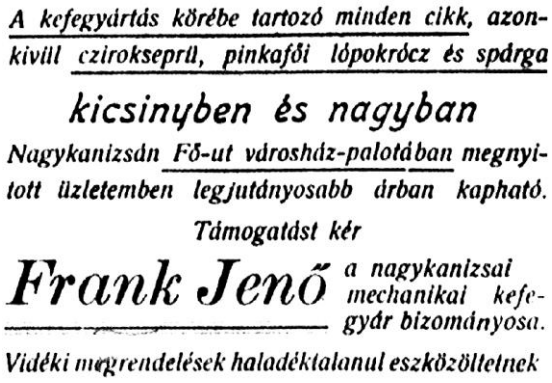
A kefegyártás körébe tartozó minden cikk, azonkivül czirokseprű, pinkafői lópokrócz és spárga
kicsinyben és nagyban
Nagykanizsán Fő-ut városház-palotában megnyitott üzletemben legjutányosabb árban kapható.
Támogatást kér
Frank Jenő a nagykanizsai mechanikai kefegyár bizományosa.
Vidéki megrendelések haladéktalanul eszközöltetnek
1908



1926



1929

A későbbiekben Frank beindította „sodronykefe” (drótkefe) üzemét is. Nem világos, hogy az egység hol működött: itt, vagy a gyáros lakóingatlanán (Zrínyi utca 34.).
Frank Jenő 1943-ig élt. Hetvennégy éves volt halálakor.



Az államosított gyár (TGYM)



1949-ben

•1920-tól termelt egy másik, kisebb üzem is a városban, amely seprűk, kefék, ecsetek, esernyők gyártásával foglalkozott, „Hungária seprő-, kefe-, meszelő- és ecsetárugyár” néven. Az 1919-es alapítói közül Kreiner Gyula (hatvan évesen, 1922-ben halt meg) kereskedő és Wolf Lipót (ötvenkilenc esztendősen, 1927-ben hunyt el) személyéről tudok. Bérelt helyiségekben működött; e helyen is.



1920

•Az elődök helyén 1962-ben létesült a Kanizsa Bútorgyár.



Modernizálása nyomán a hajdani építményekből talán már nem maradt semmi sem. Igaz, nem tudni, hogy mi rejtőzik a ma látható épületek burkolata alatt.
•Az ingatlanon működött Blankenberg Imre 1936-ban létesített hajdinahántolója.

445. Szemere utca 4.b

•Deák Péter helyi rendőrfőkapitány 1912-ben építtetett háza.




•Deák Péter 1896 és 1919 között vezette a városi rendőrséget. Rokonságban volt Deák Ferenccel: dédapja, Deák Gábor nagyapja volt Deák Ferencnek.




Deák Péter (1864-1921)

446. Szemere utca 8.a (képek még: Csány utca 16.a)

•1909-ben építtette Fischl János fűtő.




•A házban született Pék Pál költő, tanár (1939-2008).

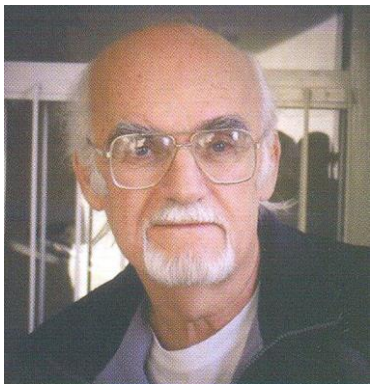

Pék Pál

447. Szent Flórián tér

•Az 1864-es kataszteri térképen a tér még név nélkül szerepel. Az 1907-es címtárban mai nevével találjuk.



A tér északi oldala a századfordulón

•A tér a területen létező tószerű, vizes terület miatt jött létre, akárcsak a másik nagyobb kiskanizsai tér, a Templom tér.
•A „tókák” léte egész Kiskanizsára jellemző volt.
Az egyik a Hunyadi tér (a korábban névtelen teret 1900-tól hívják így) felét foglalta el („Kacsastrand”). 1944-ben kezdték feltöltését, hogy helyén sportpálya létesülhessen.
A Goszpon-tóka a városrész déli felén volt, a Nagyrác utcában.

•Itt jegyzem meg, hogy az első katonai felmérés (az 1780-as évek első felében) vízimalmot jelez a Mántai-patakon a jelenlegi (akkor még nem létező) Szent Flórián tértől északra. A későbbi térképek már nem ábrázolták, de dűlőnév (Malom-kert) őrzi emlékét.



A még szabályozatlan patak és a malom 1786-ban


Ifj. Tóth Péter üzletének talpas zacskói
(A két világháború között még a Szent Flórián tér 9. szám alatt működött a bolt.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

448. Szent Flórián tér **(Szent Flórián-kápolna*)**

•1773-ban a város kérte püspökétől öt védőszentje kiválasztásának jóváhagyását. Bár a kérést elutasították, a kiskanizsaiak ettől kezdve „fogadott” ünnepüknek tartották e szentek napjait.

•Közülük a tűztől óvó Szent Flórián tiszteletére 1867-ben szentelték fel e kápolnát. Mára a kápolna eredeti berendezése elpusztult.



A második világháborút követően
(TGYM)





Az 1974-es állapot

Az építkezés időpontját magyarázhatja, hogy 1865-ben (szeptember 18.) nagy tűzvész pusztított a városrészben, amelynek 140 ház és sok gazdasági épület lett áldozata.





A közeli fogadalmi keresztet 1868-ban állították fel.





•1940-ben a kápolnában még az eredeti berendezést láthatta a „Zalai Közlöny” újságírója. Innen tudhatjuk, hogy volt benne egy szűk oltár és felette az északi falat a párkányig fedő olajfestmény.
A kép nyilvánvalóan amatőr festője a hajdani Kiskanizsát egy völgykatlanban helyezte el, a szemközti dombhátak felett ábrázolta a homokkomáromi templomot is.
A kép jelentős részét a zászlót tartó, római harci öltözéket viselő Szent Flórián alakja foglalta el. Felül, a kék mennybolton az angyalok karában jelenítette meg az alkotó Szűz Máriát a kisded Jézussal. Lejjebb egy, az égő kiskanizsai házakra vödörből vizet öntő angyal volt látható.
Alul zöld mezők, dombhátak (egyikükön nyárfasor) között látszott a régi Kiskanizsa. Házai között a festő egy régebbi, kopottas (égettnek látszó), ma már nem létező kápolnát is ábrázolt.

A cikk írója szerint e kápolna a Szent Flórián téren állhatott, mert téglából készült alapozása (ugyan begyepesedve) még fellelhető volt akkoriban a mai kápolnától északnyugatra, az országút mellett.
E következtetés tévesnek tűnik. Nincs olyan forrás, ami arra utalna, hogy Kiskanizsa belső területein valaha is létezett a mai templom elődjén túl egy második kápolna. Valószínűbb, hogy a festmény azt a tűzvészt ábrázolta, amelyben a 18. század végén leégett Kiskanizsa egyetlen kápolnája (temploma) a Templom téren.
Sajnos, e cikkből sem derül ki a mai kápolna építéséről semmi. Felsorolja ellenben gondozóinak nevét a kezdetektől 1940-ig. Megérdemlik az ismétlést:
A 19. században Martinecz Józsefné (Benedek Apollónia), aztán Nováth Istvánné, Nováth György (előző fia), majd a cikk születéséig Ország Györgyné.
•Két nappal a nagy tűzvész után (1865. szeptember 20.) a helyi lap beszámolt a történtekről:

Borzasztó tűzvész Kis-Kanizsán

Folyó hó 18-án délelőtt, fél 11 óra tájban harangok zúgása zavará meg a csendes városi polgárságot, mely a kis-kanizsai tűzvészt jelentette.
A tűz oly gyorsan terjedt, hogy alig tíz perc alatt két utca lángban volt; a veszélyt nagyobbította a nagy szél, amely az egyik távol eső utcába vitte a sziporkát és ott is csakhamar 3 utca a lángok martaléka lett. E szerencsétlenség oka alkalmasint vigyázatlanság, amelynek körülbelül 144 házszám, ide nem számítva a csűröket, lett áldozata és több 200 családnál a legnagyobb nyomorra jutott. A kárt pedig körülbelől egy negyed millióra lehet tenni, amely értékből biztosítva nem volt semmi.
A jelenet borzasztó volt, 2 óra alatt az utcán és udvarokban valódi láva volt, az élőfák leégtek, a nyomor leírhatatlan; az anyák jajveszékelése gyermekök után és viszont, az állatok bőgése, a félig sült szárnyas állatok ide s tova futkozása eltűrhetetlen volt, száguldó katonalovak veszett vadként rohantak a lángokon keresztül.
Azonban mindeddig teljes bizonyossággal nem tudhatjuk, hány ember lett a lángok áldozatja, hanem háromnak látták, midőn kihúzták sérült testét; állítják többen, hogy gyermekek is égtek benne. De borzasztóbb látvány volt, midőn a munkától hazafutott népség őrültként rohant a tűzbe és lángoktól körülvéve, eszméletét vesztve rogyott a földre, de dicséretére legyen néhány nagy-kanizsainak, kik vizes ruhába burkoltan siettek a tűzbe a már fulladozó embertársak megmentésére, e tekintetben megemlítést érdemel Altmann úr és segédje. Az oltásnál különösen

dicséretet érdemel Plichta Károly, Lettlinger T. és a nagykanizsai fiatalság, mely észrevéve a szél fordulását, egy ház megmentésével egy egész sort mentett meg, azonkívül a kis-kanizsai lelkész úr, ki egész nap fáradhatatlanul dolgozott, hol a hurcolkodásnál, hol pedig a tűz körül, több lelkész urak és papnövendékek is erélyesen viselték magokat.
Szegény nép, a legnagyobb éhség és nyomornak van kitéve; mert már minden be volt takarítva s egyedül csak még a kukorica és szőlő termésből várhatnak egy kis segedelmet; de mégis némileg segítnek a szerencsétleneken, mert az elöljáróság közös adakozásra hívta fel az egész várost és nem is eredmény nélkül; mert már 19-én szekérszám hordták ki az élelmet, ami ismét mindkét vallásbelinek felebaráti szeretetét tünteti ki.
Egyúttal felkérjük a tisztelt környékbeli urakat is terményükből adakozásra. Amint hallottuk az itt idéző színtársulat a szerencsétlenek javára előadást ad, mi köszönjük a tisztes pártolást és dús eredményt remélünk.*
*Miután a város és környéke nem nyújthat elegendő segélyt, kéretnek a lapok t. szerkesztői e szerencsétlenség felvételére és egyúttal a segélyzet felhívására.

(Altmann Mihály, a cikkben szereplő tűzoltóparancsnok 1881-ben halt meg.)
•Ilyen előzmények után nem lepődhetünk meg, hogy a városrészben is voltak elkötelezettjei az újabb katasztrófák megelőzésének. Valamikor az 1890-es években alakították meg a város egyesületéhez tartozó, de saját csoportjukat. (Nagykanizsai VI. és VII. kerületi önkéntes tűzoltó egyletként emlegették magukat.) Szükség is volt erre, hiszen a város központjában ügyelő társaik Kiskanizsára vonulása jelentős időt vett volna igénybe.
A „Városháza” épületegyüttesében volt a szertáruk. 1897-ben kértek itteni helyiséget leendő őrtanyájuknak is.
(Egy 1874-es hírből tudható, hogy az olvasókör egy kiskanizsai tűzoltó egylet szervezésébe fogott. A kezdeményezés eredményéről nincsenek ismereteim.)



A kép jobb oldalán Kiskanizsa tűzoltói a századfordulón
(Még a két világháború között is az egyik itteni helyiséget használták szertárként. Balra a helyi Keresztény Fogyasztási Szövetkezet üzlete.)

A tűzoltás eredményesebbé tételéért 1927-ben „motorossá” alakították át a téren található kutat.


MEGHIVÁS.

A Nagykanizsai VI—VII. ker. főtéri Keresztény Fogyasztási Szövetkezet

IV. ÉVI

RENDES KÖZGYŰLÉSÉT

saját bérhelyiségében 1904. február hó 14-én d. u. 5½ órakor kezdve tartja meg, melyre a t. részvényeseket tisztelettel meghivja

AZ IGAZGATÓSÁG.

1904
(Mint olvasható, ekkoriban főtérként emlegették a városrész e helyét.)

•Az előző képeslapon látható épületek együttesét nevezték Városházának. Már az 1864-es térképen is megtaláljuk, de csak az 1917-es és későbbi változatokon szerepel e néven.


A tér délkeleti sarka 1915-ben
(A háttérben balra a Városháza épületegyüttesének nyugati oldala.)

A két világháború közötti időszakban a Városháza adott helyet a csendőrség kiskanizsai részének is.

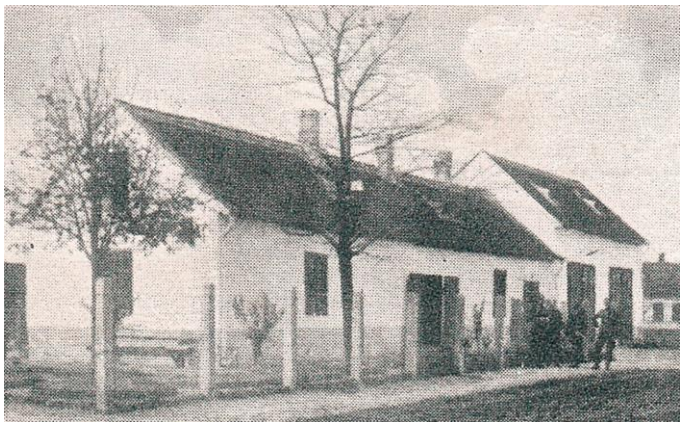

A kiskanizsai laktanya a két világháború között

Ma a szolgáltatóház (Szent Flórián tér 30.) áll helyén.



Az átalakított épület az 1940-es évek második felében
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)



Ifj. Tóth Péter üzletének talpas zacskói
(A két világháború között még a Szent Flórián tér 9. szám alatt működött a bolt.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

449. Szent Flórián tér 17. **(Nagykorcsma)**

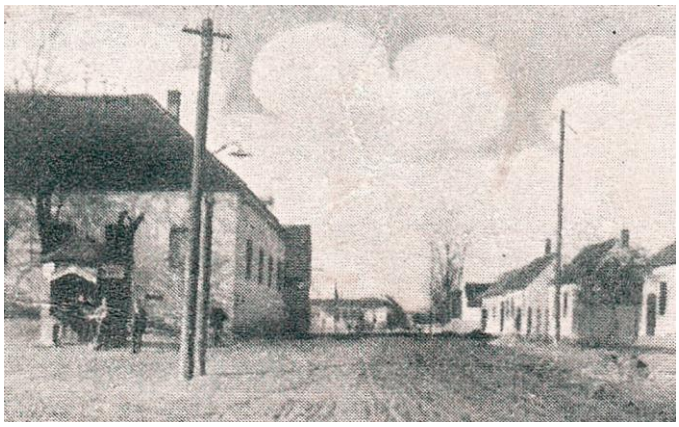

Balra az épület sarokrésze (keletről nézve) az 1920-as vagy 1930-as években



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•A mai Kiskanizsa legöregebb épületegyüttese. A Batthyány-uradalom három épületből álló, beszálló vendéglője volt.
Már a 18. század közepén felmerült a kocsmaépítés szándéka, de a létezését tanúsító adat a 19. század első feléből származik. Az épület jelzése az első katonai felmérés (az 1780-as évek első felében készült) térképén sem látható.

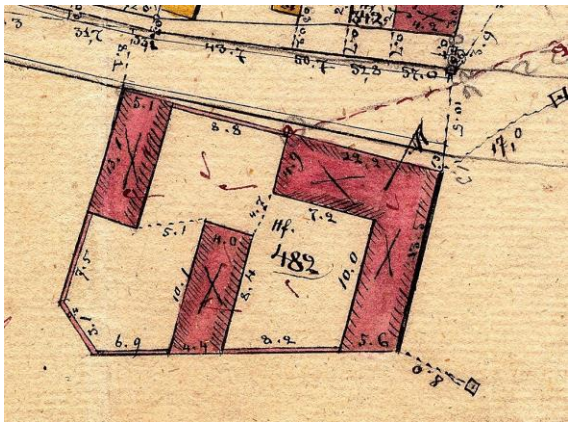

Az épületegyüttes (482) az 1864-es térképen
(Jobbra az ingatlan Szent Flórián tér felőli oldala.)
(TGYM)















A hajdani kocsiszín

•Az olvasókör építkezéséig ez volt Kiskanizsa szinte minden fontos társadalmi eseményének színhelye. Az 1870-es években az olvasókör is itt tartotta összejöveteleit az egyik, számukra kialakított teremben.
A kocsma magas kőkerítéssel körbevett területén három épület állt.
•Az „L” alakú saroképület volt maga a vendéglő.
A városi tanács 1910-ben úgy döntött, hogy Geiszl Viktorral ezt óvodává alakíttatja. Az 1911-es városi címtárban mégis a Varasdi utca 46. (ma: 78.) házszám szerepel a kiskanizsai óvoda címeként és a kötet szerint itt még vendéglő van.
1919 végéről ismerek olyan adatot, amely szerint már itt, az új helyén működött (2000-ig) az intézmény.
•Mögötte, nyugaton még két melléképület (kocsiszín, istálló) állt.
1920-ban a Holczer Jakab és Fia cég (a Világ mozgó üzemeltetője korábban baromfikereskedőként tevékenykedett) kezdeményezte és előkészítette az istálló (a nyugati építmény) mozivá alakítását.

Közben az addigi üzemeltetési engedélyeket érvényteleneknek nyilvánították, településenként megszabták a működtethető mozik számát, tulajdonosaiknak újra meg kellett (volna) szerezni jogosultságukat. A belügyminiszteri szabályozás ezt csak „a politikailag megbízható” egyének számára tette lehetővé.
A pályázaton a város csupán a leendő kiskanizsai mozi üzemeltetési jogát tudta megszerezni.
1921végére az épület bővítésével egy 350 férőhelyes intézményt alakítottak ki.
A mozi berendezését Teutsch Gusztáv drogista biztosította, ő gondoskodott a filmvetítésekről is.

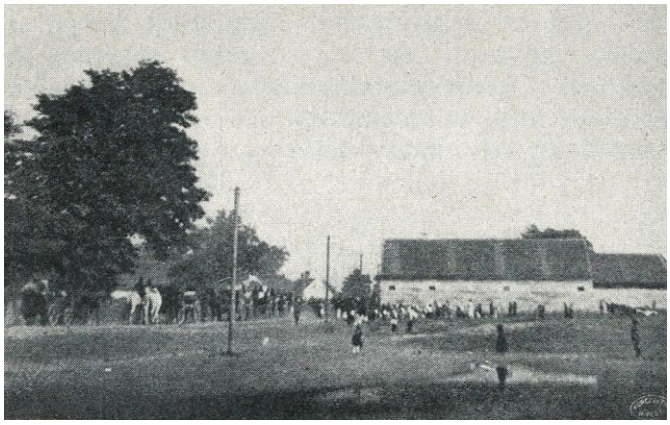

Jobbra az istálló épülete a Hunyadi tér felől
(1908-ban készült felvétel.)









1922-ben a vetítés megszűnt, mert nem volt elegendő néző.
1929-re az épületet a város megint átalakíttatta és a mozi ismételten működni kezdett. Nem tudni, hogy ekkor meddig folytak rendben a dolgok, de 1933-ban már újból a mozi megnyitásáról írt a helyi lap.
•1939-ben adták közre a következő kiskanizsai népdalt. Az adatközlő az akkor már matuzsálemi korú öreg Szokol János volt az első világháború után.
Kiskanizsa legősibb kardalának éneklése a 19. század elejétől volt szokás lakodalmakon, disznótorokon, társasági összejöveteleken. (A szólót éneklő személy és a kar végig azonos rendszerrel váltogatja egymást, ezért ezt csak az első versszaknál jelzem.)

Szóló: Szeretném tudni…
Kar: Hogy a paraszt…
Szóló: Szeretném tudni…
Kar: Hogy a paraszt…
Együtt: Szeretném tudni, hogy a paraszt, hogy veti a zabot.

Így veti el… (karjával mutatja)
Szép csendesen…
Így veti el…
Szép csendesen…
Így veti el, szép csendesen a paraszt a zabot.

Szeretném tudni…
Hogy a paraszt…
Szeretném tudni…
Hogy a paraszt…

Szeretném tudni, hogy a paraszt, hogy aratja le a zabot.

Így aratja… (mutatja)
Szép csendesen…
Így aratja…
Szép csendesen…
Így aratja szép csendesen, le a paraszt a zabot.

Szeretném tudni…
Hogy a paraszt…
Szeretném tudni…
Hogy a paraszt…
Szeretném tudni, hogy a paraszt, hogy adja el a zabot.

Így adja el… (ketten paroláznak)
Szép csendesen…
Így adja el…
Szép csendesen…
Így adja el szép csendesen, a paraszt a zabot.

Szeretném tudni…
Hogy a paraszt…
Szeretném tudni…
Hogy a paraszt…
Szeretném tudni, hogy a paraszt, hogy issza el a zab árát.

Így issza meg… (koccintanak, isznak)
Szép csendesen…
Így issza meg…
Szép csendesen…
Így issza meg szép csendesen, a paraszt a zab árát.

450. Szentgyörgyvári-hegy (Szent György-kápolna)

•A második hegyháton emelt kápolna első említése 1778-ból származik.



1956











1721




A kápolna a fogadalmi kereszttel (1885) és az északról szomszédos épületekkel

1924 tavaszán kapta új harangját.
•Ugyanakkor van adat arról, hogy Szent György napján már korábban rendszeresek voltak a szőlőhegy búcsúi. A hívek körmenettel vonultak a helyszínre, ahol nagymise keretében történt meg a szőlő első hajtásainak megáldása.
Később szokássá vált a Szent Anna napján tartott búcsú is.
•Errefelé különösen népszerű szőlőfajta volt a kadarka. Alig akad viszont tudósítás, amely ne szólna az itteni bor (a „karcos") szinte elviselhetetlen savanyúságáról.
A helyi lap 1885-ös írása szerint a Szentgyörgyvári-hegy „valóságos gyászfészke az ott megérni soha nem bíró kadarkának", „ahol a traditionális szerelemmel melengetett kadarka éretlenkedik".



Szüretelő társaság (hátul nagy szakállal Morandini Román építőmester) a Szentgyörgyvári-hegyen 1910-ben







A pihenés órái az 1930-as évek második felében és később
(A már nagyobbra, modernebbre cserélt pince két szőlőhegy határán állt. Ott, ahol a mai Nagybagolai utca horhosában átkapaszkodik a Szentgyörgyvári-hegy negyedik hegyhátáról a Kisbagolai-hegy nyugati hegyhátára és találkozik a Keresztfai utcával. A birtok a horhos északi oldalán terült el.)
(Gábor Erzsébet képei.)



1956
(Ekkoriban még voltak, akik a városból kirándulók vendéglátásával egészítették ki jövedelmüket. E pince az első hegyhát északi végénél állt.)



Az első hegyhát egyik pincéjénél az 1940-es években
(A kép eredetije Gayer Ildikó birtokában.)

•Az első hegyháton 1933-ban Jámbor Anna és Jámbor Mária, itteni birtokosok állíttattak egy haranglábat (Anna-harang). Felszentelését Mindszenty József végezte.
Amikor 1935 decemberében meghalt az 51. évében járó Steininger Gyula, a helyi lap neki tulajdonította a harangláb és a lourdesi sziklaoltár építtetését. Steininger Jámbor Mária férje és Jámbor Anna sógora volt.

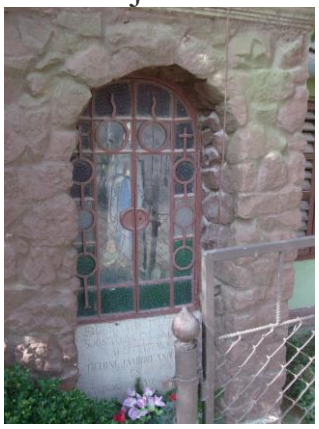





•„Kiülök a dombtetőre,
Onnan nézek szerteszét.
Hallgatom a Potyli-malom
Patakának lágy neszét.”



A századfordulón
(Singer Sándor felvétele.)

A Szentgyörgyvári-hegy első hegyháta alatt, akkor a város somogyi határán, de kanizsai területen (a patak nyugati oldalán) állt Potyli-malom. (Ez volt az a Békás-malom, amelyet egy 1802-es összeírás szerint Festetics György gróf birtokolt.)

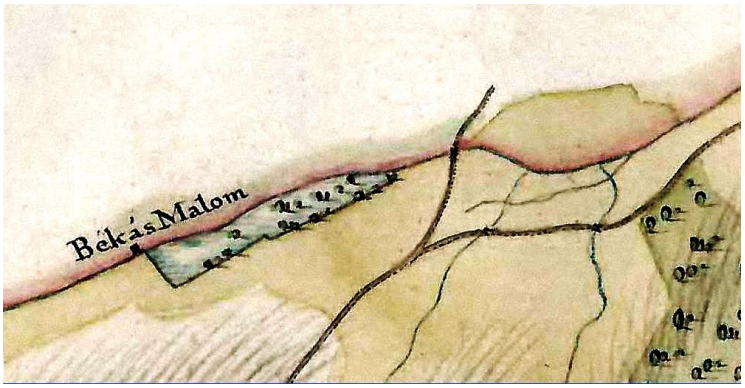

A malom (balra) és a még szabályozatlan Potyli egy 1789-es térképen
(Középtájon a temető felé vezető út. Jobbra észak.)

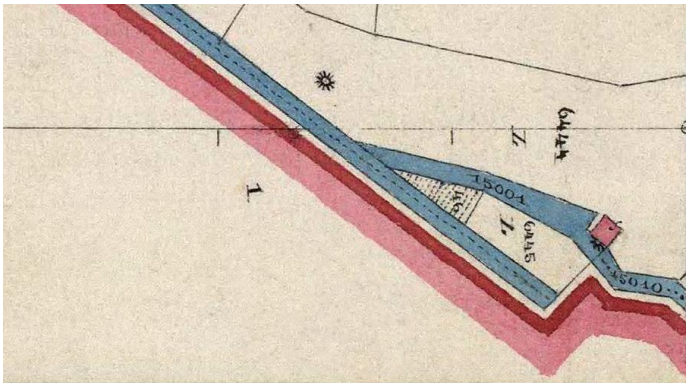
A malom (jobbra) az 1864-es térképen

(Pirossal a megye határa. Jobbra észak.)

A romjait keresőnek az Erdész utca folytatását képező aszfaltos úton el kell sétálnia a Bakónaki-patakon (Potylin) átívelő hídig (ahogy régen nevezték: az átmeneti híd), és ott a patak nyugati oldalán kell még gyalogolnia mintegy ötszáz métert.
A malom (és vele együtt a patak) elnevezésére a hagyomány két magyarázattal is szolgál. Első szerint a hajdani molnárok valamelyikét így hívták. A másik változat azt állítja, hogy a nagyon lassan dolgozó vízimalom által adott hangot (pity…, paty…, pity…) igyekezett érzékeltetni a név.
Az 1786-os katonai felmérés is jelzi a malmot, amelytől északra kisebb tóként terül el a felduzzasztott víz.

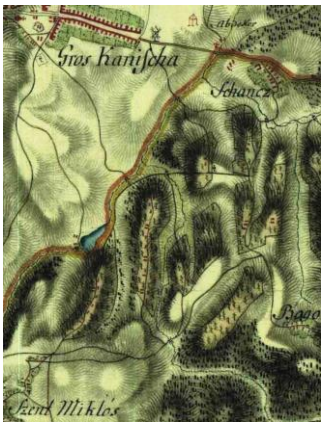

1786

A hagyomány szerint a 19. század első felében (akkoriban Gondos Illés volt a molnár) a malomnak még két kereke volt és szélmalomként is használhatták.
1840 tájékán e malmot is mezei malomként emlegették.
•Később, amikor már Csuha Illés molnár bérelte a Batthyány uradalomtól (körülbelül 1880-tól 1910-ig), a felduzzasztott víz a kanizsaiak népszerű fürdőhelyévé vált; Potylifüredként beszéltek róla.
Tikkasztó nyári napokon a forró és poros városból enyhülést vágyók sokasága kereste fel. Legtöbben vasárnap délutánonként érkeztek.
A vízben (a kákán is csomót keresők inkább iszapfürdőnek nevezték) a gyerekek voltak többségben, de élvezték a fürdőzést az idősebbek is, nemtől és rangtól függetlenül. Tartózkodóbb hölgyek választhatták a számukra kihelyezett dézsákat is.
Naponta látogatója volt a kellemes helynek a molnár bivalya is.

A házigazda és családja az őrlésen túl a fürdőzők vendéglátásával is foglalkozott. Kuglipályát létesítettek, asztalokat, padokat raktak ki. Az ott helyet foglalókat gallysátrakkal védték a tűző nap ellen.
„Hűvösükben egyenlőség, testvériség és szabadság honol” – írta a helyi lap munkatársa.
Friss kenyér, aludttej, tejföl várta a megéhezőket, volt kéznél túró, vaj és sajt is. A ház körül kapirgálók egyike rántott csirkeként akár asztalra is kerülhetett, ha valaki ezt kívánta és pénzzel is bírta.
Mindezekre pedig még a szőlőhegy hírhedten savanyú kadarkája is jól csúszott. Egy-két pohárkájára talán szükség is volt, mert segíthetett elviselni a kéretlen műélvezetet, amelyben – némi bevétel reményében – részesítette őket a fürdőt szintén látogató Szuszi Lajcsi és Halis Jóska.
Nem lehettek a hegedű mesterei, mert a visszaemlékező szerint, cincogásuk hallatán Zala környékbeli egerei úszva távoztak Somogyba.
Szuszi Lajcsi (született Pepita Lajos) ismert figurája volt a városnak. Amikor nem a Potylinál múlatta idejét, a város házait járta, lakóit és rozoga hangszerét kínozva, de a nyugalmukért a Sétakertig vándorlókat is szívesen kereste. Kitartása csak akkor lankadt, amikor napi, nem jelentéktelen pálinkaadagja ára összejött. És általában összejött. Az újságíró meg is állapította, hogy a kanizsai közönség úgy van vele, mint a betegséggel: pénzébe kerülteti, csakhogy távoztassa magától.
Talán a magyar különlegesség iránti vonzódása okozta, hogy korábban sem igazán gazdag repertoárja fokozatosan szűkült, míg gyakorlatilag egyetlenegy nótára, a legkedvesebbre redukálódott:
„Túlsó sor, túlsó sor, túlsó soron esik az eső,
Ne menj arra, babám, eleső,
Sáros lesz a picike cipőd,
Megver érte az édes szülőd…”
Voltak persze még strófák.
Így hát a fürdővendégek Szuszi Lajcsi nyomására – babájuk mellett – újra és újra kénytelenek voltak óvni a túlsó sortól Gubera Verát is. A túlsó sortól, ahol esik a dara és harap a kutya.
Érthető tán, pálinkamérők siratták Szuszi halálát.
Halisról annyit lehet tudni, hogy a város hegedűsei közül nagyothallásával tűnt ki. (Steinhardt László közlése szerint Halis József nyomdászként, majd székkötőként dolgozott, 1847 és 1918 között élt. Halis Istvánnal nem volt közelebbi rokonságban.)
Megjegyzem, Gubera Vera akkoriban ismert személyisége volt a városnak. Már jó ideje birtokolta Nagykanizsán a „falubolondja” cím női változatát. A hölgy

napközben céltalanul, de csendes megszállottsággal járta az utcákat. Útján szívesen és csapatostól követték a környék utcagyerekei, hogy aztán rázendítsenek:
„Túlsó soron esik a dara,
Ne menj arra Gubera Vera!”
Ezzel végezve futniuk kellett, mert áldozatuk nyugodtsága odalett, de aztán kezdődhetett minden elölről.
1916-ban a már idős, magát ellátni képtelen asszonyt (nem tudni anyakönyvezésekor kapott nevét) a város a lipótmezei intézménybe szállíttatta.

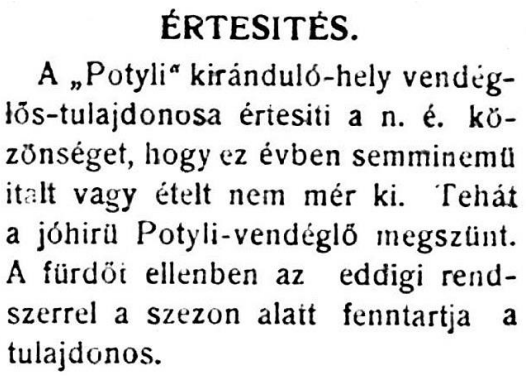

ÉRTESITÉS.

A „Potyli“ kirándulo-hely vendéglős-tulajdonosa értesiti a n. é. közönséget, hogy ez évben semminemü italt vagy ételt nem mér ki. Tehát a jóhirü Potyli-vendéglő megszünt. A fürdőt ellenben az eddigi rendszerrel a szezon alatt fenntartja a tulajdonos.

1906

Nem használt a „strand” látogatottságának az sem, hogy 1907-től a csurgói főszolgabíró döntése alapján 200 koronás büntetés fenyegetett bárkit, aki a patak somogyi oldalán mászott ki a vízből. A tömeges fürdőzés lassanként megszűnt a város e helyén.
•1910-ben (ekkor került Szabó Lajos molnár tulajdonába) nyersolajjal hajtott motor is beszerelésre került.
A malom az 1930-as évekig működött.
A mellette kialakított gát és zsilip (romosan) még a helyén van. A víz a malomárokban folyik (ezt a keleti oldalon ásták ki a felesleges víz levezetésére), mert a malom felszámolása után az eredeti medret – északi végén feltöltve – holtággá változtatták.



A gát alsó és felső oldala

•A Potyli-malom északnyugati szomszédságában, a jelenlegi Potyli-tanya helyén a 19. század közepén még Gutmann S. Henrik telepe volt. A harmadik katonai felmérés (1879) téglavető működését jelzi ott.
A 20. század első évtizedében Plihál Viktor vásárolta meg és egy tehenészetet rendezett be e helyen.
•A második hegyhát keleti oldalán, közel Miklósfához találjuk a helyiek által Romlottvárként emlegetett helyet.
A Mátyás király korában emelt várkastélynak csak a földben rejtőzködő részei vészelték át az évszázadokat.
A szőlőhegy gerincén látható maradványokra emlékkő hívja fel az úton haladók figyelmét.





1998
(Gerencsér Tibor felvétele.)



Az építtetők (bajnai Both család) címere

A Both testvérek birtokának értékes részét képezhették halastavaik. Közülük kettő közvetlen közelben volt.
A várkastély alatt, a második és harmadik hegyhát közötti viszonylag mély völgyben észak felé csordogáló Szentgyörgyvári-folyás vize adott lehetőséget ezek létesítésére. Az első halastó („a vár alatt való tó”) egészen közel volt, a másik („a kis major alatt való tó”) távolabb, a Potyli felé tartó patakocska torkolata előtt.
A duzzasztáshoz épített két völgygát még ma is létezik.




A felső gát északnyugatról és nyugatról
(A háttérben, illetve jobbra a Barátok-gödre.)



A bokrok mögött az alsó gát délnyugatról

Már nem üzemeltek a halastavak, amikor a hagyomány szerint a törökök a hajdani felső tó mélyedésében pálos szerzeteseket fejeztek le. Azóta emlegetik a helyet Barátok-gödreként, ahol éjszakánként egyeseknek meg-megjelentek a fejetlen barátok.

… A borászkodásnak lehetnek mellékhatásai is.

•Átellenesen, a szőlőhegy túlsó szélén (közel a budapesti vasútvonalhoz) állt a gerincen az „Éden”. Emeletes borház, hegyi kocsma volt.



Szenzációs ujitás!

Tisztelettel értesitem a n. é. közönséget, hogy **ma vasárnap** a fővárosi mintára berendezett, modern **„Éden-kioszk"** kirándulóhelyet megnyitom.

Villanyvilágitás. **Családias szórakozóhely.**

Francia és magyar konyha.

Chef: Vári Zoltán, volt Erzsébet királyné szakácsa.

Elsőrendü l-a vörös bor 1 liter . . . . **36** fillér
Pogányvári l-a fehér rizling 1 liter . . . **48** fillér
Étlapról választott zóna-ozsonna különlegességek 1 drb. kenyérrel . . . . . **24** fillér
Fagylalt különlegességek 1 tölcsér **10** és **20** fillér.

Zalaegerszegi Novák kombinált Jazz zenekara hangversenyez!

Tánc mindennap. **Frissen csapolt sörök.**

Pontos és figyelmes kiszolgálás.

Szives pártfogást kér

RITSER ZOLTÁN tulajdonos

Mindazoktól, akik vasárnap a szentgyörgyvári hegyen levő Gross villában

Éden-Kioszkban

megjelenni szivesek voltak, ezuttal kérek elnézést, ha esetleg az első megnyitási nap váratlanul nagy forgalmában a kiszolgálás némi kivánnivalót hagyott háira. A helyszükét részint a vendégek igen nagy száma, másrészt az okozta, hogy a berendezés fele akkor még nem érkezett meg és a rendelkezésre álló idő rövidsége miatt nem készülhetett el.

A kiszolgáló személyzet részéről a számolás tekintetében történt egyes tulkapások a jövőben ismétlődni nem fognak.

További szives pártfogást kér

Ritser Zoltán.

3826

Az indulás 1932 májusában
(A vendéglőnek saját áramfejlesztője volt.)



Van szerencsém a mélyen tisztelt közönség becses tudomására hozni, hogy a szentgyörgyvári hegyen levő

„Éden kioszk" vendéglőt

megnyitottam.

1 liter vörösbor . . . 32 fill. kivitelre 24 fill.
1 „ 13%-os pogányvári 48 fill. kivitelre 36 „
1 „ márkás tokaji . . . . . 1 pengő

Olcsó francia konyha! Naponta friss csapolt sör!
Hétköznap rádió-gramofon hangversenv.
Szombaton és vasárnap cigányzene.

Szives pártfogást kér

Koszfellfz Jenő
vendéglős.

1933



Halló! Jelszavam: jót, sokat, olcsón! Halló!

Tisztelettel értesitem a kiránduló közönséget, hogy a mai napon, (junius hó 14-én vasárnap) ünnepélyesen megnyilik a Szentgyörgyvári hegyen az

„ÉDEN KIOSZK“

kiránduló hely, olcsó vendéglői áraival: 1 liter prima rizling óbor 50 fillér. — Olcsó ozsonnák, friss zónapörkölt, hideg sör és más hüsitő italok.

Családias hangulat! Pontos kiszolgálás!

CIGÁNY-ZENE.

Ha jól akar szórakozni, ugy okvetlen jöjjön el Ön is.

Szives pártfogást kér

Somogyi Béla, vendéglős

1936

Mára nem maradt semmi az építményből, csak a környék viseli nevét.
A hegyhátra vezető út nyugati oldala mentén állt, épp ott, ahol a vasút felől érkező kiránduló elégedetten nyugtázhatta, hogy vége a hegymászásnak.
A hely különlegesen szép kilátással bírt a város keleti része felé. Nem véletlen, hogy a ház zöldre festett, fűrészelt deszkaerkélye a város felé nézett. A tenger szintje feletti 190 méter magasról.
Ide jártak mulatni a pécsi színészek a színésznőkkel, a kereskedők, de jöttek még a kiskanizsai legények is, nem törődve a távolsággal.
Utóbbiak egy része különösen hajlamos volt a felmerülő vitás ügyeket tárgyalóteremben végződő verekedésekkel „tisztázni”, ami nem használt az intézmény megítélésének, idővel ártott a forgalomnak is. Pedig az indulás sikere valóban szenzációs volt: hétvégeken 100-200 vendég is kilátogatott a vonzó létesítménybe.



Egy baráti társaság a városból és a személyzet 1932-ben
(Pék Pál hagyatékából.)



Az 1936-os képen a zenekar az épület bejárata előtt
(TGYM)

Eredetileg Blau-villaként emlegették, mert az emeletes, „sveiczi modorra épült” présházat 1865-ben Blau Pál építtette. A táncteremmel is rendelkező „szőlős nyaraló” több száz fős szüreti mulatságok színhelye volt.
A 20. század elején itt alakult ki a szőlőhegyi szánkózások szokása is. (A villa közvetlen közelében, attól némileg délre, a hegyhát kelet felé néző oldalán van a terület, amelyet korábban sokan kerestek fel havas téli napokon. A 20. század második felében Csanádi-partként emlegették a helyet látogatói, amely egy 1932-es hír szerint Csanádi József kiskanizsai kereskedő birtokában volt.)



Síelő 1929-ből
(A kép eredetije Béres Sándor tulajdonában.)

A birtokot Blau Ottó, Blau Pál 1851-ben született fia örökölhette, mert idővel csak az ő személyével kapcsolatban írnak a présházról. Az egyik helyi lap 1921-ben

közölte olvasóival, hogy itt, „évszázados” villájában ünnepelte 70. születésnapját. Az ifjabbik Blau 1937-ig élt.
Blauék után a Gross család lett a terület gazdája.
(Használták a Blau-híd elnevezést is: a Potylin a villától északra, a vasúti töltés déli oldalán épült kis hidat nevezték hajdan így. A birtok részeként magántulajdonban volt.)



A híd 1940 körül
(Steinhardt László jóvoltából.)



A „hegy” északi vonulata (Éden) a Vasútpartról fényképezve a századfordulón

•Végül egy vers, amely talán érzékeltet valamit a környék hangulatából:

Már füstszagú a hegy

Vörhenyes a vadszőlő lombja és
fogynak, fonnyadoznak a napok.
Itt a néma ősz. De mustszagú a hegy,

S érlelnék ám még egy-két fürtös mondatot,

csak hát fázom is. Hiába napsütés,
Mindössze fénye van, ragyog, de nem meleg.
Rőzsét rakok a tűzre, s begombolkozom.
Itt a néma ősz. És füstszagú a hegy.

A vers írója, Alaksza Ambrus (1903-1983) tanár tanított Nagykanizsán is.



A századfordulón

451. Szent Imre utca

•Az utca helyét 1875-ben jelölte ki a város az Izraelita Hitközség által birtokolt területen. Kialakítása még abban az évben megtörtént.
Megnyitása után, 1877-ben lett neve Nádor utca.
1895-re a déli oldal összes háza már állt.



Az utca 1910 körül

1930-ban a Szent Imre herceg utca nevet kapta.



Szent Imre-év
1930-1931

452. Szent Imre utca 1.

•A 19. század végén szűk (a Nádor utcáig szélesebb nem fért el), földszintes épületet emeltek az Ady utca 11. számú ház déli oldalfala mentén. Ez volt a Nádor (Szent Imre) utca 1. számú ház.
•Kóser mészárszék működött benne, az 1910-es években Prager Ferenc húscsarnokaként.


HUSCSARNOK
Práger Ferencz
huscsarnoka Nagykanizsán,
Kazinczy utcza, Nádor-u. sarkán.
Értesitem a n. érd. hus-fogyasztó közönséget, hogy huscsarnokomban naponként friss
marha- és borju-hus kapható.
Práger Ferencz, mészáros.
1907-es hirdetés

Volt terv arra, hogy a szomszédjával megegyezően kétemeletessé alakítsák, de földszintes maradt lebontásáig. Ez a mai sarokház építésekor történt.

Szent Imre utca 2. (egyben Ady utca 13.)

•Lásd: Ady utca 13.





453. Szent Imre utca 3.

•Korábbi földszintes háza helyére 1939-ben építtette a hitközség a Steiner Zsigmond Izraelita Aggokházát. Az épületet Vécsey Barna tervezte.





Az építkezés anyagi alapját a névadó alapítványa teremtette meg. Tettét az épületben elhelyezett emléktáblán örökítették meg tisztelői.

454. Szent Imre utca 4.

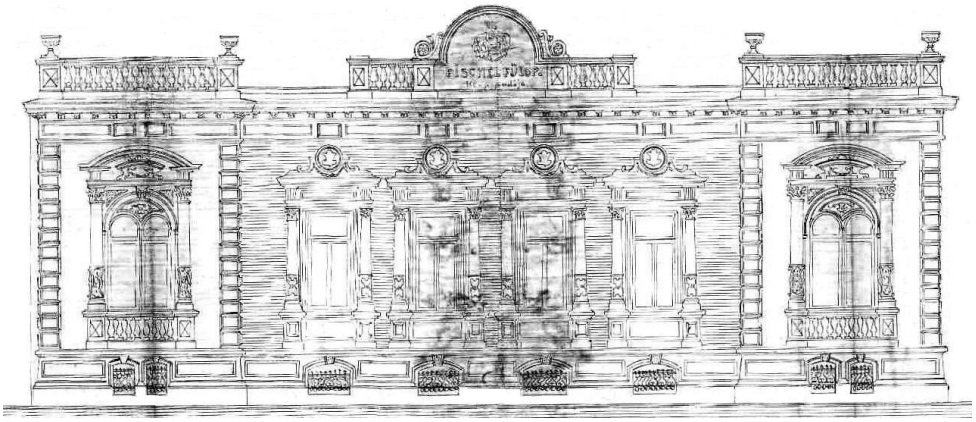

Az eredeti homlokzat (TGYM)

•Az épületet Fischel Fülöp építtette 1887-ben Geiszl Mór tervei szerint.





•A lakóház pincéjét úgy alakították ki, hogy helyet adott Fischel nyomdájának is (1891-től), sőt a házban működött egy időben Zala című lapjának szerkesztősége is. Eklektikus homlokzati díszítése az emeletráépítéskor eltávolításra került.
•Az 1910-es évek elején a városban dolgozó Bacsics (Árpád) és Kosák (Ferenc) építési vállalat itt rendezte be tervezői irodáját.
Az 1913 végétől Bacsics nélkül működő cég a levéltári cégjegyzék szerint 1932-ben szűnt meg.
Bacsics további tevékenységéről nincs adatom, de talán nem egyszerű véletlen, hogy a két világháború között (1933-tól) Bacsics (Bačič) Árpádnak hívták Alsólendva polgármesterét is.

455. Szent Imre utca 5. és 5.a

•Eredetileg egy épület volt. A 19. század utolsó évtizedében épülhetett. Az 1907-es címtár szerint Sauer Ignác bérlő tulajdonában volt akkoriban, az építtető is ő lehetett.




•A 20. század elejétől az Izraelita Hitközség intézményei működtek itt. Előbb polgári fiúiskolájuk, majd elemi leányiskolájuk, végül óvodájuk.
(A hitközség 1890-ben döntött polgári iskola létesítéséről.)

456. Szent Imre utca 7.

•A 19. század utolsó évtizedében épülhetett. Akkoriban Kohn Emil tulajdonában volt.
A viszonylag fiatal (negyvenhat éves) Kohn Lamberg gróf stájerországi uradalmának igazgatójaként halt meg 1902-ben.




•1910 körül az épületben dolgozott a Zalai Közlöny kiadóhivatala és szerkesztősége.

457. Szent Imre utca 9. (képek még: Csengery út 12.a)

•A sarki épületet 1883-ban építtette az Izraelita Hitközség iskolaházaként.






Céljuk ezzel elemi leányiskolájuk megfelelő elhelyezésének biztosítása volt. Itt már (a korábbi három helyett) négy csoportra oszthatták diákjaikat.

458. Szent Imre utca 10.

•Az épület a 19. század utolsó évtizedéből származhat. Tulajdonosa a Pollák család volt.




•Az 1902-ben, hetvenhat évesen meghalt Pollák Vilmos kereskedő volt. Utána fiai lakták a házat.
Dr. Pollák Ernő (1895-től) orvosként, Pollák (Pásztor) Miksa (1938-ban halt meg, hetvenhét évesen) pedig zenetanárként tevékenykedett a városban.



Pollák Ernő dr.
(1869-1922)

459. Szent Imre utca 12.

•Harmonikus homlokzatával tűnik ki az utca épületei közül. Építéséről nincsenek adataim.
(Könnyen lehet, hogy Ledofszky Ernő kereskedő és cipőgyáros emeltette a házat. Róla ugyanis tudható, hogy az új utcában volt egy házhelye, amely 1883 nyarán még nem volt beépítve.)
Egy 1896-os fényképen már látható. 1911-ben vásárolta meg Schwarz Gusztáv kereskedő Sauer Ignáctól. A Sauer család ekkor költözhetett el a városból.





Az 1930-as, 1940-es években dr. Hoch Oszkár ügyvéd tulajdonában volt.

460. Szent Imre utca 14. **(Kisdedóvoda*)**

•Az óvodai nevelés ügyének felkarolására 1875-ben, több száz taggal jött létre a Kisdednevelő Egyesület. Első elnökéül Martinkovics Károlynét (Győry Vilma) választotta. Csoportjait 1880-ig csak bérleményekben működtette: 1875 őszétől a Fő út 15. szám alatt (az Ujváry-házban), majd 1877-től a Szent Imre utca szemközti oldalán, az izraelita leányiskola termeiben.
A megalakuláskor több elképzelés is született, hogy miként biztosítsanak intézményüknek saját épületet.
Elsőként Slábу Ferenc (1814-1893) választott püspök Eötvös téri (pontosabb helyét nem ismerem) házát készültek megvásárolni. (Slábу Kanizsán született, de ekkor már Pécsett élt.)
Valamivel később megvették a Kölcsey utcában a Huszár-féle házat. (Címét ennek sem tudtam meghatározni.) Mégsem költöztették be oda a kicsiket, hanem bérbeadással hasznosították tulajdonukat.
Az egyesület Ranezay József okleveles óvót bízta meg intézménye vezetésével. Ranezay feleségével közösen foglalkozott a gondjaira bízott kicsikkel. A felmerült vitás kérdések miatt Ranezay hamarosan lemondott és a házaspár távozott a városból.
Az „óvó bácsi” azonban nem csak másik lakóhelyet, de ígéretesebb megélhetési lehetőséget is talált magának. 1878-ban (talán még elköltözése előtt) Kiskunfélegyházán könyvkereskedést (majd nyomdát is) nyitott. Ott is halt meg 1897-ben. Ötvenhárom esztendős volt akkor.
Emlékének életben tartásáról Móra Ferenc gondoskodott „Szeptemberi emlék” című elbeszélésével:
„*Ranezay bácsi volt abban az időben a városunkban az egyetlen könyvkereskedő. Éppen kint is volt a kirakatában a tábla, hogy jó házból való gyereket fölvesz inasnak. Ettől egy kicsit felhődztem, mert a mi házunk roskadt volt egy kicsit, meg a zsindely is lekéredzkedett itt-ott a tetejéről. De ebből nem lett semmi baj se. Ranezay bácsi megnézett gyalogszemmel is, aztán kijelentette, hogy kitanít könyvkereskedőnek – és nem kíván érte többet, csak három pengőt havonta.*”
Könnyen lehet, hogy még sokáig Ranezay lesz az a könyvkereskedő, aki nevét legtöbbet emlegetik a tanévkezdések idején.



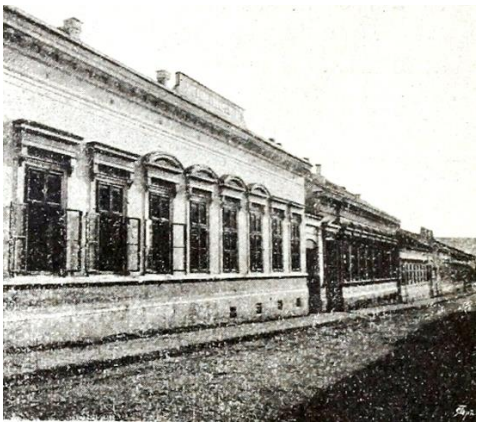

1896-ban
(Uher Ödön felvétele.)

•Közadakozásból 1880-ban készült el itt első saját óvodai épületük Hencz Antal kivitelezésében.



1882-ben Friedrich Fröbel születése 100. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségükre Koroknyai Ottó térítésmentesen megfestette számukra az ünnepelt arcképét.
Ekkor készült el az udvari „nyaraló” épülete is.



1951
(Buzek Dénes felvétele valószínűleg ebben az óvodában készült.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

•Az egyesület építkezései 1885-ben az Arany János utcában folytatódtak.
Az egyesület négy óvodája 1904-ben anyagi okokból került a város kezelésébe. (Kiskanizsán és az Attila utcában volt még intézményük. Ezek 1889-ben nyíltak meg.)
•Az egyesület 1880-ban alkalmazta óvodája vezetésére Kemény Józsefet (1857-1891). Vele együtt érkezett Kanizsára felesége, tarnói Miletz Mária (1855-1891). Mindketten az Országos Kisdedóvó Egyesület óvóképezdéjében szereztek oklevelet.
Miletz Mária lett az Arany János utcában létesített intézmény vezetője.
A sors nem volt kegyes hozzájuk. Ugyan született két leánykájuk, de egyikük sem élt soká. A szülőket a gégerák vitte el fiatalon és ugyanabban az esztendőben.



Kemény József feleségével
(TGYM)



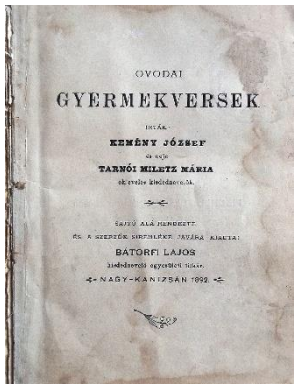



A házaspár könyve
(TGYM)

•Megjegyzem, hogy egy az óvodai neveléssel foglalkozó, 1940-es újságcikk szerint 1844. szeptember 15-én Varga János alapításában már nyílt egy óvoda, amely 1848-ban még létezett. Sajnos nem tudni, hogy a cikk írója milyen források alapján állította ezt.
•1856-ban a fővárosi Vasárnapi Újság adott arról hírt, hogy Nagykanizsán letették a kisdedóvoda alapkövét. Több adatot erről a kezdeményezésről sem ismerek. Elképzelhető, hogy a lap az izraelita óvoda építéséről tudósított némi pontatlansággal.

Szent Imre utca 18. (egyben: Csengery út 14.)

•Lásd: Csengery út 14.




461. Széchenyi István tér

•Az akkori Szent János teret 1873-ban nevezték el Széchenyiről.

•A kanizsai vár visszafoglalása után a városi temető előbb az Alsótemplom körül, majd itt, a templom mögött alakult ki.
Mária Terézia rendelete nyomán a temetőket a települések szélére kellett költöztetni. Így, az itteni, régi temetőbe 1784-től nem lehetett temetni.
Ennek nyomán, a város az 1800-as évek elején hosszas vitába keveredett a szomszédos Fő úti telkek tulajdonosaival. Ők arra hivatkozva kérték a már nem használt temető területét, hogy azt – annak idején – telkeik egy részét igénybe véve alakították ki.
A tulajdonjogi vitát a város nyerte; kialakulhatott a – ma Széchenyi nevét viselő – tér.
•A Hunyadi utca folytatásában kötött be a térre egy utcácska (kezdetben Öröm, majd Bocskai névvel). Bátorfi szerint az 1840-es években alakult ki. Ezzel szemben az utcanevek 1799-es felsorolásában már említésre került egy Öröm utca. Igaz, megállapíthatatlan, hogy hol helyezkedett el.
Az 1822-es térkép is jelez itt egy utcát, Tizenháromvárosi névvel (ugyanakkor a Kórház utca elődjét is ezzel a névvel illeti).
•A Széchenyi téren 1925-ig hetente kétszer volt szénavásár. Így aztán Széna térként is emlegették. 1925-ben a gabonapiac került ide.
A tér ekkoriban – funkciójával a parkosítás nem fért volna össze – bazalt kockakővel volt burkolva. (1909-ben a város kockakővel burkoltatta az utakat a Felsőtemplomtól a temetői hídig.)
•A Felsőtemplom mögött 1877-től állt a mázsaház (1940-ben költöztették a Kossuth térre) észak-dél irányban elnyúló épülete.


A mázsaház 1939-ben

1868-ban vásárolta meg a város a megye tulajdonában lévő raktárt mázsáló és csapszék nyitása céljából.



A már lebontott keleti oldal (Balra a 9., mellette a 8. számú épület.)



Ugyanaz 1967-ben
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

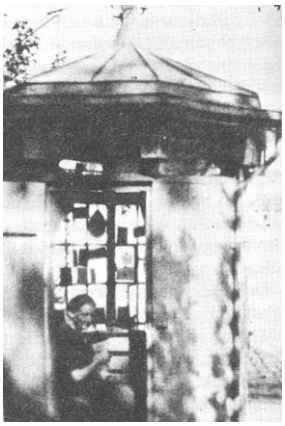

Szollár Istvánné trafikja a Széchenyi tér 4. számú ház előtt az 1930-as években

•A tér keleti oldala az 1976-ban avatott művelődési ház építése miatt került lebontásra. 1980-ra készen volt a művelődési házzal északról szomszédos üzletközpont is.

462. Széchenyi tér 1. (egyben Zrínyi utca 55.)

•Egyszerű külseje is jelzi az épület öregségét. Akkoriban épült, amikor még a városban nem jutott meghatározó szerephez az eklektika mindent díszíteni akaró törekvése.



•Általam is ismert, első tulajdonosa Horváth Mihály „hites” ügyvéd volt. Horváth 1840-ben lett városi tanácsos, 1848 és 1850 között városi kamarás (pénztárnok) volt. 1850 és 1852 között a város főjegyzőjeként tevékenykedett. 1865-től 1867-es haláláig (54. évében járt akkor) vezette a közgyámi hivatalt. Csak valószínűsítem, hogy Horváth Mihály után Horváth Lajos ügyvéd lett a tulajdonos, mert az 1882-es hírből csak annyi derül ki, hogy háza valahol itt, a templom közelében volt.



Horváth Lajos
(TGYM)

A család (Horváth Pál plébános Salamonról) az 1880-as évek közepén adta el a házat.
1915-ös halálakor az épületben lakott Belus Lajos gyógyszerész (a polgármester fia).
•A két világháború között a város ebben az (akkor már birtokában lévő) ingatlanban működtette „árvatári” házát. A Zrínyi utcai épületet is elfoglaló intézménynek nyolc szobája volt.

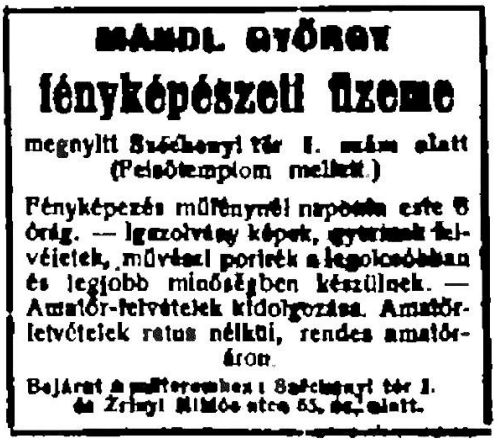

1937

463. Széchenyi tér 2. (egyben Zrínyi utca 57.)


A Széchenyi tér 2. (jobbra) és 3. számú ház 1939-ben

•A Széchenyi tér 2. szám alatti, már lebontott ház tulajdonosa egy 1879-es adat szerint Gutmann Simon (1887-ben, élete 77. évében halt meg), Gutmann Simon Henrik testvére volt. Halála után özvegye, Reichenfeld Verona (élete 94. évében, 1913-ban halt meg) birtokába került.

A telek túlsó végén (Zrínyi utca 57.) is állt egy öreg épület. Az ingatlan e része különösen rozoga lehetett, mert amikor 1906-ban megcsúszott tetőzete, a helyi lap 16. századi vityillónak nevezte.
•A házban született 1879-ben Zemplén Győző fizikus, egyetemi tanár. A róla elnevezett tételével világhírű lett.

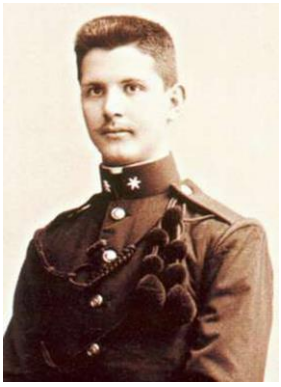
Zemplén Győző

Apja Danitskó János rövid ideig távírdai tiszt volt Nagykanizsán. E foglalkozás együtt járt a lakóhelyek gyakori változásával. A gyermek Zemplén így már Fiumében kezdte iskoláit.
Röviddel Győző születése után a család Zemplénre magyarosította nevét.
•Érdekes adatokkal a véletlen is szolgálhat.
A Sugár út 16.a ház emléktáblája szövegéhez szükséges adatgyűjtés során találkoztam ifjabb Kalmár Zoltánnal, a tábla állíttatójával. A két világháború közötti Kanizsa legjelentősebb építési vállalkozójának fia megmutatta édesapja 1916-os naplóját, amelyet az olasz fronton vezetett. Abból aztán kiderült, hogy a műegyetemi diákként bevonult Kalmár közvetlen parancsnoka professzora, Zemplén Győző lett.
Ugyanazon üteghez került két ember; egyikük már nem, másikuk még nem volt kanizsai lakos. Az pedig talán tudománytörténeti jelentőséggel is bír, hogy idősebb Kalmár Zoltán (a világhírű fizikus végzetes sérülésének szemtanúja) a helyszínen rögzítette naplójában a Monte Dorole tüzérségi megfigyelő állásában történteket. Ifjabb Kalmár Zoltán jóvoltából (munkám más helyein is szerepelnek tőle származó képek) közzétehetem itt a napló néhány oldalát és édesapja ottani rajzaiból kettőt.



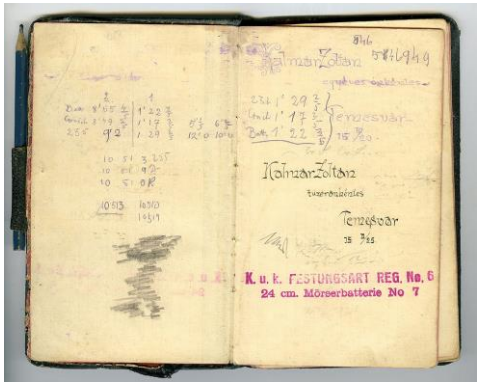
Kalman Zoltán
Temesvár
K. u. k. FESTUNGSART REG. No. 6
24 cm. Mörserbatterie No 7

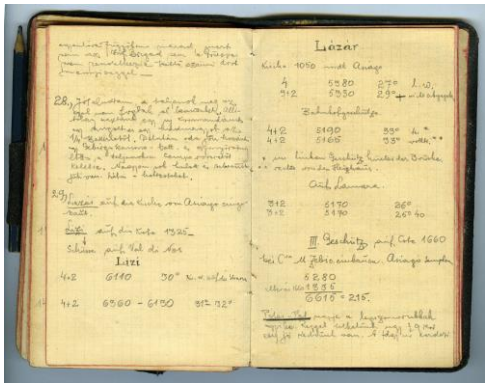
Lázar
Lizi

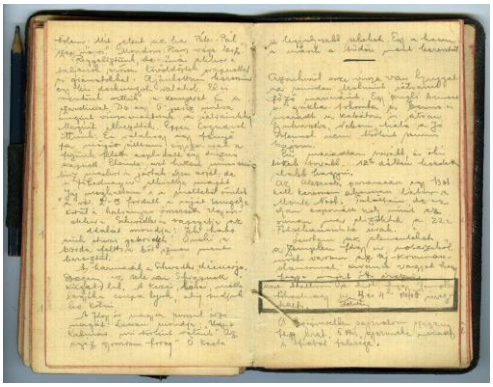

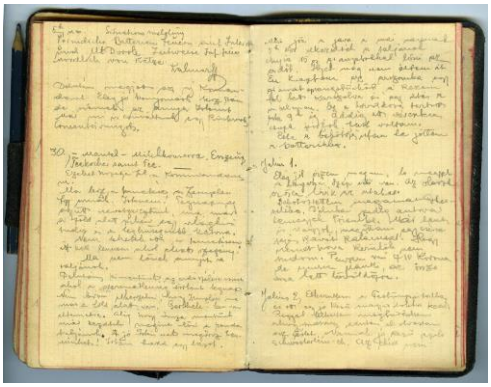

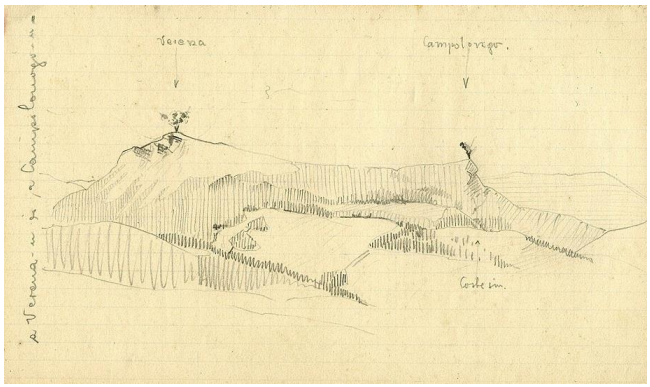


A környék és a megfigyelő állás egy-egy részlete

1916. június 29.
Péter-Pál napja a legszomorúbbak egyike. Reggel felkelünk úgy 1/2 9-kor és jó kedvünk van. A *főhadnagy* úr kérdezi, tőlem: „Mit jelent az, ha Péter-Pál szép napos?” Mondom: „Rossz vége lesz!”
Reggeliztünk, de már akkor a taljánok erősen lövöldöztek srapnellal és gránátokkal. Ajánlottam, keressünk egy kis *fedezéket* valahol. El is mentünk, vittük a kenyeret és a szardíniát. De egy öt perc múlva megint visszamentünk a sátrainkba.
Megint elkezdték. Éppen cognacot ittunk. Én valahogy egy fenyőfa mögött álltam, egyszer csak a fejünk felett explodált egy disznó srapnel. Eleinte azt hittem, nincs semmi, hisz máskor is jártak ilyen közel, de a főhadnagy úr elkiáltja magát „Jaj, meghaltam!” s a melléből ömlik a vér.
2-3 fordult a saját tengelye körül és halványan összeesett. Ugyanakkor a Schwedler is tapogatja az oldalát, mondja: *Engem is eltalált valami!* Őneki a borda felett, a bőr színén ment keresztül.
A harmadik a Schwedler *legénye*. Szegény, az tele van srapnel *golyóval*. A kezei, lábai, melle, lágyéka csupa lyuk, alig tudjuk bekötni.
A *főhadnagy* úr nagyon rosszul érzi magát. Lassan mondja: „Ugye Kalmár, mi történt velünk. Az egész gyomrom forog.” Ő kapta a legsúlyosabb sebeket. Egy a hason, a másik a tüdőn ment keresztül.
Azon kívül össze-vissza van lyuggatva minden holmink, sátraink, főző masináink. Egy *golyó* bement a *távcső*-tokomba és benne is maradt, a kabátom is át van lyukasztva. Nekem, hála a Jó Istennek, nem történt semmi bajom.
Én maradtam tovább és ők is lőttek tovább. 12 h délben kezdett alábbhagyni. Az alezredes parancsára egy *megfigyelőhelyet (?)* kell keresnem, ahonnan látom a Monte Nost. Találtam, de épp olyan exponált hely, mint ez. Onnan már elszöktek a 22-es *tábori ágyús (?)* urak.

Leírtam az elemadatokat a Zemplén *főhadnagy* úr noteszéből, most várom az új *parancsnokomat*. Kíváncsi vagyok, hogy fogja magát itt érezni.
Most hallom a hírt, hogy Zemplén főhadnagy úr délután 3 és 4 h között meghalt. A legőszintébben sajnálom szegény *főhadnagy* urat. 5 kis gyermeke maradt és fiatal felesége.
Délután megjött az új *parancsnok*. Elég jó benyomást tesz rám, de német az anyja Istenit. Már neki is csináltunk egy *visszarendeléses összevonást (?)*.

30.
Ma lesz a temetése a Zemplén *főhadnagy* úrnak. Istenem! Tegnap még együtt nevetgéresztünk, ma már a föld alatt pihen egy világhírű tudós és a leghűségesebb katona.
Nem lehetek ott a temetésen, itt kell lennem, ahol elesett szegény!
Ma nem lőnek annyit a taljánok.
Délután kimentünk az erdő szélére ismét, ahol a szerencsétlenség történt tegnap. Nem bírom elképzelni, hogy Zemplén ma már a föld alatt van. „Gerthele”-ben van eltemetve.
Alighogy visszamentünk már kezdtek megint lőni a ronda taljánok. A jó Isten csak megőriz bennünket! Írtam haza egy lapot.
Most jön a java a mai napnak. 5 h-kor elkezdték a taljánok csupa 15-ös gránátokkal lőni az erdőt. Ilyet még nem éltem át. Én kaptam az arcomba egy gránát *szilánkot*, a kezem fel lett karcolva és egy ütés a vádlimon.
Ez a lövöldözés tartott este 9 h-ig. Addig ott véreztem, csupa piszok, kosz voltam. Este a bekötözés után lejöttem az *ütegbe*.

A fenti szövegben a német kifejezéseket magyarokkal helyettesítettem.
(Esetenként találgatásokra is kényszerültem, mert az eredeti változat számomra olvashatatlannak bizonyult, illetve az alkalmazott rövidítést nem tudtam értelmezni. A változtatások helyeit dőlt betűk jelzik.)



A fizikus szülőháza, falán 1966-ban állított emléktáblájával
(Dr. Kovács László jóvoltából.)

464. Széchenyi tér 3. (egyben Zrínyi utca 59.)

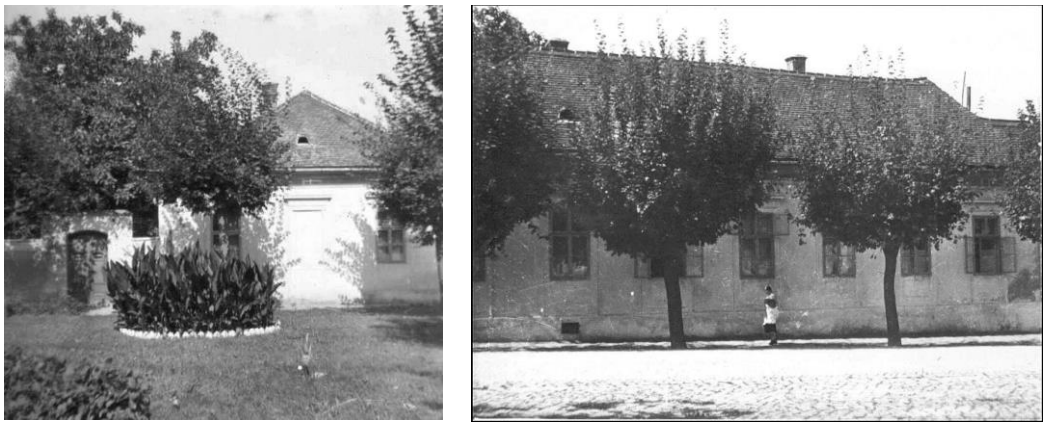

A ház keleti és északi oldala 1939-ben

A korábbi, már lebontott sarokház tulajdonosa egy 1879-es adat szerint Gutmann Simon (Gutmann Simon Henrik testvére) volt.
•Az ingatlan 1895 körül került a Neusiedler család tulajdonába.
Dr. Neusiedler Antal (1856-1950) (fényképét lásd: Fő út 21.) 1909-ben (Pécsre költözve az ottani ítélőtáblánál lett bíró) a városnak adta el házát.


Dr. Neusiedler Antal
KÖZ- ÉS VÁLTÓ-ÜGYVÉD
(LANDES- UND WECHSEL-GERICHTS-ADVOCAT)
Nagy-Kanizsán.

Levélpapír részlete 1892-ből

(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

•Apja, Neusiedler Pál (1817-1891) mészáros, majd neves vendéglős (Zöldfa) 1840 tájékán költözött Kanizsára.
A még Kanizsán gyerekeskedő dr. Arató (Neusiedler) Jenő (1891-1979) (Antal fia) naplója ma a múzeum birtokában van.

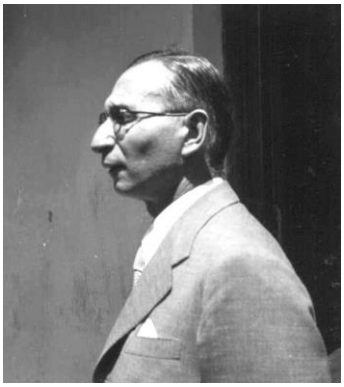
Dr. Arató Jenő

Rendkívül színes életképei sokat adnak vissza a századforduló kanizsai életéből. Unokája, Arató Csongor jóvoltából a napló Nagykanizsára vonatkozó része olvasható e címen: http://www.csongor6.fw.hu/Neus12/pdf/1/1naplo1891-1916.pdf

465. Széchenyi tér 4. (egyben Bajza utca 3.) **(Spánier-ház*)**


A ház az 1970-es évek végén (TGYM)

•A 19. század elején itt állt az uradalmi mészárszék.
A nagy telek és a ház 1847-ben került az uradalomtól Spánier Ferdinánd (1785-1865) kereskedő birtokába.


ALKATRESZEK

















Az épületegyüttes keletről nézve

Az 1830-as években már Kanizsán tevékenykedő Spánier – miután Hollandiában megtanulta a mesterséget – 1841-től szivargyártással is foglalkozott (ekkori cége bejegyzése is).
Specialitásokat is gyártó üzeme, dohányraktárai itt épültek fel.

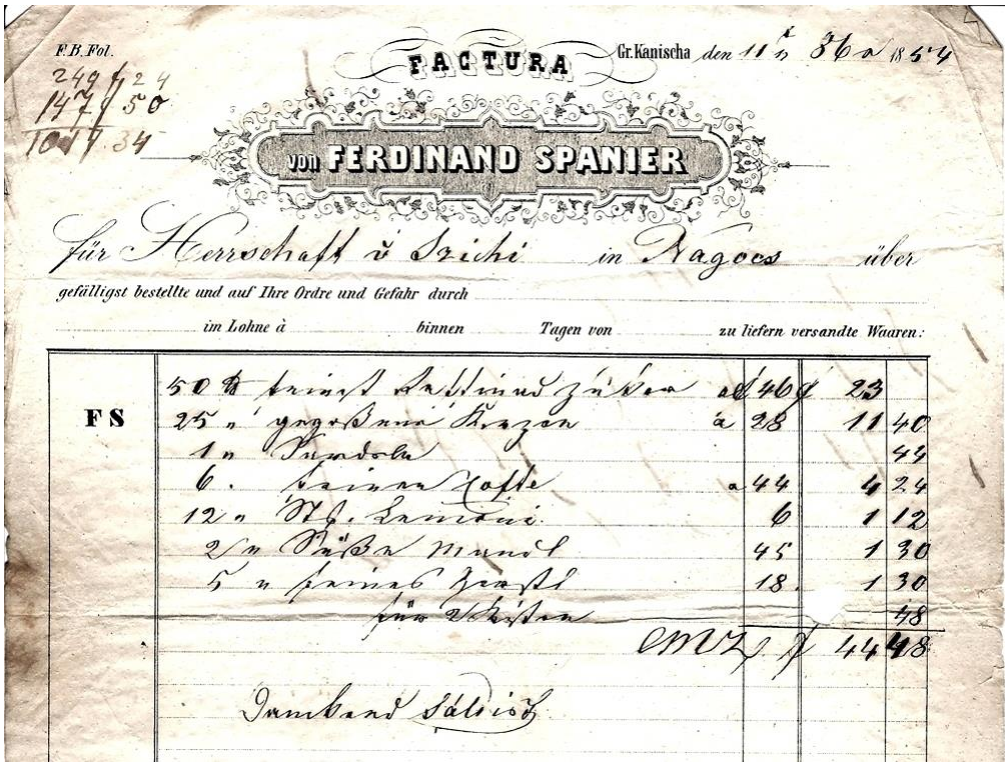

1854
(MúzeumDigitár.)

Ő volt az 1851-ben alakult Kereskedelmi Társulat első elnöke.
•Halis István szerint az 1848-as muraközi hadjáratban szerepet játszó háznak akkoriban még csak a Bajza utcában álló szárnya létezett. A ház udvarában a Perczel seregéhez Kanizsán csatlakozó soproni honvédszázad élelmiszert szállító szekereit helyezték el.
1862-ben a Nagykanizsai Takarékpénztár az Axenti-házból ide költözött át. Az épület néhány évvel ezelőtti átépítésekor még léteztek a házban kiépített csőposta maradványai.

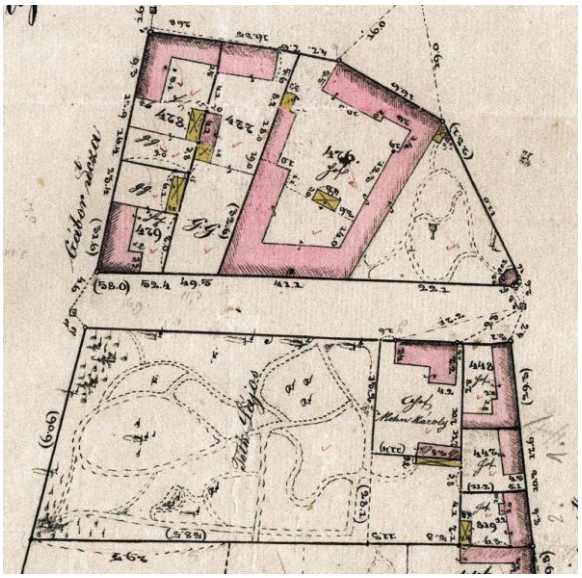

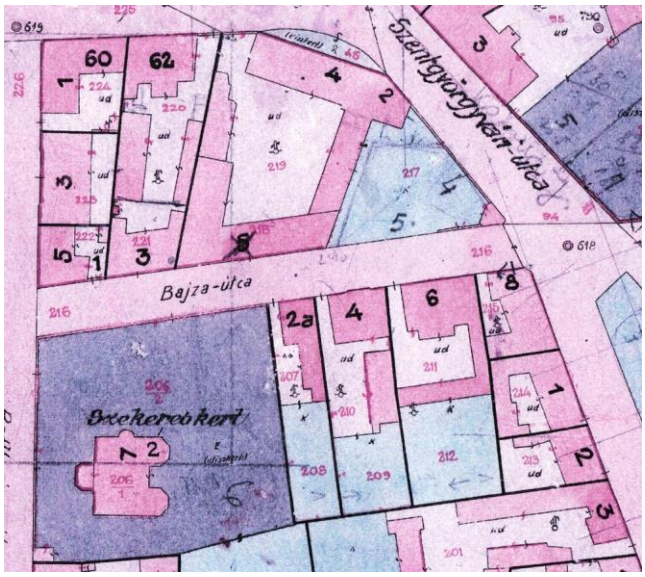

1864 és 1940
(TGYM)

•Korábban a telekhez tartozott az a sarokrész (akkor park), amelyen ma a Katona József utca 4. számú ház áll.
Itt, a Bajza és a Katona utcák sarkán kicsi, de emeletes, neogótikus építmény (kerti lak?) állt. 1950-ben lebontották. 1860-ban már létezett, Tóth Lajos ügyvéd (Spanier vejeként ő örökölte a házat) építtethette a Bajza utca 2. szám alatti parkjával valószínűleg párhuzamosan kialakított, itteni, kisebb kertjében.



A kerti lak 1950-ben (TGYM)

•Feltételezhető az is, hogy a teleknek – Spánier 1847-ben szerezte meg – része volt a Batthyány utca 1. számú háztól az 5. számú házig terjedő terület is.
Az itt álló két öreg épület (a Szöglet-háznak nevezett Batthyány utca 5. és a Batthyány utca 1. számú házból megmaradt földszintes darabka a Zrínyi utcában, a

60. házszám alatt) akár Spánier idejéből is származhat, hiszen ezek a házak 1860-ban már léteztek.



A Zrínyi utca 60. számú ház az felújítás előtt

•Az épületben árusított zongorákat Rosenberg Ádám (Sigmund Romberg zeneszerző apja) az 1880-as években. Talán lakott is e házban.
•Dolgoztak iparosok is a házban:



1894

(Ujhelyi 1929-ben halt meg. Hetvennégy éves volt akkor.)

Egy másfajta vállalkozás:





Kerkápolyi Tibor (1921-1980)
(Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) jóvoltából.)



1943
(Itt, a Széchenyi téren tárolták a fuvarozáshoz használt kocsikat és itt kaptak helyet a lovak is.)

•A Spánier-ház homlokzata utoljára az ezredfordulón változott jelentősen.

466. Széchenyi tér 5. (egyben Katona József utca 1.) **(Plihál-ház*)**



A ház 1890 körül, a sarokrész átépítése előtt
(Középen.)

•A tér sarkán álló (oromfalával a térre néző) alacsony házban működött – 1868-as adat szerint – Tschirtz (más források szerint Tschürtz) József bognár, kovács és kocsigyártó műhelye. Már 1845-ben is Kanizsán dolgozott és e házat birtokolta.

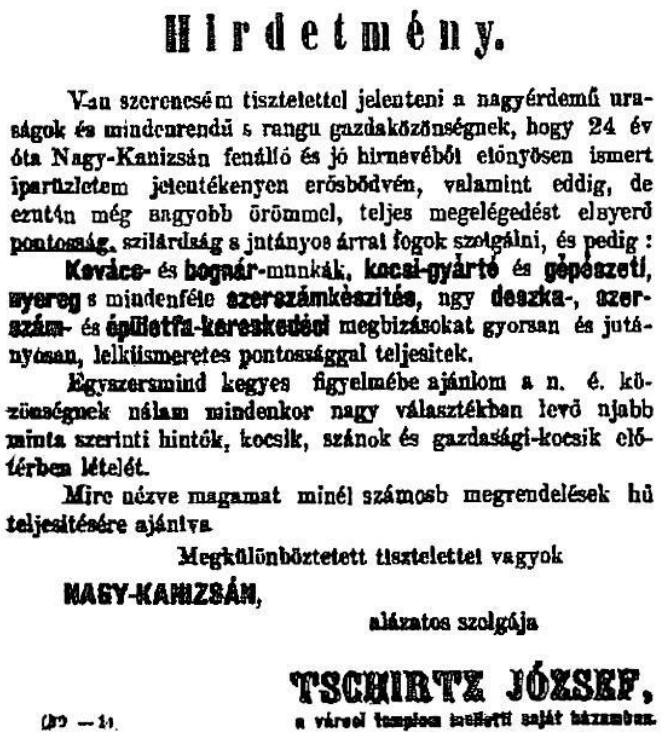

Hirdetmény.

Van szerencsém tisztelettel jelenteni a nagyérdemű uraságok és mindenrendű s rangu gazdaközönségnek, hogy 24 év óta Nagy-Kanizsán fenálló és jó hirnevéből előnyösen ismert ipartüzletem jelentékenyen erősbödvén, valamint eddig, de ezután még nagyobb örömmel, teljes megelégedést elnyerő pontosság, szilárdság s jutányos árral fogok szolgálni, és pedig:

Kovács- és **bognár-**munkák, **kocsi-gyártó** és **gépészeti,** nyereg s mindenféle **szerszámkészités,** ngy **deszka-, szerszám-** és **épületfa-kereskedési** megbizásokat gyorsan és jutányosan, lelkiismeretes pontossággal teljesitek.

Egyszersmind kegyes figyelmébe ajánlom a n. é. közönségnek nálam mindenkor nagy választékban levő njabb minta szerinti hintók, kocsik, szánok és gazdasági-kocsik előtérben lételét.

Mire nézve magamat minél számosb megrendelések hü teljesitésére ajánlva

Megkülönböztetett tisztelettel vagyok

NAGY-KANIZSÁN,

alázatos szolgája

TSCHIRTZ JÓZSEF,

(10—14) a városi templom mellett saját házamban.

1868

1883-ban műhelyében már Hartmann Ignác „mérleggyáros” tevékenykedett. Hartmannok már 1848-ban éltek a városban: Ferdinánd zenetanárként, Lipót tanítóként tevékenykedett, Hartmann Samu pedig bolt vagy műhely bérelője volt itt akkoriban.

A Kanizsán született Lipót nem sokkal később pályát módosított. Jó viszonyban lévén Markbreiter Jakabbal, annak könyvesboltjában, nyomdájában vállalt munkát, majd még az 1850-es években Zágrábba költözött.

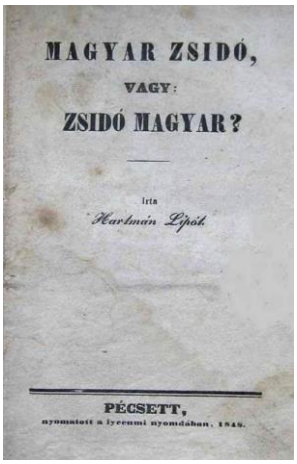
MAGYAR ZSIDÓ,

VAGY:

ZSIDÓ MAGYAR?

Irta

Hartmán Lipót

PÉCSETT,

nyomatott a lyceumi nyomdában, 1848.

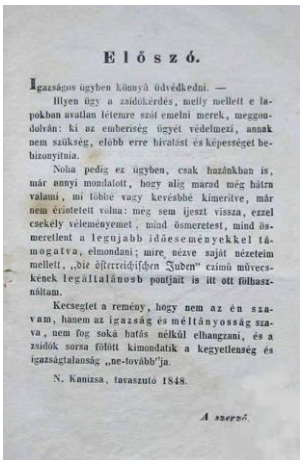
Előszó.

Igazságos ügyben könnyü üdvédkedni. —

Illyen ügy a zsidókérdés, melly mellett e lapokban avatlan tollamat szót emelni merek, meggondolván: ki az emberiség ügyét védelmezi, annak nem szükség, előbb erre hivatást és képességet bebizonyítnia.

Noha pedig ez ügyben, csak hazánkban is, már annyi mondatott, hogy alig marad még hátra valami, mi többé vagy kevésbbé kimeritve, már nem érintetett volna: meg sem ijesztett vissza, ezzel csekély véleményemet, mind ösmeretest, mind ösmeretlent a legujabb időeseményekkel támogatva, elmondani; mire nézve saját nézeteim mellett, „die österreichischen Juden" czimü müveczkének legáltalánosb pontjait is itt ott felhasználtam.

Kecsegtet a remény, hogy nem az én szavam, hanem az igazság és méltányosság szava, nem fog sokáig hatás nélkül elhangzani, és a zsidók sorsa fölött kimondatik a kegyetlenség és igazságtalanság „ne-tovább"ja.

N. Kanizsa, tavaszutó 1848.

A szerző.

Hartmann Lipót (1812-1881) könyve 1848-ból
(pecsizsidosag.wordpress.com)

A szakmájában jó nevet szerző Hartmann Ignác a 70-es években a Király utca 4. szám alatti műhelyében dolgozott.
Mielőtt Plihál Ferenc birtokába került a ház, abban volt a Zalai Közlöny szerkesztősége is.
1885-ben Fialovits Lajos Fehérvárról Kanizsára költöző „bútorgyára" kezdett dolgozni az itteni műhelyekben.
•Amikor Plihál Kanizsára került, akkor a Tschirtz-féle sarokház és a Bajza utca közötti területen még egy ház állt. Ez ma a Katona József utca 3. szám alatti épület délkeleti harmada. Plihál előbb ennek lett tulajdonosa.
1883-ban a volt Tschirtz-házat is megvette az akkori tulajdonosoktól, a Hirschler testvérektől.
A két épület közötti területet 1884-ben beépíttette, amivel kialakult a 3. számú ház mai tömege. (Udvari oldalán középső harmada valamikor emeletessé lett alakítva.)
Ezt követte az 1890-es években a Katona József utca 1. szám alatt az új sarki rész és az eklektikus homlokzat kialakítása.
Nem tudni pontosan, hogy a munkák során mi maradt meg Tschirtz József hajdani házából, amelynek helyén a mai épület délkeleti fele áll.



•Plihál 1848-ban gimnazistaként állt honvédnek. A volt őrmestert aztán tízévnyi katonáskodással büntették, mégis főszolgabíróságig jutott.



Plihál Ferenc (TGYM)

Plihál Ferenc a zalaegerszegi járásnál 1863-ban harmad-aljegyzőként kezdett dolgozni, 1872-ben főszolgabíróként távozott onnan.
Ezután lett Kanizsán bíró, közjegyző (1875-től) és a Szépítő Egylet első elnöke.
Plihál Ferencné, Horváth Gabriella az 1881-ben nőegyletként alakult, helyi „Veres-Kereszt” Egylet – az országos szervezet egyik alapítója – első elnöke volt.



Plihál Ferencné
(1927-ben, nyolcvanhat évesen halt meg.)
(TGYM)



Egy 1882-es ábrázolás



A Magyar Vöröskereszt háborús helyzetre szánt személyzete (1884)

•Plihál 1901-ben, élete 71. évében halt meg. Ekkor 1865-ben született, hazaköltöző fia (addig Újpest közjegyzője volt), Plihál Viktor vette át apja hivatalát és maradt közjegyző 1920-ig.



Dr. Plihál Viktor

Ő már csak a Katona József utca 3. számú házat birtokolta. Közjegyzői irodája is ott volt. A sarokházat a család eladta.
Miután hivatalából távozott, ezer holdas birtokán gazdálkodott. 1924-ben kormányfőtanácsossá nevezték ki és a vármegye felsőházi taggá választotta. Képviselő maradt 1944-ig. Megszűnésekor (1916) ő volt az 1875-ben alakult Társaskör elnöke, de elnök volt a Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztár Részvénytársaságnál is.
•Az 1926-os címtár szerint a Katona József utca 3. számú házban lakott Gyömörey István főszolgabíró.
1886-ban született, 1912-ben választották a kanizsai járás szolgabírójává, 1920-ban lett ugyanott főszolgabíró. 1927 és 1932 között a kiskomáromi kerületet képviselte az országgyűlésben.

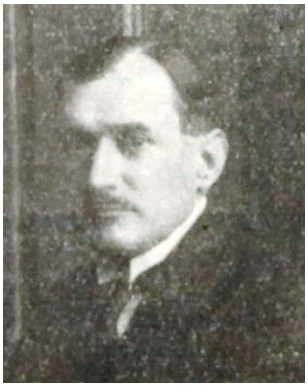
Gyömörey István

467. Széchenyi tér 6. és 7. (korábbi számozás szerint)


Középen és balra a 6. és 7. számú ház a 1940-es években (TGYM)

•Az itt álló ház Vellermann Jánosé volt.
Már örökösei birtokolták, amikor 1884-ben Tuboly Gyula ügyvéd az udvar hátsó részén – azt a térrel párhuzamosan lezárva – emeletes házat építtetett irodájának.
•1922-ben dr. Merkly-Belus József gyógyszerész a telekre, a tér mentén új házat építtetett magának.
•Mindezek már lebontásra kerültek, akárcsak Tuboly lakóháza (Széchenyi tér 7.), amely a Vellermann-ház szomszédja volt.


Tuboly Gyula (53 évesen, 1906-ban halt meg) (TGYM)

Tuboly Gyula Zala vármegye tb. ügyésze volt, de tevékenykedett a Nagykanizsai Takarékpénztár és az Önsegélyező Egylet elnökeként is.
•Özvegye, Belus Paula (1866-1950) 1924-ben lett a Keresztény Jótékony Nőegylet elnöke.

Széchenyi tér 10. (egyben Fő út 24.)

•Lásd: Fő út 24.


A kép közepén a 10. szám alatti sarokház 1939-ben

(TGYM)



Ugyanaz 1967-ben
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

Széchenyi tér 11. (egyben Fő út 22.)

•Lásd: Fő út 22.



1939
(Az épület emeletes részéhez két oldalról csatlakozott egy-egy földszintes szárnya.)
(TGYM)



Ugyanaz 1967-ben
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

Széchenyi tér 12.

•Lásd: Fő út 20.







Széchenyi tér 13.

•Lásd: Fő út 18.



A 13. számú épület az 1940-es években
(A templom mögött – közvetlenül jobbra – az alacsony emeletes ház.)

Széchenyi tér 14. (egyben Deák tér 7.)

•Lásd: Deák tér 7.



Halász Sándor felvétele az 1930-as évekből




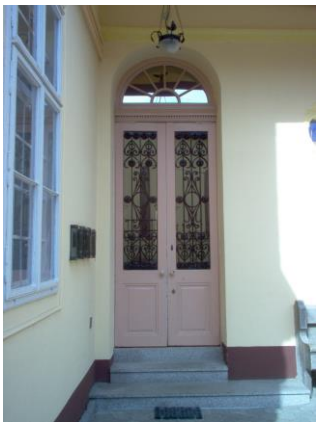


Táncsics Mihály tér

•Lásd: Katonarét.

468. Tárház utca

•A 20. század elején a Csengery út e részén 78. sorszámmal Blau Lajos nagy, üres telke terült el.
Blau 1912-ben kért engedélyt parcellázására. A terület feltöltése után három utcát (Só, Tárház és Vasúti utcák) kellett kialakítania. A három elnevezésből kettő a szomszédban akkor működő sóhivatalra utalt.
A telek Csengery utcai oldalán ma a 78.a-tól a 78.k-ig terjedő sorszámmal állnak a házak.
Itt már előírás volt az utca vonalára merőleges telekhatár, nem úgy, mint a telektől északra eső területeken.
•Kezdetekben a vegyes hasznosítás volt a jellemző. A lakóházak mellett például fatelep is létesült.

Az első világháború idején a Tárház utca végén (most a 15. és 15.a számú házak vannak ott) működtette azt Kondor Adolf és társa.



1919 vége
(Kondor Adolf ötvennégy évesen, 1920-ban halt meg.)

469. Tárház utca 6. (képek még: Só utca 3.)

•Az első világháború után hozta létre Zob Elemér nyugalmazott százados Autóforgalmi Vállalatát.



1920

•A személygépkocsik kölcsönzésével, áruszállítással foglalkozó Nagykanizsai Autóforgalmi Rt. 1921-től működött; garázsai, műhelyei itt voltak.

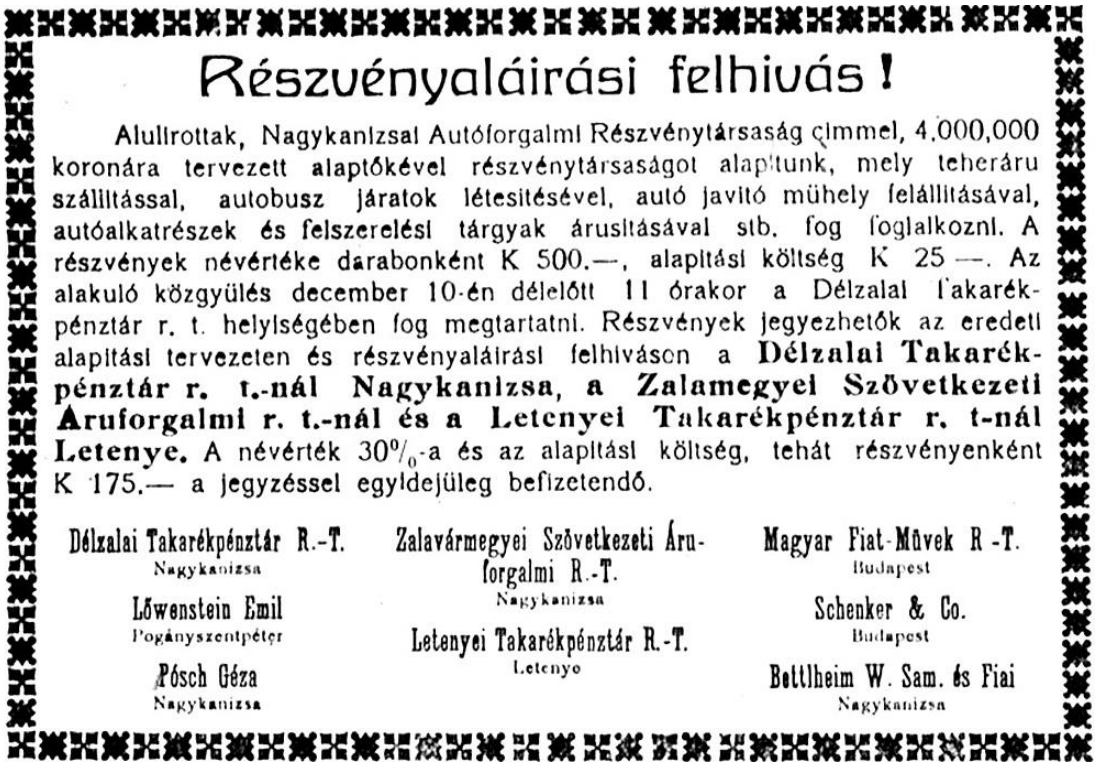

1921



1922

Nem lehetett igazán nyereséges a tevékenység, mert 1923-ban a társaságot felszámolták, anélkül, hogy az autóbuszjáratok tervezett indítása megtörtént volna.





•Még 1923-ban döntött Kaiser és Strasser egy kötő- és szövőgyár alapításáról, amelyet itt építtettek fel. Az üzem létesítéséhez valószínűleg felhasználták a már létező épületeket is.
1925-ben, amikor az elnevezés mellett („Nagykanizsai Kötszövőgyár Strém és Társai”) részben változott a tulajdonosok személye is, a Strasser József és Récsei Imre (1891-1944?) által vezetett üzemet modernizálták. 80-90 munkással (főleg nőkkel) állított elő kötött árukat.
Később a gyár az „Ideál” nevet kapta. 1937-ben Rosenberg Oszkár (1875-1944), Récsei Imre és Strasser Károly voltak tulajdonosai.
Az épületekben azóta is ipari jellegű tevékenység folyik.



1926 és 1937



Részlet a cég 1944-ben használt borítékáról
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

•Itt említem, hogy már 1911-ben tervezte Dobó Márton (1920-ban, 52 évesen halt meg) autóbusz vállalat létesítését. 18-20 üléses járműveit a Teleki utca vége és Kiskanizsa, a Magyar utca vége és a vasútállomás, a sörgyár és a honvédlaktanya (Dózsa György út) között akarta közlekedtetni.
•1919-től az Amerikai Automobil Forgalmi Vállalat járatta autóbuszát a Központ (Centrál) Szálló és a vasútállomás között.
•1927-től a – Sághy (Saághy) Dezső által vezetett – Nagykanizsai Autóbusz Vállalat már három (32 férőhelyes, sárga) buszt is közlekedtetett.
Ezek az Erzsébet térről indultak több irányba.

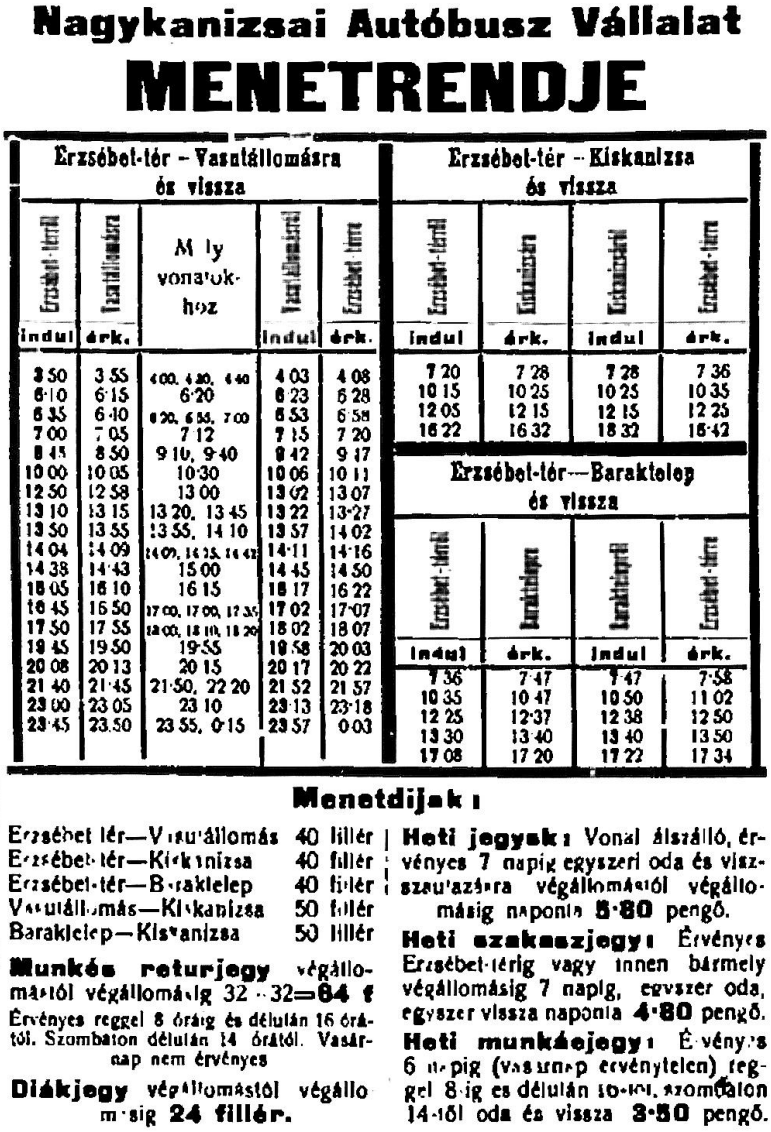

Nagykanizsai Autóbusz Vállalat

MENETRENDJE

Erzsébet-tér – Vasutállomásra és vissza

Erzsébet-térről	Vasutállomásra	Milyen vonatokhoz	Vasutállomásról	Erzsébet-térre
indul	érk.		indul	érk.
3 50	3 55	4·00, 4·30, 4·40	4 03	4 08
6·10	6·15	6·20	6 23	6 28
6 35	6·40	6·20, 6·55, 7·00	6 53	6 58
7 00	7 05	7 12	7 15	7 20
8 45	8 50	9·10, 9·40	9 42	9 47
10 00	10 05	10·30	10 06	10 11
12 50	12 58	13 00	13 02	13 07
13 10	13 15	13 20, 13 45	13 22	13·27
13 50	13 55	13 55, 14 10	13 57	14 02
14 04	14 09	14·09, 14·25, 14·42	14·11	14·16
14 38	14·43	15 00	14 45	14 50
16 05	16 10	16 15	16 17	16 22
16 45	16 50	17·00, 17·00, 17·35	17 02	17·07
17 50	17 55	18·00, 18·10, 18·20	18 02	18 07
19 45	19 50	19·55	19 58	20 03
20 08	20 13	20 15	20 17	20 22
21 40	21·45	21·50, 22 20	21 52	21 57
23 00	23 05	23 10	23·13	23·18
23·45	23.50	23 55, 0·15	23 57	0·03

Erzsébet-tér – Kiskanizsa és vissza

Erzsébet-térről	Kiskanizsára	Kiskanizsáról	Erzsébet-térre
indul	érk.	indul	érk.
7 20	7 28	7 28	7 36
10 15	10 25	10 25	10 35
12 05	12 15	12 15	12 25
16 22	16 32	16 32	16·42

Erzsébet-tér—Barakttelep és vissza

Erzsébet-térről	Barakttelepre	Barakttelepről	Erzsébet-térre
indul	érk.	indul	érk.
7 36	7·47	7·47	7·58
10 35	10 47	10 50	11 02
12 25	12·37	12 38	12 50
13 30	13 40	13 40	13 50
17 08	17 20	17 22	17 34

Menetdijak:

Erzsébet tér—Vasutállomás	40 fillér
Erzsébet-tér—Kiskanizsa	40 fillér
Erzsébet-tér—Barakttelep	40 fillér
Vasutállomás—Kiskanizsa	50 fillér
Barakttelep—Kiskanizsa	50 fillér

Munkás returjegy végállomástól végállomásig 32 + 32=64 f

Érvényes reggel 8 óráig és délután 16 órától. Szombaton délután 14 órától. Vasárnap nem érvényes

Diákjegy végállomástól végállomásig **24 fillér.**

Heti jegyek: Vonal álszálló, érvényes 7 napig egyszeri oda és visszautazásra végállomástól végállomásig naponta **5·80** pengő.

Heti szakaszjegy: Érvényes Erzsébet-térig vagy innen bármely végállomásig 7 napig, egyszer oda, egyszer vissza naponta **4·80** pengő.

Heti munkáejegy: Érvényes 6 napig (vasárnap érvénytelen) reggel 8-ig és délután 16-tól, szombaton 14-től oda és vissza **3·50** pengő.

Az első menetrend 1927 februárjából

A tényleges igények megismerésével újra és újra változtatni kellett a menetrenden. Járatok megszűntek, újabbak születtek, más végállomásokkal is próbálkoztak: Zrínyi sportpálya (Virág Benedek utca), Sánc, Lazsnak, köztemető.
A helyi járatok rendszerének kialakítása nem ment zökkenőmentesen.
Szó szerint sem. Előfordult, hogy a kiskanizsai illetve a ligetvárosi járatot szüneteltetni kellett. Az utcák burkolata volt helyenként olyan rossz állapotban, hogy annak elviselését sem a járművektől, sem azok utasaitól nem lehetett várni. A sofőrökkel sem volt minden rendben. Ki-kihagytak megállóhelyeket, máskor ismerőseiknek szívességet téve szaporították azok számát.



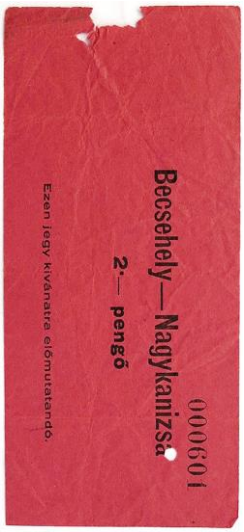



Nyilt-tér.*)

A Nagykanizsai Autóbusz Vállalat Sághy Dezső és Tsa cég tulajdonát képező vállalatot megvettük és felkérjük a hitelezőket, hogy követeléseiket 3 napon belül jelentsék be, ellen esetben azért nem vállalunk felelősséget.

Nagykanizsavidéki Autóbusz Vállalat, Unger és Teutsch.

*) E rovat alatt közlöttekért sem a szerkesztőség, sem a kiadóhivatal nem vállal felelősséget.

1930
(Teutsch Gusztáv és ifjabb Unger Ullmann Elek közleménye.)

•1928 tavaszán jelent meg a Deák téren a MÁVART két Mercedes-Benz busza és ezzel elkezdődött a távolsági járatok indítása a város környékére.
A döntést a szükség hozta. A Letenyére vezető vicinális vasútvonal építéséről melengetett régi-régi álomról kiderült, hogy gazdaságilag megalapozatlan. Pótlására – a személyforgalom tekintetében – maradt az autóbuszos megoldás. Gondok így is maradtak. A legfontosabbnak ítélt Nagykanizsa-Letenye-Lenti vonalon a megyei utak ekkoriban buszokkal még járhatatlanok voltak. Választás nem lévén, az első autóbuszok Kaposvárra indultak. Még így is kimaradtak időnként járatok, mert az utak erre sem voltak igazán megfelelőek, a kocsik gyakran szorultak javítgatásra.

Ráadásul a vonatozás jóval olcsóbb volt, így a járművek kihasználatlanul közlekedtek. Negyed év múlva – az igényekhez inkább alkalmazkodva – már csak Böhönyéig jártak e buszok.

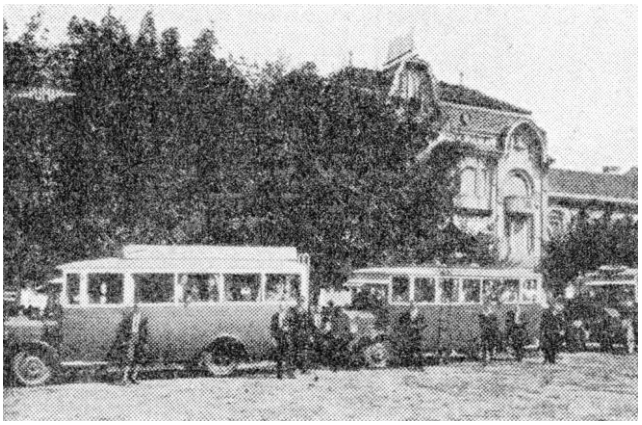

Buszok a Deák téren 1928-ban
(Neumann Rezső felvétele.)

470. Teleki László út





A sarokház a bontás előtt
(A Teleki út 2. számú sarokházat Tuboly-házként említi egy 1886-os újságcikk.)




Az utca eleje a 2009 novemberében végzett bontások után





Balra a Teleki út 1. szám alatti sarokház (Berdin-ház) a 20. század legelején
(Az épületben Matán Ödön szatócsboltja. Matán ötvenhat évesen, 1926-ban halt meg.)



Az üzlet 1930-ban
(Bazsó Lajos kereskedő – Bazsó József testvére – 1887-től 1936-ig élt.)


A hajdani Cvetkó-ház (Teleki út 46.) az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•1772-ben még Szigeti utca volt a neve.
Ezt követően a Sopron (Soproni), majd a Pécsi nevet viselte az utca, de volt egy időszak, amikor párhuzamosan is használták ezeket. Például, 1870-ben még említik Sopronyi utca névvel.
A Pécs felé vezető út hajdani, logikusnak nem tűnő elnevezését ifj. Makoviczky Gyula azzal magyarázta, hogy erre fuvarozták áruikat (Pécs felé) a soproni kereskedők.
•Feljegyezték, hogy az 1787/88 tanévben már másodszor pusztított akkora tűzvész az utcában, hogy az Eötvös téri gimnáziumot is leégéssel fenyegette.





Teleki László (1861)

•Az utca ma az 1861-ben meghalt Teleki László gróf nevét viseli.
A gróf halála után, a helybéliek arcképe megfestetéséhez az anyagiakat adakozással szándékoztak előteremteni. A megemlékezés tiltva volt, így a rendőrséggel mulatságként engedélyeztették a Zöldfa fogadóban tartott népes összejövetelt. A bevétel megfelelő volt, a festmény elkészült.
Ha eddig semmit sem tudott a rendőrség a történésekről, ekkor már igen, mert a képet elkoboztatta Szakonyi rendőrkapitány.
Lakásán tartotta a kiegyezésig, amikor aztán – sokak meglepetésére – hivatalában függesztette ki. Sőt!
Maga javasolta, hogy a Pécsi (Soproni) utcát Teleki Lászlóról nevezzék el. 1873-ban ez meg is történt.
1900-ban a Teleki utca elnevezést Teleki útra változtatták.
A kép az első világháború idején még a városházán volt, későbbi sorsát nem ismerem.
•1908-ban kezdték kockakővel fedni az utat. 1910-ben bővítették a burkolt részt.
•Az utca teljes északi oldala lebontásra került a lakótelep építése miatt.







471. Teleki út 4.

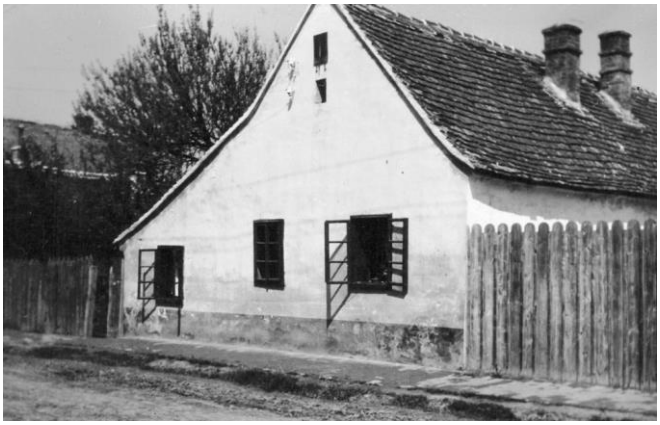

Ketting Klára 1940-es felvétele
(indafoto.hu)



Török Tibor 1980 körül készült felvétele









•Áll még* az öreg ház, amely Bentzik József, a mészárosok céhe utolsó céhmesterének tulajdona volt az 1870-es években.
Bentzik József már 1848-as feljegyzésekben is mészárosként szerepel. 1894-ben halt meg.
A házat utána az unoka, Bentzik Ferenc ügyvéd birtokolta.



Bentzik Ferenc ügyvéd

(* Az utca mentén álló épületet 2009 szeptemberében, a hátsó részt 2014 novemberében bontották le. Az utóbbiból származó tégla képét a Honvéd utca 38. címen láthatja.)
•1885-ben Bátorfi Lajos adta közre az egyik helyi lapban a városi levéltár 1813-as kimutatását, amely az akkori nemesi felkelés támogatására indított gyűjtés adakozóit veszi számba.
A listában az alábbi kanizsai céhekről tesznek említést:
„szüts és szijjártó”, „asztalos és lakatos”, „takáts”, „csizmadia”, „pintér”, „bognár”, „kováts”, „magyar varga és botskor”, „gerencsér”, „mészáros”, „kőmíves és áts”, „német varga”, „magyar szürszabó” és „gombkötő”.

472. Teleki út 6.







A mester (1883)



Kocsik szerelése (1896)

•Bár átalakítva, de áll még* a ház, amelyben 1908-ig Tóth József (76. évében, 1922-ben halt meg), messze földön ismert kovács és kocsigyártó műhelye működött. A ház az 1860-as térképen már szerepel. Az „U” alakú épület teljesen elfoglalta az utcai oldalt, viszont nem nyúlt mélyen az udvarba.



1907

•1908-ban a műhelyt átvette Bazsó József (1879-1962) és megszerezte a ház tulajdonjogát is.



1908



Bazsó József és Bazsó Sándor 1912-es hirdetése



1913
(Vis a vis: ülések egymással szemben.)

Ekkoriban épülhettek meg a telek mindkét szélén az udvari szárnyak. Bazsó is elismert figurája lett Kanizsa iparos-társadalmának.

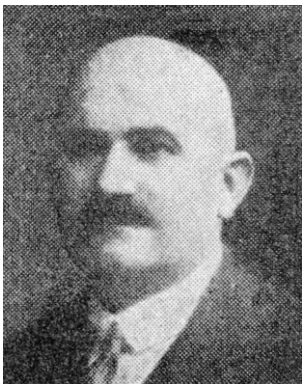

Bazsó József

1919-től tíz éven át volt az Ipartestület elnöke. 1927-ben hozta létre a Zalavármegyei Ipartestületek Szövetségét, amelynek első elnöke lett.





1926 és 1928

Bár Bazsó József kocsigyártó vállalkozása a cégbírósági bejegyzés szerint csak 1944-ben szűnt meg, az 1928 utáni időszakból nem találtam működésére utaló adatot.
•Mint az alábbi hirdetésből is látható, 1931-ben itt ajánlotta szolgálatait Porr Jenő (hatvannégy évesen, 1937-ben halt meg) gépészmérnök. Egyszerű mezőgazdasági gépeket kínált.
(Porr korábban üzemvezető mérnökként dolgozott a Weiser-féle gyárban. 12 évnyi munkaviszony után, 1922-ben lett a Merkur vasművek üzemvezetője.)



1931




A 2012 elején még álló, kiürített épületek északról és délről




A két épület, amely leginkább kelti egykori műhely benyomását

Érdekes, hogy előállításukhoz saját öntödét is működtetett, akárcsak később, a Király utca 4. szám alatti új telephelyén (az 1937-es címtár szerint már ott dolgozott).

A későbbiekben e helyen „Porr Jenő utóda Tompos Imre” név alatt folyt a mezőgazdasági gépek készítése.
•A ház mai állapota valamikor a második világháború után alakult ki: az addig elkészült részekből csak a nyugati oldal maradt meg.
* Az utca mentén álló ház 2009 szeptemberében lebontásra került. Egy „pecsétes” téglájának fényképét a Kossuth tér 7. számú épületről szóló részben láthatja. A telek hátsó feléről 2014 novemberében távolították el az építményeket. A következő felvételek innen származó téglákról készültek. Továbbiakat talál az Ady utca 00. és a Fő út 11. című részekben.

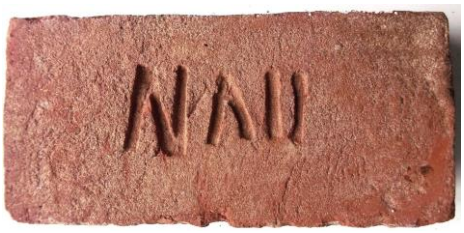



473. Teleki út 11. és 13. (korábbi számozás szerint)

•1887-ben a 11. szám alatt építette fel saját lakóházát (korábbi háza helyén) Sallér Lajos (1842-1905) építőmester.

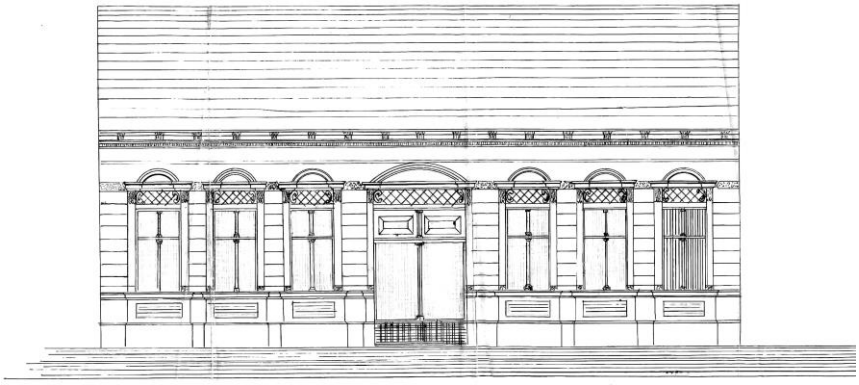

Az utcai homlokzat
(TGYM)

•Sallér jelentős kanizsai épületek sorát tervezte, emelte.



Sallér Lajos
(TGYM)



(TGYM)

Ugyanakkor nyolc éven át (1885-től 1893-ig) volt tűzoltóság főparancsnoka, sok éven át vezette alelnökeként az Ipartestületet. Halálakor is elnöke volt a Nagykanizsai Általános Betegsegélyező Egyletnek.
A Kanizsáról elszármazott Sallér Aladár (valószínűleg Sallér Lajos fia) orvos zene- és nótaszerzőként tette ismertté magát. Siófoki sírja egyike ott azoknak, amelyek helyi védettséget kaptak.
1908-ban a „Zala” közölte két nótája szövegét:

Árván maradt kiskertemben…

Árván maradt kiskertemben nem nyílnak virágok,
Hűtlenné lett a kedvesem, nincs, ki gondol rájok.
Esküdöztem, hogy megvetlek, de szememmel csak
[kereslek, kereslek;
Úgy verjen meg a nagy Isten, úgy áldjon meg,
[amint engem;
S megtudod, mit szenvedek.

Lehullott a legszebb csillag az ég közepéről,

Elvágyom én messze-messze erről a vidékről,
Elmegyek egy más világba, ahol szívem szent
[imája, imája
Meggyógyítja a lelkemet, mígnem a sír majd
[eltemet
S nem szeretlek hiába.

Szép a hajnal

Szép a hajnal ezüst színű ruhája,
Szebb az alkony aranyozott sugára,
De legszebb nekem az egész világon:
Gyémánt szemed ragyogását, ha látom.

Hátha ismeri valaki – a szintén általa írt – zenéket is.
•1916-ban hirdette műtermének itteni megnyitását Novák Frida fényképész.


Fényképmű'erem megnyitása!

Van szerencsém a nagy érdemű közönség becses tudomására hozni, hogy fényképészeti műtermemet Teleky-ut 11. szám alatt a Sallerféle házban március 1-én megnyitom a kérem szülővárosom közönségének nagy lelkű pártolását

Novák Frida.



Az 1926-os címtárban már nem találjuk nevét.
•A szomszédos 13. számú ingatlan adott helyet Mankovits István (1896-1968) építési vállalkozásának és műkőüzemének.

Mankovits István
építésivállalkozó
Műkő-és betonvállalata
NAGYKANIZSA

Családja még a házsor bontásakor itt lakott.



Teleki út 13.
(Balra a 11. számú ház egy része bontás előtt és után.)
(A képek eredetije Török Zsuzsanna (Szenczi Jánosné) birtokában.)

Mankovits István unokájától, Szenczi Jánosnétól tudom, hogy az utca északi oldalának bontása kezdetben csak a 11. számú épületig jutott, mert a „hivatal” késlekedett a többi ingatlan kisajátítási eljárásával. A család költözését végül egy markológép gyorsította fel, amely valamelyik reggel „benézett” fürdőszobájukba. Emlékezetük véletlen balesetként őrzi a történteket.
•Mankovits István az 1930-as évek második felében már a város közismert építési vállalkozójának számított. Első világháborús emlékművek sorát emelte. Előbb városi és járási ipartestületi alelnök lett, majd 1943-ban a szervezet elnökévé választották.



Mankovits az első világháború olasz frontján
(Török Zsuzsanna (Szenczi Jánosné) jóvoltából.)

Így aztán a háború után valószínűsíthetően a megbízhatatlanok közé sorolódott. Szakértelmén túl, talán „nevelési céllal” is választották épp őt az Erzsébet (Szabadság) téri szovjet emlékmű megvalósítására.
A máig megőrződött történet szerint az alkotás két oldalára helyezendő ágyúk kerekein a „gumik” annyira élethűre sikeredtek, hogy az építést vezető szovjet tiszt guminak is hitte azokat. Miközben ordítozva kérte számon a mesteren az előírt beton használatát, dühödten rúgott a kerékbe. Csonttörés győzte meg a műköves munka kifogástalanságáról.

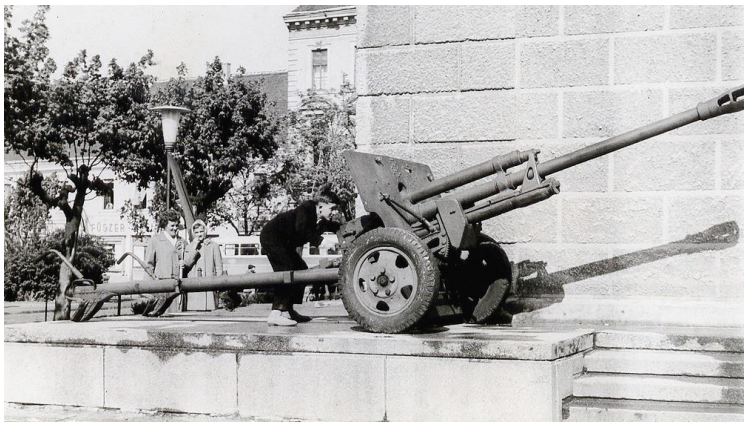
A két ágyú egyike 1960-ban
(Vízvári József jóvoltából.)

Ugyancsak 1945-ben bízták meg Mankovits Istvánt a köztemető szovjet parcellájában a központi obeliszk és a síremlékek elkészítésével.





(Török Zsuzsanna (Szenczi Jánosné) jóvoltából.)

474. Teleki út 14.

•A Teleki úton – több helyen is – működött elemi iskola.



1939 (TGYM)


Felvétel 1975-ből

A 14. szám alatt ma is áll egyikük épülete, amelyikben még a második világháború után is sokáig iskola működött. Ezt 1886-ban emeltette a város Sallér Lajossal a korábbi ház helyén. Plosszer Ignác tervezte.
Itt alakították ki a népiskolai gyakorlókertet is. Kertésze Szeidl (Seidl) Lipót lett.



•Cser József itteni házát 1873-ban vette meg a város az örökösöktől és már akkor iskolává alakíttatta.
•Cser 1868-ban halt meg, közvetlenül az után, hogy a város utolsó strázsamestereként nyugdíjazták.
1848-ban a választópolgárok névsorában egy Cser József, mint szűcs szerepel. Ugyanakkor, az akkori helyi történésekben szerepel Cser József városi őrmester. Az őrmester fiának – Cser József (1837-1913) tanítónak – 1848 és 1849 kanizsai eseményeiről írt visszaemlékezése a helytörténet fontos adaléka.






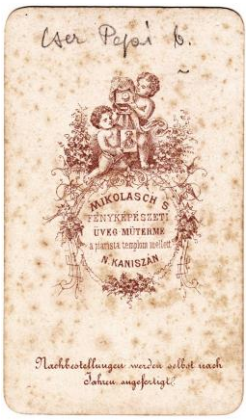

Valószínűleg mindkét fénykép a strázsamesterről készült

475. Teleki út 17. és 19. (korábbi számozás szerint)


Teleki út 17. az 1960-as években

•Volt két tanterem a 17. számú Bentzik-házban is. Ezeket azonban valószínűleg csak az első világháború idején használták, amikor a katonaság iskolák és tantermek sorát foglalta le hadicélokra.
1927-től a ház hátsó részét a város bérelte, hogy az addig a Hunyadi és Rozgonyi utca sarkán álló épületben lévő óvodája itt működhessen.
•Az eredeti (korábbi) ház a hagyomány szerint Bentzik Józsefnek (74 évesen halt meg 1866-ban), a mészáros céh utolsó mesterének volt tulajdonában (a céhládát még ma is őrzik a leszármazottak). Őt Ferenc nevű fia (68 éves volt 1898-as halálakor) és unokája, ifjabb Bentzik Ferenc (1854-1926) követte a sorban.



Idősebb Bentzik Ferenc (TGYM)

Előbbi a sánci uradalom bérlője, utóbbi ügyvéd, a város tiszti ügyésze, sokáig a Dél-zalai Takarékpénztár Rt. és a Polgári Egylet elnöke volt.
A város életében jelentős szerepet játszó Bentzikek kanizsai jelenlétéről 1723-tól, tíz generáción át talált adatokat az egyházi anyakönyvekben Dénes Gyula.



A Teleki út 17. és 19. szám alatti házak az 1970-es években
(Török Tibor felvétele.)

•A Bentzik-ház keleti szomszédságában állt Eperjesy Sándor háza.
A jogi végzettségű Eperjesy 1865-ben költözött Kanizsára a város jegyzőjének. 1867-től ügyvédként tevékenykedett.
1870-ben alapítója és egyben igazgatója, majd élete végéig elnöke lett a Dél-zalai Takarékpénztárnak. Jelentős szerepet játszott a város más pénzügyi, kereskedelmi, ipari részvénytársaságainak irányításában. Idővel a város politikai életének is egyik legbefolyásosabb alakjává vált.
Említésre méltó, hogy szinte még gyermekként szegődött Damjanich honvédjei közé. A fegyverletételkor már tiszt volt. Így a következő két évet Tirolban tölthette a császári sereg közlegényeként.




Eperjesy Sándor (1831-1906) (TGYM) és a család 1892-ben készült síremléke a köztemetőben

476. Teleki út 18.

•Itt volt a Mantuano-ház.
A város kéménysepr̋einek sorát adó család olasz származású.
1848-ban a választópolgárok lajstromában Mantuano Rudolf (1872-ben, hetvennégy évesen halt meg) neve található. Ő is kéményseprő volt, tagja a helyi nemzetőrségnek.
Fia, Mantuano József (1842-1901) – az itteni ház tulajdonosa – a 19. század utolsó negyedében a város határain túl is elismert képviselője volt szakmájának.
Unokája, Márffy-Mantuano Rezső (1869-1940) jogász lett, a két világháború között több éven át képviselte az országot a Népszövetség genfi munkaügyi kongresszusán.
1926-ban követ, meghatalmazott miniszter lett.
•A kéményseprő szakmával kapcsolatos adat, hogy 1909-től Berlász Jenő szerkesztésében adták ki Kanizsán a kéményseprősegédek lapját, a Jövendőt.

477. Teleki út 20.

•Már nem áll a ház, amely a 20. század első évtizedeiben Grünfeld Mór – Mező Ferenc apja – tulajdonában volt. 1930-ban, hetvennégy évesen hunyt el.
•Dr. Mező Ferenc tanár, irodalom- és sporttörténész „Az olimpiai játékok története” című munkájával 1928-ban, az amszterdami olimpián aranyérmet nyert.



Mező Ferenc (1885-1961)



Teleki út 24.

•Lásd: Fő út 15.





478. Teleki út 27. (korábbi számozás szerint)

•A már lebontott ház és telke (ebből később leválasztották a 27.a számú részt) Martinkovics Károly (1879-ben, ötvenhét évesen hunyt el) ügyvéd tulajdonában állt.



A ház (jobbra) az 1970-es évek első felében (TGYM)

Martinkovics 1848-ban nemzetőr kapitány volt, a szabadságharc vége Komáromban érte, az 56. zászlóalj kapitányaként.
1867 és 1872 között a kapornaki járás (ide tartozott Kanizsa is) főszolgabírójaként dolgozott.
Felesége, Győry Vilma volt a Kisdednevelő Egyesület első elnöke.
•A századforduló tájékán Thomka Endre városi tanácsos birtokolta az ingatlant. A változatos városházi beosztásokban dolgozó Thomka 1908-ban halt meg. 74 éves volt akkor.
•A Nagykanizsai Fémárugyárat Hirschler Ferenc alapította 1924 elején. Az év végén aztán továbbadta cégét üzemvezetőjének, Szegő Lászlónak. A továbbiakban eredeti tevékenységét folytatta norinbergi, díszmű- és rövidáru kereskedőként. 1944-ben halt meg.



1924-es hirdetésében Szegő e címen várta felvételre a munkásokat üzemébe, amit a továbbiakban csak bicskagyárként emlegettek. Nem sikerült még tisztáznom, hogy a „gyár” itt működött-e.
•Az sem világos, hogy Szegőnek milyen kapcsolata volt az üzem utódjával, a SZELA Bauer és Társa Fa- és Fémárugyár névvel 1933-ban alapított céggel (SZELA: Szegő László?). Ezt ugyancsak bicskagyárnak nevezték a mindennapokban. Alapítói Bauer József és dr. Eicher Árpád voltak. Utóbbi helyett 1937-ben Bauer testvére, Márton társult a cégbe.
Az 1937-es címtár szerint az üzem a Zárda utcában (a Zárda utca 5. szám alatti, volt játékgyári épületben) működött. Ekkoriban nagyjából húsz munkást foglalkoztatott. Fanyelű bicskákat, faipari fúrókat készítettek.
Bauerék 1944-ig működtethették vállalkozásukat, amelynek akkoriban (1939-től) már Bauer és Társa Fa- Fém- és Szerszámárugyár volt a neve.
•A házat 1978-ban bontották le.

479. Teleki út 34.

•A jelenleg ipari-kereskedelmi jellegű ingatlan a két világháború között Bäder Samu kereskedő tulajdonában volt.



Akkoriban kerthelyiséges vendéglőjét működtette benne, de már az első világháború előtt is a tulajdonos, Goldmann Ignác vendéglőjének adott helyet.



1911
(Goldmann 1930-ban, hatvanhárom évesen halt meg.)

Akárcsak a „Hattyú” (Teleki út 43.), e vendéglő is alkalmas volt a kocsival érkezők fogadására is.

480. Teleki út 35. (korábbi számozás szerint)

•A háború előtt is működött már katonai intézmény az utcában.
E helyen volt a „Cs. és Kir. 5. számú lóavató-bizottság” kis laktanyája és (30-40 ló számára) istállója.

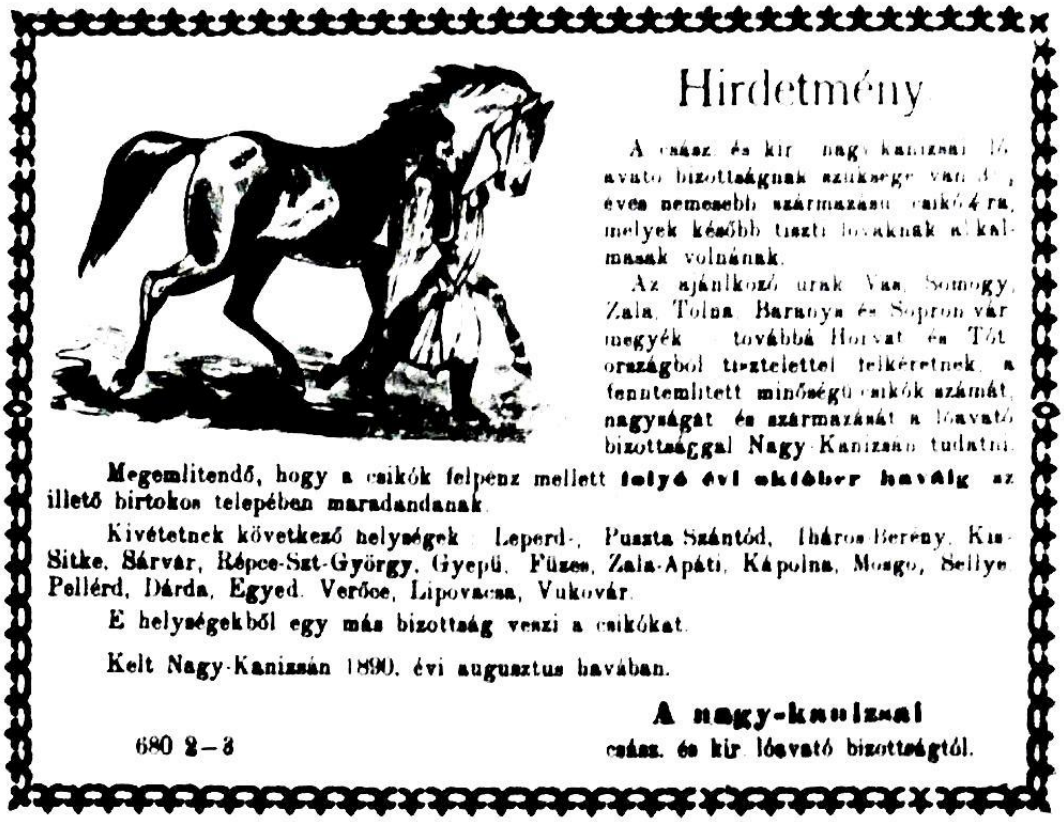

Hirdetmény

A cs. és kir. nagy-kanizsai lóavató bizottságnak szüksége van 4 éves nemesebb származású csikókra, melyek később tiszti lovaknak alkalmasak volnának.

Az ajánlkozó urak Vas, Somogy, Zala, Tolna, Baranya és Sopron vármegyék továbbá Horvát és Tótországból tiszteletteljesen felkéretnek a fenntemlitett minőségü csikók számát, nagyságát és származását a lóavató bizottsággal Nagy-Kanizsán tudatni.

Megemlitendő, hogy a csikók felpénz mellett folyó évi október haváig az illető birtokos telepében maradandanak.

Kivétetnek következő helységek: Leperd-, Puszta Szántód, Iharos-Berény, Kis-Sitke, Sárvár, Répce-Szt-György, Gyepü, Füzes, Zala-Apáti, Kápolna, Mosgo, Sellye, Pellérd, Dárda, Egyed, Verőce, Lipovacsa, Vukovár.

E helységekből egy más bizottság veszi a csikókat.

Kelt Nagy-Kanizsán 1890. évi augusztus havában.

A nagy-kanizsai cs. és kir. lóavató bizottságtól.

680 2—3

1911-ben átköltöztek a Kis Sörház telkére (Ady utca 29.).
•Ezt követően a pénzügyőrség helyi egysége települt az ingatlanba. Hatáskörük a városra és a pacsai járásra terjedt ki.
Innen távoztak az 1943-ban elkészült Király utcai pénzügyi palotába.

481. Teleki út 36.

•Ugyancsak iskolaként használta a város az itteni Thomka-házat 1873-tól a világháborúig, 1900-ban meg is vásárolta azt. Akkor már katonai kórházzá, majd szegényházzá szándékoztak alakítani. A világháború idején (1917-ig) a hadikórház egyik egysége kapott helyet a kiürített iskolában.
1917-ben a Keresztény Jótékony Nőegylet segítségével sikerült a szegényház normális működésének feltételeit kialakítani. Az utcafront négy (a helyi lap szerint: hatalmas) szobáját szánták az intézmény gondozottjainak; kettőt a nőknek, kettőt a férfiaknak. A házat vezető apácákat a Paulai Szent Vincéről nevezett Irgalmas Nővérek Rendje biztosította. Ők az udvari részben laktak.
A következő zavaros években szünetelhetett működése, de újra olvashatunk munkájáról a helyi lap 1920-as évfolyamában. Akkor két apácával, öt szobával, harmincöt férőhellyel rendelkeztek.
Az igények ekkor is meghaladták a lehetőségeket, még úgy is, hogy több szegényt fogadtak be, mint ami a hivatalosan engedélyezett szám volt. Nagy gondot jelentett az is, hogy a betegeskedőket nem tudták az egészségesektől elkülöníteni.
Anyagi gondjaikon nagy konyhakerttel, disznók hízlalásával igyekeztek enyhíteni.
•Az intézmény elődjét a város – az Ady utcai Ispita lebontása után – a Kossuth tér 14. számú telken állt öreg parasztházban működtette. Nyomorúságos körülményeket biztosító épület volt, két szobával és konyhával.
A költségvetés terheinek csökkentése szándékával bevezetésre került a „városi szegény” kategória. 1910-ben a helyi lap röviden összefoglalta, hogy miféle feltételek teljesítésével lehetett bekerülni (vagy mégsem kerülni be) e „kivételezettek” közé.

„Hogyan lesz az ember városi szegény?

Az adózó közönség azt hiszi, hogy az egyedüli kvalifikáció erre a szegénység. Pedig ez a nézet téves, mert ehhez sok más kellék és hivatalos írás is szükséges.

Elsősorban szükséges, hogy a szegény ember kanizsai illetőségű legyen, és ez rendben van.
Szükséges, hogy az ember olyan szegény legyen, mint a templom egere.
Szükséges, hogy szegénysége mellett nyomorék is legyen.
Szükséges, hogy magának orvosi bizonyítványt szerezzen.
Szükséges, hogy kérvényt adjon be, és ha már mindezeknek a követelményeknek eleget tud tenni:
Szükséges, hogy üresedés legyen számára, mert ki hinné, a koldus-céh „numerus clausus". Addig, míg valaki közülük meg nem hal, nincs üresedés.
Ha nem így volna, Pévec György nagykanizsai illetőségű szegény nyomorék, aki orvosilag meg van vizsgálva és munkaképtelennek bejelentve, már régen városi szegény volna, de így szegény − csak privát szegény."

Ilyen feltétek mellett volt Kanizsán 1912 elején 215 városi szegény.
Tizenegyen fértek el a szegényházban. További ötvenegy szegény (akik ugyancsak képtelenek lettek volna önmaguk táplálkozását megoldani) házaknál volt elhelyezve. Utánuk havi tartásdíjat fizetett a város. A többiek hetente kaptak némi segélyt.
•A Teleki út 36. szám alatti házat a második világháború végén bombatalálat döntötte romba.

482. Teleki út 41. és 43. (korábbi számozás szerint)

•A 41. szám alatti házban lakott a két világháború között a könyvkötő, nyomdász és papírkereskedő Schless család.
A vándorkereskedő Schless Bertalan (Berthold) (1836-1904) 1870 tájékán került a városba.



(Kunics Zsuzsa jóvoltából.)
Amikor Bertalan két fia, Antal és Márton gyászjelentésükben elbúcsúztak Plischke Antal könyvkötőtől, tanítómesterüknek és főnöküknek nevezték.
(Plischke harmincnyolc éves korában, 1889-ben halt meg. Az Eötvös tér 1. szám alatt lakott. Talán ott volt műhelye is.)

A nevessé lett vállalkozását 1894-ben indító fiú, Schless Antal 1905-ben meghalt (37, másik adat szerint 35 évesen). A tevékenységet az 1874-ben született özvegye (Lehoczky Erzsébet) folytatta. Tőle a stafétabotot gyermekei vették át.

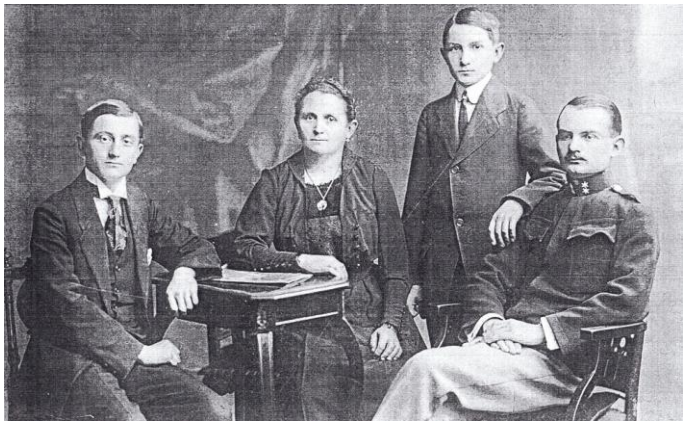

Az özvegy és fiai
(Balról: János, Gyula és Ferenc.)
(Schless Gyula jóvoltából.)



1920

Az 1926-os városi címtár könyvkötőként Jánost (1897-ben született) és Ferencet (1895-1931) említi közülük, a Deák tér 10. számot adja meg műhelyük címeként. Az 1901-ben született Gyula nyomdász végzettségű volt, aki később az Ady utca 8. szám alatt rendezte be műhelyét.



(Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) jóvoltából.)

•A nagy telken, amely nyugati irányban nem esett messze a Rózsa utca torkolatától (Teleki út 43.), „Hattyú” névvel működött fogadó, majd kocsma. Épületei már az 1860-as térképen ábrázolva vannak.
1882-ben Szigritz Róbert e néven árulta, a fogadóhoz tartozó hét holdnyi földdel együtt.

Vendéglő bérbeadás

A „Hattyú”-féle vendégfogadó (Teleki utcza) m. kir. italmérési joggal ellátva és hozzátartozó 7 hold (á 1600□°) szántó-földdel együtt, folyó évi október 1-től kezdve 3 esetleg 6 évig bérbe adatik. Minden közelebbi tudósítás a tulajdonosnál: Szigritz Róbert (Korona szálloda) vendéglősnél nyerhető.

1882

A 20. század elején idősebb Köő József (kilencven éves volt, amikor 1914-ben meghalt) működtette, a két világháború között pedig Horváth Ferenc. Ő már „Vigadó” névvel illette vendéglőjét.

483. Teleki út 79. (korábbi számozás szerint)

•A víztorony nyugati szomszédságában lévő területen állt az uradalom beszálló fogadóinak egyike, az „Ökör” (a 19. század elején „Szélmalom”, majd a közepén „Ökör”, a századfordulón „Vörös ökör”).
Legkorábban az 1760-as, 1770-es években épülhetett.

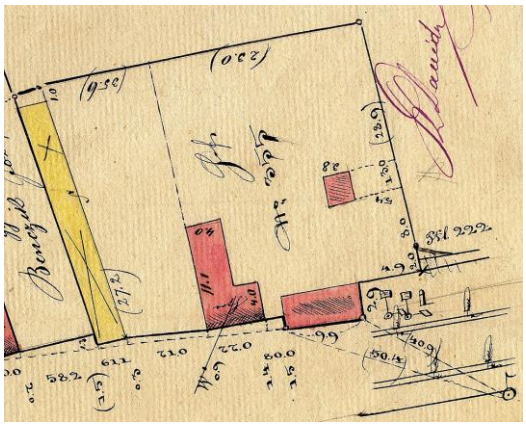

Az épületegyüttes az 1864-es térképen
(Alul az ingatlan Teleki út felőli oldala.)
(TGYM)

Az 1850-es években négy szobája volt. 1940-ben már nem állt.
A Szélmalom elnevezéssel kapcsolatban megjegyzem, hogy az 1786-os térkép itt (a telken vagy közvetlen közelében) egy szélmalmot jelez.

484. Teleki út 81. (korábbi számozás szerint) **(Víztorony*)**

•Már állt kisebb víztorony a Teleki utcai laktanyában, Ligetvárosban (a város határán túl Palinban is), amikor a víz- és csatornaművek kiépítése után 1927-re elkészült itt a városi víztorony.
Jendrassik Alfréd (1866-1935) neves, budapesti műépítész tervezte a 31 m magas, 700 m^3 űrtartalmú, 10 m vízoszlopmagasságú vasbeton építményt. A 16 oldalú sokszög sarkaiban álló pillérek között ívelt cement rabicfalak vannak.
A tornyot a helyi Városépítő és Ipari Építési Rt. kivitelezte. A rézből készült kupola a helyi Szepesy Imre munkája.



(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

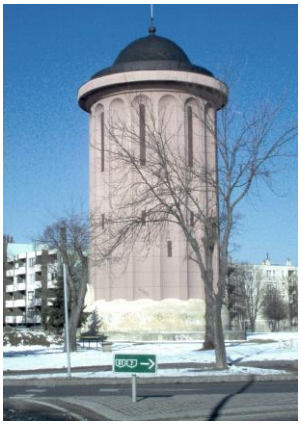



Az új számozás szerint a torony a Teleki út 19. szám alatt áll.
•Elkészülése után a város 4,5 km hosszú vezetékhálózatát 1929-ig 15 kilométerre bővítették.

485. Teleki út 83-105. (korábbi számozás szerint) **(Gyalogsági laktanya*)**

•Megmaradt része a Teleki út 21. szám alatt található. Elkészültekor azonban minden háza külön számot kapott. A 83. szám alatt, a laktanyától északra terült el a katonai kórház (barakkjai 1926-ban már nem léteztek), a Teleki út mentén, a kelet felé utolsó (ma is álló) épület viselte a legnagyobb, 105-ös házszámot. (Az utca északi oldalát, miután az ott álló kis házak mindegyikét lebontották, újra kellett számozni.)



IV. Károly

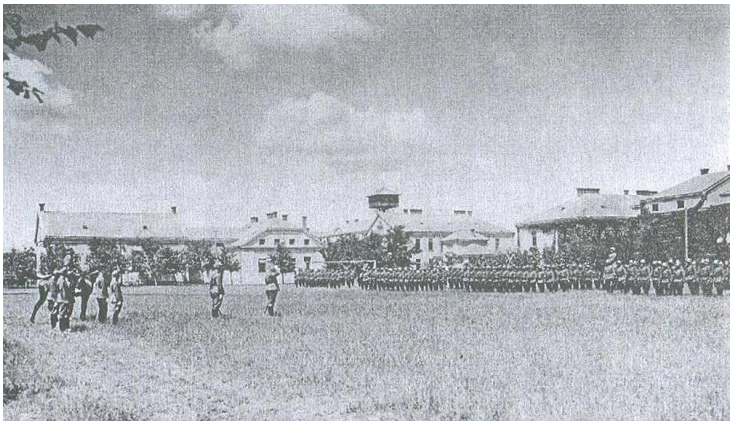

Az 1930-as években
(Középen a víztorony.)



A két világháború között



1942-ben



1943

•A Károly király laktanya 1915-ben, Merbl Arnold temesvári műépítész vállalkozásában épült, a Monarchia legnagyobb laktanyáira vonatkozó típusterv szerint, 21 holdat meghaladó területen, 1200 katona részére.
Rózsa Györgytől kaptam az információt, hogy Révai nagy lexikonja Körössy Albert Kálmán (1869-1955) építész munkájaként említi e létesítmény és a barakk-kórház tervét is. (Nem világos, hogy utóbbi a Csengery úti barakk-kórház, vagy az e laktanyától északra épített jóval kisebb számú, kórházként nem igazán használt egység.)

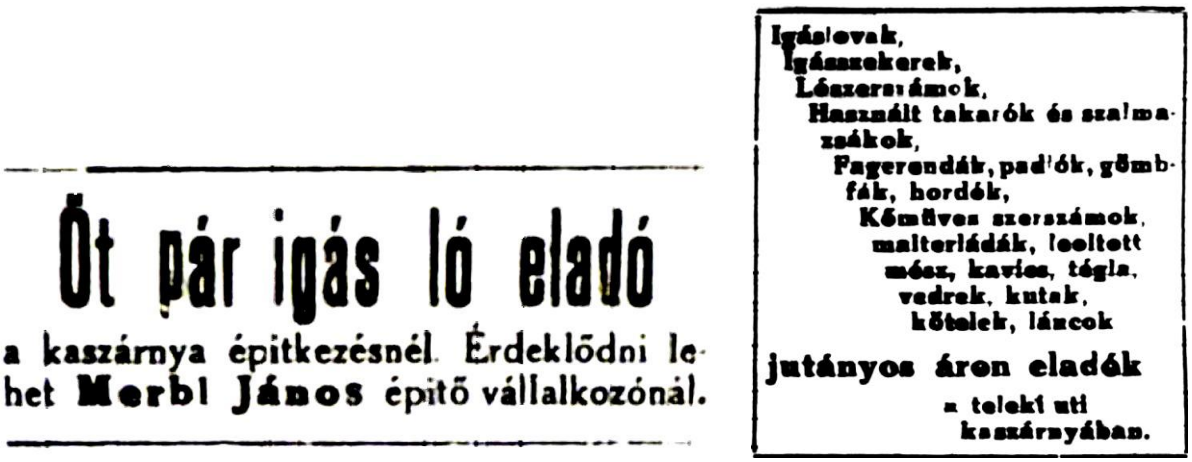

1916

•A háború miatt rohamtempóban építette 500 ember (hadifoglyok, katonák). Az anyagok szállításához ideiglenes keskenynyomtávú vasutat építettek a sánci vasúti őrházig.
A kaszárnya vízellátását három ásott és két artézi kúttal kívánták megoldani.
Felépítették a város (Palin és víztornya akkor még nem tartozott a városhoz) első víztornyát is, a négy emeletnyi magas vasbeton szerkezetet.
A laktanyát saját generátora látta el elektromos árammal.
Az utca mentén álló épületek mögött volt a négy (egy kivételével, 2006-ban lebontott) nagy, emeletes legénységi épület. Készült még két egyemeletes épület az utcai oldalon a gépfegyverosztály legénységének, illetve a parancsnokságnak. A többi kiszolgáló épület (köztük két istálló) földszintes volt.
Az akkor kialakított, az Attila utcához vezető makadámút (ma Hevesi út) mentén (az első legénységi épület mögött) állították fel a víztornyot.

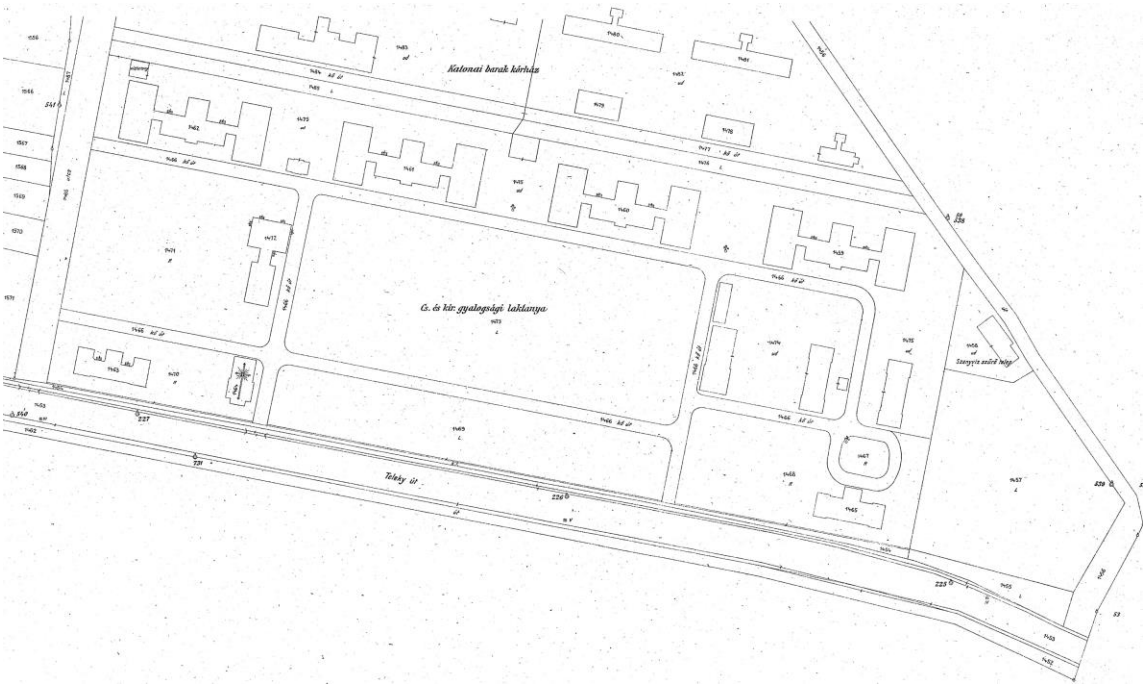

A laktanya az 1917-es térképen

Még álló épületek (az utca közelében):



A terv szerint ide kerültek az irodák és a gyengélkedő




A bejárati épület elülső felét kapta az őrség, az északi részt fogdának szánta a tervező



Az előző mögötti épület déli egysége ugyancsak az őrség számára készült, az északi, szélesebb rész tornateremként épült




A gépfegyverosztály legénységének háza

Már lebontott (az utcától távolabbi) épületek:

















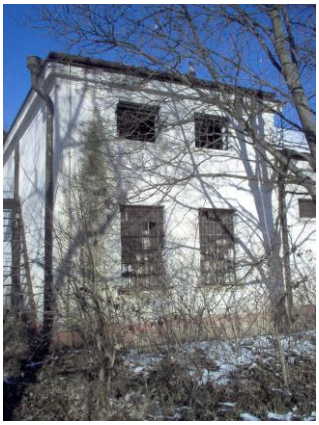

•A laktanya mögött, 82000 négyzetméteren, szintén 1915-ben – húsz, fából készült barakkal – katonai kórház létesült.

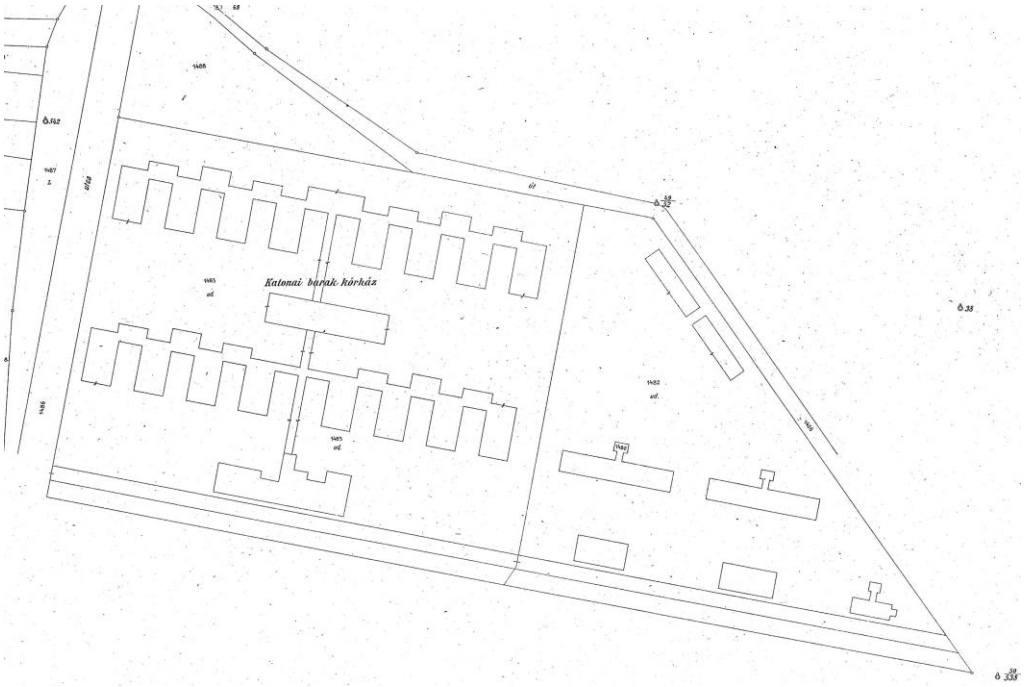

A kórház az 1917-es térképen

A 800 ágyas kórház 1916-ban Ligetvárosba költözött. A barakkokat pótlaktanyává nyilvánították a helyhiány miatt, ami aztán a katonák frontra kerülésével megszűnt.
•Már közeledett a laktanya átadásának tervezett időpontja, a császári és királyi tartalékkórház (kórtermek, irodák, műtő, gyógyszertár, raktárak és konyhák) pedig elkészülve várta személyzetét és a gyógyítandókat.
Hiába, mert a létesítményt behálózó vezetékekben egy csepp víz sem volt. A büszke víztorony pedig torony volt ugyan, de nem víztorony.
A város – vállalásának megfelelően – elindíttatta a két tervezett artézi kút fúrását, de az erre szánt összeg úgy fogyott el, hogy vizet nem találtak. Ekkor a hadsereg folytatta a munkát. Eredménytelenül, akár a város, pedig már százötven méteres mélység felé jártak.
1916 februárjában aztán közölte a helyi lap, hogy a hadvezetés végre – okulva az eddigi kudarcokból – a vízkutatás érdekes, de mindenhol bevált módját választotta. Kanizsára küldte szakemberét, a zágrábi Calussit. A cikk szerint Calussi azon kevesek közül való volt, akik titokzatos képességükkel és varázsvesszejükkel képesek voltak pontosan meghatározni a föld mélyében csörgedező vízerek folyásának irányát, a források helyét, sőt a vízmennyiséget is.
Az újságból megtudhatjuk, hogy Calussi sikerrel járt. Vizsgálódásai eredményeként rábökött a pontra, ahol 342 méter mélyre fúrva vendéglátói megtalálják majd vágyaik tárgyát a vizet, az elegendő vizet.

Kanizsai dolgával így végezve, a különleges adottságú vendég távozott. Várta Kőszeg, ahol szintén a hadsereg szorult segítségére.
Persze gyorsan kiderült, hogy a vízkeresés pálcás módszere sem fakaszt forrásokat. A kínzó vízhiány nyomán az illetékesek kényszerű, de a város számára annál hasznosabb döntést hoztak: a laktanyát is a Csengery úti barakk-kórház artézi kútjaiból kell ellátni vízzel.
1917-ben elkészült az összekötő vezeték, amivel megkezdte kiépülését a város vízvezeték-hálózata.
•Ekkor már az épületegyüttes kihasználatlansága okozott gondokat. Ezt szüntette meg a Marosvásárhelyről ide menekített katonai alreáliskola 400 növendékével. A katonai al-, majd főreáliskola 1916 és 1922 között működött itt. Kápolnaként használt épületük ma is létezik a Teleki utcai bejárat mellett.
1919 elején az akkor még marosvásárhelyinek tekintett intézményt véglegesen nagykanizsaivá nyilvánították.



Honvéd „tisztisarjadékok” az első világháború idején

A városba költözött iskola növendékeinek jelentős része természetesen a trianoni határokon túli térségekből származott. Ők voltak azok, akik szülőföldjük megszállása okán a nyári szünetre sem tudtak hazautazni. 1920 augusztusában velük gyalogolta körbe a Balatont a tanári kar, értelmes elfoglaltságot, egyben ismerkedési lehetőséget biztosítva a még sosem látott vidékkel.
1922-ben a város kérte (!) az iskola elvitelét Kanizsáról. A városvezetés a gimnázium végleges elhelyezésére törekedett: remélte, hogy a katonaság az iskola elköltözésével ki fogja üríteni a közös laktanyát (Sugár út 11.), amelyet megkaphat a gimnázium.
Pedig ekkorra az intézmény kezdett meggyökeresedni Nagykanizsán. Látványos belvárosi átvonulásaik, rendezvényeik miatt egyre többen érezték kicsit sajátjuknak is növendékeit. Talán legnagyobb sikerüket a Katonarétre szervezett tornaünnepségükkel aratták.

A főreáliskola még abban az évben Pécsre költözött. A világháború után néhány évvel a gimnázium valóban elfoglalhatta a közös laktanya épületeit.
•Hodák Sándor kutatásai szerint az alreáliskola többi diákjával együtt került Kanizsára Marosvásárhelyről Maszlay Lajos. A fiúból a későbbiekben nem csak katonatiszt, hanem jó vívó is lett. Annyira jó, hogy az 1948-as londoni olimpián tőrvívásban bronzérmet szerzett.


Maszlay Lajos

•A háború után a laktanya mögötti kórházi rész nyugati felén a barakkokat elbontották. A két világháború között ott működött a városi kertészet. Üvegházai a lazsnaki kastély kertészetéből származtak.
Ekkoriban a városi kertész Dene Béla volt. 1921-ben került Kanizsára, miután hét évig a zirci apátság főkertésze volt. 1938-ban, hatvanhét éves korában érte a halál.
A keleti oldal hét épületét még az 1940-es városi térképen is megtalálhatjuk. Itt alakították ki a ligetvárosi honvéd- és közrendészeti kórház járványosztályát.
•A laktanya 1945-ben Dózsa György nevét kapta. 1997-ig működött.




(Harangozó Tibor jóvoltából.)



Az 1970-es évek elején a Kinizsi utcában



Megszűnésekor már Thúry György nevét viselte

486. Teleki út vége

•A később épített laktanya keleti határán, az iharosberényi (Teleki) út mentén volt a város régi téglavetője, amelyhez a téglavetés jogát 1811-ben kapta meg.

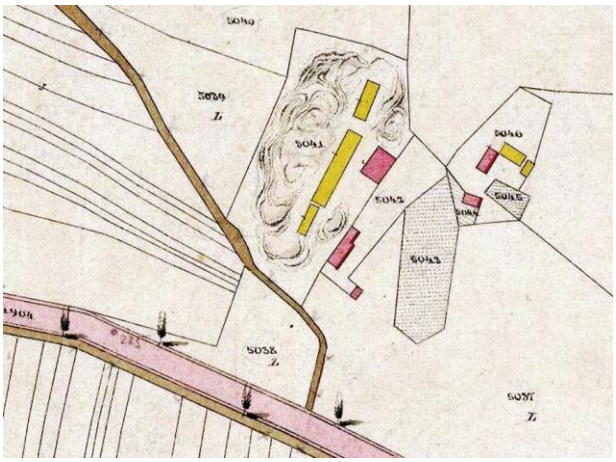

1864

Területét, rajta az épületet a város a 20. század első éveiben már úgy adta bérbe, hogy nem folyt ott téglagyártás.
Nyomai a Teleki út mentén, az északi oldalon ma is felfedezhetők.


A téglavető helye délkeletről

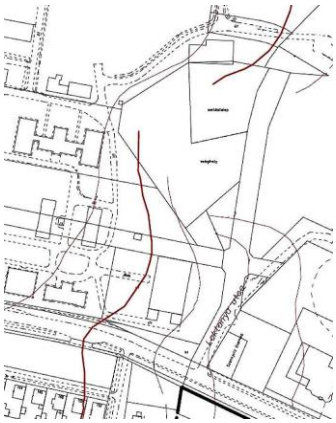
Az 1990-es évek térképén sertéstelepként szerepel a terület

A hely bolygatottsága, a terepszint hirtelen csökkenése ma is látszik ott, ahol korábban az állatmenhely működött.
•Sánc előtt, a város akkori határán folyó patakon – ma Péterfai-árok – 1840-ben építettek téglából boltozatos hidat. Ez volt a Szent János-híd. A három méternél nagyobb nyílású építményt a második világháború végén felrobbantották. (A határ a hídtól délre a patak mentén húzódott; itt keletre fordulva az országutat követte.)
•A Péterfai-árok nyugati partján, az út északi oldalán, a híd mellett kis kápolna állt. Ebben volt a híd névadójának és a hidak védőszentjének, Nepomuki Szent Jánosnak a szobra.

1820





A kápolna bontása előtti állapotában (TGYM)

A szobor korábban Nagykanizsa és Kiskanizsa határán, a két városrészt összekötő országút (Vár út) mentén volt elhelyezve. A János-képet (hajdanán így hívták) 1825-ben helyezték át ide.
1922-ben a helyi újság arról írt, hogy a szobor rettenetes állapotban van, amiért újra cseréléséhez – eredménytelenül – gyűjtést indítottak.
A második világháború után a kis kápolnát elbontották, a fából faragott szobor a múzeumba került.
•1816-os adat szerint Sánc előtt, az út mentén, a Péterfai-árok mentén állt a „Mezei" malom" (a Potyli melletti másik malmot szintén emlegették e néven) és a gyepmester téglából épült háza (már az 1780-as évek elején az első katonai felmérés is jelzi az utóbbit).
A malom a 19. század második felében készült térképeken már nincs jelölve.



A szélmalom, az akasztásokat végző sintér (Abdecker) háza és közelében a vesztőhely jele (piros gúla három lábbal) az 1786-os térképen

•Az 1700-as évek vége felé itt, a Sáncba vezető országút északi oldalán volt a hely, amelyen felállítottak az akasztófát, ha ilyen kivégzésre került sor. A későbbiekben is használták e célra. Az árok keleti oldalán lévő területet a helyiek a funkciót pontosan leíró névvel illették: Akasztó-gödör.
A hagyomány szerint itt akasztották fel Savanyú Jóska társát, a betyár Kutyásit és Kutyási szeretőjét, Harmat Nanicát.
A helyi lap 1863-as évfolyamát olvasgatva nyugtázhatjuk, hogy ebben az esetben nem volt egészen alaptalan a későbbi, szájról-szájra terjedő történet.
1863 februárjában tudhatták meg a kanizsaiak, hogy Oltárcon rajtaütöttek három betyáron. Ketten elmenekültek, a harmadikat (ő épp az istállóban aludt) viszont elfogták, amikor álmosan előszédelgett hálóhelyéről. Ő volt Leopold György (Kutyási), a huszonkét éves kanászbojtár. Első hírében még bamba legénynek nevezte az újság, később, bűnlajstroma megismerésével „kiérdemelte" a hírhedt rabló minősítést.
Március 3-án a kanizsai városháza udvarán kihirdették a rögtönítélő bíróság ítéletét: kötél általi halál. Másnap reggel az Akasztó-gödörben „nagy bámész néptömeg" jelenlétében a kivégzés megtörtént.
A híradásokban Harmat Nanica (betyártörténetbe tényleg illő) nevével nem találkozhatunk. Igaz, az Oltárcon elfogottak között ott volt Józan Rozi (azért, ez sem rossz név), férjezett Sánta Ferencné huszonegy éves szolgáló is. A bíróság összejátszás címén őt is akasztófára küldte, együtt végezték ki Kutyásival.
E történetet színezgette aztán a szájhagyomány és „emelte" Kutyásit Savanyú Jóska cimborájává.
•A Péterfai-árok hídjától nyugatra, az út két oldalán, majd csak a téglagyár és a laktanya közötti még beépítetlen, 6-8 holdnyi térségen tartották a ló- és marhavásárokat.
1911-ben a terület egyik sarkában építette fel Geiszl Viktor építőmester a város szénkéneg-raktárát (máshol elhelyezve 1904-től létezett).



Állatvásár 1920 környékén
(Háttérben a laktanya keletről.)

1925-ben vette át az itteni vásártér szerepét a Vár úton kialakított utódja.

Templom tér

•Az 1864-es kataszteri térképen a tér még név nélkül szerepel. Az 1907-es címtárban mai nevével találjuk.

Templom tér 4.a (valójában Hajgató Sándor utca 1.)

•Lásd: Hajgató Sándor utca 1.

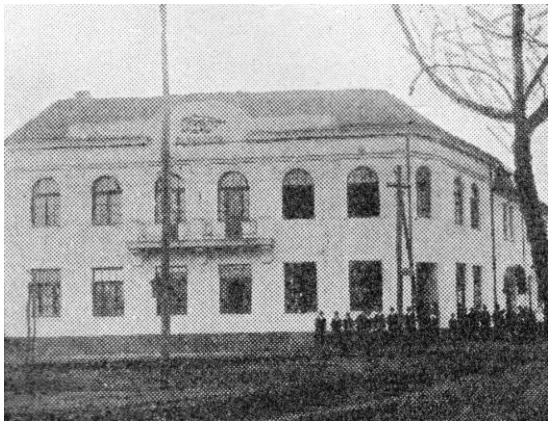

1929



487. Templom tér 5. (Sarlós Boldogasszony-templom*)

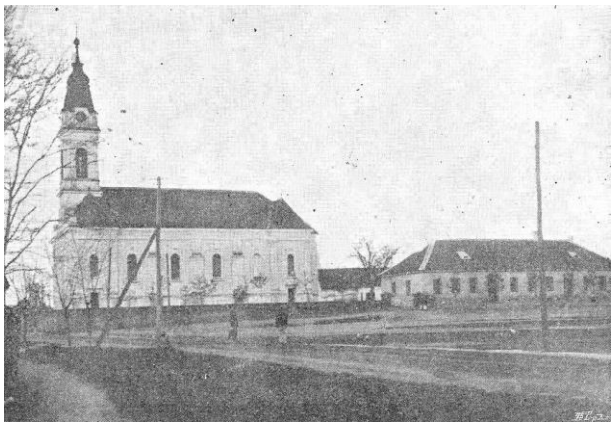

A templom és az iskola a 19. század utolsó éveiben



Festmény a plébánián

(A templom körüli, téglafallal határolt területet cintóriumnak nevezték a kiskanizsaiak. Itt találkoztak egymással a misére korábban érkezők. A lányok, asszonyok, illetve a férfiak kisebb csoportokban, de külön-külön, váltottak szót a településrész és az ismerősök épp legérdekesebbnek tartott ügyeiről.)



Az 1920-as vagy 1930-as években









A főoltár eredeti állapota négy képen

•Az 1716-os vizitációs feljegyzések szerint akkor már állt egy néhány éves, fából készített kápolna a városrészben, amelyet Boldogságos Szűz Mária tiszteletére szenteltek fel.
1748-ban szentélye már téglából épített volt, egy oltárral rendelkezett. Feljegyezték, hogy körülötte volt a temető. Kiskanizsa e templomát az első katonai felmérés (az 1780-as évek első felében) a mai templom helyén jelzi.
A templom Barbarits által jelzett 1761-es építése tévedés, esetleg egy átépítés jellegű felújítás történhetett ekkor.
1799-ben (más források szerint 1797-ben, 1798-ban) leégett, majd 1803-ban újjáépítésre került.
1816-ban már két oltára volt, fehér bádoggal fedett tornyában négy harang volt elhelyezve: 312, 228, 134 és 58 kilogrammosak. Volt kórusa és sekrestyéje is. Egy 1824-es feljegyzés említi először hét regiszteres orgonáját.

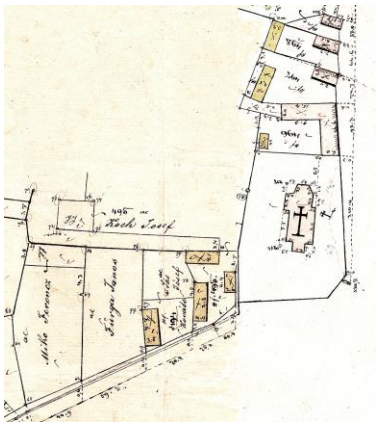

A korábbi templom és környéke 1864-ben (TGYM)

•A szűkös, kisebb templom helyén (1872 nyarán bontották el) Hencz és Berg építészek emelték az akkor önálló mezővárosnak a mai templomot.



Az utcai homlokzat egy rajza a templom tervezése idejéből (TGYM)

A helyi sajtó esetenként bővítésként emlegette a munkákat. Feltételezhető tehát, hogy valami megmaradt a korábbi templomból. Kétévnyi munka után, 1874-ben szentelték fel az új alkotást.
Szószékére a két angyal által emelt nemzeti címer került.
A templom mai üvegablakai 1914-ben készültek.

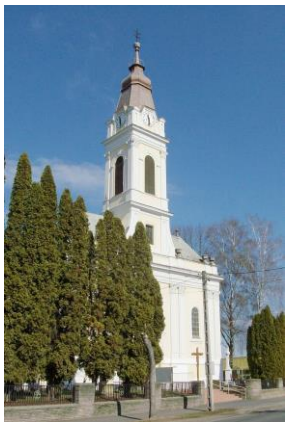





•Az első világháború előtt a templom tornyában öt harang „lakott”. 1895-ben öntött, hatalmas nagyharangja 1322 kg-os, a délben használt (a régi nagyharang) 700 kg-os, a misei 500 kg-os, a fertályos 230 kg-os, a művészi kidolgozású kisharang 80 kg-os volt. Öt harangjából négyet 1916-ban rekviráltak, mindössze a régi nagyharang maradt meg.
A meghagyott harang mellé 1922-ben Szlezák Lászlóval öntettek három harangot. A 307,5 kilogrammos harangot Szent Antalról, a 149,5 kilogrammosat Szent Vendelről, a 44 kilogrammos Szent Józsefről nevezték el.
Ekkor a templom tornyát is átalakították, négy új ablak és új bádogtető került rá. 1939-ben tudták a nagyharangot is pótolni. Az 1189 kilogrammos utód is Szlezák László műhelyében készült.

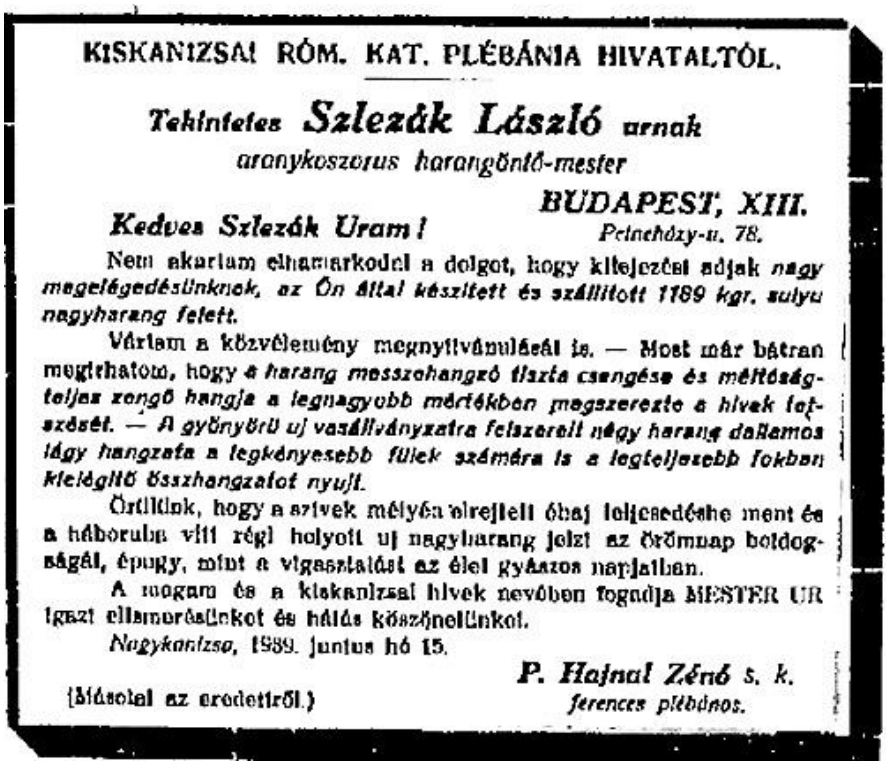

KISKANIZSAI RÓM. KAT. PLÉBÁNIA HIVATALTÓL.

Tekintetes **Szlezák László** urnak
aranykoszorus harangöntő-mester
BUDAPEST, XIII.
Pelneházy-u. 78.

Kedves Szlezák Uram!

Nem akartam elhamarkodni a dolgot, hogy kifejezést adjak *nagy megelégedésünknek, az Ön által készített és szállított 1189 kgr. sulyu nagyharang felett.*

Vártam a közvélemény megnyilvánulásait is. — Most már bátran megirhatom, hogy *a harang messzehangzó tiszta csengése és méltóságteljes zengő hangja a legnagyobb mértékben megszerezte a hivek tetszését. — A gyönyörü uj vasállványzatra felszerelt négy harang dallamos lágy hangzata a legkényesebb fülek számára is a legteljesebb fokban kielégitő összhangzatot nyujt.*

Örülünk, hogy a szivek mélyén elrejtett óhaj teljesedéshe ment és a háboruban vitt régi helyett uj nagyharang jelzi az örömnap boldogságát, épugy, mint a vigasztalást az élet gyászos napjaiban.

A magam és a kiskanizsai hivek nevében fogadja MESTER UR igaz elismerésünket és hálás köszönetünket.

Nagykanizsa, 1939. junius hó 15.

P. Hajnal Zénó s. k.
ferences plébános.

(Másolat az eredetiről.)

1944 júniusában olvashatták a kanizsaiak a helyi lapban, hogy ismét harangokat szereltek le beolvasztásra. Az Alsótemplomból a Szent Ferenc és a Szent Antal (e nevet tévesen adhatták meg) harang vált a világháború áldozatává, de a Felsőtemplomból (kettőt) és Kiskanizsáról (nem világos, hogy hányat) is vittek el harangokat.
Nincs adatom arról, hogy a háború hátralévő részében történt-e hasonló akció.
•1924-ben Szántó Lajos építőmester és Wuszter Károly bádogos kivitelezésében külső renoválás történt.
A kereszt javításakor a már tönkrement toronygombban, egy rozsdaette dobozkában megtalálták az 1872-ben kezdett építés adatait és az akkori tisztségviselők nevét tartalmazó papírlapot.
A helyenként már olvashatatlan szöveg megmaradt részeit egy új lapra másolták, kiegészítették az 1924-es adatokkal. Az utókornak szánt új üzenet ugyancsak a toronygombba került.
•Éber Sándor bajai festő freskói, stukkói az 1927. évi restaurálás eredményei. Ugyanekkor festette a Nagykanizsáról elszármazott beregszászi gimnáziumi tanár, Haba Ferenc a Szent Ferencet ábrázoló oltárképet.
Új orgonáját 1928-ban vásárolták, 1940 tavaszán új óra is került a toronyba.
Az 1942-es felújításkor készült Szent Antal oltára és átalakították a Magyarok Nagyasszonya-oltárt. A munkákat Bicskei Karle János festőművész és Bicskei

Karle István szobrászművész végezték. A belső renoválást Mankovits István helyi építőmester végezte.



1945 és 1948 között
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

1962-ben Jets György és Konfár Gyula festették újra oldalfalait.
•A templom melletti rendház építésére 1942-ben született indítvány.



Hely hiányában akkor a plébánia az Olvasókör épületének földszintjén volt elhelyezve. (A püspök 1941-ben választotta le az alsóvárosi ferences plébániáról a kiskanizsait, amely a Magyarok Nagyasszonya nevet kapta.)



1911

(A templom mellet látható háznak ma már nyomát sem találjuk. Ha állna, 63-as házszáma lenne. Talán a plébánia építéséhez volt szükség telkére.)



A plébánia gazdasági épülete 1929-ben

•A templom keleti oldalán található fogadalmi kereszt még a jelenlegit megelőző, kisebb templom lebontása előtti időkből származik.

488. Templom tér 5. (korábbi számozás szerint)



A 19. század utolsó éveiben



Balra az iskola a 20. század első éveiben
(Ugyancsak balra látható az egyik személy fején az a jellegzetes kosárféleség, amelyet a helyi lányok, asszonyok teherhordásra használtak. A 20. század nagyobb részében ilyenekben vitték Kiskanizsáról gyalogolva terményeiket a nagykanizsai piacra. Sokszor egymásra rakott kosarak emeleteit egyensúlyozták fejükön.)

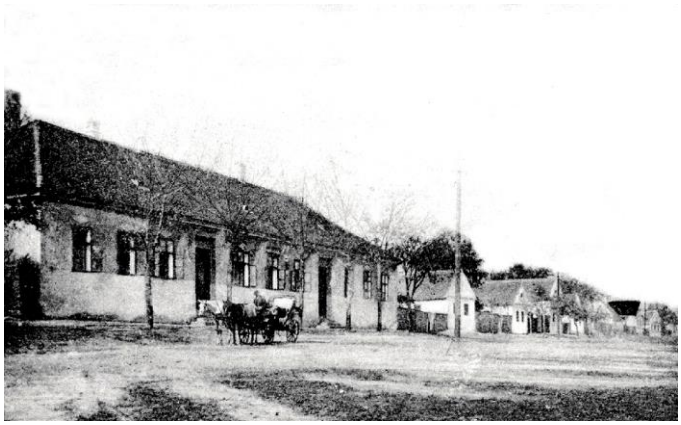

1910



(TGYM)





Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

•Itt, a templom északi szomszédságában, a régi temető helyén épült fel a kiskanizsai „iskolaház”, amelyben 1842-ben kezdődött meg a tanítás.
Egy-egy osztállyal fogadta akkor a leányokat, illetve fiúkat.
Ezt megelőzően a Templom tér 1. számú házban bérelt helyiségben folyt a tanítás.
Halis István közlése szerint (Zalai Krónika), az 1896-os bővítésekor, a fundamentumot ásva öt csontvázat és egy bádogdobozt találtak**.** A dobozban tizenkét ív papír volt fametszetekkel, latin és német nyelvű imákkal.
•Az iskola négy tanteremmel történő bővítésének elhatározása 1905-ben megszületett, de csak 1911-re valósult meg.
Székely Nándor városi mérnök tervei szerint, Szuknay Lajos helyi építőmester kivitelezésében egy második épületet emeltek a régebbi mögött. Ez jelenleg is létezik, a szomszédos plébánia használja.



1952
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)



1979-ben az intézmény a közeli, új, emeletes épületébe költözött, a feleslegessé vált itteni, öregebbik házat lebontották.
•Amikor Kiskanizsa önálló mezővárosként (1868-tól), majd nagyközségként (1873 és 1880 között) élte életét, szükségből itt rendezték be a városházát.
Eredetileg Dolmányos Vendeltől béreltek e célra növekvő számban helyiségeket.
(A Bajcsy-Zsilinszky út 37. szám alatt 1864-ben Bőrdolmányos György háza volt. Ő szerepelt a választójoggal rendelkezők 1848-as névsorában, Bőrdolmányos Antallal együtt, Dolmányosok viszont nem. Nem lehetetlen, hogy a név az idők során rövidült, mert később megjelennek az iratokban a Dolmányosok, eltűnnek a Bőrdolmányosok.)
Később – valószínűleg anyagi okokból – az itteni iskola részbeni igénybevétele mellett döntöttek.
•Megjegyzem, hogy ettől az időszaktól eltekintve, Kiskanizsa mindig Kanizsa városának egyik fele volt. Az 1880-as egyesülés végső oka az önállóvá vált városrész pénzügyi ellehetetlenülése volt.

Jobb ötletem nem lévén, itt sorolom fel azoknak a nevét, akiket ebben az időszakban Kiskanizsa első emberének (városbírónak) választottak. A listában csak azokat tudom szerepeltetni, akiknek megválasztásáról szóló hírt a helyi lapokban megtaláltam.

1868: *Varga István,*
1872: *Hegedüs László,*
1878: *Haba József,*
1880: *Dolmányos László.*



Az 1871. évi törvény alapján készített helyi rendelet (1873) szerint a városbíró munkáját helyettese és két esküdt segítette. Mindnyájukat három évre választották.

489. Téglagyári utca 20.



A gyár a századfordulón a Vasútpartról fényképezve
(A háttérben a sánci majorok.)

•A laktanyától délre, a vasúti töltés közelében téglagyár működött. Nem világos számomra, hogy a mai értelemben is gyárinak nevezhető tevékenység, mikor indult itt és kinek nevéhez fűződik.
Az 1858-as katonai felmérési és az 1864-es kataszteri térkép is már ábrázol e helyen négy épületet a Bentzik József tulajdonában lévő nagy területen. Arra azonban nem utalnak, hogy ott téglavetés folyna.
Az 1880-as években a város többször hirdette bérbeadásra Teleki úti (esetenként sáncinak nevezett) téglagyárát. Elképzelhető azonban, hogy ez a „gyár” a Teleki utcai téglavető volt.
Tovább bonyolítja az ügyet, hogy a harmadik (1879) katonai felmérés szerint volt egy téglavető, ha nem is a leendő téglagyár helyén, hanem átellenesen, a vasúti töltés déli és a Potyli keleti oldala által határolt szegletben is. (Könnyen lehet, hogy ez volt az a téglavető, amelyet a későbbiekben, a működtető személye alapján, Kálmán Leó-gödörként emlegettek a városban.)



A téglavető (Z.S.) a térképen (balra, alul) és a hely jelenleg (a Potyli hídjáról nézve)

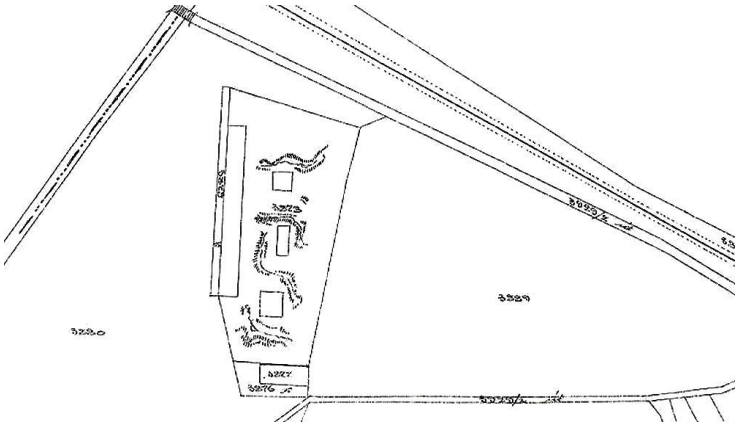
1864

Egy 1894-es újságcikk szerint Sartory Oszkár és Morandini Román a város negyedik, körkemencés téglagyárát építi fel Sánc határában, amelyhez a területet meg is vásárolták. E hír sem szólhat a tárgyalt üzemről. Ha a tervezett létesítmény lett volna negyedik téglagyár, akkor feltételezni kell, hogy már működött (Sternék és Habáék gyára mellett) a Billisics-féle gyár is.





Billisits téglái

•Az viszont cégbírósági adatok szerint bizonyos, hogy 1890-ben az itteni gyár tulajdonosa már Billisics József (1841-1896) volt és az is maradt haláláig. Ezt követően veje, Fatér Mihály (1870-1942) építőmester birtokába került.



Fatér Mihály

(Az apa, Billisics Mihály is a szamában tevékenykedett. Az anyakönyvi bejegyzés szerint Fakoson volt „téglás mester”.)
1911-ben Scherz Géza és Székely Nándor személyében megint új tulajdonosokat kapott az üzem. Biztosra vehető, hogy a termelés körülményei ekkora már gyári jellegűvé váltak.



1911

1912-től Reichenfeld Gyula és társai (Geiszl Viktor, Székely Nándorné) Viktória Gőztéglagyár néven működtették tovább az üzemet, hatvan dolgozóval.
A részvénytársaság főleg cserepet és alagcsövet gyártott.



1920

1922-ben új körkemencét és hozzá gyárkéményt emeltek.

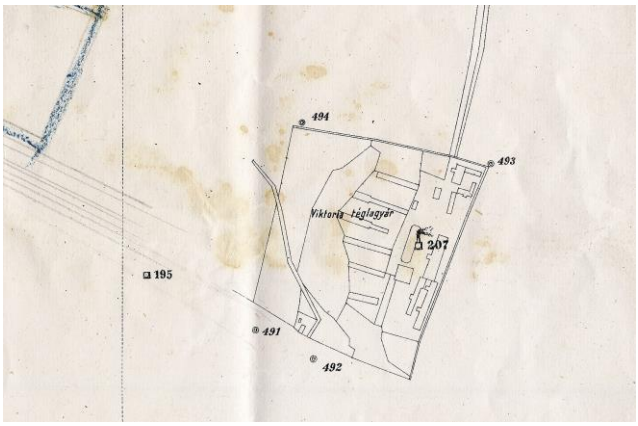

1926
(TGYM)



1926



Az 1930-as években
(Pék Pál hagyatékából.)

1936-ban az üzem árverésen Elek Géza és Hoyos Miksa (1874-1956) gróf tulajdonába került.



A gyár olajfestményen
(A kép az 1970-es vagy 1980-as években készülhetett.)

•1915 tavaszán adta hírül a helyi lap, hogy a termelését szüneteltető üzem bejáratán magyarul és németül a „48. gyalogezred üdülőtelepe” felirat fogadja az arra járókat. A cikk szerint a területen az egység lábadozó betegei, sebesültjei részére három hatalmas barakkot állítottak fel. Ezekben 600-700 embert tudtak elhelyezni, akik addig tartózkodtak ott, míg visszaindulhattak a harctérre, vagy leszerelték őket. Amikor az igény meghaladta a lehetőségeket, a Petőfi kaszárnyába is küldtek a gyógyulgató harcosok közül. (Nem tudom, milyen objektumot nevezett így az újságíró.) A parancsnok és családja, a személyzet egy része a gyár állandó épületeiben lakott.
Természetesen működött konyha a telepen, de az önellátás jegyében a társaság cipészei, szabói számára kialakítottak egy-egy kis műhelyt is. Volt konyhakert, park, orvosi rendelő, betegszoba, voltak fürdőszobák. Az idillt csak a fogda létezése kérdőjelezte meg.
Továbbá az, hogy délebéd idején, a mezőn keresztül, a város felőli kapuhoz apró leányok és fiúk bájos, de rongyos serege érkezett. Mindegyikük cserépedényt vagy csajkát cipelt magával, mindegyikük apja a fronton harcolt.
Kezdődhetett az újabb ebédosztás. Most az „üdülők” osztottak a sajátjukból.

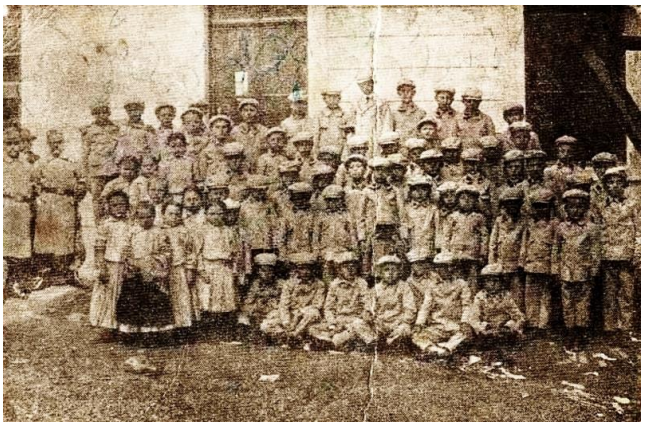

Kanizsai hadbavonultak gyermekeinek egy csoportja
(TGYM)

490. Tripammer utca 1.

•A temetői híd beton változata – két oldalán gyalogátjáróval – 1909-ben épült.



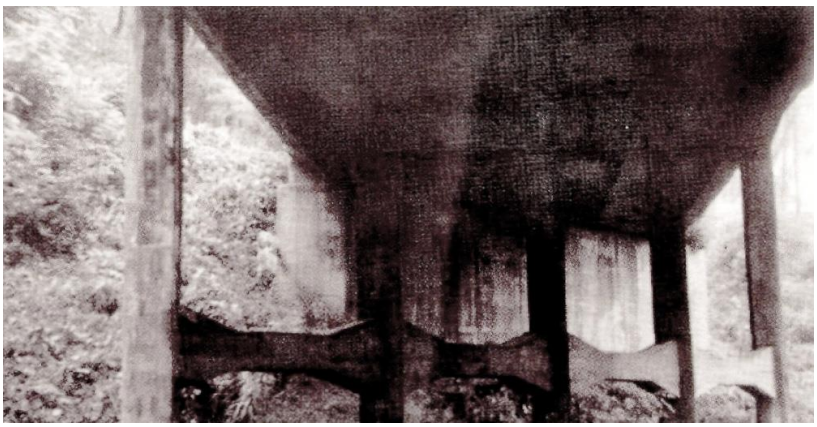

A híd alulról

Akkor a meglevő, fából készült elődjét (Sóhajok hídjaként emlegették, amivel a hidat életük azonnali befejezésének gondolatával felkeresőkre céloztak) helyéről eltolva építették fel három nyílással az újat. A kivitelező Schustler József budapesti mérnök vállalkozása volt.
A híd a második világháború végén (1945 márciusa) lett felrobbantva.


Az 1950-es évek legelején
(Háttérben a sétakerti fák.)

1960-ig egy faszerkezetű pótlás, majd egy 30 méter nyílású, alsópályás, rácsos acélhíd volt ott.


Vonat érkezik az 1970-es évek közepén

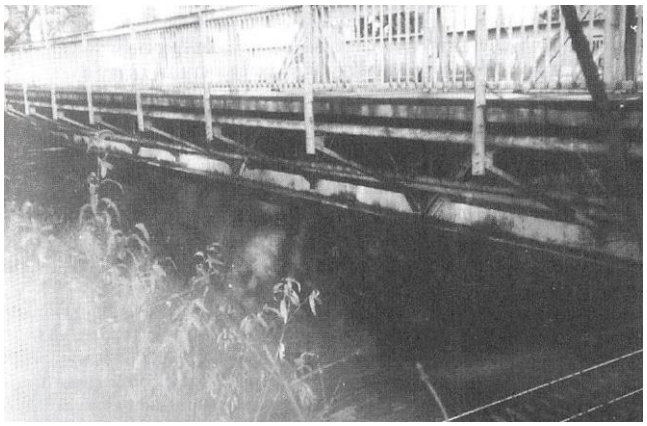

1990 körül

A jelenlegi, az elődeihez nem hasonlító változatot a STRABAG építette meg 1995-ben. A szokatlan megoldást, „alagút-híd” kialakítását – annak előnyeiről mindenkit meggyőzve – Magyar József (1943-2013) önkormányzati képviselő javasolta.
•A temetői híd délkeleti sarkánál helyezkedett el az 1962-ben szanált „Ráctemető”, ahová a város görög és szerb származású, görögkeleti vallású lakói temetkeztek.



Balra az ortodox temető, jobbra a mai köztemető kapuja 1907-ben
(Steiner Edgár rajzának tulajdonosa Zsittney Gábor.)
(Látható, hogy a köztemető korábbi bejárata északabbra állt, mint a mai.)



Az ortodox temető részlete az 1950-es években (TGYM)







A kis sírkert létesítésének időpontját nem ismerem, de feltételezhető, hogy a 18. század második felében jött létre, talán párhuzamosan templomuk építésével. Az első katonai felmérésen (az 1780-as évek első felében) nem jelezték, de ez – a temető kicsinysége miatt – nem jelenti feltétlenül, hogy akkor még nem létezett.
•Az élő sövénnyel kerített, ortodox temető mellől indult az a fasor a vasútvonal mentén, amelyet a Szépítő Egylet telepített 1903-ban. Padokat is állítottak, de a világháborúban ezeket egyesek tüzelőként hasznosították. 1922-ben újabbakat helyeztek ki a leülni vágyóknak, amelyek aztán 1930-tól a tartósabb, betonlábú változatra cserélődtek városszerte.
(A korábban mindenfelé látható alkalmatosságok voltak: a beton lábakat földbe ásták, köztük pirosra kent pallók tették lehetővé a leülést, illetve a hátradőlést. Nem tűntek vonzó célpontnak, még igénytelen tolvajok számára sem. Lassanként mégis „elfogytak” teljesen.)



1940 körül
(Béres Sándor jóvoltából.)

A „Vasútpart” – a vasúti bevágástól a fasorral együtt telepített sövény választotta el – még a 20. század középső harmadában is népszerű sétálóhelye volt a kanizsaiaknak.



Hazafelé
(Az 1930-as években készített felvétel Pék Pál hagyatékában található.)





Régóta elhanyagolt, de ma is létezik.
•A sétány végén, a vasúti őrháztól némileg nyugatra 1924-ben épült egy 1,2 méter széles beton felüljáró a gyalogosok számára.
Akár a temetői hidat, ezt is Sóhajok hídjaként emlegették. Az azonosság azonban csak formai, ha hihetünk a hajdani vasutas felmenőkkel bíró családokban még élő hagyománynak.
E szerint az itteni sóhaj nem a kétségbeesésé, hanem a megkönnyebbülésé volt. Állítólag, az állomásról induló gőzmozdonyok fűtői nagyjából idáig voltak kénytelenek megfeszített ütemben lapátolni, hogy a szerelvény elérje a kívánt sebességét. Itt aztán egy sóhaj kíséretében felvehették munkájuk megszokott ütemét.



A híd az 1930-as években
(Háttérben a Viktória Gőztéglagyár két kéménye.)
(fortepan.hu)

Az átjáró 1995-ben került lebontásra. Acél utódja jóval nyugatabbra lett kialakítva.
•A kis temető helyének déli oldalán a ma is álló transzformátorház 1938-ban épült.







Ekkor kapcsolták rá a várost az országos hálózatra. Ide kötötték be a Szigetvár felől érkező 30 kilovoltos távvezetéket.

Tripammer utca 2. (egyben Csengery út 45.)

•Lásd: Csengery út 45.

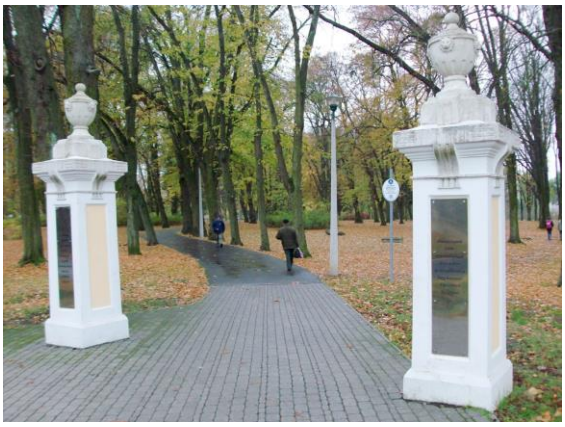

491. Tripammer utca 3. **(Temetőkápolna*)**

•A temető, amelynek területét a „Tizenháromváros végén” a város vásárolta, majd gondozta 1769-ben nyílt meg. Katolikus temetőként működött, ahol a protestánsokat – külön temetőjük nem lévén – a sírkert kijelölt részébe lehetett temetni. (Sokáig csak felekezeti temetők léteztek, a vallási hovatartozás döntötte el, hogy a halott melyik temetőbe kerülhetett. Jellemző az 1907-es történet. A Zöldfakertben egy építkezés során két elföldelt holttestet leltek. Gyorsan kiderült, hogy legalább 150 éve kerültek oda. Nyomozásra tehát nem volt szükség, temetni viszont kellett volna. A városháza illetékesei kutyaszorítóban érezték magukat. Hosszasan bizonytalankodtak, hogy melyik felekezet temetőjét kell igénybe venni, ha a halott vallása kideríthetetlen.)
•Elsőként, 1770-ben Frantsits Jánost temették itt el.
Első sírkövét 1779-ben emelték Terzer Vencel „király-szappanfőző”-nek. A síremlék 1925-ben még megvolt. Az útnak háttal álló kőről azt tartották, hogy száz (Halis szerint hét) évente az út felé fordul.
1832-es adatok szerint már állt a sírkertben egy kereszt Jézus képével.
A temető területét 1827-ben növelni kellett.

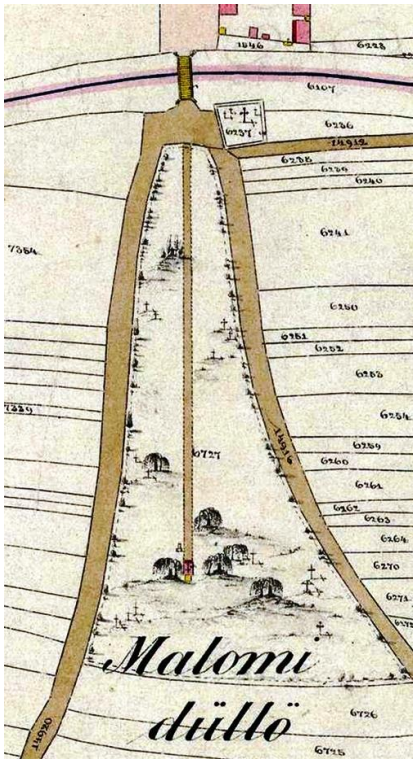

A temető és környéke 1864-ben

•A temető kápolnája 1847-ben, Tárnok Alajos uradalmi igazgató alapítványából épült.
Építésekor – de még az első világháború idején is – a temető déli széle nem sokkal a kápolna mögött volt.
A kápolna előtti kőkeresztet a város 1864-ben állíttatta a korábban létezett kereszt helyett.




A kápolnát 1892-ben, déli irányban ravatalozóval bővítették. A munkákat Sallér Lajos végezte saját tervei szerint.









Jelenlegi harangját – felirata szerint – Szlezák László öntötte Budapesten, 1928-ban. A korábbi harang feltehetően az első világháború áldozata lett.
1920 végén kezdődtek azok a kisajátítások, amelyek révén lehetővé vált a sírkert újabb bővítése déli irányban.
•Korábban a ravatalozás még a halott házában történt. A gyászolók onnan kisérték a (a később halottas kocsin szállított) halottat a temetőbe.
A 19. század közepétől a tehetősebb családok esetében a menet két oldalán fáklyavivők, a halottat szállító kocsi előtt zenekar (általában Grünbaum zenekara) haladtak. Mindezek előtt párosával és gyertyával a férfi ismerősök, mögöttük pedig a hintók sora – a hölgyekkel – helyezkedett el.

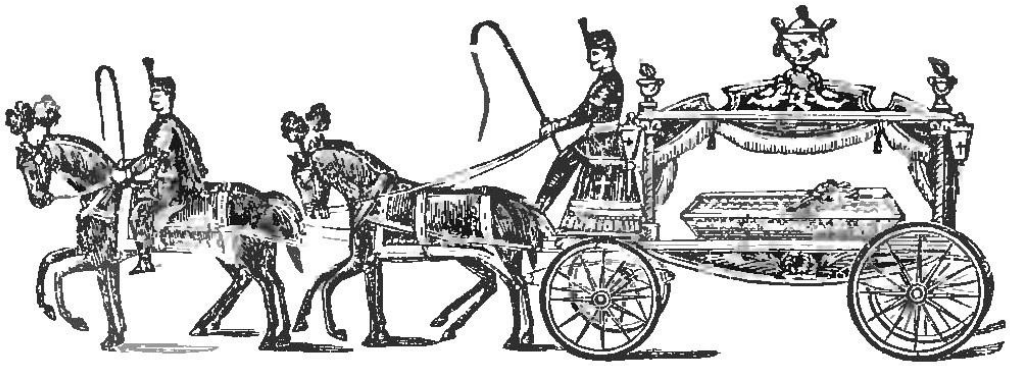

•A keleti oldal sírboltjait 1891-től kezdték építeni.

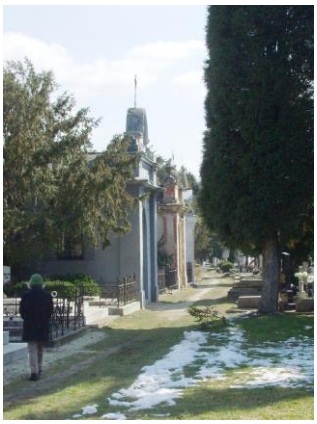

Alább közlöm (északról dél felé sorszámozva) mind a nyolc építmény fényképét.



1.



2.



3.



4.



5.



6.



7.



8.

•1914-ben a temető korábbi kapuját lebontották, és négy méterrel délebbre helyezték át.
•Az 1100 első világháborús áldozat hősi temetője – mai formájában – 1928-ra készült el. Kialakítására 1924-ben Barbarits Lajos, a Zalai Közlöny szerkesztője indított társadalmi akciót.
Tekintettel a Nagykanizsán létesített katonai kórházra, 1916-ban a pozsonyi katonai parancsnokság akár 3000 sírt befogadni képes, katonatemetőnek alkalmas ingatlant kért a várostól. E területet jelölték ki a célra, amely akkor még nem is volt a temető része.
A magyarokon túl osztrák, német, lengyel, orosz, román, szerb, cseh katonák is nyugszanak itt. 1934-ben a 29 (másik adat szerint 35) olasz katona maradványait hazájukba vitték.



Barbarits Lajos (1899-1981)



1929

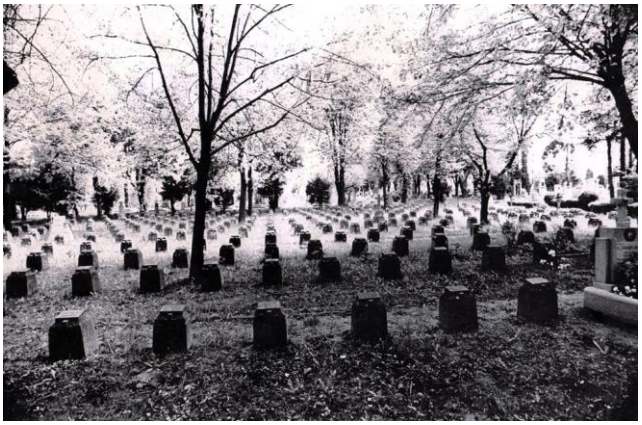

1950 körül
(A terület déli fele nyugatról.)
(A kép eredetije Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) birtokában.)

A hősi temető közepére a kanizsai helyőrség készíttetett egy homokkő obeliszket 1940-ben.



1933

A hat méter magas alkotás a helyi Mankovits István (1896-1968) munkája.
(Mankovits telephelye ekkor már a Teleki út 13. szám alatt volt.)





•A ma használatos ravatalozó 1936-ban készült el a Horváth és Vas cég kivitelezésében.
Területe kialakításakor kétszáz öreg sírt kellett megszüntetni.
A korábbi temetési szokásokról is árulkodik, hogy volt sírhely, amelyben nyolc koporsó maradványait találták meg egymás felett.





1853

•Akkor építették be a temető északi oldalának kerítésébe a Sétakert Csengery úti bejáratából áthozott három kovácsoltvas kaput és hat kerítéselemet.





•1937-ben emelték a temetőben a nagybakónaki (1919-es) vértanuk mauzóleumát. Az öt méter magas, 1952-ben lebontott építményt Vécsey Barna tervezte, Kovács József kőfaragó kivitelezte.

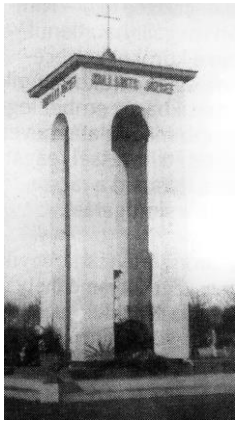

•Az 1926-ban, ötvenkilenc évesen halt meg Móger János, aki csaknem öt évtizeden át volt a temető sírásója, kertésze. (Megjegyzem, „hivatalát” édesapjától örökölte. Idősebb Móger János hetvennyolc éves volt, amikor 1907-ben arra a szolgáltatásra szorult, amelyet addig ő nyújtott másoknak.)
A harcsabajuszú, pipás-csizmás Mógert mindenki ismerte, sokan kedvelték is. Így aztán a temetőt egyre többen kezdték csak Móger-kertként emlegetni. A szokás még a második világháború után is élt.
Bár Móger bácsit szerették a kanizsaiak, a helyben kialakult kifejezés: „Kikerült a Móger-kertbe.”, nem takart örvendetes eseményt.

Testvére lehetett Móger Terézia, akitől sírásó vállalkozóként búcsúzott a helyi lap 1935-ös halálakor. Hatvannyolc éves volt.
•Akad azért a kanizsai temetőben – akár mulatságosnak tartható – dolog is.
A ravatalozó és a Tripammer utcai bejárat között kialakított kis parkban áll néhány síremlék, amelyeket a hozzájuk tartozó sír megszüntetése után hoztak ide.
Egyikük fehér márványába a következő feliratot vésték:



Itt nyugszik
TAKÁCS LAJOS
miháldi
Élt 7 évet
Megh. 1928 nov. 5.
BÉKE PORAIRA!

Emeltette bánatos unokája
Özv. TAKÁCS FERENCZné
Miháldról.

492. Úttörő utca 4.









•A sánci major 1860-ban már létező, ma is álló magtárát a második világháború után (1949-ben) alakították templommá.
Harangja korábban a Katonaréten volt. Még előbb, a Kórházkápolna 1932-es felszentelésekor annak tornyában.
•Az uradalom itteni majorjába kellett behordania a gazdáknak a Kiskanizsa és Nagykanizsa közötti, szántóföldnek feltört berek terményei után az 1812-től kivetett kilencedet.

493. Varasdi utca 15. és 78.

•Már az 1864-es kataszteri térképen is e névvel találjuk az utcát.
•Amikor a Kisrác utca meghosszabbításaként kialakították a Munkács utcát, le kellett bontani az itteni egyik házat (Varasdi utca 15.). Ezzel eltűnt az apró (ahogy a helyi lap nevezte: kurta) kocsma is, amely abban üzemelt.
1910-es haláláig (76 esztendős volt akkor) özvegy Horváth Jánosné birtokolta az épületet; a kocsmát is ő működtette.

Nekrológja szerint „intézménye” hírneve két vármegyére terjedt ki. Ismerték és kedvelték azt a borivók, de látogatták szép számmal e körön kívülről is.
Szívesen találkozgattak ott az olyan párok tagjai, akik szerették volna kerülni ismerőseik vizslató tekintetét.
„Az életörömök pogány világában bizonyára elsőrendű lett volna Juli néni túlvilági megdicsőülése azért, hogy annyi kellemes pásztorórának, tavaszi szerelemnek és egyéb üde hangulatoknak vala szolgálatkész és jólelkű bábája…”
Így írt a hajdani újságíró. Az olvasóban pedig óhatatlanul alakul ki a benyomás, hogy személyes − nem feltétlenül borozgatás közben szerzett − élmények alapján születtek sorai.



1911
(Vidákovitsné 1932-ben, hetvenkettő évesen halt meg.)

•A 20. század elején az utca 78. számú telkén, a Hajgató Sándor (akkor Polgár) utca torkolatával szemben – a már lebontott házban – működött a városrész óvodája. Akkoriban az ingatlan a 46. házszámot viselte.
Nem lehetetlen, hogy a Kisdednevelő Egyesület kiskanizsai intézménye 1889-ben e helyen kezdte meg működését. Az 1890-es évek közepén ötven-hatvan gyermekről gondoskodott.

Vasúti utca

•Lásd: Tárház utca.

494. Vágóhídi út eleje

•A Vágóhídi úton, közvetlenül a vasútvonal előtt, az út déli oldalán 1887-ben létesítette ezer sertést befogadó hizlaldáját Vucskics János.

VUCSKICS JÁNOS hizlaldájában SERTÉS-TRÁGYA eladó.

1906

(A hizlalda szennyvizét a Dencsár-árokba vezették. Ezzel elérték, hogy annak közmegegyezéses neve Büdös-árok lett.)







•A létesítmény gazdái cserélődtek, közben 1920-ban (ekkor Breuer Izidor volt a tulajdonosa) az élelmezési gondok enyhítéséhez a város használta, bővíttette is. 1921-ben került a Dunántúli Élelmiszer és Áruforgalmi Részvénytársaság birtokába.
Ők nagyszabású tervet készítettek a hizlaló feldolgozó üzemekkel történő bővítésére. Bőrgyár, szappan- és gyertyagyár, a szarut, a szőrt, a csontokat feldolgozó üzem telepítését képzelték el.

1922-ben elkészült valamiféle húsfeldolgozó rész, majd a fejlesztés véglegesen elakadt.



1923

•1927-re már kiderülhetett, hogy a vállalkozás nem fog hasznot hajtani, mert augusztusban az ingatlanon kerthelyiséges „kiránduló” vendéglőt nyitották a Puskaporoshoz címezve.
Az ötletgazdák bevallottan számítottak a principálisi fürdőzés szándékával errefelé járókra is. A megnyitó sikeres volt. A helyi lap szerint ezrek látogattak ki az eseményre. A tulajdonosok már tervezték az Erzsébet térről induló buszok beállítását augusztus huszadikán, hogy segítsék az érdeklődők kijutását.
Mindezek ellenére az év végén meghirdették az ingatlan árveréses értékesítését.

Ingatlan árverés!

Ma, november 3-án, csütörtökön délelőtt 10 órakor a telekkönyvi hivatalban árverés után, a legtöbbet igérőnek eladatnak a volt

sertéshizlalda ingatlanok

(jelenleg Rein-féle „Puskaporos vendéglő”).

(Rein Ernő egyike volt a város mészárosainak. Vállalkozását 1928-ban fia, Andor vette át.)

495. Vágóhídi út közepe

•A Vágóhídi út vasútvonalon túli részén, ugyancsak a déli oldalon, körülbelül félúton a vágóhíd felé állt az a puskaporos torony és őrszoba, amelyet 1863-ban volt kénytelen megépíttetni a város. A közös hadsereg 48. gyalogezredéhez tartozott.
Lebontásának idejéről nincs adatom. 1931 nyarán még állt, a katonaság őrizte.

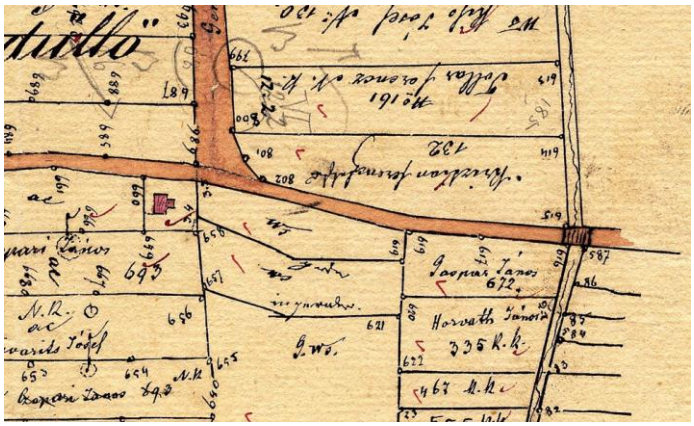

A puskaporos torony az 1864-es térképen
(A jobbra látható csatorna keleti oldala mentén ma a szombathelyi vasútvonal húzódik. Létezik az út észak-dél irányú elágazása is.)
(TGYM)

496. Vágóhídi út vége

•A város első, kezdetleges vágóhídjához 1874-ben jutott, amikor átvette a két épületből álló, uradalmi vágóhidat, amely a Lazsnak-csatorna nyugati oldalán volt, nem túl messze a kiskanizsai úttól, déli irányban.
•Az új városi vágóhidat 1897-ben kezdte építeni Sallér Lajos itt, a puskaporos tornyon túl.



Modernizálása első lépéseként 1910-ben 44 méter mély, percenként 40 liter vizet adó kutat ásattak. A feladatot Neukom Bálint neves kútfúró végezte el.
1911-ben Rauscher Miksa elkészítette az átalakítás terveit. Felépült volna egy igazgatósági épület állatorvosi lakással, továbbá a házfelügyelő, a gépész és a fűtő

lakása. Külön vágóhidat szántak a nagyobb, a kisebb és a beteg állatoknak. Kazánház, léghűtő és jéggyár tartozott volna még a létesítményhez.
Mindebből nem lett semmi, ami sok gondot okozott. Leginkább azzal, hogy sertéseket itt nem vágtak. 1927-ben a város ötvenkét mészárosának ötvenkét helyen létezett „sertésszúró” és feldolgozó üzemecskéje. Akadt köztük olyan is, aki éjszakánként háza pincéjében végezte a munkák legvéresebb részét, hogy csökkentse a munkáját terhelő adókat. Nyakon csípéséig nem volt sikertelen igyekezetében.
A rossznyelvűek szerint Gärtner Antal ügyvéd csak azért építtetett magának 1928-ban házat a Rozgonyi utcában, mert képtelen volt tovább viselni Deutsch Ignác mészárszéke mellékhatásait a Király utca 36. szám alatti lakásán.
1928-ban a vágóhídon történt egy felújítás, de a modernizálásra 1930-ig kellett várni. Ekkor Krencsey Géza fővárosi műszaki főtanácsos tervei szerint végezték a munkálatokat.

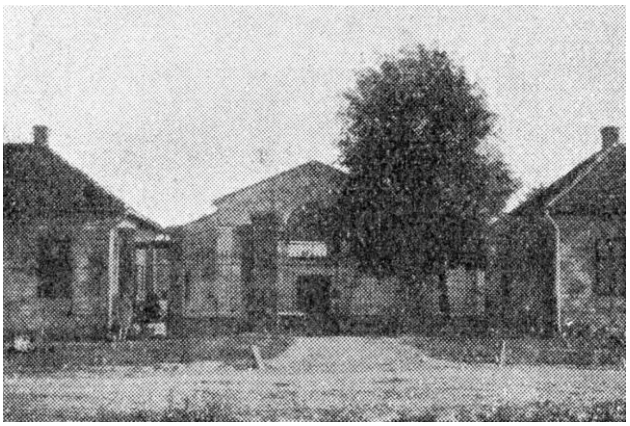
1928

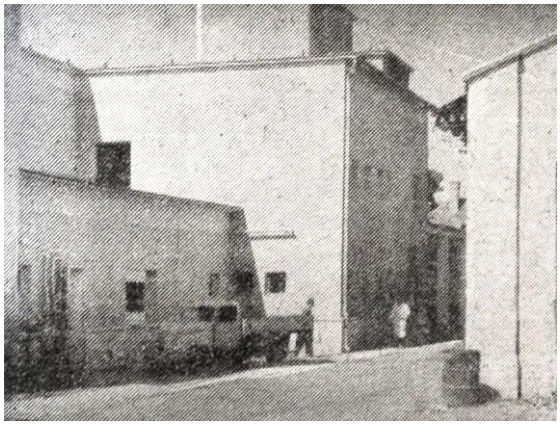
1958

497. Vár út



A Vár út eleje a 19. század utolsó éveiben

•Korábban a Kiskanizsára vezető utat hivatalos név híján csak Töltésként emlegették. A gőzmalom környéki, keleti szakaszát tekintették a Varazsdi (a mai Király) utca részének is.
Az 1700-as évek elején alakította ki a város két híddal. Az elsőnél (keleten) vámsorompót állítottak. Az 1790-es években azonban az uradalom szerezte meg az itteni vámszedés jogát.
1853-ban az út mellé nyárfákat ültettek.
A kanyarjai miatt hosszú utat 1902-ben a vasút és a Principális-csatorna között „kiegyenesítve” új nyomvonalra helyezték át.



Az új nyomvonal kialakítása 1902-ben

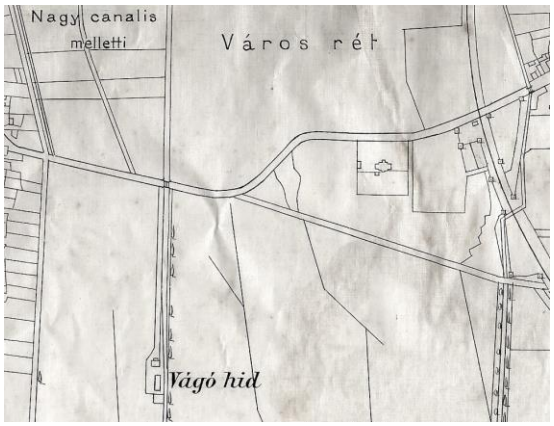

A Töltés egy 1886-os térképen
(TGYM)

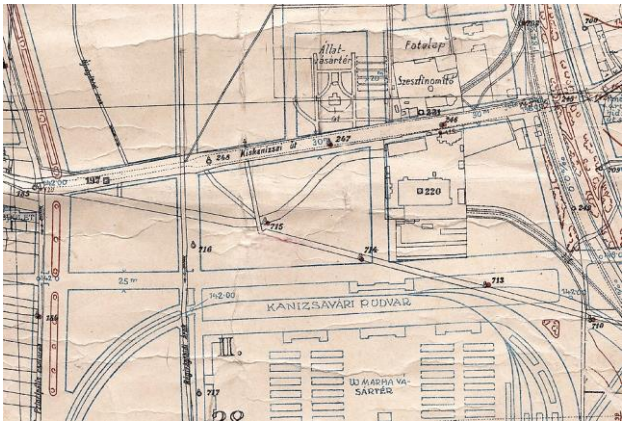

A jelenlegi útvonal egy 1926-os térképen
(TGYM)

A régi töltést elhordták, az új út négy méter magas szénpernye rétegre épült. (A szénpernye használata nem bizonyult jó ötletnek: csökkentette a töltés tartósságát.) Szélessége jobbára tizenöt méter lett. A legmélyebb részen, a Kiskanizsa előtti két csatorna között tíz méteresre szűkült. Lettek még keskenyebb részei is: az acél tartószerkezetű hidak csak hét méter szélesek voltak.
Három év múlva az utat már szélesíteni kellett.
1908-ban kockakővel burkolták az utat.
1914-ben döntöttek úgy, hogy a még mindig változatos szélességű utat teljes hosszában tizenöt méteressé alakítják, mellette vadgesztenyés fasort létesítenek.
A vadgesztenyék léteznek, de az elképzelések javának megvalósítását már megakadályozta a kitörő világháború.

Vár út 2.

•Lásd: Vár út 8.

498. Vár út 3.

•A szeszüzem keleti és északi oldalán 1923-ban a Magyar Erdőbirtokosok Faértékesítő Rt. új fatelepet nyitott. A szállítási feladatokhoz a szeszgyáritól északra újabb (280 méter hosszú) iparvágányt létesítettek.
A részvénytársaság 1933-ban számolta fel e tevékenységét.

Vár út 4.

•Lásd: Vár út 8.

499. Vár út 5. (Szeszgyár)

•A Dunántúli Mezőgazdák Szeszfinomító Rt. 1903-ban alakult. Somogyi és zalai földbirtokosok alapították.



Az átadást követően



(Ketting Klára 1940-ben készített képe.) (indafoto.hu)

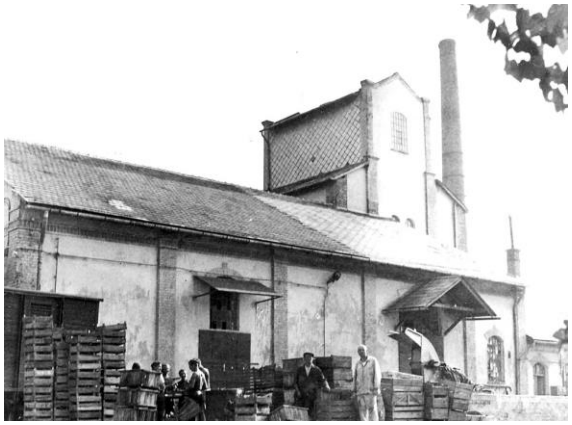

A gyár 1958-ban (TGYM)

Ugyanekkor építtették e szeszfinomítójukat Gráner Lipót Fiai és Fuchs Samu zalaegerszegi vállalkozásaival. Az építést Fuchs Ernő mérnök vezette.
Az iparvágányt is Gráner Géza cége építette.
1918-ban az épületet nyugati irányban bővítették, és elkezdték likőrgyártást is.



Az első igazgató: Fleischner Miksa
(Fleischner haláláig, 1924-ig irányította a termelést. Élete 52. évében járt akkor.)





•Ismert termékük lett a Radicum sósborszesz, a Szent Domonkos gyomorkeserű.



Az első világháború után az Erzsébet téren lévő, nemzetközileg sikeres, 1835-ben alapított Blau-féle konyakgyár is tulajdonukba került.
Itt, a Vár úton 30 emberrel dolgoztak, szállítottak Ausztriába, Angliába, Olaszországba, Amerikába.



1921

1866



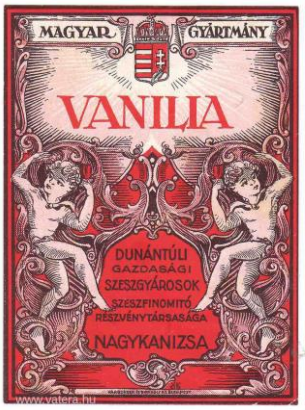

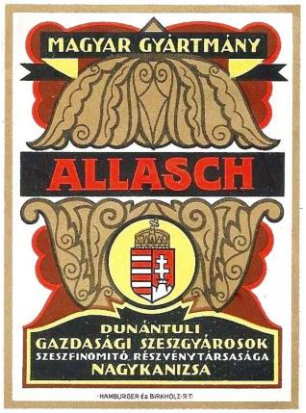

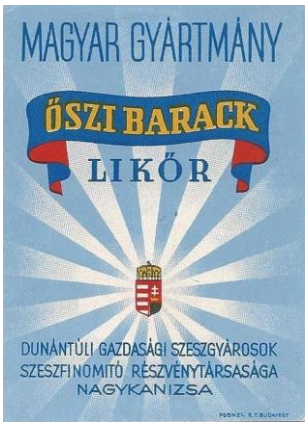

Három címke 1930-ból

•Méri István 1950-es években végzett ásatásai bizonyították, hogy a kanizsai vár magja, belső vára, legrégebbi épülete (várkastély) alapfalai itt rejtőznek a földben, jórészt a szeszgyár épülete alatt.
A kőből rakott falak parkosított környezettel bemutathatók lennének. Ennek azonban előfeltétele a jelenlegi felszíni építmények majdani eltűnése.



Így helyezkedett el a vár (balra) és a 16. századi város palánkfalakkal és árokkal erősített része



A vár ostroma 1600-ban, elfoglalásakor
(Balra: a vár körül táboroznak az ostromló törökök, tőlük balra, a felmentésre érkező keresztény csapatok tábora. Jobbra: középen az ostromló török sereg hadrendben, a kép bal oldalán a keresztény csapatok, jobb oldalán a vár kis részlete. Mindkét képen balra esik a mai belváros, jobbra Kiskanizsa.)

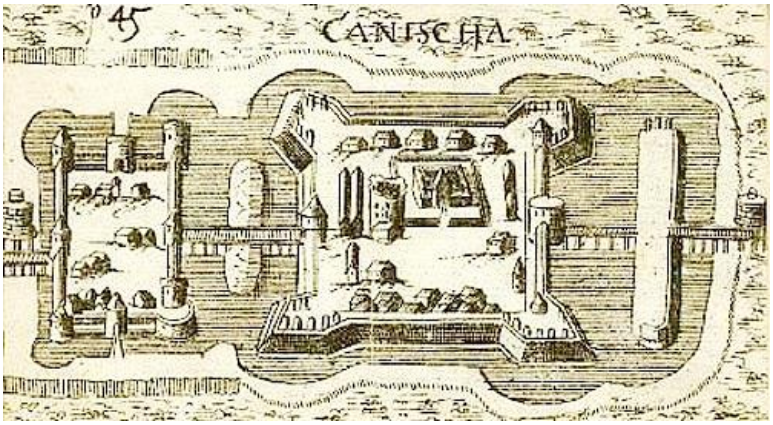

Metszet 1685-ből





A császári sas alatt a felszabadult (1690) vár és város

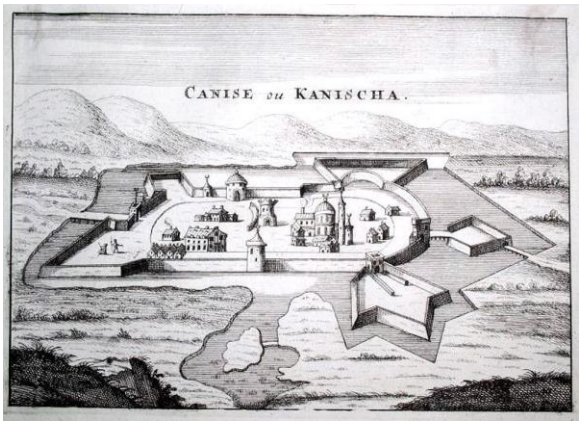

1693-as metszet a várról

•Halis István jegyezte le azt a történetet, amely kapcsolódik a kanizsai vár visszafoglalásához.
Az utolsó basa, Musztafa, mivel kincsei jó részét nem tudta magával vinni, az erődítmény átadását megelőző éjszakán gödröt ásott azoknak a várudvaron.
Tudva, hogy az elrejtett értékek illetéktelen megtalálását leginkább a fehér ménes vére akadályozza, elvágta legkedvesebb paripája nyakát, vérét a rejtekhelyre csorgatta.
„Visszajövünk még Kanizsára hamarosan!” biztatgatta közben magát Musztafa. A visszatérésből nem lett semmi, a kincseket azóta sem látták.
Nem úgy a basa fejetlen lovát. Szeles napok éjféli óráiban szokott száguldozni a Várréten és környékén. Látták, hallották az arra járók, nem is kevesen.



A fejetlen, fehér mén Roth Miksa rajzán

Időnként bizonyítékok − elhullajtott patkói − is előkerültek az országút (a mai Vár út) mindkét oldalán.

Vár út 6.

•Lásd: Vár út 8.

500. Vár út 7.

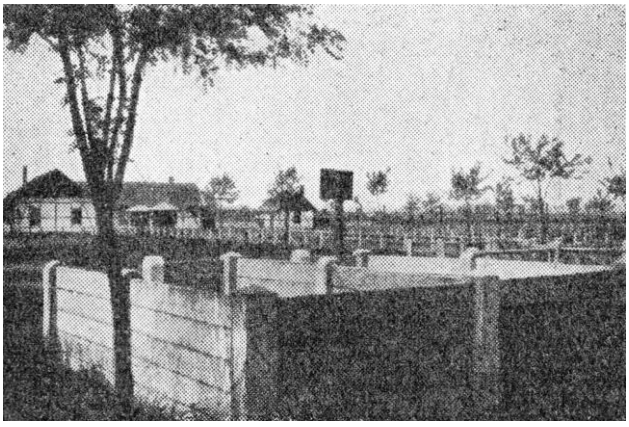

Az 1920-as évek második felében

•A szeszüzem telkének nyugati szomszédságában, erősen feltöltött területen nyílt meg 1925-ben az új marhavásártér. Egy favázas épület, és egy két hídmérleges mérlegház állt rajta. A marhák, lovak, sertések számára állásokat alakítottak ki.

•Még a munkálatok megindulása előtt a Nagykanizsai Torna Egylet vezetői úgy döntöttek, hogy – bérelve a területet a várostól – ideiglenesen itt alakítanak ki focistáik számára pályát. (1922 nyarán katonaréti sporttelepüket fel kellett számolniuk.)
Az elhatározás testet öltött, 1923 tavaszán az NTE–Transdanubia Sportegyesület mérkőzéssel átadásra is került az új létesítmény.
Háromezer néző (köztük nagy számban hölgyek, köztük nem kevesen divatbemutatóként használva az alkalmat) volt kíváncsi a meccsre. A rendezők, alábecsülve az érdeklődést, ezerötszáz ülőhellyel várták őket. Két büfé és a szabók által állított hosszú sátor fokozta a kényelmet. Utóbbival szándékoztak pótolni a fedett lelátót. (Száz méteresre bővítéséhez akkor már megvoltak a felajánlások.)
A szünetben a Hahn Barnabás vezette, nyolcvantagú munkásdalárda és Füredi Gyurka cigányzenekara szórakoztatta a közönséget.
Az NTE első gólja után a banda rázendített az ismert dalra: „Piszkáld ki…” A Transdanubia kapusának még ötször kellett piszkálnia. Szemközti kollégájának csak egyszer.
(Itt említem, hogy a sokszor csak munkásdalárdának nevezett kórust Vas- és Fémmunkások Dalköre névvel 1922-ben alapította Hahn Barnabás zenetanár. Hahn 1925-ben, harmincnégy éves korában halt meg.)

501. Vár út 8. és 10. **(Transdanubia)**



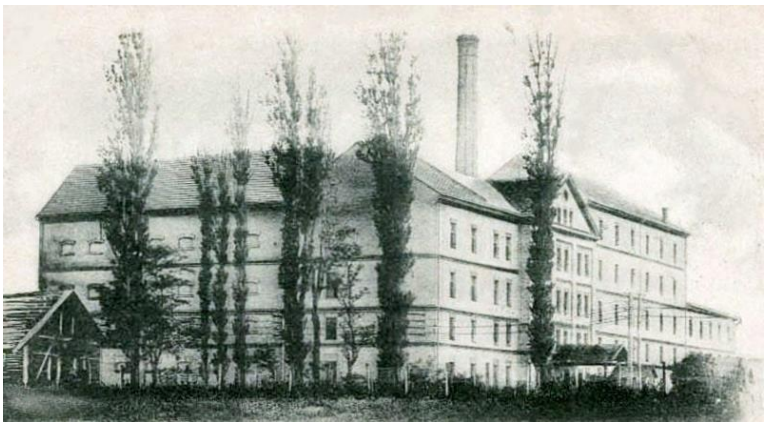

(Singer Sándor felvétele.)

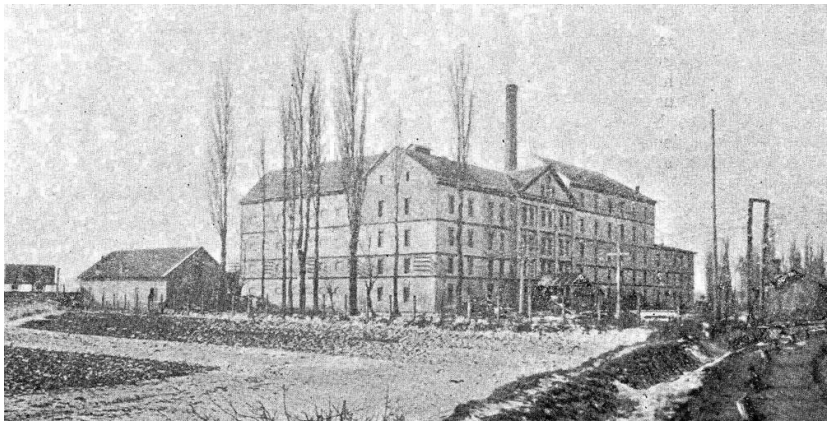

A malom három képe a 19. század utolsó éveiből



1910-ben





(Ketting Klára 1940-ben készített képei.) (indafoto.hu)

•1850 tájékán építtette fel a város első gőzmalmát (ma Vár út 10.) négy kereskedő (Aufricht Lipót, Lang Henrik, Bettlheim Sámuel és Ollop Sámuel), akik 1862-ben a palini uradalmi malmot is bérbe vették és Kanizsai Gőzmalom Társaságnak nevezték magukat.





1873

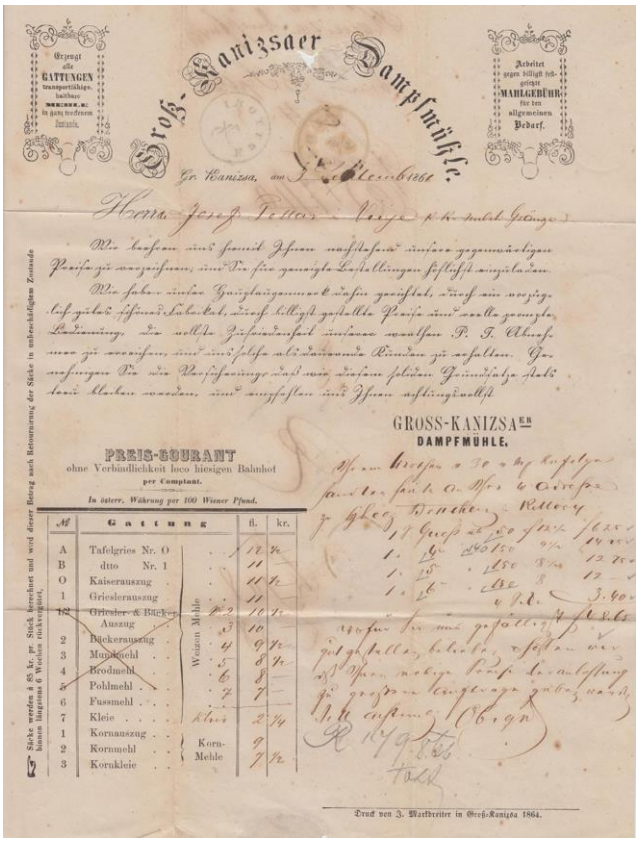

Erzeugt alle GATTUNGEN transportfähiger Inhaltbare in ganz trockenem Zustande.

Groß-Kanizsaer Dampfmühle.

Arbeitet gegen billigst festgesetzte MAHLGEBÜHR für den allgemeinen Bedarf.

Gr. Kanizsa, am 1. Dezember 1864.

Herrn Josef Tellar in Veiga k. k. Militär Gränze

Wir beehren uns hiemit Ihnen nachstehend unsere gegenwärtigen Preise zu verzeichnen, und Sie für geneigte Bestellungen höflichst einzuladen.

Wir haben unser Hauptaugenmerk dahin gerichtet, durch ein vorzüglich gutes schönes Fabrikat, durch billigst gestellte Preise und reelle prompte Bedienung, die vollste Zufriedenheit unserer werthen P. T. Abnehmer zu erreichen, und uns solche als dauernde Kunden zu erhalten. Genehmigen Sie die Versicherung, daß wir diesem soliden Grundsatze stets treu bleiben werden, und empfehlen uns Ihnen achtungsvollst

GROSS-KANIZSAER DAMPFMÜHLE.

PREIS-COURANT
ohne Verbindlichkeit loco hiesigen Bahnhof
per Comptant.

In österr. Währung per 100 Wiener Pfund.

№	Gattung		fl.	kr.
A	Tafelgries Nr. 0	Weizen Mehle	12	½
B	dtto Nr. 1		11	—
0	Kaiserauszug		11	½
1	Grieslerauszug		11	—
1/2	Griesler- & Bäcker-Auszug	2	10	½
		3	10	—
2	Bäckerauszug	4	9	½
3	Mundmehl	5	8	½
4	Brodmehl	6	8	—
5	Pohlmehl	7	7	—
6	Fussmehl			
7	Kleie	Kleie	2	¼
1	Kornauszug	Korn-Mehle	9	
2	Kornmehl		7	½
3	Kornkleie			

Säcke werden à 85 kr. pr. Stück berechnet und wird dieser Betrag nach Retournirung der Säcke in unbeschädigtem Zustande binnen längstens 6 Wochen rückvergütet.

Druck von J. Markbreiter in Groß-Kanizsa 1864.

A cég egy 1866-os számlája
(A nyomtatvány 1864-ben készült Markbreiter Jakabnál.)

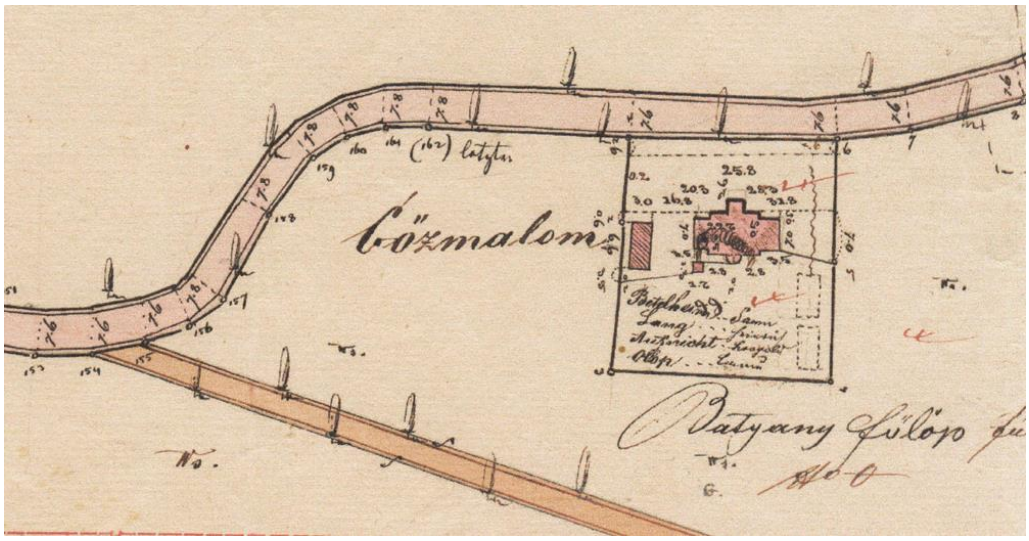

1864
(TGYM)

A leálló üzem 1869-ben egy „nyilvános közkereseti társulat” tulajdonába került (Rosenberg János, Wellisch József, Neumann Sándor – ők kanizsaiak voltak –, Preisach József és Bettlheim József).
1885-ben a marburgi idősebb Franz Lajos és Lessner Henrik megvásárolta az akkor Vucskics János tulajdonában lévő, romos, működését újra szüneteltető malmot. A malom ma négyemeletes épülete már létezett, de alacsonyabb volt. A vevők ebben az évben húzatták rá második emeletét.







•A város 1892-ben kötött szerződést Franz Lajossal, aki vállalta a város ellátását villamos árammal.
Ekkor még petróleumlámpákkal oldották meg a közvilágítást: a 265 lámpából 25 volt Kiskanizsán.
A szerződés a város utcáira 280 izzólámpa, 14 ívlámpa állítását írta elő. Mivel a villamosítás Kiskanizsa nagy részét nem érintette, a vállalkozónak ott további húsz petróleumlámpát is üzemeltetni kellett. (A szerződés szerint a többi régi lámpát is meg kellett hagyni, hogy üzemzavar esetén azokat használhassák.)

Az elektromos energia termelését az itt lévő gőzgépekkel képzelték el. Így, a létesítményt Morandini Román kivitelezésében modernizálták.
1894-re kialakították a – várost árammal ellátó – „villámgyárat” is, amely 1922-ben tért át a (váltakozó) „forgóáramra”. Megjegyzem, a cég erre már 1912-ben ajánlatot tett a városnak.
A várost elektromos energiával ellátó, itteni gőzgép (a malom központi épületében helyezték el) 1893-ban új, 32 méter magas kéményt (elődje 30 méteres volt) kapott.
A bontási és építési munkákkal Morandini Románt bízták meg.

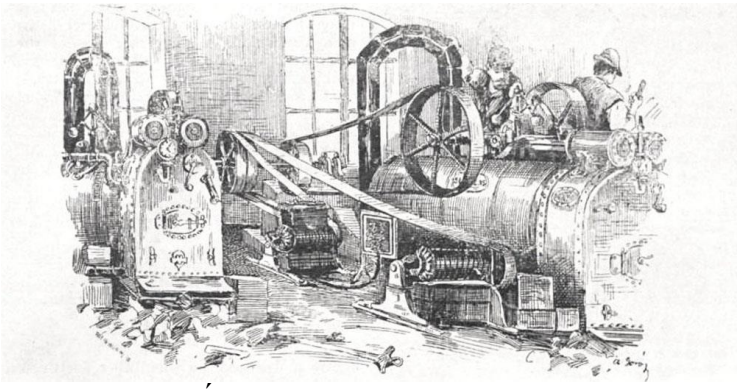

Áramfejlesztő telep (1887)



ÉRTESITÉS!

Van szerencsém a nagyérdemü közönséggel tudatni, hogy

a villamos világitás berendezéseinek munkálatait

Egger B. és Társa czég a napokban megkezdi és miután Nagy-Kanizsa várossal a villamos világitásra vonatkozólag kötött szerződés 28. §. értelmében azon magánfogyasztók, a kik a villamvilágitás berendezéseig a magánvilágitásnak lakásukba **leendő bevezetését kötelezöleg biztositják.** az évenként és izzólámpánként fizetendő alapdij fizetése alól fel vannak mentve, felkérem mindazokat a kik ennek megfelelőleg az érintett kedvezményt maguknak biztositani és a világitást a szerződésnek rendelkezései alapján berendeztetni akarják, a

berendezés iránti kötelező nyilatkozat megtétele végett

Rapoch Gyula vagy dr. Rothschild Samu ügyvéd urak irodájában

f. évi augusztus hó 15-ik napjától ezen hó 31-ik napjáig hezárólag d. e. 9—12-ig és délután 3—5-ig jelentkezzenek, a hol a megkivántató okiratokat aláirhatják.

Nagy-Kanizsán. 1893. évi augusztus hó 10 én.

Franz Lajos, vállalkozó.

Hirdetmény.

Van szerencsém ezennel a vidék és város tisztelt közönségének tudomására hozni, hogy N.-Kanizsán, a villamos üzem berendezésével kapcsolatosan felépitett műmalomban mindennemü gabonát az ezen vidéken divó vámtételek mellett örlés végett elfogadok és felkérem a tisztelt közönséget, nogy gabonáit örlés végett malmunkba hozni szíveskedjék.

Az emlitett malom a legkiválóbb és legczélszerübb szerkezetü gépekkel van felszerelve és ugy a kisebb, mint a nagyobb mennyiségü gabonákat mérsékelt dijakért vagy részelt mindennemü örlés czéljára a mai naptól fogva elfogadok és malmom terjedelménél fogva azon helyzetben is vagyok, hogy az igényeknek bármely időben gyorsan megfelelhetek és az örlés végett átvett gabonából a legkiválóbb minőségü lisztet szolgáltathatom. Nagy-Kanizsán, 1894. november hó 23-án.

Nagykanizsai gőzmalom és villamossági üzem:

FRANZ LAJOS.

1893 és 1894



Franz Lajos és Fiai

Az 1892 augusztusában a korzón bemutatott kísérlet után (Villamos világítás csak minél előbb jöjjön el a te országod!!! – írta a tudósító.), 1894. június 22-én nagy tetszést aratott „próbavilágítást” tartottak a Vucskics-ház (Erzsébet tér 22.) udvarán, egy ott felállított gőzgéppel, majd július 1-én kigyulladtak az utcai lámpák.

Világítási kellékek 1896-ból:



Szénszálas izzó





Kezdetben 120, majd rövidesen 150 voltos lett a kanizsai hálózat által szolgáltatott feszültség.
Az utóbbi érték még a második világháború után is jellemzője volt a városnak: a helybéliek kénytelenek voltak transzformátorokat kapcsolni boltban vásárolt, az országos szabványnak megfelelő berendezéseik elé.
A közvilágítás kiépítése azonban nem egyformán érintette a város különböző részeit: Kiskanizsán még 1910-ben is jobbára petróleumlámpákat használtak. Ekkor azonban történt egy jelentős bővítés. Az addigi 20 kiskanizsai lámpa mellé még 69-et telepítettek, a teljes városban pedig 500-ra emelték az izzólámpák számát és 11 helyen szereltek fel (ebből kettőt Kiskanizsán) újabb ívlámpákat.
Az iskolákban 1894-től, a városházán 1901-től, a kórházban 1903-tól használták az elektromos világítást.
Összehasonlításul: Magyarország (egyben Európa!) első városa, amely közvilágítását villamosította, Temesvár volt, 1884-ben. A századfordulóra az ilyen magyar városok száma huszonötre nőtt. Budapest még nem volt köztük.
Megjegyzem, hogy Vucskics János már 1887-ben ajánlatot tett a városnak a villamos energia szolgáltatására.

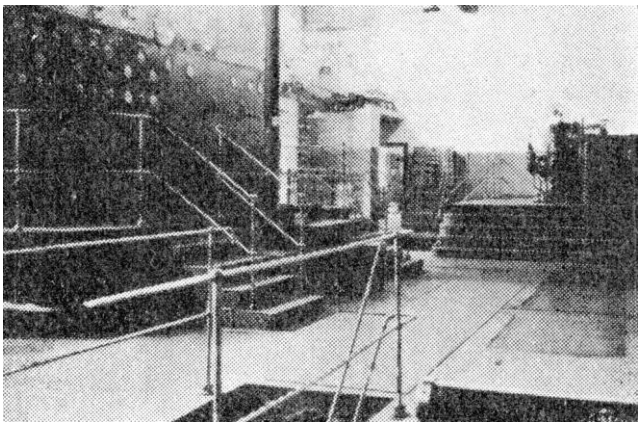

1929

1899-ben a Franz-cég javasolta az eredeti oszlopok lecserélését öntöttvasból készültekre, mert ormótlan faoszlopokon, kötél vastagságú kábeleken továbbították az elektromos energiát a város központjában is. Egy évtized múlva, 1909-ben a folyamat el is kezdődött.



A századfordulón

•A Franz Lajos és Fiai cég 1895-ben alakult Franz Lajos és fiai közül Lajos, József (ő negyvenhat évesen, 1914-ben halt meg) és Rudolf társulásával. A vállalkozás fő tevékenységi területe azonban a malomhoz kötődött.
1895-ben a vállalkozás újabb emelettel magasította épületüket.
1896-ban gabonasilót és az iparvágányt tervezett és épített Franzék számára Morandini Román.
1897-ben csaknem elpusztult a teljes malom. Végül a hatalmas tüzet sikerült lokalizálni. Így is kiégett a földszinttől a harmadik emeletig az üzem koptató részlege.



1896

Az üzem 150-200 emberrel dolgozott. Zala, Somogy és Fejér megyék gabonáját exportálták Ausztriába, Boszniába.
1908-ban döntöttek arról, hogy elindítják a száraztészták és a jég gyártását is. Utóbbihoz 1909-ben létesítettek műjéggyárat. Ugyanekkor új, 40 méter magas gyárkéményt emelt a budapesti Gussenbauer L. és Fia cég.









1909



1917
(TGYM)



1920

1921-től Transdanubia Egyesült Gőzmalmok Rt. néven a cég kiterjesztette működését a Dunántúlra. Kanizsán kívül üzemük volt Bonyhádon, Enyingen és Körmenden.

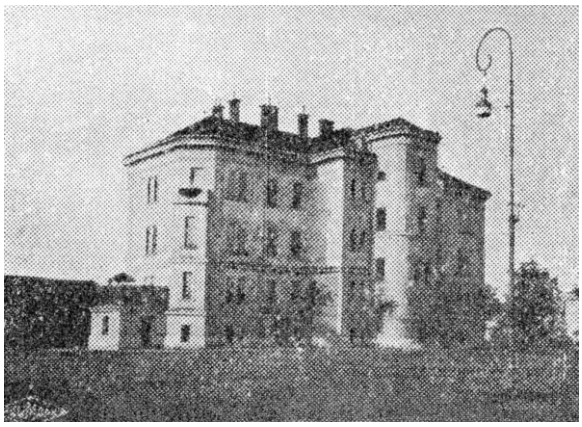


Az irodaház délnyugatról 1929-ben (Neumann Rezső képén) és 1958-ban (TGYM)

A Vár út 8. szám alatti irodaházuk (alagsorral, két emelettel, tisztviselői lakásokkal) 1912-ben épült meg.








A Transdanubiától 1934-ben vette át a Drávavölgyi Villamossági Rt. Nagykanizsa elektromos energiaellátása feladatát. A város e döntése következményeként az itteni központ tisztviselőit elbocsátották, a malom leállt és a lisztraktár is felszámolásra került.

•1940-ben a Mezőgazdasági Közraktárak Rt. megvette a gőzmalom 14 holdas telepét, amelyet akkoriban már bérelt. Ezzel 1000 vagon befogadóképességű tárolóhoz jutott.

•A kihasználatlan irodaházba 1941-ben költözött a MAORT (Magyar Amerikai Olajipari Rt.) központja.



A MAORT Nagykanizsa és Lovászi között 1941-től közlekedő busza

•A zalai olajmezők megtalálása és következményeként a MAORT megtelepedése – a korábbi szerepét az első világháború után elvesztő, helyette újabbat nem találó – Nagykanizsa számára hatalmas (és szerencsés) lehetőséget teremtett.

Az olajipar sokaknak végre munkát adott és egy jól képzett réteg megjelenését is eredményezte. Utóbbira nem kevésbé szorult rá a város, mint az előzőre.



1938
(A MAORT munkásai a város határában.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

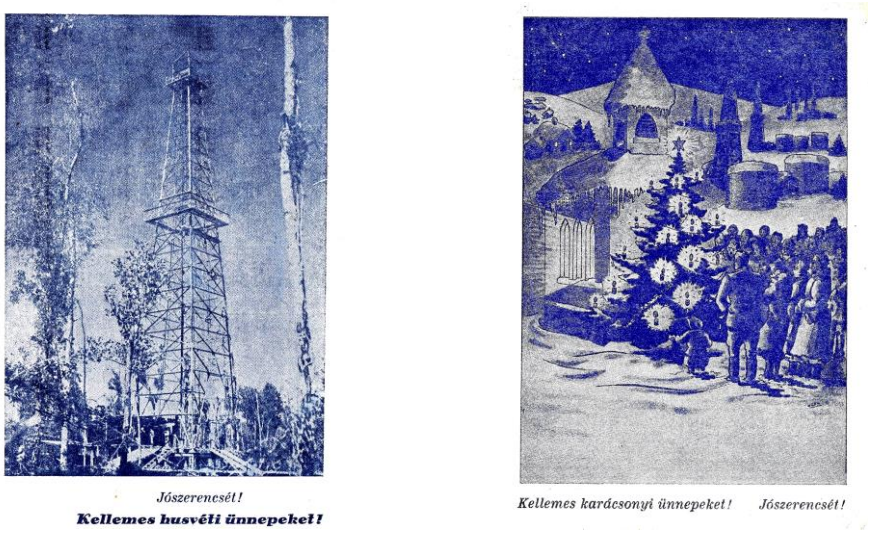

MAORT-os képeslapok 1943-ból
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Az új iparág nem volt veszélytelen. 1941 júliusában az Újudvar felől Budapest felé épülő olaj-távvezeték kivitelezési munkálatai követelték meg áldozataikat.
Az egyik pótkocsis teherautó, a kanizsai telepről a távvezetékhez szükséges csöveket szállítva, Martonvásár közelében megcsúszott a balatoni műúton és a magasfeszültségű távvezeték tartóoszlopának ütközött.
A jármű utasai közül a csövek tetején utazó egyik kocsikísérő időben leugrott. Ő nem szenvedett komolyabb sérülést.
A megcsúszó rakomány azonban átszakította a vezetőfülke falát és megölte a sofőrt, a kanizsai Göncz Istvánt (1902-1941) és a mellette ülő munkavezetőt.
Másodpercekkel később a távvezeték felrobbantotta a kocsi üzemanyagtartályát (a

MAORT teherautóit butángázzal hajtották) és a fülkéből menekülni nem tudó kocsikísérő a tűzben lelte halálát. Társa, a palini László Sándor ugyan kiszabadult, de égési sebeibe a kórházban belehalt.



A balesetet szenvedett jármű Martonvásáron 1941-ben
(Jobbra Göncz István. Mellette a szerencsétlenség két másik áldozata.)

•A Transdanubia volt egyik alapítója a Nagykanizsai Városépítő és Ipari Építési Részvénytársaságnak 1921-ben. A cég telepe itt lett kialakítva vasútvonal és a malom telke között (Vár út 2-től 6-ig).



1922

•Jobb ötlet híján döntöttem úgy, hogy itt írok a gőzmalmot felépíttető kereskedők egyikéről, Lang (Láng) Henrikről és testvéréről.

Henriknek élete végén a teljes város gazdálkodása irányításában is jutott szerep. Amikor 1878-ban Babochay György került a polgármesteri székbe, ő lett a város pénztárnoka. Feladatuk nem ígérkezett sem egyszerűnek, sem népszerűséget növelőnek, mert a város meglehetősen zilált pénzügyi helyzetben volt (akkor is). Lang Henrik 1888-as haláláig végezte e hivatali tevékenységét. Hetvenötödik évében járt akkor.
A Lang család másik tagja, Henrik öccse a város határain túl is ismertséget szerzett magának. A Nagykanizsán 1838-ban született Láng (Lang) Fülöp énekesként aratott nagy sikereket előbb német nyelvterületen, aztán itthon is, mint a Nemzeti Színház, majd az Operaház művésze.
Családtagjaihoz évente szülővárosába látogatott, esetenként fellépéseket is vállalt Kanizsán.
1900-ban halt meg.



Láng Fülöp Petur bánként 1870-ben

502. Vár út 9. **(Vasvázas*)**

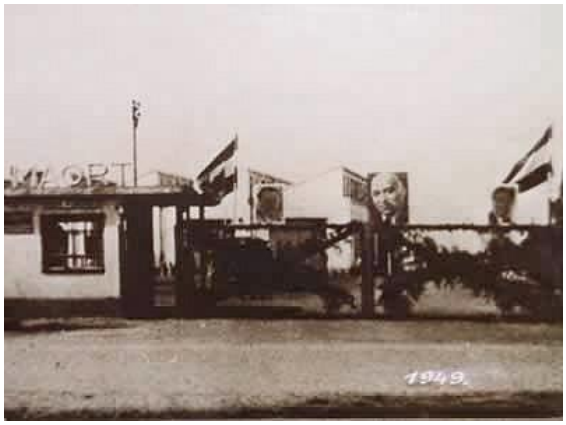



•A Dunántúli Kőolajipari Gépgyár elődjét a MAORT a Délnyugat-Dunántúlon 1937 óta eredményes olajbányászat gépei javítására, gyártására létesítette. Műhelyei alapját e jellegzetes tetőzetű gépcsarnok képezte.
Egy Teheránba szánt szövőgyár (a németek 1939-ben uszályon csak Budapestig tudták szállítani) elemeiből Gaál Antal bányamérnök és dr. Falk Richárd (1899-1979) gépészmérnök szervezési és építési tervei alapján emeltette a MAORT.

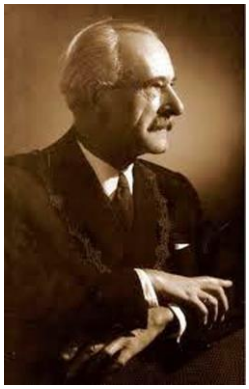

Falk Richárd 1948-ig volt a „Vasvázas” főmérnöke

Az építkezés 1942-ben kezdődött, 1944 elején végződött.

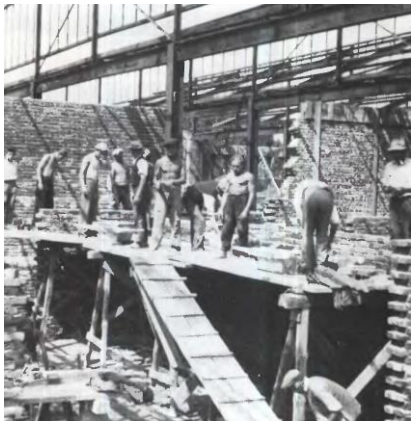

Az építési munkák

A 15 „mezővel” megtervezett csarnok kivitelezője Kalmár Zoltán cége volt.





(Czupi Gyulától.)





1943-ban elkészült az iparvágány is.



A MAORT bárcája az 1940-es évekből



Légi felvétel 1952-ből

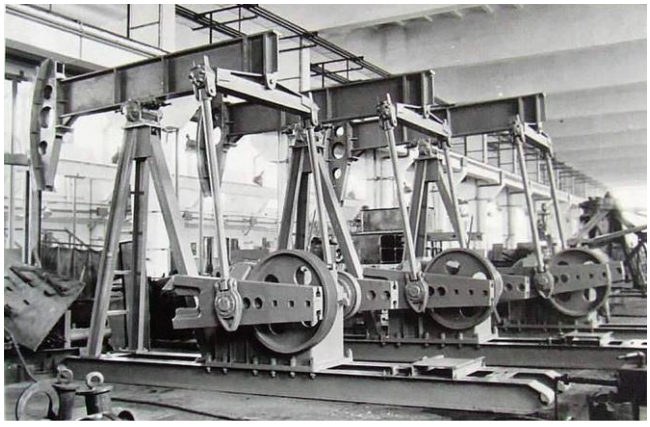

1960

1888




Az 1960-as évek elején
(Az eredeti képek Béres Sándor tulajdonában.)

•A gépcsarnoktól keletre (az állatvásártér területét felhasználva) alakították ki a MAORT azóta felszámolt sporttelepét. A füves futballpályát salakos futópálya vette körül. A megemelt nézőteret a nyugati oldal mentén építették fel. A létesítmény avatására 1946-ban került sor. Az utolsó rendezvénynek 1964-ben adott helyet, aztán a gyár bővítésére használták fel területét.



Az egyesület (1945-től 1949-is MAORT Munkás, 1949-től 1950-ig Nagykanizsai Olajmunkás) jelvénye

•Az üzem előtt, az út mentén mára eltűnt fogadalmi kereszt állt.

503. Vár út 12.



A már lebontott (2009) üzem bejárati része

•A Nagykanizsai Üveggyár Rt. 1943 végén alakult meg, hogy a város által biztosított ingyenes telken ólomüveget gyártó üzemet létesítsen.
A tényleges üveggyártás azonban csak egy újabb kezdeményezés nyomán indult el. Az itteni telket 1947-ben kapta a gyár.



Az 1950-es évek első felében
(Az új üzem képeslapon.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

504. Vár út vége

•A város első, kezdetleges vágóhídjához 1874-ben jutott, amikor átvette a két épületből álló, uradalmi vágóhidat, amely a Lazsnak-csatorna nyugati oldalán volt, nem túl messze a kiskanizsai úttól, déli irányban.



Az uradalmi vágóhíd két épülete az 1864-es térképen (TGYM)
(A létesítmény a belvárosból 1842-ben települt e helyre.)

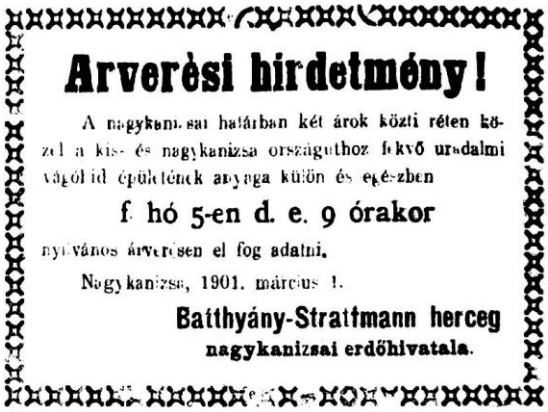
Arverési hirdetmény!

A nagykanizsai határban két árok közti réten közel a kis- és nagykanizsa országuthoz fekvő uradalmi vágóhid épületének anyaga külön és egészben

f. hó 5-en d. e. 9 órakor

nyilvános árverésen el fog adatni.

Nagykanizsa, 1901. március 1.

Batthyány-Strattmann herceg
nagykanizsai erdőhivatala.

1901

•A Principális hídja mellett állt Nepomuki Szent János szobra (János-kép), amelyet 1825-ben helyeztek át a Teleki út végére.
Az 1786-os – ekkor még nem létezett a Principális csatorna – térképen is ugyanott látható a szobor jelezve; egy kis, névtelen vízfolyás (korábban a Kanizsa-patak nyugati ága) és az átvezető híd nyugati oldalán.
Halis szerint a 18. század első évtizedeiben került erre a helyére.
•A két városrészt korábban egy szabályozatlan, a környéket rendszeresen elárasztó kis folyó választotta el.
A „Kanizsa” név első, írásos említése nem is a várossal, hanem a patakkal kapcsolatos; az okirat 1193-ban keletkezett. A török korban Kanizsnicza volt a neve a várostól délre eső részének. Szabályozása előtt hívták Kógyár-, illetve Kanizsa-patakként is.



Mikoviny Sámuel (?)

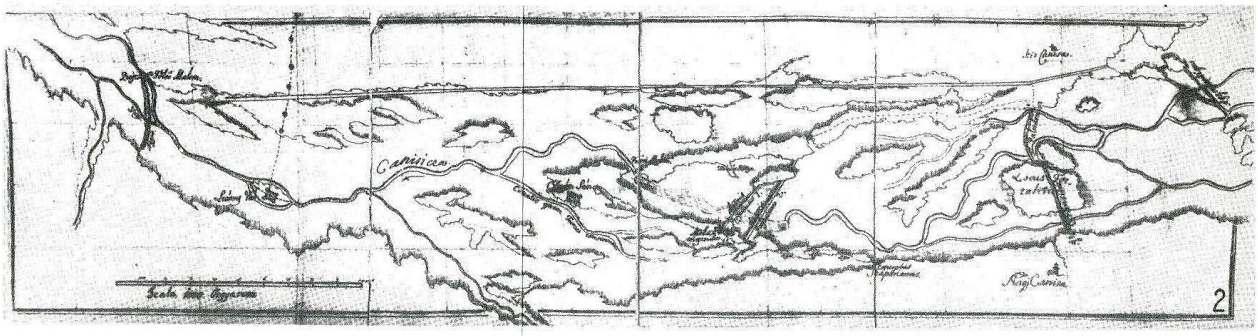

A vár helye és a Kiskanizsára vezető híd a térkép jobb széle közelében

Mikoviny Sámuel 1740-es években készült térképvázlatán a patak a két városrész között még három ágra szakadva látható.
A középső ág az akkor már nem álló vár területén haladt át, a hajdani belső vár nyugati oldalán. Ezt a későbbiekben feltölthették, mert az 1786-os térképen a patak medre már nagyjából a jelenlegi Dencsár-árok helyén volt. Korábban ez volt a keleti ág.
A törökök távozása után a vízfolyások fölé hidak kerültek. Halis szerint a Kanizsa-patak (a keleti ág) hídján sorompó volt, mert a város itt vámolta az áthaladókat, ha azok vidékiek voltak. Már Batthyány Ádám herceg volt a város földesura, amikor a vámszedés joga átkerült az uradalomhoz.
•1802-ben, amikor a város lakóival kiásatta a két városrész közötti vízlevezető árkokat, kialakították a Principális-csatornát is. Ekkortól a Kanizsa-patak vizét már a Principális csatorna vezette át a város területén.
A lecsapolás szándékával a földesúr, illetve a város már 1762-ben és 1766-ban munkákat indított, de ezek megszakadtak, érdemi eredménnyel nem jártak.
•”Óh Kanális, óh Kanális,

Rólad írni mily – banális…”

A Principális-csatornának a hídtól északra eső részét sokáig ingyenes népfürdőként használták a helyiek.

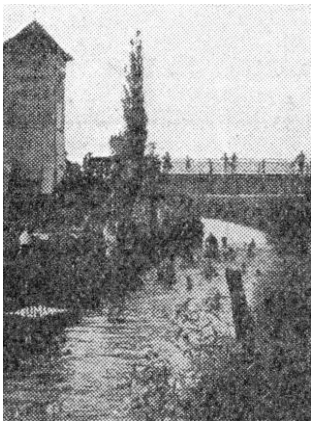


Az 1920-as évek második felében
(Neumann Rezső felvételei.)

Már a 19. század végén gát került a csatornára, amelyre a Franz cégnek volt szüksége. Dr. Béres Sándor visszaemlékezéséből tudhatjuk, hogy a környéket sió (azaz zsilipes csatorna) néven emlegették a hely látogatói.
Egy kiskanizsai polgár öltözőt is állított a közelében. Ez hamarosan eltűnt, majd 1909-es híradás szerint egy Flumbort nevű kiskanizsai gazda épített fel hat kabint az átöltözéshez. Szabadságos katonák, vakációzó diákok, varróleányok és társaik serege kereste itt a felüdülést a kánikulai napokon.
1920 körül cserélődött a lányok szoknyás-nadrágos öltözéke fürdőtrikóra. Persze azoké, akik ilyesmit megengedhettek maguknak. Tíz év alatt pedig nem volt szokásos a fürdőzéshez sem a trikó, sem a szoknya, sem a nadrág. Fiúknál sem, lányoknál sem. 1920 előtt sem, 1920 után sem.
Volt viszont induló, amit dr. Béres szerint szívesen daloltak a legifjabbak:

Szép város Kanizsa,
itt folyik a Principális csatorna.
Nem kell ott fizetni,
menjünk hát fürödni!

Kiskanizsa dolgos, munkában fáradt lovai is élvezhették a hűvös víz örömeit. Ha gazdájuk is úgy akarta, lejjebb, mint a strandolók.
Az amúgy is kellemes helyet időnként izgalmas események tették még vonzóbbá.

1910-ben tudósított arról a „Zala”, hogy a partot meglátogatta a „gólya”. Egy – a hideg vízben megmártózó – napszámos asszonynál indult meg a szülés. Az egészséges fiúcska világra jövetelét cigánykerekeket vetve ünnepelték a fürdőző gyerekek.
Máskor egy kovácslegény döntött úgy, hogy a város e pontján kezd a nudizmus korai népszerűsítésébe. Balszerencséjére nem légies testalkatú kisasszonyokkal hozta össze sorsa. A három jó erőben lévő hölgy a sikongatás befejeztével a leendő mesterember módszeres ütlegeléséhez fogott. Ki tudja, talán a lincseléstől mentette meg a már vérző férfit a lármára előkerült mezőőr és társa, a bírság.
Megint máskor az arra járó rendőr a látásból ismerős, mindig sovány ka suhancot találta immár gömbölyödőnek. Az elrendelt vetkőzés eredményeként a saját ruházaton túl előkerült: egy vadonatúj szalmakalap, két zakó, két mellény, három alsónadrág, egy pár monogramos női harisnya, két pár harisnyakötő, egy női ing és egy trikó. Mire a leltározás befejeződött, ugyancsak előkerültek a felsoroltak vizes és dühös tulajdonosai.







A századforduló csibészei szívesen pózoltak is a képeslapok készítésekor

1937-ben a város a hídtól (északra) 200 méternyire fából épített gáttal 100 cm-re emelte a „strand” vizét, amelyet a csatornával együtt Kanárisként emlegettek.

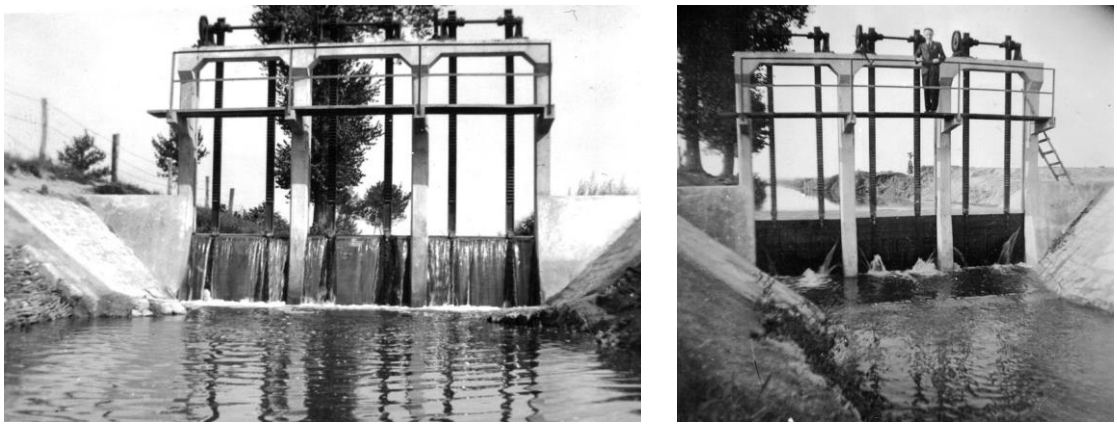

A város által építtetett zsilip délről
(1938 őszén döntöttek úgy, hogy a gát helyére betonból és acélból készült zsilip kerüljön. Nincs adatom, hogy kik és miért robbantották fel 1944-ben.)
(Ketting Klára 1940-es felvételei.) (indafoto.hu)

Érdekesség, hogy a vizet – nagynak tartott vastartalma miatt – kis üvegekben azok is hordták haza, akik nem fürödtek benne. Ha szükségesnek érezték, szemvízként használták. Állítólag, használt.



A hídtól délre
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



Ugyanitt, amikor a Principális folyónak képzeli magát

•A hídtól délre, a Principális kiskanizsai oldalán volt a Pivári-malom épülete. Már az 1740-es évekből megmaradt Mikoviny-féle térképvázlat és az 1780-as évek első felében készült első katonai felmérés is jelezte helyét.
Utóbbin azt láthatjuk, hogy a még szabályozatlan patak itt egy kis szigetet alkotva elágazott; a nyugati ágra települt a malom. Később a csatorna nyomvonala a kis malom mellé került.

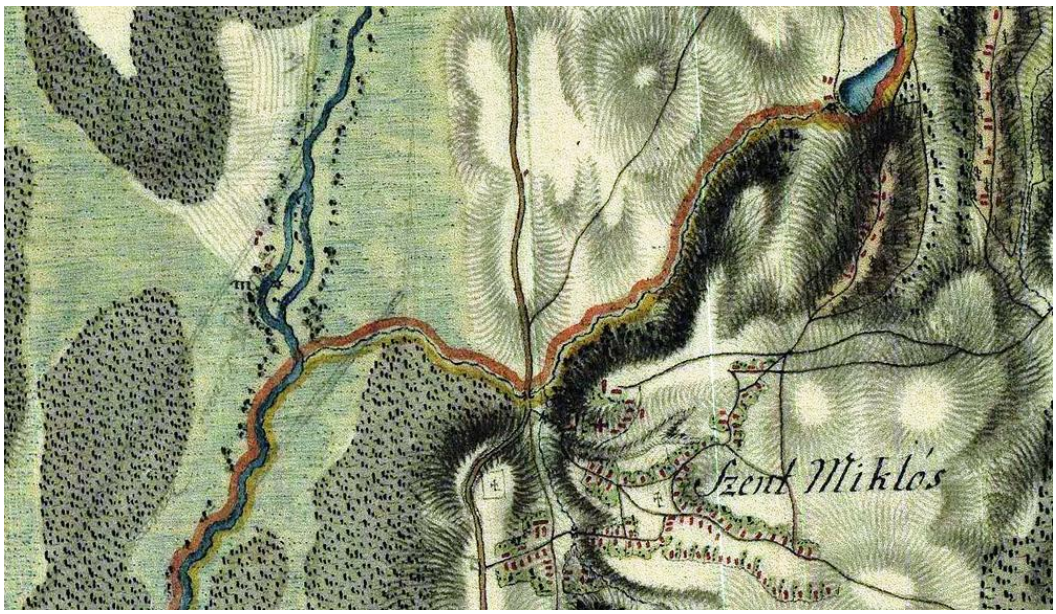

A Pivári-malom (balra) az 1780-as években

Viszonylag messze volt Kiskanizsától, Ligetváros déli végétől esett nyugatra. A csatorna délnyugati irányba fordulásától délre volt, körülbelül 200 méter távolságban.
Az 1864-es kataszteri térképen még szerepeltették.

•Az első katonai felmérés délebbre, már bajcsai területen is ábrázolt két (ahogy megkülönböztették: alsó és felső) vízimalmot a Principális elődje mentén.
•Amikor 1902-ben teljesen megváltoztatták az út nyomvonalát, a csatornák (Principális és Lazsnak) fölé modern, acéltartós, hét méter széles hidak kerültek. 1939-ben az utakat is hét méterre szélesítették, a két hidat megerősítették.

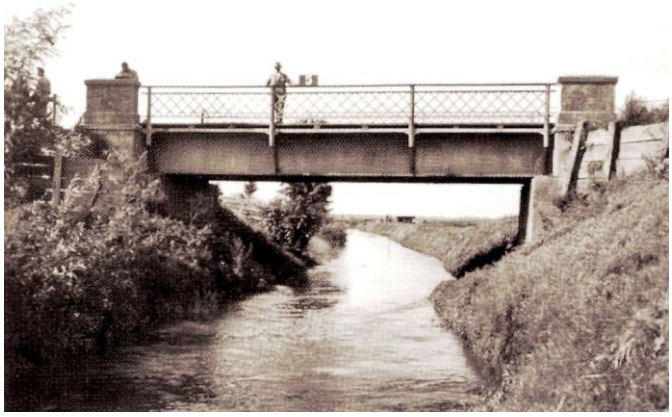

A Principális 1902-ben készült hídja délről



A Principális hídja délről, 1939-es megerősítése után
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

Ezeket 1945-ben felrobbantották. Utódjaikat 1947-ben avatták.



A Principális új hídjának átadása

•A zsiliptől és a fürdésre használt területtől északra létesült az 1960-as években a kemping.

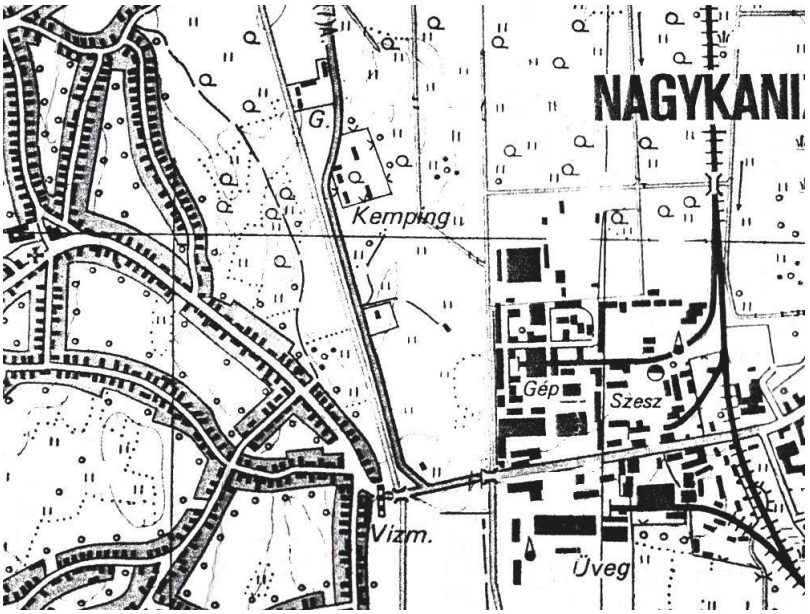

A környék 1984-ben



1970

Nagykanizsán — a jugoszláv országhatártól 25, a zalakarosi termálfürdőtől 15 km-re, a 7-es főközlekedési út és a Principális csatorna mentén terül el az:

I. osztályú nemzetközi Autóscamping

A motel faházak 2—3 ágyas szobáiban és 4 férőhelyes bungalókban 100 vendéget tudunk elhelyezni. A szépen parkírozott környezetben 200 sátor és 50 lakókocsi fogadása biztosítható.

Szolgáltatások:

— hideg—meleg folyóvíz, tusolási lehetőség,
— büfé a tábor területén,
— gázos főzőhelyek,
— kocsimosó,
— telefon.

A közelben: ABC áruház, autószerviz és benzinkút.





(Az alsó két kép Harangozó Tibor gyűjteményéből származik.)

•Annak idején a kemping szomszédságában, az attól északra eső területen találtuk a városi földgáztárolót. 1959 és 1976 között működött.

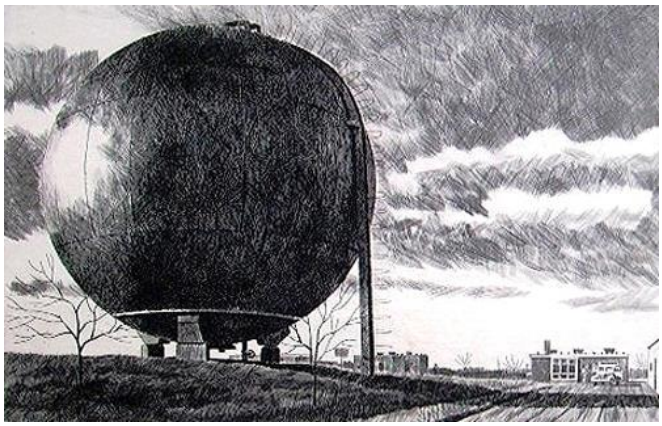

505. Vécsey Zsigmond utca

•Az utcát 1913-ban alakították ki (akkor még Mező utcának hívták), majd 1914-ben Vécsey Zsigmondról, a város nem sokkal korábban meghalt polgármesteréről elnevezve átadták rendeltetésének.

506. Vécsey utca 4.

•1930 őszén avatták fel a város itteni elemi iskoláját.



(Ketting Klára 1940-es képe.) (indafoto.hu)



1954
(Pék Pál hagyatékából.)

A közoktatásügyi miniszter megbízásából Friedrich Lóránt budapesti műépítész tervezte nyolc tanteremmel, emeletén igazgatói, földszintjén gondnoki lakással.





Az építést Kalmár Zoltán cége végezte.
Az udvar hátsó szélén álló tornatermi szárny nem része az eredeti épületnek.

507. Vécsey utca vége

•Az új utca tette feltárhatóvá a Babochay (Gyár) utca és a köztemető közötti nagy területet. Így kezdődhetett itt meg 1942-ben a MAORT lakótelepének kialakítása. Ezt szükségessé tette, hogy a zalai olajmezők termelése felfutott, lakásokat kellett építeni a MAORT mérnökök, tisztviselők, munkások számára.
Elsőként az utca északi oldalán (ehhez a Sétakertből hasítottak ki területet) építettek két sorban tíz családi házat főtisztviselőiknek. Egyet öt szobával, kilencet néggyel.

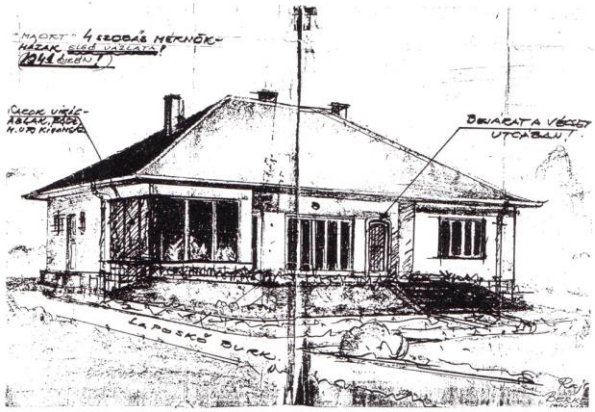

Berkes József terve

Ezeken túl további 39 lakást terveztek – már szerényebb méretekkel – más alkalmazottaknak. Hamarosan elkészült a lakótelep azon része, amelyet a mai Papp Simon-sétány, a Vécsey utca, a MAORT utca, Olaj utca és a Gyulai Zoltán köz határol.
A kivitelező Kalmár Zoltán cége volt. Az építkezés ötszáz embernek biztosított munkát.
Természetesen a területet csatornázták. Igazi városi szenzációnak az számított, hogy az összes ház fűtését földgázvezetékről oldotta meg a MAORT.



Az építkezés után
(Az Olaj utca néhány háza.)



Az építkezés után
(Jobbra a Vécsey utca házai.)





A terület egy részének parkosítási munkái csak a háború után kezdődhettek el. A háború által félbeszakított építkezések 1946-ban folytatódtak, az ideiglenes barakképületeket lebontották, helyükön időtálló épületek készültek.
A munkálatokat a MAORT építési és tervezési osztálya végezte Bősze Kálmán (1900-1969) irányításával.
Akkoriban sokan átvették az amerikaiak szóhasználatát és csak úgy emlegették a telepet, hogy a Kemp.

508. Virág Benedek utca 2.



A két világháború között
(Háttérben a Dózsa György út házai.)

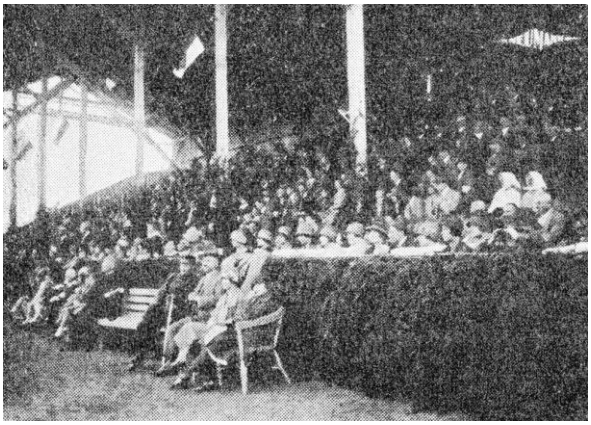
1929
(Neumann Rezső felvétele.)


Mérkőzés az 1930-as években
(Háttérben a Gábor Áron laktanya új épületei. A közbülső térség még beépítetlen.)
(fortepan.hu)

•Itt épült meg 1922-ben a Zrínyi sporttelep a városi mérnöki hivatal tervei alapján.

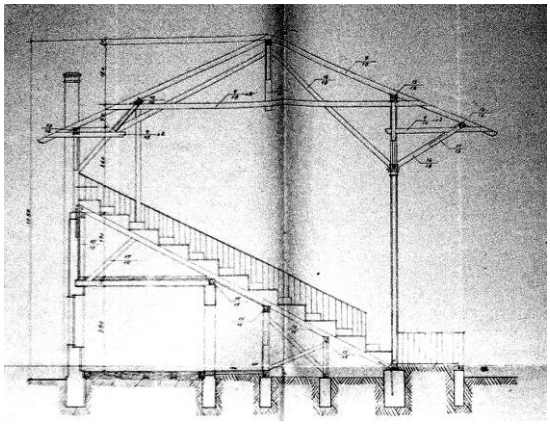

A lelátó metszeti rajza

1938-ban már arról lehetett olvasni a helyi lapban, hogy a tribün tetőzete életveszélyes állapotban van.





A hajdani lelátót (alatta voltak az öltözők) jelenleg hullámpala fedi. Felette fából ácsolt tetőzet volt.





2015 tavaszán

509. Virág Benedek utca 4. és 6.

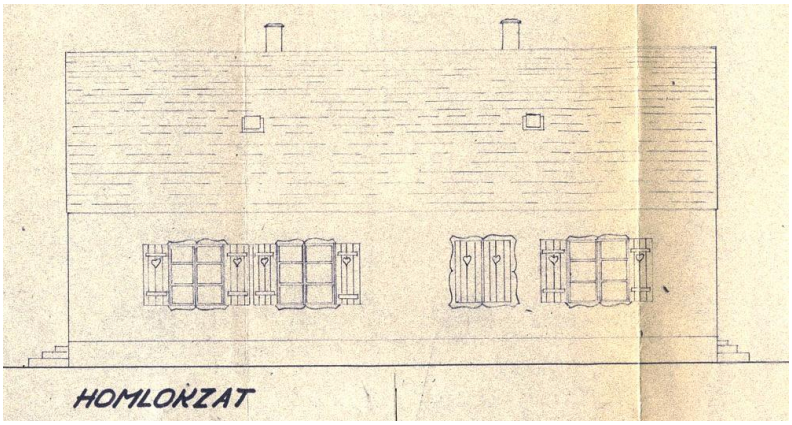

Az eredeti homlokzat (TGYM)

•Itt és a környéken (Virág Benedek u. 8-10., 12-14., 16-18., Dózsa György út 97-99., 101-103., 105-107., és Gábor Áron u. 4-6.) épültek az ONCSA ikerházai. 1942 és 1944 között a város mérnöki hivatalának terve szerint készültek.




Már nem áll mindegyikük, a többi pedig átalakításra került.

510. Vörösmarty utca

•A „Zala” című napilap 1887-ben adott hírt a Kinizsi és Petőfi utcákat összekötő utca megnyitásáról, amelyet akkor még Mezei illetve Mező utcának hívtak. 1900-ban kapta mai nevét.
Az utca elődje 1864-ben – a kataszteri térkép szerint – már létezett. Az utca jelenlegi helyén egy földút vezetett a Kinizsi utca mai nyomvonaláig. Az itteni szántók eléréséhez használhatták, de az út keleti végén, a Petőfi utca közelében egy-két ház is állt az északi oldalán.
Az alábbi képeken látható közkúttól északra terült el Kotnek (Kotnyek?) József nagy telke a tulajdonos lakóházával és melléképületével.




A város belső része egyetlen megmaradt közkútjának öntöttvas vízemelő szerkezete a 61. számú ház előtt
(Miklósfa városrészben található még néhány hasonló darab.)

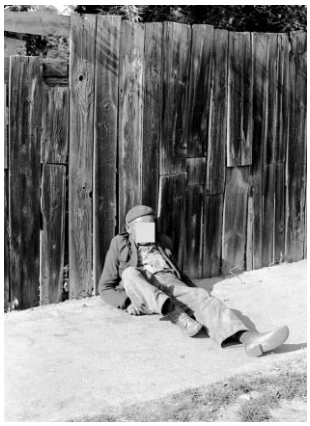

1973

(A hajdanán szokásos, fekete palánkokból összeállított kerítés az utca 1. számú házánál. Előtte, akinek érdemei voltak e kanizsai jellegzetesség megörökítésében.)

•A Vörösmarty utca 36. szám alatt ma is álló, akkoriban épült házban született Farkas Ferenc (1905-2000) zeneszerző.

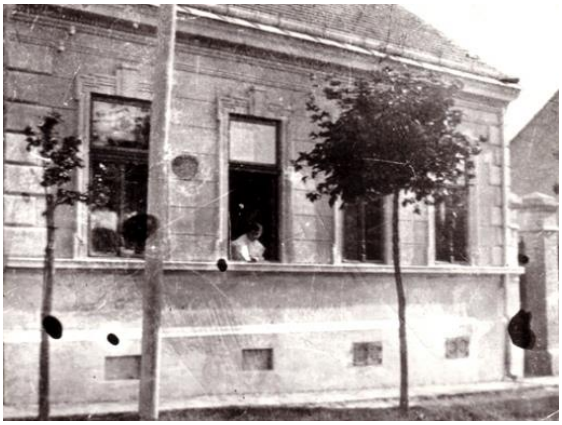



Az 1930-as években

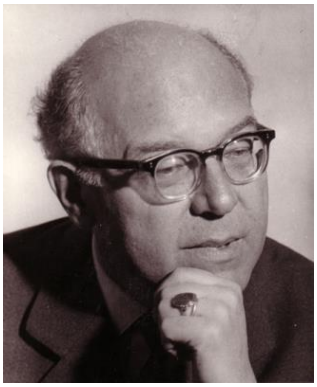

Farkas Ferenc

Vörösmarty utca 36.

•Lásd: Vörösmarty utca

Wlassics utca

•Lásd: Babochay utca

511. Zárda utca

•A rövid utca korábbi házaiból nem maradt semmi.



A Zárda utca 2. (egyben Király utca 38. szám) alatti épület déli vége az ottani kosárfonó piaci kipakolásával 1967 előtt
(TGYM)
(Balról az udvarban a Zárda utca 4. szám alatti ház.)

Korábban a Király és Zrínyi utcák között a keleti oldalon két házat (a sarkon az 1. számút − ez volt a Király utca 40. szám alatti ingatlan földszintes épülete − és az 1.a házszámút) láthatott az erre sétáló. Az ezektől délre eső telekre (1.b) csak később került épület. Az utca nyugati oldalát pedig négy ház (Zárda utca 2. − másképp Király utca 38. − 4., 6. és 8.) foglalta el.

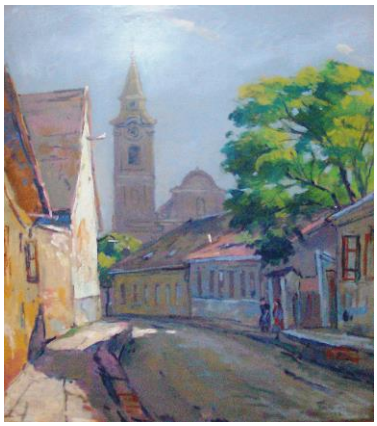

A Király és a Zrínyi utcák közötti szakasz 1931-ben
(Faragó Márton festményének eredetije a polgármesteri hivatal Erzsébet téri épületében.)
(Balról az 1. és 1.a épületek. Jobbról a 2. számú ház egy része, a 4. számú ingatlan bejárati része, mögötte a 6. és 8. számú házak.)

A Zrínyi utcától a templom felé a keleti oldalon a 3. és 5. számú, a nyugatin a 10., 12. és 14. számú ház állt.
•Az első világháború előtt, készülve a ferencesek területének parcellázására az utca meghosszabbítását tervezték, bekötve azt a Kisfaludy utcába.

Zárda utca 1.

•Lásd: Erzsébet tér 4.a

512. Zárda utca 1.a és 1.b (korábbi számozás szerint)

•Az 1890-es években jobbára itt tartották előadásaikat a Kanizsára látogató vándorcirkuszok, mutatványosok.
A város 1908-tól már nem engedélyezte e helyen előadásaikat.

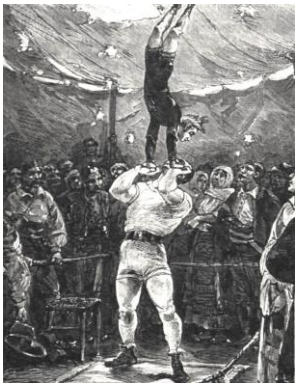

(1886)





1895, 1895







1897, 1898 és 1898



1903

Egyébként kocsis térként emlegették, valószínűleg akkori funkciója miatt.
Az első világháború után a város itt alakította ki köztisztasági telepét, itt volt a lovas rendőri laktanya és lovaik istállója is.
A szagokra panaszkodók aztán elérték elköltöztetésük és a háború alatt már a városi faaprító telep dolgozott e helyen.

1911

A terület déli felén, a Zrínyi utca mentén (Zárda u. 1.b) 1939-ben létesült a város gyümölcscsomagoló telepe.
•A 2007-ben elbontott itteni piac kialakítása közvetlenül a második világháború után, 1947-ben történt.



1971
(fortepan.hu)



Az 1970-es években
(Kotnyek István felvétele.)



1975
(TGYM)







A piac keleti szélén harminckét fülkét alakítottak ki a kereskedőknek

Ehhez lebontották a Király utca 40. szám alatti földszintes sarokházat, amelyben még ekkor is patika, illetve Sárkány Mór, fűszer-nagykereskedő raktára volt. (A 40. szám alatt két épület volt. Az emeletes ház ekkor még megmaradt az utca új nyomvonala sarokházaként.) Ugyancsak bontásra került a Zárda utca 1.a számú ház is.

513. Zárda utca 5. (korábbi számozás szerint)



A Zárda utca és környéke a templomtoronyból fényképezve az 1910-es évek elején
(A jobb alsó sarokban látható a Zárda u. 5. szám alatti lakóház. A bal oldal alsó részén az emeletes épület a Zrínyi utca 30. számú telken áll.)
(Harangozó Tibortól.)



A terület az 1917-es térképen
(TGYM)

•1911-ben építtette Spitzer Ernő játékgyárnak és lakóháznak.

•A Fém- és Játékárugyárat 1908-ban kanizsai kereskedők Fonyó Mihály és a Spitzer testvérek: Ernő, Samu, Lajos és Zsigmond alapították.



Az üzem 50 munkással játékokat, próbababákat, háztartási eszközöket készített. Működését a Király utcában (valószínűsíthetően a 35. szám alatti ingatlanon, mert ott laktak a családból többen is) kezdte, de gyorsan a Zrínyi utcába telepedett egy, a mai posta telkén lévő raktárépületbe, majd ebbe az épületbe került.


Alt és Böhm, Nagykanizsa

Játékáruk!

Nagyszabású karácsonyi kiállításunk

Babákban rendkivüli árajánlatok.

Gőzgépek, modellek és vasutak.

Legujabb! Az ugró kängurub.

Bukfencező medve.

Karácsonyfa diszek óriási raktára.

Kanizsai gyártmány a játékok kínálatában 1909 karácsonyán

Fonyó helyére már az alapítás évében Steiner József, a Centrál (Központ) kávéház társtulajdonosa került.
A gyárat 1920-ban még megkísérelték újból indítani (munkásokat kerestek), de ez nem sikerülhetett, mert már ugyanebben az évben az üzem volt épületébe Kohn Samu lakatosműhelye telepedett.



ÉRTESITÉS!

Van szerencsém a nagyérdemü közönséget tisztelettel értesiteni, hogy 25 év óta fennálló

mühelyemet megnagyobbitottam

és elsőrendü gépekkel és munkaerővel berendeztem. Megrendelhetők nálam: **ujkocsi, marha, tizedes, tolósulyu, szados és egyenkaru mérlegek** a legszolidabb kivitelben. — Ezenkivül javitok: vaggon, kocsi, marha, tizedes, tolósulyu, szados, egyenkaru, gyógyszertári és szigoru mérlegeket és sulyokat. — Előre is biztositom a n é megrendelőimet a leggyorsabb és pontos kiszolgálásról — Ezenkivül készitek épület és mümunkát, valamint elsőrendü vendéglő és más takaréktüzhelyeket.

Tisztelettel **KOHN SAMU** műlakatos és mérlegkészitő **Nagykanizsa.**

Zárda-utca 5-ik szám, az alsótemplomnál

1921

•Fonyó apja, Friedlaender Salamon kaposvári kereskedő volt.
Spitzer Lipót (1834-1918), a Spitzer testvérek apja kádár- és bognármesterként dolgozott a városban. A Zrínyi utca 12. számú hajdani házat (dédunokája tájékoztatása szerint 1867-től) birtokolta, műhelye is itt volt.
A Spitzerek általam ismert legkorábbi helyi említése 1851-es. 1851 júniusában az Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesület (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) a jelentősebb kanizsai kereskedőkről készített felsorolásában szerepeltette Spitzer Ludwig bőrkereskedőt.
•Spitzer Samu vejével, Stern Arnolddal közös cégében a malomiparban is érdekelt volt. Az 1920-as években a sormási hengermalomnak tulajdonosai, a Szentmiklósi (Csengery) úton lévőnek működtetői voltak.
Érdekes viszont, hogy az 1926-os címtár telefonkönyvi része még mindig, mint „Spitzer és Stern malomtulajdonosok és játékgyárosok” adja meg elérhetőségüket a Kisfaludy utca 17.c szám alatt.
•A gyáralapító testvérek közül az 1913-ban, 38 évesen meghalt Bognár (Spitzer) Zsigmond a labdarúgás egyik meghonosítója volt Kanizsán.
Első elnöke lett az 1912-ben alakult Nagykanizsai Munkás Testedző Egyesületnek (NMTE).
•Az 1937-es címtár szerint épület adott helyet az általában csak bicskagyárként emlegetett üzemnek is.

1916

A SZELA Bauer és Társa Fa- és Fémárugyár névvel 1933-ban létrehozott cég alapítói Bauer József és dr. Eicher Árpád voltak. Utóbbi helyére 1937-ben Bauer testvére, Márton került.
A nagyjából húsz munkást foglalkoztató üzemben fanyelű bicskákat, faipari fúrókat készítettek.
Bauerék 1944-ig működtethették vállalkozásukat, amelynek akkoriban már Bauer és Társa Fa- Fém- és Szerszámárugyár volt a neve.
Az államosítások előtt, 1947-ben a cég Bauer és Társa szerszámüzem névvel még jelentetett meg hirdetéseket a helyi lapban.

514. Zárda utca 8. (korábbi számozás szerint)



1960 körül
(Jobbra, a 6. szám alatt a világháború után épült ház áll már.)
(Vízvári József jóvoltából.)

•A századfordulón a Kanizsán élő Hűvös (Hirsch, Hirschl) Ármin (Hermann), botfai földbirtokos tulajdonában volt.



Hűvös Ármin (TGYM)

(Hatvanhat évesen, 1906-ban halt meg.)

•Testvérei is Botfán voltak földbirtokosok: Lipót (1910-ben, hatvanhét évesen érte a halál) évtizedekig Kanizsán élt, József ugyan Kanizsán született 1848-ban (más adat szerint 1838-ban), de Budapesten lett ügyvéd, majd közlekedéspolitikus. Hűvös József 1891-ben Balázs Mórral megalakította a Budapesti Villamos Városi Vasút Részvénytársaságot. Ennek előbb vezérigazgatója, majd elnöke lett. Alapítója volt a földalatti vasútnak is.



Balázs Mór

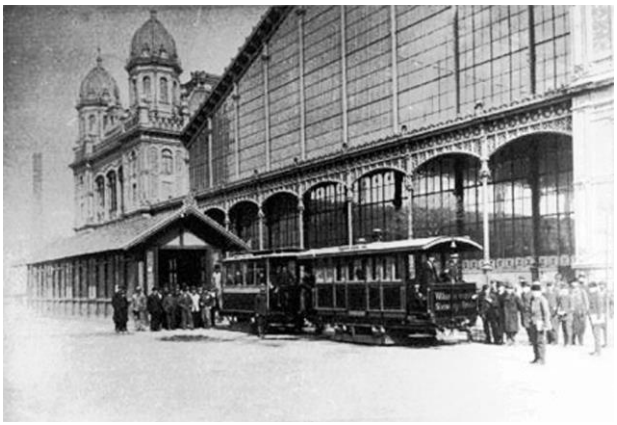

Az első (kísérleti) villamosvonal 1887-es megnyitása Budapesten

Döntő szerepe volt abban, hogy a kontinens egyik első villamosjárata Budapesten indult és a villamosok a főváros közlekedésében gyorsan teret hódítottak. Érdemeiért botfai előnévvel magyar nemességet kapott. 1914-ben halt meg. Iván nevű fia zeneszerző, Kornél író, László szobrász lett.

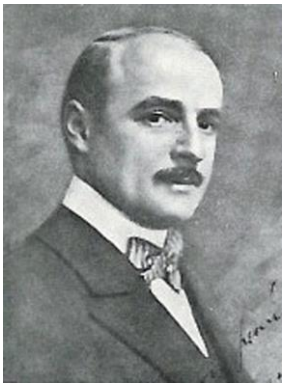

Hűvös Iván



Hűvös Kornél

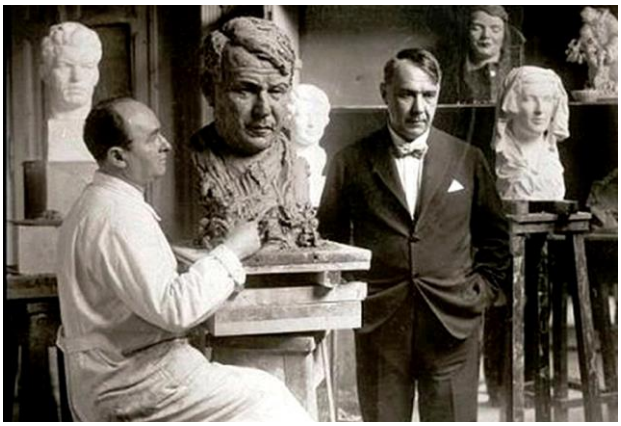

Hűvös László (1888-1974) 1933-ban

•Hűvös Ármin és Lipót tulajdonában volt 1886-ig a ma is működő fatelep a Magyar utcában, a 108. szám alatt.
•Itt, ebben a Zárda utcai házban volt a KÖGÁZ elődjének, a Nagykanizsai Földgázüzem Vállalatnak egyik telephelye megalakulásakor.



Zárda utca 10. (korábbi számozás szerint) (egyben Zrínyi utca 30.)

•Lásd: Zrínyi utca 30.

515. Zárda utca 16. (korábbi számozás szerint) **(Ferences kolostor*)**

•A ferencesek már a jelenlegi templom építése előtt megtelepedtek a városban.

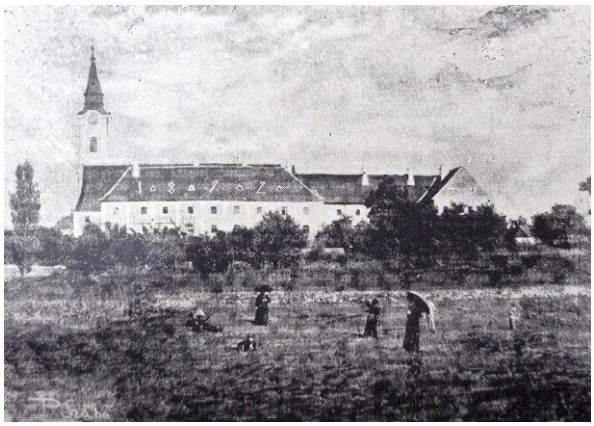

Az épület nyugatról 1899-ben



Egy barát
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)

Itt, a későbbi zárda udvarán építették fel kis, bolthajtásos székhelyüket, az 1696-ban felszentelt szentéllyel együtt. A későbbiekben a barátok istállóként használták az építményt.

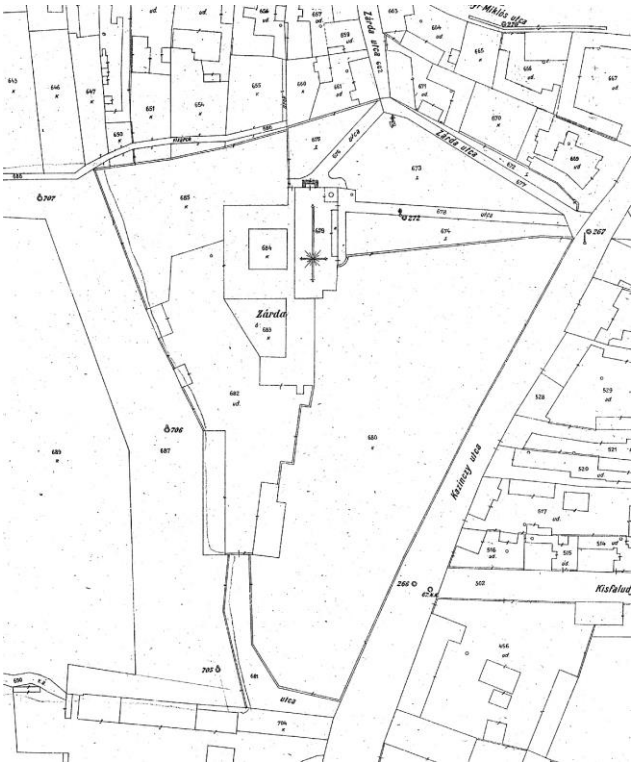

A terület 1917-es állapota

A térképen a kolostortól délre két hosszú épület is jelezve van. Nem tudom megnyugtatóan eldönteni, melyikben volt a szóban forgó szentély.
A helyi lap tudósítása szerint 1938 augusztusában egy hatalmas zivatarban villám csapott a sertések és tehenek istállójába és az leégett. Csak a falai maradtak állva és a középső rész bolthajtásai. Utóbbi adott helyet hajdan a szentélynek. A cikkben leírt méretek sokkal inkább a keleti épületre illenek. Az újságíró felvetette, hogy várostörténeti okokból indokolt lenne a középső rész helyreállítása, most már istállók nélkül.
1941-ben a rövidebb épületet elbontották.
Tóth János tanulmánya szerint 1952-es felmérésekor még állt az udvarban a pilléres, tornácos, kéttermes rezidencia. Ekkor már csak a nyugati gazdasági épület létezett. Tóth tehát ezt láthatta, esetleg az udvari épületek közül egy harmadikat.
Nyugaton ma a Zárda utca 18. számú, keleten a Zárda utca 5. és 7. számú házak állnak a két istálló helyén.





A kolostor kertje a tekepályával a két világháború között



A kerengő udvara az 1960-as években

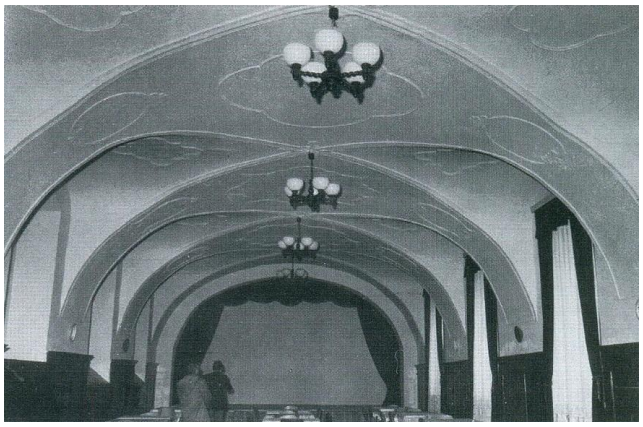

Az ebédlő a kollégium használatában



A kollégiumi időkben, az 1960-as évek elején
(A nagy udvar az épület déli oldalán.)

•A kolostor jelenleg is létező épületének négyzetes, középen kerengővel ellátott része a templommal együtt épült 38 szerzetes befogadására.

Kiterjedt, a Nagyváthy utcáig nyúló kertjében gyümölcsös volt és gazdasági épületek álltak.



A kolostorkert
(Ketting Klára 1940-es felvétele.) (indafoto.hu)



A második világháború idején (TGYM)



1964

•A barátok 1769-ig az északi oldal földszintjén patikát is működtettek, ahol a szegények ingyen kaphattak gyógyszereket.



A patika gyógyszeres üvegei (TGYM)

A gyógyszertárnak külön bejárata volt néhány méterre a zárda bejáratától nyugati irányban. (Ennek nyoma már nem látszik a kerítés téglafalán sem, mert a második világháború után azt itt lebontották és az épülethez tapasztottak egy kiszögelő kisebb toldalékot, amely talán az ott működő kollégium igényeit elégítette ki.)
A szerzetesek e tevékenységüket 1714-ben kezdték, de van korábbi adat is a gyógyszerészet helyi jelenlétéről. 1696-ban a város lakója volt Schober József patikus.
•A nyugati szárny és a déli, L alakú rész a 19. században épült.
Utóbbinak földszinti részén volt az ebédlő. Freskók díszítették, amelyek mára megrongálódva, lemeszelve várják sorsuk alakulását.



Az utolsó vacsorát ábrázoló hatalmas olajfestménye ma a piarista gimnáziumban van, az ebédlőben.
Intarziás ajtaját, illetve a berendezés egy részét a múzeum őrzi.

1690-től létezett könyvtárában több száz régi kötetet őriztek, de a kötetek teljes száma a két világháború között csaknem 5000 volt.

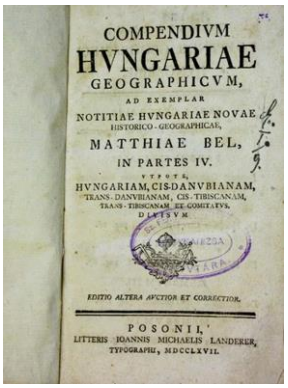
COMPENDIVM
HVNGARIAE
GEOGRAPHICVM,
AD EXEMPLAR
NOTITIAE HVNGARIAE NOVAE
HISTORICO-GEOGRAPHICAE,
MATTHIAE BEL,
IN PARTES IV.
VTPOTE,
HVNGARIAM, CIS-DANVBIANAM,
TRANS-DANVBIANAM, CIS-TIBISCANAM,
TRANS-TIBISCANAM, ET COMITATVS.
DILIGVM
EDITIO ALTERA AVCTIOR ET CORRECTIOR.
POSONII,
LITTERIS IOANNIS MICHAELIS LANDERER,
TYPOGRAPHI, MDCCLXVII.

E kötet jelenleg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárában található

A zárda folyosóit 1892-ben burkoltatták kőkockákkal, a folyosó ajtói fölé – csökkentve a huzatot – piros, fehér, zöld színekkel üvegablakokat rakattak, a téglakerítést pedig megmagasíttatták.









A kolostor tekepályájának maradványai

•A rend teológiai főiskolája 1925-ben ugyan Kanizsára került és itt működött, azonban már 1926-ban Szombathelyre költözött.

1924 végén tervezték, hogy a rend tulajdonában lévő – akkor Zalaegerszegen lévő – két képet, amelyeket a zárda a zágrábi rendháztól kapott hajdanán, visszahozzák Kanizsára.
A terv megvalósulásáról nincs adatom. Az egyik, akkor 265 éves kép Zrínyi Miklóst, a költőt, a másik (126 éves) Zrínyi Ádámot ábrázolta.
1929-ben a rendház padlásán egy régi, 60-65 centiméter magas Madonna-szobrot találtak. Valószínűleg körtefából faragták, a ruházatot kékre festették, a kis Jézust tartó Máriát meghajlított derékkal ábrázolta.
Azt feltételezték róla, hogy a várban állt hajdani templomból származik és Mátyás király idejében készült. A szobor további sorsáról nincs adatom.
•1713 és 1725 között a ferencesek helyi gvárdiánja Andrássy Miklós báró volt.
A Rákóczi-féle felkelés idején elhagyta akkori (kassai) rendházát és 1703 novemberétől a kurucok oldalán részt vett a fegyveres harcokban. Dervis generálisként emlegették, mert egy krími tatárokból álló csapatot vezetett.
Három és fél év elteltével (már újra szerzetesként) átállt a császári oldalra.
Talán nem alaptalan a feltételezés, hogy ő az, akinek meghatározó érdemei voltak a kanizsai ferences templom és kolostor épületegyüttesének létrejöttében: 1714-ben ő tette le a szentély alapkövét, majd még tizenegy éven át maradt a szerzetesek itteni gvárdiánja.
•A kanizsaiak annak idején a zárdát, illetve a templomot övező körülbástyázott részt (ez hajdan temetkezési hely is volt) cintóriumnak, cinktóriumnak nevezték. A nevek talán a cinterem (templom körüli temetőkert), a locus cinctus (körülkerített hely), cemeterium (temető) szavak torzulásával születtek.
Minden bizonnyal itt alakították ki a modern Kanizsa első temetőjét. Ezt alátámasztja, hogy a Felsőtemplom első elődje (egy fából készült kápolna) 1730 körül épült. Így az ott létesített temető sem jöhetett létre sokkal korábban.
A cintóriumot a 18. században, a 19. század első felében árok vette körül, amelyen az Ady, illetve Zárda utca felé (észak felől) egy-egy vasból készült rostélyon lehetett átjutni.

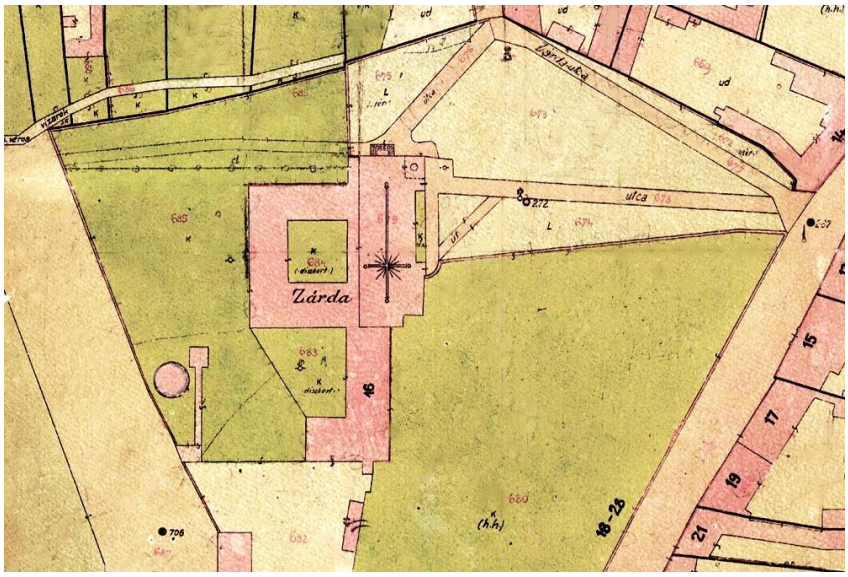

1940-ben még állt a cintóriumot körülölelő téglafal
(TGYM)

•Még az 1870-es években is szokás volt, hogy város hajdúja a nagyobb ünnepeken a cintórium utcai oldalán, a szentmise alatt „mozsarazott”: 8-10 mozsár elsütésével emelte az ünnepi hangulatot. Ezek állítólag még a török időkből származó rozsdás mozsárágyuk voltak.
•A hajdúk a strázsamester vezetésével alkották a város rendőrségét.
Az 1801-es szabályozás szerint a szervezethez két strázsamester és hat hajdú tartozott. (Segítette munkájukat a három „éjjeli vigyázó”, akik az éjszakai órák kiáltásán túl ügyeltek a vagyonbiztonságra és a tűzesetek megelőzésére; a hat „erdős” pedig a fatolvajokat igyekezett elcsípni.)
A rendőrség tagjainak egyenruha is járt. A strázsamesternek: világoskék mente kevert vörös zsinórral és rókaprémmel, nadrág, csizma, lajbi, kalap és pálca. A hajdúnak: vörös vitézkötésű csákó a város címerével, köpönyeg, ujjas kabát, lajbi és csizma.
Cser Józsefet, utolsó strázsamesterét 1868-ban nyugdíjazta a város.
•1950-ben a ferences barátok már nem miséztek, de deportálásukat nem kerülhették el.
A kiürült épületet középiskolai kollégiumként, majd városi könyvtárként hasznosították.

516. Zrínyi Miklós utca



A Zrínyi utca háztetői az Ady utcától délre 1907-ben (TGYM)

•Az 1820-as években még csak az Ady utcából induló két darabkája létezett.
A déli részből alakult ki a Kis Német utca.
Ez sokáig nem vezetett a Király utcáig, oda csak egy sikátoron (Király utca 26.) lehetett átjutni.
Az utca e része északi oldalán még a második világháború idején is alig-alig volt ház: a telkek tulajdonosai csak a Király utcai oldalon építkeztek. Ugyanakkor ellenállásuk még a 20. század elején is akadályozta az utca szélesítését.
Az 1873-ban Zrínyi Miklósról nevezték el a Kis Német utcát. Számozása akkor még az Ady utcától indult. Házaiból mára egy sem maradt.



A Zárda utcától nyugatra eső rész 1948-ban
(A felvétel bal szélén a 30. házszámú emeletes épület. Hátrébb viszonylag jól látható még a 26. és a magasabb 24. számú ház.)
(A kép eredetije dr. S. Nagy Katalin tulajdonában.)

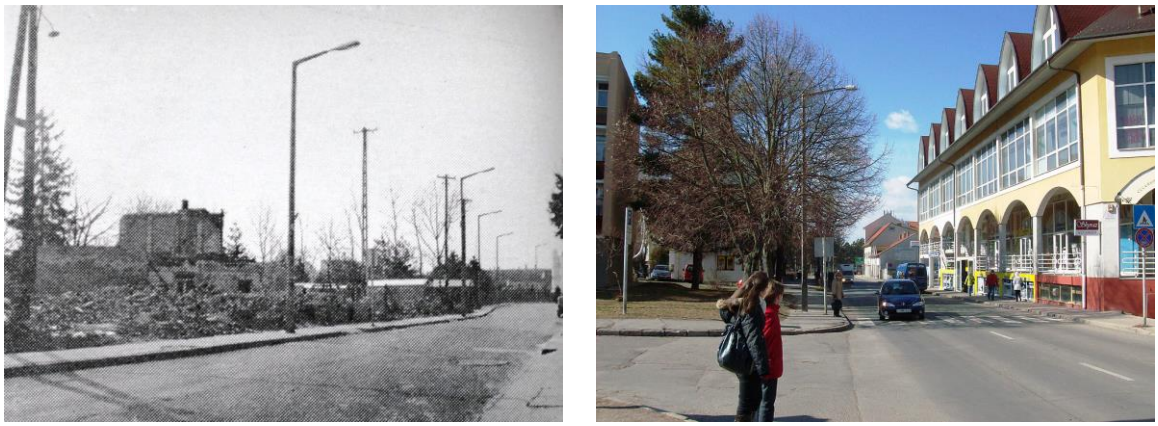

Az utca e része 1984-ben és manapság

•Az északi rész kapta a Fülöp utca nevet, valószínűleg ez sem vezetett eredetileg a Széchenyi térig.
Batthyány Fülöp hercegről nevezték el. Ő volt az, aki az 1840-es évektől az utcától délre eső területeit kimérette, és lehetővé tette az oldal beépítését, illetve több utca kialakítását errefelé. A városnak e részét (a Csengery, Zrínyi, Katona József utcák, a Kossuth tér és a vasútvonal között) ekkoriban Fülöpvárosnak nevezték.
A Csengery úttól keletre az északi oldal beépítése itt is lassan haladt, mert a telektulajdonosok háza a Deák téren állt.
A jelenlegi Zrínyi utca e részét 1873-tól Iskola utcának nevezték.
•1900-ban az akkori Zrínyi és Iskola utcákat Zrínyi út névvel összevonták.



Az Iskola utca nevének megváltoztatása előtt

517. Zrínyi utca 2., 4. és 6. (korábbi számozás szerint)

•A Zrínyi utca 2. szám alatti földszintes ház a Babochay-ház szomszédjaként érdemben még a Király utca része volt.



(2—3)

Schönfeld Ignácz

tisztelettel ajánlja a n. é. közönségnek a legujabb javitások és vegytani segédeszközökkel gyártott

Belgiai gőz-parafin-kenőcsét.

E kenőcs-gyár fennállásának rövid ideje alatt már általános elismerést vivott ki magának, annyival inkább, mivel több házzali összeköttetésénél fogva a legnagyobb megrendeléseket nemcsak gyorsan végre hajthatja, de rövid idő alatt és jutányos fuvarbér mellett akármely irányban elszállitani képes.

Raktéra varasdi utcza saját házában létezik.

Árak, kötelezettség nélkül készpénz 2% pénztárutalvány helyben Nagy-Kanizsán.

100 dobosz félgömbölyü 1 font bécsi suly				13 frt	— kr.
200 „ „	½	„	„	13 „	50 „
400 „ „	¼	„	„	14 „	— „
Hordókban bécsisuly 10% Th.	25—50 font pr. 100 font			11 „	50 „
Hordókban bécsisuly 10% Th.	100—200 fölfelé pr. 100 font			11 „	— „
Gépolaj 100 font				16 „	— „

1864

(Schönfeld Ignác 1896-ban halt meg. Hetvenhárom esztendős volt akkor.)

Az 1860-as években Schönfeld Ignác birtokolta az ingatlant. Tőle Hoch Fülöp „kocsimester” szerezte meg azt és űzte itt – mészkereskedéssel kiegészítve – mesterségét.
1908-ban Pollák Mór bádogos nyitotta meg a házban műhelyét, amelyet később a Király utca 21. szám alá költöztetett.



Vidéki megrendelésre azonnal megjelenek.

Uj bádogos =műhely!=

Az épitő vállalkozók, valamint a n. é. közönség szives tudomására hozom, miszerint helyben, Király-utca (Hochkovács házban) a mai kor igényeinek megfelelő **bádogos műhelyt** rendezem be. Elfogadok mindennemü épület, valamint minden e szakmába vágó munkálatokat és javitásokat. Fő elveim jó minőségü árukat készíteni jutányos árakon. — Magamat a n. é. közönség szives jóindulatába ajánlom. 1799

Tisztelettel:

POLLÁK MÓR

bádogos-mester.

1908

•1924-ben itt kezdte, később pedig a Király utca 33. szám alatt folytatta tevékenységét az 1899-ben született Kovács József, az időszak vezető kőfaragó-

mestere. Nevéhez fűződik például a Törvényház (Erzsébet tér 7.) összes kőfaragó és műköves munkája.



Kovács József



1934



A Zrínyi utca eleje a Király utcánál az 1970-es években
(Jobbra a Zrínyi utca 4. szám, balra a 6. szám alatti ház.)
(Kotnyek István felvétele.)

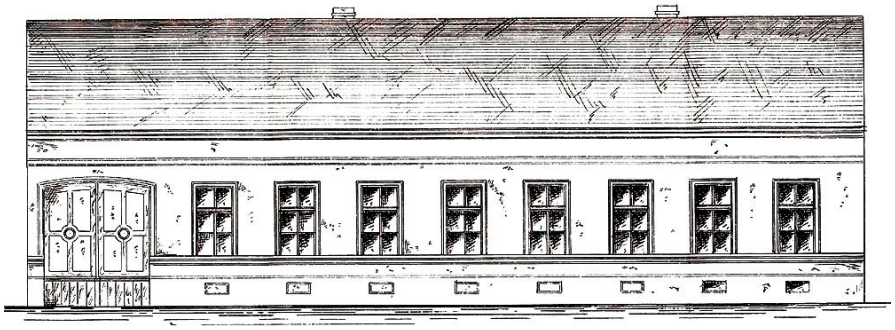

1886-ban építtette e házát özv. Szélesi Józsefné a Zrínyi utca 6. számú telekre
(A tervező és a kivitelező Berdó Károly építőmester volt.)
(TGYM)

Hoch Fülöp 1917-es halálakor (78 éves volt akkor) már mindhárom házat birtokolta.
Tőle fia, Hoch Oszkár ügyvéd, a sormási hengermalom tulajdonosa örökölte az épületeket.

Zrínyi utca 13. (korábbi számozás szerint) (egyben Király utca 28.)

•Lásd: Király utca 28.

518. Zrínyi utca 18. (korábbi számozás szerint)



A ház (utolsóként a mézeskalácsos Sárkány család birtokolta) 1968-ban, bontása évében
(TGYM)

•A századfordulón Wilheim János (1921-ben, ötvenkettő éves korában halt meg) kékfestő dolgozott itt, az utca déli oldalán álló házban.

519. Zrínyi utca 24. (korábbi számozás szerint)

•Itt nyílt meg az izraelita hitközség földszintes kis kórháza. Az 1920-as évekig működött. 1800-ban alapították, három szobában húsz ággyal működött. Főorvosa, igazgatója volt Horsetzky Mór is.
•1925-ben ide költözött a város szemkórháza, majd 1929-től – a Steiner Zsigmond Izraelita Aggokháza átadásáig – a hitközség agg, rászoruló tagjainak adott helyet.



Az 1970-es évek első felében
(TGYM)

Zrínyi utca 27. (egyben Ady utca 10.)

•Lásd: Ady utca 10.



1930-ban







Zrínyi utca 29. (egyben Ady utca 7.)

•Lásd: Ady utca 7.



A Kaszinó Zrínyi utcai oldala a 20. század első éveiben





520. Zrínyi utca 30. (korábbi számozás szerint) (egyben: Zárda utca 10.)

•A Zárda és Zrínyi utcák kereszteződésében, a délnyugati saroktelken már az 1860-as térkép is jelez egy kisebb házat. Nagyjából ennek helyére, végig a Zárda utcai oldal mentén építette fel új házát Leipnik Manó.



KÁVÉHÁZ MEGNYITÁS.

Alólirott tisztelettel értesíti a t. közönséget, hogy a Kis német- és Zárda-utcza szegletén ujonan felépitett és divatosan berendezett

KÁVÉHÁZÁT

esütörtökön, azaz f. hó 12-én esti 6 órakor

KOVÁCS GÁBOR és BOROS JÁNOS

jeles zenekara működése mellett megnyitotta.

Jó étkek és italokról, valamint gyors és pontos szolgálatról gondoskodva..igyekezni fog a n. t. vendégek minden várakozásának tökéletesen megfelelni.

LEIPNIK MANÓ,

kávés.

1872

A kávéház sok hasznot nem hajthatott, mert idővel (évtizedekig létező) vegyeskereskedés került a helyére. Az ingatlan századfordulós tulajdonosa, Leipnik Jakab (nyolcvan évesen halt meg, 1912-ben) piaci rőfösként kereste kenyerét.
Közben a telek Zrínyi utcai oldalára (nagyobb részt nem foglalta el a sarokház) Leipnik újabb földszintes házat építtetett.
Sokáig utóbbi nem állt, mert a 20. század elején (az 1917-es térkép már feltünteti) az udvarba mélyen benyúló emeletes épület került helyére.
A két világháború között az ingatlan Kellermann Miksa, majd özvegye tulajdonában volt.



Értesítés.

Van szerencsénk a n. é. közönség b. tudomására adni, hogy

Zárda-u. 10. sz. alatti cementárugyárunk

e szakmában előforduló bármily munkákra vállalkozik. Készítünk

10 évi jótállás mellett

betonból járdákat, bástyákat, siremlékeket, sírkereszteket, sírkereteket, Kriptákat bármily díszes kivitelben.

Raktáron tartunk: betoncsöveket 10—100 cm. belvilágosságig, kutgyürüket, kutkávákat, sertés- és itatóvályukat, sima és virágos cementlapokat a legszebb kivitelben a legjobb anyagból. I°. minőségü Portland-cementet és meszet a legolcsóbb árban.

Szives figyelmét felhivjuk arra, hogy a munkát mi egyedül végezzük s igy mint szakemberek, munkánkért szavatosságot vállalunk. Az árak tekintetében versenyképessek vagyunk, tehát saját érdekében cselekszik, ha szükségletét gyárunkból fedezi. Jó és olcsó áruinkról árajánlattal és költségvetéssel díjtalanul szolgálunk.

Szives pártfogását kérik hazafias tisztelettel **Tomasits és Társa** cementárugyár, mész és cementraktár **Nagykanizsa** Zárda-utca 10. alsótemplom mellett.

1920

(Tomasits Gyula Kovács Istvánnal társult. Kovács 1943-ban halt meg. Ötvenegy éves volt akkor.)

521. Zrínyi utca 31.

•A telek belső részén ma is áll az 1882-ben született Weiss Ernő üvegkereskedő 1927-ben épült raktára.
A vasbetonból emelt épületben lifttel mozgatták az árut az alagsor és a második emelet között.



Üvegkereskedésünket
és irodánkat
Horthy Miklós-út 2-ről
raktárépületünkbe:
Zrínyi M.-u 31. sz. alá
helyeztük át. 2785
WEISS üvegkereskedés.

1942



Az 1950-es években
(Pék Pál hagyatékából.)

Az 1990-es évek elején ürítette ki a raktárt akkori használója, a PIÉRT.







522. Zrínyi utca 33. **(Kereskedelmi iskola*)**





Két kép 1957-ből



1968



Az 1970-es években
(MúzeumDigitár.)

•Az izraelita hitközség építtette hivatalos helyiségeinek és lakóháznak 1882-ben. Geiszl Mór helyi építész tervezte, Hirschl Ede és Bachrach Gyula cége kivitelezte.







•E helyen alakították ki a rabbi és a hitközség világi elnökének lakását is.

1939

1892-99 között itt működött a középfokú kereskedelmi iskola első évfolyama, az emeleti rész keleti felén.
1944 és 1992 között a felsőkereskedelmi iskola, majd utóda, a Thury György Kereskedelmi Szakközépiskola otthona volt.
2000 óta főiskolai képzés folyik az épületben.
•Itt és a keletről szomszédos telken apró, rozzant házak álltak. Mindhármat 1882-ben bontották le.

523. Zrínyi utca 35.

•Miután a Dél-zalai Takarékpénztár a Fő utcai oldalon felhúzatta a Bazár udvar épületét, 1882-ben folytatták a beruházást.
A Zrínyi utcára nyíló második udvar épülete a másiknál szerényebb kivitelezésű lett.








•1883-tól itt, az első emeleten bérelte helyiségeit a Nagykanizsai Szabadelvű Kör, amely egy évvel korábban jött létre Eperjesy Sándor ügyvéd, a Dél-zalai Takarékpénztár elnöke vezetésével.
A bérlemény 11 teremből állt, ami maga is utal a kör erejére. Mégsem létezett sokáig, mert 1885 végére már helyiségei bútorzatát is értékesítette.

Zrínyi utca 36. (egyben Ady utca 12.)

•Lásd: Ady utca 12.

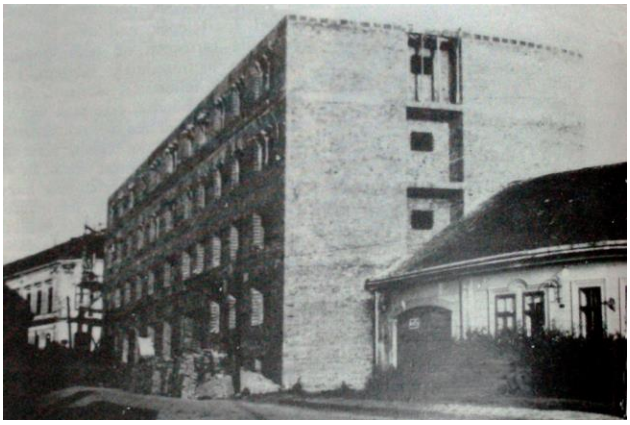

Az építkezés idején
(Jobbra Frank Jenő gyáros földszintes lakóháza.)





Zrínyi utca 38. (egyben Ady utca 9.)

•Lásd: Ady utca 9.



Az első világháború idején







Zrínyi utca 39. (egyben Csengery út 8.)

•Lásd: Csengery út 8.



Az 1950-es években





524. Zrínyi utca 40.a

•Itt építtette fel házát a telek keleti felén Bartos Béla (39 évesen, 1891-ben halt meg) fogorvos 1890-ben.
Annak idején a teljes telek a 40. sorszámot viselte, az is, amelyen most a szomszédos iskola tornaterme van.

A n. é. közönség szives tudomására hozzuk, miszerint

Bartos Béla és társa

N.-Kanizsán iskola-utcza 4. szám alatt lévő *fogtechnikai és fogorvosi műtermét* átvettük és minden ezen szakmába vágó munkát lelkiismeretes és jutányos áron *jótállás mellett* készitünk.

A n. é. közönség eddigi szives bizalmáért köszönetünket nyilvánitva, kérjük ezzel bennünket továbbra is megajándékozni.

Nagy-Kanizsa 1891. március 24.

Dr. Ditrichstein Dávid
Bartos Géza
fogtechnikus.

1891

(Ditrichstein 1845-ben kapta meg orvosi diplomáját. Az 1860-as évek elején került a városba. Nyolcvan évesen, 1896-ban halt meg. Értékes orvosi könyvgyűjteményét a budapesti tudományegyetem könyvtárára hagyta.)



A 20. század elején még Bartos Béla testvére, Bartos Géza (49 éves volt 1913-as halálakor) fogtechnikus birtokolta.

1944



1896

Ekkoriban kerülhetett sor a jelentős átépítésére, amely révén a ház már a telek teljes szélességét elfoglalta, hiszen az 1916-os felmérés nyomán készült térképen már látható a máig megmaradt rész is.
Aztán kereskedők követték tulajdonosként egymást. A világháború idején az idős Szukits Zsigmond, a város egyik legtekintélyesebb kereskedője, majd Blumenschein Jakab.

Zrínyi utca 41. (egyben Csengery út 7.)

•Lásd: Csengery út 7.





525. Zrínyi utca 42.

•Az utca e részének legöregebb, de erősen átalakított háza. 1860-ban már létezett.

1945





Svastits Károly főszolgabíró tulajdonában volt. Amikor 1896-ban, hatvannégy éves korában meghalt, özvegye, Bogyay Paulina lett gazdája. Ő 1906-ban, szintén hatvannégy évesen követte férjét, de 1911-ben még nevén volt az ingatlan.

526. Zrínyi utca 43. **(Bettlheim-ház)**

•Az építtető – Kohn Ödön – nevét ma is őrzi a KÖ monogram a homlokzat középső részén, fenn, a párkányzat alatt.
Az építés 1896-os időpontját pedig még feljebb, egy szélkakason láthatjuk. A takarékpénztár telkéből kihasított területre Sallér Lajos tervezte és építette.









(Tóth Endre felvétele.)









A kőből faragott, eredeti párkányzati díszek ma a Csengery út 7. szám alatti ház udvarán vannak

•Kohn kalapkereskedő cégét 1841-ben alapították.
Korai halála (1899-ben, negyvenkilenc évesen halt meg) után özvegye, Strém Johanna (Janka) 1901-ben már kénytelen volt áruba bocsátani a jelentős múltú vállalkozást és évekkel később e házát is.

•Utóbbi Bettlheim Győző tulajdonába került. Így az 1910-es években itt volt az 1809-ben alapított Bettlheim W. Samu és Fiai cég szalmatok és nádfonó gyárának irodája.
A gyár az Erdész utcában működött, és számos nyugati országba szállította üveghüvelyeit és nádfonatait.

Zrínyi utca 44. (egyben Csengery út 10.)

•Lásd: Csengery út 10.





Balra a felsőkereskedelmi iskola épületének Zrínyi utcai oldala a 20. század legelső éveiben

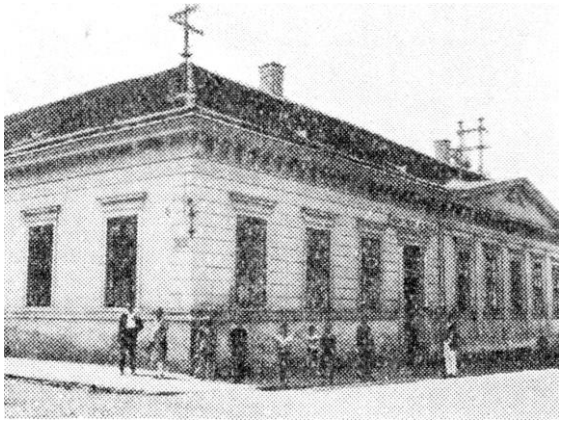

1929



Az 1960-as években
(MúzeumDigitár.)

527. Zrínyi utca 45.

•Udvara nyugati oldalán – erősen átalakítva – még áll a Fatér Mihály által utólag, 1886-ban épített kocsiszín.



Fatér terve





Fogat (1896)

Építtetője Grünhut Henrik volt, hiszen akkoriban a család tulajdonában lévő telek innen a Deák térig nyúlt.



Az 1966-os állapot (TGYM)

Maga a ház is akkoriban épült egy emelettel, romantikus stílusú homlokzattal. Az utóbbiból az emeletráépítés után már semmi sem látszik. Kapuja viszont máig az eredeti.




•A házban kezdte meg működését a Kanizsára áthelyezett megyei iparfelügyelőség 1911-ben.
Az 1920-as években Merkly-Belus József gyógyszerész tulajdonában volt.

Zrínyi utca 46.

•Lásd: Csengery út 9.



1984
(A Zrínyi utca és a Csengery út sarkán, a 46. szám alatti ház nyugati szomszédságában a Hauser-ház állt. Annak Zrínyi utcai házszáma nem volt.
Mint látszik, a Zrínyi utca 44. szám alatti építkezéshez már lebontották a másik régi sarokházat.)

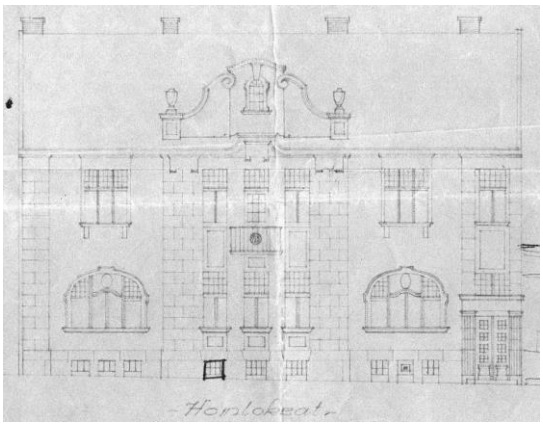

A homlokzat terve





528. Zrínyi utca 47. **(Eisinger-ház)**

•A textíliák kereskedésével 1861 óta foglalkozó Eisinger Henrik 1885-ben épített, Geiszl Mór tervezte háza.





A Deák térig nyúló telek másik oldalán pedig, a már ott lévő házat (Deák tér 3.) emeletesre építtette át.
Eisinger 1909-es halála (hetvennégy éves volt akkor) előtt a Nagykanizsai Takarékpénztár Rt. pénztárnokaként volt közismert.
•Itt, az új épület emeletén működött 1885-től néhány évig (nyolc szobával és egy nagy tanteremmel) Vezekényi Horváth Lilla „leánynövelde" intézete.
•Az 1920-as évektől a Harkányfürdőt 40 évre bérlő Antal Jenő nagyvendéglős háza volt.


A harkányi fürdő hajdan (1888)



Hölgyek a harkányi medencében az első világháború vége felé
(A fürdőzők postai képeslapot készíttethettek magukról. E lapot a kanizsai Császár Erzsébet − fehérben a kép bal alsó sarkánál − küldte férjének, Sipos Lászlónak.)

Antal Jenő 1924-ben szerződött a Benyovszky családdal a fürdő haszonbérletéről. Korábban hét évig bérelte Hévízen a fürdőt és a szállodát. Tagja lett a Magyarországi Balneológiai Egyesület vezetőségének is.
Antal Kanizsán 1918-ban megszerezte a vasúti vendéglő bérleti jogát, majd az Arany Szarvas szálló tulajdonosa lett.



1920

•A ház keleti oldalához 1922-ben öt szobával házat építettek (a Zrínyi utca 49. alatt, de már nem létezik), a városi zeneiskola alapítását megelőzve, a Fenyves-féle zeneiskolának.
Egy évvel később kapta meg a hivatalos működési engedélyt Nagykanizsai Közművelődési Társaság államilag engedélyezett zeneiskolája névvel. Működését – a feltételek hiánya miatt – nagyon sok kritika érte. Pedig, azok itt javultak: az intézmény az előző évben a gőzfürdő (Kisfaludy utca 4.) akkor már nem használt kocsmai épületében volt elhelyezve, ahol a sok helyütt hiányos tetőn keresztül áztak, penészedtek a falak, a kölcsönbe vett zongorák.
1920-as létrejöttekor az Ady utca 1. alatti épület második emeletén kezdte tevékenységét. Létrehozója dr. Fenyves (Fleischacker) Ferenc volt.

529. Zrínyi utca 48.

•Az öreg ház 1860-ban már létezett.





•1912-es haláláig (nyolcvanegy éves volt akkor) Schmiedt Frigyes (a szabadságharc résztvevője), majd özvegye tulajdonában volt.

1954



Batthyány Gusztáv

Akkoriban, amikor Batthyány Gusztáv (1803-1883) volt a hercegi birtok ura, Schmiedt volt a kanizsai és ludbergi uradalmi tiszttartó. Sokáig elnöke volt a Nagykanizsai Társaskörnek.

Zrínyi utca 49.

•Lásd: Zrínyi utca 47.



530. Zrínyi utca 50.

•Ez a ház is állt már 1860-ban, bár homlokzata későbbi átalakítás eredménye lehet.





A századfordulón Deutsch Mór bőrkereskedő birtokolta.



1932
(A ház a kert felől.)
(Harangozó Tibor gyűjteményéből.)

Zrínyi utca 55. (egyben Széchenyi tér 1.)

•Lásd: Széchenyi tér 1.

531. Zrínyi utca 56. (Evangélikus imaház és iskola)

•Az evangélikus gyülekezet 1845-ben alakult meg, bár a 16. században már volt lelkésze a felekezetnek Kanizsán. Az akkori gyülekezet azonban az ellenreformáció korszakában megszűnt.
•Koch Gottlieb asztalos e házát 1857-ben vásárolták meg imaháznak.



Az 1980-as években
(Kotnyek István felvétele.)





Ezt követően építtették fel az udvar végén 1884-ig működő iskolájukat, amelyet a reformátusokkal együtt használtak.

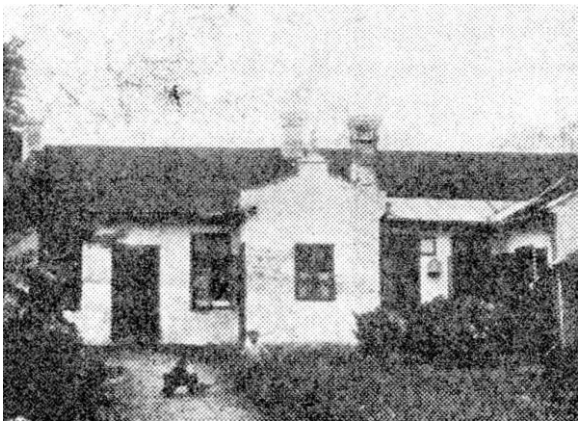

1957



A hajdani iskola épülete 1929-ben és jelenleg

Első tanítójuk 1861-től Péterfi Sándor volt, akinek ez volt első működési helye.



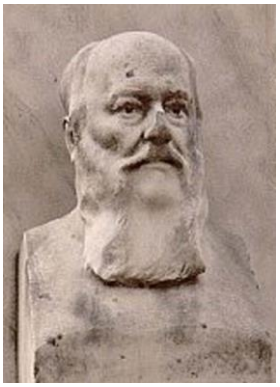

Péterfi Sándor

A gyülekezet 1899-ben adta el az épületet.
•1907-ig német nyelvű istentiszteletei is voltak a gyülekezetnek.

532. Zrínyi utca 58. (képek még: Batthyány utca 2.) **(Tersánczky-ház)**

•A hajdani 5. számú fülöpvárosi, uradalmi funduson áll a ház. A területet az 1840-es évek végén vásárolta meg 1/3-1/3 arányban Koch Gottlieb, Koch Mihály és Tersánczky József.
E harmadán épült fel dr. Tersánczky (Trsztyánszky) József járási tisztiorvos klasszicista lakóháza. A 19. század közepén már állt.





•Tersánczky József (1813-1888) Sümegen látta meg a napvilágot, Pesten végezte orvosi tanulmányait. (Halálakor a kanizsai újságok születése éveként 1812-t adták meg.) 1843-ban Nagykanizsára kerülve nagy elismertséget szerzett szemorvosként.
A Szabadhegyen volt birtoka; a helyi szőlészet és borászat lelkes híveként, hirdetőjeként ismerték.

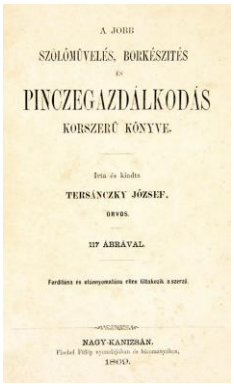
A JOBB
SZŐLŐMŰVELÉS, BORKÉSZITÉS
ÉS
PINCZEGAZDÁLKODÁS
KORSZERŰ KÖNYVE.
Irta és kiadta
TERSÁNCZKY JÓZSEF.
ORVOS.
117 ÁBRÁVAL.
Fordítási és utánnyomási rész fentartatik a szerző.
NAGY-KANIZSÁN.
1869.

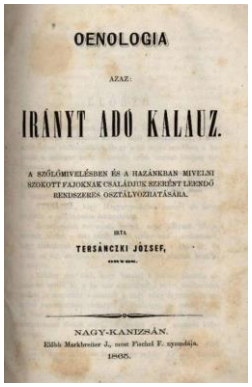
OENOLOGIA
AZAZ:
IRÁNYT ADÓ KALAUZ.
A SZŐLŐMIVELÉSBEN ÉS A HAZÁNKBAN MIVELNI SZOKOTT FAJOKNAK CSALÁDJUK SZERINT LEENDŐ RENDSZERES OSZTÁLYOZHATÁSÁRA.
IRTA
TERSÁNCZKI JÓZSEF,
NAGY-KANIZSÁN.
1865.

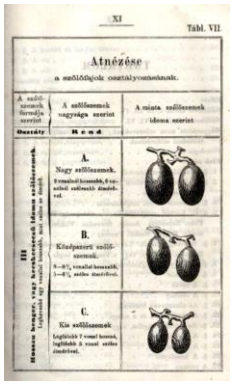
XI
Tabl. VII.
Átnézése
a szőlőfajok osztályozásának.
A szőlőtőnek formája szerint
A szőlőszemek nagysága szerint
A szőlőszemek ideése szerint
Osztály
Rend
A.
Nagy szőlőszemek.
B.
Közepszerü szőlőszemek.
C.
Kis szőlőszemek

Amúgy polihisztornak számított; a helyi sajtóban a város ügyeivel kapcsolatos javaslatok sokaságával bombázta – ahogy írta: „jobb híján” – a képviselőtestületet, „mert hiszen az úristenről alig tételezhető fel, hogy újságot olvas”.
Alapállását jól jellemzi a tőle származó mondat: „Olyanról írunk, ami nincs, és azért írunk róla, hogy legyen.”.
Termékeny szakírónak is számított a maga korában. A legkülönbözőbb témákban jelentek meg könyvei, jobbára a helyi nyomdákban.

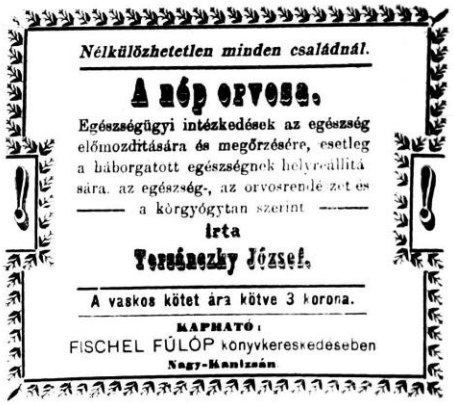

1902

1867 végén alakult meg a Nagykanizsai Tornaegylet. Elnöküknek az eszmét lelkesen támogató Tersánczkyt választották, aki a tisztséget viszont nem vállalta. Így az eredetileg alelnöknek választott Walbach Mór lett egy hét elteltével az elnök.
Az NTE a későbbiekben egyik alapítója lett a Magyarországi Testedző Egyesületek Szövetségének.



1960

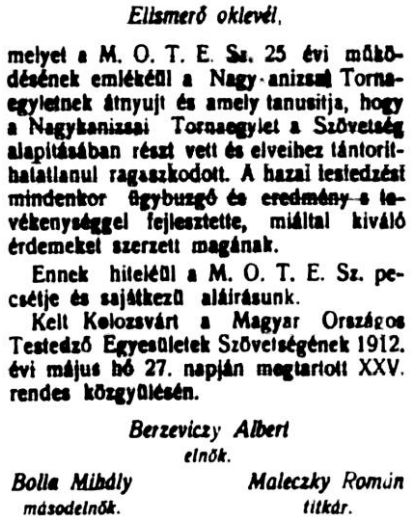

Elismerő oklevél,

melyet a M. O. T. E. Sz. 25 évi működésének emlékéül a Nagy-anizsai Tornaegyletnek átnyujt és amely tanusitja, hogy a Nagykanizsai Tornaegylet a Szövetség alapitásában részt vett és elveihez tántoríthatatlanul ragaszkodott. A hazai testedzési mindenkor ügybuzgó és eredmény-s tevékenységgel fejlesztette, miáltal kiváló érdemeket szerzett magának.

Ennek hiteléül a M. O. T. E. Sz. pecsétje és sajátkezű aláirásunk.

Kelt Kolozsvárt a Magyar Országos Testedző Egyesületek Szövetségének 1912. évi május hó 27. napján megtartott XXV. rendes közgyülésén.

Berzeviczy Albert
elnök.

Bolla Mihály — *másodelnök.*

Maleczky Román — *titkár.*

A MOTESZ 1912-es igazoló oklevelének szövege

•Tersánszky halála után, 1910-től a Kerületi Munkásbiztosító Pénztár, majd 1938-ig az OTI itt működtette irodáit, orvosi rendelőit.



Amikor még a Kerületi Munkásbiztosító Pénztár használta az ingatlan egészét

•Neu József ügynök 1911-ben kapott engedélyt itteni sódarálója működtetésére.
•A fiatalon elhunyt Erdősy (Biba) Eugénia (1855-1886) ünnepelt szubrett volt. Legnagyobb sikereit a berlini Walhalla Színház, az udvari opera énekeseként érte el. Szülei – halálakor – e házban éltek, innen indult az énekesnő temetési menete.


Erdősy Eugénia (1886)

A tragédia hírére a helyi lapokban többen is verssel emlékeztek Kanizsa ünnepelt szülöttére. A legrövidebbet (talán legjobbat) itt közlöm.

Erdősy Eugénia emlékkövére:

Csillag voltál… Csillag az égboltról, ha lehullott:
Egy szaladó fényív messze utána ragyog…

Ifj. Tersánczky József

Erdősy Nándor másik leánya, Kornélia és fia, Bálint is tanítók lettek. Utóbbi a későbbiekben kereskedelemmel is foglalkozott.

Zrínyi utca 59. (egyben Széchenyi tér 3.)

•Lásd: Széchenyi tér 3.

Zrínyi utca 60. (egyben Batthyány utca 1.)

•Lásd: Batthyány utca 3. és Széchenyi tér 4.

Név- és tárgymutató

A szervezetek nevét, ha az a „Nagykanizsai” jelzővel kezdődik, jobbára a jelző nélküli elnevezésnek megfelelő helyen szerepeltetem.

A
A falu rossza (színdarab) 421
A híd (színdarab) 421
A kötélverő háza 370
A piacozó 332
ABC-s könyv 109
Abonyi Andor költő 230
Ábrahám Zsiga háztulajdonos 358
Aczél (Acél) Pál filmrendező 279
Aczél (Fischl) Pál ügyvéd 279
Aczél-ház 279
Adam Henrik építész 222
Ádám Róbert kereskedő 312
Adatok Zalavármegye történetéhez (helytörténeti füzetek) 42
Adler Miksa mészáros 14, 274
Adler Mór mészáros 14, 315
adóhivatal 199, 315
Adorján János gépészmérnök, pilóta 269
adventista imaház 165
Ady Endre 269
aggok ápoldája 7
agyagbánya 64, 139, 172, 378, 380
Akasztó-gödör 486
Akasztófa-dűlő 89, 135, 222
aknafedél 124, 431
Alabástrom szappan 370
alagutak a Fő út és a belváros alatt 220
Alaksza Ambrus költő 450
Albanich család 238
Albanich Flórián városbíró 70, 186, 238
Albanich Jakab városbíró 238
Aldobrandini Gianfrancesco herceg 397

Aldobrandini herceg szobra 397
Alexics Demeter cukrászdája 423
Alföld fásítása 258
alkapitány 51
állami anyakönyvvezetés 372
Állami Erdők Főosztálya 258
állami gazdaságok 38, 200
Államvédelmi Hatóság 428
állategészségügyi intézetek 347
állatorvosi hivatal 78
állatvásártér 172, 289, 338, 342, 377, 502
Állatvédő Egyesület 108
Alsó-Ausztriai Kézműves Egyesület (Nied. Oesterr. Gewerb. Verein) 152, 195, 204, 205, 212
Alsódomboru 175
alsónyíresi legelő 269
Alsó-Sánc 266
alsósánci major 266
Alsószalatna 194
Alsótemető utca 332
Alsótemplom 16, 359
Alsó-Zalavármegye 238
Alt és Böhm üzlete 419, 444
Altai József rendező 130
Általános Betegsegélyező Egylet 212, 222, 407, 473
Általános Ifjúságképző Egyesület 215, 372
Általános Munkásképző Egyesület 215, 232, 430
Altmann Mihály tűzoltó 448
Altstädter és Loewy (Löwy) cég 211
Altstädter Lipót kereskedő 211, 419
Altstädter Melanie (Heltai Józsefné) 419
Altstädter Oszkár miniszteri tanácsos 419
aluljáró (Csengery út) 123, 351
aluljáró (Erdész utca) 188
Amerika vendéglő 137
Amerikai Automobil Forgalmi Vállalat autóbusza 469
Amor (pikáns lap) 149
amszterdami olimpia 140, 477

Andor (Altstädter) Oszkár miniszteri tanácsos 419
Andrássy Miklós gvárdián 515
Andrisuv András pék 186
angolpark 39, 60, 380, 465
Angster cég 16, 148
Anna-harang 450
Anna-napi búcsú 146
Ansorge (Aradi) Antal pályamester 30, 32, 135
Antal Jenő vendéglős 151, 213, 235, 528
anyakönyvi hivatal 220, 372
Apáthy Lajos postai szolga 394
Ápolda utca 1
Apolló mozgókép-színház 215
Apponyi Albert 222
Aradi (Ansorge) Antal pályamester 30, 32, 135, 195
Aradi udvar 230
Arany János 404
Arany Kasza vaskereskedés 231
Arany Korona Szálló 229
Arany Oroszlán Szálló 196, 197, 198, 230
Arany Szarvas Szálló 128, 196, 197, 212, 213, 214, 302, 528
Aranyos László látóhegyi gazda 359
Arató Csongor adatközlő 464
Arató (Neusiedler) Jenő bíró 148, 464
Aréna 412, 421
armeedeutsch 426
Armuth Náthán kereskedő 212, 406
Armuth-telep 212
Arnheim S. J. Pénzszekrény és Tresorgyár 238
Árpád vezér szobra 291
Árvai Adolf kereskedő 299
Árvai Zsigmondné kereskedő 93
árvatári ház 462
Assisi Szent Ferenc harang 16
Asztalos Béla virágkereskedése 419
asztaltársaságok 218, 229, 283
Athletikai Club 269
átkelőhelyek az úttesten 220

átmeneti híd 450
Attenberger iparművész 218, 230
Auerbach Miksa és Kozmata Ferenc fényképészek 214
Aufricht Lipót kereskedő 501
Augenfeld Fülöp orvos 212
Auspitz Jakab 62
Auspitz-féle kávéház 28
Auschwitz 150
Autóbusz Vállalat 273, 469
autóbuszjáratok 469
Autóforgalmi Rt. 212, 469
Autóforgalmi Vállalat (Zob Elemér tulajdonában) 469
autópálya 397
ÁVH 428
Axenti György kereskedő 153
Axenti János kereskedő 153, 215
Axenti Rozália 215
Axentiek 153, 157
Axenti-ház 153, 465
Az olimpiai játékok története (tanulmány) 477

B

Bába utca 332
Babics Antal cipész 254
Babits Mihály 26
Babochay család 298
Babochay család címere 298
Babochay György polgármester 180, 213, 222, 226, 234, 298, 359, 372, 418, 501
Babochay János városbíró 7, 147, 205, 298, 440
Babochay József városbíró 198, 234, 298
Babochay Józsefné (Szlovák Katalin) 234
Babochay-ház 234, 298, 418, 517
Babochay-telek 52
babos répa 381
Baboss László ügyvéd 82, 242
Bacchus szobra 115
Bach-huszárok 116
Báchmegyei György jószágigazgató 222

Bachrach és Hirschl cég 9, 22, 94, 120, 307, 349, 419, 522
Bachrach Gyula kereskedő 9, 94, 107, 126, 217, 230, 239, 307
Bachrach Károly nemzetőr 94
Bachrach Leopold nemzetőr 94
Bachrach-ház 94
Back Károly földbirtokos 380
Bacsics (Árpád) és Kosák (Ferenc) építési vállalkozók 88, 113, 347, 454
Bačič Árpád polgármester (Alsólendva) 454
Badacsony vendéglő 215, 246, 412
Bäder és Fischer cég 231, 273
Bäder József vaskereskedő 231, 428
Bäder Samu kereskedő 479
Bagladi Lajos és Kluger Ede mészárosok 361
Bagola 53, 266, 383
Bagolai sor 269, 347
bagolai templom 53
bagolai tűzoltó-zenekar 142
Bagolasánc 381, 416
bagolasánci első világháborús emlékmű 53
bagolasánci fiókgyülekezet (evangélikus) 53
bagolasánci iskola 53, 266
bajcsai vízimalmok 504
Bajer cukrászda 159, 419
Bajer Vince cukrász 159, 419
Bajer Vincéné 148, 419
Bajer-ház 159
Bajor László vendéglős 283
Bakónaki-patak 359, 450
báladó Híradás 229
Balassa Béla 95
Balassa Gyula üzemtulajdonos 293
Balassa Károly színtársulata 121
Balaton Antal karmester 167
balatonberényi fürdőtelep 36, 212
Balatoni utca 393
Balatonkeresztúr 241
Balatonmáriafürdő 241
Balatonszentgyörgy 150

Balázs Károly 213
Balázs Mór 514
Balázsi és Offenbeck cég 138
Balázsi Károly nyomdatulajdonos 93
Balázsy György fürdős 105
Balla János orvos 208
Balog Dezső egyesületi titkár 7
Balogh Gyula festő 379
Balogh Károly asztalos 273
bálozás 157, 419
Balret Achmed cukorkakészítő 401
Balthasar Inkey de Pallin 379
Bánházi Teréz színész 412
Bánk bán (színdarab) 421
Bankegyesület Rt. 2, 15, 23, 95, 279, 431
Banki székház 90
Bankó Károly festő 148
Bankpalota 238
Bánokszentgyörgy 422
Bánom utca 418
bányászjárat 214
Barabás László plébános 318
barakk-kórház 124, 138, 145, 187, 381, 439, 485
barakktábor (Szemere utca) 442
Bárány fogadó 288, 290, 429
Barátok-gödre 450
barátok kertje 124, 269
Barbarits Lajos szerkesztő 194, 213, 487, 491
Bárczay Ferenc földbirtokos 381
Barcs (Bartsch) György aljegyző 148
Barcs 32
barcsi resti 235
Bardócz Dezső festő 91, 222
Bariss Gyula szállodás 241
Barláné (Kacsóh Ilona) postamester 381
bárói cím adományozása 205
Baron Ferenc gépjavító műhelye 213
Baron Pál ügyvéd 365

Barta Károly mérnök 125
Barthold fényképész 230
Barthos Gyula főerdőmester 26
Bartók Béla utca 48
Bartos Béla fogorvos 524
Bartos Géza fogtechnikus 524
Basa-kút 39
Bátorfi (Bobek) Lajos szerkesztő 7, 42, 461, 471
Batthyány Ádám országbíró 65
Batthyány Ádám Vencel gróf, majd herceg 380, 504
Batthyány Antónia (Zichy Károlyné) grófnő 381
Batthyány birtok 22
Batthyány Fülöp herceg 7, 65, 107, 199, 208, 226, 227, 228, 380, 516
Batthyány gimnázium 423, 424
Batthyány Gusztáv herceg 529
Batthyány Ilona grófnő 381
Batthyány Iván gróf 65
Batthyány Lajos Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola 424
Batthyány Lajos gróf, a város földesura 16, 33, 187, 225, 359
Batthyány Lajos herceg, a város földesura 208
Batthyány Lajos gróf, miniszterelnök 170, 381
Batthyány Lajosné (Zichy Antónia) grófnő 158, 170, 381
Batthyány Lujza (Benyovszky Móricné) grófnő 294
Batthyány Tamás gróf 381
Batthyány uradalom 22, 69, 194, 219, 266, 450
Batthyány uradalom (Miklósfa) 158, 266, 381
Batthyány utcai vasúti felüljáró 124
Batthyány-kastély (Ludberg) 226
Batthyány-Strattmann Lajos gróf uradalma 274
Batthyány-Strattmann László herceg 226
Bauer és Társa Fa- Fém- és Szerszámárugyár 478, 513
Bauer Ferdinánd hadügyminiszter 70
Bauer Gyula műépítész 385
Bauer József üzemtulajdonos 478, 513
Bauer Márton üzemtulajdonos 478, 513
Bauer Miksa kereskedő 361
Bauer-ház 361
Baumhorn Lipót építész 228

Bay György rendőrkapitány 137
Bay-féle vendéglő 137, 283
Bay-ház 137
Bayer Lajos építész 249
Bazár udvar 94, 98, 230, 232, 234, 239, 245, 523
bazársor 92
Bazsó József kocsigyártó 470, 472
Bazsó Lajos kereskedő 470
Bazsó Sándor kovács 179, 472
Beák János vendéglős 290
Beck Dezső ügyvéd 230
Beck Emil kereskedő 389
Bécs 128, 152, 178, 189, 205, 206, 212, 356, 370, 401, 409
Becsali utca 332
Becsehely 124
bécsi gabonavásárok 212
Bécsi utca 360
Beierl Ferenc hentes 132
Békás tó 397
Békás-malom 450
Békástói erdő 397
Belezna 399
belga király 39, 201
belga trónörökös 39
Belgrád 195, 206
beliscsei faipari gyártelep 205
Belovár-Kőrösi- Határ-Őrző nevet viselő Nemes Ezrednek Chorusa 229
belső major 22
Belus Anna 327
Belus József polgármester 222, 233, 327, 462
Belus Lajos gyógyszerész 327, 462
Belus Paula (Tuboly Gyuláné) elnök 467
Belus udvar 230, 232, 233
Belváros 238
Belzat Achmed cukorkakészítő 401
Bem József 178
Bende Albert fűzfapoéta 220
Benedek Apollónia (Martinecz Józsefné) 448

Benedek István kereskedő, postai szállító 177
Beniczkyné Bajza Lenke író 419
Benkő Ferenc borbély 350
Bentzik Ferenc bérlő 475
Bentzik Ferenc ügyvéd 471, 475
Bentzik József mészáros 471, 475, 489
Bentzikek 475
Bentzik-ház 475
Benzián Fülöp kereskedő 212, 227
Benzián (Benzion) Izrael kereskedő 204, 212, 227
Benzián-ház 212
benzinkút 161, 195, 217, 222
Benyovszky család 528
Benyovszky Móricné (Batthyány Lujza) grófnő 294
Berdin Márton kereskedő 179
Berdin-ház 179, 470
Berdó Károly építőmester 44, 400, 517
Beregi Oszkár színész 419
Beregszász 487
berek 492
Berek köz 332
Berek utca 332
Berény Árpád ékszerész 223
Berény József ékszerész 223, 419
Berény-féle ékszerész cég 223
Berényi Béla építési vállalkozó 349
Berényi (Bernritter) József tiszttartó 69
Berényi Elek gazdatiszt 69
Berényi Ilona (Concha Károlyné) 69
Béres János tanító 333
Béres Sándor adatközlő 117, 124, 256, 333, 450, 502
Béres Sándor bíró 333, 504
Berg Károly építész 2, 149, 487
Berge György Kristóf várparancsnok 16, 198
Berge-ház 198
Berger Adolf kereskedő 293, 312
Berger Bernát háztulajdonos 315
Berger (Bolgár) Sándor 372

Berger Géza orvos 423
Berger Ignác kávés 215
Berger Pál fakereskedése 103
Bergl Arnold cipőgyáros
Berkes József építész 12, 507
Berki vendégfogadó 375
bérkocsik 147
Berlász Jenő szerkesztő 476
Berlin 230
bérmálás 170
Bernandics (Bernándis) János szabó 260
Bernhard (Bernhardt, Bernard, Bernárd, Bernáth) Gáspár városbíró 7, 187
Bernritter (Berényi) József tiszttartó 69
Bertha Bulcsú író 336
Beszédes Ottó képzőművész 421
betelepülés Kiskanizsára 332
Bettlheim B. és Fia cég 106
Bettlheim Baruch kereskedő 106
Bettlheim Ede gyáros 106, 190
Bettlheim és Guth cég 194, 371
Bettlheim Győző (Szigfrid) gyáros 23, 190, 526
Bettlheim József kereskedő 501
Bettlheim Márkus 10
Bettlheim Rezső kereskedő 194, 371
Bettlheim S. W. és Fiai cég 106, 526
Bettlheim W. Samu kereskedő 106, 190, 371, 501
Bettlheim-ház 526
betyárok 45, 222, 250, 386, 395, 397, 486
bevásárlók (Krobotenfahrer) 152
Biba (Erdősy) Bálint tanító 109
Biba (Erdősy) Eugénia szubrett 109, 356, 532
Biba (Erdősy) Kornélia tanító 109
Biba Zseni (Erdősy Eugénia) 356
bicskagyár 478, 513
Bicskei Karle István szobrász 487
Bicskei Karle János festő 487
Bien (Gábor) és Kaufmann fűszerkereskedése 213
Bihari-féle színtársulat 124, 421

Billisics József gyáros 442, 489
Billisics Mihály téglás 489
Billisics-féle téglagyár 489, 490
Billot Ferdinánd gróf 380
Billot márki főudvarmester 380
Billot Nándor (Ferdinánd) gróf 380
Bimbilla, vagy: A diákköltészet alkonya (életkép) 187
Binder Géza gyógyszerész 316
Birkheim Alajos 342
birkózás 235
Bíró Frigyes dr. adatközlő 222
Bischitzky Miksa zenetanár 429
Bischitzky Miksáné kereskedő 429
Bisztricsányi János borbély 78
biztosító hajtű 341
Biztosítópalota 236
Blaha Lujza színész 197, 412
Blankenberg Géza 118
Blankenberg Imre kereskedő 118, 161, 204, 444
Blankenberg Vilmos kereskedő 118
Blau Béla gyáros 206
Blau Bernát 206
Blau család 195
Blau-ház 110, 160, 195, 213, 215
Blau Henrik fényképész 303
Blau-híd 450
Blau J. P. gyáros 206
Blau Jakab kereskedő 206, 326
Blau Károly főtiszt 108
Blau Károly (ifjabb) háztulajdonos 70, 108
Blau Lajos gyáros 132, 206
Blau Lázár háztulajdonos 222, 313
Blau Lipót 206
Blau M. és Fiai cég 367
Blau M. Fiai cég 206
Blau Margit menyasszony 300
Blau Mór kereskedő 222
Blau Mózes és Fia cég 206

Blau Mózes kereskedő 195, 206
Blau Nándor (Ferdinánd) gyáros 107, 206
Blau Ottó 450
Blau Pál gyáros 110, 132, 195, 206, 208, 326
Blau Pál présháza 195, 450
Blau Simon orvos 208, 300, 419
Blau Simon török cs. törzsorvos 206, 208
Blau-telek 52, 89, 132, 468
Blau-villa 195, 450
Blumenschein Jakab kereskedő 144, 524
Blumenschein József kereskedő 144, 428
Blumenschein Mór kereskedő 144
Blumenschein-palota 428
Blumenschein Vilmos kereskedő 428
Blumenschein Vilmosné (Kohn Hedvig) zongoraművész 428
Blumlein Frigyesné (Dampf Klára) háztulajdonos 183
Bocska 240
Bocskai utca 461
Boda Karolin (Szekeres Józsefné) elnök 61
bodega (busz) 214
bodega (falatozó) 161
Bogenrieder Frigyes gyógyszerész 205, 235
Bogenrieder Frigyes vendéglős 235
Bogenrieder József vendéglős 229, 235
Bogenrieder-palota 235
Bognár József rendőrkapitány 51
Bognár Mihály, István és Béla kályhások 349
Bognár (Spitzer) Zsigmond gyáros 513
Bogyay Elek fényképész 6
Bogyay Ödön ügyész 70
Bogyay Paulina (Svastits Károlyné) háztulajdonos 525
Boha László kovács 361
Boheim Theofilus szobrász 193
Bója (Boja) Gergely tanító 68, 222
Bojtor József kocsigyáros 12, 22, 323
Boldogságos Szűz Mária-kápolna 487
Bolgár (Berger) Sándor 372
bolgárkertészek 35

Bolhás (mozi) 406
Bolyai János Általános Iskola 203
Bonyhád 501
Borbély József erdő- és mezőőr 146
bordélyház és témaköre 64, 78, 79, 105, 399, 406
borkereskedelem 23, 63, 75, 88, 115, 129, 295, 299, 366
Boronkai (Braun) Károly tanító 311
Boronkai Károlyné (Büchler Ida) 311
Boronkai-ház 300, 311
Boros János cigányprímás 197, 520
borszállítás 23
Bosznia-Hercegovina okkupációja 442
boszniai háború 426
boszorkányperek 222
Botfa 514
Botfi (Stockhoffer) Károly erdőmester 349
Botfy (Botfi) Lajos polgármester 349
Both András földesúr 450
Both János földesúr 450
botlókő 150
Botszentgyörgy vára 450
Bozzay István műköszörűs 3
Bozsinovics János cukrász 363
Böcsföldi János építő 437
bödöncsónak 2
bőgőtemetés 25
Böhm Anna női intézete 107
Böhm Emil gyáros 419, 444
Böhm Jenő terménykereskedő, fürdős 70, 105
Böhm József fürdős 70, 105
bölcsőde 198
Bőrdolmányos Antal háztulajdonos 488
Bőrdolmányos György háztulajdonos 488
börtön (járási) 262
börtön 199, 200
börtönügyi múzeum 146
Bősze Kálmán erdőmérnök 507
Brandl Mór és Izidor kereskedők 23

Braun (Boronkai) Károly tanító 311
Brausewetter Victor terrakotta szobra 115, 299
Brebrovics János kovácsmester 9
Breier Gyula háztulajdonos 108
Breier-ház 240
Breiner és Grünfeld cég 57
Breuer Izidor bérlő 95, 494
Breuer Vilmos földbirtokos 422
Bricht Jenő építőmester 408
Bright Richard utazó 381
Brónyai Lajos mozis 213
Bruncsics József kereskedő 438
Brunner Erzsébet festő 51
Brunner Ferenc kávéházas 195, 215
Brück Márkus szállító 300
brücksali börtön 200
Bucholz Viktor 57
búcsújárók 250
Buda felé vezető út 351
Budai Kamarai Adminisztráció 222
Budapesti Villamos Városi Vasút Részvénytársaság 514
Buday János asztalos 50, 148, 349
Budhista és Confucista Legényegylet 419
bújóhíd 188
Bún Samu tanár 111
Burgenland 152
Burján Lajos őrnagy 420
buszállomás 78, 214
Buzássy László tornász 269
Buzek Dénes fényképész 460
Büchler Edit fényképész 309
Büchler Ida (Boronkai Károlyné) 311
Büchler Mór kereskedő, karnagy 160, 309
Büchler-ház 311
Büdös-árok 494
Büki Pál adatközlő 172, 223, 380
Bürde Emil 370
Bürger Verein 419

C

Calussi pálcás vízkereső 485
Camera (folyóirat) 130
Canisa Schlaraffia 213
Casino 7, 246, 313
Cavallár József számtartó 123
céhek 471
céhláda 475
céhmester 471, 475
céllövölde 160, 380
cemeterium 515
Centrál (Központ) Kávéház 230, 351, 513
Centrál (Központ) Szálló 218, 230, 469
chemal, chemale 70
Chevra Kadisa 33
Chinorány Antal 223
Chinorány Boldizsár főszolgabíró 48, 218
Chinorány Boldizsár postamester 48, 151, 218, 223
Chinorány(i) família 218, 221, 223
Chinorány Géza postamester 312
Chinorány István postamester 218
Chinorány Lipót (Leopold) postamester 218
Cigány utca 332
Cigány (Petőfi) utca 298, 388, 395, 403
cigánybál 25
cigánykaraván 250
cigánytelep 250, 289
cigányzenészek 21, 25, 142, 197, 201
Ciglenice 64
cikória 138
címer (Nagykanizsa) 222
címtárak (városi) 389
cinterem 16, 17, 515
cintórium (cinktórium) 487, 515
Cipész és Csizmadia Munkások Szakegylete 401
cipőgyár 21
cipőkrém 372

ciroktermesztés 444
Clement Lipót bérlő 39, 152, 290
Clement Lipótné (Godina Vilma) elnök 39, 61, 152
Clement Simon diplomata 229
Concha Károly költő 69
Concha Károlyné (Berényi Ilona) 69
Corvina (Magyar Könyvkereskedők Egylete közlönye) 149
Crivelli Carlo festő 359
cukorkakészítő (gyár is) 13, 118, 131, 292, 363, 367
cukrászda 92, 149, 158, 159, 352, 423
Czapáry János intéző 377
Czár János vendéglős 304
Czelczer János fogadós 174
Czenek Márton kalapos 160
Czenek-ház 160, 214, 419
Cziczelle utca 148, 398
Czinki László adatközlő 431
Czirbusz Géza egyetemi tanár 187
Czobor Zoltán 95
Czupi Gyula a helyi gólyalábasok vezetője, adatközlő 147, 172, 187, 320, 424, 426, 502
Czvetkó-ház 470

Cs

Cs. és Kir. 5. számú lóavató-bizottság 480
Cs. k. szab. oszt. hitel intézet magyar sóüzlete 133
Csáktornya 117, 199, 235, 422
csáktornyai laktanya 239
Csanádi József kereskedő 450
Csanádi-part 450
Csankai (Csonkai) Jób igazgató 187
Csány László 78
csapi uradalom 175, 322
Császár Erzsébet (Sipos Lászlóné) 528
császár és királyi udvari szállító 206
Császári és Királyi Fleischacker-féle Katonai Rumgyár 159
Császári és Királyi Szabadalmaztatott Déli Vaspálya Társaság 135
csatornázás 35, 64, 84, 124, 218, 289, 320, 484

csavarmenetes légcsavar 269
csecsemőotthon 347
Cseh Joakim tanár 336
Csehország 152, 161
cselédbálok 419
cselédlakások 22
cselédotthon 262
Csemege 236
Csemits Károly csizmadia 354
Csempesz Kálmán ügyvéd 439
csendőriskola 116
csendőrség 116, 381, 433, 448
csendőrség laktanyája 116, 262, 433
csendőrség szárnyparancsnoksága 116
Csengery Antal mellszobra 89, 291
Csengery Antal országgyűlési képviselő 89, 203, 213
Cser József strázsamester 222, 474, 515
Cser József szűcs 474
Cser József tanító 250, 474
Cser László fényképész 232
Cser Pepi 474
Cserfő 7, 146, 380
cserfői út 397
Csertán Sándor kormánybiztos 186
Cseszkó betyár 250
Cseszkó család 250
Cseszkó-szenti kápolna és tölgy 250
Cséti István építészmérnök 127
csibészek a századforduló tájékán 346, 450, 504
Csigaházi Antal erdőmester 434
Csikós Dóra adatközlő 148, 222
Csillag Jenő (Zsaki) gyáros, malomtulajdonos 105, 322, 375, 412, 421
Csima János 432
Csima Jánosné (Hayden Mária) háztulajdonos 284, 432
csíráztató 143
Csók Ilona (Dobrovics Dömötörné) 173, 232
Csokonai Vitéz Mihály 222
csomagszállítás a városban (postai) 177, 199

csónakázótó 380
Csónakázótó 267, 359
Csontos-rét 289
csonttelep 192, 280
Csoportházak 193, 204, 219, 220, 222, 360, 410
Csordás utca 251
Csóti Márkus tanár 419
csőposta 10, 465
Csucsi-kápolna 250
csúcsos túró 332
Csuha Illés molnár 450
Csuha Mária adatközlő 436
Csurgó 222
csurgói főszolgabíró 450
Csutorás utca 49
Csúzy-kastély 124

D

Dahlia ’Elek’ 216
daktiloszkópiai hivatal 222
dalárda 32, 107, 160, 233, 309, 416, 444, 500
Dalkör 233
Dalmay Artúrné színtársulata 121
dalosünnep 143
Damensalon 213, 215
Dampf Klára (Blumlein Frigyesné) háztulajdonos 183
Danielisz Lipót könyvkereskedő 236
Danitskó (Zemplén) János távírdai tiszt 463
Dank építőmester 228
Danneberg Betti (Dobrin Fülöpné) 13, 15
Danneberg és Weisz cég 210
Danneberg Jakab kereskedő 13
Danneberg Mihály kereskedő 13, 15, 97
Danneberg-ház 13
Danneberg-telek 11, 13
Darányi Árpád orvos 278
Darás (Darázs) József uradalmi ügyész, ügyvéd 7

Darvas építészmérnök 413
Dávid Magyar József újságíró 382
Davidovics gazda 146
Dávidovics György elnök 249
Deák Ferenc 106, 108, 187, 197, 203, 222, 300, 426, 445
Deák Gábor 445
Deák Péter főkapitány 213, 214, 222, 326, 346, 445
Deák Péterné (Knortzer Paula) 213, 214, 230
Deák-dombormű 426
Deák-Varga Dénes adatközlő 95, 99, 114, 235, 250, 253, 307, 310, 380, 413
Décsey Ede fényképész 230
Dél Tirol 124
Déli Vasút 32, 123, 135, 150, 188, 205
Déli Vasút emeletes vagonjai 32
Déli Vasút emlékköve 33
Déli Vasút fogadócsarnoka 32
Déli Vasút forgalmi laktanyája 32
Déli Vasút fűtőházai 135, 222
Déli Vasút közúti áruátrakói 32
Déli Vasút lakóházai 30, 140
Déli Vasút mozdonyvezetői laktanyája 135
Déli Vasút osztálymérnöksége 30
Déli Vasút őrháza 416
Déli Vasút sínjei 32
Déli Vasút téglagyára 139, 405
Déli Vasút tekepályája 31
Déli Vasút tisztviselői klubháza 31
Déli Vasút vízháza 32
Dél-zalai Állami Erdőgazdaság 382
Délzalai Nyomda és Lapkiadó Vállalat 93, 382
Dél-zalai Takarékpénztár Rt. 2, 15, 155, 230, 284, 419, 436, 475, 523
Dél-zalai Takarékpénztár székháza 230, 291
Dencsár János adószedő 222
Dencsár-árok 35, 222, 288, 290, 299, 494, 504
Dene Béla városi kertész 485
Dénes (Deutsch) Lajos földbirtokos 240
Dénes Gyula helytörténész 28, 475
Dénes Ignác sakkozó 230

deresre feszítés 226
derítőtelep 35
dervis generális 515
Deutsch Albertné mészáros 361
Deutsch Ignác mészáros 361, 496
Deutsch József háztulajdonos 401
Deutsch (Dénes) Lajos földbirtokos 240
Deutsch Lajos kávés 213
Deutsch Mór kereskedő 530
Deutsch Sándor kereskedő 240
Deutsch Terézia háztulajdonos 401
dévai törvényszéki palota 239
Devecseri Ferenc rendőr 399
Dezső Ignác sakkozó 230
di Basio Anton kereskedő 204
Dick (Dőri) József ügyvéd 366, 423
direktóriumi szükségpénzek 238
Dióskál 386
dispensaire 256, 318
díszpolgárok 222, 300
díszpolgárok (Somogyszentmiklós) 381
Ditrichstein Dávid orvos 278, 524
Dobó Márton autóbusz vállalata 469
Dobos István pilóta 269
Dobrin Benő kereskedő 15, 92, 152
Dobrin Fülöp kereskedő 15
Dobrin Fülöpné (Danneberg Betti) 13, 15
Dobrin Irén (Grünhut Alfrédné) 152
Dobrin Jakab kereskedő 15
Dobrin József és Társa cég 15
Dobrin József kereskedő 15
Dobrin Józsua kereskedő 15
Dobrin-ház 15
Dobrovics Anna 173
Dobrovics Anna szépfestőnő 157
Dobrovics Dömötör kereskedő 232
Dobrovics Dömötörné (Csók Ilona) 173, 232
Dobrovics Dömötörné (Popovics Mária) 173

Dobrovics Heléna 173
Dobrovics Ignác kereskedő 232
Dobrovics Ilonka 173
Dobrovics Mihály kereskedő 173, 232
Dobrovics Mihályné (Mauritzi Elena) 173, 232
Dobrovics Péter kereskedő 232
Dobrovits (Dobrovics) Milán képviselő 232, 419
Dobrovics-ház 230, 232, 233
Dobrovits-ház 232
Dóczy Lajos költő 205
dohánykezelőség 202
Dohányraktár 201, 202
Dohnányi Ernő 7
„Dolgozók az iskoláért” mozgalom 266
Dolmányos László kiskanizsai városbíró 488
Dolmányos Vendel háztulajdonos 488
Domaniczky Ferenc alszolgabíró 218
Domaniczky Ferencné (Hochleitner Terézia) háztulajdonos 218
dombi korcsma 203
donga- és hordógyár 134, 137, 205
Dózsa György laktanya 485
Dőri (Dick) József ügyvéd 366, 423
Dr. K. H. G. 157
Drávakavics Kitermelő Vállalat 230
Drávavölgyi Villamossági Rt. 126, 501
Dreher-féle sörraktár 17, 211
Dreher-Haggenmacher Rt. 143
Dreyer Alajos háztulajdonos 75
drogéria 60
dróthuzalmunkások 199
Dukász Dávid kereskedő 376, 403, 404, 432
Dukász Dávid korcsmája 403
Dukász Ferenc mérnök 367, 376
Dukász Lajos kereskedő 432
Dukász Sándor 431
Duna-Száva-Adria Vasúttársaság (DSA) 32, 150
Dunántúli Dalosszövetség 143, 335
Dunántúli Élelmiszer- és Áruforgalmi Rt. 92, 97, 212, 404, 494

Dunántúli Gazdasági Szeszgyárosok Szeszfinomító Rt. 206, 499
Dunántúli Kőolajipari Gépgyár 326, 502
Dunántúli Mezőgazdák Szeszfinomító Rt. 206, 499
Dunántúli Parcellázó és Finanszírozó Bank Rt. 422

E

Ebenspanger (Elek) Ernő földbirtokos 216
Ebenspanger (Elek) Géza földbirtokos 216, 489
Ebenspanger (Elek) Lipót kereskedő 7, 216
Ebenspanger (Elek) Pál földbirtokos 216
Ebenspanger és Fia cég 216
Ebenspanger Fiai cég 216
Ebenspanger Leó kereskedő 216
Ebenspanger Manó kereskedő 216
Ebenspanger-ház 128, 216
Éber Anna festő 16
Éber Sándor festő 16, 155, 487
Eberhard Henrik harangöntő 148
Ecclesia Harangművek 349
ecetüzemek 20, 293, 301, 306, 529
Eckel Franz állomásfőnök 436
Éden borház 195, 450
Edison mozgó 213
Egeraracsa 366
egérfogóval kombinált csizmahúzó 291
Egészségvédő Intézet 197, 198
egri laktanya 239
Egyesületi Leánygimnázium 424
Egylet utca 351
Egylet-kert 419, 421
Ehmann építész 228
Ehrenstein Josefa kötödéje 159
Ehrlich Richárd sörmester 143
Eicher Árpád üzemtulajdonos 478, 513
Eisinger Henrik kereskedő 151, 528
Eisinger-ház 528
Eiter István faszobrász 407
éjjeli kávéházak 399

éjjeli vigyázó (városi) 515
éjjeliőrök 205, 515
Ejjuri János kőműves 328
Eke-céh 16
Elek család címere, sírboltja 33, 216
Elek (Ebenspanger) Ernő földbirtokos 216
Elek (Ebenspanger) Géza földbirtokos 216, 489
Elek (Ebenspanger) Lipót kereskedő 7, 216
Elek (Ebenspanger) Pál földbirtokos 216
Elek-major 216
Élelemtár 12
Élelmezési Ipari Munkások Szakegylete 401
elemi iskola (Horvátszentmiklós) 169
elemi iskola (Korpavár) 141
elemi iskola (Palin) 40
Elemi iskola 413
elemi iskola 9, 43, 53, 187, 262, 333, 385, 391, 413, 414, 474, 475, 481, 488, 501, 506
élesztőgyár 291
Elit mozgó 382
Elite-bál 419
Elite-foto műterem 3, 149
Elite nyomda 382
elmebajosok háza 374
első autóbuszok (helyi) 469
első autóbuszok (távolsági) 469
első automata tekepálya 290
első autóra szerelt tűzoltófecskendő 350
első benzinkutak 161, 217, 323
első csapolás a kanizsai sörből 143
első elemi iskolai tornacsarnok 413
első élősakk bemutató 419
első fényreklám 322
első földgázzal fűtött lakások 507
első fürdőszoba 195
első gyermeknap 220
első hirdetőoszlopok 220
első igazolványos rikkancs 220

első iskola az iparostanoncoknak 225
első kerékpárverseny 326
első kétemeletes lakóház 218
Első Kiházasítási Egylet 226, 372
első labdarúgó mérkőzések 269
első lakóház a városban 198
Első Leánykiházasító Egylet 226
Első Magyar Általános Biztosító Társaság székháza 236
Első Magyar Asztaltársaság 283
első magyarországi repülőgépes felszállás 269
első mentőautó 350
első mozi 215
Első Nagykanizsai „Concordia” Sütő és Sajtolt Élesztő Gyár 291
Első Nagykanizsai Fehérnemű Mosó és Vasaló Intézet 255
Első Nagykanizsai Fekal-Compos Műtrágyagyár 246
Első Nagykanizsai Gépgyár, Kazánkovács, Vas- és Érczöntöde 126, 187
Első Nagy-kanizsai Kereskedő Ifjúsági Művelődési Egylet 17, 107
Első Nagykanizsai Tejcsarnok 435
Első Nagy-Kanizsai Temetkezési Vállalat (Hild S.) 151
első nagykanizsai temetkezési vállalat 151
első női fényképész 230
első női kerékpáros 326
első női távírász 2
első nyilvános illemhely 212
első nyilvános telefonfülkék 215, 231
első oldalkocsis motorkerékpár 95
első orvosi végzettséget szerző hölgy 242
első öntözőkocsi 1
első örökmozgó 195
első polgári házasság 372
első polgármesteri autó 207
első postamester 218
első rajztanár a főgimnáziumban 291
első repülőgépek 269
első röntgenkészülék 208
első sakkversenyek (városi) 230, 246
első seprőautó 229
első seprőgép 229

első sírkő a köztemetőben 491
első személygépkocsi 95
első téglából emelt épület 199
első téglával burkolt utcák 1, 288
első temetés a köztemetőben 491
Első Temetkezési Biztosító Egylet 241
Első Temetkezési Egyesület 151
első temető 515
első tízemeletes ház 48
Első Tudakozó és Közvetítő Intézet 149
első utcai telefonfülkék 215, 231
első utcanév táblák 312
első városi kertész 222
első városismertető film Kanizsáról 406
első vízvezeték 124
Első Zalai Ügyvédegylet 67, 390
első zenekar 187
Emelőgépgyártó Vállalat 36
Endresz György pilóta 269
Endrey Sándor festő 222
Engel Adolf szappanfőző 315
Engel Sándor orvos 419
Engländer (Erdős) Ottó kereskedő, földbirtokos 154
Engländer Lajos kereskedő 154
Enying 501
Eperjesy Gábor főpénztárnok 419
Eperjesy Sándor ügyvéd 475, 523
ÉPGÉP 36
építési szokások hajdanán 17, 84, 351
Építőiparosok Szövetsége 117
Eppinger (Izsó) és Strém (Károly) cég 377
Erdélyi és Társai cég 426
Erdélyi Hírmondó 7
Erdélyi Magyar Közművelődési Egylet 114
Erdélyi Mihály építési vállalkozó 426
erdélyi vajda 404
erdészeti hivatal (városi) 349
erdészház (telekúti) 380

erdészlak (telekúti) 380
erdőhivatal (hercegi) 226
Erdős Alice színész 197
Erdős (Engländer) Ottó kereskedő, földbirtokos 154
erdős (városi) 515
Erdősy (Biba) Bálint tanító 109, 532
Erdősy (Biba) Eugénia szubrett 109, 356, 532
Erdősy (Biba) Kornélia tanító 109, 532
Erdősy Nándor 532
Erdősy-ház 109
ereklye a látóhegyi kápolnában 359
Erzsébet kávéház 215
Erzsébet királyné 222
Erzsébet királyné tér 193
Erzsébet-park (Palin) 216
Erzsébetváros 238
Eszék 175
Eszteregnye 252
eszteregnyei templom 437
Esztergályhorváti 386
étkezőkocsik 32
Etlényi (Eisinger) Géza ügyvéd 228
Etzel Karl 32
Európa-ház 95
evangélikus gyülekezet 69, 531
evangélikus Gyülekezeti Otthon 120
evangélikus imaház 69, 531
Evangélikus imaház és iskola 531
evangélikus iskola 69, 531
evangélikus lelkészlakás 120
evangélikus nőegylet 120
Evangélikus templom 120
Exner Gyula fényképész 201
Exner Károly fényképész 201

F

faaprító telep 512
Fábián József patikus 233

Fabick (Fabik) Károly 346
Fabick Tivadar városi kertész 124, 346, 421
Fahn Adolf fényképész 303
Faics György tanító 9
faiskola 39
Fakos 489
Fakospuszta 205, 267
falatozó (bodega) 161
Falk Richárd mérnök 502
Faludi Károly színész, repülőgép-építő 269
fapiac 172
Faragó Márton (Freyer Mór) festő 22, 48, 59, 275, 360, 379, 511
Farkas Ákos adatközlő 119
Farkas Erzsébet festő 51
Farkas és Kármán cég 248
Farkas Ferenc 45
Farkas Ferenc rendőrkapitány 51
Farkas Ferenc zeneszerző 510
Farkas Imre (boldogfai) földbirtokos 119
Farkas Imréné (Viosz Mariska) 119
Farkas (Jenő) és Krausz nyomdája 2, 28, 243, 382
farsangi mulatságok 232, 419
Fasching Károly mérnök 126
Fasciatti Bertalan cukrászdája 158, 352, 423
Fasciatti Bertalanné háztulajdonos 352
fatelep 217, 376, 377, 433, 468, 498, 514
fatelítő üzem 134
Fatér Mihály építőmester 10, 16, 181, 278, 349, 489, 527
Fedák Sári színész 412
Fehér (Weisz) Vilmos ecet-gyáros 306
Fehér és Krausz ecetgyártó üzeme 306
Feiler Henrik háztulajdonos 301
Feiner Dániel vendéglős 429
fejetlen, fehér mén 499
Fekete (Schwarz) Hirschler kereskedő 208, 210
Fekete László festő 256, 386
Fekete Sas fogadó 108, 179, 220, 246, 291, 419, 430
Fekete Sas patika 108, 161, 219, 227, 230, 234, 313

Feldmann József szállodás 213
Feledi és Kondor vállalkozók 135
Feleki (Fürst) Lajos állatorvos 361, 380
Felső-erdő 35, 380
Felső-Sánc 266
Felső templom tér 147
Felső-Zalavármegye 238
Felsőfokú Mezőgazdasági Technikum 420
felsőkereskedelmi iskola 7, 96, 108, 111, 175, 269, 522
felsőrajki templom 148, 222
felsősánci major 269
Felsőtemető utca 332
Felsőtemplom 148, 151, 193, 220, 256, 427, 461, 515
Felsőváros 238
Feltl Márton harangöntő 16, 148
feltöltések (talajszint emelése) 1, 193, 198, 199, 288, 298, 338, 344, 392, 468
Fém- és Játékárugyár 513
Fémárugyár 478
fémfényű járólap 289
fémipari szakiskola 424
fémkupak üzem 206
fényképészek Kanizsán (a tevékenységüket 1914 után kezdők közül) 11, 97, 206, 230, 232, 365, 460, 462, 473
fényképészek Kanizsán (tevékenységüket 1914-ig megkezdők) 3, 6, 28, 32, 95, 149, 156, 201, 214, 230, 232, 303, 474
Fenyves-féle zeneiskola 2, 528
Fenyves (Fleischacker) Ferenc dr. 528
Fenyvesi Sándor tűzoltósági főparancsnoki segédtiszt 243, 342
Ferenc császár 258
Ferenc József 201, 222, 239
Ferenc József rend lovagkeresztje 111
Ferenc József út 418
Ferenc Szalvátor főherceg 147
ferences barátok deportálása 515
Ferences kolostor 15, 60, 515
ferences rezidencia 515
ferencesek 16, 124, 201, 511
ferencesek gazdasága 15, 515

ferencesek patikája 515
ferencesek teológiai főiskolája 515
Fertőd (Süttör) 432
fertőtlenítő 191, 417
Fesselhoffer István kereskedő 419
Fesselhoffer József (ifjabb) kereskedő 222, 419
Fesselhoffer József kereskedő 212, 222
Fesselhoffer Józsefné (Gobra Betti) elnök 222
Festetics György gróf 450
Festetics Kristóf gróf 170, 359
Festetics uradalom 381
fiákerek 147, 351
Fialovits Béla mérnök 121
Fialovits Lajos bútorgyártó 121, 466
Fialovits Lajos bútorüzeme 121, 466
Fiatalsági Társaskör 215
Ficzkó János főpincér 213, 419
Fiedler Gyula fényképész 6, 230
Fielgrader harangöntő 215
filmtechnikai vállalat 230
Fischel Ede kereskedő 93
Fischel Ernő kereskedő 138, 222
Fischel Fülöp nyomdász 4, 13, 113, 150, 222, 246, 454
Fischel Fülöp Fia(i) cég 138, 222
Fischel Fülöpné háztulajdonos 113
Fischel Fülöpné (Markbreiter Friderika) 246
Fischel Lajos kereskedő 3, 93, 113, 138, 222
Fischelék nyomdája 3, 4, 82, 111, 113, 230, 262, 286, 300, 440, 454, 532
Fischel-ház 13, 113
Fischer Benő pék 301
Fischer építész 95
Fischer és Bäder cég 231, 273
Fischer és Leitner cég 293
Fischer Ferenc festő 225
Fischer Ferenc kereskedő 293
Fischer Jakab Károly vaskereskedő 231
Fischl (Aczél) Pál ügyvéd 279
Fischl János fűtő 446

Fitos Gyula fényképész 3, 28
Fiume 150, 189, 308, 328, 463
Fiume kávéház 215
Flandria grófja 39
Fleischacker Ádám kereskedő 301
Fleischacker (Fenyves) Ferenc dr. 528
Fleischacker Gyuláné kereskedő 305
Fleischacker Ignác kereskedő 301
Fleischacker József Fiai cég 159
Fleischacker József kereskedő 159
Fleischacker Wilhelm Kiszt iparos 159
Fleischacker-ház 159
Fleischner Miksa igazgató 499
Fleitscher Béla és Illés József fonott-bútor készítő és kosárfonó cége 435
Flesch Jenő János malomtulajdonos 57
Flora szobor 124, 155
Flórián tér 275
Flumbort kiskanizsai gazda 504
Focht Ferenc orgonaépítő 228
Fodor Aladár orvos 419
Fodor József borbély 213
Fodor József fényképész 119, 230, 285
fogadott ünnepek 275, 448
fogház 124, 199, 200, 201, 316
Folyammérnöki Hivatal 60, 175
fonográf 150
Fonyó (Friedlaender) Salamon kereskedő 513
Fonyó Mihály gyáros 93, 513
fordítókorong 135
forgalmi adóhivatal 319
forgalmi laktanya 32
forgó (váltakozó) áramra áttérés 443, 501
Forster Sámuel serfőző 69
Foszák Feri cigányprímás 25
Fő tér 193, 200, 220, 351
Fő út (Kiskanizsa) 55
Fő utca 220
főgimnázium 187

főiskolai képzés 522
főkapitány (rendőr) 51, 326
földalatti vasút 514
földgáz üzemi felhasználása 139, 143
földgáztároló 504
Földgázüzem Vállalat 514
Förhénc 380, 397
Förhénci kápolna 39, 386
főszolgabírói hivatal 63, 71, 241
főszolgabírósági lak 198
főtávírdai központ 2
főtér (kanizsai) 220
főtér (kiskanizsai) 448
fővadászlak 22
fővámhivatali kirendeltség 189
Franck Henrik és Fiai cég 138
Frank János vendéglős 229
Frank Jenő gyáros 444
Frank József mérlegkészítő 174
Frank Lajos mérlegkészítő 174
frank pékmester 146
Frank Vilmos kereskedő 245
Frantsits János 491
Frantz Antal patikus 161
Franz cég 79, 95, 504
Franz József gyáros 501
Franz Károly gyáros 95, 419
Franz Lajos (ifjabb) gyáros 95, 180, 419
Franz Lajos és Fiai cég 443, 501
Franz Lajos gyáros 95, 501
Franz Rudolf (Rezső) gyáros 95, 419
Friedlaender (Fonyó) Salamon kereskedő 513
Friedmann Károly bútorgyáros 305
Friedrich István miniszterelnök 222
Friedrich Lóránt építész 506
Frigyes főherceg (közös) laktanya 426, 428, 485
frigyláda 228
Frim Jakab tanító 187

Frk Ferenc gimnáziumi tanuló 424
Fröbel Friedrich 13, 460
Fuchs Ernő mérnök 499
Fuchs és Gross cég 413
Fuchs Samu építési vállalkozó 499
fuvarosok állomáshelye 193
fúvósbandák 79, 201, 220, 254
Fülöp Eugén herceg 39
Fülöp György ügyvéd 125, 249
Fülöp utca 65, 516
Fülöpváros 65, 516
Fürdő Nagyszálló 212
Fürdő Részvénytársulat 322
Fürdő utca 320, 351
Fürdőegyesület 125
fürdőház 195
fürdők (épületben) 70, 78, 105, 322
fürdők (szabadtéri) 64, 125, 322, 378, 450, 494, 504
fürdőszoba (első) 195
Füredi Béla színházigazgató 412
Füredi Gyurka cigányprímás 500
Füredi János városi tisztviselő 389
fűrészüzem 39, 200, 217
Füret (dűlő) 380
Fürst (Feleki) Lajos állatorvos 361, 380
Fürst Laura 372
Fürst Sándor állatorvos 12
Fürst Simon kocsmáros 264
Fürst téglaszín (dűlő) 380
Fürst Vilmos villanyszerelő 12
fűtőház (egyenes) 135
fűtőház (kör) 135
fűtőház 36, 222
Fűtőházi Kézművesek Önsegélyező Egylete 137
Fűtőházi Kézművesek Önsegélyező és Önképző Egyesülete 229, 309
fűtőházi múzeum 135
fűzfapoéta 220

G

Gaál Antal mérnök 502
gabona- és borvásár Nagykanizsán (1876) 39
gabonapiac 461
Gabonapiacz 193
Gábor angyal 441
Gábor Áron laktanya 248, 508
Gábor Erzsébet adatközlő 269, 450
Gábor laktanya 70
Gábor utca 65
Gál György háztulajdonos 55
Galambok (téglagyár) 369
galéria 209
Galilei Kör 239
Gansl Mór főkalauz 28
Garaczi János kovács 179
Garai testvérek (Adolf és Frigyes) szállodások 218
Gärtner Antal ügyvéd 404, 496
Gärtner Sándor pék 301
Gärtner Vilmos (idősebb) pék 232, 301
Gärtner Vilmos (ifjabb) pék 301
Garzonház 48
Gáspár Ferenc szőlőtermelő, vendéglős 284, 365
Gáspár Örzse (Simán Ferencné) háztulajdonos 284
Gáti tó 397
Gazdák Biztosító Szövetkezete 151
gazdakör (városi és járási) 432
Gazetka obozowa (a Kanizsára került lengyel menekültek napilapja) 138
gáztároló 504
Gayer Ildikó adatközlő 9, 145, 149, 216, 248, 349, 450
Geber György kalmár 236
Geiszl Mór építész 9, 22, 44, 69, 91, 94, 147, 151, 174, 187, 230, 239, 322, 419, 454, 522, 528
Geiszl Viktor építőmester 16, 27, 94, 404, 412, 426, 443, 449, 486, 489
Gelse 205
Geltsch és Graff cég 60
gépállomás (Palin) 36
gépipari technikum 426

gerencsér céh 373
Gerencsér Tibor adatközlő 39, 46, 49, 124, 214, 250, 267, 359, 421, 440, 450
Gerócs János 251, 393
Gerócs József ács 269
Gerstner Adolf cukrászdája 158
Gerthele (Ghertele) 463
gettó 228
gimnázium 3, 148, 172, 187, 267, 333, 349, 424, 426, 428, 470, 485
Glasgall Vilmos mérnök 375
Glavina Lajos jószágkormányzó, főispán 39
Glóbusz-ház 262
Gobra Betti (Fesselhoffer Józsefné) elnök 222
Gobra Ferenc 150
Goczán omnibusza 143
Goda (Goldmann) Lipót orvos 5, 419
Godina János uradalmi számtartó 39
Godina Vilma (Clement Lipótné) elnök 39, 61, 152
Gold-cipőkrém 131
Gold Ignác szatócs 131
Goldberger Vilmos nyomdatulajdonos 93
Goldfinger Hermina hivatalnok 32
Goldfinger István fésűs 401
Goldfinger József főkalauz 28, 32
Goldmann Ferenc pék 365
Goldmann (Goda) Lipót orvos 5
Goldmann Ignác vendéglős 479
Goldmann Samu kántor 5
Goldstein József karmester 233
Goldstein-féle fakereskedés 103
Goll Elemér építész 10
gólyalábazás 320
Gombos Anna fényképész 214
Gomhert (Gyarmati) György nyomdatulajdonos 194, 213
Gonda Hugó bérlő 329
Gondos Illés molnár 450
gorlicei áttörés 147
Goszpon-tóka 384, 447
Gózony Ferenc bíró 123

Gödri-csárda 397
Gödri-dűlő 397
Göncz István gépkocsivezető 501
görög kereskedők 153, 157, 173, 215, 232
görögkeleti egyházközség 75, 157, 173, 215, 217, 232
görögkeleti kántortanító 215, 339
görögkeleti pap 339
görögkeleti paplak 215
görögkeleti temető 269, 490, 491
görögkeleti templom 215
görögkeletiek száma 215
görredőnyök 10, 92, 157, 159, 218, 222, 231, 406
Götz Adolf templomfestő 16
gőzfürdő 4, 219, 322, 351, 421, 528
Gőzfürdő utca 320
gőzfürdői kocsma 322, 528
gőzhenger 397
gőzmalom 28, 38, 39, 57, 144, 156, 208, 213, 217, 501, 513, 517
Gőzmalom Rt. 28
gőzmozdonyok tervezése 121
Grác 193, 228
Gráf Simon kereskedő 131
Graff Ádám cukrász 149
Graff és Geltsch cég 60
gramofonlemezek 145, 150
Grandpierre Charles 2
Grandpierre Emil 2
Grandpierre Károly 2
Gráner Géza építési vállalkozó 499
Gráner Lipót Fiai cég 499
Grassics (Grasics, Gracic) Jakab a város földesura 226, 229
Grebencz Bertalan kocsigyára 300
Grétsy atya 379
Grosinger József kádár 134
Gross család 450
Gross Dezső ügyvéd 75, 152
Gross Dezsőné (Grünhut Lúcia) háztulajdonos 152
Gross és Fuchs cég 413

Gross Károly földbirtokos 75, 431
Gross Miksa mészáros 231
Grunner Ernő tiszttartó 39, 329
Grünbaum Hugó 13
Grünbaum József zenész 62, 201
Grünbaum utca 76
Grünbaum-féle zenekar 62, 201, 491
Grünfeld Adolf téglagyáros 369, 434
Grünfeld Ede téglagyáros 369
Grünfeld és Breiner cég 57
Grünfeld Miksa téglagyáros 279, 369, 378
Grünfeld Mór 477
Grünhut Alfréd kereskedő 150, 152
Grünhut Alfrédné (Dobrin Irén) 152
Grünhut Elemér elektromérnök 150
Grünhut Fülöp és Fiai cég 150
Grünhut Fülöp kereskedő 150
Grünhut Henrik kereskedő 150, 527
Grünhut Lúcia (Gross Dezsőné) háztulajdonos 152
Grünhut-ház 150, 152
Gschaider A. szállodás 197
Gstettner testvérek (Salamon és Vilmos) kereskedők 115, 299
Gubera Vera 450
Gudbrand Gregersen építőmester 32
Guhr Károly vendéglős 142
Guoth Zoltán 439
Gussenbauer L. és Fia cég 501
Gutenberg nyomda 3, 93, 301, 382
Guth Arnold kereskedő 194, 371
Gutmann család sírboltja 33
Gutmann Hedwig (Vidor Samuné) elnök 91, 429
Gutmann Henrikné (Strasser Anna) elnök 13, 205
Gutmann S. H. cég 205
Gutmann S. Henrik telepe 450
Gutmann Simon háztulajdonos 463, 464
Gutmann Simon Henrik kereskedő 205, 267, 463, 464
Gutmann Simonné (Reichenfeld Verona) háztulajdonos 463
Gutmann Vilmos gyáros 143, 205

Gutmann-féle donga- és hordóüzem 134
Gutmann-féle raktárak 133, 199
Gutmann-palota 205
Gutmann puszta 267
Guttág József könyvkötő 98
Guttman Sándor kádár 18
Günsberger Mór bútorgyáros 305
günskircheni koncentrációs tábor 157
Gürtler Ágoston kesztyűsmester 29
gvárdián 60

Gy

gyakorlókert (népiskolai) 474
gyalogsági laktanya 70, 167, 203, 340, 424, 426, 485, 486
Gyár utca 52, 507
Gyarmathy Elemér hitoktató 152
Gyarmati (Gomhert) György nyomdatulajdonos 194, 213
Gyarmati Olga adatközlő 145
gyászkocsi 151
gyékényesi kavicsbánya 230
gyékényesi országút 1, 89, 135, 222
gyékényesi vasútvonal 152
Gyenes Lajos (ifjabb) építész 10, 91, 124, 218
Gyenes Lajos 13
Gyenes Sándor bíró 269
gyepmesteri telep 397
gyermeknap 220
gyermekvédő liga 220
gyógynövénygyűjtés 205
gyorsfényképész 6
Gyótapuszta (Szepetnek) 329
Gyömörey István főszolgabíró 466
Győrffy János ügyvéd 439
győri csata 223
Győry Vilma (Martinkovics Károlyné) elnök 460, 478
gyufagyár 291
gyújtalék 267
gyümölcscsomagoló telep 512

gyümölcsös (városi) 359

H

H. B. E. feliratú tégla 208
Haas (Rochus) építész 7
Haas és Somogyi cég 10
Haas Miksa fényképész 230
Haas Vilmos kereskedő, szállodás 159, 213
Haba Antal orvos 437
Haba család 252
Haba Ferenc tanár 487
Haba József gyáros, kiskanizsai városbíró 252, 437, 488
Haba Pál gyáros 252, 437, 439
Haba-féle téglagyár 252, 378, 405, 437, 489
Haba-ház 437
Haba-sírbolt 437
Habarla Kornélia a kórházi apácák főnöknője 349
Haberle állatgyógyász 78
Hacker Ferenc fakereskedő 433
Hadastyán Egylet 107, 149, 152, 174, 254, 259
Hadastyán-ház 254
hadastyán-zenekar 201, 254
hadgyakorlat (1908-as) 269
Haditengerész Egyesület (Magyar Haditengerészeti Egyesület helyi csoportja) 144
hagymázos katonák kórháza 348
Hahn Albert és Ujlaky Béla lakatosok 306
Hahn Barnabás karnagy 500
Hahn Miksa nyivánosház működtető 399
Hahót 369
Haiszer János fogorvos 22, 353
Haiszer-ház 22
Hajcsár utca 137, 188
hajdinahántoló 118, 444
hajdú (városi) 515
Hajgató Janka óvónő, tanító 337
Hajgató Sándor tanár 249, 337
Hajgató Sándorné háztulajdonos 337
hajkenőcs 362

Hajmási-ház 157, 187, 354
Hajmási-rét 354
Hajnal Zénó plébános 487
Hajó vendéglő 361
Hajós Sománé 222
halálos ítéletek (pallosjog) 222
haláltáborok 194, 216, 228, 429
halastó 381
Halász Elek vendéglős 429
Halász Elekné vendéglős 429
Halász Ferenc vendéglős 419
Halász Sándor fényképész 11, 155
halászcsárda 380
Halis István helytörténész 147, 148, 172, 186, 187, 213, 226, 229, 250, 260, 261, 269, 320, 358, 381, 403, 426, 439, 450, 465, 488, 491, 504
Halis Jóska hegedűs 450
halle 32
Haller Antal patikus 13
Halleriana 13
halottas kamrák 198, 349
halottas kocsi 54, 491
halottkísérő kereszt 151
hálózati feszültség Kanizsán 501
Halpen Jenő ügyvéd 23, 226, 302
Halpen L. és Fia cég 226
Halpen Lázár kereskedő 226
Halpen Mór kereskedő 226
Halvax Frigyes kalapos 352, 372, 430
Halvax József polgármester 149, 222, 310, 352, 430
Halvax Károly kalapos 352, 430
Halvax-féle kalapos üzem 352, 430
Hamburg Miksa ékszerész 419
Hamburger Jenő népbiztos 69
Hamburger Lipót pék 237
hamisított kanizsai levelek (16. század) 213
Handelscasino 7
hangász egyesület 7, 187
hanglemezek árusítása 150

„Hangya” 138, 448
Haragos Mihály borbély 105
Haragos-féle fürdőház 105
harang (Bagola) 53
harang (kisbagolai szőlőhegy) 349
harang (Palin) 38, 39
harang (Szabadhegy) 441
Harang áruház 212
Harang udvar 230
harangláb 53, 148, 171, 215, 349, 359, 441, 450
Harangozó Tibor adatközlő 2, 3, 15, 55, 101, 162, 172, 185, 194, 204, 213, 215, 217, 218, 223, 269, 291, 293, 375, 376, 422, 424, 447, 460, 464, 469, 485, 501, 503, 504, 513, 530
Harkány László igazgató 8
Harkányfürdő 303, 528
Harkányi (Hirschl) Ede építési vállalkozó 126, 167, 230, 239, 307
Harkányi Auguszta 239
Harkányi Ede (legifjabb) 239
Harkányi Ede ügyvéd 239
Harkányi Edéné dr. (Weiser Ella) fordító 239
Harkányi-ház 239
Harkányi-Schütz Auguszta Mária (Teller Edéné) 239
harmadik határőrezred 167
harmadik patika 216
harmadik vártüzérezred pótkerete 187
hármas számú laktanya 70
Harmat és Herrnstein cég 212
Harmat Nanica 486
Harmath Józsefné vendéglős 28
harmincad 199, 223
Harmincados-ház 10, 149, 199, 202, 312
Három Kereszt kálvária 379
háromszögelési munkák 9
Hársfa szálló 25
Hartmann Ferdinánd zenetanár 466
Hartmann Ignác mérlegkészítő 291, 466
Hartmann János nyomdatulajdonos 93
Hartmann Lipót tanító 466

Hartmann Samu 466
Háry likőr 213
Háry János Rum és Likőrgyár 213
Háry János vendéglője 213
hat kerékre felállított gőzmalom 380
határ-csősz (kanizsai) 146
határkiigazító bizottság 222
határmegállapító bizottság 222
határőr zenekar 167, 419
határrendőrségi kirendeltség (Csáktornya) 145
hatodik honvéd gyalogezred 167
Hattyú fogadó 482
Haubert Ádám vendéglős 290
Hauser János kereskedő 95, 225, 233
Hauser János ügyvéd 95
Hauser Josef Anton kereskedő 95
Hauser-ház 95
Havas Hugó ügyvéd 157
Havas K. Géza újságíró 157
Havas Mihály gépészmérnök 431
Haverland Antal felvonókészítő 420
Hayden-ház 284, 432
Hayden Júlia (Tóth Isvánné) 432
Hayden Mária (Csima Jánosné) háztulajdonos 284, 432
Hayden Mihály 432
Hazafi Veray János fűzfapoéta 220
házak népsorszáma 351
házak számozása (folyamatos) 193, 312
házak számozása (utcánkénti) 193
házak számozásának története 312, 351
„házi-gőzfürdő” készülék 372
háziipari központ 304
házszámtáblák 351
Háztulajdonosok Szövetsége 232
Heffert Simon kőművesmester 9
Hegedűs Béla építész 316
Hegedüs István és Fia női szabósága 157
Hegedüs László kiskanizsai városbíró 488

hegypásztori lakás 441
Hein János kerttervező 380
Hein Mihály kávéházas 195, 215
Hein-féle kávéház 110
Heitzmann György építési vállalkozó 426
Heizer Jenő lakatos 347
Heltai Jenő színész 124
Heltai (Hochwald) József kereskedő 419
Heltai Józsefné (Altstädter Melanie) 419
helyközi autóbusz 60, 214
Helyőrségi Tiszti Klub 7
Hencz Antal építész 1, 2, 9, 92, 114, 115, 149, 161, 175, 200, 230, 245, 349, 360, 419, 420, 424, 460, 487
Hencz-féle „kuglizó” 74, 114
Hencz-féle tekéző társaság 114
Hencz-ház 114
Hengermalom Rt. 144
hercegi konda és a csorda 188, 226
Hercegi vár 226, 312, 382
hercegi viskó 221
Herczeg Ferenc író 421
Herczeg Sándor gyáros 291
Hering Károly karmester 167
Herkó Páter élclap 389
Herkules (bányató) 276, 378, 380
Herkules téglagyár 279, 378, 380
Herman Katalin pénztáros 322
Herrnstein és Harmat cég 212
Hertelendy Béla képviselő 390
Hertelendy-bástya 390
Hertelendy-ház 390, 391
Hertelendy-induló 390
hét vezér szobra 291
Hétbükkfa-forrás 359
hetedik honvéd zászlóalj 390
Hetes (élelmiszerüzlet) 216
hetes főút új nyomvonala 393
hetvenhetedik honvédzászlóalj 433

hetvennyolcadik honvédzászlóalj 7, 70, 203
Hetyei Imre asztalos 273
Hevesi Sándor rendező 230
Hévíz 528
hidegvérű lótenyésztés 347
Hild István cégvezető 151, 291
Hild József cégvezető 151, 291
Hild E. L. Temetkezési Vállalat a „Részvét”-hez 151
Hild Ferenc kőfaragó 147, 151, 313
Hild Károly (idős) kőfaragó 151, 222, 291
Hild kőbányája (Varasd) 147, 151
Hild László temetkezési vállalkozó 151, 291
Hild S. 151
Hild S. építő és kőfaragó üzlet 151
Hild S. Temetkezési Vállalat 151, 291
Hild-féle temetkezési egylet 104
Hild-ház 151
hipnotizőr 372
hirdetőoszlop (világító) 218
hirdetőoszlopok 220
Hirländer Gyula főkalauz 52
Hirländer Jozefin 52
Hirsch és Szegő cég 204
Hirsch Oszkár kereskedő 204
Hirschl (Harkányi) Ede építési vállalkozó 126, 167, 230, 239, 307
Hirschl (Hűvös) Ármin (Hermann) kereskedő 376, 514
Hirschl (Hűvös) József közlekedéspolitikus 514
Hirschl (Hűvös) Lipót kereskedő 376, 514
Hirschl és Bachrach cég 9, 22, 94, 103, 187, 120, 307, 349, 419, 522
Hirschler (Lőwenstein) Leó kereskedő 208, 210
Hirschler és Hlatkó cég 128
Hirschler Fanny (Szegő Gyuláné) 175
Hirschler Ferenc kereskedő 478
Hirschler Gyula gyáros 175
Hirschler Sándor bankigazgató 15
Hirschler testvérek 466
Hitzelberger Ferenc órás 148, 292
Hitzelberger Gábor órás 16, 292

Hitzelberger Károly órás 16, 292
Hitzelberger Mátyásné háztulajdonos 292
Hitzelberger-ház 292
Hlatkó és Hirschler cég 128
Hlatkó János szabó 58, 128, 213, 214
Hoch Fülöp kovács 301, 517
Hoch Józsefné mészáros 193
Hoch Oszkár ügyvéd 98, 459, 517
Hochleitner Terézia (Domaniczky Ferencné) háztulajdonos 218
Hochwald (Heltai) József kereskedő 419
Hodák Sándor 485
Hófer Ferenc jegyző, kiskanizsai postamester 56
Hofer Viktor (idősebb) vendéglős 229
Hofer Viktor (ifjabb) szállodás 229
Hoffmann Bernát gyáros 367
Hoffmann és Preisach cég 228
Hoffmann Hermann kereskedő 306
Hoffmann Mór tanár 230
Hofhauser Antal műépítész 148
Hofman Jakab tanító 403
Hofstädter Kristóf építész 170
hóhér 397
Hohl László adatközlő 379
Hohl Zoltán adatközlő 229
Holczer Jakab és Fia cég 215, 449
Hollop János mérnök 9
Hollós Ferenc kereskedő 306
holokauszt 93, 194, 216, 228, 230, 369, 429
Homokkomárom 250
homokkomáromi uradalom 274
Homonnay Vince templomfestő 148
Homorai Béla szobrász 170
Honig és Schlesinger cég 175
Honvéd (József főherceg) laktanya (Dózsa György út) 162, 167, 239, 418, 424
honvéd- és közrendészeti kórház 145, 381, 485
honvéd laktanya (Sugár út 9.) 114, 167, 187, 404, 418, 423, 424
honvédek névsora (1848-49-ben a város által állított) 9
honvédkórház (1848) 348

hordárok 193
hordójelző állomás 350, 361
Horgos János malomtulajdonos 57
Horn Ede 203
Horsetzky Mór orvos 152, 227, 519
Horsetzky Mórné (Lackenbacher Julianna) 152
Horsetzky Sándor mérnök 152
Horthy Miklós 167, 222
Horthy Miklós ifj. 125
Horthy Miklós út 270
Horváth Emil 19
Horváth és Vas cég 101, 102, 103, 212, 248, 312, 346, 353, 385, 391, 404, 426, 427, 431, 491
Horváth Éva (gróf Klebelsberg Ödönné) háztulajdonos 271
Horváth Ferenc kereskedő 448
Horváth Ferenc vendéglős 482
Horváth Gabriella (Plihál Ferencné) elnök 466
Horváth György 439
Horváth György háztulajdonos 297
Horváth Gyula földbirtokos 399
Horváth Gyula újságíró 215
Horváth Gyuláné (Somssich Janka gróf) 399
Horváth István (ihászi) anyakönyvvezető 215, 229, 342, 372
Horváth István a városi adóhivatal vezetője 283
Horváth János ügyvéd 184
Horváth Jánosné kocsmáros 493
Horváth Jánosné (Pländer Júlia) adatközlő 250
Horváth József egyleti elnök 246
Horváth József székes 64
Horváth Laci cigányprímás 197, 201
Horváth Lajos ügyvéd 107, 462
Horváth Lipót építőmester 10, 101
Horváth Mihály főjegyző 462
Horváth Pál kovács 395
Horváth Pál plébános 462
Horváth Viktor fatelepes 377
Horváth Zsigmond idősebb és ifjabb 241
Horváthné Polai Mária adatközlő 199

horvátok 381
Horvátszentmiklós 85, 169, 275, 381
Hosszú út 36, 38
Hosszú utca 265
Hotel Hungária 429
Hoyos Miksa gróf 489
Hölgyterem 215
hősi temető 145, 491
Hrabovszky Júlia (Keglevich Béláné) grófné 381
Hubay Gusztáv színházigazgató 107
Hubert József építész 238
Hugonnai (Hugonnay) Vilma orvos 241
Hugonnay Béla gróf 241, 243
Hugonnay Berta gróf (Zsombor Ferencné) 241, 243
Hugonnay Kálmán bíró 2, 241, 243
Hugonnay Kálmán gróf 241
Hugonnay Zsigmond gróf 241
Hungária Nagykanizsai Kerékpározó Sport Egyesület 326
Hungária seprő-, kefe-, meszelő- és ecsetárugyár 444
Hungária Szálló 429
Hunnia filmgyár 406
Hunyadi iskola 426
Hunyadi László 404
Hunyadi Mátyás 404
Hunyadi tér 332, 449
húsfeldolgozó üzem 494
hús-pavilon 193
huszadik gyalogezred 218, 278, 380, 424
huszadik gyalogezred emlékműve 147, 193
Huszadik Század folyóirat 232
Huszár-allé 36, 38
Huszár Antal lakatos 372
Huszár-ház 460
Huszti György utazó 261
Hübner Tibor építész 201
Hültl Dezső építész 426
„Hülyék tan- és nevelő-intézete” 187
Hűvös (Hirschl) Ármin (Hermann) kereskedő 376, 514

Hűvös (Hirschl) József közlekedéspolitikus 514
Hűvös (Hirschl) Lipót kereskedő 376, 514
Hűvös Iván zeneszerző 514
Hűvös Kornél író 514
Hűvös László szobrász 514
Hybl József szobrász 193

I

Ideál Kötő- és Szövőgyár 469
idegen-tábor 138
Ideiglenes Sétatér 172
Ifjú Társulat 215
Ifjúsági Kör 232
Ifjúságképző Sport Egylet (Ifjúsági Kör Sport Egylete, IKSE) 232, 269
Igazság patika 233, 327
igazságügyi palota 201, 203
Iharosberény 61
iharosberényi út 380
Ikarus 602 busz 214
ikonok 215
illemhely (emeleti „pottyantós”) 282
Illés József és Fleitscher Béla fonott-bútor készítő és kosárfonó cége 435
Illés Simon cukrász 149
illetékszabási hivatal 114, 199
Imaház és lelkészlakás 328
Immaculata (Szent Szűz) szobra 349
Imrédy Béla 222
Imreh Albert főmérnök 9
Imrei Ferenc plébános 54
Imrek Izabella (Szigethy Károlyné) 241
inasiskola 9, 187, 225, 291, 424
India 51
indóház 32
Inkey 222
Inkey Ádám 187, 241
Inkey Boldizsár 39, 193, 241, 379, 386
Inkey Boldizsár legendája 379
Inkey Boldizsárné (Nagy Júlia) 16

Inkey Eduárd 39
Inkey János 39
Inkey János százados 39
Inkey Kázmér 39, 241
Inkey László 379
Inkey N. János 37, 39
Inkey Tódor 241
Inkey Zsófia 7
Inkey-birtok 36, 39
Inkey-ház 241
Inkey-kápolna 39, 170, 377, 378, 379, 421
Inkey-kastély 39, 40, 216, 379
Inkey-urna 379, 421
Inn völgye 152
insurgensek 223
internálótábor 138, 203
Ipar-, Munkás-, Beteg- és Önképző Egyesület 235
iparfelügyelőség (megyei) 527
ipari park 397
ipariskola 9, 187, 225, 291, 424
Iparos Egyesület 160
Iparos és Kézműves Egyesület 225, 306, 370
Iparos utca 38
Iparoskör 50
Iparsegédek Önképző Egylete 121
iparsor (a tanulók iparkodási sorrendje) 187
Ipartársulat 160
Ipartestület 23, 50, 114, 158, 160, 309, 352, 368, 369, 419, 430, 472, 473
Irányi Dániel 213
Irányi Dániel Gimnázium 424
irgalmas néne 349
Irmler és Wagner cég 419, 422
Irmler József kereskedő 112, 419, 422
Irodalmi és Művészeti Kör 230, 309, 426, 427, 444
Irodalmi és Művészeti Kör énekkara 309, 444
Isa Ali (ifjabb) cukorkakészítő 401
Isa Ali cukorkakészítő 292, 401
iskola Bagolasáncon 53, 266

iskola (izraelita) 96, 152, 157, 227, 311, 403, 455, 457, 460
Iskola utca 65, 516
Iskolaegyesület 424
iskolaház (kiskanizsai) 488
iskola-konyha 429
Ispita 7, 66, 146, 187, 222, 259, 346, 348, 349, 481
Ispita utca 1
ispotály 7
Istók János szobrász 147
Istvánffy Ilona fényképész 6, 230
Isztambul 180
Iván utca 65, 89
Ivánkovits Ferenc zeneiskolai tanár 107
izraelita „cultus község” 97
izraelita hitközség 11, 13, 21, 31, 33, 62, 96, 97, 226, 227, 228, 302, 382, 425, 451, 453, 455, 457, 519, 522
izraelita iskolaház 457
Izraelita Jótékony Nőegylet 91, 201, 220, 419, 429
izraelita kistemplom 96
izraelita kórház 145, 519
izraelita leányiskola 96, 157, 227, 455, 457, 460
izraelita óvoda 13, 455, 460
izraelita polgári iskola 96, 455
izraelita temető (régi) 31, 33
izraelita temető (új) 33, 52
izraelita temető ravatalozója 33
Izraeliták Oskolája 96, 152, 227, 311, 403

J

Jack Ede bádogos 240, 341
Jack Frigyes (idős) órás, bádogos 205, 232, 341
Jack Frigyes (ifjabb) órás és fényképész 232, 341
Jack Frigyes (legifjabb) órás 232, 341
Jack Frigyes fényképészeti műintézete 232, 341
Jägerkert 22
Jáger Sándor temetkezési vállalkozó 54
jakobinus összeesküvés 298
Jakopovics-telek 41

Jámbor Anna birtokos 450
Jámbor Mária (Steininger Gyuláné) birtokos 450
Jancsecz Imre cipész 158, 198
Jancsi és Juliska 172
Janda Károly kertész 85
Jándy (Jandl) Jenő főtörzsorvos 145, 439
Jankapuszta 19, 381
János vitéz (színdarab) 421
János-kép 486, 504
járásbíróság 241
járási bíróság börtöne 262
járvány-kórház 145, 191, 417
Jászai Mari színész 419, 429
játék adójegy 229
játékgyár 10, 206, 478, 513
Jellasics bán 226
Jendrassik Alfréd építész 349, 484
Jeszenői Csaba adatközlő 85, 109, 194, 230, 258, 336, 404, 413, 424, 436
Jets György templomfestő 487
Jézus és Mária szíve 148
Jézus Szíve Plébánia 152
Jézus Szíve-templom 148
Jókai-liget 421
Jókai Mór 45, 203, 213, 222, 230, 300
Jóó Imre látszerész 2
Josifovič Milivoj mérnök 75, 126, 382
Józan Rozi (Sánta Ferencné) szolgáló 486
József főherceg (honvéd) laktanya (Dózsa György út) 162, 167, 239, 418, 424
József Főherceg Szanatórium Egyesület 241, 256, 318, 409
József főherceg utca 162
József főherceg zenekara 197
József keresztnevű pék 215
József, második 16, 216
Jövendő (a kéményseprősegédek lapja) 476
Juhász György orvos 66, 259
Juhász György számvevő 123, 259
Juk Béla plébános 427
Jungfer Gyula kovács 90

Jurisics Márton harangöntő 120
Juszt Gyula és László látszerészek 2

K

K. Császár Ferenc építész 201
K. Havas Géza újságíró 157
K. und Kön. Marodenhaus 198
Kaán Anna zenetanár 258
Kaan Ferenc kereskedő 258
Kaán Irma tanítónő 258
Kaán Károly erdőmérnök 258, 381
Kaan Károly ügyvéd 61, 73, 258, 346
Kaan Károlyné (Thenn Anna Mária) 258
Kaan Rozália (Vértessy Miklósné) 156
Kaan Sámuel bankár 258
Kaan Vilmos ügyvéd 258
Kacziány Aladár festő 248
Kacsastrand 447
Kacsóh Ilona (Barláné) postamester 381
kadarka 450
Kaiser és Strasser Kötő- és Szövőgyára 469
Kaiser Sándor kereskedő 211, 238
Kaiser-ház 193, 211, 277, 360
Kalandvár 359
kalapgyár 13
kalauzok laktanyája 32
Kálcsics János háztulajdonos 393
Kalivoda János gyógyszerész 82
Kalivoda Jánosné (Vízlendvay Magda) 82
Kalivoda Kata festő 82
Kállay Jolán színész 412
Kállay Tibor képviselő 222
Kálmán József laptulajdonos 269
Kálmán Leó bankár 309, 489
Kálmán Leó-gödör 489
Kálmán Pál mozis 215
Kalmár Zoltán (idősebb) építési vállalkozó 12, 35, 120, 248, 273, 306, 313, 316, 349, 420, 426, 431, 463, 502, 506, 507

Kalmár Zoltán (idősebb) naplója 463
Kalmár Zoltán (ifjabb) adatközlő 463
kaloda 146
Kámáncspuszta 39, 171, 200, 216, 274
kámáncspusztai kocsma 274
kanálisi jog 299
Kanáris 504
Kandi Klári (lap) 42
Kanisai Gyors Kotsi Társaság 242
Kanizsa (Strém) István újságíró 379
Kanizsa Bútorgyár 444
Kanizsa nevű légi riasztási körzet 315
Kanizsa privilegizált város története (tanulmány) 298
Kanizsa Serfőzde Rt. 91
Kanizsa Tv 425
Kanizsa várának olajképe 222
Kanizsa várkerület 152
Kanizsai (Nagykanizsai) Dalárda 107, 233
kanizsai fejetlen, fehér mén 499
Kanizsai Gőzmalom Társaság 501
Kanizsai híradó (némafim) 406
Kanizsai László 404
Kanizsai Színpad (színházi hetilap) 412
Kanizsai Takarék pénztár egyesület 156
Kanizsai Tanítói Járáskör 337
kanizsai zeneegyesület 7, 187
Kanizsa-megye 222
Kanizsa-patak 288, 375, 504
Kanizsavár vasúti megállóhely 288
Kanizsnicza 504
kápolna (a piarista gimnáziumban) 187
kápolna (Palin) 39
kápolna 145, 146, 215, 250, 266, 274, 275, 349, 359, 408, 485, 487, 491, 515
kápolnaőr 379
Kápolna tér (Katonarét) 269, 349, 492
kapornaki járás 71, 123, 478
Kaposi Zoltán 205
Kaposvár 98, 120, 307, 432

kaposvári laktanya 239
kaposvári templom 239, 307
Kapronczai utca 1
Karancsy József vésnök 194
karcos (a Szentgyörgyvári-hegy bora) 450
Karczag Béla nagybérlő 226
Karczag István nagybérlő 215, 226
kardal (Kiskanizsáról) 449
Kardos és Steiner-ház 211
Kardos és Társa kefe, ecset és cirokseprű gyára 444
Kardos Ferenc adatközlő 8
Kardos József kávés 218, 230
Kardos József kereskedő 211
Kardos Sándor gyáros 6, 444
karlócai érsekség 215
Kármán Aladár építész 236
Kármán és Farkas cég 248
Karnyóné (özvegy) 222
Károly laktanya (Teleki út) 271, 426, 484, 485, 486, 489
Károly, negyedik 222
Károlyi Attila adatközlő 213, 237
Károlyi Leona színész 412
Kárpáti Jenő festő 318
kártyacsaták 229, 351
Kaschmetter András levélhordó 351
Káspár Antal háztulajdonos 344
Kassa utca 52
Kassák Lajos 143
Kaszinó 7, 15, 246
Kaszinó székház 7, 16, 117, 419, 427
Kátai lakatos 273
katakomba 215, 419
Katholikus Ifjúsági Egyesület 249, 269
Katholikus Legényegylet 8, 174, 406, 419
Katholikus Népbarát (lap) 337
katolikus kultúrház 15
Katona Blanka (Schmidt Imréné) ecetgyáros 529
Katona temetés (dűlő) 397

katonai (ménlovas) istálló 262
katonai al- és főreáliskola 426, 485
katonai barakktábor (Szemere utca) 442
katonai dobosok 70
katonai gyakorlótér 269
katonai gyengélkedők háza 198
katonai istálló 393, 480
katonai kórház 70, 124, 138, 145, 198, 227, 229, 348, 381, 439, 481, 485, 491
katonai lábadozóhely 167, 489
katonai lisztraktár 350
katonai nyilvántartási hivatal 389
katonai raktár 79, 269, 273, 348, 461
katonai rögtönítélő bíróság 222, 486
katonai ruharaktár 348
katonai teniszpálya 412, 413
katonai tiszti étkezde 215, 390
katonai tiszti szállás 187, 198
Katonarét 124, 269, 326, 349, 485, 492, 500
katonaréti utcák neve 269
katonatemető 491
Katonatemető-dűlő 397
Katonatemető-dűlő erdeje 397
katonazenekar 167, 229
Katzenbach József bíró 27, 443
Kauders Mór kocsigyártó 300
Kauffmann Vilma fényképész 97
Kaufmann és Bien (Gábor) fűszerkereskedése 213
Kaufmann Manó kereskedő 138
kávégyár 136, 138, 145, 417
kávégyári irodaház 136
kávégyári munkáslakások 136, 138
kávéház 28, 90, 110, 194, 195, 196, 213, 214, 215, 218, 229, 230, 237, 346, 351, 420
Kazinczy utca (régi) 1, 270, 351
Keész József vendéglős 243
Keész Józsefné (Kovacsics Mária) szállodás 243
KEFE (Kiskanizsai Egyetértés Futball Egylet) 333
kefegyár 6, 444

Keglevich Béla gróf (idős) 381
Keglevich Béla gróf (ifjabb) 381
Keglevich Béláné (Hrabovszky Júlia) grófné 381
Keglevich Ilona grófnő 381
Keglevich-kúria 381
Keglevichek sírboltja 381
Kegyes Tanítórend 427
Kelemen István autóüzeme 306
Kelemen Rezső kereskedő 156
Kelle jótékonysági egyesület 408
Keller Ignác cipész 245, 285, 354
Keller Mátyás cipész 285
Keller-ház 114, 245
Kellermann Miksa háztulajdonos 520
Kemény József kisdednevelő 43, 460
Kemény Józsefné (tarnói Miletz Mária) kisdednevelő 43, 460
Keményfy Júlia 440
Kéményseprő vendéglő 195
Kemp 507
kemping 504
kenderfonó- és kötélgyár 308
Kendlimajor 397
Kenedi Imre mérnök 117
Kenedi Imréné (Raffaeli Anita) 117
Kenesey Sándor építési vállalkozó 313
kenyérgyár 142
képes kereszt 397
Képes tölgy 397
Képeskereszti-dűlő 397
képviselők javadalmazása 222
képviselők száma 222
Kerecseny 386
Kerecsényi Edit múzeumi igazgató 205
Kerekes-erdő 267
Kerekes József szappanos 295
Kerékpár Egylet 365
kerékpározás 326, 365
kerekrépa 381

kerékvető 110, 132, 203, 205
kerengő 515
Kereskedelmi Alkalmazottak Egyesülete 7
Kereskedelmi Egylet (Kaszinó) 7, 246
Kereskedelmi és Iparbank 90, 246
Kereskedelmi iskola 522
Kereskedelmi Kaszinó 7
Kereskedelmi Nyomda és Hírlapkiadó Vállalat 288
Kereskedelmi Társulat 465
Kereskedő Ifjak Önképző Egylete 107, 419
Kereskedők Társulata 17, 189
Kereskedők Társulata 91
Kereszt utca 253
Keresztelő Szent Jánost ábrázoló oltárkép 146, 186
Keresztény Fogyasztási Szövetkezet (Kiskanizsa) 265, 448
Keresztény Jótékony Nőegylet 36, 61, 178, 218, 220, 230, 419, 467, 481
kerítés deszkapalánkból 48, 360, 402
Kerkápolyi Tibor szállító 465
Kert utca 86
Kertész Béla építési vállalkozó 21, 22, 248, 249, 349
Kerti utca 320
kertmozi 419, 421
kerületek 238
Kerületi Munkásbiztosító Pénztár 532
keskenynyomtávú vasút 145, 377, 485
Kesseldorfer Mihály gyepmester 397
Keszthely 114, 138
keszthelyi evangélikus templom 313
keszthelyi felsőbb gazdasági tanintézet 381
Keszthelyi Hírlap 124, 201
Keszthelyi László piarista 187
Két ház utca 167
Ketting Ferenc tanár 230
kézifecskendők 360
Khay Mihály postamester 218
kiállítás a fűtőházi műhely hajdani gépeiből, berendezési tárgyaiból 135
kiállítás a tűzoltás helyi történetéből 350
kicsapatás 147

kiegyezés 403
Kígyóssy Lászlóné (Ladeczky Emília) adatközlő 222
kilenced 492
Killer Henrik kereskedő 215
kinematográf Kanizsán 419
Kinizsi udvar 230
kintorna 220, 224
Király Ernő lakatos 195, 362
Király Fényképészeti Műintézet 303
Király kenyérgyár 142
Király Sándor városi mérnök 413
Király Sörfőzde 143
Király Sörfőzde Rt. 143
királygyakorlat (1908-as) 269
Királyi Pál 187, 317
Kirschner (Kürschner) Mór kereskedő 223
Kis fakos puszta 267
kis gyakorlótér 269
Kis Hungária Szálloda 213
Kis Korona (kiegészítő szálló) 420
Kis Német utca 516
Kis Royal vendéglő 419
Kis Sörház 21, 194, 231, 235, 419, 480
Kis Szarvas vendéglő 213
kisbagolai harangláb 349
Kisbagolai-hegy 349, 450
Kiscserfő 146
Kisdednevelő Egyesület 42, 43, 47, 67, 91, 328, 460, 478
Kisdedóvó 460
Kisfakos 95, 267
Kisfaludi Stróbl Zsigmond szobrász 147
Kiskanizsa mezőváros, nagyközség 488
Kiskanizsa városbírói 437
kiskanizsai csendőrlaktanya 448
Kiskanizsai Egyetértés Futball Egylet (KEFE) 333
kiskanizsai főtér 448
kiskanizsai legényegylet 249
kiskanizsai lőtér 250

kiskanizsai mozi 406, 449
kiskanizsai óvodák 56, 333, 449, 460, 493
kiskanizsai önkéntes tűzoltók 301, 448
kiskanizsai piacozó asszonyok 332, 488
Kis-Kanizsai polgári olvasó-kör 56, 249, 250, 301, 337, 449
Kiskanizsai Polgári Olvasókör székháza 249, 250
Kiskanizsai Polgári Zenekar 249, 250
kiskanizsai posta 56
kiskanizsai Rózsa Sándor 250
kiskanizsai templom 114
kiskanizsai tűzvészek 448
kiskanizsai utcanevek 332
Kiskastély 209
Kiskastély udvar 209, 210, 230
Kiskereskedelmi Vállalat 236
Kiskereszt utca 253, 351
Kiskomárom 326
Kismező utca 332
Kisrécse 397
Kiss Ernő szállodás 229, 420
Kiss István mérnök 148
Kiss János gombkötő 230
Kiss József gombkötő 3, 230
Kiss Judit felvételei 92, 100, 110, 115, 150, 152, 153, 198, 227, 230, 232, 233, 338
Kis-Szlatina 194
kistemplom (izraelita) 96
kisvasút 145, 377, 485
klagenfurti mesterek 222
Klapper János szíjgyártó 260
Klaszán Sándor adatközlő 350
Klebelsberg Kunó gróf 271, 385
Klebelsberg Ödön gróf 271
Klebelsberg Ödönné gróf (Horváth Éva) háztulajdonos 271
Klein Dávid lakatos 236
Klein és Strém cég 217, 364
Klein Illés kereskedő 308, 364
Klein Miksa kávéházas 195
Klein Ottó kereskedő 308

Klein Péter puskaműves 160
Klein Simon cukorka-gyáros 367
Klein Vilmos kereskedő 336
Kligor József 9
Klingspögl Konrád fővadász 22
klinkerezés 1, 114, 288, 300
Kluger Ede és Bagladi Lajos mészárosok 361
Klup és Kondolitz kereskedők 115
Knausz László könyvelő 436
Knáusz (Knausz) Boldizsár főkönyvelő 436
Knobloch Frigyes zenetanár 79, 153, 220, 233, 339
Knortzer Anna 230
Knortzer Aranka 230
Knortzer Frigyes vendéglős 195, 197, 213, 214, 215, 411
Knortzer György 411
Knortzer György tűzoltó főparancsnok 117, 230, 350, 411, 419
Knortzer Károly vendéglős 235, 411
Knortzer Margit 230
Knortzer Paula (Deák Péterné) 213, 214, 230
Knortzer-ház 411
Knöpfler Mór zenemester 62
Koch Adolf főlövészmester 380
Koch Gottlieb asztalos 67, 531, 532
Koch János főpallér 120
Koch Mihály ügyvéd 60, 61, 67, 390, 532
Koch Mihályné (Krebs Krisztina) elnök 67
kocsiműhely 135
Kocsis Katalin adatközlő 117, 301, 390
kocsis tér 512
Kocsiszín 233
kocsiszín 95, 233, 405, 426, 527
kocsmák száma 195, 339
Kodály kórus 130
kódis-bíró 95
Kógyár-patak 504
Kohn Emil háztulajdonos 428, 456
Kohn Fülöp háztulajdonos 306
Kohn Fülöp kávéházas 195, 215

Kohn Fülöp szappanos 295
Kohn Hedvig (Blumenschein Vilmosné) zongoraművész 428
Kohn Henrik zongoratanár 428
Kohn Lajos kereskedő 419
Kohn Ödön kereskedő 526
Kohn Ödönné (Strém Johanna (Janka)) háztulajdonos 526
Kohn Samu lakatos 52, 167, 195, 321, 347, 362, 366, 513
Kohn testvérek ecetgyára 306
Kohn-féle ház 141
koldulás 220, 481
kolerajárványok 206
kolerapatak 398
Kolin Lipót szappanos 183
Koller János (idős) vendéglős 361
Koller József 361
Koller Vilma 36
Kolompár-ház 219
Kolozsvári Fényképészeti Lapok 230
Kolozsvári Grandpierre Emil 2
Komárom vára 152
Komáromy Lajos 351
komatál (sörgyári) 143
Komlóssy (Komlósy) Ferenc hivatalfőnök 88
komolyzenei élet magánházaknál 313
komp 220
kompektor 149
Kondolitz és Klup kereskedők 115
Kondor Adolf és Társa cég 468
Kondor és Feledi vállalkozók 135
Konecny mérnök 143
Konfár Gyula templomfestő 487
Konold Frigyes bérlő 24
Konzerv- és Tésztagyár 375, 421
konyakgyár 195, 206, 499
Kopfmahler A. cég 341
Kopfmahler Károly órás 341
korcsolyapálya 290
Korcsolyázó Egylet 290, 419

kórház 7, 61, 145, 187, 203, 239, 338, 347, 348, 349, 501
Kórház utca (régi) 1, 84
Kórházkápolna 7, 148, 269, 338, 347, 349, 492
Kóroda utca 1
Koroknyai Ottó festő 15, 380, 460
Korona Asztaltársaság 229
Korona Szálló 143, 213, 214, 220, 226, 229, 235, 312, 351, 419, 420
Korona udvar 230
Koronaherceg utca 404
koronás arany érdemkereszt 91, 222, 431
Korpavár 171, 274
kortes-nóták 213
korzó 201, 220, 226, 230, 351, 406
Kosák (Ferenc) és Bacsics (Árpád) építési vállalkozók 88, 113, 347, 454
kóser étkezde 13, 25, 215
kóser mészárszék 14, 452
Kossányi-ház 29
Kossuth Lajos 39, 178, 222
Kossuth Lajos Magyar Asztaltársaság 283
Kossuth laktanya 397
Kossuth-szappan 370
koszos korsó 201
Kosztelitz Jenő vendéglős 450
Kosztolányi Dezső 514
Kotnek (Kotnyek?) József 510
Kotnyek István dr. fotói 381
Kotnyek István fotói 16, 48, 70, 147, 214, 228, 252, 267, 300, 359, 388, 512, 517, 531
Kovács Béla bíró 233
Kovács Gábor cigányprímás 197, 201, 520
Kovács-ház 300
Kovács József kőfaragó 148, 201, 491, 517
Kovács Lajos vendéglős 249
Kovács László dr. adatközlő 463
Kovács Lászlóné (Szalai Ilona) adatközlő 16
Kovacsics József 1848-as őrmester 259
Kovacsics Mária (Keész Józsefné) szállodás 243
Kozáry Kálmán hivatalvezető 88

Kozáryné Szamuelly Olga háztulajdonos 88
Kozlowsky Ede és Zákony Nándor lakatosok 305
Kozma György (idős) vendéglős 339
Kozma György (ifjabb) vendéglős 339
Kozma Györgyné (id.) (Münich Mária) 339
Kozman Mihály 215
Kozmata Ferenc és Auerbach Miksa fényképészek 214
Kozma-vendéglő 283, 339
kőbánya (Varasd) 147, 151
KÖGÁZ 514
KÖGÁZ irodaháza 291
Köhler Antal kereskedő 185
Köhler Gyula kereskedő 185
Köhler-ház 152, 185
kőkereszt 124, 251, 269, 338, 393, 397, 448, 487, 491, 502
kölcsönkönyvtár 92, 149, 236
Kőnig-ház 155
Kőnig József fogorvos 155, 172
Kőnig Lajos építész 412
königgrätzi csata 205
könyvtár (városi) 419
kőolajbányászati technikum 426
Köő József vendéglős és ifjabb Köő József 158, 239, 482
körforgó kefélőgép 195, 358
Körmend 501
körmenetek 201, 359
Körmös utca 332
Körössy Albert Kálmán építész 145, 485
Köstenbauer Matheus harangöntő 16
Kőszeg 228
kőszínház 219
kötő- és szövőgyár 469
Kötszövőgyár Strém és Társai 469
Kövesy (Kövessy, Kövesi) Albert színházigazgató 412
Kövesy-társulat 269, 412
Köz (utcanév) 332
középkereskedelmi iskola 96, 522
Közgazdasági Rt. Gutenberg Nyomda és Lapkiadó Vállalat 93, 382

közgyűlés felépítése 222
közgyűlés jogköre 222
közgyűlési terem 222
közkút 193, 510
Közművelődési Egyesület 421
Közművelődési Társaság államilag engedélyezett zeneiskolája 528
Közös (Frigyes főherceg) laktanya 426, 427, 485
közös hadsereg 426
Központ (Centrál) kávéház 214, 230, 232, 351, 419, 513
Központ (Centrál) Szálló 218, 230, 469
központi bank és pénzváltó üzlet 309
Központi Kávéházi Asztaltársaság 230
Közraktárak Rt. 23
községi ünnepnap 275
köztisztasági telep 512
közvilágítás 205, 226
Közvilágítási emlék 205
Krakkó 206
Krammer Teréz operaénekes 419
Kránitz Kálmán címzetes püspök 359
Krátky István polgármester 222, 270, 287, 397, 432, 439
Krátky József telekkönyvvezető 287, 439
Krausz Aladár közraktári igazgató 93
Krausz ecet-gyáros 306
Krausz és Farkas (Jenő) nyomdája 2, 28, 243, 382
Krausz és Fehér ecetgyártó üzeme 306
Krausz Lipót vendéglős 309
Krausz Mária háztulajdonos 208, 209
Krausz Samu szállodás 25
Krebs Krisztina (Koch Mihályné) elnök 67
Kreiner Gyula üzemtulajdonos 444
Kreiner Zsigmond orvos 428
Kreisler József ügyvéd 91, 378
Krémer József építész 210
Krémer Józsefné építész 210
Krencsey Géza műszaki főtanácsos 496
Kristály ecetgyár 301
Kriszkindi bácsi 117

Krobotenfahrer (bevásárlók) 152
Krompacher István vendéglős 197
Kronfeld Camilla 11, 129
Kronfeld Ida 11, 129
Kronfeld Mór kereskedő 129
Krosetz Gyula gyógyszerész 157
Krug József uradalmi főerdész 381
Kucséber István rikkancs 220
Kugler Antal aranyműves 194, 345
Kuhár Ferencné (Tandor Anna) háztulajdonos 307
Kumin Ferenc vendéglős 137
Kun Béla katonaotthon 426
Kunfi (Kunstätter) Benedek vámhivatalnok 58
Kunfi Zsigmond népbiztos 58
Kunics Zsuzsa muzeológus 6, 32, 94, 108, 139, 190, 208, 209, 233, 299, 432, 433, 482
kút (városi és házi) 84, 172, 193, 510
Kutassy Kálmán kereskedő 185
Kuttner nővérek divatterme 245
kutyabárca 397
Kutyási betyár (Leopold György) 397, 486
Kutyaszorító 351
küldöttségek (városi delegációk) 222
Külkereskedelmi Bank 202
Külsőkerti utca 398
Kürschner (Kirschner) Mór kereskedő 223
Kürschner Fanni (Rotschild Albertné) 223
Kürschner Mayer kereskedő 8
Küster Johann rézműves 124
Kvártélyház 193, 199, 203, 204, 205, 219

L

labdarúgás 140, 269, 333, 513
labdázás 354
Labor (Loewy) Arnold kereskedő 211
Lachenbacher I. S. és Társa cég 152
Lachenbacher Jos. és Társa cég 152
Lackenbacher Antónia 15

Lackenbacher Bernath kereskedő 152
Lackenbacher Heinrich (Bécs) kereskedő 152
Lackenbacher Heinrich kereskedő 152, 236
Lackenbacher Herman háztulajdonos 312
Lackenbacher Ignaz kereskedő 152
Lackenbacher Isacher Bernath 152
Lackenbacher Israel kereskedő 152
Lackenbacher József kereskedő 151
Lackenbacher Julianna (Horsetzky Mórné) 152
Lackenbacher M. és Társai cég 152
Lackenbacher Moses kereskedő 152, 225
Lackenbacherek (Lachenbacherek) 152
Lackenbacher-ház 152, 157
Ladeczky Emília (Kígyóssy Lászlóné) adatközlő 222
Ladeczky János hangszerkészítő 222
Ladiszlau Jenő szatócs 396
Lajos Béla szobrász 16
lajtos-szekerek 360
Lakatos Sándor tánctanár 157, 187
Lakner-ház 205
Lakonpack település 152
laktanya (Dózsa György út) 162, 167, 239, 418, 424
laktanya (Garay utca 21.) 248, 508
laktanya (megyei) 187
laktanya (Sugár út 11.) 319, 426, 428, 485
laktanya (Sugár út 9.) 114, 167, 187, 404, 418, 423, 424
laktanya (Teleki út) 271, 426, 484, 485, 486, 489
Laktanya utca 317
laktanyácskák 38, 70, 203, 262, 264, 340, 380, 393, 480
Laky József 80
Laky Kristóf dr. ügyész 230
Lamberg gróf stájerországi uradalma 456
Lamberger Henrik nyilvánosház működtető 399
Lámpa Egyesület 205
lámpagyár 276, 378
Landler Jenő Gimnázium 424
Láng (Lang) Fülöp énekes 501
Lang (Láng) Henrik kereskedő 501

Láng Viktória verse 41
Langer Béla háromszögelő mérnök 9
Lányi Antal katonaréti repülése 269
Lányi Pál pénztárnok 130
Lányos ház 399
Lapi-csárda 397
László és Pálffy cukorkaüzeme 131
László Ferenc városbíró 222
László fürdő 78
László herceg utca 269
László király (V.) 404
László Sándor kocsikísérő 501
László Zsigmond 71
Látóhegy 359
látóhegyi kápolna ereklyéje 359
Lauschmann Jenő honvédszázados 419
Lázár László nagybérlő 209
Lázár Soma nagybérlő 209
Lázár-villa 209
Lazsnak 116, 421, 469
Lazsnak-csatorna 504
Lazsnaki kastély 380
lazsnaki kastély kertészete 485
lazsnaki vendéglő 372, 380
Leány énekkar (városi) 107
Leány nevelde s tanintézet 107
leánygimnázium 424
leánykereskedelem 109, 399
leánynevelő intézet 9, 107, 153, 528
Leber Ignác cipész 158, 414
Leber-ház 414
lecsapolás 222, 504
Ledofszky Ernő gyáros 21, 94, 459
lefejezés 222
léggömbök Nagykanizsán 269
légkábelek használata (elektromos) 96
légoltalom 43, 193, 315
Légrád 71, 94

légrádi országút 1, 89
Légrádi utca 1
Legszentebb Háromság-kápolna 383
légszesz-lámpák 32
Lehoczky Erzsébet (Schless Antalné) kereskedő 482
Lehr Oszkár kereskedő 207
Leipnik Jakab kereskedő 520
Leipnik Manó kávés 520
Leitner Aladár kereskedő 293
Leitner Ernő kereskedő 246
Leitner és Fischer cég 293
Leitner József kereskedő 293, 312
Leitner Ödön vendéglős 246, 312
Lékai Gyula nemzeti bizottsági elnök 109
Lengyel Bernát kereskedő 107
Lengyel-ház 63, 71
Lengyel I. P. kereskedő 107
Lengyel Ignác kereskedő 107
Lengyel J. T. és Fia cég 107
Lengyel János asztalosmester 63
Lengyel József és Fia cég 107
Lengyel Lajos főjegyző 335, 372
Lengyel Lajos utca 269, 335, 347
Lengyel Lőrinc bútorüzeme 218
lengyel menekültek 145, 136, 138, 214
lengyel tábori napilap 138
Lenk Cajetán pék 245
Lenkei (Lublitz) Malvin kisdednevelő 43
Lenkei (Lublitz) Zsigmond írnok 43, 403
Lenk-ház 245
Lentz Rozália gyepmester 397
Leopold György (Kutyási) betyár 486
Lépcsős vendéglő 303
leschgödör 1, 28
Lesigang Wilhelm gyáros 194
Lessner Henrik kereskedő 152, 501
Leszámítoló Társulat 90
Letenye 179, 199, 222, 422

letenyei választókerület 232
Lettlinger T. 448
Levente utca 269
Li-2 repülőgép 54
Lichtenstein Albert bérlő 95
Lichtenstein Mór malomtulajdonos 57, 95
Liditt Júlia költő 301
Liditt Miksa férfiszabó 301
Liditt Samu szállító 288, 301
Lieb Oszkár fotói 124, 254, 349
Liesengi sörcsarnok 212
Ligetváros 144, 187, 439, 469, 484, 485, 504
likőrgyártás 499
likőrgyártó üzem 152
Lili 32, 52, 95
Limbek Rudolf tiszttartó 381
Lingg Gyula fényképész 214, 258, 356, 474
Lintner 419
Lipót I. belga király 39
Lipót II. belga király 39
Lipót-rend lovagkeresztje 149
Lippics Gyula és Vidats István „gépgyára” 239
Lisieuxi Szent Teréz szobra 349
Liszó 381
Liszói-malom 381
Littke József gyáros 161
ló- és marhavásárok 486
lóavató bizottság 123, 480
lóavató bizottsági méneskar 123
Locke József órás 167
locus cinctus 515
Loewy (Labor) Arnold kereskedő 211
Loewy Ödön kereskedő 211
Lohr Ferenc festő 16
lókötők 381
londoni olimpia 485
Longauer Imre püspöki tanácsos 148
Lord Rothermere utca 404

Lordok háza 222
loschgödör 1, 28
losonci zománcozó üzem 312
Lotaringia 186
lottéria 187
Lovák Ferdinánd patikus 148, 161
Lovák Károly (ifjabb) bíró 161
Lovák Károly patikus 7, 161, 313
Lovák-ház 118, 160, 230, 423
lovas rendőri laktanya és istálló 512
Löffler Ferenc művezető 444
Löfler Sándor építész 228
lőportorony 379, 495
lőtér Kiskanizsán 250
Lövelde 160
Lövészegylet 380
lövölde 380
Lövölde társulat 160, 380
Löw Lipót főrabbi 96, 227
Löwe Adolf főtisztviselő 27, 443
Lőwenstein (Hirschler) Leó kereskedő 208, 210
Löwenstein Emil bérlő 23, 205
Lőwenstein Mór kereskedő 204, 205
Lőwenstein-ház 197, 204, 208, 223
Lőwi (Löwy) József szállítmányozó 204
Lőwi Adolf szállítmányozó 204
Lőwi-ház 202, 203, 204, 223
Löwinger Ignác kereskedő 212, 233
Löwinger Izrael kereskedő 212
Löwinger-ház 5, 6, 212
Löwy Efráim szállítmányozó 204
Lőwy Sándorné (Steiner Lina) arcápoló 361
Lublitz (Lenkei) Malvin kisdednevelő 43
Lublitz (Lenkei) Zsigmond írnok 43, 403
Lublitz Simon üveges 43
Lublitz Simonné (Milhofer Ilona) üveges 43
Ludbreg (Ludberg) 226, 529
Ludvig István mérnök 298

Ludvig Zoltán 95
Lugosi (Weiss) család 238
Lukács Vilmos gyógyszerész 198
Lustgarten Samu üzemtulajdonos 301

M

Maár Adél (Töttössy Kálmánné) háztulajdonos 78
Maár Nándor állatorvos 78, 207
Machmud Nedin cukorkakészítő 401
Madonna-szobor 515
magániskola 180
Magántisztviselők Egyesülete 243
Magasdi-erdő 381
Magasdpuszta 381
Magasi József tanító 40
magassági jegy 9, 167
magazin (raktár) 148
Magdalenics János drótos 399
máglya-halál 222
Mágnásklub 419
Magtár 210
magtárak 208, 209, 210, 212, 226, 266, 273, 306, 382, 403, 406
Magyar (áruszállító gőzhajó) 150
Magyar Aero Szövetség 54, 269
Magyar Amerikai Olajipari Rt. (MAORT) 12
Magyar Borkereskedelmi Rt. 97
Magyar Duse 370
Magyar Élet Pártja 381
Magyar Erdőbirtokosok Faértékesítő Rt. 498
Magyar és Osztrák Automobil Club állomása 217
Magyar Gábor rendfőnök 222
Magyar Hirdető Iroda 220
Magyar Hírmondó (lap) 187
Magyar Irodalom és Műpártoló Egyesület 230, 427
Magyar János mozis 419
Magyar József mérnök 490
Magyar Király vendéglő és szálló 365
Magyar Királyi Dohány Fő és Különlegességi Áruda 202

magyar királyi erdőgondnokság 27, 443
Magyar Királyi Erdőhivatal 109
Magyar Könyvkereskedők Egylete közlönye (Corvina) 149
Magyar Köztisztviselők Szövetkezetének üzlete 212
Magyar László városbíró 187, 244
Magyar Társalgókör (Magyar Társalgási Kör) 7
Magyar Távirati Iroda 198
Magyar Tudományos Akadémia 89, 152
Magyar-Francia Biztosító Társaság 312, 351
Magyar-Szovjet Polgári Légiforgalmi Részvénytársaság 54
Magyarok Nagyasszonya-oltár 487
Magyarok Nagyasszonya Plébánia 487
Magyarországi Ácsmunkások Szakegylete 401
Magyarországi Balneológiai Egyesület 528
Magyarországi Borbély- és Fodrászsegédek Szakegylete 401
Magyarországi Építőmunkások Országos Szövetsége 401
Magyarországi Eszperantista Munkások Egyesülete 7
Magyarországi Famunkások Szakegylete 401
Magyarországi Földmunkások Szövetsége 401
Magyarországi Kereskedelmi Alkalmazottak Szakegylete 401
Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegylete 401
Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjegylete 432
Magyarországi Testedző Egyesületek Szövetsége (MOTESZ) 532
Magyarországi Vas- és Fémmunkások Szövetsége 401
Maion Danielle adatközlő 194
majális (diák) 267
Májon Antal (idősebb) működszörűs 194
Májon Antal (ifjabb) működszörűs 194
Májon Jakab (idősebb) működszörűs 194
Májon Jakab (ifjabb) működszörűs 194
Májon testvérek működszörűsök 194
Májon Viktor működszörűs 194
Major Jenő festő 120
major (Miklósfa) 381
május elseje hajnala 142, 397
május elseje ünneplése (1894, 1919, 1951, 1960) 187, 199, 223
Makoviczky cukrászdája 159
Makoviczky Gyula cukrász 159, 165

Makoviczky Gyula ifjabb 159, 276, 288, 351, 397, 470
malária vizsgáló állomás 409
malátagyár 143
Malátagyár és Serfőzde Részvénytársaság 143
Malek Menyhért földesúr 222, 225
Malek Menyhértné 222
MALÉV 54
Malom-kert dűlő 447
Malom utca 55
Malomkerti utca 332
Malonyai (Misinger) Dezső író 187
Maltinsky Sándor üveges 236
mamutfenyő 123
Mándák (Mandák) Gyula Sándor gyógyszerész 177
Mándl (Mandl) György fényképész 462
Máninger (Maninger) József esztergályos, kocsmáros 176, 349
Mankovics (Mankovits) (Jakab) és Mitró (J. József) építőmesterek 297
Mankovits István építőmester 53, 168, 473, 487, 491
Manovits-ház 15
Mántai-patak vízimalma 447
Mantuano József keményseprő 476
Mantuano Rudolf keményseprő 476
Mantuano-ház 476
MAORT beruházások 313
MAORT gázvezeték 143
MAORT (Magyar Amerikai Olajipari Rt.) központja 501
MAORT lakótelepe 124, 507
MAORT Munkás (sportegyesület) 502
MAORT műhelyei 502
MAORT Nyugdíjintézet 12
MAORT sportpálya 502
MAORT üzemi pártszervezet 266
MAORT-ház 12
Marburg (Maribor) 126
Marek építész 228
Márffy-Mantuano Rezső diplomata 476
Margit fürdő 105
marhaállás 342, 500

marhakihajtó út 188
marhavásár 63, 338, 378, 486, 500
Mária-napi búcsú 146
Mária-szobor 16
Mária utca 269
Markbreiter és Ollop nyomdája 7, 90, 246, 466, 501, 532
Markbreiter Fülöp 246
Markbreiter Jakab nyomdatulajdonos, banki titkár 90, 246, 466, 501
Markbreiter Friderika (Fischel Fülöpné) 246
Markbreiter Louise (Schnitzler Jánosné) 246
Markó András vedéglős 28
Markó (puchói és martonfalvi) Antal állomásfőnök, vasúti felügyelő 119, 436
Markó (puchói és martonfalvi) Jenő állomáskezelő 119
Markó Józsefné vendéglős 339
Markó Lajos festő 167, 311, 419
Markó Lujza (Schável Jánosné) hajkenőcse 362
Markó (puchói és martonfalvi) Nándor vasúti főellenőr 119
Markó Nándorné (Viosz Mariska) 119
Markos (Matkovics) Gyula lapszerkesztő 389
Markovics L. építési vállalkozó 426
Márkus Emília színész 419
Márkus József lakatos 263, 391, 410, 420
Márkus Károly pék 427
Marosvásárhely 485
Mars főhadnagy Nagykanizsán (komikus eposz) 187, 419
Marschall József asztalos 362
Martincsevics Imre asztalos 10
Martinecz Józsefné (Benedek Apollónia) 448
Martinkovics Károly ügyvéd 478
Martinkovics Károlyné (Győry Vilma) elnök 460, 478
Marton Adolf kereskedő 156
Marton Vilmos postai főtiszt 25
Marvalits József mozdonyvezető 140
Marvalits Kálmán diszkoszvető 140
Maschanzker & Wilheim cég 137
Maschanzker Ignác vendéglős 137
Maschanzker Mór kereskedő 137
második József 16, 226

második patika 13
második plébánia 152, 223
„maszkába járás” 419
Maszlay Lajos vívó 485
Masznyák-telek 41
mászó-torony 79, 350
MASZOLAJ 326
MASZOVLET 54
Matán Ödön kereskedő 470
Matejko Ede szállodás 213
Mattersdorfer Mór mészáros 361
Mathea Elike síremléke 230
Mathea Károly fényképész 6, 32, 35, 149, 230, 412
Matkovics György csizmadia 389
Matkovics József cipész 389
Matkovics (Markos) Gyula lapszerkesztő 389
Matolcsy István református lelkész 9
Mattos Gizella (Székelyi Lajosné) mosodás 122
Mattos Jenő postatiszt 122
Mattosch (Mattosh, Mattos) József szabó 122, 149
Mattosch (Mattosh, Mattos) Józsefné 122, 149
Mátyás király 404, 450
Mauracher testvérek orgonakészítők 16
Mauritzi Elena (Dobrovics Mihályné) 173, 232
MÁV 150
MÁV sportpálya 29
MÁVART 469
MÁVAUT 214
Mayer Ferenc orvos 435
Mayer Gottlieb kereskedő 225
Mayer József orvos 5
Mayer József rézműves 124
Mayer Károly kékfestő 195, 358
Mayer Károly vegytisztító és textilfestő üzeme 358
Mayer Klotild gőzmosodája 237
Mayer-ház 225
Mayerhofer Ida (Schwarz Samuné) kereskedő 194
mázsaház 148, 350, 461, 500

MDF megyegyűlés 130
Mechmed Ádám cukorkakészítő 401
Mechner Ede kereskedő 298
Medgyaszay István építész 248, 421
megfigyelő épülete 417
megmártás 172
megrovási kaland 220
Megváltó Gyógyszertár 177, 216, 235, 372
megyebálok 203, 213
megyeháza 39
megyei csendbiztosok 380
megyei iparfelügyelőség 527
Meid L. vendéglős 21
Melczer Jakab üvegkereskedő 3
Melczer Jenő üvegkereskedő 3
Melczer-ház 3
Mendlovics József és Márton rézművesek 314
menekültek elhelyezése 145, 187
ménes (zsigárdi) 226
ménlovas istálló 262
méntelep (Kossuth tér) 36, 347
méntelep (Nagyatád) 347
méntelep (Palin) 36, 38, 347, 484
mentőállomás 347, 350
mentőosztály 350
Merbl Arnold építész 235, 236, 485
Merbl János építési vállalkozó 485
Méri István régész 499
Merkly Antal ügyvéd 327
Merkly-Belus család 233, 327
Merkly-Belus József gyógyszerész 327, 467, 527
Merkur vasművek Rt. 75, 124, 125, 126, 239, 472
Merkur Vasművek, Nikolai és Társa 126, 269
Merkur von Ungarn (lap) 187
mérleggyár 174, 180
mérnöki hivatal 310, 347, 391, 508, 509
mértékhitelesítő hivatal 3, 10, 88, 222, 350
Meskó Károly építőmester 374

Mester udvar 225, 230
mesterjegy (építő) 212
Mészáros utca 193
mészárosok céhe 471
meteorológiai állomás 229, 342, 372
Metz József gazdálkodó 402
Mezei (Mező) utca 510
mezei malom 450, 486
mezei vasút 377
Mező Ferenc olimpiai bajnok 477
Mező utca 505
mezőgazdasági felsőfokú képzés 34
mezőgazdasági közraktár 143
Mezőgazdasági Közraktárak Rt. 501
mezőgazdasági szakiskola 34, 319
mezőgazdasági technikum 34, 38
mezőgazdasági technikum tangazdasága 200
Michel Ignác kötélverő 355
Michel-ház 355
Miha Tamásné adatközlő 230
Miháldi (Miháld) utca 46
Mihalicz-tanya 397
Mihályi István pék 245
Mihályi pék háza 244
Miklós Béla főmérnök 9
Miklós Zoltán adatközlő 38
Miklós Zoltánné (Vargha Ildikó) adatközlő 3, 67, 193, 194, 203, 223, 230, 244, 246, 399, 448, 461, 465, 482, 487, 488
Miklósfa 138, 381, 510
miklósfai major 381
miklósfai temető 381
Mikolasch (Mikolás) Samu fényképész 156, 419, 474
Mikoviny Sámuel térképe 504
Milánó 152
Miletz Mária, tarnói (Kemény Józsefné) kisdednevelő 43, 460
Milhofer Ilona (Lublitz Simonné) üveges 43
Milhoffer (Mülhoffer) Sándor aranyműves 223
Milhoffer Jakab kereskedő 396

Milhoffer Ödön ékszerész 223, 419
Milkó Vilmos és Fiai cég 426
Milla Rosen színésznő 370
Millennium Kerékpár Egylet 326
Millennium-park (Palin) 216
millenniumi fák 338
millenniumi kiállítás 205, 431
Miltenberger (Miltényi) Sándor cipész 234, 354
Miltényi (Miltenberger) Sándor cipész 234, 354
Miltényi Gyula cipőgyártó 26, 354
Mindszenty József 67, 170, 450
Mirticse Istoján cukorkakészítő 401
Misinger (Malonyai) Dezső író 187
Miska bácsi (parkőr) 124, 346
Miskei József kocsigyáros 298
Miskolc 289
miskolci iskola 239
miskolci laktanyák 239
miskolci templom 239
misszióház 408
Misztrik Lajos vándormozis 215
Mitró (J. József) és Mankovics (Mankovits) (Jakab) építőmesterek 297
mocsár 288, 298, 504
Móger János sírásó 491
Móger-kert 491
Móger Terézia sírásó vállalkozó 491
Mohács 195
Mohácsi Erzsébet (Dr. Wágner Jánosné) adatközlő 236, 362, 421
Mojzilovics magániskolája 180
Moller Károly villanyszerelő 12, 357
Molnár Mariska szolgálólány 222
Momcsilovics Emil főhadnagy 269
Mónai Zsuzsanna adatközlő 22
Monte Dorole 463
Móra Ferenc 460
Morandini Bálint építőmester 7, 109, 117
Morandini Giacomina 26
Morandini Román építőmester 63, 109, 117, 120, 124, 149, 189, 202, 221, 311,

319, 436, 450, 489, 501
Morandini Tamás építőmester 117, 149
Morandini testvérek építőmesterek 52, 92
Mórichely 381
Morse találmánya 2
Morvay Gyula tolmács 222
MOTESZ (Magyarországi Testedző Egyesületek Szövetsége) 532
mozdonyszín 135
mozdonyvezetői laktanya 135
Mozdonyvezetők Otthona 142
Mozgóposta 32
mozifilmek a városról 406
mozik 212, 213, 215, 382, 406, 419, 421, 449
mozikert 350
mozsarazás 515
Mózsi Jancsi 200
Munka Szabadkőműves Páholy 12, 408, 425
Munkács (Munkácsy Mihály) utca megnyitása 333, 493
munkás kaszárnya 143
munkásbiztosító pénztár 215, 232
munkásdalárda 500
Munkás-egylet 246
Munkásotthon 215, 246
murai vízmű és erőmű 124
Muraköz 114, 152, 315
muraközi hadjárat 212, 465
Muraközi József háztulajdonos 372
Muraközi Lajos 44
Muskátli cukrászda 159
Mussolini tér 272
Mustos Ferenc kereskedő 342
Musztafa aga 16
Musztafa basa 499
mutatványosok 110
múzeum 205, 234, 298, 349, 379, 424, 426, 464, 486, 515
Muzikár Vince asztalos 10, 50, 222
Műegyetem 307
műjéggyár 501

Müller Ede építési vállalkozó 32, 218
Müller István és Ede cége 349
München 148
Münich Mária (id. Kozma Györgyné) 339
Münich-vendéglő 339
művelődési ház (városi) 419, 461

N

Naderer Thomas kőfaragó 170
Nádor utca 351, 451, 452
nádszövet 106, 190, 526
Nagy József polgármester 60
Nagy Júlia (Inkey Boldizsárné) 16
Nagy Lajos tanár 200
Nagy Német utca 84, 288
Nagy Péter író 2
Nagy Sörház 21, 194
Nagy udvar 194, 230
Nagy utca 388
Nagy Valér tábornok 75, 123
Nagybagola (szőlőhegy) 383
nagybakónaki templom 148
nagybakónaki vértanuk (1919-es) mauzóleuma 491
Nagyboldogasszony- (Szent Szűz Mária mennybevétele-) templom 170
Nagyboldogasszony templom (Kaposvár) 307
nagybőgő temetése 25
Nagycenk 85
Nagyfakos 267
Nagy-Himvár 124, 201
Nagykanizsa (a város mai nevének kialakulása) 312
Nagykanizsa címere 222
Nagykanizsa (napilap) 372
Nagykanizsa Város Gyümölcsértékesítő és Központi Szeszfőzde Vállalata 79
Nagykanizsa Vidéki (Nagykanizsavidéki) Autóbusz Vállalat 23, 60, 469
Nagykanizsai Gőzmalom cég 156
nagykanizsai járás 71
Nagykanizsai Kaszinó 7, 15
Nagykanizsai Munkás Testedző Egyesület (NMTE) 513

nagykanizsai munkásifjúság műkedvelő gárdája 380
Nagykanizsai Olajmunkás (sportegyesület) 502
Nagykanizsai Sakk Kör, Nagykanizsai Maróczy Sakk Kör 246
Nagykanizsai Sport Club 231
Nagykanizsai Sport Egyesület (NSE) 269
Nagykanizsavidéki (Nagykanizsa Vidéki) Autóbusz Vállalat 23, 60, 469
Nagykorcsma 249, 449
Nagy-Magyarország emlékmű 172, 193, 201
Nagyrécse 241, 397, 432
nagyrécsei templom 291
nagyrécsei vasúti felüljáró 32
Nagyvárad helyi lap 269
nagyváradi laktanya 239
Nagyváradi Párbajellenes Szövetség 269
nagyvásárok 147
napfény-műterem 214, 230
napóra 7, 148, 197, 198, 383
Nedelnik mérnök 143
negyedik Károly 222
Négyházak 32, 140
Negyvenes (élelmiszerüzlet) 216
negyvennyolcadik gyalogezred 70, 147, 218, 269, 426, 489
negyvennyolcadik gyalogezred emlékműve 147
Neiger Béla gimnáziumi tanuló 424
némafilmek a városról 406
Nemes Lajos adatközlő 146
nemesi cím adományozása 152, 205, 216, 241, 290, 514
német nőegylet 419
Német utca 288
Németh Antal iskolaszolga 9
Németh Imre bognár 199
Németh János bíró 149
Németh János szűcs 89, 149
Németh József bognár 39, 198
Németh Károlyné szakácsnő 381
Németh László 26
Németh Paula 399
Németújvár 73, 430

nemi betegségek kezelése 197
Nemzeti Bank székháza 238
Nemzeti Egység Pártja 381
Nemzeti fürdő 105
Nemzeti oskola 7, 9, 187
Nemzeti Sport Club 269
Nemzeti Színház 230
Nemzetközi Vasúti Hálókocsi Társaság 32
Nentwich Gyula vaskereskedő 177, 185
népfürdők 64, 378, 450, 504
Népjóléti Minisztérium 349
népkonyha 201, 414, 429
Nép-mozgó 406
Nepomuki Szent János 148
Nepomuki Szent János kápolnája (Kámáncspuszta) 274
Nepomuki Szent János kápolnája (Sánc) 486
Nepomuki Szent János szobra (Vár út, Sánc) 486, 504
Népszövetség 19, 476
Néptakarékpénztár Rt. 90, 159, 246
néptánccsoport 7
Neu Dezső 21
Neu József sómalma 331, 532
Neu Lipót sómalma 331
Neuberger Mátyás kereskedő 244
Neufeld Albertné 18
Neufeld Henrik borkereskedő 63
Neufeld Ödön borkereskedő 63
Neukom Bálint kútfúró 496
Neumann Aladár gyógyszerész 227, 313
Neumann Henrik kereskedő 4
Neumann József fürdős 105
Neumann Rezső fényképész 143, 207, 346, 365, 431, 469, 501, 504, 508
Neumann Sándor kereskedő 4, 501
Neumann-ház 4
Neusiedler (Arató) Jenő bíró 148, 464
Neusiedler Antal bíró 243, 464
Neusiedler Pál vendéglős 201, 203, 219, 315, 464
Neutra kávéház 215

Névmagyarosító Társaság 7
Ney Béla építész 200
Nikolai Nándor (Ferdinánd) gyáros 69, 126
Nith Norbert gvárdián 60
Noll József tanár 427
Notre Dame Leánylíceum 424, 427
Notre Dame rend 424
Nováczky József járásbírósági irodaigazgató 431
Novák Frida fényképész 473
Novák János képviselő 322
Novara gyorscirkáló 144
Nőegyleti székház 429
női zenekarok vendégszereplése Kanizsán 215
nőnevelde 107
nőnevelő intézet 107
NTE sportpályája 269, 500
Nucsecz József tanfelügyelő 41, 70, 388

Ny

nyári színkör (színház) 94, 107, 412, 421
nyelvtörő 416
Nyers János 11
Nyolcadik Kelemen pápa 397
nyomdaipari vállalat (megyei) 211
nyomdák 3, 4, 93, 200, 208, 211, 213, 246, 382, 454, 501

O

Oblidál Konrád alezredes 100
Ockenfuss Gyula téglagyáros 369
Oesterreicher Samu szikvízgyáros 368
Oetl öntöde 326
Offenbeck és Balázsi cég 138
Offenbeck Vilmos nyomdatulajdonos 93
Ofner Lipót tanító 227
Oláh István cigányzenész 197
Oláh Sándor zenekara 142
olajlámpák (utcai) 205
olaszok a városban 204

Ollop és Markbreiter nyomdája 246
Ollop Ignác kereskedő 246
Ollop Sámuel kereskedő 246, 501
Ollop-ház 246
Oltárc 486
olvasókör 56, 249, 301, 337, 448, 449, 487
Omega filmgyár 230
OMKE nagykanizsai kerülete 118
omnibusz 143, 197, 213
ONCSA 304, 509
Oprisiu (Opris) Péter távírdai titkár 2, 157, 222
orahovicai vasútállomás 205
Óriás utca 172, 276
Oroszlán Pali 45
Oroszlán Szálló 196, 197, 198, 230
Orosztony 386
Oroszváry Gyula ügyvéd 174, 283
Oroszváry Lujza háztulajdonos 174
Ország József kereskedő 204
Ország Kálmán lakatos 263
Ország Lajos orvos 204, 318
Ország út 55
Országház 291, 307
Országos Erdészeti Egyesület közgyűlése 419
országos gyermekjáték kiállítás 43
Országos Honvédelmi Bizottmány 39
Országos Magyar Gazdasági Egyesület kiállítása 216
országos meteorológiai szolgálat 229
Országos Néplap 232
Országos Társadalombiztosító Intézet 21
Országos Tejszövetkezeti Központ üzeme 35
országos tornaünnepély 23
országos vásárok 386
Országzászló 147
Országzászló (Miklósfa) 168
orvosok száma 390
Osterer Károly malomtulajdonos 144
ostyagyár 78

Osuchowski Włodzimierz menekült 145
Oszeszli Antal ács 75
Oszlányi Kornél vezérőrnagy 222
osztalék a gőzfürdő részvényeseinek 322
Oszterhuber József 300
Osztrák-Magyar Bank helyi fiókja 91, 149, 238
Osztrák-Magyar Kefeipari Közlöny 444
OTI 532
OTI-székház 20
Otthon kávéház 215, 351
Ottó-liget 36
óvoda (izraelita) 13, 455, 460
óvoda 43, 47, 56, 145, 333, 337, 391, 414, 449, 460, 475, 493
Óvoda utca 351

Ö

Ökör fogadó 483
önálló törvénykezési kerület 199
Önkéntes Tűzoltó Egylet 79, 114, 148, 174, 201, 213, 301, 335, 411, 448, 473
Önkéntes Tűzoltó Testület 350
önsegélyező egyesület (Dél-zalai Takarékpénztár) 93
Önsegélyező Egylet 467
öntöde 126, 290
Őrangyal Gyógyszertár 157
Ördög-árok 49, 51, 276, 354, 372, 398
Öregförhénc (szőlőhegy) 36, 38, 386
„Öregtakarék” 153
Őrház utca 269
Örkény István 157
Örley György közjegyző 269
örökbér 65
örökmozgó 195
Öröm utca 461
Őrtilos vasútállomása 71
őserdő 397
őszirózsás forradalom Nagykanizsán 187, 235

P

Pacsa 222
pacsai járás 480
Pacsirszky Alajos kalapos 181
Pacsirszky László kalapos 181
Páduai Szent Antal patika 56
Pais János adatközlő 52, 286
Paizs Ferenc aljegyző 222
palánkokból összeállított kerítés 48, 360, 402, 510
Pálcsics (Tarján) Ferenc gyáros 213, 375
Pálffy és László cukorkaüzeme 131
Pálfy Alajos főerdőmester 26
Palin Korpavárhoz csatolása 171
palini Elek-major 216
palini Erzsébet- és Millennium-park 216
palini gépállomás 36
palini uradalom 39, 216, 240, 329, 380
Palini-vágás 200
pálinkafőzde 206, 299
Palka József üvegfestő 16, 148, 349
Palkó Péter építőmester 321
Pallos Ignác 222
pallosjog 135
Pallosjog jelvény 222
Pálmay Ilka színésznő 220
pálos szerzetesek 450
Palotai (Purgstaller) József piarista 9
Pály János honvéd százados 318
pályaudvar 32, 135, 188, 205, 222
Pállya Celesztin festő 216
Pancsa Rozi balladája 200
pandúrok 116
Pannónia Cipész Ktsz 202, 215
Pannónia Szálloda 229, 263, 420
Pap János igazgató 187
Pap József nyomdatulajdonos 288
Pápai utca 332
papírgyár (Felsőszlatina) 194
papírkosarak (utcai) 229

Papkert 172
Papp László néptáncos 130
Papp Oszkár cipész 50
Paraszt-céh 16
Parcsetich Ottó, a palini méntelep parancsnoka 36
Párdány (Altstädter) Oszkár miniszteri tanácsos 419
Párisi Nagy Áruház leégése 118
párizsi világkiállítás 201, 431
Park Szálló 241
parkőr (Miska bácsi) 124, 346
pászkasütő 14, 315
Pásztor (Pollák) Miksa zenetanár 458
Pásztor Zoltán építész 12
pásztorház és bikaistálló 415
Pataki Józsefné adatközlő 13
Pataki (Piringer) Mihály honvédtiszt 178
patika 13, 56, 157, 161, 198, 216, 219, 227, 233. 234, 313, 512, 515
Patika utca 157, 351
patikabútor 234
Patikaház 233
Patkó Pista betyár 395
Pátria Pótkávégyár 75, 138, 194
Patyi 377
Patyolat üzem elődje 375, 421
Pauk Vilmos mérnök 230
Paulai Szent Vince szobra 349
Paulai Szent Vincéről nevezett Irgalmas Nővérek Rendje 349, 481
Paulusz György malomtulajdonos 57
Pávits János telektulajdonos 326
Peckai (Peck) Mihály festő 226
Pécsi utca 470
Pék Pál költő 15, 29, 35, 193, 203, 235, 256, 273, 309, 356, 442, 446, 450, 489, 490, 506, 521
Peksz Antal szűcs 416
pellengér 147, 193, 222
Pénzes Antal vendéglős 419
Pénzügyi palota 314, 315, 480
pénzügyőrség 199, 315, 480

Pepita kabaret 124
Pepita Lajos (Szuszi Lajcsi) hegedűs 450
Perčec usztasa szervező 19
Perczel Mór 201, 212, 465
Perényi Andor szappanfőző 370
Perényi János fürdős, vendéglős 78, 213
Perényi Sándor szappanfőző 370
Perger József tanár 356
Perger Józsefné szitás 356
Perger Károly aljegyző 356
Péri János orvos 145
Perlak 145, 239, 404
perlaki szemkórház 145
Perlaky József fűzőkészítő 306, 309
Perszl Dezső kereskedő 198
perzekutorok 380
Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 90
pesti újságok Kanizsán 269
Pesti utca 298, 388
Pete Zsolt gondnok, adatközlő 349
Péter és Pál apostol szobra 291
Péter Hugó borkereskedő 75, 115
Péterfai-árok 397, 486
Péterfi Sándor tanító 531
Petermann József (ifjabb) kertész 85
Petermann József kertész 85
Petermann Károly kertész 85
Peternác utca 265
Petőfi Asztaltársaság 174, 232
Petőfi kaszárnya 489
Petőfi laktanya 167
Petőfi Sándor 2, 147, 187, 222, 426
Petőfi Sándor Asztaltársaság 283
Petőfi Szálloda 237
Petőfi Társaság 426
Petőfi út 388
Petőfi utcai iskola 262
Petrás Miklósné háztulajdonos 404

Petrekovits József festő 419
Petrics család vendéglősök 127
Petrics Ferencné vendéglős 300
Petrics-ház 303
petróleumlámpák (utcai) 205, 501
pezsgőgyár 39
Pfaff család 186
Pfaff János pék 7, 146, 186
Pfaff József kamarás 186
Pfaff József pék 186
Pfeiffer Elek tanár 148, 426
Pfeiffer István marhakereskedő 431
Pflanzer Gábor tanár 182
piac (Zárda utca) 198, 512
Piac tér 205
Piaci tér 332
Piacz utca 342
Piarcz tér 220
Piarczi utca 220
piarista címer 427
Piarista Diákszövetség 427
piarista internátus (konviktus) 187, 426
Piarista kápolna 424, 427
piarista rendház 187, 424, 426
Piarista utca 2, 149
piaristák 148, 187, 319, 339, 426
piaristák gimnáziuma 148, 172, 187, 333, 349, 424, 426, 427, 470, 485
Pichler Aloysius városbíró 222
Pichler család 309
Pichler Ferenc kereskedő 222
Pichler Henrik városbíró 222
Pichler Ignác háztulajdonos 312
Pichler-féle rézműves cég 222
Pichler-ház 222
Pichler József rézműves 172
Pick Albert orvos 66
Pick György földbirtokos 200, 377
Pick Vilmos földbirtokos 146, 377

Pietsch-féle fényképészet 149
Pietsch Ferenc (Pietsch J.) fényképész 149
Pietsch Jakab 149
Pigmond Ferenc rendőrkapitány 193
Pilsen 426
Pilsudszky marsall utca 167
Pincérek és Mészárosok Segédegylete 195
pincérek száma 195
Pintér Dénes sakkozó 230
Pintér Sándor postafőtiszt 246
Pintér Sándor vendéglős 342
piócák árusítása 306
Piringer (Pataki) Mihály honvédtiszt 178
Piringer Klára (Zadubánszky Lajosné) 61, 178
Piringer Róza nevelőnő 178, 356
Piringer Róza nőnöveldéje 107, 178
piski vasútállomás 239
Piskor Tamás százados (48. gyalogezred) 439
Pivári-malom 504
Pivári utca 332
plakátház 210
Plánder Júlia (Horváth Jánosné) adatközlő 250
Planka asztalos 157
Planta Gyógynövénygyűjtő és Termelő Vállalat 205
Plichta Károly 448
Plihál Ferenc közjegyző 466
Plihál Ferencné (Horváth Gabriella) elnök 466
Plihál Viktor képviselő 243, 450, 466
Plihál-ház 252, 466
Plischke Antal könyvkötő 482
Plosszer Ignác mérnök 9, 300, 310, 474
Plosszer Józsefné háztulajdonos 310
Pogányszentpéter 222
Polai János kazánkovács 135
Polgár utca 249, 493
Polgári Egylet 67, 160, 237, 341, 342, 419, 475
Polgári Egylet székháza 160, 197, 215, 419
polgári fiúiskola 9, 94, 97, 230, 231, 239, 267, 328, 424

polgári leányiskola 9, 267, 337
polgári védelem 203
Polgármesterek Galériája 222
polgármesteri hivatal 201
Polgárok vendéglője 283
Politzer Júlia vendéglős 13
Pollák Ármin tornász 23
Pollák Ede kékfestő 294, 296
Pollák Ernő kékfestő 294
Pollák Ernő orvos 458
Pollák József kereskedő 157
Pollák Lipót szappanfőző 370
Pollák M. Emil kereskedő 277, 278
Pollák Mari (Reichenfeld Gyuláné) 326
Pollák Mór bádogos 301, 517
Pollák (Pásztor) Miksa zenetanár 458
Pollák Vilmos kereskedő 458
Pollak, Albert és Bornstein műépítészek 106, 110
Pollák-ház 150, 157, 158
Pollákok 157
Polonyi György igazgató 9
pompa-sátor 214
Popovics Dömötör kereskedő 217
Popovics Katalin (Vucskics Istvánné) 217
Popovics Mária (Dobrovics Dömötörné) 173
Popovics Sándor kereskedő 217
por 1, 244, 300, 320
Poredus Antal igazgató 9
Porr Jenő gépgyártó 291, 472
posta (Kiskanizsa) 56
posta (Palin) 36
posta 10, 149, 151, 199, 218, 312
posta államosítása 48, 312
Posta-malom 381
postaautó 10
Postaház 312
postai csomagok kihordása 177
Postakert 48

postakocsi 10
postakocsisok címere 218
postamesterek 218
Postapalota 10, 124, 199, 513
postillon (postakocsis) állomás 218
kávégyár 136, 138, 145, 417
pótkávégyár 136, 138, 145, 417
Potyli 267, 450, 486
Potylifüred 450
Potyli-malom 450
Potyli-tanya 450
Pozsony 380
pozsonyi katonai parancsnokság 491
Pöllmann Lajos állomásfőnök 436
Prága 213
Prager Béla gyógyszerész 227, 234, 313
Prager Ferenc mészáros 14, 452
Prager Henrik (Flórián) orvos 313
Prager Lipót ügynök 14
Pragerhof 32, 205
Pragersko 32
Prater 33, 35, 269
Preisach és Hoffmann cég 228
Preisach József kereskedő 501
Pressburger Jakab orvos 244
Pribich Jakab kávés 215
prímusz 187
Principális-csatorna 125, 288, 375, 504
Principális-völgy 381
Principálisvölgyi Lecsapoló Társaság 222
Prinz Gyula egyetemi tanár 187
Prinz József vasúti tisztviselő 187
Pripics (Prpič) Milán fakitermelő 377
próbavilágítás 501
Prpič (Pripics) Milán fakitermelő 377
Pulay Károly telekkönyvvezető 439
Pulszky Károly 419
purger 153

Purgstaller (Palotai) József piarista 9
Purim ünneplése 419
puskaporos torony 379, 495, 496
Pusofszky Sándor borbély 321
Pusztaszentlászló 300

Q

Quittner Arthur villanyszerelő 12, 357

R

Rába József szikvízgyáros 416
rabkertészet 200, 377
rabtelep 200
rablóvilág 222
Rác utca 333, 384
Ráckert utca 332
Ráckeve 291
Ráctemető 490
Rácváros 238, 332, 384
Rácz Antal orvos 66
Rácz János karnagy 309
Rácz Kálmán orvos 66, 172, 419
Rada István építő 399
Radicum sósborszesz 499
Radkersburg 178, 228
Radnai Jenő kereskedő 224
Radnóti Miklós 26
Radnóti Miklósné 26
Raffaeli Alajos cementáru-gyáros 26, 117
Raffaeli Anita (Kenedi Imréné) 117
Raffaeli-ház 26
Raffaeli Rafaela 26
Ragib Abdul cukorkakészítő 401
Rákóczi Ferenc (második) 222
Rákóczi vendéglő (szálló) 207
Rákóczi-féle felkelés 515
Rákos Manó szobrász 222
Rákos Manó szobrász 230

Raksányi Dezső festő 421
Ranezay József okleveles óvó 460
Rapoch Aladár ügyvéd 93
Rapoch Gyula ügyvéd 93
Rapoch Lujza (Zerkowitz Lajosné) sakkozó 419
Rapoch-ház 93
Rápolthy Lajos szobrász 201
Rauch Jakab szatócs 58
Rauscher Miksa építész 167, 347, 408, 496
ravatalozó (Tripammer utca) 491
Récsei gát 397
Récsei Imre gyáros, üzemvezető 469
Récsei tó 397
Récsei utca 388
Rédei Imre mérnök 230
Redjéb Haszip cukorkakészítő 401
református gyülekezet 9, 45, 230, 241, 273, 328, 531
református imaház és lelkészlakás 45, 328
református lelkészlak 273
református templom 273, 328, 413
Régi Posta 10
Reich és Weisz cég 57
Reich Gottfried órás 341
Reich Samu háztulajdonos 299
Reichenfeld Albert mészáros 361
Reichenfeld család 309
Reichenfeld Gyula kereskedő 8, 153, 489
Reichenfeld Gyuláné (Pollák Mari) 326
Reichenfeld Ignác kereskedő 8
Reichenfeld Verona (Gutmann Simonné) háztulajdonos 463
Reik Gyula gyógyszerész 372
Rein Andor mészáros 494
Rein Ernő mészáros 494
Reindl Károly kávéházas 195, 203, 215
Reiner Antal patikus 161
Reiner Elias fényképész és táncmester 214
Reisz Béla címtáblafestő 22
Reiter Katalin és Szeremlei Erdődy Sarolta leánynevelő intézete 107

reklámozás 138
Reményi Ede hegedűművész 7
Remete Géza képviselő 422
rendelőintézet 21
rendház (Kiskanizsa) 487
rendőrlaktanya 222, 512
rendőrőrszoba 262
rendőrség 2, 51, 222, 316, 346, 409, 470, 515
rendőrségi palota 316
rendőrszolgálati utasítás 222
repceolaj-finomító 204, 205
repülési próbálkozások 269
repülősport 54, 256
repülőtér 54
resti 32, 229, 235
Rétfalvi Sándor szobrász 32
Révay (Ullrich) József író 187, 419
révész 220
Révffy Andor bíró 94
rezesbandák 79, 201, 220, 254
Rezula 397
Riedl Jenő fuvarozási vállalata 24
Riesen Gasse 172, 276
Rigyác 432
rikkancsok 220
Ringhofer cég 143
Ritscher Mór vendéglős 21
Ritser (Ritscher?) Zoltán vendéglős 450
Rizengászli 172, 276
robbantásos bontás 194
Robinsohn Gyula szűcs 176
Rohrer Károly kávés 237
rókatánc 250
Róma 397
Romberg Sigmund zeneszerző 390, 465
Rómer Flóris 171
Romlottvár 450
Rongyos Lámpás fogadó 21

rongyos magazin 148
Rosenberg Ádám 390, 465
Rosenberg és Wellisch cég 90, 92, 156, 236
Rosenberg-ház 196, 197
Rosenberg Izráel kereskedő 196
Rosenberg János kereskedő 156, 501
Rosenberg Jónás kékfestő 296
Rosenberg Károly „gazdász” 12
Rosenberg Miksa pék 365
Rosenberg Oszkár bankigazgató, gyáros 469
Rosenberg Pauline háztulajdonos 12
Rosenberg Richárdné sakkozó 419
Rosenberg Zsigmond orvos 390
Rosenberger Simon orvos 390
Rosenfeld Adolf és Fiai cég 419
Rosenfeld Adolf kereskedő 38, 224, 225
Rosenfeld Alajos szikvízgyáros 20
Rosenfeld József kereskedő 224
Rosenfeld Miksa cipész 101
Rosenfeld Samu cipész 101
Rosenfeld Sándor kereskedő 224, 225
Rosenfeld-ház 224
Rosenstock Kamilla (Emília) színésznő 370
Rosenstock W. A. (Rosenstock Farkas) szappanfőző 370
Rosenthal Géza pék 186
Rosenthal Jakab kereskedő 156
Roth Laura divatárus 419
Roth Miksa postafőnök 287, 338, 499
Róth Szidónia szabó 93
Rotschild Albert kereskedő 223, 231, 367
Rotschild Albertné (Kürschner Fanni) 223
Rotschild-féle üvegkereskedés 231
Rotschild Jakab ügyvéd 367, 425
Rotschild Samu kereskedő 367
Rotschild-ház 425
Royal kávéház és étterem 237
Royal Photographic Society (London) Emerson-plakettje 130
Rozgonyi Sebestyén 404

Rozgonyi utcai iskola 54, 413, 424
Rozs Ferenc kötélverő 370
Rózsa György adatközlő 145, 485
Rózsa Szálló 235, 243, 419
Rózsa utca (keleti városrész) 48
Rózsa utca (Kiskanizsa) 387
Rózsahegyi Kálmán színész 419
Rózsakert étterem 214
Rózsavölgyi Antal karmester 233
Rózsavölgyi Antalné (Tavaszy Ilona) tanító 107
Rózsavölgyi Antalné leánynevelő intézete 107
rögtönítélő bíróság 222, 486
Röpke (cirkuszi paripa) 179
R. P. H. Waagner Wien (öntöde) 409
Rubik Ernő repülőgép-tervező 54
Rubint Károly mérnök 36, 38
Rubint Károlyné (Somogyi Antónia) 36
rumgyár 159
Rütgers Guidó fatelítő üzeme 134
Rzehorcz Károlyné (Weber Mária) kofa 253

S

S. Nagy Katalin dr. adatközlő 60, 145, 227, 228, 232, 233, 236, 397, 516
Sabján Gyula polgármester 185, 198, 207, 222
Sabján Gyula utca 315
Saffarics Ferenc mérnök 298
Sáfrán Ferenc ecetgyáros 20
Sághy (Saághy) Dezső vállalatvezető 469
Sakk Kör 246
sakkélet 105, 230, 246
Sallér Aladár zeneszerző 473
Sallér Lajos építész 9, 23, 36, 38, 43, 45, 66, 71, 90, 93, 107, 126, 130, 142, 153, 159, 190, 232, 252, 280, 283, 285, 295, 304, 342, 350, 367, 407, 414, 415, 417, 419, 422, 423, 424, 429, 431, 433, 473, 474, 491, 496, 526
Salvator Gyógyszertár 216, 235
Sambach Caspar Franz festő 16
Samu Lajos rézműves 158
Samu József rézműves 158, 355, 368

Samu József ifjabb rézműves 158
Samu László kőművessegéd, rendező, repülőgép-építő 269
Sánc 45, 187, 205, 266, 416, 469, 486, 489
sánci kocsma 266, 416
sánci major 266, 416, 492
sánci templom 266, 269, 349, 492
Sánci utca 269
Sándor jugoszláv király 19
Sándor Mátyás festő 222
Sánta Tibor Lajos adatközlő 194
Sanveber (Sanweber, Szandveber, Szanweber, Sandweber) András rézműves 240, 342
Sanveber József (ifjabb) 342
Sanveber József (legifjabb) földbirtokos 329, 342
Sanveber József asztalos 340, 342
Sanveber-ház 342
Sapam János ezredorvos 229
sár 1, 84, 203, 320, 351
Sárecz József csizmadia 172
Sárecz tenger 172
sárga csillag 93
Sarkady István, a „Hajnal” szerkesztője 213
Sárkány Mór kereskedő 512
sárkaparó 413
Sárközi Jancsi zenekara 142
Sarlós Boldogasszony-templom 114, 487
Sarlós Boldogasszony-templom plébániája 487, 488
Sartory Oszkár cementáru-gyáros 39, 124, 289, 311, 314, 489
Sartory Oszkár utóda cég 306, 313, 349, 426
Sartory Zsigmond bíró 289
sárvári vár 397
Sass Brunner Erzsébet festő 51
Sass Brunner Ferenc festő 51, 222
Sattler Lajos kávés 237
Sattler (Szegő) Mór ingatlanközvetítő 290, 433
Sattlerek 290
Saturnia mozi 213
Sauer Ignác bérlő 455, 459

Sauerné háztulajdonos 330
Savanyú Jóska betyár 45, 397, 486
Say Ferenc építész 424
Schármár János építőmester 151, 222, 291
Schável János lakatos 362, 410
Schável Jánosné (Markó Lujza) hajkenőcse 362
Schável Lajos lakatos 93, 277, 362, 410
Scheiber József gyógyszerész 157
Scherz Albert kereskedő 154, 208
Scherz Albert piperész 154
Scherz Albert J. kereskedő 154
Scherz Géza háztulajdonos 311, 489
Scherz Henrik kereskedő 154
Scherz Jakab kereskedő 154
Scherz Lipót kereskedő 5
Scherz Louiza (Lujza) kereskedő 154
Scherz Richárd kereskedő 154
Scherz Samu kereskedő 277
Scherz Teréz tisztviselő 93
Scherz Zsigmond kereskedő 154
Scherz-ház 154
Schey Fülöp kereskedő 236
Schiffer Vilmos üvegkereskedő 3
Schilhán János gimnáziumi tanuló 424
Schilhan János mérnök 30, 135
Schilhan-kerék 135
Schilhan-váltó 135
Schlaraffia 213
Schlechta Ferenc szobafestő 256
Schlegel József ács 269
Schlesinger Anna háztulajdonos 400
Schlesinger és Honig cég 175
Schlesinger (Szegő) Gyula kereskedő 175
Schlesinger Ignác cipész 93
Schlesinger Lipót szikvízgyáros 207
Schlesinger Mór vendéglős 21
Schless Antal kereskedő 157, 482
Schless Antalné (Lehoczky Erzsébet) kereskedő 157, 482

Schless Bertalan (Berthold) kereskedő 482
Schless Ferenc könyvkötő 482
Schless Gyula adatközlő 157, 235, 482
Schless Gyula nyomdász 482
Schless István 145, 172, 187
Schless János könyvkötő 482
Schless Márton könyvkötő 482
Schlimp Carl építész 32
Schmidt Imréné (Katona Blanka) ecetgyáros 365
Schmidt Zsigmond üzemtulajdonos 365
Schmidtleitner János gyepmester 397
Schmiedt Frigyes tiszttartó 529
Schmitterer Jenő építész 385
Schnitzler Arthur drámaíró 246
Schnitzler József asztalos 246
Schnitzler János orvos 246
Schnitzler Jánosné (Markbreiter Louise) 246
Schnitzler (Zimmermann) József asztalos (ács) 246
Schober József patikus 515
Schöne Ludwig építész 7, 90, 92, 149, 157, 231
Schönfeld Antal kereskedő 98
Schönfeld Ignác háztulajdonos 517
Schönfeld Miksa 98
Schreiber (Szántó) Béla 363
Schreiber (Szántó) Gizella 363
Schreiber (Szántó) Rezső 363
Schreiber (Szántó) Zoltán 363
Schreiber mészáros 363
Schrem János városbíró 222
Schrem-ház 222
Schreyer Lajos orvos 92, 94
Schreyer-ház 4, 92
Schuhel Lajos építő 114
Schulhof Adolf kereskedő 115, 295, 299
Schulhof-ház 299
Schustler József mérnök 490
Schütz Aladár orvos 239
Schütz Sándor és Fia cég áruháza 195

Schvahulai Sándor repülőgép-tervező 269
Schwarz (Zalán) Gusztáv kereskedő 194, 459
Schwarz Adolf ügyvéd 422
Schwarz Bernhard kereskedő 194
Schwarz és Tauber cég 138, 194
Schwarz Ottó kereskedő 194, 367
Schwarz Samu kereskedő 194
Schwarz Samuné (Mayerhofer Ida) kereskedő 194
Schwarzenberg R. magyar szabó 231
Schweiger Gyula építész 380
Schweitzer József borbély 419
Sebestyén Lajos ügyvéd 172
Segélyegylet Szövetkezet 17, 91, 93
Seidl (Szeitl) János vendéglős 304
Seidl Lipót kertész 172, 222, 474
Seiler Péter órás 196
Seltenhofer Frigyes Fiai cég (harangöntő) 148, 359, 441
Selyem- Kelme- Fonálfestő, Fehérítő- és Vegytisztítóüzem 213
selyemfestő műhely 157
selyemhernyó-tenyésztés 380
Semál kaszárnya 70, 105
Semmelweis Ignác utca 269
Sényi Gábor jószágkormányzó 65, 440
seprőgép, seprőautó 229
serfőző ház 21
serház 21
sertéshizlaló telep 217, 494
sertésvásár 338
Sétakert 124, 147, 155, 172, 242, 269, 421, 491, 507
Sétakerti bejárat 124
sétakerti csoda 124
sétakerti pavilon 124
sétatér (Sétatér) 7, 172, 338
sgraffito 248, 421
sikátor (Király és Zrínyi utcák között) 306
Sík Sándor 26
Simán Ferenc 284
Simán Ferencné (Gáspár Örzse) háztulajdonos 284

Simkovits és Ujlaky lakatosok 219
Simon Gábor gombkötő 257
Simon Géza Gábor tanulmánya 150
Simon György lakatos 21, 306, 420
Simon György szűrszabó 343
Simon Rozi poéta-szobaleány 300
Simon Zsigmondné (Ujváry Josefa) háztulajdonos 237
Simoncsics Antal szitás 180
Simon-kaszárnya 264
Simonsits uradalmi várnagy 180
Simontsits Mátyás városbíró 180
sínbuszok 32
Singer József és Társa cég 326
Singer József kereskedő 161, 326
Singer Pál kereskedő 326
Singer Sándor fényképész 149, 288, 450, 501
Singer Sándor kereskedő 326
Sinkó András szobrász 67
sió (zsilip) 504
Siófok 473
Sipos Andor kereskedő 195
Sipos József temetkezési vállalata 233
Sipos László városi rendőr 222, 528
Sipos Lászlóné (Császár Erzsébet) 528
sírboltok (Tripammer utca) 52, 87, 372, 437, 491
Skergula Gyula cipész 362
Skublics Imre közjegyző 6, 95
Slábу Ferenc választott püspök 460
Slatinka nad Bebravou 194
Sneff József direktóriumi elnök 69
Sobri Jóska betyár 397
Sóhajok hídja 490
sóház 201
sóhivatal 132, 133, 199, 220, 468
sómalom 204
Sombor (Zsombor) Ferenc 241
Sommer Ignác földbirtokos 4, 92
Sommer József 4, 5

Sommer Miksa és Sándor cég 4
Sommer Mór 4
Sommer Sándor kereskedő 4, 120
Somogy megye közigazgatási apparátusa 216
Somogy-Zala Megyei Tégla és Cserépipari Vállalat egységei 139
Somogyi-allé 38
Somogyi Antónia (Rubint Károlyné) 36
Somogyi Béla vendéglős 450
Somogyi család 38
Somogyi és Haas cég 10
Somogyi Gyula (ifjabb) nagybirtokos 38, 171, 386
Somogyi Gyula nagybirtokos 36, 38, 39
Somogyi Ilona menyasszony 386
Somogyi-kastély 38
Somogyi Samu vendéglős 179
Somogyszentmiklós 381
somogyszentmiklósi templom 170
somogyszentmiklósi uradalom 266, 329, 381
Somssich Antal gróf 7, 328
Somssich Janka gróf (Horváth Gyuláné) 399
Somssich Lőrinc gróf 328
Somssich Pál gróf 328
Sonnenberg Frigyes postatiszt 409
Sonnenberg-ház 409
sópajták 133, 199
Sopron (Sopronyi) (ma Teleki) utca 470
Sopron 32, 213, 222, 244, 470
Soproni (ma Magyar) utca 360
soproni honvédszázad 465
Soproni Kereskedelmi- és Iparkamara 430
Soproni Kereskedelmi és Iparkamara Nagykanizsai Különválasztmánya 91
soproni laktanya 239
Sormás 515, 517
Sormási utca 55
sorompók (Schlagbaum, Sperrbaum) 123, 126
sótisztek 199
Söjtör 404
sör (kanizsai) 143

sörcsarnok 143
sörgyár 142, 143, 174, 205
sörgyári munkáslakások 143
sörgyári vendéglő 142, 143
Sörház utca 1
Sörházkert 23
sörkert 21
Sörlei Jenő szabó 128
Spánier Ferdinánd kereskedő 60, 222, 225, 465
Spánier Jozefa (Tóth Lajosné) 60
Spánier-ház 219, 222, 390, 465
Spender Emil háromszögelő mérnök 9
Spitzer Ernő gyáros 513
Spitzer és Stern cég 144
Spitzer Lajos gyáros 513
Spitzer Lipót bognár és kádár 513
Spitzer Ludwig bőrkereskedő 513
Spitzer Samu gyáros 513
Spitzer Zsigmond gyáros 513
Sport eszpresszó 198
Sport kávéház és étterem 237
Sportrepülő Egyesület 54
Stánitz Róbert szállító 242
statáriális eljárások 222
Stauner János építőmester 9
Steegmüller testvérek fényirdája 214
Stefánia-szövetség 197, 198
Stefanovits M. cukrász 92
Stegmüller asztalos 228
Stehlik Vencel kertész 360
Steindl Imre építész 307
Steiner Ármin pék 365
Steiner Edgár és képei 1, 32, 33, 52, 95, 124, 126, 197, 235, 274, 419, 490
Steiner és Kardos-ház 211
Steiner József kereskedő 211
Steiner József vendéglős 215, 218, 230, 513
Steiner Lina (Lőwy Sándorné) arcápoló 361
Steiner Mayer kereskedő 302

Steiner Simon földbirtokos 404, 409
Steiner von Eltenberger, Edgar 52
Steiner Zsigmond fakitermelő 213, 302
Steiner Zsigmond Izraelita Aggokháza 302, 453, 519
Steinhardt István kántortanító 53
Steinhardt László adatközlő 3, 53, 148, 168, 169, 170, 186, 194, 233, 238, 347, 431, 450
Steinhardt László kántortanító 169
Steininger Gyula tanár 450
Steininger Gyuláné (Jámbor Mária) birtokos 450
Stella Kötő- és Szövőgyár 367
Stern Arnold malomtulajdonos 513
Stern Bernát kereskedő 161
Stern család 252
Stern és Spitzer cég 144
Stern-féle téglagyár 1, 139, 405, 489
Stern-ház 208, 404, 405
Stern J. Mór cég 139, 405
Stern J. Mór és Fiai cég 405
Stern J. Mór gyáros 139, 405
Stern Sándor gyáros 93, 405
Sterneck Zsigmond zeneszerző 5, 419
Steszlin család 250
Steszlin (csucsi) Ferenc 250
Steszlin Ferenc elnök 249, 250
Steszlin Ferenc (ifjabb) elnök 250
Steszlin-kápolna 250
Stettner Istvánné leánynevelő intézete 107
Stockhoffer (Botfi) Károly erdőmester 349
Stockmann Nicolaus fényképész 201
STRABAG 490
strand 124, 125, 378, 494, 504
Strasser Anna (Nanette) (Gutmann Henrikné) elnök 13, 205
Strasser Dávid Lázár kereskedő 148, 205, 228
Strasser József üzemvezető 469
Strasser Károly gyáros 469
Strasser Lázár kereskedő 205
Strasser Márton látszerész, műszerész 95, 150, 231, 326, 419

strázsamester 515
Strebeloszky Ferenc kovács 361
Strém (Kanizsa) István újságíró 379
Strém Bernát csonttelepe 192, 280
Strém Bernát és Fiai cég 280, 361
Strém Bernát kereskedő 192, 280, 281, 308, 379
Strém család 308
Strém (Károly) és Eppinger (Izsó) cég 377
Strém és Fiai cég 208
Strém és Klein cég 217, 364
Strém és Klein kenderfonó- és kötélgyára 308
Strém Johanna (Janka) (Kohn Ödönné) háztulajdonos 526
Strém József kereskedő 379
Strém Kálmán 205, 433
Strém Károly fakereskedése 103, 433
Strém Károly kereskedő 133, 134, 205, 280, 281, 433
Strém Mór kereskedő 208
Strém Tivadar kereskedő 308
Strém Vilmos kereskedő 308
Stridó 199
strikkezés 421
Sugár út 16.a,b,c,d 431
Sugár út 18. 432
Supka Géza 26
Suszteralle 147
Süttör (Fertőd) 432
Svastits Benő főispán 82
Svastits Hugó 82
Svastits Hugóné (Vízlendvay Viktória) 82
Svastits János zeneszerző 82
Svastits Károly főszolgabíró 63, 71, 82, 525
Svastits Károlyné (Bogyay Paulina) háztulajdonos 525
Svejg-malom 381
Sypniewszky György tábornok 380

Sz

Szabadelvű Kör 230, 419, 523
Szabadhegy 65, 397, 440, 532

szabadkai fogház 239
szabadkai törvényszéki palota 239
szabadkőművesek 12, 187, 408, 425
Szabados Mátyás kékfestő 299
Szabadság (Erzsébet) tér 67, 193, 473
szabadulási remek 263, 410
Szabó Albert gyógyszerész 56
Szabó Antal kereskedő 150, 161, 226
Szabó Csaba dr. adatközlő 138, 214
Szabó Gáspár molnár 381
Szabó György orvos 138, 145
Szabó István népiskolai igazgató 249
Szabó József lakatos 82
Szabó Lajos molnár 450
Szabó Lőrinc 26
Szabó Sándor cipész, kereskedő 2
Szabó Zsigmond orvos 6
Szabó-féle takaréktűzhely 82
Szabómunkások és munkásnők Szakegylete 401
szabóság „Menyasszony a magyar mágnáshoz” névvel 157
Szakács Margit tanulmánya 230
Szakácsnék és Szobaleányok Köre 419
Szakáts (Gyula) Műszerüzem és Írógép Vállalat 87, 231
Szaki 130
Szakony Attila fotóriporter 359
Szakonyi József rendőrkapitány 51, 470
Szakonyi-kert 51
szakszervezetek 401
Szalai Ferenc adatközlő 105, 161, 269
Szalai Ilona (Kovács Lászlóné) adatközlő 16
Szalai János kalapos 161
Szalai Lajos ügyvéd 80
Szalai László kocsmáros 54
szalámi- és kolbászgyár 361
Szalay Dénes tanító 436
Szalay Sándor lapkiadó 337
szalmagyár 52, 106, 190, 191, 526
szalmatok (hüvely) 106, 190, 526

Szalmay-ház 116
szalutálók egyesülete 372
Szamuelly Olga (Kozáryné) háztulajdonos 88
Szántó (Schreiber) Béla 363
Szántó (Schreiber) Gizella 363
Szántó (Schreiber) Rezső 363
Szántó (Schreiber) Zoltán 363
Szántó Géza lakatos, vendéglős 372
Szántó János építőmester 28, 287, 372, 404, 436
Szántó Lajos építőmester 8, 10, 28, 164, 276, 487
Szapáry István gróf a város földesura 225, 226, 229
Szaplányos-patak (Szaplányosi-árok) 381
Szaplányosi-malom 381
szappanfőzők 155, 315, 370
Szarvas Szálló 128, 196, 197, 212, 213, 214, 215, 302, 528
Szász Gyula szobrász 89, 149, 222, 230, 291
Szász Károly rajzmester 222, 291, 315
szatócsbolt 396
Széchenyi Ferenc gróf 236
Széchenyi István gróf 89, 222, 236
Széchenyi István utca 89
Széchenyi-ház 89, 152, 236, 381
Szecsődy-ház 182
Szedernyés 380
szegény-atya 95
szegények tápintézete 429
szegényház 7, 346, 481
szegénységi bizonyítvány 301
Szeghalmy Bálint városi mérnök 60, 193, 228, 313, 346, 421, 438
Szeglet utca 351
Szegő (Sattler) Mór ingatlanközvetítő 290, 433
Szegő (Schlesinger) Gyula kereskedő 175
Szegő Gyuláné (Hirschler Fanny) 175
Szegő és Hirsch cég 204
Szegő és Társa Dunántúli Mezőgazdasági Gépgyár 290
Szegő György gyáros 290
Szegő József gyáros 290
Szegő László üzemtulajdonos 478

Szegő Mór kereskedő 290
Szegő Pál kereskedő 204
Szegő-ház 175
szégyenoszlop 147, 193
szégyenpad 147
Szeidl János esztergályos 304
Szeidl Lipót kertész 172, 222, 474
Szeidmann Samu szikvízgyáros 207, 208
Szeidmann-ház 208, 219
Szeitl (Seidl) János vendéglős 304
Szeitl Lipót kertész 172, 222, 474
Szekeley William producer 21
Székely Bertalan festő 51
Székely László építész 235
Székely Nándor városi mérnök 349, 488, 489
Székely Nándorné gyártulajdonos 489
Székely Vilmos (Wilhelm) producer 21
Székelyi Lajos mosodás 122, 255
Székelyi Lajosné (Mattos Gizella) mosodás 122
Székelyi Lajosné „gőzmosó, fényvasaló intézete” 98, 122
Szekeres József gazdatiszt 61
Szekeres József orvos 61, 68, 256, 419
Szekeres József utca 269
Szekeres Józsefné (Boda Karolin) elnök 61
Szekeres-ház 61
Szekeres-kert 61
Székesfehérvár 100, 291, 466
SZELA Bauer és Társa Fa- és Fémárugyár 478, 513
Szélesi Józsefné háztulajdonos 517
szélkerék 380
Széll László építész 34
szélmalom 450, 483
Szélmalom fogadó 483
Szemenyei-Nagy Tibor 201
szemkórház 145, 519
szemvíz 504
Széna tér 461
Szénássy Anna (Uher Ödönné) 230

Szénássy-féle „fényírda” 230
szénavásár 461
szénbánya 4, 322
Szenczi Jánosné (Török Zsuzsanna) adatközlő 53, 473
szénégető 377
szénkéneg-raktár 486
Szent Ambrus oltárképe 146
Szent András apostol szobra 370
Szent Anna-kápolna 146
Szent Anna-templom (Felsőrajk) 222
Szent Antal harang 487
Szent Antal oltára 487
Szent Antal szobra 148
Szent Apollónia freskója 155
Szent Bertalan-kápolna 359
Szent Domonkos gyomorkeserű 499
Szent Donát-kápolna 359
Szent Erazmusz oltára 16
Szent Erzsébet harang 16
Szent Ferenc Harmadik Rendje 436
Szent Ferenc oltárképe 487
Szent Flórián harang 349
Szent Flórián kápolnája (Miklósfa) 275
Szent Flórián szobra 448
Szent Flórián-kápolna (Kiskanizsa) 448
Szent György harang 148
Szent György-kápolna 450
Szent György-víz 20
Szent Imre szobra 249
Szent István sugárút 418
Szent István szobra 338
Szent János-híd 486
Szent János tér 461
Szent József Egyházközség kultúrháza 15
Szent József harang 16
Szent József harang 487
Szent József (Kalazanci) 426
Szent József Plébánia 15, 487

Szent József szobra 349
Szent József-kápolna 39
Szent Kereszt feltalálása tiszteletére állított kápolna 379
Szent-kút 359, 375
Szent László cukorkaüzem 131
Szent László harang 16
Szent Márton szobor 349
Szent Márton-kápolna 7, 16, 328, 349
Szent Miklós-templom (görögkeleti) 215
Szent Pius 359
Szent Pompiliusz-kápolna 427
Szent Rókus utca 332
Szent Szűz Mária mennybevétele-templom 170
Szent Vendel harang 487
Szent Victor 359
Szent Vince 349, 481
Szentegylet 33
Szentendrey Edgár 168
Szentes Ferenc (makár) gazda 146
Szentes Jancsi harmonikás 25
Szentes Makár gazda 146
Szentgyörgyvári-folyás 450
Szentgyörgyvári hegy 195
Szentgyörgyvári utca 268, 292, 334, 338
Szentgyörgyváros 238
Szentháromság Társulat 16
Szentháromság tér 172, 193
Szentháromság-kápolna 383
Szentháromság-kép 193
Szentháromság-szobor 39, 172, 193, 291, 338
Szentlélek galamb 273
Szent-Miklós (Miklósfa) 89, 170, 381
Szentmiklósi út 513
Szentmiklósi utca 1
szennyvízátemelő telep 22, 29, 124
szennyvíztisztító 34, 124
Szép Ernő iparművész 273
Szép Ilonka vendéglő 416

Szép Károly városbíró 13, 17, 219, 233
szepességi tizenhárom város 338
Szepesy Imre bádogos 484
Szepetnek 329
szepetneki dróthuzalmunkások 199
Szepetneki utca 332
szépítési bizottmány 89
Szépítő Egylet (Egyesület) 124, 149, 242, 466, 490
Szerb Ernő kölcsönkönyvtára 92
szerb kereskedők 157, 215, 217
Szerb-ház 215, 246
Szerb udvar 230
Szeremlei Erdődy Sarolta és Reiter Katalin leánynevelő intézete 107
szeszfőzde 78, 79, 159, 195, 206, 216, 499
Szeszgyár 498, 499, 500
Szessziós Ház 222
Szever József vendéglője 214
Szever udvar 230
Szigecskei-malom 381
Szigecskei-rét 381
Szigethy Károly orvos 241, 243, 318, 326
Szigethy Károlyné (Imrek Izabella) 241
Szigeti Gyula adatközlő 347
Szigeti József hegedűművész 7, 428
Szigeti utca 470
Szigeti utca (Kiskanizsa) 332
Szigetvár 490
Szigritz Róbert vendéglős 201, 229, 420, 482
sziklaoltár a lourdesi Szűzanyával 16
szikratávíró 199
Szilágyi József 194
szimfonikus zenekar (városi) 167
színjátszás (amatőr) 203, 439
színkör (színház) 94, 107, 412
szinnai kórház 147
színtársulatok vendégjátéka 94, 103, 127, 148, 213
szirénák 43, 315
szivargyár 465

Szivós Antal órás 208, 292
szlavóniai vasútvonalak építése 205
Szlezák László harangöntő 16, 146, 148, 349, 386, 487, 491
Szlovák János szűcs 234
Szlovák Katalin (Babochay Józsefné) 234
szociáldemokraták 7
Szociális Missziótársulat 408
Szocialista Klub 7
szócső 115
szóda- és hordójelző állomás 361
szódavíz 20, 21, 207, 217, 244, 361, 368
Szokol János (öreg) adatközlő 449
szolgabírói hivatal 63, 71, 241, 403
Szoliva János (idősebb) molnár 2
Szoliváné Szabó Erzsébet adatközlő 2, 60, 221, 222
Szollár Istvánné trafikos 461
Szombathely 351
Szombathely falu 276
Szombathelyi Sport Egylet 269
Szombathelyi utca 276
Szommer Ferenc főmozdonyvezető 52
Szomolányi Gyula kereskedő 23, 149
Szomolányi-sarok 149
szovjet (Szabadság téri) katonai emlékmű 67, 473
szovjet temető 473
Szöglet-ház 66, 465
szökőkút 322, 380
szőlő első hajtásainak megáldása 450
Szőlőhegy rendszabály 440
Szterényi államtitkár 222
sztrájkok 322, 401
sztrájktanya 322
Sztrókay Kálmán szerkesztő 42
Szukits Nándor orvos 233
Szukits Salamon kereskedő 233
Szukits Zsigmond kereskedő 233, 524
Szuknay G. Lajos építőmester 163, 488
Szurmay Sándor miniszter 167, 193, 222

Szuszi Lajcsi (Pepita Lajos) hegedűs 450
Szücs Aladár lakatos 110
Szücs Ferenc szikvízgyáros 286
Szücs Lajos szikvízgyáros 286
szükségkórház 203
szükségpénzek 238
Szűz Mária Gyógyszertár 198, 512
Szűzanya a gyermekkel (dombormű) 394

T

Tachauer Lajos kereskedő 306
Tachauer Salamon kereskedő 306
Tagore 51
Takács építészmérnök 413
Takács Lajos síremléke 491
Takács Péter 87
Takács-sírbolt 87
Takarékpénztár Rt. 60, 72, 89, 149, 153, 156, 157, 242, 246, 341, 342, 351, 465, 467, 528
Takarékpénztár utca 89
takarékpénztári székház 149, 199, 291, 312, 526
Talabér János papköltö 286
Talabér Kálmán földbirtokos 389
Talabér László földbirtokos 389
Talabér Zsigmond háztulajdonos 389
Tamás János ügyvéd 404
Tanácsköztásasági emlékmű 172
tanácsköztársasági időszak Nagykanizsán 187
tánckoszorúcska 235
táncoktatás 187, 235
táncterem 187
Tanczenberger János díjnok 165
Tanczenberger Lajos lakatos 273
Tanczenberger (Zrinyi) József hadnagy 433
Táncsics Mihály tér 269
Tandor Anna (Kuhár Ferencné) háztulajdonos 307
Tandor család 307
Tandor Ferenc sütőmester 307

Tandor Ferenc ügyvéd 302, 307
Tandor Mihály szűcs 307
Tandor Ottó építész 16, 307
Tandor-ház 298, 307
tangazdaság (mezőgazdasági technikum) 200, 380
tanítóképző 9
Tanodalmi tér 187
Tanodalmi utca 187
Tapolca 289, 328
tárházak 133, 189, 351
Tárházak Rt. 189
Tarján (Pálcsics) Ferenc gyáros 213, 375
tarlórépa 381
Tárnok Alajos jószágkormányzó 72, 205, 236, 491
Tárnok-ház 72, 236, 381
Társadalomtudományi Társaság 239
társaskocsi 380
Társaskör 65, 116, 161, 230, 466, 529
tartalékkórház 145, 485
Tauber Alajos kereskedő 194
Tauber és Schwarz cég 138, 194
Tavasz utca 269
Tavaszy Ilona (Rózsavölgyi Antalné) tanító 107
távírda 2, 10, 108, 199
távírdai főállomás 2
távírdai főigazgatóság 149
Távírdai utca 89
távíró 115
taxik 193, 216, 323
téglagyárak 1, 117, 139, 143, 252, 253, 266, 269, 279, 369, 378, 380, 405, 426, 437, 486, 489, 490
téglagyári munkáslakások 139
téglák pecséttel (bélyeggel) 37, 139, 234, 252, 253, 343, 369, 378, 380, 472, 489
Téglák Városa 220
téglavetők 39, 64, 87, 172, 252, 266, 380, 486, 489
tejüzem 35
Tél költészete (öndráma) 187, 419
Telcs Ede szobrász 426

telefon (helyközi) 199
telefon szőlőhegyen 440
telefonfülkék (utcai) 215, 231
telefonközpont (automatizált) 199
telefonközpont 10, 199
Teleki Károly János vőlegény 386
Teleki László gróf 470
Teleki utca 63, 71, 470
Teleki úti (Károly) laktanya 271, 426, 484, 485, 486, 489
telekkönyvi hivatal 114, 241
Telekút 380
telekúti téglagyár 380
téli gazdasági iskola 34, 319
télikert 203
Teller Ede 239
Teller Edéné (Harkányi-Schütz Auguszta Mária) 239
Teller Paul 239
Teller Wendy 239
Temesvár 501
temetés hajdan 491
temetkezési szolgáltatások 151
temető (az Alsótemplomnál) 461, 515
temető (az Inkey-kápona körül) 379
temető (hősi) 145, 491
temető (Kiskanizsa) 54, 487, 488
temető (Látóhegy) 359
temető (Miklósfa) 170, 381
temető (Palin) 39
temető (protestáns) 491
temető (Széchenyi tér) 148, 220, 461
temető (Szent-Miklós) 170, 381
temető (Tripammer utca) 124, 230, 263, 338, 362, 372, 461, 490, 491
Temető utca 338
temetőhely 208
temetői híd 124, 268, 338, 349, 490, 491
temetői kaszárnya 269, 347
temetői obeliszk (Tripammer utca) 491
Temetőkápolna (Tripammer utca) 491

temetőkápolna (Deák tér) 148
temetőkápolna (Kiskanizsa) 54
templom (bagolai) 53
templom (sánci) 269, 349, 492
Templom utca 249
teniszpálya 124, 288, 290, 412, 413
teniszpálya (katonai) 412, 413
terecskék 172
térképészeti felmérés 9
Tersánczky József (ifjabb) 532
Tersánczky József orvos 64, 67, 75, 84, 322, 440, 532
Tersánczky-ház 532
Terzer Vencel szappanfőző 491
testi fenyítés 226, 397
tésztagyár 375, 421
Tetves 406
Teutsch Gusztáv drogista 60, 195, 222, 420, 449, 469
Teutsch-villa 60
Thassy Ábel szolgabíró 45, 328
Thassy Miklós főszolgabíró 45
Thein Jakab patikus 161, 219
Thenn Anna Mária (Kaan Károlyné) 258
Thenn György kovács 219, 258
Thenn-ház 219
Theodorovits Dömötör kereskedő 157
Theodorovits György kereskedő 157
Theodorovits Mihál kereskedő 157
Theodorovits Róza 157, 227
Theodorovits-ház 157
Theodorovitsok 157
Tholway Zsigmond postai hivatalvezető 10
Thomka Endre anyakönyvezető 372, 478
Thomka-ház 478, 481
Thoroczkay-féle toronyóragyár 120
Thury György Kereskedelmi Szakközépiskola 522
Thury György Múzeum 205, 226, 424
Thury György utca 269
Thury Zoltán író 229

Tildy Zoltán 194
Tima Sándor adatközlő 95, 114, 124, 335, 365
tímár-ház 18
Tisza Kálmán 45
Tiszai sütöde 365
Tisztasági Szabályok (1853-as helyi rendelet) 17
Tiszti Önsegélyező Egylet 2
Tiszti Önsegélyező Szövetkezet 2
tisztikari étkezde 215, 390
Tivolt János kávéházas 230, 326
Tizenhárom város 338, 339, 491
Tizenhárom városi utca 334, 461
tizenhárom zálogba adott szepességi város 338
Tizenhetedik Honvéd Kiegészítő Parancsnokság 271
Tizenkilences (élelmiszerüzlet) 216
Toch Lipót kereskedő 144
Toch Miksa kereskedő 144, 382
Toch-féle üzletház 144
tógazdaság (Mórichely) 381
tóka 64, 172, 333, 347, 415, 447
Tokaj 108
toloncház 203
tolózárak (vízvezeték) 124
Tomasits és Társa cementáru-készítők 520
Tomcsányi Károly nyomdai ügyvezető 149
Tompos Imre (Porr Jenő utóda) gépgyártó 291, 472
Torma Lajos asztalos 282
Torma László asztalos 54
Torma Pál asztalos 269, 282
Torma Tóni cigányprímás 21, 197
Torma Tóni (ifjabb) cigányprímás 124
tornacsarnok (terem) 54, 94, 107, 187, 269, 413, 424, 426
tornaegylet 17, 23, 79, 94, 107, 140, 172, 213, 269, 290, 500, 532
Tornyos köz 332
Tóth Béla kereskedő 277
Tóth Endre adatközlő 16, 280, 312, 413, 526
Tóth és Társa gőzfürdősök 322
Tóth István gazdasági főfelügyelő 432

Tóth Istvánné (Hayden Júlia) 432
Tóth János 203, 205, 212, 515
Tóth József kocsigyártó 199, 472
Tóth József vendéglős 13
Tóth-kert 61, 465
Tóth kert melletti utca 59
Tóth Lajos ügyvéd 60, 64, 465
Tóth Lajosné (Spánier Jozefa) 60
Tóth László adatközlő 381
Tóth Mihály építőmester 62, 249, 293, 304, 399
Tóth Péter (ifjabb) kereskedő 447
Totola Kálmán kalapos 80
Totola Lajos kalapos 80, 181
Tőke-üzletház 53
tölgyfahulladék feldolgozása 205
Tölös (legelő) 333
Töltés 497
Tömöry Ferenc fényképész 214
Töreky András adatközlő 28, 32, 149
török cukorkakészítők 401
török háborúk kora 295
török nőegylet 419
Török Tibor adatközlő 46, 176, 179, 181, 182, 183, 184, 264, 471, 475
Török Zsuzsanna (Szenczi Jánosné) adatközlő 53, 473
Törökkanizsa 51
Törökkút 147, 226
Törökváros 238
Törvényház 200, 201, 517
törvényszék 199, 222
Töttössy Béla törvényszéki bíró 65
Töttössy Kálmánné (Maár Adél) háztulajdonos 78
Transdanubia 501
Transdanubia csillárbolt 150
Transdanubia Egyesült Gőzmalmok Rt. 501
Transdanubia Sportegyesület 269, 421, 500
Transfiguratio 386
Transzformátorház 443
transzformátorház 490

Traupmann Endre (András) hadnagy 390
Traupmann Lajos hadnagy 390
Traupmann Lajos orvos 390
Tribel bádogos 205
Trieszt 150, 189, 205, 308
trieszti Adria Biztosító Társaság 204
trieszti rizshántoló 194
Tripammer Gyula igazgató 242, 326
Tripammer Gyula kereskedő 242
Tripammer Károly kereskedő 242
Tripammer Margit orvos 242
Tripammer-pavilon 124
Tripammer Rezső ügyvéd 242
Trojkó Gyula rézműves 176
Trojkó Lajos ügyvéd 109
Tschirtz (Tschürtz) József kocsigyártó 466
Tuboly Gyula ügyvéd 467
Tuboly Gyuláné (Belus Paula) elnök 467
Tuboly-ház 470
Tuboly Viktor ügyvéd 41, 261, 300
tulipán mozgalom 91, 208
tunel 188
Turek Ferenc szűcs 369
Turek Géza csizmadia 369
Turek Gyula csizmadia 369
Turek szűrszabó 369
Tüchert Ágnes dr. adatközlő 179
Tüchert Lajos kovács 179
Tüchert Lajos (ifjabb) festőművész 198
Tüdőbeteg-gondozó Intézet 409
tüdőgondozó intézet 256, 318
tüdőszanatórium 380
Tüskés Tibor író 30
Tüttő István adatközlő 36, 149
Tüttő Jenő fényképész 149
Tüttő Szabolcs adatközlő 212
tűzcsap 124
Tüzérlaktanya 248

tűzjelzés 148
tűzoltó egylet (önkéntes) 79, 114, 117, 201, 213, 275, 301, 350, 411, 448, 473
tűzoltó egylet (önkéntes) (bagolai) 142
tűzoltó egylet (önkéntes) (kiskanizsai) 301, 448
tűzoltó egylet (önkéntes) (miklósfai) 275
tűzoltó őrtanya 79
tűzoltó őrtorony 350
Tűzoltó Pali mészáros 79
Tűzoltó utca 76
tűzoltó-laktanya 23, 79, 229, 350
tűzoltóvíz tárolása 193
Tűzoltóvizsga-rendszer és tankönyv (könyv) 411
tűzoltó-zenekar 79, 153, 201, 220, 230, 254, 339
tűzoltó-zenekar (bagolai) 142
tűzrendőrök, tűzrendőrség 79, 213
tűzvészek 84, 148, 215, 217, 222, 229, 275, 360, 369, 448, 470, 487

Ty

tyúkszemirtó (Horváth-féle) 372

U

Udvari kávéház 215, 220
udvari szállító 206
ugrókút 322
Uher filmgyár 230
Uher Gizella 230
Uher Ödön (ifjabb) filmrendező 230
Uher Ödön fényképész 6, 89, 230, 388, 460
Uher Ödönné (Szénássy Anna) 230
UHU 213
Új Rózsa Szálló 243
Új utca 251
Újförhénc 386
Ujhelyi Ferenc kocsigyártó 313, 465
Ujlaky és Simkovits lakatosok 219
Ujlaky Béla és Hahn Albert lakatosok 306
Ujlaky, Hirschler és Fia cég, Alsódomboru 27, 175, 443
újnépi Elek család 216

Újnéppuszta 216
újságos bódé (utolsó) 147
Újudvar vasútállomása 36
Ujváry Géza képviselő 237
Ujváry-ház 237, 460
Ujváry Illés tiszttartó 237
Ujváry Josefa (Simon Zsigmondné) háztulajdonos 237
Újvilág utca 59, 64, 71, 399
Ullmann Gyula építész 236
Ullrich (Révay) József író 187, 419
Umsunst János 379
Ungár Benő kereskedő 366
Ungár Sándor vendéglős 128, 142
Unger Alajos (Lajos) képviselő 3, 17, 213
Unger Ferenc német varga 3, 17
Unger Lőrinc 3
Unger Ullmann Elek (idősebb) kereskedő 3, 17, 95, 243
Unger Ullmann Elek (ifjabb) kereskedő 17, 469
Unger Ullmann Viktor 243
Unger-ház 3, 17
uradalmi beszálló vendéglő (Kiskanizsa) 449
uradalmi épület (új) 194
uradalmi fogadók 21, 179, 203, 220, 229, 249, 290, 395, 449, 483
uradalmi fővadászlak 22
uradalmi fundusok (eladott) 60, 61, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 73, 95, 96, 98, 100, 105, 110, 532
uradalmi gőzmalom (Lazsnak) 380, 501
uradalmi gőzmalom 28, 39,
uradalmi gyár (Palin) 38, 39, 274
uradalmi istálló és kocsiszín 382, 449
uradalmi kádár 347
uradalmi kocsma (Palin) 37
uradalmi kovácsműhely (Letenye) 179
uradalmi magtár 382, 492
uradalmi major 22, 84, 266, 492
uradalmi mázsaház 148
uradalmi mészáros-lak 290
uradalmi mészárszék 194, 465, 496, 504

uradalmi pintérség 347
uradalmi téglavető 64, 266
uradalmi tiszttartói ház 226
uradalmi vadászlak 380
Uránia mozgó 213
Uránia mozi 212, 406, 421
Uránia rt. (Nagykanizsai Uránia mozgóképszínház részvénytársaság) 421
Uránia színház 406
Uranus mozgó 213, 215
Úrleányok Mária Kongregációjának helyi csoportja 16
Urunk színeváltozása-kápolna 386
úszók (versenyzők) 378
úszómedence 125, 322
usztasák 19
utazó ügynökök 152, 194
utazók névsora a helyi szállókból 197
utcanévtáblák 351
Útmesterség (M. Kir.) 377, 393
útmesterségi telep 377, 393
Utolsó Garas kocsma 395
utolsó strázsamester 222
utolsó vacsorát ábrázoló festmény 515
úttörőház 346, 426

Ü

ügyvédi kamara (megyei) 390
ügyvédi kamara (Zalaegerszeg) 390
üstökös tető 48
üveggyár 503
Üveggyár Rt. 503

V

Vachant (Vakkant) János kocsmáros 194
Vadas Ernő fotóművész 140
vadászat 193
Vadászkert 22
vadászlak 380
vadásztársulat 243

vadkacsák 193, 220
Vagner család 355
Vagner Ignác rézműves 158
Vagner Károly mérnök 158
Vagner-ház 158, 423
vagonlakók 145, 187
Vágvölgyi Papírgyár Rt. 194
Vahot Imre író 2
Vaics család 157
Vaics-ház 157
Vajda Andor építész 91, 124, 218
Vajdacserfő 146
vajgyár 35
Vakkant (Vachant) János kocsmáros 194
Vakkant-síremlék 194
választások 213
Valódi Franck Kávépótlék 138
váltakozó (forgó) áramra áttérés 443, 501
vályogvető cigányok 395
vámhivatal 189
vámkerület 189
vámsorompó 199, 497, 504
Vándor László 276
vándorcirkuszok 21, 512
vándordalnok 220
Vannay János igazgató 167, 319
Vánsi (Vánsa, Váncsa) tér 385
vár (Kanizsa) 198, 229, 250, 387, 397, 499, 504
vár (Korpavár) 171
Vár udvar 230
Várallyay Sándor építész 21
varasdi építőmesterek 218
varasdi kórházak 239
varasdi laktanya 239
Varazsdi utca 288
Varga István kiskanizsai városbíró 488
Varga János csizmadia 84
Varga János háztulajdonos 374

Varga János óvodaalapító 460
Varga János tiszttartó 69
Varga Lajos 71
Varga Nándor gőzmosodája 138, 237
Varga Sándor 166
Varga testvérek (Varga János és Varga György) fényképészek 230
Varga Zoltán adatközlő 320
Vargha Béla igazgató 203
Vargha Ildikó (Miklós Zoltánné) adatközlő 3, 67, 193, 194, 203, 223, 230, 244, 246, 399, 448, 461, 465, 482, 487, 488
Vargha János számvevő 68, 69
Várhely(i) utca 76
város hajdúja 515
város istállója 262, 348
város téglája 380
város védőszentjei 275, 448
városbírói szék 298
Városépítő és Ipari Építési Rt. 349, 421, 484, 501
Városépítő és Ipari Építési Rt. telepe 501
városfal (16. század) 499
városháza (Kiskanizsa) 448, 488
városháza 2, 88, 135, 151, 205, 220, 222, 224, 226, 291, 350, 365, 470, 501
városháza ó-sarka 222
Városháza utca 1
Városházi bérház 2, 114, 222
városi állatorvos 78
városi bérház 346
Városi Bíróság és Ügyészség 201
városi címer 222
városi erdész háza 349
városi erdészeti hivatal 349
városi erdő- és mezőőr 146
városi erdők 349, 377
városi faaprító telep 512
városi fővadászlak 349
városi gyepmester 397
városi gyepmester háza 397, 486
városi gyümölcsös 359

városi kertészet 485
Városi Közjóléti Szövetkezet 304
városi monográfia 182
városi múzeum és könyvtár 426
városi orvos 66
városi rendőrség 2, 51, 137, 222, 346
városi szegény 481
városi szeszfőzde 78, 79
Városi Színház és Mozi 207, 421
városi tanács 201
városi térkép 9
városi vágóhíd 495, 496, 504
Városkapu krt. 440
Városok filmje (filmsorozat) 406
Városvédő Egyesület 124, 149
várta-ház 116, 262
Váry Zoltán cukrász 149
Vas- és Fémmunkások Dalköre 500
Vas és Horváth cég 101, 102, 103, 212, 248, 312, 346, 353, 385, 391, 404, 426, 427, 431, 491
Vas József fazekas 373
Vas Sándor építőmester 101
Vas udvar 185, 230
vasárnapi tanoda 187
Vasárnapi Újság 460
Vásártér 268, 338
vásártér 45
Vasember cégérszobor 194
Vasemberház 2, 7, 50, 120, 194, 195, 222, 285, 345, 419
vasfüggöny 421
Vasipari Vállalat 290
Vaskapu köz 306, 516
Vaskapu Szálló 283, 304, 306, 419
vasredőnyök 10, 92, 157, 159, 218, 231, 406
Vastagh Béla fényképész 3, 149
vasútállomás 32, 35, 135, 143, 188, 205, 235, 469, 528
Vasutas Dalkör 32
vasutas művelődési ház 130

vasútépítés 64, 89, 123, 132, 139, 338
vasúti javítóműhely 135
vasúti megálló (Palin) 36
Vasúti Munkások Országos Szövetsége 401
vasúti őrház (Sánc) 416
vasúti vendéglő 32, 229, 235
Vasútpart 490
Vasvázas 502
Vaszary János festő 381
Veber Antal 116
Veber Károly bíró 116
Vécsey Barna mérnök 222, 257, 273, 349, 427, 453, 491
Vécsey Elemér gimnáziumi tanuló 424
Vécsey-ház 326
Vécsey utcai iskola 30, 506
Vécsey Zsigmond polgármester 56, 222, 233, 273, 326, 404, 505
Védegylet 149, 153
vegyipari technikum 426
véka áruszállításhoz 332
Vékásy Károly órás 213
Vellermann János háztulajdonos 467
Vellermann-ház 467
Veltner Ferenc vendéglős 51
Vén diófa vendéglő 137
vendéglő a Komlóhoz 121
vendéglő a Puskaporoshoz 494
vendéglő a Régi kápolnához 137
vendéglő a Vasúthoz 127
vendéglő az Oroszlánhoz 13
vendéglő Bay-féle 137, 283
vendéglő Jobb, mint otthon néven 165
vendéglő Vigadó néven 482
Venus-szappan 370
Verein 160, 419
Veres-Kereszt Egylet 466
verkli 220, 224
Vértes Antal fényképész 90, 95, 145, 149, 218, 269, 426
Vértessy (Vértesy) Miklós állami mérnök 156

Vértessy Miklósné (Kaan Rozália) 156
vesztőhely 45, 135, 222, 486
Vezekényi Horváth Lilla leánynevelő intézete 107, 153, 528
Vida Endre (András) kalapos, vendéglős 13
Vida Lajos (idősebb) vendéglős 13
Vida Lajos (ifjabb) vendéglős 13
Vidákovich Ferenc bábsütő 13, 245
Vidákovits Istvánné vendéglős 493
Vidats István (idősebb) gyáros 239
Vidats István és Lippics Gyula „gépgyára” 239
Vidor (Weiss) Samu 91, 222, 240
Vidor Samuné (Gutmann Hedwig) elnök 91, 419, 429
Vidor-ház 91
Vigadó vendéglő 482
Viktória Gőztéglagyár Rt. 486, 489, 490
Viktória királynő 201
Világ mozgó 213, 449
világháborús emlékmű 147, 168, 171, 193
villámgyár 501
villamos 75
villamos energia termelése 126, 443, 501
villamos országos hálózatba kötés 126, 443, 490
villamos távvezeték 490
villamos világítás 96, 126, 205, 213, 217, 226, 443, 501
villamossági szerződés 95, 501
Villanyerő telep 126
Villányi Henrik tanár 107, 108, 152, 157, 175, 227, 306
Viola és Társa magánnyomozók 435
Viosz Ferenc (nemesvitai) főszolgabíró 71, 119
Viosz Mariska (Farkas Imréné) 119
Viosz Mariska (Markó Nándorné) 119
Virághegy 267
Virágkorzó (kerékpáros rendezvény) 326
visszhang 157
vitézi székház 257
vitorlázó-repülés 54
vízelvezetés hiánya 220
Vizi utca 247

vízilabdázók (versenyzők) 125, 378
vízimalom 171, 381, 447, 450, 486, 504
Vízlendvay József háztulajdonos 214
Vízlendvay Viktória (Svastits Hugóné) 82
Vízlendvay Magda (Kalivoda Jánosné) 82
Vízlendvay-ház 213, 214, 230
víz-próba 222
víztorony (Palin) 36, 484, 485
víztorony (vasútállomás) 135
víztorony 138, 145, 483, 484, 485
Víztorony 484
vízügyi szolgálat (Dráva, Mura) 175
Vízvári József adatközlő 147, 170, 198, 252, 382, 405, 428, 473, 514
vízvezeték 36, 124, 138, 145, 349, 380, 484, 485
Vodinák János asztalos 273
Vogel és Wagner donga- és hordógyára 137
Vogel Konrád gyáros 137
Vogl Adolf kőfaragó 16
Voigt Miksa lelkész 165
Vojkovics György erdőőr 380
Vojnovits Ede főmozdonyvezető 141
vőlegények iskolája 16
Vörös János szobrász 67
Vörös malom 28
Vörös ökör fogadó 483
Vöröskereszt 222, 242, 466
Vörösmarty tér 172
Vörösmarty utca (Eötvös tér) 172
vrászlói (varászlói) uradalom 73, 170, 236, 381
Vucskics Istvánné (Popovics Katalin) 217
Vucskics János cukrászdája 423
Vucskics János gyáros 213, 217, 494, 501
Vugrivecz József kőműves 164

W

W. F. kőfaragó 194
W. Gy. versírással próbálkozó 300
Wagner és Irmler cég 422

Wagner és Vogel donga- és hordógyára 137
Wágner Jánosné dr. (Mohácsi Erzsébet) adatközlő 236, 362, 421
Wagner Jenő fodrász 105, 269
Wagner Nándor kereskedő 422
Wajdits Alajos szabó 236
Wajdits György szabó 100, 236
Wajdits János könyvárus 98, 149, 236
Wajdits József (ifjabb) könyvkereskedő 149, 150, 236
Wajdits József könyvkereskedő 98, 128, 149, 236
Wajdits-féle nyomda 42, 93, 98, 149, 187, 337
Wajdits-ház 236
Walbach Mór 7, 213, 405, 532
Walhalla Színház 532
Waligurszky Antal tanár 60
Wallisch J. gimnáziumi tanuló 187
Walterskirchen Wilhelm báró 381
Warazsdi Utcza 312
Wartha Vince akadémikus 241
Wéber Dezső asztalos 273
Weber Mária (Rzehorcz Károlyné) kofa 253
Weckl Gellért karmester 167
Wegerin Therezia harangöntő 16
Wegroszta Zoltán fafaragó 370
Weier Franz Anton harangöntő 16
Weinberger Náthán kereskedő 289
Weiser család sírbolja 33
Weiser Ella (dr. Harkányi Edéné) fordító 239
Weiser Gépgyár és Vasöntöde 21, 124, 187, 231, 270, 431, 472
Weiser J. C. Vasraktára 231
Weiser János gyáros 431
Weiser János Károly kereskedő 231
Weiser József gyáros 231, 239, 312, 431
Weiser-féle vaskereskedés 21, 239
Weiser-ház 231
Weisinger Jenő városi gyepmester 397
Weiss Antal grafikus 93
Weiss Ernő kereskedő 110, 521
Weiss-ház 110

Weiss-ház (Deák tér) 157, 238
Weiss J. Henrik pénztárnok 238
Weiss Jakab (Jaques) kereskedő 110, 195, 315, 389
Weiss Lipót és fia nyomdája 93
Weiss (Lugosi) család 238
Weiss Manó 240
Weiss (Vidor) Samu 91, 222
Weisshaus Ernő kalauz 140
Weiszmayer Márk kereskedő 23, 108
Weissmayer Mór kereskedő 23
Weisz (Fehér) Vilmos ecet-gyáros 306
Weisz Adolf kereskedő 12, 13, 378
Weisz Bódog gyáros 378
Weisz és Danneberg cég 210
Weisz és Reich cég 57
Weisz Hugó kereskedő 324
Weisz Ignác edénykereskedő 301
Weisz Ignác szikvízgyáros 20, 301
Weisz Mór kereskedő 306, 325
Weisz Ödön kereskedő 93
Weisz Soma cementáru-készítő 1, 300
Weisz Tivadar 12
Weiszberger Kálmán kőfaragó 99
Weiszberger (Weissberger) Zsigmond kőfaragó 99
Weiszmayer Lipót vendéglős 342
Wellisch és Rosenberg cég 90, 92, 156, 236
Wellisch János kereskedő 156
Wellisch József kereskedő 156, 501
Wellisch Sámuel kereskedő 156
Wellisch-ház 156
Weltner Jakab politikus 93
Werhár István redőnykészítő 205
Wettendorfer kereskedő 13
Wicher Alajos vasúti hivatalnok 141
Wilheim Ignác kereskedő 137
Wilheim János ruhafestő 298, 518
Wilheim & Maschanzker cég 137
Willert Gyula építési vállalkozó 189

Wirth család 126
Wittine Jakab kávés 91
Wittinger Antal cukrász 423
Wittinger Antal cukrászdája 161, 423
Wlassics Antal városbíró 149
Wlassics Gyula miniszter 149
Wlassics-ház 98, 149, 151, 236
Wlassics utca 52
Wojta Ferenc építő 228
Wolf József 13
Wolf Lipót üzemtulajdonos 444
Wollák Erzsi fényképész 97
Wollák Jenő kereskedő, vendéglős 25
Wollheim háztulajdonos 311
Wuszter Károly bádogos 487
Wusztl Alajos kamarás 98, 155
Wusztl Alajos városbíró 155
Wusztl Lajos főtisztviselő 155
Wusztl Lajosné 124, 155

Z

Z. Soós István festő 377
Zadubánszky Lajosné (Piringer Klára) 61, 178
Zágráb 230
Zákony Nándor és Kozlowsky Ede lakatosok 305
Zala (lap) 3, 4, 113, 138, 143, 149, 194, 213, 220, 222, 230, 232, 269, 300, 382, 419, 421, 473
Zala Drill sorvetőgép 431
Zala és Somogy pénzügyigazgatósága 199
Zala Hírlapkiadó és Nyomda Rt. 3
Zala kiadóhivatala 3, 420
Zala-Somogyi Közlöny (lap) 98, 108, 149, 236
Zala szerkesztősége 4, 61, 420, 454
Zalabaksa 342
Zalaegerszeg 124, 349
Zalaerdő Zrt 382
Zalai és Társa cég 213
Zalai Hírlap 381

Zalai Károly (idős) nyomdász 213
Zalai Károly (ifjabb) nyomdatulajdonos 213
Zalai Közlöny (lap) 20, 42, 54, 89, 108, 144, 149, 175, 176, 213, 220, 222, 226, 230, 232, 236, 269, 291, 311, 312, 320, 341, 347, 351, 369, 380, 382, 389, 397, 412, 419, 421, 491
Zalai Közlöny szerkesztősége, kiadóhivatala 149, 320, 456, 466
Zalai Krónika (helytörténeti füzetek) 403, 488
Zalai Margit színésznő 412
Zalai Ujság (lap) 194
Zalamegyei általános tanító-egylet 68
Zalamegyei Gazdasági Egyesület 39
Zalamegyei Gazdasági Önsegélyező Szövetkezet 390
Zalamegyei Gazdasági Takarékpénztár Rt. 157, 194, 221, 390, 411, 444, 466
Zalamegyei Tanítók Egyesülete 337
Zalán Kornél ügyvéd 194
Zalán (Schwarz) Gusztáv kereskedő 194
Zalasárszeg 397
Zalaszentbalázs 428
Zalaszentgrót 349
zalaszentgróti uradalom 73
Zalaszentjakab 397
Zalaújlak 157
zalavári apátság 7
Zalavármegyei Ipartestületek Szövetsége 472
Zalavármegyei Tűzoltó Szövetség 411
Zapletál Ignác borbély 218, 357
Zapletál Simon borbély 357
zarándoklatok 250, 379
Zathureczky Ferdinánd uradalmi ügyvéd 39
Závody Albin bíró 61, 243
Zemplén (Danitskó) János távírdai tiszt 463
Zemplén Győző fizikus 463
Zemplén Győző halála 463
Zenede 319
zeneiskola (Fenyves-féle) 2, 528
zeneiskola (városi) 167, 319, 432
zenekar 7, 79, 197, 200, 201
Zenta cirkáló 144

Zerkowitz Albert kereskedő 21, 23
Zerkowitz Béla zeneszerző 23
Zerkowitz család 23
Zerkowitz-házak és Zerkowitz udvar 23, 230, 350
Zerkowitz Lajos kereskedő 23, 218, 299
Zerkowitz Lajosné (Rapoch Lujza) sakkozó 419
Zerkowitz Leopold kereskedő
Zerkowitz Vilmos kereskedő 23
Zerkowitz Zsigmond és Társa cég 23
Zerkowitz Zsigmond kereskedő 23, 208
Zerkowitz-házak 23
Zichy Aladár képviselő 222, 349
Zichy Antal gróf 213
Zichy Antónia (Batthyány Lajosné) grófnő 158, 170, 381
Zichy Jenő gróf 213
Zichy Károly gróf 72, 170, 236, 381
Zichy Mária (Walterskirchen Wilhelmné) grófnő 381
Zimmermann (Schnitzler) József asztalos (ács) 246
Zimony 195
zirci apátság 485
Zob Elemér nyugalmazott százados 469
Zoller család 379
Zottl György kárpitos 298, 362
Zögling repülőgép 54
Zöldfa Szálló 70, 107, 187, 195, 201, 203, 213, 215, 229, 315, 470
Zöldfa utca 76
Zöldfakert 6, 23, 200, 201, 205, 315, 419, 491
Zrínyi Ádámot ábrázoló festmény 515
Zrinyi Béla utazó 433
Zrinyi Józsefné háztulajdonos 433
Zrínyi Miklós Irodalmi és Művészeti Kör 230, 427
Zrínyi Miklóst (a költőt) ábrázoló festmény 515
Zrínyi Nyomda Rt. 382
Zrínyi sportpálya 269, 333, 469, 508
Zrinyi (Tanczenberger) József hadnagy 433
Zrínyi út 516
Zrínyi-emlék Csáktornyán 291
Zrínyiváros 238

Zulfikar Chakir cukorkakészítő 401

Zs

zsandárok 116, 262, 380
Zsemlye Elemér pilóta 269
zsidó banda 62, 201, 491
zsidó hitközség imaháza 21, 226, 382
zsidókórház 145, 519
zsidótemető (régi) 31, 33
zsidótemető (új) 33, 52
zsidótemető ravatalozója 33
Zsigárdi köz 332
Zsigárdmajor 216, 226
Zsigmond király 338
Zsinagóga 228, 246
Zsinagóga udvar 228, 230
Zsittney Gábor adatközlő 1, 32, 33, 52, 95, 124, 126, 197, 235, 274, 419, 490
Zsombor (Sombor) Ferenc 241
Zsombor Ferencné (Hugonnay Berta gróf) 241, 243

Felhasznált források:

Helyi újságok:

Nagykanizsa (1906-1908)
Nagykanizsai Friss Újság (1901-1905)
Zala (1876-1922)
Zalai Hírlap (1913-1921)

Zalai Közlöny (1862-1945)
Zalamegye (1882-1904)

Egyéb:

A nagykanizsai kórház története (1974)
A nagykanizsai Thury György Múzeum jubileumi emlékkönyve (1972)
Arató Jenő: Kanizsa a századelőn (1995)
Barbarits Lajos: Nagykanizsa (1929)
Bátorfi Lajos: Adatok Zalamegye történetéhez (1878-ig)
Benedek Rezső: Nagykanizsa megyei város címtára (1937)
Benedek Rezső: Zala aranykönyve (1938)
Bogdanovič Lázár: A Szent Miklósról elnevezett nagykanizsai görögkeleti szerb egyház (1997)
Dénes Gyula: Városnéző sorozat (kézirat) (1970-es évek)
Fónyad Pál: A nagykanizsai evangélikus gyülekezet története (1991)
Fülöp György: Életem lépcsői (kézirat) (1978)
Füredi János: Nagykanizsa r. t. város lak- és czímjegyzéke (1907)
Halis István: A Ferencrend kanizsai zárdája (1899)
Halis István: Krónika a Babócsay családról (1923)
Halis István: Színes mozaik Nagy-Kanizsa történetéből (1893)
Halis István: Zalai krónika (1917-ig)
Halis István és Hoffmann Mór: Zalavármegye évkönyve a millenniumra (1896)
Horváth Gyula: A délnyugat-dunántúli szőlőhegyek szakrális építményeinek gazdaság- és kultúrtörténeti vonatkozásai (1995)
Horváth Gyula: Kanizsa város története s annak jelen viszonyai (1861)
Kanizsai Almanach (Horváth Krisztina, Kaszli Miklós János, Kunics Zsuzsa, Lovas Gyula, Merkly-Belus József, Nagy Csaba, Tolnai Sándor írásai) (1990, 1991, 1995, 1996)
Kaposi Zoltán: A tradicionalizmustól a modern gazdaságig (2003)
Kempelen Béla: Nagykanizsa rendezett tanácsú város címtára (1926)
Kunics Zsuzsa: A nagykanizsai Deák tér története a város fejlődésének tükrében (1992)
Kunics Zsuzsa: Köz- és magánépítkezések, városfejlődés Nagykanizsán a dualizmus időszakában (2003)
Kunics Zsuzsa-Tarnóczky Attila: Várostörténeti mozaikok (2007)
Makoviczky Gyula: Nagykanizsa város településföldrajza (1934)
Nagy-Kanizsa (Budapesti Látogatók Lapja) (1892)

Nagykanizsa (Városkultúra folyóirat) (1935)
Nagykanizsa városi monográfia II. (Czupi Gyula, Gőcze Rezső, Halász Imre, Kaposi Zoltán, Kardos Ferenc, Kéringer Mária, Kostyál László, Kotnyek István írásai) (2006)
Rábavölgyi Attila: A nagykanizsai református templom építésének története (1887-1934) (1997)
Rózsa Miklós: A kanizsai Városi Tanács igazgatási és bírói tevékenysége Báró Gračich Jakab földesurasága idején (1704-1717) (2000)
Rózsa Miklós: Kanizsa környéki „szent helyek” (1996)
Szeghalmy Gyula: Dunántúli vármegyék (1939)
Székely Nándor: A villamos világítás kérdése Nagykanizsán (1907)
Tersánczky József: Szabadhegy monographiája (1887)
T. Mérey Klára: Nagykanizsa, Somogy kapuja a dualizmus korában (1989)
Tolnai Sándor: A tűz elleni védekezés Nagykanizsán 1690-től napjainkig (1989)
Tóth Kálmánné: Képek a Déli Vasút nagykanizsai történetéből (1986)
Tüskés Tibor: Szülőföldem, Kanizsa (2000)
Villányi Henrik: A nagykanizsai izraelita hitközség tanintézeteinek története (1891)
Winkler Ernőné: Százéves nőegyletünk (1943)
Zala megye földrajzi nevei (1964)
Zala vármegye (Magyarország és a Külföld folyóirat) (1898)